

GAZİANTEP'TE SİYASAL YAŞAM

Dr. Mehmet BİÇİCİ

İKSAD
Publishing House

**GAZİANTEP’TE SİYASAL YAŞAM
(1923-1950)**

Dr. Mehmet BİÇİCİ

Editör: Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Gaziantep 2020

Copyright © 2020 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the
publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of
Economic Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Pubicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics
rules.

Iksad Publications – 2020©

ISBN: 978-625-7914-02-4
Cover Design: İbrahim KAYA
March / 2020
Ankara / Turkey
Size = 16 x 24 cm

Ey yükselen yeni nesil! İstikbal sizsiniz. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizsiniz.

Bu çalışmayı, eşim Filiz Biçici'ye ithaf ediyorum.

EDİTÖRDEN

Cumhuriyeti anlayabilmek için ülkenin kaderine yön veren siyasilerin hangi sosyal, kültürel ve ekonomik tabana mensup olduklarının ortaya konulması, önem arz etmektedir. “*Gaziantep’te Siyasal Yaşam (1923–1950)*” adlı bu çalışmamızdan, 1923-1950 yılları arası Gaziantep Milletvekilleri örneği üzerinden, Türkiye’de siyasal elitlerin geldikleri sosyal, ekonomik çevreler, yasama faaliyetleri, ulusal ve bölgesel kalkınmada rolleri ve Türkiye’de siyasal yaşama katılımın özellikleri gibi konular hakkında bilgi alınacağı, düşünülmektedir.

Tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Gaziantep’in, cumhuriyetin ilk yıllarında ki siyasi yaşamının, siyaset yapan ve üreten kadrolarının ortaya konması büyük önem arz etmektedir. Çünkü Gaziantep’in Cumhuriyet dönemindeki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişim sürecini anlamak ve birtakım çıkarımlarda bulunmak ancak bu kadroların ortaya konması ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda, Gaziantep milletvekillerinin, bölge ve ülke siyasetine genel olarak kazandırdıklarını ve Türk demokrasisinin gelişim sürecine olan etkilerini ortaya çıkarmak, 29 Ekim 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından itibaren, 1950 yılına kadar olan Gaziantep milletvekillerini ve siyasi faaliyetlerini baz almak sureti ile, karanlıkta kalmış bir tarihsel dönemi aydınlatmak, bu çalışmamızın temel amacıdır.

1923-1950 yılları arasındaki, Gaziantep’in tarihi ve coğrafi konumu, ekonomik, siyasal ve sosyal durumu genel hatları ile ortaya konulmuş, bu dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarında Gaziantep’in yakın dönem tarihi açısından önemli verilerin elde edilmesini amaçlayan bir çalışma olması hedeflenmiştir.

1923-1950 döneminde TBMM’de görev yapmış olan, yirmi Gaziantep milletvekilinin biyografileri ortaya konularak, söz konusu milletvekillerinin sosyal ve ekonomik profilleri ele alınmıştır. Milletvekillerinin yerellik oranı, yaş ortalamaları, eğitim düzeyleri, bildikleri yabancı diller, meslekleri, tekrar seçilebilme becerileri, yazmış oldukları eserler, Gaziantep şehrinin söz konusu milletvekillerini sahiplenmesi hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Kronolojik sıraya uygun olarak her yasama dönemi kendi içinde değerlendirilerek milletvekillerinin faaliyetleri dönemler halinde

verilmiş, TBMM çatısı altında, milletvekillerinin bölgesel kalkınmaya olan katkılarıyla ülke kalkınmasındaki rolleri ortaya konulmuştur. Bunun yanısıra, 1923-1950 döneminin bütünüyle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1950'ye kadar Gaziantep şehrinin, sosyal ve ekonomik kalkınmasıyla beraber toplumsal değişme ve gelişme sürecini etkileyen temel faktörler, milletvekillerinin göstermiş oldukları performansları çerçevesinde, değerlendirilmiştir. Gaziantep milletvekillerinin çeşitli konularda T.B.M.M.'de yapmış oldukları konuşmalar tespit edilerek önem arzeden konuşmalarına, çalışmada yer verilmiştir.

Bu çalışma; danışmanlığım ve gözetimim altında, değerli öğrencim Dr. Mehmet Biçici tarafından, 2014 yılında, “*Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923–1950)*” başlığı ile doktora tezi olarak, tamamlanmıştır. Bu tezden ürettiğimiz, “*Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923–1950)*” başlıklı makalemiz, 2015 yılında “*Asia Minor*” adlı dergide yayınlanmıştır.

Türk demokrasinin tarihsel gelişiminde 1923-1950 arası dönem son derece önemli enstantaneler içermektedir. Temel amacımız, günümüzde ülkede yaşanan sorunların temeline inilerek, bunların köklerini geçmişte arama gayretidir, ayrıca siyaset sosyolojisi, temelli bir bakış açısından hareketle tarihsel süreç içerisinde, Türk siyasi hayatı ile birlikte yerel siyasetin nasıl meydana geldiğini, mevcut siyasi yapının işleyişinde hangi mekanizmaların, Türk siyasetine yön verdiğini, ortaya koymaya çalışmaktır.

Prof. Dr. Orhan Doğan

ÖNSÖZ

Tarihsel hadiselerin doğru değerlendirilmesi, geleceğin şekillendirilebilmesi noktasında çok büyük önem arz etmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, sahip olduğu siyasi yaşam alanının ve bu alanda siyaset yapan kadroların ortaya konması toplumsal dönüşüm açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, “*Gaziantep’te Siyasal Yaşam (1923–1950)*” olarak seçmemizdeki en önemli etken içinde yaşadığımız, Gaziantep şehrine bir katkıda bulunma isteğimizdir. Tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Gaziantep’in, “*Cumhuriyet Dönemi*” siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişim süreci, milletvekillerinin gösterdikleri performans çerçevesinde değerlendirilerek önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunları çözebilmek için ülke yönetimine egemen olan siyasi kadroların, hem yerel hem de ulusal düzeyde hangi siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel tabana dayandıklarının ortaya konulması önemlidir. Genel olarak ülkenin, yerel olarak temsil ettiği şehrin, planlanmış hedefler istikametinde ilerlemesi ve gelişmesi milletvekillerinin becerileriyle yakından alakalıdır. Bu nedenle bu çalışmada, bölgesel düzeydeki siyasi kadroların, özelde Gaziantep şehrine ve genelde Türkiye siyasetine kazandırdıklarını ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca Gaziantep Milletvekillerinin bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimi için yaptıkları çalışmaların yanında Türkiye'nin siyasi değişim sürecine olan katkıları ortaya konulmuştur. Şehirlerin değişim sürecinde siyasilerin neden oldukları olumlu yada olumsuz etkenler anlaşılmasına çalışılmıştır.

Avrupa devletleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’de parlamenter sistem geç oluşmuş bir kurumdur. XIX. yüzyılın son çeyreğinde sadece padişahın yetkilerini yazılı hale getiren bir anayasa ile ortaya çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda yaşanan siyasi karışıklıklar, toplumsal olaylar vb. nedenlerle parlamento kapanmış ise de 1920’de Ankara’da Büyük Millet Meclisi’nin açılması ve 1923’te Cumhuriyet’in ilanı ile yeni Türk Devleti kurulmuş ve bir kaç kesinti dışında günümüze kadar gelmiştir.

Olağanüstü şartlarda görev yapan kurucu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 16 Nisan 1923 tarihinde feshedilmesiyle, yeni seçimlere gidilmiştir. II. TBMM 11 Ağustos 1923 tarihinde toplanmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi o günün şartları içerisinde ancak 29 Ekim 1923 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 1923 yılından 1950 yılına kadar TBMM'de Gaziantep Milletvekilleri, temsil ettikleri bölge başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin temel sorunlarını çözmek amacıyla hizmet vermişlerdir. Bu çalışmada, 1923-1950 yılları arasında TBMM'de yer alan Gaziantep Milletvekillerinin biyografilerinin yanı sıra bu milletvekillerinin bölgesel ve ulusal sorunları çözme konusundaki yaklaşımları ve faaliyetleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız, yedi ana bölümden oluşmaktadır;

I. bölümde, Giriş kısmında Gaziantep'in kısa bir tarihçesinin yanında Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk parlamento tarihinin gelişimi ile birlikte 1950 yılına kadar yaşanan parlamento süreci ve tez ile ilgili genel bilgiler ifade edilerek; tezin konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve problematiki üzerinde durulmuştur.

II. bölümde, konuyla alakalı daha önceki çalışmalar irdelenmiştir. Bu bölümde Gaziantep tarihi hakkında yapılmış çalışmaların yanında, Türk demokrasi tarihi ve parlamenter sistemin ele alındığı önemli eserlerin yanında doktora ve yüksek lisans tezlerinin de bir tanıtımı yapılmıştır.

III. bölümde, 1923-1950 döneminde görev yapmış olan Gaziantep milletvekillerinin biyografileri verilmiştir.

IV. bölümde, 1923-1950 yılları arasında görev almış Gaziantep milletvekillerinin sosyal ve kültürel durumları ortaya konmuştur.

V. bölümde, 1923-1950 döneminde Gaziantep milletvekillerinin faaliyetleri kronoloji esas alınarak dönemler halinde verilmiştir.

VI. bölümde, 1923-1950 dönemi Gaziantep milletvekillerinin yasama faaliyetlerinin genel analizi yapılmıştır.

VII. bölümde ise, sonuç ve tartışma ile çalışma neticelendirilmiştir.

Bu çalışma hazırlanırken, Zabıt Ceridelerinden yararlanılmıştır. Türk siyasi hayatıyla ilgili yapılacak çalışmalar için temel kaynakların başında; Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri gelmektedir. Zabıt Cerideleri kullanılarak milletvekillerinin meclis faaliyetlerinin tamamına ulaşılabilmektedir. TBMM Arşivindeki Milletvekillerine ait sicil dosyalarından (Tercüme-i Hal Evrakları) milletvekillerinin profilleri, sosyal, ekonomik durumları hakkında bilgiler elde edilmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan, Gaziantep ile ilgili belgelerden yararlanılmıştır. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki sicil dosyalarına ulaşılmıştır. Ayrıca telif eserler başta olmak üzere Resmi Gazete, Kavanin, Düstur vb. diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Bu çalışma hazırlanırken, destek ve emeğini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Orhan Doğan'a, ayrıca manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim, başta eşim olmak üzere tüm aile bireylerime teşekkür ederim.

Dr. Mehmet BİÇİCİ

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tarihsel Süreçte Gaziantep	1
1.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep (1923-1950).....	5
1.2.1. Gaziantep'in Nüfusu ve İdari Yapısı.....	6
1.2.2. Gaziantep'in Sosyal Yapısı ve Eğitim-Kültür Alanında Yaşanan Gelişmeler.....	10
1.2.3. Gaziantep Şehri'nin Ekonomik Yapısı.....	15
1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Parlamenter Sistemin Gelişimi	24
1.4. Araştırmanın Konusu	67
1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi	68
1.6. Araştırmanın Kapsamı	69
1.7. Araştırmanın Yöntemi.....	69
1.8. Araştırmanın Problematiki.....	70
İKİNCİ BÖLÜM.....	73
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR.....	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	109
3. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN BİYOGRAFİLERİ (1923- 1950).....	109
3.1. Ahmet Remzi GÜRES.....	109
3.2. Ali CENANİ.....	110
3.4. Ali KILIÇ.....	114

3.5. Hafız Mehmet ŞAHİN.....	117
3.6. Reşit AĞAR	118
3.7. Nuri CONKER.....	119
3.8. Mehmet Ali AGAKAY.....	122
3.9. Ömer Asım AKSOY.....	124
3.10.Ali Hikmet AYERDEM.....	127
3.11. Bekir Sıtkı KALELİ.....	129
3.12.Numan MENEMENCİOĞLU.....	130
3.13.Ahmet AKSU	132
3.14. Abdurrahman MELEK.....	132
3.15. Nuri PAZARBAŞI.....	134
3.16. Cemil Sait BARLAS.....	136
3.17. Muzaffer CANBOLAT	138
3.18. Ali Şefik ÖZDEMİR	138
3.19. Cemil ALEVLİ	140
3.20. Aşir ATLI.....	142
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	145
4. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ (1923-1950).....	145
4.1. Milletvekillerinin Doğum Yerleri ve Bölgeyle Olan İlgileri	145
4.2.Milletvekillerinin Yaş ve Cinsiyet Durumları	147
4.3.Milletvekillerinin Medeni Durum ve Çocuk Sayıları.....	154
4.4.Milletvekillerinin Eğitim Durumu.....	155
4.5. Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller	156
4.6.Milletvekillerinin Mesleki Durumları	158
4.7. Gaziantep Milletvekillerinin Milletvekili Olduğu Tarihler	160
4.8.Milletvekillerinin Milletvekili Olduğu Dönem Sayısı ve Dönemleri.....	161

4.9. Gaziantep Milletvekillerinden Bakanlık Yapanlar	162
4.10. Gaziantep Milletvekillerinin İsimlerinin Verildiği Yer Adları.....	164
4.11. Kitap Yazan Milletvekilleri ve Eserleri.....	166
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	171
5. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ (1923-1950).....	171
5.1. II. TBMM (1923-1927).....	171
5.1.1. Ali CENANİ.....	171
5.1.1.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları	171
5.1.1.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	213
5.1.1.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	217
5.1.1.4. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	224
5.1.1.5. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	226
5.1.2. Ali CENANİ.....	234
5.1.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	234
5.1.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	290
5.1.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	291
5.1.2.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	297
5.1.3. Mustafa Ferit ARSAN	298
5.1.3.1. Siyasi Konuşmalar	298
5.1.4. Ali KILIÇ.....	298
5.1.4.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	298
5.1.5. Hafız Mehmet ŞAHİN.....	299
5.1.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmalar	299
5.2. III. TBMM (1927-1931).....	300
5.2.1. Ahmet Remzi GÜRES.....	301
5.2.1.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	301

5.2.2. Ali CENANİ.....	307
5.2.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	307
5.2.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmalar.....	317
5.2.5. Resit AĞAR	326
5.2.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	326
5.2.5.2. Mali-Ekonomik Konuşmaları	329
5.2.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmalar.....	341
5.2.6. Memet ŞAHİN	346
5.2.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	346
5.3. IV. TBMM DÖNEMİ (1931-1935)	346
5.3.1. Ahmet Remzi GÜRES.....	346
5.3.2. Nuri CONKER.....	346
5.3.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	346
5.3.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	347
5.3.3. Ali KILIÇ	348
5.3.4. Reşit AĞAR	348
5.3.4.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	348
5.3.4.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	370
5.3.2.3. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	387
5.3.2.4. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	388
5.3.5. Memet ŞAHİN	389
5.3.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	389
5.3.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	389
5.4. V. TBMM (1935-1939)	389
5.4.1. Memet Ali AĞAKAY.....	390
5.4.2. Reşit AĞAR	390
5.4.3. Ömer Asım AKSOY.....	390
5.4.3.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	390
5.4.4. Ali Hikmet AYERDEM	392

5.4.4.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları	392
5.4.4.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	393
5.4.5. Nuri CONKER	394
5.4.6. Remzi GÜRES	394
5.4.7. Bekir Sıtkı KALELİ.....	394
5.4.7.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	394
5.4.7.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	394
5.4.7.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	394
5.4.8. Ali KILIÇ	395
5.4.9. Numan MENEMENCİOĞLU.....	395
5.4.10. Memet ŞAHİN	395
5.5. VI. TBMM (1939-1943)	395
5.5.1. Memet Ali AĞAKAY (Mehmet Ali AGAKAY)	396
5.5.2. Ömer Asım AKSOY.....	396
5.5.3. Ahmet AKSU	396
5.5.4. Bekir KALELİ (Bekir Sıtkı KALELİ).....	396
5.5.4.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	396
5.5.4.2. Hukuki-Siyasi Konuşmaları.....	396
5.5.4.3. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	398
5.5.5. Abdurrahman MELEK.....	399
5.5.5.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	399
5.5.5.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	400
5.5.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	403
5.5.6. Nuri PAZARBAŞI (Mehmet Nuri PAZARBAŞI).....	404
5.5.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	404
5.5.7. Memet ŞAHİN (Hafız Memet ŞAHİN).....	406
5.6. VII. TBMM (1943-1946)	406
5.6.1. Ömer Asım AKSOY - CHP.....	407
5.6.2. Cemil Sait BARLAS - CHP.....	407

5.6.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	407
5.6.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	424
5.6.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	451
5.6.2.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	457
5.6.3. Muzafer CANBOLAT-CHP	458
5.6.4. Bekir Sıtkı KALELİ-CHP	458
5.6.5. Abdurrahman MELEK-CHP	458
5.6.5.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	458
5.6.5.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	462
5.6.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	463
5.6.6. Ali Şefik ÖZDEMİR -CHP	463
5.6.7. Memet ŞAHİN (Hafız Memet ŞAHİN) ---CHP*	463
5.7. VIII. TBMM (1946-1950)	463
5.7.1. Ömer Asım AKSOY -CHP	464
5.7.1.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	464
5.7.1.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	468
5.7.1.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	469
5.7.2. Cemil ALEVLİ-CHP	474
5.7.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	474
5.7.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	509
5.7.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	512
5.7.3. Aşır ATLI -CHP	519
5.7.3.1. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	519
5.7.4. Cemil Sait BARLAS-CHP	526
5.7.4.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	526
5.7.4.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	612
5.7.4.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	618
5.7.4.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	660
5.7.5. Muzaffer CANBOLAT-CHP	665

5.7.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	665
5.7.5.2. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	673
5.7.6. Bekir Sıtkı KALELİ-CHP	673
5.7.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları	673
5.7.6.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları.....	674
5.7.6.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları.....	675
5.7.6.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları.....	683
5.7.7. Abdurrahman MELEK - CHP	687
5.4.7.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları	687
5.4.7.2. Sosyal - Kültürel Konuşmaları.....	690
ALTINCI BÖLÜM.....	693
6. GAZİANTEP MİLLETVEKİLERİNİN YASAMA FAALİYETLERİNİN GENEL ANALİZİ (1923-1950).....	693
6.1. T.B.M.M. Milletvekilleri ve Gaziantep Şehrinin Temsil Oranı.....	693
6.2. Gaziantep milletvekillerinin yasama faaliyetleri (1923-1950)	694
7. SONUÇ ve TARTIŞMA.....	701
KAYNAKÇA.....	707
<i>A-ARŞİV BELGELERİ</i>	707
I-Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi (BCA).....	707
II-Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi	707
a- Milletvekilleri ve Şahsi Dosya Numaraları-Sicil Dosya Numaraları.....	707
b-Zabıt Cerideleri.....	709
III. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi (Milletvekilleri Şahsi Sicil Dosyaları).....	709
<i>B-GAZETELER</i>	710
I-Resmi Gazeteler.....	710

II-Ulusal Gazeteler	710
III-Yerel Gazeteler	710
IV-Dergi ve Mecmualar	711
<i>C-KİTAP ve MAKALELER</i>	712
I- Kitaplar	712
II-Makaleler.....	728
<i>D-DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLERİ</i>	733
I-Doktora Tezleri.....	733
II-Yüksek Lisans Tezleri	734
<i>E-İNTERNET KAYNAKLARI</i>	740

TABLÖLAR LİSTESİ

4.1. Gaziantep Milletvekilleri Doğum Yerleri.....	145
4.2. Gaziantep Milletvekilleri Doğum Tarihleri ve Yaşları.....	147
4.3. Gaziantep Milletvekilleri II.Dönem Yaş Ortalamaları.....	148
4.4. Gaziantep Milletvekilleri III.Dönem Yaş Ortalamaları....	149
4.5. Gaziantep Milletvekilleri IV.Dönem Yaş Ortalamaları....	149
4.6. Gaziantep Milletvekilleri V.Dönem Yaş Ortalamaları.....	150
4.7. Gaziantep Milletvekilleri VI.Dönem Yaş Ortalamaları....	151
4.8. Gaziantep Milletvekilleri VII.Dönem Yaş Ortalamaları... 	151
4.9. Gaziantep Milletvekilleri VIII.Dönem Yaş Ortalamaları..	152
4.10. Gaziantep Milletvekilleri Yaş Ortalaması.....	153
4.11. Gaziantep Milletvekilleri Çocuk Sayıları.....	154
4.12. Gaziantep Milletvekilleri Eğitim Durumları.....	155
4.13. Gaziantep Milletvekilleri Bildikleri Yabancı Diller.....	157
4.14. Gaziantep Milletvekilleri Meslekleri ve Görevleri.....	158
4.15. Gaziantep Milletvekillerinin Milletvekilliği Dönemleri... 	160
4.16. Gaziantep Milletvekillerinin Yeniden Seçilme Sayıları... 	161
4.17. Gaziantep Milletvekillerinin Bakanlıkları.....	163
4.18. Gaziantep Milletvekillerinin Yer adları.....	165
4.19. Gaziantep Milletvekillerinin Eserleri.....	167
4.20. Gaziantep Milletvekili ve Nüfus Sayılarının Türkiye Milletvekili Nüfusuna Oranları.....	169
6.1. T.B.M.M. Milletvekilleri ve Gaziantep Şehrinin Temsil Oranı	693
6.2. Gaziantep milletvekillerinin yasama faaliyetleri genel tablosu	694
6.3. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1923-1927).....	695
6.4. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1927-1931).....	696

6.5. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi 1931-1935).....	696
6.6. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1935-1939).....	697
6.7. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi 1939-1943).....	698
6.8. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1943-1946).....	699
6.9. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1946-1950).....	699

KISALTMALAR

ALM	: Almanca
ARP	: Arapça
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
ATF	: Ankara Tıp Fakültesi
ATTB	: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜSBFY	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
D.	: Dönem/ Devre
Der.	: Derleyen
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİA	: Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi
DN	: Dosya Numarası
DP	: Demokrat Parti
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
E.M.S.G.M.A.	: Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi
FRA	: Fransızca
FARS	: Farsça
GBB	: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

GTSO	: Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası
GTOY	: Gaziantep Ticaret Odası Yıllığı
HF	: Halk Fırkası
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İNG	: İngilizce
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHF YAY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
MEBY	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
MMZC	: Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
SDN	: Sicil Dosya Numarası
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
ŞDN	: Şahsi Dosya Numarası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TBMM TD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMM GCZ	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları
TESAV	: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
THE	: Tercüme-i Hal Evrakı
TİBY	: Türkiye İş Bankası Yayınları
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
S.	: Sayı

s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
ZKÜ	: Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Tarihsel Süreçte Gaziantep

Evliya Çelebi'nin “bir düz yerde ve bazı zemini mürtefi bayırlar üzere vaki olmak ile ab-ı hevası latif şehr-i azimdir” (Evliya Çelebi, 1935:355) dediği Gaziantep, tarihi çok eskilere dayanan, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi özellikleri bakımından tarihin her döneminde pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve çeşitli mücadelelere tanıklık etmiş bir şehirdir. Coğrafi olarak, doğu ve güneydoğusundaki Fırat vadisinden, batı ve kuzey doğudaki yeşil dağ platolarına gittikçe yükselerek, dalgalanan arazi arasında yer alan Gaziantep bu yaylaların ortasında, tepeler üzerine kurulmuştur (Darkot-Dağlıoğlu, 1961: 64; Özdeğer, 1988: 1-14; Özdeğer, 1996: 466; Pamuk, 2009: 28). Osmanlı kaynaklarında “Ayıntab” adıyla anılan Gaziantep, Güneydoğu Anadolu'nun batı bölgesinde yer almaktadır. 8 Şubat 1921 (TBMM. 93 Nolu Kanun) tarihinde TBMM tarafından verilen “Gazi” unvanıyla beraber Antep olan adı Gaziantep şekline dönüştürülen şehir, Güneydoğu Anadolu'nun en büyük vilayet merkezlerinden biri olup, deniz seviyesinden ortalama 840 m. yüksekliktedir. Antep, bölge ve arazi yapısı bakımından daima iskâna uygun bir yer olarak görülmüş ve bu özelliğinden dolayı da ilkçağlardan bu yana cazibe merkezi olmuştur (Özdeğer, 1988: 1).

İlkçağa ait kaynaklarda Gaziantep'in 12 km. kuzeyinde, Antep-Maraş yolu üzerindeki Dülük yerleşim bölgesinin ismine sıkça rastlanmaktadır (Özdeğer, 1988: 1). Buranın Antep şehrinin ilk yerleşim yeri olduğu ve daha sonra H.800/M.1397-88 yıllarında meydana gelen bir depremle buranın harap olması üzerine merkezin bugünkü Antep Kalesi civarına taşındığı rivayet edilmektedir. Yine bir rivayete göre de tarihsel olarak bu olayda birtakım hataların bulunduğu ve bu olaydan önce de bugünkü Antep'in önemli bir merkez olduğu bilinmektedir (Güllü, 2010: 38). Ünlü coğrafyacı Batlamyus'un eserinde “Dolica”, Arami kaynaklarında “Dolik” veya “Dolike” olarak anılan şehre Asurlular tarafından “Babigu”, “Bilabhi” ve “Doluk”, Romalılar tarafından “Dolichenus”, “Doulicha” ve “Doliche”, Bizanslılar tarafından ise “Tolonbh” demektedir (Pamuk, 2009: 31; Güllü, 2010: 35). Bugün hâlâ Gaziantep'te Dülük yerleşim yerinin harabeleri açık hava müzesi olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu bilgilerin yanı sıra Haçlı Kroniklerinde de Gaziantep'in adı ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Kroniklerde genellikle, "Hamptam" ismi kullanılmakla birlikte "Hantab", "Entab", "Hamtab", "Hatab", olmak üzere değişik kullanımlara da rastlanmaktadır (Pamuk, 2009: 31). Haçlı kroniklerinin yanı sıra Ermeni kaynaklarında da Gaziantep için çeşitli isimlerin kullanıldığı bilinmektedir (Güllü, 2010: 36-37). Antep'in bir diğer adı da "Kale-i Füsûs" tur (Pamuk, 2009: 32; Ceylan,1999:2). Füsûs adının nereden geldiği hakkında anlatılan bir efsaneye göre bir zamanlar bölgenin sahibi olan bir kız çok kıymetli bir yüzüğünü satarak Antep kalesini yaptırmıştır. Bu olaydan dolayı şehir "Kale-i Füsûs" adı ile anılmıştır (Göğüş, 1997: 23). Füsûs "yüzük taşı" anlamına gelmektedir. Yine Urfalı Mateos'un vakayinâmesinde de Antep'in adlarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır (Mateos, 1987: 277). Tam olarak bilinmemekle birlikte Hazreti Ömer döneminde İslâm orduları tarafından fethedilen şehre, etrafındaki pınar ve sulara izafeten pınar şehri anlamına gelen "Ayıntab" ismi verildiği bildirilmektedir (Güllü, 2010: 36; Özlü, 2006: 118-128).

Yapılan arkeolojik çalışmalar Gaziantep tarihinin Paleolitik Çağ'a kadar uzandığını göstermektedir. Dülük, Sakçagözü, Zincirli, Gedikli, Tilmen Hüyük ve Kargamış kentlerinin varlığı da bunu ispat etmektedir (Pamuk, 2009: 35-36). Şehir Hitit, Asur, Babil, Med, Pers, Büyük İskender, Roma ve Bizans hâkimiyetlerinde kalmıştır (Altınöz, 1999: 100). Orta Tunç Çağı'nda Babil hâkimiyetinde olan bölge M.Ö.1800'lerde Hititlerin eline geçmiştir. M.Ö. 1800-1200 tarihleri arasında bölgede etkili olan Hititler Dülük ve çevresini merkez olarak kullanmışlardır (Güllü, 2010: 100). Antep ve çevresi Hititlerden sonra M.Ö. 717-612 arasında Asurluların, M.Ö. 612-329 arası Medlerin, Medleri müteakip ise M.Ö. 330-333 arası Perslerin hakimiyetinde kalmıştır (Göğüş, 1997: 25; Güllü, 2010: 40). Pers Kralı Daryüs'ü İssos Savaşı'nda (M.Ö.333) Büyük İskender'in mağlup etmesi üzerine bölge Makedon hâkimiyetine girmiş ve bölgede Helen kültürünün etkili olduğu küçük şehir devletleri oluşmaya başlamıştır (Ünal, 2010: 67-102; Altınöz, 1999: 101). Şehir daha sonra İmparator Pompeus zamanında Roma hâkimiyetine girmiş ve M.S. 395'te Roma'nın ikiye ayrılması ile Bizans İmparatorluğu'nda kalmıştır. Bizans İmparatoru Justinianus'un Antep Kalesi'ni inşa ettirmesini müteakip kale etrafında Antep şehri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bölge Bizans ile Arap Devletleri arasında sınır olması münasebetiyle sürekli bu iki

güç arasındaki mücadelelere sahne olmuştur. (Altınöz, 1999: 101). Suriye'ye 634 yılında giren İslâm orduları, Ebu Ubeyde'nin komutasında 636 senesinde Yermük Savaşı'nda Bizans ordusunu mağlup edince, öncü kuvvetlerin komutanı İyas Bin Ganem tarafından Antep ve çevresi İslâm topraklarına dâhil edilmiştir (Özdeğer, 1988: 3).

Antep'te Türk hâkimiyeti dönemine gelince, Alparslan ve Melik Şah zamanlarında şehrin hâkimiyet altına alındığı tahmin edilmektedir. Selçuklu komutanlarından Afşin, 1066'da Dülük, Raban (Araban) ve Kessum kalelerini, Gümüştekin de Urfa ve Nizip bölgesini almış ve böylelikle Antep Türk egemenliğine girmiştir (Göyünç, 1985: 45; Turan, 1965: 118; Güllü, 2010: 43). Süleyman Şah'ın 1084'te bölgedeki faaliyetiyle Antep kendiliğinden Türk idaresine katılmıştır. Haçlılar ile Anadolu Selçukluları arasında el değiştiren Antep, Moğol istilasından sonra da Memluklu idaresine girmiştir. Bundan sonra Antep ve çevresi, Memluk Sultanlığı ile Maraş ve Elbistan'a hâkim Dulkadiroğulları arasında ihtilaf konusu olmuştur. (Yınanç, 1989: 10). Bu mücadeleye Osmanlı Devleti'nin de katılımıyla farklı bir safha başlamıştır. Yavuz Sultan Selim, Memluk topraklarına doğru ilerlerken Antep yakınlarında ordugâhını kurmuştur. Antep naibi Yunus Bey, Yavuz Sultan Selim'in karargâhına gelerek ona bağlılığını bildirmiştir. (1516). Bu suretle Antep, Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır (Şıvgın, 1997: 16; Özdeğer, 1996: 469). Osmanlı idaresine geçtikten sonra ilk yıllarda Halep Eyaleti'ne bağlanan Antep'te tahrir ve imar çalışmalarına başlanmış ve bölgedeki ticaretle birlikte 16. ve 17. yüzyıllarda Antep hızla gelişmiştir (Güllü, 2010: 47-51). Vakıfların yardımıyla birçok medrese, han, hamam, cami, çeşme yapılmıştır. Ticaretin gelişmesini müteakip yabancı tabiiyetli tüccar grupları ve yabancı konsolosluklar da şehirde yer almışlardır (Şıvgın, 1997: 17).

Osmanlı Devleti'nin çöküşünü müteakip bütün Osmanlı memleketleri gibi Gaziantep için de kötü günler başlamıştır. XIX. yüzyıl başlarından itibaren göçebe aşiretlerin soygunculuk ve yağmacılıkları, yeniçerilerin uygunsuz hareketleri şehri yaşanmaz bir hale getirmiştir (Göğüş, 1997: 29). Ayrıca 1818'de yaşanan büyük kuraklık, 1821'de büyük bir deprem ve 1826'da veba salgını gibi felaketler geçirmiş olan Gaziantep, henüz bu felaketlerin yaralarını saramadan 1831'de de Mısırlı İbrahim Paşa'nın istilasına uğramıştır

(Güllü, 2010: 54-55). Nizip Savaşı'nda Antep'li Osmanlı tarafında yer alması savaşı kazandıktan sonra Antep'e gelen İbrahim Paşa'nın sert tedbirler almasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 1893'te Ermenilerin neden olduğu Balta Harbi de şehri birkaç gün için kana boyamıştır (Göğüş, 1997: 22-23).

I. Dünya Savaşı'nda çok sayıda şehit veren Gaziantep yaşadığı kıtlık ve salgın hastalıklar neticesinde tarihinin en korkunç günlerini yaşamıştır (Göğüş, 1997:30). 1918'de Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imza etmesinin ardından bölgede işgaller başlamıştır ve Antep de 15 Ocak 1919 tarihinde İngilizler tarafından Mondros Mütarekesinin 7. Maddesi gerekçe gösterilerek işgal edilmiştir. (Bozgeyik, 1994: 21; Pamuk, 2009: 46; Saral, 1966: 13). İşgali müteakip İngilizler tarafından şehirdeki Ermenilerin de kıskırtmasıyla Türklere sürekli baskı uygulanmıştır. Bütün evler tek tek aranmış, şehirde sokağa çıkma yasağı uygulanmaya başlanmıştır. Türklerin elinde bulunan ekmek bıçağına kadar tüm kesici ve patlayıcı aletler toplanmış ve şehrin ileri gelenleri de çeşitli bahanelerle Halep'e sürülmüştür (Güllü, 2010: 107). İngilizler burada kalıcı olmadıklarını ve asıl hedeflerinin Musul bölgesindeki petrol kaynakları olduğunu Eylül 1919'da Fransızlarla yaptıkları bir antlaşmayla ortaya koymuşlardır. Bu antlaşma İngiltere ve Fransa arasında imzalanan "Suriye İtilafnamesi'dir (Budak, 2003: 116-121). Burada asıl mesele yukarıda da arz edildiği üzere Musul petrolüdür ve İngiltere antlaşmayı müteakip önce Suriye sonra da Ekim 1919 sonunda Antep, Urfa ve Maraş'ı boşaltmıştır (Güllü, 2010: 317; Ceyhan, 1999: 108)

İngilizlerin, Antep'i Fransız işgaline terk etmelerinin ardından 29 Ekim'de Antep'e gelen Fransız-Ermeni Alayı Komutanı Kolonel Saint Mari, İngilizlerden Antep'in işgal idaresini teslim almış ve 5 Kasım 1919'da tamamı Ermeni gönüllülerinden oluşan Fransız Birlikleri Antep'e girmiştir. (Güllü, 2010: 324).

Fransızlar ve Ermenilerin baskıları Antep halkını yıldırmadığı gibi aksine büyük bir direnişe de yol açmıştır. İlk olarak Antep-Kilis hattında Şahin Bey liderliğinde işgale karşı büyük bir savunma başlamıştır. Ancak Fransızlara karşı koyacak gerekli cephanesi ve modern silahları olmayan Şahin Bey girdiği bir çatışmada şehit düşmüştür (Pamuk, 2009: 171-185; Güllü, 2010: 358; Lohanizade, 1989: 42). Şahin Bey'in Şehit edilmesini müteakip Fransız

kuvvetlerine karşı bu defa Antep şehir halkı çatışmalara başlamıştır. Şehir 1 Nisan 1920'den, 7 Şubat 1921'e kadar Fransızlara karşı direnmiştir. Açlık, mühimmat-cephane kıtlığı ve herhangi bir dış yardım alamamak gibi nedenlerden dolayı şehrin direnişi kırılmış ve Türk kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmelerin neticesi Fransızlar 9 Şubat 1921'de şehri işgal etmişlerdir. (Pamuk, 2009: 302). Gaziantep'in bu büyük direnişi neticesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendi gücüyle işgale karşı 10 ay dayanan Antep'e 6 Şubat 1921'de "Gazilik" unvanı vermiştir. (Pamuk, 2009: 304). Böylece şehrin Ayıntab olan ismi bu tarihten sonra Gaziantep'e dönüştürülmüştür. Fransızlarla Ankara Antlaşması'nın imza edilmesinin ardından yaklaşık iki yıl süren işgal son bulmuş ve Fransızlar 25 Aralık 1921'de şehri boşaltmışlardır (Pamuk, 2009: 310).

1.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep (1923-1950)

Hiç kuşkusuz, bir kentin zaman içindeki değişimi haliyle onu çevreleyen daha geniş toplumsal ve politik süreçlerinde değişimini ifade eder. (Gültekin, 2011; 29). Osmanlı'nın bakiyesi olarak elde kalan topraklarda cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte bir kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşları savaş meydanlarında gösterdikleri başarıları sosyal, ekonomik ve siyasal olarak taçlandırmak amacıyla ülke çapında bir harekete girişmişler ve yapılan inkılaplarla da bu doğrultuda büyük bir yol kat edilmiştir.

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkmasının ardından, Sivas ve Erzurum gibi şehirlerde gerçekleştirdiği kongrelerle birlikte, Havza ve Amasya gibi şehirlerden yayınladığı genelgelerle Kurtuluş Savaşı'nın fitilini resmen ateşlemiş ve 30 Ağustos'ta Büyük Taarruz'u yaptıktan sonra düşmanın yurttan atılmasını müteakip 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile resmen yeni Türk devletini kurmuştur. Cumhuriyetin ilanından meclis çalışmalarına başlamış ve yapılan inkılaplarla modern dünyaya uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Bu inkılapların yanında ülkenin kültürel olarak kalkınması için de Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi müesseselerin yanında İzmir İktisat Kongresi gerçekleştirilerek ülkenin ekonomik olarak kalkınmasına hız verilmeye çalışılmıştır. Tüm Türkiye'de olduğu gibi bu kalkınma hamlelerinin Gaziantep'te de tezahürleri çeşitli olmuştur. 1923-1950

yılları arası CHP'nin tek parti yönetimi devirlerinde bu kalkınma hamlesinin gözlemlenebilmesi bakımından Gaziantep'in çeşitli yönlerden incelenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle 1923-50 yıllarında Gaziantep'in sosyal, ekonomik ve kültürel durumu aşağıda verilmiştir.

1.2.1.Gaziantep'in Nüfusu ve İdari Yapısı

Gaziantep, 1920 yılının başlarında savaşın ve işgallerin etkisiyle harap bir durumdadır. Şehrin önemli bir bölümü ve özellikle yerleşim alanları yanmış ve yıkılmış halde savaşın etkilerini uzun süre üzerinde taşımıştır. Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği sıralarla TBMM'nin hazırladığı 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda (Anayasa) idari teşkilatta da bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre vilayetler kazalara ayrılmış, kazalar da nahiyelerden müteşekkil bir hale getirilmiştir (Özbudun, 2008: 79). Bu düzenlemeler çerçevesinde 1923 yılında tüm sancakların "vilayet" adını almasıyla beraber Antep Sancağı da Antep Vilayeti adını almıştır. 20 Nisan 1924 tarihinde yeni anayasanın kabulü ile birlikte bu anayasada vilayet sisteminde yeni düzenlemeler yapılmış vilayet, kaza, nahiye ve köylerin tüzel kişiliklerinin bulunduğu ve vilayet idaresinin yetki genişliği ile görev ayrımı belli esaslara dayandırılmıştır (Özbudun, 2008: 77; Cavlak, 1990: 60-62).

1926'da idari taksimata göre Gaziantep, Kilis ve Halfeti adlarında iki kazaya sahiptir (Pekdoğan, 1999: 27) Yine bu yılda Kilis ve Halfeti'nin yanında Malatya'ya bağlı olan Besni İlçesi de Gaziantep'e bağlanmıştır. Bunu müteakip 1933 yılında bu ilçe Gaziantep'ten alınarak yeniden Malatya'ya verilmiş, buna karşılıklıta Kahramanmaraş'a bağlı Pazarcık (BCA, Fon:490.1.0.0, Yer No:496.1997.5:5; Alparlan, 2013: 16) ile Cebelibereket (Osmaniye) İline bağlı İslahiye ilçesi Gaziantep'e bağlanmıştır. Ancak 1944 yılında Pazarcık yeniden Gaziantep'ten alınarak Kahramanmaraş'a bağlanmıştır(TBMM.ZC.VII.,D,C.23,:105-117).

1946 yılında merkez ilçeden bir kısım köyler ayrılarak Oğuzeli ilçesi, 1957'de Araban ve Yavuzeli ilçeleri kurulmuştur (Gaziantep İl Yıllığı, 2002: 67-68; Darkot-Dağlıoğlu, 1993: 64-67; Gürkan, 2004: 4).

1927 yılı Nüfus sayımı verilerine göre Gaziantep; Besni, Kilis ve Nizip adında 3 kazaya sahiptir ve şehrin nüfusu yaklaşık 40 bin civarındadır (Sönmez, 2012: 92). Bunu müteakip 1935 yılına ait nüfus sayımına göre ise İslâhiye, Kilis, Nizip ve Pazarcık ilçelerinden oluşmaktadır ve nüfusu yaklaşık 50 binleri geçmiştir. Bunda en önemli etken cumhuriyetin ilk yıllarındaki şehirde meydana gelen sanayi ve ticari alanlardaki atılımlar olarak gösterilmektedir (Sönmez, 2012: 92). Ancak bu nüfus artışında doğurganlıktan ziyade kanaatimizce şehirleşmeyle birlikte başlayan köyden kente göç önemli olmuştur. Şehirdeki mahalle sayısının (34 mahalle) XVIII. yüzyıldaki mahalle sayısı ile aynı olduğu görülmektedir (Tuncel, 1996:475; Sönmez, 2012: 92). Şehrin alanında bir büyüme olmasına rağmen mahalle sayılarında bir değişiklik yoktur.

1940 yılı nüfus verileri incelendiğinde ilçelerde bir değişiklik yoktur, 1935 yılıyla aynıdır. 1945 yılı verilerine bakıldığında birtakım değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu yılın verilerine göre Gaziantep; İslâhiye, Kilis ve Nizip ilçelerinden müteşekkildir. Şehirde 1935-45 yılları arası nüfus artış miktarı ve hızının düştüğü kaydedilmiştir. Bunda en önemli etken II. Dünya Savaşı için alınan önlemlerden biri olan askerlik çağındaki erkeklerin askere çağrılmasıdır (Avcı, 1993: 255). Antep'in yıllık nüfus artış hızı 1935-1940 yılları arası %22,85 civarında iken, II. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği ve devam ettiği dönemi kapsayan 1940-1945 yılları arasındaki dönemde % 19,16 ile cumhuriyet tarihinin en düşük nüfus artış hızı gerçekleşmiştir (Sönmez, 2012: 95).

1950 yılı nüfus sayımında mevcut ilçelere Oğuzeli ilçesinin eklendiği görülmektedir. Buna göre 1950 yılında Gaziantep'in ilçe sayısı İslahiye, Nizip, Kilis ve Oğuzeli olmak üzere toplam dördtür ve şehrin toplam nüfusu 328,343 kişidir (TÜİK, 2013: 8) Tüm Türkiye'de olduğu gibi 1950'li yıllar Gaziantep şehrinde de ciddi sayılabilecek derecede nüfus artışının meydana geldiği görülmektedir (Sönmez, 2012: 95). Bu nüfus artışının daha çok doğudan batıya, köyden kente göçten kaynaklandığı kaydedilmiş ve bu aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ilk ciddi şehirleşme hareketinin de başlangıcı sayılmıştır (Sönmez, 2012: 95; Avcı, 2003: 220). Nitekim 1950'li yıllarda şehrin nüfusu 100 binlere ulaşmıştır ve 50'li yıllarda başlayan göç hareketleri 1960'lı yıllarda şehir nüfusunun yaklaşık 124 bin kişiye ulaştığını göstermiştir (Sönmez, 2012: 96).

Gaziantep'te cumhuriyetin ilk yıllarında dönemin sağlık standartlarına sahip tam teşekküllü bir hastane mevcut değildir. Var olan Vilayet Hastanesi de sadece Gaziantep'e değil Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Adıyaman gibi çevre illere de hizmet vermekte ve bu yüzden de zaten imkânları çok yetersiz olan hastane tamamen yetersiz kalmaktadır. 25 yatak kapasitesine sahip olan bu hastane 1926 yılında daha düzenli bir duruma getirilmesi için özel muhasebeye devredilmiş ve 1933 yılında 50 yatak kapasitesine, 1935 yılında ise 75 yatak kapasitesine ulaştırılmıştır (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1941: S.76). Bunun gibi bir de 1940'lı yıllarda Kilis'te kurulan 25 yataklı bir hastane daha mevcuttur.

1939 yılında milletvekilleri tarafından Sağlık Bakanlığı'na iletilen isteklerden biri de bu Gaziantep Memleket Hastanesi'nin geliştirilmesi yönündedir. Hastaneye bir röntgen ve iyi bir laboratuvar kurulması istenmektedir (BCA, 490 01 653 173, 30.11.1939). 1942 yılında hastaneye istenilen röntgen makinesi alınmış ve bunun yanında hastane içerisi ve çevresinde birtakım imar faaliyetleri de yapılmıştır (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1942: S.171). Yine bu yıl yeniden açılan doğum ve çocuk bakımevi de faaliyete girmiştir (Gürkan, 2004: 134). 1945 yılında bir teftiş esnasında Sağlık Bakanı hastanenin 125 yatak kapasitesine çıkarılması için emir vermiştir (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1945: S.477).

Gaziantep ve Kilis'teki bu hastanelerin yanında bir de 1848 yılında inşa edilmiş olan Amerikan Hastanesi mevcuttur. Başlangıçta 10 yataklı olan bu hastaneye 1890 yılında 20 yataklı yeni bir yer daha eklenerek toplam yatak kapasitesi 30'a çıkarılmıştır (Mazıcıoğlu-Üstünbaş, 2010: 8-11). Ayrıca dışarıdan gelen hasta ve hasta yakınlarının ikamet etmesi için 4 odalı bir bina daha eklenmiştir (Mazıcıoğlu-Üstünbaş, 2010: 8-11)*.

1940'ların sonlarına doğru Gaziantep ve ilçelerindeki hastane sayısı 8'e çıkmıştır. Bunlar Gaziantep ve Kilis Memleket Hastaneleri, Gaziantep, Kilis ve Nizip Trahom Hastaneleri, Doğum ve Çocuk Hastanesi ve biri Amerikan Hastanesi olmak kaydıyla iki özel hastanedir (Gaziyurt Gazetesi, 29 Ekim 1948: S.76). Bu hastanelerden

* Amerikan Hastanesi'nin Gaziantep'teki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Taşkın, 2011. "Antep'te Bir Misyoner Hekim: Dr. Fred D. Shepard (1855-1915)", Lokman Hekim Journal, C.1, S.3, ss. 22-27.

başka belediyeye ait bir zührevi hastalıklar dispanseri, 17 trahom ve göz tedavi evi ve dispanseri mevcuttur (Gaziyurt Gazetesi, 29 Ekim 1948: S.76).

Bu yıllarda en önemli sağlık sorunlarının başında Trahom hastalığı gelmektedir. Trahom cumhuriyetten önce de yaygın olmakla birlikte cumhuriyet döneminde verilen mücadeleler neticesinde önemli derecede azalmış ve sonunda bu hastalık yenilmiştir. Bu konuda dönemin hükümetleri ve Sağlık Bakanlıkları bir takım tedbirler alma yoluna gitmişlerdir. Öncelikle 1925 senesi küçük bir kısım yurt parçası üzerinde kurulan ve daha sonra 12 ilin en çok hastalıklı yerlerinde çalışmakta olan Trahom mücadelesinin faydaları ancak yeni yeni hissedilmeye başlanmış ve hastalıkla yapılan savaşın tesiri cidden büyük olmuştur. 1946 yılında biri Adana, diğeri Diyarbakır'da olmak üzere iki grup halinde çalışan Trahomla savaş teşkilâtının, 16 hastanesi, 32 dispanseri ve 35 köy tedavi evi vardır. Adana Trahom Savaş Kurulu Başkanlığı Bölgesi dâhilinde olan Gaziantep'te de 1939 yılında 20 yataklı 1 hastane, 2 Dispanser ve yedi köyde de bakımevi mevcuttur (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1940: S.24).

Trahomun yanında, özellikle 1944 yılında Gaziantep'te sıtma hastalığı baş göstermiştir. Bu hastalık sadece Gaziantep'te değil yurdun her köşesinde kendini hissettirmiştir. Dönemin Sağlık Bakanlığı savaş yılları olması sebebiyle yeterli tıbbi yardımın vilayetlere gönderilememesinden dolayı hastalığın yaygınlaştığını beyan etmiştir (BCA, 490 01 654 178 1, 20.03.1944).

Gaziantep Belediyesi'nin 1923-50 arası faaliyetlerinden en dikkat çekici olanı, ilk olarak 1939 yılında şehrin elektrik şebekesini millileştirmesidir (Gürkan, 2004: 81). Yine bu yıllarda şehrin içme suyu şebekesi döşenmiş, şehrin imar planı ve haritası Prof. Herman Jansen'e yaptırılmış (Gaziantep, 24 Şubat 1939: S.543), Atatürk Bulvarı açılmış, şehrin önemli simgelerinden olan Şehitler Abidesi'nin etrafına Abide Parkı yaptırılmış, şehrin ortasında bulunan Zincirli Bedesten gerekli onarım ve düzenlemeler yapılarak et ve Sebze Hali'ne dönüştürülmüştür (Gürkan, 2004: 82). Yine o yıllarda kanalizasyon çalışmalarının yanında yeni bir mezarlık dahi şehre yapılmıştır (Gaziantep, 29 Ekim 1939: S.578). 1940 yılında Belediye tarafından şehirde belediye binası altında bir çocuk bakım evi hizmete açılmıştır (Gürkan, 2004: 96). Bununla birlikte bu yıllarda şehir

içerisinde yine birtakım düzenleme ve güzelleştirme faaliyetlerine devam edilmiştir (Yeni Gaziantep, 14 Haziran 1941-29 Ekim 1941: S.57-76). 1942 yılında şehirde belediyeçilik anlamında önemli faaliyetler başarılmıştır. Daha önce yapımına başlanan Abide Park bu yıl hizmete açılmış, şehrin bazı yerlerinde yol, kaldırım, kanalizasyon ve ağaçlandırma çalışmaları bitirilmiş, bazı yerlerinde de bu faaliyetlere devam edilmiştir (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1942: S.171). 1947 yılında belediyenin şehrin esas caddelerinin açılarak, kanalizasyon işlerinin bitirildiği ve hatta eskiden beri bakımsız durumda olan şehrin arka sokaklarının bile parke taşı döşediği görülmüştür (Gürkan, 2004: 256). 1948 yılında Belediye 5228 sayılı kanun gereğince kendisine ait boş arsaları evsizlere ev yaptırmak üzere dağıtmış ve arsa bedeli olarak kişi başı 10 lira almıştır (Gazi yurt Gazetesi, 29 Ekim 1948-13 Kasım 1948: S.76-81). Yine 25 yıllık süreçte pek çok tesis ve Abide Park, Şehitler, Türktepe, Pirsefa gibi parkların yapımını gerçekleştirerek sosyal anlamda önemli işlere imza atmıştır.

1.2.2. Gaziantep'in Sosyal Yapısı ve Eğitim-Kültür Alanında Yaşanan Gelişmeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gaziantep'te 6 tane ilkokul ve sadece bir tane ortaokul bulunmaktadır. Gaziantep'in ilk lisesi 1932 yılında eğitim-öğretim hayatına başlamıştır (Gürkan, 2004: 80). 1927 nüfus sayımı verilerine göre Gaziantep'teki 215762 kişilik nüfustan okuma yazma bilen kişi sayısı 9905 kişidir (DİE, 1929; 8-17-39). 1939 yılına gelindiğinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından vilayet dâhilinde 24 köyde eğitimli köy okulu açılmasına karar verilmiştir. Bu okullardaki eğitimci ise askerliğini çavuş olarak yapmış, okuma-yazma bilen gençlerden seçilerek, Adana'da verilen bir kursun ardından vazifeye başlamışlardır (Gürkan, 2004: 81). Buradaki amaç ülkedeki öğretmen azlığından kaynaklanan eğitim açığını bu okuyucu-yazar gençleri kullanarak bir nebze olsun kapatmaktır.

1930'larda Gaziantep'teki okul sayısı 80 ve bu okullardaki öğrenci mevcudu 6200'dür. 1939 ve 1940 yıllarında Haruniye Köy Enstitüsü'nden Gaziantep'e 23 eğitimci gönderilmiş, bunlardan 17'si merkeze, 6'sı ise Kilis Kazası köylerine tayin edilmiştir (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1923: S.24).

1940'lı yıllarda Gaziantep merkezde verilere göre 13000 çocuğun ancak 3200'ü okullardadır. Mevcut okul sayısı ise 54'tür. Dikkat edileceği üzere bir önceki döneme göre okul ve öğrenci sayılarında önemli derecede bir azalma meydana gelmiştir. Bunun temel sebebi o dönem mevcut olan okul binalarının derme çatma ve eski binalar olması ve bundan dolayı çoğunun zamanla kullanılamaz hale gelmesidir. Binalar azaldıktan sonra kalan sağlam binalarla birlikte öğrenci sayılarında bir artış olmuş ve sayı 9000'e çıkmıştır (Gürkan, 2004: 132). 1943 yılında Gaziantep'te bir de Erkek Sanat Enstitüsü açılmıştır (Gürkan, 2004: 146).

1944 yılında Gaziantep'te 23 köyde, içerisinde öğretmen lojmanı da bulunan birer okul binası yapılmış (Gürkan, 2004: 141), 1945 yılında ise il genelinde 52 köy okulu daha yaptırılmaya başlanmış, bu 52 okulun 12'si merkeze bağlı köylerde, 10'u Kilis'te, 15'i Nizip'te, 15'i de İslahiye'de bina edilmeye başlanmış (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1945: S.477), ancak Ekim ayına kadar bu okulların sadece 16'sı tamamlanabilmiştir (Gürkan, 2004: 152). Yine 1945 yılında Erkek Sanat Enstitüsü'nün binasını yenilemek için bakanlıktan tahsisat ayrılmış ve iş müteahhide verilmiştir (Gürkan, 2004: 146). 1946 yılında yapılan faaliyetlerle birlikte eğitim geliştirilmeye gayret gösterilmiştir. Şehrin bütün köylerinde inşaat halinde olan 71 ilkokul binasının 48'inin çatıları örtülmüş ve bütün bu okulların inşaat masrafları ve malzemeleri devlet ve köylüler tarafından karşılanmıştır (Gürkan, 2004: 154). Yine bu yıl içerisinde Erkek Sanat Enstitüsü'nün yeni binasının inşaatı bitmiş ve 1946-47 döneminde eğitime başlamıştır (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1946: S.578). 1948 yılında ise önceki yıllarda inşaatı devam eden okulların yanında, köylere 10 ilkokul yapımına daha başlanmıştır (Gaziyurt, 18 Ağustos 1948: S.10). Yine bu yıl Gaziantep şehir merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir kitapevi açılmış (Gürkan, 2004: 161), bunun yanında Gaziantep entelektüelleri tarafından da bir dernek küşat edilmiştir. Kültür Derneği adını taşıyan bu dernek yükseköğrenim gören ve maddi durumları iyi olmayan gençleri desteklemiş ve okullara çeşitli yardımlarda bulunmuştur (Gaziyurt Gazetesi, 29 Ekim 1948: S.76).

Gaziantep sosyal yapısı itibariyle büyük çeşitlilik ve zenginliklere sahip bir şehirdir. Şehir kuruluş itibarı ile çok eskilere dayandığından birçok kültürün harmanlandığı bir toplumsal yapının

özelliklerini günümüze kadar taşımıştır. Gaziantep yaşayış, gelenek-görenek, inanç, giyim ve yemekleri ile geçmişten geleceğe bu farklılığı devam ettirmektedir. Gaziantep'in toplumsal yapısının şekillenmesinde bölgenin Türk hâkimiyetine geçmesinden sonra yaşanan iskânlar önemli rol oynamıştır. Diğer yandan Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında bölgede yaşayan Gayri Müslim unsurlar da vardır. Gayri Müslim unsurların şehrin ekonomik hayatının şekillenmesinde etkin oldukları görülmektedir. Ermeni ve Yahudilerin şehrin esnaf ve zanaatkâr kesimini oluşturduğu bilinmektedir. 1915 Ermeni Tehcirini müteakip Ermenilerin şehirden ayrılmaları şehrin ekonomik hayatına büyük bir darbe vurmuştur (Güllü, 2010: 67-82). Genellikle esnaflık ve zanaatkârlıkla uğraşan Ermeniler Gaziantep'in ihracat ve ithalatını da ellerinde tutmuşlardır. Cumhuriyet öncesi fıstık ihracatını bunlar gerçekleştirmişlerdir. Yine taş ustalığı, bakırcılık, kuyumculuk gibi pek çok alanda faaliyet göstermişlerdir (Güllü, 2010: 67-82)

Gaziantep'te bir dönem Yahudi cemaatinden kimseler de yaşamıştır. 1906 tarihli Halep Vilayet Salnamesi'ne göre Gaziantep'teki Yahudi vatandaş sayısı 675 kişidir (Eroğlu vd., 2007: 197). Genel olarak ticaretle uğraşan Yahudi cemaatinin Antep Savunması sırasında Türklere destek verdikleri bilinmektedir (Göğüş, 1997: 349). Antep Yahudi cemaatinin I. Dünya Savaşını müteakip İstanbul ve İsrail'e göç ettikleri ve geriye Antep'te birkaç aile kaldığı, bu son kalan ailelerin de 1980 yıllarda İstanbul'a göç ettiği bildirilmektedir (<http://blog.milliyet.com.tr/gaziantepyahudileri/> Blog No=397603, 11.03.2014). Ticaretle uğraştıkları ve bu yolla Gaziantep ekonomisine büyük katkı sağladıkları bilinmektedir (<http://blog.milliyet.com.tr/gaziantepyahudileri/BlogNo=397603,> 11.03.2014).

Gaziantep'e matbaanın ilk gelişi 1800'lü yılların başıdır. Amerikalı misyonerler tarafından getirilen ilk matbaa marinalarıyla 1843 yılına kadar Türkçe İncil basılmış, daha sonra ise şehirdeki tıp fakültesi ile azınlık okullarının kırtasiye ve kitaplarının basımını yapmıştır (<http://www.bolsohays.com/yazarmakale-64/anonim-gaziantep-te-ilk-basimevi.html>, 08.03.2014).

Gaziantep'teki ilk Türk matbaası ise 1923 yılında Rüştü Hoca (Atalar) tarafından kurulmuştur. Halk Evi Basımevi, Numune Basımevi, Ali Elgin Basımevi ve Gaziantep Basımevi 1950 yılına kadar Gaziantep'te kurulan matbaalar arasında zikredilmektedir (<http://www.telgraf.net/matbaacilar-artik-sanayilesti-haberi-18925.html>, 08.03.2014).

Gaziantep'te ilk gazete ise yine misyonerler tarafından çıkarılmıştır. 1872'de "Ayıntap" adıyla çıkarılan bu gazete, Amerikan Koleji tarafından yayınlanmıştır. Haftalık olarak yayınlanan bu gazete, Latin harfleriyle Türkçe olarak yayınlanmıştır (<http://www.bolsohays.com/yazarmakale-64/anonim-gaziantep-te-ilk-basimevi.html>, 8.03.2014).

Gaziantep'teki ilk Türk gazetesi ise Hüseyin Cemil Göğüş tarafından 1903'te 8 sayı olarak çıkarılan "Mecla-yı Maarif"tir. 15 günde bir çıkarılan bu gazete sadece Gaziantep'in değil Güneydoğu'nun da ilk Türk gazetesi olma özelliğini taşımaktadır (<http://www.bolsohays.com/yazarmakale-64/anonim-gaziantep-te-ilk-basimevi.html>, 8.03.2014).

Cumhuriyet Dönemi şehirde basın-yayın hayatının çok renkli geçtiği bir dönemdir. Şehirde 1923-1950 yılları arasında 20'den fazla gazete ve 10 kadar da dergi çıkarılmıştır. Cumhuriyet Gaziantep'inin ilk gazeteleri, Heyet-i Merkeziye adına Ferit Arsan'ın gözetiminde çıkarılan 1922-25 yılları arası yayınlanan Gazi Sancak Gazetesi ile yine Ömer Asım Aksoy ve Zeki Savcı tarafından 1922 çıkarılan Armağan Gazetesidir (Barlas, 1972: 25). İlk dergiler ise Ömer Asım Aksoy ve Şakir Sabri Yener tarafından 1923-1924 yılları arası yayınlanmış olan "Çocuk Dili" adlı çocuk dergisidir (Barlas, 1972: 45). Bilimsel anlamda yayınlanan ilk dergi ise Ali Rıza Yalın ve Şakir Sabri Yener tarafından 1929 yılında 5 sayı olarak çıkarılmış olan "Bilgi" dergisidir (Barlas, 1972: 45).

Gaziantep'te Halkevi'nin 24 Haziran 1932'de 5 şube ile açılışının ardından çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetler yapılmaya başlanmıştır. Ancak Gaziantep Halkevi ilk zamanlar istenilen başarıyı gösterememiştir. Bunun temel sebebi olarak şehrin ileri gelenleri arasındaki anlaşmazlıklar (BCA, 490 01 653 173 1, 30/11/1939) ve yeni cumhuriyetin genel yarası maddi imkansızlıklar gösterilmektedir (BCA, 490 01 653 173 1,30/11/1939; BCA, 490 01 53 175 1,

10/06/1941). Ancak bütün olumsuzluklara rağmen yine de yapılan faaliyetler halkın sosyal-kültürel gelişimine olumlu katkılarda bulunmuştur. Gaziantep Halkevi o dönem 9 şubeye ayrılarak faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bunlar arasında özellikle Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi tarafından 1939-50 yılları arası “Başpınar” isminde bir dergi çıkarılmıştır (Ünüvar, 2002: 259-285). Bu dergide Ömer Asım Aksoy’un dil, folklor ve Gaziantep üzerine kaleme aldığı pek çok makale yayınlanmıştır. Bu da Gaziantep’e kültürel anlamda büyük katkılar sağlamıştır (Ünüvar, 2002: 259-285). Bunun yanında yine Halkevi çeşitli konularda konferanslar, Türk büyüklerini anma etkinlikleri ve milli bayram kutlamaları gibi pek çok sosyal etkinliklere imza atmıştır (Ünüvar, 2004: 259-285).

Yine Halkevinin diğer şubelerinin de pek çok faaliyetleri mevcuttur. Ar (Güzel Sanatlar) Şubesi’nin müzik kursları, konserleri, halk müziği derleme çalışmaları, resim kursları ve resim sergileri, Temsil Şubesi’nin merkez, ilçe ve köylerde icra ettiği temsiller, açık hava piyesleri, sağlıklı ilgili film gösterimleri, Spor Şubesi’nin spor kursları ve diğer sportif faaliyetleri, Sosyal Yardım Şubesi’nin halka yönelik ilaç, giyim, gıda ve fakirlere nakdi yardımları, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi’nin okuma yazma, çeşitli dersler, el işi ve yabancı dil kursları, Kitap Saray ve Yayın Şubesi’nin çeşitli gazete, dergi ve kitapları okumaya teşvik için halkın hizmetine sunmaları, kütüphanedeki kitapları çoğaltma ve ciltletmeleri, diğer şubelerle koordineli olarak çeşitli konferanslar vermeleri, Köycülük Şubesi’nin zirai faaliyetleri ile Müze ve Sergi Şubesi’nin eski eserleri korumaya yönelik, halkı bilinçlendirme faaliyetleri bunlar arasında gösterilebilir (Gürkan, 2004: 183-188; Temiz, 2002: 197-212).

Cumhuriyet ilk yıllarında Gaziantep’te sosyal ve kültürel alanlarda faaliyette bulunan Halkevinden başka kuruluşlar da mevcuttur. Türk Ocağı, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yardım Severler Cemiyeti ve çeşitli spor cemiyetleri bunlar arasında gösterilebilir (BCA, 490 01 653 176 1, 25.7.1942; BCA, 490 01 654 179 1, 25.4.1945). Bu dernek ve kuruluşların yaptıkları faaliyetlerde genellikle fakir ve düşkün durumdaki vatandaşlara çeşitli ayni ve nakdi yardımlarda buldukları, sağlıklı nesiller yetiştirmek amacıyla sportif faaliyetler yaptıkları, ayrıca devlet-millet kucaklaşması için önemli günlerde yaptıkları etkinliklerle halkta bilinç uyandırmaya çalıştıkları görülmektedir (Gürkan, 2004: 189-193).

Gaziantep Arkeoloji Müzesi, 1944 yılında cumhuriyet döneminin ilk arkeologlarından Sabahat Göğüş tarafından kurulmuştur. Başlangıçta Nuri Mehmet Paşa Camii'nde hizmet veren müze, 1969 yılında küçük bir kent müzesi niteliğindeki binasına taşınmıştır. 2005 yılında ise ek binası hizmete girmiştir. Ek binasında büyük kısmı Zeugma antik kentinden çıkarılan mozaik panolar, heykeller, steller sergilenmektedir. Müzenin içindeki etnografya bölümü, Hasan Süzer Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır. Gaziantep Arkeoloji Müzesi 2011 yılında, 1700 metrekarelik mozaik ile Dünya'nın en büyük mozaik müzesi olma özelliğini taşıyan Zeugma Mozaik Müzesi'ne taşınmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Gaziantep_Arkeoloji_M%C3%BCzesi;Hürriyet, 9 Eylül 2011).

Anlaşıldığı üzere dönemin sonu olan 1950'li yıllara kadar geleneksel, toplumsal yapı hâkimiyetini sürdürmüş ve bu yapının çözülmesi gecikmiştir. Burada kültürel yapıyı ve gelişimini ekonomik gelişmeyle paralel sürmüştür. Tarihi sürece bakıldığında özellikle yakın geçmişte yani I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan olaylar şehrin toplumsal yapısında sarsıntılar yaratmıştır. Belli başlı meslekleri elinde bulunduran azınlıkların Antep Şehrini terk etmesi de sosyal, ekonomik hayatı oldukça etkilemiştir. Dolayısıyla cumhuriyetin bu ilk yıllarında bölge insanı tarım, hayvancılık ve sınırlı ticaretle geçimini sağlamaya çalışmış ve bu süreçte sosyal, kültürel yapının değişim ve dönüşümü bir hayli yavaş olmuştur. Gaziantep bu yıllarda hala gelenekselliğin hüküm sürdüğü bir toplumsal yapıyı muhafaza etmiştir. Gaziantep'in sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kendine gelişi ve toparlanmaya başlaması esas itibariyle 1950'li yıllardan sonra olmuştur.

1.2.3. Gaziantep Şehri'nin Ekonomik Yapısı

Gaziantep tarihin her devrinde ekonomik ve ticari açıdan önemli bir yer olmuştur. Özellikle İpek Yolu gibi önemli ticaret yolları üzerinde olması ve Anadolu ile Arap yarımadasının bağlantı noktalarından biri olması sebebiyle bu önemini günümüze kadar taşımıştır.

Türklerin bölgeye ilk yerleşimlerinden bu yana şehir ve çevre halkının başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yetiştirilen ürünler arasında Antep fıstığı, üzüm, zeytin ve tütün zikredilebilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ziraatın yaygınlaşması, ürün kalitesinin artırılması ve pazarlamada kolaylıklar sağlanması için birtakım faaliyetlerde bulunulmuştur. Özellikle mecliste Antep milletvekillerinin tarım alanında dikkat çekmeye çalıştıkları konular arasında fıstık ihracatı meselesi, tütün ve bağ yetiştiricilerinin sıkıntıları dile getirilmeye çalışılmıştır (Gürkan, 2004: 80). Bu doğrultuda “Fıstık İhracatçıları Birliği” ve “Doğu ve Cənup Vilayetleri Canlı Hayvan İhracatçıları Birliği” gibi birtakım kamu iktisadi teşekkülleri kurularak tarım ve hayvancılık sektöründe yaşanan sıkıntılar hafifletilmeye çalışılmıştır (Gürkan, 2004: 80; Kopar, 2011: 1037-1055).

Gaziantep’te fıstıkçılıkla ilgili çalışmalar irdelendiğinde, devlet tarafından cumhuriyetin ilk yıllarında genel olarak Antep fıstığını korumaya yönelik tedbirler alındığı ve fıstık ihracatını kolaylaştıracak faaliyetlere önem verildiği görülmüştür. Fıstık üretimini arttırmak ve çiftçilere yardımcı olmak amacıyla 1939 yılında tesis edilen fıstık istasyonlarında, o yıl için 43 bin fidan üretilmiştir. Bu fidanlardan 23 bini çiftçilere ücretsiz dağıtılmıştır (Gürkan, 2004: 80). Yine o dönem Ankara’ya yollanan çeşitli raporlarda fıstıkla ilgili halkın talep ve şikâyetlerinin yanı sıra, fıstık ihracatıyla ilgili veriler de aktarılmıştır (BCA, 490 01 653 173 1, 3/10/1939; BCA, 490 01 653 173 1, 8/1/1940; Kopar, 2011: 1037-1055). 17 Mart 1944 yılında Dış Ticaret Reisliği tarafından CHP milletvekili Mahmut Şevket Esendal’a gönderilen bir raporda; Antep fıstığının Gaziantep halkının en önemli geçim kaynağı olduğu ve çok değerli bir ihraç ürünü olduğu bildirmiş, bunun yanında II. Dünya Savaşı öncesi ihracat verileri de rapora eklenmiştir (Kopar, 2011: 1037-1055). Yine dönemin gazetelerine göre 1944 yılında fıstık bahçelerinden çok iyi mahsul alındığı, ancak II. Dünya Savaşı’ndan dolayı gerekli ihracat yapılamayarak ve ürünlerin elde kaldığı, bunun üzerine devletin duruma müdahale ederek Ticaret Bakanlığı nezdinde Antep fıstığı satışını, yabancılarla yapılan ticari anlaşmalara dâhil ettiği ve Fıstık İhracatçıları Birliği’ne de geniş kredi verdiği anlaşılmaktadır (Yeni Gaziantep, 2 Ocak 1945). 1947 yılı fıstık üretiminde çok iyi mahsul alındığı bir dönemdir ve yaklaşık 2170 ton ürün toplanmıştır (Gaziyurt, 29 Ekim 1948: S.76).

Gaziantep’te fıstık kadar önemli bir diğer tarım ürüne de üzümdür. 1938 yılında Ziraat Bakanlığı tarafından yayınlan istatistikî verilere göre Gaziantep’teki bağ sahası 41.000 hektardır. Bu rakam, o

dönem üzüm yetiştiriciliğinde birinci olan İzmir'in bağ sahasının iki katıdır. Ancak Gaziantep bağcılığında modern teknikler kullanılmadığı için ürün verimi alan olarak İzmir'in iki katı olmasına rağmen İzmir'den daha azdır (Gürkan, 2004: 84). Yine devlet tarafından üzüm alımının ucuz ve sınırlı olarak yapılması da ürünlerin çoğunun heba olmasına sebep olmaktadır (Gürkan, 2004: 84). Halkın en büyük talebi üretilen üzümün, işlenebilmesi için üretim kapasitesi büyük bir şarap fabrikası kurulmasıdır. Bu sayede üzümün tamamı şarap fabrikası tarafından alınarak ürün kaybının önüne geçilmiş olacaktır (BCA, 490 01 653 173 1, 3/10/1939; Gürkan, 2004: 85).

1942 yılında yine halkın talebi doğrultusunda bir bağ enstitüsünün açılma isteği yapılan incelemeler sonucunda lazım görülmeyip, enstitü yerine bir uzman gönderilerek reddedilmiş ve bağ hastalıklarıyla mücadele konusunda da birtakım çalışmalar yapılmıştır (BCA, 490 01 654 177 1, 6/11/1942; BCA, 490 01 654 177 1, 28/12/1942).

1944 yılında CHP Gaziantep milletvekili Muzaffer Canbolat'ın katkılarıyla Gaziantep ve Kilis'te birer numune şaraphanesi açılmıştır (Gürkan, 2004: 125). Ancak halkın talebi bu numune şaraphanelerinden ziyade daha büyük bir fabrikanın açılmasıdır. Muzaffer Canbolat, hazırladığı raporunda şehirde numune şaraphane ile birlikte bir de rakı fabrikasının var olduğunu, ancak üretilen üzümü işlemek için bu müesseselerin yeterli olmadığını ve üretilen üzümleri değerlendirmek ve bağcılığı geliştirmek adına büyük bir şarap fabrikası açılmasının elzem olduğunu vurgulamıştır (Kopar, 2011: 1037-1055). O dönem hükümet tarafından çeşitli maddi gerekçelerle açılması reddedilen fabrika nihayet 7 Eylül 1947'de açılmıştır (Kopar, 2011: 1037-1055). Kilis'te de böyle bir fabrikanın yapılması gerekliliği yine Muzaffer Canbolat tarafından aynı raporda talep edilmiştir. Muzaffer Canbolat'ın raporuna göre Kilis'te yaklaşık 2,5 milyon bağ kütüğü bulunmaktadır ve üzümün büyük bir kısmı kurutularak tüketilmektedir. Kurutma döneminin yağmur mevsimine denk gelmesi sonucunda ürünler büyük zarar görmüştür. Ulaşım imkânlarının sınırlılığı da ürünlerin ihracatını engellemiştir. Bu sebeplerden dolayı açılacak bir şarap fabrikası ile, ürün kaybının tamamen ortadan kaldırılacağı, aynı zamanda da ülke ve şehir ekonomisine büyük bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Kopar, 2011: 1037-1055).

Zeytin şehirde ticari olarak en fazla kazanç getiren tarım ürünlerinden biridir. Özellikle zeytinyağı ve sabun üretimi için kullanılmaktadır. 1947 yılında şehrin sabun üretimi yaklaşık 10 bin adettir (Gaziyurt, 29 Ekim 1948: S.76). Özellikle Kilis tarafında zeytin üretimi ağaç sayısından dolayı daha fazladır. Kilis'in Gaziantep'e göre daha ılıman bir iklime sahip olması zeytinin yetişmesini daha da kolaylaştırmaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Kilis'in en verimli zeytin bahçelerinin Suriye tarafında kalması üretimde büyük bir sıkıntıya sebep olmuştur. Bu sebeple Ziraat Vekili Mahmut Reşit Hatipoğlu, CHP genel sekreterliğine gönderdiği telgrafta zeytin mahsullerinden alınacak toprak mahsulleri vergisinin %12'den %8'e düşürüldüğü ve zeytin mahsulatından %15 devlet hissesi alındığını belirtmiştir (Kopar, 2011: 1037-1055).

Meyan kökü (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Meyan>) ihracatının da teşkilatlandırılması ve düzenlenmesi halk tarafından istenmektedir. İhracata getirilecek olan kolaylıkların, şehre ticari olarak büyük bir kazanç şeklinde geri döneceği vurgulanmıştır (BCA, 490 01 653 173 1, 3.10.1939).

Gaziantep'te üretilip ihraç edilen bir başka tarım ürünü de "Hasankeyf tütün"üdür. Hasankeyf tütünü yalnızca Gaziantep, Şam ve Güney Amerika'da yetişmektedir ve sadece Mısır'da tüketilmektedir. 1938 yılında tütünle ilgili başlıca sorun üretilen ürünün tamamının ihraç edilememesi ve ihraç fazlası ürünün yakılmasıdır (Kopar, 2011:1037-1055). Bu da üreticilerin zarar görmesine sebep olmaktadır. Bu olaydan dolayı üreticilerin zarar görmesini engellemek amacıyla, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 21 Nisan 1938'de "Doğu ve Cenup Vilayetleri Canlı Hayvan İhracatçıları Birliği" kurulması kararı alınmıştır (Kopar, 2011: 1037-1055). Yine Hasankeyf tütünü Türk Tütün Limitet Şirketi tarafından Mısır'da fahiş fiyatlara satılırken, üreticilerden çok uygun fiyata alınması, üreticilerin şikayet etmesine sebep olmuştur (BCA, 490 01 654 179 1, 16/11/1944). 1945 yılında üreticiler 350 ton üretimle en yüksek ürün rekoltesine ulaşmışlardır (BCA, 490 01 654 181 1, 10.12.1945). 1947 yılında 60 ton ihraç edilmesine rağmen, 413 ton tütün stokta kalmıştır. Bu durumdan rahatsız olan üreticilerin çoğu tütün ekimine o yıl ara vermiştir (Gaziyurt, 29 Ağustos 1948:S20).

Osmanlı Devleti döneminde Halep'e bağlı bir liva olan Gaziantep, ekonomik olarak da büyük oranda Halep'e bağlıdır. Küçük bir örnekle açıklanacak olursa; sadece Antep'te yetişen Antep fıstığını bile Gaziantep ancak Halep ve Şam üzerinden İstanbul'a gönderebilmiştir. Bu sebepten İstanbul'da Antep fıstığı "Şam Fıstığı" adıyla bilinmiştir. Antep fıstığı ismi ancak cumhuriyetten sonra kullanılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde üzüm, pekmez ve zeytinyağı gibi tarımsal ürünlerle endüstriyel kökenli kilim, deri vb. ürünler de Halep'te pazarlanmıştır.. I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin yenik çıkması sonucu bölge tümüyle İngilizler ve Fransızların işgali altına girmiş ve savaş nedeniyle iyice kötüleşen ticari hayat tamamen sönmüştür. (Gürkan, 2004: 5).

Milli Mücadele yıllarında büyük bir yıkıma maruz kalan Gaziantep, cumhuriyetin ilanından sonra 1923-26 yılları arası büyük bir gelişme göstermiş ve bununla birlikte uygulanan katı devletçilik politikaları ve II. Dünya Savaşı'nın etkileri tüm dünyada ve Türkiye'de olduğu gibi Gaziantep'te de bu gelişmeyi yavaşlatmıştır (Pekdoğan, 1999: 86).

Cumhuriyetin ilk yıllarında daha çok tarıma dayalı, dokuma sanayinin ağırlıklı olduğu ve atölye tipi üretim tarzının etkin olduğu bir Gaziantep yapısı mevcuttur. 1923-1933 yıllarını kapsayan bu dönemde Gaziantep sanayisi pek bir gelişme kaydedememiştir (Dünya Gazetesi, 2002: 65).

1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nin sonucu olarak yeni bir ivme kazanan Türk ticaret ve sanayi hayatının etkilerini Gaziantep'te de görmek mümkündür. İzmir İktisat Kongresi kararlarına dayanarak 1925 yılında Gaziantep'te "Gaziantep Mensucat T.A.Ş." ve "Gaziantep Konserve ve Mamulat-ı Ziraiye T.A.Ş." adlarında iki fabrika kurulmuştur (Pekdoğan, 1999: 26). Yine 1925 yılı Ticaret Salnamesi verilerine göre Gaziantep'te 29 meslek kolu vardır ve bu kollardan en kalabalık olanı bakkallardır (Büyük Ticaret Salnamesi, 1925: 525). 1926 yılında Gaziantep'te 2299 dükkân, 4 bedesten, 30 fırın, 2210 dokuma tezgâhı, 45 boyahane, 6 sabunhane ve debbağhane, 11 değirmen, 1 pamuk fabrikası, 1 torna fabrikası ve 2 tane anonim şirketi olduğu saptanmıştır (Pekdoğan, 1998: 771-783).

1927 yılına ait verilere göre Gaziantep'te 9 fabrika bulunurken, bir yıl sonra 1928 yılında fabrika sayısı 12'ye yükselmiştir (Türkiye

Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927: 1001). Yine 1927 sanayi sayımına göre 2016 sanayi iş yerinde 7887 kişi istihdam edilmiş ve bu istihdam alanlarından tarıma dayalı sanayi birinci sırada yer alırken, dokuma sanayi ikinci sırada yer almıştır (Pekdoğan,1999: 28; Dünya Gazetesi, 2002: 65). Ancak 1929 yılına gelindiğinde İktisat Vekaleti tarafından Gaziantep’te bir “Ticaret ve Zahir Borsası” açılmasına karar verilmiş ve bu borsa açıldıktan üç yıl sonra “muamelaatın azlığı ve varidatın kifayetsizliği” gerekçesiyle tekrardan lağvedilmiştir (BCA, B.K.K., 3 Ocak 1932/12109, Ek no:176/81; Pekdoğan, 1999:28). Borsanın kapatılması üzerine Gaziantep’li tütün üreticileri bir araya gelerek kaliteli ve daha çok üretim yapmak için “Gaziantep Tütün Müstahsilleri Kooperatifi Şirketini” 1933 yılında kurmuşlardır (BCA, B.K.K., 15 Temmuz 1933/14697, Ek no:179/67). Yine 1933 yılı verilerine göre Gaziantep’in ihracat kalemleri arasında dokuma ve trikotaj ilk sırada yer alırken, Antep fıstığı ikinci, canlı hayvan ticareti ise üçüncü sırada kalmıştır (Pekdoğan, 1999: 29).

1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu’ndan sonra Gaziantep’te hızlı bir sanayileşme başlamış ve bu kanundan Gaziantep’te 28 firma faydalanmıştır. Kanundan faydalanma noktasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde birinci ve Türkiye genelinde sekizinci sıradadır (Pekdoğan, 1999: 30).

1927 yılında Gaziantep’teki fabrika sayısı 9, 1928’de 12 iken 1933 yılına gelindiğinde bu sayı 36’ya yükselmiştir. Bu fabrikalardan 1’i elektrik, 1’i iplik ve mensucat, 9’u un, 16’sı sabunhane ve 1’i rakı fabrikasıdır (Pekdoğan, 1999: 30).

1933 yılı Gaziantep’inde yer alan meslek kolları arasında yine kilimcilik, terzilik, sabunculuk, kasetçilik, kunduracılık, debbağlık, vb. meslekler mevcuttur (Pekdoğan, 1999: 29). 1930’lu yıllarda Gaziantep’te en önemli gelişme dokuma sanayinde meydana gelmiştir. Teşvik-i Sanayi Kanunu ve 1929 Gümrük tarifesinin vergi oranlarını arttırmıştır. Dokuma sanayinde üretim de 1930-1937 yılları arası 4,5 kat artırılmakla kalmamış, aynı zamanda modern dokuma fabrikalarının açılmasını ve eskilerin de üretim kapasitelerinin arttırmalarını sağlamıştır (Dünya Gazetesi, 2002: 66).

Gelişmelerin yaşandığı diğer sektörler de imalat sanayi ve gıda sektörüdür. Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun yanı sıra Aşar vergisinin kaldırılmasıyla birlikte tarım arazilerinin genişlemesi ve modern ziraat

aletlerinin kullanılması Gaziantep'te buğday üretimini arttırmış, bu artış da un fabrikalarının artması ve modernizasyonunu tetiklemiştir (Dünya Gazetesi, 2002: 66).

1940'lı yıllara gelindiğinde önceki yılların aksine kayda değer bir gelişmenin olmadığı, hala sanayinin eski şekilde yürüdüğü görülmüştür. Sanayide hala makineleşme dönemi sağlanamamış ve motor gücünden istifade edilememiştir. Ayrıca ulaşım ve nakliyatındaki yetersizlik üretilen ürünlerin ancak Türkiye içindeki kapalı pazarlarda satılmasına olanak vermiştir. Bu da dış pazarlara açılmanın önünde büyük bir engel olarak, ülkenin gelişmesine büyük bir darbe vurmuştur (Gürkan, 2004: 6). Yine II. Dünya Savaşı'nın etkilerinden dolayı devletçilik politikasının ağır bir şekilde uygulanmaya başlaması da ekonomik olarak Gaziantep'te de hissedilmiştir. Özellikle bu yıllarda uygulanan sıkı devletçilik politikaları gereği uygulanan ağır vergiler Gaziantep'te dokumacılık sektörünü etkilemiş ve 1941-45 yılları arası 8000 olan el tezgahı sayısı, 1945 yılında 1500'e kadar düşmüştür (Dünya Gazetesi, 2002: 66). Yine iplik dağıtımının devlet elinde olması ve oldukça sınırlı tutulması da büyük ölçekli işletmelerin kurulmasında caydırıcı bir rol oynamıştır (Dünya Gazetesi, 2002: 66). 1941'de devlet iplik dağıtım işini Sümerbank'a devretmiş, Sümerbank'ta bu dağıtım işini kurulan kooperatifler aracılığıyla yapmaya karar vermiştir. Bu karar üzerine Gaziantep'te de 3 adet dokumacı kooperatifi kurulmuştur (Dünya Gazetesi, 2002: 66).

Bu dönemde yine Türkiye'nin çeşitli yerlerinde devlet tarafından dokuma, şeker ve çimento fabrikaları yaptırılırken, Gaziantep bu düzenlemeden sadece bir Tekel İçki Fabrikası olarak bilinen bir fabrikanın özel sektörden satın alınması suretiyle faydalanabilmiştir (Dünya Gazetesi, 2002: 66).

1940-1950 arası şehrin ekonomik olarak tarım ürünlerine dayanmıştır. Bu dönemde çevre bölgelerden veya yabancı ülkelere çeşitli tarım ürünlerinin buraya getirilerek buradan pazarlandığı kaydedilmiştir. 1939 yılında Gaziantep Ticaret Odası ve Gaziantep Valiliği tarafından, ekonomik olarak Antep fıstığını korumak ve üretim kalitesini arttırmak için başlatılan çabalar bu yıllarda da devam etmiştir. (Pekdoğan, 1999: 87).

1939 yılında köylerle de ilgili çalışmalar yapılmıştır. Gaziantep'te 1939 yılının sonbaharında bütün vilayet dâhilinde genel

bir yol yapım seferberliği başlatılmış, köyleri kazalara, nahiyelere ve birbirine bağlayan yolların “Köy Kanunu’na” göre inşa ve tamirine başlanılmıştır (Gaziantep Gazetesi, 29 Ekim 1939: S.578). Köyleri mamur ve köylüleri daha iyi duruma getirmek amacıyla düzenlenmiş olan bu kanunun uygulanmasına bu yıl çok önem verilmiş ve bu kanunun özellikle sağlık ve temizlik ile ilgili kısımlarının uygulanışı sıkı bir kontrole tabi tutulmuş, vilayetin merkez kazasında da bir köy müfettişliğinin kurulmasına karar verilmiştir (Gürkan, 2004:79).

Yine aynı yıl ziraatın geliştirilmesi amacıyla önemli adımlar atılmış, köylüye bedava fıstık fidanı dağıtımını yapacak olan “Fıstık İstasyonu” binalarının yapımının bitirilmesi gibi birtakım hizmetlerle birlikte köylülere 43 bin fidan dağıtılmıştır. Yine bağcılıkla ilgili birtakım adımlar atılarak, bağ hastalıklarıyla mücadeleye başlanmış ve iyi sonuçlar alınmıştır (Gaziantep Gazetesi, 29 Ekim 1939: S.578; Gürkan, 2004: 80).

Gaziantep şehrindeki elektrik tesisatı o sene millileştirilerek önce Bayındırlık Vekâleti’nce yabancı menşeli bir şirketten satın alınmış ve sonra Gaziantep Belediyesi’ne 292,620 liraya satılmıştır. Elektrik gibi aynı yıl şehrin su şebekesi de meydana getirilerek, hem halka büyük bir rahatlık getirilmiş hem de sağlıksız sulardan bulaşan tifo ve dizanteri gibi pek çok hastalığın da büyük oranda önüne geçilmiştir (Gürkan, 2004: 82).

Özellikle yol yapımına Cumhuriyetin ilk yıllarında verilen önemin Gaziantep’te yansımaları da kendini göstermiştir. Örneğin Gaziantep’te 1932 yılından 1941 yılına kadar yol yapımı için bütçeden harcanan para 767,760 liradır (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1941-5 Nisan 1941: S.76-S.47). Yine diğer yıllarda olduğu gibi 1942 yılında da yol çalışmalarına devam edilmiş, Gaziantep ile Fevzipaşa, Nizip ve Kilis arası yollarda çeşitli bakım onarım çalışması yapılmış, özellikle Gaziantep- Kilis arası yolun bazı kısımlarında kilit taşı çalışmaları yapılmıştır (Yeni Gaziantep, 4 Şubat 1942: S.198). 1943-1944 yılları arasında bu konuda büyük gelişmeler yaşanmıştır.

Bu yıllarda İslahiye-İskenderun şosesinin inşasına başlanmış, Nizip-Karkamış yolu üzerindeki Elifoğlu Köprüsü müteahhide verilmiş, Gaziantep-Akçakoyunlu şosesinin de esaslı bir şekilde tamir ve inşasına başlanmıştır (Gürkan, 2004: 121). Yine bu yıl ilk olarak Gaziantep-Narlı arasında belediye tarafından düzenlenen otobüs

seferlerinden iyi sonuçlar alınınca, Gaziantep-Kilis ve Gaziantep-Nizip arası da seferler düzenlenmeye başlanmıştır (Yeni Gaziantep, 29 Ekim 1943-29 Ekim 1944-2 Ocak 1945: S.274-376-394).

Yine 1944 yılı içerisinde Gaziantep-Narlı demiryolunun yapımı için TBMM'den 2 Ağustos 1944 yılında karar çıkmıştır ve bu çıkan karara göre 1945 yılında demir yolunun inşaatına başlanması öngörülmüştür (Yeni Gaziantep, 2 Ocak 1945: S.394; Gürkan, 2004: 119). Ancak inşaat iki yıl gecikmeyle 1947 yılında başlamış ve 1953 yılında bitirilerek hizmete açılmıştır (Kopar, 2011: 1037-1053).

1944 yılında Gaziantep'te yaşanan bir diğer önemli gelişme de CHP'nin önderliğinde oluşturulan bir komitenin teşvikiyle halktan 116000 liralık yardım toplanmış ve bu toplanan yardımlara devletin katkılarıyla birlikte 5 Ekim 1944 tarihinde Gaziantep Havalimanı için bir alan satın alınarak Devlet Hava Yolları'na bağışlanmıştır. Buradan arta kalan para yine havaalanı yolu ile şehir içi hizmetler için harcanmıştır (B.C.A.,11/8/1943, 490 01 472 1930 1; Yeni Gaziantep, 2 Ocak 1945:S.394). 1949 yılında gazeteye demeç veren Gaziantep milletvekili Cemil Alevli konuşmasında; Hava Yolları Genel Müdürlüğü'nün o yıl için Gaziantep Havalimanını 21 kişilik uçakların inişine müsait bir hale getireceği yönünde bir açıklama yaptığını beyan etmektedir (Gaziyurt, 26 Mart 1949: S.225). Ancak 1944 yılında yeri satın alınan bu havaalanının hizmete girmesi 1976 yılını bulmuştur (<http://www.dhmi.gov.tr/havaalanlari.UvuI,7> Mart 2014).

1945 yılında bayındırlık ve ulaştırma adına Gaziantep'te Gaziantep Havalimanı, Gaziantep-Kilis, Gaziantep-Nizip yollarının tamir edilecek kısımları ihale edilmiştir. Bunun yanında şehir içindeki bazı yollarda tamir edilerek havaalanına kadar olan 15 km'lik yolun tamamlanmasına çalışılmıştır (Gürkan, 2004: 142). Bu yıl Gaziantep'e devlet bütçesinden ayrılan ödenek yaklaşık 2 milyon liradır (Yeni Gaziantep, 24 Temmuz 1945: S.451).

1948 yılında Gaziantep-Narlı arasındaki kara yolu ile Narlı Demiryolu İstasyonu tamir edilmiştir. Bu yol ve istasyon Gaziantep'in ihracat ve ithalatı için çok önemlidir. Çünkü Gaziantep'ten gönderilecek veya Gaziantep'e gelecek olan malların diğer bölgelere en hızlı ve en güvenilir ulaşımı için önce Narlıya, Narlıdan da demiryolu aracılığıyla diğer bölgelere ulaştırılması lazımdır. Bu sebeple Gaziantep-Narlı arası karayolunun düzgün ve kullanılabilir

olması Gaziantep ekonomisi için son derece önemlidir. Bu yol ve istasyonun haricinde, Gaziantep-Fevzipaşa-İslahiye yolu, Gaziantep-Nizip yolu, Gaziantep-Kilis yolu ve Gaziantep-Akçakoyunlu yolu da çeşitli tamirat ve yeni eklemelere tabi tutularak iyileştirilmeye çalışılmıştır (B.C.A., 490 01 472 1930 1 19/6/1948; Gaziyurt Gazetesi, 29 Ekim 1948: S.76).

1949 yılı ulaşım faaliyetleri arasında yine Gaziantep-Narlı arası yapılmaya başlanan ancak yarım bırakılan demiryolu önemli bir yer işgal etmektedir. Özellikle bu dönemde Gaziantep milletvekili Cemil Alevlinin konu hakkında önemli girişimleri ve beyanatları bulunmaktadır (Gaziyurt, 28 Ocak 1949-21 Şubat 1949-28 Mart 1949: S.227-168-192). Yine bu yıl içerisinde Birecik'te Fırat üzerine kurulacak olan demir köprü'nün etütlerine başlanmıştır (Gaziyurt Gazetesi, 26 Mart 1949: S.225).

1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Parlamenter Sistemin Gelişimi

Osmanlı Devleti, tarihsel süreçte kendisinin selefi olan Selçuklu ve diğer Türk devletlerinden pek çok kurum almıştır. Bu sistem içerisinde merkezi yönetiminin en önemli kurumlarından biri Divan-ı Hümayun oluşmuştur (Mumcu, 2007: 15-16). Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren devlet yönetiminde yer alan Divan toplantılarına II. Mehmet'e kadar bizzat padişahlar başkanlık etmiş, bu dönemden sonra 1654 yılına kadar padişahlar divan toplantılarına katılmamışlar, gerekli gördükleri takdirde kapalı bir yerden görüşmeleri takip etmişlerdir (Mumcu, 2007: 40; Alpaslan, 2013: 40-41). Bahsi geçen tarihten sonra da bu uygulama tamamen kalkmıştır. Düzenli ve disiplinli bir çalışma sergilenen divan toplantılarında devleti ilgilendiren siyasi, hukuki ve iktisadi meseleler ele alınmıştır*.

Osmanlı Devleti'nde anayasal hareketlerin başlangıcı, Batı karşısındaki askeri alandaki yenilgilere kadar gerilere götürülebilir.

* Osmanlı devlet teşkilatı ve Divan-ı Hümayun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, 1988. Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı, TTK, Ankara.; İ. Hakkı Uzunçarşılı, 2011. Osmanlı Tarihi, C.I-IV, TTK, Ankara.; Halil İnalcık, 2009. Devlet-i Aliyye, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.; Halil İnalcık, 2008. Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), (Çev. Ruşen Sezer), YKY, İstanbul.; Yusuf Halaçoğlu, 2007. XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, TTK, Ankara.

17. yüzyılın başlarından itibaren Batı'nın her alanda üstün hale gelmesi ve bunu müteakip Rusya'nın güçlü bir devlet olarak ortaya çıkması **kuvvetler dengesini Osmanlı İmparatorluğu aleyhine tamamen bozmuştur (Armaoğlu, 2010:67-68). İmparatorluk bu dengeyi tekrar kendi lehine çevirmek amacıyla çeşitli çareler aramaya başlamıştır. Bu doğrultuda Batı merkezli reformlar yapma yoluna girmiştir. Buradan hareketle Osmanlı Devleti'nde ilk reformlar askeri okulların açılmasıyla birlikte orduda başlatılmıştır. Bu amaçla daha çok Fransa'dan esinlenerek çeşitli okullar kurulmuş ve bu okulların eğitim kadroları da çoğunlukla batıdan getirilmiştir. Böylece batı ile temas sağlanarak, Batı'ya dair bilgiler imparatorlukta yayılmaya başlamıştır. Ancak askeri alanda yapılan bu reformlar güç dengesini Osmanlı İmparatorluğu lehine çevirmek için yeterli gelmemiştir (Faroqhi, 2010:80).

19. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti askeri alandaki eksikliklerin nasıl giderileceğinden ziyade, gelinen süreçte devletin içine düştüğü parçalanma tehlikesinin nasıl bertaraf edileceğini düşünmüştür. Osmanlı aydın ve bürokratları Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslimlere çeşitli yasal haklar ve devlet otoritesine karşı olanlara da birtakım haklar verilerek devlet otoritesini güçlendirmekle bu tehlikenin bertaraf edilebileceği düşüncesini taşımışlardır (Tanör, 1998: 97; Zürcher, 2003: 78-87; Alpaslan, 2013: 45). Bu aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma sürecini tüm alanlarda hızlandırmıştır. Batılılaşmanın etkisi, kendini devlet yönetiminde, monarşik yapının değiştirilmesinde, egemenliğin paylaşılmasında göstermiştir. Durum, yasal çerçeveyi egemenliğin paylaşılması biçiminde değiştirmek olarak vuku bulmuştur (Karpas, 1967: 13). Anayasal çerçevede egemenliğin paylaşım süreci 19. yüzyılın başlarından itibaren başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde egemenliğin paylaşımı ve anayasal sürece gidişin aşamaları şunlardır:

** Rusların büyük bir güç olarak tarih sahnesine çıkışları bütün dünyayı etkilediği gibi en çokta Osmanlı Devletini etkilemiştir. 1699 Karlofça Antlaşması bir bakıma Osmanlı Devleti'nin Rus etnisitesini ve bu etnisitenin büyük bir güç olduğunu resmi olarak kabullendiği antlaşmadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nahide Şimşir, 2010. Rus Devleti Tarihi XVI-XX. Yüzyıllar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

- Şer'i Hüccet
- Sened-i İttifak
- Tanzimat Fermanı
- Islahat Fermanı (Çavdar, 1995:20)

Bu gelişmelere bağlı olarak Osmanlı Aydınları arasında özgürlük, anayasa, parlamento ve ulusun egemenliği gibi kavramlar hâkim düşünce haline gelmeye başlamıştır. Bu süreçte Meşrutiyet düşüncesi Osmanlı Aydınları tarafından 1860'lı yıllarda artık açıkça tartışılmaya başlanmış ve bu düşüncenin ideolojik alt yapısını Şinasi'nin başını çektiği ve Tasvir-i Efkâr gazetesi etrafında toplanmış olan Osmanlı Aydınları oluşturmuştur. Nihayetinde bu hareket bir cemiyet teşekkülüyle şekillenmiştir. "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" adı altında 1865 yılında İstanbul'da gizlice örgütlenen bu cemiyet anayasal hareketi devlet yönetiminde hayata geçirmek için büyük bir mücadele vermiştir (Lewis, 1998: 116; Berkes, 1978: 210-211; Alpaslan, 2013: 45). 1876 yılına gelindiğinde iç ve dış koşullar padişah II. Abdülhamid'i, Mithat Paşa'nın başını çektiği aydın ve bürokratlar tarafından hazırlanan anayasa taslağını kabul etmeye zorlamıştır (Sencer, 1971: 19; Kili, 1995: 70).

Aydınların baskısı üzerine, II. Abdülhamid'in fermanıyla bir anayasa komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda 16 üst düzey yetkili, 10 din adamı ve 2 de asker olmak üzere toplamda 28 kişi yer almıştır. Komisyon çalışmalarını Kasım 1876'da tamamlamıştır. Bu sırada İstanbul Konferansı'nın yapılmak istenmesi, II. Abdülhamid'i, Mithat Paşa'yı 19 Aralık 1876'da sadrazam olarak atamaya mecbur kılmıştır. Mithat Paşa'nın sadrazamlığıyla birlikte anayasanın ilan süreci hız kazanmıştır. Nitekim 22 Aralık 1876'da da Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan "Kanun-i Esasi" ilan edilmiştir (Karal, C.VIII./1999: 243-244; Lewis, 1998: 163 vd.). Böylece, Kanunu Esasi'nin ilanı ile I. Meşrutiyet resmi olarak yürürlüğe girmiştir (Gencer-Özel, 2006: 24). Kanuni Esasi'nin 42. maddesi genel meclisi, Meclis-i Mebussan ve Meclis-i Ayan olmak üzere iki kısımdan oluşan bir meclis çatısı altında birleştirmiştir. Meclis-i Mebussan üyeleri halk tarafından seçilecek, ayan üyeleri ise padişah tarafından atanan kişilerden oluşacaktır (Karal, C.VIII./1999: 244; Lewis, 1998: 374-375). Meclis-i Mebussan seçimlerinin nasıl yapılacağı Kanuni Esasi'den önce

yayınlanmış olan “Talimat-ı Muvakkate Nizamname”sine göre yapılmıştır (Baykal, 1960: 609-612). Nizamname’de mebus sayısı 80 Müslüman, 50 gayrimüslim olmak üzere 130 olarak belirtilmiştir. Mebuslar doğrudan halk tarafından seçilmemiş vilayetlerin, sancakların ve kazaların meclisleri tarafından seçilmiştir. Mebus seçilebilme koşulları da şöyledir: 25 yaşını doldurmuş olmak, Türkçe konuşabilmek ve vergi mükellefi olmak (Baykal, 1960: 609-612).

İlk Mebuslar Meclisi’nin seçimi için, geçici bir usul olarak, Vilâyet Meclisleri üyelerinin seçiminde kullanılan usule başvurulmuştur. Seçim yöntemi 28 Ekim 1876 tarihli bir irade ile sınırlı oy hakkı ve iki dereceli seçim esası üzerine tespit edilmiştir. İlk seçimler bu sisteme göre yapılmıştır: Mebus seçimi için ülke, sancak esasına göre yirmi dokuz bölgeye ayrılmış ve 50.000 erkek nüfus için bir milletvekilliği tespit edilmiştir (Alpaslan, 2013: 46).

Seçilen mebusların İstanbul’a gelmesiyle birlikte Meclis-i Mebussan 19 Mart 1877’de resmen açılmıştır. Meclisin ilk dönem çalışmaları 119 mebusun katılımıyla 28 Haziran’a kadar devam etmiştir. İkinci dönem çalışmaları ise 113 mebusun katılımıyla 13 Aralık 1877’de başlamış, padişah tarafından kapatıldığı 14 Şubat 1878’e kadar sürmüştür (Karal, C.VIII/1999: 232-233,237).

Kanuni Esasi’nin seçimlerle ilgili 69. Maddesinde, seçimlerin dört yılda bir yapılacağı belirtilmiş ancak “Talimat-ı Muvakkate Nizamnamesi”yle bu hüküm seçimlerin her sene yapılacağı şekline dönüştürülmüştür. Nitekim ilk meclis üç aylık çalışmasından sonra kendiliğinden dağılmış, ertesi sene seçimler yenilenmiştir (Alpaslan, 2013: 53).

Anayasadaki meclisi kapatma yetkisine dayanarak ve Osmanlı-Rus Savaşı’nı gerekçe göstererek padişah II. Abdülhamit I. Meşrutiyeti sonlandırmıştır (Kuran, 1997: 265; Lewis, 1998: 168; Tanör, 1998: 160-161). II. Abdülhamit’in 30 yıllık mutlak hâkimiyetinden sonra 23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve sonra seçimler yapılmıştır. Seçimler “İntihabı Mebussan Kanun Layihası” ile altı maddelik “İntihabı Mebussan Kanunnamesinin Suret-i İkraiyyesine Dair Talimat Layihası”nda belirlenen ilkeler doğrultusunda yapılmıştır. 1908 seçimleri bu layihalar çerçevesinde iki dereceli seçim sistemine göre seçimler yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte yapılan dört dönem

seçimler de (I.Dönem 1908, II. Dönem 1912, III. Dönem 1914, IV. Dönem 1919) bu iki layihaya göre yapılmıştır (Tanör, 1995: 192-197)*.

Meclis 17 Aralık 1908'de 275 mebusla açılmıştır (Karal, C.IX/1999:64). Bu seçimden sonraki 1912, 1914 seçimleri daha çok İttihat ve Terakki'nin iktidarı tamamen ele geçirme girişimleri olarak yapılmıştır (Akşin, 1994: 397-399; Karal, C.IX/1999: 160-161). Mayıs 1914 seçimleri, yalnız İttihat ve Terakki partisinin katılmasıyla yapılmış ve 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar tek parti olarak kalmıştır. Bu sürecin sonunda aynı zamanda II. Meşrutiyetin ilanı ile açılan Osmanlı parlamentosu da ömrünü tamamlamıştır (Tanör, 1998: 117; Turhan, 2000: 105). Bu olay milletin temsilcisi durumundan olan tek kurumun da kapanması anlamına gelmiştir (Karabekir,1969:8).

II. Meşrutiyet Dönemi Türk siyasal hayatında çok partili dönemin başlaması açısından ilk dönem olarak kabul edilir. Nitekim genel seçimden sonra, çoğu Hıristiyan olmak üzere birçok milletvekili bir muhalefet grubu teşkil etmeye başlamıştır. Bu dönemde “Osmanlı Demokrat”, “Mutedil Hürriyet-i Perveran”, “Ahali” (Şubat 1910), “Hürriyet ve İtilaf Fırkası” (23 Kasım 1909) ve “Fedakâran-ı Ümmet” gibi bir çok yeni parti kurulmuştur (Karpat, 1967: 21-22; Tunaya, 1988: 13).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesi ile mağlup bir devlet olarak çıkmıştır. Mütarekenin ardından İtilaf Devletleri tarafından Osmanlı ülkesi işgal edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Anadolu Hareketi'nin temeli sayılan bir takım hadiseler cereyan etmiş, ülkenin işgaline karşı bir çok asker, bürokrat ve aydın İtilaf Devletlerine karşı hareketlere girişmiştir. İşte Mustafa Kemal Paşa da mütarekenin doğuracağı olumsuz sonuçlardan dolayı Ahmet İzzet Paşa hükümetine eleştirilerde bulunduğu için, başında bulunduğu Yıldırım Ordu Grubu kaldırılarak, kendisi önce Harbiye Nezareti'nin emrine alınmış, daha sonra da 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gönderilmiştir (Zürcher, 2003: 217-218).

* Ayrıca II. Meşrutiyetin ilanı ve 31 Mart Vakası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Faik Reşit Unat, 1991. II. Meşrutiyetin İlanı ve 31 Mart Hadisesi (2. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkatibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si), TTK, Ankara.

Anadolu Hareketi veya Kuva-yı Milliye olarak adlandırılan oluşum yukarıda da zikredildiği üzere işgallerden sonra başlamıştır. Mütarekeden sonra İtilaf Devletlerinin gizli antlaşmalara uygun olarak başlattıkları bu işgallere karşı Türk Milleti kendi bölgelerini korumak için örgütlenmeye başlamış, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ve devamında da Anadolu'da çeşitli illerde gerçekleştirdiği (Havza Genelgesi, Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi) kongre ve yayınladığı genelgeler ile birlikte yurt genelinde bir örgütlenmeye dönüşmüştür (Yalçın vd.,2005: 161-182). Sivas Kongresi'nde oluşturulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu ile Heyet-i Temsiliye, ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması için seçimlerin yapılarak Meclisi Mebusan'ın tekrar açılması gerektiği fikrini taşımışlardır (Yalçın vd.,2005: 176). Mustafa Kemal Paşa, Amasya Görüşmeleri'nde Ali Rıza Paşa Hükümeti temsilcisi Bahriye Nazırı Salih Paşa ile yaptığı görüşmeler neticesinde yapılan protokollerde seçimlerin yapılarak Mebusan Meclisi'nin açılması gerektiğine yer vermiş ve Ali Rıza Paşa Hükümeti bunu kabul etmiştir (Sarıhan, 1993: 181). Bu doğrultuda genel seçimler tüm engellemelere rağmen Aralık 1919'da yapılmıştır. Bu seçimi müteakip Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da açılmıştır (Turan vd., 2011: 110; Sarıhan, 1993: 321). Bu meclis Osmanlı İmparatorluğu'nun son meclisi olmuştur. Dördüncü dönem Mebusan Meclisi olan bu son meclise seçilen mebusların çoğunluğu Müdafaa-i Hukuk taraftarı olmuştur. Ancak fiili olarak işgal altında bulunan İstanbul'da çok fazla olumlu işler yapamamış ancak 28 Ocak 1920 tarihinde Misak-ı Milli'yi kabul ettirmiştir (Turan vd., 2011: 111).

Misak-ı Milli Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kararı olsa da, bu Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başarısıdır ve Mebusan Meclisi'nde kabul edilmesi, Anadolu hareketinin kendine amaç edindiği ilkelerin İstanbul Hükümeti'nce de kabul edildiği anlamı taşımaktadır (Atatürk, 2004: 166). Nitekim işgalci güçler de bunu bu şekilde anladıkları için Londra Konferansı'nda gündem İstanbul'un işgali konusu olmuş (Olçay, 1981: 7) ve çok geçmeden 16 Mart 1920'de bu olayları kendileri için bir tehdit olarak algılamalarından dolayı İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir (Tansel, 1985: 49; Yalçın

vd., 2005: 188)*. Bunun üzerine Damat Ferit Hükümeti 11 Nisan 1920 tarihinde meclisin padişah tarafından fesih iradesini yayımlamış ve bu gelişme Mustafa Kemal'e de aradığı fırsatı bulmasını sağlamıştır.

İstanbul'un işgali ve Son Osmanlı Mebussan Meclisi'nin kapatılması üzerine Mustafa Kemal Paşa vakit kaybetmeden seçimlerin yenilenmesi ve Ankara'da olağan üstü yetkilere sahip bir meclisin açılması faaliyetlerine girişmiştir. İstanbul'un işgalinden bir gün sonra 17 Mart 1920 tarihinde ordu komutanlarına bir genelge göndererek Ankara'da "Meclis-i Müessisan" (Kurucu Meclis) açılacağını duyurmuştur (Yalçın vd., 2005: 190). Ancak ordu komutanlarının açılacak meclisin "Meclis-i Müessisan" ismini taşımasına itiraz etmeleri sonucunda daha ılımlı bir ifade içeren "Selahiyet-i Fevkaladeyi Haiz Bir Meclis" ismi tercih edilmiştir (Aydemir, 2006: 214-215; Alpaslan, 2013: 62).

Meclisin ismi ile ilgili daha sonraki dönemde de birtakım görüşme ve tartışmaların yaşandığı bilinmektedir. Nitekim bu görüşmeler sırasında farklı isim önerileri ortaya atılmıştır. Mustafa Kemal ve bazı vekiller "Meclis-i Kebir-i Milli" ismini kullandıysa da daha sonra "Büyük Millet Meclisi" ismi üzerinde karar kılınmıştır (Tansel, 1991: 94; Selek, 198: 331).

Meclisin ismi ile ilgili yapılan bu itirazlar ve görüşmelerin ardından Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920'de yeni bir genelge yayımlayarak durumu ve amacını şu şekilde ortaya koymuştur;

"İtilaf Devletleri tarafından devlet merkezinin bile resmen işgali, devletin yasama, yargı ve yürütmeden ibaret olan milli güçlerini işlemez duruma sokmuş ve bu durum karşısında görev bildirerek Meclis-i Mebussan dağıtılmıştır. Şu halde devlet merkezinin korunmasını, milletin bağımsızlığını ve devletin kurtarılmasını

* Mustafa Kemal Paşa İstanbul'un işgal hadisesini haber aldıktan sonra, olayı her tarafa duyurmuş ve bir takım tedbirler almıştır. Bunlardan başlıcaları; İstanbul ile haberleşme kesilecek, İngiliz kuvvetleri Batı Anadolu'dan çıkarılacak, İstanbul'daki tutuklamalara karşı Anadolu'da görevli gezen İtilaf subayları tevkif edilecek, bazı demiryolları İtilaf güçlerinin asker ve mühimmat nakliyatını engellemek için tahrip edilecek, Anadolu'da bulunan resmi-gayrıresmi bütün mali müesseselerin para ve kıymetli eşya miktarı tespit edilip İstanbul'a gönderilmeleri yasaklanacaktır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sebahattin Selek, 1987. Anadolu İhtilali, C.I, Kastaş Yayınları, Ankara, 335s.

sağlayacak tedbirleri düşünmek ve uygulamak üzere, millet tarafından olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin, Ankara'da toplantıya çağırılması ve dağılmış olan milletvekillerinin de Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise katılmaları zaruri görülmüştür. Bu bakımdan aşağıda verilen talimat gereğince seçimlerin yapılması, yüksek ve derin vatanseverlik anlayışından beklenir:

1. Memleket işlerini idare etmek ve denetlemek üzere Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclis toplanacaktır.

2. Bu meclise üye olarak seçilecek kimseler, milletvekilleri ile ilgili yasa hükümlerine bağlıdırlar.

3. Seçimlerde sancaklar esas alınacaktır.

4. Her sancaktan beş üye seçilecektir.

5. Seçim her sancakta, o sancağın kendi ilçelerinden çağıracağı ikinci seçmenlerle, sancak merkezinden seçilecek ikinci seçmenlerden, sancak idare ve belediye meclisleriyle Müdafaa-i Hukuk yönetim kurullarından: illerde, il merkez kurullarıyla, il yönetim kurullarından, il merkezlerindeki belediye meclisinden, il merkezi ile merkez ilçesi ve merkeze bağlı ilçelerin ikinci seçmenlerinden oluşturulmuş bir kurul tarafından aynı günde ve aynı oturumda yapılır.

6. Bu meclis üyeliğine, her parti, zümre ve dernek tarafından aday gösterilmesi mümkün olduğu gibi her ferdinde bu kutsal mücadeleye fiilen katılması için bağımsız olarak adaylığını istediği yerden koyma hakkı vardır.

7. Seçimlere her bölgenin en büyük sivil yöneticisi başkanlık edecek ve seçim güvenliğinden sorumlu olacaktır.

8. Seçim, gizli oyla ve salt çoğunluk esasına göre yapılacaktır; oylar kurulun kendi içinden seçeceği iki kişi tarafından ve kurul önünde sayılacaktır.

9. Seçim sonunda, bütün kurul üyelerinin imzalayacakları veya kendi mühürleri ile mühürleyecekleri üç nüsha tutanak düzenlenecek; bir tanesi yerinde alıkonularak, öteki iki nüshadan biri seçilen şahsa verilecek, diğeri meclise gönderilecektir.

10. Üyelerin alacağı ödenek daha sonra Meclisçe kararlaştırılacaktır. Ancak geliş yollukları seçim kurullarının zaruri

masraf olarak uygun görecekları miktar üzerinden mahalli idarelerce karşılanacaktır.

11. Seçimler en geç on beş gün içinde Ankara'da çoğunlukla toplanmayı sağlayacak şekilde tamamlanarak üyeler hareket edecek ve sonuç üyelerin adlarıyla birlikte bildirilecektir.

12. Telgrafın alındığı saat bildirilecektir." (Atatürk, 1960-I: 420-422).

Mustafa Kemal'in yayınladığı bu genelgeden anlaşılacağı üzere Ankara'da toplanacak meclis, Mebussan Meclisi'nin dağıtılması ile İstanbul'dan gelecek milletvekilleri ve her sancaktan seçilerek gelen beşer milletvekilinin katılımıyla toplanacaktır. Meclisin açılış tarihi hakkında Ankara'ya gelen milletvekilleri ile yapılan görüşmeler neticesinde Mustafa Kemal Paşa 21 Nisan günü kolordulara, 61. Fırka Komutanlığı'na, tüm vilayetlere, müstakil livalara, Müdafaa-i Hukuk merkez heyetlerine ve belediye başkanlıklarına meclisin 23 Nisan 1920 Cuma günü açılacağını bildiren bir telgraf* göndermiştir (Turan vd., 2011: 118).

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde Cuma günü cuma namazından sonra en yaşlı üye olan Sinop milletvekili Şerif Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Büyük Millet Meclisi açıldığında milletvekili sayısı 115'tir. Çeşitli nedenlerden dolayı meclise katılımlar daha sonra olmuştur. Bu sayı 365'lere kadar çıkmıştır. Gaziantep'ten de I. Meclis'e 6 milletvekili seçilmiştir. Bunlar:

1- Abdurrahman Lami ERSOY

*Meclisin 23 Nisan Cuma günü açılacağı kararı Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal imzasıyla 21 Nisan 1920 tarihinde şu telgrafla Kolordulara bildirilmiştir : *"Tanrının lütfuyla Nisan'ın 23'üncü Cuma günü, cuma namazından sonra, Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır. Vatanın istiklali, yüce Hilafet ve Saltanat makamının kurtarılması gibi en önemli ve hayati görevleri yapacak olan Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü cumaya rastlamakla, o günün kutsallığından yararlanılacak ve bütün sayın milletvekilleriyle Hacı Bayram Veli Cami-i Şerifi'nde cuma namazı kılınarak Kur'an'ın ve namazın nurlarından feyz alınacaktır. Namazdan sonra, Sakal-ı Şerif ve Sancak-ı Şerif alınarak meclisin toplanacağı yere gidilecektir. Meclise girmeden önce bir dua okunarak kurbanlar kesilecektir. Bu merasimde Cami-i Şerif'ten başlayarak Meclis binasına kadar Kolordu Komutanlığı'nca askeri birliklerle özel tören düzeni alınacaktır."* Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kemal Atatürk, 1960, Nutuk, C.I, MEB, İstanbul, 430-432s.

- 2 -Ali CENANİ
- 3- Memet ŞAHİN
- 4- ALİ KILIÇ
- 5- Ragıp YOĞUN
- 6- Yasin Sani KUTLUĞ

Bu çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için bu dönem üzerinde fazla durulmayacak, sadece milletvekillerinin isimleri zikredilmekle yetinilecektir. Fakat dikkat çeken bir nokta şudur ki; Bu ilk mecliste görev alan milletvekillerinden Ali CENANİ, Ali KILIÇ, Memet ŞAHİN sonraki dönemlerde de mecliste yine milletvekili olarak görev almışlardır.

24 Nisan günü toplanan büyük millet meclisinde söz alan Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmada Mondros Antlaşması'ndan meclisin açılmasına kadar olan süreci özetlemiş ve aynı gün meclis başkanı seçilmiştir (Turan vd., 2011: 120). Meclis başkanı seçilmesini müteakip meclise verdiği bir önergedeki maddeler dikkat çekicidir. Bunlar;

- a- Hükümet kurmak zaruridir.
- b- Hükümet başkanının geçici olması ve bu başkana padişah vekili denmesi doğru değildir*.
- c- Meclisteki milli irade, aynı zamanda milletin kaderini tayin etmede de fiili olarak hakim olmalıdır.
- d- Meclisin üzerinde herhangi bir resmi güç yoktur.
- e- Yasama ve yürütme yetkileri meclisindir.
- f- Vekiller heyeti meclisten seçilmeli ve meclis başkanı vekiller heyetinin de başkanıdır (Turan vd., 2011: 120).

Bu önergeye eklenen notta da şöyle bir ibare yer almaktadır; *“Padişah ve Halife baskılardan kurtulduktan sonra meclisin yapacağı kanuna göre durumunu yeniden alır”* (Atatürk, 1960-II: 420-422).

Birinci Büyük Millet Meclisi yapısı itibari ile çok farklı görüş ve çevreden gelen milletvekillerinden oluşmuştur. Bu durum meclisin karar almasında sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Görüş

ayrılıkları beraberinde gruplaşmaları getirmiştir (Turan, 1994: 1063-1066; Yalçın vd., 2005: 195). Bunlar; “İslahat Grubu”, “Tesanüt Grubu”, “Halk Zümresi”, “İstiklal Grubu” ve “Müdafaa-i Hukuk Grubu” idi. Grupların ortaya çıkması karar alma sürecini daha da sıkıntıya sokmuştur. Dönemin koşulları düşünüldüğünde bu problem mutlaka hızlı bir şekilde çözüme kavuşturmayı gerektirmiştir. Mustafa Kemal bu olumsuzluğu gidermek amacıyla mecliste kendine yakın bulduğu milletvekilleri ile bir araya gelerek “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu”nu 10 Mayıs 1921 tarihinde kurmuştur (Yalçın vd., 2005: 195). Bu grup daha sonra “Birinci Grup” olarak da anılmıştır. Birinci Grup’un kurulmasından kısa bir süre sonra buna muhalif olanlar ise “İkinci Grup”u kurmuştur. Özellikle İttihatçıların çok etkin olduğu bu grup mecliste çok sert bir muhalefet sergilemiştir (Yalçın vd., 2005: 195).

1 Kasım 1920’de Saltanatın kaldırılması ile iki grup arasındaki görüş ayrılıkları netleşmiştir. Lozan Görüşmeleri’nin başlaması ile meclisteki karışıklık daha da artarak devam etmiştir. Mustafa Kemal bu durum karşısında seçimlerin yapıp yeni meclisin oluşması amacıyla ilkin kendi grubunda, daha sonra Büyük Millet Meclisi’nin 1 Nisan 1923 tarihli oturumunda seçimlerin yenilenmesi kararı almıştır. Birinci Meclis son toplantısını 15 Nisan 1923 günü yaparak son bulmuştur (Yalçın vd., 2005: 195; Alpaslan, 2013: 71).

23 Nisan 1920 ile Lozan Barış Antlaşması’nın imzalandığı 24 Temmuz 1923 arasındaki kısa zaman içinde Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanmış, yeni devlet demokratik doğrultuda hukuksal gelişmesine devam etmiştir. Her yönüyle özellikli, olağanüstü niteliklere sahip bir meclis olan ilk meclis birçok konu yüzünden yıpranmış, özellikle de İkinci Grup’un ağır muhalefeti dolayısıyla çoğu zaman çalışamaz hale gelmiştir. Meclisin içine düşmüş olduğu bu halden kurtarılması için 1 Nisan 1923’te, Aydın Vekili Esad Efendi ve 120 vekilin verdiği kanun teklifi ile seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir (T.B.M.M. Z.C.,II.D,C.28,:283-284). I.TBMM, ilk olarak saltanatı ve meclisin amacına ulaşana kadar toplantı halinde bulunacağını ve yeni seçimlerin çoğunlukla karar alındığı zaman yapılacağını belirten 1921 Anayasası’nın münferit maddesini (Madde-i Münferide) kaldırmıştır (Gözübüyük, 1993: 46; TBMM Z.C., I. D,C. 28, s. 285; Öztürk, 1993: 3; Tuncer, 2003: 87). Bu maddenin kaldırılması ve seçimlerin

yenilenmesine karar vermesiyle birlikte I. TBMM resmen sona ermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde seçim kararı verildikten sonra Mustafa Kemal Atatürk, 8 Nisan 1923 tarihinde bir bildiri yayınlarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çoğunluğunu, ülkenin ve milletin refahını sağlama amacı etrafında toplamak ve ülkeyi milli egemenlik ilkesi çerçevesinde siyasal örgüte kavuşturmak için bir Halk Fırkası'nın kurulacağını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oluşmuş bulunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun da Halk Fırkası'na dönüşeceğini söylemiştir. Bundan başka, bildiride belirtilen ilkelere dayalı olarak geniş ve ayrıntılı bir program hazırlanacağı belirtilmiş ve buna dayanak olan *Dokuz Umde (İlke)* açıklanmıştır (Atatürk, 2006: 485-486). Bu ilkeler çerçevesinde inkılâpçı kadro hızla örgütlenme yoluna girmiş ve hazırlıklar sırasında ise seçimler de yapılmıştır. 1923 seçiminde, yine temel olarak İntihab-ı Mebussan Kanunu Muvakkati uygulaması olarak iki dereceli seçim gerçekleştirilmiştir (Yavaşgel, 2004: 156).

1923 seçiminde seçmen ve milletvekili olabilmek için birtakım koşullar aranmıştır. Buna göre: “*Seçmen olabilmek için temel koşul Türkiye Devleti halkından olmak , 18 yaşını geçmiş ve erkek olmak, yabancı devlet vatandaşı olduğu iddiasında bulunmamak, yabancı bir devlete hizmet imtiyazı taşımamak, ticaret yaparken iflas etmiş ise tekrar itibarını kazanmış olmak, malına mülküne hükümetçe el koyma işlemini kaldırmış olmak, medeni haklarından yoksun bırakılmış olmamaktır. Milletvekili olabilmek için ise; yukarıda belirtilen koşulların yanında milletvekili adayının 30 yaşını geçmiş erkek olması, Türkçe konuşmasını bilmesi gerekiyordu*” (Çoker, 1994: 4; Güneş, 1991: 259).

1923 seçimlerinde gerek nahiyelerde gerekse kaza, liva ve illerde 300 seçmene kadar bir, 301'den sonra her 200 seçmen için bir ikinci seçmen seçilmiştir. Bu seçimlerden önce seçmenlere oy pusulaları dağıtılmış ve seçmenlerden her bir nahiyeden ikinci seçmen sayısı kadar isim yazması istenmiştir. Seçmen ise bu konuda özgür bırakılmış ve kendi adının dışında istediği kişileri ikinci seçmen adayı olarak yazabilmiştir. Ancak yazının okunaklı olması, silinti olmaması, belirlenen sayıdan fazla adın yazılmaması istenmiştir. Okur-yazar

olmayanlar, güvendiği bir kişiye de adaylarının adlarını yazdırabilmiştir (Güneş, 1991: 262-263).

Bu yeni düzenlemelerle 1923 seçimlerine başlanmıştır. 1923 seçimi mutlak çoğunluk yöntemine göre yapılmıştır. 1923 seçimlerinde her il bir seçim çevresi sayılmış, 72 ilde yapılan seçim neticesinde II.TBMM'ne 287 milletvekili seçilmiştir. Seçimi Mustafa Kemal Atatürk'ün başında olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu ezici bir çoğunlukla kazanmıştır. Tek bağımsız aday ise Gümüşhane milletvekili Zeki Bey'dir. Seçim sonrasında yeni TBMM 11 Ağustos 1923 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır (Varlık ve Ören, 2001: 75-76). II. Dönem TBMM seçimlerini, İkinci Grup'un protesto edip seçimlere katılmadığı iddaları yanında İstanbul'da bu grubun aday listeleri oluşturduğu, ayrıca I. ve II. Grup dışında da aday listelerinin de var olduğu ileri sürülmüştür (Demirel, 1995: 572; Hacıbrahimoğlu, 1999: 42-48).

Mustafa Kemal Paşa seçimleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinin kazanması için büyük özen göstermiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti seçim propagandası niteliğinde dokuz maddelik bir program yayınlarak, vatandaşı oy sandığına giderek Müdafaa-i Hukuk'un Halk Fırkasına dönüşmesini kabul etmesini istemiştir (Sezen, 2000: 233; Varlık ve Ören, 2001:76).

Seçimlerden sonra Mustafa Kemal Atatürk, 1923 Ağustos ayı başında Halk Fırkası Nizamnamesi'nin temel taslağını hazırlatmıştır. Bu nizamname taslağı üzerinde yapılan tartışmalar, 1923 Eylül ayında tamamlanmış ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu 9 Eylül'de taslağı onaylayarak, fırka başkanlığına 11 Eylül'de Mustafa Kemal Atatürk'ü seçmiştir. Partinin kuruluşuna ilişkin resmi başvuru ise 23 Ekim 1923'te yapılmıştır. Böylece Cumhuriyet'in ilanından önce yeni Türk Devleti'nin siyasal partisi de kurulmuştur (Gülcan, 2001: 73-78). 10 Kasım 1924'te de parti sekreteri Recep Bey'in önerisiyle partinin adı "Halk Fırkası"ndan "Cumhuriyet Halk Fırkası"na dönüştürülmüş ve 1935 yılında yapılan Büyük Kurultay'da ise "Cumhuriyet Halk Partisi" adını almıştır (Gülcan, 2001: 81 ve 182, Alpaslan, 2013: 73).

11 Ağustos 1923'teki ilk toplantının ardından II. TBMM resmen çalışmalarına başlamıştır. İlk oturumu, seçilen vekillerin en yaşlısı sıfatıyla İstanbul vekili Abdurrahman Şeref Bey başkanlık edip

yönetmiştir. Şeref Bey yaptığı konuşmada I. Meclis'in vatani kurtardığını II. Meclis'in de devleti düzene koyacağını ayrıca yeni meclise, memleketin refahının artırılması konusunda büyük görevlerin düştüğünü ifade etmiştir (T.B.M.M. Z.C., D.2, C.1:2; Gök, 1991: 8). Meclise katılan 189 vekilin yemin törenleri yapılarak, mazbataları verilmiştir. Aynı gün, Ankara vekili olarak meclise giren, Ali Fuat Bey (Cebesoy) oy birliğiyle “Geçici Meclis Başkanı” seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.2,C.1:2). Meclis'e İzmir ve Ankara'dan vekil seçilen Mustafa Kemal Paşa, 13 Ağustos 1923 günü Millet Meclisi Başkanlığına seçilmiştir (T.B.M.M. Z.C., D.2, C.1:16; T.B.M.M.Z.C., D.2, C.1:36).

İkinci Meclise milletvekillerinden 18'i vefat, 6'sı İzmir Suikastı davasından yargılanıp idama çarptırılma, 21'i ise istifa etme sebebiyle toplam 45 vekil yasama süresini tamamlayamadan yerlerine yenileri seçilmiştir (Goloğlu, 2006: 339-352). Bununla birlikte meclisteki vekil sayılarıyla ilgili bu ölüm ve istifalara bağlı olarak dönem dönem artma ve azalma olduğu yönünde ifadeler de bulunmaktadır (Gök, 1991: 10; Yalçın, vd., 2004: 420). Seçim sürecinde icra vekilleri başkanı Rauf (Orbay) Bey'den boşalan makama 183 oyla Ali Fethi (Okyar) Bey seçilmiştir (Karpaz, 1967: 42).

II. TBMM devletin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Büyük inkılaplar yapılmış ve devletin rejiminin “Cumhuriyet” olduğu bu mecliste ilan edilmiştir (Gök, 1991: 4). II. TBMM için “Devleti Kuran Meclis” kavramı yoğun olarak kullanılmakla birlikte “Atama Meclisi”, “Güdümlü Meclis”, “Halk Fırkası Meclisi”, “Atatürk Meclisi”, “Kemalist Meclis” ve “modern-merkezi devletin kurumsallaştırıldığı meclis” isimlendirmeler de yapılmıştır (Göldaş, 1997: 288; Hacıbrahimoğlu, 1999: 435).

13 Ekim 1923 günü Malatya vekili İsmet Paşa (İnönü) Ankara'nın başkent olması önerisini meclise sunmuş, öneri meclis genel kurulunda yasalaştıktan sonra yeni Türk Devleti'nin başkenti Ankara olarak belirlenmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.2, C.2:665-670). Bunu müteakip 29 Ekim 1923 günü 364 sayılı kanunla yeni kurulan Türk Devleti'nin idare şeklinin “Cumhuriyet” olduğu ilan edilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.2,C.3:90-96; Lewis, 1998: 261; Atatürk, 2006: 543-550).

Mart 1924 tarihli tasarılar paketi modern ve laik Türkiye'nin oluşumunda mihenk taşı niteliğindedir. Son halife Abdülmecid Efendi'nin ilişkileri, takındığı tutum ve hilafet üzerine tartışmalar, genç cumhuriyetin savunucularını endişeye düşürmüş, bunun üzerine 3 Mart 1924 tarihinde Halifelik ardından da Şeriyeye ve Evkaf Vekillikleri kaldırılarak laik cumhuriyete doğru da önemli adımlar atılmıştır. (Mango, 2004: 460, 469; Yazman, 1984: 80; İnönü, 1987: 186). Bu tarihte çıkarılan diğer bir kanun da Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur (T.B.M.M.Z.C.,D.2,C.7:17-18). Bu kanun ülkedeki eğitimi tek bir çatı altında toplayarak modern eğitim sistemi için önemli bir adım atılmasına olanak sağlamıştır.

Tüm bu yenilikler gerçekleştirilirken yeni bir anayasaya duyulan ihtiyaç da aşikâr olmuştur. Bu doğrultuda Celal Nuri (İleri) Bey başkanlığında bir komisyon kurularak çalışmalar başlamış ve çalışmalar sonunda ortaya çıkan tasarı, 20 Nisan 1924'te meclis genel kurulunda kabul edilmiştir (Öztürk, 1993: 408; Kocatürk, 1988: 413). Mustafa Kemal'in de yakından takip ettiği, "Kuvvetler ayrılığı" ilkesini benimseyen ve 105 maddeden oluşan 1924 Anayasası, 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar yürürlükte kalmıştır (Hacıbrahimoğlu, 1999: 154-190; Karpat, 1967: 44).

İkinci Meclis döneminde ; Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin kaldırılması Genel Kurmay Başkanlığı'nın tek askeri makam olarak belirlenmesi ve askeri bütçenin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması gibi girişimlerle ordunun siyaset dışı bırakılması, iç huzur için gerekli önlemlerin alınması, dış siyasette etkin olunması ve özellikle bu bağlamda Musul Meselesi'nin çözüme kavuşturulması çabaları önemli gelişmelerdir (Dinç, 1992: 45-49). İkinci Meclis döneminde meydana gelen diğer bir gelişme de çok partili hayata geçişin ilk denemesi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 17 Kasım 1924'te kurulmasıdır (Karpat, 1967: 45).

1925 yılı içerisinde; tekke ve zaviyelerin kapatılması, şapka devrimi, miladi takvimin kabulü ve uluslararası saat sisteminin uygulanması gibi yeniliklerin ardından 1926 yılında modern dünyanın gereksinimlerini karşılayabilecek niteliklere sahip olarak hazırlanan Türk Medeni, Ceza ve Ticaret Kanunları kabul edilmiştir. (Ahmad, 2002: 100-101; Tanör, 1998: 321; Altuğ, 1997: 286).Şeyh Said İsyanı

ve İzmir Suikastı gibi birtakım şekavet ve isyan olayları da İkinci Meclis zamanında meydana gelmiştir (Avcı, 2000: 11).

Yeni Türk Devleti bu dönemde iktisadi alanda da önemli adımlar atmıştır. Bankaların kurulması, madenlerin işletilmesi, anonim şirketlerin kurulması, 1925 şeker fabrikaları ile ilgili kanun ve beraberinde 1926'da Al Pullu ve Uşak Şeker Fabrikaları'nın açılması ve bu sanayi kolundaki yatırımlar örnek gösterilebilir. Türk Deniz filolarının çoğaltılması ve kabotaj kanununun çıkarılması ile hem kara sularımızda Türk hâkimiyeti hem de ticaretin geliştirilmesi sağlanmıştır. Yine hükümet İktisadi kalkınmada ticaret kadar ulaştırmanın da önemini kavramış ve bu dönemde demiryolu yapımına da büyük önem vermiştir (Gök, 1991: 475-476).

Tüm bu gelişmelerin yanında maalesef Mustafa Kemal Paşa düşündüğü İnkılâpları gerçekleştirmek için uygun bir ortam bulamamış ve daha uygun bir zemin hazırlamak maksadıyla 26 Haziran 1927'de Afyonkarahisar Milletvekili Ali Bey'e (Çetinkaya) bir teklif vermiş, bu teklif kabul edilerek Meclis 1 Kasım 1927 tarihine kadar çalışmalarına ara verip tatile girmiştir. (Avcı, 2000: 11; Alpaslan, 2013: 75).

II. Dönem TBMM'ye Gaziantep'ten 5 milletvekili katılmıştır. Bunlar;

1. Ahmet Remzi GÜRES
2. Ali CENANİ
3. Ferit ARSAN
4. Ali KILIÇ
5. Memet ŞAHİN

Bu vekillerden Ali CENANİ ,Ali KILIÇ ve Memet ŞAHİN Birinci Meclis'te de görev almış vekillerdir.

İnkılâp hareketlerinin hız kesmeden devam etmesi ve Mustafa Kemal Paşa ile daha uyumlu çalışacak bir meclis için II TBMM'nin çalışmaları Afyon Milletvekili Ali Bey (Çetinkaya)'ın 26 Haziran 1927 tarihinde verdiği önerenin kabulü ile (TBMM.Z.C.,D2.C.33:845) 1.11.1927 tarihine kadar tatile girmiş,

alınan karar seçimlerin yenilenmesini de kapsadığından II. Meclis resmen son bulup üçüncü dönem hazırlıkları başlamıştır.

III. Dönem TBMM katılacak milletvekillerinin belirlendiği 1927 milletvekili seçimleri 1908 tarihli İntihab-ı Mebussan kanunu ile bu kanunda yapılan 23 Eylül 1328 (1912), 3 Nisan (1923), 16 Haziran 1927 ve 21 Haziran 1927 tarihli değişikliklere uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Alpaslan, 2013: 75). 1927 milletvekili seçimlerinden önce CHF grubu yaptığı tüzük değişikliği ile milletvekili adaylarının tespit ve ilanı parti başkanının yetkisine verilmiştir. Yani genel başkan milletvekili adaylarını ya bizzat imzasıyla ilan edecek veya genel başkan vekiline ilan ettirecektir (Avcı, 2000: 16-17). Buna göre CHF Genel Başkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenen milletvekili adayları 29 Ağustos 1927 tarihli beyanname ile aday gösterilmişlerdir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV., 1991: 577-580). Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenen CHF'nin milletvekili aday listesi 30 Ağustos 1927 günü yayınlanmıştır (Avcı, 2000: 23).

Ancak bundan bir gün önce Mustafa Kemal Paşa tarafından yayınlanan 29 Ağustos 1927 tarihli bir tamim ile CHF'den milletvekili adayı olacakların uyacakları şartlar ilan edilmiştir. Bu tamimde şu maddeler yer almıştır:

“1-Mebusların hususi hayatlarında ticaret ve ziraat ve sanayi ve saire deki iktisadi ve mali faaliyetleri devletin resmi kanunlarına tabidir. Fakat Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup mebusların mebusluk sıfatını hususi hayatını iktisadiyeleri için istihkar edememelerine Fırka Reisi umumiliği dahi hususi itina gösterecektir.

2-Sermayesinin ekseriyeti devlete ait olan müessese ve şirketlerle menafi umumiye ye ait ve mukavele-i mahsuseye müstenit imtiyazı şirketlerde ve inhisar idarelerinde hükümet tarafından meclisi idarelere tayin olunan azalar ve bu müessesatı temsil vaziyetinde bulunanlar fırkaya mensup mebuslardan olmayacaktır. Mütebaki şirket ve müesseselerin Meclisi idare azalığı kavaidi-i umumiye ye tabidir.

3- Büyük Millet Meclisinin reis ve reis vekilleri ve icra vekilleri ile fırka kâtibi umumisi ve Fırka gurubunun reisi ve reis vekilleri ve Cumhuriyet Halk Fırkasının müfettişleri gerek devletin alakadar

olduğu müesseselerde ve gerekse devletin alakadar olmadığı hususi şirket ve müesseselerde Müdürlük ve Meclis-i idare azalığı gibi idare ve temsil vaziyetlerinden hakiki surette feragat ederler. Müdürlük ve Meclis-i idare azalığı gibi bir idare vaziyeti olmaksızın hususi müesseselerde hissedar olmak devletin kavanini umumiyesine tabidir.

4- Mebusların vazifeye devam noktasından vaziyetleri Büyük Millet Meclisinin kavaidi mahsusasına tabidir. Fırkaya mensup mebusların Büyük Millet Meclisinde devam nokta-i nazarından bulunacakları vaziyet fırkanın riyaseti umumiyesince hususi ehemmiyeti haiz olacaktır.

5- Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup olan mebuslar baladaki kavaide riyaseti fırkanın riyaseti umumiyesine karşı taahhüt etmiş mevkiindedirler.”(Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV.,1991: 581).

İkinci seçmen (Muntehib-i Sani) seçimleri 30 Temmuz-5 Ağustos 1927 tarihleri arasında yapılmıştır. Tek partinin katıldığı Üçüncü Dönem seçimlerine 2 Eylül 1927’de saat 08.00’de başlamıştır. Bağımsız aday olmayan Ankara’da, Fırka adayları oybirliği ile seçilmiştir. İstanbul’da seçim sandığı üniversite salonuna konmuş, 1461 ikinci seçmenden 1458’i oylamaya katılmıştır. Ankara’nın aksine burada bir bağımsız aday yer almış ve bu aday 1 oy almıştır. Gösterilen parti adayları seçimleri kazanmıştır. Seçimler 6 Eylül 1927’de tamamlanmıştır. 63 seçim bölgesinde yapılan milletvekili seçimlerinde, bütün illerde Cumhuriyet Halk Fırkası adayları milletvekili seçilmişlerdir. Yapılan seçimde 63 seçim çevresinden III. TBMM’ne 316 milletvekili meclise girmiştir (Öztürk, 1995: 32-37; Alpaslan, 2013: 76).

III. Meclis’e seçilen üye sayısı 316 olmakla beraber bu sayı istifa, ölüm, görevlendirme gibi sebeplerle değişmiş, böylece mecliste 333 vekil görev almıştır. Bu vekillerin 243 tanesi yüksek öğrenim görmüştür. Bu sayı, meclis tam sayısına oranlandığında %73 gibi yüksek bir rakama tekabül etmektedir (Avcı, 2000: 40).

TBMM genel seçimler sonrasında ilk toplantısını 1 Kasım 1927 Salı Günü 09:40’ta en yaşlı üye Trabzon milletvekili Hasan (Saka) Bey’in başkanlığında gerçekleştirmiştir. (Öztürk, 1995: 63; Avcı, 2000: 37). Aynı gün Karesi Milletvekili Kazım Paşa (Özalp) 264 oyla

meclis başkanlığına seçilmiştir (TBMMZC, D.III,C.1:2). Daha sonra milletvekillerinin yemin töreni gerçekleşmiş ve sonrasında cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmiştir (TBMMZC, D.III,C.1:3).

Seçime katılan 288 milletvekilinin oy birliği ile Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiş (Alpaslan, 2013: 76) ve saat 14'te açılan ikinci oturumda cumhurbaşkanı sıfatıyla yemin etmiştir. Daha sonra bir konuşma yaparak* hem meclise teşekkür etmiş, hem de üçüncü devre, birinci toplantı yılını açmıştır (TBMMZC, D.III, C.1:3-4).

III. TBMM'ye Gaziantep'ten 6 milletvekili katılmıştır. Bunlar;

1.Ahmet Remzi GÜRES

2.Ali CENANİ

3.Ferit ARSAN

4.Ali KILIÇ

5.Resit AĞAR

6.Memet ŞAHİN

Bu milletvekillerinden Reşit Bey hariç geri kalan 5 milletvekili önceki dönemde de mecliste yer almış kişilerdir.Yalnızca Reşit AĞAR Gaziantep adına ilk defa milletvekili seçilmiştir.

*“Büyük Millet Meclisinin muhterem azası, Türkiye Reiscumhurluğuna ikinci defa intihap olunmakla mubahıyım. Büyük bir milletin fazilet, istikamet ve isabet evsafım tecessüm ettiren Cumhuriyet Riyasetinin benden ne kadar ağır ve ciddi vazıf talep ettiğini kalp ve vicdanımda tamamen ihata ve idrak ediyorum. Geçen senelerdeki mütevaziane fakat sadıkaneye gayretlerimizin Büyük milletimiz tarafından civanmerdane ve âlicanabane takdir ve teşciini ifade eden bu yeni itimatı Devlet ve milletimize çok hizmetler ifa ederek ödemeye çalışacağım. Her şeyden evvel, Büyük Türk milletine borçlu olduğum nihayetsiz şükranlarımı onun büyük Meclisine hitabettiğim minnet ve şükran ile ifade ve hulâsa etmeyi mukaddes bir vazife addederim... Cumhuriyetin mevcudiyet ve rasanetini ve milletin âli menafîini dâhili ve harici herhangi bir kasta karşı her an müdafaaya hazır bulunarak hariçte dostluklara ve sulhcuyane mesaiye müzahir ve vefakâr ve dâhilde vatandaşların emnû asayiş içinde gayret ve inkişafına hadim olmak, yeni faaliyet devresinden dahi beklediğimiz asıl gayedir. İstikbale, nazarlarımız bu itimat ile müteveccih olduğu halde Büyük Millet Meclisinin muhterem azasını selamlar ve naçiz bir ferdi olmakla mağrur bulunduğum Büyük Türk milletine saadetler ve ona hepimiz için güzide ve meşkûr hizmetler temenni ederim.” (Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları,1987:171-172).

1927 seçimlerinden sonra TBMM, 4 yıllık normal yasama dönemini tamamlamıştır. 1931 yılında yeni genel seçimlerin hazırlığına başlanmıştır. Bu arada, iki partinin birbirini denetlemesi, birbirlerinin görüşleri ve eylemleri hakkında kamuoyunu aydınlatmaları, tek parti yönetiminin sakıncalarının ortadan kaldırılması amacıyla, Atatürk'ün isteği ile 8 Ağustos 1930'da Fethi Okyar tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, karşı devrimci güçlerin odağı haline gelince, 7 Kasım 1930'da kapatılmıştır (Kabacalı, 1994: 142; Timur, 1994: 69).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, C.H.P. Genel Başkanı olarak Meclis Grup Başkanlığı'na gönderdiği 3 Mart 1931 tarihli yazı* ile yurdun her tarafında yaptığı incelemeler sonucu elde ettiği izlenimle Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesini uygun gördüğünü bildirmiş, ardından Erzincan Milletvekili Saffet Bey ve arkadaşlarının 5 Mart 1931'de Meclis Başkanlığı'na sunduğu önerge ile aynı gün Genel kurulda görüşülerek kabul ve seçimlerin yenilenmesine karar

*“CHF. Gurubu Riyasetine;

Son aylarda C.H. Fırkasının memleketteki, Büyük Millet Meclisindeki ve Hükümetteki idarî ve siyasî faaliyeti aleyhinde bir hava yaratılmaya çalışıldığı malûmdur. Asırlarca mühmel bırakılmış olan bir memlekette ve bir millet hayatında birçok eksikler ve ihtiyaçlar olması tabiidir; bundan başka milleti kurtarıcı esaslı bir siyasetin tatbikatından memnun olmayacak kimselerin bulunacağı da şüphesizdir. Yüksek esasları göremeyerek veya görmek istemeyerek milletin bütün düşünce ve duyguları teşvişe(karıştırma) ve taglîte(yanıltma) çalışılmıştır. Bunun için yer yer kullanılmış olan vasıtalar ve vesileler dikkate ve intibaha şayandır. Buna rağmen millet kitlesinin doğru görüşü ve iyi hissi bozulmamıştır. Üç ayı geçen bir zamandan beri hemen bütün memlekette yaptığım tetkiklerde bu hakikati yerinde ve yakından gördüm; bununla beraber hakikate göz yumanlar ve hakikati olduğundan başka göstermeye çalışanlar da olmuştur. Fırkanın millet ve memleket için en hayırlı ve isabetli programın kendi programı olduğuna ve milletin kendisiyle beraber bulunduğu tam kanaati vardır. Fırkamız, milletin kendisine olan emniyet ve itimadını en şüpheli ve tereddütlü nazarlar karşısında her zaman ispat edecek vaziyettedir. Bir defa bunun için, bundan başka önümüzdeki yıllarda tatbikini muvafık gördüğünü tedbirlerde, milletin İştirak ve mutabakatı derecesini anlamak, Umumî Reisi bulunduğum C.H.F'na mensup mebusların intihaplarını yenilemelerini muvafık müalaa ediyorum. Her türlü teşebbüslerimizde ilham ve kuvvet kaynağı olan milletimizin hakkımızdaki itimadı tekrar tecelli edince millî mefkûremize yürümekte dayandığımız temelin ne kadar sarsılmaz olduğu bir daha görülmüş olacağı kanaatindeyim. C.H.F. Umumî Reisi Gazi M. Kemal”. Ayrıntılı bilgi için bkz. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV., 1991, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, s.4.

verilmiştir (Çoker, 1996: 4). III. Dönem TBMM 26 Mart 1931’de son toplantısını yapmış ve 25 Nisan 1931’de yapılacak seçimler için yurdun her tarafında seçim faaliyetlerine başlanmıştır (Çoker, 1996: 4; T.B.M.M ZC, D.III, C. 26: 125).

C.H.P. Başkanlık Divanı, 15 Nisan 1931 tarihli kararı ile bazı seçim çevrelerinde eksik aday göstererek bağımsız adaylardan da milletvekili seçilmesini öngörmesi itibariyle Genel Başkan Gazi Mustafa Kemal Paşa, ikinci seçmenlere hitaben yayınladığı bildiri ile C.H.P.’nin 63 seçim çevresinde 287 aday gösterdiğini belirtmiş, 22 seçim çevresinde 30 milletvekilinin bağımsızlardan seçilmesini istemiştir (Çoker, 1996: 8; Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV.,1991: 605).

1931 seçimlerine Cumhuriyet Halk Fırkası yine tek parti olarak katılmış ve 1927 seçimlerine göre daha güçlü olarak girmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 21 Nisan 1931’de, Cumhuriyet Halk Partisi programı ile birlikte aday listelerini bildirmiştir. Buna göre adaylar arasında işçi ve çiftçi aday sayısı eskiye nazaran daha fazladır ve seçime katılım da %88 gibi öncekinden daha yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir (Armağan, 1968: 29).

IV. Dönem Meclis seçimleri 25 Nisan 1931 tarihinde yapılmıştır (Tuncer, 2002: 78; Alpaslan, 2013: 79) ve katılım oranı % 45 olmuştur (Öz, 1992: 160).Bu seçimler için yeni bir seçim yasası çıkarılmamış, 1927’de uygulanan yasalar aynen geçerli olmuştur (Alpaslan, 2013: 79). Bu bakımdan, 1931 seçimlerinde fazla bir özellik göze çarpmamaktadır (Varlık-Ören, 2001: 78). IV. Dönem seçimlerinde de III. Dönem seçimlerinde olduğu gibi bazı hükümleri 3 Nisan 1923 gün ve 320, 16 Aralık 1923 gün ve 385 ve 16 Haziran 1927 gün ve 1079 sayılı kanunlarla değişik, 20 Eylül 1324 (1908) günlü Takvim-i Vekayi’de yayımlanmış bulunan “İntihabı Mebussan Kanunu” uygulanmıştır (Çoker, 1996: 42; Alpaslan, 2013: 79).

317 milletvekilliği için 1300 başvuru yapılmış ve CHP’li adayların yanı sıra bağımsız adaylar da milletvekili olmak için başvurmuştur. 1931 seçimlerinde daha önceden Serbest Cumhuriyet Fırka üyesi olan milletvekilleri tekrar seçilememiştir (Gülcan, 2001: 164-165; Çoker, 1996: 4-8, 42-43).1931 yılının Nisan ayında ikinci seçmenlerin seçimi işlemi tamamlanmış, daha sonra yapılan milletvekili seçiminde ise Cumhuriyet Halk Fırkası çoğunlukla

kazanarak IV. TBMM toplanmıştır (Varlık ve Ören: 2001: 78). Genel seçimler sonrasında ilk toplantısını 4 Mayıs 1931 Pazartesi günü saat 14.10'da en yaşlı üye İstanbul milletvekili Abdülhak Hamid (Tarhan) Bey'in başkanlığında gerçekleştirmiştir (TBMM ZC, D.IV, C. 1:2; Çoker, 1996:51). Abdülhak Hamid Bey'in açılış konuşmasından sonra milletvekillerinin yemin töreni gerçekleşmiştir. Sonrasında Başkanlık Divanı seçimlerine geçilerek Başkanlığına 285 oyla Balıkesir Milletvekili Kazım Paşa seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C. D.4, C.1:2).

Başkanlık Divanın oluşmasından sonra Cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmeden önce söz alan İzmir Milletvekili Halil Bey, Kütahya Milletvekili Recep Bey ve Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'in Cumhurbaşkanlığı seçiminin süresi hakkındaki tartışmalarını müteakip cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmiş ve 289 oyla Ankara Milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Üçüncü oturumda Gazi Mustafa Kemal Paşa Başbakanlık kürsüsüne gelerek bir teşekkür konuşması yapmış ve cumhurbaşkanı olarak ant içmiştir (TBMMZC, D.IV, C. 1: 2-8)*.Gazi Mustafa Kemal Paşa yapmış oldu açılış konuşmasında tüm dünyayı sarsan ekonomik bunalımını ve bunalımın Türkiye üzerindeki etkilerinin en az şekilde hissedilmesi için yapılan çalışmaların öneminden ve Türkiye'nin dış politikası ile yakın komşularıyla ilişkileri üzerinde durmuştur (Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılış Konuşmaları, 1987: 195-196).

Seçilen vekillerin mesleki açıdan sınıflandırılmasına göz atıldığında, çoğunluğunu devlet memurlarının oluşturduğu görülmüştür. Devlet memurları ve askerlerin toplamı 164 kişidir.

*“İçinde bulunduğumuz yılda, mali ve ekonomik genel bir krize karşı ulusların çetin bir sınav geçirmekte olmaları özel olarak dikkati çekmektedir. Bu sınavda Türk milleti yaşamı, çalışmaları, az şeyle yetinmesi ve özverisi ile övgüye değer bir güç göstermektedir. Çetin sınavlara başarı ile dayanan milli paranın gücünü ve milletimizin uluslar arası krize karşı yüksek değerlerinin özünü koruması başlıca amacımızdır. Yüksek çalışmalarımızla Türk ulusu, iç yaşamında ve uluslar arası durumda dünyayı saran büyük zorluklara yeni bir güçle üstün duruma gelecektir. Dış politikamızın barışçı ve doğruluklu niteliği, geçen yıl içinde bir kez daha görülmüştür. Yakın komşularımızla ilişkilerimizde samimiyet artmıştır. Uluslar arası alanda, her devlete iyi ilişkide bulunmakla olumlu sonuçlar elde etmekteyiz.”Bkz.Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılış Konuşmaları, 1987, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, TBMM Basımevi, Ankara,195-196s.

Bununla beraber, meclis bünyesinde; 94 serbest meslek erbabı, 8 din görevlisi, 15 sağlıkçı, 15 mühendis ve 21 tane de diğer meslek gruplarından vekiller yer almıştır (Çoker, 1996:6). Yine bu meclisin eğitim seviyesi oldukça yüksektir. Toplam 317 milletvekilinin 216'sı yüksekokul mezunudur. Ayrıca 139 vekil bir yabancı dil bilirken, 55 vekil 2 dil ve 29 vekilde 3 dil bilmektedir. 149 milletvekili doğum yerlerinden vekil seçilirken, 168 milletvekili de doğum yerlerinden farklı seçim bölgelerinden seçilmişlerdir (İnce, 1993: 7-12; Alpaslan, 2013: 81).

Bu dönem Gaziantep'ten millet meclisine giren vekil sayısı 5'tir. Bunlar;

- 1.Ahmet Remzi GÜRES
- 2.Nuri CONKER
- 3.Ali KILIÇ
- 4.Reşit AĞAR
5. Memet ŞAHİN

Nuri Conker hariç diğer dört milletvekili, bir önceki dönemde de Gaziantep milletvekili olarak görev yapmıştır.

5 Aralık 1934'de İsmet Paşa Hükümeti, meclise seçimlerin yenilenmesini teklif etmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.4,C.25:81).1935 seçimlerine gelinmeden Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçim yasasında yine birtakım değişiklikler yapan yasalar çıkarmıştır. Bu yasalardan ilki 5 Aralık 1934 tarihli ve 2598 sayılı kanundur (Varlık ve Ören: 2001: 78)*. İkinci yasa ise 2631 sayılı 22 Aralık 1934 tarihli ki buna göre bir kaza dâhilinde bulunan kadın ve erkek nüfustan her 400 kişi için 600'e kadar 1, 1.000-1.400'e kadar 3 ve fazlası için aynı oranda ikinci seçmen seçileceği hükmünü

*“Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti halkından her 40 bin kişi 1 milletvekili seçecek, nüfusu 40 binden az olan yerlerde yine 1 milletvekili seçilecektir. Ayrıca 55 bine kadar 1, 95 bine kadar 2, 135 bine kadar 3, 175 bine kadar 4 milletvekili seçilecek ve bundan fazlası aynı oranda artırılacaktır.

Madde 2- İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun 5, 11, 16, 23, 58.maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı, 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki erkek kaydı kaldırılarak, erkek-kadın kaydı konulmuştur.” Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Banu. Ören-Ülkü Varlık, 2001. Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler, Der Yayınları, İstanbul, s.86.

getirmektedir (Varlık ve Ören: 2001: 79).Ayrıca 1924 Anayasasının 10.ve 11. maddelerinde gerekli düzenlemeler yapılarak kadınlara seçme ve seçilme hakkı ile 22 yaşını bitiren her Türk vatandaşına seçmen olabilme hakkı getirilmiştir. Bu konuda kadın-erkek ayrımı yoktur. Yine bu düzenlemelere göre 30 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk milletvekili seçilebilecektir. (Armağan, 1968: 31). Bu anayasa değişikliklerinden sonra IV. Dönem TBMM, 23 Aralık 1934’de alınan kararla tatile girmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.4,C.25: 309; Özdemir, 2004: 9).

V. Dönem TBMM’nin açılması için yapılacak seçimlerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasından sonra seçimlerinde ne zaman yapılacağı aşikâr hale gelmiştir. Nitekim iki dereceli olarak gerçekleşecek olan seçimlerde ikinci seçmenler için seçim işlemi 18 Ocak 1935’te başlamış ve 21 Ocak’a kadar devam etmiştir. İkinci seçmenlerin katıldığı milletvekili seçimi ise 8 Şubat 1935 tarihinde yapılmıştır (Özdemir, 2004: 9).Bu seçimde, sistem açısından bir farklılık getirilmemiş, iki dereceli çoğunluk yöntemi uygulanmaya devam edilmiştir (Alpaslan, 2013: 81). Adayların belirlenmesinde yetkili olan CHF Genel Başkanlık Divanı, çıkardığı 2 Şubat 1935 tarihli beyanname ile aday olma kriterlerine sahip bağımsız adaylar için 16 sandalyenin ayrıldığını, bu kontenjan içerisinde azınlık vatandaşlara da yer verileceğini bildirmiştir (Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, 1999:641). Bu gelişme Türk demokrasisi açısından son derece büyük bir önem arz etmektedir.

1935 seçimlerinde seçime katılma oranı %68,5 olmuştur (Öz, 1992: 160). 1935 seçimleri ilk kez kadınların oy kullandığı seçimlerdir ve 18 kadın milletvekili bu seçimlerle parlamentoya girmiştir (Güneş, 2001: 3; Gülcan, 2001: 178). Yine 399 milletvekilinin 13’ü bağımsız milletvekili olarak seçilmiştir. 386’sı da CHF listelerinden seçilmiştir. İki aşamalı olarak yapılan seçimin ikinci aşaması 8 Şubat 1935’de tamamlanmıştır (Güneş, 2001: 40). Seçimlerden sonra, V. TBMM göreve başlamıştır. 1 Mart 1935’de toplanan V. Dönem TBMM, seçilen meclisin en yaşlı üyesi olan Erzurum Milletvekili Necib Asım Yazıksız’ın başkanlığında ilk toplantısını yapmıştır (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:2). Yemin töreninin ardından meclis başkanlığına Çankırı Milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:2). Yine aynı gün yapılan seçimde Mustafa Kemal, oybirliği ile cumhurbaşkanlığına seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:3).

Hükümeti kurma görevi İsmet Paşa'ya verilmiş ve yeni kabine oluşturulmuştur (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:3-4). Ayrıca 1935'te yapılan Büyük Kurultay'da Cumhuriyet Halk Fırkası, isim değişikliğine giderek Cumhuriyet Halk Partisi adını almış ve seçimlere bu isimle girmiştir.

V. Dönem TBMM'nin üyelerinin % 36'sı doğum yerlerinden, % 64'ü ise doğum yerlerinden farklı seçim bölgelerinden seçilmişlerdir. Yapılan ara seçimle beraber V. Dönem TBMM'de 444 milletvekili görev yapmıştır. 444 milletvekilinin 51 tanesi, önceki dört mecliste de görev alırken, 35 tanesi Meclis-i Mebusan'da da yer almış isimlerdir. 149 milletvekili ise ilk kez seçilmiştir. (Özdemir, 2004: 35-36). V. Dönem TBMM'de yer alan 11 milletvekili de çeşitli görevlere atanmaları sebebiyle istifa etmişlerdir (Güneş, 2001: 12; Özdemir, 2004: 40-43).

V. Dönem TBMM yasama dönemi içerisinde, IV. Büyük Kurultay, 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanmıştır. Kurultayın açış konuşmasını yapan Atatürk, her kurultayın önemli bir dönemin başında açıldığını söyleyerek, bu kurultayın da belli ve önemli olayların bir sonucu olarak toplanmış olduğu belirtmiştir. Yine Atatürk bu konuşmasında siyasi, sosyal ve kültürel inkılapların gerçekleştirilmesine devam edildiğini, ekonomik anlamda gelişmenin önemli olduğunu vurgulamış ve dış politikada barışçıl politikalara da devam edileceğini ifade etmiştir. 8 gün süren kurultayda yeni tüzük ve program belirlenmiştir. Yeni tüzük hazırlanırken Türkçe kelimelerin kullanılmasına önem verilmiş, "fırka" kelimesi yerine "parti" kullanılmıştır (Gülcan, 2001: 182). 1935 kurultayı sonunda kabul edilen tüzüğün en önemli yönlerinden biri tüzükte parti devlet kaynaşmasının açıkça belirtilmesi ve parti hükümeti sisteminin benimsenmesidir (Gülcan, 2001: 183). Tüzükteki 95. madde de yapılan değişiklikle "*Parti kendi bağrından doğan hükümet örgütü ile kendi örgütünü birbirini tamamlayan bir birlik tanır.*" denilmiştir (Dursun, 2002: 63). Bu bağlamda, parti programında sayılan altı okun, bundan böyle devletin de kabul edeceği esaslar olarak belirlenmesi bunun önemli bir işaretidir (Koçak, 1997: C.IV,116).

IV. Büyük Kurultay, Mustafa Kemal'in katıldığı son kurultay olmuştur ve 10 Kasım 1938 günü Mustafa Kemal'in vefatı üzerine cumhurbaşkanlığı seçimi için çalışmaları hızlandırılarak, TBMM 11

Kasım 1938 günü (TBMM.Z.C.,D.5,C.27:17) için toplantıya çağırılmıştır. Celal Bayar'ın başkanlığında Halk Partisi meclis grubu toplandıktan sonra konu meclise getirilmiş ve yapılan oylamada İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Gülcan, 2001: 189-190).

CHP I. Olağanüstü Kurultayı, 26 Aralık 1938 günü Genel Başkan Vekili Celal Bayar'ın başkanlığında ve 375 milletvekili ile 209 delege ve 9 valinin katılımı ile toplanmıştır (Bila, 1979: 114; Dursun, 2002: 94).Kurultay'ın esas konusu, CHP programında genel başkan seçimine ilişkin maddelerin değiştirilmesidir. Çünkü III. Kurultay'da Mustafa Kemal'in daimi genel başkan seçilmesi sebebiyle parti tüzüğünde genel başkan seçimi ile ilgili bir hükme yer verilmemiştir. I. Olağanüstü Kurultay'da oluşturulan tüzükte başkanlıkla ilgili olarak; partinin kurucusu ve ebedi başkanının Mustafa Kemal olduğu partinin değişmez Genel Başkanı'nın ise İsmet İnönü olduğu ifade edilmiştir (Gülcan, 2001: 189-194; Aydemir, 1967: 25-26).

V. TBMM Dönemindeki gelişmelere bakıldığında bazı önemli siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin yaşandığı görülmüştür. 1933-1938 yılları ekonomide devletçilik ilkesinin ağır bastığı planlı bir dönemdir. 1929 Büyük Buhranı ile liberal ekonomik modelin iflas etmesi üzerine bu modelin yerine piyasalara devletin müdahalesini öngören Keynes'yen ekonomik model uygulamaya koyulmuştur (Şahin, 2001: 46).V.Dönem her ne kadar devletçi yapı arz etse de özel sermaye birikimi de elden geldiğince teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bu politikalar doğrultusunda, 1 Haziran 1936 tarih ve 2999 sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.12:1-9; Kocatürk, 1988: 377).

Planlı ve devletçi niteliklere haiz ekonomi politikalarının uygulandığı dönemde şüphesiz yeraltı kaynaklarının önemli olduğu görülerek, 14 Haziran 1935'te (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.4:210-274) ülke madenlerinin araştırılması ve çıkarılıp, kullanılması amacıyla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kurulmuştur (Güneş, 2001: 284). Diğer yandan maliyetleri yüksek olan madencilik faaliyetlerinin finansı için de 14 Haziran 1935 tarih ve 2805 Sayılı Kanun ile Etibank kurulmuştur. Aynı dönemde zirai bir atılım sağlamak amacıyla da Tarım Kredi Kooperatifleri ile Ziraat Bankası'nın koordine çalışmasını sağlamak adına gerekli düzenlemeleri içeren 4 Haziran

1937 tarih ve 3202 Sayılı Ziraat Bankası Kanunu'nda düzenlemelere gidilmiştir (Güneş, 2001: 459-477). Bu doğrultuda önemli bir girişim olarak Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurulmuş, 24 Haziran 1938 tarih ve 3491 Sayılı Kanun ile kurulan TMO tahıl alım satımı, fiyat düzeyi belirlemesi, ürün standardizasyonu gibi konularda düzenlemeler getirme görevini üstlenmiştir. (Zürcher, 2003,288).

TBMM'nin V. Döneminde hukuksal alanda da önemli düzenlemelere gidilmiştir. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi için, Malatya Vekili İsmet İnönü ve arkadaşları bir kanun teklifinde bulunmuşlardır. Meclis genel kurulunda görüşülen teklif değerlendirilmiş ve 5 Şubat 1937 günü 3115 sayılı kanuna dönüşmüştür (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.16:81-84; Kocatürk, 1988: 384).

Yapılan bu değişikliklerden en önemlisi; altı umdenin anayasa metnine alınarak, bu ilkelerin anayasal güvence altına alınmasıdır. Bu dönemde 29 Haziran 1938 tarih ve 3527 sayılı kanunla İstiklal Mahkemeleri kararlarıyla mahkûm olanlar ile “Yüz ellilikler” diye tabir edilen Milli Mücadele karşıtı kişileri de kapsayan bir af kanunu çıkarılmıştır (Kocatürk, 1988: 401; Yazman, 1984: 177-182). Bundan başka Türk bayrağının standart bir şeklini oluşturmak üzere 29 Mayıs 1936 tarih ve 2994 sayılı bayrak kanunu kabul edilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.11:39). Yine aynı dönemde sosyal yaşamın canlandırılması amacıyla Vakıflar ve Cemiyetler Kanunları çıkarılmıştır (Güneş, 2001, C.I: 249-269).

V. Dönem, Türkiye için dış politika alanında “Hatay ve Boğazlar Sorunu” gibi önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur (Alpaslan, 2013: 84). Önceki dönem hükümetlerinin dış siyasette benimsediği “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi bu dönemde de önemini korurken, Cenevre’de, Türkiye, İran ve Irak yetkililerince 3 Ekim 1935 günü temelinde bölgesel dayanışma düşüncesini taşıyan Sadabad paktı imzalanmıştır. (Armaoğlu, 2004: 667; Uçoral, 2000: 588-589; Güneş, 2001: 637-643). Lozan Barışı’nda çözüme kavuşturulamayan Boğazlar Meselesi, 22 Haziran 1936’da İngiltere, Fransa, Türkiye, Japonya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Rusya’nın katılımıyla, İsviçre’nin Montreux şehrinde düzenlenen bir konferansta ele alınmıştır (Güneş, 2001, C.I: 612). 20 Temmuz 1936 günü imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar Meselesi

Türkiye lehine çözülmüştür (Uçarol, 2000: 583; Güneş, 2001, C.I: 635-636). Şüphesiz dönemin en ehemmiyetli konusu Hatay meselesidir. Lozan'da çözülemeyen sorun, cumhuriyetin ilk yıllarında Türk-Fransız ilişkilerini şekillendiren temel etmen olmuştur. 1930 yılında, İngiltere'nin Irak'a bağımsızlık vermesi Suriye topraklarında Fransız mandası altında yaşayan Arap ve Türklere, bağımsızlık örneği teşkil etmiştir (Uçarol, 2000: 551). 1936'da Fransa ile Suriye arasında yapılan anlaşma gereği; 3 yıl sonra Suriye'nin bağımsızlığının verileceği hükme bağlanmıştır. Bu gelişmelerden bölgedeki Türk varlığı açısından kaygıya düşen Türkiye, Fransa'ya bir nota vermiş ve Türklerin yaşadığı sancağa özerklik verilmesini istemiştir. Fransa bu isteği, Suriye'nin bütünlüğüne müdahale olacağı gerekçesi ile reddetmiştir (Armaoğlu, 2004: 344). Bu durumda iki ülke arasında çözümlenemeyeceği anlaşılan sorun, Milletler Cemiyeti'ne taşınmıştır. 27 Ocak 1937 günü "Sancak" olarak adlandırılan bölgenin özel statüsü Fransa tarafından kabul edilmiş ve bölgeye "Hatay" adı verilmiştir (Melek, 1991: 65; Armaoğlu, 2004: 349).

Diğer yandan bölgede yaşayan Araplar özellikle Fransızların kışkırtmalarıyla isyana ve Türklere yönelik saldırıya başlamışlardır. Türkiye bu durum üzerine 30.000 kişilik askeri kuvveti Hatay sınırına kaydırmıştır ve bölgede güvenliği sağlamak amacıyla olağanüstü önlemler almaya başlamıştır. Bu durum karşısında sorunun ciddiyetini kavrayan Fransa, Türkiye ile bölgede Fransız askeri sayısı kadar Türk askerinin de bulunmasını sağlayan anlaşmayı imzalamıştır. 22 Temmuz 1938 günü yapılan seçimde çoğunluğu Türklerden seçilen 40 kişilik Hatay Millet Meclisi oluşmuştur. Devlet Başkanlığını Tayfur Sökmen'in, Başbakanlığı Abdurrahman Melek'in üstlendiği Hatay Millet Meclisi Atatürk'ün bizzat çizdiği bayrağı resmi bayrak, Türk İstiklal Marşı'nı da milli marş olarak kabul etmiştir (Melek, 1991: 65-66; Akçora, 1995: 400).

Türkiye'nin kararlılığı ve uluslararası gelişmelerinde etkisiyle Fransa ile bir anlaşma zemini oluşmuştur. Böylece 23 Haziran 1939'da Ankara'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Fransa'nın Ankara Büyükelçisi olarak görev yapan Rene Massigli tarafından imzalanan anlaşma ile Hatay'ın Türkiye'ye katılması karara bağlanmıştır. Anlaşmanın hemen ardından 29 Haziran 1939 günü Hatay Millet Meclisi, oy birliği ile Anavatan'a bağlanma kararı almıştır (Melek, 1991: 84).

V. Dönem TBMM’de eğitim, öğretim ve kültürel alanlarda gelişmeye büyük önem verilmiştir. Ankara Üniversitesi’nin temelini oluşturan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi(22.06.1935 tarih ve 2035 sayılı Resmi Gazete), bu meclis döneminde açılmıştır (Güneş, 2001, C.I: 424). Mustafa Kemal, Ankara’da bir fakülte kurulmasına dair emrini, 11 Mart 1935 günü dönemin Kültür Bakanı Abidin Özmen Bey’e vermiştir (Çadırcı-Süslü, 1982: 145). 9 Ocak 1936 günü Mustafa Kemal’in de katıldığı bir törenle Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi açılmıştır (Turan, 1991: 80). Fakülte bünyesinde; dil, tarih ve coğrafya ile arkeoloji bölümleri açılmış, eğitim süresi dört yıl olan bu bölümlere ilk yıl 112 öğrenci kayıt yaptırmıştır (Çadırcı-Süslü, 1982: 61-62).

Eğitim alanında diğer bir gelişme Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin kurulmasıdır (Alpaslan, 2013: 85). Temeli Mekteb-i Mülkiye olan bu fakülte, 5 Kasım 1936 günü İstanbul’dan Ankara’ya taşınmış ve aynı yıl faaliyete geçmiştir (Shaw, 1993: 459; Güneş, 2001, C.I: 423; TBMMZC, D.5,C.3:110-111). Bir diğer önemli adım Ankara Tıp Fakültesi’nin kurulmasıdır. A.T.F.’nin kurulmasına dair kanun, 9 Haziran 1937 yılında kabul edilmiştir. Bina temini ve II. Dünya Savaşı gibi sebeplerden dolayı fakülte ancak 1945 yılında açılabilmiştir (Arda, 1996: 1-6; TBMMZC, D.5,C.19:153-154,184). Eğitim ve öğretim alanında bir ciddi sorun da eğitimin tabana yayılması konusundaki sıkıntıdır. Nüfusun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması da sorunun çözülmesini daha zor hale getirmiştir. Sorunun çözümü için mecliste kabul edilen 11 Haziran 1937 tarih ve 3238 sayılı Köy Öğitmenleri Kanuna göre; nüfus ölçeğinde öğretmen gönderilmeyecek kadar küçük köylere, hem eğitim öğretim işlerini hem de ziraat işlerini yürütecek nitelikte donatılmış köy öğretmenleri yetiştirmek amaçlanmıştır (Güneş, 2001, C.I: 431; TBMMZC,D.5,C.19: 213).

27 Mayıs 1935’de Pazar gününü resmi tatil olarak belirleyen 2739 sayılı kanunu kabul etmiş, 5 Şubat 1937’de 3115 sayılı kanunla Türkiye Devleti’nin Cumhuriyetçi, Halkçı, İnkılâpçı, Laik, Devletçi ve Milliyetçi olduğunun Anayasaya eklenmesine karar vermiştir (Gülcan, 2001: 186; Shaw,1983: 458).

Bu meclis döneminde spor ve sporcuya önem verilmiş, bu doğrultuda Beden Terbiyesi Kanunu 29 Haziran 1938 günü

çıkarılmıştır. Bu kanunla beraber; Türk sporu ve sporcusu, devlet destek ve denetimi altına alınmıştır (Güneş, 2001, C.I: 251) TBMMZC, D.5, C.26: 484-492).

Yine bu dönemde Diyanet İşleri Reisliği Kanunu'na göre, her il ve ilçe merkezinde Diyanet İşleri Reisliği'ne bağlı bir müftü bulunacaktır. Müftülük makamının çeşitli sebeplerden boşalması durumunda illerde de valinin, ilçelerde kaymakamın başkanlığında; vaiz, imam ve hatiplerle belediye üyeleri toplanacak müftülük yapabilecek niteliklere haiz adaylarını seçecektir. Gizli oyla seçilen üç kişi valiye sunulacak, vali de kişisel fikrini ekleyerek Diyanet İşleri Reisliği'ne gönderecektir. Reislik bu kişilerden birini atayacaktır. Müftü seçimine layık kişiler bulunmadığı takdirde de reislik doğrudan atama yapabilecektir (Güneş, 2001, C.I: 247; TBMMZC, D.5, C.4: 332).

Cumhurbaşkanı İnönü, halka demokratik ve çok partili bir devlet yapısına doğru yürüneceğinin işaretlerini 6 Mart 1939'da İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada vermiş, daha demokratik bir rejime geçmek için toplumu, inkılapları ve kendisini yeterli bulduğunu ifade etmiştir (Toker, 1990: 17)*.

CHP içerisinde de demokratik süreç yönünde adımlar atılmaya başlanılmış, 29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında yapılan beşinci CHP kongresinde hükümetin icraatlarını denetlemek ve gerekli uyarıları yapmak üzere “Müstakil Grup” olarak adlandırılan bir mekanizma oluşturulmuştur (Alpaslan, 2013: 86). Gerçek bir muhalefet olmamakla birlikte, bu gruptan “kendi kendini denetim” anlamında yararlanılmak istenmiştir. Müstakil Grup, Atatürk döneminde de parti için denetim maksadıyla kullanılmış olan müstakil milletvekilliği uygulamasının devamı niteliğinde olmuştur (Alpaslan, 2013: 86). Mecliste eleştiri ortamını yaratmak için düşünülmüş bu uygulamaya, istenilen faydaları sağlayamaması ve gerçek muhalefet

*İsmet İnönü konuşmasında:“*Halkçı bir idarenin bütün yüksek ve ileri tekâmülleri siyasi hayatımızda mütemadiyen tahakkuk ettirilecektir. Milletın murakabesi idare üzerinde hakiki ve fiili olmadıkça ve böyle olduğuna milletçe kanaat edilmedikçe halk idaresi vardır denilemez*” demiştir. Bkz; Metin Toker, 1990. Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiyeye (1944-1950), Bilgi Yayınevi, Ankara, 17s.

partilerinin kurulması ile birlikte 1946 yılında son verilmiştir (Uyar, 1998: 85; Alpaslan, 2013: 86).

Bu dönem milletvekili olarak Gaziantep'ten 10 milletvekili parlamentoya katılmıştır. Bunlar;

- 1.Mehmet Ali AGAKAY
- 2.Reşit AĞAR
- 3.Ömer Asım AKSOY
- 4.Ali Hikmet AYERDEM
- 5.Nuri CONKER
- 6.Ahmet Remzi GÜRES
- 7.Bekir Sıtkı KALELİ
- 8.Ali KILIÇ
- 9.Numan MENEMENCİOĞLU
- 10.Memet ŞAHİN

Bu dönem, Gaziantep'ten meclise katılımın en fazla olduğu dönemdir. Bu dönem meclise giren milletvekillerinden 5 tanesi bir önceki mecliste de bulunmuştur. Bu dönemde Gaziantep adına ilk defa Mehmet Ali AGAKAY, Ömer Asım AKSOY, Ali Hikmet AYERDEM, Bekir Sıtkı KALELİ, Numan MENEMENCİOĞLU milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

Bu dönemde öncelikle Başbakan Celâl Bayar, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye hükümetin istifasını sunmuştur. İsmet İnönü, hükümeti kurma görevini yeniden Celâl Bayar'a vermiştir (TBMMZC, D. 5, C. 27: 20). Bunun üzerine Celal Bayar önderliğindeki yeni hükümet 16 Kasım 1938'de güvenoyu alarak vazifesine başlamıştır. (T.C. Resmi Gazete, 17 Teşrinisani/Kasım 1938: S.4065: 10872; Giritlioğlu, 1965: C.1: 143) Bu hükümet görevine 25 Ocak 1939'a kadar devam etmiştir (Cumhuriyet, 26 Ocak 1939: S.5283). Dönemin meclis başkanı Abdülhaluk Renda'dır.

İsmet İnönü ile Celâl Bayar arasındaki ilişki ilk zamanlar uyumlu olmakla birlikte daha sonraları birtakım aksamalar yaşanmış ve nitekim bir geçiş dönemi olarak kabul edilen Celal Bayar Hükümeti

uzun sürmemiş ve CHP Parti Divanı toplantısında seçimlerin yenilenmesi kararı çıkınca hükümet istifa etmiştir (Alpaslan, 2013: 86). Bunu müteakip yeni hükümeti kurma görevi 25 Ocak 1939 tarihinde Dr. Refik Saydam'a verilmiştir (TBMMZC, D.5, C.29: 143). Aynı gün Saydam Hükümeti de açıklanmıştır (Ertürk, 2010: 20; Öcal, 2006: 11-12). Dr. Refik Saydam, 27 Ocak 1939'da TBMM'de hükümet programını okumuş ve ardından 341 vekilin katıldığı oylama neticesi, hükümet güvenoyu almış ve böylelikle Dr. Refik Saydam Hükümeti göreve başlamıştır. Aynı gün seçimlerin yenilenmesi kararlaştırılmıştır (TBMMZC, D.5, C.29: 215-220).

1939 seçimleri öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi, milletvekili seçilme hakkına sahip olup, bağımsız olarak adaylığını koymak isteyenlerin partiye başvurmalarını bildirmiştir. Bu yolla Cumhuriyet Halk Partisi, bağımsız vatandaşların da seçimlere girmesine teorik olarak izin vermiştir (Varlık ve Ören, 2001: 81; Armağan, 1968: 31). 27 Ocak 1939'da bu alınan karara uygun olarak çalışmalara başlanmış, genel seçimin ilk aşaması olan ikinci seçmenlerin belirlenmesi için yapılan seçim 15-21 Mart 1939'da gerçekleşmiştir (Alpaslan, 2013: 87). İkinci seçmenler, mecliste görev alacak vekilleri seçmekle görevli olacak kişilerdir ve 40.979 kişi ikinci seçmen belirlenmiştir. Bu seçmenler ilk olarak 22 Mart tarihinde Ankara'da bir araya gelmiş ve mebus adaylarının saptanması hakkında görüşmelerde bulunmuşlardır (Gülcan, 2001: 200). Bunun haricinde 26 Mart 1939 yılında yapılan seçimlerde herhangi bir değişik uygulama söz konusu olmamış ve bir önceki seçimde uygulanan yasalar bu seçim için de geçerliliğini korumuştur. Cumhuriyet Halk Partisi yine seçimlere tek parti olarak katılmış ve kazanmıştır (Varlık ve Ören, 2001: 81). Yapılan genel seçimler sonrası toplam 424 mebus seçilmiş ve Hatay'ın da Türkiye'ye katılması ile mebus sayısı 429 olmuştur (Alpaslan, 2013: 87). Seçilen 424 üyenin 13 tanesini kadınlar oluşturmuştur (Koçak, 1996: 34). Seçimden sonra TBMM'nin altıncı dönemi 3 Nisan 1939 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır. Milletvekillerinin yemin etmesinin ardından Meclis Başkanlığına Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Renda getirilmiştir. Ankara Mebusu İsmet İnönü oybirliği ile ikinci defa cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığından gelen iki tezkerenin ilki ile Dr. Refik Saydam'ın başbakanlıktan istifa ettiği,

diğeri ile de bu kişinin tekrar başbakanlık görevine getirildiği bildirilmiştir (Goloğlu, 1974: 11).

Refik Saydam Hükümeti'ndeki bakanlar, ilk hükümetteki bakanlarla aynıdır. Refik Saydam, 10 Nisan 1939'da TBMM'de okuduğu hükümet programında sadece Bayındırlık Bakanlığı'ndaki haberleşme ve ulaştırma işlerinin ayrıldığını ve Ekonomi Bakanlığı'ndaki deniz ulaştırma işlerinin de onlara katılarak yeni bir Haberleşme ve Ulaştırma Bakanlığı kurulduğunu, bu şekilde idare ve teknik bakımdan işlerin daha kolay yürüyeceğini söylemiştir (T.C. Resmi Gazete, 1 Nisan 1939: S.41801: 11563-11564). Başbakan Refik Saydam'ın hükümet programını sunmasının ve vekillerin olumlu görüşlerini belirtmelerinin ardından oylamaya geçilmiş ve 389 vekilin katıldığı oylamada oy birliği sağlanmasının ardından yeni hükümet resmen göreve başlamıştır (TBMMZC, D.6, C.1: 20-25).

II. Saydam Hükümeti'nde daha sonra kabinede bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin Adliye Vekili Tevfik Fikret Sılay'ın yerine 26 Mayıs 1939'da Fethi Okyar, 12 Mart 1941'de ise Okyar'ın yerine Hasan Menemencioğlu getirilmiştir. Ticaret Vekili Cezmi Erçin'in yerine 1 Kasım 1939'da Nazmi Topçuoğlu ve onun yerine de 27 Kasım 1940'de Mümtaz Ökmen gelmiştir. Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Râna Tarhan'ın yerine 26 Mayıs 1939'da Raif Karadeniz seçilmiştir. Millî Müdafaa Vekili Naci Tınaz'ın yerine, 5 Nisan 1940 tarihinde Saffet Arıkan ve 12 Kasım 1941'de de Arıkan'ın yerine Ali Rıza Artunkal, İktisat Vekili Hüsnü Çakır'ın yerine 1 Ağustos 1941 tarihinde Sırrı Day, Muhabere ve Münakale Vekili Ali Çetinkaya'nın yerine 20 Kasım 1940'ta Cevdet Kerim İncedayı ve İncedayı'nın yerine 12 Kasım 1941'de Fahri Engin, Dâhiliye Vekili Faik Öztürk'ın yerine de 6 Mayıs 1942'de Fikri Tuzer atanmıştır (Koçak, 1996: 47; Ertürk, 2010: 21; Öcal, 2006: 83; Alpaslan, 2013: 87).

Gaziantep'ten meclise katılan milletvekili sayısı VI. dönem için 7'dir. Bunlar;

- 1.Mehmet Ali AGAKAY
- 2.Ömer Asım AKSOY
- 3.Ahmet AKSU

4. Bekir Sıtkı KALELİ

5. Abdurrahman MELEK

6. Nuri PAZARBAŞI

7. Memet ŞAHİN

Bu vekillerden 4 tanesi bir önce mecliste yer almış isimlerdir. Bu dönemde Gaziantep adına ilk defa Ahmet AKSU, Abdurrahman MELEK, Nuri PAZARBAŞI milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

VI. Dönem TBMM, 14 Ocak 1943 tarihinde seçimin yenilenmesine karar vermiş ve seçim hazırlıklarına başlamıştır. Bu seçimde Cumhuriyet Halk Partisi ilk defa vatandaşlara adaylar arasında bir seçim yapabilme olanağı sağlamak için, 458 milletvekilliğine, 539 aday göstermiştir (Armağan, 1968: 32; Çavdar, 1987: 81). Ayrıca 1942 yılına kadar I. Meşrutiyet döneminden kalma “İntihab-ı Mebussan Kanunu” çeşitli değişikliklerle uygulanmış, yeni bir seçim yasası çıkarılmamıştır. 1942 yılında ise 4320 sayılı bir seçim yasası kabul edilerek, “İntihab-ı Mebussan Kanunu” ile ek ve tadillerini kapsayan 320, 385, 1079, 1760, 2598 ve 2631 sayılı kanunları yürürlükten kaldırmış, yerine yeni düzenlemeler getirilmiştir (Erdem, 1982: 168-183). 1942 seçim kanunu, sistem açısından bir değişiklik getirmemiştir. Bu yeni seçim kanunu sistem açısından yenilik getirmese de meşrutiyet sonrasında ve kurulan demokratik devletin ilk seçim düzenlemesidir (Varlık ve Ören, 2001: 80). Bu yasa, o güne kadar sık sık çıkarılan ve seçim işlemini günün koşullarına uydurmaya çalışan yasaların daha derli toplu bir biçime konulmuş şekli olarak düşünülebilir (Sezen, 1994: 237). Bu Meşrutiyet sonrası Osmanlı ve yeni kurulan demokratik cumhuriyet devletinin ilk seçim kanunudur ve bununla seçim işleri tek bir çatı altında toplanmıştır (Armağan, 1968: 76).

İntihab-ı Mebussan Kanunu ile ek ve tadillerini kapsayan maddeleri yürürlükten kaldıran 14 Aralık 1942 tarih ve 4320 sayılı “Mebus Seçimi Kanunu” dikkat çeken bazı maddeleri şunlardır:

1- Seçimlerde iller esas alınacak, her il bir seçim bölgesi oluşturacaktır (1 madde).

2- Her 40 bin nüfus 1 milletvekili seçecektir. Bir seçim bölgesinin nüfusu 40 binden az olsa bile yine 1 milletvekili, 55 bine

kadar 1 milletvekili, 95 bine kadar 2 milletvekili, 135 bine kadar 3, 175 bine kadar 4 milletvekili seçilecektir (2).

3- Birinci ve ikinci seçmen olabilmek için şu koşullar gereklidir;

Türk olmak, 22 yaşını bitirmiş olmak, kamu hizmetlerinden yasaklanmamış olmak, kısıtlı olmamak, yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak, yabancı bir devletin resmi hizmetinde olmamak. (7.madde)

4- Silahaltında bulunan erat, jandarmalar, subaylar, polisler, askeri memur ve hâkimler, askeri okul öğrencileri birinci ve ikinci seçmen olamayacaklardır (8. madde).

5- Milletvekili seçilebilmek için şu koşullar gereklidir;

Yabancı devletlerin resmi hizmetinde bulunmamak, ağır hapis cezasıyla veya hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve hileli iflas suçlarından biriyle mahkûm olmamak, kısıtlı olmamak, yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak, kamu hizmetlerinden yasaklanmamış olmak, Türkçe okuyup yazma bilmek, 30 yaşını doldurmuş olmak. (10.madde)

6- Seçimler iki dereceli olacaktır (18. madde).

7- En fazla ikinci derece seçmenin oyunu almış olanlar milletvekili seçileceklerdir (39.madde) (Güvenir, 1982: 235; Varlık ve Ören, 2001: 81-82).

Nihayet 1943 seçimleri, bu 4320 sayılı Mebusan Seçim Kanunu'na göre yapılmıştır. Bu seçim aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti olarak katıldığı son seçimdir. 1943 seçimleri Türk siyasal yaşamı açısından tek partili ve yarışmacı olmayan son seçim olması, siyasal tarihimiz açısından en önemli özelliğidir (Varlık ve Ören: 2001: 80-82).

Bu seçimde de, 40.000 erkek nüfusu bir mebus temsil edecek şekilde üye seçimi yapılmış ve 22 yaşını bitirenler seçmen olabilmiştir. Yedinci dönem Meclis seçimleri 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmıştır (Tuncer, 2002: 78). 1943 seçimlerinde seçime katılma oranı %80 olmuştur (Öz, 1992: 160). 1943 seçimlerinde CHP ilk defa seçilecek milletvekili sayısından fazla aday göstermiştir. İki dereceli seçimde önce birinci seçmenler, milletvekillerini seçecek olan ikinci seçmenleri seçmişlerdir. Böylece ikinci seçmenler 455 milletvekilini

seçmişlerdir. Yeni seçilen milletvekillerinin üçte biri meclise ilk defa seçilmiştir (Gülcan, 2001: 213-215). 1943 yılı seçimleri sonrası TBMM birinci toplantısını 8 Mart 1943'te yapmış ve VI. Dönem TBMM açılmıştır (TBMMZC, D.7, C: 1: 1-2 (8 Mart 1943)).

Meclisin en yaşlı üyesi sıfatıyla meclisin açılışını gerçekleştiren Subhi Artel'in yaptığı konuşmanın ardından* seçilmiş üyelerin yemin töreni yapılarak Meclis Başkanlığı seçimine geçilmiştir. Yapılan seçim sonrası seçime katılan 427 vekilin tamamının oyuyla Meclis Başkanlığı'na Çankırı milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda seçilmiştir. Başkanlık divanının teşekkülünden sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiştir. Bu oylamaya katılan 435 vekilin ittifakıyla Ankara Milletvekili İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir (TBMMZC, D.7, C: 1: 4). Bu dönemde II. Saydam Hükümeti görevde iken, Refik Saydam İstanbul'da 7 Temmuz'da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir (BCA, MGM, 16.7.1942, 030, 10/76, 503, 11.Bk.Ek.X.; Cumhuriyet, 8Temmuz 1942: S.6428: 1; Öcal, 2006: 122). Başbakan Refik Saydam'ın bu ani ölümü üzerine 9 Temmuz 1942 tarihinde Saydam Hükümeti'nde Dışişleri Bakanı olan ve aynı zamanda Saydam'ın, zaman zaman vekilliğini de yapan Şükrü Saraçoğlu Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından yeni kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir (Akın (a), 2009: 35).

19 Ocak 1945'de hükümet tarafından T.B.M.M.'ye verilen "Toprak Kanunu" görüşmeleri meclis içerisindeki muhalefetin ilk defa elle tutulur şekilde örgütlenmesine fırsat vermiştir. Celal Bayar önderliğinde bir grup milletvekili, 7 Haziran 1945'de parti içerisinde özgür tartışma ortamının geliştirilmesini istemiş ve "Dörtlü Takrir" adıyla bilinen bir önerge vermişlerdir. Önerge, CHP grubu tarafından ittifakla reddedilmiştir. Bu olay, takirde imzası bulunan dört

*"Aziz ve muhterem arkadaşlarım, Asıl Türk milletini temsil eden Büyük Millet Meclisimizin 7 nci, Devresinin Fevkalâde İçtimamı yüksek huzurlarınızda açmakla derin kivanç duymaktayım. Çok yaşamak tahdisi nimete vesile teşkil etmekle beraber bilhassa böyle yüksek ve güzide bir meclise velev kısa bir zaman için olsun riyaset şerefini de bahşetmiş olan ihtiyarlık nazarımda büyük bir bahtiyarlıktır. Meclisimizin bu devresinin de Millet ve vatanımız için ve mukaddes Cumhuriyetimiz için saadet ve selâmet içinde büyük başarılarla geçmesini sizlerle beraber yürekten diler, Yüksek Heyetinizi en derin saygı ve sevgilerle selâmlarım." bkz. (TBMMZC, D.7,C.1:2).

milletvekili Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın CHP saflarından ayrılışını hızlandırmıştır. (Karpata, 1967, 129-130; Akın (a), 2009: 52; Karatepe, 1993: 204).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte demokratik düzene geçiş konusu yeniden gündeme gelmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'de Gençlik ve Spor Bayramı nedeniyle yaptığı konuşmada demokrasiden bahsederek, ülkenin demokratik olarak gelişmesini sürdüreceğini vurgulamıştır (Akşin, 2000: 213). İnönü'nün bu açıklamaları ülkede demokratik çoğulcu-parlamenter bir rejime doğru atılan büyük bir adımın da habercisi olmuştur. Nitekim 1945 yılından itibaren, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Milli Kalkınma Partisi gibi, CHP'den başka yeni partiler de kurulmuştur (Tunaya, 1995: 635; Karpata, 1967: 132; Yeşil, 2001: 58; Alpaslan, 2013: 90).

1943-1946 yılları arasında TBMM'de görev alan Gaziantep milletvekili sayısı 7'dir. Bunlar;

- 1.Ömer Asım AKSOY
2. Cemil Sait BARLAS
- 3.Muzafer CANBOLAT
- 4.Bekir Sıtkı KALELİ
- 5.Abdurrahman MELEK
- 6.Ali Şefik ÖZDEMİR
- 7.Memet ŞAHİN

Bu vekillerden 4 tanesi bir önceki mecliste yer almış isimlerdir.Bu dönemde Gaziantep adına ilkdefa Cemil Sait BARLAS,Muzafer CANBOLAT,Ali Şefik ÖZDEMİR milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

II. Dünya Savaşı dönemi sebep ve sonuçları açısından bütün dünyada büyük çaplı sosyal ve siyasal değişimlere yol açan bir dönemdir. Etkisi büyük çapta Türkiye'ye de yansımış ve bunun sonucu olarak siyasal yapıda değişiklik gereksinimi hissedilmeye başlanmıştır (Alpaslan, 2013: 90). 1945'te II. Dünya Savaşı, demokrasi yanlısı Batılı ülkelerinin zaferiyle sona erince, yıllardır süregelen ırkçı savaş tehditleri dalgası, yerini demokratikleşme

dalgasına bırakmıştır. Türkiye’de bu dalganın etkisiyle, demokratik atılımları yapmak için harekete geçerek Liberal bir ekonomiye doğru adımlar atmıştır (Alpaslan, 2013: 91). Cumhuriyet Halk Partisi yönetimi, liberalleşme konusunda atılacak adımlarla ilgili olarak ilk açıklamaları, 25 Nisan-26 Haziran 1945’te Birleşmiş Milletler Anayasası’nın hazırlandığı “San Fransisco Konferansı”nda dile getirmiştir (Alpaslan, 2103: 91). San Fransisco Konferansı’na katılan Türkiye, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurucuları arasında yer almıştır. Türkiye artık Batı’ya daha da yakınlaşmaya başlamıştır. Bu konferansta Türk delegesi, harpten sonra Türkiye’de her türlü demokratik cereyanların gelişmesine müsaade edileceğini söylemiştir (Karaibrahimoğlu, 1972: 113; Lewis, 1998: 303; Çavdar, 1999: 373).

İkinci Dünya Savaşı’nı demokrasi cephesi olarak adlandırılan Batının kazanması, bütün dünyada demokrasinin yayılması yolunda etkili olmuştur (Alpaslan, 2013: 92) Türkiye’de dünyayı etkileyen bu demokratikleşme akımına kendini uydurmak zorunda kalmıştır. Bu arada savaş sonunda Türkiye’nin siyasi ve ekonomik menfaatlerinin kesinlikle Batı’nın tarafında olduğunu da göz ardı etmemek gerekir (Karpat, 1967: 126). Diğer yandan Sovyet tehdidinin baş göstermesi ve Türkiye’nin uluslararası dengeleri gözeterek varlığını devam ettirme düşüncesi, Türkiye’yi Batı’ya daha da yaklaştırmıştır. Bu “iç ve dış dinamiklerin” etkisiyle demokrasiye geçiş çalışmaları hızlanmıştır (Akandere, 1998: 145; Burçak, 1979: 38-39). Bu amaçla, ilk olarak çok partili demokratik hayata geçiş hazırlıklarına başlanmıştır (Alpaslan, 2013: 91). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 günü T.B.M.M.’deki açılış söyleminde, bir muhalefet partisinin varlığının gerekliliğini şu sözlerle ifade etmiştir; “*Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olamaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevkıyla hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemei sayesinde başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır*”(Toker, 1970: 76; Alpaslan, 2013: 91; TBMMZC, D.7, C: 20: 3-9).

Bu gelişmeleri müteakip ilk olarak 18 Temmuz 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi’nden ayrılan bir grup Milli Kalkınma Partisi’ni kurmuşlar ve ardından da çiftçiye topraklandırma kanunu

mecliste görüşülürken Celal Bayar'ın öncülüğündeki bazı milletvekilleri muhalefet grubu olarak ortaya çıkmışlardır (Alpaslan, 2013: 91). Bunlardan milletvekili olan dörtlü; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan 7 Haziran 1945 günü CHP grubunda “Dörtlü Takrir” adıyla anılan bir önerge verdiler (Eroğul, 1998: 29; Karpat, 1964: 129; Zürcher, 1998: 306). Dörtlü takrirciler önergeyi vererek, özellikle parti içinde bir tartışma ortamının yaratılmasını, meclisin hükümet üzerindeki denetiminin artırılmasını ve siyasal hak ve özgürlükleri kullanma olanaklarının genişletilmesini istemişlerdir (Alpaslan, 2013: 91). Daha sonra Meclis grubunda görüşülen önerge reddedilmiştir. İktidar partisi önerge karşısındaki bu tutumuna karşın, daha önce kapatılmış olan Tan, Vatan ve Tasviri Efkâr gazetelerinin yayınlamasına izin vererek başlattığı liberal tavrını sürdürmüş ve 17 Haziran 1945'te yapılacak ara seçim için parti adayı göstermemiştir (Alpaslan, 2013: 91). Dörtlü Takrir sahipleri ise eleştirilerini basın yoluyla dile getirme yolunu seçmişlerdir (Gürkan, 1998: 166).

İsmet Paşa'nın Cumhurbaşkanı sıfatıyla 1 Kasım 1945 tarihindeki meclis açış konuşmasında “*Bizim tek eksikimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır*” şeklindeki sözleri ve bu tarihten sonra dörtlü takrircilerin aşamalı olarak partiden tasfiyesi, muhalefet partisinin kurulması için uygun zemini yaratmıştır. 21 Eylül'de Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün partiden ihraç edilmesi üzerine bunu protesto eden Celal Bayar milletvekilliğinden istifa ederek yeni parti kurma çalışmalarına başlamış ve C.H.P.'den istifa etmiş olan dörtlü takririn diğer imzacılarıyla birlikte 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti'yi kurmuştur. Partinin ilk genel başkanı da Celal Bayar olmuştur (Eroğul, 1998: 82; Karpat, 1967: 135; Zürcher, 1998: 308; Akın, 2009 (a): 52). Bu siyasi partilerin kurulması ile birlikte Türkiye böylece çok partili hayata yeniden dönmüştür (Öymen, 2003: 384-385).

CHP, Demokrat Parti'nin kuruluşu son derece olumlu karşılamakla birlikte bu yeni partiyi hükümet ve yönetimi denetleyecek yeni bir denetim organı olarak görmüştür (Alpaslan, 2013: 92). Ancak muhalefet partisinin hızla örgütlenmeye başlaması üzerine, CHP'nin tutumunda önemli bir değişiklik meydana gelmiş ve bundan sonra DP sürekli olarak idari baskılardan şikâyet etmeye başlamıştır (Alpaslan, 2013: 93). Bununla birlikte DP, hiç olmazsa ilk

zamanlarda, yönetime karşı ılımlı eleştirileri ile yumuşak bir muhalefet yürütmüştür (Koçak, 1997, C.4: 142). Ancak bu ılımlı muhalefet pek de uzun sürmemiş, halkın DP'ye olan inancı artmaya başladıkça partiye verilen destek de artmıştır. Muhalefet halkın bu desteği ile hak ve hürriyetlerin iadesini talep etmiştir. Bu gelişmeler karşısında CHP Meclis grubu 26 Nisan'da, belediye seçimlerinin öne alınmasına dair kanun teklifini meclise getirmiş ve aynı gün bu teklif kabul olunmuştur. Muhalefet partileri, gerek DP ve gerekse Milli Kalkınma Partisi buna şiddetli eleştiriler getirmiştir (TBMM TD, D.7, C.23: 217).

CHP 2.Olağanüstü kongresi (Kurultay) 10 Mayıs 1946'da Ankara'da toplanmıştır. Bu kongrede bazı liberalleşme önlemleri alınmış, tek dereceli seçimler kabul edilmiştir. Değişmez genel başkanlık konumu ile Milli Şef sıfatı da kaldırılmıştır (Zürcher, 1998: 308; Koçak, 1997, C.4: 142). 1939 yılında kurulmuş olan Müstakil Grup'u artık kendisine gerek kalmadığı gerekçesiyle kaldırılmıştır (Gülcan, 2001: 234).

Milletvekili seçimi hakkında kanun tasarısı, 14 Mayıs 1946 ve 6/1241 sayı ile Başbakanlık tarafından TBMM Başkanlığı'na sevk edilmiştir* (TBMMTD, D.7, B.50, C.23: 1). Tasarı, ikinci seçmenlere ait hükümlerin kaldırılarak tek dereceli seçim esasına geçilmesi dışında, esaslı değişiklikler getirmemiştir. Fakat yine de, tasarıyla seçim kanununda bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, tasarıya göre, seçim dairesi eskiden olduğu gibi "il" olarak kalmış; fakat "bucaklar (nahiyeler)" seçim şubesi olmaktan çıkarılmıştır. Tasarı, aynı gün, yani 31 Mayıs 1946 tarihinde, TBMM'de

*Tasarıda; "Cumhuriyetimiz yirminci asırda önceden hiç kimsenin ihtimal veremeyeceği ve tahmin edemeyeceği surette kurulmuş büyük ve kıymetli bir eserdir. Her manasıyla bir ortaçağ kurumu olan İmparatorluktan modern ve medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir Cumhuriyet doğmuştur. Devletin karakterini bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirmek için devrimci olması zaruridir. Bunun yanında temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olmak üzere kuruluşu, yani Demokratik karakteri esas tutulmuştur. İşte bu prensiplerden ilham alarak Cumhuriyetimizi bir çeyrek yüzyıllık tecrübesinden sonra milletimizin kendi vekillerini doğrudan doğruya seçmesi esasına dayanan bir seçim kanunu tasarısı vücuda getirmek uygun görülmüştür" denilmektedir. Görüldüğü gibi, tasarının getirdiği en önemli yeniliğin tek dereceli seçim olduğu açıklanmakta ve bu değişiklik, Cumhuriyetin inkılâpçı ve demokratik niteliğine bağlanmaktadır. Bkz, (TBMMTD, D.7,B.50,C.23: 1).

görülmüştür. 31 Mayıs görüşmelerinde, tek dereceli Milletvekili seçim tasarısı, meclisten aynen geçmiş; fakat o gün kabul edilmemiştir. Tasarının kanunlaşması ise, ancak 5 Haziran günü yapılan meclis oturumunda gerçekleşmiştir. Muhalefet ve iktidar arasında seçim üzerinde yapılan bu tartışmalar devam ederken, 4 Haziran tarihli gazetelerde, büyük (milletvekili) seçimin 21 Temmuz'da yapılacağına dair bir haber çıkmıştır. 5 Haziran 1945'te çıkarılan 4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile 4320 Sayılı Mebus Seçimi Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve Türkiye'de ilk kez demokratik seçim niteliklerine yaklaşan bir seçim yasası çıkarılmıştır. İktidar Partisi CHP, 5 Haziran 1946'da iki dereceli seçim sistemini değiştirerek, tek dereceli seçim sistemini ön gören tasarımı kanunlaştırmıştır. Seçimler tek dereceli, açık oy, gizli sayım yöntemi ile yapılması kabul edilmiş, sayım yapıldıktan sonra da seçmen pusulalarının yakılması öngörülmüştür (Erdem, 1982: 190). Seçim sistemi olarak çoğunluk sistemi benimsenmiş ve hükümet güvencesi getirilmiştir (Gülcan, 2001: 237; Varlık ve Ören, 2001: 85-86).

TBMM, 10 Haziran günü, milletvekilleri seçimlerinin yenilenmesine ve ayrıca seçimlerin Ekim 1947'de değil de, 21 Temmuz 1946'da yapılmasına karar vermiştir. İktidarın seçimleri erkene almadaki amacı muhalefeti hazırlıksız yakalamaktır. Demokratik Parti'nin bütün itirazlarına rağmen genel seçimler 21 Temmuz'a alınınca, muhalefet partisi kısa süreli bir tereddüt yaşamıştır. Bunun sebebi ise seçimleri boykot edip etmemektir. Cumhuriyet Halk Partisi ise genel seçimler öncesinde bu yapılanların kendisine büyük oy sağlayacağını ummuştur. Bu arada, merak edilen konu, DP'nin seçimlere katılıp katılmayacağıdır. Öyle ki, 5 Haziran günü kabul edilen Cemiyetler Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarının görüşülmesi sırasında(TBMMZC, D.7, C:24:48-65).DP'nin seçimlere girip girmemesi hâlâ belli değildir. 13 Haziran 1946'da, Basın Kanunu görüşülürken de Mecliste seçim tartışmaları yapılmıştır. Demokrat Parti, ancak, 16 Haziran 1946 tarihinde, Ankara'da delegelerle yapılan toplantıda seçimlere katılmaya oybirliği ile karar vermiştir (Shaw,1 983-CII: 476; Karpata, 1967: 141).

Demokrat Parti tarafından 18 Haziran 1946'da bir beyanname ile resmen seçime katılma kararının açıklanması, CHP açısından memnuniyetle karşılanmıştır. Muhalefetin bu kanuna itirazlarına

karşın, CHP 1947’de yapılması gereken genel seçimleri bir yıl öne alarak, VIII. Dönem T.B.M.M. için milletvekili seçimleri 21 Temmuz 1946’da açık oy-gizli tasnif usulüne göre gerçekleştirmiştir. 1946 seçimleri Türkiye’de milletvekillerini seçmek için doğrudan oy kullanılan ilk seçim olmuştur (Hale, 1996: 86). 1946 seçimlerinde seçime katılma oranı yüzde 75’dir (Öz, 1992: 160) Seçim sonuçlarına göre 465 milletvekilliğinden 395’ini CHP, 64’ünü DP, ve 6’sını da bağımsızlar kazanmıştır (Karpas, 1967: 144). Henüz çoğu ilde örgütlenemeyen iki muhalefet partisinin de katıldığı bu ilk çok partili seçimde; açık oylama, gizli sayım ve değerlendirme yapıldığı için, seçim sonuçları oldukça tartışmalı olmuştur. Bu seçim sonuçları, gerek listeli çoğunluk sisteminin nitelikleri gerekse uygulamanın güvenilirliği açısından Demokrat Parti tarafından şaibeli olduğu ileri sürülerek büyük ölçüde eleştirilmiştir (Zürcher, 1998: 308). 1946 seçimlerinde 465 milletvekilliği için 273 aday gösteren ve toplumda büyük bir desteğe sahip olduğu bilinen DP’nin sadece 64 milletvekilliği kazanması, seçimlerin dürüst yapılmadığı iddialarının uzun zaman gündemde kalmasını sağlamıştır. (Timur, 2003: 54). CHP’nin iddiaları reddetme gibi bir harekette bulunmaması sonucu ileri sürülen iddiaların gerçek olduğu düşüncesi yaygın bir hale gelmiştir (Varlık-Ören, 2001: 84-86). Seçim sonuçlarının ilanıya birlikte, Demokrat Parti, CHP’yi ve yönetimi seçimlere hile ve baskı karıştırdığı gerekçesi ile suçlamıştır. Meclis görüşmelerinde Demokrat Partililer seçim sonuçları ile ilgili eleştirilerini gündeme getirmişlerdir (TBMM TD, D.8, C.1:5).

DP’nin şiddetli itirazları ile yoğun protesto hareketleri seçimin resmi sonuçlarını değiştirmeye yetmemiş ancak 1946 genel seçimleri Türk siyasal tarihine “usulsüz seçim” olarak geçmiştir (Koçak, 1997: C.4: 143). Demokrat Parti, seçimlerden sonra yeni meclis dönemi açılır açılmaz seçimlerde olduğunu ileri sürdükleri yolsuzluk iddialarını gündeme getirmiştir. Nitekim DP, 36 ildeki seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. Bu yüzden, seçim sonuçlarına gelen itirazları incelemek üzere Tutanakları İnceleme Komisyonu kurulmuştur (TBMM TD, D.8, C.2:202-206).

Seçimlerin hileli olduğu yönündeki iddialar seçim sonucunu değiştirmemiştir. Seçim sonrası VIII. Dönem TBMM’yi 1946 yılı Ağustos ayının 5’i Pazartesi günü meclisin en yaşlı üyesi Seyhan milletvekili Ali Münüf Yeğena tarafından açılmıştır. Meclisin açılış

gününde 465 milletvekilin 45'i hazır bulunmuştur. Bayar ile Saraçoğlu oturma düzeni hakkındaki görüşlerini bildirmişler, Bayar sol tarafı istemiştir. Ancak Saraçoğlu'nun sol parti imajını kaybetmeme endişesinden dolayı bu talep yerine gelmemiştir (Toker, 1970: 186). Meclisin ilk gününde gündeme gelen sağcılık ve solculuk tanımlamaları bundan sonraki süreçte siyasetin önemli mevzusu haline gelecektir. Bu dönem siyasete yön veren gruplar birbirlerine yönelik suçlamalarında komünizm ithamlarında bulunmaktan geri durmamışlardır. Meclisin bu ilk gününde meclis iç tüzüğüne önce Meclis Başkanlığı daha sonra Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiştir. Meclis Başkanlığı için CHP Kazım Karabekir'i DP Kemal Tengirşek'i aday göstermiş, 378 oy alan Kazım Karabekir Meclis Başkanlığı'na seçilmiştir (TBMMTD, D.8, C.1: 2-3).

Cumhurbaşkanlığı adayları ise CHP'den İsmet İnönü ve DP'den Fevzi Çakmak olmuştur. 451 milletvekilinin katıldığı oylamada Fevzi Çakmak 58 İsmet İnönü 388 oy almıştır. Bu sonuca göre İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. İsmet İnönü kürsüye çıkarken ve çıktuktan sonra CHP'li milletvekillerince dakikalarca ayakta alkışlanırken; DP'liler ise önceden aldıkları karara göre hareket ederek alkış yapmadan yerlerinde oturmuşlardır. Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü hükümetin kurulması görevini CHP İstanbul milletvekili Recep Peker'e vermiştir (Öztürk, 1968: 281; Sanal, 1995: 158). Ağustos'ta, Recep Peker, Başbakan olarak kabinesini kurmuştur. 14 Ağustos günü, Recep Peker'in hükümet programı mecliste okunmuş, bu konuda görüşmeler yapılmıştır (TBMMTD, D.8, C.1:27-37). İktidar-muhalefet arasındaki ilk anlaşmazlık da, bu konuda ortaya çıkmıştır. Çünkü CHP'liler hükümet programının aynı günde görüşülüp kabul edilmesinde ısrar ederken, DP'liler ise her zaman olduğu gibi bu defa da iş aceleye getirilerek muhalefetin görüşlerini belirtmek imkânının verilmediğini iddia etmişlerdir. 1 Kasım 1946'da iki partili olarak çalışmalarına yeniden başlayan meclis, 1950 yılı seçimleri yapılmadan önce, DP'nin taleplerini de göz önünde bulundurarak, "gizli oy-açık tasnif" usulünü ve yargı denetimini içeren yeni bir seçim kanununu kabul etmiştir. Demokrat Parti, 1946 seçim sonuçları ile ilgili eleştirilerinin bir sonuç vermemesi üzerine uygulanan yasanın antidemokratikliğine karşı protestosunu, 1950 seçimlerine kadarki hiçbir mahalli ve ara seçime katılmamakla göstermiştir. 1947'deki DP Birinci Büyük Kongresi'nde "Hürriyet

Misakı⁷* isimli 4 maddelik bir karar onaylanmıştır. Buna karşı hükümet 12 Temmuz Bildirisi'ni *yayınlanmıştır. Bu bildirinin ardından, DP ikiye bölünmüş ve Millet Partisi kurulmuştur (Alpaslan, 2013: 94; Zürcher, 1998: 312).

VIII. Dönem TBMM'de Gaziantep'ten 7 milletvekili görev almıştır. Bunlar;

- 1.Ömer Asım AKSOY
- 2.Cemil ALEVLİ
- 3.Aşir ATLI
- 4.Cemil Saıt BARLAS
- 5.Muzafer CANBOLAT
- 6.Bekir Sıtkı KALELİ
- 7.Abdurrahman MELEK

Bu vekillerden 5 tanesi bir önceki mecliste yer almış isimlerdir. Bu dönemde Gaziantep adına ilk defa Cemil ALEVLİ, Aşir ATLI,milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

1.4. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmasının konusu 1923-1950 yılları arasında TBMM'de görev alan Gaziantep milletvekillerinin siyasi faaliyetleridir. İlk olarak Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne gelen süreçte parlamenter sistemin tarihsel gelişimi ortaya konulmaya çalışılmış, bunun içinde konuyla alakalı yapılan belli başlı çalışmalar tespit edilmiştir. Burada en çok dikkat çeken hadise 1876'da Kanun-i Esasi'nin kabulüyle başlayıp, 11 Nisan 1920'de son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın dağılmasına kadar olan sürecin etkileri çok büyük olmuştur. Nitekim 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması ile birlikte milletin egemenliğine dayalı cumhuriyete geçişin ilk adımları atılarak 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilanı ile birlikte bu süreç nihayete erdirilmiş ve Türk tarihi açısından yeni bir dönem başlamıştır.

Parlamenter sistemin en önemli enstrümanlarından biri, millet iradesinin yansıdığı yer olan meclislerdir. Zira Parlamenter sistemlerde ülke sorunlarının çözüm mercii parlamentolardır, meclislerdir yani seçilmiş hükümetlerdir. Bu sistemin teşekkülünde

siyasi partilerin önemli rol oynadığı görülür. Siyasi partiler parti adına seçilmiş milletvekilleri aracılığıyla ortaya koydukları çözüm önerileri ile ülke sorunlarını çözmeye çalışırlar. Partinin yerel temsilcileri de merkezle halk arasında bir köprü vazifesini ifa etmektedirler. Bu açıdan siyasi elitlerin ve bunların mensubiyet arz ettikleri siyasi yapıların tüm yönleri ile ortaya konulması, parlamenter sistemin de anlaşılması açısından son derece önemlidir.

Bu çalışma, 1923-1950 Dönemi TBMM’de yer alan Gaziantep milletvekillerinin faaliyetlerini konu edinmekle birlikte o günkü şartlarda Türkiye’nin siyasi durumunu ve siyasi hayata yön veren Cumhuriyet Halk Partisi ekseninde Türkiye’de tek parti idaresinin uygulamalarını ve bunun yerel düzeydeki yansımaları da ortaya koymayı amaçlamıştır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda önemli bir yere sahip olan bu partinin kuruluşundan itibaren Türk siyasi hayatına yön verdiği, merkez ve taşra örgütlenmesi ile kurumsallaşmasını tamamlayarak Türk siyasi tarihinde “Tek Parti Dönemi” olarak adlandırılan bir dönemde yaşanmasında baş aktör olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik bir hüviyete kavuşturulması yönünde başta Atatürk döneminde atılmış olan adımlar çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak bu dönemde başarısızlığa uğramıştır. Bu durum Türkiye’de tek parti iktidarının zorunlu bir şekilde devam etmesine sebep olmakla birlikte, Türk demokrasinin yerleşmesini engelleyen, geciktiren ve böylelikle gelecekte de büyük sorunların yaşanmasına sebep olan bir hal almıştır.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Gaziantep’teki siyasal elitlerin sosyal ve ekonomik durumları başta olmak üzere, eğitim, yaş, formasyon, meslek, yasama alanındaki aktiviteleri, mensup oldukları siyasal partilerin ülke ve bölgesel sorunlarına ilişkin tutum ve çözüm şekilleri üzerinde durmayı amaçlamaktadır. Şehir ve yerellik, taşranın merkezi idare ile olan ilişkisinin nasıl yürütüldüğü ve hangi etkenlerin etkili olduğunu anlama çalıştık.

Tarih boyunca toplumsal yapı içerisinde yöneten ve yönetilen sınıfların oluşumu siyasal ve sosyolojik alanda yapılan araştırmalarda ortaya konmaya çalışılmıştır. Çünkü yöneten ve yönetileni anlamak, toplumda siyasal iktidar mücadelesini de anlamak için önemli bir ipucudur. Nitekim cumhuriyeti anlayabilmek için de ülkenin kaderine

yön veren siyasilerin, hangi sosyal-kültürel ve ekonomik tabana mensup olduklarının ortaya konulması gerekmektedir. Buradan hareketle, Gaziantep milletvekillerinin, bölge ve ülke siyasetine genel olarak kazandırdıklarını ve Türk demokrasisinin gelişim sürecine olan etkilerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Bu araştırmadan 1923-1950 yılları arası Gaziantep Milletvekilleri örneği üzerinden Türkiye’de siyasal elitlerin geldikleri sosyal ,ekonomik çevreler, yasama faaliyetleri, ulusal ve bölgesel kalkınmadaki rolleri ve Türkiye’de siyasal yaşama katılımın özellikleri gibi konular hakkında bilgi alınacağı düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Türkiye Cumhuriyeti’nin ilan edildiği 1923 ile 1950 yılları arasındaki dönemi ve bu dönemde mecliste görev alan 19 Gaziantep milletvekilinin yasama faaliyetleri kapsamıştır. Bu milletvekillerinden bazıları mükerrer olarak seçilmek suretiyle TBMM’de yer almışlardır.

29 Ekim 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından itibaren 1950 yılına kadar olan Gaziantep milletvekillerini ve siyasi faaliyetlerini baz almak suretiyle, karanlıkta kalmış bir tarihsel dönemi aydınlatmayı amaçlamaktadır. Çünkü Türk demokrasinin tarihsel gelişiminde 1923-1950 arası dönem son derece önemli enstantaneler içermektedir. Buna binaen tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Gaziantep’in cumhuriyetin ilk yıllarında siyasi yaşamının ve siyaset yapan ve üreten kadrolarının ortaya konması büyük önem arz etmektedir. Çünkü Gaziantep’in Cumhuriyet dönemindeki siyasi, sosyal , ekonomik ve kültürel gelişim sürecini anlamak ve birtakım çıkarımlarda bulunmak ancak bu kadroların ortaya konmasıyla mümkün olacaktır.

Bu araştırma 1923-1950 Döneminde TBMM’de Gaziantep’i temsil eden ve siyasal yaşamın aktif katılımcıları olan milletvekillerinin, siyasi faaliyetlerinin incelenmesi çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

1.7. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada 1923-1950 Dönemi TBMM’nin Arşivi’nde bulunan Gaziantep milletvekillerine ait özel dosyalar (Tercüme-i Hal

Evrakı) ,TBMM Zabıt Tutanakları ve SGK Arşivinde bulunan şahsi dosyaları incelenmiştir. Bu dönem milletvekillerinin özel dosyalarının incelenmesi ile kişisel bilgileri (cinsiyet, yaş, eğitim durumları, meslekleri vb.) çerçevesinde biyografileri sunulmuştur. Diğer taraftan meclis tutanaklarından milletvekillerinin yasama çalışmaları ile ilgili kayıtlar tespit edilmiş, ekonomi, eğitim, kültür, bayındırlık, sağlık vs. konularda söylem ve çalışmaları ele alınmıştır. TBMM Arşivi'ndeki, bölge milletvekilleri ile ilgili dosyalar (komisyon çalışmaları vb.) araştırılarak üye oldukları komisyonlardaki faaliyetleri de belirlenmiştir. Bu arada ulusal sorunlarla ilgili çalışmalarının yanı sıra bölgesel düzeyde ne gibi çalışmalar yaptıkları da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1923-1950 dönemi Gaziantep evrakı taranmak suretiyle, arşiv kayıtlarından istifade edilerek, tez konusunu içeren dönemde siyasi milletvekillerinin faaliyetleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Böylelikle söz konusu dönemde Gaziantep'teki siyasete yön veren, başta Gaziantep milletvekilleri olmak üzere mülki idarecilerin çalışmaları ve Gaziantep'in sosyal , ekonomik gelişimi üzerindeki etkinlikleri ortaya konulmuştur. Türk Tarih Kurumu Arşivi ve Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Gazete Koleksiyonları ve diğer süreli yayınlardan bölge ile ilgili haberler taranarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yukarıda belirtilen arşiv kayıtlarının tespit ve değerlendirmesinin yanı sıra, bölge ile ilgili gerek milletvekilleri ve gerekse bölgenin tarihsel gelişimi, coğrafi durumu, sosyal , ekonomik ve kültürel durumu vb. literatür taraması yapılarak Gaziantep'in bu dönemdeki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.8. Araştırmanın Problematiki

Bilinmesi gerekir ki tarih araştırmaları, tarih bilinciyle sürdürülmeli ve tarihin konusunun ne olduğu bilinmelidir. Yine tarihin, geçmişi incelediğinin unutulmaması gerekir. Bunlardan hareketle; geçmişin tüm olay ve olguları tarihin ana konusunu oluşturur. Tarih araştırmalarındaki bir diğer önemli sorun da tarihe yaklaşımdır. Burada temel kriter nesnellik olmalıdır. Eğer öznellik ön plana alınırsa olayların esaslı biçimde kavranmasını engellenecektir. Bu nedenle tarihi olayların her birinin genel ve özel koşullar etrafında geliştiği göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer taraftan çalışmanın

konusu itibarı ile tarih bilimi,sosyoloji,siyaset bilimi,kamu yönetimi,iktisat gibi alanlarında ilgilendirmesi açısından disiplinler arası bir çalışmada karşılaşılan problemler aşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma 1923-1950 yılları arası Gaziantep'i temsilen TBMM'de görev yapan milletvekillerini konu edinmiştir. Dolayısıyla bu dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarında Gaziantep'in yakın dönem tarihi açısından önemli verilerin elde edilmesini amaçlayan bir çalışma olması hedeflenmiştir. Diğer yandan günümüzün bölgesel güçlü bir oyuncusu olan Gaziantep'i meydana getiren faktörler nelerdir? Şehri büyüten ve değiştiren süreçte siyasi söylemlerin konumunu anlamaya çalıştık. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Gaziantep'in genellikle Osmanlının son dönemi ve Kurtuluş Savaşı yıllarındaki durumu ele alınıp incelenmiştir. Buradan hareketle ortaya konulan çalışmaların dönem Gaziantep'i hakkında yeterli bilgi vermedikleri görülmektedir.

“Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923–1950)” adıyla belirlenen bu çalışmanın temel felsefesi günümüzde ülkede yaşanan sorunların temeline inilerek bunların köklerini geçmişte arama gayretidir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma ve gelişmesinde ülkenin siyasi kadroları büyük gayret sarf etmişlerdir. Bunların büyük bir çoğunluğu Osmanlı'dan kalan yetişmiş asker-bürokrat tayfası veya toplumda önemli bir güce sahip olan kişi ya da ailelerdir. Dolayısıyla da devlet bürokrasisinin teşekkülünde büyük ölçüde bu kadrolar etkili olmuştur.

Bu çerçevede cumhuriyetin ilk yıllarında Gaziantep'in kalkınma ve gelişmesinde etkili olan siyasi iktidar sahiplerinin bu şehre katkıları ne olmuştur sorusu bu çalışmada cevabı aranan temel sorundur. Bunun için öncelikle Türkiye'de Parlamenter sistemin ortaya çıkışı ve bu tarihi sürecin bütün parametreleriyle bilinmesi için ulusal ve yerel siyasal elitlerin toplumsal katmanlar içerisinde nasıl belirlendiği hususu üzerinde durularak Türkiye'de siyaset kültürünün oluşumu ile ilgili doğru bir yönlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Batı'ya göre hala pek çok eksiği bulunan Türk demokrasi geleneği hakkında, dini, sosyolojik ve kültürel temelli pek çok etmeden kaynaklı farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak bu geleneği ortaya koymak için Tanzimat ve hatta Sened-i İttifak'a kadar gitmek gereklidir. Günümüz siyaset bilimcilerinin Türk demokrasisi

ve temel sorunlarını ortaya koymaları için bu tarihi arka planı dikkatle irdelemeleri gerekmektedir.

Bu çalışma esas itibariyle siyaset sosyolojisi temelli bir bakış açısından hareketle tarihsel süreç içerisinde Türk siyasi hayatı ile birlikte yerel siyasetin nasıl meydana geldiğini, mevcut siyasi yapının işleyişinde hangi mekanizmaların Türk siyasetine yön verdiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu dönem içerisinde Gaziantep milletvekilleri ekseninde yaşanan olaylar ortaya konulmaya çalışılmış ve buradan hareketle Türk demokrasisinin gelişimine etki eden faktörler, siyasilerin durumları, birbirleriyle ve siyasal oluşumlarla ilişkileri üzerinden, Türk demokrasisine ve ülke yönetimine katkıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de siyaset ve tarih alanında yapılan çalışmaların ortaya koymuş olduğu metodolojik yaklaşımlardan hareketle Gaziantep’i 1923-1950 yılları arasında TBMM’de temsil eden milletvekillerinin genel olarak Türk toplumuna, özelde ise temsil ettikleri bölgenin her alanda gelişimine ne şekilde katkı sağladıkları tezin ana temasını oluşturmaktadır. Buradan hareketle 1923-1950 arası Gaziantep milletvekillerinin sosyal ,ekonomik özellikleri, sosyal köken farklılıkları, ne gibi özelliklere sahip oldukları ve milletvekili pozisyonuna kimlerin ulaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü bu konuların anlaşılması, ülkede yaşanan birçok sosyal ve siyasal gelişmenin de daha objektif bir şekilde değerlendirilebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Çünkü bir ülkenin meclisi diğer bütün kurumlarında da olduğu gibi toplumsal yapının sosyal-politik bir sonucu ve yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu nedenle çalışmada 1923-1950 arası Gaziantep Milletvekillerinin siyasi ve sosyal profilleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Gaziantep hakkında yayınlanmış pek çok çalışma bulunmakla birlikte konuyla ilgili çalışma sayısı pek azdır. Hititlerden Medlere-Perslere,Roma ve Kommagene Krallığından Bizans'a,Urfa Haçlı Kontluğundan Eyyubilere oradan Osmanlı ve günümüz Türkiye'sine uzanan çizgide deyim yerindeyse bir kavimler yoludur Antep(Gültekin.2011;34).Genel olarak tarihsel yönleriyle Gaziantep'i ele alan bu çalışmalarda, yoğunlukla üzerinde durulan dönem, Gaziantep'in Osmanlı Devleti'nin yıkılış süreciyle birlikte İngilizler tarafından işgalini ve bunu müteakip 25 Aralık 1921'de Gaziantep'in düşman işgalinden kurtuluşunu içeren yıllardır.

Gaziantep ile ilgili bilgi veren en eski kaynaklardan biri Antep'li tarihçi Bedrüddin Aynî'dir. Aynî, Gaziantep'in adıyla ilgili bir rivayeti eserinde dile getirmiştir (Göğüş, 1997: 22). Aynî gibi, Evliya Çelebi de meşhur seyahatnamesinde Gaziantep ile ilgili değerli bilgiler vermektedir. Evliya Çelebi Gaziantep'i pek çok yönden ele almış ve mahalleleri, evleri, camileri, hanları, hamamları gibi pek çok konuda o dönemki şehir hakkında önemli betimlemeler yapmıştır. Bu çalışma da şehrin sosyal-kültürel yapısını anlamak açısından önemlidir (Evliya Çelebi, 1935).

Bu birincil kaynakların yanında yine bilimsel olarak hazırlanmış pek çok eser bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Osmanlı öncesi dönemi anlatmaktadır. Eski çağda Gaziantep'i ele alan başlıca çalışmalar; Ömer Asım Aksoy'un "Gaziantep'te Eti Eserleri" (Aksoy, 1934) adlı eseri ve Engelbert Winter ve Michael Blömer'in "Dolich-Kültürlerin Kavşak Noktasında Bir Antik Şehir" (Winter-Blömer, 2006) adlı eserleri zikredilebilir. Yine bu konularda hazırlanmış Kemal Erguvanlı ve Refakat Çiner'in birer makalesi dikkat çekmektedir (Erguvanlı, 1946; Çiner, 1958).

Gaziantep'te Türk hâkimiyetinin başlamasını müteakip Selçuklular ve beylikler dönemini konu alan çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bunların başında Refet Yınanç'ın "Dulkadirli Beyliği" adlı eseri gelmektedir (Yınanç, 1989). Buna benzer bir başka çalışma İsmail Altınöz'ün "Dulkadir Eyaletinin Kuruluşunda Antep Şehri (XVI. Yüzyıl)" adlı makalesidir (Altınöz, 1999).

Osmanlı dönemi Gaziantep tarihiyle ilgili yapılan en kapsamlı çalışmaların başında Hüseyin Özdeğer'in "XVI. Asırda Ayıntâb Livâsı" (Özdeğer, 1988) adlı eseri gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin tahrir kayıtları esas alınarak yapılmış olan bu çalışma dönemin Gaziantep'ini sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak her yönüyle ortaya koymaktadır. Gaziantep tarihi çalışmalarında başvurulacak olan temel kaynaklardan biridir. Yine Özdeğer'in aynı arşiv belgelerine dayanarak hazırladığı ikinci kitap ise "XVI. yy Tahrir Defterlerine Göre Antep'in Sosyal ve Ekonomik Durumu" adlı eserdir (Özdeğer, 1982). Ayrıca Diyanet İslam Ansiklopedisi'ne yazmış olduğu "Gaziantep" maddesi de başvurulacak çalışmalardan biridir (Özdeğer, 1996: 466-469).

Özdeğer'in eserindeki incelediği tahrir kayıtları kadar önemli olan bir diğer arşiv malzemesi de Şer'i mahkeme kayıtlarıdır. Leslie Peirce tarafından, Gaziantep ile ilgili dönemin mahkeme kayıtlarının incelenmesi ve bir durum değerlendirmesi yapılmasıyla hazırlanan "Ahlak Oyunları (1540 - 1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet)" adlı eseri de yine dönemin Gaziantep'ini sosyal olarak ortaya koyması açısından üzerinde durulması gereken önemli bir çalışmadır (Peirce, 2005).

Prof. Dr. Hale Şıvgın tarafından kaleme alınan "19 Yüzyılda Gaziantep" adlı eser çalışmada başvurulacak önemli eserlerden biridir. Eserde Osmanlı Devleti'nin çöküş süreciyle Anadolu'da yaşanan karmaşa ve bu sürecin Antep üzerine etkileri ayrıntılı olarak işlenmiştir (Şıvgın, 1997).

Kurtuluş Savaşı döneminde Gaziantep'in işgal yıllarını görgü tanığı olarak anlatan çok sayıda eser de mevcuttur. Çalışma için gözden geçirilen bu tarz eserler arasında Lohanizade Mustafa Nurettin'in hatırat olarak da değerlendirilebilecek eseri "Gaziantep Savunması", yaşanan hadiseleri birincil ağızdan dile getirmektedir. Kendisi de bizatihi savaşa katılmış olan Lohanizade'nin gözlemlerini aktardığı bu eser, Antep'in savaş yıllarını tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır (Lohanizade,1989). Lohanizade gibi yine savaşın en şiddetli günlerini yaşamış bir başka insan Ali Nadi Ünler de o yılları anlatan bir eser kaleme almıştır. Bu eserinde Ünler, Antep direnişini gözler önüne sermekte ve özellikle Şahin Bey'in Fransızlarla mücadelesi ve şehadeti kitapta etkileyici bir dille anlatılmaktadır

(Ünler, 1969). Yine işgal yıllarını anlatan bir diğer eser dönemin işgal kuvveti komutanı Fransız Abadie tarafından kaleme alınan “Türk Verdünü Gaziantep”tir. Çalışmanın orijinali Fransızca olarak “Les Quatre sièges d’Aintap” adıyla Paris’te basılmış ve 1923 ve 1959 yıllarında olmak üzere Türkçe olarak iki farklı baskısı yapılmıştır (Pamuk, 2009: 321). Bu çalışma da dönem hakkında kıymetli bilgiler içermektedir (Abadie: 1922; Abadie, 1923; Abadie, 1959). Yine hatırat tarzında Antep’te İngiliz işgali dönemini anlatan Eyüp Sabri Akgöl’ün “Esaret Hatıraları” da kıymetli bilgiler içermektedir (Akgöl, 1978).

Bu eserlerin haricinde yerel araştırmacının kaleme aldığı ve Gaziantep hakkında sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri olarak ilginç bilgiler veren pek çok değerli çalışma da mevcuttur. Bu araştırmacıların başında gelen isimler Cemil Cahit Güzelbey, Hulusi Yetkin, M. Oğuz Göğüş, Mustafa Gazelhan’dır. Bu araştırmacılar şehir hakkında çeşitli konularda kitap ve makaleler kaleme almışlardır. Özellikle Cumhuriyet döneminde çıkarttıkları yerel mecmualarda neşrettikleri yazılar şehir tarihi açısından çok önemlidir. Bu yazarlar arasında en dikkat çekenini Cemil Cahit Güzelbey’dir. Güzelbey çok sayıda makale ve kitap neşretmiştir. Kitaplarından en önemlileri mahkeme kayıtlarını transkribe ettiği “Gaziantep Şer’i Mahkeme Sicilleri”, “Gaziantep Şer’i Mahkeme Sicillerinden Örnekler” (Hulusi Yetkin’le birlikte hazırlamışlardır.), “Cenaniler”, “Gaziantep Büyüklüğü ve Meşahirleri”, “Gaziantep Camileri Tarihi”, “Gaziantep Evliyalığı”, “Gaziantep Folklorundan Notlar” ve “Gaziantep’ten Kesitler” dir. (Güzelbey, 1992-1970-1984-1988-1984-1990-1959-1970) Kitaplar isimlerinde de anlaşılacağı üzere şehrin sosyal-kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Bir diğer araştırmacı Hulusi Yetkin’in de Gaziantep hakkında pek çok çalışması bulunmaktadır. Bunlardan ilk akla gelen tez çalışmasıyla da alakalı olması açısından Yetkin’in hazırladığı Gaziantep milletvekillerinden Cemil Alevli’nin hatıratı olan “Gençlere Başarının Yolu-Cemil Alevli’nin Hayatı ve Hayat Görüşü” adlı eserdir (Alevli, 1963). Bu çalışmadan başka “Gaziantep Türkçülüğünün Bayrak Şehidi: Şahin Bey”, “Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler” adlı kendi çalışmaları ile Mehmet Solmaz’la birlikte hazırladıkları “Gaziantep Çevre İncelemesi”, ve “Gaziantep Savunmasında Şehit Şahin’in Yeri” adlı çalışmaları da mevcuttur

(Yetkin, 1970-1969-1962-1963). Yetkin'in çalışmaları Gaziantep hakkında verdiği önemli bilgilerden dolayı başvurulan eserlerden olmuştur.

Yukarıda zikredilen tüm bu çalışmaların yanında son yıllarda piyasa çıkan ve Gaziantep savunmasını konu edinen bilimsel çalışmalardan da yeterince yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalardan ilk akla gelenler Saadettin Gömeç'in "Milli Mücadelede Gaziantep" adlı çalışması (Gömeç, 1989) ile aynı isimle Ayhan Öztürk tarafından kaleme alınan bir diğer çalışmadır (Öztürk, 1994).Yine yakın zamanda piyasaya sürülen ve son yıllarda yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri olan "Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması" adlı eserde yararlanılan temel kaynaklardan biridir. Bilgehan Pamuk tarafından hazırlanan eser Gaziantep'in işgal yıllarını ve kurtuluş için verilen mücadeleyi birincil kaynaklardan istifade ederek ele almaktadır (Pamuk, 2009).Yine Milli mücadele ve savunma yıllarıyla alakalı olarak, Gaziantep'in etnik yapısı ve burada yaşayan gayri Türk unsurlar hakkında son derece titizlikle hazırlanmış olan Ramazan Erhan Güllü'nün "Antep Ermenileri" adlı çalışması da başvurulan eserlerden olmuştur (Güllü, 2010). Güllü, çalışmasında Antep hakkında genel bilgiler vermesinin yanında özellikle Antep Ermenilerinin sosyal-kültürel yapılarını ortaya koymuş, buradan hareketle içi içe yüzlerce yıl komşu olarak yaşamış iki toplumun Antep örneği üzerinden nasıl ve neden iki düşman toplum haline geldiklerini Osmanlı arşiv belgeleri üzerinden anlatmıştır.

Konuyla alakalı başvurulan en önemli eserlerden birisi de Uğuroğlu Barlas'ın Gaziantep'in basın tarihi hakkında hazırladığı "Gaziantep Basın Tarihi 100.Yıl" adlı çalışmasıdır. 1872 yılından başlamak üzere 1972'ye kadar olan Gaziantep'in basın-yayın tarihini konu edinen Barlas'ın bu eserinde 1923 ve 1950'li yıllarda Gaziantep'te basılan gazete, dergi ve kitaplar hakkında geniş çaplı bilgilere ulaşmak mümkündür (Barlas, 1972).

1923-1950 yılları TBMM'de görev alan Gaziantep milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri ile ilgili tam anlamıyla bütünü kapsayıcı herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Bireysel olarak bazı vekiller hakkında birtakım küçük çalışmalar ve makaleler yayınlanmıştır. Dolayısıyla burada konuyla ilgili belge ve dokümanların bulunduğu arşiv ve kütüphaneler konusunda ön bir bilgi

sunmak gereği duyulmuştur. Kullanılan diğer kaynaklar ise metin sonunda belirtilmiştir.

Tez konusunun doğrudan kapsamı dışında olmakla birlikte 1920-1923 yılları Maraş ve Gaziantep milletvekillerini konu alan ve Cengiz şavkılı tarafından kaleme alınan “Birinci Dönem TBMM’de Maraş ve Antep Milletvekilleri” isimli bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır (şavkılı, 2000). I. TBMM’de bulunan Antep milletvekillerini konu alan bu çalışmanın dışında adı geçen tarih ve sonrası ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak farklı bölgelerin milletvekillerini konu edinen çalışmalar mevcuttur. Son zamanlarda akademik düzeyde yapılan bu çalışmaların bir kısmı yayımlanmak suretiyle bilim dünyasına kazandırılmıştır. Nitekim bu çalışmalar temin edilerek gözden geirilmif ve önemli olude çalışmada kullanılmıştır.

Tez konusuyla ilgili belge ve dokümanlara ulaşılabilecek arşivlerde de gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda ilk alışma Türkiye Buyuk Millet Meclisi Arşivi ve Kütüphanesi’nde yapılmıştır. Türkiye Buyuk Millet Meclisi Arşivi’nde yer alan ve çalışma dönemiyle ilgili olan Gaziantep milletvekillerinin şahsi ozluk dosyalarına ulaşılmıştır. Bu belgeler Milletvekilleri ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Ayrıca alışma konusuyla ilgili Türkiye Buyuk Millet Meclisi Zabıt Cerideleri temin edilmiştir. Bu kaynaklarda tezin kaynakça kısmında verilmiştir. Zabıt ceridelerinde milletvekillerinin yasama govlelerini sürdürürken TBMM’de gündeme gelen konular üzerindeki görüş ve düşünceleri tespit edilmiş ve buradan hareketle bir değerlendirme yapılmıştır.

Bunun yanı sıra adı geçen kurumun yayınlamış olduğu eserler temin edilmek suretiyle literatür konusunda önemli eksiklikler giderilmiştir. Siyasal tarih açısından önemli olan bu eserler 1876’dan başlayarak cumhuriyetin geç dönemlerine kadar devam eden süreci geniş çaplı ele almaktadır. Bunların en başında “Türk Parlamento Tarihi” gelmektedir. Çalışmada T.B.M.M ’i ayrıntılı olarak işlenmektedir.

Yine TBMM tarafından yayınlanan ve milletvekillerinin siyasi ve sosyal durumlarını ortaya koyan “Meclis Albumleri” de çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklardandır. Bu kaynaklardan gerekli alıntılar yapılmak suretiyle istifade edilmiş ve kaynakça kısmında verilmiştir.

Yararlanılan bir diğler arşiv Cumhuriyet dönemi ile ilgili zengin kayıtların yer aldığı “Cumhuriyet Arşivi”dir. Bu arşivde yapılan katalog çalışmalarıyla, önce çalışma konusu ve dönem ile ilgili belgeler tespit edilmiş ve daha sonra kayıtlar üzerinde yapılan çalışmalarla ilgili konular belirlenerek değerlendirilmiştir.

Diğler taraftan Sosyal Güvenlik Kurumu Arşivinde bulunan memur kökenli milletvekillerinin şahsi dosyalarına ulaşılmıştır. Milletvekillerinin çalışma hayatı başta olmak üzere kişisel bilgilere ulaşılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gaziantep’in siyasi , sosyal , ekonomik durumu gibi pek çok konuda, ulaşılan belgeler kullanılarak bazı çıkarımlar yapılmıştır. Burada amaç çalışma konusunun sınırlarını aşmadan 1923-1950 dönemi Türkiye’sinin siyasi ve sosyal, ekonomik koşulları içerisinde Gaziantep’in genel durumunu belirlemek ve aynı zamanda Gaziantep milletvekillerinin ülke ve bölge sorunları hakkındaki tutumları, uygulamaları ve meclisteki aktiviteleri hakkında genel bir değerlendirme yapmaktır.

Çalışmada yine Gaziantep milletvekillerinin siyasi faaliyetleri yanında konunun teorik çerçevesini belirlemek için Türkiye’de siyasi yapı ve siyasi elitler konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Ancak görülmüştür ki konu hakkında yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Bu çalışmalar içerisinde ilk ve en kapsamlı olanı, W. Frederick Frey’in “The Turkish Political Elite”dir. 1965’te kaleme alınan çalışmada (Frey, 1965), arşiv kaynaklarından hareketle 1920-1957 arası siyasi elitlerin sosyal , ekonomik kökenleri analiz edilmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu tez Türkiye’nin siyasal hayatının ancak siyasal elitler üzerinden anlaşılacağı yönündedir (Frey, 1965: 42).

Yine Franc Tachau’nun, Frey’in çalışmasının bir nevi devamı mahiyetinde olan ve 1960-1980 yılları arası Türk milletvekillerinin toplumsal kökenlerini irdeleyen eseri “Parliamentary Elites: Turkey”i de çalışma için son derece önemlidir (Tachau, 1980). Tachau tarafından yapılan bir diğler çalışma da Türkiye’nin yerel siyasal elitleri ele alınarak, mahalli siyasette aktif rol oynayan politikacıların kimlikleriyle ilgili bilgiler değerlendirilmiştir (Tachau, 1966: 94).

Bu eserlerden başka, Gencay Şaylan'ın, "Cumhuriyet Meclislerinin Anatomisi" (Şaylan, 1983), Mehmet Turhan'ın "Siyasal Elitler"i (Turhan, 1991) burada zikredilebilir.

Yine Ali Arslan siyasi elitler konusunda genel değerlendirmeleriyle, bazı bölgelerin siyasi elitlerinin sosyal , ekonomik profillerini analiz ettiği önemli bilimsel çalışmaları mevcuttur (Arslan, 2001; 2004; 2005). Türkiye'de siyasi hayatla ilgili çalışmalarıyla dikkat çeken bir diğer isim de Nilüfer Göle'dir. Göle özellikle 1980 sonrası politik kültür değişimini ele almaktadır (Göle, 1991; Göle, 1998; Göle, 2000).

Ayrıca Türkiye'de meclis ve siyasi kültür konularında Ahmet N. Yücekök, Bülent Tanör ve Ergun Özbudun'un çalışmaları dikkat çekmektedir (Yücekök, 1983; Tanör, 2004; Özbudun, 1995). Bu alanda özellikle Işıl Çakan HACİBRAHİMOĞLU Türk Parlamento Tarihinde II.Meclis adlı esriyle önemi bir yer edinmiştir (Hacıbrahimoğlu,1999,). Muhammet ERAT, TBMM'deki Çanakkale Milletvekillerinin Siyasi Faaliyetleri (1920-1927) adlı erseri ile bu örnek bir çalışma ortaya koymuştur (Erat,2012). Hamdi DOĞAN tarafından Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri Ve Siyasi Faaliyetleri(1920-1923)konulu benzer bir çalışma yapılmıştır (Doğan, 2011). Fehmi AKIN tarafından Afyonkarahisar Milletvekilleri(Yaşam Öyküleri ve Meclisteki Faaliyetleri) konulu çalışma yapılmıştır (Akın,2009).Yine yerel siyasi elitlerle ilgili Ruşen Keleş ve Zerrin Toprak'ın koordinatörlüğünde yapılan çalışmada, Türkiye'deki yerel meclislerde siyasetin oluşumu incelenmiştir (Keleş-Toprak, 2000). İsmail Arar ise çalışmasında 23 Nisan 1920'den 3 Kasım 1969'a kadar Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin hükümet programlarını ele almaktadır (Arar, 1968).

Hükümet programlarıyla ilgili bir diğer çalışmada Neşe Erdilek, 1983 yılına kadarki Cumhuriyet hükümetlerini, hükümet programlarından hareketle sosyal politikalar, eğitim, kültür, adliye, dışişleri, milli savunma, içişleri ve iktisadi olarak değerlendirmektedir (Erdilek, 1983: 968-973). Erdilek'in çalışmasına benzer şekilde 23 Nisan 1920'den 3 Kasım 1969'a kadar olan tüm hükümet programlarının özgün halinin toplandığı bir diğer çalışma Kazım Öztürk'ün tarafından yapılmıştır (Öztürk, 1968). İsmail Arar'ın "Hükümet Programları" (Arar, 1968) isimli çalışması ile Nuran Dağlı

ve Belma Aktürk tarafından hazırlanan TBMM Hükümetleri ve Programları (Dağlı ve Aktürk, 1988) adlı çalışmalar yine burada zikredilebilir.

Bu çalışmalarının yanı sıra, dolaylı olarak siyasi elitler konusu, bürokrasi ve ekonomi ile ilgili çalışmalarda da işlenmiştir. Konuyla dolaylı yoldan ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Metin Heper'in, "Bürokratik Yönetim Geleneği" adlı çalışması bu konuda örnektir (Heper, 1974). Heper, konuyu siyaset sosyolojisi yaklaşımıyla kapsamlı bir şekilde işleyen ilk kişidir.

Çalışmayla direk ilgili olmamakla birlikte Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi milletvekilleri hakkında pek çok tez çalışması bulunmaktadır. Bunlar arasında Osmanlı Devletinde Musevi Milletvekillerini konu alan "Osmanlı Parlamentosu'nda Musevi Milletvekilleri (1908-1918)" isimli, Semiha Kayaalp tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi, II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918), Osmanlı Meclis-i Mebûssânı'na seçilen Musevi milletvekillerinin (Emanuel Karasu, Nesim Masliyah, Alber Vitali Feraci ve Ezakiel Sason) politik tavrı incelenmiştir. Bu tezde, Musevi milletvekilleri, Osmanlı- Musevi siyasi elitinin bir ayağı olarak ele alınmaya ve dönemin önemli siyasi ve ekonomik sorunlarına yaklaşımları tartışılmaya çalışılmıştır. Yine bu çalışmada, Osmanlı Musevi milletvekillerinin, Masonluk, milliyetçilik, Siyonizm, liberalizm ve savaş ekonomisi ikileminde sergilediği tavır pek çok bakımdan ortaya konulmuştur (Kayaalp, 2011).

Yine Cemal Tekgündüz'ün, "Birinci Millet Meclisi'nde İçel (Silifke) Milletvekilleri" adlı yüksek lisans tezinde, Birinci Millet Meclisi'ndeki İçel milletvekilleri ele alınmıştır. İtilaf Devletlerinin Mersin ve Tarsus'u işgal etmeleri İçel'i de tahdit altında bırakmıştır. İçel'de kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve bunlara bağlı müfrezeler, İçel'i işgalden korumak ve düşman işgalindeki Mersin ve Tarsus'u kurtarmak amacıyla faaliyette bulunmuşlardır. 29 Mart 1920 tarihinde yapılan seçimle Ahmet Şevki Bey, Naim Efendi, Hacı Ali Efendi, Haydar Lütfi ve Sami Bey milletvekili seçilmişlerdir. Meclis-i Mebussan'a seçilen Ali Rıza Efendi'nin de Ankara'ya gelmesi ile İçel vilayetinin milletvekili sayısı altıya çıkmıştır. Ancak birinci dönem İçel milletvekillerinden Sami Bey, Haydar Lütfi Bey ve Ali Sabri Efendi (Hacı Ali) mecliste II. Grupta yer almışlardır. Yukarıda ismi

zikredilen altı milletvekilinden beş tanesi bir daha meclise giremezken sadece Haydar Lütfi Bey VIII. Dönemde Demokrat Parti'den Meclise girebilmiştir. Bu çalışma yukarıda isimleri zikredilen bu milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini ele almaktadır (Tekgündüz, 2013).

Gülüstan Köse'nin "Birinci Meclis'te Adana Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri" isimli yüksek lisans çalışması Birinci Meclis'teki Adana milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini ele almıştır. Adana 30 Ekim 1918'den itibaren, İtilaf devletlerinin işgali altında kalmıştır. İşgaller karşısında padişah ve İstanbul Hükümeti'nin sessiz kalması üzerine Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlatılan milli mücadeleye Türk milleti topyekun katılmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapatılması üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmaları ile tamamen millet egemenliğine dayalı bir Meclis 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılmıştır. Açılan bu yeni meclise Adana gönderdiği milletvekilleriyle önemli katkılar sağlamıştır. Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920 tarihli genelgesine istinaden Adana'da seçim çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan seçimler neticesinde Adana'dan; Abdullah Faik Efendi, Dr. Eşref Akman, İbrahim Bey, Mehmet Hamdi Efendi, Tevfik Bey, Zamir Bey, Zekai Bey milletvekili olarak seçilmişlerdir. İbrahim ve Tevfik Beylerin istifası sonrası 7 olan milletvekili sayısı 5'e düşmüştür (Köse, 2012).

Gülin Öztürk, "1. ve 2. Dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri" adlı doktora tez çalışmasında Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev alan Yozgat Milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini ihtiva etmektedir. Tezin giriş bölümünde 1920-1927 yılları arasında görev yapmış ve Milli Mücadele'nin kazanılmasında büyük rol oynayan Birinci Meclis ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve kurumsallaşmasını sağlayan İkinci Meclis üzerinde durulmuştur. Tezin Birinci bölümünde Mondros Mütarekesinin imzalanmasından hemen sonra ülke genelinde başlatılan işgallere karşı Yozgat ve çevresinde yaşanan siyasi ve askeri olayların neler olduğu sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatılmıştır. 19 Mart 1920 Genelgesi doğrultusunda Yozgat'ta da seçim yapılmış ve bu seçimler sonucunda seçilen Yozgat milletvekillerinin biyografileri belgeler doğrultusunda ortaya konmuştur. İkinci bölümde Yozgat milletvekillerinin görev aldıkları şubeler, encümenler ve mensup oldukları gruplar hakkında bilgiler yer

almaktadır. Ayrıca Yozgat milletvekillerinin katıldıkları oylamalar ve bu oylamalarda kullandıkları oyların niteliği tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde, Birinci Dönem Yozgat milletvekilleri olan Rıza Bey (Ersoy), Süleyman Sırrı Bey (İçöz), Feyyaz Ali Bey (Üst), Yusuf Bahri Bey (Tatlıoğlu), İsmail Fazıl Bey (Cebesoy), Ahmet Bey (Baydar) ve Mehmet Hulusi Bey (Akyol)' in yasama faaliyetleri ve Meclis kürsüsünden yapmış oldukları konuşmalar hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde İkinci Dönem (1923-1927) Meclis için Bozok'ta yapılan milletvekilli seçimleri hakkında bilgi verildikten sonra milletvekilli seçilen Mehmet Salih Bey (Bozok), Ahmet Hamdi Bey (Divanlıoğlu), Avni Bey (Doğan)'in özgeçmişleri, sosyolojik özellikleri, İkinci Meclis'te aldığı görevler ve katıldığı oylamalar anlatılmıştır. Beşinci bölümde ise İkinci Meclis'te görev alan Bozok milletvekillerinin mecliste gerçekleştirdikleri yasama çalışmalarına yer verilmiştir (Öztürk, 2012).

Sami Demiray'ın araştırması “Üçüncü Dönem Niğde Milletvekilleri” Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra köklü çalışmaların yapıldığı 1927-1931 yılları arasındaki III. Dönem ile Atatürk İnkılapları'nın topluca benimsendiği devletin gelişip kurumsallaştığı, inkılapların tamamlandığı ve bu döneme hizmet vermiş olan Niğde milletvekilleri ile III. Dönem'in genel özellikleri ele alınmıştır. Mustafa Kemal'in 29 Ağustos 1927 tarihli genelgesine yapılan ve 6 Eylül 1927 de tamamlanan III. Dönem milletvekili seçimlerinde Niğde'den seçilen Ata Bey, Galip (YENEN) Bey, Halit (MENGI) Bey, Faik (SOYLU) Bey, III. Dönem milletvekili olarak görev yapmışlardır. Çalışma bu milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini incelemiştir (Demiray, 2011).

Yusuf Yıldırım, “23. Dönem Milletvekillerinin Laiklik Algısı” isimli yüksek lisans tezinde ele aldığı konu Tanzimat dönemi ile hızlanan ve Cumhuriyet dönemiyle devam eden Batılılaşma ve onun paralelinde gelişen laikliğin, Türkiye'deki birçok kurum ve kuruluşu etkilemesi ve laikliğin bilhassa 1937 yılında anayasaya girmesinden sonra günümüze kadar devam eden süreçte, daha yoğun bir şekilde, neredeyse toplumun her kesimi tarafından tartışıla gelmesi ve bu tartışmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekilleri arasında da zaman zaman yaşanmasıdır. Bu çalışma 23. dönem milletvekillerinin laiklik algısını, laiklik konusunda neler düşünüldüğünü, beklentilerin neler olduğunu, tenkitlerin hangi noktalar üzerine yoğunlaştığı

sosyolojik esaslara uygun olarak uygulamalı bir çalışmayla ortaya koymaya çalışmıştır (Yıldırım, 2011).

Ahmet Durmaz, 2011 yılında yaptığı “Atatürk Dönemi Burdur Milletvekilleri ve Faaliyetleri” isimli yüksek lisans tezi, Kurtuluş savaşından ağır yaralar almış olan bir milletin, yeniden kendi ayakları üzerinde duran güçlü bir devlet olma yolunda, meclis çatısı altında atılan ilk adımları Burdur ilinin milletvekillerinin faaliyetlerine bakarak ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada milletvekilleri arasında ön plana çıkan iki isim dikkat çekmektedir. Bunlar İstiklal Marşının yazarı Mehmet Akif Ersoy ve Mustafa Şeref Özkan’dır (Durmaz, 2011).

Hasan Kaş “TBMM’de Kastamonu Milletvekilleri ve Çalışmaları”, adlı doktora çalışmasında, 1923-1946 tarihleri arası yasama faaliyetlerinde bulunan Kastamonu milletvekillerinin meclis çalışmalarının analizi, öncelikle Kastamonu milletvekillerinin bölge köklülük yani yerellik oranı, yaş grupları, eğitim düzeyleri, yabancı dil bilme oranları, mesleki altyapıları, önceki parlamento deneyimleri, gelecek dönem meclislerine yeniden seçilebilme yetkinlikleri ve kaç dönem milletvekilliği yaptıkları hesaplanarak , tespit edilmiş ve gerekli açıklamalarda bulunulmuştur. Yine burada Kastamonu milletvekillerinin yasama faaliyetlerine ilişkin sayısal veriler de aktarılmıştır. Burada Kastamonu milletvekillerinden ne ölçüde yasama faaliyetlerine katılım sağladıkları, hangilerinin daha aktif olarak çalıştıkları, daha çok hangi konular üzerinde yoğunlaştıkları ve bunların nedenleri konusunda her yasama dönemi kendi içinde değerlendirildiği gibi, araştırma konusu olan yasama dönemlerinin tamamı da genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

İkinci bölümde II. TBMM Dönemi Kastamonu milletvekillerinin yasama faaliyetleri anlatılmıştır. Kastamonu milletvekillerinin en aktif ve üretken oldukları yasama dönemi II. TBMM Dönemi’dir. Bu bölümde Kastamonu milletvekillerinin yasama faaliyetleri ülke genelini ilgilendiren çalışmalar ve Kastamonu vilâyetini ilgilendiren çalışmalar olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Kastamonu milletvekillerinin yasama faaliyetleri öncelikle konu temelinde sınıflandırılmış ve her bir konu kendi içinde kronolojik sıraya tabi tutulmuştur. Burada esas olan kişi bazında tasnif değil, konu bazında tasnif ve konuların kronolojik sıraya göre

anlatılmasıdır. Bu arada ülkedeki mevcut rejimi ilgilendiren konular en başta verilmiştir. Diğer konular da, devlet politikasını ilgilendirme derecesine, üzerindeki çalışmaların yoğunluğuna ve önem sırasına göre bunu izlemiştir. Bu yapılırken Kastamonu milletvekillerinin dilek ve temennilerinin, taleplerinin, temel itiraz ve eleştirileri noktalarının hangi temellere dayandığı, TBMM ve Hükümet nezdinde nasıl karşılık bulduğu, milletvekillerinden ne ölçüde destek ya da tepki aldığı, ne ölçüde haklı ve meşru zeminlere dayandığı ve nasıl sonuçlandığı konusunda da gerekli değerlendirmelerde ve açıklamalarda bulunulmuştur. Yasama etkinliklerinden yola çıkılarak Kastamonu milletvekillerinin kişilik özellikleri ve tutumları ve birlikte hareket edip etmedikleri hakkında da bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Takriri Sükûn Kanunu sonrası III., IV., V., VI. ve VII. Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis çalışmaları anlatılmıştır. Bu bölümde her bir yasama dönemi kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulmuş ve ikinci bölümde uygulanan yöntem burada da yinelenmiştir (Kaş, 2011).

Sedat Işık, “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Bitlis Milletvekilleri: Biyografileri ve Faaliyetleri” isimli yüksek lisans çalışmasında, Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Bitlis milletvekillerinin biyografileri ve siyasi faaliyetlerini ele almıştır. Bitlis, 23 Nisan 1920’de açılan TBMM’ye 2’si Son Osmanlı Meclis-i Mebussanı’ndan olmak üzere 7 milletvekili göndermiştir. Çalışma bu milletvekillerinin meclis içerisindeki siyasi faaliyetlerini ele alırken, bu vekiller arasından Yusuf Ziya Bey, Arif Hikmet Bey ve Resul Sıdkı Beylerin hayatları ve siyasi faaliyetleri üzerinde daha fazla yoğunlaşmıştır (Işık, 2011).

Ersin Güven, çalışması “1946-1960 arası (VIII-IX-X-XI. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri”nde 1946-1960 arası (VIII-IX-X-XI. Dönem) TBMM Kayseri milletvekilleri ve faaliyetlerini ele almıştır. Türkiye’de ilk seçim olarak Osmanlı Devleti zamanındaki 1877 seçimi görülür. Bu seçimlerde uygulanan yöntemi belirleyen ve Meclis-i Vükela tarafından kabul edilen Talimat-ı Muvakkate ise ilk seçim kanunudur. 1946-1960 tarihleri arasındaki TBMM’nin VIII., IX., X. ve XI. Dönemlerinde Kayseri’den toplam otuz sekiz milletvekili seçilmiştir. Ancak seçilen kişiler başka illerden de aday olabildikleri için Meclis’e Kayseri’den 24 farklı isim gönderilmiştir. Bu milletvekillerinden Bekir Fikri Apaydın ve Kamil

Gündeş dört dönemde, İbrahim Kirazoğlu ve Emin Develioğlu üç dönemde, İsmail Berkok, Ali Rıza Kılıçkale, Servet Hacıpaşaoğlu ve Hakkı Kurmel iki dönemde Kayseri milletvekili olarak TBMM üyeliği yapmıştır. VIII. Dönem seçilen Reşit Özsoy ve X. Dönemde tekrar seçilen İsmail Berkok, dönemlerini tamamlayamadan vefat etmişlerdir. Kayseri'yi temsil eden milletvekillerinden Bekir Fikri Apaydın, Kamil Gündeş, İbrahim Kirazoğlu, Suat Hayri Ürgüplü, Ömer Mart ve Hakkı Kurmel aktif bir siyasi katılım faaliyeti göstermişlerdir. Bunlarla birlikte Hayrullah Ürkün, Ömer Taşçıoğlu, Salih Avgın, Yusuf Ziya Turgut, Servet Hacıpaşaoğlu, Ebubekir Develioğlu ve Mehmet Durdu Turan gibi milletvekilleri pek bir siyasi faaliyette bulunmamışlardır. Dönemin basınında Kayseri ziyaretleri münasebetiyle bazılarının adlarının geçtiği görülmüştür. XI. Dönem Milletvekillerinden Osman Kavuncu'nun TBMM faaliyetleri ise belediye başkanlığı dönemi kadar renkli geçmemiş ve bu dönem 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile sonuçlanmıştır. Dönemin önemli olaylarına bakıldığında en dikkat çekici olarak 27 Mayıs 1960 müdahalesinin önemli bir kilometre taşı olduğu kabul edilen Yeşilhisar Olayları öne çıkmıştır (Güven, 2011).

“Atatürk Dönemi Manisa milletvekilleri (1923-1938)” isimli diğer bir çalışmada Hasan Karakuzu, Atatürk Dönemi Manisa milletvekilleri ve onların yürüttüğü faaliyetleri ele almaktadır. 1923-1938 yılları arasında Manisa milletvekillerinin hem Kurtuluş Savaşı zamanında hem de Kurtuluş Savaş'ından sonra inşa edilmekte olan yeni devlet için yaptıkları faaliyetler üzerinde durulmuştur. Milletvekillerinin cephedeki faaliyetleri, işgallere karşı direniş cemiyetlerinin kurulmasındaki katkıları ve çıkarılan kanunlara vermiş oldukları oylarla Anadolu hareketine yaptıkları destekler bu çalışma ile anlatılmaya çalışılmıştır (Karakuzu, 2011).

Erdem Özer'in “Dördüncü Dönem Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, isimli yüksek lisans tezinde, Atatürk inkılaplarının toplum hayatı içinde kurumsallaştırıldığı 1931 ve 1934 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik yapının genel değerlendirmesi yanında Niğde ilinin aynı kriterler ışığında mercek altına alınması ve bu dönem içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev alan Niğde Milletvekilleri ile meclis içindeki siyasi faaliyetleri araştırılmıştır (Özer, 2011).

Bir diğerk yüksek lisans çalışması ise Ali Osman Gündüz'ün, “Milli Mücadele’de Manisa ve Milletvekilleri. Gündüz bu çalışmada, Milli Mücadele’de Manisa’nın durumu ve mücadeleye destek veren dönem milletvekillerinin biyografileriyle, bu aşamada kurtuluş için ne gibi yararlılıklar sağladıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üç bölümden oluşan araştırmanın giriş bölümünde; Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından, Büyük Millet Meclisi’nin açılmasına kadar genel hatlarıyla Osmanlı’nın son dönemi ele alınmıştır. Birinci bölümdeyse, İzmir’den Ege’ye işgal, mücadele ve ayaklanmalar başlığı altında; Yunanlıların Anadolu’ya girişleri, bölgede Kuva-yı Milliye birliklerinin oluşturulması, batı cephesinin düzenlenmesi ve bu esnada ortaya çıkan Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe ayaklanmaları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde; Manisa’nın Milli Mücadele’deki rolünden ve Manisa’daki genel durumdan bahsedilmiştir. Batı Anadolu’da gerçekleşen ve bilinen en önemli kongreler olan Balıkesir ve Alaşehir kongrelerine değinilerek bölgedeki etkileri ele alınmıştır (Gündüz, 2010).

Miraç Şentürk, “Milli Mücadele Döneminde Elviye-i Selase ve Milletvekilleri” adlı yüksek lisans çalışmasında Milli Mücadele Döneminde Elviye-i Selase kavramı, Elviye-i Selase milletvekilleri ve faaliyetleri ele alınmıştır. Elviye-i Selase bölgesi 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası savaş tazminatı olarak Osmanlı yönetiminden çıkarak 40 yıl boyunca Rus işgali altında kalmıştır. Bu bölge 3 Mart 1918 tarihinde Türkiye ve Sovyet Rusya arasında yapılan Brest-Litovsk Antlaşması ile tekrar anavatanına katılmış ve Milli Mücadele yıllarında çizilen Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer almıştır. Ancak Sovyet Rusya özellikle Batum’u ilk fırsatta yeniden elde etmek istemiştir. 12 Ocak 1920’de açılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nin 16 Mart 1920’de İngilizler tarafından kapatılmasının ardından milli iradeyi kuvvetlendirmek amacıyla 23 Nisan 1920’de TBMM açılmıştır. İşte bu I. Dönem TBMM’ye Kars, Ardahan ve Batum’dan 10 vekil seçildi. 1921’de Meclis’e giren Ali Rıza Ataman (Kars), Fahrettin Erdoğan (Kars), Cavit Erdel (Kars), Osman Server Atabek (Ardahan), Filibeli Hilmi Bey (Ardahan), Akif Suner (Batum), Ahmet Fevzi Erdem (Batum), Ahmet Nuri Efendi (Batum), Ali Rıza Acar (Batum) ve Edip Dinç (Batum), Milli mücadelenin askeri safhasında işgal güçlerine karşı büyük bir mücadele örneği

sergilemişlerdir. TBMM’de yaptıkları konuşmalarla da Elviye-i Selâse’nin sıkıntılı yönlerini dile getirerek çözüm yolları aramışlardır. İşte bu milletvekillerinin hem Milli Mücadele döneminde hem de daha sonra meclisteki faaliyetleri bu çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır (Şentürk, 2010).

Hakan Özkökeli’nin yüksek lisans çalışması “I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Polis Kökenli Milletvekillerinde ise I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde polis kökenli milletvekilleri ve mecliste yaptıkları faaliyetler ele alınmıştır. Bilindiği üzere Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin üyeleri toplumun çeşitli katmanlarını temsilcilerdir. Bu mecliste çiftçisinden din adamına, askerinden polisine her türlü meslek sahibini görmek mümkündür. Bu tez çalışmasının amacı polis kökenli milletvekillerinin Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki faaliyetlerini ve Milli Mücadeleye olan katkılarını ortaya koymaktır. Ayrıca, onların bu mecliste mesleki bilgi ve birikimlerini aktarmaları ve faydacı bir şekilde kullanmalarına da dikkat çekilmiştir. Milletvekillerinin bu mücadele sürecine olan etkilerini, paylarını, fedakârlıklarını, hayatları pahasına verdikleri sıra dışı mücadeleye vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede toplam sekiz polis kökenli mebusun biyografileri ve meclisteki faaliyetleri arşiv belgeleri ve ana kaynaklar ışığında incelenmeye çalışılmıştır (Özkökeli, 2010).

Bir başka çalışma “İkinci Dönem Tokat Milletvekilleri ve Meclis’teki Faaliyetleri” adlı yüksek lisans tezinde, Salih Singil, II. Dönem Tokat milletvekilleri ve meclisteki faaliyetlerini ele almıştır. II. Meclis, 1923-1927 yılları arasında faaliyet gösteren ve Cumhuriyet’in ilanı Cumhuriyet’in temel kanunları ve Atatürk’ün toplumu dönüştürmek için yapmış olduğu inkılapları hazırlayan, uygulayan ve takip eden bir meclis olarak karşımıza çıkmaktadır. Tez giriş ve üç ana bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde, Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan II. Meclis’in açılışına kadar geçen sürenin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Tezin birinci bölümünü, II. Meclis’in açılışı, Tokat seçimleri ve II. Meclis döneminde yapılan inkılapların açıklamaları, ikinci bölümünü; II. Dönem Tokat Milletvekilleri olan Mehmet Emin Bey, Bekir Sami Bey, Mustafa Vasfi Bey ve Hacı Kamil Efendi’nin biyografileri ve üçüncü bölümünü; II. Dönem Tokat milletvekillerinin meclisteki faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu çalışma ile hem Bekir Sami Bey ve

Mustafa Vasfi Bey'in II. Meclis'teki faaliyetleri ortaya konulmuş, hem de haklarında herhangi bir bilgi bulunmayan Mehmet Emin Bey ve Hacı Kamil Efendi tanıtılarak bu dönemdeki siyasi faaliyetlerine ışık tutulmaya çalışılmıştır (Singil, 2010).

Tuğba Aktaş, “Üçüncü ve Dördüncü Dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri” isimli çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra köklü çalışmaların yapıldığı 1927 ile 1931 yılları arasındaki III. Dönem ile 1931 ile 1934 yılları arasında hizmet vermiş IV. Dönemde görev alan Yozgat milletvekilleri ve onların siyasi faaliyetleri ele alınmıştır. Mustafa Kemal'in 29 Ağustos 1927 tarihli genelgesine istinaden yapılan ve 6 Eylül 1927'de tamamlanan III. Dönem milletvekili seçimlerinde Yozgat'tan Salih Bozok, Hasan (Yasin) Tahsin Coşkan, Ahmet Hamdi Divanlıoğlu, Avni Doğan ve Süleyman Sırrı İçöz milletvekili olarak seçilmişlerdir. 24 Nisan 1931'de yapılan IV. Dönem milletvekili seçimlerinde Yozgat'tan Ahmet (Avni) Sungur, Ahmet Cevdet Taflioğlu, Ahmet Hamdi Divanlıoğlu, Avni Doğan, Süleyman Sırrı İçöz ve Yahya Kemal Beyatlı milletvekili olarak seçilmiştir. Yozgat, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra milli ve çağdaş bir devlet olma yolunda önemli atılımlar yapıldığı III. döneme beş, IV. döneme altı milletvekili ile iştirak etmiştir. Çalışmada bu iki dönem Yozgat milletvekillerini ortaya koymaktadır (Aktaş, 2010).

“Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri (1935-2007)” adlı doktora çalışmasında Cemile Şahin, Cemiyetler Kanunu'nun kabulünden itibaren toplumda, değişik organizasyonlar içinde yer almaya başlayan Türk kadınlarının, ilk kez meclise girdiği 1935 yılından, 2011 seçimlerine kadar toplam 182 kadın milletvekilinin parlamentoda görev aldığı ortaya konulmuştur. Çalışma XXI. Döneme kadar, kadınların sayıca Meclis'te en çok temsil edildiği dönemin 1935 yılı seçimlerini içeren V. dönem olduğunu ve 18, VI. dönemde 16, VII. dönemde 16, VIII. dönemde 9, IX. dönemde 3, X. dönemde 4, XI. dönemde 8, XII. dönemde 3, XIII. dönemde 8, XIV. dönemde 5, XV. dönemde 6, XVI. dönemde 14, XVII. dönemde 12, XVIII. dönemde 6, XIX. dönemde 8, XX. dönemde 13, kadın milletvekilinin meclise girdiğini, XXI. dönemde 22, XXII. dönemde 24 ve XXIII. dönemde de 50 kadın milletvekilinin yine meclise girdiğini ve bu vekiller içerisinde Kurucu Meclis, Cumhuriyet Senatosu ve Danışma Meclisi üyeleriyle, Başbakanlık, Meclis Başkan

Vekilliği ve Bakanlık görevleri ifa etmiş kadın parlamenterlerin de bulunduğunu çalışma ortaya koymuştur. Yine çalışmaya göre incelenen Türk kadın milletvekillerinin çoğunluğunun yabancı dil bildiği ve içlerinde yüksek tahsil görenlerin sayısının fazla olduğu ifade edilmektedir (Şahin, 2010).

Mustafa Samur'un, "İkinci Dönem Bolu Milletvekilleri ve Meclis'teki Faaliyetleri" adlı çalışmasında, 1923-1927 tarihleri arasında II. Meclis oluşturulmasını müteakip, bu mecliste görev alan Bolu milletvekillerinin biyografilerinin ve meclisteki faaliyetlerinin incelenmesi esas alınmıştır. Bu çerçevede seçimler ve milletvekillerinin mecliste çeşitli konular hakkındaki siyasi yaklaşımları araştırmanın temel konusunu oluşturmuştur. Çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde öncelikle, Türklere parlamenter sistemden bahsedilmiş daha sonra Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan anayasal gelişmeler, I. ve II. Meşrutiyet dönemleri incelenmiştir. Birinci bölümde, II. Meclis'in açılışı ve Bolu'daki seçimlerde seçilen milletvekilleriyle, II. Meclis döneminde yapılan inkılapların açıklamaları ve Bolu milletvekillerinin bu inkılaplar hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. İkinci bölümü, Bolu'dan II. Meclis'e seçilen milletvekillerinden Falih Rıfkı Bey, Mehmet Şükrü Bey, Cevat Abbas Bey, Mehmet Vasfi Bey ve Emin Cemal Bey'in biyografileri incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Bolu milletvekillerinin meclisteki faaliyetleri belgeler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır (Samur, 2010).

Oğuz Kalafat, "Afyon Milletvekilleri (1.-3.Dönemler)", adlı çalışmasında, 23 Nisan 1920'de başlayan TBMM ve Afyonkarahisar'dan seçilen birinci, ikinci ve üçüncü dönem milletvekillerinin hayatları ve faaliyetleri incelenen bu çalışmada ayrıca bu milletvekillerinin Milli Mücadelede göstermiş oldukları çabalara da dikkat çekilmeye çalışılmıştır. TBMM arşiv kayıtları ve yerel kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında 15 Afyonkarahisar milletvekilinin yaptıkları faaliyetler ve biyografileri çalışmada verilmiştir. Bunun yanında yine bu milletvekillerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda verdikleri fiili ve hukuki mücadelede anlatılmaya çalışılmıştır (Kalafat, 2009).

Nedim Sarıgül'ün "I. ve II. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)" isimli

çalışmasında Birinci Dünya Savaşı sonunda, Anadolu'ya geçerek bir milli direniş başlatan Mustafa Kemal Paşa'nın, Heyet-i Temsiliye adına, 19 Mart 1920 tarihinde Ankara'da bir meclis açılacağına dair genelge yayımlamasına Antalya halkının ilgisi ve yapılan seçimlerden sonra; Birinci Meclis'e Rasih Kaplan, Ali Vefa Bey, Halil İbrahim Bey, Hasan Tahsin Bey, Mustafa Bey ve İstanbul'dan İngilizlerin elinden kaçarak Ankara'ya gelmeyi başaran Hamdullah Suphi Beylerin 8 Mayıs 1920'de, İkinci Meclis döneminde, 15 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimler sonucunda ise Rasih Kaplan, Ahmet Saki Bey, Hasan Sıtkı Bey ve Mahmut Murat Beylerin Antalya milletvekili seçilerek 12 Ağustos 1923 tarihinde meclise girmeleri ve mecliste yaptıkları faaliyetler konu edilmiştir. Antalya milletvekillerinin gerek Birinci Meclis'te ve gerekse İkinci Meclis'teki çalışmaları, Milli Mücadele'nin kazanılmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli hizmetlerde bulunmaları ve bunun sonucu Antalyalıların vatanın düşman işgali altında olduğu dönemde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurarak ve TBMM'ne vekil göndererek Milli Mücadele'ye destek olmaları ve bu sayede yurdun düşman işgalinden kurtarılmasında ve yeni Türk Devleti'nin kurulmasındaki katkıları çalışmada ortaya konmuştur (Sarigüzel, 2009).

Ali Vehbi Teke'nin yaptığı "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri" isimli yüksek lisans tezi, altı ana bölümden oluşmaktadır. Parlamenter hareketlerin ortaya çıktığı İngiltere'deki gelişmeler ve Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan anayasal gelişmeler ile I. ve II. Meşrutiyet dönemi meclislerinden söz edilen girişin ardından, Mondros Mütarekesi ile başlayan Osmanlı'nın işgal süreci birinci bölümde ele alınmıştır. İşgale karşı milletçe gösterilen tepkilere değinilmiştir. Ayrıca Milli Mücadele'nin mimarı Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve akabinde, toplanan milli kongrelere yer verilmiştir. Ayrıca, Mondros Mütarekesi sonrası başlayan işgale karşı, Adana ve çevresinde verilen mücadele ele alınmıştır. Tezin birinci bölümünü takip eden beş bölümde; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu 23 Nisan 1920 tarihi ile 5. yasama döneminin sona erdiği 1939 tarihleri arasında, dönemin önemli olayları, kurulan hükümetler, ilgili dönemlerde görev yapan Adana, Kozan ve Cebelibereket milletvekilleri ve bu milletvekillerinin

biyografileri ve faaliyetleri kapsamlıca değerlendirilmiştir (Teke, 2009).

Ömer Tokat tarafından hazırlanan “IX. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri” konulu yüksek lisans tezi, 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Çorum’dan gönderilen 8 milletvekilinin 1950-1954 yılları arasında görev yaptıkları 9. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki faaliyetlerini konu almaktadır. IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yer alan Çorum milletvekilleri mecliste çeşitli konular üzerine yaptıkları konuşmalarla, verdikleri kanun teklifleri ve önergelerle görüşlerini ortaya koymuşlardır. Milletvekillerinin yer aldığı komisyonlar, iştirak ettikleri inceleme heyetleri, üzerlerinde bulundurdukları çeşitli üyelikler, yürüttükleri görevler de bulunmaktadır. Tezin ana metni, bu milletvekillerinin faaliyetlerinin bilimsel kaynaklar ve arşiv malzemeleri ışığında irdelenmesiyle oluşturulmuştur (Tokat, 2009).

Selma Çamur, “ Birinci Meclis’te Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, isimli çalışmasında, Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışının ardından 19 Mart 1920’de yayınladığı genelgesine binaen Niğde’de seçim çalışmalarına başlanmasını ve 6 Nisan 1920 tarihinde yapılan seçimler neticesinde Niğde’den seçilerek meclise gönderilen Mustafa Hilmi Bey (Soydan), Vehbi Bey (Çorakçı), Zeynel Abidin Bey (Bayhan), Ratıpzade Mustafa Bey (Soylu) ve Ahmet Hakkı Paşa (Sütekin) ile Osmanlı Mebuslar Meclisi’nden intikal eden Ata Bey’in (Atay) Birinci Meclis’te Niğde’yi temsilen bulunmalarını ve bu süreçte bu 6 milletvekilinin siyasi faaliyetlerini ele almaktadır. Niğde’nin bu 6 milletvekilinin hayatları hakkında da teferruatlı bir biyografi çalışması olma niteliği taşıyan bu çalışma, milletvekillerinin gerek seçilmeden önce ve gerekse seçildikten sonra yeni Türk Devleti’nin kuruluşu sürecine yaptıkları katkıda ayrıca ortaya konulmuştur (Çamur, 2009).

Yine Hatice Yıldırım’ın “I. ve II. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)” konulu yüksek lisans çalışmasında Milli Mücadele döneminde Anadolu’nun her yerinden seçilen milletvekillerinden oluşan, I. (1920-1923)ve II. Dönem (1923-27) Türkiye Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimler sonucunda Çorum’dan meclise gönderilen 11 milletvekilinin siyasi faaliyetleri

incelenmiştir. İşte kurulan bu meclislerde 1920-23 arası görev yapan I. dönem mecliste faaliyet gösteren Ferit Bey, Sıddık Bey, Haşim Bey, Fuat Bey ve Dursun Bey ile Osmanlı Mebusan Meclisi'nden gelerek meclise katılan İsmet Bey ile 1923-1927 yılları arasında II. Dönem mecliste faaliyet gösteren İsmet Bey, Ferit Bey, İsmail Kemal Bey, Dr. Mustafa Bey ve Münir Bey ve Ferit Bey'in dönem içerisinde vefat etmesi üzerine yapılan ara seçimlerde Ferit Bey'in yerine meclise katılan Ziya Beylerin siyasal faaliyetleri irdelenmiştir. I. ve II. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alan Çorum milletvekillerinin mecliste çeşitli konular üzerine yaptıkları konuşmalarla, verdikleri kanun teklifleri ve önergelerle görüşlerini ortaya koymaları yanında milletvekillerinin yer aldığı komisyonlar, iştirak ettikleri inceleme heyetleri, üzerlerinde bulundurdıkları çeşitli üyelikler, meclis başkanvekilliğinden, bakanlık vekilliğine kadar yürüttükleri görevler ve Türk siyasal hayatına yaptıkları katkılar ortaya konulmaya çalışılmıştır (Yıldırım, 2008).

Ahmet Aksu, "Türkiye'de Milletvekillerinin Parti Değiştirmelerinin Siyasi Sonuçları" isimli çalışmasında, siyasal Türk tarihi incelenerek, genel seçim sonuçları bağlamında ortaya çıkan parlamento yapılarında daha sonra yaşanan değişiklikler değerlendirilmiştir. Milletvekillerinin parti değiştirmelerinin yol açtığı siyasi sonuçlar araştırılarak, bu olayların hükümetlerin kurulması ve düşmesinde oynadığı rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 18 Nisan 1999 genel seçimi sonuçları doğrultusunda oluşan 21. dönem TBMM'nde yaşanan siyasi gelişmeler bağlamında; DSP içinde yaşanan liderlik mücadelesi ve sonrasında DSP'nin bölünerek YTP'nin ortaya çıkmasının siyasi sonuçları araştırılmıştır. 2001'de yaşanan ekonomik kriz, sonrasında Kemal Derviş'in ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak Türkiye'ye getirilmesi, DSP'deki liderlik mücadelesi, Derviş'in CHP'ye katılması gibi olayların DSP'yi ve DSP'nin bölünmesiyle kurulan YTP'yi yıprattığı ve bunun da 3 Kasım 2002 genel seçim sonuçları itibariyle sadece Ak Parti ve CHP'nin TBMM'ye girmesi ve Ak Parti'nin tek başına iktidara gelmesini etkilediği saptanmıştır (Aksu, 2008). Bu çalışma bir tarih çalışması olmaktan ziyade biraz siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi türünde hazırlanmış bir çalışmadır.

Ayşenur Akgül Şahin'in kaleme aldığı "Türkiye'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları", adlı yüksek lisans tezi,

Türkiye’de 1934’de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ardından 1935’de ilk olarak meclise girmelerini ve 1935’ten günümüze TBMM’nde yer almış olan kadın milletvekillerinin demografik ve sosyolojik görünüşlerini ve Meclisteki faaliyetlerini ortaya koymaktadır. Bu amaçla çalışmada 1935-2002 tarihleri arasında TBMM’de yer almış olan kadın milletvekilleri tek tek irdelenmiştir. İlk olarak TBMM’nin kurumsal kayıtları, yayınları ve meclis albümleri incelenerek TBMM’de yer almış olan kadın parlamenterlerin toplumsal özgeçmişleri temelinde bir veri-set oluşturulmuştur. TBMM’ye giren kadınların eğitim durumları, yabancı dil bilgileri ve maddi durumları da çalışmada irdelenmiştir. İkinci olarak TBMM tutanak dergileri incelenerek, meclis çatısı altındaki kadın milletvekillerinin mecliste almış oldukları görevler belirlenmiştir. Bunun neticesinde Türkiye de seçmen olarak erkekler ile eşit konumda olan kadınların siyasete aktif olarak katılmada erkeklerden çok geride oldukları çalışmada ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulgularından hareketle oluşturulan veri set sayılarla değerlendirilerek yaş, eğitim, mesleki durum, medeni durum, yerel yönetimlerde görev alma, yönetimde yer alma vb. demografik ve sosyolojik faktörlerden hareketle kadın milletvekillerinin demografik ve sosyolojik profilleri analiz edilmiştir. Son olarak TBMM’de görev alan kadın milletvekillerinin parlamentoda bulunmasının sonuçları, kazanımları ve değişimi ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır (Akgül Şahin, 2008).

Hakkı Cengiz’in “1923-1938 Yılları Arasında TBMM’nde Görev Yapan Milletvekillerinin Devletin İç ve Dış Siyasetine Etkileri” isimli tez çalışmasında ise 1923-1938 yılları arasında görev almış TBMM üyelerinin Türkiye Cumhuriyeti’nin iç ve dış siyasetindeki etkileri incelenmiştir. Bu etkinin değerlendirilmesi için söz konusu dönemde görev yapmış milletvekillerinin faaliyetleri, TBMM’nin yapısı, kurulan hükümetler, bu hükümetlerin önemli siyasi faaliyetleri, milletvekillerinin dönemlerine göre eğitim düzeyleri, yabancı dil bilme oranları, yasama ve yenilenmelerine göre karşılaştırılmaları başta olmak üzere birçok özellikleri bir bütün halinde sunulmuştur. Bu faaliyetler konu bütünlüğü dikkate alınarak ve kronolojik sıra takip edilerek verilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin iç ve dış siyasete yön veren politikalarının egemen olduğu 1923-1938 yılları arasında görev alan TBMM hükümetlerinin gerek programları, gerekse öncelikle

ilgilenilen faaliyetleri arasında önemli bir farklılık bulunmadığı çalışmayla ortaya konulmuştur (Cengiz, 2007).

Sibel Duroğlu “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri” adını taşıyan yüksek lisans tezinde, Türkiye’de ilk kadın milletvekilleri ve yaptıkları çalışmaları ele almıştır. Tarihte kadının toplum içerisindeki konumundan başlayarak Türk toplumunda kadının yeri hakkında genel bilgiler kaynaklar ışığında ortaya konulmuştur. Devamında ise zaman içerisinde sanayileşme, eğitimin yaygınlaşması, savaşlar ve kadının çalışma hayatına girmesi gibi nedenlerden dolayı kadının toplumdaki statüsünün farklılaşması ve kadının toplumsal hayattan yavaş yavaş uzaklaşması ele alınmıştır. Özellikle Türk kadınının İslam sonrası Türk toplumdaki bu dışlanmışlık durumu Tanzimat Dönemi’nden başlanmak üzere sorgulanmıştır. Yine Cumhuriyet Dönemi’nde Türk kadınına 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonraki ilk seçimlerde 18 kadın milletvekilinin TBMM’ye girmesi ve böylece kadınların siyasal alanda kendilerini gösterme imkanı bulmaları ve ilk kadın milletvekillerinin eğitim-öğretim düzeyleri, meslekleri, bildikleri diller, medeni durumları, yaşları, çocuk sayıları ve siyasi faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır (Doroğlu, 2007)

Birsen Karataş, “I. Dönem TBMM’de Ardahan Milletvekilleri ve Faaliyetleri” isimli çalışmasında, genel bir Ardahan tanıtımı yapmakla birlikte Ardahan’ın sosyal-kültürel ve siyasal geçmişinden de bahsetmiştir. 23 Nisan 1920’de açılan I. TBMM’de Ardahan iki milletvekili ile temsil edilmiştir. Bunlar, Ahıska Türklerinden Osman Server Atabek ve Filibeli Hilmi Bey’dir. Çalışma bu milletvekillerinin siyasal faaliyetlerini konu almaktadır. Ardahan’ın bazı ekonomik sebeplerden dolayı 30 Mayıs 1926 tarih ve 1877 sayılı kanun ile kaza haline dönüştürülmesi ve 66 sene ilçe olarak Kars iline bağlı kalmasını müteakip 27 Mayıs 1992 tarih ve 3806 sayılı kanun ile tekrar il haline getirilmesi konuları da ayrıca çalışmada işlenmiştir (Karataş, 2007).

“II. Meşrutiyet Döneminde Ermeni Milletvekilleri”, isimli Medyan Karaer tarafından yapılan çalışmada, Birinci Meşrutiyet’in ilanı başlangıç kabul edilerek, Ermenilerin siyasal yaşama katılımından bahsedilmiştir. Ermenilerin siyasal cemiyetleri ve partilerinin örgütlenmeleri, diğer partilerle olan ilişkileri ve özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkileri, dönemin gelişen

olaylarıyla bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Tezin ana konusunu teşkil eden Ermeni mebuslarının rolü özellikle vurgulanmıştır. Seçim süreçleri, mebusların siyasal görüşleri, faaliyetleri, meclisteki etkinlikleri ele alınmıştır. Bu çerçevede İkinci Meşrutiyet döneminde yarattıkları etki açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, I. Dünya Savaşı ve Tehcir dönemindeki rolleri ve durumları da vurgulanmıştır (Karaer, 2007).

Arzu Nar, “Milli mücadele Dönemi’nde Kars Milletvekilleri ve Faaliyetleri” adını taşıyan yüksek lisans tezinde, öncelikle genel bir doğu cephesi değerlendirmesi yapmaktadır. Halk arasında “Kırk Yıllık Kara Günler” olarak adlandırılan 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşını izleyen yılların, 3 Mart 1918 Brest Litovsk Barış Antlaşması’na kadar sürmüş ve Brest Litovsk Antlaşması’nın ardından yapılan I. Doğu Harekâtıyla “Elviye-i Selase” denilen 3 Liva tekrar ele geçirilmiştir. Mondros Ateşkesinin 11. maddesine binaen İtilaf Devletleri tarafından tekrar işgal edilmiştir. Bu arada II. Doğu harekâtı sonunda imzalanan Gümrü, Moskova ve Kars Antlaşmalarıyla da Doğu sınırimız kesinlik kazanmıştır. 12 Ocak 1920’de açılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi 16 Mart 1920’de İngilizler tarafından kapatılmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nin dağılmasının ardından milli iradeyi kuvvetlendirmek amacıyla 23 Nisan 1920’de TBMM açılmıştır. İşte açılan bu I. Dönem TBMM’ye Elviye-i Selase’nin en önemli merkezi olan Kars’tan 3 vekil seçilmiştir. Çalışma 1921’de meclise giren Ali Rıza Ataman, Fahrettin Erdoğan, Cavit Erdel’in meclis çatısı altındaki siyasi faaliyetleri yanında, Milli mücadelenin askeri safhasında işgal güçlerine karşı gösterdikleri askeri faaliyetlerini de ele almaktadır (Nar, 2006).

Neslihan Sonay, “Tek Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Seçimi (1923-1946)” isimli yüksek lisans çalışmasında, Türkiye’de hâlâ varlığını sürdüren yaygın kanının aksine, Türk kadınlarının hakları için köklü bir mücadele verdiklerini belgeler ışığında ortaya koymaktadır. Kadın hareketinin ilk kez Tanzimat döneminde başlaması, II. Meşrutiyet döneminde örgütlü bir güç haline gelmesi ve Cumhuriyet döneminde kazandığı ivme kurucu iktidar, sınıfsız, imtiyazsız bir kitle yaratma hedefiyle simgelenen ideolojik algısıyla, toplumda ortaya çıkabilecek ayrışmaları önlediği gibi kadınların hak mücadelelerine de izin vermemiştir. Bu çalışma, tek parti dönemi boyunca kadın parlamenterlerin, yüksek sayılabilecek bir oranda

(%4) mecliste temsil olanağına sahip olması ve 1946'da çok partili düzene geçilmesiyle, paradoksal bir biçimde, kadın temsilcilerin meclisteki oranlarının ülke demokratikleştikçe gözle görülür bir şekilde düşmesinden hareketle iki dereceli seçim sisteminin bu yüksek oran üzerinde etkili olduğu yargısına ve kadınlara demokrasiyi ve modernleşmeyi simgeleme rolünün atfedildiği olgusuna ulaşmaktadır. İlk kadın parlamenterlerin siyasal hayatlarında aday olmak için yarışmak gibi bir kaygıları olmamıştır. Dolayısıyla meclis içi faaliyetlerinde de aktif bir tartışmacı olamadıkları, seçkin yapıları sonucunda ülke sorunları ve kadın sorunlarından uzak oldukları vargısıyla son bulmaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası dönemde Türkiye'de kadın hareketlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgilidir. İkinci bölüm, 1923-1946 yıllarını kapsayan tek parti döneminin genel siyasal özellikleri; kuruluşu, gelişmesi, ideolojisi ve dönemin seçim sistemi ile ilgilidir. Üçüncü bölümde ise ilk kadın parlamenterlerin biyografik özellikleri ve parlamento içi faaliyetleri incelenmiştir (Sonay, 2006).

Sevinç Sezengöz, “Milli Mücadele Döneminde Kütahya ve Birinci Meclis'te Kütahya Milletvekilleri, Siyasal Görüşleri ve Hizmetleri” isimli çalışmasında yaptığı değerlendirmede; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi üzerine tüm Anadolu'da olduğu gibi, Kütahya'da da mitingler yapıldığını, işgallerin protesto edildiğini belirtmektedir. Kütahya'nın son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne gönderdiği milletvekilleri, İstanbul'un işgali üzerine çalışmalarına ara vermek zorunda kalmış, daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihli genelgesi ile Anadolu'da yapılan seçimler sonucunda seçilen Besim Atalay Bey, Cemil Bey, Cevdet Bey, Haydar Bey ve Seyfi Beyler ile İstanbul'dan Anadolu'ya geçen Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinden Ragıp Bey de onlara katılarak, 1920 Meclisi'nde Kütahya'yı temsil etmişlerdir. Kütahya, Milli Mücadele'nin hazırlık döneminde olduğu gibi savaş döneminde de orduya maddi ve manevi destek olmuştur. Milli bir alay kurarak, batıdan ilerleyen Yunan ordusuna karşı koymaya çalışan Kütahya, 17 Temmuz 1921 tarihinde işgal edilmiştir. Bir yıldan fazla işgal altında kalan şehir halkı, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa komutasındaki TBMM ordusunun Büyük Taarruz'u gerçekleştirmesi sonucunda özgürlüğüne kavuşmuştur. Kütahya sınırındaki Dumlupınar'da 30 Ağustos 1922

günü bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından idare edilen Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde kazanılan zafer, yeni Türk Devleti'nin temellerini atmıştır. Çalışma bu konuları dönemin kaynakları ve belgeler ışığında ortaya koymaktadır (Sezengöz, 2006).

Mustafa Uslu, çalışması “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trabzon Milletvekilleri ve Faaliyetleri”nde, Milli Mücadele yıllarında Anadolu'nun önemli şehirlerinden biri olan Trabzon'un Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki milletvekillerinin faaliyetleri araştırılmıştır. Yaşam biçimleri, kültür düzeyleri ve dünya görüşleri birbirinden ayrı fakat ülkenin bağımsızlığı, ulusunun mutluluğu uğruna her türlü tehlikeyi göze alarak Ankara'da toplanan bu kişilerin neler yaptıkları incelenmiştir. Çok renkli bir yapıya sahip olan Birinci Meclis'teki Trabzon milletvekilleri hem geldikleri yörenin sıkıntılarını dile getirmişler, hem de milletin kurtuluşuna çare aramakta ön ayak olmuşlardır. Şartlar gereği bütün seçilenlerin her konuda hemfikir olması gerekmiştir. Böylece vatanın kurtuluşu için daha çabuk kararlar alınabilmiştir. Ancak demokratik rejimin gereği olan muhalefet o dönemde Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey tarafından yapılmıştır. Ali Şükrü Bey'in meclisteki muhalefeti yıkıcı değil eleştirel olmuştur. Hüsrev (Gerede) Bey, Atatürk'ün silah arkadaşı olması nedeniyle ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı başlatılan isyanların bastırılmasında önemli rol oynadığından mecliste ayrı bir öneme sahiptir. Hasan (Saka) Bey de gerek eğitiminden ve gerekse politik kişiliğinden kazandığı yetenekleri mecliste kullanarak ön planda olan ve fikirlerine başvurulmuş birisi olmayı başarmıştır. Mustafa Kemal'in güvenini kazandığından Lozan Konferansı'na TBMM adına temsilci olarak katılmıştır. Maliye vekilliği yaptığı dönemlerde memleketin hızla kalkınması için çaba sarf etmiştir. Meclis açıldığı dönemde vali olan Hamit Bey, Milli Mücadelede Trabzon basınının önemli isimlerinden Ahmet Faik Bey, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin önemli isimlerinden Celaleddin Bey ve Hafız Mehmet Bey, iyi bir hukukçu olan Nebizade Hamdi, Hamdi Bey ve Ordu Müdaafa-i Hukuk Teşkilatının kurucularından Mehmet Recai Bey, Trabzon adına mecliste yer alarak görüşlerini sunmuşlardır. Meclisin gerek açık toplantılarda gerekse gizli toplantılarda konuşmalarda söz alarak kanun tekliflerinde, taktir sunumlarında, soru ve gensoru önergelerinde bulunmuşlardır. Çalışmada Trabzon'un, Anadolu'da

Milli Mücadele'nin kazanılmasında ne kadar büyük payı olduğu görülebileceği gibi, yeni devletin temellerinin atıldığı mecliste ne derece etkili oldukları da görülecektir. Kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerinin atıldığı Birinci Meclis'in her aşamasında Trabzon milletvekillerinin rolü olduğu görülmektedir (Uslu, 2006).

Gülten Uğurlu'nun, "Türkiye Büyük Millet Meclisi 22. Dönem Milletvekillerinin Sağlık Davranışları" isimli yüksek lisans tezinin konuyla doğrudan alakası olmamakla birlikte, milletvekillerini çalışma konusu yapması sebebiyle çalışmalar listesinde verilmiştir. Buraya kadar yapılan çalışmaların geneli sosyal bilim merkezli olmakla birlikte, bu yüksek lisans tezi milletvekillerinin sağlıklarını kendine konu edinerek, sağlık bilimleri perspektifinden konuyu ele almaktadır. Bu açıdan değişik bir çalışmadır. Bu araştırma, parlamenterlerin sağlık profillerini ortaya koymak ve sağlık davranışları ile ilgili bilgi toplamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Read (1997) tarafından geliştirilen sağlık profili anketi kullanılmıştır. Araştırmaya 550 parlamenterden 265'i (%48.2) katılmıştır. Araştırma kapsamında yer alan parlamenterin 264'ü erkek (%99.6), yalnızca 1'i (%0,4) kadındır. Parlamenterlerin yaş ortalaması yaklaşık 48'dir ve yaklaşık yarısı da (%46,8) 40-49 yaş grubundadır. Parlamenterlerin büyük bölümü (%80,0) yüksekokul mezunudur ya da lisansüstü eğitim yapmıştır. Parlamenterlerin sekiz boyutlu ve toplam 46 sorulu Sağlık Profili Anketine vermiş oldukları doğru yanıtların, ilgili merkezi dağılım ölçülerine göre parlamenterlerin doğru yanıt ortalaması ve oranı, olması gereken maksimum değere ve parametrelere göre düşük bulunmuştur. Bu nedenle, genel olarak, parlamenterler açısından iyi düzeyde olmayan, başka bir terimle, riskli bir sağlık profili düzeyi söz konusudur. Özbakım, Sağlığa Zararlı Alışkanlıklar, Duygusal İyilik, Aile Öyküleri boyutlarının profilleri de yeterli düzeyde değildir. En yüksek ortalamaya ise Genel Değerler boyutunda ulaşıldığı belirlenmiştir. Beden kitle indekslerine göre araştırmaya katılan parlamenterlerin önemli çoğunluğu (%70,9) fazla kiloludur. Sağlık profilinin yükselmesi açısından öğrenim düzeyinin ve yaşın etkili faktörler olduğu belirlenmiştir. Parlamenterlerin öğrenim düzeyleri ve yaşlan yükseldikçe Sağlık Profili sorularına verdikleri doğru yanıtların ortalamaları da anlamlı olarak yükselmektedir. Evli olma durumunun ve çocuk sayısının sağlık davranışlarının uygulanması, yani Sağlık Profili açısından etkili bir faktör olmadıkları saptanmıştır. Gerek

parlamenteler ve gerekse toplumun tümü açısından sağlık profilini yükseltmeye yönelik doğru sağlık davranışlarının uygulanmasını yaygınlaştırma ve bu konudaki duyarlılığı, bilinci ve sorumluluğu yükseltme çalışmalarının yoğunlaştırılması gereklidir (Uğurlu, 2004).

Uğurlu'nun çalışmasına benzer diğer bir başka ilginç çalışma da, Hamdi Alper Güngörmüş'ün, "Milletvekillerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı; milletvekillerinin boş zamanlarını nerelerde, nasıl değerlendirdiği ve boş zamanlarını değerlendirmenin iş verimlerini ne şekilde etkilediğini tespit etmektir. Bu amaçla, ilgili literatür taranarak araştırma problemi hakkında gerekli bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bir anket uygulanmış ve bu anket yoluyla elde edilen verilerle araştırmanın problemine çözüm aranmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye Büyük Millet Meclisi 22. dönem milletvekillerinin tamamı oluşturmaktadır. Örneklemine ise araştırmaya gönüllü olarak katılan 111 milletvekili oluşturmaktadır. Araştırmada; frekans, yüzde ve $P=.05$ anlamlılık düzeyinde kay kare (X^2) testi kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows (11,0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda; vekillerin, % 96,4'ünün erkek, % 39,6'sının 51-60 yaş grubunda, % 97,3'ünün evli, % 88,3'ünün 1. dönem milletvekili, % 55,0'inin üniversite mezunu ve % 66,7'sinin milletvekili olmadan önce serbest meslek sahibi oldukları tespit edilmiştir. Milletvekillerinin, % 73,9'unun düzenli olarak bir spor tesisinden faydalanmadığı görülmektedir. Milletvekillerinin, % 58,6'sının boş zaman faaliyetlerine yeterince katılmadığı, boş zaman faaliyetlerini, günlük stresten uzaklaştıkları (% 54,1) ve arkadaşlarıyla birlikte olabildikleri (% 39,4) için tercih ettikleri görülmektedir. Sonuç olarak; milletvekillerinin yeteri derecede boş zamanının olmadığı, boş zamanlarını daha çok evde ve açık alanda değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Boş zamanlarında kitap, dergi ve gazete okuyarak, spor yaparak ve televizyon seyrederek geçirdikleri görülmektedir. Boş zaman faaliyetlerini, streste uzaklaştıkları ve arkadaşlarıyla birlikte olabildikleri için tercih ettikleri görülmektedir. Boş zaman faaliyetlerine katılımları kişiliği ve iş verimlerini olumlu yönde etkilediği gözlenmiştir. Katılımcıların, vekil olduktan sonra boş zaman faaliyetlerine katılımlarının azaldığı tespit edilmiştir. Boş zaman

faaliyetlerine, yeterli vakitlerinin olmadığı ve programlarının uymadığı için katılamadıkları tespit edilmiştir. Milletvekilleri daha fazla boş zamana sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir (Güngörmüş, 2004).

Aslı Apa, “IV TBMM’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Faaliyetleri” isimli çalışmasında Türk kadının tarihsel süreçteki durumundan bahsetmekle birlikte, Türk kadınına sosyal, ekonomik ve siyasal hakların tam manasıyla verildiği Cumhuriyet döneminde kadın konusu çalışmanın temelini teşkil etmektedir. Seçme ve seçilme hakkının elde edilmesini müteakip 1935 yılında yapılan genel seçimlerde V. Dönem Milletvekili olarak, biri ara seçimle olmak üzere, toplam 18 kadın meclise girdi. Bu milletvekillerinin çoğu Milli Mücadele’de görev almış, aydın, seçkin ve modernizmden haberdar kadınlardır. Bu milletvekillerinin içinden sadece Hatı Çırpan (Ankara) köy kökenlidir ve diğer milletvekillerinden farklı bir eğitim seviyesindedir. Kendisi okuma yazmayı sonradan öğrenmiştir. Diğer bir milletvekili Şebike İnel’de çiftçilikle uğraşmıştır. 5 kadın milletvekillinin sadece bir kaçı Meclis’te aktif siyaset yapmıştır. Bu milletvekilleri eğitim, sağlık, kadın hakları, kültür, dış politika gibi önemli konularda görüş belirtmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde çok partili hayata geçilmesine rağmen meclise giren kadın milletvekili sayısı azaldı. Çalışma günümüzdeki kadına örnek olması açısından ilk kadın milletvekillerinin Türk demokrasisi için önemli bir yer teşkil ettiğini ortaya koymaktadır (Apa, 2004).

Salih Cenik, “TBMM’ye (İlk Meclis) Katılan Tokat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri” isimli çalışmasında 1919 yılını müteakip yapılan seçimle açılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nin kapanması ve bunun ardından Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkmasıyla birlikte milli kurtuluş hareketini başlatması konu edilmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye adına yayınladığı 19 Mart 1920 tarihli seçim genelgesiyle, bütün kolordu komutanlıklarına, vilayetlere, müstakil livalara yaptığı çağrı ile Ankara’da olağanüstü bir meclisin toplanacağını duyurmuştur. Anadolu’da yeni bir meclisin toplanması çalışmalarına başlanmış ve ülkenin olumsuz şartlarına rağmen seçimler belirtilen süre içerisinde tamamlanmaya çalışılmıştır. Tokat işgale uğramamasına rağmen Tokat Müdafâ-i Hukuk Cemiyeti’ni kurmuş ve bu teşkilat vasıtasıyla Kurtuluş Savaşı’nın yakından takip etmiş ve gerekli yardımı yapmaya

gayret etmiştir. Aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nın meclisin açıldığı tarihe kadar olan kongreler döneminde Mustafa Kemal Paşa'yı üç kez ağırlayan Tokat halkı, Ankara'da açılacak meclis içinde Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısına vakit geçirmeden katılmıştır. Tokat Müdafâa-i Hukuk Cemiyeti'nin inisiyatifinde 29 Mart 1920'de gerçekleştirilen seçimlerde Tokat seçmeni beş milletvekilini ilk açılan meclise seçmiştir. Bu milletvekilleri, daha önce Tokat'ı temsilen Erzurum Kongresi'ne katılan Rıfat Bey, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte, onun Karargâh Subayı olarak Samsun'a çıkan Mustafa Vasfi Bey ve İzzet Bey, Ahmet Hamdi Bey, Nazım Beylerden oluşmaktadır. Tokat'tan Birinci Meclis'e seçilen bu milletvekillerinden Rıfat Bey, Ahmet Hamdi Bey ve Nazım Bey meclisin açılış töreninde hazır bulunmuşlardır. İzzet Bey ve Mustafa Vasfi Bey 29 Nisan' da meclise katılmak suretiyle yasama faaliyetlerine başlamışlardır. Yeni Türkiye Devleti'nin temellerinin atıldığı bu ilk mecliste Tokat Milletvekilleri gerek eğitim seviyeleri ve gerekse siyasi düşünceleri doğrultusunda hizmet etmeye çalışmışlardır. Sonuç olarak Anadolu'nun içerisinde bulunduğu zor şartlarda her türlü fedakarlığı yerine getiren Tokat'ın, milli egemenliğe dayalı olarak kurulan meclise beş milletvekili göndererek gerekli desteğini sağlamaya çalıştığı çalışmada etraflıca anlatılmaya çalışılmıştır (Cenik, 2003).

Münevver Ayla Top'un "1983-2002 Yıllar Arası TBMM Milletvekillerinin Sosyal Yapıdaki Konumları (Sosyal-Demografik Özellikleri)" ismini taşıyan yüksek lisans tezi, 1983-2002 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekillerinin sosyal , ekonomik özellikleri ve kökenlerini araştırmaktadır. Bu dönem on yedi yıllık bir süre içerisinde beş meclis dönemini ve 2400 milletvekilini kapsamaktadır. Araştırmada, ulusal meclisteki milletvekillerinin nasıl özellikleri olan kişiler oldukları, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili pozisyonuna kimlerin ulaştığı bilinmek istenmektedir. Bu çalışmada milletvekillerinin heterojen bir grup oluşturup oluşturmadıkları incelenmiştir. Bu nedenle, özellikle, milletvekillerinin. cinsiyet, yaş, medeni hal ve çocuk sayısı, eğitim düzeyi, üniversite eğitiminin alanı, meslek, meslek derneklerine üyelik, sendika üyeliği, yerel yönetimlere katılım ve seçilme sayısı gibi bazı sosyal , ekonomik göstergelerine odaklanılmaya çalışılmıştır. Milletvekillerinin bu analizinde, meclis albümleri kullanılmıştır.

Albümlerdeki bu göstergeler hakkında elde edilen araştırma bulguları, tablolarla ve grafiklerle gösterilmeye çalışılmıştır (Top, 2003).

Ayşen İçke'nin "Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)" adlı yüksek lisans tezinde; Türk kadınının siyasi haklarını elde edişini incelenerek, 1935'ten 1991'e dek uzanan Türk siyasi hayatı boyunca, parlamentoda yer alan kadın milletvekillerinin eğitim-öğretim, meslekleri, bildikleri yabancı diller, medeni durumları, yaşları ve çocuk sayıları bakımından sosyal-kültürel özellikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, kadın milletvekillerinin siyasi faaliyetleri incelenerek parlamentodaki etkinlikleri de irdelenmeye çalışılmıştır (İçke, 2002).

Türk demokrasisinde muhalefet konusu üzerine hazırlanan nadir çalışmalardan biri olan Seyide Şen'in "Türk Siyasi Yaşamında Muhalefet Hareketlerindeki Ege Milletvekillerinin Yeri (1920-1960)" isimli çalışmasında, öncelikle Osmanlı'dan devralınan toplumsal ve siyasi yaşam incelenmiştir. Sonrasında ise muhalefet oluşumuna olan etkisinin anlaşılabilmesi için siyasi katılmayı belirleyen etkenler açıklanmıştır. Geçmiş dönem muhalefet hareketleri kapsamında Meşrutiyet öncesi, I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet ve Ulusal Mücadele yılları ele alınarak çalışmanın konusunu kapsayan dönem öncesindeki muhalefet çalışmaları açıklanmaya çalışılmıştır. 1920-1945 yılları arasındaki dönemin incelendiği bölümde ise I. Grup'a karşı oluşturulan II. Grup muhalefeti ve II. Mecliste kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, sonrasında kurulan güdümlü muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası ve bu muhalefet hareketleri içindeki Ege milletvekillerinin konumları saptanmıştır. Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra başlayan tek parti dönemindeki siyasi gelişmeler, muhalefetin durumu ve iktidarın muhalefete karşı tutumu açıklanmıştır. Daha sonra ise ülkede iç ve dış politikalar sonucu başlayan çok partili yaşam dönemi ve Türk siyasi yaşamında halk iradesiyle iktidara gelmeyi başaran Demokrat Parti'nin kuruluşu, muhalefetteki ve iktidardaki çalışmalarıyla, parti içindeki Ege milletvekillerinin konumları belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçta I. Mecliste II. Grupla başlayan ve Demokrat Parti'nin askeri ihtilalle sona ermesine kadarki sürede oluşan muhalefet hareketleri içinde sayılan ve etkinlikleri giderek artan Ege milletvekillerinin varlığı saptanmıştır (Şen, 2002).

Emre Erten, “Türkiye’de Temsil Anlayışı ve Milletvekillerinin Parti Değiştirmesi” adını taşıyan çalışması M.Ö. 500’lü yıllarda ortaya çıkarak, 19. yüzyılda siyasi partilerin, siyasal yaşamda ağırlıklı olarak yer almalarının sonucunda değişikliği uğrayan “temsil anlayışının dinamikleri ve katettiği yol hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca üzerine ağırlık verilen mesele, Türkiye’de “temsili demokrasi”nin ortaya çıkışı ve gelişimi ve Cumhuriyet sonrasında, “milli egemenlik” ve buna bağlı “temsili rejim” anlayışının tüm anayasalarda yer alma sürecidir. 1961 Anayasası’nın uygulamaya konulmasından 1980 yılına kadar geçen süreç, siyasi bunalım ve istikrarsızlıkların yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Partiler arası görüşmelerin sağlanarak hükümetin kurulması yerine, birbirinden milletvekili transferi şeklinde salt çoğunluğu sağlama çalışmaları bu dönemde yaygındır. Bu tür uygulamalar sonuçta toplumun siyasete ve siyasetçiye olan güvenini sarsmış ve parlamentonun itibarının zedelenmesine neden olmuştur. 1982 Anayasası’nın hazırlayıcıları, önceki dönemde yaşananları göz önünde bulundurarak anayasanın kendi içinde ortaya çıkabilecek çelişkileri düşünmeksizin istikrarsızlık sebebi saydığı milletvekili transferlerini önleyici hükümler getirmiştir. Bu çalışmada, Cumhuriyet sonrası Türk anayasalarına hakim olan egemenlik ve temsil anlayışı çerçevesinde, seçmen-temsilci ilişkileri incelenerek yasalarda ve uygulamada karşılaşılan çelişkiler belirlenmeye çalışılmıştır (Erten, 1999).

Dursun Gök’ün “İkinci Büyük Millet Meclisi ve Faaliyetleri” isimli çalışması beş bölümden oluşmuştur. Bu çalışma, İkinci TBMM ve faaliyetlerini ele almaktadır. İlk bölüm meclisin açılmasıyla başlayan ve Lozan Antlaşmasının imza edilmesi, “yüz ellilikler” hadisesi, Ankara’nın başkent oluşu ve Musul meselesiyle devam eden süreç anlatılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü Cumhuriyet’in ilanı, halifeliğin kaldırılması ve eğitim kurumlarının birleştirilmesi gibi laiklik yolunda atılan ilk adımlar ve bunların mahiyetlerini anlatırken, üçüncü bölümde yapılan inkılaplara ve bunlara karşı muhalefetin tepkileriyle, bu tepkiler sonucu meydana gelen isyanlar vb. konular işlenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü İkinci Meclis dönemi iktisadi ve ticari gelişmelerini ele almaktadır. Özellikle maden, şeker ve dokuma sanayi, tarım ve hayvancılık, kara ve demir yolları ve ticari gelişmeler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise devletin dış politikası ele alınmıştır. Burada Yunanistan ve İran gibi

komşu devletlerin yanında Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleri ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkiler değerlendirilmiştir (Gök, 1991).

Zeliha Özlem Öcal'ın "Siyasi Açıdan I. ve II. Refik Saydam Hükümetleri", isimli yüksek lisans tezi, Refik Saydam'ın başbakanlık yılları olan 1939-1942 arasındaki dönem anlatılmaya çalışılmıştır. Refik Saydam başbakan olmadan önce uzun bir süre sağlık bakanı olarak görev yapmış ve aynı zamanda 1925 yılından 1939 yılına kadar da Kızılay Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Çalışmada bu görev yılları hakkında ayrıntılı malumat bulunmaktadır. Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminde 1939 Genel seçimleri yapılmış, Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Kurultay'ı toplanmış ve CHP içinde Müstakil Grup oluşturulmuştur. Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminde eğitim alanında önemli bir atılım olan Köy Enstitüleri açılmış, Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Birinci Maarif Şurası gibi önemli kültürel gelişmeler gerçekleşmiştir. Bu dönemde hükümet devletleştirme çalışmalarına önem vermiş ve yabancıların elindeki birçok şirket satın alınarak millileştirilmiştir. Refik Saydam'ın başbakanlığı II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara tesadüf etmiştir. Saydam hükümeti ise dış politikada barışçı bir siyaset izleyerek Türkiye'nin savaş dışı kalmasını sağlamıştır. Saydam döneminde II. Dünya Savaşının getirdiği ekonomik olumsuzluklara karşı bir tedbir olarak Milli Korunma Kanunu çıkarılmış ve uygulanmıştır. Refik Saydam'ın başbakanlığı 8 Temmuz 1942'de vefatıyla birlikte sona ermiştir (Öcal, 2006).

Ülkü Özdemir "V. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri" adlı beş bölümden oluşan çalışmasında meclisin toplanması ve genel yapısı birinci bölümde ele alınırken, diğer bölümlerde de eğitim, ekonomi, dış politika, hukuk ve sosyal alanda çıkarılan kanunlar, TBMM'nin mesaisi ve yasama çalışmaları çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Meclisin toplanması ve genel yapısıyla ilgili bilgiler meclis yıllıklarından, zabıt ceridelerinden ve gazetelerden edinilmiştir. Meclisi oluşturan milletvekillerinin büyük çoğunluğu orta yaşlı, deneyimli ve iyi eğitim görmüş vekillerden oluşmaktadır. Bu dönemde, ilk defa kadınlar da milletvekili olarak mecliste yer almışlardır. Dört tane hükümetin görev aldığı bu mecliste, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle ilk defa Cumhurbaşkanlığı değişikliği yapılmıştır. İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olmuştur. TBMM'nin beşinci döneminde, eğitim, ekonomi, dış politika, hukuk ve sosyal alanda önemli adımlar

atılmıştır. Ancak dikkati özellikle ekonomi ve dış politika alanları çekmektedir. Eğitim alanında, ilkokuldan yüksek tahsile kadar her basamak üzerinde özenle durulurken, Türkiye'nin sosyal bir hukuk devleti olması yolunda da adımlar atılmıştır. Devletçiliğin hakim olduğu ekonomi alanında ise, kuvvetli ülke olma yolunun bağımsız ve güçlü ekonomiye sahip olmadan geçtiği düşünülerek çalışmalar yapılmıştır. Dış politikada da, dünyada savaş rüzgarlarının yeniden esmeye başladığı bir dönemde barışçı, güvenilir ve kendi menfaatlerini göz ardı etmeyen bir denge politikası izlenmiştir. V. Dönem TBMM de, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, çağdaş gelişmiş, bağımsız ve güçlü bir Türkiye için çalışmıştır (Özdemir, 2004).

Bu eserlerin yanında çalışmanın konusunu kapsayan yıllarda yayınlanan yerel bazdaki gazete dergi ve mecmualar da tarama yapılmıştır.

1923-1950 yılları arası Gaziantep'te yayın yapan başlıca gazeteler şunlardır:

1-Gazi Sancak Gazetesi: 8 Şubat 1922'de yayınlanmaya başlayan gazete 1925 yılına kadar kesintisiz yayınlanmıştır. Heyet-i Merkeziye adına yayın yapan gazetenin o dönem sahibi Heyet-i Merkeziye adına Ferit Arsan, başyazarı da Ömer Asım Aksoy'dur. İleride de görüleceği üzere bu iki kişi basın-yayın faaliyetlerinin yanında sonraki dönem Gaziantep milletvekilliği de yapmışlardır.

2- Armağan Gazetesi: Ömer Asım Aksoy ve Zeki Savcı tarafından hazırlanan gazete 1922 yılında tek sayı olarak çıkmıştır.

3-Halk Dili Gazetesi: Ekrem Cenani tarafından 1924'te kurulan gazete daha sonra 1930 yılında Rüştü Atavar tarafından satın alınmıştır. 1950 yılına kadar yayını hayatını sürdüren gazetenin ilk zamanlar başyazarı yine Ömer Asım Aksoy'dur.

4-Havadis Gazetesi: Hüsnü Levent tarafından 1925'te çıkarılan gazete 1929 yılına kadar yayını hayatına devam etmiştir.

5-Kilis Gazetesi: 1928 yılında Ragıp Efendi tarafından Kilis'te yayını hayatına başlamış ve 1942'de kapanmıştır.

6- Gaziantep Gazetesi: 1930 yılında Ferit Arsan tarafından çıkarılmaya başlanan gazete, 1932-1940 arası Ali Nadi Ünler ve 1940-

1948 arası da Hüseyin Bayaz tarafından yayınlanan gazete 1948’de yayını durmuştur.

7- Balo Gazetesi: 1 Ocak 1937’den, 23 Şubat 1937 tarihine kadar iki ay süreyle yayınlanmıştır.

8-Yeni Gaziantep Gazetesi: CHP adına Enver Koçak tarafından 18 Mayıs 1940’tan Ekim 1946’ya kadar yayın hayatını sürdürmüş olan gazete bazen günlük bazen de haftanın iki günü çıkmıştır.

9- Güney Postası: Kapanan Yeni Gaziantep gazetesinin yerine 13 Kasım 1946 yılında yine CHP tarafından yayınlanmaya başlayan gazete, 1949 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir.

10- Halk Dostu: Haydar Bayaz ve Hüseyin Bayaz tarafından 11 Eylül 1947 yılından 2 Eylül 1948 tarihine kadar haftalık olarak yayın hayatını sürdürmüş ve 45 sayı yayınlanmıştır.

11-Hış Hışı Hançer: Halil Cem tarafından 1 Nisan 1948’de tek sayı olarak yayınlanmıştır.

12-Gaziyurt Gazetesi: Osman Tuzcu tarafından çıkarılan gazete, Cemil Cahit Güzelbey tarafından 1948 yılından 1953’e kadar yayınlanmıştır.

13-Akyol Gazetesi: 1949 yılından 1950 yılına kadar Yaşar Çimen tarafından neşredilmiştir.

14- Demokrat Gaziantep: Demokrat Parti adına Reşat Güzelbey tarafından 1950 yılında ocak ayından ekim ayına kadar yayınlanmıştır. Yerini Yeni Ülkü Gazetesine bırakmıştır.

15- Güven Gazetesi: 1950 Şubatında yayına başlayan gazetenin aynı yıl haziran ayında ismi Demokrata Güven’e dönüşerek yayın hayatını sürdürmüştür. Sahibi Hüsnü Levent’tir.

16-İzzet Baba Gazetesi: 24 Mart 1950 yılında yayına başlayan gazete, 1948 yılında da aynı isimle iki sayı neşredilmiştir.

17-Karayılan Gazetesi: Servet Güzel tarafından neşredilen gazete 4 Nisan 1950’den Mart 1962’ye kadar yayın hayatını sürdürmüştür.

18-Ülkü: Faik Muhsinoğlu'nun çıkardığı gazete 1950 yılında 5 ay çıkmış ve daha sonra aynı yıl ismi Demokrat Ülkü'ye dönüştürülmüştür.

19-Demokrata Güven: Hüsnü Levent tarafından 1950 yılında çıkarılmaya başlanan gazete daha sonra ismi değiştirilerek Haziran 1960'ta Güven'e dönüştürülmüştür.

20-Sabah: Cevdet Ataç'ın 15 Haziran 1950'de neşretmeye başladığı gazete Halk Evleri kapatılıncaya kadar yayınına devam etmiştir.

21-Demokrat Ülkü: Daha önce Faik Muhsinoğlu'nun çıkardığı Ülkü Gazetesi'nin devamıdır. 1950-1956 yılları arası neşredilmiştir.

22-Genç Kilis: 1950 ile 1955 yılları arasında Kilis'te yayınlanmıştır.

23-Gürses: CHP adına Hulusi Güç tarafından 1951-1954 yılları arası neşredilmiştir (Barlas, 1972: 25-30)

Bu gazetelerden başka bu yıllar arası yayınlanmış pek çok dergi de vardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

1- Çocuk Dili: Ömer Asım Aksoy ve Şakir Sabri Yener tarafından çıkarılan dergi 1923-1924 yılları arası yayınlanmış bir çocuk dergisidir.

2- Bilgi: Ali Rıza Yalgın ve Şakir Sabri Yener tarafından 1929 yılında 5 sayı çıkarılmış ve aynı yıl sonlanmıştır.

3- Karadağ: Öğretmen Şükrü isimli kişi tarafından 1929 yılında tek sayı olarak çıkarılmıştır.

4- Lise: Ömer Asım Aksoy önderliğindeki bir grup liseli genç tarafından yayınlanan dergi, 1933'te Hüsnü Sait tarafından kurulmuş ve 1934'te yayın hayatı sonlanmıştır.

5- Işkın: Lise öğrencileri tarafından 1933 yılında sadece üç sayı olarak yayınlanmıştır.

6- Aşkın: Yine lise öğrencileri tarafından 1935 yılında 6 sayı olarak yayınlanmıştır.

7- Başpınar: Gaziantep Halk Evi tarafından 1939-1949 yılları arası çıkarılan dergi 106 sayı olarak yayınlanmıştır.

8- Yankı: Liseli öğrenciler tarafından 1945-1946 yılları arası yayınlanmıştır.

9- Çocuk Sesi: 1947-1948 yılları arasında sadece çocuklar tarafından yazılan yazıların yayınlandığı dergi Nurettin Altuğ ve Şakir Sabri Yener tarafından neşredilmiştir.

10- Dernek: 1949-1950 yılları arasında Mahmut Tüzün ve Tahir Göğüş tarafından 9 ay süreyle yayınlanmıştır (Barlas, 1972: 45-47)

Yine dergilerde de milletvekilleri hakkında kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN BİYOGRAFİLERİ (1923- 1950)

3.1. Ahmet Remzi GÜRES

1893'te (1309) Kilis, Ketenciler Mahallesi'nde doğan Ahmet Remzi Güres'in Babası Hafız Mustafa Efendi, annesi Gülsüm Hanım'dır. Nefise Zerrin Hanımla evli olan Güres. Zeynep Gülsün, Ayşe , Mehmet Mustafa ve Ömer Güres adında dört çocuk babasıdır.

Kilis Rüştiyesi'nde ve Halep İdadisinde orta öğrenimini tamamlayıp Temmuz 1914'te Mülkiye Mektebinden diploma alan ve aynı yıl askere alınan Güres; topçu yedek teğmen olarak Çanakkale, İran ve Irak cephelerinde hizmet vermiştir. 1918'de Dicle Grubu ile birlikte İngilizlere esir düşmüş, kısa bir süre sonra esir kampından kaçarak Kilis'e dönmüştür (Öztürk, 1993- III, 330-331; SGK DN-93.643.010).

Kilis'e döndükten sonra Ahmet Remzi Bey, Çiftçiler Derneği şubesinde, Gençler Cemiyetinde ve Kilis İslâm Cemiyetinde aktif rol almış, Kilis Müdafaa-i Hukuk Teşkilatında yararlı hizmetlerde bulunmuştur. 1920-1921 yıllarında Kilis dolaylarındaki Millî hareketlere katılmış, Bölük Komutanlığı, İdare Heyeti üyeliği, İaşe Başkanlığı, Müdafaa-i Hukuk İdare Başkanlığı görevlerinde de yer almıştır (Öztürk, 1993- III, 330-331).

Kilis'in alınmasını izleyen günlerde Müdafaa-i Hukuk Başkanlığı yapan Güres, 18 Nisan 1922'de Evkaf memuriyetine atanmıştır. 8 Mayıs 1923'te asaleten Kilis Kaymakamlığı'na getirilmiş, bu görevde iken TBMM'nin II. Dönem seçimlerine aday olmuş ve 15 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 501 oy alarak Gaziantep'ten milletvekili seçilmiştir. 12 Ağustos 1923'te mazbatasını onaylanan Güres, Maarif, Muvazene-i Maliye, Divan-ı Muhasebat, Dâhiliye, Memurin-i Muhakemat ve Bayındırlık komisyonları üyeliklerinde, Divan-ı Muhasebat Komisyonu Sözcülüğünde, Dâhiliye ve Divan-ı Muhasebat komisyonları kâtipliğinde, Divan-ı Muhasebat

Komisyonu sözcülüğünde faal olarak görevler almıştır (THE, SDN: No: 148, ŞDN: 510).

Bunların yanında Ahmet Remzi Güres'in Belkıs Hanım için Hidemat-ı Vataniyeden maaş bağlanması (T.B.M.M. Z.C., II.D, C.12:425), “Muhâmât (Avukatlık) Kanunu”nun değiştirilmesi ve “Mübadeleye Tabi Halka Verilecek Taşınmazlar Hakkındaki Kanun”un değiştirilmesine dair kanun tekliflerinin olduğunu bu konularda 3 önergesi, Genel Kurulda 42 değişik konuda 86 konuşması bulunmaktadır. Ayrıca meclise borsadaki satış işlemleri hakkında soru önergesi de vermiştir.

Uşak Şeker Fabrikası Genel Müdürlüğü döneminde tarım işlerine merak sarmış ve yeterli bilgi sahibi olmuştur. Emekliliğinden sonra 1938 yılında Manisa-Saruhanlıda bulunan tarım arazilerinde şeker pancarı, kendir, buğday tarımı yaparak çiftçiliğe başlamıştır. Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun daimî üyesi olan Güres emekliye ayrılmadan önceki son görevi olarak 1942'de Başbakanlık Yüksek Murakabe üyeliğine atanmıştır. Güres. Temmuz 1950'de emekliye ayrılmış, Kilis'te tarımla uğraşp maden kömürü işletmeciliği yapmıştır. 1963 yılında hayvancılığa girmiş ve 600 adet tavuk 20 adet süt ineği ile üretime başlamıştır. Aynı zamanda Almanca, Arapça, Fransızca ve Farsça dillerini bilen Ahmet Remzi Güres. Gaziantep'ten III., IV. ve V. dönemlerde de milletvekili seçilmiştir. Ahmet Remzi Güres, 06.10.1983'te vefat etmiştir (Öztürk, 1993- III, 330-331).

3.2. Ali CENANİ

1872 (1288)'de İstanbul-Üsküdar'da doğmuştur. Antep eşrafından Rasim Paşa'nın oğludur. İlköğrenimini özel öğretmen ve eğitimcilerden alan Cenani, Fransızca dillerini bilmektedir. Sınavla girdiği Toptaşı Askerî Rüştiyesinden 1885'te mezun olmuş, babasının ölümü üzerine İstanbul'dan ayrılarak Antep'e yerleşmiştir (Çoker, 1995-III, 426-427; SGK DN- 91389-38733-4MT).

1886 tarihinde Amerikan Koleji'ne

kayıt yaptıran Cenani, kolej muallimlerinden Prof. Bezciyan'dan Fransızca, Fransız İhtilal Tarihi ve Mecelle dersleri, ticaret mahkemesi reisi Abdurrahman Efendi'den Ceza Hukuku Yöntemi, Ceza Kanunu ve Hukuk dersleri, babası Rasim Paşa'dan Farsça, Osmanlı Edebiyatı, Izdırapzade Hoca Abdullah Efendi'den ise Arapça Dilbilgisi ve Mantık dersleri almış ve aynı zamanda lise öğrenimini Antep Amerikan Koleji'nde tamamlamıştır (Şavkılı, 2008:405-425). Gaziantep'te bulunduğu süre zarfında biryandan babasından kalan çiftlikle uğraşırken diğer yandan da uygar ve aydın kişiliği ile gençlere ve öğretmenlere Batıdaki uygar ve özgür düşünceleri aktarmış, onları bilgilendirmeye çalışmıştır. Dönemin padişahına söz ve hareketlerde bulunduğu suçlaması ile dört ay on gün boyunca tutuklu kalmıştır. Lakin hakkında yapılan soruşturma neticesin de yeterli delil bulunamadığı için serbest bırakılmıştır (Güzelbey, 1984: 85; Şavkılı, 2008:405-425).

Cenani bir müddet Halep'te Jön Türklerin arasında yer aldıktan sonra kurulmasıyla beraber İttihat ve Terakki Fırkasında politikaya girmiştir. 1908 II. Meşrutiyet'in ilânından sonra açılan Mebusan Meclisi'nin I. Dönemine Halep'ten milletvekili seçilmiş, II. Dönemde yine Halep'ten, III. Dönemde Antep'ten milletvekili seçilmiş olup, Mebusan Meclisindeki yerini 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesinden sonra 28 Ocak 1920'de Mebusan Meclisinin kapatılmasına kadar yerini korumuştur. Yine son dönemde de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin desteklediği temsilciler arasında Gaziantep'ten milletvekili seçilmiştir (THE. SDN: 175, SDN: 175).

Ali Cenani Bey 1919 yılında yapılan milletvekili seçimlerinden sonra İstanbul'a giderken Ankara'ya uğramış ve Mustafa Kemal Paşa'dan direktifler almıştır. Son Osmanlı Mebusan meclisinde Rauf Bey ve arkadaşlarının kurdukları Felah-ı Vatan grubuna katılmıştır. Ardından Akçakoyun çevresinde Ermenilerin ölmesi olayının sorumlusu olma iddiasıyla Kürt Mustafa Divan-ı Harbince* tutuklanmıştır. Ancak soruşturma sonucunda Ermenilerin ölüm nedeninin tifüs hastalığı olduğu anlaşılmıştır. Yine Cenani'nin, I. Dünya savaşının sonunda İstanbul'dan Antep'e dönerken Kilis'in güneyinde Atatürk ile görüşerek elde ettiği 4000 silahı da Antep'e ve köylerine dağıttığını ve Adana ile Maraş'ı da kapsayan Kilikya

Müdafai Hukuk cemiyetini kuranlar arasında bulunduğu kaydedilmektedir (Güzelbey, 1984:86; Şavkılı,2008:405-425).

Meclisin feshi üzerine Heyet-i Temsiliye'nin talimatına rağmen Anadolu'ya geçmeyerek İstanbul'da kalan Cenani, İngiliz belgelerine göre, sahibi bulunduğu köylerin Suriye'de kalmaması için işgal kuvvetleriyle dostluk kurmaya çalışmıştır (Çoker, 1995-III, 426-427). Ancak Ermeni kırımına katıldığı iddiasıyla 30 Mayıs 1920'de İngilizlerce tutuklanarak Arapyan Harun'da (İşgal Kuvvetleri Polis Müdürlüğü) 63 gün tutuklu kaldıktan sonra 7 Temmuz 1920 tarihinde İngiliz Yüksek Komiserliğine verdiği dilekçede;“*Parlamentoda milliyetçilere katılmadım. Onlara açıkça karşı çıkan Parlamento üyelerinin çoğu Ankara'ya geçti, Kemal Paşa'ya katıldı. Ben İstanbul'da kaldım. Kemalistler benim köylerimi yağma ettiler. Milliyetçilerin saldırılarından korkan yakınlarımların çoğu Halep'e kaçtılar.*” (Çoker, 1995-III, 426-427) şeklinde ifade vermiştir. Buna karşın 13 Temmuz 1920'de Malta Adasına sürgüne gönderilen Cenani, Ankara Hükümeti'nin sürekli girişimleri üzerine 25 Ekim 1921'de serbest bırakılarak gemiyle Malta'dan ayrılmıştır. Serbest bırakılan 59 kişiden biri olan Cenani 1 Kasım'da İnebolu'ya çıkmıştır (Şavkılı, 2008:405-425).

Daha sonra 14 Kasım tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'na Gaziantep milletvekili olarak takdim edilmiş, mecliste Bütçe ve Dışişleri komisyonlarında çalışmıştır. Cenani II. toplantı yılında Bütçe Komisyonu'nun sözcülüğünü, III. toplantı yılında da başkanlığını yapmıştır. Müdafaa-yı Hukuk Grubu Yönetim Kurulu için 20 Ocak 1923'te yapılan seçimde 2. başkanvekili olmuş ve yine dönem içinde 17'si gizli oturumlarda olmak üzere, kürsüde 72 konuşma yapmıştır. Meclise sunduğu 3 soru önergesi, 7 kanun önerisinden, Gaziantep ahalisine yardım hakkında olanı, 8 Aralık 1921'de 169 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir. II. Dönemde tekrar Gaziantep'ten milletvekili olan Cenani, 22 Kasım 1924'te Ali Fethi Bey'in kabinesinde Ticaret Vekili olarak görev yapmıştır. 2 Mart 1925'te kabinenin istifasıyla görevi sona ermekle beraber 3 Martta kurulan İsmet Paşa kabinesinde yeniden Ticaret Vekâleti'ne atanmıştır. 15 Mayıs 1926'da vekâlet görevinden istifa eden Cenani, III. dönemde de Gaziantep'ten milletvekili seçilmiştir (Çoker, 1995-III, 426-427).

Cenani, 10 Mart 1928'de, Ticaret Vekili olduğu sırada(1924-1926) memleketin tahıl ve un ihtiyacını kolaylıkla sağlamak ve ekmek fiyatının yükselmesine engel olmak üzere Özel Kanun kapsamında Ticaret Vekâleti emrine verilen ödeneğin(500.000 TL) harcanmasında görevini gereği gibi yapmadığı iddiasıyla karşı karşıya kalmış bu iddia neticesinde hakkında soruşturma açılmasına karar verilmiştir (TBMM. Z.C. Dönem 3. C 61: Birleşim 13-138). Soruşturmanın neticesinde Karma Komisyon'un verdiği rapora göre 14 Nisan 1928'de Genel Kurul'da görüşülerek dokunulmazlığının kaldırılması ve Yüce Divan'a sevki kararlaştırılmıştır (Ezherli, 1998: 76). Yüce Divandaki yargılanma sonucunda, 14 Mayıs 1928'de memuriyet vazifesini kötüye kullanmak suçundan 1 ay hapsine, 170000 liranın ödettilmesine (Ticaret Vekâleti emrine verilen ödeneğin), 4 ay resmi görevden mahrumiyetine ve hapis cezasının ertelenmesine karar verilmiştir.

Daha sonra bir devre daha milletvekilliği yapan Ali Cenani Bey hastalığı nedeniyle 5 Mart 1931'de politikadan ayrılmıştır. 1932 yılında felç geçiren Ali Cenani Bey, 27 Aralık 1934'te İstanbul'da ölmüştür. Evli ve beş çocuk babası olan Cenani'nin ailesi ölümünden sonra Cenani soyadını almıştır(Çoker, 1995-III, 426-427; Ezherli, 1998: 76; Güzelbey, 1984: 89).

3.3. Mustafa Ferit ARSAN

1876 (H.1292) yılında Gaziantep-Şahinbey İlçesi'nin Cevizlice Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Büyük Hoca lakabıyla anılan Mustafa Nuri, annesi H. Ömer Ağa'nın kızı Ayşe Hanım'dır. Hatice ve Naime adında iki eşi bulunan Arsan'ın yaptığı bu evliliklerden Abdullah, İsmail, Hüseyin Ferit, Hilmi, Beşire ve Ayşe isimlerin de 6 çocuğu bulunmaktadır. Eğitim hayatına Gaziantep Cumhuriyet İlkokul'unda (Sarı Mektep) başlayan Arsan, ilkokulu bitirdikten sonra

ticaret hayatına atılmış ve yıllarca bu işle uğraşmıştır. Özellikle Erzurum'da çeşitli ticarî girişimlerde bulunun Arsan bu meziyetinin

vermiş olduğu tecrübe sayesinde iki kez Ticaret Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir (Öztürk, 1993-I,329; THE. SDN: 511, ŞDN: 511).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Gaziantep'in savunmasında elinden geleni yapan Arsan bu dönemde Fransızlara esir düşmüş, esaret süresi Gaziantep'in kurtuluşuna kadar (dokuz ay) boyunca devam etmiştir. Sonraki yıllarda TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılmış Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylanmıştır. III. Dönem'de Gaziantep milletvekilliği yapan Mustafa Ferit Arsan; Dilekçe, Ticaret, Ziraat ve Memurin Muhakemat komisyonları üyeliklerinde bulunmuştur.

Milletvekilliği hayatının bitmesinden sonra Ankara'da şehir içi otobüs ve taksi işletmeciliği işleriyle uğraşan Arsan, 9 Ekim 1941'de vefat etmiş, Ankara Asri Mezarlığına defnedilmiştir. Gaziantep için yapmış olduğu faaliyetlerden ötürü sevilen bir karakter olan Mustafa Ferit Arsan, günümüzde de unutulmayarak Gaziantep'in Bahçelievler Mahallesi'nde bir sokağa ismi verilerek halen hatırlanmaktadır (Öztürk, 1993-I, 329; THE. SDN: 511, ŞDN: 511).

3.4. Ali KILIÇ

1890 (H.1306) İstanbul doğumludur. Asıl adı “Asaf” olan Kılıç Ali'nin babası Rodos'tan gelmiş olan Evlad-ı Fatihan'dan (Rumeli'nin fethinde bulunanların soyu) “Hüsrevoğulları” sülalesinden (Aynı zamanda bu sülaleye “Yeşilimamoğulları” da deniyordu) Tevfik Bey'dir (Turgut, 2011: 13). Evli olan Kılıç Ali'nin eşi Hümeysra Hanım'dan dört çocuğu dünyaya gelmiştir. Millî Mücadelede Kılıç Ali

Bey olarak anılmış olan Asaf Bey'e, soyadı kanunundan sonra da Atatürk tarafından Kılıç* soyadı verilmiş ve Ali Kılıç'a dönüşmüştür (Turgut, 2011: 13; SGK DN-VH000190-41323).

*Kılıç Ali Bey'in oğlu Altumur Kılıç babasına Mustafa Kemal Paşa tarafından isim verilmesi hakkında; “*Babam Kılıç Ali 1919'dan 10 Kasım 1938'e kadar, kelimenin tam anlamıyla kendisini Atatürk'e adanmış, onun yanından hiç ayrılmamıştır. Babam*

İlk ve orta öğrenimini İstanbul Gedikli Küçük Zabit Mektebi'nde tamamlayarak 3 Mart 1906'da astsubay olmuş ve ordu hizmetine girmiştir. Çeşitli birlik ve kıtalarda geçen görevi sırasındaki başarısı nedeniyle 1909'da teğmenliğe ve 17 Haziran 1915'te üsteğmenliğe yükseltilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda I. Ordu I. Alayda görevli olarak Çanakkale Muharebeleri'ne katılan Kılıç Ali yaralanması üzerine Almanya'ya-Wiesbaden'e tedaviye gönderilmiştir. Eşi Hümeyra Hanım'la da İstanbul'da bu görev esnasında tanışmış ve Almanya dönüşü (1916) onunla evlenmiştir (Turgut, 2011: 13).

1918'de yüzbaşı olarak Kafkas İslam Ordusu'nda Nuri Paşa'nın yaverliğini yapmıştır. Mütarekeden sonra ordunun dağılması üzerine İstanbul'a dönen Kılıç Ali, 2 Nisan 1919'da istifa suretiyle ordudan ayrılmıştır. Erzurum Kongresi'nin toplanmasından sonra millî mücadeleye katılmaya kararlı olarak 28 Ekim 1919'da bazı arkadaşlarıyla birlikte Sivas'a gelmiş, Mustafa Kemal Paşa ile tanışmış ve Heyeti Temsiliye'de alınan kararlar, Maraş, Gaziantep ve Havalisi Kuvayı Milliye Komutanlığı'na atanmıştır. Kurduğu teşkilat ve topladığı kuvvetlerle ordu birliklerine yardımcı olarak Maraş'ın Fransızlarca boşaltılmasını sağladıktan sonra (Günay,12 Şubat 1920'de emrindeki kuvvetlerle Gaziantep'e gelen Kılıç Ali, Fransız kuvvetlerine yaptığı baskın hareketiyle savunmayı pekiştirmiştir (Turgut, 2011: 14-15).

TBMM I. Dönemi için yapılan seçimlerde 4 Mayıs 1920'de Gaziantep milletvekili seçildiyse de görevi dolayısıyla süresiz izinli sayılması 8 Mayıs'ta Genel Kurulca kararlaştırılmıştır (Turgut, 2011: 16, TBMM.Z.C., D1.C1:239). Mayıs sonunda Yozgat yöresinde ortaya

Mustafa Kemal Paşanın verdiği görevleri başarıyla yerine getirmiş, sonrada huzurunda büyük bir sınavdan geçmiş ve başarmış. Paşa, babamın o günlerde Asaf olan adını her nedense beğenmemiş. Kendisine, nereli olduğunu sormuş. "İstanbulluyum. Beşiktaş Valideçeşme, Kılıç Ali Mahallesindenim" cevabını almış. O yıllarda soyadı olmadığı için, kişiler oturdukları mahallenin adını soyadı gibi kullanırlarmış. Kılıç Ali mahallesinden Yüzbaşı Asaf Bey de "Asaf Kılıç Ali" diye anılmış. Mustafa Kemal Paşa Yüzbaşı Asaf'ı dinledikten sonra "Tamam" demiş, "Bundan sonra senin adın Kılıç Ali. Seni iki arkadaşınla birlikte (Osman Tufan ve Selim Yörük) Güney Cephesinde Ayıntab (Antep) ve Maraş'ta memur ediyorum" demiş." ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hulûsi Turgut, 2011. Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, XIII. Baskı, İstanbul, 796s.

çıkan ve Çapanoğullarının katılmasıyla genişleyen ayaklanmayı bastırmaya memur edilmekle 4 Haziran'da Antep'teki görevinden ayrılmış ve Fırka Kumandanı yetkisiyle Yozgat Livasında ilan edilen sıkıyönetim amirliğine atanarak emrindeki süvari müfrezesi ve diğer kuvvetlerle birlikte ayaklanmanın bastırılmasında etkili olmuştur. 25 Temmuz 1920'de meclise katılan Kılıç Ali, 22 Eylül 1920'de Ankara İstiklâl Mahkemesi Üyeliği'ne seçilmiştir. Arada fasıllarla 22 Temmuz 1922'ye kadar bu görevini sürdürmüş, Antep'in 8 Şubat 1921'de Fransızlar tarafından işgali üzerine 14 Şubat'ta Başkanlık Muhafız Bölüğü'nden emrine verilen 30 kişilik süvari müfrezesiyle tekrar bu yöreye gönderilmiştir. Fransızlarla anlaşma yapılmasından sonra meclise dönerek İstiklâl Mahkemesi'ndeki görevine devam etmiştir. Kılıç Ali III. ve son toplantı yılında Millî Savunma Komisyonu'nda çalışmıştır. Bu arada 26 Ağustos 1924'te kurulan Türkiye İş Bankası'nın kurucuları arasında yer almıştır (Çoker, 1995-III, 423-425; THE-SDN: 177, ŞDN:177;SGK DN-VH000190-41323).

II. Dönemde yeniden Gaziantep'ten milletvekili seçilen Kılıç Ali, Millî Savunma Komisyonu'ndaki çalışmasını sürdürürken, Takrir-i Sükûn (Huzurun Sağlanması) Kanunu'nun (TBMM. Z.C., D2, C.15: 136-166). kabulünden sonra kurulan Ankara İstiklâl Mahkemesi Üyeliği'ne (7 Mart 1925'te) seçilerek meclisten ayrılmıştır. Asker kaçakları , soygun ve öldürme olayları, Terakkiperver Fırkanın kapatılması, gazeteciler, komünistler, saltanat ve hilafeti geri getirmek isteyenler, şapka giyilmesine, tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karşı gelenler ve nihayet İzmir'de Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya suikast girişimi ve uzantısı olan ittihatçıların davalarının yargılanmasında bulunarak mahkemenin görevinin sona erdiği 7 Mart 1927'de yasama görevine dönmüştür (Çoker, 1995-III, 423-425).

III., IV. ve V. Dönemlerde tekrar Gaziantep'ten milletvekili seçilerek parlamentodaki yerini 1939'a kadar korumuştur. 17 Mart 1939'a kadar Yönetim Kurulu Üyeliği'ni sürdüren Kılıç Ali bazı banka kuruluşlarının murahhas azalığını de yapmıştır. 7 Haziran 1934'te süresini doldurduğundan söz ederek ordudan emekliliğini istemesi üzerine 1919'da Maraş ve Antep yöresi Kuvayı Milliye Komutanlığı, 1920'de TBMM Başkanlığı'nın emirleri ile Yozgat Tedip Kuvvetleri ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nda hizmeti nedeniyle 408 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince milis miralayı (Albay) sayıldığı, Millî

Müdafaa Vekâletinin 15 Temmuz 1934 gün ve Zatişleri D. Sv. Ş. 41146 sayılı yazısı ile bildirilerek o şekilde işlem yapılmıştır.

26 Nisan 1952'de tekrar Türkiye İş Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilmiş, 2 Haziran 1960'ta istifa suretiyle ayrılmıştır. İhtilâl sonrası siyasî yaşamda Demokratik Parti'yi desteklemiş ancak aktif olarak politikaya girmemiştir, bir ara yeni Türkiye Partisi'nden seçimlere girmiş fakat sonuç alamamıştır (Turgut, 2011:16). Sonraki yaşamında başka bir iş ile meşgul olmayan Kılıç Ali 14 Temmuz 1971'de İstanbul'da vefat etmiştir (Çoker, 1995-III, 423-425).

Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verilen Kılıç Ali, İstiklâl Savaşı'nda gösterdiği olağanüstü fedakârlık ve yararlılık nedeniyle Gazi Mustafa Kemal tarafından verilen tezkere ile TBMM'nin 24 Ekim 1923 tarihli kararıyla (TBMM.Z.C.,D2,C.1:9-10) Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilen ilk üç kişi arasında yer almıştır. Madalyası TBMM Genel Kurulunun 23 Mart 1925 tarihindeki birleşiminde ilk kez yapılan törende göğsüne takılmıştır (Çoker, 1995-III, 423-425).

Günümüzde Gaziantep ili Şahinbey ilçesi Kayaönü Mahallesi'nde Şehit Kılıç Ali adında da bir sokak ismi bulunmaktadır. Ali Kılıç'ın üç tane de kitabı mevcuttur. Bunlar;

- 1-Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- 2-Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- 3-İstiklal Mahkemesi Hatıraları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955

3.5. Hafız Mehmet ŞAHİN

1877'de (H.1293) Antep'te doğan Şahin, Seyfettinzade Memik Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Antep Numune Rüştüyesi'nde 1892'de tamamladıktan sonra ayrıca Nikayip Medresesi'nde öğrenim ve eğitim görmüştür. El-Hac Mersinli Ali Efendi'den icazet alarak aynı medreseye müderris olarak atanmıştır(Çoker, 1995-III, 428; SGK DN-MT106674(MT50054)111591).

1914'te Antep Eytam Müdürü olarak görev yapan Şahin, bu görevi yürütmekte iken millî mücadeleye katılarak Antep savunmasında yararlı hizmetlerde bulunmuştur. TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde Gaziantep milletvekili olarak 1 Haziran 1920'de meclise katılmış, Şer'iyye-Evkaf Komisyonu'nda çalışmıştır (THE. SDN: 152, ŞDN: 176).

Şahin, II. III. IV. V. VI. VII. ve VIII. dönemlerde de Gaziantep'ten milletvekili seçilerek parlamentodaki yerini 14 Mayıs 1950'ye kadar korumuş, mecliste Hafız Mehmet Şahin Efendi olarak anılmıştır. (Millî mücadelede takdire şayan fedakârca hizmetleri dolayısıyla Başkanlık divanının önerisi üzerine, genel kurulun 10 Şubat 1925 tarihli birleşiminde Yeşil-Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyasıyla ödüllendirilmesi kararlaştırılmıştır (Kutay, 1973: 303). Şahin, 13 Temmuz 1959'da Ankara'da vefat etmiştir. Cebeci Asrî mezarlığında toprağa verilen Şahin, evli ve altı çocuk babasıdır (Çoker, 1995-II: 428).

3.6. Reşit AĞAR

1875'te (H.1291) Adıyaman-Besni ilçesinde doğmuştur. Eşraftan Yakup Ağa'nın oğludur. İlk ve orta öğrenimini rüştiyede tamamlamış, toprak sahibi bir ailenin evlâdı olarak tarım ile meşgul olmuştur. 1900-1916 yılları arasında üç kez ilçe Bidayet Mahkemesi'nin seçilmiş üyeliğini yapmıştır (Çoker, 1995-III, 734; SGK DN-VH532290-2404).

Sivas Kongresi'nin toplanmasından (1919) sonra millî mücadeleye katılmıştır. TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimde Malatya milletvekili olarak 26 Temmuz 1920'de mecliste hazır bulunmuştur. İktisat Komisyonu'nda çalışan Ağar, 4 Ekim 1922'de altı ay izin ile meclisten ayrılmıştır. Dönem içinde 3'ü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 22 konuşma yapmış ayrıca 1 gensoru önergesi ve 3 kanun önerisi vermiştir (THE. SDN: 316, ŞDN: 149).

II. Dönemde tekrar Malatya'dan III. IV. ve V. dönemlerde Gaziantep'ten milletvekili seçilerek yasama görevini vefatına kadar

sürdürmüştür. 27 Nisan 1935'te İstanbul'da vefat eden Ağar, Edirnekapı mezarlığında toprağa verilmiştir. Evli olup yedi çocuk babası olan Ağar'ın çocukları da mecliste görev almışlardır. Bunlardan; bir oğlu Vakkas Sait Ağar 1920-1987 yılları arası IX. Dönemde, torunu Halil Ağar ise XVI ve XVII. dönemlerde Adıyaman milletvekili olarak TBMM'de görev yapmışlardır (Çoker, 1995-III: 734).

3.7. Nuri CONKER

1881'de (H.1297) Manastır'da doğmuştur. Elazığ Rızaiye Mahallesi, 66'Nolu hanede nüfusa kayıtlıdır. Babası Osman Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. Ayşe Hanım'la evli olan Conker'in; Selim Cahit, Canide ve Mesut Gökalp adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir (SGK DN-A0059753). Mustafa Kemal ile Nuri Conker'in dostlukları Selanik'teki çocukluk yıllarına dayanır. Daha sonraki yıllarda Selanik'te Üçüncü Ordu'da, Hareket Ordusu'nda, Arnavutluk Harekâtında, Trablusgarp'ta, Çanakkale'de Conkbayırı'nda, Doğu'da Muş Cephesi'nde, Kurtuluş Savaşı'nın her saniyesinde ve devrimler boyunca hep beraberdirler(Kılıç,1955:32-33).Aralarındaki şakalaşma ve samimiyet herkes tarafından bilinmektedir ve hatta Atatürk'e "Kemal" diye hitap eden tek arkadaşıdır (Kılıç, 1955:33). Atatürk, Conkbayırı Muharebesi'nde gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle ona "Conker" soyadını bizzat vermiştir. Nuri Conker'in, Atatürk ile Latife Hanım'ın boşanmalarında payı olduğu iddia edilmekte, hatta Atatürk ile İsmet İnönü'nün dahi ilişkilerinin bozulmasında onun düşüncelerinin etkili olduğu öne sürülmektedir (Duman,2006:245-264).

1902'de Harp Okulu'ndan ve 23 Ekim 1905'te Kurmay Okulu'ndan mümtaz yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 1910'da sınavla kurmay olan Conker, okulu bitirdikten sonra sırasıyla, Numune Taburu Öğretmen yardımcılığına, Redif Bölüğü Komutanlığı'na, Ordu Kurmayı Subay Talimgâhı Komutan yardımcılığına ve Küçük Subay (Astsubay) Okulu Müdürlüğü görevlerine getirilmiştir.

31 Mart 1909 olayında İstanbul'a gelip Maçka Kışlası'nı işgal etmiştir. Taşkılla muharebesine katılmış, 1910'da Selanik Talimgâhi Komutan yardımcısı olarak Arnavutluk İsyanı'na karşı savaşmıştır. 31 Mart 1911'de kurmay sınıfına geçirilmiş, 9 Haziran 1911'de II. Sınıf Redif Üsküp Fırkası Kurmaylığı'na atanmış ve 18 Ekim 1911'de Bingazi bölgesine gönderilen Conker, 19 Aralık 1911'de Bingazi Kuvvetleri Kurmaylığı'na atanarak 23 Mayıs 1912'de binbaşılığa yükselmiş ve Trablusgarp'ta eylemli olarak harbe katıldıktan sonra 3 Ekim 1912'de İstanbul'a dönmüştür (Öztürk, 1995- III, 567-569).

Sonraki yıllarda Conker Balkan Savaşları'nda Karadeniz'de Turgut Zırhlısı Kurmaylığı'na, Akdeniz Boğazı Mürettep Kuvvetleri Kurmaylığı'na, Kavak Müfrezesi Kumandanlığı'na ve bu harbin 1. Mütarekesinde Bolayır ilerisinde Mütareke Hattı Tayin Komisyonu'na, 9. Kolordu Kurmay Başkanlığı Vekâleti'ne, Harbin sonunda Genel Kurmay Başkanlığı II. Şube Bulgar Masası Müdürlüğü'ne ve I. Nizamiye Tümeni Kurmay Başkanlığı'na getirilmiştir (THE.SDN: 581, ŞDN: 146).

Balkan Harbi'nde, Bolayır ilerisinde Bulgarlarla yapılan muharebede yaralanan Conker, tedavi için bir buçuk ay Almanya'da kalmıştır. Genel savaşta 24. Alay Komutanı olarak alayı İle Mısır harekâtına katılmıştır. Daha sonra Gelibolu ve Çanakkale Savaşları'na katılmış, burada 28 Temmuz 1915'te Hono Bayırı'nda ikinci kez yaralanan Conker, Pangaltı Hastanesi'nde gerekli tedaviyi gördükten sonra 23 Ağustos 1915'te yarbaylığa yükselerek 8. Fırka Komutanlığı'na atanmıştır. Daha sonra tümeni ile Kafkas Cephesi Savaşları'na katılmış, hizmetleri karşılığı iki sene seferi kıdemi verilmiştir. Üç ay sıhhi izinle İstanbul'a gelen Conker, Askerî Ataşe olarak Lahey'e gönderilmiş 13 Haziran 1920'de Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'nde görevlendirilmiştir.

Mütarekeden sonra millî harekâta katılarak Ankara'ya gelmiş, 11 Eylül 1920'de Ankara Komutanlığı'na ek olarak Ankara Vali Vekilliği'ne atanmıştır. 16 Eylül 1920'de 41. Fırka Komutanlığına ve Adana Valiliği'ne gönderilmiş(Gürsoy,2011:98-102), Kilikya Cephesi'nde Fransızlarla çarpışmıştır. 1 Şubat 1921'e kadar Adana Valiliği'nde bulunduktan sonra 27 Şubat 1921'de üç ay süre İle Almanya'ya izinli gönderilmiştir. Almanya'ya gideceği zaman Hariciye Vekâleti, 2 Mart 1921'de yarı resmî olarak Berlin

Mümessilliği'nde görevlendirilmiştir. Daha sonra Almanya'da satın alma ve eşya sevki görevinde bulunmuş, 1 Eylül 1921'de Kurmay Albaylığa yükseltilmiştir (Öztürk, 1995- III, 567-569).

TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılmış, 12 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 601 oy alarak Kütahya'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos'ta meclise katılan Conker, 12 Ağustos 1923'te mazbatasını onaylanarak İrşad Müdafaa-i Milliye, Hariciye ve Muvazene-i Maliye komisyonlarında çalışmıştır. Bu görevlendirmelerden başka Conker, 5. Şube Başkanlığı, Millî Müdafaa Komisyonu Sözcülüğü yapmış ve ayrıca Edirne ve Adana'nın kurtuluş törenlerine katılan heyetlerde ve Yozgat'a ilk gidecek trenle hareket edecek heyette yer almıştır.

Atatürk, Nuri CONKER ve Fethi OKYAR Büyükdere'deki Necmettin Molla Yalısı'nda bir araya geldiler. Bir muhalefet partisi olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve başına Fethi Okyarın getirilmesine karar verilmiştir. Partinin genel sekreterliğine ise Nuri CONKER gelmiştir. (Gürsoy, 2011:155) Ayrıca Nuri Conker meclis çalışmalarında doludan zarar gören bağların, bahçelerin icar bedelinin affına dair bir kanun teklifi, 2 değişik konuda önergesi, Genel Kurulda 7 değişik konu üzerinde konuşmaları bulunmaktadır. Mehmet Nuri Conker ayrıca Kütahya'dan III., Gaziantep'ten IV ve V. dönemlerde de milletvekili seçilmiştir.

Yapmış olduğu hizmetlerden ötürü 22 Şubat 1927'de Kırmızı İstiklâl Madalyası, kılıçlı üçüncü mecidî, Alman Hükümetinin Üçüncü Rütbeden (Eğl Ruj) Nişanı ile İkinci Sınıf Alman ve bir Salip Nişanı, Avusturya Devletinin İkinci Sınıf Meziyyet-i Askeriye, Salip Nişanı, Kafkas Muharebesinde aldığı Gümüş Madalyalara layık görülmüştür. 10 Temmuz 1927'de emekliye ayrılan Conker Mart 1939'da vefat etmiştir (Öztürk, 1995- III, 567-569).

Nuri Conker'in Osmanlı Devleti'nin yıkılışını ele aldığı "Zabit ve Kumandan" adlı bir de eseri vardır. Mustafa Kemal Paşa da bu kitaba bir cevap niteliği taşıyan "Zabit ve Kumandan ile Hasbihal" adında bir kitap kaleme almıştır (Arı, 2006: ss.3-23).

Conker hakkında son yıllarda hazırlanan en kapsamlı çalışma Yaşar Gürsoy'un "Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker" adlı kitabıdır. Kitap Nuri Conker'in kendi hayatı ve Atatürk'le ilgili anılarını ortaya koymaktadır. Çocukluk yıllarından itibaren başlayan

Atatürk- Conker arkadaşlığını etkileyici bir dille ortaya koyan çalışma, İzmir Suikasti gibi dönemin siyasi olaylarını da birinci elden, tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. (Gürsoy, 2011:134)*.

3.8. Mehmet Ali AGAKAY

1893'te (1309) Girit'te doğmuştur. İlköğrenimini Girit'in Hanya kasabasında, lise öğrenimini İzmir İdadisinde, yükseköğrenimini İstanbul Tıp Fakültesi'nin askerî kısmında yaparak, 1 Mayıs 1917'de birinci mülâzım rütbesi ile "Askerî Hekim" unvanıyla orduya katılmıştır. 1 Mayıs 1917'den 30 Ekim 1918'e kadar Büyük Savaş'ta görev almış, savaşın ilk yılını öğrenci olarak tabip muavini unvanıyla Erzurum'da geçirdikten sonra Tuzla Hastanesi'nde ve

bir süre de Kafkas İslâm ordusunda hizmet vermiştir (THE.SDN: 427, ŞDN: 997; SGK DN-A0.153141).

* Kitapta İzmir Suikasti sonrası yaşanan bir gelişmede yakalanan kiralık katille Mustafa Kemal Paşa arasında geçen bir konuşma şu şekilde aktarılmaktadır:

"Atatürk, ileriki bir gün olayı şöyle anlatacaktı:

Ziya Hurşit'in beni öldürmeye memur ettiği iki zavallı vardı. Sorguları yapıldıktan sonra bunların birisini yanıma çağırdım. Odada kimse yoktu. Kendisine sordum:

-Sen Mustafa Kemal'i öldürecekmişsin, öyle mi?

-Evet", dedi. Ben de sordum:

-Mustafa Kemal ne yapmıştı ki onu öldürecektin?

-Fena bir adammış o. Memlekete çok fenalıklar yapmış. Sonra bize onu öldürmek için para vereceklerdi.

-Sen Mustafa Kemal'i tanıyormusun?

-Hayır.

-O halde tanımadığın bir adamı nasıl öldürecektin?

-Geçerken işaret edecekler, Mustafa Kemal işte budur, diyeceklerdi. Biz de öldürecektik.

O zaman cebimdeki tabancayı çıkararak kendisine uzattım:

-Mustafa Kemal benim, haydi al eline tabancayı, öldür, dedim.

Benden bu karşılığı alınca yıldırımla vurulmuş gibi oldu. Bir süre şaşkın şaşkın yüzüme baktıktan sonra dizüstü kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı". Bkz, Yaşar Gürsoy, 2011. Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker, Alfa Yayınları, İstanbul, 227s.

28 Temmuz 1919'da, okul masraflarını vermek suretiyle, istifa etmiştir. Bir yıl Bozüyük, bir yıl da Burdur Hükümet tabipliği görevinde bulunmuştur. Agakay; 18 Temmuz 1921'de İstiklâl Savaşı dolayısıyla yeniden askere alınmıştır. Burdur-Eğirdir Askerî Hastanesi tabipliği, Piribeyli Menzil Hattı tabipliği yapmış ayrıca Çay Mecruhîn Komisyonu tabipliği, 35. Alay sertabipliği, 12. Fırka sertabip muavinliği, 4. Seyyar Hastane tabipliği görevlerinde bulunmuştur (Güneş, 2000- II, 294-295).

14 Haziran 1923'te Yüzbaşı rütbesindeyken terhis edilmiştir. İki yıl İstanbul Yenibahçe Guraba Hastanesi göz asistanlığı, bir yıl Leylî Tıp Talebe Yurdu müzakereciliği, bir yıl Besni Trahom Mücadele tabipliği yapmıştır. 1928 yılında Yıldız'da trahomlu çocuklara ayrılan Hâkimiyet-i Milliye Okulu'nda göz hastalıkları uzmanlığı yapan Agakay, ordu hizmetinde iken geçirdiği lekeli hummaya bağlı olarak sol bacağındaki arızadan dolayı Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nce 14 Haziran 1932'de malulen emekliye sevk edilmiştir. 1 Ekim 1936'da Türk Dil Kurumu uzmanlığına atanmış aynı zamanda Gazi Eğitim Enstitüsü ve Ankara Birinci Orta Okul göz tabipliği görevini yürütmüştür (THE.SDN: 427, ŞDN: 997).

Bu görevdeyken, istifa eden Numan Menemencioğlu'nun yerine milletvekili seçilmiştir. 19 Aralık 1937 tarihli seçim tutanağı, 29 Aralık 1937'de onaylanmış ve aynı gün Meclise katılmıştır. VI. ve VII. Dönemde de Gaziantep Milletvekili seçilen Agakay, Fransızca ve Grekçe biliyordu. Dil üzerine yazdığı yazılarla Atatürk'ün dikkatini çekmiş, Türk Dil Kurumu'nda Terim Kolu, Sözlük Kolu başkanlığında bulunmuştur. Ayrıca Agakay Türkçenin araştırılması konularında yazılar yazmış 21 Ekim 1965'te Ankara'da vefat etmiştir. Cebeci mezarlığında toprağa verilen Mehmet Ali Agakay, Kelime Yapma Yolları (1943), Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü (1958) ve Fransızca-Türkçe Sözlük (1962) gibi çeşitli eserler kaleme almıştır (Güneş, 2000- II, 294-295).

Ağakay hakkında 1982 yılında bir çalışma yapılmıştır. Neşe Atabay'ın kaleme aldığı çalışma Türk Dil Kurumu tarafından, Türk diline emeği geçenler serisi içerisinde yayınlanmıştır (Atabay, 1982).

Agakay'ın diğer eserleri şunlardır:

1-Türkçe Felsefe Terimlerinin Dil Bakımından Açıklanması
Dolayısıyla Bazı Kelime Yapı Yolları (1943)

2-Türkçe Sözlük (1945)

3-Türkçede Mecazlar Sözlüğü (1949)

4-Türkçede Yakın Anımlı Kelimeler Sözlüğü (1956)

5-Fransızca-Türkçe Sözlük (1962)

6-Atatürk'ten 20 Anı (1963)

3.9. Ömer Asım AKSOY

Gaziantep'in ve Türkiye'nin yetiştirdiği önemli dil bilginlerinden birisi olan Aksoy 1898'de Gaziantep'te doğmuştur. Babası Küllüzade Abdurrahman Efendi, annesi Bayramzade Fatma Hanım'dır. Her ikisi de Gaziantep'in köklü ailelerindedir (Ayaz,2003: 6). 1924'te Beşire (1908-1992) Hanım ile evlenen Aksoy'un bu evlilikten Süreyya Şevket, Süha Şevket, Suat ve Esin adında dört çocuğu dünyaya gelmiştir (Temiz,5/2006:197-200).

Ömer Asım Aksoy, Antep Mahmudiye İlkokulu'nu, Ticaret İdadisini, 1928'de de İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. 1916'da Halep Posta ve Telgraf Baş müdüriyetinde görev yapmış, Tahrirat Kaleminde bir yıl kaldıktan sonra, Antep Posta ve Telgraf Muhabere memurluğuna nakledilmiştir. Ayrıca Ticaret İdadîsi Ulûm-u Ticariyye ve Türkçe öğretmen vekilliği yapmıştır (SGK DN-99.641.00).

1919'da İstanbul Tıp Fakültesi sınavını kazanarak Posta ve Telgraf İdaresi'nden istifa edip Haydarpaşa'daki tıp okuluna girmiştir. Bir yıl öğrenim gördükten sonra 1920'de Antep'in Fransızlara karşı verdiği savaşa katılmak üzere, Anadolu'ya geçmiştir. Kentin düşüşüne kadar da Antep'e yardım eden kıtalar arasında çalışmıştır. 1921'de Fransızlar Antep'e girince, Fransızların yönetiminde yaşamak istemediğinden Maraş'a gidip 10 ay orada kalmış ve Antep'in kurtuluşu üzerine memleketine yeniden dönmüştür. 1921-1925 arasında parasal sorunlar yüzünden çalışmak zorunda kalan Aksoy, ortaokulda Türkçe öğretmenliği, Darü'l-hilafe medresesinde Riyaziye

öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca Maarif-i Mahalliye-i İslamiyye Cemiyeti üyeliği ve Cemiyetin Halk Mektebi müdürlüğü, Gazi Sancak Gazetesi müdürlüğü ve Türk Ocağı Umumî kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. 1925'te İstanbul'a gidip Hukuk Fakültesi'ne girmiş bu fakülteyi 1928'de bitirerek Gaziantep'e dönmüştür. 1930 yılına kadar Nizip Cumhuriyet Savcılığı görevini yürüten Aksoy, daha sonra bu görevden istifa ederek Gaziantep'te avukatlık yapmaya başlamıştır (Ayaz,2003:6).

1931-1935 arasında Gaziantep İnhisarlar Başmüdürlüğü avukatlığı, Gaziantep Cumhuriyet Halk Partisi il başkanlığı ve halkevi başkanlığı ve 1933 Şubatında açılan Gaziantep Lisesi Edebiyat öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Ömer Asım Aksoy'un 1931-1935 yılları arasında yüklendiği bütün görevleri başarılı biçimde yürütmesi ve herkesin övgüsünü kazanması üzerine, Halk Partisi Genel Merkezi 1935 seçimlerinde Gaziantep milletvekili adayları arasına onun adını da almıştır. V. dönemde Gaziantep'ten milletvekili seçilmiş ve 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te meclise katılmıştır. 7 Mart 1935'te tutanağı onaylanmıştır. Dönem boyunca adliye encümenine üye seçilen Aksoy'un 1938 senesi Hariciye Vekâleti bütçesi konusunda Genel Kurul'da bir konuşması vardır (THE. SDN: 147, ŞDN: 909; Canpolat vd., 1978: 1-2-3).

26 Ocak 1933'te Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Gaziantep'i ziyareti esnasında verilen hemşerilik beratını belediye meclisi kararını kaleme almış ve Gaziantep nüfusuna hemşeri olarak kayıt işlemlerini bizzat yürütmüştür

(http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/gaziantep/kulturatlasi/atat_urkungazintepe-gels#content.05.03.14).

VI. VII. ve VIII. dönemlerde de Gaziantep'ten milletvekili seçilen Ömer Asım Aksoy, 1918'de iki arkadaşının ölümü üzerine yazdığı “İki Damla Gözyaşı” adlı ağıt ile yazı hayatına girmiştir. 1933'ten sonra dil ve folklor konusunda çeşitli yazılar yazmış ise de asıl çalışmalarını Türkçenin özleşmesi ve Türk dili alanında yoğunlaştırmıştır*. 1950'de emekli olmuş, 1941-1976 arası Türk Dil

*Milletvekili olarak Ankara'ya gelince Türk Dil Kurumu çalışmalarıyla daha yakından ilgilendi. Günlerinin yarısı Mecliste, yarısı Dil Kurumunda çalışarak geçiyordu. Çalışmalarıyla da hem Dil Kurumu'nun, hem de İsmet İnönü'nün dikkatini çekmişti. Aksoy' un Türk Dil Kurumundaki çalışmaları hem bilimsel alanda, hem de

Kurumu Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığı, 1963-1976 arası Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı, yine aynı yıllar arasında kurumun yayımladığı Türk Dili Dergisi sorumlu müdürlüğü, 1941-1983 arasında Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır.

Ömer Asım Aksoy'un 40'dan fazla eseri vardır. Bunlardan, 1933 basımlı "Gaziantep Dilinin Tetkiki", 1933 basımlı "Hasip Dürri'nin Eserlerinin Tetkiki", 1934 basımlı "Gaziantep'te Eti Eserleri", 1935 basımlı "Öz Türkçe Dersleri", 1936 basımlı "Karşılıklar Kılavuzu Üzerine Öz Türkçe", 1936 basımlı "Gaziantep Ağzında Sentaks Araştırmaları", 1936 basımlı "Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler", 1937 basımlı "Aydi Divanı", 1939 basımlı "Halkevi Konuşmaları", 1941 basımlı "Hasırcıoğlu Hafız Mehmet Ağa", Gaziantep Halkevi tarafından yayımlanmıştır (Barlas, 1972: 53-55).

Ayrıca, "Gaziantep Ağzı – I" (1945), "Gaziantep Ağzı – II" (1945), "Gaziantep Ağzı -III" (1946), "Mütercim Asım" (1962), "Anayasanın Dili" (1964), "Dil Üzerine Düşünceler" (1964), "Atasözleri ve Deyimler" (1968), "Özleştirme Durdurulamaz" (1973), "Gelişen ve Özleşen Dilimiz" (1975) Türkçe Bir Hayatgibi eserleri de Türk Dil Kurumu yayınları arasında yer almıştır (Canpolat, 1978: 6-8; Güneş, 2000- II: 301-302)

Ömer asım Aksoy'un yaşamı boyunca aktif bir çalışma hayatı olmuştur. 30 Ekim 1993'te Ankara'da vefat eden Aksoy Gaziantep'te toprağa verilmiştir (Güneş, 2000- II, 301-302). Buna bağlı olarak bugün Gaziantep'te Şehitkâmil ilçesi Güvenciler Mahallesi'nde adının verildiği bir ilkokul, yine Şehitkâmil ilçesi Ömer Asım Aksoy Caddesi Gazi Mahallesi, Ömer Asım Aksoy kültür merkezi bir nikâh salonu ve Gaziantep Üniversitesi'nde adının verildiği bir konferans salonu mevcuttur. 22 Nisan 1987'de merkezi Ankara olmak üzere kurulan ve Bakanlar Kurulu'nun 24 Temmuz 2002 günlü 2002-4812 sayılı kararıyla kamu yararına çalışan derneklerden sayılan Dil

yönetim alanındadır. Her iki görevde de şimdiye kadar bu görevleri en uzun süre yapmış kişidir. Kol başkanlığı 35, genel yazmanlığı 14 yıl sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca Bkz. Türk Dil Kurumu, "Ömer Asım Aksoy Armağanı", Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 1978, s. 1,2, 3.

Derneği tarafından 1995'ten beri her yıl "Ömer Asım Aksoy Ödülü" verilmektedir.

3.10. Ali Hikmet AYERDEM

Mart 1877'de (H.1293) Mora-Yenişehir'de doğmuştur. Balıkesir, Börekçiler Mahallesi'nde kayıtlı olan Ayerdem'in babası İsmail Bey, annesi Mihriye Hanım'dır. Evli olan Ayerdem'in bu evliliğinden Hasan Nüşet, Bedia ve Lamia adında dört çocuğu doğmuştur. (THE.SDN: 400, ŞDN: 470; SGK DN-A0045413).

26 Aralık 1898'de teğmen rütbesiyle Harbiye'den mezun olup kurmay sınıfına yükselmiştir. 18 Aralık 1899'da üsteğmen rütbesine yükselerek 9 Ocak 1902'de kurmay yüzbaşı olmuştur. 21.12.1903'te Kolağalığına terfi ederek Selanik'te Maiyeti Müşiri Erkânı Harbiyesi'ne atanmıştır. Bu görevde iken 28 Mayıs 1907, 27 Aralık 1907 tarihlerinde ek görevle Şark Demiryolu Hattı Müfettişliği yapmıştır. 6 Aralık 1907'de binbaşı olan Ayerdem, 27 Aralık 1907'de Yalova'daki 91. Alay, 1. Tabur Takip Kumandanlığı'na ve 4 Mart 1907'de Filorina'daki 24. Alay, 1. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 23 Aralık 1908'de Cumaibala'daki 65. Alay Komutanlığı'na, 31 Mart (13 Nisan 1909) Olayı üzerine Hareket Ordusu karargâhı ile İstanbul'a gelerek Yıldız'a yürüyen kol kumandanı sıfatıyla Yıldız'ı teslim almıştır (http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/01/722177/icerikler/ali-hikmet-ayerdem_142628.html., 15.03.2014).

Bu olaydan sonra kendi isteği üzerine Cumaibala'daki alayına geri dönmüş ve 14 Şubat 1909'da İzmir Şimendifer Hattı Askerî Komiserliği'ne getirilmiştir. 14 Aralık 1910'da yeni kurulan 6. Fırka Kurmay Başkanlığını ek görev olarak yürüten Ayerdem, Trablusgarp savaşı'nda İzmir'in savunmasında görev almış ve 13 Ağustos 1912'de Fırka Kurmay Başkanlığı'ndan istifa ederek sadece komiserlik görevini yürütmeye devam etmiştir. 20 Ekim 1912'de İstanbul'da Şark Hattı Komiserliği refakatine verilmiş, 18 Aralık 1912'de Şark Ordusu Menzil Müfettişliği Kurmay Başkanlığı görevine atanmıştır.

Bu görevde, ordunun geri hizmetlerinin düzenlenmesi ve Edirne'nin geri alınmasına hizmet etmiştir. 24 Ekim 1913'te Ankara'da yeni kurulan 5. Kolordu Kurmay Başkanlığı'na atanmış ve Kolordu'nun seferberliğe hazırlığını tamamlayıp, Kolorduyu Maltepe civarına naklederek mevzilenmiştir (THE.SDN: 400, ŞDN: 470; SGK DN-A0045413).

Ali Hikmet Ayardem 29 Aralık 1914'te kaymakamlığa yükselerek, İzmir'deki 4. Kolordu Kurmay Başkanlığı'na getirilmiş, İzmir'in İngilizlere karşı savunulmasında çalışmıştır. 25 Eylül 1915'te, önce 14. Fırka Komutanlığı'na, görev yerine gitmeden yeni kurulan 49. Fırka Komutanlığı'na atanmış, ardından 14 Ağustos 1916'da 49. Fırka ile Kafkas cephesine gönderilmiştir. 7 Şubat 1917'de İstanbul'a çağırılan Ayardem, 25 Mart 1917'de İzmir Demiryolu Hattı İşletme Müdürü olmuştur. 14 Temmuz 1918'de miralaylığa terfi ettirilmiş ve 27 Aralık 1918'de Hürriyet ve İtilafçıların iktidara gelmesi üzerine, işten el çektirilmiş, bunun üzerine Mayıs 1918'de İstanbul'a gelip, Şubat 1920'de İnebolu üzerinden Anadolu'ya geçmiştir

(http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/01/722177/icerikler/ali-hikmet-ayerdem_142628.html,15.03.2014). Öncelikle II. İnönü Muharebeleri'nde Garp Cephesi Kumandan Vekili sıfatıyla göreve başlamış, 11. Fırka Komutanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı görevlerinde bulunmuştur. 28 Mayıs 1922'de 2. Kolordu Kumandanlığı'na nakledilen Ayardem, Kurtuluş Savaşları'nın bütün muharebelerine katılmıştır.

TBMM'nin II. dönem seçimlerine katılmış yapılan seçimde Bursa'dan milletvekili seçilerek mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylanmıştır. 19 Aralık 1923'te Genel Kurul tarafından, Ordu Kumandanlığı'nda bulunduğu sürece izinli sayılması kabul edilen Ayardem, milletvekilliğinden istifa etti, istifa telgrafı 1 Kasım 1924 günlü toplantıda Genel Kurul'a sunulmuştur. 30 Ağustos 1926'da ferikliğe (korgeneral) terfi etmiş, 10 Mayıs 1934'te 6. Kolordu Komutanlığına getirilmiştir. Bu görevde bir sene kaldıktan sonra isteği ile 30 Mayıs 1935'te emekliye ayrılmış ve V. dönemde de Gaziantep'ten milletvekili seçilmiştir.(THE.SDN: 400,ŞDN: 470; SGK DN-A0045413).

Ali Hikmet Ayerdem; dördüncü rütbeden Mecidi, Gümüş imtiyaz Harp, Alman Harp, Avusturya Fransuva Jozef ve İstiklâl Madalya ve nişanlarına sahiptir. Aynı zamanda iyi derecede Fransızca bilen Ali Hikmet Ayerdem, 22 Mart 1939'da vefat etmiştir. Günümüzde adının yaşatılması amacıyla Balıkesir'de bir mahalleye ismi verilmiştir (Öztürk, 1995-III, 171-172).

3.11. Bekir Sıtkı KALELİ

1900'de (H.1316) Akçadağ'da, Sultansuyu Çiftliği'nde doğmuştur. Babası Yusuf Ziya Bey, Annesi Hatice Melek Hanım'dır. İlk eşi Süheyla Hanım ikinci eşi Fatma Fikriye (1913-1993) Hanım olmak üzere iki evlilik yapmıştır. Ali Aydın (1932), Mehmet Gürdal (1938) ve Ahmet (1945) adında üç tane çocuğu bulunmaktadır (THE.SDN: 149, ŞDN: 908;SGK DN-AT139710(10079)).

İlkokulu Trablusgarp'ta Mekteb-i İrfan'da, ortaokulu İstanbul Beyazıt Rüştüyesi ve Fatih Askerî Rüştüyesi'nde, liseyi Kuleli Askerî Lisesi'nde okumuş, 7 Mart 1912'de Harp Okulu'na girmiştir. 25 Aralık 1916'da zabıt vekili, 30 Nisan 1917'de mülâzım-ı evvel, 10 Ekim 1920'de mülâzım-ı sani olmuştur.

İhtiyat Zabıt Namzetleri Talimgâhı'nda öğretmenlik, İstanbul hücum taburunda bölük zabıtlığı ve yaverliği, Babiâli hücum müfreze komutanlığı görevlerinde bulunmuştur. 16 Mart 1920'de İstanbul Maltepe Endaht Mektebinde görevli iken Kocaeli Kuvayı Milliyesi'ne katılmıştır. Özgeçmişindeki anlatımına göre, İstanbul'dan Anadolu'ya silah sevkinin sağlanmasına yardım etmiş, 1920 yılının Ekim ayında kurye olarak Moskova'ya gitmiştir. Dönüşünde Rus Hükümetince millî hükümete yapılan para yardımında paranın Türkiye'ye nakline nezarete bulunmuştur. Bundan sonra 3. Kafkas Fırkası Emir subaylığında bulunmuş. Kütahya ve Sakarya savaşlarına katılarak 1 Eylül 1921 'de yaralanmıştır. Daha sonra Askerî Mektepler Müfettişliği emrinde ve en son İstanbul Merkez Kumandanlığı'nda görevli iken, tekrar yaralanmıştır. 3. dereceden harp malûlü olarak bir üst derece verilerek yüzbaşılığa yükseltilmiş ve 15 Haziran 1925'de emekliye sevk edilmiştir (Güneş, 2000-II, 292-293).

Kendisine, "İstiklâl muhârebâtı bidayetinde ibraz eylediği yararlılığı tebcilen birinci defa olarak Müdafaa-yı Milliye Vekâleti'nin inhası üzerine 5 Nisan 1925 tarihinde toplanan Büyük Millet Meclisi'nce 14 Mayıs 1925'te Gazi Mustafa Kemal imzalı takdirname verilmiştir". 1926'de İstanbul Liman Şirketi Müfettişliği yapmış, 1929-1930 ders yılı sonunda İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Daha sonra Emniyet Sandığı Avukatlığı görevini üstlenmiştir (THE.SDN: 149, ŞDN: 908;SGK DN-AT139710(10079)).

Bu görevdeyken V. dönem seçimlerine katılarak milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te meclise katılmış, 7 Mart 1935'te tutanağı onaylanmıştır. Dönem içinde İktisat, Millî Müdafaa encümenlerinde görev yapmıştır. Ayrıca, Belediye Kanunu'na Ek Kanun, Memurin, İskân Kanunu'na Ek Kanun, İzmir Vilayeti Turistik Yolları'nın İnşası hakkındaki kanunun, İskân Kanununun 3. maddesine bir fıkra ilâvesini müzakere etmek üzere kurulan geçici encümenlere de üye seçilmiştir. Ayrıca Kaleli Askerî ve Mülkî Tekaüd Kanununun 18. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun, Maarif Vekâleti 1937 yılı bütçesi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu, vekillerin tekaüt maaşının yetimlerine intikal edip etmeyeceği hakkındaki mazbata dolayısıyla Genel Kurulda konuşmalar yapmıştır.

VI. VII. ve VIII. dönemlerde de Gaziantep Milletvekili seçilen Bekir Sıtkı KALELİ, 24 Ocak 1961'de vefat etmiştir (Güneş, 2000-II:292-293; SGK DN-AT139710810079; THE, SDN: 149, ŞDN: 908).

3.12.Numan MENEMENCİOĞLU

1893'te (H.1309) Bağdat'ta doğmuştur. Babası Meclis-i Ayan Üyesi Rifat Bey, Annesi Namık Kemal'in kızı Feride Hanım'dır. Mana Selma (1894) Hanım ile evlenmiştir. Yeğeni (kız kardeşinin kızı) Feride Nevin'i evlât edinmiştir(SGK, DN-93.165.930).

İlk ve ortaokul Selanik'te Terakki ve İstanbul Burhan-ı Terakki okullarında okuyan Menemencioğlu, lise öğrenimini Fransa'da tamamlamıştır. Lozan

Üniversitesi Hukuk Fakültesini 1914'te bitirip, Hariciye Vekâleti'nde göreve başlamıştır. 29 Ekim 1914-31 Ekim 1922 arasında Viyana Sefareti 3. Kâtibi olarak görev yapmıştır. 1 Kasım 1922- 19 Ocak 1923 arasında Bern Sefareti evrakını muhafazaya memur edilmiştir. 20 Ocak 1923'te Paris Mümessilliği İkinci Kâtibi, 5 Mayıs 1923'te Bükreş Elçiliği Başkâtibi, 29 Aralık 1924'te Atina Elçiliği Başkâtibi, 14 Haziran 1927'de Beyrut Başşehbenderi, 23 Haziran 1928'de Birinci Daire Umum Müdürü görevlerinde bulunmuştur. 1 Temmuz 1929'da Elçi Payesiyle Müsteşar, 1 Ağustos 1931'de 1. Sınıf Orta Elçi unvanıyla Müsteşar, 11 Haziran 1933'te Umumî Kâtip olmuştur (THE, SDN: 420, ŞDN: 998).

Bu görevdeyken V. dönemde Gaziantep milletvekili seçilmiştir. 28 Mart 1937 tarihli seçim tutanağı 5 Nisan 1937'de onaylanarak aynı gün meclise katılmıştır. Yine aynı tarihte Celal Bayar Kabinesi'nde Hariciye Vekâleti Siyasî Müsteşarlığı'na atanan Menemencioğlu, Siyasî Müsteşarlıkların kaldırılması üzerine Hariciye Vekâleti Umumî Kâtipliği'ne getirilmiştir. 29 Kasım 1937'de istifa etmiş, Nyon anlaşmasının maksadı ve onun yüklediği mükellefiyet hududu dâhilinde kalmak şartıyla anlaşmalar akdi için hükümete salahiyet verilmesi hakkındaki kanun dolayısıyla, Genel Kurul'da bir konuşma yapmıştır.

VI. ve VII. dönemlerde İstanbul milletvekili seçilen Menemencioğlu, Saraçoğlu Kabinesinde 14 Ağustos 1942, 9 Mart 1943 tarihleri arasında Hariciye Vekilliğinde bulunmuştur. Daha sonra istifa etmiş, 9 Kasım 1944'te Paris'e Büyükelçi olarak atandıktan sonra 2 Kasım 1950'de emekli olmuştur. XI. dönemde de Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilen Numan Menemencioğlu 15 Şubat 1958'de vefat etmiş, Ankara, Cebeci mezarlığında toprağa verilmiştir (Güneş, 2000-II:298-299; SGK DN-93.165.930; THE.SDN: 420, ŞDN: 998).

3.13.Ahmet AKSU

1887 Pazarcık-Bağdımsağır köyünde doğmuştur. Babası Salih Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Rüştüyeden (ortaokul) mezun olmuş tarım işleriyle uğraşmıştır. Pazarcık'ta dâva vekilliği yapmıştır. İlk eşi Melek (1891-1963) Hanım'dır. Bu evlilikten Fatma (1910), Atiye (1914), Hasan (1921-1945) ve Şaziye (1927) adında 4 çocuğu dünyaya gelmiştir. İkinci evliliğini Emine (1911-1989) Hanım ile yapan Aksu, bu evlilikten de Rabia (1927-1930), Zülkif Kemal (1931) ve Salih Şahap (1934-1969) adlarında 3 çocuk sahibi olmuştur.

Ahmet Aksu, Pazarcık CHP İlçe Yönetim Kurulu Üyeliği, Başkanlığı ve Gaziantep Umumî Meclis Üyeliği, ayrıca 26 Mart 1939 - 15 Ocak 1943 yılları arasında Gaziantep Mebusu olarak meclis çalışmalarına katılmıştır (Günay, 2007-V: 285-286). Dönem boyunca her yıl Maliye Encümeni Azalığı'na seçilmiştir. Meclisteki görevi esnasında Hatay halkının askerlik işleri ve Hatay Vilâyeti'nin kurulması hakkındaki kanun lâyihasını müzakere için, İskân Kanunu, Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile Uzunköprü - Svilengrad arasındaki demiryoluna dair, sanayi kanun lâyihası ve küçük sanatlar kanun lâyihasını müzakere etmek ve fevkalâde ihtiyaçlar için yaptırılacak Nâfia binalarına ait eşyanın gümrüksüz ithali hakkında kurulan muvakkat encümenlerde aza olarak görev yapmıştır. Ahmet Aksu, 11 Kasım 1954 yılında vefat etmiş, Pazarcık Merkez Mezarlığına defnedilmiştir (Günay, 2007-V:285-286; THE. SDN: 148, ŞDN: 1057; Sicil No: 1057. 3).

3.14. Abdurrahman MELEK

1312 (1896) yılında Antakya'da doğmuştur. Antakya eşraflarından ve eski belediye reislerinden Melekzade Hacı Faik Efendi'nin oğludur. Annesi Aslen İstanbul doğumlu olan Hatice Hanım'dır. Eşi Leman Hanım'dan, Faik, Erdem ve Gökçen (Erner) adlarında üç çocuğu bulunmaktadır (Tekin,1999:256;Galiöglü,2003:8-24).

İlkokulu ve rüştiye (ortaokul) Antakya'da, sultaniyi (Lise) Halep'te bitirdikten sonra 1913 yılında Şam tıbbiyesine girmiştir (Öztürk,1998-XIII,456; SGK DN-96.411.900). Bir sene sonra İstanbul Tıp Fakültesi'ne geçmiş, 1919'da buradan mezun olmuştur. 1914 yılında Melek, kendisi gibi yüksek tahsilli üç arkadaşı ile birlikte Antakya'da Türk Ocağı'nı açmıştır. Ancak bir süre sonra ocağın kurucuları ve üyeleri olan gençlerin bazılarının seferberlik nedeniyle askere veya tahsil için başka memleketlere gitmesi sebebiyle ocak kapatılmıştır. Bu dönemde Melek'te askere alınarak 41. Fırka'da yedek subay-doktor yardımcısı olarak askerliğini tamamlamıştır (Galiöglü,2003:8-24).

Daha sonra Melek 1919 yılında tıp fakültesini bitirdikten sonra Viyana ve Paris'e giderek mesleki bilgisini geliştirmiştir. Yurtdışı dönüşünde İstanbul Tıp Fakültesi'nde bir yıl boyunca asistan olarak çalışan melek bundan sonraki yaşamında siyasetle uğraşmıştır (Tekin,1999:256; Galiöglü,2003:8-24; THE.SDN:150, ŞDN: 1058).

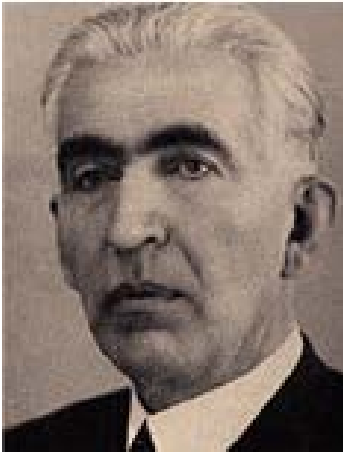
Melek, Hatay'da bulunduğu süre boyunca çeşitli faaliyetlerle uğraşmış Hatay'ın gelişmesi ve ilerlemesi adına çalışmalar yapmış yapılan çalışmalara da destek vermiştir. Bu bağlamda Melek, Ağustos 1921 yılında Hatay'da "Nehr-i Asi'den İstihali Elektrik Şirketi" adıyla kurulan elektrik şirketinde görev almak kaydıyla çalışmalarda bulunmuştur (Tekin, 1998; ss.2-9).

1938-1939 arasında Hatay Devleti Başbakanlığı'nı yapan Melek, başbakanlığı sürerken VI. dönem seçimlerine katılarak Gaziantep'ten milletvekili olmuştur. VII ve VIII. dönemlerde

milletvekili olarak görev yapan Melek, 26 Mart 1939 günü yapılacak olan milletvekili seçimlerinde CHP milletvekili adayı olarak gösterilmiş, CHP'nin 420 adayının katıldığı bu seçimlerde Gaziantep milletvekili seçilmiştir. Seçimlerin akabinde Ankara'da törenle karşılanan milletvekilleri TBMM'de yemin ettikten bir gün sonra genelkurmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ı ve İsmet İnönü'yü ziyaret etmişlerdir. Melek 29 Nisan 1939 günü Hatay'a gelerek görevine başlamıştır (Güçlü, 2001: 368; Galioğlu, 2003: 8-24). 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Dışişleri Komisyonu üyeliğine seçilmiş 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir.IX. dönemde ise Hatay milletvekili olarak TBMM'ye katılmıştır.

Abdurrahman Melek Fransızca, Almanca ve Arapça bilmektedir. 13 Ocak 1978 tarihinde vefat etmiş, cenazesi 16 Ocak Pazartesi günü Karşıyaka Ankara mezarlığında defnedilmiştir (Çufalı, 2012-III, 447). Ayrıca bugün Antakya'da Meydan Mahallesi içerisinde bir caddeye de ismi verilerek hatırası yaşatılmaktadır. Melek'in Hatay'ın kurtuluşu ve Anavatana katılmasını konu olan birde eseri mevcuttur (Melek, 1966).

3.15. Nuri PAZARBAŞI

1885'de (H.1301) Gaziantep doğmuş olan Mehmet Nuri Pazarbaşı, medrese eğitimi almış ve aynı zamanda da iyi derecede Arapça ve Farsça bilmektedir. Babası ilim sahibi bir adam olan Şirvani Cami'si İmamı Mehmet Efendi'dir. Annesi Fatma Hanım'dır. Behiye (1887-1971) Hanım ile evli olup, Mehmet Ali (1904-1973), Necmettin (1909-1966), Selâhattin Eyyubi (1916-1979), Asiye Münevver (1914), Talât Enver (1917-1939) ve Ülker (1925) adlarında 6 çocuk babasıdır.

Tüccar bir aileye mensup olması hasebiyle ticaretle uğraşan Mehmet Nuri Bey, Osmanlı devletinde belediye başkanlığı ve ticaret odası başkanlığı yapmış kimselere verilen *Pazarbaşı* unvanını da buradan almaktadır (THE. SDN: 1059, ŞDN: Yok).

Pazarbaşı 1910 yılında Antep'te öksüz ve yetim çocuklar için “Darüleytam Mekteb”ni açarak savaş döneminde bu çocukların sahipsiz kalmasına engel olmaya çalışmıştır. Okulun bütün giderleri ve çocukların ihtiyaçları tamamen Mehmet Nuri Pazarbaşı Bey tarafından karşılanmıştır (Günay, 2007-V, 291).

Savaşın ilk yıllarında Antep savunmasında üzerine düşen vazifeleri yerine getiren Pazarbaşı, şehrin önde gelenleri tarafından kurulan “Cemiyet-i İslamiyye”nin de üyelerindedir. Ayrıca Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İdare Heyeti'nin başkanlığını da yapan Pazarbaşı, mal varlığının büyük bir kısmını bu yolda harcamıştır ve hatta Fransızlar tarafından bugünkü Millet Hanı'nda o dönemde tutsak edilmiştir.

İstiklal madalyası alan Pazarbaşı; 26 Mart 1939 ve 15 Ocak 1943 yıllarında Gaziantep mebusu olarak görev yapmıştır. Dönemin bütün içtima seneleri başında İktisat Encümenliği'nde aza olarak görev yapmıştır. Ayrıca İskân Kanunu'nun 32. maddesinin tadilini ve bu kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesini müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümeninde aza olarak görev almıştır.

Pazarbaşı aynı zamanda; “Adam Olmanın Anahtarı” ve “Kur'an Duaları Usul Defteri”, “Gençlere Öğüt Ahlak Ve Terbiye” adında üç tanede eser kaleme almıştır. 1960 yılında Hidemat-ı Vataniye kanununa göre kendisine aylık 500 lira maaş bağlanan (Resmî Gazete: 9, VI.1958: 9927) Mehmet Nuri Pazarbaşı 16 Nisan 1961 yılında Gaziantep'te vefat etmiştir (Günay, 2007-V:291; Güzelhan, 1959: 12-16). Günümüzde adının yaşatılması amacıyla Gaziantep'te; Nuri Pazarbaşı adını taşıyan bir ortaokul, Şahinbey ilçesinde bir mahalle ve yine adının verildiği birde toplu konut sitesi bulunmaktadır.

3.16. Cemil Sait BARLAS

1905(H.1321) yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Temyiz Mahkemesi üyelerinden Mehmet Sait Bey, annesi Zahide Hanım'dır. İstanbul Erkek Lisesi'nden sonra 1929 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiştir (SGK DN-MT.112840-MT.80218).

1932 yılında Heidelberg Hukuk Fakültesi'nde Türkiye'de hisse senetleri konusunda doktora yapmış daha sonra İstanbul I. Sulh Mahkemesi Hâkimliği, Adliye Müfettişliği, Etibank Hukuk Müşavirliği görevlerinde bulunmuştur. VII. ve VIII. dönemlerde Gaziantep'ten CHP milletvekili seçilen Barlas 1946'da Makro Paşa gazetesinde çıkan bir yazı üzerine Sabahattin Ali'yi mahkemeye vermiştir. Mahkeme sonucu Sabahattin Ali* 4 ay hapse mahkûm olmuştur (Çufalı, 2012-III, 443-444).

12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Anayasa Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. Bu komisyonun kâtipliğini yürütmüş, 11 Kasım 1946 tarihinde ise TBMM Ekonomi Komisyonu üyeliğine seçilmiştir (THE.SDN: 283, ŞDN: 1216). 5 Kasım 1947 tarihinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiş, II. Saka Hükümeti'nde (10 Haziran 1948-14 Ocak 1949) Ticaret Bakanı, Günaltay Hükümeti'nde Ekonomi ve Ticaret Bakanı (16 Ocak 1949-7 Haziran 1949) ve Devlet Bakanı (7 Haziran 1949-22 Mayıs 1950) olarak yapmıştır (Çufalı, 2012-III, 443-444).

*"Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz ile birlikte 1945 yılında "Markopaşa" dergisini çıkarıyordu ve dergi Tan matbaasında basılıyordu. O dönemde Türkiye Sosyalist Fırkası'na üye olan bu yazarlar, başta hükümetin politikalarını eleştiriyorlar, ne istediklerini açıkça ortaya koyuyorlardı. 4 Aralık 1946 günü TBMM'de sıkıyönetimin uzatılmasıyla ilgili görüşmelerde Cemil Sait Barlas bir konuşma yapmış ve Markopaşa'yı "kökü dışarıda" ve "yabancı ideoloji" nitelemeleriyle suçlamıştır. Sabahattin Ali ise "Ayıp" başlıklı başyazısıyla aynı zamanda yabancı sermaye girişini çok sert bir dille eleştirir." Şeklinde devam eden Barlas ve Sabahattin Ali arasındaki olayla ilgili olarak Ayrıca Bkz. Seyhan, N., Esen, N., 2004, *Mahkemelerde –Belgeler/Sabahattin Ali Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, s, 153.

1951 yılında basın hayatına atılan Barlas, Ankara'da haftalık Pazar Postası gazetesini çıkarmış, bir yıl sonra gazetenin yayınına ara vermiştir. 1953 yılında yine Ankara'da Son Havadis gazetesini yayınlamaya başlamıştır. 1956'da Pazar Postası'nı yeniden yayınlamaya başlayan Barlas, 1958'de Son Havadisi, 1959'da ise Pazar Postası'nı kapatmıştır.

1961 yılında Kurucu Meclis'e CHP temsilcisi olarak girmiştir. Milli Reasürans T.A.Ş. Genel Müdürü olmuş, ölünceye kadar bu görevini devam ettirmiştir. Barlas aynı zamanda Gaziantep Suburcu Cad. Türkiye Eczanesi adında Eczane işletmesi yapmıştır (Ticaret Sicil No: 422-Gaziantep TSO, GTOY, 1954, İstanbul Matbaası). Almanca ve Fransızca bilen, evli ve 3 çocuk babası olan Barlas, 10 Ekim 1964 tarihinde Adapazarı yakınlarında bir trafik kazasında vefat etmiştir. Gaziantep Atatürk Mahallesi'nde, Cemil Sait Barlas adı bir caddeye verilerek hatırası yaşatılmaktadır (Çufalı, 2012-III, 443-444).

Eserleri:

1. Hjalmar Schacht, Horace Greely, Daha Çok Para, Daha Çok Sermaye, Daha Çok İş, (Çev. Cemil Sait Barlas), İzmit: Selüloz Basımevi, 1950

2. Das Türkische Aktienrecht Inaugural, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Juristischen Fakultät der Karl-Ruprechts-Universität zu Heidelberg. Bruchsal: J. Kruse und Söhne, 1952.

3. Devrilen Diktatörler, İstanbul, 1960.

4. Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1962 (Çufalı, 2012-III:443-444; SGK DN-MT.112840-MT.80218; THE.SDN: 283, ŞDN: 1216).

3.17. Muzafer CANBOLAT

1323 (1907) yılında Kilis'te doğmuştur. Baba adı Ahmet, Anne adı Siret'tir. 1932 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Tıp Fakültesi Talebe Kâtibi Umumisi ve Reisliği ile Milli Türk Talebe Birliği Başkanlığı yapmıştır. 1934- 1943 yılları arasında Serbest doktorluk yapan Canbolat, Ankara Numune Hastanesi'nde Kadın Hastalıkları Uzmanı olarak da çalışmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanlığı görevlerinde bulunmuş ayrıca VII ve VIII. dönemlerde Gaziantep'ten CHP Milletvekili seçilerek meclise girmiştir (THE. SDN: 284, ŞDN: 1217).

12 Ağustos 1946 tarihinde ad çekme suretiyle Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu'na seçilmiştir. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği, 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilerek bu görevde belli bir dönem çalışmıştır.

Ekim 1961 seçimlerinde Millet Meclisi'ne CHP adayı olarak Gaziantep'ten seçilen Canbolat, 1962'de milletvekili olmadan önce son olarak hissedarı olduğu Padeko İlaç Limited Şirketi'nin müdürü olarak görev yapmıştır. Almanca ve Fransızca bilen, evli ve 1 çocuk sahibi olan Canbolat, 26 Mayıs 1967 Cuma günü vefat etmiştir (Çufalı, 2012-III:445; THE. SDN: 284, ŞDN: 1217).

3.18. Ali Şefik ÖZDEMİR

1885'te Mısır-Kahire'de doğan Ali Şefik Özdemir Bey'in babasının ismi Ahmet Cevdet Bey, annesinin ismi ise Sacahan'dır (ya da Haccehan). Kafkasya'dan Mısır'a göç eden Adige Mısır Kölemenlerinden Özdemir ailesine mensuptur.

Özdemir Bey, Kahire El-Ezher ve Darü'l-fünun Edebiyat-ı İslamiyye Şubesi

mezunudur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Hatay, Irak ve Suriye'de İtilaf Devletlerine karşı başarılı mücadeleler vermiştir. Çok iyi derecede Fransızca, İngilizce ve Arapça Bilmekte olan Özdemiş Bey, Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Hatay ve Antep'te Fransızlara karşı şehir müdafaasında Milis Yarbayı rütbesiyle görev alarak Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlatılan Milli direnişeye katılarak mücadeleye devam etmiştir (Güner,2007: 49-65). Özellikle Antep harbi sırasında, Suriye hakkında Mustafa Kemal Paşa'ya bilgi vermek maksadı ile Antep'e gönderilmiş burada iken, Fransızların Suriye'yi işgal etmeleri üzerine Antep müdafaasının başına getirilmiş ve nihayete kadar da bu vazifesini devam ettirmiştir (THE. SDN: 287, ŞDN: 1113).1922 yılında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emri, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın talimatı ve TBMM'nin onayı ile Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul'u anavatana bağlamak, bölgede İngiliz mandası ve bir Kürt devleti oluşumuna engel olmak üzere harekâtı başlatmıştır. Kuzey Irak'ta TBMM Hükümeti'nin otoritesini etkin bir duruma getirmeye çalışmış, kendisinden sayı ve teknik bakımından üstün İngiliz kuvvetleri karşısında başarı ile mücadelesini sürdürmüştür (Türkmen, 2003:85-90).

Tüccarlık, çiftçilik, nâfia işleri, Şam-Türk Arap Birliği Teşkilatı Kuruculuğu, Müteahhitlik, Ayıntap Milis Kaymakamlığı gibi iş ve memuriyetliklerin yanı sıra Cumhuriyet'ten sonra da TBMM VI. Dönem Siirt ve VII. Dönem Gaziantep Milletvekilliği yapmıştır. Yaşamı boyunca çeşitli devlet kademelerinde askeri ve siyasi vazifeler ifa ettikten sonra, 17 Mayıs 1951 tarihinde Ankara'da vefat etmiş ve vasiyeti üzerine cenazesi Gaziantep'e getirilerek Asrî mezarlığa, 18781 numaralı mezara gömülmüştür. Ali Şefik Özdemiş Bey Antep'liler tarafından unutulmamış, bugün Gaziantep'te Şahinbey ilçesi Düztepe mahallesine ve Oğuzeli ilçesinde bir mahalleye ismi verilmiş ayrıca Gaziantep Üniversite bulvarında adına bir park ve anıt yaptırılmıştır (Güner, 2007: 49-65).

3.19. Cemil ALEVLİ

Gaziantep'in Alaybey Mahallesi'nin Tüysüz sokağında Külekçi oğullarına ait bir evde Rumi 1317 miladi Ekim 1901 tarihinde dünyaya gelmiştir. Babası Ali Veli Mustafa Remzi Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. Balıklıda bulunan Mahmudiye Okulu, ardından Numune Rüştiyesi ve Aynül Maarif (Gaziantep Ticaret İdadisi)'te okumuştur (Alevli, 1963:1-3; SGK DN-AT128778-9).

Gaziantep Savunması sırasında bir süre Balıklı Cephesinde görev yapmış, sonra şehirde bulunan çocuk ve kadınların Tekirsin köyüne nakledilmesi görevinde bulunmuştur. Bu kafilenin savaş bitene kadar güvenlik sorumluluğunu üstlenmiş, daha sonra İktisat Vekâleti adına Almanya'ya tahsile gönderilmiştir. Alevli Almanya'ya eğitime gitmesini; “...Antep harbini takiben Ali Beşe (Cemil Alevli'nin dayısı) yine eski idealini (Yurt dışına öğrenci göndermek) tahakkuk ettirmek maksadı ile Antep'ten 5 ve Kilis'ten 1 olmak üzere 6 öğrencinin Vilayet Özel İdaresi tarafından muhtelif teknik şubelerde öğrenim yapmalarını ve dönüp Antep'te bildiklerini tatbik etmelerini sağlamak maksadı ile teşebbüse geçti. Gaziantep Vilayet Özel İdaresi de bu teşebbüsü benimsedi. Ali Beşe bu meydanda benimde Almanya'da tahsil etmemi teklif etti. Dayımın teklifini sevinçle kabul ettim.” sözleriyle anlatmaktadır (Alevli,1963:36).Mektuplar halinde gönderdiği Almanya izlenimleri Gazi Sancak Gazetesinde “Almanya'dan Mektuplar” başlığıyla yayınlanmıştır.

Sanayi nesciye ve makine tahsil ettikten sonra memlekete dönen Alevli, bir süre İktisat Vekâleti'nde Heyeti Fenniye'de çalıştıktan sonra bir fabrika kurmak hususundaki idealinin gerçekleşmesi için serbest ticaret hayatına atılmıştır.İlk önce sermaye aramış, bulamayınca idealinde yaşattığı fabrikayı kurabilmek için sermayeyi bizzat temin etmeye teşebbüs etme amacıyla, çeşitli sektörlerde birden fazla iş kurma girişiminde bulunmasına rağmen başarısız olmuştur. En son uğraştığı traktör, oto lastiği ve akaryakıt satım işine girmiş ve burada istikrar sağlamıştır. Bu işle uğraşırken asıl hedefi olan

fabrikanın makinelerini temini hususunda Avrupa'daki ilgili firma ve şirketlerle temas halinde bulunmuştur (Alevli, 1963: 57). 7 yıl ticaret hayatında çalıştıktan sonra fabrikayı kuracak sermayeyi elde eden ve bizzat Avrupa'ya giderek daha önceden konuşup anlaştığı firmalardan teçhizatları satın alan Alevli, 1932 yılında Almanya ve Avusturya'dan temin ettiği 968 iplik makinesini paketleterek Türkiye'ye göndermiştir (Alevli, 1963: 57-59). Lakin gelen makineler büyük ve teferruatlı olduğu için taşınması zor olmuştur ve gerekli vinç ya da kaldıraçlar temin etmek oldukça güçtür. Bu yüzden Alevli'nin zahmetlerle getirdiği makineler aylarca tren garında bekledikten sonra Antep'e getirilebilmiştir*. Netice itibari ile Alevli çeşitli zorluklarla 1933 tarihinde Veliç İplik Fabrikası'nı faaliyete geçirmeyi başarmıştır. Son güne kadar da başında müdürü ve sahibi olarak işletmiştir (Alevli, 1963: 57-59; THE.SDN: 1390, ŞDN: 370).

Cemil Alevli 1940 yılında CHP Gaziantep Vilayet İdare Heyeti'ne seçilmiştir. 1943 yılından itibaren de CHP İl İdare Kurulu Başkanı olmuştur. 1930 yılından itibaren Ticaret Odası ve Belediye azalıkları, Kızılay 2. Başkanlığı ve Türk Ocağı üyeliğinde görev alan Alevli, 1943 yılından itibaren yapılması için maddi ve manevi katkılarda bulunduğu Gaziantep Havaalanı ve çeşitli zorluklarla karşılaşmasına rağmen kurulmasında büyük katkılarının olduğu tenis kortunu 1944 yılında faaliyete geçirmiştir (Alevli, 1963: 75-79).

Cemil Alevli, 1946 seçimlerinde CHP listesinden milletvekilliğine, 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Bayındırlık Komisyonu üyeliğine, 11 Kasım 1946 tarihinde TBMM Ekonomi Komisyonu üyeliğine, 5 Kasım 1947 ve 5 Kasım 1948 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiş ve 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde Ticaret Komisyonu üyeliklerine seçilerek görevlendirmelerde bulunmuştur.

Cemil alevli Gaziantep adına oldukça faydalı işler başarmanın yanında günümüzde de faaliyet veremeye devam eden önemli kamu

*Alevli Viyana'dan getirttiği mühendis ile makinelerin montaj işini yapıyordu lakin makinelerden bazılarının tahribata uğramasından ötürü parçaların temini çok zor görünüyordu, bu durum karşısında sıkışıp kalan mühendis Alevliye bir mektup bırakarak kaçmıştır. Konu ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. Cemil Alevli, (1963). Gençlere Başarı Yolu, Haz.:Hulûsi Yetkin, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yay., S:36, Işık Matbaası, Gaziantep.

binaları da yaptırmıştır bunlardan; 1952 yılında Yazıcık semtinde Mehlika Alevli İlkokulu'nu, 1963 yılında da Karşıyaka semtinde 20.000 m² alan üzerine Adsız İlkokulu örnek verilebilir. (Vefatından sonra Adsız İlkokulu, Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından Cemil Alevli İlkokulu olarak değiştirilmiştir.) . Ayrıca yabancı dil ve çağdaş eğitimin ön planda olduğu Özel Gaziantep Koleji'ni kurmuş , bundan sonraki yaşamını tamamen eğitime adayan Alevli, yeni kurulan Gaziantep Koleji'nin gelişmesi, büyümesi ve kalkınması için çalışmış, aynı zamanda Suburcu caddesinde, gaz, benzin, mazot, makine yağı, iplik, dokuma, pamuk ithalat ve toptan ticaret işiyle uğraşmıştır (Ticaret Sicil No:1267-1954-Gaziantep TSO, GTOY, İstanbul Matbaası).

1926 yılında İstanbul hâkimlerinden Mehmet Ali Kavadar'ın kızı Emine Mehlika Hanım ile (d. 1912, ö. 1993) evlenen ve bu evlilikten Oktay, Nüket ve Ayla adlarında üç çocuğu dünyaya gelen Alevli, iyi derecede Almanca bilmektedir. 1 Nisan 1972 tarihinde vefat etmiştir¹ (Çufalı, 2012-III: 439-440; SGK DN-AT128778-9; THE.SDN: 1390, ŞDN: 370). Ayrıca Cemil Alevli adının yaşatılması adına bugün Gaziantep'te bir koleje, bir ilkokula, bir sağlık ocağına ve bir de caddeye ismi verilmiştir.

3.20. Aşir ATLI

1881'de Kilis'te doğmuştur. Büyük Çerkez sürgününde (1864) önce Balkanlara, daha sonra da Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan bir Adige ailesinden olup babasının ismi Mehmet Bey'dir.

1903'te Harp Okulu'nu, 1906'da Harp Akademisi'ni Mümtaz Yüzbaşı olarak bitirmiştir. 1911'de Kurmaylığı onanmış, I. Dünya Savaşı'nda Irak cephesinde kurmay görevlerinde, tümen

¹Cemil Alevli'nin Hayatı ve Görüşleri için ayrıca Bkz.:Cemil Alevli, (1963). Gençlere Başarı Yolu, Haz.:Hulûsi Yetkin, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yay., S:36, Işık Matbaası, Gaziantep.

komutanlıklarında ve ek görevle Süleymaniye Mutasarrıflığında bulunmuştur (SGK DN, AT128778-9).

27 Haziran1918'de 2. Tümen,14 Aralık1919'da 23. Tümen, Ağustos1921'de 16. Tümen Komutanlıklarına atanmıştır. 23. Tümen Komutanlığı sırasında İzmir Doğu Cephesi Kuvay-ı Milliye Komutanlığı yapmıştır. Bu cephede birlikle savaştığı Kuvay-ı Seyyare güçlerinin Marmara ve İç Anadolu'daki karşı ihtilal hareketlerini bastırmaya gönderildiği bu devrede Kuvay-ı Seyyare Komutanı Çerkez Ethem Bey'le bazı anlaşmazlıkları olmuştur. Bunun üzerine Yunan saldırısının ilerlemesi üzerine ve kendisinin de Çerkez asıllı olması sebebiyle Bekir Sami Günsav ile birlikte Bursa'nın Yunanların eline düşmesinden sorumlu gösterilmek istenmiştir. Fakat hizmetlerini bilen ve takdir eden Mustafa Kemal Paşa'nın araya gitmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onları savunması üzerine cephe gerisinde Antalya Valiliği ve Bölge Komutanlığı'na atanmıştır (Kasım1920–Ağustos1921). Bu görevi sırasında İtalyanlarla politik ve askeri işbirliğini sağlamış, Kütahya-Eskişehir Muharebelerinde TBMM Ordusunun yenilgiye uğraması üzerine tekrar cepheye çağırılmıştır ve Sakarya Savaşı devam ederken, gösterdiği kahramanlıklardan dolayı albaylığa terfi ettirilmiştir (THE, SDN: 1390, ŞDN: 370).

1914'de Binbaşı,1916'da Yarbay,1921'de Albay olmuş19 Eylül1923'te 2. ve 3. Ordu Kurmay Başkanlıkları'nda bulunmuş ve1925'te Generalliğe yükselmiştir. Büyük Taarruzda ve Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde 6. Kolorduya bağlı 16. Tümen'in komutanı olarak görev yapmakta olan Atlı, 1925-1928 yılları arasında 2. ve 3. Ordu Kurmay Başkanlığı,Milli Savunma Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevini yapmıştır. Tümen komutanlıklarında bulunduktan sonra, 8 Ağustos 1930 tarihinde kendi isteği ile Tümgenerallikten emekliye ayrılmış, 1939'dan itibaren 6, 7, ve 8. Dönemlerde Kütahya,Bursa ve Antep milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapmıştır.

Almanca ve Fransızca bilen Atlı,23 Ekim1957'de İstanbul'da vefat etmiştir ve Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir. Naaşı 1988'de Ankara Devlet Mezarlığına nakledilmiştir (Beşe, 2009, 406)

Bugün isminin yaşatılması amacıyla Çanakkale'nin Biga ilçesinde Aşir Atlı Paşa adında bir cadde mevcuttur.

Katıldığı Savaşlar

1911-1912 Trablusgarp Savaşı

1914-1918 I. Dünya Savaşı

1919-1922 Kurtuluş Savaşı

Nişan ve Madalyaları

İkinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanı

Gümüş Liyakat ve İmtiyaz Madalyaları

Avusturya-Macaristan Harp Madalyası

Alman Demir Salip (Haç) Nişanı

İstiklal Madalyası ve Takdirname (Beşe, 2009: 406)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ (1923-1950)

4.1. Milletvekillerinin Doğum Yerleri ve Bölgeyle Olan İlgileri

Bu bölümde doğum yeri ile seçim bölgesi arasında ki arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır.

Milletvekillerinin doğduğu yerler incelendiğinde dikkat çeken husus yirmi milletvekilinden sadece beş milletvekilinin Gaziantep doğumlu oluşudur. Üç milletvekili Kilis doğumludur. Üç milletvekili İstanbul doğumludur. Bir milletvekili Besni doğumludur. Bir milletvekili Girit doğumludur. Bir milletvekili Selanik doğumludur. Bir milletvekili Bursa doğumludur. Bir milletvekili Akçadağ doğumludur. Bir milletvekili Bağdat doğumludur. Bir milletvekili Kahramanmaraş doğumludur. Bir milletvekili Antakya doğumludur. Bir milletvekili Kahire doğumludur. Balkan Savaşları ve I.Dünya Savaşı sonrası kaybedilen bölgelerden göç eden şahıslar dikkat çekmektedir. Ayrıca Dönemin idari yapısı kapsamında Kilis ve Besni Gaziantep dahilinde düşünülmelidir. Gaziantep milletvekillerinin 1923-1950 arasında yüzde 45'i yerel kökenlidir. Diğer yandan yüzde 55'i ise Gaziantep yerel unsuruna dahil değildir. Söz konusu milletvekillerinden Ali CENANİ, Cemil Sait BARLAS, Cemil ALEVLİ aileleri daha sonraki yıllarda da Gaziantep şehrinde etkin bir şekilde toplumun soysal, siyasal, ekonomik ve kültürel hayatını yönlendirmeye devam etmişlerdir.

Tablo 4.1. Gaziantep Milletvekilleri Doğum Yerleri (II-VIII Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>DOĞUM YERİ</u>
Ali CENANİ	İSTANBUL
Memet ŞAHİN	GAZİANTEP

Ali KILIÇ	İSTANBUL
Ahmet Remzi GÜRES	KİLİS
Ferit ARSAN	GAZİANTEP
Reşit AĞAR	BESNİ
Nuri CONKER	SELANİK
Mehmet Ali AĞAKAY	GİRİT
Ömer Asım AKSOY	GAZİANTEP
Ali Hikmet AYERDEM	BURSA
Bekir Sıtkı KALELİ	AKÇADAĞ
Numan MENEMENCİOĞLU	BAĞDAT
Ahmet AKSU	KAHRAMANMARAŞ
Abdurrahman MELEK	ANTAKYA
Nuri PAZARBAŞI	GAZİANTEP
Cemil Sait BARLAS	İSTANBUL
Muzafer CANBOLAT	KİLİS
Ali Şefik ÖZDEMİR	KAHİRE
Cemil ALEVLİ	GAZİANTEP
Aşir ATLI	KİLİS

4.2.Milletvekillerinin Yaş ve Cinsiyet Durumları

Gaziantep milletvekillerinin yaş ortalamasının aşağıdaki gibi olduğu görülmüştür. Buna göre 50-59 yaş aralığında iki kişi,60-69 yaş aralığında dokuz kişi,70-79 yaş aralığında üç kişi, 80-89 yaş aralığında dört kişi, 90-100 yaş aralığında ise iki kişi yaşamıştır. Yirmi milletvekilinin ortalama yaşı 70.9 olmuştur. Bu durum genel olarak seçilme yaşı sınırı ile alakalı olduğu gibi aynı zamanda milletin siyasetçi profilinin de olgun, tecrübeli, saygın olması ile de ilişkilendirilebilir. Şehri temsil eden tüm milletvekilleri erkektir.Türkiye Cumhuriyeti'nin genelinde görülen siyasette erkek egemenliği Gaziantep için de fazlasıyla geçerlidir.2002 yılına kadar Gaziantep kadın milletvekili çıkarmamıştır.Gaziantep'i temsilen ilk kadın milletvekili 2002 seçimleriyle Fatma Şahin olmuştur.Aynı zamanda şehrin ilk kadın bakanı olmuştur.

Tablo 4.2. Gaziantep Milletvekilleri Doğum Tarihleri Yaşları (II-VIII Dönem (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı-Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	ÖLÜM TARİHİ	CİNSİYET	KAÇ YAŞADI YIL
Ali CENANİ	1872	1934	Erkek	62
Memet ŞAHİN	1877	1959	Erkek	82
Ali KILIÇ	1890	1971	Erkek	81
Ahmet Remzi GÜRES	1893	1983	Erkek	90
Ferit ARSAN	1876	1941	Erkek	65
Reşit AĞAR	1875	1935	Erkek	60
Nuri CONKER	1881	1937	Erkek	56
Mehmet Ali AĞAKAY	1893	1965	Erkek	72

Ömer Asım AKSOY	1899	1993	Erkek	94
Ali Hikmet AYERDEM	1876	1939	Erkek	63
Bekir Sıtkı KALELİ	1900	1961	Erkek	61
Numan MENEMENCİOĞLU	1893	1958	Erkek	65
Ahmet AKSU	1887	1954	Erkek	67
Abdurrahman MELEK	1896	1978	Erkek	82
Nuri PAZARBAŞI	1885	1971	Erkek	86
Cemil Sait BARLAS	1905	1964	Erkek	59
Muzafer CANBOLAT	1907	1967	Erkek	60
Ali Şefik ÖZDEMİR	1885	1951	Erkek	66
Cemil ALEVLİ	1901	1972	Erkek	71
Aşir ATLI	1881	1957	Erkek	76

II. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1923)

Tablo 4.3. Gaziantep Milletvekilleri II. Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları, T.B.M.M.Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞI ORTALAMASI
Ali CENANİ	1872	51	41,4

Memet ŞAHİN	1877	46	41,4
Ali KILIÇ	1890	33	41,4
Ahmet Remzi GÜRES	1893	30	41,4
Ferit ARSAN	1876	47	41,4

III. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1927)

Tablo 4.4. Gaziantep Milletvekilleri III. Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞI ORTALAMASI
Ali CENANİ	1872	55	46,5
Memet ŞAHİN	1877	50	46,5
Ali KILIÇ	1890	37	46,5
Ahmet Remzi GÜRES	1893	34	46,5
Ferit ARSAN	1876	51	46,5
Reşit AĞAR	1875	52	46,5

IV. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1931)

Tablo 4.5. Gaziantep Milletvekilleri IV.Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞI ORTALAMASI
Nuri CONKER	1881	50	47,8
Memet ŞAHİN	1877	54	47,8
Ali KILIÇ	1890	41	47,8
Ahmet Remzi GÜRES	1893	38	47,8
Reşit AĞAR	1875	56	47,8

V. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1935)

Tablo 4.6. Gaziantep Milletvekilleri V.Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞ ORTALAMASI
Mehmet Ali AĞAKAY	1893	42	47,3
Ömer Asım AKSOY	1899	36	47,3
Ali Hikmet AYERDEM	1876	59	47,3
Nuri CONKER	1881	54	47,3
Reşit AĞAR	1875	60	47,3
Ahmet Remzi GÜRES	1893	42	47,3
Bekir Sıtkı KALELİ	1900	35	47,3
Ali KILIÇ	1890	45	47,3

Numan MENEMENCİOĞLU	1893	42	47,3
Memet ŞAHİN	1877	58	47,3

VI. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1939)

Tablo 4.7. Gaziantep Milletvekilleri VI. Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞ ORTALAMASI
Mehmet Ali AĞAKAY	1893	46	49,4
Ömer Asım AKSOY	1899	40	49,4
Ahmet AKSU	1877	62	49,4
Bekir Sıtkı KALELİ	1900	39	49,4
Abdurrahman MELEK	1896	43	49,4
Nuri PAZARBAŞI	1885	54	49,4
Memet ŞAHİN	1877	62	49,4

VII. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1943)

Tablo 4.8. Gaziantep Milletvekilleri VII. Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞ ORTALAMASI
Cemil Sait BARLAS	1905	38	47,4
Ömer Asım AKSOY	1899	44	47,4
Muzafer CANBOLAT	1907	36	47,4
Bekir Sıtkı KALELİ	1900	43	47,4
Abdurrahman MELEK	1896	47	47,4
Ali Şefik ÖZDEMİR	1885	58	47,4
Memet ŞAHİN	1877	66	47,4

VIII. T.B.M.M. Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1946)

Tablo 4.9. Gaziantep Milletvekilleri VIII. Dönem Yaş Ortalamaları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	DOĞUM TARİHİ	YAŞI	YAŞ ORTALAMASI
Cemil Sait BARLAS	1905	41	47,5
Ömer Asım AKSOY	1899	47	47,5
Muzafer CANBOLAT	1907	39	47,5
Bekir Sıtkı KALELİ	1900	46	47,5
Aşir ATLI	1881	65	47,5

Abdurrahman MELEK	1896	50	47,5
Cemil ALEVLİ	1901	45	47,5

Gaziantep Milletvekillerinin yaş ortalamaları (1923-1950)

Gaziantep Milletvekillerinin dönemlere göre yaş ortalamaları incelendiğinde VI. döneme kadar genel olarak bu ortalamanın yükseldiği ve altıncı dönemde en yüksek orana ulaştığı görülmektedir. Gaziantep Milletvekillerinin en genç yaş ortalamasına sahip olduğu dönem II. Dönem olarak görülmektedir. Bu dönemin savaş dönemi olması (1923) dikkat çekici bir nokta olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 4.10. Gaziantep Milletvekilleri Yaş Ortalaması (II.-VIII. Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

DÖNEM	YAŞ ORTALAMASI
II.DÖNEM	41,4
III.DÖNEM	46,5
IV.DÖNEM	47,8
V.DÖNEM	47,3
VI.DÖNEM	49,4
VII.DÖNEM	47,4
VIII.DÖNEM	47,5

4.3.Milletvekillerinin Medeni Durum ve Çocuk Sayıları

Gaziantep Milletvekillerinin o dönemde toplumun genel yapısı olan geniş aileye sahip oldukları söylenilebilir. Birçoğunun çok çocuklu aileden geldiği ve kendilerinin de çok çocuk sahibi olduğu gözlemlenmektedir. Milletvekillerinden sadece Muzaffer Canbolat'ın çocuk sahibi olmadığı görülmektedir. Bu durum o dönemde savaşlar ve buhranlara rağmen toplumun elit kesiminin günümüzdeki gibi çekirdek aile modelini tercih etmediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo 4.11. Gaziantep Milletvekilleri Çocuk Sayıları (II.-VIII. Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	ÇOCUK SAYISI
Ali Cenani	5
Memet ŞAHİN	6
Ali KILIÇ	4
Ahmet Remzi GÜRES	5
Ferit ARSAN	7
Reşit AĞAR	7
Nuri CONKER	4
Mehmet Ali AĞAKAY	2
Ömer Asım AKSOY	3
Ali Hikmet AYERDEM	3
Bekir Sıtkı KALELİ	2
Numan MENEMENCİOĞLU	1

Ahmet AKSU	6
Abdurrahman MELEK	3
Nuri PAZARBAŞI	6
Cemil Sait BARLAS	3
Muzafer CANBOLAT	0
Ali Şefik ÖZDEMİR	5
Cemil ALEVLİ	3
Aşır ATLI	3

4.4.Milletvekillerinin Eğitim Durumu

Gaziantep milletvekillerinden sadece altı tanesi ortaokul mezunudur. Ondört milletvekili yüksek tahsil yapmıştır. Bu durum Gaziantep Milletvekillerinin entelektüel birikimin fazla olduğunu göstermektedir.Nitekim sosyal ve kültürel hayata yapmış oldukları katkılar ve vermiş oldukları eserler bu durumun en belirgin göstergesidir.

Tablo 4.12. Gaziantep Milletvekilleri Eğitim Durumları (II.-VIII. Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	EĞİTİM DURUMLARI
Ali Cenani	ASKERİ RÜŞTİYE- ANTEP AMERİKAN KOLEJİ
Memet ŞAHİN	ANTEP NUMUNE RÜŞTİYESİ VE NİKAYİP MEDRESESİ
Ali KILIÇ	İSTANBUL GEDİKLİ KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ
Ahmet Remzi GÜRES	ASKERİ RÜSTİYE

Ferit ARSAN	RÜSTİYE MEKTEBİ
Reşit AĞAR	RÜSTİYE MEKTEBİ
Nuri CONKER	ERKAN-I HARBİYE
Mehmet Ali AĞAKAY	İSTANBUL TIBBİYE
Ömer Asım AKSOY	DARU'L-FÜNUN HUKUK MEKTEBİ
Ali Hikmet AYERDEM	ERKAN-I HARBİYE
Bekir Sıtkı KALELİ	HARP OKULU, İSTANBUL HUKUK MEKTEBİ
Numan MENEMENCİOĞLU	LOZAN ÜNİ. HUKUK FAKÜLTESİ
Ahmet AKSU	ORTAOKUL
Abdurrahman MELEK	İSTANBUL TIBBİYE
Nuri PAZARBAŞI	ORTAOKUL
Cemil Sait BARLAS	İSTANBUL ÜNİ. HUKUK FAKÜLTESİ- LOZAN ÜNV.(DOKTORA)
Muzafer CANBOLAT	TIP FAKÜLTESİ
Ali Şefik ÖZDEMİR	KAHİRE EL-EZHER VE DARÜ'L FÜNUN- Ü EDEBİYAT-I İSLAMİYE ŞUBESİ
Cemil ALEVLİ	ALMANYA YÜKSEK DOKUMACILIK SANAYİİ OKULU
Aşir ATLI	ERKAN-I HARBİYE

4.5. Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller

Gaziantep milletvekillerinden 9 tanesi sadece batı dilleri bilmektedir, 6 tanesi sadece doğu dilleri bilmektedir,4 tanesi yabancı dil bilmemektedir,5 tanesi hem batı dilleri hem de doğu dilleri bilmektedir. Milletvekillerinden 4 tanesi bir dil bilmektedir, 7 tanesi

iki dil bilmektedir, 4 tanesi üç dil bilmektedir, Bir tanesi de 4 dil bilmektedir. Gaziantep milletvekillerinin yüzde 80'i bir yabancı dil bilmekte iken, yüzde 20'si bir yabancı dil bilmemektedir.

Tablo 4.13. Gaziantep Milletvekilleri Bildikleri Yabancı Diller (II-VIII. Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I. Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	YABANCI DİLLER	BİLDİKLERİ DİL SAYISI
Ali Cenani	İNG., FRA., ARB., FARS.	4
Memet ŞAHİN	ARB.	1
Ali KILIÇ	YOK	YOK
Ahmet Remzi GÜRES	FRA., ALM., ARB., FARS.	4
Ferit ARSAN	ARABÇA	1
Reşit AGAR	YOK	YOK
Nuri CONKER	ALM., FRA	2
Mehmet Ali AGAKAY	FRA., GREKÇE	2
Ömer Asım AKSOY	FRA., İNG.	2
Ali Hikmet AYERDEM	FRA., ALM.	2
Bekir Sıtkı KALELİ	ALM., FRA	2
Numan MENEMENCİOĞLU	FRA., ALM., ARB., FARS	4

Ahmet AKSU	YOK	YOK
Abdurrahman MELEK	ALM., FRA., ARB.	3
Nuri PAZARBAŞI	ARABÇA, FARŞÇA	2
Cemil Sait BARLAS	ALM., FRA.	2
Muzafer CANBOLAT	ALM., FRA.	2
Ali Şefik ÖZDEMİR	ARAB., İNG., FRA.	3
Cemil ALEVLİ	ALMANCA	1
Aşir ATLI	ALM.,FRA.	2

4.6.Milletvekillerinin Mesleki Durumları

Gaziantep Milletvekillerinin mesleki durumları incelendiğinde çeşitli meslek gruplarından oldukları gözlemlenmektedir. Bununla birlikte önemli bir kısmının Gaziantep Savunması'nda aktif rol aldığı, ayrıca yine önemli bir bölümünün memuriyet kökenli olduğu görülmektedir. Tüccar kökenli vekillerin çokluğu da dikkat çekmektedir. Gaziantep Milletvekillerinin genel olarak siyaset ,ticaret ve memuriyet alanlarından geldikleri söylenebilir.

Tablo 4.14. Gaziantep Milletvekilleri Meslekleri ve Görevleri (II-VIII.Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	MESLEKLERİ VE GÖREVLERİ
Ali CENANİ	Tüccar, Ticaret Bakanlığı yapmıştır.

Memet ŞAHİN	Nikayip Medresesi Müderrisliği, Ayıntab (Gaziayıntab) Eytam Müdürlüğü yapmıştır.
Ali KILIÇ	Türk asker ve Siyasetçidir.
Ahmet Remzi GÜRES	İaşe Başkanlığı, Müdafaa-yı Hukuk Başkanlığı, Kilis Kaymakamlığı yapmıştır.
Ferit ARSAN	Tüccarlık yapmıştır.
Reşit AĞAR	Çiftçilik yapmıştır.
Nuri CONKER	TBMM tarafından basın ve istihbarat müdürlüğü görevi, Ankara Bölge komutanlığı, Ankara valiliği.
Mehmet Ali AĞAKAY	Hekim, Dil bilimci
Ömer Asım AKSOY	Öğretmenlik, Posta Telgraf Başmüdürlüğü'nde Katiplik, Yazarlık ,Savcılık,Avukatlık
Ali Hikmet AYERDEM	Asker, Müsteşarlık yapmıştır.
Bekir Sıtkı KALELİ	Avukatlık, Öğretmenlik ve Müfettişlik yapmıştır.
Numan MENEMENCİOĞLU	Türkiye Dışişleri Bakanı, öncesinde ve sonrasında Milletvekilliği ve büyükelçilik yapmıştır.
Ahmet AKSU	Çiftçilik, Dava Vekilliği yapmıştır. Gaziantep Umumi Meclis Üyesi
Abdurrahman MELEK	Hekimlik ve Hatay Devleti Başbakanlığı yapmıştır.
Nuri PAZARBAŞI	Tüccar
Cemil Sait BARLAS	Etibank Hukuk Müşavirliği, Ekonomi ve Devlet Bakanlıkları yapmıştır.
Muzafer CANBOLAT	Hekim ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanlığını yapmıştır

Ali Şefik ÖZDEMİR	Tüccarlık, Çiftçilik, Müteahhitlik, Ayıntap Milis Kaymakamlığı yapmıştır.
Cemil ALEVLİ	Tüccar, sanayici
Aşir ATLI	Asker, 16. Tümen Komutanlığı yapmıştır.

4.7. Gaziantep Milletvekillerinin Milletvekili Olduğu Tarihler

Tablo 4.15. Gaziantep Milletvekillerinin Milletvekilliği Dönemleri (II-VIII. Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	MİLLETVEKİLİ OLDUĞU TARİHLER
Ali CENANİ	1920-1923, 1923-1927, 1927-1931
Memet ŞAHİN	1920-1923, 1923-1927, 1927-1931 ,1931-1935,1935-1939, 1939-1943, 1943-1946
Ali KILIÇ	1920-1923, 1923-1927, 1927-1931 ,1931-1935,1935-1939
Ahmet Remzi GÜRES	1923-1927, 1927-1931 ,1931-1935,1935-1939
Ferit ARSAN	1923-1927 ,1927-1931
Reşit AĞAR	1927-1931 ,1935-1939, 1939-1943
Nuri CONKER	1923-1927,1927-1931(Kütahya)1931-1935, 1935-1939
Mehmet Ali AĞAKAY	1935-1939, 1939-1943
Ömer Asım AKSOY	1935-1939, 1939-1943,1943-1946,1946-1950
Ali Hikmet AYERDEM	1923-1927(Bursa)1935-1939
Bekir Sıtkı KALELİ	1935-1939,1939-1943, 1943-1946,1946-1950

Numan MENEMENCİOĞLU	1935-1939(Gaziantep),1939-1943,1943-1946,1957-1960(İstanbul)
Ahmet AKSU	1939-1943
Abdurrahman MELEK	1939-1943, 1943-1946,1946-1950 (Gaziantep), 1950-1954 (Hatay)
Nuri PAZARBAŞI	1939-1943
Cemil Sait BARLAS	1943-1946,1946-1950,1961 (Kurucu Meclis)
Muzafer CANBOLAT	1943-1946,1946-1950,1961-1965
Ali Şefik ÖZDEMİR	1939-1943 (Siirt), 1943-1946
Cemil ALEVLİ	1946-1950
Aşır ATLI	1939-1943 (Kütahya,1943-1946 (Bursa),) 1946-1950

Gaziantep Milletvekillerinin Yeniden Seçilme Sayısı ve Seçim Dönemleri,

Tablo 4.16. Gaziantep Milletvekillerinin Yeniden Seçilme Sayıları (II.-VIII.Dönem TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

4.8.Milletvekillerinin Milletvekili Olduğu Dönem Sayısı ve Dönemleri

MİLLETVEKİLLERİ	DÖNEM SAYISI	HANGİ DÖNEMLER
Ali CENANİ	3	I, II, III
Memet ŞAHİN	7	I, II, III, IV, V, VI, VII
Ali KILIÇ	5	I, II, III, IV,V
Ahmet Remzi GÜRES	4	II, III, IV, V
Ferit ARSAN	2	II, III

Reşit AĞAR	3	II, III, IV
Nuri CONKER	4	III, IV (I-II, Kütahya)
Mehmet Ali AĞAKAY	2	IV, V
Ömer Asım AKSOY	4	V, VI, VII, VIII
Ali Hikmet AYERDEM	2	II, IV
Bekir Sıtkı KALELİ	4	V, VI, VII, VIII
Numan MENEMENCİOĞLU	4	V, VI, VII, XI
Ahmet AKSU	1	V
Abdurrahman MELEK	4	VI, VII, VIII, IX
Nuri PAZARBAŞI	1	IV
Cemil Sait BARLAS	3	VII, VIII, 1961 (Kurucu Meclis)
Muzafer CANBOLAT	3	VII, VIII, XII
Ali Şefik ÖZDEMİR	2	VI, VII
Cemil ALEVLİ	1	VII
Aşir ATLI	3	VI, VII, VIII

4.9.Gaziantep Milletvekillerinden Bakanlık Yapanlar

Bakanlık yapan 3 Milletvekilinden birinin Dışişleri, ikisinin ise Ticaret Bakanlığı yaptığı görülmektedir . Bu durum Gaziantep şehrinin ticaret merkezi olma özelliğini o dönemlerde de taşıdığını ve temsil ettikleri şehir itibariyle Gaziantep Milletvekillerinin ticaret konusunda deneyimli olduklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tablo 4.17. Gaziantep Milletvekillerinin Bakanlıkları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı - Sicil Dosyaları, T.B.M.M. Albümü I.Cilt, SGK Arşivi Şahsi Dosyalarından derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	HANGİ BAKANLIK YAPTIĞI
Ali CENANİ	Ticaret Bakanlığı/22 Kasım 1924 /17 Mayıs 1926/ /3.-4- TC. Hükümetleri
Memet ŞAHİN	
Ali KILIÇ	
Ahmet Remzi GÜRES	
Ferit ARSAN	
Reşit AĞAR	
Nuri CONKER	
Mehmet Ali AĞAKAY	
Ömer Asım AKSOY	
Ali Hikmet AYERDEM	
Bekir Sıtkı KALELİ	
Numan MENEMENCİOĞLU	Türkiye Dışişleri Bakanı 13.08.1942/26.06.1944 Antep 1935-39 //6-7-dönem İstanbul milletvekili iken bakanlık yapmıştır. 14.TC. Hükümeti
Ahmet AKSU	
Abdurrahman MELEK	
Nuri PAZARBAŞI	

Cemil Sait BARLAS	Ticaret, Ekonomi ve Devlet Bakanlığı/10 Haziran 1948 /7 Haziran 1949//17.-18. TC. Hükümetleri, Başbakan Yardımcılığı.
Muzafer CANBOLAT	
Ali Şefik ÖZDEMİR	
Cemil ALEVLİ	
Aşir ATLI	

4.10. Gaziantep Milletvekillerinin İsimlerinin Verildiği Yer Adları

Gaziantep halkı, şehri temsil eden milletvekillerini unutmamıştır. Gerek milli mücadele döneminde Antep Savunmasında kahramanlaşarak toplumun gönlünde yer edinen şahıslar gerekse şehri temsil eden milletvekillerinin isimlerini çeşitli şekillerde yaşatmaya çalışmıştır. Bu davranış şeklinin toplumun ahde vefa noktasındaki tavrını göstermesi noktasında önemli olduğu kanaatindeyiz. Milletvekillerinin şehir tarafından takdir görmesinde, yerelde güçlü ama aynı zamanda merkezde de güçlü olan şahıslara daha fazla değer verildiği görülmektedir. Entelektüel bir yazar ve toplum hayatında geniş yer tutan Ömer Asım Aksoy'un ismi farklı mekânlara verilmiştir. Bu yerler arasında konferans salonu, kültür merkezi dikkat çekmektedir. Diğer yandan şehrin farklı ilçe ve mahallelerindeki çeşitlilikte dikkat çekicidir. Cemil Alevli'de de aynı mekân çeşitliliğini görmek mümkündür. Özellikle okul isimlerindeki yoğunluk dönemin önceliklerini yansıması noktasında önem arz eder. Siyasi entelektüellerin eğitime verdiği önemi göstermesi noktasında dikkate şayandır.

Ali CENANİ, Memet ŞAHİN, Reşit AĞAR, Nuri CONKER, Bekir Sıtkı KALELİ, Numan MENEMENCİOĞLU, Ahmet AKSU, Muzafer CANBOLAT, ismine mekân adı olarak rastlanmamıştır. Ali Hikmet AYERDEM ismine Balıkesir'de, Abdurrahman MELEK ismine Antakya'da, Aşir ATLI ismine Çananakkale'de rastlanmıştır. Böylece Gaziantep'le yerelde bağlantısı olmayan merkez kontenjan

adayı olarak Gaziantep milletvekili olan kişilerle toplum arasında bir bağlantı oluşmamıştır. Şehir toplumsal hafızasında bu siyasilere yer vermemiştir.

Tablo 4.18. Gaziantep Milletvekillerinin Yer adları (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi verileri esas alınarak derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	YER ADLARI
Ali CENANİ	
Memet ŞAHİN	
Ali KILIÇ	Şehit Kılıç Ali Sokak Kayaönü / Şahinbey
Ahmet Remzi GÜRES	
Ferit ARSAN	M. F. Arsan Sokak Bahçelievler Mahallesi /Şahinbey
Reşit AĞAR	
Nuri CONKER	
Mehmet Ali AĞAKAY	
Ömer Asım AKSOY	Ömer Asım Aksoy İlkokulu /Güvenevler Mahallesi / Şehitkâmil Ömer Asım Aksoy Caddesi /Gazi Mahallesi / Şehitkâmil Ömer Asım Aksoy Konferans Salonu /Gaziantep Üniversitesi Ömer Asım Aksoy / Kültür Merkezi /Eyüpoğlu caddesi/Şahinbey Ömer Asım Aksoy /.Nikâh Salonu /Şehitkâmil Kültür Merkezi /Şehitkâmil
Ali Hikmet AYERDEM	Ali Hikmet Paşa Mahallesi / Balıkesir, Ali Hikmet Paşa İlkokulu

Bekir Sıtkı KALELİ	
Numan MENEMENCİOĞLU	
Ahmet AKSU	
Abdurrahman MELEK	Meydan Mahallesi Abdurrahman Melek Caddesi Anktakya
Nuri PAZARBAŞI	Nuri Pazarbaşı Ortaokulu /Nuri Pazarbaşı Toki Evleri/ Nuri Pazarbaşı Mahallesi/ Şahinbey
Cemil Sait BARLAS	Atatürk mahallesi Cemil Sait Barlas Caddesi / Şehitkamil
Muzafer CANBOLAT	
ALİ Şefik ÖZDEMİR	Şefik Özdemir Anıtı ve Parkı /Gaziantep Üniversitesi Bulvarında / Şahinbey, Özdemirbey Bulvarı/Şahinbey Özdemir Mahallesi /Düztepe / Şahinbey Özdemir Bey Mahallesi / Oğuzeli
Cemil ALEVİLİ	Cemil Alevli İlkokulu /Münif Paşa Mahallesi/Kasap Ahmet Sokak/ Şehitkamil/ Cemil Alevli Sağlık Ocağı/Cemil Alevli Koleji Emek Mahallesi/Şehitkamil/Cemil Alevli Caddesi Emek Mahallesi /Şehitkamil
Aşir ATLI	Aşir Atlı Paşa Caddesi /Biga / Çanakkale

4.11. Kitap Yazan Milletvekilleri ve Eserleri

Gaziantep'i temsil eden siyasi kadronun içerisinde milletvekilliği yanında kültürel noktada entelektüel bilgi birikimini

kitap, makale,gazete yazıları ile ortaya koyan seçkin kişilerde dikkatimizi çekmiştir.Bu bağlamda bu kişilerin hem Gaziantep hem de ülkenin sosyal gelişimine katkıda buldukları söylenebilir. Nuri CONKER askeri konuda, Abdurrahman MELEK Hatay'ın anavatana katılması konusunda, Nuri PAZARBAŞI insan davranışı ve din konusunda, Cemil ALEVLİ tecrübelerinin gençlere aktarılması konusunda, Cemil Sait BARLAS ekonomi ve siyaset konularında eserler vermişlerdir. Mehmet Ali AĞAKAY döneminin en önemli dilcileri arasında yer almış olup Türkçenin gramer yapısı, anlam, sözlük ve anı türünde eserler vermiştir. Ömer Asım AKSOY çok yönlü bir siyasi ve entelektüel olup Gaziantep ağzı, dil, gramer, atasözü, biyografi, sözlük alanlarında kitaplar yazmıştır. Özellikle dönemin Halkevi yayını olan Başpınar Dergisi'nde farklı alanlarda çok sayıda makale yazmıştır. Ali KILIÇ bizzat yaşadığı ve tanık olduğu dönemin olaylarını anlatmıştır. Siyasi kadronun entelektüel çabalarının ortaya konan eserlerinin türleri çeşitlilik arz etse de daha çok kültürel alanda yapılmış olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 4.19. Gaziantep Milletvekillerinin Eserleri (Milletvekilleriyle ilgili biyografiler, yayınevleri katalogları ve kütüphaneler taranarak derlenmiştir)

MİLLETVEKİLLERİ	ESERLERİ
Nuri CONKER	Zabit ve Komutan adlı bir eseri vardır. <u>Atatürk</u> 'ün Zâbit ve Kumandan ile Hasbihal isimli kitabı bu eseri okuduktan sonra onunla "hasbihal" şeklinde cevabıdır.
Mehmet Ali AĞAKAY	Türkçe Felsefe Terimlerinin Dil Bakımından Açıklanması Dolayısıyla Bazı Kelime Yapı Yolları (1943)., Türkçe Sözlük (1945)., Türkçede Mecazlar Sözlüğü (1949)., Türkçede Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü (1956)., Fransızca-Türkçe Sözlük (1962)., Atatürk'ten 20 Anı (1963)

<p>Ömer Asım AKSOY</p>	<p>Gaziantep Ağzı (1945-1946, 3 Cilt), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1971-1976, 2 Cilt), Tahrir ve Edebiyat Dersleri, Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler (1936), Atatürk ve Dil Devrimi, Özleştirme Durdurulamaz (1969), Dil Gerçeği, Dil Yanlıları (1960), Mütercim Asım (1962), Hasırcıoğlu Ağa (1941), Şeyh Ahmet ve Nazmü'l-Leal (1959), Halkevi Konuşmaları, Tarama Sözlüğü (1963-1977, 8 Cilt), Derleme Sözlüğü (1963-1978, 12 Cilt), Türkçe Bir Hayat, Gaziantep Halkevi Dergisi 'Başpınar' da çeşitli sayılarda 40 tan fazla makalesi yayınlanmıştır.</p>
<p>Abdurrahman MELEK</p>	<p>Hatay Nasıl Kurtuldu, Türk Tarih Kurumu, 1966</p>
<p>Nuri PAZARBAŞI</p>	<p>Adam Olmanın Anahtarı., Kur'an Duaları Usul Defteri, (M.Oğuz ÖGÜŞ, Gaziantep Kültür Dergisi C4, S41, s99,10 Mayıs 1961), Gençlere Öğüt-Ahlak ve Terbiye 1947 (Mustafa GÜZELHAN, Gaziantep Kültür Dergisi, C2, S15-161)</p>
<p>Cemil Sait BARLAS</p>	<p>Hjalmar Schacht, Horace Greely, Daha Çok Para, Daha Çok Sermaye, Daha Çok İş, (Çev. Cemil Sait Barlas), Selüloz Basımevi, İzmit, 1950., Das Türkische Aktienrecht Inaugural, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Juristischen Fakultät der Karl-Ruprechts-Universität zu Heidelberg. Bruchsal: J. Kruse und Söhne, 1952., Devrilen Diktatörler, İstanbul, 1960., Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri,</p>

	İstanbul: İstanbul Matbaası, 1962
Cemil ALEVLİ	Gençlere Başarı Yolu. Editör, Hulusi Yetkin. Halkevi Yayını, Gaziantep. 1963.
Ali KILIÇ	Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor Sel Yayınları İstanbul 1955., Atatürk'ün Hususiyetleri Sel Yayınları İstanbul 1955., İstiklal Mahkemesi Hatıraları Sel Yayınları İstanbul 1955

Gaziantep Şehrinin Türkiye Nüfusuna ve Milletvekili Sayısına Göre Oranları (1923-1950)

Tablo 4.20. Gaziantep Milletvekili ve Nüfus Sayılarının Türkiye Milletvekili Nüfusuna Oranları (Türkiye İstatistik Kurumu verileri esas alınarak hazırlanmıştır.)

DÖNEM VE YILLAR	SAYIM YILI	TÜRKİYE NÜFÜSÜ	GAZİANTEP NÜFUSU	NÜFÜS YÜZDE ORAN	TÜRKİYE MİLLET-VEKİLİ SAYISI	GAZİANTEP MİLLET-VEKİLİ SAYISI	MİL-VE K. YÜZ-DE ORANI
II. 1923-1927	1927	14.874.387	215762	%1.45	287	5	%1.74
III. 1927-1931		?	?	%	316	6	%1.89
IV. 1931-1935		?	?	%	317	5	%1.57
V. 1935-1939	1935	16.158.567	283506	%1.75	399	10	%2.50

VI. 1939-1943	1940	17.821.543	306906	%1.72	458	7	%1.52
VII. 1943-1946	1945	18.790.987	290058	%1.54	455	7	%1.53
VIII. 1946-1950	1950	20.947.155	328343	%1.56	465	7	%1.50

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ (1923-1950)

5.1.II. TBMM (1923-1927)

5.1.1. Ali CENANİ

5.1.2. Ahmet Remzi GÜRES

5.1.3. Ferit ARSAN

5.1.4. Ali KILIÇ

5.1.5. Memet ŞAHİN

5.1.1. Ali CENANİ

5.1.1.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları

Kastamonu Mebusu Halit Beyin; Safranbolu'daki Debbâğ fabrikasının esbabı şeddine, Ticaret Vekâletince bu fabrikanın sahibi olan şirkete ne zaman ve ne miktarda muavenet temin edildiğine ve fabrika ile şirketin vaziyeti hazırsına dair sual tahriri ve Ticaret Vekili Ali Cenani Bey tahriri cevabı sözleri: “Safranbolu debagat şirketi İstiklâl Harbinde teşekkül etmiştir. Safranbolu'da öteden beri debagat ile meşgul yüzü mütecaviz dükkân mevcut idi.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Safranbolu debagat fabrikası hakkında Kastamonu Mebusu Halit Bey tarafından verilip 25.6.495 numaralı ve 30. 11. 1341 tarihli tezkere ile Vekâletimize havale buyrulan sual tahririne cevaptır. Safranbolu debagat şirketi İstiklâl Harbinde teşekkül etmiştir. Safranbolu'da öteden beri debagat ile meşgul yüzü mütecaviz dükkân mevcut idi. Harp sıralarında debagat eşyasının hariçten gelmemesi ve dâhilde istihsal edilenlerin büyük fiyatlarda bulunması bu şirketin teşekkülünde yegâne amil olmuştu. Şirket ve fabrika tesis edilirken yollar, mevadî iptidaiye mahreç, piyasa, tesisat ve işletme hususatı ya hiç veya pek az nazarı dikkate alınmıştır. Tesis olunan fabrika ehemmiyetsiz bazı makinelere ait olup tamam ve mütekâmil bir fabrika değildir. Gerek fabrikanın tesisi ve gerek makine tesisatının ikmalî esnasında mahallinde mütehassıs bir kimse bulunmadığı için fabrika tesisatı fennî şeraite muvafik olarak

yerlerine konulamadığı gibi fennen katî lüzumu olan makinelerin bir çoğu da tedarik edilememiştir. Binnetice imalât iptidâî şekillerde kalmış ve kâr temin edecek bir vaziyet hâsıl olamamıştır. Bu vaziyet balâdaki iktisadî sebeplerin dâhi inzimamıyla fabrikanın kapanmasına müncer olmuştur. İşte mütehasıslara verilecek meblâğım fazla görülmesi yüzünden fabrikanın gayri mütehasıs ellerde kalması ve esasen sermayenin mahdud olup mahallî hissedarların sermayeyi tezyide mütemayil bulunmamaları ve tesisattaki fennî noksan ve hataların tesiri ve şirket heyeti idaresi arasında idarî evsafı haiz zevat bulunamaması ve binnetice arada husule gelen ihtilâfın temadisi fabrikanın tatilindeki hakikî ve ciddî sebeplerdir. Vekâlet bidayette vaziyeti mahallinde tetkik ve lâzım gelen fennî tedbiri bilfiil tatbik etmek üzere Safranbolu ya seyyar debagat muallimini göndermiş ve mumaileyh orada 5 Temmuz 1340 tarihinden 16 Eylül 1340 tarihine kadar nazârî ve amelî hususat ile bilfiil alâkadar olduğu gibi fabrikanın dahilî tesisatını imkân nispetinde tashih ve faaliyete müsait bir vaziyete getirmeye çalışmıştır.”(2. Dönem 20. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 261-262)

Bolu Mebusu Mehmet Vasfi Beyin, Zonguldak'taki kömür ocaklarının iltizam suretiyle işletilmemesi hakkındaki sualine cevabı sözleri: “Vasfi Beyin mevzu bahis ettiği ocaklar sarafim ocağı 69 numaralı ocak İhsaniye ocağı namı ile emvali metrukeden olan ocaklardır. Bundan iki buçuk sene evvel bu ocakları bilmüzayede iki sene müddetle icara vermişlerdi.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, Vasfi Beyin mevzu bahis ettiği ocaklar sarafim ocağı 69 numaralı ocak İhsaniye ocağı namı ile emvali metrukeden olan ocaklardır. Bundan iki buçuk sene evvel bu ocakları bilmüzayede iki sene müddetle icara vermişlerdi. Vekâlete geldiğim zaman ocakların icarda olduğunu gördüm. Tabii kısa müddetle icara verilen madenlerin müstedir tarafımdan dikkati muhafaza olunamayacağını zannederek mütemadi teftiş altında bulundurdum. Ocaklar maden Müdürü Umumiyesinin nezareti altında fenni surette işletilmiştir. Müddet icar bittikten sonra sureti mahsusada Türk ve Ecnebi mütehasıslardan müteşekkil bir heyetli fenniye tarafından tetkik ettirilerek ocakları tesellüm ettik. Ocaklar tahribe uğramamış ise de tabii kısa müddetle ekinde bulunduğunu gören bir müstecir oraya büyük bir sermaye koyarak, fenni tesisat yaparak ocakları işletemez. Heyeti Celilimize takdim olunmuş ve henüz kesbi

kanuniyet etmemiş olan bir kanun lâyihasında kömür havzasındaki ocakların ufak amiller tarafından işletmesi hususu kaldırılarak büyük istismar muntukalarına tahvili tasavvur edilmiştir. O kanun henüz encümenindedir, kesbi kanuniyet etmemiştir. Fakat fiilen hükümetin elinde bulunan bu ocaklarımız için birer Türk anonim şirketi tesis ederek kâfi sermaye ile fenni şekilde işletecek müteşebbisler aradık. Bu sırada Sanayi ve Maadin bankası ile İş Bankası müracaat etti. Bu ocaklardan kilimli Nahiyesi ile Kimli dekine İhsaniye Ocağı denir, İhsaniye Ocağı ile 69 numaralı ocağı (75) sene müddetle bir Türk Anonim Şirketi tesis ederek sureti fenniye de işletmek üzere İş Bankasına verdik. İstismar muntukasını, aynı şeraitle üç sülüs hissesi sanayi ve Maadin Bankası ile Seyrisefain Müdüriyeti Umumiyesine bir sülüs hissesi ithalât ve ihracat şirketi namıyla gene Türk Müteşebbis ve mühendislerinden mürekkep bir gruba ait olmak üzere ihale ettik. Devir ve teslim muamelesi derdesttir...vd” (2. Dönem 20. Cilt33. Birleşim - Sayfa 295)

Bolu Mebusu Vasıf Beyin; Zonguldak'taki Türk madencilerinin inkişafı iktisadilerinin temini hakkındaki sualine cevabı sözleri: “Ereğli’de Kömür bulunduğu tarihten itibaren, her rast gelen mültezimlere birer ruhsatiye ile bir ocak tevdi olunmuştur. Bu ocakların miktarı hemen hemen üç yüze yaklaşır.Ufak ocakları kaldırıp, büyük sermaye ile işleyen maadin sahaları ‘vücuda getirmektedir.’” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, kömür havzasında icrayı faaliyet eden küçük ocak hakikaten ellim vaziyettedir. Fakat bunların ellim vaziyette olması kendilerine temin edecek kredi bulunmamasından değildir. Ereğli’de Kömür bulunduğu tarihten itibaren, her rast gelen mültezimlere birer ruhsatiye ile bir ocak tevdi olunmuştur. Bu ocakların miktarı hemen hemen üç yüze yaklaşır. Ekserisi başlatmış, batmış, iflâs etmiş fakat bugün ortada beş on kişili kalmıştır. Kömür havzasının ufak amiller lifle işlemesine imkân yoktur. Ufak ocak halinde bulunan madenciler büyük sermayeler koysalar, çıkaracakları kömür, koyacakları sermayeyi iffaya kâfi gelemez. Demin arz ettiğim lâyihai kanuniye ile kömür havzasının istismar menatıkı büyük büyük parçalara ayrılarak, büyük sermaye ile işletmesi hususu derpiş edilmiştir. Mevcut olan madencilere sermaye de verilse, verilen sermayeyi az zamanda zayi ederek gene sefaletle düşerler. Düşündüğümüz, büyük parçalarla menatık tesis ederek Türk

Anonim Şirketlerime bu parçaları vermektir. Yapılan kanun lâyihasında ufak madenciler birleştirilerek Türk şirketinin meydana getirilmesi maksadı takip edilmiştir. Bu kanun lâyihası tabiidir ki, heyetti Celilinize arz olunacaktır. Kabul edilir de kesbi kanuniyet eder ve havzai fahmiyenin istismar menatıkına tevzii esası kabul olunursa, tespit olunacak mıntıkalarda bireri şirket teşekkül ederek madeni işletmek mümkün olacaktır. Tabii bu şirketler Vücut bulduktan sonra onlara muavenet etmek, yardım da bulunmak mümkündür...vd’’ 2. Dönem 20. Cilt 33. Birleşim - Sayfa 296-298)

Adana Mebusu Zamir Beyin Harbi Umumiden mukaddem Mühendis Osman Beye verilen Adana elektrik imtiyazı kındaki sualine cevabı sözleri:“Elektrik imtiyazı bundan takriben on üç sene evvel Mühendis Osman Vehbi Bey namında bir zata verilmiş. Harbi Umuminin zuhuru üzerine ahvali fevkalâde adıyla müddet temdit edilmiş.’’nafia vekaleti vekili Ali CENANİ

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Elektrik imtiyazı bundan takriben on üç sene evvel Mühendis Osman Vehbi Bey namında bir zata verilmiş. Harbi Umuminin zuhuru üzerine ahvali fevkalâde adıyla müddet temdit edilmiş. Nihayet Lozan sulh müzakeresi sırasında bazı şirketlerin şeraiti cedide ye tevfikân şartnameleri ahkâmı yeniden tetkik olunduğu sırada bu zatın elindeki imtiyaza ait şerait de tetkik olunarak yeni bir itilâf yapılmış ve o itilâfin ahkâmı da müddeti muayenesi zarfında itmam olunamamış ve 6 Kânunusani 1340 tarihinde son defa bir itilâf name daha yapılmıştır. Bu yeni temdidi müddet itilâf namesindeki şerait; EVELA bir şirket teşkil edecek, saniyen bir sene zarfında projeleri tanzim ederek Nafia Vekâletine tevdi edecek, salisen projelerin tasdikinden itibaren bir sene zarfında inşaata başlayacak. Dördüncü şart da kefalet akçasını beş bin liraya iblağ edecek. Şimdi kefalet akçasını beş bin liraya iblağ etmiştir..vd.”*(2. Dönem 20. Cilt 34. Birleşim - Sayfa 314-315)

Siverek Mebusu Kadri Ahmet Beyin; Memurin Kooperatifi hakkındaki sualine cevabı sözleri:“Memurin kooperatifin sual sahiplerinin söylediği tarzda mevkii mütezil ve muvaffakiyetsizliğe uğramış değildir. Filhakika odun tevziyatı biraz müşkülâta maruz kaldı.’’(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim! Memurin kooperatifin sual sahiplerinin söylediği tarzda mevkii mütezil ve*

muvaffakiyetsizliğe uğramış değildir. Filhakika odun tevziatı biraz müşkülâta maruz kaldı. Müteahhit ifayı taahhüt etmedi. Ancak bir milyon sekiz yüz bin okka verebildi. Amele noksanından bahsederek taahhüdünü ifa etmedi ve başka bir müteahhit bulduk. O müteahhit şimdi odunları gönderiyor. Altı bin lira depozit verilmiştir. Dört bin lira da elinde vardır. Daha on bin lira da zarar ve ziyan dava ediyor. Kooperatif bu yeni müteahhide yirmi para fazlasıyla verdi. Eski müteahhidin matlubu ve teminat akçası bu farkı fiyat ödeyecektir. Binaenaleyh yeniden gelen odunları eski fiyat üzerinden tevzi ettiriyoruz. Kooperatifin diğer muamelâtına gelince: Üç ay içinde yüz on beş bin liralık sarfiyat yapmıştır. Kânunu evvel hesabım daha çıkarmamışlardır. Hesabı çıkarmakla uğraşıyorlar. Dört aylık bilânçoynu neşrettireceğim. Kooperatifin bulunduğu bina gayet dar olduğu için alış verişte müşkülât görüyor. Yedi bin liraya dört yüz metre murabbaında bir arsa almıştık. Bu arsanın üzerine baharda bina yapılacaktır. Altı depo olacak, üzeri iş mahallî olacak. Yalnız bu arsanın bugünkü kıymeti kırk bin liradır. Yedi bin liraya alınmıştır. Bugün kırk bin lira tahmin ediyorlar, hatta daha fazla diyorlar. Fakat mübalağa olmasın diye bu kadarlık söylüyorum..vd.”(2. Dönem 21. Cilt 36. Birleşim - Sayfa 29:30)

Karesi Mebusu Vehbi Beyin; ölçülerde birlik hakkında ne gibi tedabir ittihaz olunduğuna dair sualine cevabı sözleri:“Ölçülerde birlik vücuda getirmek için bir kanun lâyihası tanzim etmiştik. (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, ölçülerde birlik vücuda getirmek için bir kanun lâyihası tanzim etmiştik. Meclisin küşadı ile beraber Heyeti Celilenize takdim olundu. Ticaret Encümeninde tetkik ve ikmâl edildi, Dahiliye Encümenine gitmiştir. Süratle ikmâl ve intacını rica ediyoruz. Maruzatım bundan ibarettir. İnşallah yakında gelir, müzakere ederiz.”(2. Dönem 21. Cilt 42. Birleşim - Sayfa 177)

Kastamonu Mebusu Halit Beyin; 20 Nisan 1341 tarihli kanun mucibince yükletme ve boşaltma, su ve kömür dağıtma işlerini tanzim için İstanbul limanında teşekkül eden şirket hakkındaki sualine cevabı sözleri:“İstanbul Limanında çalışmakta olan merakibi bahriye sahiplerine işbu merakibe kesilecek kıymet üzerinden şirketlerin hisse senetlerine tercihen talip olmaları hakkı kanunen tanınmış mıdır diyorlar.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Halit Beyefendinin sormuş olduğu şirket, hükümet tarafından Seyrisefain İdaresi ile Sanayi ve Maadin Bankası ve Türk sermayedarları tarafından İş Bankası Bahrî Muamelât Anonim Şirketi ve bir de İstanbul Mavnacılar Anonim Şirketi tarafından teşkil edilmiştir, Müessisleri bu beş şirkettir, bu beş müessesedir. Şirketin sermayesi beş yüz bin liradır, beheri yirmi beş Türk lirası kıymetinde yirmi beş bin sehime münkasemdir. İkinci sualleri : Kanunun hini tanziminde İstanbul Limanında çalışmakta olan merakibi bahriye sahiplerine işbu merakibe kesilecek kıymet üzerinden şirketlerin hisse senetlerine tercihen talip olmaları hakkı kanunen tanınmış mıdır diyorlar. Kanun sarihdir. Merakibi bahriye sahipleri altı ay zarfında müracaat ettikleri halde kendi vesaitlerinin kıymeti ile şirkete dahil olabilirler. Şirketin teşekkülünde İstanbul Limanında ne kadar ton merakibi bahriye vardır buyuruyorlar, şirketinin tesisine İstanbul Limanında römorkör, istimbot, muş, motorbot olarak yüz seksen dört parça mavna, salapurya, su kayığı olarak bin ikiyüz yetmiş beş parça merakibi bahriye bulunmakta idi. Üçüncüsü : Bu merakip kaç kişiye aittir? Diyorlar : Bunu tayin etmeye imkân yoktur. Çünkü bir mavnaya beş altı adam sahip olduğu gibi bir adamın da beş altı mavnası vardır. Bunun tetkikatını yapıp bitirmek, senedi bahrîleri baştan aşağı tetkike muhtaçtır ki; bu da ancak iki üç ayda meydana gelebilir. Bu suallerine maalesef cevap ihzar edemedim. Eğer iki ay daha tahammül ederlerse bunun da esamisini çıkartır, kendilerine arz ederim. Bu eşhastan kaç ne kadar ton ve ne kadar kıymette merakibi bahriye ile ne suretle şirkete dahil olmuştur? Diyorlar. Şimdiye kadar şirkete müracaat eden mavna eshabı pek fazla değildir. Fakat müddet, şubat nihayetinde biteceğinden ekserisi şubat nihayetini gözetmektedir. Bu son günlerde beyanname ita etmeye başlamışlardır. Şirketin şimdiye kadar aldığı mavnalar pazarlık suretiyle altı, takdiri kıymet komisyonunun kararı ile Mavnacılar Cemiyetinden onüç, ki ceman ondokuz parça mavna Otuz bin lira mukabilinde şirkete alınmıştır. Altı mavnanın bedeli nakden verilmiş, onüç mavnanın sahipleri hisse senedi almışlardır..vd.” (2. Dönem 22. Cilt 50. Birleşim - Sayfa 57-58)

“Biz İstanbul Limanının lâıyk olduğu ehemmiyetini nazarı dikkate alarak şirketi vücuda getirdik ve İstanbul Limanı bugün en ziyade meşgul olduğumuz bir sahadır.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “*Hâlit Bey; Ticaret Vekâletinin, İstanbul Mavnacılarının ahvaline lâyük okluğu ehemmiyeti vermediğini beyan buyurdular. Bendeniz bunu katiyen kabul edemem. Biz İstanbul Limanının lâyük olduğu ehemmiyetini nazarı dikkate alarak şirketi vücuda getirdik ve İstanbul Limanı bugün en ziyade meşgul olduğumuz bir sahadır. İstanbul Limanının duçarı inhitat olmaması için her türlü tedabiri düşünüp tatbik için çalışıyoruz. Bu arada şirketin müessislerine de ufak bir tavizde bulundular. İzmir’de aynı bir şirket teşekkül etmiş ve aynı müessislerdir demişlerdik.*”

“*Hayır efendiler, bir de Mersin’de vardır. Mersin’de de aynı müessislerdir. Efendiler bu gibi müessesatı maliye kolay kolay vücuda gelemes. Arzu ettikleri gibi İstanbul mavnacılarından bir şirket vücuda gitseydik, arzu ettiğimiz tekâmülü haiz bir müessese vücuda getiremezdik. Onların hukukunu gözetmek tamamiyle bizim arzumuz dahilindedir. Fakat meydana gelecek müessesatı maliye sermaye ile meydana gelir, bugün İstanbul mavnacılarının elinde sermaye olmadığım pek âlâ biliyorsunuz. 1 275 parça mavna var.*”

“*İstanbul Limanında çalışacak olan mavnanın adedi katiyen dört yüzden fazlayı geçemez. Üst tarafı çekilir, bağlanır, yatar hisse alır. Gedik, nöbet usulünü bilirsiniz. Zaten İstanbul Limanının vaziyetini fena hale koyan bu kadar mavnanın orada teraküm etmesidir. Bahrîsefid havzasını bu sefer gezdiğim vakit limanlarda, vapurdan karaya, karadan vapura eşya götüreceğ bir mavna yoktur, hepsi İstanbul’da toplanmışlardır. Kahvelerde otururlar. Üç, dört yüz tanesi çalışır, diğerleri ondan hisse alır. Efendiler bugün amele ihtiyacı içinde kıvrandığımız bir zamanda bir kısım adamların kahvede tavla oynayarak, zar atarak vakit geçirmelerine her hakle acımaktır. Kendileri de yüz bin aileden bahsettiler...vd” (2. Dönem 22.Cilt 50. Birleşim - Sayfa 61-62).*

Ticaret ve Sanayi Odaları ile, açılacak borsalar ve tesis okunacak fabrikalar için tahsisine lüzum görülecek emvali milli ve metruke ile vakıf emlâk ve arsa bedeli mukadderi mukabilinde itası hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:“Lâzım olan fabrikaların inşası için yine bedelini vererek bir suhulet olmak üzere eşhas tarafından müzayede ile yapılacaktır.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “*Efendim, Mithat Bey takririnde eşhası mütegalibeye ait olanları da istisna etmek istiyor. Halbuki*

onların bedeli harik zedegâna tahsis edilmiştir. Bedel muhassas olan yere gidecektir. Bunun bedeli için tesiri yoktur. Fakat fabrika inşası için muhtelif mahallerde buluan arsalarda eşhası mütegalibeye ait olabilir. Onları istisna edersek verilecek hiç bir şey katmaz. Lâzım olan fabrikaların inşası için yine bedelini vererek bir suhulet olmak üzere eşhas tarafından müzayede ile yapılacaktır. Başka eşhas uhdesine geçmemek üzere fabrikaya verilsin diye bir madde vardır. Yapılan kanîar da budur. Harik zedegâna bir tesiri olmaz. Bedeli yine verilecektir. Binaenaleyh bu takririn kalbul edilmesini rica ederim.”

“Efendim! Hükümetten gelen teklifte Ticaret Vekâleti tarafından inşa edilecek fabrikalar tabiri vardır. Muvazene encümeni bunun yerine Hükümet tarafından inşa edilecek kaydını koymuştur. Hâlbuki Heyeti Çeliklerinin de malûmudur ki, teşvikatı sanayiye ait olan tahsisat Sanayi ve Maadin Bankasına verilmiştir. Şimdiden sonra fabrikaları Sanayi ve Maadin Bankası yaptıracaktır. Hükümet bundan sonra doğrudan doğruya fabrika yaptırmıyor. Binaenaleyh maksat fevt olacaktır. Onun için buraya Sanayi ve Maadin Bankasının isminin de ilâvesini teklif ve rica ederim.”(2. Dönem 22. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 266)

Seyrisefain İdaresinin 1926 Senesi Bütçesi Münasebetiyle Sözlery:“Geçen sene içinde seyresefaünün Akdeniz, Karadeniz sahillerimize yapacağı postalar hakkında gerek müdüriyeti umumiye ve gerekse Meclis idaresi çok tetkikatta bulundu.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim, Rasih Beyin çok hararetle bahsettikleri Akdeniz sahillerinin vaziyeti, kendilerinin düşündüğü veçhile mühimdir. Geçen sene içinde seyresefaünün Akdeniz, Karadeniz sahillerimize yapacağı postalar hakkında gerek müdüriyeti umumiye ve gerekse Meclis idaresi çok tetkikatta bulundu. Ona zamimeten Akdeniz sahillerinde bir seyahat yaptım ve o seyahat esasında oradaki iskelelerin vaziyetini ayrı ayrı tetkik ettim. Hakikaten Rasih Beyin söylediği gibi seyrisefain vapurlarının Akdeniz sahillerinde olan isketelerimize muntazam surette işleme lâzımdır ve zaruridir. Bugün İstanbul - Mersin hattı sahil boyunda olan müteaddit kazaların hepsine ayrı ayrı uğratıldığı halde vapur seyahatinin on iki gün teahhura uğrayacağı düşünülerek, ancak iskelelerin mühimlerini ihtiyar etmek suretiyle tertip edilmiş bir anapostadır. Bu anaposta*

arasında ufak iskeleleri bir birine raptetmek ve onların yolcusunu alarak İzmir'de ana hattan gelen posta vapuruna aktarma etmek üzere ikinci bir posta tertibinin zarurî olduğunu anladım. Fakat elde mevcut olan vapurlar bu tasavvur edilen postayı yapmağa kudretyâp olamadığı neticesine vardık. Hasan Beyefendinin buyurdıkları gibi motor ile veyahut 5-6 tonluk merakip ile bu postayı yapmak imkânsızdır. Her halde 6-7 yüz tonluk yolcu vapuru olmak şartıyla ve muhtelif vazife görecek 6-7 yüz tonluk vapurlarla Alaiyeden İzmir'e kadar bir pasla tesis etmek zarureti vardır...vd”(2. Dönem 22.Cilt 63.Birleşim - Sayfa 383-384)

“Akdeniz sahillerimizdeki kazalarımızın inkişafı iktisadisi için her halde oralarda münakalâtı temin etmek zaruridir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim! Rasih Bey biraderimiz ifadelerim tamamıyla tasdik ettim. Hakikaten buyurdıkları gibidir. Akdeniz sahillerimizdeki kazalarımızın inkişafı iktisadisi için her halde oralarda münakalâtı temin etmek zaruridir. Fakat bu zarureti görüp tasdik etmekle o zarureti izale etmek için lâzım olan tedbiri yapmak kolay bir şey değildir. Parayı bulduk, fakat onun izalesi paraya tevakkuf ediyor. İkisi aynı şey değildir. Yarayı teşhis etmek kolaydır ve biz bulduk. Fakat onun yarasını tedavi edecek nokta paraya temas ediyor. Mevcut vapurlar arasında Karadeniz sahilindeki vapurları alıp hepsini akdeniz sahillerine tahsis etmenin imkânı yoktur. Bütçede vapur almak için konulmuş olan para iki yüz bin liradır ki, bu para ile arzu ettiğimiz vapuru almak imkân haricindedir..vd.”(2. Dönem 22. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 384:385)

“Karada şimendifer nasıl kendi varidatını masrafına uydurduktan sonra fazla derecede kâr getirmek için inkişafı iktisadiyi beklemeğe mecbursa, posta vapuru işletme müessesesi de aynı vaziyettedir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim! Seyri sefain idaresinin para kazanmadığından bahseden arkadaşımız Muhtar Bey olmasaydı da başka bir arkadaşımız olsaydı, belki tetkik etmeksizin beyanı mütalâa etmiştir derdim ve ilk nazarda bu hatırıma gelirdi. Fakat Muhtar Beyefendi hidematı umumiyeyi ifa eden müessesatın vazifelerinin ne şekilde olduğunu pek alâ biliyorlar. Yüksek bir şimendifer mütehassısıdır. Bir şimendiferle, posta vazifesini ifa eden

bir vapur kumpanyasının hiç farkı yoktur. Karada şimendifer nasıl kendi varidatını masrafına uydurduktan sonra fazla derecede kâr getirmek için inkişafı iktisadiyi beklemeğe mecbursa, posta vapuru işletme müessesesi de aynı vaziyettedir. Bugün Muhtar Beyefendi pek âlâ biliyorlar ki memleketimizde posta işletmek suretiyle nakliyatı idare eden mesajeri, hait tiryestino gibi Amerika'nın yeni sefere başlayan Şibinyurt şirketi ve Sovyet Rusya'sının tekrar tanzimine başladığı postalar submansiyone edilen müesseselerdir. Bunların masrafına devlet iştirak etmedikçe öyle uzun yollara sefer yapsın, varidat olsun olmasın muntazam postalar icra etsin, bunun imkânı yoktur. Masraflarını çıkaramazlar. Binaenaleyh seyrisefain için de submansiyone...Pek iyi efendim,' yardım olsun. Şimdi efendiler! Seyrisefain idaresinin sevahii postaları imtiyazı vardır. Bu imtiyaz idareler için senede 80 - 90 bin lira fazlai varidat bırakır. Bu fazla varidat devlet tarafından edilen Hilmi Beyin buyurdıkları gibi yardımdır...vd.”(2. Dönem 22. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 386-387)

“Vapurların tamirâtı ile, tamîratı mütemadiyesini birbirine karıştırdılar. İdare Harbi umumîden kalmış bulunan vapurlarının yansını ıskartaya çıkardı. Yarıısı da çürüdü.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Muhtar Beyefendi vapurların tamirâtı ile, tamîratı mütemadiyesini bir birine karıştırdılar. İdare Harbi umumîden kalmış bulunan vapurlarının yansını ıskartaya çıkardı. Yarıısı da çürüdü. Bir vapurun senede tamirâtı mütemadiyesi sekiz nihayet onbin liradır. 70, 80 bin hatta yüz elli bin lira sarf edilmiş vapurlar vardır. Bunlar harbi umumî içinde bakımsızlık yüzünden harap olan vapurlardır ki yeni hale girmek için bu para sarfedihniştir. Harp içerisinde harap olan vapurların vaziyetim islâh için sarfolunan para ile, tamirâtı mütemadiye için sarfolunan para arasında mühim farklar vardır. Nazarı insafla bakarlarsa bunu anlarlar. Küçük vapur sahipleri para kazanıyor, seyrisefain kazanmıyor diye geçen defa bunu söylediler. Şimdi de tekrar buyurdular. Efendiler, bunun sebebi başkadır..vd.”(2. Dönem 22. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 388)

“Memleketin iktisadiyatını ileri götürmek için yeni vapurlar almak lâzımdır. Bunlar da tabîî dışardan vade ile alınacaktır. Faiz ödemek zaruretindeyiz.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendiler, ben varidatı 500 bin liraya çıkardım. Fakat vapurun tamiratına sarfedilen 375 bin lira ile bu hesabı yaptığımı arz etmiştim. Diğer kısım (200) bin liradır. (200) bin lira ile arzu ettikleri vapur alınamaz, buna imkân yoktur. Vapuru da demin arz ettiğim veçhile dışardan mubayaa edeceğiz. Seyrisefain idaresinin meclis idaresi itiraz ederek vapur mubayaasından korkuyor. Sebebi aldığı vapurlar için faiz tediye edecektir. Muhtar Beyin dediği gibi, varidat ile masarif arasında açık hâsıl olacak, bu açıktan korkuyoruz, Yoksa dışardan vapur tedarik etmek mümkündür ve Heyeti Celilenize iki defa ısrarla arz ettiğim veçhile Seyrisefain İdaresi bu vapurları alacağı zaman varidatla masarif arasında fark olacaktır. Varidatın zararına olarak bunu yapacağız ve Heyeti Celileniz ümit ederim ki bunu kabul edecektir. Çünkü başka çaremiz yoktur. Devlet bütçesinden yardım edilmedikçe dışardan almak zarurîdir. Memleketin iktisadiyatını ileri götürmek için yeni vapurlar almak lâzımdır. Bunlar da tabîî dışardan vade ile alınacaktır. Faiz ödemek zaruretindeyiz. Binaenaleyh arada açık olacaktır. Ben zannediyorum ki Heyeti Celileniz bunu tasvip buyuracaksınız. Çünkü bu ihtiyaç barizdir, zarurîdir. Heyeti Celileniz bunu tasvip ettikçe idare tereddüt etmekten kurtulur. Yeni vapurlar alır ve lâzım olan postaları ifa edebiliriz. Arz etmek istediğim cihet budur. Rasih Beyin buyurduğu gibi konulmuş olan yüzbin liralık tahsisatı buraya koymakla, kendinin arzu ettikleri postalarını temin imkânı yoktur. O vapurları biz alamayız beyefendi! İki yüz bin liraya sekiz tane vapur alınırsa o vapurları hurda diye satmak lâzımdır. Seyrisefain idaresi alacağı vapurian yeni ve sağlam olarak almak ister. Üç gün taşıyıp da sonra Haliç’te demirlemek üzere alman vapur, Seyrisefain idaresi vapuru olamaz. Eline geçecek vapurlar hiç olmazsa yirmi sene çalışmalıdır. Mevcut olan vapurlar, biliyorsunuz zaten eskidir. Bundan sonra alınacak vapurlar yeni olarak alınacaktır...vd.”(2. Dönem 22. Cilt 63. Birleşim Sayfa 389)

Demir ve kömür madenlerini işletmek ve dört senede sarf edilmek üzere Ticaret Vekâletine 18 milyon lira tahsisat itası hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Ticaret Vekâleti geçen sene bütçesindeki tahsisat ile bir demir mütehassısı getirtmişti. Bu mütehassıs dokuz ay zarfında muhtelif mahallerde tetkikat yaptı. Bu tetkikat neticesinde memleketimizde, yüksek fırınlar meydana

getirerek demir madenlerini işletmek kanaati hasıl oldu.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, memlekette demir sanayiini vücade getirmek için demir madenlerini işletmek lâzımdır. Malumuâliniz Ticaret Vekâleti geçen sene bütçesindeki tahsisat ile bir demir mütehassısı getirtmişti. Bu mütehassıs dokuz ay zarfında muhtelif mahallerde tetkikat yaptı. Bu tetkikat neticesinde memleketimizde, yüksek fırınlar meydana getirerek demir madenlerini işletmek kanaati hasıl oldu. Malumuâliniz madenlerde bilhassa demir madenlerinde yakılan kömür kok hasıl edecek kömür olmak iktiza ediyordu. Madenlerde yakılacak ve kok meydana getirecek kömür menbu, Kastamonu Vilâyeti dahilinde Söğütözü, Daday ve havalisindeki manatika keşfedilmiştir. Tecrübeler yaptırıldı, orada bulunan kömür kok istihsaline kâfi bir kıymeti haizdir. Aynı zamanda o civarda vesair manatika, muhtelif mahallerde muhtelif demir madenleri vardır. Bunların 3-4 tanesi hakkında tetkikat yaptırıldı. Diğerleri hakkında tetkikat devam etmektedir. Daha henüz fabrika tesis edilecek mahal taayyün etmemiştir. Fakat her halde ya Safranbolu’da veyahut ona civar bir mahalde olacaktır. Buna ait olan proje ve raporları Ticaret Encümenine getirdim, mufassalan izahat verdim, haritalara ve keşfiyata ait bütün tafsilât raporlarda mevcuttur. Bunun hepsini Heyeti Aliyenize göstermek müşkül ve müteassirdir. Arzu buyuran arkadaş varsa vekâlet daima lâzım gelen tafsilât ve izahatı vermeğe hazırdır. Bu sene üç aylık bütçede yalnız altmış bin liralık bir tahsisat koyduk, bununla yeniden Avrupa’dan celbi yalnız altmış bin liralık bir tahsisat koyduk, bununla yeniden Avrupa’dan celbi iktiza eden dört mütehassısın tahsisatı ve arz üzerinde yapılacak jeolojik keşfiyata lâzım olan masarifat konmuştur, 1926 senesine ait bütçeye tesisatı iptidaiye ve kömür madeninin açılması ve demir madenlerinden birisinin yine açılarak işletilmesi için dörtyüz bin lira konulmuştur. Gelecek sene bütçelerinde, yapılacak tetkikat üzerine her senenin masrafı ait olduğu senesin bütçesine konulacaktır ve ümit ediyoruz ki, dört sene sonra bu madenleri işletmek ve memlekette lâzım olacak demiri memleket dahilinde istihsal etmek mümkün olacaktır...vd”(2. Dönem 23. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 169:171)

Ticaret Vekili Ali Cenani Beyin, Petrol Madenleri Kanununun tercihen ve müstacelen müzakeresine dair takriri: (2. Dönem 23. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 264)

Karadeniz Boğazı Tahlisiye İdaresinin 1926 senesi bütçesi münasebetiyle sözleri: “Karadenizde üç yerde tarassudatı havaiye istasyonu yaptırmak lâzım geldiğini anladık.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ(Gaziantep)“Efendim, bugün Karadenizdeki fırtınaları haber verecek tarassudatı havaiye istasyonları yoktur. Bu hususta tetkikat yaptırдық. Neticede Karadenizde üç yerde tarassudatı havaiye istasyonu yaptırmak lâzım geldiğini anladık. Fakat Ticaret Vekâletinin bütçesi, mahımuâliniz, geçen senenin aynı olduğu için bu hususta sarfedilecek para konamamıştır. Tahlisiye idaresinin bütçesine koymak isterdik, onun da bütçesi bu sene bunları meydana getirmeye kâfi vüsatta değildir. Yalnız tahlisiye idaresinin eski hesaba vardır. İngiliz bakanlarında mevcut eshamı vardır. Tasfiye muamelâtı henüz bitmemiştir. Eğer bu tasfiye muamelâtı biterse bu istasyonları yapmak ve vesaiti tahlisiyeyi daha çoğaltmak imkânını bulacağız.”(2. Dönem 24. Cilt 82. Birleşim - Sayfa 21)

Ereğli havzasında Kilimli ve Kozlu mevkilerinde inşa edilecek olan lavvarlar için bir milyon liralık istikraz akti hakkında kanun münasebetiyle sözleri:“Ereğli havzasında mühim bir serveti madeniye vardır. Bu azim serveti eskiden, 70-80 sene evvel yapılmış bir talimatname ile mültezim mahiyetinde birtakım ocak âmellerinin ellerine verilen tezkere ile ocakları işletirler.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ(Gaziantep)“Sual sahibi olmasın, kanun dolayısıyla izahat vereceğim. Efendim, malıûmuâlileridirki, Ereğli havzasında mühim bir serveti madeniye vardır. Bu azim serveti eskiden, 70-80 sene evvel yapılmış bir talimatname ile mültezim mahiyetinde birtakım ocak âmellerinin ellerine verilen tezkere ile ocakları işletirler. Bunların tesisatı, ocakların tarzı imali pek basit bir şekildedir. Yalnız bir Ereğli şirketi vardır, tabii onun da muhtelif safhaları hakkında az ve çok herkesin malûmatı vardır. Bu şirketin vaziyeti de, bugün henüz Hükümetin arzusuna göre tanzim edilmemiştir. Son zamanlarda havzada işleyen gerek ocak âmilleri, gerek bu şirket âdeta memleketin muhtaç olduğu kömürü

çıkaramayacak bir hale gel-miştir. Bendeniz vekâlete geldiğim günden beri, Ereğli havzai fahmiesinin memleketin menafine muvafık bir şekilde işletilmesi için lâzım gelen tedbirleri düşünmekten bir an halî kalmadım. Böyle ufak tefek âmil sıfatiyle kömür çıkaranların ekserisi, kendi koydukları sermayeyi bile çıkarmayarak tedricen ortadan kalkıyorlar. Fakat bir kısmı gayri fennî surette noksan vasaitle işleyerek serveti milliyenin bir kısmını çürütüyor. Bu halin devamına tabii müsaade edilemez. Fakat bunları birden bire kaldırıpta yerine, kudreti maliyesi ve kudreti fenniyesi kâfi gelebilecek milli şirketler koymak kolay bir iş değildir. Havzai fahmiyenin matlûp veçhile işlemesi için Ereğli! şirketinden başka lâakal sekiz şirket daha teşkil etmek icabeder. Bunları manatika taksim etmek ve o ayrılan parçalar içinde işleyecek şirketleri meydana getirmek, uzun zamana ve büyük sermayeye muhtaç bir keyfiyet olduğu için hepsini birden yapmak imkânsızlığını gördüm. Evvelce Heyeti Ce-lileye gönderilmiş olan ve İstismar kanun lâyihası denilen lâyihayı geri aldım. Çünkü efendiler, tedabiri kanuniye ile iktisadî vaziyetleri ıslah etmek her zaman muvaffak olunması mümkün olan bir şey değildir...vd”(2. Dönem 24. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 136-137)

“Bu şimendiferler sırf kömür nakliye mahsustur ve şimdiye kadar yapılmış olanlar da kömür nakliyle meşguldür. Bunların edevatı müteharrikesi kamilen mevcuttur. Mesele, yalnız bir güzergâh tayin edilerek ray ferşiyatından ibarettir. (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, şimendifer tabirinden refiki muhteremim, münakalâtı umumiyeye ait şimendiferler gibi telâkki buyuruyorlar. Bu şimendiferler sırf kömür nakliye mahsustur ve şimdiye kadar yapılmış olanlar da kömür nakliyle meşguldür. Bunların edevatı müteharrikesi kamilen mevcuttur. Mesele, yalnız bir güzergâh tayin edilerek ray ferşiyatından ibarettir. Bendeniz Nafia Vekâletinin iştirakinde bir mahzur görmüyorum. Yalnız Nafia Vekâletinden şimendifer inşaatında mütehassısı olan kimselerin bu keşfiyatta Ticaret Vekâletine yardım etmesini bittabi rica edeceğim ve onların yapacağı projeleri Nafia Vekâletine tetkik ettireceğim. Nafia Vekâleti bunun inşaatında kendisini alâkadar görürde iştirak ederse, bendeniz çok memnun olurum. Benden bir yük kaldırmış olur ki ona teşekkür ederim. Dört kilometrelik bir yerin yapılması için Nafia Vekâleti alâkadar olmak istiyorsa, hay hay, olsun, Bendeniz onda bir mahzur görmem. İstikraz akdi ve inşaat taahhütiyatına girişmek, bunu

Maliye Vekâleti de, Ticaret Vekâleti de yapabilir ve Ticaret Vekâleti yaptığı zaman doğrudan doğruya Heyeti Vekilenin tasvibine arz edecektir. Heyeti Vekile de Maliye Vekili de dahildir. Şeraitini kabul ettiği takdirde tabiidirki istikraz akdine veyahut inşaat taahhiidatına girişilecektir. Binaenaleyh bendeniz bunda da bir mahzur göremiyorum...vd”(2. Dönem 24. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 138-139)

“Lavvarlann birisi. Kilimlide diğeri de Kozlu'da olacaktır. O yapılacak şimendüferde eskiden yapılmış olan iki parça şimendüferi yekdiğerine raptedecek kısımdır.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim; geçen celsede bu meselenin bütün teferruatını arz etmiştim. Anlaşılan Muhtar Beyefendi o gün hazır değil imişler. Lavvarlann birisi. Kilimlide diğeri de Kozlu'da olacaktır. O yapılacak şimendü-ferde eskiden yapılmış olan iki parça şimendüferi yekdiğerine raptedecek kısımdır. O gün de arz etmiş-tim, ücreti ton başına 60 veya 65 kuruştur. Hesap edeceğiz ve buna göre yıkanan kömürden bir ücret alçağız. Hatta söylemişim ki; senevi her lavvar 300ı J 400 bin ton kömür yıkayabilir. Bundan her lavvar için 150 000 lira kadar bir hasılat olacaktır. Bunları arz ve antik arz ettim, zabıtlarda da mevcuttur. Bunlar-dan başka daha bir şey öğrenmek istiyorlarsa arz edeyim.”

“Efendim, yapılacak lavvarlann ne kadar kömür yıkayabileceği zaten muayyendir. Yevmiye bin ton, bin beş yüz ton kadar yıkamak üzere yapılacaktır. Binaenaleyh yıkama mahalli yapılacak olan ocakların yevmi istihsalâtına göre hesap olunacaktır. Asgarî veyahut vasatı yevmiye ne kadar kömür yıkayabilir? O tediye miktarı için şart olarak konulacaktır. Muhtar Bey bunun hesabının neresinde müşkülât görüyor anlayamıyorum. Yevmiye çıkacak miktar muayyendir. Safî olarak ne miktar hâsılat kalacaktır, işte o hâsılat tediye için muayyen bir taksit olacaktır.”(2. Dönem 24. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 204)

Türkiye sahillerinde nakliyatı bahriye ve limanlarla karasuları dahilinde icrayı sanat ve ticaret hakkında kanun münasebetiyle sözleri:“Bu vazifeyi ifa etmek tabiatıyla vapur işletmek isteyen Türklere aittir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Türk limanlan arasında nakliyat yapmak milletin hakkıdır. Binaenaleyh bu kanun bu hakkı tespit ediyor. Bu vazifeyi ifa etmek tabiatıyla vapur işletmek isteyen Türklere

aittir. Bu arada seyri-sefain idaresi de kendisine terettüp eden vazifeyi ifa edecektir. Seyri-sefain idaresine yeniden iki vapur iştirâ ettik. Zannedersem bir iki güne kadar İstanbul limanlarına vâsd olur. Diğer iki vapurun iştirâsı için de müzakere cereyan etmektedir. Ümit ediyoruzki kanunun Türklere bahş ve Türklerin hakkı olarak tespit etmiş olduğu nakliyatı bahriyeyi gerek Seyrisefain idaresi ve gerek diğer Türk merakibi bahriyesi sahipleri ifa edebilecektir.”(2.Dönem 24.Cilt 87.Birleşim-Sayfa145)

İstanbul ve Tevalii Balıkçılar Muavenet Sandığı hakkında kanun münasebetiyle sözleri:“Halbuki nehirler ve denizler milletin istifadesine tahsis olunmuş mahallerdir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim; efendi hazretlerinin itirazları bu meselede varit değildir. Efendi hazretleri bununla, arazide üç senedir ziraat etmeyenlerin hakkı tasarruflarının zail olması kaziyesine temas etmek istiyorlar. Halbuki nehirler ve denizler milletin istifadesine tahsis olunmuş mahallerdir. Bunlar üzerinde şunun bunun vaktiyle yapmış olduğu tesisat hakikatta bir hakkı müktesep teşkil etmez. Fakat her nedense şimdiye kadar dalyan mahalli, voli mahalli diye bazı adamlar masraf ederek bunlar üzerinde tesisat yapmışlardır. Bu tesisat bunların orada balık avlamalarına müsaade edildiğini mutazammındır. Eğer bu teçhizattan istifade ederek balık avlarlar ve halkın istifadesini temin ederlerse hakları bakidir. Fakat, her ne sebeple olursa olsun, terk ve tatil edilirse milletin oradan istifadesini menetmek doğru değildir. İşte kanun bu esas üzerine tanzim olunmuştur. Binaenaleyh hastalık ve esbabı saire ile onların mazereti tahakkuk etse dahi bu mazeret nazarı dikkate alınmamak icap eder. Yalnız encümünde icabatı harbiye ve askeriye dolayısıyla hükümet tarafından bunların orada balık avlamaları menolunursa bu memnuiyet onların hakkını selp etmeye vesile olmasın diye bir kayıt konulmuştur. Binaenaleyh bu kayıt ile iktifa etmek doğru olur...vd”*(2. Dönem 24. Cilt 88. Birleşim - Sayfa 155)

“Memleketin balık ve deniz mahsulâtı büyük bir servet teşkil ediyor. Hükümet bunu nazarı dikkate almıştır.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Hilmi Beyin ve Mustafa Beyin umum memleketin balıkçılığı hakkındaki mütalaaları doğrudur.*

Memleketin balık ve deniz mahsulâtı büyük bir servet teşkil ediyor. Hükümet bunu nazarı dikkate almıştır. Bir seneden beri gerek balıkçılık üzerine ve gerekse denizden çıkan diğer şeyler üzerine mühim tetkikat yaptırıldı. Hatta komşu memleketlerde balıkçılık üzerine yapılmış olan birtakım tesisatı ve bu bandaki kavanin ve nizamı getirttim. Meselâ yanı başımızda Bulgaristan eskiden bizden çok balık çekerdi ve Bulgaristan'a giden balıktan memleket hayli istifade ederdi. Bulgaristan bunun için tertibat almıştır, balıkçılık için mektepler açmıştır. Kanunlar neşretmiştir. Bunların teşkilâtı hakkında bizde esaslı malûmat vardır. Bizim memleketin balıkçılığı da memlekete büyük istifade bırakabilir. Değil memleketin ihtiyacım temin etmek harice mühim ihracat da yapabiliriz. Fakat maalesef memlekette mevcut olan eski dalyanlar bile ebeveyn metruk bir haldedir. Yaptığımız tetkikatta Marmara Akdenizinde, deniz sahillerinde eskiden mevcut olan dalyanlardan bugün otuz beş tanesinin metruk olduğunu gördük. Vaktiyle bunlar mühim varidat meydana getirmiş. Süngerciliğe gelince,..vd.” (2. Dönem 24. Cilt 88. Birleşim - Sayfa 157:158)

Bolu Mebusu Mehmet Vasfi Beyin: Zonguldak'ta Kilimli ve Kozlu mevkilerinde teşekkül eden kömür şirketleri hakkındaki suali münasebetiyle sözleri: “Birçok Türk erbabı sermayesi yalnız ocakta hakkı olduğundan dolayı değil, şunun bunun sermayesini elde ederek işleyerek gelip Türk sermayesinin birçoğunu yemiş olan bu ocaklar tasviye edile edile 15'e inmiştir.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Eski sözlerine bir şey ilave etmediler. Yalnız diyorlar ki; şirketlere fazla hukuk verildi, diğerlerine verilmedi. Efendiler arz ettim, mevcut olan amilleri 15 tane buyruldu. Bunlar işe başladıkları zaman beş yüz küsur tane ocak idi. Birçok Türk erbabı sermayesi yalnız ocakta hakkı olduğundan dolayı değil, şunun bunun sermayesini elde ederek işleyerek gelip Türk sermayesinin birçoğunu yemiş olan bu ocaklar tasfiye edile edile 15'e inmiştir. Bunlarda yaşamak imkânını haiz değildir.”

Efendiler, bugün bunların içindeki tesibat, mevcut vesaiti feniye göre kabulü istifade bir halde değildir. Bu ocaklar içinde işlenen kömürün ancak %45, 50si alınır, mütebakidir, yani serveti milliye'nin %50si tamamıyla toprağa gömülüdür. Çünkü noksan vesaitle işletilmiştir. Damar alırlar. Damarın sahası 5 metre ise 1 bir

metre üstünden bırakırlar, bir metre altından, demek ki işlenen ocaklardan hem serveti milliye ve hemde ocak amirleri zarar eder ve hatta bu ocak sahiplerinden ekserisi bu zarar içindedir. Vasfi Beyefendi pek iyi bilirler ki bu ocak sahipleri, amelelerin parasını verememişlerdir. Hükümet bugün vesaili cebriye ile amele bedelini tahsil ederek ameleye vermektedir. Her ocağın ameleye zimmeti vardır. Sonra efendiler, hukuk denilen şey nedir aceba? Vasfi Beyefendi bunada izahı buyururlar mı? Ellerinde bulunan, hukuk denilen şey her dün hükümet tarafından yaptıkları muameleye göre yani kendilerinin iyi işlemesine, fena işlemesine göre terk ve tesisine göre daima mahkûmüz zeval olan bir teskereden ibarettir. Teskerenin zahrında muharrerdir: Şunu yapmasa, bunu yapmasa teskere alınır diye ve ekseriyetle bunları yapamamış, meydandan çekilmiştir. Eğer bu 15 Ocak ashabı bu arz ettiğim gibi Türk şirketlerine iltihak ederlerse kendileri için nimet olur. Hem memleket için böyle servet fena bulmaksızın meydana gelir ve milletin kesesinede büyük para girer ve onlar istifade ederler. Aceba arz ettiğim şirketin tesis edeceği maden imalatını kim meydana getirebilir? Hiçbirinde bu kabiliyet yoktur. Burada böyle bir servet meftundur. Fakat bugün bu ocak amilleri kendi ellerinde bulunan servetten kendileride istifade edemiyorlar ve istifade kabiliyetleride yoktur. Arz ettiğim gibi mevcut sermayeleri buna kafi değildir. Hükümet sermaye koysun; hangi birine efendiler? Hükümetin buna sermaye koymasına imkan yoktur. Milletin hangisi arzu ederse, hükümet onlara aynı hukuktan şirket tesis ederek yardım etmeğe daima amadedir. Vasfi Beyefendi ve rüfekası gelsinler, kendileri şirket teşkil etsinler. Pekala, hükümet onlara aynı hukuku verir.

“Milletin mevcut sermayesi tamamıyla kanun dairesinde ve memleketin, hazinenin menfaatine olarak çalışacak ve memlekete menfaat getirecektir.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Ereğli kömür havzasındaki ocak sahiplerinin şirketlerden fazla kömür çıkardıklarını söylediler. Efendiler, biz bu şirketlere ocakları vereli, kendilerinin buyurdıkları gibi üç ay olmuştur. Onların teşkil edecekleri şirketlerin nizamnamesi henüz tanzim olunmuştur, Hatta bir tanesinin nizamnamesi daha dün akşam Heyeti Vekilede müzakere ve tasdik edilmiştir. Mantar gibi hemen yerden bitmez. Efendiler; şirket bir şey yapmamıştır diyorlar. Daha dur bakalım. Şirket teessüs etti, sermayesini koydu, işe

başlayacaktır. Biz bunu şirkete vermezden evvel emvali metrukeden ve mahlûl olan ocaklar birer sene müddetle ikişer sene icara verilmişti. İçindeki mülecirîer ocakları işletmedikten başka onları tahrip ettiler...vd”2. Dönem 25. Cilt 96. Birleşim - Sayfa 57-58-59)

26 Şubat 1340 tarih ve 423 numaralı Belediye Vergi ve Resimleri Kanununa bir madde tezyili hakkındaki lâyihai kanuniyesî münasebetiyle sözleri:“Bazı belediyeler madenler için gelen mevaddan, kasabalardan geçmesi dolayısıyla resim almaya teşebbüs ettiler. Bundan dolayı madenleri çok mutazzarır ettiler.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, malumatınız madenler tamamıyla kasabalar haricindedir. Belediyelerle katiyen alâkası yoktur. Belediyelerin resim aldığı mevad belediye hududu dahilinde sarf edilen mevaddır. Halbuki madenlere getirilen mevad madenin işletilmesi için lâzım olan mevaddır. Fakat bazı belediyeler madenler için gelen mevaddan, kasabalardan geçmesi dolayısıyla resim almaya teşebbüs ettiler. Bundan dolayı madenleri çok mutazzarır ettiler. Meselâ; Ereğli ve Zonguldak havzasındaki madenler kamilen şehrin haricindedirler. Fakat bu iskeleler vasıtasıyla dışarıdan mevadı iptidaiye alırlar. Sonra Balya madeni, Balya Kasabasının keza haricindedir. O madenlere mevaddı iptidaiye gelirken tabiidir ki kasabaya uğrayarak geliyor. Kasabaya uğraması dahi belediye gelen mevaddan resim almaya kalkışıyor. Biz Dahiliye Vekâleti ile uzun uzadıya muhabere ettik. Böyle bir madde kanuniyetlin arada mevcut olan İhtilâfi hal için, muvafık olacağına kanaat getirdik. Dahiliye Vekâleti de kanaat getirdi ve o suretle emir verdi. Fakat şehre uğradığı zaman daima ihtilafi mucip oluyor. Binaenaleyh böyle bir madde kanuniye konulursa aradaki ihtilâf hal edilmiş olur. Dahiliye Encümeni, mazbatasında belediyelerin varidatının noksanıyetinden bahsediyor. Efendiler, belediyelere verilmiş olan hukuk ve salâhiyet istimal edildiği zaman kendisine lâzım olan varidatı o hudut dahilinde daima alabilir. Fakat memleketin umumi vaziyetine dahil olan madenlerden belediyenin hiçbir hakkı hiçbir hizmeti olmadığı halde resim alması bittabi doğru olamaz. Çünkü belediyeler efrattan aldığı varidata bir vazife mukabili alır. Efradın hizmetini görür, onun mukabilinde Varidat alır. Belediyelerin bir madenle alâkası yoktur. Dağın başındaki madenle belediyenin ne alâkası vardır ki, ondan varidat alabilsin? Madenlere lâzım olan mevaddı iptidaiye sırf şehirde

geçtiği için belediyenin resim alması esasen Belediye Kanununca da muvafık değildir. Binaenaleyh arz ettiğimiz madde kanunuyenin kabulünü İstirham ederim,”(2. Dönem 25. Cilt 96. Birleşim - Sayfa 63)

1926 senesi Muvazenei Maliye Encümeni Kanunu lâiyhası münasebetiyle sözleri: “Emin Bey Ankara’da, üç, dört bin boş amele olduğu halde hariçten bir çok amelenin geldiğini ve Ticaret Vekâletinin tabii aynı zamanda mesai müdüriyeti vardır ve mesai ile alâkadardır”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim, muhterem halefîm Rahmî Beyefendi henüz vekâletî muamelâtına vakıf olmadığından bendeniz vekâletî zamanına art bir sualden dolayı cevap vermek izdirarında kaldım. Emin Bey Ankara’da, üç, dört bin boş amele olduğu halde hariçten bir çok amelenin geldiğini ve Ticaret Vekâletinin tabii aynı zamanda mesai müdüriyeti vardır ve mesai ile alâkadardır. Bu mesele ile meşgul olup olmadığı sormuştur. Efendiler! Ticaret Vekâleti aynı mesele ile meşgul olmuştur. Emin Beyin dermeyan ettiği mesele benim de nazırı dikkatimi celbetti. Heyeti Vekileye arz ettim. Muhtelif inşaatla meşgul olan muhtelif devair mümessilîlerinden müteşekkîl bir komisyon içtimama Heyeti Vekile karar vermiştir. O Komisyon bu mesele ile meşgul olmaktadır.*

“Memleketin kereste ve ahşap malzemesi mevcut olduğu halde hariçten kereste ithalinde yine Ticaret Vekâletinin alâkadar olup olmadığını sual settiler. (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Demin de bir refikim ağaç traversten bahsetmişti. Gerek ağaç traversi kullanmak meselesini, gerek dahili masnuatımızda yerli kereste sarf edilmesini temin için muhtelif tetkikat yaptırarak. Ağaç travers meselesinde Nafia Vekâleti üe muhtelif zamanlarda muhaberemiz, müzakeremiz oldu. Hakikaten birçok memleketlerde ağaç travers istimal edilmektedir. Hatta Belçika - kendisi demir traversi imal ettiği halde demir traversi harice satar - kendisi memleketinde, şimendiferlerinde ağaç travers kullanır. Almanya’da da böyledir. Başka memleketlerin ekserisinde de böyledir. Hatta bizim memleketimiz ormanlarından ağaç travers kesilir, harice sevk olunur. Meselâ, Mısır’a sevk olunur, Mısır şimendiferleri için senede yüz bin kadar travers bizden gider. O meseleyi de tetkik ettik, traverslerin pürüzsüz sevk ederek çürütmekten*

muhafaza edecek bir kaç müessese ile muhabere ettik, bunların dosyası mevcuttur. Nafia Vekâleti tetkikat yapmaktadır, zannediyorum ki ağaç travers meselesi yakında hallolunur ve bu yüzden senede üç dört yüz milyon liranın memleketimizde kalması çaresine tevessül edilir. Kereste bahsine gelince; bunda müşkülât daha ziyadedir...vd”(2. Dönem 25. Cilt 101. Birleşim - Sayfa 206)

“Bu masarifin karşılığı olmak üzere gelen eşyadan {Por resmi} namıyla bir miktar para tahsiline başlamış.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim, Niyazi Beyin sual ettiği mesele hakkında malumat arz etmek istiyorum. Mersin ve Adana havalisi Fransız İşgali altında Olduğu zaman Mersin limanının kenarında sahilden bir miktar yeri Mersin'deki (Muvakkat Ticaret Birliği) döktürmüş 120 bin lira sarf ermiş. Bu masarifin karşılığı olmak üzere gelen eşyadan {Por resmi} namıyla bir miktar para tahsiline başlamış. Mersin idare'i milliyeye intikal ettikten sonra bu resmin tahsiline rüsumatça devam edilmiş. Bendeniz Vekâlete geldikten sonra bu meseleden haberdar oldum. Maliye Vekâleti Celilesinin nazarı dikkatini celbeltini. Zannediyorum bu, rüsumatça tetkik edilmektedir. Tabii bütçede mevcut olmayan bir verginin tahsili mümkün olmadığı için kaldırılacaktır.”* 2.Dönem 25. Cilt 101. Birleşim - Sayfa 210:211

Kazanç vergisine munzam idarei hususiye ve belediye hisselerine dair kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Ticaret Odalarının temettü Kanununun da yüzde beşe kadar resmi munzam almaya hakkı vardır.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ BEY (Gaziantep) *“Efendim Emin Beyin mütalâası çok doğrudur. Ticaret Odalarının temettü Kanununun da yüzde beşe kadar resmi munzam almaya hakkı vardır. Bunun için ayrı bir kanun çıkarıp da Heyetli Celileyi meşgul etmektense bu kanunla beraber çıkaralım. Ticaret Odaları kelimesinin ilâvesiyle maksat hasıl olur. Zaten bu lâyihadaki nispet de yüzde beşe kadardır.”*(2. Dönem 25. Cilt 110. Birleşim - Sayfa 647)

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey ve rüfekasının; Ticaret Odaları Kanununun sekizinci maddesinin tadili hakkında teklifi kanunisi (2/590) :(2. Dönem 26. Cilt 112. Birleşim - Sayfa 5)

Şimendifer ve Limanlar inşaatıyla su işlerine sarf edilmek üzere ikiyüz milyon liraya kadar bono ihracı hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Su işlerine de o derece ehemmiyet veriyor. Biliyorsunuz ki efendiler, memlekette her vakit kuraklıktan bir şikâyet ve bir teessür duyuyoruz.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim; Süleyman Sırrı Bey arkadaşımız, su işlerine itiraz ettiler. Encümende bunun tetkik ettiğimiz zaman buna ehemmiyet verdik. Hükümet şimendifere verdiği ehemmiyet kadar memleketteki su işlerine de o derece ehemmiyet veriyor. Biliyorsunuz ki efendiler, memlekette her vakit kuraklıktan bir şikâyet ve bir teessür duyuyoruz. Halbuki memleket içinde bulunan nehirler memlekete menfaat temin edecek yerde zararlar ika eder. Hükümet arzu ediyor ki mevcut sular zarar ika etmekten men edilsin ve memlekete nafile bir şekilde irva ve İskaya hizmet etsin, mazbatamızda şimendiferler için sarf edilecek meblağın bir listesi vardır, bir hesabı vardır. Bu paranın belki hepsi şimendiferlere hizmet edecek. Fakat hükümet bu paradan ufak bir miktar ayırarak ufak projeler tanzim için tetkikat yaptırmak, projeler yaptırmak gibi bazı teşebbüsatta bulunabilir veya taahhüdata girebilir. Binaenaleyh hükümete böyle bir mezuniyet verilmesi memleket için nafiledir. Binaenaleyh bunun tayyî doğru olamaz.”*

(2. Dönem 28. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 107)

Maktu Vergi Kanununun bazı mevaddının tadili hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Geçen sene şahsî vergi olarak kabul edilen bu verginin aldığı şekil, tatbikte müşkülâtı mucip olduğundan, bu sene kesri munzam suretiyle tevzi etmek kanaatine encümeniniz iştirak etti. (Muvazenei maliye encümeni mazbata muharriri Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim, Hasan Beyefendi esas itibariyle verginin kesri munzam olarak tarhı aleyhinde bulunuyor. Kesri munzamların muayyen bir maksat için vilâyet ve belediye hisseleri gibi tarh olduğundan ve bu şeklin prensibe muvafık olmadığından bahsettikten sonra bu verginin kesri munzam olarak tarhında zaruret vardır dediler. Prensip veyahut esas itibariyle buna iştirak etmekle beraber mademki kendileri kabul ediyorlar, geçen sene şahsî vergi olarak kabul edilen bu verginin aldığı şekil, tatbikte müşkülâtı mucip olduğundan, bu sene kesri munzam suretiyle tevzi*

etmek kanaatine encümeniniz iştirak etti. Hasan Fehmi Beyefendi de buna iştirak ettiler, yalnız nispetlere itiraz buyuruyorlar. Zannederim, asıl itirazlarının sebebi geçen sene son zamanlarda kesbi kanuniyet eden maktu verginin beş yüz bin liri olarak konulmasından ileri geliyor. Halbuki bunun tatbikatı (2 600 000) liraya çıkmıştır. Encümen de! nispeti aradığımız zaman müsakkafat, arazi, kazanç vergilerinin umumu üzerinde !% 5 olarak bir kesri munzam korsak, 1 225; 000 liralık bir varidat haşıl olur dedik. Hasan Beyefendi diğer bir cihete itiraz ettiler, dediler ki : Belediye, idarei hususiye, Ziraat Bankası hisseleriyle bunlardan basil olacak farktan bu verginin miktarı iki milyon kadar çıkar. Bizi onu hesap ediyoruz (225 000) lira üzerine {285 000) lira daha bir fark hâsıl oluyor. Demek ki yekûn (1 500 000) liraya çıkıyor. % 5'in İlâvesiyle azamî alınacak hâsılat (1 500 000) dir Geçen sene 2 600 000 lira olarak tahakkuk etmiş olan vergi nihayet bu seme % 5 ile beraber 1 500 000 lira olacaktır...vd'' (2. Dönem 28. Cilt 24. Birleşim - Sayfa 313:314)

Memurin Kanununun mali ahkâmının 1927 senei maliyesi iptidasına kadar tecil edilmiş olduğuna göre üçüncü madde muvakkatesindeki müddetin de temdit edilip edilmeyeceğinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Kavanin ve Muvazenei Maliye Encümenleri Mazbatası- münasebetiyle sözleri:” Tekaiüt olacaklar yirmibeş sene zarfında (hakkı tekaüde mazhar olacaklardır.”(Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Efendim, meselenin ruhu üçüncü madde muvakkatenin ahkâmı maliyeden olup olmadığını tayindedir. Üçüncü madde muvakkateyi Muvazenei Maliye Encümeni ahkâmı maliyeden addediyor. Çünkü bu maddeye göre tekaüt olacaklar yirmibeş sene zarfında (hakkı tekaüde mazhar olacaklardır. Demek ki beş sene sonra hakkı tekaüdü ihraz edecek olan bir zata şimdiden maaş verilmesi lazım geliyor. Binaenaleyh bu maddenin ahkâmı maliyeden olduğu hemen tebarüz ediyor. Müddeti hizmet otuz seneden yirmibeş seneye taksir edildiği için bunda bir menfaati maddiye ve maliye vardır. Binaenaleyh bu maddenin ahkâmı maliyeden hariç olmasına imkân yoktur. Muvazene Encümeni bu esasa göre kanunun üçüncü madde muvakkatesinin de diğer ahkâmı maliyesi gibi 1927 senesi iptidasından ceryana başlayacağı kanaatindedir. Binaenaleyh 1927 senesi bidayetinde diğer ahkâmı maliye ile beraber bu maddede mevkii meriyete geçer. Derunundaki bir sene müddet tabiî mevkii

meriyete geçtiği bir haziran 1927 tarihinden itibaren cereyan eder. Bu sebeple tayini muameleye lüzum yoktur. Madde pek sarihtir. Ahkâmi maliyeden değildir demeye imkân yoktur. Bittabi encümenin noktai nazarı Heyeti Celilenizce tasvip buyrulacaktır. Buna eminim...vd”(2. Dönem 30. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 158-159)

1927 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası münasebetiyle sözleri:“1927 bütçesinin masraf kısmını ihtiva eden ve füsul ve mevad içinde manşata ait tahsisattan adedi memurinin tenkisi suretiyle icra edilen tasarruf bilhassa şayanı dikkattir.”(Muvazenei maliye encümeni mazbata muharriri Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Maliye Vekili Beyefendi bütçenin hututu umumiyesi hakkında ve bütçe tanziminde takip edilen esaslar hakkındaki dün mufassalan beyanı malumat ettiler. Bunları tekrar etmeği zait görüyorum. Ancak Heyeti Celilenin tenviri için bazı noktaları muhtasaran arz edeceğim. 1927 bütçesinin masraf kısmını ihtiva eden ve füsul ve mevad içinde manşata ait tahsisattan adedi memurinin tenkisi suretiyle icra edilen tasarruf bilhassa şayanı dikkattir. Takdim ettiğimiz lâyihaya merbut bir ve iki numaralı cetvellerde görüldüğü veçhile Müdafaa-i Milliye, Bahriye ve Umum Jandarma Kumandanlığı imalâtı Harbiye ve Harita Müdiriyeyi Umumiyesi hariç olmak üzere Muvazenei Umumiyeden maaş alan memurin ve müstahdemimin 1927 senesinde adedi 58 501 olarak tespit olunmuştur. Bu adet 1926 senesinde(65874) olarak mevcuttur. Bu hesaba nazaran 1927 bütçesinde memurin ve müstahdem adedinden 7373 noksan vardır. Bunlardan yapılan tasarrufun bir kısmı küçük maaşlı memurlara zam suretiyle, az maaşlı memurların terfihine sarfedilmiş, diğeri kısmı ile de bütçede hakiki bir tasarruf elde edilmiştir. Aynı zamanda adedi memurin'in tenakus etmesi eski bir derdimiz olan Mühassessatı zatiye bütçesine atide hüsnü tesir icra edecektir.

Masraf kısmında devairim muhtaç olduğu tahsilatını sene liğinde bütün ihtiyaca kifayet etmesini ve senenihayetinde tahsisatı munzamma almak lüzumuna netice vermemesini temdin için 1341-1926 senelerindeki sarfiyatı mütehakkike tetkik edilerek her fasıl ve maddeye sene liginde kifayet edebilecek tahsisat komulmuştur. Bu dakik hesabat neticesindedir ki hükümet makinesinin işlemesine muktazi olan hakiki tahsisat verilmekle beraber, memleketin imar ve

ihyası, şimendifer inşaatı, ziraatim terakki ve tezayüdü, vatanın esbabı müdafaaşının ihzarı gibi başka memleketlerde fevkalâde bütçelerle yapılması mutat olan mühim teşebbüsatin alelaide bütçe içerisinde tefrikine muvakkafiyet hasıl olmuştur. Cumhuriyetin teessüsünden evvel bilhassa imparatorluğun bolluk senelerinde hariçten mühim miktarda istikraz yapıldığı ve bu borçlar bugünsırtımızda ağır bir yük teşkil ettiği halde umuru nafia için, memleketin imar ve ihyası için para tefrik edilmiyerek, elde edileniâstikraz bedelleri masarifi âdiyeye sarfolunmuş idi. Halbuki bugün milletin verdiği paradan hemen %30'u müsmir ve hayırlı teşebbüsata tahsis olunmuştu. Bu muvaffakiyeti Cumhuriyete medyunuz. İsmet Paşa kabinesinin bütçeye ve tevazünü hakikiyeye pek büyük kıymet verdiği, bütçenin tevazünü için encümenim sarfettiği mesaiyi her veçhile teshil ettiğini yad etmek lâzime hakşinasidir. Filhakika bütçenin tertip ve taziminde encümenimizin tasavvurettiği her teşebbüste daima mazharı muavenet olmuştur. Varidatı tahminine gelince; şimdiye kadar geçmiş senelerin tahakkukatı esas ittihaz edilmek mutadır. 1927 senesinin varidat bütçesinde 1926 senesinin 7 aylık tahsilatını esas tuttuk. Yani içinde bulunduğumuz bütçe senesinin ilk yedi ayı zarfında her fasıl ve maddeden ne kadar tahsilat vuku bulmuşsa, hazineye para girmişse, varidatın tahmininde bizim için esas olmuştur..vd. (2. Dönem 31. Cilt 49. Birleşim - Sayfa 30-31-32-33)

1340 Senesi Muhassasatı Zatiye Bütçesi münasebetiyle sözleri:“Hidematı vataniye maaşı Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği bir kanun mucibince bir kanunu mahsusla tahsis edilmedikçe verilemez.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendiler benden evvel söz alan her üç refikimin temas ettikleri her üç mesele hakkında Heyeti Celilenize izahat vereyim. Evvelâ hidematı vataniye maaşı Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği bir kanun mucibince bir kanunu mahsusla tahsis edilmedikçe verilemez. Bunun aksi sarahaten menolunmuştur. İstanbul’da filhakika bâzı kanunlarla hidematı vataniye maaşı tahsis olunmuş. Bu kanunla bugün mevcuttur. Fakat, sizden evvelki Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği bir kanunla onlar amelden sakıttır. Yeni bir kanun yapmadıkça onların tasviyesine imkân yoktur. Binaenaleyh kanunu mahsusla tahsis olunan hidematı vataniye maaşı için mer’i olmyan kanunlara göre tahsisat kabulüne Muvazenei Maliye Encümeni salâhiyettar değildir. Hidematı vataniye maaşı hakkında

refiki muhteremim Şefik Beyefendi, daha ziyade izahat vereceklerdir. Bu bütçeyi kendileri tetkik etmiştir. Malûlini guzat hakkında Arif Beyefendinin buyurduklarıyla gelince : Efendiler Heyeti Celileniz pekâlâ biliyor ki Muvazenei Maliye Encümeni üç aydan beri bütçeyi 3 defa tanzim etmiştir...vd.”(2. Dönem 7. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 584)

1340 Senesi Tapu Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesi münasebetiyle sözleri:“1341 senesinde altı vilâyette tahrir yapılacak onun için tahsisatı konulmuştur.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim elviyei selâsenin arazi tasarrufu hakkındaki vaziyeti bizim bu taraftaki vaziyet gibi değildir. Oraya mahsus bir kanun lâyihası teklif olundu. iki encümeden geçti. Şimdi umuru tasarruf iye encümenindedir. Bu kanun çıkmadıkça orada tahrir yapmak kabil değildir. Onu Umuru Tasarruf iye Encümenine söyleyiniz. Çıkarsa o kanuna göre tahrir yapılabilir. Binaenaleyh o kanun elde olmadığı için orada tahrir yapılamıyor. O kanunun teşriinin çaresini düşünmek lâzımdır. Efendim, 1341 senesinde altı vilâyette tahrir yapılacak onun için tahsisatı konulmuştur. Bunu arz etmiştim. Onu hükümet tâyin edecektir. Yani hepsini birden yapmaya imkân yoktur. Buna memur bulmaya da imkân yoktur. Tahrir heyetlerini teşkil etmeye de imkân yoktur. Onun için 1341 de altı vilâyette yapılacaktır. İnşallah öteki sene on vilâyette, daha fazla yerde yapılır. Heyeti Celilenizin arzusu tabii bu tahririn biran evvel yapılmasıdır. Tabii tedrici bir surette yapılacaktır.”(2. Dönem 7. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 581:582)

1340 Senesi Sıhhiye ve Muaveneti içtimaiye Vekâleti Bütçesi münasebetiyle sözleri: “Mesele bütçe meselesi değil, kanuni ve hukukî bir meseledir. Muvazenei Umumiyede iki mahalden maaş vermek kanunen memnudur onun için mevaddı kanuniye vardır.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim, mesele bütçe meselesi değil, kanuni ve hukukî bir meseledir. Muvazenei Umumiyede iki mahalden maaş vermek kanunen memnudur; onun için mevaddı kanuniye vardır. Yalnız muvakkat suretle istihdam edilen memurine ücret verilebilir. Fakat daimî değil. Geçen sene İmar Vekâletinin vaziyeti muvakkat olduğu için, oradaki mütekait zâbitana ücret namıyla tahsisat verilmişti. Fakat bu seneki İmar Vekâleti Bütçesinde onlar maaşa kalbolunarak kandırılmıştır. Binaenaleyh Heyeti Celileniz Sıhhiye Vekâleti vazائفinde veyahut diğer bütün vazائفte mütekait memurların

kullanılması hakkında bir kanun kabul ederse bütçeye o suretle tahsisat konabilir. Yoksa tahsisat konya da sarfi müşkül olur. Divan vize etmez, binaenaleyh böyle bir teklifi kanuni Heyeti Celilenizce kabul olunduktan sonra bütçeye lâzım gelen tahsisat konabilir.Efendim bu binanın esasen istimplâkine Muvazenei Maliye Encümeni muarız değildir. Bina Emvali Metrükendir. Maliyenin idaresinde ki vekâlet arasında intac ederek birbirine devredebilirler. Binaenaleyh buraya tahsisat koyup da istimplâk yapmaya lüzum yoktur. Davarı Devletten birisine aidolan bir bina diğerine verilebilir. Binaenaleyh zamma lüzum yoktur.”(2. Dönem 7. Cilt 15. Birleşim – Sayfa 672-678)

Memurun maaşatı hakkında kanun lâyihası üzerinde sözleri:“Efendim, esasen memurun maaşa istihkak kesbetmesi bilfiil vazifeye başlamasıyla meşruttur. Onun için muayyen bir müddet verilmişti”

Ahmet Remzi GÜRES “Bütçe encümeni namına,“Muayyen müddet dâhilinde işe başladığı takdirde maaş işleyecektir. Bunun haricinde her ne sebeple olursa olsun şayet memuriyetine 'bir emirle gidemeyecek olduğu takdirde vazifeye başlayamamıştır. Ona nısıf maaş ve tahsisatı "fevkalâde verilmektedir. Bunu tam maaşa kalb etmek tabiatıyla muvafık olamaz. Arkadaşımızın gayrı adilane bulunduğu cihet eğer doğrudan doğruya vazifeye yeni tayin edilerek gelmiş olsa doğru idi. Fakat vazifeye yeni başlamış olacağından burada muadelet aramak doğru değildir. Burada doğrudan doğruya alacağı maaş vazifeye başladığından itibaren istihkak kesp ettiği bir maaştan. Binaenaleyh vazifeye başlamadan evvel her hangi bir sebeple vazifesine başlamasıyla teahhür ederse nısıf maaş verilecektir.”“Efendim, arkadaşımız iki noktayı mevzubahis ettiler...vd” (2.Dönem 33.Cilt76. Birleşim - Sayfa 124)

“Efendim, yeni maddeyi aynen okuyayım. Nakil ve tahvilleri vukubulan memurine keyfiyeti tahvillerinin kendisine veya dairesi amirine tebliğine kadar o memuriyete muhassas maaş ve tahsisatları tam verilir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim, yeni maddeyi aynen okuyayım. (Nakil ve tahvilleri vukubulan memurine keyfiyeti tahvillerinin kendisine veya dairesi amirine tebliğine kadar o memuriyete muhassas maaş ve tahsisatları tam verilir. Münfasil

oldukları vazaiyin ifası mensup olduğu daire tarafından resmen tebliğ olunanlara keza maaş ve tahsisatlarının tamamı verilir. Bu takdirde ikinci maddede yazılı müddetler, haleflerinin vurudu tarihinden itibaren cereyan eder. Burada her hangi bir vazifenin; vazaiyi müştereke cümlesinden değil, muvakkat infisalleri cümlesinden değil, doğrudan doğruya bu memurlar nakil ve nahvil edilmiş ve fakat kendilerine tebliğ edilmemiş ve vazifesine devam ediyor. Vazifesine aynen memur. olduğu şekilde devam ettiği için maaşım tam alacaktır. Maaşı bu suretle vekâleten değil asaleten vazifesine devam etmiş gibi maaşının verilmesi muhiktir dedik. Eğer bir memura amiri tarafından sen başka tarafa tayin edildin diye tebligat yapıp ve memur onu tebellüğ ederse yerinden ayrılacaktır. Tabii o vazifeyi başkası vekâleten ifa edecektir. Bu takdirde..vd.”(2. Dönem 33. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 125)

“Efendim, bu madde umumi kaideye bir istisna teşkil etmektedir. Umumi kaide, her memurun bir vazife görmesi ve o vazifeyi bihakkın ifa etmesi zeminindedir. Binaenaleyh Encümeniniz bu istisnayı mümkün mertebe hududuna kasr etmek taraftarıdır. Arkadaşımız takrir verdikleri zaman mühendisleri ne için iki, üç vekâlete tayin edilmelerini istilzam etmişlerdir. İfade etmemişlerdir. Esbabı mucibelerini bendeniz düşündüm bulamadım. Mühendisler esasen işlerinin mahiyeti itibariyle müteaddit işler alamazlar. Madde asaleten iki vazifeyi vermemektedir. İki vazifeden ziyadesini vermemektedir. Binaenaleyh bir mühendise bir asalet ve bir vekâlet verdikten sonra daha bir vazife mi verilmesini istiyorlar? Tasrih buyursunlar. Bizce doğru değildir. Muallimlerin vazifesi saatla mukayyettir...vd” (2. Dönem 33. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 126)

“Veremeyince geri kalır. Böyle zamanı çok dersi az muallimlere vazife verilmesini kabul ettik. Orada üç beş saatlik dersi yanibaşında iki mektep varsa orada da görür. Fakat bundan fazlası namahdut mudur? On vekâlet verilebilir mi? Bunu takdire dairesinin salahiyeti vardır. Daha fazlasına müsaade etmeyecektir. Tabipliğe gelince : Onu da arz etmiştim. Bu da aynen muallimlik gibi mektepler içindir. Bir memlekette ekseriya bir tabip bulunur. 4, beş mektep bulunur. Mekteplerde de tabiplik yapacaksın denir. Bu vazifeyi asliyenin haricinde bir iş olduğu için dikkatle çalışmaz. Onun için ücret vereceğiz ve onu mektep için tabip vekili diye tayin edeceğiz.

Tabiplerin vaziyeti muallimlerin aynıdır.”(2. Dönem 33. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 127)

“Bittabi muayyen mevzuda bildiğimiz hukuktur. Memurinin hukuku, kabul ettiğimiz mevzuat dahilindeki hukuktur. Binaenaleyh Memurin Kanununun 49 ncu maddesine tearuz var mıdır, yok mudur sualinin cevabı bendenizce böyledir. Eğer maaşından sarahaten şu suretle istifade eder dersek memurinin hukuku budur maaşını tamamen muhafaza eder dersek memurinin hukuku budur. Yani burada maaş mevzuu olduğu için onu tasrih edeceğiz. Eğer heyeti aliye tamamen maaşından istifade etsin derse hukuk meyanına o da girer.Binaenaleyh şimdi tetkik olunacak şey, bu memura vazifei memuriyetinden dolayı bir fiil isnat olunmuş ise ve mahkemeye gitmiş ise bilahara beraat ettiği takdirde o zaman zarfında maaşı tamamen verilsin. Yani işin icabı bu mu? Bunu Heyeti Âliye takdir. edecektir. Encümeninize meseleyi iki maddede mütalaa etmiştir. Bundan sonra gelen madde memuriyet vazifesine müteallik olmayan husustan dolayı bir memura bir cürüm isnat olunursa cürüm bu iki şekilde tecelli edecektir. Ya nevkufen muhakeme altına alınacaktır. Veyahut gayrı menkuf olarak muhakeme edilecektir. Mevkuf en muhakeme altına alınmış ise vazifesini yapmadığı için bittabi kendisine maaş verilmeyecektir...vd” (2. Dönem 33. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 131)

Varidat Bütçesi münasebetiyle sözleri: “Diyanet İşleri Bütçesinden maaş alan müstahakini ilmiyeye aittir. Müstahakini ilmiye diye eskiden miktarı muayyen, kadrosu muayyen birtakım zevat bulunduğu gibi, tekke ve zaviyelerin ilgası dolayısıyla”

Ahmet Remzi GÜRES “Müsaade buyurularsa Encümen namına bu madde hakkındaki muhterem arkadaşımın bazı müşküllerine, bazı izahatımla belki cevap vermiş olacağım. 13 ncu madde Diyanet İşleri Bütçesinden maaş alan müstahakini ilmiyeye aittir. Müstahakini ilmiye diye eskiden miktarı muayyen, kadrosu muayyen birtakım zevat bulunduğu gibi, tekke ve zaviyelerin ilgası dolayısıyla’yle müstahakini ilmiye şeraitini haiz ve ellerinde hakkı müktesepeleri olan taamiye, ekmeklik, maaş gibi bazı tahsisatları bulunan zevatın bu hakkı müktesepten mahrum edilmemesi ve hiç olmazsa tekke ve zaviyelerin ilgısından sonra bu hakkı müktesepelerinin ellerinden alınmaması için, bunların da evsafi ilmiyeyi haiz olmak şartıyla müstahakini ilmiye

maaşına lâyük olmasını ve o tertipten maaş almasını kabul ediyoruz..vd”.(2. Dönem 31. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 197:198)

“Diyanet İşleti Riyasetince müstahini ilmiyeye ne yolda, maaş tahsis olunacağı ve evsaf ve şeraiti ilmiyenin ne gibi evsaf olduğu tespit olunmuştur.”

Ahmet Remzi GÜRES *“Hakkı Tarık Beyefendi «Bir kanun lâzımdır» buyurdular. Bir iki nokta daha mevzubahis oldu. Müsaadenizle cevap vereyim efendim, esas itibariyle müstahakini ilmiye tertibinden maaş tahsisatına devam edilmiştir. Diyanet İşleti Riyasetince müstahini ilmiyeye ne yolda, maaş tahsis olunacağı ve evsaf ve şeraiti ilmiyenin ne gibi evsaf olduğu tespit olunmuştur. Ancak tekke ve zaviyelerden münta’kil bulunanların esasen tekke ve zaviyelerden almakta oldukları tahsisatları vardır. Taamüye, ekmeklik, etlik diye muhtelif isimlerle muhtelif tahsisat alırlardı. Şimdi bunların içinden bir kısmı bideni atı bedeniye erbabıdır. Bunlara da hadda kısmen tekkelerde taam iye, ekmeklik verilirdi. Tabiatıyla hidemajtı bedeniye erbabının tekkeler lağ vedildikten sonra işleri kalmamıştır. Ancak bunlar in içerisinde yine imamlar vardı. Tekkeler lâğ vedilince ne diye tahsisat alsın. Alabilmek ‘için müstahakini ilmiye tahsisatını alsın diyoruz, ikinci bir nokta; mademki bunlara tahsisat vermek için kanun yoktur, kanun yapalım, Esas itibariyle bütçede faslına tahsisat konduktan sonra, müstahakini ilmiye tertibinden ve emsali misillu maaş almaları mümkündür..vd.”*(2. Dönem 31. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 200)

“Efendim, Diyanet İşleri Riyasetinden, bütçelerinin tetkiki sırasında cevâmi, hademelerinin maaşları ve bu maaşları ihtiva eden kadroyu istedik ve bu kadroyu, arz ederim ki - üç seneden beri istemekteyiz, Üç seneden beri mazbatalarımızda temenni ettiğimiz halde hademei hayrat kimlerdir, nekadar maaş alıyorlar, yekûruleri nedir? Diye bunların tam olarak tespiti mürrikün olmadı. Sebebi; bunlar bir taraftan! mazbut ve muayyen kavaide tabi değillerdi. Diğer taraftan adetleri ve vazifeleri çok dağınıkta ve bu gün hakikaten bilüzum bazı vazaif de dahil olduğu halde çok karışık bir halde idi. Misal olarak Zedeytin ki bu meyanda vazifesine lüzum kalmayan...Bugün vazifesine hakikaten lüzum kalmayan salâcılar, buhurdanalar, tesbihciler, muvakkitler ve bunun gibi daha hatırıma gelmeyen ve es’bâbı mucibe mazbatamızda bir kaç seneriberi

balhsötlmüş olduğumuz bir çok vazaif erbabı vardır ve bunların maaşı yirmi beş kuruşa kadar iner, 25 kuruşa kadar Türkiye dahilinde maaş tevzi etmek ve Türkleri bu kadar az bir meblağ ile işgal ederek onları hakiki istihlal sahasından uzakta bulundurmamak zannederim ki Meclisi Âlinizce şayanı tecviz görülmez. Düşündük.”
(2. Dönem 31. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 202)

Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun yirminci maddesine bir fıkra tezyili hakkında teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri: “Gaziantep Mebusu Ahmet Remzi Beyin ,mübadeleye tabi ahaliye verilecek emvali gayrimenkule hakkındaki kanunun tadiline dair teklifi kanunisi. (2/649)”“Teklifi kanuni tayyare piyangosunun isabet ettiği kimselerin bu isabet dolayısıyla verecekleri vergiyi affetmek teklifidir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim, müsaade buyurulursa Heyeti Âliye bir nolktayı daha arz edeyim. Eğer bütçeye konursa konulan para doğrudan doğruya Tayyare Cemiyetine gidecektir. Eğer mükâfattan alınacak vergiler affedilirse tabiatıyla mükâfatı alanların vereceği bir vergi kısmen onların kesesine gidecektir. Bu noktai nazardan arkadaşlar, dikkat buyurulursa bir fark vardır. Bu noktai nazardan, kendisine piyango isabet eden talihli zevatın alacağı paranın bir miktarı dahi onların kesesine girmiş olacaktır. Halbuki asıl vergi mevzuu budur. Eğer bütçeye koyacak olursak bu takdirde parayı doğrudan doğruya Tayyare Cemiyetine vereceğiz.”

“Evet encümen namına;Efendim, mazbatamızda kısmen zararı itiraf ettik, fakat ilâve etmek lâzım gelir ki: Tayyare Cemiyeti esasen yüzde on tevkifat yapmakta idi.Bilâhare bunun tesiraltını hissederek tevkifatı kaldırmıştır. Şu halde rağbetin kesilmesinin bir sebebi de bu yüzde on tevkifat olmak lâzım gelir. İşbu noktai nazarı Heyeti Aliyenize arz etmeyi vazife bilirim. Sonra mazbatamızda bahsettiğimiz tesirat kısmen kaydıyledir. Binaenaleyh tekrar İfade etmek lâzım gelir ki: Piyango isabet eden şahsın alacağı miktardan vereceği yüzde ikidir. Yüz lira alan bir kimse, ikisini vergi olarak verecektir. Piyango bana isabet ettikten sonra tabii yüzde ikisini vermeye razıyım. Binaenaleyh bu noktai nazardan rağbetin münkati olmasını tamamen kabul etmek doğru değildir, Kısmen tesir eettiğine gelince; buna mukabil Tayyare Cemiyetinin kabul etliği bir usul vardır. Bizzat kendisi rağbetin münkati olduğunu görerek bunu iade etmeyi kabul

etmiştir. Tayyare Cemiyeti yaptığı nispetlerde piyangoya iştirak eden zevatın arzusunu havahışın'ı ve sairesini derpiş ediyor. Bunun mütemadiyen artması için tedabir alıyor. Bu meyanda bu vergilerin de kendilerine iadesini diğer yaptığı muamelât ve tertibata mukabil kabul etmiştir. Şimdi mademki böyledir, hazinenin Tayyare Cemiyetine vermesi lâzım gelen verginin affı demek, hazinenin onu tediyesi demektir. Hiç farkı yoktur. Hazinenin vermesi lâzım gelen şey ne İse onu versin diyoruz. Bu esasta Maliye Vekâleti ile Encümeniniz birleşmiştir. Mademki, vergi affedeceğiz, buna mukabil istisnaen bir hüküm koyupta verginin affı esasına gideceğimize, doğrudan doğruya parayı Tayyare Cemiyetine vermeyi tercih ettik. Mamañih karar Heyeti Aliyenindir.Devlet Her hangi har cemiyeti hayriyenin ve bilhassa Tayyare Cemiyeti gibi memleketin en mühim işiyle uğraşan bir cemiyetin yardımına koşmak için ona bütçesinden tahsisat ayırabilir...vd”(2. Dönem 32. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 137-138)

Kânunuevvel 1340 ilâ Ağustos 1341 aylarına ait üç adet raporun takdim edildiğine dair Divanı Muhasebat Riyasetinin tezkireleri münasebetiyle sözleri:“Meclisi Âlice Düyunu Umumiye Meclîsi İdaresi aza ve memurini için bütçeye vaaz buyrulan ve sureti tevzii Maliye Vekâletine bırakılan.”

Ahmet Remzi GÜRES“*Efendim, Heyeti Aliye müsaade ederse Divanı Muhasebat raporunda teklif edilen fıkrayı okuyayım : (12 Musaddak bütçelerle devalire verilmiş olan tahsisatın kablessarf vize muamelesinin icrası ve devairi mezkûreye merbut muhasibi mesullerin zat ve zaman hesaplarının tetkik olunması kanunen muktezi olduğundan, bir kısım varidat ve masarifatı Hazine nam ve hesabına cibayet ve tediyeve memur ve mezun bulunan Düyunu Umumiye İdaresinin de bu iki şekil ve surette Divanın murakabesine tabi tutulup tutamayacağını tayini hakkında Divanı Muhasebattan Başvekâleti Celileye vaki olan müracaat üzenine idarei mezkûre muhassasatım dahi Divanı Muhasebat vizesine tabi olacağı Heyetli Vekilenin 4 . 12 . 1340 tarihli kararnamesiyle tebliğ buyrulmuş ve 134’1 senesi iptidasından itibaren emri murakabeye mübaşeret derkâr bulunmuş ise..vd.”* (2. Dönem 29. Cilt 32. Birleşim - Sayfa 6)

“Bilâbedel ekmek verilmesi hakkındaki seferberlik zamanına münhasır 881 numaralı Kanunun tasrih ettiği halat bu fikra mucibince mevzubahis değildir, bunu tavzihen arz ediyorum.”

Divanı Muhasebat Encümeni Namına Ahmet Remzi GÜRES “Bu kısım reyî âlilerinize arz edilmeden evvel burada mevzubahis olan sekizinci fıkra münasebetiyle bir tavzihi arz edeceğim. Efendim! Sekizinci fıkroda zabitan ve mensubini askeriyyeye hali hazarada bedeli mukabilinde ekmek verilmemesi mevzubahistir. Bilâbedel ekmek verilmesi hakkındaki seferberlik zamanına münhasır 881 numaralı Kanunun tasrih ettiği halat bu fıkra mucibince mevzubahis değildir, bunu tavzihen arz ediyorum. Zaten zalbitana elyevm Müdafaa-i Milliye Vekâletince, bedel mukabilinde ahvali zaruriyyeye münhasır olsa dahi ekmek verilmemektedir.” (2.Dönem 29. Cilt 32. Birleşim - Sayfa 18)

“Emvali menkulenin hükümet tarafından alınıp satılmasında muhtelif kuyudat, muhtelif mevzuat vardır. Bu karar İstimlâk Kanununun ruh ve mahiyeti nazarı itilbare alınarak verilmiştir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim, Heyeti Âliyenizin kabul ettiği kararda terazi! tarafeyn olursa istimplâk kaydının kaldırılması ve binaenaleyh terazii tarafeyn dairesinde kuyuda riayet edilmeden herhangi bir mülkün alınması mevzubahistir. Bu karar İstimlâk Kanununun ruh ve mahiyeti nazarı itilbare alınarak verilmiştir. İstimlâk Kanunu bir mülkün herhangi bir hükümet dairesi tarafından alınabilmesi için şayet sahibi razı olmaz da beri tarafta menafî! umumiye mevcut bulunursa, menafî umumiyyeye istinaden sahibinden onun reyine bakılmaksızın zaruri olarak alınmak cihetini iltizam etmiştir. Bu takdirde mesele burada istimplâk Kanununun hükmünü tatbik etmemek için Heyeti Âliyenizle verilen karar, sahibi tarafından rıza gösterildikçe İstimlâk Kanunu ahkâmına ve kuyudatına hacet kalmaz, bunun içindir. Yoksa beri tarafta daireyi takyit etmemek ve daireye serbesti vermek cihetini iltizam için değildir. Binaenaleyh Hasan Beyefendinin mütalâaları bu noktai nazardan varit değildir. Encümen diyor ki, istimplâk Kanununun tatbikine, eğer terazi! tarafeyn olursa hacet yoktur. Ancak tahmin olunur. İstimlâk Kanununun bir esası dahi tahmindir, Tahmin edilsin mi, edilmesin mi? Efendiler! Emvali menkulenin hükümet tarafından alınıp satılmasında muhtelif kuyudat, muhtelif mevzuat vardır. Halbuki emvali gayrimenkulenin, mülkün alınıp satılması, büsbütün serbest olursa, diğer ahkâm itibarıyla de devletin alacağı mülk hakkında vaki olacak kuyudun büsbütün ihmal edilmesi lâzım gelir. O noktai nazardan meseleyi benzenizce tamamen dairesine maksur olarak telâkki etmek lâzım

gelir ve o yolda mütalaa olunmalıdır...vd”(2. Dönem 29. Cilt 33. Birleşim Sayfa 19-20-21-22-23)

Hudut ve Sevahil Sıhhiye Müdüriyetinin 1927 senesi bütçe kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri: “**Muhtelif vazaif dolayısıyla indelicap istihdam edilecek memurlar meyanında ecnebi müşavirler de vardır. Muvazenei maliye encümeni namına Ahmet Remzi nin sözleri:**

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim, burada konulacak bir fıkra unutulmuştur. (Tahran ve İskenderiye sıhhiye delegelerine) tabirinden sonra bir de (ecnebi müşavirlerine) tabirini koymaya lüzum görüyoruz. Muhtelif vazaif dolayısıyla indelicap istihdam edilecek memurlar meyanında ecnebi müşavirlerde vardır. Bunun için konulmasını rica ediyorum. Evet efendim Encümen namına teklif ediyorum.”(2. Dönem 28. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 165)

Mebdei mebusiyetin tespiti hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti tezkeresi münasebetiyle sözleri: “Mebusluğa intihabına resmen ittila hasıl ettikten sonra memuriyete devam etmekte ısrar eylediğine dair.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim, bu fikrai tefsikiyeler tekrar tefsir etmek ihtiyacı hasıl olmasın diye zatı âlinize ikinci ve üçüncü fıkralar hakkında sual soracağını : ikinci fıkra mucibince, memuriyette iken, mebus olanların Teşkilâtı Esasiye Kanununun 23 ve 28 nci maddeleri ahkâmı dahiline girebilmesi için, mebusluğa intihabına resmen ittila hasıl ettikten sonra memuriyete devam etmekte ısrar eylediğine dair merciine sarıhan malumat arz etmiş olması lâzımdır. Bunu tatbikat itibarıyla nasıl temin edeceğiz? Sualimin birisi buldur. İkincisi de müsaade buyurursanız sorayım; üçüncü fıkra mebusluk tahsisatına istihkak kesbedebilmek için Meclise iltihak ettiği nasıl anlaşılacaktır? Bu da muhtacı tefsirdir. Mebusluk tahsîsaltma istihkak kesbetmek için Meclise iltihak şarttır diyorsunuz. Meclise iltihak nasıl anlaşılacaktır? Efendim, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 23 ve 28 nci maddeleri ahkâmının imali mevzuubahistir. İkinci fikrai tefsiriyede, bunun imali için fikrai tefsiriye o şekilde vaz edilmiştir ki, âdeta imali kâfi olmayacak şekilde ve uzun teabhürata badi olacak surette tabirat ile tanzim edilmiştir. Fıkroda diyor ki: Mebusluğun sukutuna hükmolunabilmek için, mebusun kendi intihabına ittila hasıl ettikten sonra memuriyette devam etmek istediğine dair de merciine sarıhan malumat vermesi icabeder. Şu

takdirde merciine sarihan malumat vermezse hem mebusluğu, hem memuriyeti devam edecektir.” (2. Dönem 29. Cilt 34. Birleşim - Sayfa 48)

Mesai Kanun Lâyihası münasebetiyle sözleri:“Hâlbuki kanunun 19 ncu maddesi Meclisten geçtiği için bendenizce bu noktai nazardan dahi kanunun tehir’i müzakeresinden başka doğru yol yoktur.”

Ahmet Remzi GÜRES *“Efendim, bütün müzakereler de şekil üzerindedir. Bu kanun müzakere olunsun mu, olunmasın mı? Bu kanunun müzakere olunmasına, öyle hiss olunuyor ki Heyeti Umumiye taraftar değildir. Henüz karara iktiran etmemekle beraber bu hiss olunmaktadır. Bugün Makamı Riyasetin riayet edeceği bir usul vardır. Nitekim, Makamı Riyaset onu bildirmiştir. Binaenaleyh arkadaşların, bazılarının dediği gibi kanunu bir takrirle Hükümete iade etmek doğru değildir. Herhangi bir encümen de kanunu tetkik için istemediğinden dolayı, kanunun tehiri müzakeresi en doğru yoldur. Bilâhare noksanı varsa Hükümet ister, noksanını ikmal eder veyahut herhangi bir encümen ister noksanlarını ikmal eder, bendeniz bunun bir takrirle tehiri müzakeresini teklif ediyorum. Bir arkadaşımız müzakere olunsun, ya heyeti umumiyesiyle kabul olunsun, yahut heyeti umumiyesi reddolunsun diye bir fikir beyan ettiler. Halbuki kanunun 19 ncu maddesi Meclisten geçtiği için bendenizce bu noktai nazardan dahi kanunun tehir’i müzakeresinden başka doğru yol yoktur.”(2. Dönem 25. Cilt 94. Birleşim - Sayfa 26)*

Borsada yapılan işтира muamelesinde vaki olan yolsuzluk hakkında Maliye Vekilinin cevabı münasebetiylesözleri: “Onun müsamahası velev şayia şeklinde dahi olsun, bendenizce ehemmiyetle takip olunacak, nazarı dikkate alınacak bir meseledir.”

Ahmet Remzi GÜRES *“Vekil Beyefendinin verdikleri izahata teşekkür ederim. Demek ki borsada yapılan ve gazetelerde mevzubahis olan yolsuzluk mumelesi vekil beyefendinin söylediği sahaya inhisar ediyor. Bendeniz sualimde bir noktayı daha mevzubahis etmiştim. O da borsada ihtikâr muamelesi yapılmamak için bir kanun tanzim olunmuştur. Bu kanun çok muhik ve çok isabetli olarak ihtikârın önüne geçmiştir. Fakat yine borsa mahafilinde söylendiğine nazaran bazı zümrelerin ihtikâr yolunda yaptıkları teşebbüs müsamaha ile mukabele görüyormuş, bazılarında kanunun ahkâmı tamamiyle tatbik olunuyormuş, tabiî bu katî mahiyette bir şey değil, şayiadır. Ancak*

borsa mahafilinde böyle bir şayanın zuhur etmesi dahi bendenizce çok mühimdir. Çünkü kanunu tatbik edecek olan borsa idare heyetidir. Onun müsamahası velev şayia şeklinde dahi olsun, bendenizce ehemmiyetle takip olunacak, nazarı dikkate alınacak bir meseledir. Bunu ilâveten başka bu mevzuda söylenecek söz bendeniz bulamamaktayım.”(2. Dönem 25. Cilt 104. Birleşim - Sayfa 322)

Kazanç Vergisi hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Maliye Vekili Beyin esaslı izahatından sonra bendeniz maddenin lehinde fazla müdafaada bulunmayacağım.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim, maddenin aleyhinde söylemek münasebetiyle.Lâyihanın heyeti umumiyesi ve hatta bunun haricinde diğer varidat kanunları hakkında beyanı mütalâa eden Abidin Bey esas mevzua katıyen temas etmediler. Maliye Vekili Beyin esaslı izahatından sonra bendeniz maddenin lehinde fazla müdafaada bulunmayacağım. Yalnız mevzubahis olan noktalar efkârı umumiyece malûm olsun ki: Tamamen istihdaf edilen maksadın haricindedir. Üçüncü madde; Kazanç Vergisinin beyanname ile alınması mevzubahis olan mükellefle ri saymaktadır. Arkadaşımızın beyanati velev bir noktasında dahi okun buna temas etmemiştir. Beyanname kimden ve ne suretle alınsa vesaire hakkında müfit olabilmek için arkadaşımızdan doğruca bir mütalâa bekledik. Eğer maksat bu münasebetle vergilerin halk üzerinde tesiratından bahsetmekse bunda arkadaşımız umumî surette inhisarları saydılar. Bunların her bir nispeti birbirinden ayrıdır. Topuna birden büneyi içtimaiyeyi rahnedar eden kelimesi ile cevap verdiler. Ancak arkadaşımızın mütalâaları içinde teşebbüsü hususiyi ihlâl eder mahiyette bir cümle vardır. Onun dahi bu kanun ile, bu madde ile alâkasını bulamadım. Sonra arkadaşımız memurlar ve Hükümet müessesesinden geçinenlerle fakir halk iki kısım olacaktır. Bir kısım tamamen iflâs edecektir, sermaye mahvolacaktır ve diğer kısmı bunların sırtından bunların zararına geçinecektir gibi bir mütalâada bulundular. Halbuki mevcut temettü kanunu bu noktai nazardan daha ağır ve daha gayrı adilâne idi. Eğer maksat fakirleri himaye ise yeni kanun binnisbe daha himayetkârdir. Sonra arkadaşımız, tahakkuk memurlarının eline servetleri tetkik için vasi salâhiyet verdik buyurdular. Ve bunlar icabında hile ve desise ve nüfuzu şahsî vesaire ile tahribat yaparlar, alabildiğine yürür diye bir fikir ortaya sürdüler...vd” (2. Dönem 22. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 22-23)*

Erzurum-Sarıkamış-Kars ev şubabatı demiryolları idaresinin 1341 senesi bütçesi hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Zaten bütçe kanununda mevcut olan bir madde mucibince tarifede tenzilat yapılması Nafia Vekâletinin salâhiyeti cümlesindedir.” Ahmet Remzi GÜRES “Efendim! Arkadaşlar fasla taallûku olmadığı halde bir kaç mesaile temas ettiler. Onun için bendeniz bu bapta kısaca arzı malûmat edeceğim. Tarife diğer hatlara nisbeten hali hâzır şekliyle dahi çok noksandır. Tarifede mazbata da arz etmiş olduğumuz veçhile bazı eşyanın ilâvesi İle ve cüz’i miktarda zammıyat ile iktifa edilmiştir. Zaten bütçe kanununda mevcut olan bir madde mucibince tarifede tenzilat yapılması Nafia Vekâletinin salâhiyeti cümlesindedir. Binaenaleyh Nafia Vekili yapacağı tetkikat neticesinde tarifenin fazla olduğunu görürse ona göre tenzilat yapabilir. Şefik Beyefendi, Muvazenei Maliye Encümeninin mazbatasında, Bayezit hattının tamamen harap olduğundan,. Yakıldığından bahis vardır, şeklinde ifadatta bulunmuşlardır. Hâlbuki bilhassa ağaç olan traverslerin çoğu yakılmıştır. Encümenin mazbatasında tamamen yakılmıştır, kaydı yoktur tamamen kaydı metrukiyete taallûk ve onu ifade eder. Bugün ise muhafızlarla bekletilen hat şüphesiz işlemiyor. Fakat muhafızlarla bekletiliyor. Bu ciheti tavzih ediyorum.”(2. Dönem 18. Cilt 105. Birleşim - Sayfa 136)

“Tedrisatı iptidaiye vergisi” dair takriri:

Ahmet Remzi GÜRES “Gaziantep Mebusu Ahmet Remzi Beyle rüfekasının; tedrisatı iptidaiye vergisi hakkında 28 Şubat 1340 tarihinde kabul edilen kanun ahkâmının 1339 senesi tedrisatı iptidaiye vergilerine de teşmili hususunun tahtı karara alınmasına dair takriri (4/203)”(2. Dönem 16. Cilt 90. Birleşim - Sayfa 296)

1341 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri:“Dahiliye bütçesinde daha çok tezyidat yapmaya mecbur olacağız. Heyeti Âliyeniz bunu düşünürken beş, altı liradan birdenbire on beş liraya çıkmasını tensip buyurmayın.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim; burada sandık eminlerinin maaşı, diğer memurların maaşına göre bir teaddül tespit etmediği için bendeniz Encümende muhalif kaldım. Sebebini kısaca arz edeyim. Bilvesile arz etmek isterim ki, memurların terfihî için herhalde Hükümetimizin esaslı bir şekilde gelecek seneye kadar bize gelmesi ve bilcümle memurlar arasında bir teadül temin edilmesi şarttır. Nitekim

arz edeceğim sandık eminleri meselesinde bu mesele anlaşılacaktır. Sandık eminleri geçen sene altı - yedi liradan başlayarak on liraya kadar maaş alırken bu sene asgarî onbeş lira üzerinden tespit olunmuştur. Halbuki buna mukabil diğer devairin aynı derecedeki memurları yedi - sekiz lira maaş almaktadır. Dahiliye bütçesinin bu şekilde tespit olunduğu vâkidir. Bilhassa Maliye bütçesinde mal müdürlerinin maaşları 1750 kuruş iken maiyetlerinde bulunan sandık eminlerinin maaşlarının 1500 kuruş olarak tespiti açıktan açığa prensipsizlik hissini vermektedir. Evet; onu Maliye Vekili Bey de söylemişlerdi. Kefil vereceklerdir. Mühim varidat mevzubahistir. Buna mukabil bunların maaşlarını tezyit ettik dediler. Şimdiye kadar devlet idaresinde diğer memurin arasında bu - suretle bir teadül vardır. Kefil vermişlerdir diye bunu bozmak doğru değildir. Zaten kefalet miktarları da malumdur, az bir şeydir ve biz maaşını tezyit edince o da kefaleti tezyit edecek değildir. Sonra eski bir memura altı, sekiz lira verirken birden bire onbeş lira vermek bendenize biraz fazla göründü. Onun için muhalif kaldım. Arz ettiğim gibi diğer devairde bunların emsali vardır. Evvelce beraber alıyorlardı, şimdi beraber almıyorlar, meselâ bir kazada tahrirat kâtibi sekiz liraya kadar alacaktır...” (2.Dönem 15. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 204)

Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesinin bakıyei müzakeresi vardır. Efendim, söz Muavezene-i maliye encümeni namına Mazbata Muharriri Remzi Beyefendinin sözləri:

Ahmet Remzi GÜRES “Efendiler! Memleketimizde sıhhi ihtiyac hakkında ne kadar söz söylene azdır. Arkadaşlarımız bu hususta bir çek mukata temas ettiler, sıhhi ihtiyaçlarımızın bazı cihetlerini teşrüh ettiler. Berideniz bütçe tetkikatı noktai nazarından umumî malûmat itasıyle beraber arkadaşlarımızın bazı beyanatı arasındaki bazı nokata t’rnas. etmek istiyorum. Memleketimizi muhtelif dertlerin ne derece muztazip ettiği, memleket nüfusunun bu sıhhi teşkilâtsizlik yüzünden ne kadar zayiata duçar olduğu), hakikî manasıyllö maalesef ’bilinemeyecek bir vaziyettedir. Sıfhi ihtiyacımızın, muhtelif sarî hastalıkların derecesini öğrenebilimek için, teşkilâtımızın da memlekeiimizin her tarafında dal budak sarması, her tarafın, teşkilâtımız vasutasıyê dinlenilmesi, yoklanması lâzımdır. Maalesef Sıhhiye Vekâleti yeni teessüs etmiş; hatta diyeceğimki, teessüs etmekte bulunmuş bir vekâlet olduğu için, memiidketimizin muhitine kadar kâfi derecede yayılmamış, hatta diyebilirim ki merkezî teşkilât

dahi noksan bulunmuştur. Bununla beraberyeni hükümetimiz Anadoluda teessüs ettikten sonra sıhhî işlerin müsmiriyetini nazarı itibara alarak buna her hususta ehemmiyet vermiştir. Malumu alinizdir ki, (2. Dönem 15. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 298-304-323)

İskân bütçesi vesilesiyle arkadaşların temas ettiği noktalardan, Encümeninizi alâkadar eden bazı noktalara cevap vereceğim. Muvazene-i Maliye Encümeni namına söz Ahmet Remzi Bey sözleri:

Ahmet Remzi GÜRES “İskân bütçesi vesilesiyle arkadaşların temas ettiği noktalardan, Encümeninizi alâkadar eden bazı noktalara cevap vereceğim. Bazı arkadaşlar encümenin mazbatasında mezkûr olan bazı temenniyata temas ederek, iskân vekâletinin yerine kaim olan iskân müdüriyetinin icraat ve muamelâtında şayanı tenkit bir şey görülmüş müdür? Şeklinde mazbatanın temenniyatını suale kalbettiler. Abidin Beyefendi; mazbatada şahsî iltimaslara, nüfuzlara imkân bırakılmış mıdır? Encümen ferdî ve şahsî iskân tedbirlerine muttali olmuşsa, niçin mütehassıs heyetleri ve onların tahsisatlarını kabul etmediler ve bunların çaresini araştırmadılar, şeklindeki suali, müspet bir sahaya tevcih ederek, Encümeni bihakkın Heyeti Âliyenizin karşısında cevap vermeye mecbur ettiler. Efendim! Mazbatamızda bu cihetlere temas eden fıkralar aynen şunlardır. Tefviz muamelesinin sağlam ve seri bir surette ifasını ve bu meyanda şahsî nüfuzlara ve iltimaslara meydan bırakılmayarak şiddet ve katiyetle takip olunmasını ve muhacirlerin iskânına tahsisi lâzım gelen evler. Efendim! Bu temenniye dikkat buyruldu ise, tefviz muamelesinin icrası esnasında bilcümle memurların ve heyetlerin dikkat edeceği bir hususa ait temennidir. Bu fıkradan şimdiye kadar vekâletin veya müdüriyetin yanlış icraatına taalluk eden müspet bir madde çıkarmak doğru değildir. Fakat arkadaşlar! İltimas, nüfuz gibi sözlerin telaffuzu dahi güçtür. telaffuz edilmesi dahi güçtür. Heyeti Âliyeniz kanidir ki, bugün müdüriyetin dairei icraatında bulunan memur ve heyetlerin, her halde bazı ihtimalât dahilinde bu cihetlerde kusur etmeleri mümkündür. Encümeniniz, tefviz muamelesinin esnayı ifasında bilhassa âdilâne, müstekimane hareket edilmesini temenni etmeyi faydalı bulmuştur. Bu bir kusur değildi. Diğer fıkraya geçiyorum : Mevcut aşairle yeniden gelmesi memul olan muhacirlerin iskânı için esaslı hazırlıklarda bulunulması ve bilcümle iskân işlerinin tanziminde ferdî ve muvakkat tedabirden içtinab ederek,

mütehassısların reyine müracaatla sağlam bir siyaset ve katî bir program takip etmesi. İbarenin mefadmdan da anlaşılmaktadır ki, Encümeniniz iskân işlerini vasi bir sahada telâkki etmiştir. İskân işleri bugün bitmemiştir, yarın da bitmeyecektir. Malumu âlileridir ki,..vd.”(2. Dönem 16. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 206)

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim! Ziraat memurları için ziraat vekâletinin bilhara mütalâası alındı. Memurları esasen kâfi derecede olmadığından bu işi deruhde edemeyeceğini ve muhacir işlerinin ayrı mintikalarında bilhassa vasi iskân mintikalarında kâfi memuru bulunmadığını söyledi. Nihayet, encümeniniz taşraya taalluk eden on dört ziraat memurunun kabulünü zaruri gördü, kondüktörlere gelince : Hükümetin teklifinde yirmi beş kondöktör vardı. Biz bunu bilhassa inşaatın basit bir şekilde ifrağını tercih ettiğimiz için beşe tenzil ettik. Bilhare vekâletin müracaatı üzerine tekrar tetkik ettik. İktisadî hanelerden bir kısmının yapılmasıyla beraber diğer cihetten bazı köylerde bazı hanelerin yarım kaldığını ve bunların iktisadî haneye tahvili mümkün olmadığından ikmali lâzım geldiğini söylediler. Biz de bu lüzumu muvafık bulduk. Bundan dolayı fazla değil yalnız beş kondöktörün daha ilâvesini Heyeti Âliyenizden rica ediyorum. Gerek bu beş kondöktör için, gerekse on dört ziraat memuru için bütçeye ilâve olunacak senelik maaşları, (5 100) liradır.”

“Efendim! Bu diğer ziraat memurları gibi ziraatin fenni umuru ile uğraşacak değildir. Bunlar tohumluk, alâtı ziraiye tevziatıyla uğraşacaklardır. Bilhassa ziraat sahalarında iskân edilen muhacirlerin ziraat işleriyle uğraşacaklardır.”(2. Dönem 16. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 213:214)

“Milletin serveti umumiyesi üzerinde tahribat yapacak şeyleri kabul etmiyelim.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim; idarei hususiyelere varidat temin etmek istiyorsak onun yolu başkadır. Ceffelkalem bir keçiye zam teklif etmek bilmem herhangi bir serveti milliyemizi bir menbama vergi koymak gibidir. Bütün bunlar acele şeylerdir. İdarei hususiyenin ihtiyacı varsa, Dahiliye ve Maliye Vekâletleri bunu esaslı surette düşünür, varidat bulur ve yardım eder. Varidat bulmak için yapılacak şeyler ilmi usuller üzerinde uzun boylu tetkikat ve tettebuattan sonra yapılır, o suretle elde edilecek neticelere göre kanun teklif edilmsi lâzımdır. Ceffelkalem böyle kıl keçiye zammedelim, şurdan buradan

varidat bulalım diye, hemen hatırımıza gelen şeyleri yapmayalım. Milletın serveti umumiyesi üzerinde tahribat yapacak şeyleri kabul etmeyelim.”(2. Dönem 17. Cilt 97. Birleşim - Sayfa 177)

“Bu, serveti milliyeyi düşünmektir. Açığımız vardır, kapatacağız diye elimize geçen sakalı yolduğumuz gibi şimdi de keçilerin sakalı elimize geçmiştir. Onu yoluyoruz.”

Ahmet Remzi GÜRES “Paşam teklifim maddenin tayyi hakkındadır. Reye konmazdan evvel maddenin tayyını niçin teklif ettiğimi izah edeceğim. Müsaade buyurunuz efendim takririmi izaha lüzum gördüm. Maarif Vekili Beyefendi, Maarif Bütçesinin açığından, idarei hususiye mekteplerinin vaziyeti kelimesinden bahsetti. Bendeniz de tay teklifinde bulunmuştum. Maarif Vekili Beyefendi ile bendenizin noktai nazarım arasında mühim bir fark vardır. Bunu, ayrı bir noktai nazar olduğu için arz etmeye lüzum görüyorum. Efendiler bilmünasebe arz etmişim, idarei hususiyelerin varidatı kâfi değilse; mekteplerin vaziyeti elim ise bunlar düşünölmelidir. Bu, keçilere vazolunan vergilerle temin olunamaz. Efendiler. Bu, keçilere konulan vergiler ne miktar varidat getirecektir, mekteplerimizin açığı ne miktarla kapanacaktır, keçiler nerelerde yetişir, hangi muntikalarda halka daha ziyade faidesi vardır, hangi muntikalar bunlarla temini maişet ediyor veyahut keçilerin üzerine konulacak olan vergiler, keçilerin sermayesinin yüzde kaçını bulmuştur? Bunlar hesap edilmelidir. Halbuki ortada hesap yoktur. Maarif Vekili Beyefendi «keçileri müşfikane himaye ediyorsunuz, biraz da mektepleri himaye edelim» noktai nazarını serdettiler. Efendim; bu, keçileri düşünmek değildir. Bu, serveti inilliyeyi düşünmektir. Açığımız vardır, kapatacağız diye elimize geçen sakalı yolduğumuz gibi şimdi de keçilerin sakalı elimize geçmiştir. Onu yoluyoruz.”

“Efendim; kıl keçiler için ayrıca bir vergi zammı hiç bir esasa istinat etmez. Kıl keçiler bazı muntikalarda yetişiyor. Orada tiftik yetiştirmek imkânı yoktur. Tiftik keçisi oralara gelir. Kıla inkilâp eder, kıl keçisi halini alır. Sonra arkadaşlar dediler ki «umumî nisbet üzerinden bir vergi zammedelim» bu dahi doğru değildir. Çünkü zammettiğimiz vergiler takririmde arz ettiğim gibi bazı yerlerde sermayenin % 10’nu tecavüz etmektedir. Sermayenin yüzde onundan fazla vergi almak cidden insafsızlık olur.”(2. Dönem 17. Cilt 97. Birleşim - Sayfa 180)

Aşarın ilgisiyle yerine ikâme olunacak vergi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:“Encümen esbabı mücibesinde, bu ciheti söyleyerek kıymeti noksan olan arazi sahiplerinin tadil için Hükümete müracaat edebileceklerini dahi zikretmektedir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim! Madde de kıymeti mukayyedeleri bilâhara tadilât görerek artırılanlar için ahkâm vazolunmuştur. Fakat kıymeti mukayyedeleri hali hazır kıymetine nazaran noksan olanlar veyahut binde altıya göre nispeti daha fazla kaydedilmiş bulunacaklar maddede sarahaten mezkûr değildir. Filvaki maddenî metninde «Artan» tabiriyle bu maksat kısmen temin edilmiş olmaktadır. Encümen esbabı mücibesinde, bu ciheti söyleyerek kıymeti noksan olan arazi sahiplerinin tadil için Hükümete müracaat edebileceklerini dahi zikretmektedir.”

“Yalnız 1331 senesi kıymeti muharreresi, bilâhara zamanımızda, tenakus etmiş olanlar için sarîh bir hüküm bulunması herhalde faydalıdır. Onun İçin bendeniz bir takrirle bir fıkra ilâvesini teklif ediyorum. Kabulünü rica ederim. Bir de Vekil Beyefendi izah buyursunlar, 1331 senesi kıymeti mukayyedesini neden esas ittihaz olunmuştur. Bendenizce 1330 senesi daha muvafıktı.”(2. Dönem 14. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 85)

1339 Senesi ikinci altı aylık Tahsisat Kanunu münasebetiyle sözleri: “Maarif Vekâletinin tahsisatı... Maarif Vekâletinin tahsisatına bakarsak umumî masarife göre büyük değildir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendiler, bendeniz Avans Kanunu hakkında uzunboylu söz söyleyecek değilim. Avans Kanunu Maliye Vekili Beyefendinin buyurduğu gibi bütçe mahiyetinde ise de Heyeti Aliyenizin tetkik edebileceği vakte ve şekil ve surete tâbi olmadığından bütçeden çok uzaktır. Fakat bize tahmil ettiği, yani millete yüklettiği altı aylık bir yüküdür. Onun için çok temenni, ederdim ki verecektir. Şimdi Maarif Vekâletinin tahsisatının tezyidini teklif edecek değilim, Heyeti Aliyenize Maarif Vekâletinin tahsisatının bir misline veya iki misline iblâğını teklif edecek değilim. Bunun da zamanı vardır. Yalnız, meydanda maddî bir mesele vardır. Memlekette mektepler kapanıyor «mektepler kapanıyor» diye şikâyet olunur. Evet hamdolsun harbi iyi bir netice ile bitirdik, sulha vâsıl olduk. Yalnız sulha vâsıl olduğumuz dakikada maarife tahsis ettiğimiz mebalîğin harb senelerinde tahsis edilen mebalîğden çok fazla olması lâzım gelirdi ve tahsis edilen

meblâğın eğer müstacelen artırılması mümkün değilse açılmış mekteplerin, devam eden, tedrisle uğraşan mekteplerin kapatılmaması lâzımdı. Şu mukaddmeden sonra arz edeyim ki Maarif Vekâleti; hususi muvazeneden dar'ülmuaallimînleri, idadileri, darülmuaallimatları bir kanunla almıştır. Ve Maarif Vekâleti bu mektepleri kanunla alırken tabiatıyla millete bu mektepleri kapatacağını söylememiştir. Şimdi Maarif Vekâleti iki mazeret serd ediyor. Ve diyor ki: «Elimdeki vesait; muallim, mektep, para gi'bi vesait yoktur. Sonra tahsisatım kâfi olsa dahi muallimlerin ihzar edilmesi, yetiştirilmesi birçok zamanlara mutevakıf olduğundan yine yapamam...» Bu kendisinin 'hakkıdır., bunun devairi Hükümet itibariyle birer birer tetkiki kabil olabilsin. Fakat buna imkân yoktur. Bizden bu kanunun süratle çıkarılması temenni olunuyor. Bu temenni muhakkaktır; geç kalmıştır; ne yapalım? Biz de diğer arkadaşlarımız gibi temenni edelim, eonuncusu olsun da diğer tahsisatlar bütçeliyle sırasında gelsin biz de münasip veçhile onu tetkik edelim. Efendiler! Bendeniz maarif, iktisat, nafia gibi kendisine sarf olunan paranın nema getireceği, bizzat semere getireceği şüphesiz olan hususattan da bahsetmeyeceğim. Bendenizce bunlar, Avam Kanununun çıkarılacağı şu sırada mevzuubahs olamaz. Olsa da fayda vermez. Diğer arkadaşlarımla fikirlerine 'bu hususta tamamen iştirak ederim. Yalnız burada bahsolunması lâzım gelen pek mühim bir mesele vardır. O da Maarif Vekâletinin tahsisatı. Maarif Vekâletinin tahsisatına bakarsak umumî masarife göre büyük değildir. Diğer memleketlerin maarife verdiği meblâğı buna nisbet etmek bilmem ki ne hicabâver netice''(TBMMZC,2. Dönem 2. Cilt 26. Birleşim - Sayfa 300).

5.1.1.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Gaziantep Mebusu Ahmet Remzi Beyin; Kilis ve havalisi istihlâs Harbinde şehit olan Ruhi zade Sakıp Beyin validesi Belkis hanıma Hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında teklifi kanunisi sözleri (2/445):

Ahmet Remzi GÜRES “Riyaseti Celileye, Kilis ve havalisi Millî Mücadelesinin en yüksek kahramanlarından biri Ruhi Zade şehit Sakıp Beydir. Bu muhterem Şehit Kilisin işgalinde Türk muhazziratına taarruz eden ilk düşman elini kırdıktan sonra ilk defa bir kaç arkadaşı ile beraber mücahedeye atılmış, birçok tehlikeli müsademelerde temayüz eylemiş, çetesiyle çok yararlık göstermiş nihayet düşmanın

bir taburunu mahveden mücahitlerin önünde Kürt Dağında can vermiştir. Hayatta yalnız bir

İhtiyar validesi vardır. Hizmeti Vataniyesine mükâfaten validesine maaş tahsisi için atideki teklifiarz eylerim efendim. Gaziantep Ahmet Remzi Madde 1. — Kilis havalisi istilhlâs harbinde şehit olan Ruhi Zade Sakıp Beyin validesi Belkıs Hanıma hidematı vataniyeden binbeşyüz kuruş maaş tahsis olunmuştur. Madde 2. — işbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.”(2. Dönem 18.Cilt 109.Birleşim-Sayfa 421)

Trabzon Mebusu Abdullah Beyin, Arzuhal Encümeni tarafından Trabzon'lu Ömerbaş Zade Celâl Efendi hakkında ittihaz edilen kararın Heyeti Umumiye de tetkik ve müzakeresine dair takriri ve Arzuhal Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri:“Yoksa hasar görmüşlere, evini kaybetmişlere, gördüğü hasara mukabil tazmin için ev verilmesi hakkında bir hüküm kabul edilmiş değildir.”

Ahmet Remzi GÜRES“*Efendim, harpte zarar görenler iki kısımdır. Bir kısmı diğer ecnebi hükümetler tarafından veya bunların orduları tarafından yapılan tahribat dolayısıyla zarar görenlerdir. Diğer kısmı da dâhildeki harekât dolayısıyla zarar görmüş olanlardır, bu gibi emvali hasara uğrayanlar için bir kanun mevcuttur, Ziraat Bankasına emvali metrukenin satış bedellerinden vesaired'en konacak nakit, kendi hesaplarına tenmiye edilecektir. Yoksa hasar görmüşlere, evini kaybetmişlere, gördüğü hasara mukabil tazmin için ev verilmesi hakkında bir hüküm kabul edilmiş değildir. Böyle bir hükmü istisnai olarak bir şahıs için kabul etmek bendenizce mahzurludur. Meclisi Âli daha ziyade umumî mesail ile meşguldür. Eğer bu şahıs kanunen müstehak olduğu bir hakkı istiyorsa ki bu hak kendisine ev verilmek değildir dairei aidesi bittabi bunu tetkik eder, mevcut kanun ahkâmına göre hakkında muamele ifa eder.”(2. Dönem 33. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 518)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dâhilî Nizamnamesi teklifi münasebetiyle sözleri:“Efendim, milletler gittikçe basit demokrasi usullerine giderken biz burada kendimizi, eşkâlimizi, libasımızı, merasime boğmak üzereyiz.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim, milletler gittikçe basit demokrasi usullerine giderken biz burada kendimizi, eşkâlimizi,*

libasımızı, merasime boğmak üzereyiz. Burada encümen ne kasdetmiştir? Her mebus bir hamail taşıyın ve bir rozet taksın, bunun faydası izah olunmamaktadır. Bunun mecburidir diye bir de mecburiyeti tazammun eden mefhumu vardır. Acaba takmazsa ne ceza görecektir, Encümen cezasını tayin etmişmidir? Bendeniz Meclisi Âlinin bu gibi eşkâl üzerinde tevali kuf etmesi taraftan değilim. Onun için maddenin tayyımı teklif ediyorum.”(2. Dönem 20. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 243)

22 Şubat 1927 tarihli tarik mükellefiyeti nakdiyesi kanununa müzeyyel kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: *“Herkes 6-12 gün ya çalışacak veyahut bunun bedelini verecektir. Bu neticeye göre arkadaşlar iki Şinik buğdayı, tohumu olan bir köylünün 3-5 çiftliği olan bir zengin ile yol vergisine iştiraki aynı derecededir.”*

Ahmet Remzi GÜRES *“Hayır efendim! Encümende geçen safahatı arz ediyorum ki fikirlerim daha ziyade anlaşılın diye mükellefiyeti bedeniye malumu âlinizdir ki eşhasın hürriyetini takyit ettiği için medeni memleketlerde kabul edilmemiş bir esastır. Fakat bizim memleketimiz yol ihtiyacı içersinde kıvrandığı cihetle bu esası büsbütün reddetmeyi de doğru ve muvafık bulmadı. Fakat buna mukabil mademki kanunun tanziminde maksat yol ihtiyacını temin idi, bunu temin için ikinci derecede nazarı dikkate alınması lâzım gelen şey yol masrafına mukabil bir varidat, bir para idi. Onun için Encümenimiz işte bu ikinci noktayı nazarı, para esasını bihakkın nazarı dikkate almadı. Bendeniz bu cihetten muhalif olduğum için noktayı nazarını arz edeceğim. Efendiler! Mevcut yollarımızın hesabı takribi ile tamiri için lâzım gelen para, eldeki kanun üzerine dört günlük mesainin nakde tahvilinden alınacak paraya müsavi bir miktar tutuyor. Yani bir mükellefeden dört lira alındığına nazaran bir cümle mükellefler hesap edilirse alınacak paranın yekûnu mevcut yolları ancak tamirine kâfi gelebilir...vd”*(2. Dönem 11. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 321:322)

15 Mayıs 1335 tarihinden itibaren cidali millîye iştirak edip muhtelif cephelerde veya dâhili isyanların itfasında bilfiil hizmet ederek fevkalâde yararlık gösterenlerin takdirname veya bir derece terfi suretiyle taltiflerine ve bunları idare eden Müdafaai Hukuk Reis ve âzalarıyla mücahit ve mücahidelere İstiklâl Madalyası itasına dair teklif ve lâyihai kanuniye münasebetiyle sözler: *“Efendiler teklif*

olunan kanun, Millî Hareket esnasında yararlılığı ve fedakârlığı görülmüş zevatın içerisinde terfi etmeyenlerin bu defa haklarının verilmesi için tasavvur olunmuş, şayanı şükran, cidden kadirşinaslık eseri olan bir kanundur.’

Ahmet Remzi GÜRES “Efendiler teklif olunan kanun, Millî Hareket esnasında yararlılığı ve fedakârlığı görülmüş zevatın içerisinde terfi etmeyenlerin bu defa haklarının verilmesi için tasavvur olunmuş, şayanı şükran, cidden kadirşinaslık eseri olan bir kanundur. Esasen bu kabil zevat var mıdır? sorununun cevabını salâhiyetdar Vekil Paşa Hazretleri söylediler ve bu cevabı verdiler. Sıra ile, silsile ile muntazam kıtaata merbut zevat tabii âmirleri tarafından düşünülmüş, terfi listesine ithal olunmuş haklarını almıştır. Fakat milletin ilk fevranı anında, ilk mücadeleye atılanlar arasında muntazam kıtaya merbut olmayıp kendi vicdanının emriyle o vakit harekâtı idare eden başa tabi olarak kendi vesaitiyle, mevcuden asgari mahallî şerait altında fedakârlığın bugün haddi layikiyle takdir olunmayacak derecede azami sâii sarf edenler mevcuttur. Bendeniz şahıs zikretmek istemiyorum... vd”2.Dönem 5.Cilt89.Birleşim-Sayfa 335)

Posta Kanunu hakkındaki sözleri: “Maarif memleketimizin en yetim bir müessesesidir”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim arkadaşlar gazete fiyatının tanzili için söylediler. Bendeniz de kitap hakkında söyleyeceğim. Gazete hakkında aynı fikre malikim. Kitapların fazla ücreti gazeteler gibi tanzil edilmelidir. Çünkü onlar da gazeteler gibi milletin seviyesi üzerinde, milletin irfanı üzerinde aynı tesiri yapacaktır. Kitaplar belki gazetelerden daha müftür. Hâlbuki maddede Masaliha dair evrak paketleriyle eşyayı ticariye numunelerinin keza elli gram ve küsurundan iki kuruş ücret alınır denildiğine nazaran kitaplardan da iki kuruş almayacak. Bu takdirde biz maariife taallük eden kitapların fiyatları üzerinde hiç tanzilât kabul etmiyoruz. Kitapları âdetâ masaliha ait eşya gibi telâkki ediyoruz. Maarif memleketimizin en yetim bir müessesesidir. Binaenaleyh bunu ‘şüphesiz Heyeti Aliyeniz takdir buyuracak ve gazetede yapılan tanzilât gibi bunda da tanzilât yapacaktır.” (TBMMZC,2. Dönem 2. Cilt 16. Birleşim - Sayfa 11).

5.1.1.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Sinop Mebusu Recep Zühtü Beyin, Harekâtı Milliyeye aleyhtar bazı kimseler hakkında Heyeti Mahsusaca verilen kararları nakzen Arzuhal Encümenince ittihaz olunan mukarreratın Heyeti Umumiyyede tetkik ve müzakeresine dair takriri ve Arzuhal Encümeni mazbatası üzerinde sözleri: “Evvelce memuriyette bulunmamış fakat herhangi bir hareketi miliyyeye muhalefette bulunmuş olan bir şahsın evrakı komisyona verilmediği için komisyonun vazifesi hitam bulduktan sonra o memuriyet alabilecek ve istiham olunacaktır, çünkü hakkında karar yoktur. Böy leleri varsa bunlar da komisyonca tasfiye edilsin.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim, meselenin esasına taalluk eden mütalaatı Recep Beyefendi tamamen ve vazühan söylediler. Bendeniz bu fikirlere iştirak ediyorum. Meclis Hukuku Esasiye itibariyle kendi salâhiyetini bazı mesailide bizzat kendisi takyit etmiştir. Bu meselede heyeti mahsusanın verdiği kararların katı olması hakkında hükmü kanun vardır ve bu katıdır. Bunun ikinci derecede tetkiki temyizcin, istinaf en imiaihakimde olduğu gübli yapılır. Bu noktai nazardan bendeniz iki esasa temas edeceğim. Birisi İstida Encümeninin mazbatasındaki Recep Zühtü Bey arkadaşımızın takririnin niza'mnameye muhalif olduğu yolundaki iddiadır. Mazbatanın bu noktasına bendeniz itiraz edeceğim. Takrir nizamnameye muhalif değildir. Çünkü muayyen bir mevzua temas etmektedir. Heyeti mahsusanın Vermiş olduğu istida encümeni ne yolda muamele yapıktır. Muayyen mevzu budur. İkinci nokta: İstida Encümeninin salâhiyeti meselesidir. İstida Encümeninin salâhiyeti cümlesinden olmak üzere nizamnamemizde mevzubahis olan madde, herhangi kanuna muhalif olarak icra tarafından bir karar verilmiş ise bu karardan mutazarrır olan şaihis Meclise müracaat eder. İstida Encümeni o kararı tetkik eder, ruznamesini alır. Eğer tayini muameleye mahal yok İse bunlar hakkında karar ittihaz eder. Taiyini muamielleyle malhal varsa o takdirde mevcut olan usulün haricimde olmamak şartı ile yolda muarnielte yapıliacağını tasrih. eder. Fakat herihanqli bir meselede kanuna menafi olup olmadığını takdir etmek Meclisin İstida Encümenine taalluk ederse dle bu karar kanuna, muhalifitir,diyerek intihaî bir karlarla Meclisin Heyeti Umumiyyesine gelmeisi mahzurlu olur. Bunun mahzuru; icraca verilen kararların herhalde bir hükmü kanuna taallûk etmesidir. Bu kararların kanuna menafi olup olmadığını Meclise*

birakmayı bu münasebetle arz etmeyi faydalı buldum. Nitekim nizamnamei dahilî bu noktayı nazarı itibara alarak mesele İstida Encümenine taalluk ederse de bu taalluk birinci derecededir... vd.” (2. Dönem 33. Cilt 81. Birleşim - Sayfa 605-606)

“Bu, Meclislin vazifesi Cumhuriyetin, Cumhuriyet müessesatının muhafazasıdır.” Teşkilâtı Esasiye Kanununun 23. maddesinin tefsiri hakkında iki kıta Başvekâlet tezkeresiyle Dersim Mebusu Feridun Fikri Beyin takriri ve Kanunu Esasi Encümeni mazbatasını münasebetiyle sözleri:

Ahmet Remzi GÜRES *“Efendim, meselenin esasına girecek değilim. Yalnız Muhtar Bey arkadaşımızın sarfettikleri sözlerin cevabı bu kürsüden iki üç kelime ile verilmelidir. Cumhuriyet Hükümeti ve Cumhuriyetin Büyük Millet Meclisi hiç bir vakit de kanun maddelerinin uyumasını tecvîh etmez, kanun maddelerinin imaline çalışır. Binaenaleyh bu noktayı nazardan arkadaşımızın sözüne cevap vermek lâzım geldi. Saniyen arkadaşımız «filiyata devam ediyorsa kanunun bu maddesi beride uyusun.» şeklinde bu kürsüden cidden sarfedilmemesi lâzım gelen bir sözü sarfetmiştir. Fiiliyata, devam eden şeylerin, kanunî olduğunu ‘biliriz. Kanunî olmadığını bildiğimiz zaman da onun men’ine çalışırız bunu biliriz ve takdir ederiz. Bu, Meclislin vazifesi Cumhuriyetin, Cumhuriyet müessesatının muhafazasıdır.”*(2. Dönem 29. Cilt 34. Birleşim - Sayfa 44)

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey ve rüfekasının, İdarei Umumiyei Vilayat Kanununun 103. maddesinin tadiline dair teklifi kanunları münasebetiyle sözleri:“Bütün arkadaşlar dairei intihabiyelerinde bu hususta yaptıkları tetkikata göre zannedersen nüfus nisbetinin böylece yirmi bine nazaran hiç olmazsa üç bin beş yüze indirilmesini muvafık görecektir. Onun için müzakeresini teklif ediyorum.”

Ahmet Remzi GÜRES *“Efendim, esasen beher on iki bin beş yüze mukabil bir meclisi umumî azası intihabı, elli bin nüfusa mukabil bir mebus intihabı yapıldığı zamana ait idi. Şimdi yirmi bin nüfusa mukabil bir mebus intihap edilmektedir. Malumu âlinizdir ki vilâyetlerde arayışı umumiyenin ne kadar daha iyi tecellisi imkânı varsa o temin olunmalıdır. Bunun için de mehmaemken vilâyetlerin kazalarından o vilâyet ve kazanın halkını temsil edici müntehapları intihap olunmalıdır. Arkadaşımız diyorlar ki : Bu teklifin saiki,*

vilâyetlerin küçük olması vesairedir. Halbuki vilâyetlerin küçük, büyük olması bu teklif ile alâkadar değildir. Çünkü esasen nüfus miktarına göredir. Vilâyet küçülsün, büyülsün, nüfus miktarına göre intihap yapılacaktır. Yarın büyürse o miktara göre, küçülürse yine o nisbette mümessil gönderecektir. Onun için arkadaşımızın itirazı varit değildir. Sonra arkadaşımız diyorlar ki: Vilâyetler teşkili henüz takarrür etmemiştir. Hangi nüfusa göre teşkil olunacak ve vilâyetler kaç baliğ olacaktır. Ne miktarı tenkis edilecektir: Bu cihet henüz takarrür etmemiştir. Vilâyetlerin büyüülmesi takarrür etse bile yine nüfus miktarı ile mütenasiben mümessil, müntehap aranıldığı için bendenizce vilâyetlerin teşkiline kadar kanunu tehir etmek doğru değildir. Bütün arkadaşlar dairei intihabiyelerinde bu hususta yaptıkları tetkikata göre zannedersem nüfus nisbetinin böylece yirmi bine nazaran hiç olmazsa üç bin beş yüze indirilmesini muvafık göreceklere. Onun için müzakeresini teklif ediyorum.”

(2. Dönem 22. Cilt 53. Birleşim - Sayfa 135)

İzalei şekavet Kanunu münasebetiyle sözleri: “Dâhiliye Vekâletine şakilerin ilânı ve şakilere muavenet veya yataklık eden adamların muvakkaten nakil salâhiyetini vermektedir.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim ikinci madde mucibince şakî olan bir kimsenin şekaveti sabit olacak. Fakat bu maddede zikronunan nikat hangi heyet tarafından, hangi mahkeme tarafından gösterilecek? Yoksa idare memurları tarafından mı idare ve tetkik edileceği bence çayı tereddüd olduğundan bendeniz tenevvür için evvelâ şurasını soracağım. Dahiliye Vekâleti ikinci madde mucibince ve bu maddede tadadolunan fiillerde bulunan adamları üçüncü madde mucibince birtakım merasimden sonra şakî diye ilân edecek. Bu arada bir mahkemenin hükmüne behemhal ihtiyaç vardır. Eğer şakî evvelce cürüm ika etmiş ise Zaten hüküm vardır bunun cürmü tekerrüründen veyahut müsellâhan dolaşıp da asayişi tehdid etmek gibi cürmünün ve zararının devam ve şumulünden dolayı eşkiya olduğuna bir kanaat istihsal olunacaksa, bu kanaati behemhal mahkemei iadesinden bir hüküm ve karar suretinde çıkarmak lâzım gelir... vd”(2. Dönem 2. Cilt 32. Birleşim - Sayfa 535:536)

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim dördüncü madde Dahiliye Vekâletine şakilerin ilânı ve şakilere muavenet veya yataklık eden adamların muvakkaten nakil salâhiyetini vermektedir. Madde aynı

zamanda şakilere her ne veçhile olursa olsun bilerek, mecburiyete müstenit olmaksızın yardım edenleri veyahut doğrudan doğruya idare edenleri kastediyor. Fevkalâde bir kanunun fevkalâde zamanlar için olduğunu düşünerek bizzature kabul edilse bile muvakkaten nakilleri tabirindeki hu tevkiyet acaba gayrimahdut mudur? Yoksa mahdut mudur? Bendenizce bu mahzur vardır. Dahiliye Vekâleti muvakkaten bu kabîl eşhası kaldırıp başka tarafa nakledecek, muvakkaten tabiriyle belki bu nefî iki sene devam edecektir. Şu takdirde biz, Meclisi Âli tasvip buyurursa bu gibi eşhasın niçin nakledildiğini düşündükten sonra muvakkat tâbiri yerine, bir zaman tâyin ve tasrih edelim..vd.”(2. Dönem 2. Cilt 32. Birleşim - Sayfa 757)

“Evet Mazbata Muharriri Bey diyorlar ki; bunlar içerisinde senelerce askerlik yapmışlar vardır. Eğer askerlik yapmış ve vazifesini bitirmiş ise tabîî biz ona askerlik yapsın demeyiz. Yalnız yapmayanları affetmeyelim. Sonra diyorlar ki, bilfiil hizmet etmek mecburiyeti vardır. Demek ki emsali misillû hizmete tâbi kılınmıştır. Yalnız şunu düşünüyorum ki, altı ay müddetle bir sene hizmet arasında azim fark vardır. Efendiler! Bu affettiğimiz efrat arasında hiç askerliğe gitmemiş, emsali ise on sene askerlik etmiş adamlar vardır. Sonra buyuruyorlar ki, bunlardan vergi alınmasın. Çünkü bunlar anasıyla, babasıyla, atıyla, arabasıyla, hulâsa herşeyi ile yardım etmişlerdir. Hâlbuki af, toptan atıyla, arabasıyla yardım etmeyenlere şamildir. Şu sebeple doğrudan doğruya bunları af taraftarı değilim. Bunlar hizmeti askeriyelerini yapmadıklarından bir ceza tertip edilsin; iki misli olmazsa yarım misli bir ceza tertip edilsin; onlar da cezalarını görsünler! Bu bapta hatırıma bir şey geliyor. O da ceza olmak üzere bunları hiç olmazsa memleketimizin şiddetle muhtaç olduğu yol hidamatında istihdam etmelidir. Bu vesileyle yollar yapılmış olur. Onlar da cezalarını görmüş ve emsaline numune olmuş olurlar.”(2. Dönem 2. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 783)

“Efendiler hizmeti askeriye maksat, milletin her ferdinin askerlik hususunda hazırlanması, talim ve terbiye görmesidir. Biz Harbi Umumîde 1316 ve 1317 tevellütlülere davet ettik. Bunlar vazifelerini ifa ederken şüphesiz talimlerini de gördüler. Askerliği de öğrendiler. Bunların hizmetlerini bilâhara müstahfiz veya sair sınıflara mahsub etmek, zannederseniz muvafıkî âdil değildir. Onun için bu madde «1319 tevellütlülere kadar esnan erbabının Kuvayı Milliyede, bilâhara kuvayı muntazamada, yani orduda hizmet

edenlerin, bu hizmetlerini mademki hizmeti fi il iyelerine mahsub etmektedir ve bunu kabul ediyoruz. Binaenaleyh Harbi Umumîde ifayı hizmet edenlerin hizmetlerini niçin kabul etmiyoruz! Efendiler: Harbi Umumide 1316 tevellütlülülerden iki seneden fazla hizmeti askeriyesini ifa etmiş olanlar vardır. Bunu arkadaşlarımızdan bazıları birinci madde münasebetiyle söylediler. Sonra efendiler! Burada bendeniz Zeki Beyin fikirlerine iştirak ediyorum. Maddede bir kayıt var. Hini terhislerinde mensub oldukları kıtalar kumandanlarından alélûsul hizmet vesikası istihsal etmişlerse, bunların yedlerindeki hizmet vesikalarına göre...» Bu talimatname gibi bir şeydir. Bu gibi şeylerin biraz vecîz olan kanuna sokulmasına hacet yoktur. Binaenaleyh şu fıkranın çıkarılarak (Hizmeti askeriyelerini ifa etmiş olanlar) tabiri konulursa maksat hâsıl olur, zannındayım. Çünkü ya elinde vesikası vardır. Veya hizmet ettiğini her halde ispat edecektir. Binaenaleyh bu kaydın kanuna yaraşmıyacağımdan bendeniz kaldırılmasını teklif ediyorum ve 1316, 1317 tevellüttüler de dâhil olsun diye Harbi Umumîde hizmet edenlerin bu meyana girmesini ve bunun için tadil teklifimin kabulünü rica ediyorum.”(2. Dönem 2. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 789)

“Efendiler bu parayı sahipleri istiyormuş. Hem pek çokmuş. Para ise meydanda az kalmış. Onun için gelen mazbatada; paranın garameten taksimi teklif olunmaktadır. Halbuki bu paranın sahipleri zürradır, ihtiyacı da vardır. Hattâ zengin bile olsa paranın sahibidir ya, hakkını alıyor. Sahipleri dururken şuraya buraya verelim demek, zannedersenem muvafık olmaz. (Sahibi malûm değil sesleri).” (2. Dönem 2. Cilt 39. Birleşim - Sayfa 824)

Lozan Muahedenamesi mucibince ilan olunacak affı umumiden hariç tutulacak 150 kişilik liste üzeninde müzakerat münasebetiyle sözleri: “Millet hain-i vatanlarının adedi 150 olmadığı halde daha fazla olduğu, fakat bu adedi Lozan Konferansında kabul ettiği ahitname dolayısıyla diğerlerini affetmiştir”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendiler, bu liste ile bir kısım haini vatanların aştan istisna edilmesinden maksat, her halde bunların seyyiatı maliyesinden daha fazla olarak atide memleket ve millete iras edecekleri zarardan dolaydır. Bu meyanda bu gibi hainlerin 150 kişilik listenin içerisinde bulunması epeyce bir ehemmiyeti haizdir. Millet haini vatanlarının adedi 150 olmadığı halde daha fazla olduğu,

fakat bu adedi Lozan Konferansında kabul ettiği ahitname dolayısıyla diğerlerini affetmiştir. Binaenaleyh efendiler, biz 150 kişiyi her halde gerek seyyiatı maziyesi itibariyle ve gerekse memlekete atide yapabileceği zararları itibariyle çok muzırlarını intihap ederek bu listeyi o şekilde tanzim etmeliyiz. Dahiliye Vekili Beyefendi daha mühim haini vatanlar bulunabilir. Bunların tabiiyetten ıskat suretiyle çareleri vardır diye mütalaa buyurdular. İştirak edeceğim. Fakat tabiiyetten ıskat suretiyle mazarratları def olunacak adamlar her halde ehemmiyet ve mazarratlarının derecesi itibariyle bu 150 kişilik liste içerisine gireceklerle mukayese edilmelidir. Bunun için bendeniz çok rica ediyorum, bu liste okunurken de dikkat ettim, bilmem ne kariyesinde Mustafa oğlu Mehmet, bilmem ne Kariyesinde Mustafa oğlu Remzi gibi muhtelif isimler var. Zannedersem vaktiyle harekâtı isyaniyede bulunmuş, kurşun atmış, fakat şahsı itibariyle o kadar mühim olmayan gerek mazide ve gerek atide yaptıkları ve yapacakları seyyiat itibariyle mühim olmayan kimseler vardır. Bunun için bunların listeden çıkarılması ve bunun yerine muhtelif mıntakalarda bilhassa burasını nazarı dikkati âlinize arz ediyorum. Muhtelif mıntakalarda seyyiatı sabit olmuş ve bilâhare âtiyen seyyiatları vuku bulacak mazarratları behemahal memul olan kimseleri ilâve etmek elzendir.’’

“Ben kendi mıntakam itibariyle eksik olarak bir şahıs biliyorum. Onu teklif edeceğim. O da Galip'tir. Müddei umumi olmuştur. Fransız teşkilâtının başında ve hâlâ Halep'te bulunuyor. Yarın buraya gelirse ve hudut boyundaki memleketimizin emniyeti siyasiyesini ve emniyeti dahiliyesini ihlâl etmek onun 'iktidarı dahilindedir. Bunun için ben kendim memleketim için misâl olarak bunu bildiğim için arz ediyorum. İsterseniz bu, be-nim gösterdiğim adamı kabul etmeyiniz. Fakat liste okunurken nazarı dikkatimi celb etti. Bilmem hangi köyden ne çavuş. Bu isimler üzerinde münakaşa edelim, çok rica ederim’’ (2. Dönem 4 Cilt 44. Birleşim - Sayfa 457 KAPALI OTURUM)

Bu kanun İdarei Hususiyeleri takviye etmek için tedvin ettiğimizi, İdarei Hususiyeleri takviye etmekten maksadımız da bunları Tayyare Cemiyetine iştirak ettirmek olduğunu burada tasrih edelim.’

Ahmet Remzi GÜRES “Efendiler; Şükrü Beyefendi arkadaşımızın mütaieasına cevap vermek mecburiyetini hissediyorum. Filhakika siyasi mahzur itibariyle Meclisin ittihaz edeceği karar velevki haftı celsede ittihaz edilmiş bulunsun. Nihayet intişar eder

etmez o mahzurutamam ile muhafaza eder. Binaenaleyh yine bu mahiyette İdarei Hususiyeleri icbar edecek bir karar ittihaz etmek cihetine gitmekden ise doğrudan doğruya Tayyare Cemiyetine yardım edebilmeleri için, idarei Hususiyeleri takviye etmek üzere bu kanunu tedvin ettiğimizi ve bu maksadımızı burada izah ederek hafı celse zaptına geçirmekle iktifa edelim. Şayet Şükrü Beyefendinin mütalaası veçhile bu kanunu müessesatı hayriyeye verilmek üzere Hükümet emrine iade olunur kaydıyla çıkarırsak bu bir nevi kulağını şöylece göstermeğe benzer bir hareket ve açık bir muvazaadır. Buna hacet yoktur. Çünkü Devlet müessesatı hayriyeye muavenet edecek ise kesri munzam şeklinde yapmaz. Diğer bir şekilde yapar. Kısa yoldan gider. Devleti bu uzun yola sevk için bir mecburiyeti mantikiye hâsıl olamaz. Ben Şükrü Beyefendinin fikirlerine bidayeti emirde iştirak ediyorum. Yani kararın mahzuru siyasisi vardır. Onun içindir ki karar vermeyelim. Ancak bu kanun İdarei Hususiyeleri takviye etmek için tedvin ettiğimizi, İdarei Hususiyeleri takviye etmekten maksadımız da bunları Tayyare Cemiyetine iştirak ettirmek olduğunu burada tasrih edelim...vd” (2. Dönem 4 Cilt 41. Birleşim - Sayfa 576 KAPALI OTURUM)

İstanbul Hükümetince akte edilen bilcümle mukavelât ve muahedat vesairenin keenlemyekün akdine dair 7 Haziran 1336 tarihli kanunun tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi münasebetiyle sözleri: “Kanundaki mukarreratı resmiye hangi mukarrerattır ki, 16 Mart tarihinden sonra İstanbul hükümetince verilmiş, fakat ‘bizce muteber değildir, bizce keenlemyekündür.’”

Ahmet Remzi GÜRES “Müzakere ettiğimiz mesele bir zatın tekaüt muamelesinin neticesinden çıkarılmış ve mukarreratı resmiye üzerinde diğer noktalara şümülü olup olmadığı düşünülecek, bu mevzu hâline getirilecek bir meseledir. Kanundaki mukarreratı resmiye hangi mukarrerattır ki, 16 Mart tarihinden sonra İstanbul hükümetince verilmiş, fakat ‘bizce muteber değildir, bizce keenlemyekündür. Bendeniz şahsen şöyle anladım: Mukarrerat şayet mevcut ahkâm dahilinde, mevzuatı kanuniye ve muteber mevaddı nizamiyeye müsteniden selâhiyettar makamlar tarafından verilmiş kararlar dahilinde ise ve o kararlar 16 Mart tarihinden sonraya ait ise bu takdirde yapılan muamelât ve mukarrerat kanunîdir, muteberdir. Şayet yapılan muamelât veyahut mukarrerat bu tarihten sonra ise, ve bu tarihten evvelki mevzuatın - sarahatle arz edeyim,

kanun, nizam, karar hepsi dâhildir - mevzuatın içerisinde dahil değilse bu takdirde bu muamele keenlemeyekündür. Şahsen bendeniz böyle anlıyorum. Fakat bendeniz bu esaslı mevzuu burada bir tefsir sadedinde -hallederken Teşkilâtı Esasiye Encümeninin mütalaasının alınmaması bir noksandır diye telakki ederim. Onun için meselenin bir defa da bu kanaatımla beraber Teşkilâtı Esasiye Encümeninde tetkikini çok muvafık bulmaktayım.”(2. Dönem 32. Cilt 70. Birleşim - Sayfa 260)

5.1.1.4. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

28 Şubat 1340 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanununun tefsiri hakkında takriri ile Kastamonu Mebusu Halit Beyin aynı kanunun birinci maddesinin tadiline dair teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri: “Bendeniz onun için hükümetin yapacağı teberruun da muayyen bir miktar üzerinden olmasını rica edeceğim. O takdirde tedrisat vergisi halkın üzerine bütün sikletiyle çökmez.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim; bu maddede (B) fıkrası belediyeden muaveneti istilzam ediyor. Dikkat buyrulursa görülür ki, fıkra muavenetin miktarı tasrih edilmiş değildir. Yani belediyeler isterlerse verecekler, istemezlerse vermeyeceklerdir. Şu halde böyle bir fıkranın kanunda bulunmasına lüzum yoktur. Ondan başka şayet maksat belediyeleri bilhassa elli binden fazla nüfusu havi olan belediyeleri böyle bir yardıma mecbur etmekse, fıkra bunu temin edemez. Çünkü arz ettiğim gibi miktar nisbeti muayyen değildir. Encümen de mevzubahs olduğu vakit de arkadaşlar bunu mecburi bir mahiyette bulmuşlardı. Bendeniz o vakit de muhalif kalmıştım. Fıkra lağvıdır ve esasen belediyeleri böyle bir muavenete mecbur etmek doğru değildir, Onların vazai fi asliyeleri vardır. Sıhhi işlerde, Nafia işlerinde kâfi miktarda hizmet ederlerse bizim için maksat hasıl olacaktır. Bendeniz bundan dolayı maddenin bu fıkrasının tayyını teklif ediyorum. Sonra, son fıkra mevzuubahstır. Hükümetin muavenetinden sonra yukarıda sayılan fıkralarla temin olunan varidat masarifata karşılık gösterilecek, bu kâfi gelmezse son fıkra mucibince halka da vergi tevzi olunacaktır. Mektep vergisi pekâlâ takdir buyurursunuz ki halkımızın doğrudan doğruya verdiği hemen ilk vergidir. Halkımızın açıkta yaptığı tesir bilhassa ahvali ruhiye üzerinde pek iyi değildir. Bendeniz onun için hükümetin yapacağı teberruun da muayyen bir miktar üzerinden olmasını rica edeceğim. O*

takdirde tedrisat vergisi halkın üzerine bütün sikletiyle çökmez. Halk ondan dolayı bu vergiyi kabili hazm şekilde telâkki eder. Maruzatım dolayısıyla yapacağım teklifi kabul buyurmanızı rica ederim.” (2. Dönem 17. Cilt 100. Birleşim - Sayfa 265)

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim; affınıza rica ederim. Yine vaktinizi izaa edeceğim. Kısa söyleyeceğim. Bu madde, bilhassa meclisi idarelere; verginin tevziinden sonra katî karar salâhiyeti vermek itibari ile çok mühimdir. Bilcümle kajari» bilhassa hukukî, Man vesair bilcümle kararla istiaaia tabi tutulurken vergi kararları ki, halkın kesesine taallük ediyor. Onun için bilhassa arz ettiğim gibi vergi nispeti çoğaldıkça halka tevzi edilen miktarda çoğalacağından halktan alınan verginin kararı katisini yine o mahallin meclisi idaresine bırakmak, memleketimizin vaziyeti hazırası itibarı ile muvafık olmazsa gerek, burayı tashih etmeyi bir vazife bilirim. Mademki vergi esasını tespit ediyoruz. Vergi esasını tespit etmeden diğer vergilerin miktar ve nisbetleri mikyasa olarak kabul buyurulmuştur. Hiç olmazsa bu mikyaslara karşı yapılacak itirazların mafevk meclisi idare tarafından istinafini kabul etmek çok muhik olur. Eğer vergi kazalarda ise vilâyetler tarafından istinafen tetkik edilir. Vilâyetlerde ise Şûrayı Devlet tarafından istinafen tetkik olunur. Bu bapta bir takrir takdim edeceğim. Kabulünü rica ederim.” (2. Dönem 17. Cilt 100. Birleşim - Sayfa 275)

8 Nisan 1339 tarihli İdarei Vilâyat Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin tadiline dair Kanunun 3. maddesinin tadiline dair Zonguldak Mebusu Yusuf Ziya Bey'in teklifi kanunisi ile Çorum Mebusu İsmail Kemal Bey'in Tedrisatı İptidaiye Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair kanun teklifleri münasebetiyle sözleri: “Mektebin diğer masarifatı zaruriyesinide düşünelim. Şu halde her köylüye 8 - 10 lira masraf namı ile vergi tarih ve tahmil ediyoruz. Bendeniz rica edeceğim. Bu tesbitleri tadil edelim. Esas itibariyle şu muaddel kanun gayet mühim ve elzem bir kanundur.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim encümenin tadilini teklif ettiğim verginin hadd âzamisi (20) yirmi lira olarak sabit olduğundan mahalleri behemehal mekteplerin ihtiyacını temin etmek için bu yirmi liranın dâhilinde fakir bulunanların vergilerinde dahi mütemadiven tezyidat yapmaya mecbur oluyorlar. Bunun emsali çoktur. Yani uzunboylu izah edilmeye misal göstermeye lüzum yoktur. Bu verginin

haddi âzamisi ma'lûm ve muayyendir. Mevcut kanunu, her sene tatbik edeceğiz. Tabîî, mevcut kanun ahkâmı yeni kanun çıkıncaya kadar baki ve mer'i olur. Binaenaleyh bu ahkâm baki oldukça o kadar açık bir adaletsizliktir ki sarahati ile beraber adaletsizlik devam edecektir. Arkadaşlar bu kanunu müstacelen çıkarırsak ki, bir matrah bulup da esaslı bir kanun çıkarıncaya kadar hiç olmazca adaletsizliğin bir kısmını olsun ref etmiş olacağız. Esasen Tadil Kanununun kabul edildiği için bu kanunu tehir edelim demeye de lüzum yoktur. Çünkü Heyeti Aliye bu kanunun müzakeresini kabul etmiştir. Bendeniz miktar hakkında kısa bir mâruzâtta bulunacağım. Efendiler nüfusa (2 000) den noksan olan mahallerdeki mektepler için % 35 konmuştur. Şu halde bâzı köyler vardır ki nüfusu yüz adetten dahi noksandır. Hattâ bendeniz iddia edeceğimki bu kabil köylerin hemen ekseriyetini yüz nüfustan noksan olan yerler teşkil ediyor. Bu takdirde orada 'bir mektep açtığınız zaman etrafında yakın köylerin bulunması ihtimali dahi yoktur. Müsaade buyurursanız kısaca izahat vereyim...vd'(2. Dönem 6. Cilt 114. Birleşim - Sayfa 490)

5.1.1.5. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Kocaeli Mebusu İbrahim Bey ve rüfekasının, Ordu, Bahriye ve Jandarma zabitan ve memurini hakkındaki Kanunun onbirinci maddesinin tefsirine dair tavrı ve Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbatasına- münasebetiyle sözleri:“Çünkü birinci ve ikinci büyük Millet Meclisline iştirak eden mebusların tekaüt maaşlarında esas on bin kuruştur diye elde bir hükmü kanun vardır.”

“Maliye Encümeniinin mazbatasıyla Bütçe Encümeninin mazbatasındaki farkı Heyeti Celileye arz edeyim, ona göre Heyeti Celile karar ittihaz buyursun. Maliye Encümeninin mazbatasında tekaüt olacak mebuslar için konulan hüküm, asker mebuslar hakkında memuriyet maaşı kaydını ve sivil mebuslar hakkında da üç bin kuruşa kadar şu yolda muamele edilir diye mevcut olan kaydı ref etmektedir. Encümeniniz bu iki noktai nazara iştirak etmiştir. Çünkü birinci ve ikinci büyük Millet Meclisline iştirak eden mebusların tekaüt maaşlarında esas on bin kuruştur diye elde bir hükmü kanun vardır. Binaenaleyh on bin kuruş maaş alan bir zat, tekaüt maaşı olmak üzere baliği olarak ne alıyorsa mebusun da onu alması kanunun hükmü iktizasındandır. Encümeniniz bu noktai nazardan rütbe kaydiyle meselâ yüzbaşı olan bir mebusun eski hükme

nazaran alacağı tekaüt maaşı yüzbaşının asıl maaşını tecavüz edemez şeklinde mevcut olan kaydı bu yeni hüküm, yani on bin kuruş üzerinden tekaüt edilir hükmünü takyit eder mahiyette buluyoruz. Maliye Encümeniyle beraber bu noktai nazları kabul ettik. Siviller hakkında da maaşı üç bin kuruştan aşağı ise şöyle yapılır diye daha az nispette tahsis muamelesini âmil olan hükmü kanuniyi, mademki maaşın on bin kuruş üzerinden esas tutulması hükmü mevcuttur, bu kaydı da kaldırmayı muvafık bulduk...vd” (2. Dönem 33. Cilt 82. Birleşim - Sayfa 776)

Mardin Mebusu Abdülğani Bey ve rüfekasının, Sabık Mardin Mebusu Derviş Bey ailesine Hidematı Vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında teklifi kanunisi hakkında sözleri:“Hidematı vataniye tertibinden. şimdiye kadar bir çok zevata onar lira maaş veriliyorken, bu zat için niçin otuz lira veriliyor?”

Ahmet Remzi GÜRES “*Hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi baklandaki bu teklif encümenimizce tetkik edilmiş değildir. Binaenaleyh gelen teklif encümenin tetkikatı bittikten sonra arkadaşımızın ruznameye alınması hakkında, tarafından yaptığı teklif neticesi, müddeti geldiği için ruznameye alınmıştır, 'Binaenaleyh encümenünüz tarafından yapılmış bir mazbata yoktur ve esasen encümeniniz Hidematı vataniye maaşlarını tetkik ederken eytam veeramM maaşları ne kadardır ve nereden maaş almaktadır ve diğer ahvali hususiye ve maliyeleri hakkında bazı malumata lüzum görüyor ve hükümetten soruyordu. Arz ettiğim gibi encümen vakit bulup, bunlar hakkında bir tetkik yapamamıştır.” (2. Dönem 33. Cilt 83. Birleşim - Sayfa 841)*

İstiklâl madalyası itası hakkındaki müddetin bir sene daha temdidine karar alınmasına dair takriri münasebetiyle sözleri:“Yoksa Meclisi Âli her ne kadar vakit zayi olursa olsun muhtelif cephelerde çok fedakârlık ve hizmet eden, çok ehemmiyetli hizmet ifa eyleyen zevatın adetleri velev az dahi olsa bu kararla bunların mahrum edilmesini tecviz etmez.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Arkadaşlar, görüyoruz ki muhtelif cephelerde, muhtelif ve fevkalâde hizmetler ifa etmiş bazı zevatın, sırf âmirlerinin başka yerlere gitmiş olması veya teşekkülleri, müdafaaî hukuk teşekküllerinin bilâhere değişmesi dolayısıyla inhaları yapılamamıştır. Meclisi Âli, hükümeti biran evvel inhalarını yapip*

istiklâl madalyasıyla taltif meselesinin nihayetini almaya sevk etmek istemişti. Halbuki görüyoruz ki bu maksat hasıl olamamıştır. Yoksa Meclisi Âli her ne kadar vakit zayi olursa olsun muhtelif cephelerde çok fedakârlık ve hizmet eden, çok ehemmiyetli hizmet ifa eyleyen zevatın adetleri velev az dahi olsa bu kararlar bunların mahrum edilmesini tecviz etmez. Onun için takririmin kabulünü rica ediyorum. (Kimse kalmamış sesleri) Arkadaşlardan kimse kalmamış diye ifade edenlere cevap olarak arz ediyorum ki bizim dairei intihabiyemizde vardır. Sonra şark vilâyetlerinde sırf arz ettiğim esbap dolayısıyla inha edilememiş zevat vardır. Sonradan doğrudan doğruya Meclise istida ederek beni inha etmediler diye haklı olarak şikâyetler dahi vardır. Bunlar Meclis tarafından Başvekâlete havale edilmiş, Başvekâlet de mahallerine tetkiki için havale etmiştir. Mahallerinden tetkik edilip de gelinceye kadar zaman isteyecektir. Meclisi Âli bu gibi mesailde zannedersem, memlekete hizmet edenlerin hukukunun muhafazasını, taltifinin düşünülmesi tarafını tercih buyuracaktır...vd” (2. Dönem 25. Cilt 106. Birleşim - Sayfa 429-431)

Mücadeleci milliyeye iştirak etmeyen ve millî hudut haricinde kalan memurini mülkiye haklarında yapılacak muameleye dair kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Askerler bir taraftan tasfiye edilip dururken milli harekâta muhalif, milli teessüse mani fena adamların mülkî memuriyetlere devam etmesi bu kabil adamların mülkî memuriyetlere alınması nasıl tecviz edileceğini bendeniz hatırlatmıştım.”

Ahmet Remzi GÜRES “Heyeti âliyeniz hatırlarsınız ki askeri heyetin verdiği karar dolayısıyla buraya bir şikâyet gelmişti. Bu müzakere vesilesiyle diğer bir meseleyi mevzubahis ettik. Askerler bir taraftan tasfiye edilip dururken milli harekâta muhalif, milli teessüse mani fena adamların mülkî memuriyetlere devam etmesi bu kabil adamların mülkî memuriyetlere alınması nasıl tecviz edileceğini bendeniz hatırlatmıştım. Şimdi arkadaşlardan bazıları şüphesiz esasa itiraz etmiyorlar. Diyorlar ki, bu kanun bu yolda gelmemeli idi, tetkik edilmeli idi, şöyle olmalı idi, noksan cihetleri vardır, diyorlar. Bu kanun Dahiliye Encümeninde ariz ve amik tetkik olunmuştur. Hükümetin teklifi ile gelen ve Dahiliye Encümenince tetkik olunarak çıkan bu kanun, müzakeresi esnasında Memurin Kanununu müzakere edilmektedir, yakında Meclise verilecektir. O kanunla beraber müzakere edilsin diye Memurin Kanununu müzakere eden Müşterek

Encümene havale olunmuştu. Müşterek Encümen bu kanunu Memurin Kanuniyle doğrudan doğruya alâka ve merbutiyetini görmemiş olsa gerektir. Çünkü Memurin Kanunu memurların mukadderatını, atisini tespit eden usul ve ahkâmdan bahsetmişti. Halbuki bu kanun mahiyeti muvakkateyi haiz bir tasfiye kanundur. Memurin Kanununa bunun ilâvesi ve bununla beraber Memurin Kanununun çıkması tabîî doğru değildi. Onun için müşterek Encümen Memurin Kanununu çıkarmış ve bunu çıkarmamıştır. Recep Zühtü Bey arkadaşımız kanun müddetini geçirmiştir. Heyeti umumiyede müzakeresi lâzımdır diye bir takrir verdiler. Bu lâyihayı kanuniye onun üzerine gelmiştir. Şu halde kanunun buraya gelişi yolundadır. Müzakeresine gelince: Meclisin tatil zamanı yaklaşmıştır. Bunu eğer altı ay daha ileriye atacak olursanız bu tasfiyeyi, devlet işinde çalışan iki sınıfın tasfiyesini böyle uzun mesafelerle ayırmak gibi mahzuru daidir. Bir taraftan askerleri şu işi yapmışınız diye çıkartırız. Diğer taraftan bunların emsaline, ehemmiyet itibariyle aynı derecede vazife alan mülkiye memurinine biraz daha bekleyiniz, sizin işlerinize zaman bir perde çeksin, yaptığınız fenalıkları unutabilelim, demek ve bunu bu şekilde tehir etmek bendenizce mahzurludur. Eğer kanun eksik ise bendenizin mütalaam şudur:...vd”(2. Dönem 25. Cilt 108. Birleşim - Sayfa 536-537)

Ahmet Remzi GÜRES “*Bu maddede vazife teklif olunduğu halde kabul etmeyenler hakkında hüküm vardır. Halbuki vazifesi icabı vazifesinde devamı lâzım olduğu halde terk edenler daha evveliyetle dahil olmalıdır. Bendeniz bu münasebetle bir takrir takdim ediyorum. Aynı zamanda takririme bir şey daha ilâve ettim. O da mebdei tarih İS Mayıs 1335 senesi olsun. Sebebi de Harekâtı Milliye bilhassa 15 Mayıs 1335 tarihinden başlar. Onun için iki tarih arasında takriben ‘bir sene kadar (ark vardır. O zamanda fenalıklar yapanları niçin bu kanunu çıkaralım. Hariç bırakalım? Mademki maksat Harekâtı Milliyeye iştirak ve ademi iştirak meselesidir. Bu iki tarih arasında bir fark kalmamalıdır.*

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim; burada 2’nci fıkra var ki bu Memurin Kanuniyle çıkmamıştır. Eğer Heyeti Celileniz 2’nci fıkrayı kabul ederse o takdirde madde ikinci fıkranın hükmüne imtisal etmiş olacaktır. Onun için bendeniz rica ediyorum. İkinci fıkranın hükmüne dahil olmak üzere İhtiyat zabitleri ile neferler ve gönüllü olarak Harekâtı Milliyede vazife ifa edenler vardır. Bundaki maksadı arz*

edeyim. Bundan maksat şudur: Mektepten çıkmış, İhtiyat zabiti olmuş. Sonra vatanını kurtarmak için mücadeleye iştirak etmiş. Ondan sonra tabii hangi mektepten çıkmış ise ona göre bir memur olacaktı. İşte bu mülâhazaya binaen Dahiliye Encümeninde vaktiyle bu ikinci fıkra konulmuştu. Bendenizce bu ikinci fıkraya lüzum vardır. Kabulünü rica ederim.” (2. Dönem 25. Cilt 108. Birleşim - Sayfa 542-545)

Muhamat Kanununun bazı mevaddımı muaddil kanun münasebetiyle sözleri :“Efendim, Muhamat Kanununun tabirini tazammun eden lâyihai kanuniyeyi müzakere ediyoruz.”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim, Muhamat Kanununun tabirini tazammun eden lâyihai kanuniyeyi müzakere ediyoruz. Bendeniz usul hakkında evvelâ hatırıma gelen bir noktayı arz edeceğim: O da; kanunların ekseriya tadilinde, tadilinden evvel eski maddelerle mütenazıfran tadil edilen yeni maddeler karşılaştırılır. Bu, tatbikatta herkesin doğruca muvafık olmasını temin içindir. Buraya gelen lâyihai kanuniyenin esbabı mucibesinde (Muhamat Kanununun bazı maddelerini muaddil) ve encümenin esbabı mucibesinde ise (Muhtelif maddelerini muaddil) diye tacîû bütün kanunun bütün maddelerine sirayet eder bir şekilde gelmiştir. Bunun müşkülâtım arz ettikten sonra bendeniz mevzubahis olan Muhamat Kanununun tamamen tadili diye hüküm vermek ıztırarında kaâdim. Onun için gerek lâyihai kanuniyede mevcut maddelerin gerekse azayı kiram tarafından düşünülen maddelerin tadilen mevzubahis edilmesi zaruridir diyorum. Muhamat Kanununun tadilinde hissedilen ihtiyaç cidden hakikattir, her taraftan şikâyetler işittik, bunu vekâlet dahi muhtelif yerlerde ve muhtelif vesilelerle hissetmiş ve nihayet tadil ihtiyacına vasıl olmuştur. Esbabı mucibede bu cihetler tasrih ediliyor. Bendeniz de gerek hakkı müktesep noktai nazarından, gerekse kanunda ihtiyaca kâfi olmayan noktaların temini cihetinden bu lâyihai kanuniyenin kâfi olmadığını ve bazı cihetlerin zühulden noksan bırakıldığını arz edeceğim: Filvaki encümen mazbatasında âza arkadaşlarımızın tadil tekliflerini nazarı dikkate aldıklarını söylüyorlar. Fakat bendenizin tadil teklifimde bazı noktalar vardırkî encümence nazarı dikkate alınmamıştır. Onları müsaadenizle arz edeceğim: Eski kanunun 11 nci maddesinde, mektebi mülkiyetlerden ruhsatname almış olanların hukuku mevzubahistir. Bunlar muhami olabilecekler tabiî. Madde, mektebi mülkiyelileri zikredince bunların muhami olmasını kasdetmiştir. Fakat hakikatte ne oluyor?...vd”* (2. Dönem 21. Cilt 35. Birleşim - Sayfa 10)

“Arkadaşlarım bu hususta söylenecek sözleri söylediler. Bendemiz bir misâl olarak arz edeyim. On sene ruhsatnamemiz vekâlet yapanlar imtihanla muhami olabileceklerdir. Hiç bir mektepten tahsil almamış bulunanlar böylece muhami olduktan sonra encümenden çok rlea ederiz, müsaade etsin de mektebi mülkiyeden mezun olanlar fark derslerinden imtihan versinler ve ba suretle muhami olsunlar. Sonra bir misâl daha arz edeyim: Mevcut lâyhada müstantıklar beş sene müddetle vazife ifa ettikten sonra muhami olabileceklerdir, Bilvesile arz etmiştim. Müstantıklar yalnız ceza kasımları ile meşgul memurlarımızdır ve imtihanları da yalnız cezaya taallük eder. Nisbeten umumi ve şamil değildir. Binaenaleyh müstantıklar da mademki beş sene sonra muhami olabiliyorlar, mektebi mülkiye mezunlarının da imtihan vererek muhami olması gayet muhiktir. Bendeniz bu hususu rica ediyorum,”

“Bu maddenin hükmünün, birde aksini nazarı dikkatinize arz edeceğim. Yani hâkimler, hâkimlikte nistifa ettikten sonra Muhamat ve Vekâlet yapamıyacaklar, bilmukabele muhami vekiller olanlar da aynı yerde vazife almamalıdırlar. Bu, bendenizce birinci hükümden daha ziyade kuvvetli, daha lüzumlu bir hükümdür. Filvaki bunu vekâleti aidesi düşünür. Bunu temin eder. Bununla beraber biz de itminan hâsıl edelim ki; bu ahkâm sarîh bir surette kanuna dercedilsin. Bir yerde vazifei vekâlette bulunan veyahut muhamilik yapanlar aynı yerde vazife aiamahtırlar. Hiç olmazsa iki seneye kadar bendeniz bunun için bir tadil teklif ediyorum.”

“Efendim; onikinci maddenin ikinci fıkrasında ruhsatnameyi haiz olmayarak on sene müstemirren vekâlet edenler» diye bir kayıt var. Sonra fıkra! ulâda beş sene hizmeti adliyede bulunanlar» diye ikinci bir kayıt var. Ve bir de ruhsatnameyi haiz bulunanlar üç sene ilh..» Şimdi bu üç şartı haiz bulunanlar bir memlekette ekseriyetle ya iki veya üç bulunur. En nihayet dört bulunsun. Bu Uç şartın haricinde vekâlet ifa etmek imtihanla dahi mümkün değildir. İmtihanla imkân vardır; ancak üçüncü fıkra mucibince oradaki vekilerin adedi üçten dîn olursa, binaenaleyh maddenin her iki fıkrası sarîhtir,” (2. Dönem 21. Cilt 35. Birleşim - Sayfa 17-19)

25 Eylül 1339 tarih ve 347 Nolu kanunun birinci maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri: “Askerler vazifei

vataniyelerini ifa etmedikten başka işgal ordusu ile hem fikir olan bir teşkilâtın taraftarlığını yapmış oldularsa, bunlara vazife vermiyoruz.”

Ahmet Remzi GÜRES “Efendim,burada işgal zamanına ait mensubini askeriyenin yaptıkları ceraim mevzubahistir. Askerler vazifei vataniyelerini ifa etmedikten başka işgal ordusu ile hem fikir olan bir teşkilâtın taraftarlığını yapmış oldularsa, bunlara vazife vermiyoruz. Bunlar affi umumiye dahil olmuşlur, cezadan kurtulmuşlar. Fakat, tasfiye ile bunların hizmeti askeriyelerine nihayet veriliyor. Artık benden evvelki arkadaşımın söylediği gibi maddei hukukiyenin tefsirimidir, değil midir? Hükme dahiller mi, değiller mi şeklinde mütalâa edilmemeildir. Kanunun ruhu vardır, kanunun ruhu; bu gibi hallere içtisar edenler artık vazifei mukaddesei askeriyede bulunamazlar. Arkadaşımızın madde üzerinde, kelime üzerinde tereddüt etmesi asla caiz değildir. Bir defa arzuhal vermişler, bizi şu hizmete alın demişler, kabul edilmemişler. Kabul edilmiş olanlar ceza görüyorlar, demek ki onlar da kabul edilmiş olsalardı, onlar da ceza göreceklerdi. Şu halde onların kabul edilmemesi, bizim harekâtı milliyeinin düşmanı olan teşkilâtın arzu etmeyişi neticesidir. O arzu etmemiş, cezadan kurtulmuşlar. Binaenaleyh bunların cezası kanunun hükmüne göre de doğru değildir...vd”(2. Dönem 21. Cilt 42. Birleşim - Sayfa 179)

Muhamat Kanununun bazı mevaddını muaddil kanun münasebetiyle sözleri:“Gaziantep Mebusu Ahmet Remzi Beyin Muhamat Kanununun 11, 12 nci maddelerinin tadilin hakkında teklifi kanunisi ”(2/429)

Ahmet Remzi GÜRES “Esbabı Mucibe 3 Nisan 1340 tarih ve 460 numaralı Muhamat Kanununun tanziminde memleketimizde dava vekâletini bir meslek haline getirmek halkın hukukunu ehil olmayan vekillerin elinden kurtarmak gibi esaslı maksatlarla beraber adliyenin memur ihtiyacının temini ciheti dahi düşünülmüştü. Bu kanunun memleketin vaziyeti hazırasına nazaran ihtiyaca kâfi olmadığı ve bazı müktesep hakları ihlâl eylediği gerek mütevali şikâyetlerden, gerekse yapılan tecrübelerden anlaşılmış ve atideki esbap dolayısıyla bazı maddelerinin tadiline zaruret hasıl olmuştur:11'nci madde : Mezkûr kanunun on birinci maddesinde mülkiye mektebinden mezun olup da kanunun neşrinden mukaddem ruhsatname istihsal eylemiş bulunanların hakkı mükteseplerinin muhafazası istihdaf edilmiş ise de maddenin nihayetinde ikinci maddede münderiç şeraiti saireyi haiz

oldukları takdirde» kaydının bulunması ve bu meyanda mülâzemet ifası şarü da mezkûr obuası dolayısıyla Mektebi mülkiye mezunlarından mülâzemetlerini yapmış bulunanların vekâleti kabul edilmemektedir. Diğer cihetten mülâzemet yapmak üzere müracaat edenlere, hükkâm ve memurini adliyenin usulü intihabı hakkındaki nizamnameye tebaiyetle memuriyet verilememekte ve neticeten bu kabil hak sahipleri mağdur olmaktadır. Bundan başka hukuk medresesi derslerinden kamilen imtihan vererek ruhsatname almış bulunanlar için mezkûr maddede ayrıca bir hüküm yoktur. Bunlar, encümeni adlide muhtelif zamanlarda muhtelif şartlar altında imtihanı vererek ruhsatname istihsal eylemiş bulunanlarla aynı hükme tabi tutulmaktadır...vd” (2.Dönem 21.Cilt 35.Birleşim-Sayfa 8-9)

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim; Fethi Beyefendinin içtihat mahallî olduğu takdirde vekilleri mesul etmemek için verdikleri izahata bendeniz mukabil noktai nazarı arz etmek mecburiyetini hissettim. Bir defa esbabı mucibemizde sarahaten arz edilmiştir ki mahallî içtihat olmayan hususatın vizesini divan yapmaktan memnudur. Sarahate kanuna muhalif ise yani içtihat mahallî değilse artık onu Divan vize edemeyecektir. Hatta ettiği takdirde yine esbabı mucibemizde vardır. Divan dahi muaheze olunur. Madem ki sarahat muvacehesinde hem Hükümetin mesuliyeti maliyesi ve hem de Divanın muahezesi mevzubahistir. O halde asıl deruhte mesuliyet, yani bir tarafın deruhte mesuliyeti ancak mahallî içtihat olan noktadadır. Arkadaşlar diyorlar ki mademki içtihat mahallidir, içtihattan dolayı bir kimseyi mesul etmek doğru değildir. Halbuki burada içtihat mesuliyetle beraber içtihatıdır. Aynı zamanda Divanın dahi bir içtihadı vardır. Divanın içtihadına muhalif olduğundandır ki kabul etmemiş, iade eylemiştir. Bilâhare...vd” (2. Dönem 13. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 38)*

1339 senei Maliyesi Haziran-Şubat aylarına ait Divanı Muhasebat raporları münasebetiyle sözleri: “*Kanuna muhalif taahhüt mademki vize edilmiyor, şu takdirde mesele yoktur. Üçüncü fıkra ki: (C) fıkrasıdır. Onun da kabulü lâzımdır.*”

Ahmet Remzi GÜRES “*Efendim; (C) fıkrasının Hükümetin icraatın takyit eder mahiyette olduğunu ifade ettiler. Esasen (B) fıkrasını kabul ettikten sonra (C) fıkrasının lüzumu kendiliğinden tahakkuk etmiş olur. (B) fıkrası, taahhüt yolsuzluklarından dolayı*

Divanın vizeden imtinamı kabul etmiştir. Taahhüt yolsuzdur. demek ne demek tir? Kanuna muhaliftir. Şu halde vaziyet ne olacaktır? Kanuna muhalif olan bir taahhüt Divana geldiği zaman Divan vize etmem diyecektir. Yani Hükümetin kabul ettiği ve altına imza ettiği taahhüt makbul olmayacaktır. Ve bittabi yürümeyecektin Muteber olmayacaktır. Divanımıza hikmeti vücudur, Heyeti Celilenizin bilcümle malî muamelatım murakabedir. Yoksa şu sarfiyata, bu sarfiyata ve bütçede bulunan rakamlara taalluk etmez. Bilcümle malî muamelâta taalluk eder. Onun için müsaadenizle iki noktayı arz deyim. Bîr defa Hükümetin gayri kanuni mukavele akdetmesi ihtimali yok değildir...vd” (2. Dönem 13. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 51)

5.1.2. Ali CENANİ

5.1.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey ve rüfekasının, Fransızların Maraş'a ilk tecavüzünde şehit düşen Yüzbaşı Selim Bey ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında 2/313 numaralı tefelifi kanunisi ve şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası: (Muvazenei Maliye Encümenine) (2. Dönem 7. Cilt 18. Birleşim - Sayfa 835-836).

1340 senesi Jandarma Kumandanlığı Bütçesi münasebetiyle sözleri: **“Fakat hudut taburlarını jandarmaya daha bu senenin bidayetinde ulak ettik.”**

Ali CENANİ “Efendim, Halid Beyin hudut taburları hakkında beyan buyurdıkları mütalâa doğrudur. Fakat hudut taburlarını; jandarmaya daha bu senenin bidayetinde ulak ettik. Tabî o taburların içinde birtakım zabitan fazla kalacaktır. Dâhiliye Vekâletine tetkik etmek için bir zaman bırakmak lâzımdır. Onun için encümen bunu aynen nalkletmiştir. Halid Beyefendinin teklifini ve taburların vaziyetini Dâhiliye Vekâleti tetkik eder. Bilâhasa tetkikatı sırasında bunlardan fazla gördüğünü tayyeder. Onlar maaşlarını almazlar. Sayı Hazine olarak kalır. Binaenaleyh tavrilerinin burada kabulü ile tahsisatlarının katı imkânı yoktur. Bunlar bugün müstahdemdir Mart içerisinde maaşa istihkak kesb etmişlerdir maaşlarını alacaklardır; o takrire de lüzum yoktur. Bunlar tabiatıyla yapılacak ve maaş alacaklardır.” (2. Dönem 7. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 363). Orta tedrisat muallimleri hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:

“Muallimlerin bundan istisnası muvafık olmadığından diğer memurlar gibi bunların da ahkâmı umumiye ye tâbi olması lâzım gelir.”

Ali CENANİ “Efendim, açıkta kalan memurların cümlesi hakkında ahkâm vardır. Bunlardan muallimlerin ayrılmasını ve muallimler için ayrı ahkâm vaz’ını bendeniz doğru görmüyorum. Bütün memurin için de açıkta kalanlara bir muamele tatbik etmek lâzımdır. Açıkta kalan memurlar hakkında ne muamele yapılacaksa onu ayrıca bir madde halinde tespit etmelidir. Muallimlerin bundan istisnası muvafık olmadığından diğer memurlar gibi bunların da ahkâmı umumiye ye tâbi olması lâzım gelir. Maddenin tayyını teklif ediyorum.”(2. Dönem 7. Cilt 11. Birleşim - Sayfa 394)

“Mualliminin tettebbuatı ilmiyede üzere ecnebi memleketlerine gitmelerine mâni değildir. Maarif Vekâleti isterse her sene göndereceği muallimîn miktarını tespit etsin.”

Ali CENANİ “Efendim, Encümenin bundaki fikri; mualliminin tettebbuatı ilmiyede üzere ecnebi memleketlerine gitmelerine mâni değildir. Maarif Vekâleti isterse her sene göndereceği muallimin miktarını tespit etsin. Bütçeyle Heyeti Celileden tahsisat istesin ve o tahsisat dairesinde muayyen muallimleri göndersin halbuki kanunla Maarif Vekâletine böyle salâhiyet verecek olursak bunun senevi bütçede ne kadar masrafı ve tahsisatı mucip olacağını evvelden tâyin edemeyiz. Binaenaleyh Heyeti Celileniz zaten her anı an münakitir. Ve her sene Vekâletin bütçesi gelmektedir. Maarif Vekâleti; her sene göndereceği muallimin adedini takdir eder. Ne kadar masraf lâzımdır? Onun tahsisatını alır ve muallimini Avrupa’da tettebbuatı ilmiyeye bulunmak üzere gönderebilir. Encümen maddeyi bunun için tayyetmiştir. Maddeyi kanuniye kabul edilirse bir mecburiyet olacaktır. O zaman muallimin beş sene de bir defa istifade edecektir. Muallimin beşte biri her sene Avrupa’ya seyahata gidecektir. Bunun neticei maliyesinin Devlet üzerinde ne kadar masrafı olacağını şimdiden tâyin edemezsiniz. Onun için bu maddenin tayyını hayırlı olur kanaatindeyiz.”

“Efendim, bugün Maarif Vekâletinin orta tedrisat Mektepleri’nde ifayı tedrisatden muallimlerin adedi (2) bine yakındır. Bunun eğer beşte biri gidecek olursa tatil zamanları yok mu? Senede 3 - 5 ay tatil zamanları vardır. Bu tatil zamanlarında güdebilir. Eğer bu muallimlerin adedini bin beş yüz olarak, kabul ederseniz senede

(300) tanesi gider. 'Bunların seyahat masraflarını beşer yüz liradan hesap ederseniz (150) bin lira eder. Bugünden bunun tâyini müşküldür. Maarif Vekâleti; bunu her sene göndereceği muallimlerin adedine göre bütçesine vaz'eder. Bu tahsisat meselesidir. Tahsisat meselesini kaldırınız. Maddeyi kabul ederiz.'"(2. Dönem 7. Cilt 11. Birleşim - Sayfa 399:400)

Ziraat Bankasının 1340 senesi varidat ve masarifi hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:"Ziraat Bankasına Bütçesine mevcudolan mazbatayı tetkik buyurursanız bendenizin imzam olmadığını göreceksiniz."

Ali CENANİ "Ziraat Bankasına Bütçesine mevcudolan mazbatayı tetkik buyurursanız bendenizin imzam olmadığını göreceksiniz. Bendeniz bunun müzakeresinde bulunmadım ve bunun içerisinde bulunan bâzı eskârada iştirak etmedim. Evet arkadaşlarımız Ziraat Bankası Bütçesi tanzim edilirken evvelce İktisat Encümenince hazırlanmış olan mevduatı kanuniyenin, buradaki bütçe dolayısıyla bütçeye ait mevaddı kanuniye ile birlikçe çıkması daha kolay olur diye, daha sehillolur diye düşünerek bir lâyihayı kanuniye dercetmiştir. Bunun esası 1340 bütçesidir. Malûmuâlinizdir ki bugün Martın onbeşidir. On beş günden beri Ziraat Bankası muamelâtı kanununa istinadetmiyor. Senenin hululünden evveli çıkması lâzım gelen bütçe hazır edilip Heyeti Celilede müzakere edilememiştir. Bunun tehiri onbeş günden beri devam eden kanunsuzluğu devam ettirmek demektir. Heyeti Celileniz, Heyeti umumiyesini kabul eder de maddelere geçerse arzu buyurursanız bütçeye aid olan kısımlarını müzakere ve intacederiz. Diğer kısımların mütehasıs encümünde müzakeresini, tetkik edilmesini muvafık görürseniz olabilir. Binaenaleyh lâyihayı kanuniyenin tamamının encümene havale edilerek uzatılması kanunsuzluğun temadisini mucibolur. Arzu buyurursanız maddelere geçilir. Hattâ bendenizin muhalif olduğum birkaç madde vardır. Maddelerde söyleyeceğim. Bütçenin tehir edilmesini rica ederim.'"(2. Dönem 7. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 454)

"Bir taraftan Ziraat Bankası, çiftçi bankası diyoruz, sermayesini çiftçiden alıyoruz, diğer taraftan çiftçinin banka üzerinde bir hakkı, bankanın sermayesinde hakkı iştiraki yok."

Ali CENANİ "Efendiler bir defa Ziraat Bankasının şimdiye kadar olan vaziyetini düşünmeli. Ziraat Bankası gayrikabili tahammül

olan bir vergi üzerine yeni bir teklif tarh eder şekilde toplanan bir para mevcut bulmuş bir müessesedir. Şimdiye kadar köylüden toplanan sermaye; eğer bugünkü paramızla hesap edecek olursak kırk, elli milyona baliğ olur. Çiftçi, Türk çiftçisi şimdiye kadar boynunu bükerek bu parayı verdi, biz bununla iktifa etmiyoruz. Diyoruz ki henüz beş milyon liraya baliğ olan bu paranın otuz milyona iblâğıma kadar köylü hissesi ianeyi vermeye devam etsin. Efendiler Ziraat Encümeni bundan sonra ziraat erbabının vereceği bu hissei ianeyi bir vergi tarzında kendisine bir bav tarzında vermesinden ise bankaya hissedar olmak üzere kendisinin bir iktisat sandığına veya bir bankada para tenmiye eder gibi bu parayı bankanın sehimlerine sahip olmak üzere seve, seve versin ve kendisi bankada hakkı iştirak sahibi hakkı rey sahibi olsun ve bu suretle banka bir çiftçi bankası haline girsin tarzında bir mefkûreden doğmuştur. Efendiler, bankanın meclisi idaresini teşkil etmek için müşkülât görüyoruz. Bunun sebebi nedir? Bankanın vaziyeti malûm değil, bugün banka adeta havada deve kuşu vaziyetindedir ve Hükümet bankası şeklindedir. Bir taraftan Ziraat Bankası, çiftçi bankası diyoruz, sermayesini çiftçiden alıyoruz, diğer taraftan çiftçinin banka üzerinde bir hakkı, bankanın sermayesinde hakkı iştiraki yok. Paray kendisi verir verdiği sermayeye hakkı iştiraki olamaz bankaya bir meclisi idare tâyin olunur, şekli idaresi tesbit olunur, asıl bankanın sahibi olan çiftçinin hakkı reyi yok...vd” (2. Dönem 7. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 598:599)

Ali CENANİ “Efendim bendeniz bu kanunun içinde en ziyade köylüye menafî temin edecek olan bu sekizinci maddeyi görüyorum. Efendiler, Ziraat Bankasının şimdiye kadar olan vaziyetini hepimiz biliyoruz. Memurları; bir tahsildar veyahut maliyede vergi kâtibi derecesinde maaş alırsa Ziraat Bankası bugün yalnız arazi üzerine istikraz ettiği paranın üzerinden gelecek nema ile yaşar. Bugünkü halinde bir adım ileriye atmaya bütçesinin müsaadesi olmaz bir vaziyettedir. Bu maddeyi kabul etmezsek biz, Ziraat Bankasının ileriye gitmesinden sermayesini bulup o sermayeyi tenmiye ederek o bankanın vaziyetini iyileştirmesinden kat’i ümit etmeliyiz. Mütehasıs getiriyoruz niçin? Banka eski halinde kalacaksa niçin mütehasıslara bin ikiyüz lira maaş veriyoruz. Yazık değil mi? Hattâ bu sene heyeti bu kanunla kabul ettiğimiz masraf bir milyon üçyüz on sekiz bin liradır. Efendiler, bankanın adi temettüden ve emlâk üzerinden

istikrazattan hâsıl olan varidatı (960) bin liradır. Bu ikisinin arasında (358) bin lira bir fazla vardır. Bu nereden verilecektir? Eğer banka muamelâtını tevsi etmezse, banka meselâ tüccarın birisinin kendisine getirip te Ankara'da tevdi edeceği bir çekin bedelini İzmir'de tahsil ve ondan bir komisyon almaz ve bu gibi muamelâta girişmezse...vd”(2. Dönem 7. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 603:604)

Giresun Mebusu Hakkı Tarık Beyin; Ereğli'de mübadillere ait bulunduğundan, envali metrukeden olması lâzım gelen kömür ocaklarındaki hukuku hazinenin takip edilip edilmediği ve 63 numaralı kömür ocağının ferağ muamelesinin sureti cereyanı hakkındaki sualine cevabı sözleri: “Mevzuu bahis bu ocak (maden) hakkında benzeniz de mütehassis oldum. Burada mucibi tetkik gördüğüm bir nokta vardır.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Mevzuubahis bu ocak hakkında benzeniz de mütehassis oldum. Burada mucibi tetkik gördüğüm bir nokta vardır. O da; bu ocağın ferağına dair mevcut olan vekâletnamenin doğru veya sahte olmasıdır. Vekâletnamenin aslı mevcut olmadığı halde Beyoğlu Kâtibi adili tarafından bir sureti tanzim edilip gönderildiği ve Ankara Kâtibiadiliğinin de bundan tekrar üç nüsha çıkarıp ferağın o suret üzerine yapıldığı şeklinde bir iddia vardır. Eğer hakikat bu şekilde ise muamele bir sahtekârlık üzerine müpteni gibi görünüyor. Bunun için benzeniz Vekâlete yeni gelmiş olan hukuk müşavirini, Maden Müdürü Umûmisi ile meseleyi tetkike memur ettim. Ve evvelce bunun muamel ferağiyesini yapmış olan ve bugün Ereğli Havzai Fahmiyesi Müdürü bulunan Esat Bey de telgrafla sordum. Bu mesele üzerinde ciddî tetkikat yapılmak lüzumuna kaniim ve yapacağım. Eğer asılda bir suiistimal olduğu sabit olursa Vekâlet vazifesini ifa edecektir.”(2. Dönem 11. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 213-214)

Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin; Ereğli ile Zonguldak arasında şimendifer inşa edilmemesi esbabına dair sualine şifahi cevabı sözleri:“Türkiye'miz için de en lüzumlu, en feyizli, en kârlı bir hat olacak olan (Ereğli-Zonguldak) şimendiferini Ticaret Vekâleti neden yaptıрмаğa teşebbüs etmemektedir? Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Evet efendim! Büyük Millet Meclisi Reisliğine 23.3.1341 Ziraat Vekâletinin keskin azmiyle (Ereğli -

Karadere) hattı Cumhuriyetimiz hükümetince yapılmakta olduğu gibi yalnız (Ereğli kömür havzası) için değil, bütün Türkiye'miz için de en lüzumlu, en feyizli, en kârlı bir hat olacak olan (Ereğli - Zonguldak) şimendiferini Ticaret Vekâleti neden yaptırmağa teşebbüs etmemektedir? Hatta neden Havza'daki maden idaresine bir iki milyon lira ikraz ederek hem birtakım tesisat, hem de ocak sahipleri için bir (maden barkası) vücuda getirmemektedir? Bu suallerime Ticaret Vekâletince ağızdan cevap verilmesini teklif ederim. Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi.”

Ticaret vekili Ali CENANİ (Gaziantep)“Efendim, memleketin her tarafında şimendiferler yapılması lâzımdır. Her yerde yapılmıyor, burada yapılmıyor. Esbabını Heyeti Celileniz biliyor 2 milyon lira madenlere vermiyor Ticaret Vekâleti diyor Heyeti Celileniz iki milyon versin, iki milyon verelim, dört milyon versin, dört milyon verelim. Şimendiferde aynı esbaptan kalıyor. Tahsisatını verirseniz onu da yaptırırız.” 2. Dönem 16. Cilt 89. Birleşim - Sayfa 263

Gaziantep Mebusu ve Ticaret Vekili Âli Cenani Beyin, taşocaklarının idarei hususiyelere terkine ve maden nizamnamesinin dört maddesinin tadiline dair lâyihai Kanuniyenin tercihan ve müstacelen müzakeresine dair takriri

(3/236) : (2. Dönem 16. Cilt 90. Birleşim - Sayfa 296)

Seyrisefain Müdüriyeti Umumiyesinin 1341 senesi bütçesi hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Bu sene içinde tamirat gören vapurları sîze birer birer arz edeceğim. Cumhuriyet, Gülnihal, Gelibolu, Alemdar, Harem, Burgaz, Moda, Maltepe, Miralay Nazım Bey bir de gayret römorkörüdür. Bunlar bu sene içinde esaslı tamirat görerek adeta yeni bir hale gelmiştir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Heyeti Celilenin bu müzakereden usandığını bendeniz takdir ediyorum. Seyrisefain hakkında bir refikimiz hayli ithamda bulundu. Ona cevap vermeye mecburum. Efendiler! Seyrisefain İdaresinin vaziyetini muhakeme ettiğimiz zaman, evvel emirde millî idareye vapurların ne suretle geçtiğini mülâhaza etmeli, ta oralardan başlamalıdır. Efendiler! Uzun harp senelerinin Seyrisefain İdaresine ika etmiş olduğu zararlar bu gün tamiri gayri kabil olacak derecede azimdir. Ordumuz İstanbul'a

giripte Seyrisefain İdaresine vaziyet ettiğimiz zaman Seyrisefaininin emrinde bulunan vapurların hemen kaffesi kabili istifade olmayacak bir halde idi. Bilâ istisna herhangiisine bakacak olursanız, içine girilip oturulamaz ve yerinden hareket ettirilemez bir halde bulunmuştur. Efendiler! Bu vapurların kısmı azamı bu gün şeref ve iftiharla göğsümüzü kabartacak bir şekle girmiştir. Kabili istimal olanların ve işleyebilecek bir vaziyette bulunanların tamirâtı ikmal edilmiştir. Bu gün onlardan istifade edilmektedir. Yalnız bu sene içinde tamirat gören vapurları sîze birer birer arz edeceğim. Cumhuriyet, Gülnihal, Gelibolu, Alemdar, Harem, Burgaz, Moda, Maltepe, Miralay Nazım Bey bir de gayret römorkörüdür. Bunlar bu sene içinde esaslı tamirat görerek adeta yeni bir hale gelmiştir. Bendeniz bu sefer İstanbul'a gittiğim zaman bunların içersinden 3 - 4 tanesini gezdim ve hakikaten Avrupa'nın en mükemmel vapurları derecesinde, istirahatı temin edecek şekilde tamir ve tefriş edilmiş olduğunu gördüm. Efendim! Yine bu sene için de Gülcemal, Reşit Paşa, Marmara, Kocaeli, Antalya vapurları tamirâtı cüziye görmüştür. Bu vapurların tamirâtı cüziyesi için sarfolunan meblağ (622000) liradır. Sonra Efendiler! Seyrisefainin evvelce elinde bulunupta işlettiği vapurlardan Altay, Bahricedit, İnebolu, Anadolu vapurları kabili istimal olmadığından dolayı feshedilmiştir. Giresun, Şam vapurları Bahriyeye iade olunmuştur. 1341 senesi içinde Bandırma, Nimet, Haydarpaşa, Fenerbahçe, Altay, İhsan, Yakacık vapurları işleyecek bir hale getirilmiştir. Bunlara zamimeten bu sene İçerisinde Seyrisefain İdaresi Mersin, Antalya, Marmara, Karadeniz, Çanakkale Miralay Nazım Bey namıyla altı tane vapur satın almıştır. Efendiler! Bunlar Seyrisefain İdaresinin varidatiyle meydana gelen şeylerdir. Bütçenin bir tarafında masraf bir tarafında varidat yekûnları görüyorsunuz. Gerek bu tamirat ve gerek yeni alınan bu vapurlar Seyrisefain İdaresinin çalışıp kazandığı para ile meydana gelen eserlerdir. Bütçede görüyorsunuz, devlet bütçesinden 1200000 lira verilmiştir. Efendiler! Bunu beş yüz bin lirasını Seyrisefain İdaresi ödemişti. (700) bin lira borcu kalmıştır. Onu da bu sene içinde ödeyecektir. Yapılan şeyler hazinei devletten verilen para ile yapılmış değildir. Kendi kazancı ile meydana gelmiştir. Sonra Efendiler! Bilânçosu yanınızdadır. Seyrisefain İdaresinin 1341 senesinde 605388 lira fazlai varidatı vardır. Efendiler! Bu hesaplar aynen gösteriyor ki, Arif Beyin dediği bi bu tdare katiyen zarar etmiyor, Muhtar Beyin söylediği gibi sermayesi altı milyon olursa (600) bin lira kâr etmiş

demektir. Efendim! Müsaade buyurun bütçe Marttan evvel çıkmıştır. Bu blânço yeni gelmiştir. Efendiler! Her devlette, böyle milli müesseseler, devletin muavenetiyle yaşar posta vapurları vardır. Amerikanın bugün (Şinbot) diye idareleri vardır. Her sene devletten bir tahsisat alır. Hatta Meşajeri maritim, Lüit Triyestino, Servisi İtalyana bunların hepsi hükümetlerinden tahsisat alıyorlar. Bizim Seyrisefainin kaç para tahsisatı vardır? Sonra her arkadaşımız bendenize müracaat eder. Amasraya, Bartına uğrasın, Atinaya uğrasın, Hopaya uğrasın, Lazistana uğrasın, Ofa uğrasın, Marmarise uğrasın, burada arkadaşlarımız daha bir çok iskele saydılar Bahrisefidin kenarında bulunan bütün nevahiye kadar uğrasın deniyor. "Efendiler! Bunlar masrafla olur ve uğramaya da mecburdur. Bugün vapurlarımız kâfi olsa arzularını isaf etmeye çalışırım...vd" (2. Dönem 17. Cilt 91. Birleşim - Sayfa 19-20-21-22-23)

Evkaf Müdüriyeti Umumiyesinin 1341 senesi bütçesi hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: "Memleketin her hangi bir parçasına giderseniz yıkılmış bir harabe, diğer tarafta bir mezbelegâh yahut metruk bina görürsünüz. Sorarsanız Evkafa aittir derler." (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ "Efendiler Evkaf meselesi, bizim için cidden büyük bir derttir. Bunu hepimiz görüyor ve hissediyoruz. Görmemek, hissetmemek imkânı yoktur. Memleketin her hangi bir parçasına giderseniz yıkılmış bir harabe, diğer tarafta bir mezbelegâh yahut metruk bina görürsünüz. Sorarsanız Evkafa aittir derler. Bunu görmemek imkânı yoktur. İsmet Paşa Hazretlerinin evvelki kabinesinde Evkaf meselesinin halli için yedi tane lâyihai kanuniye yapılmıştır. Birisi galiba Heyeti Umumiyeden geçti. Diğerleri kaldı. Fethi Bey Kabinesini teşkil ettiği zaman Evkafla alâkadar olmayı tabii vazifesinden addetti ve Heyeti Vekileden üç ve Meclisi Âli arkadaşlarımızdan iki olmak üzere beş kişiden mürekkep bir Encümen teşkil buyurdular. Bu Encümen azalarından birisi de bendenizdim. Eski lâyihaları okuduk. Evkaf meselesini halletmek için yapılan lâyihaların gayrî kâfi olduğunu gördük. İki ay içinde zannedersen altı - yedi defa içtima ederek ve yeni bir lâyihai kanuniye hazırladık. Kabine tebeddül etti. O lâyiha müsvette halinde kaldı. Ondan sonra geçen vakayi tabii Heyeti Celileniz bilir. Hükümet Evkaftan daha mühim mesail ile meşgul olduğu için evvelki projelerle yeni yapılan

lâyihai kanuniyeyi bir araya getirerek hangisini tercih edeceğini veyahut her ikisinden bir lâyiha tertip ederek getirilmesi hususunda müzakere etmeyi derpiş etti. Fakat vakit müsait olmadı. Tabî efendiler! Hükümet evkaf meselesini ciddî olarak derpiş ve halletmek fikrindedir ve vazifesidir. Fakat bu bütçeyi o lâyihai kanuniyelerin buraya gelmesine, encümende durudırız müzakere edilmesine talik etmeye zannederim ki zaman müsait değildir. Bütçeyi tasdik eder, Evkaf Müdüriyeti Umumiyesinin eline veririz. O tatbik eder. Evkafın hal ve intacı, atiyen Heyeti Celilenizce uzun uzadıya zannederim ki gayet kıymettar ve uzun vaktinizi almaya değer bir meseledir, O zaman müzakere eder ve hallederiz. Zaten bunun halledilmesi memleket için büyük bir faidedir ve memleket için hayırlı olur. Yalnız bütçeyi talik etmek doğru olamaz.” (2. Dönem 17. Cilt 92. Birleşim - Sayfa 40:41)

Ali CENANİ “Efendim; mevcut medreselerin Maarife verilmesine muhalif değilim. Yalnız müsaade buyurursanız bir ciheti arz edeyim. Bazı mebani milliye vardır ki, abidattandır. Bunların etrafında medaris vardır. Bunların vilâyete mi verilmesi lâzımdır, yoksa abidata mı verilmesi lâzımdır? Bu cihetlerin etraflıca tetkiki lâzımdır. Esas itibariyle muvafıkım, fakat veriniz Encümene, bir kere orada tetkik edilsin. Arz ettiğim gibi bazı yerler olur ki etrafi evkafın elinde kalacak, bina duvarla muhat olarak idarei mahalliyenin elinde kalacak, muvafik değildir. Encümen buna bir şekil bulur ve tespit eder, getirir ve arzunuza muhalif kalmaz.”(2. Dönem 17. Cilt 92. Birleşim - Sayfa 55:59)

Kırşehir Mebusu Yahya Galip Beyin; Donanma Cemiyetinin ilga ve evmali menkule ve gayrîmenkulesinin müsaderesi hakkında olup, elyevm mevkiî meriyette bulunan 6 Nisan 1335 tarihli kararnamenin Meclis Ruznamesine ithaliyle bir karar ittihaz olunmasına dair tavrı münasebetiyle sözleri: “Donanma Cemiyetinin vaziyeti asliyesi iade edilmiş olur.” (Ali CENANİ)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim; müsaade ederseniz bendeniz arz edeyim. Fakat Encümen namına değil, şahsım namına, Yahya Galip Beyin teklifinden anlaşılan şey, Ferit Paşa zamanında bu cemiyetin ilgası hakkında bir kararname vardır. Şimdi o kararnamenin ruznameye alınarak müzakere ve reddedilmesi tarzındadır. Tabî o kararname Meclis dosyaları içinde vardır. Şimdi

o kararname ruznameye alınır ve müzakere edilirse Donanma Cemiyetinin vaziyeti asliyesi iade edilmiş olur. Mesele budur. Bunda uzun boylu müzakere edilecek bir şey yoktur...vd” (2. Dönem 17. Cilt 94. Birleşim - Sayfa 92-93-99)

Kastamonu Mebusu Halit Beyin; Tosya'da inşası mukarrer Çeltik Fabrikası hakkında sualine şifahi cevabı sözleri:“Halit Beyin sormuş olduğu fabrikanın bütün alât ve edevatı İnebolu'ya gelmiştir.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim! Halit Beyin sormuş olduğu fabrikanın bütün alât ve edevatı İnebolu'ya gelmiştir. Fabrikanın nakli ve inşası için bütçenin Heyeti Celilenin tasdikine iktiran etmesine intizar etmekteyiz. Planları da hazırdır. Bütçe çıktığı gün buradan bir mühendis gidecek planlan tetkik edecek bir taraftan da makineler naklolunarak fabrika inşa edilecektir.”82. Dönem 17. Cilt 99. Birleşim - Sayfa 217)

İstanbul limanının umuru idare ve inzibatı hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Limanların Ticaret Vekâletine devri, eğer böyle bir lâyiha ile bir veçhe verilmezse, hiç bir fayda intaç etmeyecektir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Ticaret Vekâleti Bütçesi kabul edildiği zaman limanlar idaresinin Ticaret Vekâletine raptedilmesini kabul buyurmuştunuz ve kadrosunu da oraya koymuştunuz. Limanlar idaresinin teessüsünden beri neşrolunmuş birtakım talimat vardır, nizamata vardır, evamil ile tashih olunmuştur. İçinden çıkılmaz bir haldedir. Bendeniz bunun vekâlete raptı düşünüldüğünden beri üzerinde bir çok tetkikat yaptım. Geçen sene Müdafaa-i Milliye Vekâletine merbut iken, Heyeti Celileye bir lâyiha takdim olunmuş ve Heyeti Ceûleniz Müdafaa-i Milliye Encümeninden çıkararak bir kere heyeti umumiyesini görmek üzere Ticaret Encümenine havale etmiş, bilâhare bendenizin yaptığım tetkikat üzerine içinde nizamnameye, talimatnameye ait bir çok noksan gördüm. Ticaret Encümeniyle beraber iki hafta çalışarak bir lâyiha vücuda getirdik. Ruznamededir. Limanların Ticaret Vekâletine devri, eğer böyle bir lâyiha ile bir veçhe verilmezse, hiç bir fayda intaç etmeyecektir. Binaenaleyh bu lâyihayı kanuniyenin müzakere edilmesini Heyeti Celileden rica ederim.” (2. Dönem 18. Cilt 102. Birleşim - Sayfa 18)

Erzurum Mebusu Rüştü Paşanın; İstanbul Ticaret Müdüriyeti Umumiyesince Trabzon ve Samsun'a sevk edilen dakikin mübayaasında suiistimal vaki olup, olmadığına dair sualine cevabı sözleri:“Samsun’a gönderilmek üzere almış oldukları unlarda suiistimal olduğuna dair gazetenin birisinde bir fıkra intişar etmişti.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! İstanbul Ticaret Müdüriyetinin, Samsun’a gönderilmek üzere almış oldukları unlarda suiistimal olduğuna dair gazetenin birisinde bir fıkra intişar etmişti. O fıkranın intişarı üzerine müsteşarı tahkikat için İstanbul’a gönderdim. Bununla beraber biliyorsunuz ki İstanbul’da bir zahire borsası vardır. Borsa’da un ve buğday fiyatları hergün tespit edilmektedir. Unun alındığı günde malûmdur. O günün piyasası da malûmdur. Ben böyle bir suiistimale ihtimal veremiyorum. Mamañih Müsteşar tahkikat yapmaktadır. Netecesini Meclisi Âliye arz edeceğim.”(2. Dönem 18. Cilt 103. Birleşim - Sayfa 45)

Teşviki Sanayii Kanununun 12. maddesinin tadili hakkında, kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Teşviki Sanayi Kanununun 12’nci maddesi yalnız beş beygir kuvvetinde motorlu fabrikalara müsaade bahşediyor.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Teşviki Sanayi Kanununun 12 nci maddesi yalnız beş beygir kuvvetinde motorlu fabrikalara müsaade bahşediyor. Hâlbuki memleketimizde el tezgâhlarıyla mensucat imal eden birçok sanatkârlar vardır. Bilhassa geçenlerde arz etmiştim. Küçük mensucat tezgâhları eshabına da bunların teşmili için bu lâyihanın müstacefen ve tercihan müzakeresini teklif ederim. Efendim! Trikotaj yapan ve el ile sanayii nesciye işli yen sanatkârlar mahduttur. Eski Teşviki Sanayi Kanununda diğer fabrikalarda iştiyen sanatkârlar müstesna olduğu gibi el sanatkârları da bundan müstesna olacaktır. Yalnız bunlara teşmil ediliyor, zaten o kadar mühim bir yekûn teşkil etmez.”(2. Dönem 18. Cilt 104. Birleşim - Sayfa 78-80)

“Malûmu âlileri Ticaret odaları hiç bir yerde teşekkül edemiyor. Bunun için gayet kısa bir lâyihai kanuniye yaptım. Encümenden gelmiştir. Müsaade buyurursanız bunu müstacelen ve tercihan müzakere edelim.”(ticaret vekili Ali CENANİ)(2. Dönem 18. Cilt 105. Birleşim - Sayfa 113:114)

Türk Sanayi ve Maadin Bankası hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Türkiye Sanayii ve Maadin Bankası Kanunu.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ *“Efendim! Teşvikatı sınaie namıyla geçen sene verdiğiniz beş yüz bin lira ve bu sene verdiğiniz iki yüz bin lira bu bankaya devrolunacaktır. Ve banka bu gibi fennî ve ilmî müessesatı idare edecektir. Binaenaleyh buyurdıkları şeker fabrikasını da bu banka idare edecektir ve şirketini teşkil edecek ve sermayesini de o verektir, bunda o da dahildir.”*

“Bizim teklif ettiğimiz, hükümetten bankaya devredilen askeri fabrikaların idaresi meselesidir. Yeniden yapılan fabrikaların kendilerini idare etmek hususunda müşkülât çökeceğini takdir ederek Muvazenei Maliye Encümeninin bu tashihini kabul ettik. Bunda doktrinimizden satmış gibi bir vaziyet yoktur. Bankayı şirketler tesis eder. O şirketler âmil olur. Doğrudan doğruya kendisi işletemez.Efendim! Burada mevzuubahis olan fabrikalar şimdi devredilen fabrikalardır. Bu fabrikaları birer şirket haline koyarak işletmek mutasavverdir. Bunun yüzde ellibiri hükümetin, yani Türk efradı elinde bulunur. Yüzde kırkdokuzu diğer şubelerde bulunabilir. Yüzde ellibiri yalnız devlete ait değildir. Yani Türk sermayesine mahsustur. Üst tarafını iştirâ eden olursa verilir şeklindedir.”

“Bunların muamelâtı vizeye tabi olamaz. Vizeye tabi olmaması aynı usuldendir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Efendim! Bankanın muamelâtı Malûmu âlinizdir ki, bankalara mahsus usûl dairesinde olacaktır. Bunların muamelâtı vizeye tabi olamaz. Vizeye tabi olmaması aynı usuldendir. Fakat aşağıda bir madde vardır. Maliye Müfettişleri her zaman teftiş edebilirler, hükümetin kontrolü tahtındadır. Banka hesabını görmek için bir müfettiş tayin olunur...vd”*(2. Dönem 18. Cilt 105. Birleşim - Sayfa 139-141-142-145)

Elyevm taharri veya derdesti ihale devresinde bulunan bilumum petrol ve nefit ve müştekatı madenleri hakkında kanun lâyihası ve sabık Ardahan Mebusu Server Beyin petrol imtiyazlarının sureti itası hakkındaki teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri:“Mevcut Petrol Nizamnamesi gayet muhtasar ve bundan 30 - 40 sene evvel ve o zamanın ihtiyacına göre yapılmış bir nizamname olduğu için petrol

gibi bugün alemşümul bir mahiyeti ticariye ve siyasiyeyi haiz bir madde.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Müsaade buyurun cevap vereceğim. Efendim! Arkadaşlarımızdan biri petrol ve müştakkatı kanununun, Maden Kanununun hangi maddelerini tadil ettiğini bilmiyoruz, dediler. Efendim! Mevcut Petrol Nizamnamesi gayet muhtasar ve bundan 30 - 40 sene evvel ve o zamanın ihtiyacına göre yapılmış bir nizamname olduğu için petrol gibi bugün alemşümul bir mahiyeti ticariye ve siyasiyeyi haiz bir madde üzerine katiyen düşünmemiştir ve Maden Kanununu tağyir eder mahiyette yüz kırk küsur maddelik bir kanun tanzim edilerek Heyeti Celilenize bundan evvel takdim edilmişti. O lâyiha henüz Ticaret Encümenindedir. Fakat o kamun lâyihasının Meclisi Âlinizde müzakere edilerek kesbi kanuniyet etmesi uzun bir zamana muhtaç olduğu için, Petrol Kanunumu da ehemmiyeti nazan dikkate alınarak bu, kanunu, da ayrıca huzura âraize getirmeye Ticaret Vekâleti mecbur olmuştur. Bunlar, Maadan Kanununun, bu kanunla takyidata ve tadilâta uğrayan taharri ve imtiyaz meselesine taallük eden maddeleridir. Gerek: taharri ve gerek imtiyaz itasın, bu kanun yalnız bazı tadilâta maruz bırakıyor. Maddelerin müzakeresi şifasında onları ayrı ayrı Heyeti Celilenize arz edeceğim. Feridun Fikri Bey Kanunun, umuru tasarrafiyeye hakkı müktesebe taallûku dolayısıyla Tapu Encümenine havale edilmesi lüzumundan bahsettiler. Akçora Bey biraderimiz de aynı fikri demeyen buyurdular.”

“Esbap belki tahallüf edebilin Fakat bu encümene havalesi lüzumundan bahis buyurdunuz. Efendiler! Umuru tasarrufiyeye ait mesailde mevcut Maden Nizamnamesiyle Heyeti Celilenize bu sefer arz edilen Petrol ve Müştakkatı Kanununun teklif ettiği mevât arasında katiyen fark yoktur. Bugün Maden Nizamnamesinde, efrada bahşedilmiş olan hakkı tasarruf zaten mevcuttur. Bu kanunda aynı şeraiti haizdir. Maden Nizamnamesinde maden taharri eden efradın uhdei tasarrufunda bulunan arazi üzerinde taharriyat icra ederler bu kanunla da aynı suretle taharriyata raüsaadfe edilmektedir; Mütéharrilerin tarzı taharri hakkında birtakım takyidatta bulunulmuştur. Bu teklifte hakkı tasarrufu, eski mevcut olan Maden Nizamesinden ayrı bir surette takyit eden bir madde yoktur. Bu kanunun Heyeti Celilenize ayrıca; arzundan; maksat bugün peteol dünyâ üzerinde pek büyük ehemmiyet kesbetmişiftir. Her devlet petrol

madenini işletmek için büyük masraflar ihtiyar etmiş, bir çok takyida koymuştur...vd”(2. Dönem 11. Cilt 21. Birleşim – Sayfa 122-125)

Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin; İstanbul'da haliç vapurları şirketinde çalışan çırak unvanlı işçilere dair sualine cevabı sözleri:“Haliç Şirketinde yirmi yedi tane çırak vardır. Bu çıraklar kırk kuruştan yüz kuruşa kadar muhtelif ücretler almaktadır. (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Tunalı Hilmi Beyin suali üzerine İstanbul Ticaret Müdüriyetine telgraf verdim. Şirket defterleri üzerinde tetkikat yapturdım. Haliç Şirketinde yirmi yedi tane çırak vardır. Bu çıraklar kırk kuruştan yüz kuruşa kadar muhtelif ücretler almaktadır. Aynı zamanda İmalâtı Harbiye yani Askerî Fabrikalarda, Seyri Sefain İdaresinin fabrikalarında çıraklara kırk kuruştan seksen kuruşa kadar yevmiye verilmektedir. Çıraklık müddetini bitirdikten sonra da amele ile beraber yevmiye alıyor. İki sene hizmet ettikten sonra amelenin Cuma tatili için de ücret alması, amele ile şirket arasındaki itilâfname iktizasındandır. Binaenaleyh, Cuma yevmiyesinden istifade hakkını nez etmek için veyahut ikramiye almaktan mahrum etmek için, şirketten çıkarılmış amele olmadığını gerek komiser, gerek ticaret müdürü ifade ediyor. Yapılan tetkikat bu merkezdedir. Eğer kendisinin hakkını nez etmek için şirketten çıkarılmış ve onbeş gün sonra alınmış bir şahıs varsa şahsen müracaat etsin onun hakkını temin ederiz, diyorlar. Binaenaleyh refikimiz böyle bir şey veya böyle bir isim biliyorlarsa onu söylesinler. Onun hakkını iade ettirelim. Buyurdıkları gibi şirketin muamelâtında muhtacı islah bir nokta görememişimdir. Bununla beraber Haliç Şirketi nezdinde komiser olan zata da mufassal bir rapor yazmasını ve tetkikatını da mufassalan bildirmesini yazmıştım. Gelecek rapor postadadır, binaenaleyh arzu buyurdıkları gibi birer birer tetkikatı yaptırırım ve katiyen buyurdıkları şeye meydan vermem. Telgrafla gelen malûmatta buyurdıkları gibi onbeş, yirmi kuruş yevmiye alan kimse yoktur, asgarisi kırk kuruştur. İlk girdiği günden kırk kuruş alıyor ve yüz kuruşa kadar çırakların yevmiyesi artıyor. Diğer ameleye gelince : (63) amelesi vardır. Altmışüç amelenin kırkbiri ikramiye alan ameledir, iki seneyi ikmal etmiştir. Hem Cuma tatilinden istifade ediyor, hem de Cuma yevmiyesi alıyor ve hem de ikramiye alıyor. Yirmiyedisini henüz ikmal etmemiştir. Edince onlar da Cuma tatilinden istifade edeceklerdir. Bunların içinde, şirketten

çıkarılıp da tekrar geri alınan bir fert yoktur. Eğer varsa onu da tahkik ettirir ve iade ettiririm.” (2. Dönem 11. Cilt 23. Birleşim - Sayfa 167-168)

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyin; zahire ihtiyacını teshil maksadiyle mubayaa olunacak stok mal hakkındaki Kanun lâyihasının müstacelen müzakeresine dair takriri: *“Riyaseti Celileye; Ruznamenin 23 ncü maddesinde mezkûr ve Başvekâletten mevрут (1/585) numaralı kanun lâyihasının Hükümet ve Ticaret Encümeni tarafından yazılmış ve esbabı mucibe lâyihalarında müstacelen müzakeresi teklif edilmiştir. Kanun lâyihasının tehiri tezekkürü, kanunun istihdaf ettiği gayenin ziyanına sebep olacağından Hükümet ve Ticaret Encümeni namına mezkûr kanun lâyihasının müstacelen müzakeresini teklif ve rica ederiz.” (2. Dönem 12. Cilt 37. Birleşim-Sayfa 161)*

Memleketin zahire ihtiyacını teshil maksadiyle mubayaa olunacak stok mal hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Vehbi Beyefendi buhran hangi aylarda olacaktır diyorlar. Bizim yaptığımız tetkikata göre Eylülден beri her ay (0,50 - 0,75) para okka başına artmaktadır.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Vehbi Beyefendinin birinci suali: Vehbi Beyefendi buhran hangi aylarda olacaktır diyorlar. Bizim yaptığımız tetkikata göre Eylülден beri her ay (0,50 - 0,75) para okka başına artmaktadır. Bugün (20 - 22,5) kuruştur. Şimdi yapılan tetkikatta eğer bugünden tedbir alınmazsa zahire fiyatı yeni mahsul yetişinceye kadar her ay ufak derecelerde yükselecektir. Sonra ayda (0,625 - 0,75) para yükselerek belki Temmuz ihtidalarına doğru (20 - 22, 25 - 22,50) olan fiyat (25) kuruşa kadar yükselecektir. Şimdiki görünen ahval bu surettedir. Fakat malûmuâliniz Amerikayı Cenubinin, Avusturalya'nın mahsulâtı Mart içinde veyahut Nisan iptidalarında tamamiyle meydana çıkabilir. Eğer oralarda yeni sene mahsulü feyiz ve bereketli olursa fiyatının çıkmaması ihtimali de vardır. Sonra Vehbi Beyefendi diyorlar ki nerelerden tedarik olunacak? Efendiler; bendeniz bunu bir aydan beri tetkikle meşgulüm. Dâhilde acaba zahire olan yerlerden İstanbul'a, İzmir'e yardım edebilirmiyiz diyerek bütün vilâyetlerle muhabere ettim. Esbabı mucibe mazbatasını okursanız görürsünüz ki bizim Cenup ve Cenubi Şarkî vilâyetlerimizde ihtiyaçtan fazla zahire vardır. Fakat; bu

zahirenin. İstanbul piyasasına getirilmesine imkân yoktur. Meselâ; Diyarbakir’de bugün buğdayın okkası on kuruştur. Fakat buğdayı şimendifer istasyonuna getirmek için bizim muhabere ettiğimizde daha Cerabülüs köprüsü işlemeye başlamamıştı. Diyarbakir vilâyetinin yazdığı tezkereye nazaran Cerabulus köprüsüne kadar deve ile sekiz kuruşa kadar gönderilebiliyor diyor. Cerabulustan Mersin’e kadar 3 kuruş masarifi nakliye vardır. Eder onbir, on kuruşta aslı fiyatı eder yirmi bir, Mersin’den vapura kadar her ton için altı yüz kuruş masraf vardır. Vapur ücreti de okka başına otuz para gider, sonra İstanbul’da talüyesi masrafı vardır. Nihayet Diyarbakir’den bu suretle gelecek zahire 22 on para 22 beş paraya mal olabilir. Fakat gelecek olan zahire deve sırtıyla geleceğinden yevmiye iki vagondan ziyade zahire nakletmeye imkân yoktur. Halbuki İstanbul’un ihtiyacı yevmiye otuz vagonudur. Yevmiye iki vagon buğday getirmekle İstanbul piyasasına hiçbir tesir yapılamaz. Siverek’ten, Mardin’den, Urfa’dan, Maraş vilâyetinin Elbistan kazasından ki orası da bir zahire ambarıdır Malatya vilâyetinin Samsat nahiyesinden burası da bir zahire merkezidir zahire getirebilirmiyim diye hepsi hakkında tetkikat yaptım, fakat yine mesele vasaiti nakliyyeye dayanıyor. Vasaiti nakliyyemizin muntazam olmaması dâhilde bir yerde bulunan zahiremizin diğer bir mahalle nakle imkân bırakmıyor. Şimendifer hattı üzerinde olan vilâyetlerimizle muhabere ettim. Şimendifer güzergâhı ve ona civar olan mahallerde yine bir miktar fazla zahire vardır. Fakat yaptığımız tetkikatta nihayet İzmir’in ihtiyacını tatmin edebileceğimizi ümit ediyorum, İzmir’den sordum, yevmiye 2 000 çuval zahireye ihtiyaç vardır. Bunun 600 çuvalı vilâyet dâhilinde tedarik edilebilir ve mütebaki 1 400 çuval zahirenin hariçten ithaline zaruret vardır diyorlar. İzmir’e civar olan Konya, Niğde, Burdur, Karahisar vilâyetlerinden İzmir’e sevkiyat imkânı vardır ve izmir’in ihtiyacını buralardan temin edebiliriz ümidindeyiz. Fakat İstanbul ve Karadeniz dâhili behemehal hariçten zahire ithaline muhtaçtır. Bilhassa Karadeniz sahili kıymeti daha ucuz olan mısır ekmeği yemektedir. Trabzon, Rize ve diğer Karadeniz sahili vilâyetlerinden müteaddit defalar telgraf nameler aldım. Mısırın kıyesi on dört kuruşa çıkmıştır...vd”(2. Dönem 12. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 238:240)

Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin; Ergani bakır madeni hakkında Ticaret Vekâletinden sualine cevabı sözleri:“Ergani Bakır

Madeni Türk Şirketi teessüs etmek üzeredir. Tetkikat için Ergani'ye şimdiden memurlar gönderilmiştir.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ“Efendim, Ergani Bakır Madeni Türk Şirketi teessüs etmek üzeredir. Tetkikat için Ergani'ye şimdiden memurlar gönderilmiştir. Arada - Ergani hattının inşaatını İtibari Millî Bankası tesri etmek üzere tertibat almışlardır. Fabrikanın inşaatı, madenin işletilmesi yapılan tetkikata göre iki seneden evvel mümkün olmayacaktır. Yani cevherin istihsali iki sene sonra olacaktır. Ve ümit ediyoruz ki Ergani - Arada hattı inşaatı bitmek üzere bulunacaktır. Binaenaleyh ayrıca kamyonlarla nakliyata ihtiyaç görülmeyecektir. Şayet hat, cevherin çıktığı zamana ikmal edilmezse o zaman ufak bir tesviyei turabiye ile bazı mahallerde kamyon işletmek mümkündür. Fakat şimdiden kamyonla nakliyat yapmak hususunu düşünmek zamanı gelmemiştir. Mevcut olan malumat bundan ibarettir efendim.Efendim, Ergani madenini işletmek üzere bir Türk Anonim Şirketi teessüs etmiştir. Meclisi İdaresi bir haftaya kadar içtima edecektir. Şimdi Meclisi İdare meydana gelmeksizin orada madende yapılacak olan tamirat, tesisat ne suretle yapılabilir? Ve bugün Ergani - Arada hattının inşasına nasıl başlanılabilir? Binaenaleyh Meclisi İdare bir haftaya kadar teşekkül edecektir. Sermaye toplayacaktır ve bu işe başlanacaktır. Bundan daha vazih ne olabilir? Bilemiyorum.” 2. Dönem 12. Cilt 39. Birleşim - Sayfa 254

1339 senei Maliyesi Haziran-Şubat aylarına ait Divanı Muhasebat raporları münasebetiyle sözleri: “Nitekim encümen de âmiri ita kelimesinin yerine Heyeti Vekile tabirinin derci suretinde bir tadil teklif ediyor. Fakat bu tadil de kâfi değildir.”

Ali CENANİ“Muvazenei Maliye Encümeninde onbeş seneden beri bu mesaili tetkikle uğraşmış bir arkadaşınız olduğum için arz ediyorum. Bu madde kanunun otuzuncu maddesinin şekli tatbikine aittir. Hakikaten bu madde gayri sarih yazılmıştır maddenin metninde sarahat olmadığı için muhtelif zamanlarda kuvvei icraiye ile Divanı Muhasebat arasında münakaşaları mucip olmuştur. Demin bir arkadaşımın zımnen bahsettiği Şurayı Devlet tefsiri de o münakaşatın neticesi olarak çıkmıştır. Fakat görüyorum ki encümenin fıkrai hükmiye diye dercettiği mevât meselenin mahiyetindeki müphemyeti izale etmediğini gösteriyor. Şu halde mesele otuzuncu maddenin tadili mahiyetindedir. Nitekim, encümen de âmiri ita kelimesinin yerine

Heyeti Vekile tabirinin derci suretinde bir tadil teklif ediyor. Fakat bu tadil de kâfi değildir. Şimdi efendiler! Şurayı Devletin karar meselesini biraz tetkik edersek âmiri itaca mesuliyeti deruhte edilen ita amirlerinin vize edilmesi kavanin ve nizamat ve mukarrerata muhalif olmamakla meşrut ve mukayyet olup, kavanin ve nizamata muhalif olsa dahi vize muamelesinde sarahate muhalif olan sarfiyatta deruhte mesuliyet edilse dahi vize muamelesi edilemeyeceği şimdi Divanı Muhasebata ibraz edilen ita emrinde Divanı Muhasebat içtihad mahal görürse bittabi kuvvei icraiye ile ittifak ederek mahallî içtihat olduğunu kararlaştırmış oluyor. Eğer kavanin ve nizamata muhalif olursa o zaman bunu mahallî içtihat görmüyecektir. Deruhte mesuliyet edilse dahi Divanı Muhasebatın o ita emrini reddetmesi vazifesi iktizaisıdır. Eğer etmezde mesuliyet deruhte edildi diyerek vize öderse mesuliyete kendisi iştirak etmiş olur. Şimdi şahsen mahallî içtihat olan kısım kalıyor. İçtihat olabilecek bir mesele için mesuliyet deruhte edilerek vuku bulan sarfiyatın mucibi ceza olmayacağı kanaatindeyim. Mucibi tazmin de olamaz. Çünkü o zaman kimse demin Heyeti Vekile Reisinin dediği gibi tazmin korkusuyla vazifeyi ifa edemez. Müsaade buyurun siz de teşrif eder söylersiniz. Divanı Muhasebatla Müdafaa-i Milliye arasında Soba müteferrikadan mı alınacak mefruşattan mı alınacak diye bir ihtilâf çıkar. Bu mefruşattan alınması icap eder denir. Mefruşatta tahsisatları yok, o zamana kadar mangal müteferrikadan alınır mı, Müdafaa-i Milliye sobayı mangal gibi müteferrikadan alalım diyor. Şimdi soba müteferrikadan mı, mefruşattan mı alınacak diyerek arada hâsıl olan ihtilâf, askerlerin soba yakalmayarak soğğun şiddetinden tir tir titriyerek hasta olmalarını mucip olmuştur. Heyeti Vekile bunda bir karar ittihaz etmiş...vd” (Dönem 13. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 43:45)

Zahire, un, kepek ve emsalinin indelhace men'i ihracına dair kanun lâyihası, münasebetiyle sözleri: “Malûmu Âliniz memleketin bazı aksamında zahire ihtiyacı vardır. Dışardan zahire almakla meşgul olduğumuz sırada memlekette de kısmen zahire çıkıyor. (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Malûmu Âliniz memleketin bazı aksamında zahire ihtiyacı vardır. Dışardan zahire almakla meşgul olduğumuz sırada memlekette de kısmen zahire çıkıyor. Fakat tabii memleketin aksamı muhtelifesi vardır. Bir kısım zahireyi memleketin bir tarafından bir tarafına getirmek çareleri olmadığı için

memnuniyeti her tarafa teşmil edecek değildir. Yalnız ihtiyaç olan yerlerde bir müddeti muvakkate için Meselâ İstanbul'da ihtiyaç görülürse ihtiyaç görülen yerlerde un, buğday, kepek vesaire gibi şeylerin men'i ihracına heyeti vekileye bir salâhiyet verilmesi. (Ne kadar zaman için sesleri). Ağustos nihayetine kadar demiştik. Encümen mayıs nihayetine kadar diyor. Mayısta memleketin muhtelif aksamında meselâ Adana'da mahsulât yetişir.”

“Hayır efendim, o zaman izahat vermiştik, memleket içinde İstanbul'un ihtiyacına kâfi gelecek zahireyi tedarik etmek imkânı olmadığını söylemiştim. Tabii İstanbul, ihtiyacatını hariçten tedarik edecektir. Efendim! Malûmu Âliniz fevkalâde tedbirler, fevkalâde zamanlarda yapılır. Bu kanunla takip ettiğimiz maksat, memleket içinde işe buhranına maruz kalınacak bir vaziyet hasıl olursa elimizde bulunan zahairi dışarıya çıkarmamak için tedbir almaktır. Hamit Beyefendi Mardin, Urfa, Siverek hattâ bendeniz de ilâve edeyim Gaziantep taraflarından Suriye'ye ihraç edilen zahireden bahis ettiler. Bendenizde buna iştirak ediyorum. Hatta vekâlete geldiğim zaman Mardin'den, Diyarbekir'den Musul'a giden zahirenin ihracına mümanaat edildiğine dair aldıkları telgraflar üzerine bana müracaat etmişlerdi. Bendeniz vilâyetlerle muhabere ettim ve bu, muhalifi usul olarak, yapılmış olan men'i ihracatı kaldırdım. Yine eskisi gibi ihracaat devam edegelmiştir. Ondan sonra yine Ticaret Encümeninde zahirenin men'i ihracı için bir teklif vaki oldu. Ticaret Encümeninde bulunan arkadaşlarım pek iyi bilirler, bendeniz o teklifin kabul edilmemesini rica ettim. Fakat efendiler, zaruret olunca her halde bu tedbirleri almak icapeder. Bugün İstanbul'dan Yunanistan'a kepek, razmûl ve emsali şeyler ihraç olunuyor. İstanbul'da fazla zahire olmadığı için gitmiyor. Fakat giden şeyler vardır. Bunları bırakmak doğru değildir. Efendiler! Eğer memlekette maazallah bir ahvali fevkalâde zuhur ederse o zaman Suriye'ye giden zahireyi bırakmak doğru mudur?...vd” (2. Dönem 13. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 149-150-151)

Hükümet ile Fenerler idaresi arasında mün'akit 11 Temmuz 1339 tarihli itilâfnamenin tasdiki hakkında kanun lâiyhası münasebetiyle sözleri:“Lozan Muhahedesinin akdi esnasında bazı şirketlerle yapılmış olan itilâfnameler gibi Fenerler İdaresiyle de bir itilâfname yapılmıştır.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Fenerler İdaresi ile Hükümet arasında akdedilmiş bir itilâfname vardır. Lozan Muahedesinin akdi esnasında bazı şirketlerle yapılmış olan itilâfnameler gibi Fenerler İdaresiyle de bir itilâfname yapılmıştır. O itilâfname mucibince gerek Harbi Umumide ve gerekse İstiklâl Harbinde harap olmuş fenerlerin masarifi tamiriyesi olmak üzere (149 200) lira masraftan Hükümet hissesi olan (74 600) kûsur lirası Ticaret bütçesine konulacağı gibi, yine aynı itilâfname mucibince Fenerler idaresinin masarifine medar olmak üzere elli dört bin kûsur liranın ve Ticaret bütçesinde mevzu olan tahsisatın Heyeti Celilece kabulü iktiza, eder. Halbuki itilâfname Heyeti Celilece henüz bahis olmamıştır, iki gün sonra Ticaret Bütçesi müzakere edilirken bu itilâfnamenin kabul veya ademi kabulü icabederki o tahsisat Heyeti Celileden ya tasdiklen veya reddlen bir şekilde konulsun. Bir maddei kanuniyedir. Hemen bunu müzakere edelim. Ticaret Bütçesi tehhüre uğramasın. Efendim! Harbi Umuminin zuhuru ile beraber bizimle haîi harpte bulunan bir devlet tabaasının sermayesiyle vücuda gelmiş olan Fenerler idaresinin heyeti idaresi tabiaîiyle çekilmiştir. Devlet o idare yerine Fenerleri idare etmek üzere bir idare tesis etti. Harbin devamı müddetince tarafı devletten idare olundu. Fakat malûmuâliniz boğazlar kapandığı için seyri sefer yalnız Karadenize gidip gelen Türk sefainine münhasır kalmıştı. Fenerler idaresine cibayet edilen varidat kifayet etmedi. O zaman Hükümet bütçesinden şehri bir lira bir tahsisat vererek Fenerler muamelâtını kendi koymuş olduğu idare marifetiyle tedvir eyledi. Fakat tabii bu fenerler tamir görmedi bazıları harp sebebiyle bombardıman dolayısıyla harap oldu. Bazıları da tamirsizlik yüzünden eskidi harap oldu...vd” (2. Dönem 15. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 81-82-83-84)

1341 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri:“Efendim! Her tarafta anonim şirket komiserleri yoktur. Daimî komiser bulundurmaya nizamnamesi mucibince mecbur olan şirketlerin komiser vardır.” (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Her tarafta anonim şirket komiserleri yoktur. Daimî komiser bulundurmaya nizamnamesi mucibince mecbur olan şirketlerin komiser vardır. Onarın muhassesatını o şirketler verir. Fakat Ticaretle iştigal eden anonim şirketleri içtima ettiklerinde, senevî bir defa hesaplarını tespit etmek ve heyeti umumiye içtimamda hazır bulunmak üzere bir memur gönderilir.

Onların muhassessatı burada yoktur. Onlar da orada kısa bir müddet hesaba bak mak içindir. Fakat daimî komiserler bulundurmaya mecbur ol m şirketler komiserlerin tahsisatını kendileri verir. İstanbul Haliç Şirketi Müdürü hakkında tahkikat yapılıyor. Tahkikat hitam bulduktan sonra şirkete müracaat edeceğiz. Tabii şirket bir şey diyecektir. İzmir Halı Şirketi hakkında da tetkikat yaptım. Hilmi Beyefendi Duyurmuşlardı ki, halılar yıkandığı zaman orada gaz iritişar ediyor, amele bundan müteessir oluyor. Onun hakkında da tetkikat yaptım. Halıların yıkanmasından hâsıl olan gazdan amelenin müteessir olmadığı mahallinde yapılan tatbikatta fennen tahakkuk etti. Sonra efendim, amelenin ayaklarında lâstik çizme kullanmıyorlar, nal'ın kullanılıyor, demişlerdi. Bunu tetkik ettim. Amele lâstik çizmeyi giymekten nalınla gezmeyi tercih ediyorlarmış. Aldığım malûmat bundan İbarettir.

Ali CENANİ “Efendim! Muhterem refikalarımın suallerine müsaade buyurursanız sıra ile cevap vereyim: Hacı Ethem Beyefendi siyaseti dahiliye, hariciye, sigortalar, ticareti havaie ve bahriye diyerek dört şubeden bahsettiler. Efendiler! Memleketin ticareti dahiliyesi ile meşgul olacak ticareti dahiliye şubesidir. O şubede demin arz ettiğim ticaret şubeleri ile, iktisat şubeleri ile, ticaret odaları ile muhabere edecektir ve onların muamelâtını intaç edecektir. Ticareti hariciye şubesinin münhasıran ticareti hariciye muamelâtı ile, hariçle muamelemizle meşgul olacaktır. Bugün malûmu âliniz bütün devletlerle ticaret mukaveleleri akdetmek mecburiyetindeyiz. Sonra kendi gümrük tarifelerimizi tanzim etmek için senelerce uğraşmak lüzumuna ihtiyaç ve zaruret vardır. Bu vazifeler ticareti hariciye ve dahiliye şubesine ayrılmıştır. Bir şube bunların her ikisini birden idare edemez. Sigorta muamelâtının ne kadar ehemmiyet kespettiğini izaha hacet yoktur, zannederim. Sigorta şirketleri vardır. Bunların muamelâtını münhasıran bu şube takip edecektir. Ticareti havaie dediler, bu ticareti havaie değil, ticareti bahriye kısmını da ona zammettik. Bugün ticareti havaiyenin de inkişaf etmek ihtimali vardır. Ona binaen zammettik vasaiti havaie dünya üzerinde atıyen büyük ticaret etmeyen namzettirler. Fakat ticareti bahriye bizim memleketimizde gayet mühim olduğu için, ticareti bahriye kısmını ayrı bir şube olarak ayırdık. Bizim seyri sefain idaresi doğrudan doğruya bu şubeye merbuttur. Kabotaj mesailini takip edecek olan şube bu ticareti bahriye kısmıdır. Mülkiyeti sınaiye

şubesinde bahsettiler. Mülkiyeti sınaiye şubesi malûmu âliniz alâmeti farikaları tescil, onlar hakkında münazaatı, takip eden beynelmilel mahiyet kesbetmiş bir meseledir. Hariçte bulunan masnuatımıza ait alameti farika tescil olunduğu gibi, bizde ve bütün dünyada mevcut masnuatı tescil eder. Bu şube münhasıran bununla iştigal eder. Mesai şubesi: Bilhassa Tunalı Hilmi Bey arkadaşımızın daima takip ettiği mesai muamelâtı ile iştigal edecektir. Bugün kifayet etmiyor. Yarın mesai kanunu çıktığı zaman bu daireye ait, heyeti celilenize birçok vazifeler görecektir. Bugün de vekâlet muameleyi takip etmektedir. Mesai müdürlerimiz vardır. Bunlar sermayedar ile amele arasındaki mesaili daima düzeltmek ile mükelleftir. Kuvvei miyahiye mühendisleri vesair mühendislerden bahsettiler. Efendiler! Tahsisat veriyorsunuz, geçen sene 500 bin lira verdiniz. Bu sene bir buçuk milyon lira veriyorsunuz, memleketin sanayini inkişaf ettirmeye, fabrikalar tesis ettirmeye ihtiyaç vardır. Her yerden müracaat vardır, Ahali sermayenin kısmı azamim, bazıları da bir kısmından azını şirkete vererek fabrika tesis etmek için vekâlete müracaat ediyor, mütehassıs istiyorlar...vd”(2. Dönem 15. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 531-534-536)

“Abidin Beyefendi memleket dahilindeki sermayenin miktarı ile, memleket içinde çalışan ecnebi sermayesinin nisbetinin sorulmasına dair sözleri:”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Abidin Beyefendi memleket dahilindeki sermayenin miktarı ile, memleket içinde çalışan ecnebi sermayesinin nispetini sordular. Bunun bilinmesine imkân yoktur ve bunu bilemediğimiz içindir ki, bu istihbarat ve istatistik şubelerini takviye ediyoruz. Hatta bu da kâfi değildir. Ragıp Beyin bankalar hakkında söylemiş olduğu meseleye de şamil olmak üzere söyleyebilirim ki, elde mevcut anonim şirketler hakkındaki kanun, karışık ve muğlak ve nâkâfi olarak yapılmıştır. Onun için Ticaret Vekâleti mufassal bir anonim şirketler kanunu yaptı. Heyeti Celilenize takdim etti. Ticaret Encümeninde nısfına kadar müzakere olunmuştur, bitmek üzeredir. Buyurdıkları derdin çaresi olmak üzere orada tedbir konmuştur. Burada Ticaret eden müesseselerin getireceği sermayelerin miktarı ve o sermayeleri ne suretle istimal edecekleri ve onların üzerine konacak kontrol, sonra diğer bankaların, ecnebi bankalarının getirdiği sermayeleri burada ne suretle işletecekleri ve sonra buyurdıkları gibi, memleket dahilinde aldıkları mevduatı harice gönderip orada istimal etmek hususundaki ahkâm. Bunların hepsi düşünülmüştür. Fakat

bugün eldeki mevzuatı kanuniye buna çare bulmağa nakâfidir. Osmanlı Bankasının muamelâtından gerek Vasıf Beyefendi ve gerek Ragıp Beyefendi bahsettiler. Efendiler! Bilirsiniz ki, Osmanlı Bankası bir mukavele ile teessüs etmiş ve maliye nezaretine merbuttur. Maliye nezaretinin onun üzerinde nazınyeti vardır. Daima nezareti altındadır ve Osmanlı Bankasının bütün muamelesi bitmek üzeredir. Onunla yapılacak yeni mukavele tabii arzu edeceğiniz bütün ahkâmı ihtiva edecektir. Zannediyorum, yakında Heyeti Celilenize arz edilecektir. Bugünkü ahkâm nakâfi olduğuna da kanaat getireceksiniz. Ne miktar sermaye, ne miktar getirecektir ve ne suretle istimal edecektir? İmtiyaz namesinde bu hususta sarahat yoktur. Bilirsiniz ki efendiler, imtiyaz pek eski bir zamanda verilmiştir ve o zaman bu gibi mesail katiyen düşünülmemiştir. Tabii yeniden imtiyazın tecdidi mevzubahis olursa, buyurdıkları mehaziri def edecek ahkâm konulacaktır. Kâmil Beyefendi Ticaret Mümessillerinin gönderilmesi nakâfi olduğunu ve ticaret komisyon evleri teşkili hakkında vekâletin bir fikri olup olmadığını sordular. Hakikaten mühimdir. Bizim göndereceğimiz yedi sekiz zat arzu ettiğimiz vazifeyi ve buyurdıkları gibi ticaret muamelâtını tamamı ile ifa edemez. Mühim yerlerde ticaret evleri bulundurmamak mecburiyetindeyiz. Hatta Türk Ticaret Odaları tesis etmek icâbeder. Bunlar için de düşünüyoruz ve gönderdiğimiz ticaret mümessilleri bu müesseseleri vücuda getirmek için oralarda tetkikatta bulunacaktır. Bunun da meydana gelmesine çalışacağız...vd”2. Dönem 15. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 537-538-540-541-544-545-547-548

“Ereğli madenleri bu memleketin en mühim bir servetidir, fakat maatteessüf o servetten biz hakkıyla istifade edemiyoruz. Ereğli madenlerinin vaziyeti hakikaten elimdir (ticaret vekili Ali CENANİ).

Ali CENANİ “Efendim! Ereğli havzai fahmiyesindeki madenler hakkında üç refiki muhteremim söz söyledi. İptida Cafer Tayyar Paşa Hazretleri diğer bir madde münasebetiyle söylemiş idiler, cevap vereceğim demiştim. Efendiler! Ereğli madenleri bu memleketin en mühim bir servetidir, fakat maatteessüf o servetten biz hakkıyla istifade edemiyoruz. Ereğli madenlerinin vaziyeti hakikaten elimdir. Fakat bendeniz, elim dediğim zaman Yusuf Beyefendinin ifadelerini teyit şekilde söylemiyorum. Yalnız madenlerin işletilmesi suretiyle söylüyorum. Bugün madenlerin (İnstallotion) u iyi değildir. En iyi maden işleten orada Ereğli şirkettir. Bunun (İnstallotion) u

diğerlerine nazaran muntazamdır, fakat bugün o madene bile kavaidi hazırai fenniyyeye göre işleyen bir maden, denilemez...vd” (2. Dönem 15. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 558)

“Hilmi Bey, manganez madeninden bahis buyurdular. Manganez madeni, vaktiyle memlekten tehcir edilmiş bir şahsa aittir. (ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Efendim! Arif Bey şimendiferlerin kil nakliyatından aldığı ücretten bahis buyurdular. Bunun için Nafia Vekâletiyle muhaberedeyiz. Nafia Vekâleti şimendifer masrafına halel vermeyecek surette tenzilât yapıp yapmıyacağı hakkında tetkikat yapıyor. imkân olursa tenzilât yapacak. Bu hususta tetkikatım yapmaktadır. Hilmi Bey, manganez madeninden bahis buyurdular. Manganez madeni, vaktiyle memlekten tehcir edilmiş bir şahsa aittir. Onun hakkındaki muamele, tabi kanunun gösterdiği tarz dairesinde halledilecektir. Amele Birliğinin hesabına gelince: Bundan kendilerinin de malûmatı vardır. Zonguldak Valisine yazdım. Teftiş edeceklerdir. Kendilerine esasen evvelce arz etmiştim. rafı için geçen sene 25 bin lira konulduğundan bahsettiler. Harita ahzı için geçen sene ilân yapıldı. Mühendislere ihaleten verilecekti. Zuhur eden talipler, vekâletçe arzu edilen şekilde olmadığı için, ihale tekrar olundu. Geçen seneki 25 bin lira sarf edilmemiştir. Bu sene yeniden tahsisat koyduk. Havzai fahmiyenin ehemmiyetini bilirsiniz. Onun haritasını almak zaruridir. Binaenaleyh bu sene tahsisat koymak zarureti vardı, koyduk. Tekrar arz ediyorum, geçen seneki 25 bin lira sarf edilmemiştir...vd” (2.Dönem 16.Cilt 81. Birleşim - Sayfa 9)

“Efendiler, hakikaten memleketin ithalâtı ile ihracatı arasında aleyhimize olarak bir fark mevcuttur. Rüsumat idaresinin her sene neşretmekte olduğu istatistikler, bize bu açık hakkında biraz malumat veriyor.(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ “Ferit Beyefendi, uzun beyanatları sırasında Ticaret Vekâletinin memlekette yapacağı vazâif hakkında, mühim noktalara temas ettiler. Onların bazılarında bendeniz iştirak etmekle beraber, bir kısmı hakkında bazı mütalâat serdetmeyi lüzumlu addediyorum. Ferit Beyefendi, nutuklarına başlarken, memleketteki tevazünü ticariden bahsetmekle ve tevazünü ticarideki açığı Heyeti Celilenize arz etmekle mühim bir nokta hakkında Heyeti Celileyi teyakkuza davet ettiler. Efendiler, hakikaten memleketin ithalâtı ile

ihracatı arasında aleyhimize olarak bir fark mevcuttur. Rüsumat idaresinin her sene neşretmekte olduğu istatistikler, bize bu açık hakkında biraz malumat veriyor ve Ferit Beyefendi de rüsumat istatistikinin Harbi Umumiden evvelki bir senesi ile, 1339 senesi istatistikini mevzuubahis ederek ikisi arasında mukayese yaptılar. Bittabi 1340 senesinin istatistiki tamam olarak neşrolunmadığı için ondan haberdar değildirler. Son günlerde bizim neşretmiş olduğumuz Ticaret Vekâleti mecmuasının altıncı nüshasında, 1340 senesinin yalnız beş aylık istatistiki mevcuttur. Fakat Vekâletin almış olduğu cetveller dokuz aylıktır. Son üç aylık istatistikin neticesi on, onbeş gün sonra ancak anlaşılacaktır. Vekâletin neşredeceği yedinci sayı mecmuayı ilerde tabii göreceksiniz. Filvaki 1339 senesinde ithalât ile ihracat arasındaki fark, altmış milyon lira olarak görünüyor. Bizim dokuz aylık almış olduğumuz cetvellerden, 1340 senesindeki açığın elli üç milyon liraya tenezül etmesi icap ediyor. Yani yedi milyon lira otuzdokuz senesine nispetle lehimize bir fark mevcuttur. Buna zamimeten 1340 senesinde şimendiferlerimizi inşa etmek için, diğer senelerde olmayan bir mubayaatımız vardırki, onun da miktarı aşağı yukarı beş milyon liradır. Onu da lehimize kaydetmek icap ederse, 1339 senesinyle 1340 senesi açığı arasında lehimize olarak, oniki milyon lira bir fark olduğu görülecektir. Bu hesaba nazaran 1340 senesi açığı kırksekiz milyon lira olmak icap eder. Fakat efendiler, maatteessüf istatistiklerimizin muntazam olmadığını ve farkın bizi tedhiş edecek derecede, öyle kırk sekiz milyon raddesinde olmadığını arz etmezliğime müsaadenizi rica ederim. Efendiler, Rüsumat idaresinin yapmakta olduğu istatistik, tüccarların vermekte olduğu beyannamelere istinat eder. Bu beyannameler kıymeti hakikiyeyi ifade etmez. Kıymeti hakikiyeyi ifade etmek için bir mecburiyet yoktur. Tüccarlar hatırlarına ne gelirse, ihraç ettikleri emtia üzerine o miktarı korurlar. Halbuki ithalâttaki beyannameler aynı farkı gösteremez. Çünkü onlar orijinal faturalar üzerine tespit edildiği için, onlar kıymeti hakikiyeye biraz karıptir. Bendeniz beyannamelerden bazılarını geçen sene Muvazenei Maliye Encümenine getirttim ve teklif ettim. Bu mesele üzerinde haylice uğraştım. Beyannamelerin ekserisinde yüzde yirmi kadar bir fark vardır. Buna ilâveten harice gönderilen emtia, memleketten harice çıkmadan evvel birtakım masarife tabidir. Gene buna ilaveten harice giden emtianın hariçte satıldığı fiyat; gümrük beyannamelerinde muharrer olan fiyat değildir. Hariçte de lehimize olarak bir miktar fark hâsıl olmaktadır.

Bunları nazarı dikkate alırsak, herhalde lehimize olarak yedi, sekiz milyon lira ve belki daha ziyade bir fark mevcuttur...vd” 2. Dönem 16. Cilt 81. Birleşim - Sayfa 23-26-28)

“İktisat kongreleri masrafı (B 284) aslındadır. Yalnız 284 ncü (A) faslındaki Ticareti bahriye ve Amelî ticaret ve sanayi mekteplerine muavenet kısmındaki (9500) liranın az olduğundan bahsettiler:(ticaret vekili Ali CENANİ)”

Ali CENANİ “Efendim; Kâzım Karabekir Paşa 284 ncü (A) faslı ile 294 ncü (B) faslını birbirine karıştırarak burada bazı beyanatta bulundular. Malûmu âliniz İktisat kongreleri masrafı (B 284) aslındadır. Müsaade ederseniz o meseleye ait cevaplarımı o faslıda söyleyeyim ki tekrar olmasın. Yalnız 284 ncü (A) faslındaki Ticareti bahriye ve Amelî ticaret ve sanayi mekteplerine muavenet kısmındaki (9500) liranın az olduğundan bahsettiler ve Sanayi mekteplerinin Vekâlete merbut olması arzusunu gösterdiler. Efendiler; Ticareti Bahriye Mektebi, İstanbul'da hususî müteşebbisler tarafından bundan on, onikî sene evvel tesis edilmiş bir mekteptir. Vekâlet daima buna muavenet etmektedir. Bendeniz bu sene İstanbul'a gittiğim zaman tetkikatta. buldum. Hakikaten Ticareti Bahriye Mektebinin hususi bir surette çalışmasının fayda temin etmeyeceğine kanaat getirdim. Çünkü talebeden alman bir kısım ücretle ve bizden verilen muavenetle yaşamaktadır. Mektep kendisine lâzım gelen parayı teminde müşkülât çekiyor. Onun için tedrisat haleldar oluyor. Bu mektebin yetiştirdiği talebeler tabii ticareti bahriyemizde, millî sefaının kaptanlıklarını, çarkçılıklarını vesair hidematını göreceklerdir. Müktesabati ilmiyelerinin kâfi derecede olması ve muntazam tahsil görmeleri hakikaten lâzımdır. Vakıa bunların imtihanları İstanbul Ticareti Bahriye Müdüriyeti tarafından gönderilen mümeyyizler tarafından icra edilir. Hükümetin kontrolü altındadır. Fakat herhalde Vekâlete merbut bir müessese olarak çalışması hayırlı olur itikadındayım ve tetkikatim neticesi de bunu gösteriyor. Bu sene mektep zaten tahsilinin üçte ikisini yapmış üç aylık bir müddeti kalmıştır. Gelecek sene için eğer dünkü lütuf buyrulan tahsisatla İstanbul'daki âli ticaret mektebini yalnız lâzım gelen ıslahat ve binadaki tamiratla vücuda getirirsek bu mektep dahilinde bir de ticareti bahriye sınıfı açmak mümkün olur, Sensi tedrisiye iptidasına kadar bendeniz bu bapta tetkikat yapacağım. Heyeti Celilenize arz edeceğim. Fakat şimdi devam etmekte olan mektebe muavenet herhalde lâzımdır. Çünkü talebenin şehri verdiği 2-

3 lira İle masrafını temin etmek mümkün olamıyor...vd”(2. Dönem 16. Cilt 82. Birleşim - Sayfa 35-36-37-38)

“Ticaret Vekâleti teşviki Sanayi Kanunu mucibince birçok müessesata muafiyet veriyor. Müesseselerin içerisinde çalışanların Temettü Vergisi, Müsakkafat Vergisi gibi birçok vergileri bırakılıyor. Devlet Bütçesinde mühim bir varidat terk olunuyor.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ“Efendim: Aksaray Mebusu Muhteremi Vehbi Bey gayet hassas bir noktaya dokundular. Geçen sene duhuliye resmi müzakere olunurken bendeniz bazı noktalarına itiraz etmiştim. Fakat Dahiliye Encümeni ekserisinde ısrar etti. Efendiler; Duhuliye resmi bugün memleketin umumî iktisadı üzerinde gayet fena bir tesir yapan vergi haline geldi (pek doğru sesleri). Birisi Vehbi Beyin buyurduğu sanayii dahiliye meselesidir. Efendiler; sanayii dahiliyenin inkişafı için geçenlerde burada Ticaret Bütçesi müzakere olunurken Heyeti Celileniz büyük bir hassasiyet gösterdi. Devletin Bütçesinde bu sene bunun için (1240000) lira tahsisat kabul ediliyor. Geçen sene (500) bin lira vermiştiniz. Mütemadiyen Ticaret Vekâleti teşviki Sanayi Kanunu mucibince birçok müessesata muafiyet veriyor. Fabrikaların bir takım şerait dahilinde hariçten getireceği mevadî iptidaiye üzerinde gümrük resmini istisna ediyor. Sonra efendiler; o müesseselerin içerisinde çalışanların Temettü Vergisi, Müsakkafat Vergisi gibi birçok vergileri bırakılıyor. Devlet Bütçesinde mühim bir varidat terk olunuyor. Bütün bunlardan maksat sanayii dahiliyemizin inkişafını temindir. Hariçten gelip de para verdiğimiz eşya badema hariçten gelmesin ve paramız dışarıya gitmesin diye çalışıyoruz. Belediyeler hariçten ithal edilecek mamulât üzerine sizin kaldırdığınız resmin yerine daha müessir bir resim koyuyorlar. Sonra efendiler; ihracat emtiası biliyorsunuz ki memleketin bir tarafından kalkar doğrudan doğruya sevk olunamaz. Arada bir takım merakize uğrayarak geçer ve her uğradığı yerde Oktrova resmine tabi olur...vd” 2(. Dönem 17. Cilt 97. Birleşim - Sayfa 184-185-186)

Ankara'da bir memurun kooperatifi teşkili hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri:“Bugün dünyanın bütün iktisadiyatı kooperatifler üzerinde gitmektedir.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

Ali CENANİ“Efendim; bu kanundaki mezuniyet, tabii Muvazenei Umumiye tabir olunan devairi hükümetle Mülhak

bütçelerden maaş alan memurine aittir. İdarei Hususiye ayrıdır. Belediye, Ziraat bankaları gibi diğer müessesata bendeniz müracaat ettim. Onlar kabul ettiler. Kendi memurlarının maaşlarını bütçelerinden verecekleridir. Buradaki mezuniyet meselâ: Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi gibi Başvekâlete mülhak bütçelerin ve Maarif Vekâletine merbut olan Darüleytam Müdüriyeti Umumiyesi gibi Mülhak bütçenin âmiri itası olmak itibariyle onlara da mezuniyet vermek lâzımdır. İdarei hususiyelerin âmiri itası validir. Oraya hâkim olan , Meclisi idaredir. Oradan alırsınız. Diğer müessesat da kendileri verebilirler. Onlar için 'böyle 'bir kayıt koymaya lüzum görmedik."

"Heyeti Celilenizi tasdi etmemek için uzun söylemedim. Bugün dünyanın bütün iktisadiyatı kooperatifler üzerinde gitmektedir. Hem istihsal kooperatifleri, hem istihlâk kooperatiflerini bilâhara birbirine temas ettirerek arada bulunan mutavassıtları çıkarmak şartıyla hayat pahalılığını izale etmek iktiza eder. Bendeniz Ankara'daki kooperatif için üç aydan beri uğraşıyorum. Müstahdemini, memurini bulmak ve idaresini tesis etmeyi müşkül gördüm. Şimdi numune olmak için burada yapıyorum. Diğer vilâyetler için bittabi numune olacak ve ileride aralarında irtibat temin ederler. Meselâ: Ankara kooperatifi zeytinyağı filan gibi diğer gelecek mahsulâtı İzmir'deki, İstanbul'daki kooperatiften getirtmek ve bu suretle münasebat tesis etmek istiyoruz. Diğer yerlerde de yapmak istiyoruz." 2. Dönem 16. Cilt 82. Birleşim - Sayfa 57

1340 senesi Emniyet Sandığı Bütçesi münasebetiyle sözleri:"Ziraat Bankası müstakil bir idare oldu. O idarenin bir şubesi olan Emniyet Sandığının da 1341..."

Ali CENANİ"Efendim geçende Heyeti Celilenizin kabul etmiş olduğu Bankasının 1340 senesi bütçesi Muvazene Kanunu ile bankanın şahsiyeti hükmiyesini kabul buyurdunuz. Banka müstakil bir idare oldu. O idarenin bir şubesi olan Emniyet Sandığının da 1341 senesinden itibaren bütçesinin tanzim ve tesbiti Ziraat Bankası Meclisi İdaresi tarafından yapılmak lâzımgelir. Bu bütçenin tatbikinin de yine aynı veçhile Ziraat Bankasının nezareti altında olması icabeder. Halbuki buna şimdiye kadar böyle bir madde koymadık, bu hususta bir maddei kanuniye tanzim ettik. Bunun kanuna ilâvesini arz ve teklif ediyoruz."(2. Dönem 7. Cilt 18. Birleşim - Sayfa 846)

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey'in; Maliye Vekâleti, muhtacini zürraa verilen tohumluk bedellerini avans addederek, zürraı Mahsubu Umumi Kanununun birinci maddesinden istifade ettirmekte tereddüt ettiğinden mezkûr maddenin muvazenei Maliye Encümenince tefsirine dair takriri (3/205): (2. Dönem 9. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 55)

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey'in; İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun yüz üçüncü maddesinin tadiline dair teklifi kanunisi (2/347):(2. Dönem 9. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 54)

Büyük Millet Meclisinin 1340 senesi bütçesine tahsisatı munzamına itasına dair kanun münasebetiyle sözleri: “Her yeni intihap olunacak Meclis, dört devrei içtimaiye için beş tahsisat olacaktır.

Ali CENANİ”Encümen, namına cevap vereceğim. Efendiler! Muhtar Beyin bir sözünü bendeniz kabul edemiyorum. Diyolar ki kabul ettiğimiz kanunlarda ki ahkâmı daima lehimize tefsir ediyorum. Bendeniz bunu Heyeti Âliyeniz namına kabul etmem. Efendiler! Teşkilâtı Esasiye Kanununu yaptığımız zaman Meclisin müddeti devamını müstemiren kabul ettik. İstanbul Meclisi Mebusanında, Meclis dört ay için bir tahsisat alırdı. Meclis fevkalâde içtima davet edildiği zaman içtima bir hafta devam etse de bir tahsisat verilir. Halbuki biz Meclisi müstemir olarak kabul ettiğimiz için bu defa fevkalâde içtima ettik ve içtima ettiğimiz için de katiyen Azayı Kirama ayrı bir tahsisat vermedik. Binaenaleyh kanunu lehimize değil, aleyhimize olarak tedvin etmiş olduğumuzu Muhtar Bey anlayabilirler. Muhtar Beyin dediği şekilde, yani eğer mart iptidasından devamı kabul edilirse bizden sonra gelecek her Meclise dört ay için bir tahsisat verilmesi icab edecek. Meclis, teşrinisanide içtima ettiğine göre intihap olunacak yeni Meclis teşrinisaniden marta kadar bir tahsisat ve bir de marttan sonra tekrar ertesi marta kadar bir tahsisat olacaktır.”

“Her yeni intihap olunacak Meclis, dört devrei içtimaiye için beş tahsisat olacaktır. Bunda bir zaruret vardır. Bu tahsisat meselesini halletmek lâzımdır. Bendeniz demin de arz ettim. Önümüzde üç devrei içtimaiye vardır. Üç devrei içtimaiye için üç tahsisat verilecektir. Bunu isterseniz marttan, isterseniz şimdiden veriniz de martta vermeyiniz, teşrinievvelde veriniz. Alınacak üç

tahsisattır. Binaenaleyh katiyen fazla mehuzat yoktur. Üç tahsisattan ibarettir. Mamafiş bu alınan paranın fuzulî olduğuna kanaat eden arkadaşlarımız varsa ki, geçen Meclisi Mebusanda Ayıntap Mebusu Mustafa Efendi fuzulî addederek almadı, bu devrede de arkadaşlarımız içerisinde Besim Bey almamış, almayabilirler.” (Reye sesleri.(2. Dönem 10. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 180:181)

Zonguldak Mebusu Ragıp Bey ve rüfekasının Diyarbekir Mebusu merhum Ziya Gökalp Beyin ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisine dair mazbata münasebetiyle sözleri:“Ziya Gökalp Beyin ailesine masarifi gayri melhuze tertibinden beş bin lira itasınaMaliye Vekili mezundur.”

“Merhum Ziya Gökalp Beyin ailesinin terfihine dair Kanun

Birinci Madde — Ziya Gökalp Beyin ailesine masarifi gayri melhuze tertibinden beş bin lira itasınaMaliye Vekili mezundur.

İkinci Madde — Merhumu müşarünileyhin zevcesi Vecihe Hanıma hidematı vataniye tertibinden kaydı hayat şartıyla şehri elli ve kerimleri Seniha,

Hürriyet ve Türkan hanımlara tehhüllerine kadar şehri otuz lira maaş tahsis edilmiştir.

Üçüncü Madde — Merhumu müşarünileyhin çocuklarıHükümet mekteplerinde meccanen tahsil ettirilecektir.

Dördüncü Madde — İşbu kanun tarihi neşrindenitibaren meriyül icradır.”

Beşinci Madde — İşbu kanunun icrayı ahkamınaMaliye ve Maarif Vekilleri memurdur.

Ali CENANİ “Reis Bey, Encümen namına söz istiyorum. ‘Efendim; Ziya Gökalp Bey merhumun ailesi için hiçbir şey deriğ etmeyiz. Fakat şimdiye kadar ittihaz edilen usul bu şekildedir. Binaenaleyh usule tevfikan bir lâyiha yaptık. Bu şekilde teklif ediyoruz lütfen bu şeklin bozulmamasını istirham ederiz.” (2. Dönem 10. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 174-175)

1340 senesi bütçesinin fusul ve mevaddı muhtelifesine tahsisatı munzamma itasına dair kanun münasebetiyle sözleri:“Muvazene Encümeninin takdim etmiş olduğu Tahsisatı Munzamma Kanunu

lâyihasını üç refikimiz tenkit etti. Bunların ikisi kanunun heyeti umumiyesi hakkında olduğu için Encümen namına onlara cevap vereceğim.”

Ali CENANİ “Efendiler! Heyeti Celilenize Muvazene Encümeninin takdim etmiş olduğu Tahsisatı Munzamma Kanunu lâyihasını üç refikimiz tenkit etti. Bunların ikisi kanunun heyeti umumiyesi hakkında olduğu için Encümen namına onlara cevap vereceğim. Zeki Beyin tenkidatı icraî mahiyette olduğu için Vekili aidi ona tabî cevap verir. Feridun Fikri Bey sözüne başlarken tahsisatı munzammanın bütçede tasarruf imkânını selb ettiğinden bahsettiler ve binaenaleyh tahsisatı munzamma vermek gayet mahzurlu bir keyfiyet olduğunu beyan ederek bir kitaptan bir fıkra ile de misal getirdiler. Efendiler! Tahsisatı munzamme hiç bir devletin bütçesinde içtinap edilememiş bir tahsisattır. Bir devletin umurunda öyle hususat olur ki tahsisatı munzammeyi her halde icab ettirir. Uzun bir senenin gerek evvelden takdir olunmuş ve gerek olunmamış bir çok füsul ve mevadın yeni tahsisatı munzammeyi istilzam etmesi bir çok devletlerde olduğu gibi bizde de bütçe teessüs edeli aynı suretle icab ettirmiştir. Feridun Fikri Bey; tahsisatı munzamme bütçe tasarrufunu seîbeder. Demesine mukabil bendenizin diyorum ki; tahsisatı muzamma kapısını kaparsanız bütçenin yekûnunu tasavvur edilen mitkarın belki yüzde ellisinden fazla çıkmasına sebebiyet verirsiniz. Çünkü efendiler, tahsisatı munzamme almak imkânı olmadığı zaman tabîdir ki masraf daha fazla bir surette tahmin edilmeye doğru gidilecektir. Sonra bir noktaya nazarı dikkatinizi celb ederim. Tahsisatı munzamme istenilen fasıllardan bir kısmı şimdiye kadar tahsisatı mütehavvile denilen ve takdiri masraf oldukça tezyidi Hükümete bırakılan bir kısım tahsisatı da muhtevîdir. Fakat bizim şimdiki usulümüz Meclis müstemirren inikat ettiği için şimdiye kadar tahsisatı mütehavvile yoluna gidilememiştir. Binaenaleyh şimdi füsul ve mevad hakkında söylediğini zaman, tahsisatı mütehavvile faslından olanları arz ederken, sene içinde her halde tezyidi icap eden masarîf atı birer birer izah edeceğim. Binaenaleyh kapanmasına hiç bir zaman imkân yoktur. Bu imkânsızlığı söylemekle beraber yekûn hakkında bir şey söylemiyorum. Tabî yekûn ihtiyaca göre takdir olunur. Bu senenin bütçesi malumu âlinizdir ki bizim ilk bütçemizdir. Bundan evvel Avans Kanunlarıyla idare edildi. Bir senede dokuz Avans Kanunu çıkardığımız oldu. Tabîdir ki her iki ayda bir avans verildiği zaman, o

zamanın ihtiyacına göre takdir olunuyordu. 1340 bütçesini yeni bir bütçe, ilk bir bütçe olarak tanzim ettiğimiz için tabii bu bütçenin bazı füsul ve mevaddında noksan takdir edilmiş olması tabiidir. Hattâ bunun noksan takdir edilmiş olduğu Hükümetin bu sene göndermiş olduğu lâyihai kanuniye ile belli olur. Her ikisini karşılaştırdığımız zaman pek güzel anlaşılacaktır ki bu seneki verdiğimiz tahsisat ile tahsisatı munzammede verdiğimiz tahsisatın füsul ve mevadını birleştirir iseniz, yeni sene için o miktarı istemiştir...vd''(2. Dönem 10. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 338-341)

“Bugün vilâyetlerde sene nihayetine kadar sarf edilmesi muktezi veyahut taahhüde rapt edilmesi zaruri olan bir takım inşaat vardır.”

Ali CENANİ“Nafia Vekâletine de tahsisat verilmesini zaruri gördük. Nafia Vekâleti elinde bulunan tahsisatı sarf etmiş. Bugün vilâyetlerde sene nihayetine kadar sarf edilmesi muktezi veyahut taahhüde raptedilmesi zaruri olan bir takım inşaat vardır. Onlar için tahsisat alınması zaruridir. Çünkü tahsisat olmazsa taahhüdata da girişemez. Tahsisat olmadıkça tabii münakaşayı neticelendirip ihaleyi icra edemez. Binaenaleyh bu tahsisatın verilmesi de zaruri görülüyor. Muhtar Beyefendi beş milyon liralık bir tahsisat için Muvazenei Maliye Encümeninin teklif etmiş olduğu lâyihai kanuniyeyi tenkit buyurdular ve bunun usule muhalif olduğunu söylediler. Efendiler! Emin olabilirsiniz ki Muvazenei Maliye Encümeniniz bütçe işinde mutahassıstır. Usule mugayir bir maruzatta bulunmaz. Efendiler! Hükümet bu sene bütçesine bir milyon yüz bin lira tahsisat koymuştur. Gelecek sene bütçesine bunun bir buçuk mislinden ziyade bir tahsisat koymuştur. Fakat aynı zamanda da bu tahsisatların sene içerisinde sarfedilemiyen miktarını diğer senelerde sarf etmek mezuniyetini istiyor. Encümeniniz böyle bütçe füsul ve mevadında bir sene için takdir edilerek konulmuş olan masrafın diğer senelere devredilmemesini hesap noktai nazarından muvafık görmemektedir. Binaenaleyh meseleyi tetkik ettik. Dedik ki; bu sene bir milyon yüz bin lira tahsisatı fevkalâde koyup da gelecek sene bütçesinde, 1342 bütçesinde, 1343 bütçesinde muhtelif tahsisat koyacağımıza, bir tahsisatı favkalâde kanunu yapalım, muhtelif devaire üç senelik beş milyon liralık bir tahsisat verelim ve bu tahsisatta o senelerin bütçelerinde devretsin. Tabii bu kanunu bu surette kabul ettiğimiz için bir fasıl ve bir madde göstermek icabetti. 1340 senesi bütçesindeki füsul ve mevada zammı suretiyle tahsisat verilmesi için füsul ve

mevadı dairesinde ilâve edildi. Tabii 1340 senesinde sarfolunan mikdarı bu senenin hesabına geçecektir. 1341 senesinde sarfolunan mikdarı 1341 senesinin, 1342 , 1343 senelerinde sarfolunan mikdarları da aynı senelerin tahsisatına geçecektir. Buna emsal isterseniz bu da Muhtar Beyefendinin kendilerinin de kabul ettikleri ve burada mevzubahsolan kanun vardır ki hapishaneler tahsisatıdır. Üçyüz bin lira tahsisat verdik. O kanunun kabul edildiği gene Muhtar Beyefendinin Encümende buldukları zamanda idi. Bu kanun ile 1340 senesinde sarfolunamıyan miktarı 1341 senesinde sarf edilecektir...vd” (2. Dönem 10. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 342-344)

“Bütçede her vekâlete ait olan tahsisatı munzamma nazarı dikkate alınacak olursa bir çok vekâletlere tahsisat konmuştur, tenvir ve teshin için.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim! Bütçede her vekâlete ait olan tahsisatı munzamma nazarı dikkate alınacak olursa bir çok vekâletlere tahsisat konmuştur, tenvir ve teshin için. Fakat Arif Beyefendi şunu söylüyebilirlerdiki neden onlara az konulmuş, buna fazla konulmuştur. (400) bin lira tahsisat vermişiz, yetişmemiş, daha üzerine ikibin küsur lira veriyoruz. Bendeniz geçen gün burada arz etmiş idimki bilhassa Müdafaa-i Milliyenin sene iptidasında tefrik edilip verilen tahsisatın kâfi gelmiyeceğine esasen encümen de kani idi. Fakat teklif edilmiş bir bütçe vardı O bütçeyi hükümetin teklifinden fazlaya çıkarmak istemiyorduk. Esasen çıkarmak da salâhiyetimiz dahilinde değildi. Müdafaa-i Milliye Vekâletinin geçen senelere ait olan bütçeleriyle 1340 senesinde kendisine verilmiş olan tahsisatı bir kere mukayese buyurmuş olsanız pek ziyade nazarı dikkati âlilerinizi celp eder ki, bu sene içerisinde verilen tahsisat ve masarifat kifayet edemiyecektir. Hattâ şurasını da arz edebilirim ki, bu konulan tahsisatı munzamma da bugünkü hesaba göre santimi santimine göre konulmuştur. Eğer önümüzdeki üç ay içerisinde sene fiyat farkı hasıl veyahut askerin miktarı ufak bir surette tezyit veyahut diğer bir masraf vaki olacak olursa bu tahsisatda yetmiyecektir. Çünkü bugünkü mevcuda, bugünkü rayice göre santimi santimine hesap edilmiştir, hiçbir fark yoktur. Dediğim gibi eğer ufak bir sarsıntı olursa bu tahsisatda kifayet etmiyecektir...vd” (2. Dönem 10. Cilt 11. Birleşim - Sayfa 367)

1340 senesi Bütçe kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Heyeti Vekile de bütçenin yekûnundan her Vekâlete ifraz edilmesi arzu edilen miktarı kararlaştırmakla uğraştı ve nihayet Heyeti Vekile 1340 senesi bütçesinin hudutu umumiyesini tesbit etti. Her vekâlete vereceği miktarı tahsisatı tâyin etti.

Ali CENANİ “Pekâlâ öyle olsun. İsmet Paşa Heyeti Vekilesi mevkii iktidara geldi. Tabiatıyla bütçe üzerinde gerek İsmet Paşa Hazretlerinin ve gerek arkadaşlarının yeni birtakım efkârı, yeni birtakım teklifatı bulunması iktiza ediyordu. Yeni Heyeti Vekile Muvazenei Umumiye kanun lâyihasını resmen geri almadı ise de gayriresmî olarak her vekâletin bütçesi üzerinde birtakım yeni teklifat dermeyan etmek veyahut bütçedeki erkamı tadil etmek fikrini izhar etti. Her vekâletin bütçesini tetkik etmek üzere ayırdığımız arkadaşlarımız buldukları vekâletlerde bütçenin tetkikatiyle meşgul olurken Beyefendiler, zannediyorum ki Kânunu- saninin hemen yarısına yakın bir zamanlarda idi ve ondan sonradır ki, Encümeniniz bütçenin erkanımı, mahiyetini müzakereye başladı ve 15, 20 gün içinde intac ederek nihayet Heyeti Celilenize takdim etti ve bugüne kadar bittabi teahhura bu mesele sebeb olmuştur Bütçenin mahiyeti hakkında Maliye Vekili Beyefendi bir dereceye kadar izahat verdiler. Muvazenei Umumiye Kanununun birinci maddesini teşkil eden masraf zammı Muvazene Encümenince (126 087 879) yüz yirmi altı milyon seksenyedi bin sekizyüz yetmişdokuz lira olarak tesbit edilmişti. Varidat yekûnu ise (119 165 814) lira olarak Encümenimizce tahmin edildi. Masraf kısmının da cetvelleri Heyeti Celilenize peyderpey tabolunarak takdim edildikçe müfredatları ve yekûnları Heyeti Celilenizce anlaşılacaktır ve bu müfredat hakkında bütçede ayrı ayrı müzakerat ve münakaşat geçecektir. Bendeniz burada yalnız hututu umumiyesi hakkında izahatta bulunmak arzu ediyorum. Masraf ve varidat arasında şu arz ettiğim ufak bir fark izahatımı Heyeti Celilenize arz ettikten sonra pek ehemmiyetle telâkki edilecek bir miktar olmadığına kanaat buyuracaksınız. ‘Bütçenin masraf kısmında Encümeniniz fevkalâde iktisatkâr davranmayı menafii memleket için zaruri telâkki etti. Her bir masrafı uzun tetkikat neticesine lüzumuna kanaat getirdikten sonra tesbit etti...vd” (2.Dönem6.Cilt 107.Birleşim- Sayfa 174:183)

Muvazenei Maliye Encümeni Mazbata Muharriri Ali CENANİ
“Efendim muhterem refiklerimin Muvazenei Umumiye Kanunu

hakkında söylemiş oldukları mütalâat ve tenkidatı kemali dikkatle dinledim. Bu tenkidat hakkında encümen namına iktiza eden cevapları müsaadenizle vereceğim. Arkadaşlarımızdan Dersim Mebusu Muhteremi Feridun Fikri Beyefendi, muvazenei umumiye mazbatasında iktisap açığı hakkında mütalâa olmadığını beyan buyurdular. Feridun Fikri Bey arkadaşımızın iktisat açığı diye beyan buyurdıkları memleketin ithalâtiyle ihracatı arasındaki farktır. Encümeniniz mazbata da bu fark hakkında beyanı mütalâa etmiştir. Yani demiştir ki, bu fark, izam edilecek bir derecede değildir. Rüsumat İdaresinin elimize vermiş olduğu altı aylık bir istatistik, hakikati katiyen ifham edemiyor. Memleketin ihracatiyle ithalâtı arasında yüzde elli derecesinde fark gösteriyor. Halbuki bu fark hayalîdir. Katiyen hakikate makrun değildir. Rüsumat İdaresinin nazarı dikkatini celbettik İhracat emtiasının, ihracat beyannamelerinde görülen fiyatların hakiki olmadığını Rüsumat İdaresi de gördü. Fiyatlar üzerinde tetkikat yapmaktadır. Sene nihayetine kadar çıkacak olan senelik istatistik cetvelleri meydana konacaktır ki, ithalât ile ihracat arasındaki fark yüzde otuz bile değil belki yüzde yirmidir. Böyle olsa dahi arada bulunan bu farkı izale etmek bizim için borçtur. Encümen bunun için bir çare göstermiştir buyurdular. Efendiler, bunun için gösterilecek çare pek basittir. İstihsalâti tezyidetmektir...vd” (2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 401)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Şer'ie bütçesi de noksan değildir; maaziyyetin verilmiştir. Efendiler bu memleketin büyük müessesatı vakfiyesi vardır. Bu müessesatı vakfiye hüsnü idare olunursa emin olunuz ki, Ziya Efendi Hazretlerinin arzu ettikleri ilmiyeye ait bütün masarif o bütçe ile yapılabilecektir. Arzu ederiz ki, Şer'ie Vekâleti kendisinin yedine mevdu olan evkafı İslâmiyeyi hüsnü idare eder ve umumi bütçeden muavenet talep etmek için arzı iftikarda bulunmaz.. Efendiler bir de otomobil meselesi dermeyan buyurdular.Devlet umuru gayet mühimdir. Vekillerimizin bir çeyrek saat evvel işleri başına gelip vazifelerine başlamaları memleketimiz için büyük muhassenatı mucip olabilir. Bu meselede katiyen tereddüte mahal yoktur ve zannederim Heyeti Celile de kabul edecektir. Yalnız burada bahsedeceğim diğer bir nokta vardır ki, mazbata umumiyemizde arz etmeyi unutmusuz, İcra Vekillerimizin şimdije kadar yüz lira tahsisatı vardı. Biz bu tahsisatı ikiyüz liraya iblâğ ettik. Bunun sebebini de arz edeyim : Efendiler, evvelce İcra Vekillerine verilmiş olan arabaların

masarifi için yüz lira koymuştuk. Arabalar otomobile tahvil olunduğu gibi masarif tezayüetti. Aradaki farkı şimdiye kadar müteferrikadan sarf etmekte idiler. İki tarafın sarfiyatın doğru olmadığını gördük. Bundan sonra icra Vekillerinin binecekleri otomobillerin şoför, yağ ve saire bütün masrafı kendilerine ait olmak üzere tahsisatlarını ikiyüz liraya çıkardık. Bu para da bu masrafı ancak temin eder. Binaenaleyh bununda kabulünü Heyeti Celilenizden temenni ederiz. Ergani Mebusu Muhteremi Kâzım Beyefendi mazbatamızda iki mesele arasında münafat olduğundan bahis buyurdular. Mersin Sancağının mülhak olmıyarak idaresi hakkında mazbatada ufak bir fikra geçmiştir. Bir de Muvavazenei Umumiye Kanununa da teşkilâtı mülkiye hakkında bir madde derç olunmuştur. Bu iki ibare arasında bir tenakuz görüyorlar.(2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 402)

Ali CENANİ “Efendiler Mersin'e aid olan fikir, bir fikrî hukukî olarak konulmuştur. Teşkilâtı Esasiye Kanunu var. Teşkilâtı Esasiye Kanunu her vilâyetin ayrı olmak üzere idaresini âmirdir. Binaenaleyh mülhak vilâyet bugün teşkilâtımızda mevcut değildir. Olmaması da icap eder. Biz bunu Fikrî hukukî ile olmaması lâzımdır dedik. Diğerleri de bunun gibidir. Fakat efendiler, Teşkilâtı Esasiye Kanunu mülhak vilâyetler olmayacaktır demekle, acaba bugün bütün vilâyetlerin hepsini müstakil olarak idare etmeye imkân var mıdır? Mesele bunların içinde 7 - 8 bin nüfusu ve (8 - 10) bin liralık varidatı olan vilâyetler vardır. Bu vilâyetlerin kendilerine mevdu olan vazaiî hususiyeyi ayrı bir bütçe ile idare edeceğine acaba kanaat getirebilirmisiniz? İşte bu uygunsuzluğu menetmek için çare düşündük, dedik ki, Hükümet yeniden teşkilâtı mülkiye yapmak istiyordu. Fakat bilâhara bundan sarfi nazar etti. Teşkilâtı mülkiyenin her halde ıslahı lüzumuna kaaniiz. Efendiler, öyle vilâyetler vardır ki, nüfusu onbindir. Fakat öyle nahiyelerimiz de vardır ki. nüfusu yirmibeş binden fazladır. Bir nahiyenin nüfusunun nısfı derecesinde vilâyetlerimiz vardır. Teşkilâtı mülkiye bu suretle devam edemez. Vilâyetlere ayrı bir şahsiyeti mâneviye vermişizdir. Kendilerine mahsus sahâhiyetleri ve bütçeleri vardır. Umumi varidatı onbin lira olan bir vilâyetin, hususi bütçesi için o varidattan tefrik edilecek hisse ancak 2 - 3 bin liradır ki bu da muhasebei hususiyenin masrafını ancak temin edebilir. Binaenaleyh böyle vilâyetler olamaz efendiler...vd”(2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 403)

Ali CENANİ “Onlar hakkında Hükümet beyanı mütalâat eder, bir kısmına bendeniz iştirak ediyorum. Karesi Mebusu Muhteremi Süreyya Bey varidat ve masarifat erkânının doğru olmadığını, masarifatın tezyidi icab ettiğinden varidat meyanında dahi Meclisi Âliden henüz tasdik edilmeyen birtakım rüsüm ve tekâlif bulunduğundan bahsile bütçede açık olduğunu beyan etti. Efendiler geçen günkü mâruzâtımda mufassalan söyledim. Masarifin tayini miktarında son derece dikkat ettik. Lüzumlu olan masrafların hiçbirisini terk etmedik. Bizim vâsıl olduğumuz erkam hakikî erkamdır ve Heyeti Celilenizden de sene içinde masrafı tezyid edecek kanun kabul edilmemesini rica ettik. Hükümetten de bunu talebettik ve ümidediyoruz ki, bütçede mevzu olan tahsisat da 1340 senesinde vazaîfi umumiyei Hükümeti gördürmek mümkün olacak ve memleketin fazla fazla masraf ihtiyarına lüzum kalmıyacaktır. Varidata gelince: Teklif ettiğimiz yeni varidat kanunu Heyeti Celilenizin kabulüne mâruzdur. Kabul ederseniz tabîi varidat meyanına girecektir. Fakat kabul etmediğiniz halde birtakım hüdeimat vardır ki, onları bittabi masraf kısmından çıkarmak icabedeeektir. Binaenaleyh bunu Heyeti Celilenizin nazarı dikkatine arz etmek zaruretindeyiz. Bizim Heyeti Celilenize takdim ettiğimiz bütçe bir küldür..vd.” (2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 404-405)

Ali CENANİ (Gaziantep) “Peki efendim; bendeniz de geri alıyorum. Yusuf Bey, Hanedanı Hilâfet Bütçesine itiraz buyurdular. Efendiler bu bütçe encümeninize geldiği zaman buraya konmuş olan bâzı unvan, tâbirata biz atfı ehemmiyet etmedik ve onda bir kıymet bulmadık. Biz o bütçenin mahiyetini müzakere ettik. Arkadaşlarımızdan birçoğu cezrî olarak muvazenei umumiyeden o bütçenin tamamen tayyını teklif etti. Uzun müzakerat oldu. Hükümet teklif etmiş, Heyeti Celilenize getirelim, kabul ve ademikabul Heyeti Celileniz tarafından takdir buyurulsun dedik. Şayet Heyeti Celileniz Yusuf Beyefendinin fikrini kabul buyurursanız ben ve arkadaşlarım buna muteriz olacak değiliz. Duyunu Umumiye hakkındaki mütalâalarına tamamen iştirak ediyorum. Arzuları yakında husule gelecektir. Bellki ufak bir zaman meselesidir.”

“Zaten Duyunu Umumiyenin Bütçesi de Heyeti Celilenize gelecektir. Orada daha mufassal olarak müzakere ederiz. Matbuat ve istihbarat bütçesindeki tenzilâtтан bahis buyurdular. Bunun esbabı tenzili hakkında matbuat ve istihbarat bütçesi geldiği zaman o bütçeyi

tetkik etmiş olan arkadaşım izahat verecektir. İfadeleri arasında Reji Şirketi mevzuubahs olmuştur. Efendiler yalnız Reji şirketi değil, bütün ziraat ve istihsalâtı üzerine fena tesir yapan reji sistemi de Reji Şirketiyle beraber yakında tarihe karışacaktır. Onbeş seneden beri bendeniz de reji aleyhindeyim. Fakat inşallah yakında muvaffak olacağız. Yusuf Beyefendi, memurların çokluğundan bahis buyurdular. Bendeniz bunu çok haklı görüyorum. Efendiler bugün maaşlı olarak müstahdem memurlarımızın adedi 64 977 zattır. Ücretli olarak müstahdem bulunanlar 10047 dir...vd”(2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 405)

Ali CENANİ “Efendiler memurları çalıştırmaya alıştırmalıyız. Çalıştıralım efendiler. Vekâletler kendi memurları üzerinde kontrol yapsınlar, bu kadar serbesti ve bu kadar tembelliğe alıştırmayınlar. Vekâletler tarafından memurlar muntazaman saye alıştırılmadıkça memurların adedini tenkis edersek milletin işlerini sekteye uğratarız. Buğün şikâyet ediyoruz. Köyünden bir köylü geliyor, üç gün beş gün dolaşıyor, işini gördüremiyor. Eğer böyle yapacak olursak milletin efradını daha fazla zahmete sokarız. Efendiler karnı doyurmak için memur adedini tenkis lâzım adedi indirmek için de çalıştırmak lâzımdır ve çalıştırmak elimizdedir. Çünkü muntazam bir mesai programı tanzim ederseniz çalışmalarına imkân vardır. Asıl suç idare olunanlarda değil, idare edenlerdedir Çünkü dışarıdan gelmiş ve burada idare tesis etmiş olan meselâ Duyunu Umumiye bunun memurininin kâffesi Türk olduğu halde idaresi bizim diğer idarelerimizden çok muntazamdır Çünkü başlarında bir idarei umumiyeleri vardır ve biz böyle bir idare teşkil etmeliyiz. Geçenlerde yine arz etmiştim. Biz Avrupa'dan mütehassıs getiriyoruz. Fakat bendenizce o mütehassısların vücudundan en çok istifade edeceğimiz nokta, elbet burasıdır. Belki bizi intizama alıştıırırlar ümidindeyim. Fakat onların bütüne sayısını tutmak için önden hazırlanmış bir gram, bir nizamname, bir talimatname yapmak lâzımdır demiştim. O fikrim de muasırım...vd” (2. Dönem 6. Cilt 113. Birleşim - Sayfa 406-407-408)

Belediye vergi ve resimleri hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri: “Efendim, encümençe tertibolunan bu madde, kile ve kantarlarla ölçülüp tartılacak mahsûlatın kantar ve Kile Resmi belediye meclislerinin takdirine bırakılmıştır. Bendeniz hunu erbabı ziraat için gayet zararlı görüyorum.”

Ali CENANİ “Efendim, encümençe tertibolunan bu madde, kile ve kantarlarla ölçülüp tartılacak mahsulatın kantar ve Kile Resmi belediye meclislerinin takdirine bırakılmıştır. Bendeniz bunu erbabı ziraat için gayet zararlı görüyorum. Çünkü efendiler, bâzı belediyelerde yüzde onbeş, yüzde yirmiye kadar resim alınmış olduğunu gördük hattâ kendi dairei intihabiyemde İstanbul kilesine muadil ondan bir miktar fazla bir kilo buğdaydan madeni yüz para kile ücreti alınmaktadır. Halen bugün de alınıyor. Demek ki, kıymetin altıda biridir. Bugün bu kadar fahiş Kile Resmi alan belediyeler var. Ve memleket içerisinde çoktur. Onun için Heyeti Celileniz alınacak miktardan haddi azamisini tâyin etenelidir. Âzamiden aşağısında belediye meclisleri ihtiyari olsunlar ve ondan aşağısını istedikleri şekilde takdir etsinler. Fakat Meclisi Âli'niz muayyen miktarı yani yüzde azami kaç olacak ise onu tâyin etmek lâzımdır. Bendeniz bir takrir de veriyorum, kabul buyurmanızı rica ederim.”(2. Dönem 6. Cilt 108. Birleşim - Sayfa 191:192)

Ali CENANİ “Efendim, belediye hududu dâhilinde işleyen arabalardan, hayvanlardan alınan bu resim birçok münazaatı mucib oluyor. Zürrain hayvanlarından da almak istiyorlar. Mûtaaddit defalar emirler verildi, tefsirler yapıldı. Bunu mene imkân bulanamadı. Bunun sebebi; belediyeler bu resmi iltizama veriyorlar. Mültezimler kim rast gelirse gelsin, zürra olsun, kim olursa olsun ondan bu vergiyi almaktadırlar. Miktarı yüz paradır. Halbuki hayvan sahibi bırakıp köyüne gidecektir. Vakit kaybetmemek için çıkarıp parayı veriyor. Hattâ bâzıları zürra olduğuna dair ellerine verilen vesikayı tenekeden kab yaptırarak boyunlarına takmışlardır. Tek mültezim gelip de resim istemesin diye. Bilirsiniz ki efendiler, aşardan daima şikâyet ediyoruz. Aşardan edilen şikâyet münhasıran mültezim yüzündendir. Bu meselede yine mültezimlere tevdi olundukça halkı daima izac edeceklerdir. Bendeniz bunun doğrudan doğruya belediye tarafından cibayet edilmesi ve iltizama verilmemesi için maddeye bir fıkra ilâvesini teklif ediyorum.”(2. Dönem 6. Cilt 108. Birleşim - Sayfa 194)

1340 senesi Mart ayına mahsus muvakkat bütçe hakkındaki lââyihai kanuniye münasebetiyle sözleri: “Encümenimiz Heyeti Celilenize 1340 senesi için bir bütçe takdim etmiştir. O bütçede her bir fasıl, her bir maddenin ihtiva ettiği bütün masarifi ayrı ayrı tetkik etmek hakkınızdır ve salâhiyetiniz dahilindedir.”

Ali CENANİ “Efendim, bendeniz bu maddenin kabulünde Şefik Beyefendinin dermeyan ettiği mahzuru görmüyorum. Çünkü efendiler; Encümenimiz Heyeti Celilenize 1340 senesi için bir bütçe takdim etmiştir. O bütçede her bir fasıl, her bir maddenin ihtiva ettiği bütün masarifi ayrı ayrı tetkik etmek hakkınızdır ve salâhiyetiniz dahilindedir. Binaenaleyh verdiğiniz paralar o günden itibaren meriülicradır. Keserseniz kestiğiniz günden itibaren tenkis ettiğiniz miktar muteber olur. Zammederseniz zam ettiğiniz andan itibaren muteber olur. Encümenin de zaten bu husustaki fikri Hükümetin de kabul edip gönderdiği bu lâyihadaki zaten Hükümetin göndermiş olduğu lâyihadan muktebistir Muvazene Encümenince yapılmış olan birtakım tenkihat vardır. Tabii Hükümetle beraber müştereken yapmıştır. Marttan itibaren cari olacaktır. Bütçe müzakeresinde eğer Heyeti Celileniz tenkihat ve tenzilâtı kabul etmez de aksi kararda bulunursa tabii o andan itibaren kararı âliniz dairesinde hareket olunur. Yalnız burada bir maddenin konulmasına asıl sebep, bâzı devairin masarifinde ve bâzı memuriyetler ihdas ve maaşata zam suretiyle 1340 bütçesinde yapılmış olan birtakım teklifat vardır. Bunlar, bittabi. Heyeti Celilenizin kararı olmadıkça cari olamaz. Onu göstermek için yapılmıştır. İsterseniz Marta münhasır olsun! Fakat bu bir lâfzı münazaradan ibarettir. Şayet, Martta bütçe çıkmazsa. Müsaade buyurunuz rica ederim, birer birer söyleyiniz de bendeniz de anlıyayım. Şimdi efendim, eğer Marta münhasır dersek ve bütçe de Nisana kalır da Nisan için bir muvakkat bütçe yapmak lâzımgelirse onda da bu maddeyi ayrıca koymak lâzım. Bu da tekrardan ibaret olur ve ayrı bir yer işgalini mucibolur. Yoksa Nisan gelmezden evvel umumi bütçe çıkarsa zaten bunun hükmü kalmamış olacaktır. Bunun için zaten biz muteriz değiliz. Müsaade buyurun Yalnız bu münasebetle mazbatada dercetmediğimiz bir iki mütalâa var ki onları arz etmek isterim.

“Müdafaa Mülyenim 1340 bütçesindeki fusul ve mevaddıdan hudud taburlarına aidolan maaş ve masraf jandarmaya naklolunmuştur.

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendiler geçen gün bütçenin heyeti umumiyesi sırasında arz etmiştim. Hudud taburları jandarmaya naklolacaktır. Yami Müdafaa Müllyenim 1340 bütçesindeki fusul ve mevaddıdan hudud taburlarına aidolan maaş ve masraf jandarmaya naklolunmuştur. Binaenaleyh bu bütçeye zammolunduğu vakit aynı

surette hudud taburlarının maaşat ve masarifatı jandarma dairesinin masarifatı. Fakat Heyeti Celilenize bu arz ve izah edilmedikçe tatbik olunamayacaktır. Bunu izah etmeyi lâzım addettik. Binaenaleyh arz ediyorum. Bundan başka bir sualiniz varsa cevap vereyim.”(2. Dönem 6. Cilt 114. Birleşim - Sayfa 479)

“Yüzde üç nisbetinde Temettü Vergisi istifa olunur tadilât bundan ibarettir. Yani tavzi mahiyetindedir. Bazı müessesatta maaş altın veriliyor, bâzısında İngiliz lirası veriliyor, bunun içinde yalnız Türk değil birçok ecnebi müessesat vardır.”

Ali CENANİ “Efendiler Muvazenei Umumiye Kanununun heyeti umuimiyesinin müzakeresinde muhtelif hatipler, vergilerimizin muhtacı islah olduğundan bahis buyurdular. Bunların içerisinde enziyade şikâyeti mucibolan ve adaletsizliği artık herkesçe malûm olan Temettü Kanununun mucib olduğu şikâyetin önüne geçmek için Hükümet birtakım tadilât teklif etmiştir. Muvazenei Umumiye Kanununa bu mevaddı dercettik. Fakat efendiler, Muvazenei Umulmiye Kanunu Martın hululünden evvel neşredilemedi. Maliye Vekâleti yedinde mevcudolan Temettü Kanunu mucibince Mart bidayetindi ve hattâ Marttan evvel Temettü Vergilerini yeniden tarh ve tevzi etmek mecburiyetindedir. Maliye Vekâleti bu mecburiyeti gördüğü zaman tabî Muvazenei Umumiye Kanunu ile teklif edilen tadilâtın bittabi mükellefinin lehine olduğu için Heyeti celilenize kabul edilek eğri nazarı dikkate alarak ileride bazılarında tabsil edilip ve bazılarında yeni kanun mucibince tahsil edilememek gibi bir adaletsizlik olmamak için muvakkat Bütçe Kanunu ile bu tadilâtın kabul edilmesini lâyihai kanuniyeye derc ederek teklif etmiştir. Encümeniniz de bittabi bunları muvafik gördü. Efendiler, Temettü Kanununun baştan aşağı her maddesinde belki mucibi tenkid, mucibi şikâyet, mucibi tadil cühetler vardır. Fakat bunun hepsini birden yapmak yeniden bir kanun neşretmeye mütevakkıftır. O kanunda zaten mevcut ve tetkik edilmektedir ki, o da Kazanç Kanunudur...vd” (2. Dönem 6. Cilt 114. Birleşim - Sayfa 481:483)

8 Nisan 1339 tarihli İdarei Vilayet Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin tadiline dair Kanunun 3. maddesinin tadiline dair Zonguldak Mebusu Yusuf Ziya Beyin teklifi kanunisi ile, Çorum Mebusu İsmail Kemal Beyin Tedrisatı İptidaiye Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair kanun teklifleri münasebetiyle

sözleri:“Tedrisatı İptidaiye Vergisinin asıl ismi Masarifi Mecburedir. İsmi ne kadar çirkin ise şekli tahsili de o kadar çirkindir. Bu verginin tarhı için bir esas mevcut değildir.”

Ali CENANİ “Efendilerim kanununun aslı geçen sene Muvazene Encümenine de gelmişti. Tedrisatı İptidaiye Vergisinin asıl ismi Masarifi Mecburedir. İsmi ne kadar çirkin ise şekli tahsili de o kadar çirkindir. Bu verginin tarhı için bir esas mevcut değildir. Verginin tarhına bir esas bulunmadıkça şikâyetin önü katiyen alınamaz. Geçen sene bundan yedi, sekiz ay evvel yaptığımız bu kanunu şimdi tadil ediyoruz. Emin olunuz efendiler, üç beş ay sonra bu kanunu da tadile mecbur olacaksınız.”

“Çünkü Efendiler arz edeyim. Elde bir misal vardır. Evvelki sene Heyeti Celilenizden çıkmış ve geçen sene İstanbul ve İzmir’de tatbik olunmak üzere müsaade edilmiş olan bir Vesaiti Nakliye Vergisi Kanunu vardır. Bu kanun yapılırken denildi ki, efradın bâzısı servet sahibidir, bâzısı servet sahibi değildir. Servet sahibi olmıyanlar maktuan birer lira vergi versin fakat servet sahibi olanlar için servetine göre mutedil bir şekilde, vergi alınsın. Bu sene Nakliye Vergisi İstanbul’da tatbik olunacağı zaman yirmibin, otuzbin, onbin, onbeşbin lira olarak vergi tarh etmişlerdir ve Hükümet bugün bu paranın tahsilinde çok müşkülâta mâruz kalıyor. Çünkü efendiler, bizim memlekette servetin miktarını tâyin etmek çok müşküldür. Binaenaleyh bu verginin tarhı için bir esas bulunmadıkça meselâ bir adamın aşarı üzerinden, emlâki üzerinden veyahut vermiş olduğu Temettü Vergisi üzerinden bu vergiyi verecektir denmedikçe ve iki, üç kişinin bu adam zengindir bundan (500) lira, kalan adam zengindir bundan (300) lira alın diyerek takdiratiyle vergi tarh olunursa şikâyatın önü alınmaz. Binaenaleyh bu verginin matrahı yoktur ve aynı zamanda şikayetm önü alınamıyaçaktır ve tahsil olunaniyacaktır. Hükümet burda müşkülâta mâruz kalacaktır.”(2. Dönem 6. Cilt 114. Birleşim - Sayfa 489:491)

“Fakat efendiler, şimdiki halde mevzuubahsolan on vilâyetin, içinde öyleleri vardı ki bugün nüfusu mevcudesi bir nahiye nüfusundan fazla değildir. Meselâ, Gelibolu.”

Ali CENANİ “Efendiler Dahiliye Vekili Bey şimdiye kadar mülhak idare olan on vilâyetin yalnız ikisini istisna ederek diğerleri hakkında Heyeti Celilenizin vereceği karara kendisininde muvafık

göreceğini söyledi. Bendeniz bu fikri pek sarih göremiyorum. Efendiler, bir vilâyet denildiği zaman onun nüfusuna, varidatı umumîyesine ve onun ayrı bir şahsiyeti mâneviyeteşkil edip etmeyeceğine bakmak lâzımdır. Bu Muvâzenei Mâlîye Encümeni mevzuibahsolan 36 ncı maddeyi teklif ettiği,zaman bazı arkadaşlar, bu maddenin yerine bâzı kuyut ve şürut koyarak başka bir madde teklif edilmesini istemişlerdi. Yani bir kısım arkadaşlar fikirleri şudur: Yüz bin nüfustan aşağı nüfusu cami olan taksimatı idarenin vilâyet olamayacağı esasını koymak veyahut iki yüz bin lira aidat getirmiyen vilâyetlerin ayrıca bir şahsiyeti maneviye teşkil edemeyeceğine dair bir takım kuyut ve şurut koyarak o kuyut ve şurut dairesinde taksimatı mülkiyenin tanzimi için Hükümete salâhiyet verilmesi şeklinde idi. Ekseriyet, açık olarak böyle madde tanzim etti. Bendeniz encümenin yeni azalarının maddenin evvelce teklif ettiği vechile encümen namına müdafaa edilmesine taraftar olmadıklarını görüyorum. Binaenaleyh madde kanuniye Heyeti Celilede müzakere edildiği zaman encümeniyeden havalesiyile tetkikini talebedeoeğiz.”

“Fakat efendiler, şimdiki halde mevzuubahsolan on vilâyetin, içinde öyleleri vardı ki bugün nüfusu mevcudesi bir nahiyeye nüfusundan fazla değildir. Meselâ, Gelibolu. Bâzı vilâyetler vardır ki varidatı, kendir masrafını idare etmiyor. Bunların içinde tenkil edilecek vilâyetlerde, mülhak idare edilen vilâyetlerden müstakil yapılacak olanları kendisine lâzım olan parayı varidatı mahaliyenin temin edip etmeyeceğini tetkik etmek lâzımdır. Encümene gönderirseniz tetkik edilir. Heyeti Celile, eğer bu mesele üzerinde bir karar verecekse bunu her halde Muvazenei Maliye Encümenine göndersin. Muvazenei Maliye Encümenine gidip de orada tetkikat yapılmadıkça ve mülhak olarak idareleri için iktiza eden varidatı cami olup olmadığı anlaşılmadıkça mülhak olarak Mare edilip edilmeyeceğine bir karar vermek doğru olamaz.”(2. Dönem 7. Cilt 6. Birleşim - Sayfa 160)

5 Kânunuevvel 1329 tarihli Zabıtai Sıhhiyei Hayvaniye Kanunu muvakkatinin ikinci maddesini muaddil teklifi kanunî münasebetiyle sözleri. “100 liralık hayvandan yarım lira Muayene Resmi almak katiyen istiksar edilecek bir şey değildir.”

Ali CENANİ “Efendim bu Zabıtai sıhhiyei hayvaniye Kanunu Muvakkatinin ikinci maddesi mucibince alınmakta olan rüsum Harbi

Umumiden evvel konulmuş olan bir resimdir. Dikkat buyurulduğu veçhile o zaman konulan Resim kimisinden bir para, kimisinden beş para, 3 para gibi bugün bir kıymeti maddiyesi olmıyan bir paradır. Encümenimiz, yani Hükümetin göndermiş olduğu lâyhâi kanuniyeyi tetkik ettiği zaman Mustafa Beyin dermeyan ettiği veçhile masraf ediliyor. Bu masraf mukabili buradan alınsın diye tahsisi tekâlîf gibi bir şey düşünmemiştir.”

“Memleketin iktisadiyatına hâkim olacak esaslar malumuâliniz Gümrük Resmi veyahut diğer takâlîfle tâyin olunur. Gümrük tarifesini koyduğunuz zaman ne gibi esbap ve mülâhazat varidolursa encümenimizde bu kanun tetkik edildiği zaman aynı esbabı düşünmüştür. Mustafa Beyefendi bundan tamamiyle emin olabilirler. Memleketimize ithal olunan mevaîd bulunduğu gibi tabî ihracat da vardır. Bunun için de gerek ithalât emtiası ve gerek ihracaat emtiası için konulacak resmin miktarında ariz ve amik düşünülümüştür ve hakikaten tetkik ederseniz bunda encümen fahiş bir şey görmüyor. Meselâ Mustafa Bey bir hayvan için yarım lira alınmasını ifade buyurdular. Bugün Mustafa Beyin bahsetmiş olduğu hayvanın vasati kıymeti 80-100 liradır. 100 liralık hayvandan yarım lira Muayene Resmi almak katıyen istiksar edilecek bir şey değildir. Diğer maddelerde konulmuş olan resim, gayet mutedildir ve bâzı kısımlar vardır ki yine hakikaten memleketin menafîi düşünülerek konulmuştur. Mustafa Beyefendi birer birer tetkik buyuracak olurlarsa aşağı kısımlarda konulan resim fazla değil, hattâ noksan bulmaları icabeder, kanatindeyim.”(2. Dönem 5. Cilt 93. Birleşim - Sayfa 510)

“Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyin, Keller - Gaziantep yolunun turku umumiye meyanına ithaline dair 2/292 numaralı teklifi kanunisi ve şâyani müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası (Nafia ve Muvazene Maliye encümenlerine.”(2. Dönem 6. Cilt 107. Birleşim - Sayfa 165)

Posta Kanunu münasebetiyle sözleri: “Efendim bendeniz Posta Kanununun ehemmiyeti hakkında söz söylemeyeceğim.”

Ali CENANİ“Efendim bendeniz Posta Kanununun ehemmiyeti hakkında söz söylemeyeceğim. Muhterem Sabri Beyefendi bukanunun lüzum ve ehemmiyeti hakkında lüzumu kadar izahatta bulundular. Fakat kanunun birinci maddesinden ‘ otuz birinci maddesine kadar olan ahkâmı postalardan alınacak ücrete aittir. 31 nci ‘maddesi ‘ise

posta ücretinden müstesna olan hâzı d'evairin vereceği ücretlerin alınmaması hakkındadır. Sonra yine kanunun 32 nci maddesinden 38 nci maddesine kadar da posta idaresinin mesuliyetlerine aittir. Hallbuki bunlar kâmilten varidata tallûk eden meselelerdir. Nizamnamei Dâhilinin 83 ncü maddesinin dördüncü fıkrasında varidat ve mesarifati Devletin tezyit ve tenkisini intaedecek her şey; kanun lâyihaları ve teklifler. Muvazenei Maliye Encümenine havale olunur diye musarrahtır. Binaenaleyh bu kanunum Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmesi iktiza eder.”

“Efendim! Sabri Beyefendi son ifadesiyle encümene gitmesine muvafakat ediyorlar. Sabri Beyin ifadesinden bendeniz bunun encümene taallûkunu daha fazla anladım. Kanunun daha süratle çıkması için ücretlerde tezyit teklifinden sarfinazar edileceğini beyan buyurdular. Hâlbuki posta idaresinin bütçesi Heyeti Aliyenizin, cümlelerinin malûmu değildir. Geçen sene Posta ve Telgraf İdaresi beş yüz bin lira açık vermiştir. Binaenaleyh Muvazene Encümeni varidat vermesi lâzımgelen bir dairenin açık vermesini muvafık görmediği için tedbir düşünmek mecburiyetinde ve zaruretinde idi ve bunu da, nazarı dikkate almıştı, Hattâ telgraf meselesini Sabri Beyefendi ile Müdürü Umumî bulunduğu esnada uzunuzadıya görüşmüştük. Binaenaleyh bu varidat meselesinin fevkalâde ehemmiyeti vardır. Yalnız buyurdular ki encümende müzakeresi uzun sürer ve ayın 22 sinde ecnebi postalarının ilgasından dolayı behemehâl çıkması lâzımgelir. O zamana kadar çıkmasına dair olan mütalâyayı dâ varit görmüyorum. Çünkü hakikaten basit şeylerdir. Encümen bir iki gün zarfında müzakere eder ve Heyeti Umumiyyeye sevk eder. Fevkalâde ehemmiyetli ve müstacel olarak başta on madde var ki onlar zaten encümene taallûk etmez. Onlar burada müzakere edilsin. Biz diğerlerini encümende müzakere ile Heyeti Celileye arz ederiz.”(2. Dönem 1. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 360-361-362)

Ali CENANİ “Efendim, bendeniz de uzun söylemek istemiyorum. Hakikaten, beyefendinin söylediği gibi her köye köylünün mektuplarını göndermek bugün bir nimet olur. Fakat bu bir bütçe meselesidir. Eğer ona imkân varsa posta idaresine üç dört milyon lira verelim. Fakat köylü evvelâ kendi mahsullerini sevk ‘edecek ve kendini teitfih ‘edecek vasıtayı bulsun. Ondan sonra mektuplarını göndermenin imkânını bulur.”(2. Dönem 1. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 367)

“Efendim, pek uzun zaman evvel değil; pek yakında bu, düşünülmüştür. Posta ücretleri tenezzül eylediği zaman acaba varidat tenakus eder mi diye düşünüldü.”

Ali CENANİ “Efendim, pek uzun zaman evvel değil; pek yakında bu, düşünülmüştür. Posta ücretleri tenezzül eylediği zaman acaba varidat tenakus eder mi diye düşünüldü. Fakat Posta idaresinin tutmuş olduğu istatistiklerden anlaşılıyor ki, üç kuruş tezyidi üzerine de varidat tenakus etmemiştir. Ücretler üç kuruş olduğu zaman ne kadar mektup teati edilmiş ise beş kuruş olduğu zamanda aynı nispette mektup teati edilmiştir. O da memleketin ahvali iktisadiyesi henüz düzelmediği bir zamanda eğer ahvali iktisadiyemiz düzelse idi, dana çok olacaktı. Nitekim bu senenin son aylarında ve gelecek sene iptidasında daha ziyade olacaktır. Encümeniniz, bu miktarın tenzilinde bir faide görmüyor ve Sabri Beyefendi gayet güzel izah buyurdular. Bugün posta ücretlerinin tezyidine sebeb olan mesele, altınla evrakı nakdiye arasındaki fark değildir. Bunun en büyük sebebi; Harbi Umumî dolayısıyla hâsıl olan tebeddüldür. Harbi Umumîden evvel, altın para ile beş kuruşa aldığımız bir malı bugün yine altın para ile on beş kuruşa alamazsınız. Çünkü ahval ve şeraiti iktisadiye değişmiştir...vd” (2. Dönem 1. Cilt 13. Birleşim - Sayfa 409)

Ali CENANİ “Efendim. şekli, tadil, Posta İdaresinin gazetelerle mevcut resailden bugün almakta olduğu resmi muhafazadan ibarettir. Şimdiki halde ufak bir de fayda vardır. Beher yirmi gramından on para almıyor. Fakat bâzı gazeteler hacmini büyüttüğü için gazeteler yirmi gramdan fazla geliyor, bunu yirmi beş gram yaptık. Yani bir gazete on paraya gidecektir. Maddenin Hükümetçe olan teklifinde beher elli gram denilmişti. Halbuki bir gazete elli gram gelmez ve bir gazete gönderildiği zaman yirmi para verilmek lâzım geliyordu. Halbuki şimdi bir gazete on paraya gidecektir.” (2. Dönem 2. Cilt 16. Birleşim - Sayfa 6)

Mazbata Muharriri Ali CENANİ “Encümenin bundan maksadı resmî darüleytamlardır. Şurada, burada açılmış olan ve mahiyetinin şimdiden tesbiti mümkün olmayan müessesatın mektuplarını posta meccanen nakletmeye mecbur değildir. Encümen buna taraftar değildir.” (2. Dönem 2. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 54)

Ali CENANİ “Efendiler, memleket içerisinde bir maksadı hayırla veyahut millî iktisadiyatı yükseltmek için tesis edilen her müesseseye yardım etmek düşünüldüğü zaiman başta iki mesele nazarı dikkate alınır. Birisi posta ve telgraf ücretinden istisna, ikin-cisi rüsumattan, Gümrük Resminden istisna. .Efendiler; uzun müddettenberi bendeniz Muvazenei Maliye Encümeninde bulunuyorum. Meclisi Mebusanm ilk teşkili gününden beri orada bulunuyorum. Her geçen müzakerede aynı meselelerle temas ettik. Cemiyatı hayriyeye yardım etmek lâzımdır. Bunun lüzumuna bendeniz de kaaniim. Fakat, Devletin bir umurunu ifa eden bir müesseseye veyahut Devletin bir rüsumunu cibayet eden bir daireye tahmil olunan vazifeyi aynı zamanda nazarı dikkate almak icabeder. Bugün Posta ve Telgraf İdaresini muntazam bir şekilde koymak için uzun zamanların tetebbuları ile tetkikleri ile vücuda gelmiş bir kanunu müzakere ediyoruz. Yarın bu kanunun mütemmimi olan Telgraf Kanununu da müzakere edeceğiz. Efendiler; Post Telgraf İdaresi muafiyet ve istisnaiyet yüzünden bu müessesenin efrada karşı ifa etmesi icabeden vazifesini de göremeyecek bir hale gelmiştir. Bugün cümlemiz şikâyet ediyoruz. Hususi mektuplarımız, hususi telgraflarımız vaktiyle mahallerine yetişemiyor. Çünkü hususi muamelâtta haricolarak kendisine tahmil olunan bâr, diğer ciheti ihmal etmesini mebni oluyor. Geçen sene Fuad Beyin teklifi üzerine Himayei Etfalin mektup ve telgraf ücretinden istisnası için encümene bir takrir gelmişti. O takriri muzakere ettik ve o takrir münasebetiyle aynı meseleyi mevzuubahsetmiştik. Hilâliahmer ve sair müessesatı hayriyeyi milliyenin de istisna ve muafiyetine dair bir fıkra vardı. Onu da tay yetmişdik. Bunların muvacehesinde bizim dü-şündüğümüz, millet bu müessesata yardım edecekse bu yardımı açık ve bariz bir şekilde yapsın. Fakat kendi idaresini müşkilâta uğratacak bir muafiyet yapmasın. Hilâliahmer Cemiyeti muhaberatı için senevî ne kadar masraf lâzımdır? Meselâ iki bin lira lızım. Bunu muvazenei umumiyeden verelim. Himayei Etfal için ne lâzım? Üçyüz, beşyüz lira lâzım. Onu da Muvazenei Umumiyeden verelim. Fakat Posta ve Telgraf İdaresini böyle muafiyet yükü altında bulundurmayalım.”(2. Dönem 2. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 58-59)

Ali CENANİ “Açık söyleyeyim. Müessesatı hayriye veya milliyeye bir yere mektup gönderdiği zaman 'bunların hepsinin maksadı hayırla gönderildiğini teftiş etmek, kontrol etmek, muayene etmek, bizim için

mümkün değildir. Bu maddede kıymetli paketler ve kıymetsiz paketler vardır. Sonra yarın Meclisinize gelecek Telgraf Kanununda telgraf ücretinin de istisnası teklif edilecek. Peki, efendiler, posta paketlerini, kıymetli paketleri bu cemiyetlerin hep maksadı hayırla gönderdiğini kontrol ve muayene edecek bir teşkilât var mıdır? Buna Posta İdaresi imkân bulabilecek midir? Bu baştan aşağı sayılan muafiyet böyle olacağına diyelim ki; Posta İdaresi herkesin mektubunu meccanen nakleder. Ondan sonra Muvazenei Umumiyyeye beşyüz bin lira tahmil edelim.”

“Gümrük muafiyetinden dolayı yapılmak istenilen birçok suiistimalât olmuştur. Bunu da söylemek istemiyorum. Muavenet yapmak istediğiniz müessesata fiilî muavenet yapınız, nakdî muavenet yapınız. Fakat böyle muafiyet şeklinde, mahiyeti ne olduğunu bilmediğimiz hususatta dikkatli bulunalım. Muvazenei Maliye Encümeninin maksadı bunlara muavenet etmemek değildir. Muafiyet vaz etmiyelim, para verelim. Efendiler bugün Hilâliahmere beşyüz lira, bin lira verelim. Müraselâtı ifa etmek için (500) lira da Himayietfale verelim. Diğer müessesatı iktisadiyeye de verelim, fakat Muvazenei Umumiyyeden miktarını tâyin ederek verelim, muhaberatı ona göre yapsınlar. Posta İdaresini de böyle vaziyette bırakmıyalım. Muayene, kontrol, teftişi mümkün olmayan müraselâtı meccanen yaptırmıyalım.”

“Zatûâliniz İktisadî Millî Bankasında alâkadar değilim buyurdunuz. Hâlbuki bendeniz alâkadarım. Fakat istemem ki ben alâkadarım diye Devletin varidatına zarar irâs edeyim. Bendeniz şahsan alâkadar olduğum halde onun aleyhindeyim.”(2. Dönem 2. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 59)

Muvazenei Malye Encümeni Mazbata Muharriri Ali CENANİ “Zeki Beyefendiye cevap vermek isterim. Bâzı suiistimalâtтан bahsettiler. Bendeniz falan veya filân cemiyeti kaydederek söylemedim. Söylemek isteseydim bunu Heyeti Celilenize vesaikle arz ederdim. Bendenizin Encümen namına burada Heyeti Celilendize izah etmek istediğim nokta, muessasatı hayriyei milliyeye muavenet edilmesin şeklinde değildir. Fakat millet falan zata ve filân müesseseseye muavenet edeceği zaman yapacağı şeyi bilerek yapsın. Biz ne fedakârlık etmek istiyoruz. Himayei Etfal Cemiyeti atfalin himayesi için, terbiye ve sairesi için pek çok fedakârlıkla çalışıyor. Hiimayei

etfal Cemiyeti mübeecel bir cemiyettir. Bendeniz de o cemiyetin efradı meyanımdayım...vd” (2. Dönem 2. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 62-63)

Darüleytamların bütçesine tahsisat itasına dair kanun münasebetiyle sözleri:“Bugün hemen hemen bu kıymetler, bâzı paketlerde iki ve bâzılarında üç misli tereffü etmiştir. Bu paketler üzerine vaz’olunan Resim bugün belki bir misline iblâğ olunabilir.”

Ali CENANİ “Daha fazla tutar. Belki bu gün bu miktar dokuz yüz bin liraya balığ olmaktadır. Tütün paketlerinden alınan bu yirmi para Resim, Harbi Umumiden evvelki tütün paketlerinin kıymetine göre konulmuş bir Resimdir. Bugün hemen hemen bu kıymetler, bâzı paketlerde iki ve bâzılarında üç misli tereffü etmiştir. Bu paketler üzerine vaz’olunan Resim bugün belki bir misline iblâğ olunabilir. Bu takdirde, pek ziyade memuldur ki; hemen iki milyon liraya yakın bir varidat temin olunabiliyor. Bu varidatla memleket içinde birçok darüleytamların tesisi kaabildir. Nerelerde ebniye çoktur, nerelerde çocuklar daha iyi iâşe olunabilir, sanayi merkezi olabilecek şehirler neresidir? İşte buralarda veyahut ziraat memleketlerinde bu mekteplerin küşadı lâzımdır. Meselâ, Adana’da bir Darüleytam var. Oradaki Darüleytamm talebesi ziraatte çalışabilirler, bu hem kendileri ve hem de Adana için büyük bir faide temin eder. Bu gibi esaslar üzerinde Muaveneti İçtimaiye Vekâletinin hazırlıyacağı lâyiha Heyeti Celilenizde müzakere olunur ve bir karar verilir. Diğer tahkikat meselesine gelince; zaten Muaveneti içtimaiye Vekili «Tahkikata devam ediyorum» diyorlar/Binaenaleyh Heyeti Celilenizin bunu uzunuzadıya müzakere etmesinde bendeniz bir faidei ameliye göremiyorum. Yapılacak mesele. Muaveneti içtimaiye Vekilinin istediği bu ‘paranın verilmesi ve âti için bu mektepler hakkında bir projenin ihzarıdır. Böyle olursa bendeniz bu işin daha hayırlı olacağını zannediyorum...vd” (2. Dönem 1. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 473:476)

Darüleytamların tevhit ve sureti idaresi hakkında sözleri: “Gazianteb Mebusu Ali Cenani Beyin, Darüleytamların tevhit ve sureti idaresi hakkında bir kanun lâyihası ihzarına dair takriiri (4/18)”(2. Dönem 2. Cilt 16. Birleşim - Sayfa 3)

Muhtacını zürraa tâvizen tohumluk ve çift hayvanatı ve alâtı ziraiye verilmek için tahsisat itası hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:“İhtilâfımız olan nokta bir defa birinci maddede beş yüz bin

lira tohumluk parasından yüz bin lirasının hayvanat ve alâtı ziraiye iştirası için ayrılmasına muhalifiz İkinci ihtilâf ettiğimiz nokta; Ziraat Bankasının matlubatına mahsuben, zürraa tohumluk ihtiyacını temin etmesi için verilen paranın sureti tevziidir.”

Ali CENANİ “Efendim, bu mazbata Muvazenei Maliye Encümenince mazbatada zikredildiği veçhile ekseriyet ile kabul edilmiş. Bendeniz akalliyette kalan arkadaşlarımızla beraber olduğum için mazbatanın müdafaasını Muhtar Beyefendi deruhde ettiler. Bendeniz akalliyetin fikrini arz edeceğim. Muhtacım zürraa tavizan tohumluk vermek hususunda. encümen azasının hepsi müttefiktir. Bu verilecek tohum parasının Ziraat Bankasının mülga İstanbul İdaresine ikraz etmiş olduğu bir milyon beş yüz bin liradan mahsub edilmesinde de bir ihtilâfımız yoktur. İhtilâfımız olan nokta bir defa birinci maddede beş yüz bin lira tohumluk parasından yüz bin lirasının hayvanat ve alâtı ziraiye iştirası için ayrılmasına muhalifiz. İkinci ihtilâf ettiğimiz nokta; Ziraat Bankasının matlubatına mahsuben, zürraa tohumluk ihtiyacını temin etmesi için verilen paranın sureti tevziidir. Şimdi birinci mesele şu beş yüz bin liranın yüz bin lirasını alâtı ziraiyeye tefrik edecek olursak hiç doğru olmayacaktır. Çünkü, zaten beş yüz bin liranın bile bu ihtiyacı temin edeceğine kaani değiliz. Memlekette tohumluk ihtiyacı bugün fevkalâdedir. Tohumluk bedeli olarak beş yüz bin lira vermek bir arkadaşımızın söylediği gibi ihtiyaca gayrikâfidir. Böyle olduğu halde bunun yüz bin lirasını alâtı ziraiyeye ve hayvanat için ayırmak doğru değildir. Sonra hayvanat ve alâtı ziraiye için bu beş yüz bin liranın yüz bin lirasını tahsis etmek şu cihetten de doğru değildir. Biz yüz bin Liranın bu sene içinde istimal edilemeyecek bir şekle gireceğini zannediyoruz. Bugün tohum fevkalâde bir zarurettir...vd” (2. Dönem 2. Cilt 18. Birleşim - Sayfa 88:89)

Ali CENANİ “Efendim, encümenimizin Reisi Beyefendi izahatında bizim aramızda itilâf olmadığını anlattı. Binaenaleyh, şimdi yalnız iş maddenin şeklini tesbitte kalıyor. Maddedeki miktar bir milyon lira, diye tasrih olunursa; miktar hakkında anlaşmış oluruz. Yalnız encümenin yapmış olduğu maddede dört yüz bin lira tohumluk, yüz bin lira alâtı ziraiye ve hayvanat, diye tasrih olunmuştur. Binaenaleyh, encümenin şimdiki izahatına göre şekli tasdiki yoktur. Semra para zaten doğrudan doğruya Ziraat .Bankasının matiubatma mahsuben veriliyor. Bu matlubatm doğrudan doğruya bankaya

verilmesinde bir mahzur kalmamıştır. Bu hususu Mazhar Müfid Bey arkadaşımız izah etti. Bunu nakden mi verelim, seneden mi verelim? Her halde nakden vermek daha doğrudur. Aradaki ihtilâl' bir itilâfi lâfzı oluyor. Binaenaleyh, bendeniz diyorum ki. Maliye Vekâleti bütçesinde bir- fasıl açalım ve bankanın matlubundan bir milyon lirayı Maliye Vekâleti Ziraat Bankasına tesviye etsin. Sonra İktisat Vekâletinin zürraa göstereceği her türlü teshilâtı cânî olmak üzere yapacağı bir talimatname ile Ziraat Bankası, kefaleti müteselsile ile bu parayı ahaliye yani zürraa, dağıtsın. Bu, en basit bir meseledir. Şimdi encümente yapılmış olan bu karışık mevaddı kanuniyeye lüzum kalmamıştır. Bendeniz bunu eâmi olmak üzere diğer mevaddı kanuniye takdim ettim. Encümen Reisi Beyefendi de bunu tasvip buyuracak olurlarsa - ki bu, müzakerenin tabiî bir neticesidir - Maddei kanuniyenin bu suretle kabulünü teklif ederim.”(2. Dönem 2. Cilt 18. Birleşim - Sayfa 107:108)

Ali CENANİ “Efendim dünkü gün. gerek bendeniz ve gerek Encümen Reisi Bey efendi alâtı ziraiyenin bu kanundan çıkarılması esbabını arz etmiştik. Muhtacını zürra için alâtı ziraiyeye ihtiyaç, varışa, bugün Ziraat Bankasının istanbul'daki Zeytinburnu deposunda pek çok alâtı ziraiye vardır.”

“Müsaade buyurun efendim. Biz sizin sözünüzü kesmedik, zatiâliniz de söyleyiniz. Bu sene altı ay zarfında Ziraat Bankası hariçten yüz bin liralığa yatkın alâtı ziraiye almıştır ve bunu Ziraat Bankası, şubelerine göndermiştir. Eğer yeniden alâtı zirai-ye almak istiyorsa kendi sermayesinden yüz bin, iki yüz bin liralık alâtı ziraiye alsın; bunları zürraa tevzi etmek üzere göndersin. Ziraat Bankası bunu pek kolay alabilir. Yani bunu burada tekrar etmeye ihtiyaç yoktur. Ziraat Bankası iki yüz bin liralık mı, üç yüz bin liralık mı, ne kadar ihtiyacımız varsa bunu kendi sermayesinden taviz edebilir. Binaenaleyh; (bugün fevkalâdedan tohumluk bedelinden bunu tefrika lüzum yoktur. Yoksa alât alınmasın denmiyor. Ziraat Bankası kendi sermayesinden bu alât ve edevatı ziraiye için lâzım olan miktarı tefrik edebilir...vd” (2. Dönem 2. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 117)

1339 senesi ikinci altı aylık tahsisat kanunu münasebetiyle sözleri: “1339 senesi son altı aylık hidematı umumiyesi için Hükümetten talep edilen tahsisat mukabili olarak Avans Kanunu namıyla huzurunuzda takdim edilen şu lâyiha, ümitediyoruz ki, üç

seneden beri adedi yirmiye tecavüz eden avans kanunlarının Sonuncusu olacaktır.”

Muavezeni Maliye Encümeni Mazbata Muharriri Ali CENANİ “Efendiler; 1339 senesi son altı aylık hidematı umumiyesi için Hükümetten talebedilen tahsisat mukabili olarak Avans Kanunu namıyla huzurunuzda takdim edilen şu lâyiha, ümidediyoruz ki, üç seneden beri adedi yirmiye tecavüz eden avans kanunlarının Sonuncusu olacaktır. Üç seneden beri hemen her avans kanununda encümen namına temenni edilen bu netice, inşallah bu defa hâsıl olur. Mücadelei ve müdafaa-i vatanla meşgul olan Hükümet ve bu Meclis üç seneden beri muntazam bir Muvazenei Umumiye Kanunu neşredememiştir. Heyeti Âliyenize takdim kılınan esbabı mucibe lâyihasında ufak bir tarihçesini arz ettiğimiz bu avans şeklinin umuru maliyemizde yapmış olduğu karışıklığı izah etmek pek uzun müba’hasat ve mütalâata bahis olabilir. Denilebilir ki, Muvazenei Umumiye Kanununu tatbik ile mükellef olan Maliye Vekâleti ve onun memurları senede bir defa yapmakla iktifa edebilecekleri tevzi ve havale muamelesini bâzı sene iki ve bâzı sene de on defa tekrarlar hesabı umumiye için meşgul oluyorlar ve bu kartasiyecilik ile tahsisatı da devaire tevzi etmekle uğraşmaktan vazifei asliyelerini görmeye bir zaman bulamamışlardır. Millet Meclislerinin en mühim vazifelerinden biri olan bütçe tanzimi ve milletin vermekte olduğu paranın mahallî sarfını tâyin etmek salâhiyeti hemen hemen istimal edilememiştir. Bunun neticesi muamelâtı maliyeyi gayet karışık ve elîm bir vaziyette bıraktı...vd” (2. Dönem 2. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 259:260)

Muavezeni Maliye Encümeni Mazbata Muharrir Ali CENANİ (Encümen namına sözleri:) “Efendim, iki gün devam eden müzakerat esnasında arkadaşlarımızdan bâzı zevat muhtelif beyanatta bulundular. Bunlardan Hükümete taallük eden meseleye tabî Maliye Vekili Bey veyahut diğer vekil beyler cevaplarını vereceklerdir. Fakat bu mesail içinde encümenin mesaisine taallük eden kısımları vardır ki bu mesele de bendenizin cevap vermekliğim icab eder. Söz söyleyen zevatı muhtereme arasında Gümüştane Mebusu Zeki Bey, Müdafaa-i Milliyenin altı aylık maaş ve masrafı için Hükümetten istenilen tahsisata encümenince zam yapıldığından jandarma bütçesinden 300 kûsur bin tenzilât icra edildiğinden bahsile jandarma dairesi tahsisatından kesilen bu paranın jandarmanın terfihî için bütçede

ipkası lüzumundan bahsettiler. Müdafaa-i Milliye Vekâleti ile Maliye Vekâleti arasında Avans Kanununun tertibinde esasen muhalefeti efkâr mevcud olduğu için encümeninde evveleminde her iki Vekil arasındaki mübâyeneti efkârı anlamak üzere izahat istedik. Arada olan fark pek büyük olduğu halde cereyan eden müzakerat neticesinde bu fark bir dereceye kadar tenkis edildi, ikisi birbirine hemen yakın bir hale geldi. Bilâhara Heyeti Vekilede görüşerek Müdafaa-i Milliye'nin altı aylık maaş ve masarifi için istenilen 400 bin küsur liranın daha ilâvesi Heyeti Vekilece takarrür ederek Heyeti Vekilenize takdim olunan bir tezkere ile encümeninize geldi...vd”(2. Dönem 2. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 324-325-326-327)

“Bugün doğrudan doğruya alınan vergilerden sonra yüzde ondan vergi almak mümkün değildir.”

Ali CENANİ “Hükümet onu nazarı dikkate alır efendim. Arkadaşlarımızdan birisi masrafın çokluğundan, varidatın azlığından bahsederek ahalinin işini görmek, fakat icabederse varidatlarının yüzde kırkı kadarını ellerinden almanın mümkün olacağını söylediler. Bendenize bu suretle bir varidat tedariki imkânı pek hoş gelmiyor. Bugün en kolay tahsil olunan aşar bile, yüzde oniki buçuk alındığı halde ahalinin çalışmayacak bir derecede zararını mucip oluyor. Bugün doğrudan doğruya alınan vergilerden sonra yüzde ondan vergi almak mümkün değildir. Bendeniz varidatın tezyidini, vergilerin nispetlerini artırmak suretiyle değil, haklıyı çalışıp kazanacak bir hale getirdikten sonra tabii servetlerimizden istifade etmek üzere artırmak kabil olur, fikrindeyim. Halkın elinde mevcut olan vesaiti maişetten bir kısmını alarak varidat temin etmek, en fena bir usuldür. Bununla biz memleketin servetini inhitata uğratarız. Devletin bütçesini hiçbir zaman yükseltmeyiz. Diğer bâzı arkadaşların sözleri vardır. O sualler, doğrudan doğruya Hükümetten sual mahiyetindedir. Bendeniz onları geçiyorum. Bu arada en ziyade nazarı dikkate çarpan Kastamonu Mebusu Muhterem Hasan Fehmi Beyefendinin sözleridir. Hasan Fehmi Beyefendi encümen kırk güne yakın bir zaman içerisinde Avans Kanunu için çalıştığı halde Meclisten bunun dört gün zarfında çıkarılmasını istediğinden bahsettiler. Efendiler! Elde mevcut dosyanın tarihleri ile sabittir; Avans Kanunu Ağustosun yirmi sekizinde Heyeti Celilenizden encümenimize havale edilmiştir. Encümene iki gün sonra gelmiştir. Encümeden de Eylülün yirmisinde çıkmıştır. Encümeninde kaldığı müddet yirmi gün kadar bir müddettir ve

bu müddet zarfında encümen Heyeti Vekile âzası arasındaki ihtîâfatı halle uğraşmıştır. Yedi, sekiz gün Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa ve Maliye Vekili Bey arasındaki Müdafaa-i Milliye, Bahriye, askerî fabrikaları bütçesindeki ihtîâfatı hal ile uğraşmıştır. Diğer zamanını her arkadaşı bir vekâlete memur ederek her vekâletin altı aydaki sarf edeceği parayı madde madde fasıl fasıl tetkik ederek miktarı hakikisine kesbi ittila etmek için uğraşmaya sarf etmiştir.”

“Yoksa bin üç yüz kırk bütçesini de senenin son aylarına veya ortasına kadar tetkik ederseniz; bu avans usulü bu sene de, gelecek sene de devam eder gider.”

Ali CENANİ “Bu yirmi günlük müddet içinde, vaktini bu lâyihadaki erkâma lüzum olup olmadığını anlamakla geçirmiştir. Hasan Fehmi Beyefendi yine buyurdular ki, encümen, kendisine salâhiyet istiyor. Bütçeyi füsul ve mevaddıma tevzi etmek için salâhiyet aldıktan sonra kendisi, bunları tevzi edecek. Yine arz etmiştik ki, encümen, bu salâhiyeti almayı arzu etmedi. Hükümet, göndermiş olduğu layihai kanuniyede maaş kadrolarının encümende tetkik edilmesini, masrafın füsul ve mevadda tevziinin de Heyeti Vekilece yapılmasını teklif etmiştir. Bu, encümende ariz ve amik görülmüştür. Hattâ arkadaşlardan bir kısmı bu gibi salâhiyetin alınmamasına taraftar idi. Fakat ekseriyet, 1339 senesi bütçesinin son aylarda Meclisten geçirilmesi 1340 bütçesinin hululünden evvel çıkarılması fikriyle bu bütçe ile uğraşmaya karar vermiştir. Bu salâhiyet, ancak encümen için bir zaruret haline girdi. Yoksa encümen, katiyen böyle bir salâhiyeti alarak uğraşmaya taraftar değildir. Heyeti Celile 1340 bütçesiyle meşgul olmak isterse karar verir ve bütçeyi yekûn itibariyle müzakere eder, hattâ kadrolara bakar ve tetkik edersiniz, encümene bu salâhiyeti vermekle vermemek müsavidir, arzu buyurursanız encümene verirsiniz, encümen bakar. Arzu buyurmazsanız kendiniz yaparsınız. Bu, encümence katî bir talep değildir. Yalnız arkadaşlar, böyle bir teklifte bulundular. Kabul edilip edilmemek : Heyeti Celilenin arzusuna vabestedir...vd” (2. Dönem 2. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 329)

“Bu maddeden maksat, muvazenei umumiye dâhil bulunmayan devair memurininin tekaüt ve mazuliyet maaşlarını muvazenei umumiyeden çıkarıp o daireden vermektir.”

Ali CENANİ “Bendeniz bu maddenin aleyhindeyim. Efendim bu dördüncü maddenin müzakeresinde encümende ihtilâfi efkâr zuhur etmiştir. Bilhassa bendeniz diğer iki refikim Reşad ve Mükerrer beyler bu maddenin vazına muhalifiz. Binaenaleyh esbabı muhalefetimi arz edeceğim. Encümenin diğer azaları, arzu buyururlarsa onlar da izahat verirler. Efendim! Bu maddeden maksat, muvazenei umumiyyeye dâhil bulunmayan devair memurininin tekaüt ve mazuliyet maaşlarını muvazenei umumiyyeden çıkarıp o daireden vermektir. Evkaf, Ziraat Bankası, Emniyet Sandığı, şehremaneti, taşra belediyeleri, idarei hususiyelere merbut olan bilûmum memurinin tekaüdiyelerini mezkûr idarelere terk edeceğiz. Bendeniz, bunda belki muvazenei umumiye itibariyle bir lüzum olabilir diye düşünürüm. Fakat böyle müstacel çıkan bir Avans Kanuniyle bunun tesbiti imkânı olmadığına kaniim. Çünkü efendiler! ...vd’’(2. Dönem 2. Cilt 28. Birleşim - Sayfa 381)

“Efendim. biz muvazene! umumiyyeden Hükümet memurlarına verilen tekaüt ve mazuliyet maaşları tahsisatını, muvazenei umumiye üzerine tahmil edilen sıkleti takdir etmiyor değiliz. Binaenaleyh diğer devair kendi memurlarına ayrı olarak bütçelerinden bir miktar para çıkararak onların gerek mazuliyet, gerek tekaüdiyelerini vermeleri için bir esas düşünölmek doğru olabilir. Fakat bugün o devairde müstahdem olan memurinin vaziyetini tespit edecek, onların hukukunu zarardan vikaye edecek ayrıca bir kanun tespit edilmedikçe müstacel olarak çıkarılan bir Avara Kanununda böyle bir madde koyarak muvazene! umumiyyeden onları çıkarmak; mensup oldukları dairelerde onlara karşı tahnisat konuluncaya kadar maaşlarını vermeyerek süründürmek ve vaziyetlerini tespit edememek yüzünden onların mağduriyetlerine sebebiyet verdirmekten başka netice vermez. Binaenaleyh biz, Maliye Vekili Beyin tespit ettiği esasa muhalif değiliz; yalnız bu kanunda bu madde ile bunun çıkmasını doğru bulmuyoruz. Bunun için ayrıca mufassal bir kanun yapılmalı, memurinin vaziyetleri tespit ve tayin olunmalı, yani maaşları ne suretle verilecek. O idarelerin bütçelerini yapmak için hangi mahallere ne miktar meblâğ koyacaklar, hangi fasıldan verecekler? Bunlar tayin olunmalı, ondan sonra bunların maaşları Maliyeden kat edilmelidir. Bugün Maliyece bunların maaşları kat edildiği takdirde bunların bir seneye kadar maaşlarını vermek imkânı olamaz, yazıktır.

Binaenaleyh Maliye Vekili Bey bunlar için ayrı bir kanun yapsınlar, getirsinler.”(2. Dönem 2. Cilt 28. Birleşim - Sayfa 383)

“Bu maddede inşaatı yapılacak olan fabrikalar iki fabrikadır. Biri Yahşihanda Tapa Fabrikası, diğeri Ankara'da Fişek Fabrikasıdır. Bunun her ikisi verilen ilk Avans Kanuniyle başlatılmış.”

Ali CENANİ (Gaziantep)“Efendim Heyeti Celile bu madde ile yeni bir tahsisat kabul etmiyor. Birinci maddeye merbut olan cetvelde, askerî fabrikalar için konmuş olan tahsisattan bir kısmının fabrikaların inşası için sureti sarfını tâyin eden bir maddedir. Bu maddede inşaatı yapılacak olan fabrikalar iki fabrikadır. Biri Yahşihanda Tapa Fabrikası, diğeri Ankara'da Fişek Fabrikasıdır. Bunun her ikisi verilen ilk Avans Kanuniyle başlatılmış, fakat Divanı Muhasebatın teşekkülü üzerine paranın sureti sarfında Divanla ihtilâf hâsıl olduğundan otuz bin lira masraf yapıldıktan sonra kısmı bakisi sarf edilememiştir. Binaenaleyh aradaki bu müşkülâtı kaldırmak için Avans Kanununa böyle bir maddenin ilâvesi iktiza ediyor. Binaenaleyh tahsisatını evvelce kabul buyurduğunuz Askerî Fabrikalar Müdüriyeti Umumiyesinin inşaatı için tefrik olunan ikiyüz elli bin lirayı müşkülât göstermeksizin sarf edebilmesini teminen konulmuş bir maddedir. Binaenaleyh bunun için uzun uzadıya izahata lüzum görmüyorum. Yalnız Zeki Beyin bir mütalâası var. Evvelki gün ele söylemişti. Bünyan Hamid'de fabrikalar yapılmasını söylüyorlar. Su kuvvetinden, elektrikten istifade edilerek mahrukattan tasarruf yapılmasını teklif ediyorlar. Fakat efendiler. Bugün Bünyan Hamid'e şimendifer yoktur. Orada yapılacak fabrikaya mevaddı iptidaiye götürmek ve sonra orada imal edilecek olan mevaddı getirmek için sarf olunacak para belki odun, benzin için sarf olunacak mebalığın bir iki misli fazla olur. Belki ileride buyurdıkları büyük fabrikaları da yapmak ihtiyacı olacaktır. O vakit uzun tetkikat yapılır, orada fabrikalar vücuda getirmek mucibi muhassenat görülürse belki orada yapılabilir. Fakat bu para müstacelen yapılması lâzımgelen fabrikaya aittir. Binaenaleyh bunu oradaki yapılacak fabrikaya talik etmek doğru değildir, maddenin kabulünü rica ederim.”(2. Dönem 2. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 399)

İpekli mensucattan tarifei umumiyedeki resmin 12 misli yerine 5 misli az olunması hakkındaki teklif ile İstahlâk Resmi Kanununun tefsirine dair tezkere ve Kavanini Maliye ve İktisat encümenleri

Mazbatası-münasebetiyle sözleri:Jakar kumaşları üzerine bir teklifi kanunîsi encümenimize geldi. Yine Maliye Vekâletinin un mamulâtı hakkında bir tezkeresi geldi. Heyeti Celileden muhavvel olarak bunların hepsi hakkında tefsir talebinde bulunulmuştur.

“Ali CENANİ “Maliye Vekâleti bazı rüsümü istihlâkiye üzerinde tefsir talebinde bulunmuştur. Bu, sürati berkiye ile gelmiş bir mesele değildir. Bilâhara refiklerimizden İsmail Hakkı Beyin jakar kumaşları üzerine bir teklifi kanunîsi encümenimize geldi. Yine Maliye Vekâletinin un mamulâtı hakkında bir tezkeresi geldi. Heyeti Celileden muhavvel olarak bunların hepsi hakkında tefsir talebinde bulunulmuştur. İstihlak: Resmine aid olduğu için tefsiri mazbatada ve mevaddı kanuniyeli bir lâyiha şeklinde Heyeti Celilenize arz ettik. Tabî tefsir hakkındaki mütalâamız mufassalan mazbatamızda muharrerdir. Evveleminde mazbata üzerinde müzakere cereyan etmesi icabetliği için evvelâ mazbatanın okunması ve onun üzerine müzakere cereyan etmesi icabeder. Fakat ondan evvel bendeniz izahat vereyim.. Efendim! Bu jakar denilen kumaşlardan başlayalım. Bu kumaşlar encümenimizce de temas edildiği veçhile hakikaten memlekette işletmeye başlanmış kumaşlardır. Her yerde azçok hattâ benim dairei intihabiyemde bugün ikiyüze yakın jakar ve kreton denilen tezgâhlar teessüs etmiştir ve bu ilerliyor. Besim Atalay Beyin gayet heyacanâmiz olarak söylediği gibi, memleketin sanayiini muhafaza etmek için jakar kumaşlarından 12 misil vergi almak muvafıktır. Onu ,zaten encümende muvafık görmüştür. Yanlız bir mesele kalıyor..vd’’(2. Dönem 5. Cilt 84. Birleşim - Sayfa 145-146-147-148-149)

5.1.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Vatanın harimi İsmetinde vuku bulan tecavüze karşı ilk defa müdafaattı bulunan Gaziantep ve Maraş Vilâyetlerinin; Adana Mebusu Zamir Beyin, Adana'nın, Aydın Mebusu Mithat Bey ile Refikinin Cidali Milliye bütün mevcudiyetiyle iştirak eden Aydın Vilâyetinin; Urfa Mebusu Refet Beyin, Cidali Milliye bütün varlığı ile iştirak eden Urfa Vilâyetinin şahsiyeti maneviyesine kırmızı kurdelâlı İstiklâl Madalyası itası hakkında takrirleri münasebetiyle sözleri:“Bugün bu vaziyette binlerce kişi vardır, bunların hepsine birden ve şehrin şahsiyetine maneviyesine bir istiklâl Madalyası verilmesini Hükümet de muvafık gördü.”(ticaret vekili Ali CENANİ)

ALİ CENANİ “Efendim; Gaziantep şehrinin Mücadelei Milliyede yaptıkları fedakârlığı Heyeti Celileden bilmeyen yoktur. Bura halkının kadınlarından 8 yaşındaki çocuklarına kadar kâffesi fedakârlık etmişlerdir. Şimdi bu fedakârlık edenlerin kâffesine ayrı ayrı istiklâl Madalyası vermeğe imkân yoktur ve mutasavver de değildir. 12 Yaşında bir çocuk gördüm ki Mücadelei Milliyede Cephane taşırken kurşun isabet etmiş ve alil olmuştur. Diğer birisinin ayakları kesilmiştir. Bugün bu vaziyette binlerce kişi vardır. Arz ettiğim gibi bunlara ayrı ayrı madalya vermek gayri kabil olduğuna bunların hepsine birden ve şehrin şahsiyetine maneviyesine bir istiklâl Madalyası verilmesini Hükümet de muvafık gördü. Heyeti Celilenizin de bunu tasvip edeceğine bütün kalbimle kainiyim.” 2. Dönem 18. Cilt 109. Birleşim - Sayfa 478

5.1.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Teşkilâtı Esasiye hakkında Kanunu Esasi Encümeni teklif ve mazbatası münasebetiyle sözleri: “Mebuslara masuniyeti şahsiye vermekten maksat ihakkı teşriyelerine hanel gelmemektir.”

Ali CENANİ “Hiç de malûm olan şeyler değil beyefendi. Efendim mebuslara masuniyeti şahsiye vermekten maksat hakkı teşriyelerine hanel gelmemektir. Meclisi mebusa, muhtelif memleketlerde teşekkül etmeye başladığı zaman muhtelif milletlerde mebusların vazifei teşekkül ifa ettikleri zaman başlarında bulunan müstebit hükümetlerin o vazifelerini ifadai men için mebuslar hakkında takibatı kanuniye, hapis ve tevkif esbabına tevessül ettikleri görüldüğü içindir ki böyle hukuku esasiye de masuniyeti teşriye meselesi ihdas edilmiştir. Fakat efendiler, masuniyeti teşriyenin hukuku umumiyeyi ihlâl etmemesi şarttır. Masuniyeti teşriyenin fazla bir surette tatbiki, hukuku umumiyeyi, hukuku esasiyi, hukuku ferdiyi ihlâl eder. Bilhassa encümenin tanzim etmiş olduğu şu maddenin, tahkikatı evveliyeyi de men edecek şekilde tertib edilmiş olması, bir mebus hakkında vuku bulacak dâvanın da takibini inen edecek bir şekle koymuştur. Efendiler tahkikatı evveliyeye tutulmazsa istiçvab edilmezse...vd” (2. Dönem 7. Cilt 13. Birleşim - Sayfa 558:559)

Ve Rûfekası Gaziantep livasının hudut teşkilâtı hakkında 14 Mart 1334 tarihinde neşredilen kanun, mütareke sebebiyle tatbik edilemediğinden şimdi tatbiki hususunun tasviben Dahiliye Vekâletine havalesine dair sözleri: “Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyle

rüfekasının Gaziantep livasının hudut teşkilâtı hakkında 14 Mart 1334 tarihinde neşredilen kanun mütareke sebebiyle tatbik edilemediğinden mezkûr kanunun simdi tatbiki hususunun tasviben Dahiliye Vekâletine havalesine dair takriri:

MADDE 1. — Gaziantep livasıyla Malatya livasına Göksu, Urfa sancağına Fırat nehirleri haddifâsıl ittihaz edilmiştir. Malatya sancağınamerbut Besni kazasının Göksu Cenubunda kalan aksamiyle Urfa merbutatından olup Fırat'ın Garp sahilinde kalan aksamı Gaziantep livasına ve Haleb merbutatından olup Fırat'ın Şark sahilinde kalan aksamı Urfa livasına raptolunmuştur.

MADDE 2. — Haleb sancağına merbut Maarratünnü'mânkazasıyla Cisrişuğur kazası meributadından Mıdık nahiyesi mülhaikatiyle birlikte Hama sancağına ilhak edilmiştir.

MADDE 3 .— Haleb livası Cöbelsem'an, Bab,İdlib ve müceddeden teşkil olunan Hunsur,Oğuzhan, Meskene kazalarını ve Anteto sancağı Besni, Münbiç ve yeniden teşkil edilecek Cenkefe, Nizib kazalarını ve Kilis sancağı yenedenteşekkül eden Elbeyli ve Com ve Gurbe kazalarını,Antakya sancağı, İskenderun Cisrişuğur,Reyhaniye ve yeniden teşkil edilecek Kırıkhan kazalarını müstemildir.

MADDE 4. — Üçüncü maddede zikrolunan dört liva dâhilinde mevcut nevaihi İlga edikniştdr.İşbu kanunun neşrini mütaakıp her kaza hududu dahilindeki karyeler kurbiyet ve münaselsbetleri itibariyle otuz haneye tefrük olunacaktır.

MADDE 5. — İşbu kanun 1 Mart 1335 tarihindenitibaren meriyülicra olacaktır.

MADDE 6. — işbu kanunun icrasına Heyeti Vükelâ memurdur.14 Mart 1334(30 Cemaziyelülâ 1336)

“Riyaseti Celileye

Gaziantep ve diğer sancakların teşkilât ve hududuna dair 14 Mart 1334 tarihinde neşredilen ve menbutan sureti takdim kılman kanunun mütardkenin ve İstiklâl mücadelesinin tesiratiyle icrasına imkân bulunamamıştı. Gaziantep sancağı hududa tesadüf etmesi sebebiyle kesbi ehemmiyet ettiğinden mezkûr kanunda tâyin edilen hudut veteşkilâtın tatbik ve icrası bir zaruret halini aldığından elyevm

meri olan mezkûr kanunun icrası zımnında işbu tahririmizin tasviben Dâhiliye Vekâleti Celilesine irsalini rica eylem.21 Ağustos 1339. İmzalar; Gazianteb Mebusu Ali Cenani Gazianteb Mebusu Kılıç Ali, Gazianteb Mebusu Hafız Şahin, Gazianteb Mebusu Ahmed Remzi

“İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Dahilye Vekili Ali FETHİ (İstanbul)”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendiler! Anteb Mebusu muhterem refiklerimin verdikleri bu tahrir memleketin heyeti umumiyesine ve taksimatı mülkiyesine ait bir meseledir. Vakaa 1334 senesinde bir kanun çıkmıştır. Fakat bu kanun heyeti umumiyesiyle gayrikabili tatbiktir. Muhterem rüfekanın tahririni Heyeti Celile tasvib edecek olursa Gazianteb sancağı hududa tesadüf etmesi sebebiyle kesbi elhemmiyetettiğinden mezkûr kanunda tâyin edilen hudut ve teşkilâtın tatbik ve icrası bir zarurethalini alacaktır. Çünkü tahrirde Elyevm mer'i olan mezkûr 'kanunun icrası zımnında işbu tahririmizin tasviben Daihiliye Vekâleti Celilesine irsalini rica eyleriz. Deniyor. Tahrir bu şekilde kabul olunursa derhal bunun yapılması lâzımdır. Hâlbuki gerek hududa tesadüf etmesi sebebiyle kesbi ehemmiyet eden Gazianteb'i ve gerek diğer liva ve vilâyetleri alâkadar eden bir teşkilâtı Meclisi Âlinize takdim edeceğimi evvelce Heyeti Aliyenize arz etmiştim. Binaenaleyh bu tahririn nazarı dikkate alınmak üzere Dâhiliye Vekâletine havalesini talep ederim. Yoksa şimdiden tatbik ve icrası tasviben kabul edilecek olursa icra edilemez. Dediğim gibi nazarı dikkate alınmak üzere havalesini teklif ederim.

“MUHTAR B. (Trabzon)“Efendim! Ali Cenani Bey ve rüfekasının tatbikini istedikleri kanunun tatbik ve icrası mümkün olmaz. Ve esasen kanunun icrası mümkün olamayacağını da Heveti Vekile Reisi beyan buyurdular. Bendeniz de korktum. Mezkûr kanunun icrası zımnında Dahiliye Vekâletine havale olunursa o vakit doğrudan doğruya Dâhiliye Vekâleti icra mevkiinde kalır. Hâlbuki bugün Kilis tek kasaba olarak kalmıştır. Onun için tahrir nazarı dikkate alınmak üzere Dahiliye Vekâletine gönderilsin. Yoksa icra mahiyetinde gitmesin.

“ALİ RİZA B. (İstanbul) Efendim! Benkanunu okudum. Bu kanun 14 Mart 1334 tarihinde kabul edilmiş bir kanundur. Ve Osmanlı İmparatorluğunun vaziyetine ve oğünkü ihtiyaca göre tanzim edilmiştir. Bu kanunda bugün hududu millî haricinde kalmış birçok mevkii isimleri de mezkûrdur. Binaenaleyh böyle bir kanunun icra ve

tatbikini tasdik edecek olursak zannederim ki pek çirkin bir harekette bulunmuş oluruz. Bendenizin de fikrim bu takriri Heyeti Vekile ye havale. Edelim. Zaten Antep meselesi üçüncü maddesine taallûk ediyor. Heyeti Vekile bunu muvafık görürse Meclise bir nuaddei kanuniye ile gönderirler ve Meclis de tasvip eder, mesele biter’’(2. Dönem 1. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 304-305)

1340 senesi Dâhiliye Vekâleti Bütçesi münasebetiyle sözleri: “Fakat Dâhiliye Vekâletinin kalemi mahsusunu kaldırmak imkânı var mıdır?”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Dâhiliye Vekâleti kalemi mahsusunu kaldırmak için encümeniniz eğer ufak bir çare bulmuş olsaydı hakikaten kaldırırdı. Her hangi bir vekâletten kalemi mahsus kaldırılabilir. Fakat Dâhiliye Vekâletinin kalemi mahsusunu kaldırmak imkânı var mıdır? Dâhiliye Vekâleti; Şifre muamelâtını, vilâyetin bütün muhaberatını o kalem vasıtasıyla idare edecektir. Diğer muamelât, diğer müdüran vasıtasıyla olur. Fakat şifre muamelâtı, hakiki surette cereyan edecek muamelâtı kâmilan kalemi mahsusıyla olur. Bunun için müzakereyi bile zait addederim.”

(2. Dönem 7. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 272-273)

“İstanbul'da bulunan mefruşat devairi merkeziye tarafından buraya naklolunuyor.”

Ali CENANİ (Gaziantep) “Efendim, mefruşat meselesi için mazbata-i umumiye de mufassal izahatta bulunduk. İstanbul'da bulunan mefruşat devairi merkeziye tarafından buraya naklolunuyor. Geçen senelerde bu mefruşat tahsisatı bundan 3-4 misli fazla idi. Biz İstanbul'dan nakledilecek mefruşatın nakliye ücreti olmak üzere buraya ufak bir miktar koyduk. Mefruşatın muhafazasına gelince: Usulü Muhasebe-i Umumiye Kanununda bunun için madde-i mahsusa vardır. Her vekâyet, bütün devairi resmiye, mefruşatın bir envaine müfredat defterini tanzim ederek bir suretini Divanı Muhasebata vermekle mükelleftir. Şimdiye kadar yapılmamıştır. Mazbatada bunun için bir fıkra koyduk ve buna binaen dedik ki bu sene zarfında demirbaş eşya defterlerini vermiven daire badema mefruşat tahsisatı verilmeyecektir.”

“Müsaade buyuralım efendiler. Devairi merkeziyenin bugün ne halde olduğunu görüyorsunuz. Ankara'da Hükümeti Milliye tesis ettiği

zaman kırık sandalyeler, çürük masalar üzerinde iş görülüyordu. Devairi resmiye tabii bu halde bulunamaz. Onun için İstanbul'da lâğvedilen devairin mefruşatı buraya nakledilmektedir. Bu eşyanın orada kalması çürümesini muciptir. Binaenaleyh, bu eşyanın celbi için ufak bir tahsisat konmuştur. Yalnız İstanbul'da mefruşat ne kadardır, buraya ne kadar nakledilmiş ve orada ne kadarı kalmıştır, zayıyat var mıdır? Bunların tetkiki için Maliye Vekâleti, maliye müfettişlerinden birini memur etsin. Ait olduğu dairenin levazım müdürü ile birlikte tetkikatta bulunsun diye mazbataya bir fıkra dahi derc ettik. Tabii bunu Maliye Vekili Bey nazarı dikkate alacak, tetkikat yaparak Heyeti Celilenize arz edecektir. Binaenaleyh buradaki nakliye masrafının kabulü her halde lâzımdır.”

“Bu bir defaya mahsustur. Mefruşat maddesi bütçede daimî olarak lana bir şevdir. Binaenaleyh efendiler, tanzim olunan bütçelerde muayyen olan mevad ve fusulü aynen muhafazaya mecburuz. Çünkü bütçede yeniden bir fasıl, bir madde açacak bilâhare bütçenin intizamını ihlâl eder. Bir sene, arzu ederseniz, tahsisat korsunuz, bir senede arzu ederseniz, tahsisat koymazsınız. Sıfır olarak kalır. Binaenaleyh belki ihtiyaç hâsıl olur ve yine o maddeye bir şey koymak lâzım gelir. Onun için ayrı madde açmak. . Maruzatım bundan ibarettir.”(2. Dönem 7. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 273-274)

“Bilûmum imam ve müezzinlerin maaşı gibi bunların tahsisatının da Evkaf bütçesinden tesviyesi içindir.”

Ali CENANİ (Gaziantep)“Efendim! Bu fasılda mevcut olan imam ve müezzin tahsisatını buradan çıkarmaktaki maksadımız, bilumum imam ve müezzinlerin maaşı gibi bunların tahsisatının da Evkaf bütçesinden tesviyesi içindir. Bunu Dâhiliye Vekâleti bütçesinde münasip görmedik. Binaenaleyh bunu buradan çıkardık. Evkaf Müdüriyeti versin dedik. Eğer orada müesses bir cami varsa tabii tayin eder. Bazı vilâyatta mesacid vardır. Odacılara gelince, odacıların kaza merkezlerinde, nevahi merkezlerinde daha ucuz bir ücretle tutulmasına imkân vardır diye böyle koyduk. Ankara'da 18 liraya odacı bulunabildiği halde bir nahiyede tabiidir ki beş liraya hizmet edecek bir çocuk bulunur. Binaenaleyh bunun için fazla maaş vermeye ihtiyaç yoktur zannediyoruz.”2. Dönem 7. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 276)

İstanbul Meclisi dosyalarında bulunan ve mer'i olan kararnamelerin Ankara'ya getirilerek müzakere olunmalarına dair sözleri:“Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyin, İstanbul Meclisi Mebusun Evrak Kaleminde mahfuz ve elyevm mevkii tatbikte bulunan kararnameler dosyalarının bil celp burada tetkiki hakkında takriri” *Ali CENANİ “Riyaseti Celileye, Mevkii tatbikte bulunan kavaninimiz içinde geçen senelerin bakıyei seyyiatı olarak birtakım kararnameler mevcuttur ki, hini neşirlerinde ciddî tetkikat yapılmadığı ve millet üzerinde yapacağı tesirat derpiş edilmediği cihetle fenat esirler ika etmektedir. Bunların cümlesi Kanunu Esasinin o zaman tatbik edilmekte bulunan ahkâmına da münafi olarak milletin vergi tarh etmek hususundaki hakkı sarihine tecavüz zsuretiyle yapılmış vergi kararnameleri ve Kanunu Medenîye ve ihtiyaeatı hâzıraya ve hukuku mükteseb'eye tecavüz edilerek yapılmış emvali gayri merikule kararnameleri vardır, İşbu kararnameler Büyük Millet Meclisinin dairei mesaisi dâhilinde olup hemen encümenlerce tetkik ve Heyeti Umumiyyeye sevk edilmek iktiza ederken Birinci Büyük Millet Meclisinin mücadelei vatanla geçen devrei içtimaiyelerinde meşagili mühimme bunların tetkikine fırsat vermediği gibi dosyaları da İstanbul Meclisi Mebusanı Evrak Kalemlinde mahfuz olduğundan celbi de mümkün olamamıştır. Bu kere mezkûr evrakın celbi kesbi suhulet ettiğinden elyevm mevkii tatbikte bulunan kararnamelere ait dosyaların hemen İstanbul Meclisi Mebusan Dairesi Evrakından celp ve ait oldu bunları encümenlere tevzi edilerek tetkikatıma mübaşeret edilmesi hususunun tahtı karar alınmasını teklif eylerim.19 Ağustos 1339 Gaziantep Mebusu Ali Cenani’’*

Bu evrak dosyalarının eski Meclisin Evrak Kaleminden getirtilerek ve ait oldukları encümenler de tetkik ederek Heyeti Celilece de, yani burada bilmüzakere ret ve kabul veyahut da tadil edilmesi icabeder. Bu suretle devamı meriyeti doğru değildir...vd (2. Dönem 1. Cilt 7. Birleşim - Sayfa 110:111)

“Efendim Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyin bir takriri vardır ki; İstanbul Meclisi Mebusanında ki kararı muvakkatler hakkındadır. İstanbul’dan bunların dosyalarının celbi tahtı karara alınmıştı: Bu karar üzerine şimdi bâzı evrak gelmiştir. Heyeti Celilenize arz edeceğim. İstanbul Hükümetince neşrolunup elyevm mevkii tatbikte bulunan İstanbul Meclisi Mebusan Evrak Kaleminde mahfuz olan kararnamelere ait dosyaların celbiyle ait oldukları encümenlere tevzii

hakkında kabul Duyurulan takrir üzerine mezkûr evrakın ihzârı lüzumu icap edenlere bildirilmişti. Mezkûr evraktan bu kere vürüdeden; Hayvan sirkatinin men'i hakkında iki Kararname var. Dahiliye ve Adliye encümenlerine tevdi ediyoruz. Memaliki Osmaniye de ecnebilerin hukuk ve veaibine ait Kararname var, Adliye Encümenine tevdi ediyoruz. Gediklilerin ilgası hakkındaki kararname var, Umuru Tasarruf iye Encümenine havale ediyoruz.”(2. Dönem 1. Cilt 13. Birleşim - Sayfa 397)

Ali CENANİ “Osmanlı cemaat ve müessesatı hayriyesi namlarına kasabat ve kura dâhilinde namı müstear ile tasarruf oluna gelen emvali gayri menkulenin tashihi kaydı hakkında kezalik üç. Kıta kararname var,. Umuru Tasarrufiye Encümenine havale ediyoruz. Memurin muhakematı hakkında iki kıta kararname var, Dahiliye ve Adliye encümenlerine havale ediyoruz. Ferağ ve intikal harçlarının tadilini mutazmunı üç kararname var, Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine. Mülkiye harcırahı hakkında üç. Kararname var; Dahiliye ve Kavanin ve Muvazene! Maliye encümenlerine havale ediyoruz. Ahar mahallere nakledilen eşhasın emval ve düyun ve matlubatı metrûkesine ait üç kıta kararname var, Dahiliye, Adliye ve Muvazene! Maliye encümenlerine havale ediyoruz.”(2. Dönem 1. Cilt 13. Birleşim - Sayfa 398)

5.1.2.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Köy Kanunu münasebetiyle sözleri:“Köy korucularının kolcularla beraber, jandarma ile birlikte eşkıyaya karşı kullanılacağı vardır.”

Ali CENANİ “Efendim, bu maddede köy korucularının kolcularla beraber, jandarma ile birlikte eşkıyaya karşı kullanılacağı vardır. Şimdiye kadar ziraatı beklemek için istihdam edilen korucuları jandarma karakolları süpürtülmekle veyahut bir karakoldan diğer bir karakola posta vazifesini gördürmekle korucuların vazai fi asliyelere ihmal ettiriliyordu. Bu madde ona daha ziyade meydan verecektir. Binaenaleyh köylünün paralı verip de kendisini, namusunu, ırzını, hayatını, malını, mezruatını beklemek için istihdam ettiği kolcuların vazai fi asliyesinden başka bir işte istimam edilmesine mani olacak şekilde bir kayıt konması lâzımdır. Bugün dediğim gibi bütün jandarma karakollarında, karakollarını süpürtmekle hattâ jandarmanın her gün sıra dönerek yemeğini getirtmekle meşguldür.

Maaşını köylü veriyor. Jandarmaya iş görüyor. Bu madde bunları daha ziyade teşvik edecektir. Onun için bu maddenin tayıını teklif ediyorum.” (2. Dönem 7. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 657)

5.1.3. Mustafa Ferit ARSAN

5.1.3.1. Siyasi Konuşmalar

Mücadelei milliiyeye iştirak etmiyen ve hududu millî haricinde kalan zabitan ve mensübini askeriyyeye mütedair ruznamenin altıncı maddesinde muharrer olan lâiyhai kanuniyenin ehemmiyeti mahsusasına binaen celsei hafiyede icrayı müzakeresini arz ve teklif eideriz:

Ferit ARSAN“Esasen bunlara emniyet caiz değildir. Emniyeti dâhiliye ve âtiyemizi tehlikeye düşürürüz. Bunları da bir kere tasrih etmeliyiz. Binaenaleyh bendeniz bu maddenin tanzimi için tekrar encümeneye gitmesini teklif ediyorum.”(Gizli Celse zabtı. 2.Dönem 4.Cilt 22.Birleşim-Sayfa 252)

5.1.4. Ali KILIC

5.1.4.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Gaziantep Mebusu Kılıç Ali Bey ve refikinin; şehit Yörük Selim Beyin ailesine tahsis edilen hidematı vataniye maaşatı meyanında kerimesi Nimet Hanımın sehven Muvazanei Maliye Encümenince deftere ithal edilmediğinden mumaileyhaya da beş yüz kuruş maaş tahsisi hakkında takriri :(2. Dönem 8. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 726)

Gaziantep Mebusu Kılıç Ali Bey ve rüfekasının sivil etibbanın hizmeti mecburesi hakkındaki kanuna bir madde tezy iline dair teklifi kanunisi (2/369) :2. Dönem 10. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 321

Gaziantep Mebusu Kılıç Ali Beyin; takdirname ile taltif edilen zevata bir alâmeti mahsusa tespiti temenniyatına dair takriri (4/135) :(2. Dönem 12. Cilt 40. Birleşim - Sayfa 288)

Gaziantep mebusları Kılıç Ali ve Ahmet Remzi Beylerin; Gaziantep istihlâs mücadelesinde şihit olan Şahin Beyin oğluna hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında teklifi kanunisi (2/459) :(2. Dönem 15. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 314)

Gaziantep Mebusları Kılıç Ali ye Ahmet Remzi Beylerin; Gaziantep istihlâs mücadelesinde şehit olan Şahin Beyin oğluna hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında teklifi kanunisi (2/459) :(2. Dönem 15. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 315)

5.1.5. Hafız Mehmet ŞAHİN

5.1.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmalar

Keller Malatya-Ergani-Diyarbakir demiryollarının inşasına dair kanun münasebetiyle sözleri:“Kellerden gayet arızasız müstakim bir yol olduğunu biliyoruz. Hâlbuki Ceyhan’a gidilirse birçok tünellere, birçok himmetlere muhtaç olduğunu biliyoruz.

Memet ŞAHİN (Gaziantep) *“Beyanatu âliyelerinden anlaşıldığına göre halen keşfolunmamış olduğunu anlıyoruz. Çünkü Kellerden gayet arızasız müstakim bir yol olduğunu biliyoruz. Hâlbuki Ceyhan’a gidilirse birçok tünellere, birçok himmetlere muhtaç olduğunu biliyoruz. Bununla beraber zatiâliniz diyorsunuz ki, Ceyhan’dan yapılırsa iktisat olur. Az masraf olur. Keller’den geçerse bahçe yolundan geçer diyorsunuz. Acaba hangisi doğru, acaba bu keşf olundu mu, olunmadı mı?”*(2. Dönem 23. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 298)

Gaziantep Mebusu Hafız Şahin Efendinin, 1339 senesi İkinci Avans Kanununun posta mütaahhit ve sürücüleri hakkındaki maddei mahsusasının tefsirine dair takriri (4/26 mükerrer) : (2. Dönem 2. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 111)

“Medresetülhattanin hattatlar mektebi unvanına tebdili teklif ederim. 30. 3. 1341 Karahisarı Sahip Ruşen Eşref”

Memet ŞAHİN *“Efendim; medresetül hattatîn ismi esasen tarihî bir isimdir. Biz bu medrese isminden acaba neden teneffür ettik? Bunun ismini tebdil etmek istiyorsunuz da...”*

Memet ŞAHİN *“Ramazan ayı diyoruz, niçin oruç ayı demiyoruz? Namaz kılarken (Allahuekber) diyorsunuz. Niçin (Ekber)’i tebdil etmek istemiyorsunuz? Arabî kelimeler sözlerimizde, ibadetimizde gerek taatımızda nasıl müstamel ise bu gibi isimleri neden kaldırmak istiyorsunuz? Bilmem ki.. Çok rica ederim, medresetül hattatîn unvanını kabul ediniz. Esasen tarihî bi isimdir.”*(2. Dönem 16. Cilt 89. Birleşim - Sayfa 270)

“Belediyeye talik olunmak üzere memleketin şahsiyeti maneviyesine Büyük Millet Meclisi bir istiklâl Madalyası verecek olursa bu kâfidir.”

Memet ŞAHİN “*Kıfayeti müzakerenin aleyhinde söyleyeceğim efendim. Müzakere kâfi değildir demeyeceğim ya.. Tabî esbap dermeyen edeceğim. Efendiler; Refik Beyefendinin sözlerine fazla bir şey ilâve etmeyeceğim ve Antep safhasını da arz etmeyeceğim. Yalnız İstiklâl Madalyası için Antep yazıldığı vakit Antep ahalisi içtima etti. Bu içtimada her taraftan 1800 isim getirdiler. Bu 1800 esamiye İstiklâl Madalyası verilmek için inha etmek lâzım geldi. Orada hazır bulunan zevat dediler ki: Filân yerde var, filân yerde var, biz bunlardan 1800 kişiye istiklâl Madalyası verilmesi için yazarsak bir çok hücum maruz kalacağız. Onun için bize lüzum yoktur. Belediyeye talik olunmak üzere memleketin şahsiyeti maneviyesine Büyük Millet Meclisi bir istiklâl Madalyası verecek olursa bu kâfidir, işte Efendiler istediğimiz budur. Başka bir şey değildir. Yoksa çoluğuna da, çocuğuna da hepsine İstiklâl Madalyası verilmek lâzım gelir. Bunu Heyeti Celileniz takdir buyurur zannederim. Zira on bir ay harp etmiş, üç yüz tane kolsuz ve bacaksızlarımız vardır. Binaenaleyh müzakere kâfi değildir. Çok rica ederim. Müzakereye devam edilsin.”(2. Dönem 18. Cilt 109. Birleşim-Sayfa 479)*

“Gaziantep Mebusu Hafız Şahin Bey; 14 Nisan 1334 tarihli gümrük kanununun kırk üçüncü maddesinin fıkrai ahiresinin tadili hakkında teklifi kanunisi (2/485) :(2. Dönem 19. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 212

5.2. III. TBMM (1927-1931)

5.2.1. Ahmet Remzi GÜRES

5.2.2. Ali CENANİ

5.2.3. Ferit ARSAN

5.2.4. Ali KILIC

5.2.5. Resit AĞAR

5.2.6. Memet ŞAHİN

5.2.1. Ahmet Remzi GÜRES

5.2.1.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Yozgat Mebusu Tahsin Bey ve rüfekasının, Kastamonu Mebusu merhum Mahir Efendi ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri: “Encümen maaş tahsisi cihetine gitse idi de onların mütemadi ihtiyaçlarını düşünse idi, daha hayırlı olurdu.”

AHMET REMZİ GÜRES “Efendim, merhumun bıraktığı zevcesi ve evlâdına böyle bir ikramiye verilmesi esasına bendeniz muhalif değilim, fakat hatırlıyorum ki bir hâdise olmuştur: Böyle ikramiye verildikten sonra evlât ve ayali açtır, perişandır diye maaş tahsis edilmiştir, her ikisi olmasın diye temenniyatta bulunacağım, mümkün ise encümen maaş tahsisi cihetine gitse idi de onların mütemadi ihtiyaçlarını düşünse idi, daha hayırlı olurdu. ikramiye verilir, birdenbire sarf olunur, bilahare tekrar müracaat olursa iki defa için Hazineye yük tahmil edilmiş olur diye düşünmekteyim.” (3. Dönem 4. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 43)

Müstahzaratı ispençiyariye ve tıbbiye kanunu münasebetiyle sözleri:

AHMET REMZİ GÜRES “Burada (müstahzarı terkip eden edviye ve mevaddı mübeyyin musaddak bir formül) denilmektedir. Bu hususta sanat sırrı olduğuna nazaran bir formülü her sanatkârın bildirmesi mahzurlu olabilir. Vekil Bey bu noktada ne düşünüyorlar efendim.”

DOKTOR REFİK BEY (Sıhhiye Vekili) Mesele bunun sureti terkip ve imalindedir. Bu, fabrikalar ve bazı müessesatça sır addolunabilir. Binaenaleyh bu formülü vermekte hiçbir mahzur yoktur ve veriyorlar ve bugüne kadar memleketimize gelen bütün edeviyenin kâffesinin formülleri bize verilmektedir. Bittabi biz bu formülleri muhafaza ediyoruz. Sırf bunun sureti imalidir ki kendilerince bir sırrı sanattır.(3. Dönem 4. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 132)

Memurin Kanununun 85. maddesinin birinci fıkrasının tefsiri münasebetiyle sözleri:“Memur kendisine teklif edilen herhangi bir vazifeyi, maaşı eski maaşının muadili olduğu takdirde o memuriyeti kabule mecburdur”

AHMET REMZİ GÜRES “Efendim burada mevzuubahis olan tefsir mazbatası, memurini muvakkat encümeni mazbatasıdır. Zannedersem Beyefendinin sordukları mesele hademei hayrata taalluk eden ayrı bir meseledir. Bu tefsir, açıkta kalan memurlara herhangi bir hizmet teklif edildiği takdirde maaşları kat olunacak mı, olunmayacak mı meselesinin tefsiridir. Memur kendisine teklif edilen herhangi bir vazifeyi, maaşı eski maaşının muadili olduğu takdirde o memuriyeti kabule mecburdur, fakat kabul etmezse bu istinkâfi maaşının katını mucip olur, ancak Devlet herhangi bir suretle açıkta bulunan memuruna ücretli bir hizmet teklif ederse bu hizmeti kabul ettiği takdirde maaşının katı icap etmez. Çünkü ücretlidir ve muvakkattir, şayet bu ücretli hizmeti memur rızasıyla kabul edecek olursa, tabii kendi rızasıyla kabul etmiş olduğu için kendi rızasıyla tekabül ettiği hizmetten dolayı maaşının katı lâzım gelir. Tefsirin mevzuu budur efendim.”(3. Dönem 4. Cilt 82. Birleşim - Sayfa 347)

Kadastro ve Tahrir Kanunu münasebetiyle sözleri: “Arazi tahrir yapılırken vergi kıymetlerinin de tesbiti faidelidir ve böylece hareket edilirse, eldeki senedat menkul kıymet mahiyetinde iktisap eder.”

“Bütçe Encümeni Mazbata Muharriri Ahmet Remzi GÜRES “Kadastro kanununun İktisat Encümenine havalesi hakkındaki mütalaalar için diyecek bir söz yoktur, bir kanun ne kadar tetkik olunursa o kadar tekemmül eder. Bendeniz; burada kanunun bazı noktalarına karşı serdedilmiş bir kısım itirazlara cevap vereceğim. Müsaade ederseniz kısaca arz edeyim. Arazi tahrir yapılırken vergi kıymetlerinin de tespiti faidelidir ve böylece hareket edilirse, eldeki senedat menkul kıymet mahiyetinde iktisap eder. Memleketin mütedavil servetleri meyanında bunlar da mevki ahzeyler, yolunda kuvvetli bir mütalaa vardır ki bunu Şuuri B. arkadaşımız burada beyan ettiler. Encümen bu noktayı müzakere ederken kıymetlerin bilhassa mütehavvil bulunduğu cihetine atfî nazar etmiştir, kıymetler malûmu alileridir ki, bilhassa şu zamanda her vakit mütehavvildir. Vergi kıymetleri daha çok takarrür etmiş bir esasa istinat etmelidir. Arazi kanunu ile bu ciheti Hükümet teklif etmiştir. Encümenimizde tetkik olunmaktadır. Sonra kadastro ile birlikte kıymetin tespiti meselesine gelince; bilhassa menkul servet mahiyetine geçebilecek tarzda kıymetin tespiti malûmu âliniz, mühim bir meseledir. Zira kıymetler her an mütehavvildir. Hâlbuki bu, malûmu âlileridir ki, Devlet taahhüdü namına başlı başına bir mahzur teşkil eder. Diğer

itirazlar; tahrir tarzlarına aittir, tatbikata taallûk eder. Onun için bu hususta bir şey arz etmeyeceğim.” (3. Dönem 26. Cilt 31. Birleşim - Sayfa 6)

Türkiye Cumhuriyetiyle Osmanlı Düyunu Umumiyesi hamillerinin mümessilleri arasında aktedilen mukavelenamenin tasdikine dair Kanun münasebetiyle sözleri: “Lozan Antlaşmasına göre borcumuzu hissemize düşen ve kudretimiz derecesinde ödeyebileceğiz. Ancak bu kadar ağır şartla değil. Bunun yeniden tetkiki lâzım gelir.”

AHMET REMZİ GÜRES “*Müzakere ettiğimiz mukavelename çok eski zamandan beri Osmanlı imparatorluğunun muhtelif tarzlarda, muhtelif devirlerde akt etmiş olduğu istikrazların nihayet bize tahmil ettiği yükten bahseden bir mukaveledir. Türk milleti istiklâlini kazandıktan sonra harap, perişan bir vatan karşısında kaldı. Bunun imar ile meşgul olacakken bu mukavele ile teklif olunan şartı kabul ettiğimiz takdirde yalnız bu borçların tediyeye edeceğimizi düşünmek, diğer ihtiyaçlarımızla bu tediyeye zaruretini karşılaştırılmak bizim için cidden endişeli bir vaziyet ihdas edecektir. Böyle mühim bir mukaveleyi kısa bir zamanda tetkik etmenin ne derece mümkün olduğunu takdir buyurursunuz. Mukavele hamilleri için kabul edilen müddet kadar dahi bir müddet elimizde mevcut değildir. Mukavelenin bir maddesi bizi bu mukaveleyi ya kabul veya reddetmek iztirarında bırakmaktadır. Bunun için elimizdeki müddet yalnız bu gündür. Bu gün ya kabul veyahut reddedeceğiz. Bu derece dar bir zamanda mukavelenin tetkik edilmesi hakiki bir neticeye varılması zannederim mümkün değildir. Mukavelenin esası şöyle hulasa edilebilir; En eski zamanlardan beri kabul ve akt edilmiş olan istikrazların tamamen ve aynen kabul edilmesi, resülimalen tesviye olunmuş bulunan mebalîğ olarak Türkiye'nin borcudur, İşte bir manasıda budur...vd” (3. Dönem 6. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 15-16-17-18)*

AHMET REMZİ GÜRES “*Hükümet tarafından T.B.M.M. namına taahhüt ifa eylediği veyahut onun namına imza vazolunduğunu söylemedi. Maliye Vekili Bey ifademi yanlış telâkki etmişlerdir. Bendeniz dedim ki; mukavelenamenin madde mahsusatında Kânunuevvel I tarihine kadar eğer Meclis bu mukaveleyi tasdik etmezse tarafeyn taahhütten beridir. Yani bu mukaveleyi imza eden hamiller ve mümessilleri ve diğer imza koyan*

banka mümessilleri bu mukavele ile bir taahhütte bulunmuşlarsa bu taahhüt, bu mukaveleyi T.B.M.M.'nin bir Kânunuevvele kadar tasfikle meşruttur. Şu halde biz ya tasdik edeceğiz veya reddedeceğiz, bu elimizdedir. Elimizde değil demedim. vaktin darlığından bahsettim.”(3. Dönem 6. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 26)

İngilterede kâin (Thames Iron Works) fabrikalarına sipariş olunan üç adet uskurly vapur esmanına mahsuben sabık Bahriye nazırı Mahmut Muhtar Paşa ile Mâliye nazırı Nail Bey tarafından kefaletsiz olarak tediye ettirilen yirmi bin ingiliz lirasının müsebbiplerinden tazminine ait dava safahatından bahis ve bu kabil davaların mercii niyetinin tayin ve tefsirine dair 8/120 numaralı Baş Vekâlet teskeresi ve Adliye ve Teşkilatı esasıye encümenleri mazbatalarile mezkûr encümenlerden mürekkep Muhtelit encümen mazbatası mazbata hakkında sözleri:

Ahmet Remzi GÜRES “Davanın ilk defa vukua geldiği tarih nedir? Birinci sual bu . İkincisi temyiz ilamı hangi tarihte tashihi karar şeklini dahi havi olduğu halde çıkmıştır? Ve bu tarihle Meclise müracaat tarihi arasındaki müddet nedir? Encümeniniz nihayet ortada bir Devlet zararı olduğuna göre işin ne yolda hal edilmesi kanaatindedir?”(3. Dönem 8. Cilt 35. Birleşim - Sayfa 33-35)

Hükümet bu kanunu 4 muhtelif vilâyette tatbik edecek, halk verdiği beyannamede miktarları eyi tesbit etmezse daha doğrusu tatbik edilmesinde müşkülât görülürse, yeniden esaslı tedbirlere başvurulacaktır, hakkında sözleri:

“Bütçe En. M. M. Ahmet Remzi GÜRES“Efendim; teklif olunan ve encümenimizce kabul edilen lâyiha tamamen halkın lehine ve Devlet hazinesinin oldukça varidatını müteessir edecek ve binaenaleyh Hükümetçe tecrübesi cidden düşünülecek bir kanundur. Şimdiye kadar arazi ne vaziyette idi? Ve bunların tesbiti muamelesi ne yolda yapılmakta idi? Cümlelizin malûmudur ki tahrir basit olarak tahakkuk memurlarının arzu ve takdirine bırakılmıştır ve bu vaziyet ne arazi sahiplerinin hukukunu, ne de Hükümetin hukukunu temin edecek bir vaziyette değildir. Yeni teklif; doğrudan doğruya halkın kendisine, kendi vergisini söyletmektedir. Bu teklif içinde görüyoruz ki halkın mümessili olan heyeti ihtiyariyeler ve halkın intihap ettiği insanlar tarafından arazinin cinsi, evsafı tayin ve muhtelif derecelere taksim edilmektedir. Bu itibarla muhtelif cins, muhtelif evsafdaki arazi

parçalarının kendi sınıfına göre vahidi kıyası kıymeti heyeti ihtiyariyece müntehap mümessiller tarafından tayin olunduktan sonra yine ahalinin kendisi tarafından verilen beyanname ile dönümü tesbit edilip o dönüm miktarı, mintakası vahidi kıyasî cetveline nazaran kıymete tahvil olunarak vergiye raptedilecektir...vd’’ (3. Dönem 19. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 246)

Maarif Teşkilatı Kanununun 11. maddesinin iki sene müddetle tecili hakkında olan Kanun üzerine sözleri:“Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından yapılan 1 020 000 liralık borcun hazinece deruhte edilmesine dair kanun kakında”

“Bütçe Encümeni M. M. Ahmet Remzi GÜRES “Efendim; idarei hususiyelerin malî vaziyetleri malûmunuzdur. Bu vaziyet dolayısıyla her sene kanun getiripte talikine tekrar edeceğimize dedik ki ancak iki sene zarfında bunun karşılığı derpiş edilebilir ve onun için iki sene tehir ettik. Yalnız şayet bir sene zarfında kabili hal olursa diğer mubayaa müracaat etmek suretiyle vermek mümkün olursa birs eneye tehirinde mahzur yoktur. Muallimlerin mesken bedelinden mahrumiyetleri cümlemizce teessüre şayandır. Fakat arz ettiğim gibi umumî bütçeyi alâkadar etmez, filen mümkün değildir. Bu vaziyeti kanunla ifade etmeği tekrar tecille tercih ettik...vd’’ 3. Dönem 20. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 184

Emin Bey (Eskişehir) Geçen bir iki meseleye şahit oldum. Ottan yapılan ipekli yerine safi ipekli geçiriliyor. Bunları da Yahudiler geçliniyor. Bu sene Ayıntap cihetine gitmiştim, henüz kendi paramızı bilmiyorlar. Esbabım kendi kendime orularına tetkik, ettim. Kısmı azamı Halep'ten kaçak suretiyle ve gümüş para ile alıp veriyorlar sorularına dair sözleri:

Ahmet Remzi GÜRES“Arkadaşım Ayıntap'ta tedavül den paranın madenî para olduğundan bahsettiler. Bir mühim meseleye temas ettiklerinden, bendenizde bu meseleyi biraz tetkik ettiğim için Heyeti Aliyenize bu hususta bir kaç kelime ile kısaca arz edeceğim: Hakikaten Türkiye'nin parası her tarafta tedavül ederken, Cenup hududumuzda madenî paranın tedavüle maruz tutulması bir tetkik mevzuudur. Bilmiyorum. Mütehasıs ve salahiyyetar zevat bu meseleyi ne dereceye kadar tetkik etmişlerdir, ne çare düşünmüşlerdir. Bendeniz bizzat takip edecek vesaitim de olmadığı için tamamen tenevvür etmiş vaziyette değilim. Ancak arkadaşımızın söylediği

mesele ile madenî tedavülün arasında pek münasebet olmasa gerektir...vd” (3. Dönem 3. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 182)

AHMET REMZÎ GÜRES “*Emin Bey arkadaşımız, orada dairei intihabiyesine mensup olmaklığım dolayısıyla bana vazifemi hatırlatmak istediler. Vazifem elimden geldiği kadar tenvirinden başka ne olabilir? Bendemiz yalnız madenî paranın tedavülünün neden dolayı olduğunu arz etmek için kürsüye çıkmıştım. Davet ettiler, müsaade buyurlarsa bu hususta birkaç düşüncem var arz edeyim: Bundan evvel Emin Bey arkadaşımızı temin edeyim ki, madenî para tedavülünü kaçakçılıkla alâkası hemen yok diyebiliriz. Çünkü, gümrük hudutları Ayıntap civarında teessüs etmezden evvel Ayıntap 'ta madenî tedavül vardı. Konya'da, Adana da evraki nakdiye tedavülü vardı. Tarih olarak aradaki birkaç senelik fark, arkadaşımızın bu noktai nazarda haklı olduğumu ispat edecek kadardır. Mamefiş ben işin münakaşasında değilim. Müsaade buyrulursa kaçakçılık hakkımdaki fikirlerimi arz edeyim: Kaçakçılık hakikaten vardır ve kaçakçılığın en büyük sebebi, bilhassa kaçakçılığa mani olacak memurların, kaçakçılığa mani olacak hudut kıtaatının bu işi ihmali, bu hususta kısmen alakadarlık gibi bazı hususati zikretmek lâzım gelir...”3.Dönem3.Cilt 63. Birleşim - Sayfa 184-185)*

AHMET REMZÎ GÜRES “*Muvazenei Umumiye Kanununda ahkâmı daimeyi haiz, mahiyeti itibariyle daimî olan maddeleri bulundurmanın bir mahzuru da şimdiki açılan münakaşada görüldü. Şimdiki münakaşada Muvazenei Umumiye Kanununa merbûten her sene hükmü tecdit edilen, ahkâmı daimî olan maddelerin birisine taalluk eden bir münakaşadır. Kaçağın derdesti dolayısıyla ikramiyenin sureti tevzii tatbikatta ne yolda hareket edilmesi mevzuubahistir. Bilvesile bu mesailin bir tefsiri talebine müncer olduğu ve bu tefsirin de encümenlerde tetkik edilmekte bulunduğunu öğreniyoruz ve biliyoruz. Şimdi tefsir dolayısıyla meselenin aslını halletmeye imkân yoktur. Bunun hakkında ihtisas encümenleri tarafından mütalaat dermeyan edilmediği cihetle şu zamanda sırf senelik Bütçe Kanunu dolayısıyla yeniden müzakere ederek tadilât yapmaya da imkân yoktur.” (3. Dönem 3. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 352)*

Belediye Vergi ve Resimleri Kanununun 20. maddesini muaddil kanun münasebetiyle sözleri: “Kile deyince memleketin her tarafında bin türlü kile vardır.”

AHMET REMZİ GÜRES (Gaziantep) *“Efendiler, Encümen Reisi Bey Ticaret Encümeni namına tekli-fin eğer Meclisi Âlice kabulünde mahzur olmazca kabulüne iltihak ettiler. Zannederim öyle bir fikirce bulundular. Halbuki kile deyince memleketin her tarafında bin türlü kile vardır. 20 okkadan tutunuz 120 okkaya, hatta daha ziyadeye kadar kile vardır. Hangi kile üzerinden alınacaktır? (3. Dönem 4. Cilt 70. Birleşim - Sayfa 13)*

5.2.2. Ali CENANİ

5.2.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

1340 Senesi hesabı katisine mütedair mutabakat beyannamesi münasebetiyle sözleri:“Bir kanunu mahsusla un ve zahirenin tereffüüne mani olmak için Ticaret Vekâletine beş yüz bin lira tahsisat verilmiştir. Bendeniz bundan iki sene evvel vekâletten çekildim. Ondan sonra hesabatin ne suretle cereyan ettiğini bilmiyorum.”,“1340 senesi hesabı katisine mütedair mutabakat beyannamesinin takdim olduğu hakkında (3/70) numaralı Divanımuhasabat Riyaseti tezkeresi ve mezkur beyannamenin sekizinci fıkrasına dair Divanı mahusebat Encümeni mazbatası”

ALİ CENANİ (Gaziantep) *“Muhterem arkadaşlar; bir kanunu mahsusla un ve zahirenin tereffüüne mani olmak için Ticaret Vekâletine beş yüz bin lira tahsisat verilmiştir. Kanunun birinci maddesi bu maksat için mubayaatta bulunmak üzere Ticaret Vekâletine mezuniyet veriyordu. İkinci maddesi: Sermaye olarak beş yüz bin lira tahsisine, üçüncü maddesi de alış ve satış muamelesinin tedviri ve satıştan hâsıl olan mebalığın yeni muameleye hasrı için 1341 senesi Ağustos gagesine kadar yeni mubayaatta bulunmaya mezuniyet veriyordu. Bu kanunla beş yüz bin lira sermaye Maliye Vekâletinden İş bankasına tevdi olundu. O zaman bendeniz vekil idim. İstanbul’da bir komisyon teşkil ettim ve bu parayı komisyonun emrine tevdi ettim ve kanunun Mecliste müzakeresi esnasında zabıtlarda mevcuttur bu meselenin bir muamele-i ticariye olarak devredilmesi ve beş yüz bin lira ile bunun 3-4 misli muameleye girişilmesi mevzu bahis oldu. O vakit hükümeti ve Meclisi Âlinin kanaati bu idi. Beş yüz*

bin lira ile tabii muamelât yapılamazdı. Bu sermaye olacaktı ve bu sermaye ile bunun 3-4 misli fevkinde muameleye girişmek mümkün olacağı mevzubahis olmuştu. Filhakika İstanbul'da bu mesele ile meşgul olan komisyon iki milyon liraya yakın muamele yapmıştır. Bankı Osmanî ile bir mukavele akdedildi. Satın alınan zahire Bankı Osmanî'nin eliyle ve onun kefaletiyle devir olunacak ve İstanbul Şehremanetine, İzmir Belediyesine ve Karadeniz sahilindeki Vilâyetlere zahire gönderilecekti. İstanbul da bidayeten beş bin ton buğday satın alındı. Komisyon bunun bin tonunu İzmir Belediyesine gönderdi. Dört bin tonunu da muhtelif tarihlerde ki zannederim ağustos gayesinden çok sonraya kadar, bir sene kadar sürmüştür Şehremanetine vermişti. Bir kısımda Adapazarı'ndan ve Romanya'dan mısır satın alındı, Karadeniz sahiline gönderildi. Adana'dan buğday satın alındı, İzmir'e gönderildi. Bu zahirelerin içinden bir kısmı Müdafaa-i Milliye ye verildi. Müdafaa-i Milliye Vekâleti ita emri verdi, Maliyeye tevdi olundu. Bir kısmı muhacirine tevzi edilmek üzere İskân Müdüriyeti Umumiyesine verildi, iskân Müdüriyeti Umumiyesi bir ita emri kesbeti, Maliye Vekâletine tevdi olundu. Karadeniz sahilindeki vilâyetlerin ve Şehremanetinin hesabı tedricen intaç olunacak. Hesabın neticesini almak üzere o zaman hükümetin müsaadesiyle teşkil etmiş olduğumuz Sanayi ve Maad'in Bankasına devr olundu. Divanı muhasabatla vuku bulan ihtilaf 2 - 3 nokta üzerinde tavazzuh ediyor. Divanı muhasabat, İstanbul'da teşekkül etmiş olan komisyonu muhasibi mesul addetmiyor. Maliye Vekâleti usulen bir muhasibi mesul tayin etmedi, binaenaleyh muharibi mesulün eliyle devr etmedi, diyor, İstanbul'da bu muamele ile meşgul olan komisyon muhasibi mesul vaziyetinde değildir. Çünkü Maliye Vekâletinin emri altında değildir diyor. İkinci mesele de: Ağustos gayesinde hesap kat olunmalı idi ve bu muamelenin neticesine hasredilmiş olan mebalîğin hazineye verilmeli idi diyor. Hâlbuki üçüncü madde gayri sarihtir. Muamelâtın hitamında varidat kaydedilmek üzere teslim olunur diyor. Un ve zahire satışından hasil olacak mebalîğ 1341 senesi gayesine kadar diğer mubayaaya ait olan muamelâtın tedbirine aittir diyor. Beş yüz bin liralık sermaye zaten bu işi görmeye kâfi değildi, bir taraftan zahire satın alınacak diğer taraftan da satılacak, hâsıl olan sermaye ile yeni muameleye girişilecektir. Ağustos gayesine kadar devam eden alım satım muamelesinin, ağustosun son gününde katı mevzubahis değildir. Yalnız yeniden zahire alış satışı yapılamazdı. Ağustos nihayetine kadar zahire satın alınmıştır, ondan sonra yeniden zahire

satın alınmamıştır. Fakat mevcut zehair tedricen mahallerinde sarf olunmuştur. Ondan hasıl olan meblağ sanayi ve maadan bankasına hesabatın toplanması için oraya bırakılmıştır. Bendeniz bundan iki sene evvel vekâletten çekildim. Ondan sonra hesabatın ne suretle cereyan ettiğini bilmiyorum.”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul)“ Bu araba fabrikası nedir, ne vakit verilmiş”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Müsaade buyurun hepsini arz edeceğim.”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Bu arabalar da un getirsin diye mi?”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Bu muamelât bitip de paralar tedricen Sanayii Ve maadin Bankasında birikmekte olduğu sırada Adapazarı fabrikasının bir vagon tamir edecek bir fabrika halinde işletilmesi mevzuubahs oldu. Bu fabrikanın bir kısım eshamını zaten evvelce Maliye Vekâleti almıştı”.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Açlarla bunun alâkası nedir? Onu izah buyurun. Açlara ekmek yetiştirmek: üzere para verilmişti. Bunun araba fabrikasıyla ne alâkası vardır?”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Bu fabrikanın dörtte bir hissesini Maliye Vekâleti almıştı. Diğer dörtte üç hissesinin bir kısmını alarak hükümetin bu eshamın ekseriyetini elde etmesini ve fabrikanın şimendiferlere vagon tamir etmek ve hatta vagon inşa etmek için mühim bir müessese halinde idaresini bendeniz muvafık buldum fabrikayı keşif için bendeniz, bir heyeti mütehassısa gönderdim. Makine mühendislerinden İlhamı Nafiz Bey ile Sanayi ve Maadin Bankası Meclisi idare azasından Abdullah Hüsrev Beyi fabrikanın keşfi için gönderdim. Bu iki zat fabrikanın heyeti haziranında bugünkü fiyatla.”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Kanun hangi maddesine müstenit idi beyefendi? Orasını kapalı geçiyorsunuz, dokunmuyorsunuz”.

ALİ CENANİ BEY (Gaziantep) “Müsaade ediniz arz ederim efendim. Zatı âliniz de söylersiniz, bendeniz de müdafaa ederim, müdafaa etmek halkımıdır.”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Anlaşılmadık nokta kalmasın.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Kalmaz efendim. Her noktası anlaşılır. Bu heyeti mütehassısa fabrikanın vaziyeti hazırasını orada keşfettiler. Fabrikanın içerisinde olan alât ve edevatın ki bir sureti bendenizde mevcuttur büyük bir defter halinde her birisinin kıymetini ayrı ayrı tespit ettiler. İmzaları altında vermiş oldukları defterde fabrikanın kıymetini 201 951 lira olarak tespit etmişlerdir. Bundan başka bu fabrikanın hususî bir ormanı vardır. Bu ormanın kıymetini 9610000 lira tahmin ettiler. Bu hususî ormandan başka fabrikamın işletmek maksadıyla devletten almış olduğu bir orman daha vardır^O ormanın kıymetini 200 000. lira olarak tahmin ettiler, Fabrikanın bütün eshamı 8 400 sehimdir. Bu 8400 sehimin nisfini ben 135 000 liraya satın aidini. Bir milyon iki yüz bin lira kıymetinde olan ormanın 600 000 lira kıymetindeki nisfini da 135 000 liraya satın aldım. IBunun fevkinde olarak 200 müessese hissesinden 100 hissesini bu hisseleri satmış olanlardan bilabedel yine hükümete mal ettim. Düşündüğüm şu idi: Fabrikanın 2000 sehimini maliyede, 2000 sehimini devlet demiryolları Mannda, 20010 sehimini sanayi ve maadin bankasında olmak üzere devletin bu üç müessesesi arasında memleketin en büyük fabrikası halinde meydana gelmesini kastediyordum. Fabrikanın en eski meclisi idaresini değiştirdim. Yeni meclisi idare teşkil ettim ve meclisi idaresinin yenli azasını iki tanesini demiryollarından, ilki tanesini Sanayi ve Maadin Bankasından, iki tanesini hükümetin gösterdiği ki zattan mürekkep olmak üzere intihap ettirdim. Maksadımı; memleketin böyle büyük bir müessesesi olan bu fabrikamın ikmal ve itmam ettirilerek devletenafi olması idi. Arz ettiğim gibi kıymetine baktım, benim verdiğim paranın üç dört mislidir. Bupara bugün...”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Mavazı lehine masruf değildir.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Müsaade buyurunuz arz edeceğim efendim. Bir Alman şirketiyle muhabereye giriştim. Bize, iştirak teklif etti. Oıştirakte mühim 'bir sermaye koyacaktı. Anadolu Demiryollarında olan eski vagonları tamir ederek, yeni vagon haline koyacaktı,. Fakat bendeniz vekâletten çekildim. Saniyen: Sanayi ve Maadin Bankası ile Anadolu şimendiferleri ile meseleyi alâkadar

etmek ve mahsubunu yaptırmak için imkân göremedim. Meselenin şekli budur. Diğer hesabatın intacına gelince: Bendeniz tabii vekâletten çekildikten sonra ne şehremanetinden ve nede Trabzon, Samsun, Rize vilâyetlerinden hesap istemeye imkân vardı. Hesabat onada kalmıştır. Divanı muhasebat hesap istediği zaman evvelce Müdafaa-i Milliye, iskân Müdüriyeti Umumiyetine verilmiş olan paralar mahsup edilmemiş olduğunu ve arz ettiğim vilâyetler ve İstanbul Şehremanetinden kalan paranın da tahsil edilmeyip intaç edilmediğini görmüş.; Böyle nakıs surette kalması tabiatıyla Divanı muhasebatın nazarı dikkatini celp etmiş,fakat zannediyorum ki yapılacak muamele; hesabatı intaç ettirilerek bunda hazinenin zararı olmuşmudur? Zararı olmuş ise ne şekilde olmuştur? Para kimlerin zimmetinde kalmıştır ve kabili tahsil mi, değilmi? onları tetkik etmek lâzımdır. Hesap bugün rüyet edilmemiştir. Hesabın rüyeti neticesinde taayyün edecek vaziyete göre bir karar vermek icap eder. Halbuki hesap hali üzere durmaktadır. Bendemiz yaptığımız muameleyi aynen söylüyorum. Ben memleketin menfaatine hizmet etmek istedim. Aksini yapmadım. Fakat zarar yapmış isem bugün hayatı siyasiyem yirmi seneyi geçmektedir. Şimdiye kadar bir zarar yapmamışumdur. Eğer bundan devlete bir zarar hâsıl olmuş ise neticei maliyesini kabul ederim.”

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) “Divanı Âlide maznun olan Doktor Fikret Beye paraverilmesi esbabını izah etmediniz?”

ALİ CENANİ BEY (Gaziantep) “Pekâlâ onuda arz edeyim, sözümü kesmeyiniz.

İBRAHİM SÜREYYA BEY (Kocaeli) “Filan yerde maznun demek doğru değildir. Bunda maksadı mahsusunuz vardır, mugalata yapıyorsunuz.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Ekmek pahalılığı mevzubahis olduğu zaman, İstanbul'da ekmek fiyatını tenzil etmek için hariçten zahire alıyorduk. Trabzon ve İzmir vilayetlerine zahire gönderiyorduk. Fakat Ankara'da ekmeğin okkası 27 kuruşa yeniyordu. Meclisin zabıtlarında bu aynen mevcuttur. Burada ekmeğin okkası 27 kuruş, buğdayın okkası 14,15kuruş idi. Acaba Ankara için ne yapabiliriz, ekmeğin kıymetini tenzil etmek için ne çare bulabiliriz diye düşündük. Maksadımız ekmek fiyatının tenzili idi, Tetkik ettik burada ekmek

fiyatının fazla olması İstanbul'dan un olarak Ankara'ya gelmesinden ileri geliyor.”

AHMET HAMDİ BEY (Yozgat) “O da öylemi olmuş?”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Beyefendi bunlar vakayı ile sabit olan şeyler. Sonra düşündük ki Ankara'da bize un çıkaracak bir fabrika meydana gelirse ekmeğin fiyatı burada da tenzil edilebilir. Bir fabrika yapmak için yetmiş, seksen bin lira lâzımdır. Bu fedakârlığa gitmeyi doğru bulmadık. Mektebi Mülkiye mezunlarından Mukbil Bey namında birisi Fikret Beyle beraber müracaat ettiler. Yalnız karıştırmıyorlar ki Mukbil Bey Ali Rıza Beyin biraderi değildir. Diğer bir Mukbil Beydir. Bunlar dediler ki: Bizim Ankara'da bir değirmen inşa etmek niyetimiz vardır. Değirmen inşa edecek arsa mevcut, üzerine bina inşa edecek para mevcut, yalnız Avrupa'da bir fabrikadan değirmen için lâzım gelen alât ve edevatı sipariş edeceğiz, buna kefalet edin. Bu alât ve edevat geldikten sonra taksitlerini tedricen veririz dediler. Bunlarla bir mukavele akdettik. Mukavele bugün Ticaret Vekâletinde mevcuttur. O mukavele mucibince kendileri fabrikayı inşa edecekler, değirmeni getirecek olan Avrupa'daki müteahhide bunların muayyen tekasidi vermesine kefalet edeceğiz ve kendilerine kefalet ettik. Fabrikayı yaptılar. Değirmenin alat ve edevatı geldi ve burada fabrika işledi. Yalnız bunlar iki taksidini vermemişler, bu iki taksit 11 500 liradır. Bu 11 500 lirayı Sanayi ve Maadin Bankası bunların namına tesviye etmiştir. Bunun üzerine Ticaret Vekâleti aleyhlerine ikamei dava etmiştir. Makineyi tedarik eden Ticaret Vekâleti olduğu için, makine aksamını deyni mümtaz şeklinde, bu paraya mukabil Ticaret Vekâleti hacze teşebbüs etmiştir. Henüz muhakemesi icra edilmemiştir. Fabrikanın alât ve edevatı 25 bin lira kıymetindedir. Verilen para 15 bin lira beyefendi, bunu bu maksatla yaptım.”

AHMET HAMDİ BEY (Yozgat) “Ne vakit mahkemeye müracaat edilmiştir?”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Mahkemeye ne zaman müracaat edildiğini bilmiyorum. Bendeniz vekâletten çekildikten sonra vekâlet müracaat etmiştir. Çünkü taksitlerin müddeti o zaman hulul ediyordu. O zaman vekâlet müracaat etmiştir. Muamele budur beyefendi, arz ettiğim veçhile benim yaptığım muamelâtta bir kastı mahsus yoktur. Maksadım memleketin menfaatine hizmet etmek ve bu kanunun ruhunu

tatbik etmektir. Hesabatın rüyet ve intacı neticesinde hâsıl olacak vaziyet Heyeti Celilenize bunu tamamen ispat edecektir. Hesabat görülmemiştir. Görüldükten sonra Heyeti Celileniz hakem olacaktır.”

İHSAN BEY (Ankara) “İtidal şirketine verilen parayı da izah etsinler.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) Beyefendi itidal şirketine karzen para verilmedi. İtidal şirketine Adana'dan zahire iştirâ ettirildi. Hesabatın neticesinde zannetmem ki zimmetinde bir şey olsun, onun da hesabâtı görülmemiştir.”

İHSAN BEY (Ankara) “Burada zimmet görülyor.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Hesabatı görülmemiştir. O kanun dairesinde İstanbul'da nasıl buğday satın alınmış ise Ankara'da da o şirket vasıtasıyla İzmir'e sevk olunmuş orada sattırılmıştır.”

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) “Serhatzade Abdullah Beyeverilen nedir?”

ALİ CENANİ (Gaziantep) Serhatzade Abdullah Beyin hesabından haberim yoktur.

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) “Mazbatada var.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “O ciheti bilmiyorum. Orada 2400 lira bir şey gösteriliyor. Zannetmem ki bu paradan böyle bir şey verilmiş olsun.”

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgat) “Divanı muhasebatın raporuna merbut beyanname var o okunsun.”

DİVANI MUHASEBAT ENCÜMENİ NAMINA KÂZİM BEY (Aksaray) “Mazbata münderecatını Encümen namına tekrar ediyorum. Yalnız ilâve olarak Ali Cenani Beyin mütalaalarına karşı şu maruzatım vardır: Parayı Maliye Vekâleti doğrudan doğruya

İş Bankasına vermiş buyuruyorlar. Bittabi Ali Cenani Beyefendinin imzalarıyla verilmiştir. İş Bankasına, Sanayi ve Maadin Bankasına nereye verilirse verilsin, Maliye Vekâleti evvelâ bir imza almıştır. Ondan sonra emir ve havalelerine verilmiştir. Bu varitdeğildir. Sonra muhasibi mesul meselesi diyorlar ki; Ticaret Vekâletinin şahsiyeti maneviyesine ait ise Ticaret Vekâletinde bir muhasibi mesul vardır, usulü dairesinde bu paranın alınması lâzım gelirdi. Diğer teşvikatı sınaîye teşvikatı ziraiye tertibatı vardır. Bunlar

için de Maliye Vekâleti bir muhasibi mesultayin etmek mecburiyetinde değildi zannederim. Parayı bizzat kendileri aldığı için hesabını da kendileri vermek mecburiyetindedirler. Divanımuhasibat biriki defa yazmıştır. Bu para alınmıştır. Bunun muhasibi mesulü olmak lâzımdır. Bunu tayin buyurunuz demiştir. Cevap verilmemiştir. Muhasibi mesul tayin edilmeyince Ali Cenânî Beyefendi fiilî bir muhasibi mesul vaziyetine düşüyorlar. Muhasibi mesul vaziyetine düşünce hesabı da bizzat kendileri vermeleri lâzımdır. Hesap da meydandadır. Sonra bir de Adapazarı fabrikasından hisse senedi almış hükümet hisse senedini şirketlerden alabilir. Fakat bir tahsisat kanunu vardır. Yoksa açlık mücadelesine tahsis edilen bir para ile gidip filan şirketin hisse senedi alınmaz, isterse on bin lira olsun.

ALİ CENANİ (Gaziantep) “Arkadaşlar; muhasibi mesullük meselesi veyahut fiili muhasibi mesut olur veyahut amiri ita olur meseleleri bundan sonra mevzubahis olamaz. Bendeniz aynı kanaatteyim. Heyeti Celileniz bu meselenin nasıl meydana çıkmasını arzu ediyorsanız; ben de vaziyetimin tavazzuh etmesini arzu ediyorum. Binaenaleyh hakkınız vardır, istediğiniz encümene gönderin. Mücrim İsem anlaşılınsın, değilsem yine anlaşılınsın” (3. Dönem 3. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 33)

Bu konu etraflıca tartışılmış ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Müteşekkil Muhtelif Encümeninde neticelenecektir. Efendim tahkikat Muhtelit Encümenin bir ay zarfında vazifesini bitirmesi kabul edilmiştir.(3. Dönem 3. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 21-22-23-24-25-34)

1340 Senesi hesabı katisine mütedatlar mutabakat beyannamesinin takdim olunduğu hakkında (3/70) numaralı Divanı muhasibat Riyaseti tezkeresi ve mezkûr beyannamenin sekizinci fıkrası hakkında Divanı muhasibat Encümeni mazbatası:

ALİ CENANİ “Türkiye Büyük Millet Meclisi Divanı muhasibat Encümeni 9 Karar Numarası Esas Numarası 4 Mart 1928 Divanı muhasibat Encümeni mazbatası Riyaseti Celileye Divanı muhasibat Riyasetinin 2 Şubat 1928 tarih ve (780/4) numaralı tezkeresiyle Riyaseti Celileye takdim edilip, Encümenimize havale buyurulan (3/70) numaralı 1340 senesi mutabakat beyannamesinin sekizinci fıkrasının sureti merbuttan takdim kılınmıştır. Fıkrai mezkûrede arz ve izah edilmiş olduğu üzere memleketin zahire ve un ihtiyacını teshil

eylemek ve ekmek fiyatının mehmaemken tereffüüne mani olmak üzere kanunu mahsus ile Ticaret Vekâletinin emrine tevdi edilen beş yüz bin liranın birmuhasibi mesul tayin edilmeksizin vekili sabık Ali Cenânî Beyefendi tarafından doğrudan doğruya kaibzve tedvir edilmesi ve mavuzialehinin gayrıya sarfedilmekle beraber muayyen bir müddet zarfında Hazineye iadesi meşrut bulunan mebalîği mezkûrenin şimdiye kadar hesabı kat ve tasfiye ve takip edilmiyerek kısmen bazı eşhas ve müessesat zimmetine geçmesine sebebiyet verilmesi, kısmen de mahalli istiyfası taayyün edememekte olduğu anlaşılmuş olması Encümenimizce malî mesuliyeti müsitelziim ahvalden görülmüş ve Divanımuhasibat kararnamesinin 53 ncü maddesiyle Muhasebei Umumiye Kanununun 13 ncü maddesinin son fıkrası mucibince vekillerin tayini mesuliyeti Meclisi Aliye ait bulunduğu cihetle bir muhasibi mesulü irae edilmeyen bu hesabın icrayı muhakemesi salahiyeti kazaiyeleri haricinde bulunduğuna dair Divanı muhasibatça ittihaz olunan karar Encümenimizce de muvafık görülmüştür. Encümene davet edilen Maliye Vekili Beyefendi dinlendikten sonra bu işin müzakeresine hasredileniçtimaların birinde hazır bulunmuş olan AliCenânî Beyefendi tarafından bu bapta ita kılınanzahat da defî mesuliyet edecek bir mahiyette görülememiştir. Binaenaleyh; dahilî Nizamnamemizin 169 ncumaddesi mucibince Meclisi Âli tarafından tahkikaticrası muktazü bulunmakla mutabakat beyannamesinin müteallik olduğu hesabı katî kanun lâyihasının müzakeresine talik edilmeyerek mevzubahis sekizinci fıkranın bittefrik Heyetli Umumiyenin nazarı tetkikime arzına ittifakla karar verilmiştir. Divanımuhasibat mutabakat beyannamelerinin Heyeti UmumiyesininEncümenince badettetikMeclisi Âliye sevki müteamilen cari kaidelerden olduğuna nazaran maddenin tacilen tefriki hususunumuvafık görmemekteyim.

Memleketin zahire ve un ihtiyacını teshil eylemekve ekmek fiyatının tereffüüne mani olmak maksadiyle mubayaatta bulunmak üzere 20 Kânunusani1341 tarih ve 546 numaralı Kanun ile beş yüz bin lira tahsisat ita kılınmıştır ve sermaye olarak vaz edilecek bu beş yüz bin liranın üç yüz kırk bir senesi ağustos gayesine kadar berveçhi mezkûr tedviz olunarak muamelâtın hitamında varidat kaydedilmeküzere Maliye veznesine teslim edileceği ve kablessarf Divanın vizesine tabi olmayacağı dahi kanunu mezkûrun cümleli ahkâmından bulunmuştur. Hazine hesabı umumisinde ve işbu

beyannameye merbut cetvellerde görüleceği üzere tamamen bütçeye masraf kaydolunarak Ticaret Vekâletinin emrine tevdi kılınmış olan bu beş yüz bin liraya ait hesabın Divanı muhasebat kararnamesi ahkâmınaj tevfiikan ahz ve tetkiki için bu işe ait muhasibin iraesî lüzumu bidayeten 5 Mayıs 1926 tarihli tezkere ile Ticaret Vekâletine işar kılınmış ve müteakiben gerek Vekâleti müşarürileyha ile gerek Maliye Vekâletiyle sebk eden muhabere neticesinde bu iş için bir muhasibi mesul tayin edilmeyerek mezkûr beş yüz bin liranın Ticaret Vekili sabıki Ali Cenânı Beyefenditarafından alınıp bankaya tevdi ile sarf ve tedvir edildiği anlaşılmış ve buna ait hesap dosyası dahi Ticaret Vekâletinden lieclittetik Divanımuhasabatı gönderilmiştir. Resmî bir muhasibi mesul irae edilmemiş olmasınınagöre Muhasebei Umumiye Kanunu mucibince bu işde muhasiplik sıfat ve salahiyeti iktisap eylemiş bir kimse mevcut olup olmadığı anlaşılacak üzere Ticaret Vekâletinden gönderilen evrakı hesabiye tetkikettirilerek Dirvanımuhasabatça hesap ahzı ve icrayı muhakemesi kabil olacak bir muhasibi fiilî dahi mevcut olmayıp müşarürileyha Ali Cenânı Beyefendinin İstanbul Ticaret Müdürü Muhsin Bey ve Ticaret ve Sanayi Bankası vasıtalarıyle işbu nakditedvir eylediği anlaşılmış ve Muhsin Bey ile mezkûr bankanın muhasip ad ve telakkisine imkân olmadığı gibi Ticaret Vekili olmak sıfatlıyle ifa eylediği işbu umuma ait hesabın muhakemesi de Divanı muhasebat kararnamesinin elli üçüncü maddesi mucibince Divanı muhasebatm salahiyeti kazaiyesi haricinde görülmüştür. Bâlâda arz edildiği üzere muhasiplik vaziyetinin tayini için mevcut dosya üzerindeki icra ettirilen tetkikatta mezkûr beş yüz bin liradan yüz otuz beş bin üç yüz altmış İrası ile Adapazarıahşap fabrikası hisse senedi mubayaa edildiği ve Ankara'da un fabrikası inşası için on bin beş yüz lira da Doktor Fikret ve Mukbil beylere verildiği ve yirmi sekiz bin sekiz yüz on beş lirası Adana'da itidal şirketi müdürü Yusuf Lütfi Bey ve üç bin lirasının Eskişehirli Serhatazade Abdullah Bey zimmetlerinde kaldığı ve daha bazı eşhas ve müessesat zimmetinde bir kısım mebalîği bulunduğru gibi zahire hesabındanda yüz otuz sekiz bin küsur lira raddesinde miktarının henüz tasfiye edilmediği ve on bir bin dokuz yüz küsur irasının dahi iş ve sanayi bankalarında mevcut olduğru velhasıl bu beş yüz bin liradan şimdiye kadar bir parasının Hazinei maliyeye iade kılınmadığı anlaşılmış ve mebalîği mezkûrenin tahsil ve istirdadı ve bundan dolayı mesuliyetleri icap edenlerhakkında muktazi muamelenin ifası zimmında keyfiyet Maliye Vekâletine iş'ar edilmiş ve bu baptaiki evrak

da Vekâleti Müşarünileyhaya gönderilmiştir. 5 Mart 1928 Aslına mutabıktır. Mazbata Muharriri Kastamonu Mebusu Refik’’

5.2.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmalar

Ali Cenani Bey hakkındaki Muhtelit Encümen mazbatası münasebetiyle sözleri: “Gerek şahsen, gerek başkasını menfaattar kılmak suretiyle suistimal yapmadığımı ve menfaat temin etmediğimi tespit buyurmuşlardır.”

ALİ CENANİ (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar; Encümen raporunu ve zabıtları okudum. Karar esnasındaki müzakere zabıtlarından anlaşıldığına göre encümen azayı muhteremesi stok meselesinin her safhası için verdikleri kararla gerek şahsen, gerek başkasını menfaattar kılmak suretiyle suistimal yapmadığımı ve menfaat temin etmediğimi tespit buyurmuşlardır. Masumiyetimi tespit eden bu karara teşekkür ederim. Encümen mazbatasında birtakım vazife suistimallerinden bahsediliyor. Ben hayatımda vazifemi suistimal etmedim, kendi menfaata vatan menfaatini daima tercih ettim. Üç mesele mevzubahistir. Birincisi Adapazarı Şirketi eshamını almak; ben bunu Devlet ve Vatan için kastettiğim menfaat mülâhazasıyla aldım. Bunda da hizmet ettiğime kaniim. Vicdanım müsterihtir. Bu meselede de Devlet için bir zarar yoktur, yine encümen zaptında bu eshamı satanlardan bir kısmı eshamın kıymetini iki, üç misli diye söyledikleri gibi encümen azayı muhteremesinden bazıları da satın alınan kıymetten ziyade kıymeti olduğu kanaatinde. Binaenaleyh bunda da bir zarar mutasavver değildir. Eskişehir’de ve Ankara’da değirmen yaptırmak için teşebbüste buldum, Eskişehir’de değirmen için verilen avans bilâhara iade olunmuştur. Ankara için verilen avans nasılsa dairece takibedimemiş, fakat bugün değirmen mevcuttur. İş Bankası (11) bin kûsur lira için haciz ettirmiştir. Stok parasından bunda (5) bin lira vardır. Değirmen bugün (30) bin lira değerindedir. Binaenaleyh o para da kabili tahsildir. Suistimal bir kastı mahsusa müstenit olmak iktiza eder. Efendiler; benim gerek değirmeni yaptırmakta ve gerek Adapazarı eshamını almakta memleket için hayırlıdır diye içtihat etmeğlimden başka bir kastım yoktur. Ondaki bazı ihmaller ve terahiler mevzuubahs olmuştur. Bunlardan birisi muhasibi mesul tayini meselesi, Usulü Muhasebei Umumiye Kanunu Muvakkatinin 22 nci maddesi muhasiplerin doğrudan doğruya Maliye Vekâleti tarafından*

nasp ve tayin edileceklerini gösterir, bugün hatta leyli mekteplerdeki muhasibi mesullere kadar Maliye Vekâleti tayin eder. Bu meselede Maliye Vekâletinin muhasibi mesul tayin etmemesi meseleyi ticari bir mahiyette gördüğünden dolaydır. Yoksa Maliye Vekâleti de bir muhasibi mesul tayin ederdi. Tayini, bendenizden ziyade Maliye Vekâletine ait olan bir muhasibi mesulün tayin edilmemesinden benim ihmal ve terahim mevzuibahs olamaz. Muhasibi mesulü tayin etmek Usulü Muhasebei Umumiye Kanununun 22 nci maddesine bakmıyarak Bana ait de olsa Divanı Muhasebatın vize etmemesi lâzımdı, sonra Maliye Vekâletinin itiraz ederek bu beş yüz bin lirayı tesviye etmemesi lâzımdı. Ne Maliye Vekâleti ve ne de Divanı Muhasebat, niçin muhasibi mesul tayin etmedin diyerek itiraz etmemişler. Çünkü muhasibi mesul tayin etmek bana ait değildi ki Maliye Vekâleti de lüzum görmemiş, her ikisi de buna itiraz etmemiş, eğer bunda bir mesuliyet varsa yalnız bendenize taallük etmez. Fakat biz bunu bir ticaret meselesi addettik. Muhasibi mesul ile ve Usulü Muhasebei Umumiye Kanunu ile bu meselenin tedvir edilmesine imkân yoktu. Sonra deniliyorki muhasebe müdürü her onbeş günde bir hesap verilmesini istemiş, bir müzekkere vermiş, buna dikkat olunmamış. Efendiler; hesabın bir kısmı izmir'de, bir kısmı İstanbul'da, diğer bir kısmı Karadenizdeki bütün iskelelerde idi. Bu hesabı onbeş günde toparlayıp vermenin imkânı yoktu. Sonra deniliyorki Samsun ye Trabzon'a beşer yüz ton çıkarılmak lâzımdı. Böyle bir mukavele aktolunmuş. Ben hepsini Samsun'a çıkartmışımı bu mesele takdire ait bir meseledir. Evve-lâ 500 ton Samsun'a ve 500 Trabzon'a çıkartmak üze-re lüzum görmüştük. Sonra gördükki Samsun'a depo edilerek diğer mahallere oradan sevki daha iyi olacaktır. Böyle içtihat ettik, sırf takdirî bir muameledir Sonra bir mesele geliyor ki; Samsun'dan Vekâlete mısırlar bozuluyor, bunu vilâyet istiyor verelim diye VI Martta yazılmış, 5 Nisanda cevap verilmiş, doğrudur. Aradan yirmi dört gün müddet geçmiş, fakat efendiler; bu geçen yirmi dört gün Hükümetin Şark isyanı ile meşgul olduğu bir devre idi ve o isyanın en had hir devresinde idi. 5 Martta Fethi Bey Kabinesi istifa ederek ismet Paşa Kabinesi geldi. Bendeniz de ikinci defa olarak Ticaret Vekâletine geldim. Hükümet bütün nazarı dikkatini, bütün kuvvetini Şark isyanı meselesine hasrediyordu. Hatırıma geliyor. Zannedersem bu mesele için Dahiliye Vekiline telefonla beş defa söyledim. Fakat Dâhiliye Vekili de İskân Dairesine söyledi, iskân Dairesi intaç edinceye kadar aradan müddet geçti. Dâhiliye Vekili de tabii kasten cevap vermemiş

değildir, isyan hadisesiyle meşguldü, onun için cevap veremedi. Aradan 2 sene müddet geçtikten sonra bir mesele üzerindeki ihmalin esbabını tetkik etmek, bunun üzerine hüküm Vermek zannederim biraz müşküldür. Sonra deniyorki: Adana'dan mübayaat için teminat atmamışım. Efendim esasen bu meseleyi encümen de ticari mahiyette bularak kabul ediyor, bugün tüccarlar arasında cari bir muameledir. Aramızda ticaret ile iştigal etmiş arkadaşlar da vardır. Bir sipariş verildiği zaman, sipariş veren adam eğer karşısındaki emin, mutemet, sağlam bir tüccar görürse hiç teminat ahzına lüzum görmeksizin derhal sipariş verir, parayı gönderir, aldırır. Hatta mal gönderir, sattırır. Cari olan usullerdir. Yusuf Lütfi Bey, Adanalım en muteber hir tüccarıdır. Binaenaleyh buna itimat ettimbilhassa encümende bulunan arkadaşlar da bunu böyle söylemişlerdir, işaret etmişlerdir ve beynet tüccar müteamil olan bir husustur. Efendiler, birtakım ufak tefek ihmalden bahsolunuyor. 7 bin çuval un tahkikatı için Müsteşarı göndermişim, tahkikatında birtakım aşikâr (noksanlar) varmış. Müsteşar İstaribulda idi, bendeniz telgraf çektim, tahkikat yap hana bildir dedim. Evvelâ hana telgrafla bildirdi. Tahkikatı yaptım, meselede suistimal yoktur dedi. Bilâhara kendisi buraya geldi, raporu da getirdi, şahsen suistimal görmediğini söyledi. Raporu tetkik için Ticaret Müdüriyetine havale ettim. Tabii raporu bizzat ben değil, Ticaret Müdüriyeti Umumiyesi tetkik edecekti. Esasen noksan denilen şey bir müşteriden esbabı şikâyeti sorulmamış. odur. Mufassal rapordur, zabıtlar da önümüzde olsa göreceksiniz. O raporda müdellel olarak gösterilmiştir. Her günki fiyatları göstermiştir. Unun alındığı zaman piyasa fiyatından fazla olmadığını göstermiştir. Unun muayenesinde fena olmadığını göstermiştir. Velhasıl birtakım esbabı müteaddide zikretmiştir. Raporu bizzat tetkik etmediğim için belki bu nazarı dikkatimi celbetmedi ve Ticaret Müdüriyeti Umumiyesi de bunu bendenize göstermedi ve bir şey söylemedi. Bu kadar meşagil arasında raporu bizzat kendimin tetkik etmekteğim hatırıma gelmedi. Belki bunda zühul etmişim. Fakat zannedersem bu gibi zühuller aranacak olursa her zaman bulunabilir zühullerdir. Sonra efendiler, asıl isnat edilen nokta; kanunun tayin ettiği zamanda paranın Maliyeye iade edilmemesi meselesidir. Efendiler, 1339 - 1340 - 13411 hesabı katileri sizin Divanı Muhasebat Encümeninizde bulunmaktadır. Birçok avans hesapları var, üç ay zarfında Usulü Mühasebei Umumiye Kanunu mucibince intaç etmek lâzım, intaç edilmemiştir. Divanı Muhasebat teşekkülünden beri birçok hesapları

muhakeme etmiştir. Avans hesapları tehhür etmiş diyerek acaba, hangi muhasibi mesul şimdiye kadar ceza görmüştür? Sonra Divanı Muhasebat Encümenindeki hesabı katileri tetkik ederseniz birçok nevakıslı mesai vardır. Bunun içinden bir tanesi seçilip huzuru âlinize gelmiştir. Bunlar acaba bir zaruretle mi yapılmıştır, yoksa kasti mi yapılmıştır? Bendeniz kaniimki yeni teessüs eden bu Hükümetin memurlarında belki biraz acemilik vardır. Teşkilâtta belki birtakım noksanlar vardır, her türlü mesele bilhassa malî meseleler kanunun arzu ettiği dairede ceryan etmemiş veyahut edememiş. Eğer ihmal ve terahiler ki zaruret maslahat icabı olarak yapılmıştır bunlar mutlak cezayı müstelzim ise bendeniz bundan kurtulacak pek az arkadaşı vardır diyebilirim. Mamafih bendeniz evvelce de söyledim. Encümen benim namus cihetinden tamamiyle masumiyetimi meydana çıkardığından dolayı müteşekkirim, ve bu meselenin de neticesinde beraat edeceğime katiyen kaniim. Hüküm Heyeti Âli-i yenezindir.” (3. Dönem 3. Cilt 61. Birleşim - Sayfa 133)

“Meselenin Divanı Alîye tevdi kabul edilmiştir. Esasen Meclisi Âli kararıyla Divanı Alî müteşekkildir. Tabii bu meseleyi de Divanı Alîye tevdi edeceğiz. Bu Divanı Alî bu meseleye de bakacaktır.”

HAKKI TARIK BEY “Tahkikat Encümenikendisine tevdi edilen işe lâyük olduğu ehemmiyetivererek işi intaç etmiştir ve mazbatasını Heyeti Celilenize vermiştir. Mazbata tetkik edildiği zaman, görülürki Ali Cenani Beyin itiraz ettiği noktaların cevaplarını tamamiyle vermiş bulunuyor. Mamafih burada söyledikleri içki Heyeti Celilelerini tasdi etmeksizin birkaç cümle ile arzedeceğim: Evvelâ beş yüz bin liranın kendisine tediyesi, sonra muhasibi mesul tayin edilmemiş olması cihetinde kendisini gayrı mesul göstermek için bu işte beş yüz bin liranın kendisine tediye edilmemesi lâzım geldiğini, ve bundan daha ziyade tediye edenlerin mesul olmasıcabettiğini işaret buyurdular. Sonra muhasibi mesul tayin etmemenin kendisinden ziyade Maliye Vekâletine teveccüh eden bir mesele olduğuna işaret ettiler. Bilmiyorum kendisine tediye edilmemesi lâzım gelirken edilmiş olması bir muhasibi mesul tayin etmek hakkı bir başka vekâlete ait olduğu takdirde bunun tayin edilmemiş olması kendisine teveccüh eden mesuliyetiizale edebilir mi? iBendenizce hayır. Nihayet böyle ise ki bendenizce böyle değildir mesulün bir iken iki olması neticesine vasil olur. Halbuki vaziyethiç de böyle değildir. Muhasibi mesul tayin ettirmek ve etmek, böyle bir talebi ortaya koymak kendi vazifesi

dahilinde idi. Bilhassa amiri ita sıfatıyla imza etmeyen Ali Cenani Beyefendinin memuru ita sıfatını almaması lüzumu gayet bedihi idi. Kendisi bir ita emri hazırlanırken oraya bu parayı tediye ediniz diye imza koyuyor. Bu parayı tediye ediniz diye imza koyan Ali Cenani Bey bu parayı Ali Cenani Beye tediye ediniz kaydını ilâve ediyor. Halbuki daha evvel muamele dürüst başlamıştı: Daha evvel tediye hakkında Muhsin Beye bir kayıt geçmişti. Ali Cenani Bey her nedense Kendisinin takdirine bırakılmış olduğunu kabul edelim bunu çizmiş ve kendi ismini onun yerine yazdırmıştır. İta emrinde bu yolda meşruhat vardır. Buna neden lüzum görüyordu? Ali Cenani Beyin encümünde bize verdiği cevap şu oldu :Beş yüz bin lirayı mutlaka ben almalı idim, çünkü başkabirisine vermekte - o kelimeyi kullandılar tehlike var idi. Halbuki bu parayı vermekte tehlike mülâhaza ettiği zata beş on gün sonra yine kendisinin kabzefctiği bütün parayı tediye etmekten çekinmiyor, hatta o zata böyle olmamıştır, dediğim gibi bir şahsı salis, istidada hiç ismi olmayan bir zat ortaya çıkmış, bu mukavele ile nasıl ise bu işe iştirak etmiş, ettirilmiştir. Böyle bir mukavele ile kendisine para verilmiştir. Nereden stok parasından. O stok parası ki kanun 31 Ağustos'a kadar bunu yalnız un ve zahire parası olarak kullanacaksınız diyar. Başka hiçbir yer sarf edemezsiniz diyar. O halde başka hiçbir yere sarf edilmemesi bir kanun ile yazılı alan bir parayı, bir Vekil kendi hakkı takdirini kanunun ve bütün Meclisin ve Reiscumhurun fevkinde tutarak nasıl başka bir yere sarf edebilir? (Bravo sesleri) işte bu mazbatanın ehemmiyetli noktalarından birisi budur. Verilen bu paradan zarar hasıl olmamıştır, buyuruyorlar, güzel; kendileri verirler, başkaları tekabbül ederler. Esasen zarar meselesi tâli bir meseledir, Bir kere kanuna menafi bir hareket var mıdır, yok mudur? Buna bakalım: Bunun adı ne olabilir? Meclisi Âli hakemdir bunun adı bizim tatbik ettiğimiz kanunlar içersinde vazifeyi suiistimal olarak kaydedilmiştir. Bunun başka adı yoktur, suiistimal kelimesinden kendisinin paradan intifa etmiş, kasti yapmıştır yolunda bir mana çıkması itibariyle rencide olması belki hatıra gelebilir. Fakat kanun içinde bu tabir olunca bizim başka bir tabir kullanmak elimizden gelmezdi. ikinci mesele; Adapazarı Fabrikasının aksiyonlarından mubayaa meselesi: Bu da kısmen stok parasının un ve zahire işleri zamanında kullanılmış olmasından mütevellittir ve bu da bu paranın Hazineye iadesi lâzım geldiği bir zamanda yapılmış bir muamele oluyor, kanun bize bu parayı un ve zahire işlerinde ve şu müddete kadar kullanacaksınız dememiş mi idi? O müddetten sonra bunu un ve

zahireye vermek değil, o işle alâkadar bir yerde kullanmak değil, doğrudan doğruya Hazineye iade etmek mecburiyetindedir. Buna başka hiçbir mülâhaza hakim olamaz. Kanun size başka bir şeye mezuniyet vermiyorum diyor, Büyük Millet Meclisinden ve kanundan başka bu para üzerinde hakim tasavvur ediyor musunuz? Ali Cenani Bey bu parayı Adapazarı aksiyonlarını mubayaada kullanmıştır. Ne için kullanmıştır? Bunda memleket için merifaat mülâhaza ettim diyorlar. Buna 'bendeniz de iştirak edebilirim. Hakikaten memleket ve memleketin menfaati mülâhazasıyla bu işi yapmışlardır, diyeyim, fakat efendiler; memleketin menfaati mülâhazasıyla yapılan bu iş kanuna muvafık alarak yapılsaidi ve Ali Cenani Bey Ağustostan sonra Meclise gelmişolsa idi, Teşrinisanının birinci günü, ikinci günü Vekil idiler ,bu Meclis huzurunda ve bu kürsüde esbabı mucibesini söylemiş olsa idi, bunu derhal red mi ederdiniz? Elbette münakaşa, müzakere ederdiniz. Derdiniz ki bunların alınması muvafıktır. işte bu parayı o zaman kullanabilirdi. Yoksa sizin mezuniyetinizi istihsal etmeden elbette kullanamazlardı, işte arkadaşlar bizi (Kimbilir?) diyor; o halde daha ziyademeşkûk bir iş demek; demek ki o vakit, meşkûk olan bu işi Meclisin takdirinden, kabulünden evvel kendisi yapmış oluyor ki, Meclisin takdirinden, kanunun takdirinden yüksek olarak hareket etmiş oluyor ki bendeniz şahsen dahi böyle bir şeye cevaz veremem. Kanun daha vasî iş yapmak için selâhiyet veriyordu. Demekki evvel emirde bu beş yüz bin lirayı kendisinin alınması hakkında hiçbir zaruret yoktu. Tediye edilmemesi lâzım gelirdi. Vize edilmemesi lâzım gelirdi ve kendisinin bittabi böyle bir muameleyi de tekabül etmemesi lâzım gelirdi. Muhasibi mesul tayini hakkında tafsile hacet yoktur. Böyle bir fiili ve mesul vaziyetten kendisini kurtarmak için kendisinin o muamelenin tashihi hakkında bir talep dermeyan etmesi hakkından kendisi mahrum ve memnu değildi, istediği zaman başka muhasibi mesul tayin edebilirdi, ettirebilirdi. Bunu yapmamışlardı; Mazbatanın ehemmiyetli noktaları bunlar değildir, mazbatanın ehemmiyetli noktaları; Büyük Millet Meclisinin çıkardığı bir kanun ile 1341 senesi Ağustosunun nihayetine kadar yalnız un ve zahire mubayaasında kullanılmak için verilmiş beş yüz bin lira bir sermayenin müddet bittikten sonra ve o müddet bitmezden evvel zahire ve un işlerinden başka yerlerde kullanılmış olmasına taallük eder. Büyük Millet Meclisinde bir kanun kabul ediliyor. Kanuniyeti tekemmül ediyor. Tatbikat sahasına geçiyor: Bu kanunla verilen 500 bin lira sermaye mutlaka un ve zahire işinde kullanılacaktır; kanun bu kaydı

muhtevidir. Bir Vekil bu kanun muvacehesinde ben memleket menfaatini düşünürüm. Hakkı takdirim var, benim dediğim olacaktır, bu parayı istediğim yerde kullanabilirim, demek sefâhiyetini kendisinde nasıl bulabilir? işte encümenin ve bilhassa benim şahsen mücadele etmek istediğim zihniyet bu zihniyettir. Büyük Millet Meclisinin ortaya koyduğu naslar kanunidir ve kanunî bir tarikle ıslah edilmedikçe, tadil edii«medikçe daima mer'd olmak lâzım gelir, Ali Cenani Bey işte bu kanuna karşı mübalâtsizlik göstermiştir. Kanun 1341 Ağustos nihayetine kadar un ve zahire alıp satacaksın diyor. Bu müddet içinde görüyoruz kî Ali Cenani Bey kendi Müsteşarının akrabasından olan Mukbil Bey namındaki bir zata un fabrikası yapmak için para vermiştir. Evvelâ bu talebi reddetmiştir. Çok musip bir hareket. Bu musip karardan ne için sarfi nazar etmiştir, anlayışlamıyor. Kendisi böyle söylemiştir 1Mart 1341 tarihinde Mukbil Bey kendisine bir istida ile müracaat etmiştir. Bir stok kanununun çıkmış olduğundan haberdar oluyorlar, ondan evvel tansisatsızlıktan yaptıramadıkları bir iş vardır, diyorlar ki: Tamam fırsat hasıl olmuştur, mademki biz bir un fabrikası yapacağız o halde bu para ile de pekâlâ bizim işimiz görülebilir. iBir Martta müracaat vaki oluyor. Ali Cenani Bey bu talebi, takdir ederim, evvelâreddetmiştir. Demmiştir ki, bu mesele teşvikau sınaî yeye mahsus bir iştir. Ben bu faslın parasını da tesis etmek istediğim banka vasıtasıyla kullanmak - istiyorum, binaenaleyh bu iş burada durmalıdır demıştır. Neden ise araya başka bir zat 'girmiştir; 12 Mayıstaikisi arasında hiçbir dairenin hiç mütalâası munzam olmaksızın bir mukavele imza edilmiştir. Eğer bu un fabrikası yapmak meselesinde Mukbil Beyin: dermeyer ettiği esbabı mucibe kuvvetli idiyse bu bir Martta daha kuvvetli olmak lâzım gelirdi. Çürüki Stok Kanunu Ağustosa doğru yaklaştıkça, verdiği müddet eksilmiş oluyordu. Onun için belki Şubat içinde Ali Cenani Bey, diyebilirdi ki maksat un, zahire fiyatları eksiltmektir; bunun için bir fabrika yaptıracağım. Bu müddet içinde belki bir dereceye 'kadar bu işler de görülebilir. Yine kanunun ikinci maddesi sarahatine menafî olmakla beraber bu müddet içinde olmuş bitmiş muamele olmak itibariyle bunun üzerinde çok tevekküle, iştigale mahal kalmıyabilirdi. Suiistimali kastı mahsusa isnad etmek iktiza eder, buyuruyorlar, Ali Cenana Bey ki Vekil olmuştur. Bu noktai nazarı yalnız kendisi müdafaa mecburiyetinoktai nazarından söylememiş bulunuyorlarsa, bundan feci akabetler gizlidir. Bizim her memur, bundan sonraher hangi bir Vekilin tahtı emrinde bulunan

memur böyle düşünebilir. Namütenahi kanunsuzluklar yapabilir ye kendilerinin vermiş oldukları emrin aksini yapmış olabilirler. Sonunda derlerki masumuz, bunda hiçbir kastı mususî takibetmedik. Böyle bir şeye adalet göz yumamaz. Samsun meselesi, Samsun ve Trabzon'a beş yüz ton zahire çıkacaktı. Ali Cenani Bey merkezden verdiği bir emirle, yapılan mukavelenin hilâfına, bunu yalnız Samsun'a çıkartmıştır. 'Bunda da hakkı takdirim vardır buyuruyorlar. Kabul edelim, eğer bu hakkı takdiri mukavele yapılmazdan evvel kullanmış olsaydılar, işte o vakit mukavelenin diğer tarafını teşkil eden akidediyecek idi ki ben ister oraya çıkarırım, ister buraya çıkarırım. O zaman fiyat da bu olacaktır. Biz böyle bir kayda tesadüf etmiyoruz. Görüyoruz ki Samsun'a çıkan bu mısırlar Trabzon'a, Rize'ye gönderilmiştir. Fakat o halde gönderilmiştir ki mısırlar filizlenmiştir, bozulmuştur, çürümüştür. Daha fecisi vardır beyefendiler, sizin Ziraat Vekâletiniz ve Dahiliye Vekâletiniz bunların katiyen bozuk olduğunu ve hatta hayvanlara bile yedirilmemesi lâzım geldiğini resmî bir rapor ile mahalline tebliğ etmişler ve orada halk öyle bir zaruret ve ihtiyaç içinde kalmıştır ki fecaat buradadır hayvanlara bile yedirilemeyecek derecedeki mısırlar orada halka parası mukabilinde satılmıştır. Demek ki efendiler bu mısırlar bozulmadan evvel bu ihtiyaç mahsustu. Elimize geçen dosyalar bunu tamamen gösteriyor. Rize ve Trabzon valileri, diyorlarki: Bize mısır lâzımdır, mısırla beraber buğday da lâzımdır, Ali Cenani Bey ne düşünmüştür? Bu düşündüğünü ne o zaman tespit ediyor, ne bu zaman tespit ediyor; yalnız diyor ki ben hakkı takdir sahibiyim. Güzel; efendiler, her Vekilin hakkı takdire sahip olduğunu kabul edelim, fakat bu hakkı takdirini bize de ifade etmek ve makul bir şekilde söylemek lâzım gelmez mi? Bir hakkı takdir karşısında elbette bizim de bir hakkı takdirimiz mahfuzdur. Adana meselesi: Ticari mahiyette idi, evet; Adana meselesinin ve alelumum muamelenin ticari mahiyette olduğu meçhul değildi. Ancak bu kürsüde ticaret itibarı, böyle açıktan açığa söylenmiş olmakla beraber, zanneder misiniz ki Yusuf Lütî Bey ile herhangi bir muamele ticariyeyi ihtiyar eden bir müessesesi maliye kendi imzasına itibar eder; bunu böyle serbest bırakır? Bizim gördüğümüz ve şahit olduğumuz muamelât bunu teyit etmez, etmiyor. Bir tahkikat raporu almışlar. Bu tahkikat raporunubu kadar büyük Vekâlet işleri içinde ben nasıl gözden geçirebilirim, gözden geçiremedim, buyuruyorlar. Tahkikata gönderdiği zat Vahit Bey ki kendi Müsteşarıdır; Müsteşarının getirdiği evrakı tahkikiyeyi Vekâlet içinde hangi daire

gözden geçirebilirdi? Bu öyle bir mesele ki dedikoduyu mucip olmuştur. Her yerde ve birçok yerlerde ve yüksek yerlerde bu mesele mevzuubahsolmuştur. Bunun üzerine kendisi Vahit Beyi tankikata göndermiştir. O Vahit Bey ki İstanbul'a gönderilmiştir. Alâkadar olanlardan yalnız, buyurdukları gibi, müştekiyi değil, alâkadar olanlardan hiç birisini diniemeksizin kalkmışlar buraya gelmişler. Tahkik evrakı elimizdedir, İçinde tek bir kelime vardır1:Şifahi olarak temas ettiğim kimseler, diyor. Bundan başka olarak Vahit Beyin İstanbul'da tahkikat vazifesinideruhte ettiği zaman bu vecibeyi ifa ettiğini tespit edici bir vesikaya malik değildir. Bir tahkik memuruna düşen vazife bu mu idi? Ve bu zatı bu tahkike, iltizam ederek, bunu da teslim ve takdir, bir vazifeolduğunu kaydederek takdir etmek lâzımdur ki, tahkikatsureti mahsusada iltizam ederek göndermişlerdir. Fakat bu işin neticesi ne olmuştur diye tetkik etmemişlerdir. Zannederim ki encümeniniz ahvali ve yapılması lâzım gelen işlerin yapılmamasını ihmal ve terahiden başka bir şey diye telâkki edemezdi. Ve bütünbu tahkikat arasında, şimdi kendisini de burada dinlediniz, encümeniniz Ali Genani Beyi mükerrenen istima etti, lâzım gelen tetkikatı yaptı, dosyaları karıştırdı ve her yerden gelen defterlere baktı, neticede makul hiç bir sebep bulmadı ki, bu ihmal ve terahi yerinde ve yapılabilir olsun. Eğer makûl bir sebep dermeyan edilmiş ve encümen de bunu varit görmüş olsaidi, o zaman belki karşınıza bu mazbata gelmiyecek ve belki bu fıkra konmayacaktı. Fakat kanununsarfı olan nehyi karşısında filân yere verilmesi lâzım gelen bir parayı filân yere vermiş olmak, vazife suistimaliden başka bir şey olamazdı. Encümen her halde kendi içinden bir arkadaşının böyle muhakemeyeçekilmiş olmasını memnuniyetle telâkki etmez, buteessürle telâkki edilen bir neticedir. Fakat ne yapalımki; vazife, adalet icabı budur. Kendileri de bunubeyan buyuruyorlar: Şahsen de çok temenni ederim, hâkimlerin takdirleri elbette bizim takdirlerimizin dahafevkinde olmak lâzım gelir. Ve kendileri de bunukabul ederim diyorlar. Hepimizin onların vicdanlarınaitimidamız vardır. Çok temenni ederim ki; buişte berî olsunlar ve teberri etsinler. Şimdilik mazbatanın kabulünden başka yapılacak hiçbir şey olmadığıkanaatindeyim.

REİS Başka söz isteyen var mı?

Efendim encümen mazbatası meselenin Divanı Alîye tevdiinden ibarettir. Teklifi reyinize koyuyorum. Yani meselenin Divanı Alîye tevdiini kabuledenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler el

kaldırsın...Meselenin Divanı Alîye tevdi kabul edilmiştir.Esasen Meclisi Âlî kararıyle Divanı Alî müteşekkildir.Tabii bu meseleyi de Divanı Alîye tevdi edeceğiz. Bu Divanı Alî bu meseleye de bakacaktır. DivanıAlî Meclis kararıyle müteşekkil olduğu ve halen demevcut bulunduğu için yeniden Divanı Alî teşkilineb ait merasime ihtiyaç yoktur. Bunu arz etmek isterim..”(3. Dönem 3. Cilt 61. Birleşim - Sayfa 13-138)

5.2.5.Resit AĞAR

5.2.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Bazı eşhasın Şark menatıkından Garp vilayetlerine nakilleri hakkındaki kanun hükmünün refine dair kanun lâyihası ve Dâhiliye ve Adliye encümenleri mazbataları üzerinde sözleri: ‘‘Hükümeti Cumhuriyet sayesinde tegallüp yoktur. Ne şarkta ve ne de garpte tegallüp yoktur. Eğer binde bir varsa o da geçmiştir. Eğer evvelce bir aşiret reisi varsa da, şimdi kalmamıştır.’’

Reşit AĞAR (Gaziantep) ‘‘Efendiler, Dâhiliye Vekili muhteremi izah buyurdular ise de, bendenizde bu izahattan tam kanaat hâsıl olmamıştır. Çünkü efendiler tegallüp bendenizin kanaatına göre, bir amiri mücbirdir ki hükümetin kanunlarına itaat etmez; Efendiler; hükümet Cumhuriyetimizin bugün onları itaat ettirmeye kâfi kuvveti vardır. Beş bin, elli bin kuvveti derhal tenkil etmek kudreti mevcuttur. Türkiye idaresinde tegallüp yoktur efendiler; Hükümeti Cumhuriyet sayesinde tegallüp yoktur. Ne şarkta ve ne de garpte tegallüp yoktur. Eğer binde bir varsa o da geçmiştir. (Var, var sesleri.) Eğer evvelce bir aşiret reisi varsa da, şimdi kalmamıştır. Bu tegallüp de kalmamıştır. Zannedersem bu toprakta bir tegallüp ve aşiret reisi kalmamıştır. Efendiler; Bu şarktan garba nakil vaktinde bu tegallüp kelimesiyle çok suistimaller vukubulmuştur. Çünkü bir kimsenin az çok serveti bulunur. O serveti sayesinde az çok herkese muavenet eder, ihtiyacını def eder. Bundan dolayı kendisine bir hürmeti mahsusa celbetmiş bulunur. Bunlar mütegalip değıllerdir. Bugün şarktan garba nakledilen insanlar içinde bana bir mütegalip gösteriniz. Çünkü mütegalip olan şahıs bir hükümetin, bir jandarmanın emri ile derhal Bursa’ya, İzmir’e savuşup gidemez efendim. Bendenizin kanaatıma göre bundan dolayı bu tegallüp kelimesini ya kaldırmalı, tayyetmelidir veyahut Dâhiliye Vekili Beyefendi izahat verip anlatmalıdır. Hükümeti sabıka zamanında

aşiret reisleri vardı; Onların memurları idi. Bunlar hükümeti sabıkanın seyyiesidir. Bugün hükümeti cumhuriyemiz sayesinde kimse tegallüp ve tahakküm yapamaz efendiler. Misal olarak arz edeyim ki İbrahim Paşa namındaki adam İbrahim Ağa idi, hiçbir ferde tegallüp ve tahakküm edemezdi. Sonra hamidiye alayına aldılar. Nişanlar verdiler, bunların ne müracaatı vukübuldu ise kimse dinlemezdi Fakat hükümeti sabıka böyle yaptırdı. Bugün hükümeti cumhuriyemiz sayesinde benzeniz eminim ki hiç tegallüp yoktur. Benim kanatım bu merkezdedir. Dâhiliye Vekili muhtereminden istirham ederim, bunu iyice izah etsin ve zabta geçsin. Çünkü bu tegallüp meselesinde çok suiistimal vukubulmuştur. Esbabını tarif edemem ve söyleyemem, maruzatım bundan ibarettir.” (3. Dönem 1. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 85)

Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri:“Malatya vilayetinin ve Maraş, Antep, Bursa vilayetlerinin kazalarında yoktur. Hiçbir kazada baytar yoktur.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, kazaların hiçbirisinde baytar teşkilatı yoktur. Şimdi Behisni'den Gazıayıntap'a koyun, keçi, sığır her vakit satılmaya gider, bu vakidir. Baytar yirmi saat uzaktadır. Orada baytar bulunmazsa Gazıayıntap'a mı gidecek, Maraş'a mı gidecek? Zaten Gazıayıntap'a satmak için getirecek, ne suretle olacak? Efendim, mücadele zaten baytarın bulunup, bulunamaması meselesidir. Madde kanuniye diyor ki; şahadetname alırlar, pazar yerine gelirler ve yine orada muayene edilirler. Bugün, bendenizin bildiğim vilayetleri sayayım. Bunların hiç-bir kazasında baytar yoktur. Malatya vilayetinin ve Maraş, Antep, Bursa vilayetlerinin kazalarında yoktur. Hiçbir kazada baytar yoktur. Bu kazalarda baytar bulunmazsa hayvanı nasıl pazara götürecektir. Bir hayvan getireceği vakit 3 - 4 konaklık bir mahalden baytar mı getirecekler? Bu teşkilatı yapacağız diyor. Teşkilatı yapsınlar, bunları o vakit müzakere edelim. Bu madde kanuniye tatbik edilirse hiçbir mahalle hiçbir vilayete hayvan gitmemek lazımdır. Bu madde kanuniyenin de encümene iadesini teklif ediyorum.” (3. Dönem 3. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 306-308)

810 numaralı kanunun kanunu medenî ile ilga edilmiş olup olmadığını tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle

sözleri:“Bunlara iki yüz dönümü tecavüz etmemek üzere arazi vermek mümkün değil midir?”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Bulgaristan'dan Türkiye'ye iltica eden muhacirler burada hakkı iskânı haizmidir, değil midir? Bunların orada ister arazisi bulunsun, ister bulunmasın, bunlara iki yüz dönümü tecavüz etmemek üzere arazi vermek mümkün değildir? Buyurdunuz ki, yalnız verilse verilise adi iskân kanunu mucibince bunlara hakkı iskânı haiz olanlara arazi verilebilir. O suretle bunlara vermek mümkündeğil midir?”*

“Evvelce fena bir bağ harabesi imiş, emek vermiş mamur etmiş, şimdi diğeri çıkıyor bunu elinden almak istiyor. Bu arazi 200 lira diyor elinden almak için dava ediyor. Şimdi bu halk arasında bir hastalık olmuştur. ”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim! Bu mevzu müzakere olan Adliye Encümeninin tefsiri münasebetiyle bazı maruzatta bulunacağım. Efendiler bu tasarruf meselesi uzun meseledir. (60) sene evvel meyane senediyle alınmış veyahut doğrudan doğruya haliden ihya etmiş ve mutasarrıf olmuş, bugün bir şahıs onun hafidi meydana çıkıyor ki (83) tarihinde ceddin namına kaydı vardır diye şahit istima eder meyane senedi ibraz eder. Mahkeme hüküm eder efendiler. Mahkemei Temyiz senedi resmiye karşı şühudü şahsı istima olunamaz diye nakzeder. Kanunu Medenide evet sicilde mukayyet olması şarttır. Kanunu Medenin sekizinci maddesinde senedi resminin hilafı tahakkuk edinceye kadar mamulü bitidir hilaf ne ile sabit olur? Şühudü şahsiyeleri Mahkemei Temyiz kabul etmez meyane senedi gösterir. Mahkeme kabul etmez meyane senedi gösterir, mahkeme kabul etmez. Ne suretle tasarruf lâzımdır? Bugün mahkemeleri işgal eden davaların yüzde sekseni buna aittir. Yani yüz davanın yetmişi başka ise, sekseni tasarruf davasıdır. Şimdi bir arazi 200-500 lira ediyor. Ahfadı meydana çıkıyor dava ediyor veyahut evvelce fena bir bağ harabesi imiş, emek vermiş mamur etmiş, şimdi diğeri çıkıyor bunu elinden almak istiyor. Bu arazi 200 lira diyor elinden almak için dava ediyor. Şimdi bu halk arasında bir hastalık olmuştur. Bu hastalığa bir deva bulmak lâzımdır, bu tasarruf meselesini kökünden halletmek lâzımdır. Yoksa tefsir ile halledilmesi doğru değildir rica ederim Adliye Encümeni bir teklifi kanuni getirmelidir bu meseleyi kökünden hallederek hitame erdirmelidir bugün mahkemelerin yüzde seksen*

işini bu gibi davalar teşkil ediyor. Her nasıl olursa olsun arazi mülkü terakki etmiştir. Evvelce (10) liralık arazi bugün "(100) lira yapmaktadır. Bunun için daha halen mahkemeler hüküm verse bile eski kanunlar mucibince Mahkemei Temyiz nakzediyor. Peki mademki Kanunu Medenin sekizinci maddesi senedi resminin hilafı tahakkuk edinceye kadar mamulü bihdir. Hilafı mabeyin senediyle olmaz diyorlar şuhudi şahsiye ile de olmaz diyorlar. Ne ile olmalı; Adliye Encümeninden çok rica ederim bunun için bir lâyihai kanuniye hazırlasın, bu münaziünfm mesele kalsın. Bu mesele tefsir ile hallolunacak bir mesele değildir. Maruzatım bundan ibarettir.”(3. Dönem 6. Cilt 16. Birleşim - Sayfa 64)

Umumî hıfzısı sıhha kanunu münasebetiyle sözleri: “Mahallî belediyelerin ruhsatı olmaksızın her nevi mesken ve umuma mahsus binalar inşası memnudur. Bu müsaadenin istihsalı için binanın plân ve projesi belediyeye tevdi edilir.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim; bir çok memleketlerde ne mühendis, ne heyeti sıhhiye vardır. Mühendis heyeti sıhhiye bulunmayan yerlerde inşaat yapılmıyacak mı? Efendim; inşaat yapılmadan evvel rapor alınacak, binanın inşaatı bittikten sonra bu evde oturulmasında mahzur varmıdır, yok mudur, bu fermen tayin olunacaktır. Bir çok yerlerde heyeti sıhhiye yoktur ki buna rapor versin. Bir şeyin aslı olmayınca, feri olur mu? Bu kabili tatbik olmıyan bir maddedir. Mühendis yoktur, doktor yoktur, bu nasıl tatbik edilecek? Demin de sordum, cevap vermediniz” (3. Dönem 18. Cilt 50. Birleşim - Sayfa 110-111).

5.2.5.2. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Meclis hesaplarını tedkik encümeninin raporu ve cetveli münasebetiyle sözleri: “İdare Heyetinin hiç bir vazifesi yokmuş ve sırf muhasebecinin sözü ile hareket edeceklermiş. Bunun için bendenizce bu mesele iyice tedkik ve tahkik edilmelidir.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz bir hususta tereddüt ettim de onu arz edecektim. İdare memurları beyanatlarında söylediler ki, muhasebeciye soruyoruz, alınan para sarf edilmiştir, suiistimal yoktur. Biz de buna kanaat ediyorduk. Mademki, muhasebecinin sözüne kanaat ediliyor ve muhasebeyi ve vezneyi kontrol etmeyecekse, Heyeti İdarenin teşkilinden ve bu suretle hazineyi milletten ayrıca

para vermekten maksat ve fayda ne idi? Bendenizbunu anlayamadım. Heyeti idarenin vazifeyi asliyesimeyanında kontrol da vardır. Ayda olmazsa hiç değilse altı ayda bir hesabata bakacaktır. Fazla para verilmişse derhal icabatı kanuniyeye tevessül edecektir. Bir mebus tahsisatı mukabilinde avans almış ise buna bir şey denmez, fakat tahsisatının fevkinde alırlarsa ve memurlar 1 senelik maaşı yerine 5 senelik avans almış bulunurlarsa, neden dolayı esbabı kanuniyeye tevessül etmemişlerdir? Yani benim anlayışım, İdare Heyetinin hiç bir vazifesi yokmuş ve sırf muhasebecinin sözü ile hareket edeceklermiş. Bunun için bendenizce bu mesele iyice tetkik ve tahkik edilmelidir. Hatta 336'dan beri gerek inşaat ve gerekse sair cihetlerden tahkikat yapılmalıdır.” (3. Dönem 1. Cilt 23. Birleşim - Sayfa 185)

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Hükümeti arasında akdedilen ticaret ve seyrisefain mukavelenamesinin tasdiki hakkında 1/622 numaralı kanun lâiyhası ve İktisat ve Hariciye Encümenleri mazbataları münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Hariciye Vekili Beyefendi ticaret mukavelesi yaptığı vakit tüccarlarla mütehassıslardan mürekkep bir komisyon teşkil ederek evvelâ onlara tetkik ettiriyoruz. O suretle yapıyoruz; diyorlar; buna çok teşekküredemiz. Yalnız ben o kanaatta değilim. Hariciye Vekili Beyefendinin nazarı dikkatini celbedeyim. Geçen sene Suriye ile bir ticaret mukavelesi yapılmış, Türkiyeden giden davarların hastalığını tarafeynt etkik edecek Suriye baytarları hastadır, derlerse gitmiyecektir. Halbuki Beyefendiler; kendilerindensual ederim: Mısırdan, Şamdan, Halepden mi Türkiyeye davar geliyor; yoksa Türkiyeden mi oralaragidiyor? bir kere kafiyen Beyefendiler; Suriyeden, Mısırdan, Berattan Türkiyeye davar gelmez. Olsaolsa Türkiyeden oralara gider. Her vakit davar Türkiyeden Mısıra gider bu hastalığı tetkik tarafeynin vereceği raporlarla yapılır. Suriye baytarlarının verecekleri rapor esası üzereinebu mukavele yapıldığı için busene Türkiyeden davar gitmemiştir. On beş bin davardan aşağıolursa on beş gün karantina bekletiyorlar. Her tüccarın on beş bin davarı olur mu? Bundan maksat Süriyeye Türkiyeden davargitmeinesidir. Eğer Hariciye Vekili Muhteremi bunuo tarafın bir tüccarından ve yahut bendenizden sual etseydi; daha iyi olurdu. Mütehassıslar, Türkiyeden mi Süriyeye, Mısıra davar gider, yoksa oralardan mı Türkiyeye davar gelir, bunutetkik etmemişlerdir. Yanlış rapor verilmiştir. Rica ederim bunu tetkik

etsinler. Onların maksadı Türkiyenin davarları oraya gitmesin ve bu yüzdenTürkiyeye on milyon lira para girmesin. Suriyenin üç liralık malı on liraya satılsın, bentüccarım beş bin davarım var, evvelce yirmi lirayasatılan bir davar şimdi sekiz liraya satılıyor. Bunda yanlışlık olmuştur. Nazarı dikkatinizi celp ederim, işittiğime göre bir müzakere yapılacakmış bu vesile ile bu yanlışlığın tashihini ricaederim. Bu günkü vaziyet Türkiyeyi on milyon lirabir zarara sokmuştur. Ve şimdi Süryeye Türkiyedenhiç bir davar gitmemektedir. Eğer layikiveçhile tetkikat yapılsaydı; oradan mı Türkiyeye davar geldiği, yoksa Türkiyeden mi oraya davar gittiği anlaşılırdı’’(3. Dönem 18. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 23).

Türkiye Cumhuriyeti ile Ford motor kompani eksport İnkör poryetet şirketi arasında münakid mukavelenin tasdiki hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:“Ford müessesesi İstanbulbula gelip çalışmağabaşladığı andan itibaren kendisini aynı ayar ve aynımeslekte gören ve aynı sahada çalışmakta bulunan diğer büyük müesseseler de birer, birer gelip bizdenaynı müsaadeyi isteyeceklerdir.”

MALİYE VEKİLİ SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) “Efendim: Herkesin ismini tanıdığı ve bildiği Ford kumpanyasiyle Hükümet arasında İstanbulda tesis edilecek bir montaj fabrikası için bir mukavelenametaati edilmiştir.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim Amerikada imal olunup parça parça İstanbula gelipte İstanbulda yekdiğerine rabt edileceğini beyan buyurdular ve bunun içinde 25 senelik imtiyaz müddeti verilmiş, bu Amerikada olmasada tamamen tstatibulda imal olunsa zannederimki daha âlâ olur.

MALİYE VEKİLİ SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) “Efendim tstanbulda imal edilse şüphesizdaha iyi olur, bunun daha iyisi de var. Biz kendimizimal edebilsek, fakat bunuda kendimizin imale doğru atılmış adımlarımızdan bir telakki edebiliriz. Bu bizim yanı başımıza gelecektir göreceğiz ve Türkçocukları onların içinde san'atın bütün incelikleriniöğreneceklerdir ve bittabi memlekete iktisaden büyük bir fayda bahş edecektir. (3. Dönem 7. Cilt 31. Birleşim - Sayfa 84)

Sivas mebusu İbrahim Alâettin Beyin, bütçelerin ihtisas encümenlerinde de tedkik olunması hakkındaki takriri münasebetiyle

sözleri:“Alaettin Beyin takririnden ve izahatından şunu anladım. Bütçe her ihtisas encümenine uğrasın ondan sonra Meclise gelsin.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Süleyman Sırrı Bey arkadaşımız izah ettiler. Bendeniz bu cihetten bahsetmiyeceğim, Alaettin Beyin takririnden ve izahatından şunu anladım. Bütçe her ihtisas encümenine uğrasın ondan sonra Meclise gelsin. 1929 senesi bütçesi kabul edildikten ve Meclis tatil ettikten sonra Heyeti Vekile 1930 senesi bütçesini ihzar etmeğe başlıyor. Teşrinisanide Meclisin içtimaında bu bütçeleri meclise vermek lâzım gelirken Heyeti Vekile bunu ikmal edemiyor. Ancak kânunsanide veriliyor, şubatı veriyor yahut kânunevvelde veriyor. Bütçe Encümeni de bu 3 ay zarfında ancak müzakere ediyor ve bundan on gün evvel de Meclise veriyor. Alaettin Beyin ifade sine nazaran bütçenin muhtelif encümenlere git-mesi lâzım gelirse 1929 senesi bütçesini ancak 1930 ‘senesinde müzakere etmek lâzımdır. Bunun için bu imkân haricindedir, bendenize kalırsa ya takriri geri almalıdır yahutta reddetmek lâzımdır.”(3. Dönem 10. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 104-105)

810 numaralı kanunun tefsiri hakkında sözleri:“Senetsiz tasarrufat hakkında Adliye Encümeninde daha şümüllü ve ihatalı bir şey yapılsın diye bu kürsüde söyledim.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim geçenlerde bu Dâhiliye Encümeninde tespit edilmiş ve Heyeti Aliyenize gelmişti. Senetsiz tasarrufat hakkında Adliye Encümeninde daha şümüllü ve ihatalı bir şey yapılsın diye bu kürsüde söyledim. Encümene gönderildi. Şimdi zanediyorum ki Adliye Encümeni ya zühul etmiş ve yahutta hatırlarından çıkmış ki yine bu yapılmadan gelmiş. Enver Beyin ısrarı da bunu anlatıyor. Bendenize kalırsa Hasan Beyefendinin dediği gibi tekrar Adliye Encümenine tevdi edilmelidir, taki matlup olan şekilde yapsınlar.”(3. Dönem 10. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 118)

Devlet memurlarının maaşatının tevhid ve teadülüne dair kanun hakkında sözleri:“Maaşı aslilerde olduğu gibi birinci sınıf şunu, ikinci sınıf şunu alacak densesydi daha iyi olmazmıydı ?”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Bütçe Encümeni, Hükümetin teklifi, Bütçe Encümeninin tezyit veya tenkisi budur diye neticeyi ayrı ayrı gösterir bir cetvel derç edecekti, taamüi budur. Malumualinizdir ki bulâyihayı yeni aldık. Hiç olmazsa 24 saat evvel

alalım ki darp edelim, neticesi ne yapıyor anlıyalım. Maaşı aslilerde olduğu gibi birinci sınıf şunu, ikinci sınıf şunu alacak denseydi daha iyi olmaz mıydı?’’(3. Dönem 12. Cilt 66. Birleşim - Sayfa 5)

Çekirge kanununun ikinci ve üçüncü maddelerini muaddil 1235 numaralı kanunun ikinci maddesinin tefsirine dair mazbata münasebetiyle sözleri:“Ahali çekirge tohumu olan yerlerde parası olanlar çalışmaz yerine amele tutup çalıştırır, parası olmayanlarda bilfiil çalışırlar, bunlar gibi memurlarında yerlerine para ile başkalarını tutup göndermeleri lazımdır.”

Reşit AĞAR (Gaziyıntab) “*Efendiler yol mükellefiyeti kanunu mutlaktır. Yani 18 yaşında olan memur ve bilcümle ahali yola gitmekle mükelleftir, fakat bedelen mükelleftir. Bedenen mecbur değildir. İsterse bedenen çalışır, isterse parasını verir. Buradada ahali çekirge tohumu olan yerlerde parası olanlar çalışmaz yerine amele tutup çalıştırır, parası olmayanlarda bilfiil çalışırlar, bunlar gibi memurlarında yerlerine para ile başkalarını tutup göndermeleri lazımdır. Çünkü kanun mutlaktır. İktisat encümeninin tefsiri çok doğrudur. Onun kabulünü rica ederim. Çünkü ahali ile bunun farkı yoktur, memurlarında maaşından kat ederler, bende para veriyorum bedel gönderiyorum, çalıştırıyorum, çünkü servetim var çalışmıyorum. Para verip çalıştırıyorum. Bunun için memurlarında para ile adam tutup çalıştırması lazımdır. İktisat encümeninin mazbatasını çok doğrudur.*”(3.Dönem 8. Cilt 33. Birleşim - Sayfa 15)

1928 Senesi Nafia Vekâleti bütçesi **sözleri:**“Yenice istasyonundan Fevzipaşa istasyonuna kadar veyahut Mardin’e kadar olan vagonlar gayri muntazamdır.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Yenice istasyonundan Fevzi Paşa istasyonuna kadar olan vagonlar gayri muntazamdır. Bunları sordum. Müddet hitam bulacaktır. Onun için Fransızlar buraya bakmıyorlar. Dediler, acaba ne kadar müddet kalmıştır? Müddetin hitamında Fevzipaşa istasyonuna kadar mı teslim alınacaktır, yoksa nasıl olacaktır, Mardin’e kadar mı teslim alınacaktır?’’*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim Yenice istasyonundan Fevzipaşa istasyonuna kadar veyahut Mardin’e kadar olan vagonlar gayri muntazamdır. Bunu sual ettim. Müddet az kalmıştır, benim için Fransızlar bakmıyor dediler. Müddetleri ne kadar kalmıştır ve bu*

müddetin hitanında Kellere kadar yani Fevzûpaşa İstasyonuna kadar mı, Mardin'e kadar mı teslim alacaktır? Bu çlheti bize izah buyurunuz” (3. Dönem 3. Cilt 64. Birleşim - Sayfa 220)

1928 Senesi Maarif Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri: “Gaziantep’te’i darüleytam, şehir yatı mektebine kaybedilmiştir.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Bazı mahallerde olan iptidai yatı mektepleri kapanmıştır. Bu sene yeniden bunların açılması imkânı yok mudur? Şayet imkânı yoksa ücretli açılması kabil değil midir?*”

REŞİT BEY (Gaziantep) “*Çünkü geçen sene Gaziantep’te’i darüleytam, şehir yatı mektebine kaybedilmiştir. Buradan çıkan efendileri İstanbulda hiçbir mektep almamışta. Bunlar için bir şey düşünülmüş müdür?*”(3. Dönem 3. Cilt 64. Birleşim - Sayfa 211)

Burdur mebusu Salih Vahid Beyin, resmî devair ve müessesat ile Devlete aid idare ve şirketlerde ve menafii umûmiyeyi hadim müesseselerde bulundurulabilecek vesaiti nakliye hakkındaki teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri. “Bazı yerlerde vali konakları yapılmış bu valiler kendi bütçelerine hâkim oldukları için istedikleri yerlere sarf edecekler midir?”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, denildi ki: İdarei hususiyeler, şehremanetleri kendi bütçelerine hâkimdir. İstedikleri gibi sarfedebilirler. Bendeniz zannediyorumki; İdarei hususiyelerde kanunu mahsus müdürünce muayyen yerlere sarfedeceklerdir. Bendeniz işittiğime nazaran bazı yerlerde vali konakları yapılmış, bazı valiler suiistimal yapmamışlardır. Ancak 3-5 bin lira sarf etmişlerdir. Bir kısmı da (110) bin lira sarfetmişlerdir. Şu halde bu valiler kendi bütçelerine hâkim oldukları için istedikleri yerlere sarf edecekler midir?*” 3. Dönem 4. Cilt 79. Birleşim - Sayfa 237

Devlet Demiryolları ve limanları idarei umûmiyesinin 1928 senesi bütçe kanunu münasebetiyle sözleri: “Devlet demiryolları ve limanları idarei umumiyesinin 1928 senesi bütçe kanunu...”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim; şirket beş milyon, bilmem kaç milyon iş yapmış. Bu şirketten maksat, ben öyle zannediyorum ki beş milyon iş yaptığı zaiman 3,5 milyonu Hükümetten, Hazinei Devletten verildiği takdirde 1,5 milyonu da şirketten sarf edilmelidir. Hâlbuki şirkete yaptığından fazla para verilmiştir. Bunda şirketin*

istifadesi vardır, bu noktayı izah buyurunuz.”(3. Dönem 4. Cilt 77. Birleşim - Sayfa 169)

“bu valiler kendi bütçelerine hâkim oldukları için istedikleri yerlere sarf edecekler midir?”

1928 Senesi Adliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri:“Adliye Vekilinden çok rica ederim. Hâkim muavinleri tayin etsin. Etmeyecekse bu hususta ne gibi tedabir düşünülmüştür? ”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendiler, bazı kazalarda hâkimi münferit teşkilâtı vardır. Hâkim muavini yoktur. Beşeriyette mazereti meşrua daima mevcuttur. Hâkim keyifsiz olur. Adliye Vekâletine yazılacak, Vekâlet emir verecek, diğer vilâyetten ona birvekil gelecek, gelen vekile de hem azimet ve hem avdet harcırahı verilecektir. Bu beş on gün zarfında gerek hukuk ve gerek ceza davaları çünkü hâkimi münferit hem hukuka ve hem cezaya bakıyor teahhür edecektir. Belki yüz davanın muhakemesi o günlere talik edilmiştir. Uzak mesafelerden şahitler, müddeialeh gelir. Mahkeme kapısı ondan sonra vekil gelir. O on, on beş gün zarfında yevmi muhakemesi tayin edilen davalara yeniden davetiyeler kesilmesi zabıtaya verilmesi icap eder, zabıta da yevmi muayyeninde tebliğ eder mi, etmez mi o da belli değil, davaların teahhürünü mucip oluyor. Adliye Vekili Beyden çok rica ederim. Hâkimi münferit olan mahallerde muavin teşkilâtı yapsınlar bu çok lâzımdır. Çünkü hâkime vekâlet edecek kimse yoktur. Müddeiumuminin başkâtibin vekâlet edeceğine dair kanunda da sarahat yoktur. Esasen müddeiumumi vekâlet edemez. Bunun için hâkimi münferitlere birer muavin ilâve etsin. Bu Mahkemei Temyiz Teşkilâtından daha elzemdir. Çünkü mazereti meşrua daima mevcuttur. Adliye Vekilinden çok rica ederim. Hâkim muavinleri tayin etsin. Etmeyecekse bu hususta ne gibi tedabir düşünülmüştür? Bunu izah etsinler. Malını yiyecekler. Bunu İmamı Gazalî söylemiş, ben söylemiyorum. İctihat yapıyoruz diye ne düşünürler? Düşündükleri oyuncaktır. Onlara karşı hayâ etmelidir, etmeliyi” “Heyeti Vekile, Riyaseticumhur, Büyük Millet Meclisi ve Diyanet İşleri Riyasetinden maada müdirana olmak üzere bir şey yoktur, parayı nereden bulmuşlardır?”*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“1927 senesi ve 1926 senesi bütçesinde otomobil masrafına ait 313 değil, 100 tane dahi otomobil masarifi diye bir şey konmamıştır. Heyeti Vekile, reis-i cumhur, Büyük*

Millet Meclisi ve Diyanet İşleri Riyasetinden maada müdirana olmak üzere bir şey yoktur, parayı nereden bulmuşlardır? Bu beşer bin lira masraf nereden sarf olunmuştur? Bunu sormak istiyorum.”

REŞİT BEY (Gaziantep) *“Bendenizin sorduğu suale cevap vermediler. Bendeniz belediyelerin, şehremanetinin, idareihususiyelerin aldığı otomobilleri sormadım. Bunlara ne karışırız? Bendenizin sual ettiği Ankara’da gördüğüm otomobillerdir. Müsteşarların elinde, hatta müdürlerin elinde bulunan otomobiller ki bunların benzin masarifi nereden sarf edilmiştir? İsterse iki bin lira olsun, isterse beş bin lira olsun, belediyelerin aldığı otomobillere ne karışırım efendim.”*(3. Dönem 3. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 230-236)

Belediye vergi ve resimleri kanunu’nun 20. maddesinin tadiline dair teklifi kanunî münasebetiyle sözleri:“Hükümeti Cumhuriyeti halka, cebren gel benim kantarımda tartacaksın denemez. Çünkü Cumhuriyetin prensip ve gayeleri ile kabili telif değildir, katiyen olamaz.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendiler, bu tadil olunacak malddei kanuniye ile belediyelerin ziyan edeceği bir mesele yoktur. Satıcı ile alıcı tartılsın diye müracaat ediyor. Yoksa belediyeler halkı tecrim için, icbar için teşekkül etmemiştir. Bunun için taşralardabir fıkara geliyor, üç beş okka zahiresini bakkal dükkânında satıyor. Oradan mültezim geliyor ver iki kuruş, ver üç kuruş diyor ve alıyor. Bunun ahaliyi tecrim etmekten başka bir manası yoktur. Tadil edilen maddei kanuniye çok doğrudur. Kabul edilmesini istirham ederim. Resim icbar olunamaz. Hükümeti Cumhuriyeti halka, cebren gel benim kantarımda tartacaksın denemez. Çünkü Cumhuriyetin prensip ve gayeleri ile kabili telif değildir, katiyen olamaz. Eğer halk müracaat eder ve benim malımı tartacaksın derse o vakit tartılır. Yoksa cebren tartacaksın demek, hükümeti cumhuriyemizin prensibiyle, adaletiyle kabili telif değildir. Bu madde çok doğrudur, kabulünü istirham ederim.”*(3. Dönem 3. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 293)

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Hamdi Bey ölçülme meselesinden dolayı da alınacaktır diyor. Halbuki ölçmesi hakkında zaten evvelce kanun mevcuttur, o ihtiyaridir. Pazar yerine getirirse zahiresini ölçer, yüzde yarım harç alır. Pazar yerine getirmese köyde ölçer, dışarda ölçer ondan da resim alınmaz. Bu sırf kantariye hakkındadır. Yoksa*

kilenin ihtiyarî olduğu hakkında evvelce kanun mevcuttur. Bu kanuna göre pazar yerine getirirse ölçecek ve resim alınacak, pazar yerinde ölçtürmezse ondan resim alınmayacaktır. Zaten kanun cebri kaldırmıştır, İhtiyaridir. Cehri kaldırmak muvafıkı adalettir.”(3. Dönem 3. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 297)

Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri:“Malatya vilayetinin ve Maraş, Antep, Bursa vilayetlerinin kazalarında yoktur. Hiçbir kazada baytar yoktur.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, kazaların hiçbirisinde baytar teşkilatı yoktur. Şimdi Behisni'den Gaziayıntap'a koyun, keçi, sığır her vakit satılmaya gider, bu vakidir. Baytar yirmi saat uzaktadır. Orada baytar bulunmazsa Gaziayıntap'a mı gidecek, Maraş'a mı gidecek? Zaten Gaziayıntap'a satmak için getirecek, ne suretle olacak? Efendim, mücadele zaten baytarın bulunup, bulunamaması meselesidir. Maddei kanuniye diyor ki; şahadetname alırlar, pazar yerine gelirler ve yine orada muayene edilirler. Bugün, bendenizin bildiğim vilayetleri sayayım. Bunların hiç-bir kazasında baytar yoktur. Malatya vilayetinin ve Maraş, Antep, Bursa vilayetlerinin kazalarında yoktur. Hiçbir kazada baytar yoktur. Bu kazalarda baytar bulunmazsa hayvanı nasıl pazara götürecektir. Bir hayvan getireceği vakit 3 - 4 konaklık bir mahalden baytar mı getirecekler? Bu teşkilatı yapacağız diyor. Teşkilatı yapsınlar, bunları o vakit müzakere edelim. Bu maddei kanuniye tatbik edilirse hiçbir mahalle hiçbir vilayete hayvan gitmemek lazımdır. Bu maddei kanuniyenin de encümene iadesini teklif ediyorum.” (3. Dönem 3. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 306-308)

1928 Senesi Varidat bütçesi münasebetiyle sözleri:“Yalnız; muhbirlere, ihbar edenlere, ihbar ettiği zaman vermelidir. Verilmezse ihbar etmez, malumat vermez.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Takrir şu mealdedir. Memurini muvazzafa vazifesini ifa etmiştir. Onlara ikramiye verilmesin. Yalnız muhbirlere verilsin, hukuk müşavirleri memurini muvazzafadandır, işittiğime göre hukuk müşavirine altı bin lira verilmesin diye bu takrir verilmiştir. Maksadı aslî bu idi. Tefsirde maksat da buydu. Vazifedarlara verilmez diye takrir verilmişti. O suretle Meclisi Âli nazarı dikkate almış ve encümene havale etmiştir. Bu maddei kanuniyenin kabulü ile o tefsir de gelirse vazifedar olan adama bu

para verilecek mi, verilmeyecek mi o vakit belli olur. Memurini muvazzafaya verilmeyecektir diye kabul edilecek olursa vazifedarlara verilmez, yani bir vazifedara sen, filân kimsenin eşyası tutulmuş, bu eşyayı filân yere koy, denince, tabii vazifesidir koyaçaktır. Ama memur alıp buraya koyacaktır. Yalnız; muhbirlere, ihbar edenlere, ihbar ettiği zaman vermelidir. Verilmezse ihbar etmez, malumat vermez. Binaenaleyh bu maddei kanuniyenin kabulüne bir mani yoktur. Bu maddei kanuniye kabul edilmelidir ve encümeninden rica ederim, tefsiri de yakında getirmelidir. Vazifedarlara, yani hukuk müşaviri vazifesini yapmış verilecek mi verilmeyecek mi? Bu iş hallolsun.”(3. Dönem 3. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 353)

Tütün idarei muvakkatesi ve sigara kâğıdı inhisarı hakkındaki kanunun 15. maddesinin tefsiri münasebetiyle sözleri:“Böyle ambara giren tütünlerde bir suiniyet olmadığı malûmdur. Binaenaleyh cezayı nakdi alınmasa daha muvafık değil mi?”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Bu inhisarı Duhan Kanununun 45’nci maddesi hükümeti sakıta zamanında yapılan bir kanundur. Değiştirmek lâzımdır. Binaenaleyh bendeniz onu arz etmeyeceğim. Yalnız zannediyorum ki, Makamı Âlileri de bu maddeyi gayet ağır gördüğünden dolayı - çünkü eski maddedeki sarahati kanuniyeye karşı tereddüte mahal yoktur -zannederim ki, ağır olduğundan dolayı zürraa bir yardım olsun diye bir tefsir göndermiştir. Öyle anıyorum. Ondan dolayı ambara giren tütünler müsadere edil-mesin diye bir hüsnüniyet izharı çok doğrudur. Böyle ambara giren tütünlerde bir suiniyet olmadığı malûmdur. Binaenaleyh cezayı nakdi alınmasa daha muvafık değil mi?”(3. Dönem 4. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 101)*

Arazinin kısa bir müddet zarfında umumî tahririnin icrası ile yeni kıymetler üzerinden vergi alınmasının temini için tecrübeler icrası hakkında 1/502 numaralı kanun lâyihası ve Maliye, Adliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları münasebiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, geçen senezaten tasarruf hakkında 3-5 maddeyi havi bir kanun çıkmıştı. Yalnız bir nizamname yapıp neşredilecekti. Bu nizamname Heyeti Vekileden çıkmamış ve tebliğ edilmemiştir. Şükrü Bey tahririn kadaastro ile birlikte basit olarak yapılmasını, buyurdular. Eğer kadaastro işine kalırsa beş sene zarfındadaha ziyade karışır. Ne emlak ve ne de arazi tahrir olunur ve*

ne de iş biter, onun için bu kanun üç beş vilâyette tecrübe olunur. Kabil olursa tatbik edilir. Kadastroya kalmadan bu kanun aynen kabul edilmelidir.

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Maliye Vekili Beybeyanatı arasında buyurdular ki geçen sene müsakkafat yazıldı, pahalı olanı da, ucuz olanı da şikâyet ettiler. Efendiler, şikâyetler öyle değildir. Ayıntap Vilâyetinde de tahriri müsakkafat yapılmıştı. Bir takım mantıksız, manasız memurlar tayin edilmişti. Müsaade ederseniz arz edeyim. Malûmu âliniz bir takımları gayri safî varidatı 250 kuruşa kadar olanlar tahriri müsakkafattan müstesna idiler. Güya bu gibiler bu istisnadan istifade ederlerse memura zulüm olurmuş, yahut noksan maaş verilmemiş. Bu mülâhaza ile gitmiş köylülere memurlar sormuşlar: senin evinin mülkiyeti ne değerdedir? o da varidatı gayri safîye olarak elli lira değer diyor. Varidatı gayri safîyesi elli lira yazılmıştır diye mülkiyetten ona göre para almıyor. Hatta dairei intihabiyeme gittiğim zaman bendenize söylediler. Bizim evlerimizin mülkiyetini deftere kaydettiler. Bize bir ihbarname gönderiyorlar, bu ihbarname 60 lira tenzil edilsin diyor. İhbarname kendilerine tebliğ olunalı üç gün olmuştur, köylü varidatı gayri safîyesi üzerinden vergi tarh edildiğini ne bilsin. Maliye Vekili Beyefendiden rica ederim. Memurlar arazi vergisinde de böyle yolsuz muamele yapmasınlar. Eğer arazi de böyle tahrir ohınursa bu millet altından ne kalka bilir, ne de şikâyetler eksilir, bu muhakkaktır. Arazinin adalet dairesinde yazılması ve bu kanunun çıkması lâzımdır. Yalnız ricam budur ki köylüyü hasılatı gayri safîye yazıpta mülkiyet yazıyorum diye kandırmasınlar (3. Dönem 19. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 248-249).

Türkiye Cümhuriyetile Almanya Hükümeti arasında akt olunan ticaret mukavelesinin tasdiki hakkında 1/721 numaralı kanun lâyihası ve Hariciyeye İktisat Encümenleri mazbatalarının münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Zekâi Bey buyurdular ki: Alman heyeti murahhasası tarafından mektup gönderilmiştir. Senevî 13 milyon raddesinde tütün alınıyormuş, bundan sonra da bu miktar tütünü tüccarlarımıza aldirabiliriz ve afyonu da yine aldirabiliriz diye bir mektup alındığını söylediler. Malûmu Âlinizdir ki bu tütünü ve afyonu oranın Hükümeti almış olsaydı bu, bir mukavele ile olur ve Hükümet o mukavelele haricine çıkmazdı. Bunu Almanya Hükümeti

tüccarlarına cebren mi aldıracaktır, ne suretle aldıracaktır? Bunu öğrenmek istiyorum.(3. Dönem 20. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 71)

Tütün inhisar kanunu münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz muhterem arkadaşımın beyanatına ve mütaleasına iştirak edemeyeceğim. Çünkü Efendiler, hükümet ticaret yaparmı, yapamaz mı ? Hükümetin yüz kuruşa alıpta sekiz yüz kuruşa satması ticaret değildir? Binaenaleyh hükümet bugün kendine lâzım olan beşmilyon kilo tütün yerine on milyon kilo alır ve Avrupada da müşteri bulabilir ve malını satabilir. Öte tarafta tüccar istiyor ki Hükümet elli kuruşa müşteri olmasın ki kendileri yirmi beşkuruşa alsınlar. Karşularına Hükümet rakip olarak çıkarsa onların 25 kuruşa aldığı Hükümetelli kuruşa alacaktır. Hâlbuki tüccarda istiyor ki hükümet rakip olmasın ve almasın, ben ucuza alması çiftçinin menfaatirir. Çünkü tüccara karşı rakiptir. Müsaade buyurunuz efendim; tüccara lazımsa alsın, hatta Hükümetin ihtiyacı on milyon ise on milyon daha fazla alması muvafıktır. Ne kadar fazla alırsa çiftçi için o kadar faidelidir. Şayet Hükümet köylüye sen malını tüccara vermiyeceksin bana vereceksin derse o vakit bu kürsüden bunu söylemek benim hakkımdır, ve hepimizin hakkımızdır. Eğer icbar etmezse hiç bir şey demeğe hakkımız yoktur. Tüccar da alabilir. Hükümetin elli kuruşa aldığı arzu ederse elli beş kuruşa alabilir. Varsın alsın (3. Dönem 20. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 106-107).

Ziraat Bankası hakkında 19 Mart 1340 tarih ve 444 numaralı kanuna müzeyyel kanun üzerinde sözleri:“Çiftçi aldığı parayı müddeti zarfında ihtiyarile vermezse banka cari olan usul ile verdiği parayı mutlaka alacaktır.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Kanun sarihtir, fakat nizamnamei dahilide bazı sakat maddeler vardır, onları değiştirmek lâzımdır. Çiftçi aldığı parayı müddeti zarfında ihtiyarile vermezse banka cari olan usul ile verdiği parayı mutlaka alacaktır. Bu hususta diğer bankalar gibi hareket etsin, mevzutu kanuniye dahilinde alsın. Bir ay zarfında alamazsa nizamnamede yapılacak tadilât ile iki ay zarfında alabilmeli, çiftçi bankanın parasını vermediği takdirde banka onun malını satamazsa vaziyet ne olur? Banka muamelesi muattal kalır. Binaenaleyh maddenin şekli hazırı köylünün lehindedir, köylünün işini tesri etmektedir, işini sallandırmamaktadır. Yalnız parayı alabilmek

meselesinde mevzuatı kanuniyemize göre müemmen bulundurulmalıdır. Ama bir ay zarfında alacağına üç ay zarfında alsın, mutlaka alınan verilmelidir.” (3. Dönem 20. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 91).

Millî bankalarca teşkil olunacak şeker şirketine iştirake ve avans verilmesine dair 1/717 numaralı kanun lâiyhası ve Bütçe Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri: *Reşit AĞAR(GaziAntep)“Efendim, bir meselenin esasını anlamak lâzımdır. Fabrikanın etrafköylerinde pancar yetişmelidir, yoksa on saatlik yerden pancar getiripte fabrikada şeker yapmak doğru değildir. Bir değirmen yapılmış amma bunun suyu nereden gelecektir. Fabrika yapıldığı zaman bunlar nazarı itibare alınmalıdır. Fabrika yapmışlar, pancar idare etmemiş, zaten Besim Atalay Bey biraderimiz de söyledi ki pancar uzaktan geliyor, pancar yetişmesi için su lâzımdır. Hariçten 300 bin liraya su gelecekmiş, hariçten 3Cfo bin liraya su getirilecek, arazi alınacak, pancar yetişecek, şeker fabrikası da bunu işliyecek, bütün bunlar nasıl olacak?*

Besim Atalay BEY (Aksaray) Yetiştii, efendim yetiştii, gitte gör.

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Arzettiğim gibi su gelecekte arazi sulanacak, pancar yetişecek, fabrikaişliyecek ve şeker yapılacaktır. Zararın neresinden dönülürse kârdır; bu memlekette bunu kaldırmalıdır, müsait olan vatan köşesine getirmelidir. Dinardan su gelecekmiş, biz Ankaraya su getiremiyoruz da oraya su gelecekmiş?” (3. Dönem 20. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 165).

5.2.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmalar

Bazı cürümlerden dolayı memurlar ve şerikleri hakkında takip ve muhakeme usulüne dair kanun layihası münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendiler; memurinin irtikâp ve rüşvetleri hakkında evvelce de cezakanununda ahkâm mevcuttu. Memurün muhakemat kanununda dahi yine buna ait ceza mevcuttu. Bunlarla irtikâbın önü alınmadığından dolayı bu madde kanuniye yapılmıştır. Bendeniz bununlada irtikâbın önüne geçilmeyeceği kanaatmdayım. Çünkü evvelce bir memur irtikâp yaptı mi; encümen tahkikat yapar ve lüzumu muhakemesine karar verdiği zaman evrakı Şurayı Devlete giderdi. Bu adam da mahkemeye verildi. Şimdi ne

oldu, onunla bunun arasındaki fark nedir? Şimdi Şurayı Devlete verilmeyecek, tabi olduğu vekâlete verilecektir. Vekâlet de lüzum görürse ayrıca tahkikat yapacak Cumhuriyet Müddei Umumisi ve ait olduğu vekâlet ayrı ayrı tahkikat yapacaklar, şimdi bunların bu tahkikatları birbirleriyle tezat teşkil ederse bunun halli ne suretleolacaktır? madamki Cumhuriyet Müddei Umumileri, tahkikata başlamıştır, o memurun tabi olduğu vekâletten müsaade almağa ne hacet vardır. Ovekâlet memur hakkında tahkikata lüzum görürse evet, bunun hakkında tahkikat yapınız diyecek, lüzum görmeyecek olursa tahkikata hacet yoktur diyecek ve atacaktır. Yani ait olduğu vekâlet müsaade etmezse Cumhuriyet Müddei Umumisi tahkikat yapamayacaktır. Binaenaleyh bunun aşağı yukarı eskisi ile hiç farkı yoktur ve belki eskisibundan daha eyidir. Sonra Cumhuriyet Müddei Umumisi yani hükkâmıdan birisi irtikâp ederse buna kim vaziyet edecektir? Bu hususta sarahat yoktur. Valilerle müsteşarlar için sarahat vardır. Yalnız arzettiğim gibi Müddei Umumilerle hükkâm için sarahat yoktur. Acaba hükkâm ile müddei umumilerin tamamen müstakim olduğu anlaşılışıda onun için mi dahil bunlar olmamıştır? Bunlar hakkında Adliye Vekilinden veyahut encüm enden izahat isterim. Bilâharede maruzatım vardır söyleyeceğim.” (3. Dönem 18. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 139-140).

Veli oğlu Mehmed hakkındaki hükümde vaki olan hatayı adlinin af suretiyle tashihine dair Başvekâlet tezkeresi ve Adliye encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri: “Hiç olmazsa bu hatayı yapan mahkeme hakkında bir ceza tertip etmelidir. Beşeriyet halidir. Mahkemeler hatadan salim olamaz. Bir olur, iki olur, fakat on, elli olamaz.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendenizin kanaatımca bu, affi hususiye dâhil değildir, çünkü efendiler; nasıl hatayı adli tabiri istimal olunduğu gibi bunda da hata olan bir hükmün ref’i için şekil itibariyle af tabiri istimal olunmuştur, hatta hatayı adli değildir. Adalette hata olmaz. Hatayı hükmüdür. Burada af tabiri istimal edilmektedir. Fakat affi hususiye dâhil değildir. Bunun için bendenize kalırsa beyefendiler, hata olan hüküm ref edilmek lazımdır, çünkü bu bir hatayı hükmüdür, affi hususiye tabi değildir. Affi hususi de istimal olunması telaffuz itibariyledir. Fakat mesele hatanın tashihidir. Mahkemeden verilen karar Mahkemei Temyizde tasdik edilmiş, kesbi katiyet etmiş olan bir hükmün başka türlü tebdili kabil olmadığından

Meclisi Âliye gelmiştir. Kesbi katiyet etmiş bir hükmü feshetmek Meclisi Âlinin dairei salâhiyeti dâhilinde olmadığı içindir ki, affi hususi suretiyle gelmiştir. Yoksa affi hususiye dâhil değildir. Hatayı hükminin ref'inden ibarettir. Bu hatayı adli mesaili geçen sene de, bu sene de Meclise gelmiştir ve gelmektedir ve gelecektir. Bundan maddi ve manevi mesul olan şahıslar vardır. Bu hatayı adliye ref edecek bir heyet olduğundan dolaydır ki, olabilir ki; bunun tevessü etmek imkânı da vardır. Hiç olmazsa bu hatayı adli bir iki defa yapılmış olsun, beis yok. Fakat 10, 20 defa tekerrür etmek ihtimali vardır. Hiç olmazsa bu hatayı yapan mahkeme hakkında bir ceza tertip etmelidir. Beşeriyet halidir. Mahkemeler hatadan salim olamaz. Bir olur, iki olur, fakat on, elli olamaz. Adliye Vekili muhtereminden çok rica ederim. Buna bir şekil bulmak ve bunun önünü almak lâzımdır. Mahkemelerin böyle hüküm vermesi ve Mahkemei Temyizin tasdik etmesi enzârî âmmede hüsnü tesir yapmaz kanaatındayım. Binaenaleyh Adliye Vekili muhteremi böyle hata olmak ihtimaline binaen bir şekil bulmalıdır. Yoksa beşeriyette hata olmaz demiyorum, olur, fakat bir iki tane olur. Fakat geçen sene hatırımda kaldığına göre yirmi, otuz tane Meclisi Âliden geçmiştir. Çok rica ederim, Adliye Vekilinin bunun önüne geçmesi lazımdır.” (3.Dönem 1.Cilt 9.Birleşim - Sayfa 50)

Giresun mebusu Hakkı Tarık Beyin teşrii masuniyetinin refi hakkındaki Muhtelit encümen mazbatası münasebetiyle sözleri:“Adalet Vekâleti tarafından tahkikatı lâzıma icra edilerek intihap nihayetine kadar tehir edilmelidir. Bunu meclise göndermesi ve gazetelerin yazması doğru değildir. bir mebusun masuniyeti teşriyesi bir okka ispanak pahası değildir, çok büyüktür.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Bu mazbata münasebetiyle bazı maruzatta bulunacağım. İhzarî encümenin bazı arkadaşlar hakkında yapmış olduğu mazbatadan dolayı teşekkür ederim. Yalnız bir ciheti arz etmek isterim Millet mümesillerinin kendisine göre bir şerefi vardır. Ağır cezayı müstelzim olan ahvalde müracaat vuku bulursa Adalet Vekili muhtereminin masuniyeti teşriyenin refi için teşebbüsatta bulunması doğrudur. Yalnız birisi savuşurken Reşit Bey benim koluma değdi değmesi üzerine masuniyeti teşriyeninrefi için müracaat edilmesi bilmem muvafıkmıdır. İkincisi de gazetecilerin neşriyatta bulunmalarıdır. Gazeteciler yanlış haber alabilirler. Refedilmediği halde filân mebusun masuniyeti teşriyesi refedilmiş diyarlar. Bu gibi ağır cezayı müstelzim olmayan mesailde Adalet

Vekâleti tarafından tahkikatı lâzıma icra edilerek intihap nihayetine kadar tehir edilmelidir. Bunu meclise göndermesi ve gazetelerin yazması doğru değildir. bir mebusun masuniyeti teşriiyesi bir okka ıspanak pahası değildir, çok büyüktür.” (3. Dönem 6. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 82)

Vilâyetlerin umûmî idaresi hakkında kanun münasebetiyle sözleri: “MADDE 20 “Vali, vilâyette kanun ve nizamların neşir ve ilân ve tatbikim temin ilemuvazzaf ve bunların kendisine verdiği bilcümle vazifeleri ifa ve salâhiyetleri istimal ve vekâletlerin talimat ve emirlerini icra ile mükelleftir.”

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Bu yirmincimaddenin fıkrai ahiresinde valiler, vekâletlerin talimat ve emirlerinin ifasile mükelleftir deniyor. Kanaatime göre bu hilafı kanun emir verir demek değildir, yalnız memurin kanununda bir maddei mahsusa vardır ki vekâletten verilen emir hilafı kanun olduğu takdirde vali infaz ile mükellef değildir. Bu madde ile tezat teşkil etmektedir. Bendeniz maddenin memurin kanunile vaki zıddiyetin izalesini arz ediyorum. Burada muvafıki kanun talimat ve emirlerin infazile mükelleftir, demişinde tezat teşkiletmesin.

Reşit AĞAR (Gaziantep) Sarahati kanun olmayan yerde vehim vardır. Maddede diyorki valiler, kanun ve nizamnamelerin neşri ilân ve ifasile mükelleftir. Aşağıdada (emirleri icra ile mükelleftir) diyor. Beşeriyet daima hatadan salim olamaz olurki bir vekil hilafı kanun bir emir verebilir, bunada zarar o emrin infazile mükellef olanlardır. Bunun encümencazarı dikkate alınması lâzım gelirdi.(3. Dönem 10. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 88)

Âlî karar heyeti hakkında kanun münasebetiyle sözleri.“Bu Kanunun kabulü gerek idareten gerek maslahatan gayrı caizdir reddi lâzımdır.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Muhterem arkadaşımız Atıf Beyin dermeyeran ettikleri mütalââta iştirak etmekte beraber bu Kanunun kabulü gerek idareten gerek maslahatan gayrı caizdir, reddi lâzımdır. Çünkü efendiler, bu kanun kabul edilecek olursa vesikalar ibraz edecekler, biz masumuz biz Kuvayı Milliyeeye hizmet ettik diyeceklerdir. Çünkü Kanun mucibince ne kadar kimse çıkarılmışsa hepsinden işittiğim, biz Kuvayı Milliyede hizmet ettik, bizim

kabahatimiz yokturdan ibarettir. Hiçbiri, evet, şu kararhaklı olmuştur dememiştir ve demez. Eğer o zaman bütün milletle beraber müttehiden, müttefikân bulunsalardı, Yunan üç sene değil, birsene bile topraklarımızda kalamazdı. Bunların milletten ayrı hareketleri, Kuvayı Miîliyeye muhalif hareketlerdir ki; Yunanın üç sene memleketimizde durmasına sebep olmuştur. Binaenaleyh bu Âli Karar Heyeti teşekkül ederse şuradan buradan mütemadiyen ihbarat vuku bulacak, filân da iştirak etmemiştir. Kuvayı Milliye aleyhinde bulunmuştur, Şöyle olmuş, böyle olmuş diye müracaat edeceklerdir. Binaenaleyh bunun kabulü bendenizce siyaseten de idareten de muhafik değildir, reddini teklif ederim.”(3. Dönem 4. Cilt 78. Birleşim - Sayfa 191)

Hâkimler kanununun 37 inci maddesinin ilgası hakkında 1/763 numaralı kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, hâkimlerkanununun muvakkat 37 inci maddesinin esbab mucibesinde Hükümet diyorki Mahkemei Temyiz reis ve âzalarının Eskişehirde bulunması itibarile Ankaraya gelmeleri birçok masarifi dai olacakve onların mahkemedeki işleri teahhur edecektir. Acaba bu muvakkat maddenin ilgası teklif edilirken bu noktalar nazarı itibare alınmış mıdır? Mahkemei Temyiz reis ve âzalarının Ankaraya gelip gitmek için harciralf ve ikamet yevmiyesi alacakları nazarı dikkate alınarak bu muvakkat madde yapılmıştı. Mahkemei Temyiz reis ve azaların Ankaraya gelip gitmesi esnasında mahkeme işleri teahhura uğramıyacak mıdır? Bunlar nazarıitibare alınarak mı bu maddenin ilgası teklif ediliyor? Bunu izah buyurmasını Adliye Vekili Beyericâ ediyorum.”(3. Dönem 23. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 21)

Cebelibereket Meb'usu Naci Paşa ile Ordu Mebusu İsmail Beyin, Konyalı Başarılızade Mustafaimzalı istida hakkında Arzuhal Encümenince ittihaz olunan 302 numaralı kararın Umumî Heyette müzakeresine dair 4/71 numaralı takriri ve Arzuhal Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim; bu Ahmet Efendinin kıdemli yüzbaşı olarak tekaüde şevkine kanunen imkân yoktur. Eğer pek fazla hizmetetmiş ise ikramiye verilir, bir kişi için kanun yapılmaz. Bunu

ikramiye suretinde halletmek çok muvafiktir.” (3. Dönem 43. Cilt 21. Birleşim - Sayfa 36)

5.2.6. Memet ŞAHİN

5.2.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Geçen sene Suriye’den hususiyle Gaziyıntap ve civarına akın eden Suna böceğinin bu sene de kuvvetle çıkması melhuz ve memuldur:

Memet ŞAHİN (Gaziantep) “*Geçen sene Suriye’den hususiyle Gaziyıntap ve civarına akın eden Suna böceğinin bu sene de kuvvetle çıkması melhuz ve memuldur. Ve bilhassa bir çok mezruatımızı mahvetmesi memuldur. Acaba Vekâlet bu hususta ne gibi tedabir ittihaz etmiştir? Lütfen izah buyurmasını rica ediyorum.*”

MUSTAFA RAHMİ BEY (İktisat Vekili İzmir) “*Efendim, Suna haşeresi arkadaşımın dediğigibi hakikaten çok tehlikeli bir haşeredir. 3, 5 senedenberi Suriye’de tahribat yapmıştır ve tedricen şimalegelerek geçen sene Gaziyıntap havalisinde bazıraziye ve Ceyhan’ın bir kısım arazisine de sirayetmiştir. Bu haşere ile mücadele etmek için mütehasıslarınmütalâ atını aldık. Ve Suriyede tecrübeolunan usulü tatbik ediyoruz. Yalnız bu haşereminimhası için şimdiki kanundaki salahiyet derecesindendaha fazla salahiyet almak için teklifi kanunıyaptık.*” (3. Dönem 3. Cilt 66. Birleşim - Sayfa 260)

5.3. IV. TBMM DÖNEMİ (1931-1935)

5.3.1. Ahmet Remzi GÜRES

5.3.2. Nuri CONKER

5.3.3. Ali KILIÇ

5.3.4. Reşit AĞAR

5.3.5. Memet ŞAHİN

5.3.1. Ahmet Remzi GÜRES

IV. dönem T.B.M.M. zabıt ceridelerine yansıyan herhangi bir faaliyeti bulunamamıştır.

5.3.2. Nuri CONKER

5.3.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Tuz İnhisarı Umum Müdürlüğünün 1932 Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri: “Tuz kıymetinin pahalı veya ucuz olmasının vaktü hali yerinde olanlarca ehemmiyeti olmayabilir. Fakat fakirlere, bunu almak imkân ve kabiliyeti az olan köylüye ucuz satmak musip olur kanaatindeyim.

Nuri BEY (Gaziantep) “*Tuz resmi hakkında bir iki maruzatta bulunmak istiyorum. Bu noktaya ait Eskişehir mebusu Emin Beyefendi ile Refik Şevket Beyefendinin beyanatlarına tamamen iştirak etmekle beraber bir noktayı daha ilâve etmek isterim. Hayvan sahiplerimizin hayvanlara tuz yedirdikleri malûmdur. Son zamanlarda memaliki ecnebiyeye ihraç edilen deriler, hayvanlarımıza tuz yedirmemekten naşi revaç bulmadığı mevsuken haber alınmıştır. Binaenaleyh bütçe tevazünü dolayisile tuzdan fazla para alalım diye hariçteki derilerimizin para etmemesi bittabi varidatımızı da tenakusa uğratacaktır. Bunun nazarı dikkate alınması lâzımdır. Tuz kıymetinin pahalı veya ucuz olmasının vaktü hali yerinde olanlarca ehemmiyeti olmayabilir. Fakat fakirlere, bunu almak imkân ve kabiliyeti az olan köylüye ucuz satmak musip olur kanaatindeyim. Ziraat vekili Beyefendiden sordum. Mesleki ihtisası dahilindedir. Hakikaten tuz yemiyen hayvanların tabi evsafında tahavvül hâsıl olduğu fennen sabitmiş. Binaenaleyh bunu böyle yapalım. Yalnız Refik Şevket Beyin söylediği gibi potas meselesine iştirak etmiyorum. Çünkü tuzda potas yoktur. O halde diyeceğim yok. Ben tuzda potas yoktur diyecektim.” (4. Dönem 8. Cilt 53. Birleşim - Sayfa 309)*

5.3.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Askerlik dersleri muallimlerinin ücretleri hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:“Askerî ders verecek olan zabitlerin ders saatlerinin birer lira olması hakikaten azdır.”

NURİ BEY (Gaziantep) “*Efendim, askerî ders verecek olan zabitlerin ders saatlerinin birer lira olması hakikaten azdır. Düşünelim; evinde hususî ders veren bir muallim kendi evine ders almak üzere gelen talebeden en aşağı iki lira alır. İki liradan az para alan yoktur. Fakat düşününüz ki talebe evine, muallimin yanına gider, zabıt efendi talebenin yanına gidecektir. Tasavvur buyurursunuz ki kışlalardan mekteplerimiz epice uzaktır. Mektebe gidecek bir muallim hiç olmazsa yarım saat yürüyecek ve dersini verdikten sonra gene kışlasına veya evine gelmek için aynı yolu tekrar katedecektir.*

Binaenaleyh iki saatlik zamanını bu işe hasredecektir. Ayrıca çalışacak, yorulacak, ilmini talebeye telkin edecektir. O da başka, iki saat için bir zabite bir lira azdır, dört lira da çoktur. Bunun ortasını bulmak lâzımdır. Onun için bendeniz bir takrir takdim ettim ve bu ücretin iki lira olmasını rica ettim, bunun kabulü çok doğru olur.”(4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 205:206)

5.3.3.Ali KILIÇ

IV. dönem T.B.M.M. zabıt ceridelerine yansıyan herhangi bir faaliyeti bulunamamıştır.

5.3.4. Reşit AĞAR

5.3.4.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Hükümetçe Ziraat Bankasına mubayaa ettirilecek buğday hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri.

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Muhterem Sırrı Bey memur tayin edilirse dedikoduyu mucip olur dediler. Bunun için Hükümet tabii bir nizamname yapacaktır. Sonra efendiler, Ziraat bankasının buğday alıp almaması meselesine gelince: Ziraat bankası zaten buğday almaz. Çünkü buğday satılacaktır. Geçen sene ve daha evvelki senelerde olsaydı bu doğru idi. Bu sene müstahsil malını satabilecektir. Binaenaleyh Ziraat bankası buğdayı alır mı, almaz mı, düşünmeğe lüzum yoktur. Diğer meseleye gelince; esasen Hükümet bir nizamname yapacaktır. İleride bu teşkilâtta memur kullanılır mı, kullanılmaz mı, memurlar suiistimal yapar veya yapmaz mı meselesini de düşünmeğe mahal yoktur. Eğer böyle düşünmek iâzmgelirse Hükümetin hiç bir zaman teşkilât yapmaması lâzımgelir. Elbette Hükümet yapacağı nizamnamede bütün bunlara ait hükümler koyacaktır. Bendeniz Vekil Beyefendiden bir sual soracağım. Ziraat bankası, evvelce kabul ettiğimiz bir kanunla bu gün anonim bir şirket halindedir. Anonim şirket halinde okluğundan dolayı bu bankanın heyeti idaresi karar verir, buğday alır; satar. Kâr eder, zarar eder, ne yaparsa yapar. Yalnız kanunla Ziraat bankasına, bir buçuk milyon liralık buğday al demek, kendisine bahsettiğimiz anonim şirket kanunile taaruz teşkil etmez.”(4. Dönem 9. Cilt 77. Birleşim - Sayfa 464)*

Türkiye, Afyon yetiştiriciler satış birliği Kanununa dair sözleri.

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, mesele para meselesidir. Bu gün afyon müstahsillerinin % 90 nı köylülerdir ve bunların ekserisi iki, üç okka çıkarıyor. Acaba Ziraat bankası bu köylülerin hepsine 10, 15 er liradan ibaret olan matlumatını tamamen verebilecek mi? Yoksa bunlar matlubatı için Ziraat bankasının kapısında günlerce kalacaklar mı?”* (4. Dönem 9. Cilt 77. Birleşim - Sayfa 480)

Maarif eminliklerinin lâğvi hakkında 1/86 numaralı kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri mazbataları münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, geçen günlerde zati âlilerine bir şey söylemişim. Cevaben, bütçemizin müsaadesi olmadığından, liselere meccani talebe alamıyacağınızı beyan buyurmuşunuz. Maarif eminliklerinin öteden beri lüzumsuzluğundan bahsedilmektedir. Onun için bunları lâğvederek bunların maaşları ile elli tane fukara ve şehit çocuklarını mekteplere, liselere almak muvafık olmaz mı?”*

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, zaten Vekil Bey de buyurdular ki; Meclisi Âli kabul etmezse eski müfettişlerle idare etmek mümkündür. İbrahim Alâettin Bey buyurdular ki; eğer teftişvazifesini yapan maarif eminlikleri kaldırılırsa mektepler teftiş edilmez. Efendiler; maarif emininin bir tanesi bizim memlekete geldi. Katiyen emin olunuz ki hi çyalan söylemiyorum. Akşamdan masayı kurdu. Dans yaptı, sabahtan kalktı savuştu gitti. Halkın mürebbisi olan bu maarif eminlerinin hepsi böyledir efendiler* (4. Dönem 2. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 67-70).

Evkaf Umum Müdürlüğünün 1932 senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri: *“Burada Müslüman bütçesi müzakere olur. Rumların, Ermenilerin bütçesi müzakere olunmaz. Çünkü burada Türk milletinin vekilleri vardır.”*

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Bendeniz Muhterem Sırrı Beyin ne maksatla söz söylediğini tamamile anlamadım. Çünkü efendiler, evkaf bütçesi bir müessesesi hayriyeye sarf edilmek üzere tesis olunmuş bir müessesedir, bütçedir ve Başvekâlete merbuttur. Hükümetin kontrolü altındadır. Binaenaleyh teşkilâtı esasiye kanununa muvafıktır. Söylediler ki, bu, Müslüman bütçesidir. Burada yalnız Müslüman*

bütçesi müzakere edilmemeli. Efendim, cami ile kiliseyi mukayese edemeyiz. Burada Müslüman bütçesi müzakere olur. Rumların, Ermenilerin bütçesi müzakere olunmaz. Çünkü burada Türk milletinin vekilleri vardır. Bendeniz Sırrı Beyin, bu Müslüman bütçesidir, yalnız bu müzakere olunmaz; Rumların, Ermenilerin bütçesi de müzakere olunması lâzımdır sözlerinden bir şey anlamadım. Bu, teşkilâtı esasiye kanununa mugayir değildir, muvafıktır. Mademki Başvekâlete merbuttur. Burada müzakeresi lâzımdır.” (4. Dönem 8. Cilt 46. Birleşim - Sayfa 107:108)

Arazi Vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, maddedeyeniden vücuda getirilecek bağlar, meyvalıklar, incirlikler, zeytinlikler vergiden istisna edilmiştir. Bu çok iyi, yalnız bir şeyi unutulmuş zannediyorlar ve fındıklar! Beyefendi; Şam fıstığı diyoruz(Fıstık, fındık değil mi sesleri). Evet, fıstık Halbuki esasen bu Türk fıstığıdır. Zannediyorumki Beyefendiler Avrupadan dâhile para getiren enbirinci mahsul fıstık ve fındıktır. Her ikisi de maalesef üçüncü maddeye dâhil edilememiştir. Bunun için bir takrir takdim edeceğim. Zannediyorum ki encümen de muvafakat eder. İsterse (B), isterse (C) ve (Ç) fıkrasına ithal edilmesini rica ediyorum.

Reşit AĞAR (Gaziantep) Efendim, fındık bahçeleri için zannediyorum ki evvelce hususî kanunlarda üç beş senelik muafiyet müddeti vardı. Fıstık için muafiyet yoktur. Muafiyetin evvelce ihdas edilmiş bahçelere de teşmili meselesine gelince, bendeniz Maliye Vekilinin fikrine iştirak ederm. Çünkü bu kanun bu sene yapılacak olan bahçeler içindir. Bu kanun neşrinden evvel yapılmış olan bahçelere de şamildir dersek o vakit suistimale meydan vermiş oluruz. Çünkü bir bahçenin içinde faraza 200 ağaç var, bunların ellisini geçen sene aşlamıştır. Seksenini bu sene aşlamıştır. Diğerlerini de belki daha evvel aşlamıştır. Bunları ayırt etmek imkânı yoktur ve bunun içinden çıkılmaz. Binaenaleyh bu muafiyet kanununun neşrinden sonra yeni aşılacak ağaçlara ait olmalıdır.

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, maksat araziyedolu, yangın, gibi büyük zarar verecek bir afet arız olduğu zaman vergiden muaf tutulmasıdır. Yoksa don olmuş, dört tarla su altında kalmış,mahsul harap olmuş, rica ederim bundan vergi almamak lâzım gelirse hepsinden almamak icapeder. Afat olursa, yangın olursa

bunları muaf tutabiliriz.” (4. Dönem 2. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 89-90-95)

Ziraat makinelerinde kullanılan mevaddı müşteile hakkındaki 752 ve 1727 numaralı kanunlara müzeyyel 1710 numaralı kanun tezyil edilen maddelere dair kanun lâyihası hakkında sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Efendini, bu kanunu yapıldığı vakit traktörlere tazminat vermek için bir müddet konmuştu. Zannedirim ki o müddet üç aydı. Sonra üç ay daha temdit edildi. O müddet zarfında müracaat edenler olursa tazminat alırlar, müddetin mürurundan evvel müracaat etmezlerse tazminat alamazlar ve şimdiye kadar tabii alamazlar. Bu, şimdiye kadar kalan borç. müracaat edenlere mi yoksa etmeyenlere mi aittir?” (4. Dönem 8. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 70)*

Maarif Vergisi Kanununun 5. maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, bendenizin arzedeceğim mesele şudur, Beşinci madde ilga edilmiş mi, edilmemiş midir? Bir arkadaşımız bu, sarıhan ilga edilmediği gibi hükmen de ilga edilmemiştir dedi. Efendiler, bu, kavaidi umumiyeye tâbidir. Hatta mahkemeler bile sarahati kanuniye mevcut olmadığı halde kavaidi umumiyeye göre hareket ederler. Şimdi bu da hazine lehinedir. Her ne kadar idarei hususiye ayrı bir bütçedir. Fakat menafii umumiyeye ait bir bütçe olduğu için 5 inci madde sarahaten ilga edilmemişse bile hükmen ilga edilmiştir. Binaenaleyh bu yüzde birin verilmemesi lâzım gelir. Binaenaleyh Bütçe encümeni teklifinin reddi icap eder. Maliye vekili Beyden çok rica ederim, Efendi hazretleri, yüzde on muvazene vergisi alınması hakkında bir kanun yaptığımız şu sırada böyle ikramiye, hakkı huzur ve sairenin yeri kalmamıştır. Çok rica ederim böyle bir teklif getirmesinler. Bu kürsüden işitmeyim. Bir tahsildar, bir memur vazifesini ifa etmiştir. Esasen bu vazifesidir. Buna lütfen şunu da tahsil ette sana yüzde bir verelim. Bunun manası açıkça şudur efendiler; bu tahsildara resmen rüşvet vermektir. Çok rica ederim. Bunun bizim kitapta yeri kalmamıştır. Bütçelerde bunun yeri kalmamalıdır. Efendim, bendeniz kanunu mahsusla tayin edilen ikramiyeler hakkında bir şey söyleyemiyorum. Benim kastettiğim kanunsuz alınan hakkı huzurlar filândır.”*

Reşit AĞAR “Çünkü hesabına gelmiyor. Mebuslar vefat ettiği vakit bir senelik maaşlarının nısfını alırlar, muallimler ikramiye alırlar bunlara bir şey denemez. Çünkü kanun vardır. Fakat vekâlet namına üç beş maddelik bir kanun yapmak için müdirene emrederler müsveddesini yapında kanun teklif ederiz derler, Onlar da üç beş, gün gider gelir; hakkı huzur alırlar. İşte benim kastettiğim bunlardır. Yoksa vazifesini yapana ikramiye verilmesin demek istemiyorum. Esasen idarei hususiye kanunu çıkmıştır. Bu kanun mucibince tahsildarlara tahsilatları nispetinde bir şey verilecektir. Diğerleri için verilen fazla paralara artık bütçemizin tahammülü kalmamıştır. Kitabımızda bunların yeri yoktur. Yoksa kanunu mahsusla hakkını alanlara kimse bir şey diyemez.”(4. Dönem 8. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 79-80)

14.9.1930 tarihli tayinat ve yem Kanununa müzeyyel (Demirbaş, erzak ve yem) Kanunu münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, ben zannediyorum ki Bütçe encümeninin mazbatasını kabul etmek muvafıktır. Çünkü memleketimizde güzel koyunlarımız, millî konservelerimiz, kavurmamız vardır. Bunun için hariçten, Avrupa dan domuz eti konserveleri getirmek doğru değildir. Kanaatindeyim .”(4. Dönem 8. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 88)

1932 senesi Bütçe Kanununun heyeti umumiyesi hakkındaki sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendiler, bendeniz esasen söz söylemek iktidarını haiz değilim. Yalnız muhterem Sırrı Bejin bazı sözlerine cevap vermek mecburiyetini hissettiğim için bir kaç söz söyleyeceğim. Efendiler, Büyük Millet Meclisinin bidayet devresinde Sırrı Bey benim arkadaşımdı. O vakitlerde de bazen Sırrı Bey Hükümete karşı aykırı giderdi. Muhalefet ederler ve bu vadide söz söylerlerdi. Sırrı Beyin şiarı bu olduğu için dünkü tenkidini çok görmüyorum. Maamafih bir kaç söz söyleyeceğim. Efendiler, Sırrı Bey pekâlâ bilir ki bidayeten Büyük Millet Meclisinin teşekkülünü; hayatını tehlikeye atarak halaskar Büyük Gazi temin etmişlerdir ve o zaman bazan burada, bazan başka vazifede, bazan orduda hizmet eden arkadaşlarla; imparatorluğu yıkıp Cumhuriyeti ilân etmek için çalışıyorduk ve bu gün tahakkuk ettirdiğimiz Cumhuriyet Hükümeti nasıl olur da şiarı olan halkçılıktan ayrılırdaki geri gittiğine

inanılabilir. Bu mütalea asla varit olamaz. Sırrı Bey diyorlar ki, halkçılıktan ayrılmışızdır. Halbuki efendiler Cumhuriyet ve bu günkü idare sırf bu gaye için teşekkül etmiştir. Sırrı Bey Hükümeti mutlaka zamanında mutasarrıftı. O zamanki Hükümetler istikraz yaparak sefahatlerine sarfederlerken niçin susmuşlarda, bu sözleri o zamanki Hükümete söylememişlerdi. Sırrı Bey bu cesareti bu devrin kendisine bahşettiği hürriyette bulmuştur. O zaman ise Sırrı Bey nefyedilmek korkusundan ağzını açamıyordu. Efendiler, köylülerimiz fukara olmuştur diyorlar Köylülerimizin fıkara olması yine imparatorluk zamanının makûs hatalarındandı. Çünkü Balkan harbi çıktı, mağlûbiyetle neticelendi. Bir sene geçmeksizin harbi umumî çıktı. Bu harbe iki sene sonra iştirak edeceğimiz halde on beş gün sonra iştirak ettik. Bir haneden baba gitti, oğul gitti, kardeş gitti; çifti karılar sürdüler ve karıların yetiştirdiği mahsulün yansını da Hükümet aldı. İhtiyar köylünün kapısında bulunan iki koyunun birisi vergi diye gasbedildi. Yani köylüleri fakir düşüren imparatorluğun makûs hataları oldu. Bu gün cumhuriyet devrinde imparatorluk düşmanlarının harap ettiği köyler ve evler gün bekün imar edilmekte, yapılmaktadır. Fakat bir iki seneden beri memleket buhran içinde imiş. Buhran içinde olan yalnız Türkiye değildir ki ... Bütün Avrupa Hükümetlerinde olduğu gibi iktisadî buhran memleketimize de sirayet etmiştir. Sırrı Bey diyor ki Hükümetin buhrana mâni olması mümkündür. Sorarım Sırrı Beye; Türkiye Hükümetinin önüne geçemediği bu hâdiseye İngiliz Hükümeti Fransız Hükümeti de mâni olabildi mi? Acaba Sırrı Bey gibi buna çare bulacak hiç bir diplomat mevcut değil mi idi? Hükümetin tahmin ettiği varidat doğru çıkmadı dediler. Hayır, efendiler, bu tahminler tamamen doğru idi. Fakat mahsulâtımız satılmadı. Tabiatile vergiler verilemeyince varidat tenakus etti. Bu konulan varidat içinde bir kısım müstesna olmak üzere diğerleri kâmilten cibayet edilmiştir. Binaenaleyh bu sene mahsulâtımız, gerek hariçte ve gerekse dâhilde, satılacak ve 169 milyon lira tamamen tahsil olunacaktır ve bütçemizde tevazün hâsil olacaktır. Efendiler, Sırrı Bey, bütçe kabartılmış, zait memur tayin edilmiş, dedi. Ne kadar zait memur tayin edilse bu fazla için olsa olsa ancak bir milyon lira maaş verilebilir. Yoksa bununla masraf bütçesi 30 -40 milyon lira kabarmaz. 1928 -1929 - 1930 bütçelerine şimendiferler için konulan paralan görseydiler o vakit bu bütçe kabarmış demezlerdi. 1929 da 45 milyon sonra 37,5 milyon lira bütçeye şimendifer için konulmuştur. Bu sene ise maalesef yedi milyon

konulmuştur. Evvelce konulan paralardan bir kısmı Haydarpaşadan Adana şimendiferi için verilmiş, kısmı azamî inşaat için sarfedilmiştir; Beyefendiler, eğer hükümeti mutlaka zamanında, harbi umumide bugün Hükümeti Cumhuriyemizin yaptırdığı şimendiferler yapılmış olsaydı emin olunuz ki ne 'bir milyon hayvan ve ne de bir milyon insan telef olmazdı. Hükümeti Cumhuriyemizin yaptırdığı şimendiferleri takdir etmek lâzımgelirken bilâkis bütçeyi kabartmıştır diyorlar. Efendiler, bundan evvelki seneler buraya tahsis edilen para (45 - 50) milyon idi. Bütçeyi kabartan şimendifer masrafıdır, fakat bu şimendiferler gerek memleketin müdafaaası noktasından ve gerekse askerlik, ticaret ve iktisat, ziraat noktasından elzem ve ehemdir. Bunun için zannederim hiç bir fert bulunmaz ki, buraya sarf edilen parayı tenkit etsin. Eğer böyle bir fert çıkarsa ben kendi kanaatimce onu insafsızca hareketinden dolayı itham etmeyi vecibe bilirim. Sonra bir söz sarfettiler. Asıl zihnime dokunan o idi. Dediler ki: Hükümet Fırka Hükümetidir. Fırkada bulunan arkadaşlar korkar söyleyemez, yani ben korkmam söylerim. Efendiler, şimdi Hükümet, Cumhuriyet halk fırkası Hükümetidir. Buradaki arkadaşların hepsi kardeştir, kardeş muamelesi görmektedir. Binaenaleyh fırka arkadaşlarımız birbirinden korkmaz. Ancak nizamnamei dahilî mucibince bi hakkın vazifesini ifa ettikten sonra, resmîyetten gayri zamanlarda onlara, hürmette bulunmaları vecibedir, bir borçtur. Hükümete karşı resmî zamanlarda idarei kelâm eder, açıkça söz söyler, fakat hürmetten de geri kalmaz. Hükümete hürmeti mahsusada bulunmak demek millete karşı hürmet demektir. Çünkü Hükümet Türk milletine niyabeten ifayı vazife etmektedir.”84. Dönem 9. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 208:209)

Dâhiliye Vekâleti 1932 senesi bütçesi hakkındaki sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Dahiliye vekili muhtereminin mütaleasını dinledim. Nüfustan bahsettiler. O cihetten dolayı bazı maruzatta bulunacağım. Nüfusumuzun Cumhuriyetin İlanından beri fazlalaştığı, tevellüdatın vefiyattan fazla olduğu muhakkaktır. Yalnız çocuklar sicile kayıt olunmamaktadır. Tahriri nüfus yapılsın, bu kürsüden 14 milyon yerine 17 milyon zikredelim. Dahiliye vekâleti bundan 2, 3 sene evvel tamamen bir emir tebliğ ettirmişti. Onda münakehatiyin nüfusa müracaat edenler olursa mah-kemeye gitsin, onu ispat etsin, ilâm alsın, mucibince nüfusa kayıt olsun demişti. Bir köylü geliyor, tam kendisine lâzım olduğu zaman mahkemeye müracaat ediyor. Mahkeme şahit dinlemek için aylarca

talik ediliyor. Bunun için yalnız taaddüdü zeveattan mütevellit davalar hakkında, mahkemeye gidilsin,, hiç olmazsa yalnız bir evli için Dahiliye vekili Bey tamim yapsın, heyeti ihtiyariyenin ilmühaiberile yazılsın. Bunun için emin olunuz ki gelecek sene 15 milyon nüfusumuz var diye bu kürsüden söyleyeceğiz. Dahiliye vekilinin beyanatında geçen rakamlar, kaymakamlardan, valilerden aldığı malûmat üzerinedir. Nüfusumuzun tahriri, bütçemize göre mümkün değilse emir versin, bu senelik tamim, tebliğ etsin, teshilât gösterilsin, mahkeme karan olmaksızın bu suretle sicille kaydolunsun. Kuvvetle söyleyebilirim ki sicille geçmemiş on bin nüfus yalnız benim memleketimde vardır. Şimdi sicille kaydolunabilmek için mahkemeye müracaat etmek lâzımdır. Orada üç ay sürünecek, işinden gücünden kalacak, bir çok para sarfedecek. Bu gibi müşkülât yüzünden kimse çocuğunu kaydettirmiyor. Çok rica ederim, bu hususta teshilât gösterilsin, bunun temini için ne lazımsa yapılsın; Reşit bu kürsüde söyledi, geçti denmesin. Buz üzerine yazı yazılmış gibi olmasın. Çok rica ederim, buna ehemmiyet verilsin. Yoksa arkadaşlar, hepimiz emin olabiliriz ki nüfusumuz sene esene çoğalmaktadır. Yalnız sicille kaydolunmadığı için miktarını bilemiyoruz.” (4. Dönem 9. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 251)

Nafia Vekâleti 1932 senesi bütçesi-Sivas-Erzurum Şimendifer yolu münasebetiyle sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Şimendifer yolları henüz bir neticeye müncer olmamıştır. Zannediyorum ki Sivas - Erzurum yolu çok mühimdir. Daha doğrusu bu Erzurum yolu her yerden ehemdir. Çünkü harbi umumide memleketin müdafaası noktai nazarından ne kadar mühim olduğu anlaşılmıştır. Binaenaleyh Sivas - Erzurum yolunu tercihan yapmak için Hükümet bir şey düşünmüş müdür?”(4. Dönem 9. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 271)

Ziraat Vekâleti 1932 senesi bütçesi sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz vekil Beyefendiyi dinledim. Zeytinlerin budanacağı cinslerinin ıslah edileceğini, bilmem fıstıkların şöyle yapılacağını uzun uzadıya söylediler. Bilmiyorum, neden bu ifade Halil Beyi tatmin etti. Fakat beni tatmin etmedi. Halil. Beyin teklifleri iktidardan hariçtir. Bunları yapmağa Hükümetin iktidarı yetmez. Çünkü Hükümet zeytilkimizi ıslah etsin, bağımızı budasın, fıstığımızın kökünü temizlesin hepsini o yapsın dersek, bu,

olmaz efendiler (Gülüsmeler). Kendileri halkı teşvik ederler, mütehassıs getirilir. O mütehassıs, memleketin bütün bağlarını ıslah eder. Geçen sene Antepte birisi merak etmiş, bana müracaat etti. Ben de telgrafla bir mütehassıs getirttim. Bu mütehassıs geldi, elli altmış bağı bağladı, güzel üzüm çıktı. Bunu herkes gördü, öğrendi. Gelecek sene umumiyetle yapacaklar. Bu bağ ve bahçe meraklılarının şahsı teşebbüsleri ile olur. Yoksa Halil Beyefendinin dediği gibi aplerini rica edeceğim. Hükümet gelsin, bağımı ıslah etsin, bahçemi kazsın, zeytin ağaçlarımı budasın, bu olamaz, Hükümet bunu yapamaz. Yalnız Ziraat vekâleti meselâ sinek meselesi için bir mütehassıs gönderebilir ve onun neden hâsıl olduğunu tetkik ettirir. Ziraat vekili Beyefendi Halil Beyin dediklerine muvafakat eder gibi göründü ise bu meseleye benim aklım ermedi. Yani bunların hepsini Hükümet yapsın dersek bu imkân haricindedir. Halil Beyefendi bunlara ümit bağlamasın ve bağlar Ziraat vekâleti tarafından ıslah edilecek diye teşebbüsünden geri kalmasın. Bizim memleketteki üzümlerin hepsinden şarap çıkar. Çünkü ekseriyetle renkleri siyahtır. Yalnız şarap yapmak için de fabrika lâzımdır. İşte bu fabrikayı Ziraat vekâleti yapar, yoksa onun bunun bağını budatamaz. Memlekette olmayan yalnız fabrikadır. Maruzatım bundan ibarettir.”(4. Dönem 9. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 286:287)

Maarif Vekâleti 1932 senesi bütçesine dair sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendeniz maarif hakkında bir şey arz etmeyeceğim. Çünkü maarifçi değilim. Yalnız Refik Şevket Bey, kadın muallimler kocaya gitmesin, çünkü çocukları olduğu vakit ve sairede bir ay, kırk gün çocukların mektepsiz kaldığından bahsetti. Evet bu vaziyette çocuklar on beş, yirmi gün mektepsiz kalırlar. Fakat bunun telâfisi mümkündür. Yalnız memleketin müdafaası için çocuklarımız noksan olursa bunun telâfisi güç olur. Binaenaleyh muallimlerin kocaya varmasını teşvik etmelidir. Çünkü memleket bu suretle evlât kazanacaktır. Biz bunları önlemeye teşvik ederken, Maarif vekâleti de bunlara mümkün olan muavenette bulunmalıdır. Arzettiğim gibi bunların kocaya gitmesinden çocukların muallimsiz kabeağt on, on beş gün müddetin telâfisi mümkündür..Fakat diğer taraftan memleketin müdafaası için nüfusumuzun çoğalmasına hadim olacak vasıta da bunların kocaya varmasıdır. Binaenaleyh bendeniz Refik Şevket Beyefendinin bu husustaki beyanatlarının muvafık olmadığı kanaatindeyim. Halkçılığın, milliyetçiliğın, medeniliğın

icabatı budur. Kocaya varmamakla ne olacaktır? Medeniyet ve Cumhuriyet istirahatı bedeniyesini temin etmek ve rahatla yaşamaktır. Yoksa kocaya varmamak değil”(4. Dönem 9. Cilt 70. Birleşim - Sayfa 320)

Ziraat bankası da zürraa karşı daima ağır ağır komisyonculuk etmektedir. Efendiler, Ziraat bankası (1000) liradan fazla alanlardan % 4, 6 komisyonculuk almaktadır:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bu teklif Hükümetin teklifidir. Ehli ziraate daima muafiyet vermek veyahut işlerinin teshili için tapu sicilline kayıtları hakkında heyeti ihtiyariyenin tasdikini noter senetleri makamında görmek hususunda daima teshilât gösterilmektedir. Ziraat bankası da zürraa karşı daima ağır ağır komisyonculuk etmektedir. Efendiler, Ziraat bankası (1000) liradan fazla alanlardan % 4, 6 komisyonculuk almaktadır. Bu hususta Ziraat vekili mi, Maliye vekili mi izahat verecektir, izahat istiyorum. Bu banka bir anonim şirkettir. Bunların bu kadar ileri gitmesi doğru mudur 9 Memurlara zammederler, biz anonim şirketiz derler. Bu hiç bir memlekette yapılmamıştır. Çünkü anonim şirketin bir şekli vardır. Farzet ki yapılmıştır. Bundan dolayı zürradan % 6 komisyonculuk almak madelete muvafık mıdır? % 40 - 60 para veyahut iki kuruş almaları mümkün değil midir, mümkün değilse esbabı nedir! Bu hususta Maliye veya Ziraat vekili izahat versin.”(4. Dönem 9. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 383)

Arzuhâl Encümenince ittihaz olunan 568 numaralı karar hakkında dahilî nizamnamenin 57. maddesine tevfikân tanzim olunan mezkûr encümen mazbatasına dair Bütçe Encümeni mazbatasına hakkında sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Refik Şevket Bey hukukçu olduğu halde hukukî olan bir davanın Şûrayı devlete gitmesini teklif ediyor. Halbuki bu dava idarî bir dava değildir ki Şûrayı devlete gönderilsin. Ortada idarî bir mesele yoktur. Mahkeme hükmünü vermiş, mezkûr hüküm kesbi katiyet etmiş. İnfazı ciheti için Meclise müracaat vaki olmuş. Mesele bundan ibarettir. Burada para vermek mi lâzımdır, yoksa bono ile mi tesviye edilecektir. Bu husustaki encümen mazbatasına Heyeti umumiyeye gelmiştir. Şûrayı devlete ne lüzum vardır?”(4. Dönem 12. Cilt 20. Birleşim - Sayfa 19)

İnhisarlar İdaresinin 1933 senesi bütçesi sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Maliye vekili bey diyor ki İzmirdeki tuz memlâhası Hazineye intikal etmiştir. O halde şirketi mevzubahis etmeye ne lüzum vardır? Bir de kanunen tuzun kilosu altı buçuk kuruşa satılması icap ederken bizim oralarda yedi buçuk kuruşa satılmaktadır. Bu tuzlar İzmir memlâhasından Antebe ve civarına geliyor ve arzettiğim gibi kilosu 7,5 kuruşa satılıyor.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Şirket demek bir takım hissedarların bir araya toplanmasıdır. Burada artık şirket kalmamıştır. Çünkü bütün hisse senetlerini satmış ve Hükümet almıştır. Burada aslında şirket kalmamıştır. Yalnız bir kanunla şirketi kaldırmak lâzımgelirse kanunun esbabı mucibesinde, hisse senetlerinin Hükümet tarafından tamamen satın alındığını zikretmek kâfidir.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendiler; paranın azlığı, iktisadî buhran münasebetile emtiadan fiat itibarile tenzilât yapıldığı gibi tütünden de tenzilât yapılmıştır. Yani 100 kuruşa alınan tütün bu gün 60 kuruşa alınıyor. Satış cihetine gelince; bu, aynidir. Maliyet fiatı yarı yarıya düştüğü halde satışlarda hâlâ tenzilât yapılmamıştır. Zannediyorum ki tütünlerimiz pahalı olduğundan satılmıyor. Köylüye mahsus tütün göndermişler, benim memleketime de göndermişler, ucuz olduğu için bu tütünden 30 sandık satıldığı halde diğer muhtelif tütünlerden pahalı olması münasebetile belki ancak beş sandık satılıyor. Her halde pahalı satıp az satmaktansa, ucuz satıp çok satmak daha yerindedir. Bu bir taraftan da kaçakçılığa mâni olacaktır. Vekil Beyefendi dediler ki: mahallindeki memurlardan sordum, şöyle dediler. Emin olunuz; eğer oradaki memurlar ticaret zihniyetini taşımış olsalardı satışı artırmak için ucuz satmak yoluna giderlerdi. Ben de vekil Beyin fikrini kabul ederim. İsterlerse tecrübe etsinler; esasen tecrübe edilmiştir, köylü tütünü diğer tütünlerin 5 - 6 misli çok satılmıştır. Binaenaleyh, tütünümüz satılmıyor, istok olarak beş milyon kilo tütünümüz kalmıştır, şikâyete hiç mahal yoktur; tütünümüz pahalıdır. Öküzüm büyük olsun, ne çifte koşulsun, ne araba çeksin! Hayır efendiler, öküzüm, küçük olsun, hem çifte koşulsun, hem araba çeksin. Emin olunuz ki bu söylediklerim birer hakikattir. Geçen sene vadettikleri halde tenzilât yapmadılar. Halbuki bu tenzilât yapılmalı ve köylünün tütünü bir an evvel satılmalıdır. Efendim müdür

böyle demiş, şöyle demiş. Bunların sırası değildir. Bir kere tecrübe etsinler. Eğer sonunda ziyan ederlerse yine eski fiata satarlar. Bu fiatlar kanunla konulmamıştır ki değiştirilmesi zor olsun. Bunu vekil beyden rica ediyorum. Ucuz satsınlar, çok satsınlar.” (4. Dönem 14.Cilt 43. Birleşim - Sayfa 124-127-134-135)

Kastamonu Mebusu Hasan Fehmi Beyin, verginin kolaylıkla alınması yollarına dair teklifinin reddi hakkındaki Bütçe Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, Hakkı Tarık Beyin beyanı mütalaası zannedersem şekil üzerine değildir. O şekil genişletilebilir daha başka bir şekle sokularak burada müzakere edilebilirdi. Bunu Hükümetin teklifi ile de birleştirmek kabil olabilirdi. Bu encümenin salâhiyeti dâhilindedir. Hâlbuki bu böyle olmadı, gerek Maliye gerekse Bütçe encümenlerinin bu hususta derpiş ettiği bir kanun lâyihası varmış onun için bunun reddi lazımmış, bu vaziyette bir mebusun teklifine bakılamazmış, bu ne demektir efendiler? Encümende birleşir, Maliye vekilini de çağırır ondan sorardınız, bunun için bir şekli hal bulabilirdiniz. Şekli ağırmış gibi bir esbabı mucibe ile bir mebusun teklifini reddetmek ve buna lüzum yoktur demek doğru bir şey midir? Ne olursa olsun, bu şekilde bir mebusun teklifini reddetmek hâkimiyeti milliye esasına zıttır.”*(4. Dönem 15. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 5)

1932 senesi bütçesi heyeti umumiyesi münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, bazı vilâyetlerin merkeze mülhak köylerle beraber 80 -100 bin nüfusu vardır. Buradaki maliye teşkilâtı küçük vilâyetlerin, nüfusu 30 bin olan vilâyetlerin maliye teşkilâtının aynidir. Orada 8 tane tahakkuk memuru, 8 tane varidat kâtibi varsa beriki vilâyette de o kadar vardır. Halbuki, bazı kazalar vardır ki 45 - 50 bin nüfusludur. Orada da meselâ 2 varidat kâtibi vardır, bir tahakkuk şubesi vardır. Bu maliye teşkilâtı acaba vilâyet veya kaza olduğuna göre midir? yoksa nüfus veya varidatının çokluğuna veya azlığına göre mi?”*

REŞİT AĞAR “*Müsaade buyurursanız bir misal arşedeyim. Bendeniz işittiğimi arzedeceğim. Meselâ Sinop vilâyeti 900 -1000 haneden ibarettir. Orada defterdar, malmüdürü, 8 varidat katibi, 8 tahakkuk memuru vardır. Halbuki oranın nüfusu 4-5 bin kadardır.*

Bizim kazamız ise 45 bin nüfusludur, iki kâtip vardır. Misal olarak arzettim.”

(4. Dönem 15. Cilt 51. Birleşim - Sayfa 100-101)

Adliye Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendiler, Adliye bütçesi münasebetile Adliye vekili beyden bazı şeyler rica edeceğim. Teşkilât kanunu çıkmak üzere. O kanun gelse bile, Meclisi Âlide kabul edilse bile derhal tatbikına geçilemeyecektir. Çünkü para meselesidir. Bendenizin arzettiğim mesele, ufak, ehemmiyetten ari bir şeydir. Efendiler, bazı kazalarda hâkimi münferitler vardır. Bu hâkimi münferitler meselâ bir hafta hasta oluyorlar. Bu bir hafta içinde gerek hukukî, gerek cezaî bir çok davalar geliyor. Davacının belki hepsi köylerden geliyorlar, kapıyı kapalı görüyorlar, dönüp gidiyorlar, iş bununla kalmıyor. O gün tayin edilen muhakemeler için jandarma, mübaşir vasıtasile yeniden tebligat yapılacaktır. Hâkimi münferit olan kazalar mahduttur. 40 - 50 kadar hâkim muavini tayin etmek mümkündür. Bu para Adliye bütçesinin bir faslından diğer faslına nakil suretile temin edilir. Nitekim bir çok vekâletler bunu yapıyorlar. Bu söylediğim hâkimlerin adedi 50 yi geçmez, tahsis edilecek para da nihayet 70 - 80 bin lira içindedir. Bu suretle mahkeme kapılan mesdud kalmayacağı gibi bir hâkimin rahatsızlığı esnasında yerine vekâleten gönderilecek olan aza mülâzimi veya azalara verilen avdet ve azimet harcırahi, ikamet yevmiyesi tasarruf edilmiş olur, Hazine de izrar edilmiş olmaz. Teşkilât kanunu çıksa bile bunun tatbiki 5 - 6 milyon liraya mütevakkıftır. Halbuki bu 70 -80 bin lira ile ve nakil suretile yapılabilir. Adliye vekili beyden çok rica ederim, buna cevap versinler, yalnız teşkilât kanunundan bahsetmesinler.”*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Eskiden Bihisnide hâkim muavini vardı, fakat böyle bir teşkilât kanunu yoktu, ne suretle idare ediliyordu ise şimdi de istenilirse yapılabilir.”* (4. Dönem 15. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 134)

Sihhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri:

Mahmut Rasim BEY (Tekirdağ) *“Arkadaşlar; dışarı kazalarımızdaki doktorların sıkı bir imtihandan geçirilmelerini talep ediyorum. Türk köylüsü dışarıda çalışan doktorlarıncehaleti yüzünden*

hayatlarını kaybediyorlar. Çünkü bu doktorlarımız boş vakitlerinde tıbbın bu günkü icap ettirdiği yenilikleri takip etmiyorlar. Bir çok vakitlerini poker oynamak, içki içmekle geçiriyorlar. Hatta arkadaşlar bazıları vardır ki bu günkü tıptan bile haberleri yoktur.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Muhterem arkadaşım Rasim Beyin mantıka muhalif bir kaç sözüne cevap vermek için geldim. Yoksa söz söylemek istemezdim. Doktorlar mektebi tıbbiyeİ de senelerce okur, diploma alır, sonra Sıhhiye vekâleti onlara staj gördürür. Binaenaleyh doktorlara cahil demek doğru değildir, mantıki yoktur. Bir mektebi âliden çıkmış bir doktora cahil demek hatadır. Binaenaleyh kullandıkları bu tabiri geri almalarını rica ederim.” 4. Dönem 15. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 131:132

Ziraat Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri: Geçen sene Maraştan birisi gelmişti. Maraşta orman memuru var mı diye sordum. Yoktur dedi. Hâlbuki var da halkın haberi yok.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Hükümeti Cumhuriyetimiz 50 bin lira, 80, 100 bin lira bütçeye koyuyor. Harice ihraç olunacak hububatı yetiştirmek içindir. Ayrıca yeni tesis edilecek fıstık, zeytin, fındık 12 sene vergiden muaftır. Bunlar hep halkı teşvik içindir. Halk eksin, diksin, yetiştirsin. Halbuki Maraş vilâyetinin Pazarcık kazasında meşe ormanları ve ayrıca fıstık ormanları vardır. Bunları aşılama için müracaat ediyorlar, fakat aylarca sürüyor. Esbabı şudur: 2, 3 sene evvel miriye ait olan ormanlar hakkında bir kanun çıkmıştı. Buralarda fıstık, zeytin ve saire yetiştirmek için müracaat edilirse keşfedilecek ve Ziraat vekâletinden ruhsatname alınacaktır ve miriye ait olmayan ormanlar için ise vilâyet heyeti idaresi karar verecektir. Nizip ve Pazarcık kazasında miriye ait olan orman yoktur. Bunların hepsi halka ait olan odunluk ve meşeliklerdir. Halbuki bunlardan 200’ü müteceviz arzuhal verilmiştir. Vekâlete müracaat ediliyor. Hiçbir netice alınmıyor. Vekil Beye teşekkür ederim; bunların bir kısmına cevap vermişlerdir. Geçen sene Maraştan birisi gelmişti. Maraşta orman memuru var mı diye sordum. Yoktur dedi. Hâlbuki var da halkın haberi yok. 200 arzuhalla müracaat etmişler, miriye ait ormanlar olmadığı halde bu arzuhalla Ziraat vekâletine gönderilmiştir. Çünkü miriye ait orman yoktur. Vekil Beyefendinin hakları var. Böyle ufak tefek istidalarla meşgul olamaz. Bunları müdürlerin tetkik etmemesi lâzımdır. Fakat müdürler de bakmıyorlar,

kâtiplerin ellerine veriyorlar. Halbuki bunları tetkik ederlerse görecektir ki bu evrakın vekâletle alâkası yoktur. Mahallî vilâyetlerin tetkik etmesi icap eden şeylerdir. Kâtiplere veriyorlar. Kâtiplerde bunun sabit hududu yoktur. Orman memuru da yeniden keşif için ücret veriniz, gidelim yeniden keşfedelim diyor. Arzetmek istediğim, bu gönderilen 200 istidayı mahallî vilâyet meclisi idarelerinin muameleye koyması lâzımgelirken bunu yapmıyorlar, vekâlete gönderiyorlar. Yani kanun tatbik edilmiyor. Ziraat vekâletinin nazarı dikkatini celb ederim. Hatta diğer vekâletlerin de. Bu erbabı müracaat Hazineden para istemiyorlar. Hatta bunlar orada fıstık yetiştirip memlekete para girmesine çalışacaklardır. Üncisi, miriye ait ormanlarda odun yoktur diyorlar. Halbuki halk ormandan odun kesip satacak ve bu para ile geçinecek, aynı zamanda borcunu verecek. Odun kesmeği menediyorlar. Odun kesip satamayacaksınız diyorlar. Malatyada bir müteahhit askere odun kontürat etmiş, bundan para alacaktır. Fakat bu orman mirî değildir. Halkın malıdır, köylünün malıdır. Bu müteahhit askere taahhüt ettiği için ormandan köylüyü menediyor. Orada bir orman memuru varmış, köylünün ormana girmesine müsaade etmiyormuş. Halbuki orman memurunun menetmek hakkı var mıdır? Vekil Beyefendiden rica ederim, bunu tetkik etsinler. Köylüler kendilerine ait ormandan odunlarını başka yerlere götürüp satamıyorlar. Bu işte Vekil Beyin nazarı dikkatini celb ederim.”(4. Dönem 15. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 262)

Hazineden taksitle gayrimenkul mal satın almış olanların taksitlerinin tecili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Maliye encümeninin tesbit ettiği ve Bütçe encümeninin iştirak ettiği fıkrada, irat getirmeyen arazi, mesken ve fabrikalar için 20 sene ve 20 taksitte alınmak üzere tecil edilmiştir. Altında da diyor ki, akar için taksitle almışsa şu suretle muamele yapılacaktır. Bu (akar) kelimesinden maksat nedir? Bendeniz anlayamadım. Bir de borcunu vermeyenlerden tahsili emval kanununa göre tahsil olunur diyor. Efendiler, evvelce borçlar için 91 gün hapis cezası vardı. Bu kaldırılmıştır. Bir borçlu ki, haczedilecek ne emvali menkulesi vardır, ne de gayrimenkulesi. Bu adam hapsedilecektir. Halbuki arzettiğim gibi icra kanunundan bile hapis kaldırılmıştır. Hazineden bir ev veya başka bir mal almıştır, bunun parasını veremezse, kanun vardır, Hazine bunu satar. Eğer Hazine sattığı zaman evvelki satışla bu satış arasında eksiklik olursa evvelki

müşteriden bu farkı tahsil eder. Fakat bunu borconu vermediğinden dolayı hapis cezasile tazyik etmek doğru değildir. Bu meselenin tahsili emval kanunu ile ne alâkası vardır? İcra kanununda kabul etmediğimiz bu hapis kaydini burada tatbik etmek ve kabul etmek katiyen doğru değildir ve kavaidi umumiyeye mugayirdir. Eski kanunda kaldırdığımız gibi ondan sonraki muaddel kanunda da bırakmadık. Bir adamın malı olduğu halde borcunu vermemek için kaçırırsa o zaman hapis cezası vardır. Bendeniz bu fıkranın kaldırılmasını teklif ediyorum ve bunun içinde bir takrir vereceğim.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, tahsili emval kanununa tevfikan mutlak olarak yazılmıştır. Görüyoruz ki kendi memleketimizde 200 kuruş borç için elinde 500 kuruşluk emvali menkulesi olduğu halde 2 000 kuruşluk emvali gayri menkuûesi haczediliyor. Bu kanun mevki meriyete çıkarsa Hükümetin eskiden sattığı mallar için tahsili emval kanunu tatbik edilecek demektir. Bunun üzerine borçlunun hem malı haczedilecek, hem de kendisi hapse girecektir. Çünkü o kanunu tatbik edenler zaten bir icra memuru ile bir kâtip filândır. Tahsili emval kanuritna tevfikan diye bir karar veriyorlar ve tevkif edip hapsediyorlar. Elhamdülillah benim böyle emlâk almadan mütevellit bir borcum yektur. Fakat görüyorum, memlekette tahsili femval kanunile malını haczederek kendini hapsediyorlar. Bunda da böyle olacaktır, ve vermeyenlerden tahsili emval kanunu mucibince tahsil olunacaktır. Bunu arzetmek istiyorum.”* (4. Dönem 15. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 347-348)

Madenî para darbı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, eski tarz ile basılmış, Hükümeti sakita zamanında kesilmiş gerek gümüş, gerekse nikel paraları kaldırıp Cumhuriyet parası kesmek için bu kanunu getirdiğinden dolayı Hükümete teşekkür ederim. Şunu da arzedeyim ki 10, 15 vilâyette bu gümüş paralar tedavül etmekte idi. Bu yüzden gerek halk, gerek esnaf çok zarar görmekte idi. Bu kanun müstaceliyetle teklif edilmiştir, kabulünü rica ederim. Yalnız madenî para basılması, denmiştir. Basılmak kâğıda aittir, madenî para basılmaz, kesilir. Basma, tâbiri yerine kesme tâbirinin konulmasını rica ederim. Bir de darphane tâbiri vardır, kaldırılarak yerine Türkçesinin konulması lâzımdır.”*(4. Dönem 15. Cilt 60. Birleşim - Sayfa 368)

Ödünç Para Verme İşleri hakkındaki Kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Fahiş faiz alınmışsa mahkemede ispat etsinler, diyorsunuz. Tabîî onu mahkeme tetkik edecektir. Fakat 100 liraya 80 lira da faiz ilâve edilmiş ve bu bir senette resülmal gibi gösterilmiştir. Bunu mahkeme konuşamaz.”*(4. Dönem 16. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 96)

Gayrimenkule tecavüzün define dair kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Bir sual soracağım efendim. Maddede bir kimsenin gayrimenkulüne başkası tarafından tecavüz ve müdahale olunarak ihdasiyet.. deniyor ki bu ihdasiyet kelimesi bir mana ifade etmiyor. Tecavüz, müdahale kelimesi olduğuna göre ihdasa lüzum kalmaz.”*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim; hapisle para cezası birbirile mütenasip değildir. Hapis cezası bir aydan başlıyor, halbuki para cezası beş liradan başlıyor. Bu diğerinin muadili değildir. Ya para cezasını çoğaltmalı veyahut hapis cezasını indirmeli.”*(4. Dönem 16. Cilt 70. Birleşim – Sayfa 208- 214).

Hayvanlar Vergisi Kanununun 19. maddesinin ikinci fıkrasının tadili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Maliye vekili Beyefendiden bir sual soracağım efendim. Hayvanlar vergisi kanununun 19 uncu maddesinde mektum tutulan hayvanların, tadat neticesinde anlaşılan miktarına göre, beş misli üzerinden vergiye tâbi tutulması kaydı esasen mevcuttur. Bunun bir ikinci defa tadiline neden lüzum görülmüştür.”*(4. Dönem 18. Cilt 4. Birleşim - Sayfa 43).

Kazanç Vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, köy değirmeni dedikleri, iki veya dört taşla işler, Tahtadan bir oluğu vardır. Oluktan su akar, taşları döndürür; değirmen bundan ibarettir. Bunda beygir kuvveti filân yoktur. Zaten oraya galen tahsildar, beygir kuvvetinden ne anlar. Kasabadaki değirmenler denildiği zaman, bu gibi iptidaî değirmenleri onlardan ayırmak lâzım gelir, fakat bunda da bir çok suiistimaller olur. Bunun için Kasabalardaki değirmenleri istisna etmek muvafık*

değildir. Efendim, bazı memleketlerde, hatta Urfaya tâbi Birecik kazasında Murat çayı vardır. Murattan kayıkla geçerler ki bunların yanaştığı yerler vardır. Bunlara da iskele mi diyeceğiz?’’(4. Dönem 20. Cilt 28. Birleşim - Sayfa 63-64-65)

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, bir sual soracağım. Burada bir (mültezim) kelimesi geçiyor. Kanunen iltizam usulü kalkmıştır. Buradaki (mültezim) kelimesi zaittir.*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Av derileri ve saire için siz müsaade veriyorsunuz. Bu ihale ve müteahhit meselesidir. Siz emanetle idare ediyorsunuz.”(4. Dönem 20. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 81)*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, bu madde, 15 inci maddede tadat olunan masraflar kısımlarının deftere kayıt olunacağını ve varidatı safiyesi üzerinden verileceğini bildiriyor. Binaenaleyh yukarıdaki maddelerle burada bir tezat teşkil etmez mi? Çünkü yukarıdaki maddeler varidatı gayrisafiyesi üzerinden alınacağını bildiriyor, burada ise safi varidattır. Bunu izah etsinler” (4. Dönem 20. Cilt 29. Birleşim-Sayfa 86).*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Efendim, beyanname veren bir tüccar meselâ iki bin lira kazanır ise kâtibine, muhasibine, satıcısına muayyen bir miktar ücret verecektir. Meselâ 600 lira verecektir. Tabî bu kesesine girmeyecek olan paranın vergisini dahi vermeğe mecbur olursa bu; suiistimale meydan verecektir. Çünkü kimse başkasına verdiği paranın vergisini vermek istemez.” (4. Dönem 20. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 87)*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) *“Maliye Vekili Muhteremi arkadaşımızdan anlamak isterim. Bütçe münasebetile bu kazanç kanunu yapılmıştır, rica ediyorum, tenzil cihetine katiyen gitmeyiniz dediler. Yani olduğu gibi kabul edilmesini söylediler. Olduğu gibi kabul edilecekse encümente müzakeresinin manası kalmaz. Encümen icap ederse, tenzil eder, icap ederse ilâve yapar. Heyet te lüzum görürse çoğaltır, dilerse azaltır. Maliye Vekilinin de buna muvafakati lâzımdır. Muvafakat etmese bile Heyet, tabî kararını verir. Bendeniz dış tabibi hakkında sual soracağım. Dış tabipleri, mektepten mezundurlar. Mezun olmayanların dışçılık yapması memnudur. Buraya korsak mezun olmayanlara da dışçılık yapmak salaâhiyeti vermiş oluruz. Binaenaleyh, bu vaziyeti ihdas eden kısmı kaldırmak*

lâzımdır. Zaten bırakılmıyor. Bu dışı kelimesini kanundan kaldırmak lâzımdır.”(4. Dönem 20. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 102).

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, mektepten yeni çıkan doktorların, vergiden on sene istisna edilmeleri hakkındaki teklif doğru değildir. Birincisi bu. ikincisi, doktorlar birinci, ikinci sınıf diye tefrik edilsin, deniyor. Bu da muvafık değildir. Çünkü, doktorların verdikleri kazanç vergisi değildir. Oturdıkları yazıhanenin varidatı gayri safisinden vergi alınıyor, meselâ, Âkil Muhtar Bey, Neşet Ömer Bey 300 lira verip ev almazda Yedikule ye gidip elli liraya alır. Ben hastayım, onu nerede olsa bulmağa mecburum. O, nerede oturursa otursun. Bendeniz söyleyecektim amma doktorların canı sıkılır diye söylemedim. Beyefendi, bu gün serbest kazananların birisi eczacılar, diğeri doktorlardır. Doktorlar, şimdi para kazanamıyorlarmış. Bundan beş sene evvel sekiz on lira alıyorlardı, ayağına varanlardan iki lira alıyorlardı. Şimdi noksan mı alıyorlar? Eskiden ne alıyorlarsa gene onu alıyorlar. Eczacılar gelince: beş kuruşluk bir şeyi bazıları 35 kuruşa, bazıları 40, bazıları da 50 kuruşa satıyor. Ne kanunu var, ne de sermayesini bilen! Yani bunların vergisi ağır değildir, teklif edilen madde kanuniye doğrudur, maddenin aynen kabulünü rica ederim.”*(4. Dönem 20. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 110:111)

1933 Malî Senesi Muvazenei Umumiye Kanununa merbut bütçelerde bazı tadilât icrasına dair kanun lâyihası münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, geçen sene beyan buyurdunuz ki Artvin vilâyetinde, bir altın madeni vardır, bunu tetkik ettireceğiz. Bu maden tetkik ettirilmiş midir? Ettirilmişse ne kadar çıkmıştır. Yoksa daha ettirilecek midir?”*

İktisat Vekili MAHMUT CELÂL BEY (İzmir) “*Memvzuumuz, altın değildir, fakat Heyeti Umumiye arzu ederse, cevap verebilecek mevkiyeyim. Altın meselesi için de, petrolde olduğu gibi, aynı tecrübeleri yaptık ve kışın gelmesi münasebeti ile tatil etmek mecburiyetinde kaldık. Kıştan evvelki tecrübelerimizde mevcut alâtımızın gayrikâfi geldiği anlaşıldığından alât itibarilede heyetimizi takviye ettik, ilk fırsatta yine aynı tecrübelerle devam edeceğiz. Bizim mütehassıslarımızın verdikleri malûmata göre, henüz müsbet bir netice elde edilememiştir.* (4. Dönem 21. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 53)

Bina Vergisi Kanununun 3. Maddesinin 7. Fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, maddenin ikinci fıkrasında, zürraa ait bir kısım binalar hakkında bir kayıt vardır. 25 liradan 50 liraya kadar olan kısımdan da vergi alınacak mıdır? Madde kanuniyede o samanlığı, öküz bağlarıdır. Mesken bedellerinde iradî gayrisafisi 25 lira olan yerler muaf tutulmuştur. Bunda 25 liraya muhtas bir hüküm yoktur.”(4. Dönem 21. Cilt 39. Birleşim - Sayfa 71)

Dâhilî istihlâk vergisi hakkındaki Kanunun ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Usul hakkında bir şey arzedeceğim. Efendim, Sırrı Beyefendi, beyanı mütalea ederken bendeniz, sükût ettim. Bundan maksadım da, belki bir istifade ederim düşüncesi idi. Fakat Sırrı Bey, mütaleasının yanlış olduğunu anlayınca savuşup gitmiştir. Bunun üzerine usul hakkında söz söylemek mecburiyetinde kaldım. Bir mebus arkadaşımız tadil teklifi verirse evvelâ, Makamı Riyaset onu okutturur, Heyeti Umumiyece nazan itibare alırsa, Encümene havale edilir. Yoksa ikinci müzakerede bir mebus söz söylemek hakkım haiz değildir. Makamı Riyasetin nazan dikkatini celbederim.”(4. Dönem 21. Cilt 41. Birleşim - Sayfa 85)

Devlet alım satımları Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, mebuslar, memurlar gibi bir kayıt ile mukayyet değildir. Mebusluk ayrıca serbest bir meslektir. Binaenaleyh Beyefendiler, mebuslar artırmaya girerler, eksiltmeye giremezler. Bendenize kalırsa mebusluk serbest bir meslektir. Bu serbesiyet kanunu mahsusla tayin edilmiştir. Memurlar gibi addedilemezler. Binaenaleyh kanundan bu kaydın çıkması lâzımdır. Çünkü Kemalist Cumhuriyet idaresinde milletvekilleri, Türk mebusları bir inhisar altına alınmış gibi kayıt altında kalamazlar.”(4. Dönem 22. Cilt 51. Birleşim - Sayfa 123).

Elektrik istihlâk resmi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, arkadaşım Damar ve Sadettin Beylerin mütalealan muvafık ise de şimdi müzakere edilen maddei kanuniyenin bütçe ile alâkası vardır, bunun her halde bütçeden evvel çıkması lâzımdır. Bunu su ile, kömür ile, mazot ile kuvvei muharrike istihsal eden diye encümene verirsek bu 10 günde, 20 günde çıkmaz ve bunu beklersek bütçenin tehiri lâzımdır. Hâlbuki bütçenin hazirandan evvel çıkması icap eder, o vakte kadar çıkmazsa muvakkat bütçe yapmak lâzımdır. Buna meydan vermeği Heyeti Celile arzu etmez. Bendenize kalırsa, Hükümette bulunan muhterem arkadaşlarımız adaletsizliği, müsavatsızlığı bizden daha ziyade düşünürler. Biz bugün müzakere ettiğimiz bu maddeyi kabul edelim, ondan sonrasını Hükümet düşünsün ve icap eden şekilde Meclise getirsin.”(4.Dönem 22.Cilt 56.Birleşim-Sayfa 237).

Mayi madenî mahrukat ve madenî yağlar inhisarı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bu fabrikalar petrolü zaten hariçten satın alıyorlar. 30 seneden beri işleyen bu fabrikada Türk amele miktarı otuzu geçmez. Bu verginin vazı doğrudur. Bu fabrikalar isterse kapansın. Bu verginin alınması çok muvafıktır. Bunda bir zarar melhuz değildir, kanunun aynen kabulünü rica ederim.” (4. Dönem 22. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 256)

1934 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, gümüş para basılacağını söylediniz. Acaba bu gümüş paralar çıktıktan sonra eski mecidiye ve iki kuruşluklar onlarla beraber tedavül edecek midir, yoksa kaldıracak mısınız?

Maliye Vekili FUAT BEY (Elâziz) “Efendim, kanunda yazılı 25. 50, 100 kuruşluk gümüş paralar basılınca diğerleri tedavülden kaldırılacaktır. Yeni harflerle basılmış paralan bunların yerine ikame edeceğiz.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, onu demek istemiyorum. Eski den basılmış olan kırk paralık ve iki kuruşluklar vardır. Bunlar ne olacaktır?”

Maliye Vekili FUAT BEY (Elâziz) “Gümüş kırk paralık ve iki kuruşluk çıkarmamaklaberaber bunların yerine nikel ufaklıklarımız olduğundan onlar da kalkacaktır. (4. Dönem 22. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 328)

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Refik Şevket Bey arkadaşımız dilencilik meselesinden ve Ankara vaziyetinden bahsettiler. Bendeniz bu dilencilik meselesi hakkında Dahiliye vekili Beyefendiden bir şey rica edeceğim. Ne kadar da önüne geçemeseler, Ankarada yine dilencilikle mücadele ediyorlar. Taşralarda ise mücadelesizlik yüzünden halk çok fazla mutazarrır olmaktadır. 8, 10, 12, 14 yaşındaki çocuklar dilencilik yapıyor. Bunlar mektebe gitmez, sanat öğrenmez, küçük yaşta dilencilik yaparsa, elbette 18 yaşında da hırsız olur. Bu sebeple kendilerine köylere git, çiftçilik öğren, çalış dersek gitmez. Çünkü dilencilığe alışmıştır. Rica ederim, diğer vilâyetler de bir tamim yazsınlar, bu husus her yerde menedilsin.”(4. Dönem 22. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 388).

Buğdayı Koruma Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz zannediyorum ki arkadaşlarımızın sözleri, hakikaten koy değirmenlerinde veyahut değirmenlerde köylüler kendileri yemek için mi, öğütüyorlar, satmak için mi, bu, malûm olmayan bir şeydir. Bunun için bu maddenin bu şekilde düzeltilmesi lâzımdır. Çiftçilere mazarratından bahsettiler. Böyle bir şey yoktur. Çünkü zaten köy değirmenlerinde öğütülen unlar müstesnadır. Elektrikle, motörle işleyen değirmenlerdeki unlardan vergi alınacaktır. Bunu zaten fabrikacılar, fırıncılara tahmil edeceklerdir. Binnetice müstehliklerin kesesinden bu para çıkacaktır. Ekmek 7 kuruşa ise 8 kuruşa satılacaktır. Çiftçi meselesi yoktur. Zaten köy değirmenleri bu vergiden istisna edilmiştir. Fabrikalar ve belediyeler tarafından işletilen değirmenlerden alınacak bu vergi halkın kesesinden çıkacaktır. Çiftçilere mazarratı yoktur. Fakat bazı maddelerde şekil itibarile bazı yanlışlıklar vardır. Bunların düzeltilmesi doğru olur. Meselâ, köylüye bu buğdayı satmak için mi öğütüyorsun, yoksa yemek için mi öğütüyorsun, diye sorup anlamak biraz güç olacaktır. Bunları düzeltmek doğrudur. Bu vergi,

müstahsilden alınacak bir vergi değildir, müstehlikten alınacak bir vergidir. Çiftçiye mazarratı yoktur. Yalnız şekil itibarile arkadaşlara iştirak ederim. Söyledikleri doğrudur. Sonra, dan unlan.Zaten köy değirmenlerinde öğütülür. Kasabalarda fırıncılar bunlardan ekmek yapmazlar. Darı unu yiyen köylülerdir. Yalnız arzettiğim gibi, sen bunu satmak için mi, yemek için mi üğütüyorsun diye, bu mesele halledilirse iyi olur. Yoksa kanunun heyeti umumiyesi çok yerindedir. Aynen kabulü muvafıktır. Arzettiğim gibi, meselâ Ankara fabrikaları, İstanbul fabrikalan, darı unlarını, mısır unlarını öğütmezler.” (4. Dönem 22. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 349).

Muhtelif maddelerden alınacak istihlâk vergisi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

“REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendeniz zannediyorum ki bu çimentodan ister üç lira, ister beş lira alınsın, bu müstahsillerin parasından düşmeyecektir. Bu fark yine müstehlike gelecektir.” (4. Dönem 22. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 370)

Evkaf Umum Müdürlüğünün 1927 senesi bütçesinin beşinci maddesi hükmünün değiştirilmesine dair kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim; Hükümet geçen sene satmış olduğu millî emlâki yirmi sene müddetle tecil etmiştir. Bir taraftan Evkaf borçlarının ödenmesine teshilât gösteriyoruz, diğer taraftan da faize zammediyoruz. Zannedersem bu muvafık değildir. Hükümet satmış olduğu emlâkten faiz almamıştır. Bendeniz bu faizin tecilini teklif ediyorum.”(4. Dönem 23. Cilt 77. Birleşim - Sayfa 392)

5.3.4.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Kefalet Kanunu hakkında sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim; bendeniz zannediyorum ki memurlar arasında hırsızların çoğalmasının sebebi şudur. Onlar derlerki biz hırsızlık yaparsak işten el çektirmezler, biraz mahkemede süründürdükten sonra nasıl olsa beraet ettirirler kurtuluruz. Yani, memuriyette bir daha istihdam edilmemek şartile çıkarılması kaydı konacak olursa bu düşüncenin Önüne geçilmiş olur. Binaenaleyh ne kadar saç işlerse işlesin onu inzibat komisyonunun kararile memuriyetten ayırmalıdır. Hırsızlığın önüne geçilmesinin yegâne

çaresi budur. Yoksa mahkemeye giderse sekiz ay mahkeme-de sürünecek ve yine mutlaka beraet edecektir.”(4.Dönem 23. Cilt 63.Birleşim - Sayfa5:6)

Divanı Muhasebatın Mart-Mayıs raporunun birinci fıkrası hakkında sözleri (Sabık Şûrayı Devlet reisi Nusrat Beyin ikramiye meselesi) :

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz düşüncelerimi kısaca arzedeceğim. Bendeniz, Refik Şevket Bey gibi erbabı hukuktan ve ukalâdan bulunmadığım için kısa söyleyeceğim. Beyefendiler, mevzubahis mesele, murakabe meselesidir. Divanı muhasebatın vizesini, Meclisi Âli ya tasdik eder, ya reddeder. Reddederse para geri alınır. Refik Şevket Bey, bir adamın şeref ve haysiyetile oynamamalıdır dediler. Bir adamın, hilafı kanun aldığı parayı geri istemek şerefi ile oynamak mıdır? Bence bu parayı almak lâzımdır. Maaş aldığı halde ve müddetini bitirmesine 15 gün kalmış iken (Müddetini bitirmiş sesleri). Milletin, gayri kanunî surette 6 000 lirasını alan kimsenin, Cumhuriyet merkez bankası gibi bir müessesenin başında bulunmasına bile taraftar değilim. Çünkü menfaati için gayri kanunî harekette bulunmuştur. Burada Şûrayı devletin vermiş olduğu karar mevzubahis değildir. Bu mesele, Refik Şevket Beyle ayrıca konuşulur ve hallolunur. Dışanda dün Refik Şevket Bey, bir söz söylediler, beni çok müteessir ettiler. Bu kürsü, bilenler kürsüsüdür dediler. Hayır Beyefendiler, burası millet kürsüsüdür. Yalnız Refik Şevket Beyin değil, benim de kürsümdür.” (4. Dönem 23. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 121)

Şark mıntakaları dâhilinde muhtaç zürraa tevzi edilecek maziye dair Kanunun 4. maddesinin tefsirine dair mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, 1097 numaralı kanunun dördüncü maddesindeki maksadı aslı, o vakitler Hükümetin siyaseti icabı olarak, o civardaki bir kısım halkın garbe nakli içindir. Bu zaruret kalktıktan sonra o halk tekrar eski yerlerine iade edilmişlerdir. Maksadı aslide şark, garp meselesi yoktur. Cumhuriyetin ve teşkilâtı esasiyenin esas temeli, her hangi bir müsavatsızlık ihdasına mâni olmaktır. Hükümet nazarında şark nasılsa, garp te öyledir. Her iki kısım için ayrı, ayrı kanunlar yapılmış değildir. Zannediyorum, yukardaki ibareyi okumamışlar. Hükümet lüzum görürse naklettiği

halkın orada kalan arazisinin 8-10 mislinden yukarı bedelini verir. Cumhuriyet idaresinin esas ve temeli budur. Tefsir doğrudur, aynen kabulünü rica ederim.”(4. Dönem 23. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 140

Soyadı Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bazı kelimeler mevcuttur ki bu gün kanunen menedilmiş, kaldırılmıştır. Meselâ Çerkeş Hasan, Çerkeş Hüseyin diyorlar, elbette bunların bir anası, ve bir de babası vardır. Şu hale nazaran, bunlar da babalarının ismini almaları lâzımdır. Asırlardan beri taşıdığımız Osmanlı kelimesi, şahsî olarak birinin ismidir; bu isim 600 sene devam etmiştir. Biz bunu kaldırdık, kovduk. Şimdi de Türk milleti isimleri içinde münasebetsiz isimler vardır, bunları da kaldırmak lâzımdır. Bu eski zamanda olabilirdi, fakat bugün olamaz, çünkü şahsım ismi kalkmış, millet kendi ismini koymuş, Türk milleti denmiştir. Binaenaleyh bu müstehcen isimleri kaldırmak çok doğrudur. Memet, Hüseyin, Mustafa vardır, bunlar ne demektir? Asırlardan beri Türk milleti mevcut olduğu halde şahsî olarak osmanlı kelimesi kullanılmaktadır. Biz bu Osmanoğullarını kovduk, bu ismi kaldırdık. Buna rağmen halâ bu Osman ismi kullanılmaktadır. Türkün şerefile mütenasip olmayan böyle kelimelerin kaldırılması çok lâzımdır. Bu gün şahsî isimler olamaz. Millet ismini kullanmak lâzımdır. Müstehcen olan kelimelerin kalkması taraftarıyım. Bilmem, öküz Ahmet, eşek Memet ne demektir? Bunların kaldırılması çok lâzımdır. Onun için bu maddei kanuniye çok muvafiktir.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Maksadı kanun, eski isimleri, aşiret isimlerini kaldırmaktır. Eski isimleri yaşatacak mıyız? Meselâ Sultanogullarının isimleri yaşayacak mı?”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, mütaleanız doğrudur. Maddei kanuniye, kanunu medeniye muvafiktir. Yalnız bu maddeyi yapmaktan maksadımız, kanunu medenin o maddesini canlandırmak içindir, dediniz. Bir maddei kanuniyeyi canlandırmak için diğer bir maddei kanuniye yapılamaz. Bunu tashih etmenizi rica ederim.” (4. Dönem 23. Cilt 71. Birleşim – Sayfa248-251- 254).

Hâkimler Kanunu münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Adliye vekili muhteremi Beyi dinledim. Çok istifade ettim, teşekkür ederim. Yalnız şu ciheti

arzetmek isterimki, Türkiyenin umum işleri Mahkemei temyize gelmektedir. Ait olduğu mahkemenin üç senede yapamadığı bir işi Temyiz mahkemesi üç ay zarfında tetkik ve tasdik ediyor. Diğer mahkemeler de Temyiz mahkemesi kadar süratle iş yapsalar kâfidir. Bir de şu ciheti arzetmek isterim ki, bu kanun lâyihası onların masunivetini, istiklâliyetini temin etti değil, teyit etti. Teşkilâtı esasiye kanununda bu vardı. Şunu rica ederim ki, evham tabiatlı hâkimlerin yerine, süratle is yapacak hâkimler koymalı. Evham tabiatlı hâkimler, acaba şu kararı verirsem halk buna ne der, diye tereddüt edip duruyorlar. Bu yüzden işler geri kalıyor. Tekrar arz ediyorum, hâkimleri tasfiye etmeli, bunları bu meslekten çıkarmalıdır. Mesele bundan ibarettir. Yoksa teşkilâtı esasiye meselesi değildir. Yalnız, evham tabiatlı hâkimler mevcuttur. İşleri sürüncemede bırakan bunlardır. Adliye vekilinden çok rica ederim, böyle isleri sürüncemede bırakan bu evham tabiatlı hâkimleri kullanmasın. Ben kendi hesabıma Mahkemei temyize çok teşekkür ederim. Memleketimde iki sene süren bir dava hakkında onlar altı avda karar vermişlerdir. Bu itibarla Mahkemei temyiz çok iş görmektedir. İş görmeyenler, arzettiğim gibi, evham tabiatlı hâkimlerdir. Çok evvel geçmiş bir vakayı, müsaadenizle anlatayım: Bizim Malatya da bir hâkim vardı. Bu hâkim 1300 maznun hakkında hiç bir beraat kararı vermemiştir. Bu vaziyet nazarı dikkati celbetmiş, hakkında o zamanki Adliye nezaretine şikâyet edilmiş, oraya bir müfettiş göndermişler. Neticede bu hâkim tasfiye edilmiştir. İşte şimdi de böyle hâkimler mevcuttur, bunlar temizlemek lâzımdır. Sonra bir sev daha söyleyeyim. Bu pim bazî yerlerdeki medreselerden yetişmiş. Hırsızlığa alışmış hâkimler mevcuttur. Bunların da bir çaresine baksınlar. Mesele bundan ibarettir, yoksa hâkimler hürdür.” (4. Dönem 23. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 367).

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, gerek hâkimlerin ve gerek memurların mezuniyet müddetlerinden bir gün geçerse müstaîfî nazarile bakılıyor da, acaba hâkimler için iki ay devam etmemek kaydı neden konmuştur. Çok mahkemeler var ki muavinleri yoktur, hâkimi münferittir. Eğer bunlar iki gün vazifelerine gelmezlerse mahkeme kapalı kalacaktır. Bundan dolayı bir hâkim iki ay değil, bir hafta gelmezse müstaîfî nazarile bakmalıdır. Bundan dolayı iki ay gibi, mazeretsiz bir müddet çoktur. Bu müddetin indirilmesi lâzımdır. Bendenizce bir hafta bile devam etmeyenleri müstaîfî addetmeli.

Mazereti meşruasına binaen olursa ona kimse bir şey deyemez. Yoksa kendi keyfi için bu kadar müddet olamaz.”

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “*Hâkimler hakkında hiç bir suizan yoktur. Bunların zaten bir buçuk ay istirahatleri vardır. Haftada bir gün de cumaları vardır. Onun için eğer bir işleri varsa ayrıca izin alabilir. Buna kimse mâni olamaz, devam etmemesi için sebep ne olabilir ki şu kadar zaman devam etmezse maaşı kesilecektir, deniyor. Bu maddeye lüzum yoktur. Zaten haftada bir gün ve senede bir buçuk ay mezuniyeti vardır. İcap ettikçe de mazeretini beyanla ayrıca mezuniyet te alır, buna kanun müsaittir. İki ay gelmezse maaşı kesilecekmiş, niçin gelmesin. Hâkimler her gün vazifesi başında bulunmalıdır. Diğer memurların işini başkaları görebilir, fakat hâkimlerin vazifesini kimse göremez. Her gün işleri başında bulunmak mecburiyetindedirler. Bu maddeye lüzum yoktur.”* 4. Dönem 23. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 379

Divanı Muhasebat teşkilât ve vezaifine dair ihzar edilen lâyihanın takdim kılındığı hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, Divanı muhasebatın bu kanunun, müstaceliyetle müzakere edilmesi lâzımdır. Ziya Gevher Bey bütçe ile münasebeti yoktur; dediler. Halbuki idarei hususiye bütçeleri çıkmış, meclisi umumiler içtima etmiş ve vazifesini bitirmiştir, bütçelerini Dahiliye vekâletine tasdik için göndermişlerdir. Bunların vize edilmesi çok lâzımdır. Çünkü yeni kanunla, idarei husûîiyelerin de bütçelerini Divanı muhasebat vize edecektir. Binaenaleyh kanunun müstacelen müzakeresini rica ediyorum. Esasen bir, iki encümenden geçmiştir. Bu encümenlere itimadımız da vardır. Refik Şevket Bey hangi maddeye itiraz ederse gene kürsüye çıkar, itirazını yapar. Kendileri kazanç kanununun mazbata muharrirliğini yaparlarken yanılmışlar. Olabilir, fakat öteki encümenlerin de yanılması icap etmez ya; bence bu kanunun müstacelen müzakeresi çok lâzımdır. Eğer bir itirazları varsa maddeler okunurken itirazlarını yapsınlar.”*(4. Dönem 21. Cilt 45. Birleşim - Sayfa 159)

Divanı Muhasebat teşkilât ve vezâifine dair lâyiha münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim; bendenizin maruzatım, evveleminde Mahmut Celâl Beyefendiden rica edeceğim ki, bu kanun geldiği vakit Ziraat bankasını anonim şirket halinden çıkarsınlar, Divanı muhasebatın kontrolüne tâbi tutsunlar. Getireceği kanunda bunu derpiş etmek lâzımdır. 39 uncu maddenin bendenizce bir mahzuru yoktur. Yalnız Mükerrerem Beyden şunu sual ederim ki mademki lüzumu yokmuş, encümenine geldiği vakit tayyetmemiş te, diğer encümenler kabul ettikten sonra ne için burada tayymı istiyor? Bu tay fikri Vekil Beyin ikazından sonra olmuştur. Badema bu gibi şeylerin olmamasını rica ederim.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Usul hakkında kısa bir şey arzedeceğim. Efendim, Hakkı Tank Beyin teklifi, Divanı muhasebatın vermiş olduğu bir ilâmı Divanı muhasebat temyiz etsin. Mahkemei temyiz bir dairesinin verdiği bir ilâmı ayrı mahkeme mi temyiz ediyor? Bunun o mahkemedeki farkı nedir? O da bunun aynıdır.” 4. Dönem 22. Cilt 49. Birleşim - Sayfa 97

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim; bu meseleyi zannedersen evvelce Meclisi Ali halletmişti. bundan üç, dört sene evvel vilayeti vekaleti bir paranın sarfına lüzum görmüş, Divanı muhasebat vize yapmamış. Tabii onun bir kanuna istinaden yapmamış. İşin netice Divanı muhasebat Meclise müraaat etmiş tefsir saianiyeti istemiş, Bu mesele üzerine unvanı muhasebat riyasetine tefsir saianiyeti vermiştir.”(4. Dönem 22. Cilt 49. Birleşim - Sayfa 103)

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “ Efendim, evvelce Bütçe encümeninin tesbit ettiği mazbataya göre, zaten Divanı muhasebatın vermiş olduğu kararlar Şûrayı devlette temyizden tetkik edilecekti. Hakkı Tarık Beyin verdiği tahrir üzerine bu; Şûrayı devlette tetkik edilmesin, itiraz vukuunda Divanı muhasebatın heyeti umumiyesinde tetkik edilsin denildi ve Heyeti umumiye de bunu kabul etti. Tahrir encümenine, yalnız maddenin şeklinin değişmesi için gitmiştir. Encümen fikrinde ısrar edebilir. Fakat heyeti umumiyenin tesbit etmiş olduğu maddeyi kanuniyeyi değiştiremez. Encümen, makamı riyasetten havale edilen bu tahriri kabul ederek maddenin, şeklini değiştirir. Encümen gitsin demekten maksat bunun değiştirilmesi içindir. Makamı Riyaset; tahrir mucibince, madde kanuniyenin şeklini tadil etmek için

encümenene gitsin diyor. Avrupa Hükümetlerinin hiç birinde böyle bir usul yoktur (Gürültüler). Müsaade edin efendim, ben tetkikat yaptım, yalnız Fransız Hükümetinde bu usul caridir. Orada da Divanı muhasebat meclis namına ifayı vazife etmez, Hükümet tarafından mansup bir heyettir. Binaenaleyh Bütçe encümeninden soruyorum: Hangi Avrupa memleketinde bu usul varsa biz de onu kabul edelim. İtalya Hükümetinde Divanı muhasebat Meclis namına ifayı vazife eder. Bu heyeti Meclis intihap eder; kararlar katidir. Gene tekrar ediyorum, hiç bir Hükümette böyle usul yoktur. Hakkı Tank Beyin vermiş olduğu tahrir, Meclisçe kabul edilmiştir. Encümenene gitmesindeki maksat şeklinin değiştirilmesi hakkında idi. Hakkı Tank Beyefendinin tahririnin kabulünü çok rica ediyorum.”(4. Dönem 22. Cilt 52. Birleşim - Sayfa 138:139)

Vilâyetler idaresi Kanununun 85. maddesine göre üç vilâyette idare heyeti teşkili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Beyefendiler; bu kanunun esbabı mucibe lâyihasında bir kaç kelime nazan dikkatimi celbettiği için söz istedim. Orada deniyor ki; İstanbul ve Ankara da heyeti idare teşekkül etmiştir. Diğer yerlerde tefi 98 numaralı matbua zaptın sonundadır.” (4. Dönem 21. Cilt 36. Birleşim - Sayfa 23)

Gümrük memurlarının vazîfei memurelerini suistimal edenlerle vazife veya mesleklerinde kendilerinden istifade edilemeyenler hakkında yapılacak muameleye dair kanun hakkında sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendenizin kendi kanaatime göre, hatta bu kanunun vücuduna dahi lüzum yoktur. Çünkü memurlara verilen bahşiş hakkında müstesna hiç bir madde kanuniye yoktur. Zaten memurlar o vazife ile mükellefse o işi yaparlar, o memurlar o vazife ile mükellef değilse ve para alıyorsa o suçun cezası ceza kanununda mevcuttur, onun için ayrı bir madde kanuniyeye lüzum yoktur. Ceza kanununda bahşiş hakkında müstesna bir madde olsaydı böyle bir maddenin getirilmesi lüzumlu olabilirdi. Zaten memurlara verilen para vazife ile mükellefse rüşvettir, değilse dolandırıcılıktır. Bir adliye memurunun senin işini göreceğim diye para alması gibi. Raif Beyefendi bir kanun yapılırsa umum hakkında yapılmalıdır; dedi. Zaten umum hakkında kanun mevcuttur. Bendenize

kalırsa bu kanuna lüzum yoktur. Gümrük memurlarının aldığı paralar rüşvettir, bahşış hakkında bir madde kanuniye yoktur. Bu maddeye de lüzum yoktur.” (4. Dönem 19. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 46)

Hayvan hırsızlığının önüne geçilmesi hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanunun müzakeresi münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep)“(Bendeniz Dahiliye vekilinden soruyorum; bu hırsızlara yataklık edenler hakkında altı ay nefi cezası tatbik edilecektir deniliyor. "Bizim o tarafların tabiri veçhile (Elbirlik) edenler, kılavuzluk yapanlar da aynı mânada mı alınmıştır?” (4. Dönem 19. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 56).

Nahiye müdürlerinin tayini sureti hakkındaki Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun hakkında sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Bir sual soracağım. Geçen sene çıkan kanun mucibince nahiye müdürlüğüne mektebi âli ve lise mezunları ve evsafi mahsusayı haiz olanlar tayin olunabilirler. Bir çok lise vs mektebi âli mezunları var ki iş arıyorlar. Şimdi ne gibi bir ihtiyaç görülmüştürde orta mektep mezunları da, komiserler de nahiye müdürü olsunlar diye teklif olunmuştur? Lütfen izah etsinler.”(4. Dönem 19. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 106)

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, söz istemekten maksadım bu kanunun aleyhinde bulunmak değildir. Kabul edilsin. Yalnız Süleyman Sırrı Bey bir kelime söylediler. Orta mektep derecesinde tahsil görüpte vekâlet emrine alınmış olan nahiye müdürlerinin yeniden tayin edilmesini istiyorlar. Beyefendiler; eskiden tayin edilen nahiye müdürlerinin % 10 u ancak lise mezunu idi, diğerleri orta mektep mezunu idiler veya o derecede tahsilleri vardı. Bunlar halka birçok fenalık yapmışlardır. Çok rica ederim, vekâlet emrine alınmış olan bu nahiye müdürlerini bir daha tayin etmeyiniz. Bunlar kaymakamların muavinidirler. Bilâhare kaymakam oluyorlar. Kaymakamlar en ziyade bunların lise mezunu veya âli mektep mezunu olmasını istiyorlar. Çünkü orta mektep mezunları halka çok fenalık yapıyorlar ve köyde de münevver adamlar az olduğundan bunlara karşı kendilerini müdafaa edemiyorlar. Onun için çok rica ediyorum, nahiye müdürlerini lise veya mektebi âli mezunlarından tayin ediniz. Kanun çıksın amma orta mektep mezunlarını tayin etmeyiniz.

Müdürlerin fenalık yapmasının esbabı ise, maaşlarımız azdır, terfi yoktur, binaenaleyh ne alsak kârdır diyerek her fenalığı yapıyorlar, keselerini doldurmağa bakıyorlar. Hâlbuki bir memur terfi edeceğini bilirse fenalık yapmaz. Kaymakamlardan ziyade müdürlere ehemmiyet verilmek lâzımdır. Yüksek tahsil görenler ve iyi adamlar nahiyelere gitmiyorlar denilirse buna da vereceğim cevap şudur: Bunlara fazla maaş veriniz, hatta bir kazanın dört nahiyesi varsa ikisini lâğvedip onların maaşlarını ötekilerine zammediniz? Maruzatım bundan ibarettir.”(4. Dönem 19. Cilt 17. Birleşim - Sayfa 106).

“Arzuhal Encümeninin 13.5.1933 tarihli mukarrerat cetvelinin 15 numarasındaki kararı münasebeti ile sözleri.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Refik Şevket Beyefendinin mütaleatını dinledik. Fikirleri tamamen avukatlık zihniyetidir (Alkışlar, gülüşmeler). Efendim, mahkemelerin verdikleri hükümler Mahkemei teyizin tasdikından sonra kesbi katiyet eder. Bu hususta teşkilâtı esasiye kanununda sarahat vardır. Şûrayı devletin verdiği kararlar ise idarî kararlardır. Bunun için teşkilâtı esasiye kanununda sarahat yoktur. Şûrayı devletin kararları devaire göre lâzimülnifazdır. Meclisi Âliye göre değildir. Meclisi Âli Şûrayı devletin kararını her zaman nakzeder, çünkü bu salâhiyeti haizdir. Salâhiyeti teşriiyeyi haiz olan Meclisi Âli Şûrayı devletin kararını nakz etmek salâhiyetini de haizdir. Ne vakit ki teşkilâtı esasiye kanununun 51 inci maddesi tadil olunursa o zaman iş değişir. Binaenaleyh Şûrayı devlet kararlarının lâzimülnifaz olması Meclisi Âliye göre değildir. Şûrayı devlet Türkiye Cumhuriyeti namma ifayi vazife eder dediler. Her daire Türkiye Cumhuriyeti namına ifayi vazife ediyor, yalnız Şûrayı devlet değil. Bendeniz 5 - 6 seneden beri encümende azayım. Çok zaman Şûrayı devletin idarî kararlarını tadil etmiş ve aleyhinde kararlar vermişizdir. Encümenin bu kararlarını da Meclisi Âli tasdik etmiştir. Meclisi Âlinin kabulü kanun mahiyetindedir.”*

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, muhterem Refik Şevket Bey arkadaşımız; Reşit çiftçidir; ben ziraatten bahsetmedim, o da teşkilâtı esasiyeden bahsetmesin. Mektebi hukuktan mezun olmadığı için teşkilâtı esasiyeden bahsetmeğe hakkı yoktur mealinde söz söylediler. Müsaade buyurunuz efendim. Refik Şevket Bey şu ciheti bilmeliydi ki bendeniz 5 - 10 sene mahkemede bulundum. Ondan sarf-ı nazar. Ben içinde, mantığı, hukuku, siyaseti ve her şeyi dâhil ve büyük*

bir mektep olan Gazinin mektebinde 14 sene okudum. Bunu zati âliniz bilmeli idiniz.” (4. Dönem 18. Cilt 7. Birleşim - Sayfa 74-81)

Köy Kanununun 20 ve 30. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebeti ile sözleri (Kadınların muhtarlıkları meselesi) :

DÂHİLİYE VEKİLİ ŞÜKRÜ KAYA BE (Muğla) “Türk kadınlarının gösterdikleri muvaffakiyet gibi köy kadınlarının diğer sahalarda gösterecekleri muvaffakiyetlerin heyeti mecmuasına istinaden siyasî intihaplarda mebus intihap etmek ve edilmek noktasından faaliyette bulunmak hakkını, ilk fırsattan istifade ederek, kendilerine vermek hepimizin, Fırkamızın ve Meclisi Âlinin vazifesi oluyor. Onuncu Cumhuriyet yıl dönümü bayramından bir kaç gün evvel çıkacak olan ve köy kadınlarına intihap hakkını vermek hususundaki prensibimizi ihtiva eden bu kanun münasebetile, hepimizin Türk kadınlığının umumî, içtimaî hayatı üzerindeki düşüncelerimizi kısaca hulâsa etmiş oluyorum ve bulunduğumuz günün icaplarına muvafık bir vazifeyi yerine getirdiğimi zannediyorum.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Dâhiliye Vekili Beyden bir şey soracağım. Köy ihtiyar heyetlerine 13, 25 yaşındaki gençler intihap edilmek ve aza olmak hakkını haizdir. Simdi bu gençlere (ihtiyar) demek nasıl olur? Bunlara köy meclisi diyelim. Cumhuriyet marşında bile 15 milyon genç yarattık diyoruz.”

DÂHİLİYE VEKİLİ ŞÜKRÜ KAYA BEY (Muğla) “Efendim, buradaki (ihtiyar) kelimesibizim yaş fazlalığı manasında kullandığımız manadan gelmiyor zannederim. Çünkü muhtar denildiğine göre adeta bir nevi muhtariyetle idare olunan bir meclis demektir. Muhtar da onun için arapça ismi meful olarak gelmiştir. Yaşfazlalığı manasına değildir.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendeniz muhtar hakkında arzetmiyorum, ihtiyar kelimesi hakkında arz ediyorum.” (4. Dönem 17. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 50)

Askerî ve Mülkî Tekaüd Kanununun 7 ve 18. maddelerinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, serlevhaya nazaran Hükümet kanun teklif etmiştir. Millî Müdafaa encümeni de kanun teklifi halinde müzakere etmiş ve o yolda mazbatasını yapmıştır. Bütçe encümeni ise tefsir etmiştir. Kanaatime göre, mademki Hükümet kanun teklif etmiş, encümen de kanun teklifi üzerinde mazbata yapmıştır. Kanunlar tefsirlere takdimen müzakere olunur. Kanun varken tefsirler müzakere olunamaz.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendeniz bunda bir usulsüzlük göremiyorum. Öteden beri Meclisi Âlide teamül olduğu gibi nizamnamei dâhilimiz de buna müsaittir, iki encümen mazbata yapar, en son encümenin mazbatasını okunur. Arkadaşlardan biri diğer encümenin mazbatasını kabul edilmelidir derse bir takrir verir ve mesele halledilir. Şimdi tefsiren mi hallolunacaktır, kanun olarak mı müzakere edilecektir? Meclisi Âli ne suretle karar verirse o şekilde müzakere olunur. Refik Şevket Bey evvelâ kanun mahiyetinde müzakere edilmesi için bir takrir verdi. Şimdi geri döndü. Öteden beri teamüldür, Meclisi Âli hangi encümenin mazbatasının okunmasına karar verirse o okunur ve ona göre bir karar alınır. Bunda usulsüzlük filân yoktur.”(4. Dönem 18. Cilt 6. Birleşim - Sayfa 57-59)

Arzuhal Encümeninin 252 numaralı kararı münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, muhterem Hasan Bey zaten söylemiştir. Bu, hakikaten doğrudur. Mademki ecnebi tabiiyetinde bulunduğundan dolayı ahkâmî kanuniye kendisine bir hak vermiyor, hususî kanunla bunu telâfi etmek doğru olur. Bu hususta encümen verdiği kararda haklıdır. Çünkü 339 tarihli bir kanun vardır ki; o, şu müddet zarfında ecnebi memleketlere gidip geri dönmeyenlere dahi bu hakkı vermiyor, yani maaş tahsis etmiyor. İbrahim Bey buyurdular ki bu umumî olsun. Halbuki arkadaşlar; hidematı vataniye tertibinden müteaddit hususî kanunlarla bir çok kimselere maaş tahsis edilmiştir. Mademki bu aile de üç oğlunu bu memleket oğluna şehit vermiştir, şayanı merhamettir, buna da maaş bağlamak lâzımdır.” (4. Dönem 15. Cilt 61. Birleşim - Sayfa 385.)

Dâhilî nizamnamenin 49. maddesinin tefsirine dair mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Arzuhal encümeninin kararları mebuslara dağıtılır, otuz gün zarfında bir itiraz olmazsa kendiliğinden kabul edilmiş olur. Fakat Divanı muhasebatın üç aylık raporları için böyle bir şey yoktur. Yalnız Divanı muhasebat encümeni bir maddede tefsire lüzum görüyor ve bunu üç aylık rapora dercediyor ve Heyeti umumiyeye dağıtıyor. Heyeti umumiyeden geçtikten sonra bu karar tefsir mahiyetinde midir, kanun mahiyetinde midir?” (4.Dönem 15.Cilt 64.Birleşim-Sayfa 449)

1452 numaralı kanuna merbut 2 numaralı cetvelin Maliye teşkilatına aid kısmının tadil ve bir kısım vazifelerin sureti ifası hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, istanbul şimdiye kadar eski memurlarla idare edildiği halde şimdi daha çok memur istihdam edileceği anlaşılıyor. Acaba bu, istanbul varidatının fazlalaşmasından mıdır?”(4.Dönem 16.Cilt 65.Birleşim - Sayfa 24)

“Harikzedeler tarafından işgal edilmekte olan meskenler hakkında yapılacak muameleye dair 1771 numaralı Kanunun beşinci maddesinin tefsirine dair mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bu kanunun Meclisi Âlice tefsiri talebinden maksat, Maliye vekili ile Dahiliye vekili arasında hâsıl olan bir ihtilâfin hallidir. 1771 numaralı kanunla harikzedeler için 3 - 4 ay bir müddet konmuştu. Her ne suretle olursa olsun, o meskenler onlara terkedilecekti. Maliye vekili Bey buna muhalif kalmıştır. Bir tecil meselesi vardır ve iskân meselesi vardır. icar da bir aMttir. Mademki icarla oturmuşlardır, tecil meselesi mevzubahis olamaz. Her ne suretle olursa olsun cümlesinde icar meselesi dâhildir ve ikisi de birdir, hiç farkı yoktur. Taksiti encümen kabul etmelidir.”(4. Dönem 16. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 80)

Bazı vilâyetlerin ilgası ve bazılarının birleştirilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendiler; Besim Atalay Bey arkadaşımızın buyurdıkları gibi evvelce 73 vilâyetin yapılmasında elbette bir maksat vardı. O vakitki icabı maslahat öyle idi. Varidatı

masrafını korumayan vilâyetlerin lâğvi muvafıktır. Vilâyetle bir kaza teşkilâtı arasında 10 bin lira fark vardır. Bu suretle hepsinden 150 bin lira hâsıl olacaktır. Amma bunu hükümet yapacak mıdır? Yapacaktır. Yapmazsa, ben teklif edeceğim. Yalnız Aksaray değil, Aksaraydan daha az nüfuslu vilâyetlerimiz de var. Hükümetin bunları lâğvetmesi lâzımdır. Amma yavaş yavaş. Bu gün altı, daha sonra beş tane. Mesele bu suretle hallolunacaktır. Bunda hem Hazinesinin, hem de memleketin menfaati vardır. Hazinesinin menfaati, memleketin menfaatidir. Bunun için aynen kabulünü rica ederim.”(4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 197:198)

Havayolları Devlet işletme idaresi teşkilâtı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

M. M. V. ZEKÂÎ BEY (Diyarbakir) “yolcuların rızasına veya yolculartarafından primin verilmesine bakılmaksızın alınan bilet içerisinde kendisinin de onbin liraya sigorta edildiğini idarenin buna icbar edilmesine dairdir.

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Tayyareye binen adamları sigorta etmekten maksat nedir? İsteyen sigorta yaptırır, isteyen yaptırmaz. Mutlaka sigorta yap demek % 90 tehlike var demek midir? Bu, benzenizce doğru değildir. Hayatından vazgeç demek midir? öyle ise otomobile binilir.”

M. M. V. ZEKÂÎ B. (Diyarbakir) “Bu sigortanın külfeti yolculara tahmil edilmemiştir. Bu bir külfettir ki idare kendisi tahammülediyor. Yolcular lehinedir. Onlardan para alınmaksızın, herkes nakledilirken sigorta edilecektir. Kendilerinden para alınmayacaktır. (4. Dönem 15. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 195).

Ölüm cezası müebbet hapse tahvil edilmiş olan İlgazın Karacaören nahiyesinin Köprü köyünden Alioğlu Hatib Hasan Efendi hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞÎT AĞAR (Gaziantep) “Efendim teşkilâtı esasîye kanununun 26 inci maddesi mucibince ölüm cezasına çarpılan bir şahsın af, tahfif veya tahvili cezası şeklinde Meclisi Âliye bir salâhiyet verilmiştir. Şimdiye kadar bu salâhiyet kullanılmamışta bu işte niçin kullanılıyor. Bendeniz ölüm cezasına taraftar değilim, hapse tahvili daha iyi olur. Yalnız bu teşkilâtı esasîye kanunundaki salâhiyet bu şahıs hakkında mıdır?” (4. Dönem 15. Cilt 45. Birleşim – Sayfa 20).

Rizeli Hulûsi ve Osman Zeki Efendilerin aforlerine dair kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Adliye encümeni bunu doğrudan doğruya teklif etmemiştir. Bu evvelâ Arzuhal encümenine gelmiştir. Arzuhal encümeni nizamnamei dâhilinin 54 üncü maddesi mucibince esbabı mucibesiz temenni etmek salâhiyetini haiz olduğu için bir temenni olarak aforlerini Adliye encümenine bildirmiştir. Bu doğrudan doğruya şahsa aittir. Bu hususta umumî bir şey yapılamaz, ancak ayrı, ayrı müracaat edenlerin talepleri nazarı dikkate alınır.”

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Reis bey usul hakkında bir şey söyleyeceğim efendim, Adliye encümeni bir veya iki şahıs hakkında bir teklifi kanunî getirmiştir, buna göre muamele yapmıştır. Bunun müzakeresi lâzımdır, şayet umumî af yapmak icap ediyorsa ayrıca bir teklifi kanunî yapmak lâzımdır. Çünkü bu ruznameye alınmıştır, kabul veya reddedilebilir, fakat tehir edilemez. Bunun bu gün müzakeresi lâzımdır. Bunun umuma teşmili usule mugayirdir.” (4. Dönem 15. Cilt 46. Birleşim - Sayfa 30:31).

Nahiye müdürlerinin hayvan yem bedellerinin ilgası hakkındaki kanun lâyihası münasebeti ile sözleri.

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, zaten farzı muhal olarak 1932 bütçesinde tahsisat olsabile Hükümetin bu teklifi ve Encümenin bı mazbatası çok muvafiktir ve isabet olmuştur. Çünkü, zaten nahiye müdürleri arpayı para ile satın almıyorlar . Katiyen beş para vermiyorlar, bu, hakikattir ve hatta mümkünse bu kanun bir sene makabline şamil olsun. Çok muvafiktir kabulünü rica ederim.”(4. Dönem 10. Cilt 6. Birleşim - Sayfa 30)

Memurin muhakemat Kanununun dördüncü maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Memurin kanununun birinci maddesinde memur olanların sicille mukayyet olmaları ve Devlet bütçesinden veya hususî bütçeden maaş almaları tasrih edilmiştir. Hâlbuki birçok yerlerde belediye reisleri varidat olmadığından dolayı maaş almadıkları gibi sicille de mukayyet değildir. Bu vasiyette acaba bu tefsir memurin kanununun birinci maddesine tezat teşkil etmez mi?” (4. Dönem 11. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 41-42).

Kütahya mebusluğuna intihab edilmiş olan Bacakzade Mustafa ve muallim Tefvik Beylerin intihab mazbatalarının reddi hakkındaki Mazbataları tetkik Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri:“Kütahya’dan intihap olunan ve haklarında şikâyet edilen Uşaklı Bacakzade Mustafa ve Simavlı Bursa Lise Muallimi Tefvik ve Avukat Hakkı Beylerin 1 inci ihzari Encümenimize tevdi olunan intihap mazbatalar ile şikâyet evrakı tetkik ve müzakere edildi”

“Reşit AĞAR (Gaziantep) Efendim, intihabımebusan kanununun 17 inci maddesinin muadildi bulunan 30 Nisan tarih ve üç yüz bilmem kaç numaralı kanun, filân ve filân makamlarda bulunan zevat intihabattan iki ay evvel istifa etmedikçe mebus intihap edilemezler, diyor. Mademki bu zevat istifa etmemişlerdir, tekrar intihap yapılması lâzımdır. Bunun için bir kanun vardır. Bu, kanun meselesidir, kanaata sığmaz. Mademki bir kanun vardır. İki ay evvel istifa, etmemişlerdir, tekrar intihap yapılması lâzımdır. Esasen Meclisi Âli bu yolda bir karar vermiştir ki, Meclisi Âlinin bu karar da kanun mahiyetindedir. Binaenaleyh yeniden intihabat lâzımdır.”(4. Dönem 1. Cilt 6. Birleşim - Sayfa 70-71)

Belediye Kanununun 103. Maddesinin son fıkrasının tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Efendim, bendenizin anlayışına göre bu tefsir umum belediyelere şamildir. Şükrü Bey diyor ki; yalnız eski Devlet tarafından tesis edilmiş İstanbul şehremanetine aittir. Bu kanunu kabul edersek yalnız İstanbul belediyesine değil, umum belediyelere şamil olacaktır. Taşra belediyeleri bu gün muavenete muhtaç bir halde iken nasıl böyle bir yardım yapabilirler. Belediyeler tekaüt maaşı vermeye muktedir değildir. Binaenaleyh bu tefsir bu gün ya reddedilmeli veya belediyelerin vaziyeti muhakkak nazarı itibara alarak onlara varidat bulunmalıdır. Evvelâ eski kanunlar nazarı itibara alınmalıdır. Bu gün belediyelerimiz mahallî tenvirat ve tanzifat işlerini yapmağa ve müfettişlerinin maaşını vermeğe bile varidat yetiştirecek kabiliyette değildir. Bu sebeple bu tefsir reddedilmelidir. Ondan sonra yeni tekaüt kanunu yapılacağı zaman da belediyelerin vaziyeti muhakkak düşünölmelidir. Şimdiki halde hiç bir belediye tekaüt maaşı veremez kanaatindeyim. Çünkü zayıftır. Varidatları yoktur. Tenvirat ve tanzifatı hatta müstahdemin maaşlarını temin için iktidarı malileri yoktur. Binaenaleyh bu tefsir reddedilmelidir.

Belediyelere varidat bulmalı, ondan sonra tekaüt kanunu getirmelidir. Yoksa bu tefsirin manası yoktur. Manası olsa bile kabili tatbik değildir.”(4. Dönem 8. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 151)

İcra ve İflâs Kanununun tadiline dair kanun münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, encümenden bir sual soracağım. Çek ve poliçeleri ticaret mahkemeleri tetkik edecektir deniliyor. Ticaret mahkemesi bulunmayan yerlerde ne olacaktır.*” (4. Dönem 8. Cilt 56. Birleşim - Sayfa 429)

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Efendim, Adliye encümeninamına söz söyleyen arkadaşımız muhasebei umumiye kanunundan bahsettiler. Oradamevzubahs olan borçlar düyuna kalmış tasfiyeye tâbi tutulmuş borçlardır. Buradakiler ise icraya müracaat edilmiş, iki üç sene sürünmüş, Hazine aleyhinde alınan ilâmlardaki borçlardır. Bunlar için bir kayıt konması lâzımdır. Salâhattin Beyin dün söylediği çok doğrudur. Her şeyde Devlet Hazinesinin imtiyazı olması lâzımdır. Lâzımdır amma biraz da müsavat olmalıdır. Evet borç için hapsin yeri yoktur. Fakat tahsili emval kanununda hapsin yeri var mıdır? İsviçrede, Almanyadabu mevcut mudur?”* (Dönem 9. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 17)

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Kaçarsa ihtiyaten haczolunur. Yalnız suiniyetle malını kaçınrsa veya malını ahara ferağ ederse üç sene kadar ceza vardır. Bu ceza varken tereddüde, kaçarsa ne yapacağız ve saire gibi sözlere lüzum var mı?”* (Dönem 9. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 51)

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Bir sual soracağım. Bu kanun 4 eylül 1932 den itibaren meridir deniyor. Halıbuki ibü tarihte bir çok yerlerin mahsulü idrak etmez. 4 teşrinisaniye talik edilse nebeis vardır.”* (Dönem 9. Cilt 61. Birleşim - Sayfa 104).

Maarif Vekâleti tarafından idare edilecek mektep pansiyonları hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “*Bu memur ve muallimlere zaten maaş veriliyor ve mektepte de yemeklerini yiyorlar. Bir de ayrıca ücret verilmesindeki maksat nedir, ben bunu anlayamadım? Bankalara verilecek paranın emanet olacağını kaydetmişler. Acaba hesabı cari*

suretinde denirse daha iyi olmaz mı? Malûmu âliniz ancak hesabı carilerde faiz işler. Emanet olarak yatırılan para için böyle bir şey yoktur.”(4. Dönem 9. Cilt 62. Birleşim - Sayfa 121-123)

Polis teşkilâtı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Bendeniz polis teşkilâtı hakkındaki kanunun aleyhinde bir şey arzedecek değilim. Yalnız bu münasebetle muhterem Dahiliye vekili Beyefendiden bir şey rica edeceğim. Bazı kazalarda polis yoktur. Merkezi kazalarda gerek büyük ve gerek küçük, işlerin tahkiki jandarmalar tarafından yapılmaktadır. Malûmu âliniz jandarmalar ne kadar tahkikat yaparlarsa yapsınlar usulüne muvafık tahkikat yapamazlar. Binaenaleyh cürümün mahiyetini ve delâilini, esbabı mucibesini, teşkil edecek tahkikatı evveliyedir. Bunun için Dâhiliye vekili Beyden, mümkünse polis teşkilâtı olmayan yerlere ikişer polis gönderilmesini rica edeceğim. Tahkikatın iyi yapılması, asayiş ve inzibatın muhafazası ve bilhassa kaçakçılığın önüne geçmek için bu lâzımdır. Hiç olmazsa kaza merkezlerine ikişer polis gönderilmesini rica edeceğim, Maruzatım bundan ibarettir.” (4. Dönem 9. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 423)

Teftiş mıntakaları merkezi başka bir yerde olan ve muvakkaten Ankara'da çalıştırılan mülkiye müfettişlerine ikamet yevmiyesi ile beraber mesken tazminatının verilip verilmeyeceğinin tefsiri hakkında mazbata münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Maliye vekili Bey dediler ki, sarahati kanuniye vardır, ikamet yevmiyesi ve mesken bedeli verilmeyecektir diyorlar. Kanun kabul edilirse müfettişlerden geri alınacaktır deniyor. Kim vermişse ondan alınsın. Müfettişlerden niçin alınacak. Bu doğru olmaz. Müsaade buyurunuz efendim, bu bir kanun mevzuudur, bir takrirle nasıl verilebilir? Demin bendeniz bir sual sordum, Maliye vekili Beyefendi cevap bile vermediler. Müfettişlerin burada hiç, bir hakları yoktur. Hükümet isterse verir, isterse vermez.”(4. Dönem 9. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 433-434)

Divanı Muhasebat raporlarının Meclisce tasdik edilip edilmemesine dair sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Meclisi Âliden çıkan kararlar kanun mahiyetindedir. Refik Şevket Beyefendinin söyledikleri çok doğrudur. Divanı muhasebat, bundan bir kaç ay evvel Meclisten

tekaüt kanunu hilâfına bir karar almıştır. Bunun için kararın kanuna mugayir olmaması lâzımdır. Meselâ yeni tekaüt kanunu diyor ki: Eskiden tekaütlük istihkakını kesbetmiş, fakat yeni müracaat etmiş olanlar yeni tekaüt kanunu ahkâmına tâbidir. Memurini mülkiyenin tekaüde istihkakları mensup oldukları vekâletin tasdiki tarihinden muteberdir. Zabitan ve ümeranın ise iradei milliyeye iktiran ettikten sonra muteber olur. Divani muhasebat; bu evrakın havalesi tarihinde tekemmül etmiş demektir, tasdika hacet yoktur, demiş ve kararını Meclisi Âlinin tasvibine arzetmiştir. Bu, kanuna mugayirdir. Çünkü havale tarihinden değil, tasdik tarihinden olacaktır. Ancak Meclisi Âliden kanun mahiyetinde olan birçok kararlar çıkmıştır. Divani muhasebattan kanuna mugayir kararlar çıkabilir, buna meydan vermemek lâzımdır. Meclisi Âliden çıkan kararlar kanun mahiyetindedir. Buna Meclisi Âlinin nazan dikkatini celbediyorum.”(4.Dönem 13.Cilt 28.Birleşim - Sayfa 12).

5.3.2.3. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

2026 numaralı kanun ahkâmının jandarma zabitanına teşmil edilip edilmeyeceğinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, 16 mart 336 tarihinde Meclisi Aliden bir kanun çıkmıştır. O kanunla İstanbul Hükümetince verilen kararlar keenlemeyekün addedilmiştir. Ondan sonra bunların bir kısmının tekaütlükleri iradei milliyeye iktiran etmiştir. Bunlar hakkında Arzuhal encümeninin vermiş olduğu karara Cemil Bey itiraz etmiş ve Heyeti umumiyeye sevk edilmiştir. Heyeti umumiye de Arzuhal encümeninin ittihaz ettiği karar kabul etmiştir. Yani Arzuhal encümeninin kararile bu günkü Maliye encümeninin maddesi arasında bir münasebet yoktur.”(4. Dönem 16. Cilt 70. Birleşim - Sayfa 219)

1111 numaralı askerlik mükellefiyeti Kanununun 105 ve 106. maddelerini muaddil kanun hakkındaki sözleri:

Reşit AĞAR(Gaziantep)“Efendim, bedeli naktî efradının talim müddeti evvelce de üç aydı. Müsaade ediniz efendim, arz edeyim. Bendeniz mütehassıs asker ağzından duyduğumu arz edeceğim. Eskiden bu üç ayda nasıl mevzi alınır, nasıl silâh atılır öğretiliyordu. Buna bir ay da ilâve edelim, 4 ay tamamen kâfidir. Eğer bu kanunu

getirmekteki gaye ve maksat istihsal edilmek isteniyorsa müddet dört aya indirilmelidir.”(4. Dönem 8. Cilt 46. Birleşim - Sayfa 121:122)

5.3.2.4. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Suriye'de Türklere aid emlâk ile Türkiye'de Suriyelilere aid emlâk hakkında Fransa Hükûmeti ile aktedilen itilâf namenin tasdikina dair kanun münasebeti ile sözleri:

REŞİT AĞAR (Gaziantep) “Efendim, Türkiyede tegayyüp eden eşhasın emvali hazineye intikal etmiştir. Onlardan bir kısmının Suriyede olmaları muhtemeldir ve bunlar mevcuttur. Suriye tabiiyetini kabul etmişlerdir. Şu halde bunların emlâkinin bedeli onlara verilecek midir, verilmeyecek midir? Türk tebaasının emlâkine Suriye vaziyet etmemiştir. Yalnız satışlarını menetmiştir. Hâlbuki bizde tegayyüp eden eşhasın emvali satılmıştır. Bunların bedelini verirsek bütçeye her halde tesir eder.”(4. Dönem 12. Cilt 22. Birleşim - Sayfa 42)

Ankara Şehri İmar Müdürlüğünün 1931 malî senesi haziran ve temmuz aylarına ait muvakkat bütçe kanunu münasebeti ile sözleri:

Reşit AĞAR (Gaziantep) “Zaten Almanyadangelen plân üzerine Ankaranın şehir yolları yapılmaktadır. Bu plân Belediye Reisine tevdi edilse maksat temin edilebilir. Bunu şehir belediyesine tevdi etmeyipte hazineye yüklemekteki maksadı aslînedir?”

Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik BEY (Çankırı) Burada takdim ettiğimiz bütçe, esasen kabuledilmiş olan kanunla müteşekkil heyetin muvakkat bütçesinden ibarettir. Umumî bütçesi müzakere edildiği zaman, Reşit Beyefendi bunu mevzubahs eder ve tenkitlerini, istizahlarını yaparlar. İmar Müdüriyeti için elimizde bir kanun vardır ve bu daire bir bütçe ile idare olunmaktadır. Biz iki aylık bir bütçe teklif ediyoruz.

Reşit AĞAR (Gaziantep) Bendenizin maksadım, büyük bütçe gelmeden evvel bu ciheti nazarı dikkate vazetmektir. Bu iki aylık bütçeyi maal memnuniye kabul ederim.” (4. Dönem 2. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 6).

5.3.5. Memet ŞAHİN

5.3.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Hayvanlar Vergisi Kanunu hakkında sözleri:

Memet ŞAHİN (Gaziantep) “*Efendim; encümeden bir sual soracağım. Suriye den bize yaylatmak üzere birçok hayvanat getirilir. Bunlar gerek gümrükte ve gerekse sayım kanununda birçok münazaaları mucip olurlar. Olur ki; Suriye, sayım parasını evvelce almıştır. Buraya geldiği vakit biz de almak isteriz. Hâlbuki bunlar memleketimize, tekrar geldiği yere gitmek üzere gelmiştir. Bu hususta biraz izahat verirlerse, zannederim faydadan hali olmaz.*”

Memet ŞAHİN (Gaziantep) “*Efendim; bizde komisyoncular vardır ve belki miktarı yüz, yüz elli bin kadar olan hayvan Suriyeden memleketimize girer, bizim komisyoncular bunları getirir dağlarda otlatur. Memlekette bu suretle pek çok istifadeler eder. Halbuki mal buraya ait değildir. Meselâ halepte bulunan birisine aittir. Bunların burada sayım vergisine tabi tutulması doğrumu dur, değil midir?*”(4. Dönem 2. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 199)

5.3.2.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Bina İradları Kanunu münasebeti ile sözleri:

Memet ŞAHİN (Gaziantep) “*Bir sual efendim; köylülerimizin umumiyetle ahır ve samanlıkları alt kattadır. Evleri de üst kattadır. Yani ayrı ayrı değildir. Bu şekilde vergi tayini nasıl olacaktır?*”(4. Dönem 2. Cilt 16. Birleşim - Sayfa 114)

5.4. V.TBMM (1935-1939)

5.4.1. Memet Ali AĞAKAY

5.4.2. Reşit AĞAR

5.4.3. Ömer Asım AKSOY

5.4.4. Ali Hikmet AYERDEM

5.4.5. Nuri CONKER

5.4.6. Remzi GÜRES

5.4.7. Bekir Sıtkı KALELİ

5.4.8. Ali KILIÇ

5.4.9. Numan MENEMENCİOĞLU

5.4.10. Memet ŞAHİN

5.4.1. Memet Ali AĞAKAY

5.Yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.4.2. Reşit AĞAR

5.Yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.4.3.Ömer Asım AKSOY

5.4.3.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

1938 senesi Hariciye Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri:

ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, ben gazasını Büyük Meclisinizin takdir ederek adına Gaziantep dediği, şehrin çocuğu ve o vilâyetin mebusuyum. Seçim hazırlığı dolayısıyla şu günlerde türlü, türlü fecaatlere sahne olan Hatay bölgesi, intihab daireme nefesini işittirecek kadar yakındır. Hariciye bütçesinin müzakeresini ben de bu meseleye temas için bir vesile telâkki ediyorum. Arkadaşlarım; herşeyden evvel şunu tebarüzettirmek lâzım gelir ki, Hatay davası bizim fırsatlardan, vesilelerden istifade ederek meydana attığımız bir dava değildir. Hatay davası zamanın icablarından istifade temin etmek için Türk milletinin ileri sürdüğü yeni bir dava değildir. Hatay davası bundan 18 sene evvel Fransa hükümetinin bizzat imza ettiği bir muahedeye müstenid ve bu zamana kadar tatbikatı geciktirilmiş olan bir vadin incazı talebi olmaktan başka bir şey değildir. Bu dava meşrudur, bu dava eskidir, bu dava millîdir ve bu dava bizim için bir şeref davasıdır. Fransa hükümeti Milletler Cemiyetinde bu meşru davamızı kabul ediyor. Hatayda tatbikata bakıyoruz, tekabül ettikleri teahhüdleri tamamen ayakaltına almışlardır. Tekrar görüşüyoruz, evet diyorlar, memurlarımız hata etmiştir. Hakkınız vardır, emir verdik, her şey ıslâh edilecek. Tekrar Hataya dönüyoruz. Eski zulüm, eski işkence, yüz kat, yüzbin kat fazlasile Türkler aleyhinde reva görülüyor. Fransa hariciye nazırının Pariste Türk Büyük Elçisine aramızda mukarrer olan bütün anlaşma ahkâmının tamamen tatbiki için emir verdiğini söylediği günün ferdasında oradaki Fransız mümessili Halkevinin, kapımsını kırmak suretile bizzat bastı. Arab milliyetperverlerin ekuvvetle müzaheret ve onlarla teşriki mesai etti, Türkleri dövdürdü,

Türkleri yaraladı. Arzettiğim şeyleri bu sabah gazetelerde okudum ve yine gazetelerde gördük ki, Türk listesine yazılmakistiyen Eti Türkleri, bu ırkdaşlarımız, Hatay Arab milliyet perverleri tarafmdan ölümlle tehdid ediliyor. Fakat bu ırkdaşlarımız şu tazyikten kurtulmak için Türk muntikasındakibüroya kaydedilmelerini istemişlerdir. Bitaraf olması icab eden komisyona gelince: onun da ne kadar bitaraf olduğunu beş on gün evvel bir misalle gördük. Sünnî müslüman, Kemalist müslüman diye, arkadaşların da işaret buyurdıkları gibi yeni bir unsur ortaya atmak istediler. Gerçi Milletler cemiyeti bunu bozdu. Fakat neye yarar! Yanlış hareketler mütemadiyentevali ediyor. Fakat bu yanlış hareketlerekarşı alman tedbirlerin neticesi, semeresi Hatayda görülüyor. Bizim yalnız Devlet reisimiz değil, aynı zamanda mukaddes millî Şefimizolan Atatürkün sıhhati hakkında nasıl muğalatalı telgraflarla dünya efkârı umumiyesini yanlış mecralara sevk etmek istediklerini yine bir kaç gün evvel gördük. Bu zihniyet ve bu şerait altında Hatayda serbest, hakka ve adalete uygun bir intihab nasıl tasavvur edilebilir. Arkadaşlarım, ortada hayret ve ibret verecek bir manzara var: Bir tarafta Türkiye: mert âlicenab, taahhüdlerine sadık, sulh prensiplerinden şaşmaz samimî, açık ruhlu, yalnız hakkını arayan Türkiye, diğer tarafta imza vazettiği muahedelerdeki hakikî mânaları daima ihmal eden, hakikî maksadlardan daima teğâfül eden, aradaki dostluğu kendi lehine ve karşısındakininaleyhine istismar edilecek bir vesile sayan, vaadlerindebir türlü samimî olmayan Hatayda, Akvam cemiyetinde başka başka hüviyetlerle karşımıza çıkan iki yüzlü Fransa Hükümetiprensibi. Bu iki zıt karakter arasmda nasıl bir görüş birliği ve anlaşma tehassül edecektir. Buçok şayanı teemmül bir keyfiyettir. Arkadaşlar, benden evvelki muhterem hatiblerin çok güzel tebarüz ettirdikleri gibi, ortada mevzubahs olan şey Türkün şerefidir. Bu şerefi Türk, her şeyin üstünde tutar. Davamız, simsarlığa cambazlığa tahammülü olmayan bir davadır. Fransa Hatay davasında bir şeref imtihanı geçiriyor: bu imtihan, bir defa, bu meseleden hakikî şeklile haberdar edilmeyen milletine karşı; bir defa da bu hâdisede siyasî alâkanın ne şekilde tecelli edeceğini dörd gözle bekliyen dünya efkârı umumiyesine karşı bir imtihandır. Fransa bizim dürüst siyasetimizin bir imtihandır. Fransa bizim dürüst siyasetimizi anlamamazlıktan gelmekle acaba bizim de takib edeceğimiz siyasette kendi siyasetine uygun bir hattihareket takib etmemizi mi bekliyor? Bunu anlamak istiyorum. Yoksa bizim sulh severliğimizi namütenahi bir müsamaha politikasını telâkki ediyor? Bilinmesi lâzımgelen bir şey

vardır ki, Türk sulh perverliğinin hududu, Türk millî şerefının hududundan ibarettir. Arkadaşlarım, galiba tarih tekerrür ediyor: 18 sene evvel benim doğduğum ve büyüdüğüm şehirde Fransız Hükümeti yine aynı şekilde bize bir iğfal siyaseti tatbik etmek istemişti. O vakit millî kuvvetler kumandanı, kendisine mantık ve akıl dâhilinde söz anlatmak istedi olmadı, bir nota verdi; vahim âkibetleri anlatmak istedi. Yine olmadı. Onun üzerinedir ki, Gaziantebdehakla haksızlığın, istiklâlle sümürgeciliğinyaman bir çarpışması oldu ve bu mücadele, zannederimki, Fransız Hükümetini ne siyaseten, ne de askerlik bakımından öğülecek bir neticeye götürmedi. Ben bu hâdiseler karşısında Hükümetimizin en münasib bir hattıhareket ihtiyar edeceğine katiyen eminim. Bu kanaatimi izhar ederken öyle düşünüyorum ki, Heyeti aliyenizde Hükümetin en dürüst hattıhareketi takib edeceğine eminsiniz Her gün asabınızı gerginleştiren vakalar muvacehesinde en büyük tesellimizde budur. Yalnız Fransızların bu tedhişçi ve entrikacı siyasetini yürütmeye çalışanlara şunu hatırlatmak isterim ki, Türk milleti, her ne pahasma olursa olsun Hatay davasından’’ (5. Dönem 25. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 255-256).

5.4.4. Ali Hikmet AYERDEM

5.4.4.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları

Maaş Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

ALİ HİKMET AYERDEM (Gaziantep) “Bazı ihtiyat zabitleri talim için silâh altına celbedilip başka yerlerden bir garnizona geldikleri vakit onlara nefer tayını verilmesi mevzu bahis oluyor. Ordu içinde şu veya bu sebeple bazı zabıtlere nefer tayını verilmesini doğru bulmuyorum. Muallimlerden bahsolunuyor ki, bunların ellerine geçen aylık para esasen 42-43 liradır. Hâlbuki hiç memuriyeti olmayan bir ihtiyat zabiti, silâh altına celbedildiği vakit aldığı maaşın miktarı 53 - 54 lirayı buluyor. Evvelce hiç memuriyeti olmadığı halde bir ihtiyat zabiti 53 - 54 lira alırken muallim bulunan aynı derecedeki diğer bir ihtiyat zabitinin 42 - 43 lira alması bir haksızlıktır. Bu noksanı tamamlamak lâzımdır. Bunun telâfisi nefer tayını verilmesi suretile değil, maaşının tamam verilmesi suretile kabildir. Zaten üniforma giyen zabite taşıdığı üniformasına hakkını vermek lâzımdır, bunu eksik vermek esasen caiz olamaz. Nefer tayını verilecek olursa bu da yedi buçuk lira tutacaktır, 43 de esas maaşı vardır, bu da 50, 51 lira

edecektirki, hakkı olan paradan yine azdır. Bunuda tamamlamak bir haktır. Bu suretle verilecek farkların yekûnu nihayet 5 - 6 bin liradır. Maaşların bu suretle Millî Müdafaa tarafından tamamlanmasını rica ederim. Karar, Heyeti âliyenizindir. (5. Dönem 12. Cilt 77. Birleşim - Sayfa 170).

5.4.4.2. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Zabitanın terfi Kanununun tadili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri:

ALİ HİKMET AYERDEM (Gaziantep) “Efendim, bu terfi kanununun tadili hakkındaki teklif edilen layihanın ne olduğunu anlamak için biraz mesgul olmak istedim. Bu layihanın maddesinde üç kanun numarası zikredilmektedir. 863 numaralı kanunun ikincisi maddesine baktım. Onun 1252 numaralı kanunla alakası yoktur. Bunu değiştiren 1494 numaralı kanunda da göremedim. Nihayet 2753 numaralı kanunda da bunu alakadar edecek hiç bir hukme tesadüf etmedim. Şimdi 20 maddelik bir kanunun 8 maddesi baştan nihayete kadar değişmiş. Elimizde bulunan besinci kanun oluyor ki hep terfiye delalet ediyor. Bunların içinden çıkmak kabil değildir. Bendeniz teklif ediyorum, ümit bunlar mülgadır, densin ve terfi için yeniden bir kanun yapilsin, getirilsin ki okunması ve anılması kolay olsun.” (5. Dönem 8. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 61)

Memurin Kanununun 13. maddesinin tadiline dair kanton münasebeti ile sözleri:

ALİ HİKMET AYERDEM (Gaziantep) “Bu maddede farklı iki noktayı nazar görüyoruz. Birisi Hükümetin teklifi, diğeri encümenin noktayı nazarı. Vekâlet emrine alman memurlardan, vekâlet emrine alındıkları tarihten itibaren, hizmet müddeti 15 seneden eksik olanlar 4 sene, 15 seneden yukarı olanlar 6 sene açıkta tutuluyor. O zaman tekaüd muamelesi yapılıyor. Hükümet buna çoktur, 1 ve 2 sene yapalım diyor. Encümen ise hayır azdır, 4 ve 6 sene yapalım diyor. 4 senenin yarısı maaşlı, yarısı maaşsız; altı senenin yarısı maaşlı, yarısı maaşsız. İki farklı noktayı nazar var. Zannediyorum ki, Hükümetin noktayı nazarı daha doğrudur. Vakıa idareten, maslahaten çıkanlarda olabilir; fakat böyle açığa çıkarılan memurları Hükümet bir sene bile açıkta bırakmaz. Bir sene çok müddettir. Hükümet bir sene zarfında onları yerleştirecektir. Birçokları daha ziyade tayininde düşünülme-

icap eden memurlardır ki, onlara da uzun zaman açık maaşı vererek bekletmek doğru olmasa gerektir. Onun için, zannediyorum, Hükümetin teklifi daha doğrudur. Biraz tenevvür etmeğe ihtiyaç var.” (5. Dönem 8. Cilt 36. Birleşim - Sayfa 231).

5.4.5. Nuri CONKER

5.yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşmamıştır

5.4.6. Remzi GÜRES

5.yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşmamıştır.

5.4.7. Bekir Sıtkı KALELİ

5.4.7.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat bankası kanunu münasebeti ile sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Arkadaşımız tahdidi bir kayıtla bir esas ileri sürdü. Müzakere mevzuumuz bu değildir. Bütçe encümeni ileri sürülen bu mütalaa hakkında fikrini bildirmede. Bu esas üzerinde malûmat verilsin. Bunun mahiyeti nedir? (5. Dönem 18. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 119).

5.4.7.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

“Vekillerin tekaüd maaşının yetimlerine intikal edip etmiyeceği hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Bütçe encümeni reisi izahatında kıdemi ikiye ayırıyordu. Kıdem; ya hükmî, ya filî olur, dediler. Siz hükmî kıdem üzerinde tevakkuf etmiyorsunuz. Hükmî kıdemin mevcudiyetine kani misiniz?”(5. Dönem 8. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 24).

5.4.7.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Maarif vekâleti 1937 yılı bütçe münasebeti ile sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Arkadaşlar, ufak bir noktanın tavzihi için kürsüye çıktım. Takdir buyurursunuz ki bu kürsüden söylenen her sözün mâna, şümülü ve rolü büyüktür. Ben bu sorguyu yapmak isterken herhangi bir arkadaşın bir süi-niyetine hamlettiğimi arz etmek istemiyorum. Bu hisden uzağım. Deminden Kâzim Nami

arkadaşım, protesto ederim sonucile, Türker arkadaşımızın bir beyanı üzerinde tevakkuf ettiği zaman zannettim ki benim dinlediğim bir noktayı da duymuşlardır, onu da tashih edeceklerdir. O nokta hallolundu. Müsaade buyurursanız benim Türker arkadaşımın sözlerinden duyduğum sözlerin ki zapta geçmiştir, bir kısmını arz edeyim. Bunun mâna ve şümulünü izah etsinler. Zannederim ki daha isabetli bir hareket olur. Türker arkadaşımız, kız ve erkek talebenin bir arada okumalarının mahzuru veya şusu busu üzerinde tevakkuf ederken veyahut bu mevzua girerken şöyle bir beyanda bulundular: Buyurdular ki; mektebe başlıyan talebenin bir kısmının ana terbiyesi var, fakat büyük bir kısmının ana terbiyesi yoktur. Bu fikir kelime kelime hatırımda. Bunda hiç şüphemyok, makûs bir maksudu yoktur. Kendilerini tenzih ederim. Fakat kendi beyanlarilede, bununla istihdaf ettikleri maksadı veya nedüşündüklerini izah ederlerse, ve yahud bununhiç de böyle bir mâna çıkacak şekilde söylemediğini ifade ederlerse, kürsüden yapılan bu ikincibeyanat zannederim ki yerinde olur.”(5. Dönem 18. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 255)

5.4.8.Ali KILIÇ

5.yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.4.9.Numan MENEMENCİOĞLU

5.yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.4.10.Memet ŞAHİN

5.yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.5. VI.TBMM (1939-1943)

5.5.1.Mehmet Ali AGAKAY

5.5.2.Ömer Asım AKSOY

5.5.3.Ahmet AKSU

5.5.4. Bekir Sıtkı KALELİ

5.5.5.Abdurrahman MELEK

5.5.6.Nuri PAZARBAŞI

5.5.7.Memet ŞAHİN

5.5.1. Memet Ali AĞAKAY (Mehmet Ali AGAKAY)

6. yasama dönemindeherhengi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.5.2. Ömer Asım AKSOY

6.yasama dönemindeherhengi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.5.3. Ahmet AKSU

6.yasama döneminde herhengi bir faaliyetine ulaşlamamıştır.

5.5.4. Bekir KALELİ (Bekir Sıtkı KALELİ)

5.5.4.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Devlet iktisadi teşekkülleri memurları tekaüt sandığı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Efendim mühim olduğunu zannettiğim bir noktanın tavazzuhu için maruzatta bulunmak için kürsüye geldim. Malûmu âlileri Barem kanununun müzakeresi sırasında tekaütlerin tekrar memuriyete geçmiş bulunmaları halinde tekaüt maaşlarının ne suretle kesileceği hakkında 24 ncü maddenin 4 fıkrasında toplanan sarih esaslar vardır. Tekaiüt olmuş bir memur deyince bu kelimenin şümulü altında malûl olanlar da dahil olduğu için o vakit Yüksek Heyete bir arkadaşıımızın vâki bir teklifi üzerine aleltilak malûllerin memuriyete geçmeleri halinde tekaüt maaşlarının kesilmemesi esası Meclisçe kabul ve 24 ncü maddenin sonuna «Harp malûlleri bu kuyuttan müstesnadır» fıkrası ilâve edilmişti. Bunda en büyük âmil de; yine malûm olduğu üzere, malulen tekaüt olan kimselerin yaş haddini doldurmadan, hatta 20 ile 30 yaş arasında maluliyete mâruz olmaları idi. Kanunun hâlen müzakere ettiğimiz bu maddesindeki esbabı mucibede de tasrih edildiği üzere, enerjilerini kaybetmemiş bu kişim elemanların Devlet memuriyetinde çalışmaları faydalı olarak mülâhaza edilmiştir. Bendeniz, 22 nci maddede Barem kanununun 24 ncü maddesinde mevcut bu istisnai kaydı görmediğimden ve Barem kanununun 24 ncü maddesinde her ne kadar (Memuriyet derece ve aylıkları kanunla tanzim edilmiş olan müesseselerde tahsisat veya ücret alanların bu vaziyetleri devam ederek tekaüt maaşları tahsisatı fevkalâdeleri zammedilmeksizin verilir” (6. Dönem 25. Cilt 56. Birleşim - Sayfa 99-100)

5.5.4.2. Hukuki-Siyasi Konuşmaları

Ahmedoğlu Sait Yenerin ölüm cezasına çarptırılmasına dair mazbata münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Efendim; iki ayrı hukukî temayül var. Her ikisinin de lehinde, aleyhinde oldukça tafsilâtlı mütalealar dinledik. Bendeniz ne şu, ne de bu nokta üzerinde ayrıca maruzatta bulunmak istemiyorum. Yalnız kazaî istiklâliyet esası üzerine o tez üzerinde beyanatta bulunan arkadaşlarımın o esasa tezat teşkil eden bir noktayı huzurunuzda tebarüz ettirmek istiyordum. Doktor arkadaşım benden evvel bunu tasrih ettiler. Fakat Mazbata muharriri arkadaşımız yalnız bir fikrayı değil mazbatayı baştan aşağı okumak lâzımdır dediler. Bir hüküm verebilmek için bunu huzurunuzda kısaca arzedeceğim: Aşağı yukarı kelimeleri bile değişmiyen bu ölüm cezası mazbatalarının bir fıkrası şudur: Ölüm cezasının değiştirilmesini müstelzim bir sebep görülemediğinden Teşkilâtı esasiye kanununun 26 ncı maddesi mucibince bu cezanın infazına karar verilmesi Şimdi meseleyi basite irca edersek, ölüm cezasının değiştirilmesini müstelzim bir sebep görülemedi demekle encümen bunun aksi olarak tetkikat neticesinde ölüm cezasının değiştirilmesini müstelzim bir sebep görüldü demek ihtimalini de kabul ediyor. Mefhumu muhalif budur. Şu halde Adliye encümeninin tetkikatı ölüm cezasının değiştirilmesini müstelzim nokta üzerinde tekasüf ediyor ve bu, kendiliğinden bizim kaza sultası istiklâlinin üzerinde titizlikle bir tarafta dururken, Adliye encümeni takip ettiği bu tetkik yolile bu esası nakız bir yola gitmiştir. Acaba mazbata muharriri arkadaşımız mazbatanın tamamını okumakla bu fıkra hükmünü değiştiren ikinci bir fıkra bulacağımıza kani midirler ki, tamamını okumamızı istiyorlar?”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Kaldığı, ekseriyetle bu mazbatalarda bir de doğrudan doğruya Ceza kanununun maddesi mahsusasına uygunluğu ayrıca tasrih ediliyor. Hem tatbik edilen cezanın kanundaki filân maddeye uygunluğu tasrih ediliyor, aynı zamanda karara varırken, bu adam hakkında verilen ölüm cezasını değiştirecek bir sebep görülmediği zikrediliyor, Şu halde tetkikat neticesinde, ölüm cezasının değiştirilmesini müstelzim bir şeklin bulunması ihtimali de olabilir. Bu mütezat ciheti huzurunuzda tebarüz ettirmek istiyorum. Maruzatım bundan ibarettir.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Mazbatada dermeyan ettiğiniz mütaleatm makûsu olarak bir mütaleada da encümen bulunabilirdi.

Yani ölüm cezasının değiştirilmesini mucip bir sebep görülmediğinden dendiği gibi görüldüğünden de diyebilirdiniz. Yani bir tarafın iddiası üzerine içtimaî, siyasî ve idarî bir sebebe dayanır, yahut doğrudan doğruya kanuna muhalif yahut, bir hatiei adliye mevzuudur. Encümenin tetkiki, içtimaî, siyasî, idarî bir nokta üzerinde mi, yoksa tetkikatımız kanuna mutabakatsızlık ve hatiei adliyeye mi girer?” 6. Dönem 20. Cilt 78. Birleşim - Sayfa 162-166-167

5.5.4.3. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Askerî ve mülki Tekaiüt kanununda bazı değişiklikler icrasına ve vatani hizmet tertibinden verilen maaşlara zam yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Bir sual soracağım. Arkadaşların konuşmaları arasında eski kanunla tekaüd edilmiş malûllerin 600 kûsur kişi olduğu ve bunların ekseriyetinin de mülâzim ve yüzbaşı rütbesinde buldukları ve nihayet bu % 25 zam yapıldığı takdirde 40 000 liradan ibaret bir portesi olacağı ifade edildi. Arkadaşımızda bu hususu teyid eden veya nakzeden bir malûmat var mıdır. Ve bu iddia hakikat şemmesi taşıyor mu?” 6. Dönem 11. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 195

Van mahkemesi piyade mübaşiri İsmail Er hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Tekaiüt maaşında hangi esas tutulmuştur? Bu vatandaşa verilen tekaüt maaşı 29 sene 11 ay 27 gün üzerinden mi verilmiştir, yoksa 30 sene 37 gün üzerinden mi? Bu vatandaşa ait maaş muamelesi hakkında encümenin malûmatı yoksa bu yolda kanun hükümleri nedir?” (6. Dönem 18. Cilt 49. Birleşim - Sayfa 18)

Emekli Binbaşı Sabri Eryılmaz'a ait mazbata münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Bir sual Mazbata muharriri arkadaşım zabitanın terfiinde mutlaka iyi sicil almanın esas olduğunu tabii bilirler ve iyi sicil almıyan bir zabitin terfüne imkân olmadığı gibi bu sicil almama mesebsi taaddüt ederse tekaütlüğüne kadar yürüdüğünü de bilirler şüphesiz. (İşitmiyoruz, anlamıyoruz sesleri). Bu esası encümenin de pekâlâ bildiğini kabul etmemiz lâzım dediğine

göre askerî mahkemenin de, mevzuatın bu ince noktasını da bilebilecek vaziyette olduğunu kabul etmeliyiz. Şu halde, Saffet Arıkan arkadaşımızın buyurduğu gibi hakikaten emekli binbaşı sicil almamışsa 1929 senesinde terfiine imkân yoktur. Kaili ki, mahkemenin kararı yüzbaşılık nasbinin ashihi noktasındadır. Binbaşılığı meselesi katı olarak bir karar altına alınmamıştır. Binaenaleyh işin tavrı mevzuatını kabul edelim. Takat prensip itibarile orduda uzun zaman devam eden bir sicil işini sakatlama yoluna gitmeyelim.”(6. Dönem 21. Cilt 8. Birleşim - Sayfa 49)

5.5.5. Abdurrahman MELEK

5.5.5.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

1940 malî yılı Adliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Fuad Sirmen arkadaşımız, memlekette kaçakçılık suçlarının çoğaldığından dolayı alınması lâzım gelen tedbirlerden bahsettiler. Filhakika bu sene bendeniz de arkadaşımın beraber dairei intihabiyemiz olan Gaziantepde gezerken gerek halktan ve gerekse mesuliyet ve salâhiyet sahibi memur arkadaşlardan işittiğimiz buna müteallik bir mesele var ki, onu huzurunuzda arz etmek ve bu suretle vekâleti aidesinin nazarı dikkatini celbetmek isterim. Kaçakçılık hakkında muhafaza teşkilâtının meşkûr mesaisini takdir etmekle beraber ileri sürülen bir vaziyet vardır. Bu kuvvetler hududda ve hudud hattı üzerinde mesailerini teksif edecek yerde bilâkis bunu dahilinde yani memleket içinde kaçak tahrisine hasretmekte imişler. Bu yüzden memlekete kaçakçılık daha çok ve müteferrik parçalar halinde idhal edilebilmek imkânını buluyormuş. Suçların çoğalması aynı zamanda bu dahilinde kaçak taharrisine memur eşhasla zaman zaman şüpheler taşıyan kimseler arasında bir takım ihtilâflar da tevliid ediyor. Bu yüzden kaçak taharrisine memur otorite ile mahallî diğer otoritelerin arasında ihtilâfı nazarlar olduğuna tesadüf ediliyor. Binaenaleyh gerek suçların azalması ve gerekse memlekette kaçakçılığın azalması noktai nazarından muhafaza teşkilâtı mesaisi her halde tam hudud hattı i üzerinde tekasüf ettirilmelidir. Bu tıpkı bir mikrobun (port antre) de değil de bünyeye dağıldıktan sonra takibi gibidir. Yani düşman kapıdan karşılamak icab ederken, eve girdikten sonra karşılamak demektir. Bu itibarla arkadaşımın noktai nazarına iştirak ederim,

kaçakçılık suçları memleket dahilinde çoğalmıştır. Sebebinin de, arzettiğim noktadan, ileri geldiği kuvvetle iddia ediliyor.”

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKİLİ RAİF KARADENİZ (Trabzon) Hatay valisi bize şöyle bir teklifte bulundu : Hatay ana vatana ilhak edildiği zaman orada, mağazalarda mevcut bulunan ve Suriye malı olan bir çok malları gümrük resmine tâbi tutmadık. Binaenaleyh Hatayın ilhakından sonra Hatay topraklarını ve mağazalarına Suriyeden gelmiş ne kadar mal varsa dahilî memleket malı mahiyetini iktisab etti. Şimdi Suriyeden kaçak suretile memlekete gelen malları yakaladığımız zaman bunların sahipleri; bunları biz Hatayın ilhakından evvel mağazalarda mevcut olan mallardan aldık diyorlar.

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Bendeniz Gaziantep için arzetmiştim, halbuki Hatayda da aynı hal vaki imiş, bu hususta da tenevvür etmiş olduk.”(6. Dönem 11. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 314-315-317-318)

5.5.5.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Antakya ve İskenderun elektrik müesseselerinin mahallî belediyelere devrine mezuniyet verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, bendeniz bu maddedeki yazılış tarz ile maksadım izah edilip edilmediğini öğrenmek istediğimden bilhassa Nafia encümeni mazbata muharriri arkadaşımızın tasrih buyurmalarını rica edeceğim. Efendim, burada deniliyor ki, (Elektrik müesseselerine ait emval, hukuk ve menafimin). Hâlbuki bu müesseseler bidayeti teşekkülünde bir anonim şirket halinde kurulmuş ve bu anonim şirketin % 51 i ecnebilere, % 41 i yerlilere tahsis dilmişti. Protokol mucibince Hükümete intikal eden, yani Fransızların sattıkları, bu Şirketteki Fransız menafiidir. % 51 ini satmış oluyorlar, yerlilerin elindeki hisseleri satmamışlardır. Bu gün bu hisseler yerlilerin elinde mevcuttur. Gerçi bir kısmı ellerinden çıkmış, fakat halâ ellerinde tahminen % 30 - 35 hisse mevcuttur. Binaenaleyh her ne kadar «Türk - Fransız anlaşmasına bağlı protokol mucibince» denmişse de, intikal eden protokol mucibince alış veriş, Fransız menafiiine aittir, maksat bu-dur. Aşağıda «Elektirik müesseselerine ait emval, hukuk ve menafiiinin» denmiştir. Yani toptan

intikal ediyor. Binaenaleyh diğer hissedarlar çıkar da, bu müesseseye ait emvalde benim de hissem var derse ne olacaktır? Kanunun yazılış tarzına göre, emval ve hukuk toptan intikal etmiştir. Hissedarlara ait emval hakkında bir kayıt yoktur. Bendeniz böyle anladım. Nafia encümeni mazbata muharriri arkadaşımız tasrih buyururlarsa yani yerlilerin hisselerine dair bir kayıt konursa bu hissedarların hakları da mahfuz kalır.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Protokol mucibince dediğimiz zaman, İskenderun daki emval, hukuk ve menafinin diyoruz. Bu müessese kim olursa olsun, başka kimse hak isteyemez. Bu cihet tasrih edilsin. Maksada tamamen iştirak ediyorum. Fakat yazılış tarzında «bu müesseselere ait emval, hukuk ve menafinin devri»..”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Benim arzettiğim hususun bir kısmını mazbata muharriri arkadaşımız tekrar ettiler. Yalnız hissedarların muhatabı kim olduğunu bilmiyoruz. Onu öğrenelim, sonra buna şu kaydı ilâve edelim. «Elektrik müesseselerine ait emval, hukuk ve menafimin yerli ve hakikî, şahsî hissedarların hakkı baki kalmak şartile.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, bendeniz bu maddeye bir kayıt konmasını rica ediyorum. O kayıt şu olmalıdır : (Antakya, İskenderun elektrik, müesseselerine ait emval, hukuk ve menafimin yerli eşhas elindeki hisselerin hukuku baki kalmak şartile) zaten maksatta Mazbata muharriri arkadaşımızla birleştik. Ancak ifade tarzı değişiyor. İfade tarzına göre, bu müesseselere ait emval ve hukuk devrolununca artık buna başka kimse iştirak edemez. Bütçe reisi arkadaşımızın dediği gibi, bu bir anonim şirketi olarak devredilmemiştir. Yalnız bu şirketteki Fransız menafii, yani kendilerine ait olan hukuk ve menafi, Fransızlar tarafından Hükümetinize devredilmiştir. Diğer şeriklerin, yani Türk vatandaşlarının hukuk ve menafimi satmağa katıyen salâhiyetleri olamaz. Onlar, yalnız Fransız menafimi satmışlardır.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Bunun ecnebi bir şirket olduğunu kabul etmek yerli hissedarlara ellerindeki hisseler için bir muhatap aramak mecburiyeti hâsıl olur demektir. Bu muhatap kim olacaktır? Belki hukuk esaslarında buna bir yol bulunabilir. Benim söylemek istediğim bu cihet değildir. Sırf bu maddedeki ifade tarzında hissedarların hukukunu mutlak olarak iptal etmemek hususunu temine

matuftur. Ta ki bu hissedarlar haklarını tesbit ettirirlerse bu gün belediyelere devredilen emlâkteki ve menafideki hisselerini kaybetmesinler. Bunu rica ediyorum.”(6. Dönem 17. Cilt 43. Birleşim - Sayfa 91-9294-95)

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) *“Efendim, arzedeceğim şeyleri Ali Rıza Bey arkadaşım kısmen söylediler. Bendeniz de müsaadenizle bir iki noktaya nazarı dikkatinizi celbetmek isterim. Bu maddede; toplu olarak yüz hektar ve daha fazla arazi işletenlerden hususî beki kullanıcıları hakkında vazı kanun koruma parası vermemek gibi bir istisnaî muamele kabul etmiştir. İkinci fıkrada da, şehir ve kasaba civarındaki sebze bahçelerine tahsis etmek suretile burada da yine koruma parası vermemek yolunu aramıştır. Şu halde vazı kanunun derpiş ettiği hedef, böylece hususî beki bulunduranlar hakkında istisnaî bir muamele yapmaktır. Madde hakkında bu mülâhazayı arzettikten sonra bilhassa şu nokta üzerinde duracağım: 2 nci fıkranın «şehir ve kasaba civarındaki sebze bahçelerinin» ibaresindeki «civarındaki» kelimesinin tasrih ve tahdit edilmesini lüzumlu gördüm. Acaba «civarındaki» nden maksat, belediye hudutlarının dahilinde midir, haricinde midir? Belediye hudutlarının haricinde ise kaç kilometreye kadardır? Bunun tasrih ve tahdit edilmesi lâzımdır. Bundan başka şehir ve kasabalardan pek uzak yerlerde ve heyeti umumiyesile bir köy tamamen bu kanunun tatbik sahasına dahildir. Fakat öyle bir köy ki bizim bildiğimiz köyler gibi köy evleri bir arada birleşmiş ve arazisi dağınık halde değil, her biri 2 - 3 dönümden ibaret bahçelerden müteşekkil, yüzlerce evi olan bir köy ve her bahçenin ortasında bir ev vardır. Her evde de müstemiren ikamet eden bir aile vardır. Bu aile bizatihi bahçeye ait malzeme ve sairinin muhafazasına memurdur. Dolayısıyla burada müstemiren ikamet eden çiftçi, bizatihi bekiçidir. Vazı kanunun istihdaf etmek istediği, istisnaî muameleye tâbi olacak mahiyette hususî bir bekiçidir. Bu itibarla vazı kanunun maksadının böyle köylere teşmil edilmesine ve bu teşmil esnasında bilhassa sebze ve meyve kaydının kâfi gelmeyeceğine nazarı dikkati celbetmek isterim. Dut bahçeleri vardır. Dut bahçeleri ne meyve bahçesidir, ne de sebze bahçesi, doğrudan doğruya ipek böceği yetiştirmeğe mahsus bir bahçedir. Bu dut bahçelerinin iki üç dönümden ibaret bir cürmü vardır. İçinde de*

müstemiren ikamet eden bir bekçisi vardır. Bu itibarla vazı kanunun maksadım, müsaadenizle, arkadaşım bunun tasrihini kabul ederse, şehir ve kasaba civarındaki sebze, meyve ve dut bahçelerine de teşmilini rica edeceğim. Dut bahçeleri, arzettiğim gibi, bunlar tamamen hususî bekçileri olan yerlerdir. Bunlara da teşmilini rica ederim.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, sebze bahçelerinde daimî bir bekçi olduğundan bahis buyurdular. Meyve ve dut bahçelerinde, demin arzettiğim gibi, müstemirren oturan, mal sahibine karşı vazifesi bekçi olarak orada kalan bir aile mevcuttur. Yaz, kış, gece, gündüz orada bulunur ve kendi hududu dahilinde, yani iki üç dönümden ibaret olan bahçe dahilinde ağaçlara ve ziraate ait alet ve edevata karşı bir ziyan gelirse, o bekçi mal sahibine karşı mesuldür. Yani tamamen vazı kanunun istediği bekçi mahiyetindedir ve daimî olarak orada kalan hususî bir bekçidir. Bu iti-barla sebze bahçeleri hakkında ne yapıyor? Muhakkak istisna edilsin demiyorum. Onlar hak-kında koruma meclislerine salâhiyet verilmişse, şehir ve kasaba civarındaki sebze bahçeleri için bu salâhiyet verilmişse, bunun aynen meyve ve dut bahçelerine, şehir ve kasabalardan uzak olan bahçelere de teşmilini rica ediyorum. Bu hususta bir de takrir takdim ettim kabulünü rica ederim.”(6. Dönem 19. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 186-187-188)

Beden terbiyesi kanununa ek kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, maddenin yazılış şekli daha muvafıktır. Eğer arkadaşımızın teklif ettikleri gibi «aynı salâhiyetlerle devredilmiştir» denilecek olursa, belki yarın Maarif vekâleti yeni bir veçhe vücude getirir, o vakit bu madde mâni olacaktır. Çünkü gönül ister ki Maarif vekâleti salâhiyetini daha geniş istimal edebilsin. Bendeniz maddenin aynen kalması taraftarıyım. Bunu tahdit etmek doğru olmaz. Belki Maarif vekâleti bize daha geniş ve yeni bir kadro ile gelecektir. Geniş salâhiyetler istiyecektir.”(6. Dönem 25. Cilt 66. Birleşim - Sayfa 443)

5.5.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

İspençiyari ve tıbbi müstahzarlar kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve aynı kanuna bazı hükümler eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Arkadaşlar, Teşkilâtı Esasiyenin 51 nci maddesi şu şekilde Şûrayı Devlet intihabından bahsetmektedir. (İşte ihtisas ve tecrübeleriyle mütemyiz zevat meyanmdan B. M. Meclisince intihap olunur.) kaydı vardır. Nizamnamei dahilinin 143 ncü maddesinde Meclisin ve encümenlerin intihap şekillerine dair şu suretle sarih olarak bir şekil tesbit edilmiştir. Burada da katiyen ekseriyeti mutlaka kaydı yoktur. Şöyle deniyor: musanniflerin tanzim edecekleri mufassal yani âzanın miktarını, nisap olup olmadığını gösteren mazbata kâfi gelir. Burada mutlaka mevcudun nisfından bir fazlasını almak gibi bir kayıt yoktur. Nispî bir ekseriyet kâfidir. Binaenaleyh bu mesele, gerek Teşkilâtı Esasiyenin bahsetmemesine ve gerekse Nizamnamei dahilinin intihap şeklini mukayyeyi, kılmamasına nazaran, bendenizce bu iş bitmiştir. Binaenaleyh bu 109 reyî almak kâfidir. Yeniden intihaba lüzum yoktur.” (6. Dönem 29. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 161)

5.5.6. Nuri PAZARBAŞI (Mehmet Nuri PAZARBAŞI)

5.5.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

1940 malî yılı Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri:

NURİ PAZARBAŞI (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlarım; çocuk doğumu ve çocuk ve fiyatı hakkında memleketimizin hali çok fecidir. Birçok aileler çocuk yetiştirme hususunda yanlış hareket ettikleri gibi, çocuk vefiyatına da az ehemmiyet veriyorlar. Husus ile çocuk doğum evleri hakkında birçok yerlerde çok noksanlarımız vardır. Ezcümle Gaziantep 55 bin nüfuslu bir seferdik Türkiye'nin üçüncü sınıf bir memleketidir, Maalesef daha şimdiye kadar bir tek doğum evi orada yapılmamıştır, yoktur. O memleketin hanımları şayanı merhamettirler, acınacak biri hâldedirler. Çok muhterem Sıhhiye vekili beyden istirham ediyorum ki hiç olmazsa böyle açarlarsa çok büyük hizmet ederler ve kendilerine karşı minnettar kalırız. Bu hususu evvelâ Meclisi Âliden ve sonra muhterem Sıhhat vekilinden istirham ederim.”(6. Dönem 11. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 312-313)

1941 malî yılı İktisat Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri:

NURİ PAZARBAŞI (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar, Memleketimizin iktisadiyat âlemine çok büyük hizmetler eden

muhterem İktisat Vekilimize arzı minnet ederim. Bu silsilei faaliyetlerinde en çok göze çarpan kooperatiflerdir. Bu kooperatifler birçok yerlerde çok iyi semereler vermiştir. Gaziantep te bir kaç tane vardır. Fıstık kooperatifi ve saire. Bunlar çok iyi semereler vermiştir. Ancak iplik işlerine müdahale iyi netice vermedi. Bu işe iştirak edenler çok pişman oldular. Antep te 6000 kadar tezgâh vardır. Bu tezgâhtan ancak 2000 tanesi çalışabildi ve 4000 tanesi boş kaldı. Hâlbuki İktisat vekâleti ipliklere vaziyet etmezden evvel bu altı bin tezgâh işliyordu. Amma fabrikalardan, şuradan, buradan pahalı alıyordu. Hükümetin narkı 5 lira ise onlar 10 liraya veriyorlardı. Fakat o zavallılarda fazlaya alıyorlardı ama onlar da işlerinin görüyorlardı. Şimdi bu kooperatif kurulduktan sonra bu adamlar sanki işsiz kaldılar. Bu Antep te bulunan beş bin tezgâhtan iki bini şöyle böyle iş buluyor. Fakat üç bini mutlaka işsizdir. Bu iplik teziatındaki ufak tefek kusurlardan da olabilir. Fakat ne olursa olsun işin temeli noksandır, iplik azdır. Bu ipliğe bir çare bulmalarını ve yahut Antep'in en çok işi olan bu tezgâhlara bir az daha fazla iplik vermelerini hassaten rica ediyorum. Efendim, bu iplik meselesi hakikaten çok ehemmiyetli bir şeydir. Avrupa da birçok iplik fabrikaları boştur, esbabı da pamukları olmamasıdır. Orada boş olan fabrikaları çok ucuz bir fiyatla alabiliriz. Lükse, manzaraya çok kıymet vermek şartı ile memleketin ihtiyacını temin etmek için çok iyi fabrikalardır. Ucuz fiyatla temin edilebilir ve bu da ihtiyacı karşılayabilir. Yoksa bu iplik meselesi memlekette büyük bir dert olmuştur. Hem giyecek noksanı olmuş ve hem de amelenin, patronun işsiz kalıp ekmezsiz kalmalarına sebep olmuştur. Sümer bankın bu memlekete yaptığı mühim hizmetler arasında iplik işleri de vardır. Eğer bu bankamıza bir miktar daha sermaye verilebilirse memleketin iplik ihtiyacını da temin edebilir. Nitekim diğer işlerde de memleketin çok büyük ihtiyaçlarına cevap vermiş vaziyettedir. Cümleminde iyi bilirsiniz ki bütün dünyanın en büyük derdi demir, kömür, pamuk, buğday ve benzindir. Bugünkü muharebede bu beş mesele bu beş ihtiyaç için oluyor. Bunların içinde bizim derdimiz ipliktir. Bugün ipliğin anası pamuktur. Pamuk olduktan sonra iplikte çok iyi olabilir. Osmanlı Hükümdarlığı zamanında bizde bu beş mühim maddeden varmış demir, kömür, pamuk ve gaz. Fakat maalesef sanki haberimiz yokmuş. Meselâ Türkiye buğday istihsal eden memleket olduğu halde tamamen buğday hariçten alınmış. Kömür şöyle böyle ihtiyaca kâfi imiş. Demir, benzin hiç yokmuş. Şimdi elhamdülillah, Cumhuriyet

Hükümeti sayesinde bizim de bunlardan var. Demir var, kömürümüz daha çok, benzinimiz yoktu o da oldu. Buğdayımız da çok şimdi bir iplik derdi kaldı. Bunu da çok muhterem iktisat vekilimizden rica ediyoruz, daha fazla bir itina ile bu ihtiyacımızı temin buyursunlar. Ve Antebimizin bu derdini arzetmiş oluyorum.” (6. Dönem 18. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 243).

Erzincan ve Erzurum belediyelerine 3 milyon 300 bin lira ikrazına dair kanun münasebetiyle sözleri:

NURİ PAZARBAŞI (Gaziantep) “*Arkadaşlar müsaadenizle size her şeyden evvel ufacık bir hikâye söyleyeceğim: Hocanın birisi ne vakit kürsüye vazetmeğe çıksa ahalden para istemiş. Cemaat bu hocanın elinden usanmışlar. Sen ya bu kürsüye çıkma, ya çıkınca bizden para isteme demişler. Hoca biraz düşünmüş, eğer kürsüye çıkmazsa hiç bir şey yok, çıkarsa hiç olmazsa belki ahali merhamet eder de bir kaç kuruş verir demiş. Yine kürsüye çıkmış, fakat hiç para istememiş. Bir gün, beş gün, on gün beklemiş, birisi gelipte eline beş kuruş vermemiş. Hoca dayanamamış, ben para istemeği terk eyledim, siz de vermeği büsbütün mü terk eylediniz demiş. Arkadaşlar, harekâtı milliyede biz Antebi müdafaa ettik, Antebi harap ettik. Bu gün orada bir Hükümet konağı bile yoktur. Her vilâyete olanca para veriliyor. Fakat biz de hiç bir şey olmadığı halde bir şey verilmiyor. Her şeyden evvel Hükümet konağımız yok, sonra mektebimiz yok, yolumuz yok, hattâ evimiz yok. Evlerimiz dahi çok feci haldedir. Biz de yalvarıyoruz, her tarafa milyonlar verilirken bize de bir Hükümet konağı yapılsın. Bizim de bu gibi ihtiyaçlarımız vardır. Bunu Büyük Reisimizden hassaten istirham ediyorum. Zannederim bu istirhamıma siz de iştirak edersiniz.”*(6. Dönem 20. Cilt 81. Birleşim - Sayfa 202)

5.5.7. Memet ŞAHİN (Hafız Memet ŞAHİN)

6. yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşamamıştır.

5.6. VII.TBMM (1943-1946)

5.6.1.Ömer Asım AKSOY

5.6.2. Cemil Sait BARLAS

5.6.3.Muzafer CANBOLAT

5.6.4.Bekir Sıtkı KALELİ

5.6.5. Abdurrahman MELEK

5.6.6. Ali Şefik ÖZDEMİR

5.6.7. Memet ŞAHİN

5.6.1. Ömer Asım AKSOY - CHP

Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine bağlanması hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle ilgili görüşleri Cemil Sait BARLAS kısmında verilmiştir:

5.6.2. Cemil Sait BARLAS - CHP

5.6.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Milli Eğitim Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Sayın vekil cevapları arasında, hastalıklardan bahis buyurdular. Bu Haydarpaşa lisesindeki hastalıkların önüne geçilmiş midir? Buradaki talebenin izdihamının mahzurlu olup olmadığını ve mektebin sık sık murakabe edilerek kalabalık olması yüzünden, talebeler arasında bir ahlâksızlığa meydan verilmemek için mektebi dağıtmak suretiyle bunların önüne geçilmesine imkân var mıdır?”

MAARİF VEKİLİ HASAN ALİ YÜCEL (İzmir) “Bir defa bu lisede iki üç veremli çıkmıştır. Bütünmektep hasta değildir. Biz üç tane verem vakasını bile bir mesele olarak ele alıyoruz, ihmaletmemek bakımından. Yoksa izam edecek bir vaziyet yoktur. Nitekim atletizm müsabakalarında bu lise birinci geldi. Sonra kalabalık ahlâksızlık yapar dediler. Bizim kabul ettiklerimiz arasında böyle bir kaide yoktur, Mektep kalabalık olduğundan dolay terbiyesi noksanıdır, böyle bir esas mevcut değildir. Yalnız talebemi az olan yerde bir müdürün yanına üç muavin veriyorsak burada sekizdokuz muavin, yardımcı veriyoruz. Oradaki talebeyi dağıtmak istiyorlar, şimdi ben kendilerine soracağım, nerede okutturayım, bana gösterebilirler. (7. Dönem 2. Cilt 28. Birleşim - Sayfa 254-255)

Ekonomi Bakanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar; İktisat vekâleti deyince aklımıza ilk gelen mevzu kömür davasıdır. Halbuki dün Nafia vekâleti bütçesi konuşulurken bütün mühendis arkadaşlar

bir başka müessese, Jıaşka enerji kaynağı ile,elektrifikasyon işine temas ettiler. Bunu kömüdâvasıyla ele almak doğrudur. Tek başına bir kömür dâvası yoktur. Memlekette kuvvci muharrike olan kömür ve elektrik dâvası ve bunu bir elde idare davası vardır. Dün mühendis arkadaşlar konuşurken Nafia vekâletinin her hangibir teşkilâtiyle elektrik etüd işlerini birleştirerekbu tarzda idaresi tezini ileri attılar. Halbuki elektrifikasyon işi doğrudan doğruyamemleket sanayi hareketini temin eden kuvvei muharrike işidir. Kömürle beraber aynı dâvayııraç eder, Biliyorsunuz 1935 senesinde İktisat vekâletinde bir etektrifikasyon idaresi vardı, Bu bilahara Elektrik etüt işleri idaresine çevrildi. Bu elektrik etüt işleri idaresi etütleri yapmak ve yapılan bu etütlerde Etibank vasıtası ile projeye kalbedilip memlekette mintaka santralları kurulması derpiş edilmekte idi. Bu idare 1938 senesinde her nasılsa İktisat vekâletinden alınarak Nafia vekâletine bağlandı. Fakat bu etüdlere taallük eden mevzuların projeye kalbi meselesinin hangi [mercie ait olacağı tâyin edilmiş değildir. Halbuki buna mukabil 2805 numaralı kanunla kurulmuş olan Etibank, memlekette elektrik işlerinin tahakkukundan mesul bir müessese olarak kurulmuştur. Banka memleketin bir yandan madenlerini idare etmek, diğer taraftan da memleket sanayiinin kuvvei muharrikesinitanzim etmek vazifesini almıştır. Bendenizin İktisat vekilinden temennim, Önümüzdekisene mesai programım tanzim ederken Nafia vekili ile temas ederek mümkünse Elektrik etüt idaresinin işlevini tekrar İktisat vekâletinin bünyesine ve murakabesine alması vebu suretle kuvvei muharrike olarak kullanılan kömürle elektrikleştirmenin yardımcı olarak kullanılmasınitemindir. Binaenaleyh İktisat vekili arkadaşımızdan bendeniz ilk iş olarak bunu temenni etmekteyim. Diğer meseleye gelince; Bütçe encümeninde dekisaca arzemiğtim. Amerika'dan yapılan mubayaalarda kömür ocaklarının rasyonelize edilmesi için lâzımgıclcn malzemede mevcuttur. Bu malzemeyi Amerika'lular bize yermektedir. Kömür havzamızın etüdleriyle benim şahsi tetkiklerim ve mütahassıslarla konuşmama göre eskidir. Gayet modern gelen bu malzemenin yine modern bir usul dairesinde bir etüd mahsulü olarak kurulmasının tetkikini Sayın Vekilimizden tekrar rica etmekteyim.Bir de kömür meselesinde üzerinde durulacak mesele kalifiye amele meselesidir, Memleketimizde bir çok defalar konuşulmuştur. Bilmiyorum bir çok amilleri vardır. Biz de kömür, Avrupadaki kömür maliyetinden fazlaya mal edilmektedir. Bizdeki kömür amelesinin istihsal miktarıAvrupa'da

bîr kömür amelesinin % 50 - 75 i kadardır. Yalnız mecburi amele mükellefiyeti, usulünün tatbik edilmesi dahi kömür dâvasının halline kâfi değildir. Binaenaleyh herhalde kalifiye amelenin çoğaltılmasında zaruret vardır, Bu kömür işinde bir mesele daha nazarı dikkatimi celbediyor. Dünkü İktisat vekili ve bugünün Nafia vekili Ereğli kömür işletmesini Etibank'tan alarak müstakil bir teşekkül halinde idaresi hususunda bir proje hazırlamıştı. Bukendilerinin noktai nazarı idi. Sayın Vekili debu projeyi, Bütçe encümeninde, tetkik etmekte olduklarını söylediler. Bu projeyi tetkik ederken sayın Vekilden temennim şudur : Memleketin iktisadi teşekküllerinin idaresini tanzim eden bir ana kanun vardır, 3460 numaralı. Belki bu kanunun aksak ve zayıf tarafları olabilir. Fakat bu bir sistemdir. Bunun gayesi bir taraftan da malî bir kontroldür, Etibank, Sümerbank gibi teşekküller işletmelerini malî bakımdan murakabe ederler. Ereğli ve Karabük gibi teşekküllerin doğrudan doğruya müstakil bir teşekkül olarak İktisat vekâletine bağlı teşekkül haline konmaları bu kanunun ruhuna aykırıdır, iktisadi bünyemizi sarsar. Binaenaleyh bu işin ayrıca malî, iktisadi, teknik mütehasıslar tarafından tetkikini yalnız siyasi gözle görülmemesini İktisat vekilinden bilhassa rica etmekteyim. Arkadaşlar, iktisadi müesseselerin yürümemesinde mütemadiyen ağızımıza aldığımız bir kelime var. Barem. Ben 8 sene iktisadi bir müessesede çalışmış bir arkadaşınızım ve Baremkanunu çıkarken mütemadiyen baremin aleyhinde bulunuyordum. Fakat burada şu noktayı işaret etmek istiyorum. Bugün vardığımız kanaat budur ki Barem kanunu çıktıktan sonra, çıktığı zaman iktisadi Devlet teşekküllerinde çalışan memurların listesini ele alacak olursak bunların çoğu Barem kanununda tesbit edilen dereceden aşağı derecede idi. Binaenaleyh benim iddiam ve kanaatim şudur ki Barem kanunuişlerin yürümemesinden ziyade yürütmek istiyenlerin elinde yürütmeğe mâni olacak bir vesika ve vesile olmaktadır. Sayın arkadaşım Barem kanununu tetkik ettiklerini söylemişlerdi, Barem kanununun değişmesini' değil, onun yanında bir ihtisas bareminin ve primsisteminin iadesini doğru olduğu kanaatındayım. Yalnız Barem kanununun tadili denizdefirtınada giden bir geminin yelkenlerinin koparılmasının doğurduğu vaziyeti doğuracakmış gibibir tesir yapıyor bende. Barem kanununun tadilinden ziyade bununyanında prim sisteminin ilâvesini doğru buluyorum. Benim İktisat vekâletinden temennim bunlardan ibarettir.

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) “*Gerek mazbata muharriri arkadaşımızın ve gerekse Reis arkadaşımızın verdiği izahatı dinledik. Yalnız Uludağ arkadaşımızın izahlandırılması için ileriye sürdüğü mütalâa doğrudur, kendisini haklı görüyorum. Bu lâyiha encümende tavzih edilmelidir. Bu kanun 2698 sayılı kanunun bazı hükümlerini değiştiren, tavzih eden bir kanundur. Halbuki ondan sonra 3656 sayılı Barem Kanunu çıkmıştır. Barem Kanununa göre memurlardan, askerî, sivil, lisan öğrenenlere eğer bu lisanı memuriyete girmeden evvel öğrenmişse bir derece yukarıya almıyor, eğer memuriyeti esnasında öğrenmişse para mükâfatı veriliyor*” (7. Dönem 2. Cilt 29. Birleşim - Sayfa 274-275)

Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “*Sayın arkadaşlar, toprak mahsulleri vergisi hakkında söze başlamadan; evvel uzun yıllar, hattâ asırlara yakın zaman memleketin başında kâbus gibi bulunmuş olan iltizam sisteminin hiç bir suretle ve hiç bir tarzda bu memleketin hazmedeceği sistem olmadığını burada söylemeği bir vazife biliyorum. Belki, bugünkü nispet, aşar nis-petidir, fakat iltizam sistemi değildir; belki aşara gideriz; vergileri artırırız, Faka/t bir nevi derebeylik olan ve yergi nazariyelerine; vergi telâkkilerine aykırı olan ve modern Türkiye Cumhuriyetinin telâkkisinden tamamen uzak olan iltizam sistemi hususunda ben münakaşayı bile abes telâkki ederim, bunu bir gerileme sa-yarım. Toprak mahsulleri vergisine gelince; hakikaten lâyiha üzerinde büyük himmetler sarfedilmiştir. Gerek Hükümet ve gerekse Encümen her ikisi de uzun çalışmalar mahsulü olarak bu ‘ lâyihayı hazırlamışlardır. Yalnız toprak mahsulleri vergisi kanunu fevkalâde haller için muvakkat olarak kabul edilmiş bir kanundur. Binaenaleyh, bu kanunun tadili mevzuubahis olmadan evvel acaba verim bakımından faydası var mıdır, yok mudur? Bu cihet mazbatada zikredilmemektedir. Arkadaşlar; bu toprak mahsulleri vergisinin masarifi umumiyesi vergi varidatından çok mudur. Yoksa Hükümete bir gelir temin etmekte midir? Eğer masarifi umumiyesi vergiden-çoksa vergiyi kaldırmak lâzımdır. Buna dair bir rakamı ben de Encümenin ve ne de Hükümetin mazbatasında göremedim. Binaenaleyh, soru-yorum: Toprak mahsulleri vergisi acaba Hükümete tam varidat olarak ne temin etmiştir. Aynı zamanda Toprak mahsulleri vergisi Devlete bir aynî yardım mahiyetinde idi. Yani Millî Korunma*

kanununa istinaden satın alınan buğday miktarı ile, fiyat bakımından yapılan tenzilâtla şimdi 27,5 tur a vakit 20 kuruş-tan satın alınmıştı. Aradaki farkla, toprak mahsullerinden Devlete ne temin edilmiştir. Bu hususta Maliye vekilimizin bizi tenvir etmelerini rica ediyorum. Vergi nispeti üzerinde kalem oynatılmış. Bu-nu arkadaşlardan sordum. Dediler ki, harman edildi Geçen sene % 12 idi, % 10 a indi. % 8 idi, % 10 a. çıktı. Bunun için sayın Maliye Vekilin-den bu cihetlerin izahını rica ediyorum. Yani toprak mahsullerinden ne miktar anılacaktır? Hububat vergi nispetinin yükselmesinde ve diğer vergi nispetinin azalış ve çıkışı jüstifiye edilebilir mi, yani tahkik edilebilir mi? bilhassa bir arkadaşım söyledi Orta Anadolu'da normal se-nelerdebuğday verimi bire altı imiş.”

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep)“Hattâ bire beşmiş. Feyizli senelerde' bire altı imiş. Böyle bir vaziyette olan bir memlekette % 8 den halk icabında yüzde yüzü de bu memlekete verecek kadar fedakârdır % 10 a çıkarmak şeklindeki”% 2 inin üzerinde bugün için durmak icabeder. Binaenaleyh Sayın Maliye Vekili acaba Sayın Ticaret Vekili ile bir araya gelip madem ki bu işi böyle yapıyoruz. Mecburi satm alma sisteminden vaz geçelim demişler midir? Eğer bu olabilecekse hattâ bu vergiyi % 12,5 e çıkaralım. Binaenaleyh ben; nasıl hayatı ucuzlatmak için fabrika mamulâtı fiyatlarının indirilmesine taraftar isem aynı şekilde vergi nispetlerinin indirilmesinin de hayatı ucuzlatmak bakımından çok faydalı olacağına kaniim. Eğer Hükümet mecburi satın alma usulünden vaz geçmiyorsa ben bu verginin umumî surette % 8 olmasına taraf-tarım. Bu hususta sırası gelince bir de takrir takdim edeceğim. Sayın Maliye Vekilinin arzettiğim hususlarda lütfen bizi tenvir buyurma-larını rica ediyorum.”7. Dönem 9. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 70

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Müsaade ederseniz sualimi tekrar edeyim. Bendeniz verginin tarzı cibayeti hakkında, esâs hakkmda sual sorduğum sıralarda zatı âliniz beriden önceki hatibin sorduklarını not ediyoruz. Bendeniz şüriu arzetmek istemişim. Şayet toprak mahsülleri vergisi bu suretle satın alman kârı ile cibayet edilen miktar eğer bu işin açığını kapıyorsa o vakit vergiye lüzum var mı? yok mu? Ve bilâhare vergi kanununun tadil edilip edilme-mesi, kaldırıl ip kaldınlınâması, satiri alınıp alın-. maması hususunu tenvir buyurmanızı istirham etmişim.” 7. Dönem 9. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 77

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Bütçeye ait gerek sayın Maliye vekili mevcut olmamasıdır. Bir Hükümetin vazifesi memleketin harice karşı istiklâlini korumak olduğu kadar dâhilde de mesut, müreffeh ve sıhhatli bir cemiyet seviyesine milletin çıkarılmasıdır. Bunun için de memleketin bütün iktisadi ve beşerî memba ve kuvvetleri seferber edilmelidir. Bunu yapabilmek için istihalden istihlâke kadar ticari, zirai, sınai ve ümran sahalarında çalışmak memleket kuvvetlerini tek elden idare edilecek tarz-da teşkilâtlandırmalı ve seferber edilecek beşerî ve tabii kuvvetlerini cemiyetin seviyesini yükseltmek için büyük bir iktisadi plân hazırlanmalıdır. Amma harp içinde bir iktisadi plân hazırlanmak ve tatbik edilmek imkânı olup olmadığı hatıra gelebilir. Arkadaşlar; harp içinde olan milletlerin iktisadî plânları ve programları mevcuttur ve tek elden idare edilmektedir. Biz de bir plân tanziminden sonra bu plânı zamanın icaplarına göre programlandırabiliriz. Bugün memleketin sanayi kabiliyetini tesbit etmeden yapılacak verimsiz elektrik santralının ne faydası vardır. Yahut bu memleketin ziraî ve iktisadi verimi meydana çıkarılmadan bir iskân ve toprak siyaseti takip etmek mümkün müdür? İktisadi hâdiselerin bir birinden alâkasını günlük hâdiselerde de görmekteyiz. Bugün kömür dâvası iktisat vekâletinin olduğu kadar Münakalât Vekâletinin de bir uğraşma mevzuudur. Ziraat meselesi tetkik edilmeden Ticaret Vekâletinin buğday ve toprak ofis siyasetinin tatbik imkânı var mıdır? İşte iktisat, ticaret, ziraat münakalât ve nafiaya ait beş muhtelif vekâlet mevzuu iştigali olan fakat hakikatta tek iktisadi mevzu taallük eden birkaç misal verdim. Bunun için millî iktisat vekâleti kurulmalı. İcabederse işlerin envainına göre bu vekâlet teknik muhtelif müsteşarlıklarla teşhiz edilmeli. Fakat, Hükümete ve Meclise karşı bütün iktisadi işler-den tek bir şahıs mesul olmalıdır. Hükümetten ikinci bir temennim: Memleketin mülki teşkilâtına taallük etmektedir. Liberal ve fertçi, Fransız Cumhuriyetinden alınan idarei umumivei vilâyat kanunu gözönünde tutularak memleket yalnız asayiş bakımından birliklere ayrılmıştır. Halbuki, Halkçı ve Devletçi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, memleketi iktisadi birliklere avrılmalı ve mevzuat buna göre değişerek bu birliklerin basma yalnız asayiş temine memur değil. Devletin iktisadi programının niğehbarii ve tatbiki işi memurluklar ihdas edilerek bu sıfatı haiz zatlar getirilmelidir. İste benim büt-çevfi ait temennilerim bundan ibarettir.”

7. Dönem 10. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 151

Adalet Bakanlığı 1944 malî yılı bütçesi münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar Adliye bütçesi dolayısıyla evvelâ Adliye teşkilâtı hakkında, sonra da Usul Kanunu hakkında bir iki söz söylemek istiyorum. Biliyorsunuz ki, Adliyenin en yüksek makamı Temyiz Mahkemesidir. Temyiz Mahkemesi yalnız nor-mal kaza kuvvetinin timsali olarak değil aynı zamanda Divanı Âlinin bir rûknünü teşkil eden azaları bakımından siyasi fonksiyonu olan bir yüksek makamdır. Bu bakımdan bendeniz Temyiz âzalarının ve reislerinin saçılışları hakkındaki noktai nazarımı söyleyeceğim. Adliye Vekili eğer benimle mutabık iseler, bu hususta gele-cek olan Temyiz Teşkilât Kanunu dolayısıyla bu hususta değişiklik yapmayı temennisinde bulun-mak istiyorum. O da şudur: Biliyorsunuz ki, son Hâkimler Kanunu çıkıncıya kadar Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ve ondan sonraki Cumhuriyet Hükümetinin, Temyiz hâkimleri, seçim suretiyle tâyin edilirdi. Halbuki, son çıkan Hâkimler Kanunu ile Temyiz Mahkemesi hâkimleri de doğrudan doğruya Adliye Vekâleti tarafından diğer hâkimler gibi seçilmektedir. Gerçi bu komisyonda Temyiz Reis ve azaları bulunmaktadır. Ancak icra makamı bu seçişte hakkı tercihi haiz bulunmaktadır. Halbuki, demin de arzettiğim gibi, Temyiz Mahkemesi yalnız memleketin kaza kuvveti değil, aynı zamanda siyasi fonksiyonu da haiz bir teşkilâttir. Bundan başka yalnız mahkeme vazifesini görmemekte, aynı zamanda mahkemelerin fevkinde, bilhassa istinaf mahkemeleri teşekkül ettikten sonra, onların fevkinde, mahkemeden ziyade bir heyet, bir âli divandır. Binaenaleyh bunun âzalarının bence icra kuvvetiyle hiç bir alâkası yoktur. Eskiden olduğu gibi Temyiz hâkimliğine alınacakların Temyiz heyetinin reyle seçilmesi lâzımdır. Esasen Temyiz Mahkemesi kendi ara-larına alacakları arkadaşların hangilerinin kaza bakanından en ehliyetli olduklarına karar ver-mek huusunda icra makamından fazla salâhiyet sahibidirler, Birinci noktai nazarım budur. Diğer teşkilât meselesine gelince; ben Temyiz âzası, daire reisi, birinci reis gibi bir teşkilâttan ziyade 150 lira Temyiz reisleri ve 125 lira as-li maaşlı Temyiz azaları tasavvur ediyorum. Bu evvelik yapar hakikaten onlar için ideal olan bu Temyiz reisi evvelliği gibi ‘hakikaten onlar için ideal olan ve hakikatte daha ziyade umumî heyeti idare etmek gibi temsili bir vazifesi olan bu işi nöbetle her sene*

birinin ifa etmesinin hem onları tatmin hem de işin mahiyeti bakımından daha hayırlı olduğu kanaatindeyim.

Sonra geçenlerde uzun boylu, istinaf teşkilâtı dolayısıyla konuşuldu. Burada başınızı uzun sözlerle ağırtmak niyetinde değilim. Temyizde işler birikiyor diye raportörler ihdas edildi. Ra-portörün vazifesi nedir. Evrakı okuyacak, sonra heyete gelip raporte edecek, heyet karar ve-ecek. Bunlar rey sahibi midir? Hayır değildir. Binaenaleyh memleketin kaza kuvvetinde istifade edilebilecek zevatı orada heyet huzurunda iyi lise tahsili görmüş bir gencin veya bir avu-kat yanında yetişmiş bir adamın yapabileceği vazifeye bağlıyoruz. Bir yandan hâkim yok derken öbür taraftan güzide bir hâkim kütlesini ra-portör diye Temyize getiriyoruz. Sayın Vekilimizden bu raportörler vaziyetinin yeniden ele alınmasını ve üzerinde ehemmiyetle durulma-sını eski ve yeni Temyiz hâkimlerinden bu mesele hakkındaki mütalâalarının sorulmasını, Eskişehir’de Temyiz Mahkemesi varken raportörler mevcut olmadığı halde işlerin daha fazla çabuklaşmasını bilhassa rica edeceğim. Arkadaşlar; temas edeceğim bir mesele de Adliye müfettişliği meselesidir. Ben kendim adliye müfettişliği ve hâkimlik etmiş bir arkadaşınızım. Bir buçuk sene kadar adliye müfettişliği yaptım. Demin raportörlerde söylediğim gibi hakikaten memlekete hâkim denilen elaman azdır, talip azdır ve bunların en güzidelerinin bir kısmı da adliye müfettişi olarak kaza kuvvetin-den alınmaktadır. Arkadaşlar, gerek Teşkilâtı Esasiye Kanununun ruhuna, gerek adli mevzuatımıza, gerek dünyadaki teamüle göre hâkim teftiş edilemez, maliyede olduğu gibi değildir. Hâkimin kararlarını Temyiz mahkemesi tahkik ve teftiş eder. Yani hâkimin verdiği kararlara göre bu hâkim iyidir, veya iyi değildir der. Eğer hâkim bir fenalık yaparsa bunu tahkik edecek mevzuat mevcuttur. Tahkikatı icabettirecek bir vaziyet varsa ya doğrudan doğruya Temyiz mah-kemesinden memur edilecek birisine yaptırılır, yahut ta suç işleyen hâkimin bir derece yukarısına bunu gördürmek mümkündür. Binaenaleyh bu bakımdan da adliye müfettişinin hâkimin bütün kazai salâhiyetleri üzerinde teftiş ve tahkikat vazifesinin faydasız olduğuna ve hattâ zararı olduğuna kaniim. Bilhassa ben gördüm. Müfettiş olduğum zamanlarda bu karar sakattır dediğim kararları temyiz tasdik etmiştir, bu doğrubir karardır dediğimi de Temyiz nakzetmiştir. Binaenaleyh müfettişlik teftiş ve tahkik bakımından esasen hâkimler üzerinde lüzum olmayan bir teşkilâttir.

Beri taraftan kalemler üzerinde müddei umumilerin mutlak bir murakabe ve teftiş hakları vardır. Şu halde müfettişlere ne vazife kalıyor? Bilhassa cezaevleri kalıyor ki, bunu da aşağıda cezaevleri hususundaki noktai nazarımı söylerken arzedeceğim. Binaenaleyh bendeniz halen mevcut müfettişlik teşkilâtının Adliyede lüzumsuz olduğunakani bulunuyorum. Adliye için teftiş teşkilâtını kaldırıp buradaki arkadaşları kaza kuvvetine faydalı yoluna sevketmeliyiz. Arkadaşlar, bir de Adliye Vekâleti bütçesini tetkik ederken burada bir de cezaevleri teşkilâ-tımız vardır. Hakikaten son senelerde gerek seleflerinin ve gerek kendilerinin zamanında bu teşkilât bir inkişaf göstermektedir. Fakat mahiyet itibariyle ben düşündüm taşındım; arkadaş-larla da konuştum, bu teşkilâtın ana Adliye teşkilâtı içine ne şekilde girdiğini bir türlü anlayamadım ve bunu bir türlü kabul edemedim. Çünkü Adliye ve hâkimlik doğrudan doğruya kaza kuvvetinin faaliyetidir. Halbuki kazada, cezada infaz mevzuubahistir. Yani adetâ adliye hem kaza hem infaz kuvvetini elinde tutmaktadır. Bence bilhassa memlekette harp sonrası hapishanelerin genişlemesi mevzubahis olduğuna göre cezaevleri tıpkı Tapu ve Kadastroda olduğu gibi bir umum müdürlük halinde mülhak olarak ve adlivenin murakabesi altına verilmesi mütalâasmdavım. Bu suretle hem mütehasıs cezaevleri müdürleri yetişir hem de adlivenin kaza işiyle infaz işini karıştırmak gibi bir hal önlenmiş olur. Arkadaşlar, kısaca usul meselesinden de bah-setmek işitiyorum: Sayın vekil zannedivorum ki, kanunlarımızı tetkik ettirmekle meşguldür. Ben Garpten aldığımız kanunların bugün aynen muhafazası taraftarıyım. Fakat usul ve hukukun yerine getirilmesi mevzubahis olduğu zaman, size kısaca canlı bir misal söyleyeyim. Ben Avrupa'dan Adliye müfettişi olarak geldim ve stajımı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu aldığımız Növsatel'de yaptım. Gelince Sivas'a teftişe gittim. Biliyorsunuz, hukukçu olanlar bilir, bir dâva açıldığı zaman avukat istida yazar, karsı taraf avukatı cevap verir. İkinci istida ve ikinci cevap verilir. Bunun üzerine mahkemeye gidilir. İki taraf sözlerini söylerler, bu, Avrupa'da zapta geçmez. Sivas'a gittiğim zaman baktım ki, elime aldığım dosyanın içinde bir dâva arzuhali ve bir sürü zabıt ve karar var. Bereket versin benimle bazı arkadaşlar vardı, yoksa hâkime sorsam haklı olarak beni techil edecekti. Sordum; niye bu böyledir? Usul böyle, tatbikat böyledir. Aynı zamanda bana dedi ki; esasen burada bu dediğinizin olması için müteaddit avukatlar olması lâzımdır, müteaddit avukatlar olunca para verilmesi lâzımdır, şu

lâzımdır, bu lâzımdır, biz idareten böyle yapıyoruz. Bilâhare bu usul hakkında ufak tefek te tadiller yapıldı. Bu Növşatel Kanununa göre bütün asliye dâvaları mecburi avukat usulüne tâbidir. Binaenaleyh bir boşanma dâvasında orada zenginle fakir hâkim huzuruna müsavi şartlar altında gitmektedir.” (7. Dönem 10. Cilt 60. Birleşim - Sayfa 243)

Bankalar ve Devlet müesseseleri memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki 3659 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) *“Sayın arkadaşlar, kürsüye çıkarken bir hayli düşündüm. Filvaki yapacağım teklifin yekten iyi karşılanmayacağını da biliyorum. Fakat elimizdeki kanun on binlerce memurun mukadderatına taallük eden bir kanundur. Gerek İktisat Vekâleti ve gerekse Bütçe Encümeni bu kanun üzerinde büyük gayretlerle çalışmışlardır. Fakat aralarında noktai nazar ihtilâfları vardır. Ben kanunu okuduğum zaman, kanunda zirâate müteallik işleri, ikmci derecede yer almış gibi geldi. Bu kanun Bütçe Encümeninden geçmiş fakat bazı ihtisas encümenlerinden geçmemiştir. Binaenaleyh bu kanunun Ticaret ve İktisat encümenlerinden ve hattâ Ziraat Encümeninden geçesi lâzımdır. Esasen İktisadi Devlet Teşekkülleri Heyeti umumiyesini teşkil eden heyetde bu encümenlerden mürekkeptir. Böyle bir encümenden geçmesini teklif ediyorum. Bunun için bir takrir veriyorum. Bu kanunu acele çıkaralım derken noksan bir halde çıkarmıyalım, sonradan ek kanunlar çıkarmaya mahal kalmamak üzere takririmin okunup kabulünü rica ederim.” (7. Dönem 12. Cilt 85. Birleşim - Sayfa 83)*

Bütçeden aylık ve ödenek alanlara birer aylık yardım yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) *“Efendim; memurlara 13 ncü aylık miktarında bir yardımı Hükümet kabul etmekle, hakikaten bütçesine büyük bir yük alıyor. Hükümetin yaptığı bu fedakârlıktan dolayı hakikaten kendisine müteşekkiriz, Ancak kanunu tetkik ettim. Geçen sene de böyle bir yardım yapılmıştı. Yalnız bu sefer-* ki yardım tasarısında geçen seneki yardımdan farklı olarak iki şey vardır. Geçen senesinde me-mur işe başladığı tarihten itibaren yardıma istihkak*

kesbediyordu. Bu seneki kanun tasarısında bir sene çalışmak şartı konulmaktadır. İkincisi geçen seneki tasarıda karı ve koca 71 sayılı başmayazı zaptın sonundadır. 1945 Onun her ikisi de işte buldukları zaman ayrı ayrı yardım görüyorlardı. Bu sene görmemektedirler, hangisi çok maaş alıyorsa çok maaş alan görmektedir. Bu kanunun heyeti umumiyesi hakkında görüşürken sayın Maliye Vekilinin bu hu-suslar. hakkında bizi tenvir etmelerini rica edeceğim. Ben. bu yardımı, 13 ncü aylığı, bankalarda olduğu gibi, bir temettü ikramiyesi ‘ şeklinde telâkki etmiyorum. Hükümet diyor ki: ahval fevkalâdedir, maaşa istihkak kesbedenlere bir maaş daha vermek suretiyle bir yardım yapıyorum. Binaenaleyh bir yardım yaptığımıza göre, bana öyle geliyor ki; bir işe yeni girmiş olan memur da diğer memurlar kadar muhtacı muavenettir. Hattâ daha fazla muhtacı muavenettir. Çünkü bilfarz, askerden gelmiştir, isteriz ki evlensin» isteriz ki ayrı bir ev açsın, isteriz ki, elbise sahibi’ olsun. Binaenaleyh bu itibarla elbette yardıma muhtaçtır. Bunun miktarı da zannetmiyorum ki çok olsun. Bir senede bizim Devlet hizmetine – giren memur adedi bini dahi geçmez. Karı koca meselesine gelince; bizde, bu mesele, maarif seferberliği zamanında daha ziyade ilk mektep hocalarına temas etmektedir. Bu bakımdan sayın Maliye Vekilinin, bu rakamın, ya-pılan bu yardımın bardağı taşıracak bir miktarda olup olmadığı hakkında bizi tenvir etmelerini, rica ediyorum.”(7. Dönem 16. Cilt 40. Birleşim - Sayfa 24)

1945 yılı yedi aylık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi hakkın da sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüünün bütçesinin müzakeresi dolayısıyla söz söylemek fırsatı düştü? Son zamanlarda Toprak Kanununun Meclis dâhilinde müzakeresi dolayısıyla tstanbul gazetelerinin neşriyatım takip ediyorum. Bu gazetelerden ikisi bilhassa dikkat nazarımı çekmiştir. Bunlardan birisi, karı koca olarak hüviyetleri malumdur. Onların istedikleri toprak, istedikleri Toprak Kanunu, toprak dâvası, düşündükleri dünya, ve ideoloji hepimiz için bilinir şeylerdir notu vermiştir. Benim Sayın Başbakanandan. Matbuat vekili sifaîyle. öğrenmek istediğim şu, İstanbul’da bir gazete çıkıyor, bu gazetede imzasız baş makaleler çıkmakta ve silsile halinde devam etmektedir. Meclisten bahsederken. Ankara Palasın karşısında oturan efendiler der. (Kimdir onlar, 150 likler mi sesleri). Gazetenin reklamını yapmak için isim

söylemeyeceğim, bunu yazan zatın bana profesör olduğunu söylediler. Bunu anlamak istiyorum. Kanun, imzasız yazanlar, makaleyi gazeteye maledenler hakkında takibata manidir. Esasen takibata ben de taraftar değilim. Hürriyeti matbuata Sayın Başbakan kadar taraftarım. Fakat mesele o değil. Dendiği gibi öteki gazetenin ideolijisini bildiğimiz için istediği kadar yazsın. Fakat kendisinin şahsi bir kömür ocağının istimlâki ve akrabasından birisinin bîr çimento fabrikasının istimali dolayısıyla güya sureti haktan görünen bu adam için profesör diyorlar. Tâ çocukluğumdan beri bilirim, İstanbul matbuatında yazı yazmaya başlayım sonra mütareke zamanında işgal kuvvetlerine hoş görünmek için Fransızca konferanslar veren bir zat vardı bu o mudur? (Odur odursesleri). Bu adam halâ Türk gençliğine tahsil veterbiye veriyor mu? Ve Türk gençliği üzerindemüessir oluyor mu? Bunu tesbit etmek. Basm ve Yayın Umum Müdürlüğü Kanunu yoluyla değil, doğrudan doğruya Memurin Kanunu bakımından gelinmesini istiyorum. Çünkü arkadaşlar. Bizim demokrasimiz Avrupa'da yıkılan 1879 demokrasi değil bizim demokrasimiz kendi bünyemizden kopup gelen ve Millî mücadele ruhiyle başlayan bir demokrasidir. Bu adam bittabi Büyük Millet Meclisini bilmez. Onu mazur görmek lâzım. Bugün müstakil Türkiye'nin müstakil milletvekilleri bu efendinin nasihatını dinleselerdi Türkiye bir mandanm tabii bir Devlet olarak yaşayacaktı. Fakat her ne olursa olsun ve hatta icabederse bu adamı bugün üniversiteden, icabederse hususi bir kanunla dahi kolundan tutulup atılmasını Sayın Başbakandan rica ederim.”7. Dönem 17. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 250)

1946 yılı bütçesinin tümü hakkında sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkalarlarım, benden evvel konuşan iki arkadaş büyük, esaslı mevzulara temas ettiler ve hakikaten ciddi mevzuları ortaya attılar. Bununla da sizin dinleme kabiliyetiniz biraz daralmış olacaktır. Onun için sabrınızı suiistimal edecek değilim. Arkadaşlar, 1946 malî yılı bütçesi hazırlanırken Hükümet Bütçe Encümeniyle elele vererek müşterek çalışmanın verebileceği meyveyi hazırlayıp önümüze getirmişler. Ben kendilerine teşekkür ederken doğrudan doğruya Bütçe Komisyonunun bana ilham ettiği bazı fikirleri söylemeyi vazife telâkki ediyorum.

Arkadaşlar, Maliye Bakanı konuşmasında, Bütçe Komisyonu da bilhassa tetkikatında bir noktadan hareket ettiler. Bütçe Komisyonu çalışmasında Ticaret, Ulaştırma ve Ekonomi Bakanlıklarının bütçesinin heyeti umumiyesini ayrıca bir komisyon teşkil ederek burada tetkik ettirmiştir. Maliye Bakanı konuşurken mütemadiyen millî ekonomiden bahsetti. Bu bize bir şey gösteriyor: millî ekonominin tek elden idaresini. Binaenaleyh benim şahsi kanaatime göre Hükümet gelecek yıl iktisadi hamlelere girerken, 1947 bütçesini getirirken Ticaret, Ulaştırma ve Ekonomi Bakanlıklarını tek bakanlık halinde görmek temennisinde müsterek olmalıyız. Yani bu istihsal sahalarının kaplayan işlerin tek elden idaresidir kime mleketteki iktisadi kalkınmaya, para ve fiyat meselesinin hallinde esaslı kolaylaştırıcı bir âmil olabilir. Bu obnadiği takdirde arkadaşlar hiç olmazsa, Devlet elinde bulunan fabrikaların tamamının, gerek askerî, gerek münakalât, gerek diğer ellerde bulunanların hepsinin hiç olmazsa Sanayi Bakanlığının elinde toplanması, Ekonomi Bakanlığını Sanayi Bakanlığı vazifesini bihakkın üzerine almasını temenni ediyorum. Arkadaşlar, Bütçe Encümeni raporunda Millî Korunma Kanununa temas edilmekte ve haklı olarak gaymenkullere taallük eden hükümlerin muhtacı islâh olduğuna işaret edilmektedir. Ben biraz daha ileri gidiyorum. Senede 100 küsur milyon lira varilat temin eden toprak mahsulleri vergisini kaldırmakla bir cesaret göstermiş ve gene 30 milyon lira temin eden ihracat vergisini kaldırmakla cesaret göstermiş olan Hükümet normal zamana doğru adım atıldığını kabul etmiş oluyor. Benim dileğim, çok yakın zamanda bu Millî Korunma Kanununun tadili değil, tatbik mevkiinden kalkmasını görmektir. Arkadaşlar teknik işlerle vaktinizi işgal etmek istemiyorum. Yalnız maruzatıma son verirken bir noktaya daha temas etmek istiyorum. O da hayat pahalılığı, meselesidir, hayat ahaliliğimeselesinde istihsal maliyetinin hesabı meselesidir. Benim gördüğüme göre fiyatlar tesbit edilirken fabrikada kaç mal oldu ise, ma 1 iyet ona göre tesbit ediliyor ve maliyet bu tarzda hesap edilerek fiyatlar tesbit ediliyor. Halbuki fiyatları ne kadar indirmek lazımsa Bakanlar bir araya toplanır evvele mirde fiyatı şu kadar indireceğim der. Yani fiyat maliyete değil maliyet fiyata uydurulmalıdır. Maliyeti fiyata uydurmak zamanı gelmiştir. Çünkü normal zamana yaklaşmışızdır. Normal zamana avdet ederken bir de Devletin yapacağı Devletçilik işlerinin hududunu çizirken harp dolayısıyla teşekkül etmiş bazı birlikler vardır. Meselâ ticaret ofisi, petrol ofisi. Harpten sonra bunlar devam

edecek mi? Normal zamanlarda Devlet tüccarlık yapamıyacaksa, ticareti normallaştığı bu devirlerde bu teşekküllerin ilgası zarureti gelmiş ve hattâ geçiyor bile. Ben bu kürsüden inerken gerek Bütçe Encümeninin raporunu ve gerek Maliye Bakanının buradaki ifadesindeki memur tenkisi meselesine büyük bir ehemmiyet vermekteyim. Bütçe Komisyonunun raporunu ve Maliye Bakanının beyanatını kıymetli bir senet telâkki ediyorum. Arkadaşlar, bir imparatorluğu idare edecek kadar memur kadromuz vardır. Gerek Devlet memurları, gerek iktisadi teşekküller memurları fazlalıktan taşmaktadır. O kadar memur vardırki; iş göremez olurlar. Binaenaleyh, ümid ederiz ki, kalifiye ve daha çok verimli, imtihanla gelmiş, baremle değil, zamanla iyi maaş alan memurların Devlet memuriyetinde önümüzdeki yıllarla yer işgal edeceklerini görürüz. Devlete muvaffakiyetler.” (7. Dönem 20. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 103-104)

1946 yılı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar, bundan tam yedi ay evvel bu kürsüden gazetelerimizde çıkan bazı yazılar dolayısıyla konuşmuştum. Bazıları tarafından iyi anlaşılan bu sözlerim, belki kendi ifadelerinin darlığından olacak, muhtelif gazetelerde yanlış akisler yaptı, bazı vatandaşlarım yanlış anladılar. Maalesef yedi ay içinde vukua gelen hâdiseler beni noktai nazarımda kuvvetlendirdi. Ben o vakit bu kürsüden konuşurken matbuat serbestisinin tam bir taraftarı olarak konuşmuştum. Fakat matbuat serbestisi dediğimiz zaman her memleketin kendi bünyesine uyan bir matbuat serbestisi olmak icabettiğine göre Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten daha doğrusu T. B.M. M. Hükümeti kurulduğu gündenberi başlayan matbuat tarihini ele alarak onun gidişine uyarak ve memleketin geçirdiği inkılâp devresinde ve bu inkılâp devresinden sonra başlayan sulh ve sükûn devresinde bu işin bünyemize uygun esaslı bir hürriyete doğru gitmesini istemiştım. Ve hâdiseler de bu isteğimin ne kadar yerinde olduğunu, eseşle söylerim, teyid etmiştir. Arkadaşlar, ben demiştım matbuat hürriyetimevzuubahis olduğu zaman bazı esasları nazarı itibara almalyız. Her vakit takdirle görmeğe alıştığımız sakın bir usulden kurtarılarak başkamemleketlerin yıkılışında, ölçüsüz matbuat serbestisinin oynadığı rolleri gözönünde tutmalıdır. Yakın tarihimizde 31 Mart

vakası, daha sonra inkilâptan sonra olan hâdiselerde matbuatın bilmiyerek işlediği günahlar vardır ki, onları da gözönünde tutmalıyız. Bundan sonraçıkacak hâdiseler, 50 nci maddenin tadili dolayısıyla çıkmıştır. Arkadaşlar, biz 50 nci maddenin tadilini mevzuubahis etmemeliyiz, bizde yeni bir Matbuat kanununa lüzum vardır. Başbakanlıktan, Matbuat Müdürlüğünden istediğim, yeni Matbuat Kanununun hazırlanması yoluna gidilmelidir ve bu yola gidilirken gözönünde tutulması lâzım gelen prensipleri söylemek istiyorum. Bunlardan birisi, biz diğer memleketlere baktığımız zaman bilhasa hürriyetin, mutlak hürriyetin mevcut olduğu Fransa, Almanya gibi memleketlere bakarken, bu memleketlerde rejimlerin yıkılması âmillerini ararken en başta rol oynayan. bir kısım matbuat vardır. Onlar diğer matbuatı sustururlar, yani onların ideolojileri diğer ideolojilerle münakaşaya yer ver kanununda otoriter, tekelden idare sisteminde muayyen bir diktatörün idaresine dayanan sistemli rejimleri tutan matbuata sureti mutlakada mâni olmalıyız. Bu, şuna benzer. Ben bir eşkiyaya silâh veriyorum, o evvelâ beni öldürüyor, sonra da önüne geleni öldürüyor. Ben, beni istemiyen ideolojiye, benimle münakaşaya tahammül edemiyen böyle ideoloji resikâra geçtiği zaman bir ideoloji sahibine nasıl Basın Kanununda hürriyet verilir. Nitekim Almanya'da nasyonal sosyalist folkîşer beonahter ve gazeteleri vardı. Nasyonal sosyalizm resikâre geçince ertesi günü bütün bu gazeteler o zıt cereyana tâbi olarak nasyonal sosyalist oldular. Baktık bütün gazeteler nasyonal sosyalistleşmişler. Kendi demokrasi idaresini Vaymar Cumhuriyetinden aldıkları halde daha ertesi günü alçak Vaymar diye bağırdılar. Fakat Führer'in sol gözü morarmış diyen ayırma kampına gitti. Hattâ bir telâkkiye göre de vaymar bu harekete göz yumdu. Binaenaleyh biz Basın ve Yayın Kanunumuzu hazırlarken bu cihetleri, en ufak teferuatma kadar, gözönünde tutmamız lâzımdır. Yani münakaşaya tahammülü olmıyan tek taraflı rejimlerin gazetelerine yer vermemeliyiz. Bunu gözönünde tutmalıyız. İkincisi; arkadaşlar, Fransa'da tesadüf edilen bir sistem vardır. Sermaye birisininindir. Hiç bir ideolojiye sahip değildir. Gazetem çıksın ondan nema alayım diye düşünür. Biz bunun canlı bir misalini, bizim memlekette de gördük. Bir gazete çıktı, ideolojisi tamamemalümdü. Yakın zamanlara kada da malümdü. Gazetenin mücbir sebeplerle kapanması dolayısıyla sermayedar ortaya çıktı. Benim ideoloji sahipleri ile bir alâkam yoktur dedi. Güzel, ben bir gaz tenekesini vereyim yangın çıkarın diye, yangın çıksın sonra alâkam

yok diyeyim, bu nasıl olur? Mademki, matbuat, efkârı umumiyenin mümessilidir, sermayedarla yazı sahipleri fikirde müşterek olmalıdırlar, suç işleniyorsa. Bu çok mühim bir noktadır. Arkadaşlar, okumak istediğim bir noktada dün konuşuldu, geçenlerde konuşuldu, İngiltereyi misal alayım. İngiltere'de kiral hanedanının, bugün hayatta olan kiralın sinemada gösterilmesi yasaktır. Sebebi Devletin devamının ifadesi kraldır. Binaenaleyh, Cumhuriyet olan bir rejimde Devletin temadisinin ifadesi Büyük Millet Meclisidir. Devletin idamesini ifade eden bir müessese matbuata ne kadar hürriyet havasa verilirse verilsin, masun bulundurulmaları lâzımdır. Mebusların şahıslarına fertlere dair ne yazarlarsa yazsınlar bir diyeceğim yoktur. Fakat Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mânevîyesi her türlü tecavüzden uzak bulundurulmalıdır. Bir noktaya da işaret edeceğim. Arkadaşlar, demokrasinin faydaları olduğu gibi mahzurları da vardır. İsnadedilen en büyük mahzur anonim olmasıdır, mesuliyet anonimdir. Demokrasinin bir unsuru telâkki ettiğimiz matbuat bu anonimden en fazla istifade edenidir. Ben bugün için söylemiyorum, Fakat bütün iddialara rağmen bütün gazetelerin tiraj mecmuu 120 binden fazla değildir. 18 milyona nispetle 400 de 1 mi, 500 de 1 mi ne olur? Binaenaleyh, matbuat tam manasıyle efkârı umumiyenin ifadesi değildir. Fakat yarı efkârı umumiyenin ifadesi olmak yolundadır. Yarın bunlara hüviyet verirken siyasi haberlerin ve siyasi makalelerin muhabir ve muharrirlerinin mutlak imzaları altında olması zarureti vardır. Bunun fena misalleri bizim memleketimizde vardır ve görmekteyiz. İsim söylemek istemiyorum. Fakat öyle muharrirler vardır ki muhtelif birbirine zıt siyasi kanaatları başka başkaimzalar altında muhtelif fikir ifade etmişlerdir. Sonra kendi gazetesinin siyasi mesleki müsait değildir diye imzasız fıkralar başka yerlerde yazarlar. Binaenaleyh yarı için matbuat işinin mutlak surette düzenlenmesi lâzımdır. Ben bu noktayı söylerken yalnız ellinci maddenin değişmesi değil yeni bir matbuat kanunu lâzımdır demek istiyorum. Bundan sonra bu hususlar göz önünde tutularak matbuat serbest olur. Bir gazete kapandıktan sonra bu işin münakaşası salâhiyeti ayrı organa verilir. Fakat evvelâ matbuat serbestliği hangi esasa istinat etmelidir? Bunun halli lâzımdır. Diyeceklerdir ki, matbuatın hürriyeti hiç bir veçhile tahdit edilemez. Evet hürriyetin tahdidi doğru değildir. Ancak birisinin hürriyeti diğerlerinin hürriyet hudutlarıyla tahdit edilmiştir. Matbuatın hürriyeti de her şeyden evvel düşünülmesi lâzım olan memleket selâmeti ve vatandaşın selâmetiyle tahdit edilmek lâzımdır.

Bugünkü Matbuat Kanununda bu realitelere rağmen matbuat hürriyetinin hududu tâyin edilmişdeğildir.

Radyo meselesine gelince; geçen sene radyoya dair konuşan arkadaşlar garp ve şark musikileri hakkında uzun uzun söylediler. Ben tekrar bundan bahsedecek değilim. Radyonun garp musikisi bakımından yaptığı neşriyatın terbiyevi noktadan faydasına şüphe yoktur. Muayyen saatler buna ayrılmış ve iyi olmuştur. Fakat garpte dahi yapılan öyle şeyler vardır ki halk musikisine kıymet vermektedir. Halk, köylü pazar sabahları kahvelere oturduğu zaman radyoda duyduklarından bir şey anlamamaktadır. Halk davul, zurna istiyor arkadaşlar. Radyoyu zaman zaman halk türkülerıyla, pehlivan havalariyle süslemelidir. Garp musikisine ayrılan saatler yine kalsın. Klâsik şark musikisi de ihmal edilmemelidir. Ben dolaştığım yerlerde dikkat ettim halk cenupradyolarını aramaktadır. Bunu aratmıyalım. Bir de resmî taitl günlerinde, Şeker ve Kurban bayramları günlerinde halk için bilhassa sayım günlerinde olduğu gibi halka hitab eden neşriyat yapılmalıdır. Gerek geçen seferki sayımda gerek bu sayımdaki radyo neşriyatı çok şayanı şükran bir program tatbik etmişlerdir. Tatil ve bayramgünlerinde de sayım gününde olduğu gibi birproğramm tertiplenmesini isteyerek kürsüden iniyorum. (7. Dönem 20. Cilt 14. Birleşim - Sayfa 176-177)

1946 yılı Ekonomi Bakanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Efendim, kurye çıkmak niyetinde değildim. Fakat Rebi Barkın arkadaşım beni kürsüye çıkmaya sevketti. Yalnız daha evvel iki kelime ile Ekonomi Bakanına teşekkür edeyim. Üç sene evvel elektrik Etüd işlerinin Ekonomi Bakanlığına bağlanmasınurica etmiştim, Çünkü bütün enerji kaynaklarının verilmesini bir elde toplamak zarureti vardı, lâyiha Meclise gelmiştir, kendisine bu bakımdan teşekkürü bir vazife bilirim. Amele meselesine gelince; ben Ekonomi Bakanüle Çalışma Bakanından rica ediyorum, elele versinler, amelenin yevmiyesinden evvel randımanlarını artırma yoluna gitmek zamanı gelmiştir. Mükellef amele kalacak mı, kalmıyacakmı, bilmiyorum. Bu, ayrıca bir tetkik ve etüd mevzuudur. Fakat Rebi Barkın arkadaşımın son cümleleri en mühim bir meseledir. Mükellef ameleye hakkını, işletmeleri vermektedir.Çünkü 90, 100, 150 kuruş yevmiyeden başka yemek, içmek, duş ve yatmakta Devletin temin ettiği

menfaatlerdendir. Fakat bizde ameleler günde 600 - 650 kilo kömür çıkarabilir. (7. Dönem 20. Cilt 19. Birleşim - Sayfa 424)

5.6.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilâtı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar, bugün Hükümetçe Meclise sunulan Matbuat umum müdürlüğü kanun lâyihasının birinci maddesini ve maddenin birinci fıkrasını okuduğumuz zaman görürüz ki; burada Matbuat umum müdürlüğüne yüklenen vazife bizim Esas teşkilât kanunumuzun ruhuna tam uygun vaziyette değildir. Yani Matbuat umum müdürlüğüne yüklenen vazife vekile yüklenmesi lâzımdır. Çünkü mahiyeti itibariyle doğurduğu [1] 122 sayılı basmayazı zaptın sonundadır. netice hukuki değildir, siyasidir. Bakınız birinci madde ne diyor: Başvekâlete bağlı Basın ve yayın umum müdürlüğü kurulmuştur. Basın ve yayın umum müdürlüğü şu işleri görür:

I. -Söz, ses, yazı, resim, filim, plâk ve btonlara benziyen basım, yayım ve telkin vasıtalarından faydalanarak yurdun medeniyet ve kültür varlıklarını, sanat ve tabiat güzelliklerini, siyasi olay ve gelişmeleri içeride ve dışarıda doğru olarak tanıtmak ve yaymak;

II. Cumhuriyet Hükümetinin iç ve dış siyasetini, yurd ve dünya yayım vasıtalarına ve umumî efkârına doğru olarak aksettirmek;

III. Yabancı memleketlerin birinci fıkrada yazılı neviden faaliyetlerini ve olaylarını, yurdun ilgili makamlarının bilgisine ve halk efkârına ulaştırmak;

IV. Millî menfaatlerimiz için zararlı tesirler yapabilecek basım, yayım ve telkin faaliyetlerinin mahiyeti hakkında halk efkârını aydınlatmak ve bu gibi faaliyetleri tetkik ve murakabe etmek;

V. İç ve dış turizmi idare, tanzim, teşvik ve murakabe etmek.

Şimdi bu kanunun birinci maddesi için diyeceksiniz ki bu vazifeleri doğrudan doğruya Başvekül kendisi görür. Halbuki bizim Teşkilâtı esasiye kanunumuzda büâhara çıkacağı söylenen icra Vekilleri Heyetimin vazife ve salâhiyetlerini gösteren kanun bugüne kadar çıkmamıştır. Fakat bugün müteamel bir kanunteessüs etmiştir. O da; Başvekil bütün vekâletlerin umumî siyasetinin heyeti

mecmuasından mesuldür. Maarif siyasetinden Maarif vekili, dahilî siyasetten Dahiliye vekili, haricî siyasetten Hariciye vekili mesuldür. Başvekil ise bütün bu dahili ve harici siyasetlerin muhassalasından mesuldür. Halbuki burada bu kanunla Başvekile doğrudan doğruya bir vekâlet vazifesi yüklenmektedir. Yani Başvekil Avrupa'da, Amerika'da olduğugibi, ister propaganda diyin, ister basm ve yayın diyin, Vekâleti üzerine almaktadır. Benim kanaatime göre bu kadar ağır yükler altında, umumî siyasetin mes'ulü olan ve bütün vekâletlerin vazifelerinden mes'ul olan bir kimsenin, bir de daha mühim, daha esaslı bir vazifeyi doğrudan doğruya omuzlarına yükletmek bilmem doğru olur mu? Bu bakımdan kendileritarafından tenvir edilmemizi rica ediyorum. (7. Dönem 2. Cilt 9. Birleşim - Sayfa 123)

Şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkili hakkındaki lâyiha münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Kanunun başlığı zaten değişmiştir, Müstakil bir kanun ma-hiyetini alıyor. İhtiyar Heyetleri Kanununu okuyanın Belediye Kanunu bilmesi pek şart olmasa gerektir. Mahalle işleri ile uğraşanlar Belediye Kanununu pek bilmezler. Bu itibarla takririn kabul edilmesini teklif ediyorum. Çünkü tamamen müstakil ve her vatandaşın elinde, ihtiyar heyeti kanunu denildiği zaman baştan sonuna kadar bütün ahkâmı muhtevi bir kanun olduğundan kanun tekniği bakımından daha hayırlı olur.”(7. Dönem 7. Cilt 22. Birleşim - Sayfa 91)

Pazarcık Kazasının Gaziantep vilayetinden alınarak Maraş Vilâyetine bağlanması hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri.’’Konuyla ilgili tüm zabıt tutanakları buraya alınmıştır:

Pazarcık kazası 20 Mayıs 1933 tarihinde (TBMMZ.C.,D.4,C.15;197)alınan kararla Mecliste hiçbir tartışma olmaksızın Maraş'tan alınarak Gaziantep'e bağlanmıştır (23.5.1933/2197 sayılı kanun 7.Madde).Bununla ilgili;

MADDE 7- Pazarcık kazası Maraş vilâyetinden alınarak, Gazi Antep vilâyetine, Behisni kazası Gazi Antep vilâyetinden alınarak Malatya vilâyetine bağlanmıştır.

REİS -Madde hakkında söz isteyen varmı? (Hayır sesleri). Maddeyi kabul edenler, etmeyenler.... Kabul edilmiştir.

Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine ,bağlanması hakkında kanun lâyihası ve DahiliyeEncümeni mazbatası (1/188):

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında mütalâa var mı?”

ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) “Pazarcık kazasının Maraş vilâyetine bağlanması hakkında Hükümetin teklifi ve Dahiliye Encümeninin bir mazbatası var. Pazarcık kazası Maraş vilâyetine mi bağlanmalı yoksa Gaziantep vilâyetinde mi kalmalı? Bu kaza bundan on sene evvel Maraş vilâyetine bağlı idi. Maraş vilâyetine bağlı bulunmasındakimahzurları esbabı mucibesiyile Meclisinâliye getirilmiş ve o zaman bu sebepler varit görülerek kaza Gaziantep vilâyetine bağlanmıştı. Bu, on seneden beri böyledir. Şimdi Hükümetçe, biraz sonra arzedeceğim esbabı mucibe ile kazanın Gaziantep'ten alınarak Maraş vilâyetine bağlanması teklif olunuyor.Esbabı mucibe esaslı üç noktada hülâsa edilebilir.Birisi; Pazarcık kazasının coğrafi durumu

itibariyle ve yakınlığı bakımından Maraş'a daha ziyade alâkalı olması; İkincisi; iktisadi bakımdan Pazarcık'ın Maraş'a daha ziyade ilgili bulunması; Üçüncü bir sebep te, Maraş hususi muhasebesininvaridatı noksandır, Pazarcık kazasıMaraş'a ilhak edildiği takdirde hususi muhasebesinin varidatı çoğalacaktır. Maraş vilâyeti kudretlenecektir. Bu esbabı mucibeyi birer birer ele almak istiyorum. Yakınlık bakımından Pazarcık kazasının Maraş'a olan mesafesi, kezalik coğrafi durum itibariyle Maraş'la olan irtibatı şöyledir; Bu kaza bir taraftan Gaziantep vilâyetine bir taraftan da Maraş vilâyetine yakındır. Kazanın merkezi olan Pazarcık kasabası Antepvilâyet merkezine 40 kilometre, ve Maraş vilâyetinin merkezi olan Maraş kasabasında gene 40 kilometredir. Bu bakımdan yakınlık meselesi nefsi kaza için mevzuu bahis değildir. Kazanın köylerine gelince: Bu köyler Antep'in 25 kilometre yakınma kadar gelir. Öbür taraftan yine bu kazanın köylerinden bir kısmı Maraş'ın 25 kilometre yakınına kadar gider. Görülüyor ki, kaza şekli hazırı ve sınırlariyle Maraş vilâyetine bağlı olması halinde Maraş vilâyetinin hududu Gaziantep 'in 25 kilometre yakıma kadar gelecektir. Bu sakatlık hâlen dahi mevcuttur. Yani Gaziantep'e bağlı olan Pazarcık sınırları Maraş'ın 25 kilometre yakınma kadar uzamaktadır. BinaenaleyhPazarcık hangi vilâyete bağlansa sakatlık ortadan kalkmış değil aynı sakatlık devam etmiş olacaktır. O halde bu kazayı

şimdiki şekli ile Gaziantep'e veya Maraş'a bağlamak doğru değildir. En doğru şekil kazanın bünyesinde değişik yapmaktır. Yani Gaziantep'ecivar olan mmtakaları bu vilâyete Maraş'a civarolan sahayı Maraş vilâyetine bağlamak lâzımdır. Bundan başka Gaziantep vilâyetiyle Maraş arasında, mademki coğrafi durum mevzuubahistir, tabii bir hudut vardır. Tabiatın çizdiği bu hudut Aksu ırmağıdır. Aksu ırmağı senenin bir çok zamanlarında, bir çok aylarında geçit vermez. Narlı istasyonuna yakın bir yerde bir Aksu köprüsü vardır, ancak oradan geçilebilir. Halbuki, Pazarcık kaza merkezi Aksuya 20 kilometremesafededir. Bu 20 kilometreden sonrabu köprüden geçmek ve ondan sonra 35 - 40 kilometregiderek Maraş'a varmak icabeder. Binaenaleyh bu yoldan gidilirse Pazarcık kaza merkezi Maraş'a Gaziantep'den daha çok uzaktır. Pazarcık kaza merkezi suyun Gaziantep tarafındadır. Suyun öte tarafında Maraşa yakın Pazarcık kazasının diğer köyleri bulunmaktadır. İşte Hükümetin esbabı mucibesinde yakınlık ve iktisadi münasebet diye tavsif edilen ve bu kazanın Maraş'a bağlantısını haklı gösteren sebepler diye tavsif edilen sebepler ancak suyun öte tarafındaki köyler için varittir. Mademki Aksu çayı iki vilâyet arasındadır ve Maraş'la Gaziantep'e olan mesafeleri birbirine müsavi denecek kadar az farklıdır, o halde iki vilâyetin hududunu bu suyun teşkil etmesi gerektir. İktisadi sebebe geçiyorum: Diyorlar ki, Pazarcık'ın iktisadi bakımdan Maraş'la alâkasıçoğuktur. Bu iktisadi münasebet biraz evvel arzettiğim gibi suyun öbür tarafında olan köyleriçin hakikaten varittir. Fakat suyun beri tarafındaki köyler için katiyen varit değildir. Bunların senenin kısmı âzamında geçit vermiyen suyu geçerek Maraş'a gitmesi gayet müşkül bir iştir. Köylülerin köprüye kadar gelmesi bir çok yerlerde 40 - 50 kilometre kadar mesafe katetmelerini icabettirir. Buna bir de Maraş'a kadar olan 40 kilometre mesafe ilâve edilirse birköy halkının vilâyet merkezi olan Maraş'a gitmesi için 90 - 100 kilometre katetmesi lâzımgeleeeğianlaşılır. Halbuki suyun beri tarafındaki bu köylerin en uzağı Gaziantep'e 50 kilometredir. İktisadi bakımdan asıl temas edilmesi lâzım gelen mesele şudur: Bir çok arkadaşlarımızın bildiği gibi Narlı istasyonu, ki şimdi nahiye merkezi olmuştur, Pazarcık kazasına bağlıdır. Bu istasyon Gaziantep'in en ticari ve en tabii bir istasyonudur. Şimdi size bir kaç rakam vermekle fikrimi canlı bir şekilde anlatabilirim. Gaziantep'le Narlı arasında günde 30 - 40 kamyon ve otomobil işler. İstatistiklerle bu sabittir. Gaziantep'den Narlı'ya sevkedilen ve Narlı'da trene tahmil edilen eşyanın miktarı

günde 10 vagonu bulmaktadır. Bu eşya Gaziantep'den Narlı istasyonuna bağlı olan bir yolla gitmektedir. Bu yol Maraş'a bağlanırsa bundan Gaziantep'in iktisadiyatı ne derece müteessir olacaktır, takdir buyurursunuz. Buna mukabil Maraş vilâyetiyle Narlı istasyonu arasında günde tek bir kamyon ve otomobil işlemez. Bunun aksini iddia edecek bir tek kimse yoktur. Diğer taraftan Narlı istasyonuna Maraş'a ait hiç bir eşyagelmez. İktisadi münasebetlerin bundan dahabarız bir delili ve esbabı mucibesi olamaz. Sonra efendim, Pazarcık kazasının Maraş vilâyetine bağlanması halinde Gaziantep yolunun 30 - 35 kilometresi Maraş vilâyetine geçmiş olacaktır. Arzettiğim gibi günde üzerinden 30 -40 kamyon işliyen böyle mühim bir yolun 30-35 kilometresi Maraş'a ve 20 - 25 kilometreside Gaziantep'e kalacaktır. Yarın bu yolun tamiri, yapılması mevzuubahistir. Halbuki Maraşvilâyeti katiyen bu yoldan istifade etmediği için bu yola el sürmeyecek, Gaziantep dekendi hududu haricinde olduğu için bu yola müdahale edemeyecektir. Bu takdirde iktisaden çok büyük ehemmiyeti olan Narlı – Gaziantep yolu ne olacaktır? Aynı mütalâa Fevzipaşa-Gaziantep yolu için de varittir. Bundan on sene evvel, Pazarcık kazası Gaziantep'e bağlanmadan evvel bu yol Cebelibereket, Maraş ve Gaziantep vilâyetlerine bağlı idi. Bir çok ar kadaşlarımız bilirler, o zaman Fevzipaşa ile Gazianteparasında yolculuk yapmak imkânı yoktu. Çünkü yol üç parçadan mürekkepti. Yoldan faydalanan Gaziantep olduğu için yolu yapmak da Gaziantep'e düşüyordu. Halbukibu yolun büyük kısmı hudutları dışında olduğundan yapamıyordu. Maraş ve Cebeli bereket vilâyetleri de tamir etmiyordu. Bu sebeple yol harap idi, daimî bir bakımsızlık içinde idi. Fevzipaşa - Gaziantep arasındaki münakale hiç bir zaman düzelmedi. Yarın buhal Narlı ile Gaziantep arasında daha feci bir surette meydana gelecektir. Narlı Maraş'a bağlanırsa Maraş Narlı istasyonundan istifade için Narlı'ya kadar kendi hattını yapabilir. Fakat Narlı ile Gaziantep arasındaki yola katiyen el sürmez; çok ticari olan buyol da kamilen harap olur, münakalât durur. Bugün Narlı istasyonu Gaziantep'in bir mahallesi haline gelmiştir. Şimdiye kadar arzettiğim hususlar da gösteriyor ki, Narlı Gaziantep'in bir banliyösü gibidir. Bir halde ki Gaziantep Belediyesi her gün Narlı'ya otobüs servisi işletmektedir. Bunu o tarafa seyahat yapanlar bilirler. Maraş'la Pazarcık 'in iktisadi münasebeti bunun yanında hiçtir. Esbabı mucibede gösterilen üçüncü sebep: Diyorlar ki, Pazarcık kazası Maraş'tan alınmakla Maraş Muhasebei Hususiyesi

zayıfladı, bunu takviye etmek için Pazarcık kazasını Maraş'a ilhak etmek lâzımdır. Bendeniz bunu Pazarcık'ı Maraş'a bağlamak için değil bağlamamak için bir sebep telâkki ederim, izah edeyim. Bir kere kaza, eğer zaruri, hayatî bir sebep varsa bir vilâyetten alınır başka bir vilâyete bağlanır. Arzettiğim izahat gösterdi ki böyle bir sebep yoktur. Sırf Maraş vilâyetinin Muhasebei Hususiyesini takviye etmek için bu kazayı alıpta Maraş vilâyetine bağlamak Pazarcık kazasına karşı bizi günahkâr bir vaziyete sokar. Maraş vilâyeti zenginleşecek diye veyahut diğer ihtiyaçlarını temin edecek diye Pazarcık'ın paralarını almak, Maraş vilâyetine sarf etmek Pazarcık'ın kendisini parasından istifade ettirmemek gibi bir netice veren bu mütalâanın esbabı mucibede yer almaması lâzımdı. Maraş'ın Muhasebei Hususiyesini kuvvetlendirmekten Hükümet âciz midir? Maraş Muhasebei Hususiyesini başka yollarla takviye eder. Dertlerine başka yollarla çare bulur. Pazarcık kazasının Gaziantep vilâyetine bağlı bulunduğu zaman gördüğü inkişafı, terakkiyi inkâr etmek imkânsızdır. Pazarcık'ı bu durumdan ayırmak, Onun varidatını Maraş vilâyetinin başka aksamı lehine kullanmak doğru bir şey olmamak lâzımgelir. Bundan on sene evvel bu kaza Gaziantep vilâyetine bağlanırken esbabı mucibe olarak yine aynı sebepler zikredilmişti. Yani Pazarcık kazasının Gaziantep'e olan coğrafi veiktisadi munasebatı ve köylerinin Ayntab'a olan yakınlığı sebepleri. Bugün aynı sebeplerle Maraş vilâyeti lehine mütalâa beyan ediliyor. Bu da üzerinde durulacak bir noktadır. Bendeniz demiyorum ki Pazarcık kazası bugünkü hududu ile Gaziantep'e bağlansın. Hayır. Bu kazanın Aksu'nun öbür. tarafında köyleri vardır, bunlar Maraş'la münasebetlidir oraya verilmelidir. Fakat suyun beri tarafını bilhassa Narlı istasyonunun mutlaka Gaziantep'te kalması lâzımdır. Eğer yalnız bir vilâyeti düşünmiyorsak ve Gaziantep vilâyetini de düşüneceksek Pazarcık kazasının şimdiki bünyesini değiştirmek, ikiye taksim etmek; Antep'e münasebettolan kısmını Antep'e, Maraş'a münasebetli olanları da Maraş'a vermek lâzımdır. Sonra efendim, bu defa Maraş Vilâyeti Umumî Meclisi Pazarcık Kazasının kendi vilâyetlerine ilhaki için temenni izhar etmiş, deminki esbabı mucibeyi ileri sürmüş, Gaziantep Meclisi Umumisinden mütalâa sorulmuş, onlar da hayırdemişler, bu esbabı mucibe varit değildir. Bilâkis bu esbabı mucibe Gaziantep Vilâyeti için daha ziyade varittir, demişler. Şimdi Maraş'm ileri sürdüğü esbabı mucibe mevzu bahis oluyorda Gaziantep'in ileri sürdüğü esbabı mucibeden katiyen bahsedilmiyor.

Yalnız birkaç kelime ile; Gaziantep Vilâyetinin mütalâası gayri varit görülmüştür deniyor. Gaziantep'in esbabı mucibesinin de Meclisi Âlinize getirilmesilâzımdır ki, ikisi karşılaştırılsın ve ondan sonra Meclisi Âli bir karar versin. Dahiliye Encümenince Gaziantep Vilâyetinin esbabı mucibesi üzerinde iyice tetkikat yapılmamıştır. Gaziantep 'in Narlı ileiktisadi munasebatı, Gaziantep'in Pazarcık Kazasına göre coğrafi durumu köylerin Gaziantep'e ve Maraş'a yakınlık derecesi meseleleri Dahiliye Encümeninde lâyıki veçhile incelenmemiştir. Eğer teklif kabul edilecek olursa yakın bir zamanda yine aynı asbabı mucibe ile bu kazanın Maraştan alınarak Gaziantep Vilâyetine ilhakı teklifi karşısında kalacağız. Fakat bu kazayı Maraş ve Gaziantep Vilayetleriyle münasebeti kısımların nazarı dikkate alarak ikiye taksim edersek mesele her iki vilâyetin menfaati bakımından doğru bir şekilde halledilmiş olur. İşinadalete ve hakkaniyete uygun tarafı budur. Malmuâliniz hakikî bir kanun eşyanın tabiatından mütevellit zaruri münasebetleri ifade eder. Bu da kazayı ikiye tefrik etmeyi vo münasebetlerine göre bu parçaları alâkali vilâyetlere vermeyi gerektirir. Lâyihayı bu bakımdan yeni baştan tetkik etmek lâzımgelir. Onun için Encümene iadesini rica ediyorum. Bu hususta bir de takrir takdim edeceğim. Kabulünü istirham ederim.”

RASİH KAPLAN (Maraş) “Efendim; Pazarcık dâvası yalnız bit' kaza dâvası değildir. Bundan evvel Cebelibereket sancağı teşkil edilmiş. Cebelibereket sancağı teşkil edilirken Maraş'tan Bahçe ve islâhiye kazaları alınmış. Cebelibereket inkişaf edememiş, lâğvedilmiş. Lâğvedilince Maraş'tan alman kazalar Maraş'a iade edilecek yerde Bahçe kazası Adana'da kalmış, islâhiye Ayıntap'ta kalmış. Bir müddet daha geçmiş, Pazarcık kazasını da Ayıntaba vermişler. Maraş vilâyetini (Eliyle işaret ederek) şöyle tasavvur buyurun: salonun şu duvarı tarafından uzanan bir kol, onun arkasında Toros'un içi 100 km.derinliğinde sürüyor. Vaktiyle meşhur Zeytin kazası onun içinde imiş. Umumî harpte temizlenmiş, dağın içinde bir şey kalmamış. Dağın arkasında Maraş'm üç kazası kalmış. Yüz kilometre ilerde Elbistan, Göksün ve Andırın kalmıştır. Bu salonun bulunduğu yerde Maraş şehri, Maraş şehrinin önündeki ovada da bu üç kaza; Bahçe, İslâhiye ve Pazarcık. Bunlar birer birer arzettiğim gibi verilince Maraş o haldekalmış ki muallim maaşı veremez, bir metre yolyapamaz, hastanesine bakamaz, hiç bir işi üzerinde tutunmaz

bir hale gelmiştir. Mütemadiyen parti kongrelerinde. Meclisi Umumî toplantılarında bu üç kazarım iadesi için müracaat olmuş, dinlenmemiştir. Arkadaşlar; arzu ederseniz Reisbeyefendiemretsinler, şuraya bir harita getirsinler, orada görünüz İslâhiye'nin, Pazarcık'ın Maraş'a karşı vaziyetini harita üzerinde gayet açık görürsünüz. Şimdiye kadar yolları yapılmamış, şu yapılmamış bu yapılmamış. Arkadaşlar; kemali teessürle burada arzetmek mecburiyetindeyim ki Cenup vilâyetlerimizde bu gibi işler yalnız Maraş ve Ayıntap'ta değildir. Adana vilâyetinde dahi henüz yol işine el sürülmemiştir. Urfa'da öyledir, Mardin de öyledir. Maraş ta öyledir, Antep te öyledir. Teessürle ve teessüfle arzetmeğe mecburum. Dâva Maraş ve Antep dâvası değildir. Maraş ve Antep iki kardeş ve iki komşu vilâyet olarak daima beraber yürümüşlerdir, yürümektedirler ve daima şimdiye kadar nasıl elele verip yürüdülerse, yineöylece elele verip yürüyeceklerdir ve çalışacaklardır. Amma Pazarcık kazasının almmasıyle Bahçe ve İslâhiye alındıktan sonra tamamen Maraş'm hayatına kastedilmiştir. Arkadaşlar, Maraş'm bulunduğu tabii mevkii hepimiz bilirsiniz.. Arzettiğim gibi, Torosların uzanankolonunun önünde Anadolu yaylasına geçengeçidin ağzında, Ceyhan geçidinin ağzında, cenuba karşı Anadolunun gözü, cenuptan Anadoluya geçeceklerin ilk önüne geçeceği kale. Tarihin devirlerini gözönüne getirin arkadaşlar, bütün devirlerde Maraş'ı o mintıkanın Hükümet merkezi olarak görürsünüz. lalamdan evvel ve islâmdan sonra daima orası cenuptan gelen kuvvetlerin, cenuba geçen kuvvetlerin mühim bir merkezidir, menzildir. Harun Reşit zamanında şehir tamamen yakılmış, içindekiler ya harpte katliâma uğramış, yahut tehcir edilmiş. Şehir tamamen Horasan'dan getirilen şehir muhafızları Türklerle iskân edilmişti. Tamamen Türk olarak ortaya çıkan Maraş, ondan sonra arkadaşlar, tarihin seyrini takip ediniz, Zülkadir oğulları hükümetinden sonra Osmanlıların terakki ve tealisi devrindeki faaliyeti. Zülkadir oğulları devrindemuazzam bir çarşı kurulmuş, devletin bütün ihtiyacı o çarşıdan görülürmüş. Şehir Osmanlı Hükümetinin eline geçtikten sonra cenuba geçen orduların levazımını o çarşıdan alıyorlarmış. Şuraya işaret etmek istiyorum ki, kendisine 30 kilometre gibi pek yakın bir mesafe ile asrılarca bağlı olan Pazarcık kazasına Maraş'pazarı daima pazar olmuştur, iktisadiyatı daima Maraş'ladır. Halbuki Ayıntap'a olan mesafesi 70 kilometreden fazladır. Mesafeleri burada kısmakla haritadan d.a kısmağa imkân

yoktur. Üzerinde mütemadiyen durulan Narlı dahi Antep'e 57 kilometredir, tamamen ovadan geçmek üzere Maraş'a 30 kilometredir.

Narlı Gaziantep yolundan bahsettiler. Arkadaşlar; sözümün başlangıcında arzettiğim gibi, bu Cenup vilâyetlerinin hiç birisi yol bakımından diğerini kıskandıracak durumda değildir. Hepsinin yola ihtiyacı vardır. Onun için Narlı - Antep yolu her vakit için Hükümetin gözüönünde şimendifer yapıncaya kadar daima mamur tutulmalıdır. Tutulmazsa Anteb Mebusu arkadaşlarla, biz Maraş Mebusu arkadaşlar, o yolun geçide müsait bir halde daima mamur kalmasına çalışmak borcumuzdur. Amma burada bizim istasyonumuz var demek, 57 kilometrelik mesafe ile kendilerine bağlı olan Narlı'nın, 30 kilometre mesafedeki Maraş'a ait olmasına mâni olamaz. O vakit arkadaşlar; Haydarpaşa'dan bütün Anadoluya tren gider, şu halde Haydarpaşa 'yi her vilâyetin malı mı yapalım? Buradan tren gidiyor diye. Olur mu böyle şey? Eskişehir'den tren gidiyor diye Ankara'yı Eskişehir'e mi bağlıyalım. Şimendifer yapıldıktan sonra, şimendifer işinde dahi Narlı Maraş'ın istasyonudur. Çünkü Nafia Vekâletinin Maraş için ayrı bir iltisak noktası, Anteb için ayrı bir iltisak noktası yapacağına kani değilim. Eloğlu ile Narlı'nın mesafesi iki üç kilometrefarklıdır. Hem Eloğlu'nda hem de Narlı'da iltisak noktası yapmak, bir çok tesislere mütevakkıftır, masrafı artırır. Bu ise Nafianın zararınadır. Amma bir iltisak her halde Narlı'da olacaktır. Bu bakımdan Narlı, ne kadar Antep'in istasyonu ise o kadar da Maraş'ın istasyonudur. Amma bugün işlemiyor. Çünkü bugün Eloğlu'na işliyor. Fakat şimendifer yapıldıktan sonra Narlı her ikisinin de istasyonudur.

Arkadaşlar; Antep ve Maraş vilâyetlerimizin bugünkü gayri münkeşif ve ileri olmıyan vaziyetlerinin sebebi, esas itibariyle Osmanlı devrinde yapılan bir hatadır. Vilâyet merkezinin bulunduğu yer, eğer vilâyet merkezi, asırlarca Hükümet merkezi olan Maraş'ta olsaydı, Haleb'in merkezliği Maraş'ta temerküz ettirilseydi, bugün ne Anteb, ne Maraş, ne de Antakya ve İskenderun bugünkü durumda olmazlardı. Bu vilâyetlerimiz kurtulmuş olurdu. Bu durum, Umumî Harpte, ona tekaddüm eden bir senede, Millet Meclisinde, İstanbul'da da görülmüştü. Bu sancakların müstakil liva haline ifrağına başlanmıştır. İlk olarak Maraş müstakil hale getirilmiş, Anteb ve Antakya hakkındaki kanunlar zannedirim Ayanda kaldı, çıkmadı. O vakit dahi ilk olarak müstakil hale getirilen Maraş'tır. Onun için

Maraş'ı bugünkü durumundan kurtarmak lâzımdır. Bugünkü durumu ile Maraş vilâyetinin yaşamasına imkân yoktur. Düşünün, üç kazası alınırsa bir vilâyetin, geriye kalan üç zayıf kaza ile bu vilâyet nasıl yaşar? Müstakil hale ifrağında dahi islâhiye, Bahçe Maraş'ı arkadaşlar. Arkadaşlar Cumhuriyet devrimiz 20 seneliktir, bunun ilk beş senesiniçikaralım da, 15 senede bir çok vilâyetlerimizde bir çok işler yapmağa muvaffak oldu. Fakat arkadaşlar, gitmiyenlerinizden bilhassa rica ederim, Cenup vilâyetlerimize bir seyahat yapsınlar. Cenup vilâyetlerimizde ise, maalesefhenüz başlanmamıştır. Onun için Meclisi Âlinizden, Hükümetinizden mütemediyen dilekte bulunursak hoş görünüz. Arkadaşlar, bu Cenup vilâyetlerimiz bakımınıza muhtaçtır. Arkadaşlar, Antep'in asıl derdi, tâ canevinden ikiye bölerek geçen hudut hattıdır. Antep'in asıl derdi odur. Arkadaşlar, Antep'in Pazarcık kazasına ihtiyacı yoktur. Bugün Maraş'm vilâyeti kadar tek kazası vardır. Nizib'e bakın. Diğer herhangi bir kazayı alırsanız alın, vilâyet kadar mühim kazalardır. Fakat arzettiğim gibi tâ canevinden bölüp geçen o hudut hattı varya, işte odur. İşte vilâyet bugün ıstirapıçinde kıvranıyorsa Yüksek Meclisinizin onunla meşgul olacağına ve ıstirabının önüne geçeceğine kuvvetle kaniim. Arkadaşlar, şimendifere gelince: Esasen ne Maraş da, Antep de bu hatta bağlanmak nimesine kavuşacaktır. Onun için hiç bir vakit Narlı istasyonunun endişesini duymyalım. Arkadaşım mesafe üzerinde durdu. Geçen gün bir arkadaşımız diyordu: ne zaman Maraş'a gitsem bu Pazarcığı acaba hangi sebep ve hangi zaruretle Antep'e bağlamışlar diye düşünürüm, Çünkü Maraş'tan baktımız mı, şu kürsüden arkadaşların bulunduğu kısmı nasıl görüyorsak, tıpkı Pazarcık'ta öyle görünmektedir. 30 km. lik yolu ve köprüleri vaktiyle yapılacak idi. Ondan sonra kaldı. Niçin bakmamışlar? Maraş'lılar yolunu yapmıyor dediler. Taşları kırılmıştı, öyle kalmıştır. Niçin bırakmışlardır. Onun için birbirimiz edert yanmrya hiç icap yoktur. Maraş ve Gaziantep'de bu yol işi bir dert halindedir. Ümit ederiz ki, bunu da Büyük Meclisimiz yakında halledecektir. Bugün Maraş şehrinin önünde, herkes sabahleyin kalktığı zaman evinin penceresinden bakarsa karşıda gördüğü kazayı bu vilâyetten ayırırsak, vilâyetin yaşama kabiliyeti kalmıya çaktır.”

N. POROY (Tokad) ‘‘Niye Gaziantep'e bağlamışlar, onu söylemediniz?’’

R. KAPLAN (Maraş) “Allah bilir, sebebini bilmiyorum. Fakat diyorlar ki; orada bir çiftlik sahibi varmış, zulmedermiş. Devlet zulmedenin zulmünü menedemez mi? Niçin onun zulmüne mâni olamamış? Sebep bu imiş. Hakikaten böyle bir şey olsa dahi Pazarcık halkınınsuçtu nedir ki, cezasını onlar çeksin? Geçensene kadar Adliyesi dahi Maraş'ta idi. Pazarcık'lı her gün Maraş'ın çarşısındadır, işini orada görür amma Hükümet işleri için seksen kilometre gidiyor. Arkadaşlar; arkadaşımı itiraz etmiş, oradadiyor ki; 60 bin nüfuslu bir sanayi şehri olan Antep pazarlarından Pazarcığı mahrum etmiyelim. Müsaadenizle şunu arz edeyim ki, Maraş dahi 35 - 40 bin nüfuslu bir sanat şehridir. Çarşısı bugün sanatla doludur. Pazarcığın ihtiyacı olan her türlü sanat Maraş çarşısında yapılmaktadır. ve pazarları da orasıdır. Onun için yüksek heyetten istirhamım, üç kazası alınmıştır. Bir tanesini olsun iade buyuracak olursanız, bir şeyini yitirip te bulan köylü fukarası nasıl sevinirse o vaziyette sevindireceksiniz.”

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) “Efendim, sayınarkadaşım Rasih Kaplan'a Antep hakkında söylediği güzel sözlerden dolayı teşekkür ederim. Hakikaten cenup vilâyetlerimizin bütün

dertlerine esaslı surette tercüman oldular. Yalnız tarihe istinadeden beyanatında Antep vilâyetmerkezini de Maraş'a bağliyaçağından korktum. Arkadaşlar ben burada Antep Mebusu olarak değil, Pazarcık Mebusu olarak konuşuyorum. Pazarcık Kazasının mebusu olarak konuşuyorum. Çünkü iktisaden, ticaret bakımından Pazarcık doğrudan doğruya Antep'e muhtaçtır. Rasih Bey izahat verirken mütemadiyen dedilerki Maraş'tan beş kaza alındı, üç kazasını verin de Maraş'a hayat gelsin. Bu, bir şehre, bir devlete can vermek için âdeta müstemleke verir gibi bir şey oluyor. ”

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) “Halbuki Rasih Hoca deselerdi ki. Pazarcık kazası hakikaten Maraş'tan alınıp Antep'e bağlanmakla sefaletle düşmüştür, açtır. Antep vilâyetine gitmek için erbabı dahiliyeye bu kadar müracaat etmiştir. Pazarcık kazasının müracaatları vardır. Böyle bir şey yoktur, efendiler. Bütün dâva şuradadır; hakikaten çok bakıma muhtaç olan belki de zamanın da tesiriyle ve bir dağ başında şahin yuvası gibi başka ırklara karşı Türk ırkının muhafaza etmiş, Maraş geçmiş zamanın icabı kahramanca dayanmış bir memlekettir. Fakat ticari bakımdan inkişaf etmemiştir. Dışarıdan 400 - 500 kaza bağlasak yine harekete gelmez, canlanmaz.

Maraş'ı canlandırmak için Pazarcık'ı Gaziantep'ten alıp Maraş'a bağlamağa lüzum ve sebep yoktur. Maraş'ta fabrika mı kurmak lâzım? Maraş'a yakın yerlerde fazla pirinç mi yetiştirmek lâzımdır, dericiliği mi inkişaf ettirmek lâzımdır? Rasih Kaplan arkadaşımız bu bakımdan Pazarcık'tan getirdiği pirinci Maraş'a satıyor, Maraş'tan getirdiğini Pazarcık'ta satsaydı anlardım. Bu, tereciye tere satmak gibi bir şey oluyor. Pazarcık'ı Gaziantep'ten alıp Maraş'a bağliyacaksınız. Maraş pirincini Gaziantep'e veriyor. Antep'ten bütün ihtiyacını temin ediyor. Sonra arkadaşımız gayet güzel bir taktik yaptılar. Reis Bey emir verirlerse bir harita getirip asalım, Öyle konuşalım dediler Gayet doğrudur. Harita gelsin bakalım. Böyle burada durduğumuz zaman Maraş Eloğlu istasyonunu görür, Pazarcık'ı görmez. Halbuki Pazarcık'tan trene bindiğimiz zaman nereden geçersdn? Kaplan sorarım size. Maraş'a öyle gidersiniz. Yolcu Antep'den trenle Maraş'a gitmek isterse doğrudan doğruya Narlı'dan Maraş'a gidemez. Pazarcık trenine biner, Eloğlun'a gider, Eloğlu'ndan da Maraş'a gider. Yani yol bakımından da Maraş'a tabi değildir. Kaplan arkadaşımıza soruyorum, hangi Pazarcık'ı bizi Maraş'a bağlayın diye müracaat etmiştir. Kazaları vilâyetlere bağlamak iktisadibir esastır, Halbuki Pazarcık 'm Maraş 'a bağlanması bunu ihlâl eder ve bütün iktisadi kaideleriallak bullak eder. Benim kanaatim bir fena misal vermiyelim. Zaten 63 vilâyet yeniden teşkilâtyapmağa mecburdur. Bu bir zarurettir. Ben kaza isimlerini söylemek istemiyorum. Filânvilâyet zengin olsun diye filân kaza ona bağlanmıştır. Ondan sonra o kaza merkezleri öldürülmüştür. Galib Pekel arkadaşımız Dahiliyeciolduğu için jandarmanın gelip gitmesini nazaraalarak ona göre düşünür. Türkiye vilâyetler teşkilâtı iktisadi ve ticari bakımlardan bugünkü ihtiyaçlara uymamaktadır. Pazarcık bu ihtiyaca uymadığı için Antep'e bağlanmıştır. Şimdi oradan alarak Maraş'a bağliyoruz. Sırf, mücerred liberal bir Devlet gözü ile ve Devletin yalnızjandarma Devlet olması gözü ile, Pazarcık'ı alalım Maraş vilâyetine verelim. Sebebi; Maraş vilâyeti zengin olsun. Maliye Vekilinden alamadığımız hastane tahsisatını Pazarcık'tan alalım diyoruz. Böyle şeyin imkânı var mı? Ben bunusalim fikrinizin alacağına kani değilim. Bu hususta karar verirken ne Antep'i, ne Maraş'ı düşüneneceğiz. Pazarcık'ı düşüneneceğiz. Pazarcık içinnersi uygundur? En mâkuldür. Bu da bugünküteşkilattır. Benim ricam reyinizi Pazarcık içinverin. Ne Maraş için, nede Antep için vermeyin. bir Antep Mebusu olarak size bunu söylemiyorum Ben bir Antep Mebusu olarak size diyorum ki; bir

Ankara Mebusu olsaydım, bir MuşMebusu olsaydım ve bu hâdise karşıma gelseydiPazarcık için rey verirdim. Pazarcık'lı olarakrey verirken de Antebp'e rey verirdim. Çünkü iktisadi bakımdan Pazarcık'a en uygun olanbudur. Arkadaşlar; iyi düşünün, ona göre rey verin. Tekrar temenni ediyorum, taktir encümenene. gitsin, encümen esaslı olarak bir daha tetkiketsin. Ona göre karar versin.”

K. ŞEDELE (Diyarbakır) ‘‘Arkadaşlar; birkazanun bir vilâyetten alınıp diğerine bağlanması, malûmdur ki, birinin kârına diğerinzararnıadır. Ben selim bir düşünce ile reyimi kullanmak için Muhterem Dahiliye Vekilimizdenbir iki sual soracağım. Bir iki sene evvel, hatırımda kaldığına göre, Dahiliye Vekâletininbir tamimi vardı. O tamimde diyordu ki, böylezaman zaman bir kazanın bir vilâyete veya birköyün bir nahiyeye bağlanması için, böyle teşkilâtı mülkiye üzerinde meşgul olunması doğrudur. Esasen teşkilâtı mülkiyemiz iyi bir vaziyette değildir. Bu, Dahiliye Vekâletince ileridedüşünülecektir, o zaman talik edilmesi emredilmekteidi. Bendeniz de bizzat bu tamimiokuduğumu hatırlıyorum. Acaba yalnız bugün Gaziantep vilâyetine bağlı bulunan Pazarcık kazasının Maraş'a verilmesi mi lüzumludur, yoksaTürkiye teşkilâtı mülkiyesinde esaslı bir değişiklikmi yapılması mevzuubahistir? Yine acapikisinin bir arada mı görülmesi doğrudur, yoksabunun müstacelen çıkması mı doğrudur? Bubir. ikinci sualım, evvelce Maraş'a bağlı bulunanPazarcık hangi sebeplerle Maraş'tan alınmış, Gaziantep'e bağlanmış ve sonradan o gündenbugüne kadar ne gibi aksaklıklar görülmüştürki, tekrar Gaziantep'ten alınıp Maraş'a bağlanmak isteniyor. Bunların cevabını Muhterem Dahiliye Vekilimizin ağzından işitmek istiyorum başka mâruzâtım yoktur.”

K. BAYÎZÎT (Maraş)‘‘ Arkadaşlar, bendeniz mâruzâtıma başlarken bu kanun lâyihasınıYüksek Meclise getiren Hükümete tazimlerimi, minnet ve şükranlarımı Maraş MebusuMaraş'm bir çocuğu olarak arzı vecibe bilirim. Çok yerinde olan bu teklifi kanuniyi kabuleden Dahiliye Encümeni arkadaşlarıma da huzurunuzdateşekkürü borç bilirim. Arkadaşlar; Hükümetin esbabı mucibesi çoksarihdir. Kaplan arkadaşımız Maraş ve Maraş'ın bugünkü durumu, cenup vilâyetlerimiz hakkındaetraflıca izahat verdiler. Ben bu izahatı dahafazla genişletmiyeceğim. Yalnız Maraş'ı Gaziantep'i ve Pazarcık'i bilmeyen arkadaşlar burada münakaşa yapılırken, aceba kanun aleyhinde konuşan arkadaşlarını haklı, yoksa kanunu müdafaa

eden arkadaşlar mı haklı? Bunu kestiremezler. Kanununun aleyhinde konuşan arkadaşlar bir bakımdan haklıdırlar. Çünkü Gaziantep mebusları kalblerinden emindirler ki; Pazarcık Maraş'ın malıdır, ve her zaman öyle kalmalıdır. Ömer Asım arkadaşımız coğrafi vaziyeti ele aldı. Bendeniz yanlış anlamadımsa, beyanatlarında dediler ki, Maraş'ın da Pazarcık kazasındahakkı vardır, amma küil olarak değil, bir Aksu vardır, senenin muayyen zamanlarında geçit verir, muayyen zamanlarında geçit vermez, işte bu Aksu huduttur, Aksu'nun öte tarafındaolan köyleri Maraş'a verelim, beri taraftakileryine Gaziantep'te kalsın, işi böyle halledelimder gibiydi. Arkadaşımın Maraş'a lütfen bırakmak istediği köy adedi sekiz tanedir ve Maraş'auzaklığı iki buçuk saat kadardır. Coğrafi vaziyet hakkında da ufacak mâruzâtta bulunacağım. Aksu'yu niçin hudut alıyorlar? Karaçam dağları Gaziantep 'le Maraş'ı tabiatıyla ayırmıştır. Maraş Karaçam dağlarının ötesinde, Gaziantep berisindedir. Pazarcık'm bütünsekenesi Maraş'lıdır. Hangi Pazarcık lı köylüye sorarsanız size Maraş'lıyım der ve Gaziantep'li olmadığını söyler. Maraş'm ziraatini yaparlar, pazarları Kaplan arkadaşımızın tebarüz ettirdiği gibi, asırlarca Maraş'a bağlıdır. Pazarcıklılar hâlâ Maraş'tan ayaklarını çekmiş değildirlere. Sonra arkadaşlar, arkadaşlarım Antep'in mühim bir ticaret ve sanayi merkezi olduğunu tebarüz ettiriyorlar ve diyorlarki Pazarcık'lılar kendilerine lâzımolan pazarı ancak Gaziantep'te bulabilirler. Bu,- kendilerinin iddiasına göre belki doğrudur. Fakat bendeniz yakinen bilen bir arkadaşınız olarak arz edeyim ki; Antep çarşısında bir tek Pazarcıklıyı görmek imkânı yoktur. Ancak idarî işleri olduğu zaman bu vatandaşlar Antep'egiderler. Sonra esbabı mucibede tasrihedildiği gibi, bir iki sene evveline kadar çokyakın münasebetler dolayısıyla adliyesi, askerlik dairesi ve hâlen İnhisarlar İdaresi de Maraş'abağlı idi. Bir asrı müteceviz Maraş idaresinde kalmış bu kaza, aynı mucip sebeplerle, bundan 10 - 12 sene evvel Gaziantep'e bağlanmış ve bir hata işlenmiştir. Bugün Heyeti Âliyenizin bu hatayı tashih etmemesi ne kadar doğurdur bilmem. Maraş hakikaten acınacak bir haldedir. Cemil Barlas arkadaşım Kaplan arkadaşım dânsualler sordu. Pazarcık'a nereden gelinir, neredengidilir diye. Ben de kendilerine soruyorum, mebus olmadan evvel Pazarcık kasabasını bilirler mi idi? Halbuki Pazarcık bizim mahallemizdir. İçinde dolaşırız, içinde Ziraat yaparız. Yoldan bahsediyorlar, diyorlar ki, şosemiz vardır. Narlı'ya bağlıdır. Eğer Maraş'a geçerse bakılmaz ve Antep 'in iktisadi vaziyeti sarsılır.

Eğer, Pazarcık kazası Maraş'a bağlanırsa arkadaşlarımızın endişesine mahal yoktur. Çünkü Narlı - Antep- Pazarcık yolunun dörtte biri Maraş hududuna dahildir, dörte üçü Antep hududu dahilinde kalıyor. Hatta temenni ederiz ki bu yolu asfalt yaptırırsınlar, biz de heveslenelim. Gaziantep Pazarcık 'i kendisine bağlandıktan sonra şöyle bir vaziyet ihdas etti: Pazarcık 'i Narlı'yaya Pazarcık'ı Gaziantep'e bağlamak için emek sarf etmiş i erdir. Yollar ve şosalar yapmışlardır, fakat Pazarcık yolunun Maraş'amüteveccih kısmı vardır, 15-20 kilometredir. Neye bu kısma bir tek taş bile koymamışlardır? Bir otomobil Gaziantep 'ten Maraş 'a gelirken Pazarcık yolunda sağlam gelir, fakat oradan Maraş hududuna 15 -16 kilometre kalmış olmasına rağmeniyi yolda seyredemez. Çünkü Pazarcık'akadar kısmı yapmışlardır, fakat oradan Maraş'a müteveccih olan kısmı tamamen ihmal etmişlerdir. Mesafe; Kaplan arkadaşım cevap verdi, tasdi etmiyeyim Heyeti Aliyeyi. Arkadaşlar, tekrar arz ederek başmızı ağırtmıyayım, görmiyen, bilmiyen ne haritada görmekle, ne de konuşmaklabu işin hakikatine eremez. 30 - 35 kilometredir. Pazarcık Maraş vilâyetine, 80 kilometredir Gaziantep vilâyetine. Arkadaşımız diyorlar ki;40 kilometrelik bir yol yaptık, Pazarcık'ı bağladık. Yoktur böyle bir şey arkadaşlar. Efendim, hususi muhasebenin vaziyeti dolayısıyla Pazarcık'm Maraş'a alınması mevzu bahis oluyor ve bunun doğru bir şey olmadığını söylüyor arkadaşlar. Maraş'm hususi muhasebesi hakikaten Pazarcık alındıktan sonra çok müşkül bir vaziyete düşmüştür. Fakat bu o demek değildir ki, Pazarcık Maraş'a gelince, Pazarcık'tanyapılacak menafi ile kendi vaziyetini doğrultacak, yol ve hastane yapacak.

Böyle birşey yoktur. Pazarcık böyle bir ümrana uğradıse Gaziantep vilâyetinin himmet sarfetmesinden dolayı değildir. Bu ümran, şimendiferinkendisine bir istasyon vererek önünden geçmiş olmasından dolayıdır. Başka hiç bir sebebi yokturbu işin. Esbabı mucibede yine uzunboylu zikredilmiştir. Yaylacılık, davarcılık ve diğer bütün işlertamamen Maraş yaylalarında ve Maraş otlaklarında görülür. Bu böyle olunca, takdir daima Heyeti Aliyenin olmakla beraber arz edeyim ki; Hükümetin böyle bir esbabı mucibe ile getirdiği bu kanunun Heyeti Aliyenizce kabul edilmemesi demek, Maraş'in bugüne kadar olan vaziyetini, Cumhuriyet devrinde her vilâyet büyük feyizlere kavuşurken, biraz daha uzatmak olacaktır. Cemil Barlas arkadaşımız, Gaziantep'in neden bir kaza olarak

Maraş'a bağlanmadığını Kaplanarkadaşımızın ağzından işitmediğini sordu. Onun yerine ben söyleyeyim. Eğer Pazarcık Maraş'abağlanmazsa Maraş'ı bir kaza yaparak Gaziantep'e bağlamaktan başka çare yoktur.”

MUZAFER. CANBOLAT (Gaziantep) “Sayınarkadaşlar, mebus arkadaşlardan Cemil Barlasve Ömer Asım arkadaşların söylemiş olduğu fikirlere tamamen iştirak ettikten sonra iki mühim noktayı tebarüz ettirmek istiyorum. Birincisi; 1933 senesinde bir esbabı mucibe ile Pazarcık kazası Maraş'tan alınarak Antep'e verilmiş, yine bir mucip sebeple şimdi Antep'den alınarak Maraş'a verilmektedir. Bu demektir ki, Pazarcık'ın Antep 'den alınarak Maraş 'a verilmesinde gayet tabii bir kolaylık vardır. Bugün Encümen ve Vekâlet çok ince tetkikat yaparak, Pazarcık'm hangi kısımlarını Antep'e, hangi kısımlarını Maraş'a vermek lâzımdır, bunu tesbit etsinler ve taksim etsinler. Yine arkadaşların bazılarının dediği gibi, Narlı istasyonundan Antep'eolan mesafesi 54 kilometredir. Bu 54 kilometrelik yolun, bilâhare Narlı ve Pazarcık Maraş'ageçtikten sonra, dörtte bir kısım kalır. Bu Maraş'a geçtikten sonra yarı kalır. Çünkühudut Karabıyık'tır. Bu da 34 kilometredir. Onun için henüz tebellür etmiş bir fikir yoktur. Bir takrir verdim, bunu Heyeti Umumiyyeye arz ediyorum. Encümene gitsin, ikinci nokta; Antep'li hemşehrilerim namına tebarüz ettirmek istiyorum, yol meselesidir, bir senedenberi sekiz mebus 54 kilometrelik yol için belki 54 defa Nafia Vekâletine gittik. Kilis- Antep yolu harabe haline gelmiş olmasına rağmen bu yolun iktisadi vaziyeti dolayısıyla biz bunu yaptırdık. Maraş'ın kendi yollarını bırakarak buraya para sarfedeceğini zannetmiyorum. Yol meselesi fevkalâde mühimdir. Bundan dolayı benim teklifim, Pazarcık işi Dahiliye Encümenine bir daha gitsin, Vekâlet ve Encümen işi yeniden tetkik etsinler.”

R. APAK (Tekirdağ) “Antep'limisin, Maraş'lumusun?”

P. F. DÜŞÜNSEL (Bingöl) “Yüksek hatırmızdadır ki evvelki sene Mecliste Yerköy kazası dolayısıyla Koçhisar kazasının Kırşehir'e bağlanması hususunda saatlerce müzakere cereyanetti. Bunun lüzumuna arkadaşlar kani oldukları halde, mülkî teşkilâta esaslı tadilâta intizarenmevzîl tadillerin yapılmaması hakkında Meclisi Âlinin noktai nazarı müttehiden tezahür etti. Şimdi o noktai nazardan, diğer yerlerden alınıp bir yere nakli için mâkul sebepler yok 'mudur?

Mâkul sebepleri bir noktada mı mütalâa edeceğiz? Binaenaleyh prensibimizde sabit kadem olalım. Umumî teşkilâtımız yapılıncaya kadar memlekettebu gibi müracaatların önünü kesmek babındanbunun reddedilmesi lâzımdır ve bu bir prensip meselesidir”

R. KAPLAN (Maraş) “Arkadaşlar, huzurunuzda tekrar geldiğimden dolayı bilhassa affınızı”dilerim. Cemil Barlas arkadaşım, sual sordular, cevapsız kalmasını istemedim. Bendenizin nasılsa huyum, aldığım vazifede kanaat edinmediğim için peşinedüşmem.”

B. KALELİ (Gaziantep) “ Hepimiz öyleyiz.”

R. KAPLAN (Maraş) “Pazarcılıklar’la konuşmuşlar mı, reyini almışlar mı? buyurdular. Evet arkadaşlar, Pazarcık’lıların ıstırapınıdinledikten ve kanaat getirdikten sonra bu işinmüdafaasını üzerime aldım. İkinci bir sual: Gaziantep 'i Maraş'a niçin bağlamakistemiyorlar dediler. Ben o kadar haksız değilim. Antep'e de hürmet etmesini bilirim, Maraş'ın da hakkımı müdafaa etmesini bilirim. Hakem Meçlisi âlidir, Sonra, arkadaşımız benim hoca olduğumubilmiyorlarmı idi? Tekrar ediyorlar. Arkadaşlarher vakit Büyük Millet Meclisi önünde hocalığımitiraf edenlerdenim.”

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) “Kasdım yoktur.”

R. KAPLAN (Maraş) “Kasdınız olsun olmasın, tezyife lüzum yoktur. Hocalık iftihar ettiğim bir meslektir. Meclis kürsüsünden konuşurken nasılkı baz kendilerine karşı hürmetle söz söylüyoruz, kendilerinden de aynı şeyi beklemek hakkımızdır. Zannederim ricam yerindedir. Arkadaşlar, vaziyet umumî teşkilât vaziyetideğildir. Feridun Fikri arkadaşımızın tasvipettikleri şekilde değildir. Pazarcık'm vaziyetimühimdir. Pazarcık'lılar Maraş'i istemekleMaraş müstemlekemi temin etmiş olur? Arkadaşlar, Cumhuriyet idaresini kuran TürkiyeBüyük Millet Meclisinin kürsüsünde hiçbir vakit müstemleke zihniyeti geçmediği gibi, lâfi dahi olamaz. Bilâkis halkçıdır. Hepimiz, Bütün Meclis, Halkçı bir partinin mebuslarıyız. Pazarcık'ta oturan halkın bugün işlerini görmekteçektikleri müşkülâtı gözönüne alarakhalka kolaylık bakımından Pazarcık'm Maraş'-ta olması, oraya bağlanması zarureti vardır. Rey sizindir.”

MEMET ŞAHİN (Gaziantep) “Aziz arkadaşlarım, Gaziantep ve Maraş, iki kardeş vilâyetve halkı karagün dostudurlâr. Karagün dostluğu icabı olarak birbirlerini asla unutmazlar ve unutamazlar.

Birbirlerine daima müzahirdirler ve birbirlerine muavenette bulunurlar. Birbirlerine canlariyle, mallariyla evlâtlariyleyardım etmişler, mecruh olmuşlar, şehit vermişler ve nihayet memleketlerini düşman çizmesindenve düşman istilâsından kurtarmışlardır. Ne olmuştur ki, Pazarcık kazası esasen Maraş vilâyetine bağlıken Antepvilâyetine verilmiştir. Bunun bir tarihçesiniarzedersen Heyeti Celilenize tamamen anlatmış olacağım: Gaziantep vilâyetini demiryoluna bağliyanen yakın yol, Narlı istasyonudur. Bu Narlı istasyonu Gaziantep'e 55 kilometredir. Gerçi Fevzipaşa istasyonu varsa da burası 96 kilometredir. Mesafenin uzunluğu, lâstik ve benzinbuhranı bize Fevzipaşa istasyonunu terk ederek Narlı istasyonuna gitmeğe mecbur etmiştir veorada bulunan 30 kadar Gaziantep komisyoncuları Narlı'ya yazihanelerini nakletmişlerdir. Narlı ile Gaziantep arası 55 kilometredir demiştım. Bu 55 kilometrenin 30 kilometresi Pazarcık'a aittir, yani Maraş vilâyeti toprağıdır.25 kilometresi de Gaziantep toprağıdır. Gaziantep 60 bini nüfuslu ticaret ve sanayi memleketidir. iki iplik fabrikası, bir mensucat fabrikası,7 bine yakın alaca dokuma tezgâhı, 500 e yakınkilim tezgâhı, daha bir çok kıymetli sanatkârlarımız vardır. Bu fabrika ve bu tezgâhlarınmevaddı iptidaiyeleri ve çıkardıkları alaca kilim vesaire bu yoldan şimendifere getirilip götürölmektedir. Mütenevvi mahsulâtımız olanfıstık, üzüm, pekmez, sabun, sadeyağ, zeytinyağı ve daha bir çok mevaddı ticaretimiz deyine bu yoldan nakledilmektedir. Bununla beraber Gaziantep'te bulunan askerî birliklerin erzakve yem ihtiyaçları da yine bu yoldan gelip gitmektedir. Maraş vilâyetinin Elbistan, Göksün, Süleymaniye ve Andırın kazalariylevilâyet merkezi arasında, yüksek dağlar ve. derin dereler bulunan, günde - yüzlerce insanıngelip geçtiğı yolları hususi muhasebe varıdatınınazlığı ve kifayetsizliğı dolayısıyla yapamamışve kendi kazalarından biri olan bu kazayı damerkeze bir sosa ile bağliyamamış ve bağlamakiçin çırpman Maraş vilâyeti, araba gitmez, otomobil geçmez, kamyon geçmez, insan geçmez 30 kilometrelik mesafesi olan bu yola parasarf etmek imkânını bulabilir mi? Pazarcık kazası Gaziantep'e verilmezden evvelbu yolun vaziyeti; belki bu yoldan geçen arkadaşlarımız bilirlerdir, Dahiliye Vekili MuhteremiHilmi Beyefendinin de bu yoldan geçtiğinitahmin ediyorum, fakat bunu. tasvir etmiyeceğim. Gaziantep vilâyeti ve halk, Maraşvilâyetinin 30 kilometrelik yolunun yapılması için Dahiliye Vekâletine müracaat eder, Mebuslartakip eder, Vekâlet Maraş'a mütaadditemirler verir, bütçenize tahsisat koyunuz,

yollarınızıyaptırınız der, Maraş vilâyeti uzunmesafeler ile, sarp dağlarla uğraşarak, kazalarını merkeze bağlamakla meşgul iken, başkavilâyet halkının istifadesi için buraya para sarfetmek imkânını bulabilir mi? Gaziantep buyüzden dehşetli zarar görür. Fabrikalar, eltezgâhları sekteye uğrar, eşyayı ticariye gerikalır. Şikâyetler ve feryatlar tevali eder. Çekilenistrap ve üzüntü neticesinde Vekâleti Celile, mademki bu Narlı yolu Gaziantep içinsanayi, ticaret ve ihtiyaç bakımından hayatî biryoldur, Maraş vilâyeti Hususi Muhasebe varidatınınazlığı dolayısıyla bu yola para sarfetni ek ihtiyacını duymamaktadır, bu suretle Pazarcık kazasını Gaziantep'e vermekten başkaçare olmadığına kanaat getirerek bir lâyihai kanuniye ile Meclisi Âliye gelmiş ve MeclisiÂli de kabul ederek bu dâva kökünden hallüfasl olunmuştu. Efendiler; Pazarcık kazasını tekrar Maraş'averirsek, arzettiğim sebepler ve mahzurlar hâlâ bakidir. Yarın Gazianteb vilâyeti vehalkı haklı olarak, yol bozulmuştur diyerekferyat ederlerse ne diyeceğiz? Bu kadar halkınıhtiyacını nasıl temin edeceğiz? Efendiler Kilis, Nizip, Gaziantep hatta Urfa'nın günde 60-70askerî arabası bu yoldan geçmektedir. Şimdi isehet zaman yol bozuktur, yollar çakılıdır, menfezler bozulmuştur diyerek halkla vilâyetarasında bir çok dedikodular vardır. Kaza merkezi şimendifer istasyonuna 5 - 6 kilometre olduğuiçin inkişaf edemiyor. Esasen burası200 - 250 haneden ibarettir. Gazianteb Meclisi Umumisi, Pazarcık kaza merkezinin istasyonan akline karar verdi. Hükümet binası, jandarma binası, belediye binası ve bir kaç bina yapıldı. Şimdi vilâyet yeni kazaya memba suyugetirtmekle meşguldür. Pazarcık halkı kendi mahsulleri olan üzüm, fıstık, yapağı, yağ ve sairegibi mallarını, hattâ hayvanlarının kısmı küllisini Antep pazarına döker, Narlı yolu ile. Fakatbu malları götürmek için bu yüzden bir çok masraflar olur ve zaman geçer. Halkı bu masraftan bu ihtiyaçtan kurtarmak için Gazianteb'eiki yol yapıldı. Birisi 40 kilometrelidir. Bunun tesviyei türabiyesi ikmal edilmiştir. Eğer Maraş vilâyetinin kalkınması, inkişaf etmesi, Pazarcık kazasının Maraş'a raptma bağlıise, Maraş'm çok sevdiğimiz muhterem mebuslarımız üsterih olsunlar, emin olsunlar ki Hükümeti Cumhuriyemiz yakında bu iki vilâyeti birbirlerine demirağlarla bağliyacaktır. O vakit arzettiğim sebepler ve mahzurlar tamamen ortadan kalkacaktır. Biz harap bulduk, mamur olarak vermeğe hazırız. Sözümün bidayetinde arzettiğim gibi, bu iki vilâyet karagün dostlarıdır, birbirlerinden hiçbir şey esirgemezler, birbirlerine âzami müzaherette bulunurlar. Bu işin tekrar tetkiki için

bir takdir verdik. Encümene havalesiyle bir kere daha tetkikiniistirham ederim. Yüksek karar Büyük Meclisindir.”

DAHİLİYE VEKİLİ H. URAN (Seyhan) ‘‘Pazarcık kazasının Antep'ten alınarak Maraş'a verilmesi hususunda Maraş'm bir kazancını, Antep 'in bir eksikliğini arkadaşlarım ileriye sürüyorlar. Hükümet tamamiyle bunların haricinde işi umumî idare bakımından telâkki etmiş ve lâyihayı huzurunuzda o şekilde getirmiştir. Pazarcık kazası 1275 senesinde kurulmuştur ve o vakit Halep vilâyetine merbut olan Maraş sancağına bağlı bir kaza olarak tesis edilmiştir. Bunu takiben bir iki defa kaza merkezi değiştirilmiş, fakat 1933 senesine kadar müstemirren Maraş'a bağlı olarak kalmıştır. 1933 tecografi ve iktisadi ihtiyaç Antep'e bağlanmasını icabettirir denmiş ve Maraş'la irtibatı kesilerek Antep'e bağlanmıştır. O vakitten beri Maraş mütemediyen Pazarcık'ı istemiş ve Antepde kendisine bağlı kalmakta devam etmesi lüzumunu ileriye sürmüştür. Biz her iki vilâyetin Meclisi Umumilerinin mütalâalarını dinledikten sonra vaziyeti tesbit ettik ve Pazarcık'ın daha esaslı bir şekilde idaresi için kendisinin tekrar Maraş'a bağlanmasını lüzumlu gördük. O itibarladır ki, huzurunuzda lâyihayı getirdik. Münhasıran Heyeti Celilenizi tenvir etmiş olmak için bir iki rakam arz edeyim. Pazarcık, 98 köylü bir kazadır. Hâlen 33 binküsur nüfusu vardır. Ayıntab'ın da bugün Pazarcık'ı sinesine katmış olarak 658 köyü vardır ve 283 bin nüfusu vardır. Eğer Pazarcık Antep'ten ayrılarak Maraş'a raptedilecek olursa Antep'in 558 köyü kalacaktır ve 250 bin küsur nüfusu olacaktır. Maraş'ın da bugün 343 köyü ve 188877 nüfusu vardır. Eğer Pazarcık Antep'ten almırsa ve Maraş'a raptedilecek olursa Maraş'ın 441 köyü olacak ve 222 bin nüfusu olacaktır. Hususi idare varidatları da şöyledir: Bugün Gaziantep 'in 676 554 lira Hususi idare bütçesivardır. Maraş'ın da 394 bin küsurdur. Bunları arz ettikten sonra Pazarcık'm Maraş'a bağlanması hakkmda hissettiğimiz lüzumu arz edeyim. Bir defa gerek Narlı istasyonundan ve gerek doğrudan doğruya Pazarcık kazasının merkezi olan Pazarcık'tan Maraş, Ayıntab'a nazaran 20 km. daha yakındır. Pazarcık bugün Maraş'm kazaları bulunan Elbistan, Göksün, Andırın'a nazaran Maraş'a çok daha yakın, tamamen girift bir haldedir. Sonra Pazarcık ve Maraş halkının büyük bir kısmı senenin muayyen zamanlarını yaylada geçirirler. Bu yaylacılık dolayısıyla Pazarcık halkında büyük bir kısmı kendilerini bugün Maraş'ta kalmış olan yaylalarda bulundurlar. Senenin büyük bir

kısmını, kazanın büyük bir kısım halkı yaylada geçirdiği için, Ayıntab zabıtası kaçakçılık gibi, hayvan hırsızlığı gibi, bilhassao havalı için önemli olan hâdiselerin lâyıkı veçhile inzibat ve emniyetini temin edemiyor. Buda vilâyet idaresi bakımından bize müşkülât ve ıstırap vermektedir. Bunları nazarı itibarealdığımız içindir ki, Heyeti Celilenize Pazarcık'ın tekrar Maraş'a raptını istiyen birlâyiha ile geldik. Karar Heyeti Âliye nizindir. Bir kaç noktaya arzı cevap edeceğim; Feridun Fikri arkadaşım; böyle müteferrik kararlar vermektense esaslı ve bir kül halinde teşkilât yapılsın buyurdular. Böyle bir tasavvur Dahiliyede yoktur. Bütün vilâyetlerimiz saha ve nüfus itibariyle normal telâkki edilir. Bunların zaman zaman daha uygun bir şekilde irtibatıtemin edilmektedir ve esasen bu memlekette münakalevasıtalari tekemmül etmedikçe mülkiteskilâta istikrar bulmuş nazar iyle bakılamaz. Buitibarla herhangi bir yerde yapılan bir yol, birköyün bir nahiyeden alınarak diğer bir nahiyeyeverilmesini icabeder ve bir nahiyenin birkazadan alınarak diğer bir kazaya verilmesiniicabeder ve bunlar daima yapıla gelmektedir. Ancak kanuni stediği içindir ki, bu kaza kısmını Huzuru Âlinize getirdik, yoksa köylerin, nahiyelerin irtibatı daima kanun çerçevesi' dahilinde Vekâletçe yapılagelmektedir. Gerçi bir aralık Genel Kurmay seferberlik içinde haritada geç bulunur diye bu teşkilâtın talikim Dahiliyeden istemiş ise de sonradan sarfın azaretmiştir. Bunlar zaruretlerle yapıla gelmektedir. Pazarcık Maraş'tan niçin alınmıştır? Bunu arzettim. O vakit iktisadi ve coğrafi durum böyledir denmiştir. Biz bugün böyle görmemekteyiz. Pazarcık heyeti umumiyesiyle Antep'den alınıp Maraş 'a raptedilecek olursa Ayntab için hakikaten tek endişe, Narlı istasyonudur. Diyarbakır hattı Fevzipaşa'dan itibaren temdit edilmezden evvel ayıntab 'in tabii iskelesi Fevzipaşa idi ve bu 96 kilometrelik bozuk bir şosa halinde Ayıntab 'a bağlı idi. O vakit de yine bu istasyon Ayıntab'ın malı değildi. Hat temdit edildikten sonra, daha yakın olması itibariyle Narlı istasyonu Ayıntab'ın istasyonu oldu. Hakikaten burada komisyon evleri teşekkül etmiştir. Narlıile Gaziantep arasında büyük mikyasta kamyon seferleri açılmıştır. Fakat bu, nihayet Ayntab'ı istasyona bağliyan bir yoldan başka birmahiyet arzetmez. Bu Narlı, istasyon olmak itibariylebütün kaza halkının ora ile münasebeti çok tabiidir. Bu itibarladır ki, Narlı ile Ayıntab arasındaki yolun daimî surette iyi muhafaza edilmesi ayrı bir şeydir. Biz daima bütçelerine, programlarına merkezden hâkimiz, bunun daima yapılacağını arzetmek isterim.”

ABURRAHMAN MELEK (Gaziantep) ‘‘Efendim, Dahiliye Encümeninde selefi alileriniz idarî taksimatını optan değiştirileceğine dair bir kanun lâyihası getirileceği hakkında beyanatta bulundular. Buna encümen arkadaşlarımız muttali veşahittirler. Halbuki zati âlileri şimdi, böylebir tasavvur olmadığını söylediniz. Acaba selefialileriniz o zamanki zarureti encümene kabul ettirmek için midir ki, böyle bir vaidde bulundular. O zamanki tasavvuru mevkii fiilekoymamak için hiç bir sebep yoktur. Bunu lütfenizah buyurur musunuz ?’’

DAHİLİYE VEKİLİ H. URAN (Seyhan) ‘‘Arkadaşım bendenize cevap veremeyeceğim bir sual sordular. Benden evvelki seleflerimin encümen deneler söylediklerini bilemem. Bendenizin arzı; hâlen bir vilâyetler teşkilât kanununu getirmeyi düşünmemekteyiz, Bunu sarahatan' söylemekte bir mahzur görmüyorum.

CEMİL SAİT BARLAS (Gaziantep) ‘‘Efendim; RasihKaplan arkadaşımızdan özür dilemek için sözaldım. Ben demin burada hoca tâbirini kullandım. Bu bir tekrim ve tazimdir.’’

R. KAPLAN (Maraş) ‘‘Mesele yok.

BEKİR KALELİ (Gaziantep) ‘‘Efendim, söz istiyorum. Efendim, kifayet aleyhinde söz istiyorum. Arkadaşlar; yüksek heyetiniz, bu mevzuüzerinde uzun beyanatta bulunan bir çok arkadaşlarındiledi ve zannediyorum ki, hali işbaa geldi ve binnetice rey verme, yani reyini izharetme mevkiine erdi. Onun için ben ne lehte ve nede aleyhte söyleyecek değilim. Yalnız bir teknoktayı yüksek huzurunuzda tebarüz ettireceğim. O da şudur: Evvelki sene malûmunuz olduğu üzere burada uzun uzun, iki kazanın vilâyet merkezinin değiştirilmesi hakkında müzakereler yapıldı ve Yüksek Heyetiniz bu mevzuu ihmal eyledi ve bir prensip kararma bağladı. Bu kararda şu idi: Bunu kül halinde mütalâa edelim. İktisadi sebepler, İdarî sebepler, inzibati sebepler hepsi gözönünde tutulsun ve bu gibi işler, ait olduğu Vekâlet tarafından Meclise bir kanun lâyihası halinde getirilsin. Arkadaşlar, bütün sıcaklığı ile, bu kararı hatırlıyacaklardır. Şu halde böyle bir prensip kararı lâhik olduğuna göre acaba hangi müstacel ve mühim birsebep bu topluluğun içinden Pazarcık kazası işini ayırıp diğer vilâyete bağlanmasını icabettiriyorve mevzu olarak huzurunuzda getiriyor. Bu prensip kararını nakız ne gibi mühim bir sebepvardır. Bu mülâhaza ile Meclisi Âlinin verdiği prensip kararma yine aynı

Meclisin mutaolacağına şüphe yoktur. Bunu huzurunuzda tebarüz ettirmek istedim.”

E. SAZAK (Eskişehir) “Bu, aleyhte oldu.”

BEKİR KALELİ (Devamla) “Demek istiyorumki; biran için bu kazanın Maraş Vilâyetine verilmesilehinde bir fikrin ben de sahibi olsam ve Meclisi Âli de bunu faydalı görse, bu prensip kararından”

R. KAPLAN (Maraş) “Öyle bir karar yok.”

BEKİR KALELİ (Devamla) “Bu prensip kararından ayrılması için ortada ne müstacel ne demühim bir sebep yoktur.”

REİS “Tavriri okutuyorum.

Yüksek Reislige Müzakere kâfidir. Kifayetin reye konmasını arz ve teklif ederim. Çankırı Dr. Akif Arkan ”REİS “Kifayeti reye arz ediyorum. Kabuledenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir. Öteki tavrirleri okutuyorum. Yüksek Reislige Bu gibi teşkilât işlerinin mülki taksimat hakkında umumî bir plân vücuda getirilinceye” kadar tehirini ve lâyihanın reddini arz ve teklifeylerim. Bingöl F. F. Düşünsel “Yüksek Reislige Şifahen arzettiğimiz gibi Pazarcık kazasının şimdiki sınırlariyle Maraş vilâyetine bağlanması, bir sakatlık düzeltirken idarî ve iktisadidaha büyük sakatlıklar meydana getirecektir. Bir vilâyet lehine öteki vilâyet aleyhine bir durum tahaddüs etmemek için, kazanın bünyesinde değişiklik yapılarak Maraş'a bağlanması gereken kısmın Maraş'a ve Gaziantep'e bırakılması gereken kısmın Gazi Anteb'e bağlanması zaruridir. Encümende bahis mevzuu olmamışolan bu cihet tetkik ve tesbit edilmeküzere lâyihanın Encümene iadesini teklif ederiz. Ömer Asım Aksoy, Muzaffer Canbulat, Cemil Sait, Barlas, Memet Şahin Gaziantep mebusları” F. P.DÜŞÜNSEL (Bingöl) “Tavririmi izah edeceğim.

DAHİLİYE V. H. URAN (Seyhan) “Efendim, şu veya bu vesile ile Heyeti Celilece herhangi bir prensip kararının alındığını bendeniz bilmiyorum. Esasen böyle bir şey de olamaz. Yerköy'ün şu vilâyetten alınıp bu vilâyete rapt edilmesi teklifi reddedilebilir. Bu teklif burada münakaşa edilirken, her zaman olduğu gibi, bir çok temenniler, arzular izhar olunabilir. Fakat esas meseleye gelince, bütün

vilâyetlerin teşkilâtını bir anda gözönünde tutarak huzuru alinize böyle bir teklifi getirmeyi derpişetmiş değiliz. Bu, ayrı bir mevzudur. Ayrıca mevzu bahis edilebilir ve üzerinde durulur. Fakat hiç bir vakit hâlen bizi, herhangi birtahvili huzurunuzda getirmeğe mâni bir kararyoktur. Getirdiğimiz tahvil mevzuu da aynimahiyettedir. Bunun için huzuru âlinize gelmiş bulunmaktayız.”

F. P. DÜŞÜNSEL (Bingöl) “Arkadaşlar; Şerefli Koçhisar kazasıyla Yerköy kazası meselesindekimüzakere yüksek hatırlarmızdadır. O zaman da gine böyle Meclis Koçhisar'ın Kırşehir'emi ilhakı doğrudur, Ankara'da ibkasımı doğrudur? Bunun üzerinde uzun uzadıya müzakerelerde bulundu. Bilhassa Yerköy kazasının kaza merkezinin değiştirilmesi hakkındayine aynı günde aynı mevzu üzerinde etraflı müzakere cereyan etti. O zaman kaza merkezinin Yerköy'e naklini isteyen ve Koçhisar kazasının Kırşehir'e nakli taraftarı olan arkadaşlarımız dahi heyeti umumiyede bu gibi müracaatlarındaıma tevali edeceği ve memleketin yalnızmuayyen bir kısmında değil, bir çok kısımlarında bu gibi tebeddül ve islahı gereken vaziyetlerolduğunu mütalâa ettiler ve her ikiteklif bu esbabı mucibe ile reddedildi, öyle değil mi? Yani Yüksek Meclisinzabıtları tetkik edilsin, böyle midir, değilmidir? Görülür.”

N. POROY (Tokat) “Bu prensib kararıdeğildir.”

P. F. DÜŞÜNSEL (Devamla) “Müsaadebuyurun, prensip kararı dediğimiz zaman, bundaşekil üzerinde durmağa lüzum yoktur. Esbabı mucibe bu idi. Gerek Yerköy, gerek Koçhisar'ınıadesi bu esbabı mucibe ile reddedilmişti. Şimdi muhterem Dahiliye Vekilimiz buyurdularki, bizim böyle bir plânımız yoktur. Plân mevzuubahis değildir. Sair kazaların değiştirilmesi hakkında vilâyetlerin vâki müracaatlarıyok mudur? Muhterem Dahiliye Vekilimiz bumüracaatları tetkik buyurarak, bunların içindeen mühim mi ve en müstaceli diye bunu mu mütalâa buyurmuşlardır? Bundan daha âcilleriyok mudur? Onun için bendeniz bu iş, prensipkararı şeklinde değil, Encümente tekrar tetkikedilsin. Ve esaslı bir şekilde halledilsin. Bendeniz itibarla Gaziantep Mebusu arkadaşlarımızın takririne iştirak ediyorum.”

DAHİLİYE V. H. URAN (Seyhan) “Arkadaşımız (p.f.düşünsel) takririni geri almış ve Antep Mebusları arkadaşlarımızın takririne iltihak etmiş bulunuyor. Arkadaşlarımızın takriri, kazanınhangi

köylerinin Anteb'te ve hangi köylerinin Maraş'ta kalması lâzımgeleceğini, encümende tekrar tezekkür edilmesi için lâyihanın Encümene iadesini istemektedir. Bendeniz buna lüzum görmüyorum. Eğer kazanın heyeti umumiyesinin Maraş'a raptını Heyeti Celileniz kabul buyuracak olursa, kaza içerisindeki köylerden hangilerinin Anteb'e hangilerinin Maraş'a verileceğini Dahiliye Vekâleti huzuru âlinize gelmeksizin kanuni salâhiyetini istimal ederek yapabilir. Bunu yapmamak için hiç bir sebep yoktur.”

G. B. GÖKER (İstanbul) “Hükümetin teklifini reye koyunuz.”

REÎS “Takrir bu Pazarek kazasının bir kısım köylerinin Gaziantep'e bir kısım köylerinin Maraş'a verilmesi için lâyihanın encümene iadesi hakkındadır.”

REÎS “ Takriri reye arz ediyorum. Kabul buyuranlar işaret buyursun. Kabul etmiyenler...Takrir kabul edilmemiştir.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Bir takririmvar reye konulmasını rica ederim. Yüksek Reislîğe İdarî teşkilât taksimatı mevzuu topluca mütalâa edilirken Pazarcık işinin de o zaman tetkik edilmek üzere lâyihanın reddini dilerim. Gaziantep mebusu Bekir. Kaleli”

REÎS“ Takriri nazarı dikkate alanlar işaret buyursun. Almayanlar. Nazarı dikkate alınmamıştır. Maddelere geçilmesini reye arz ediyorum. Kabul edenler Etmeyenler. Maddelere geçilmesi” kabul edilmiştir.

“BİRİNCİ MADDE “Gaziantep Vilâyetine bağlı Pazarcık kazası Maraş Vilâyetine bağlanmıştır.

REÎS “Reye arz ediyorum. Kabul buyuranlar.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ MADDE “Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

REÎS — “Maddeyi kabul buyuranlar... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ MADDE “Bu kanunun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti yürütür.

REÎS “Maddeyi kabul buyuranlar... Kabul etmiyenler.., Kabul edilmiştir.”

(7. Dönem 7. Cilt 23. Birleşim - Sayfa 105-117)

Tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların tesciline ve gizli kalmış nüfus vakalarının cezasız olarak kaydına dair kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Efendim, bendeniz usul hakkında söylüyeceğim, Hükümetten gelen teklifle encümenin kabul ettiği teklifin ikinci fıkrasında Kanunu Medenin taaddüdü zevcata taallük eden faslında bir fark var. Binaenaleyh bu bakımdan Adliye Bakanı burada olsa da bunun müzakeresi onların huzurunda yapılsa? Bendenize daha iyi olur gibi geliyor (Doğru sesleri). Sebebini arz edeyim. Eğer tekabbül ediyorlarsa mesele yok, çıkarılması teklifinde bulunacağım. Encümenin kabul ettiği Hükümetin teklifinde yoktur. Encümen diyor ki; «Evli bir erkekle evli olmıyan bir kadının yukarıda yazıldığı gibi yaşayışından doğmuş olan çocuklar da nesebi sahiih olarak kadın ve’ erkeğe izafe ile tescil edilir. Ancak bu kadınla erkeğin birleşmeleri evlenme suretiyle tescil edilmez.» Usul hakkında söylüyorum, teferruata girmiyorum, fakat arkadaşlar bu aşağı yukarı bir geriliktir, yani evlilik neticesinde çocuğun olması ve çocuğun yetişmesi kan koca olarak tescil edilemiyor. Evli olmıyan bir kadından gelen çocuğu evlât olarak kabul ediyoruz. Eğer başka çocuğu da varsa o meşru çocuğun miras haklarına tecavüz oluyor. Bir defa dahi olsa Kanunu Medenin ana prensiplerine mugayir ve Türkiye Cumhuriyetinin taaddüdü zevcata rücuu demektir. Binaenaleyh bu tebarüz ettirdiğim hususu burada kabule salâhiyetim yoktur, binaenaleyh bunu Adliye Vekilinin huzuriyle müzakere etmeliyiz.”

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Hükümetin teklifiyle encümenin teklifi arasında, muhterem ârkadaşamm burada ve bakanm komisyonda verdiği izahata göre bir fark yoktur. Fakat bir nikâh memuru, bir nüfus memuru çocuğu tescil ederken, Hükümetten gelen metin çıksaydı sorardı, karı kocaya başkasıyla evliseniz tescil etmem diyebilirdi. Kanuna komisyonun verdiği vuzuhla bu kalkıyor. Binaenaleyh bir defa olduğuna göre ve bir defa için dahi olsa Kanunu Medeniler hükmü tadil edilmiş bulunduğuna göre soruyorum, hukukçusunuz, herhangi bir kimse köylüyü söyleyemiyorum, Meselâ şehirde meselâ Ahmet lalettayin seciyesi bozuk bir kadınla anlaşılıyor. Sokakta buldukları üçüncü bir çocuğu ikna ediyorlar, erkek nikâhlıdır, kadinnikâhsız. Bu çocuk bizim diyorlar. Bu maddeye göre bu tescil edilecektir, (öyle şey olmaz sesleri).. Arkadaşlar, tescili cayır cayır talep eder. Binaenaleyh. hiç olmazsa nikâhlı karısının rızasıyla

demeli (Gürültüler). Arkadaşlar, bugün İstankal ve buna benzer büyük şehirlerimizde buna feenzer bin bir tane şeylere, miras taleplerine yed açacaktır. Encümeni ikâz ediyorum, rica, ediyorum.. Maddeyi dikkatle okusunlar dediğim olur ve teselli yaparlar. Misali tekrar ediyorum; evli rolan filân evli olmayan herhangi bir kadınla anlaşır kendilerine ait olmayan bir çocuğu dariza ederler. Bu bizim çoeuğumuzdur derler. Zengin ve suiniyet sahibi bir adam karısını ve hattâ çoeuklarını jnirastan mahrum etmek için bunu yapar.’ Buraya hiç olmazsa, karısının rıza-sı kaydı da konsun. Binaenaleyh bu maddenin ncümene iadesiyle vuzuh verilmesini rica ediyorum.”(7. Dönem 16. Cilt 46. Birleşim - Sayfa 93-95)

Çiftçiye Topraklandırma Kanunu münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, şimdi üçerinde uzun boylu müzakere edilen maddeyi tekrar tekrar okudum. Birinci madde bir hükmü hukuki ifade etmemektedir. Bu işin edebiyatıdır ve bir giriştir. Birinci maddeye dair istenilen izahatı daha izahat istenmeden sayın Tarım Bakanı iki saate yakın bir zaman izah ettiler ve biz de birinci maddenin tarzı hakkında üç gündür müzakere ediyoruz. Binaenaleyh mühim olan madde ve bir hükmü hukukî ifade eden madde 14 ncü maddedir,38 nçi maddedir.14 ncü madde istimplâk bakımından, 38 nci madde de kimlere verilirken ne gibi vasıflar aranacağı bakımından. Binaenaleyh birinci maddede kanunun uygulanması denildiği zaman Şevket Basit Hatipoğlu çıkacak ve bittabi umumî çerçevesi dahilinde izahat verecek. Dün, evvelki gün, daha evvelisi gün birinci maddenin tarzı tatbiki hakkında kâfi derecede konuştuk. Hangi hükümü uygulamak bakımından izah edildi. O günden bugüne kadar ben birinci maddeyi hala. anlayamadım. Anayasaya uygun mu değilmi 14 ncü madde istimplâk işlerinde ve kimlere arazi verileceğini de 38 nci madde derpiş ediyor. Binaenaleyh arkadaşlar neticei kukukiyesi olmıyan ve sırf edebiyat olarak her-nasılsa buraya birinci madde olarak girmiş bulunan bu madde üzerinde konuşmaktansa esasa girişmeği bendeniz tercih ederi. .” (7. Dönem 17. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 171)

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Efendim; bu maddede yani 4 neü maddede gerek encümendenbgerek Hükümetin tasarısı tamamen bence buraya bedbahtça sıkışmış bir maddedir Fakat bu hali aldıktan sonra tavzih etmek lâzımdır çünkü bu kanun tasarısının bu maddesi

olmasaydı ve yalnız 7 nci maddedeki hüküm olmasaydı ve böyle bir tarif olmasaydı, arazisinde münasip tarzda hayvan otlatılmıyana şu tarzda arazi dağıtılır deseydi eminim bu gibi münakaşalar olmazdı Fakat gerek Hükümetten gelente kılıf, gerek komisyonunda aldığı şekil ile tarifi almıştır. Madem ki, bu tarzda yakılmıştır, böyle olduğuna göre encümen azalan ve mazbata muharriri hali hazırda her kimse o zat bu işi tavzih eder ve biz de not alırız bu suretle kanunun bu hükmü tatbikatta lüzumsuzV ihtilâflara yol açmaz. Yoksa arkadaşlar bu madde olmasaydıbu kanun daha güzel yürürdü. (7. Dönem 17. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 180)

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Galip Pekel arkadaşımız, müteakip üç maddede de birer birer aynı fikirleri söyleyerek toprak bütünlüğünün esasını teşkil eden bu maddenin kalkmasını istiyor. Bu dediklerini kabul edecek olursak, yani ölümü müteakip toprak bütünlüğü yok olacaktır, kanunun ruhu kaybolacaktır; Dünyanın liberal memleketi olan İsviçre'den aldığımız Kanunu Medenide bile aile şirketi kabul edilmiş bulunmaktadır. Halbuki toprak bütünlüğüne taallük eden bu işte âmme menfaati bakımından yapmak istediğimiz Toprak Kanununun ortadan kalkması demek olan bu tavrı Galip Pekel arkadaşımızın nasıl verdiğine hayret. ediyorum. Bu itibarla tavrının reddini teklif ediyorum. (7. Dönem 18. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 156)

5.6.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

İbrahim oğlu Halil İbrahim hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasını münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep Muhterem arkadaşlar, gerek Adliye vekilinin, gerek Adliye encümeni Mazbata muharririnin her ikisinin bir idam cezasını hakkındaki, sözlerini dinledik. Benim mesele, hakkında daha iki sene evvel de Meclisle, buna benzer şekilde konuşulurken, bunun üzerinde uzun boylu durmuştum. Kanaatlimigöre 26 nci ve 54 ncü maddeler arasında hiçbir ihtilâl yoktur. Yani bütün mahkeme kararları infaz edilir. Buna karşı B. M. M. hükümler hakkını kullanarak idam kararlarını tahvil salâhiyetini haizdir. Ancak B. M. M. bu salâhiyetini istimal, ederken, idam kararlarını tahvil ederken dosyalar üzerinde durmak Meclisin hakkı mıdır, değımlidir. Bunu düşünmek lâzımdır. Benim şahsi kanaatıma göre B. M. Meclisinin hükümler hakkını mutlak olmakla beraber

cemiyetin menfaati ile mukayyettir. Cemiyetin menfaati namına Büyük Millet Meclisi hükümlerlik haklarını kullanırken dosyaları tetkika girerse o vakit 26 ncı madde ile 54 ncü madde Meclisi Âli tarafından mütenakız mahiyete sokulur. Binaenaleyh Meclis salâhiyetini kullanırken ancak cemiyetin menfaati bakımından affin doğru ve yerinde olup olmadığı tetkik etmekle mükelleftir. Diğer salâhiyet Mecliste yoktur. Bir misal arzedeyim. Harp esnasında asker kaçaklarına idam cezası verilir. Harp esnasında idama mahkûm edilen asker kaçağı bilfarz sulhu mütaakıp af ilânedilmediği takdirde Meclise gelmiş bir idam cezasını Meclis affedip de müebbet küreğe mahkûm ederse bu, hem cemiyetin menfaati bakımından, hem de umumî görüş bakımından faydalı olur. Fakat herhangi bir idam cezasını Meclis tetkik eder, ister muhterem Sainı Ali Hoca'nın dediği tarzda; mücrimin ruhi bakımdan, ister Feridun Fikri arkadaşımızın söylediği tarzda; yani suçun işlendiği tarzda sübjektif bakımdan tetkik etmesi Meclisi Âlinin salâhiyeti dahilinde değildir. O vakit 54 ncü madde ile 26 ncı madde birbiriyle tenakuza düşmüş olur. Binaenaleyh Meclisin afaki bakımdan, idam cezasının affedilip edilmediğini, cemiyetin menfaati bakımından tetkik etmesi lâzımdır. Benim şahsi kanaatim budur. (7. Dönem 2. Cilt 24. Birleşim - Sayfa 100)

Yargıtay teşkilâtına dair kanun lâiyhası münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; Abadan arkadaşımın da bidayette söylediği veçhile, hakikaten bugün elimizde mevcut kanun lâiyhası Türk cemiyetinin esas kanunlarından birine taallük etmektedir. Yani Temyiz mahkemesi dediğimiz zaman en son kaza mercii demektir. Binaenaleyh bu kanun lâiyhası üzerinde ne kadar hassasiyetle durulursa yeri vardır. Ben Bütçe Encümenindeki arkadaşlarımın fikrinde değilim, Adliye Vekilinin de fikrinde değilim. Yani İstinaf mahkemesi teşkilâtı yapılırken beri taraftan da kanunun çıkması benim kanaatime göre İstinaf mahkemesi teşkilâtının çıkmasını biraz daha geri tepen bir kanun olacaktır. Sebebine gelince: Biliyorsunuz ki Temyiz Eskişehir’de iken rakkamitibariyle bugünkü rakkam kadar en aşağı iş çıkarıyordu. Hiç şüphe yok ki hâkimle-rimiz orada da, burada da kudretlerinin fevkinde çalışmaktadırlar. Fakat Temyiz daire adedi artmakla, âzalarının adedi artmakla işler azalmış değildir. Raportör artmakla işler azalmış değildir. Azaların cansiparane gayretlerine rağmen bir, iki, hattâ üç sene bekliyen

dosyalar vardır. Bunda azaların hiç bir sun'u taksiri yaktur. Fakat İstinaf mahkemesini kabulde esasen Adliye Vekili prensip itibariyle muvafik oldu- ğu halde bunun zaman meselesi olduğunu ileri sürüyorlar. Ben hesap ettim. Bugün Mahkemei Temyize 'yeniden 11 âza veriyoruz. Elli de ra-portör vardır. Bunun mecmuu 61 eder. tstinaf mahkemesi teşekkül ettiği halde temyiz dairelerinden herhalde bir tanesi fazla gelecektir. "Binâenaleyh 70 -80 arasında bir hâkim kadrosu serbest olacaktır. İstinaf kadrosu kurulduğu zaman eleman da vardır tahsisat da mevcuttur. Bugün bidayet yani Sulh mahkemelerine verdiğimiz tahsisattan % 10 nuna yakın bir para ilâve ile memleketin 4-5 yerinde İstinaf mahkemeleri kurulabilir. Ve İstinaf mahkemesi kur-makla hem memleketin adli emniyetini kuvvet-lendirmiş olacağız hem de bugünkü Temyiz mahkemesine hakiki vazifesini bu suretle iade etmiş olacağız.. Yoksa bugünkü vaziyette böyle palyatif tedbirler Temyiz mahkemesi işleri azalmıyacağı gibi Temyiz mahkemesi, Temyiz mahkemesi vazifesinden ziyade İstinaf vazifesini d& aynı zamanda görmektedir. Halbuki bunun bir çok mahzurları olduğunu meslekte yetişme arkadaşları hepsi bizzat bilir-ler. Binaenaleyh, benim anlamak istediğim, ni-çin palyatif cihetine" gidiyoruz da istinaf teşkili cihetine gitmiyoruz. Bundan evvel getiril-miş olup bilâhare durulmuş olan bu istinaf mahkemeleri teşkilâtı kanunu okuyup bu kanu-nu çıkarmak suretiyle temyiz mahkemelerini niçin takviye etmiyoruz, bunu Sayın Adliye ve-kilinden öğrenmek isterim. Kanun maddesi okunduğu zaman takrir vere-ceğim bir nokta vardır ki, o da kâtibi umumilik teşkilâtıdır. Onu o vakit arzedeceğim. Fakat bu lâyiha gelmişken temyiz mahkemesinin tadili hakkında da Adliye vekilinden bir temennide bulunmak istiyorum. Temyiz mahkemeleri aza-ları, Divanı âlinin bir cüzünü teşkil eder. Bir kıs-mı da Millet Meclisince mansuptur. Binaen-aleyh, temyizin eski teşkilât kanununda oldu-ğu gibi, temyiz azaları tarafıdan seçilmek su-retiyle Temyiz Heyetinin teşkilini de bu münase-betle bu kürsüden hatırlatmayı faydalı bulmak-tayım. Maruzatım şimdilik bu kadardır."“7. Dönem 8. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 6”

Elektrik İşleri Etüd İdaresinin Ekonomi Bakanlığına bağlanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS Rapor Sözcüsü (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, bugün konuşulanElektrik Etüd idaresinin Ekonomi Bakanlığına geçmesi meselesi üzerinde muhtelif arkadaşlar, muhtelif

görüşlerini izah ettiler. Ben buhususta hem Ekonomi Komisyonunun, hem dekendi noktai nazarımı birbirine uyduğu için beraberizah edeceğim. Arkadaşlar, bu hususta biraz geriye doğru gitmemiz lâzım, hâdiseleri birbirine ekliyebilmemiz için. Biliyorsunuz ki, 1935 senesinde Parti Hükümetimiz bir iktisadi kalkınma programı hazırladı. Bu iktisadi kalkınma programını hazırlarken Sümerbankın o vakit gördüğü işleri kâfi görmiyerek, yani Sümerbankın elinde mevcutmevzuların kavranmasını kâfi görmiyerek 2805 sayılı kanunla Etibankı kurdu. Etibank, memlekette maden ve enerji işleriyle meşgul olacak. Bu işlerle meşgul olurken beri taraftan da enerji ve maden işlerine muvazi olarak bir yandanda Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüyle, Elektrik etüd idaresini kurdu. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü memlekette maden işlerine ait istikşafklar saparak neticesini Ekonomi Bakanlığına bildirir. Ekonomi Bakanlığı bu iş yürümlü müdür, kâr getirir mi, getirmez mi, yahutmemleket iktisadiyatında kalkınmayı icabettiriyormu? Bunları tetkikten sonra bunun işletilmesi için Etibanka emir verir. Etibank bu madenleri işletir. Fakat Ekonomi Bakanlığı bu madenleri tetkik ederken yalnız kâr bakımından tetkik etmez, buna işaret edişimin sebebi Elektrik Etüd idaresine de temas edeceğim için. Meselâ Balkaya madenleri, hiçbir zaman gelir temin etmediği halde Ekonomi Bakanlığı bunumemleketin ve madencilüğimizin kalkınması için Balkaya linyit madenlerini işletmeğe devam ettiriyor. Binaenaleyh işletmecilik bakımından Devletçilik şartlarına uygun olarak Etibank bu işi görüyor, Ekonomi Bakanlığı yalnız kâr ve zarar bakımından değil memleketin umumi kalkınması meselesini de geniş mikyasta gözönünde tutmaktadır. Beri yandan Elektrik işleri Etüd İdaresikurulduğu zaman muvazi olarak memlekette santralların da etüdü yapılacaktı. Çatalağzının etüdü yapıldı. Etibanka devredildi, tahakkuk ettirilmektedir. 1938 de Nafia Bakanlığı parçalandığı yani Ulaştırma ve Nafia Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığında Ticaret ve Ekonomi olarak ayrıldığı zaman muhtelif Bakanlıklara işbulmak icabetti. Enerji işi su meselesidir, dediler ve Nafia Bakanlığına devrettiler. Hâdiseler gösterdi ki, enerji meselesi yalnız su meselesi değildir, bir, İkincisi, o vakitten bu vakte kadar geçen müddet zarfında yapılmış etüdlere tahakkuk haline gelmiş Çağlayık etüdü ve projesini tahakkuk etirecek bir merci yoktur. Bunu tahakkuk ettirmek için Etibanka müracaat lâzım geliyordu. Hâdiseler gösterdi ki, bu işin kurulduğu zamanki tarzda Ekonomi Bakanlığınca sağlanması lâzım ve zaruridir. Nitekim bugünkü mevzuata

geline, etüd yaptıktan sonra bu işin tahakkuk ettirilmesi için 2805 sayılı kanunun dördüncü maddesi mucibince Etibanka bağlanması zaruridir ve lâzımdır. Çünkü Etibank yetkilidir. Sonra mercimeselesi gelir ki sayın Üstadımız Fatin Gökmen bu hususta dediler ki; ilmî bakımdan eksik kalır. Bu kanun ister Ekonomi, ister Bayındırlık Bakanlığına bağlı kalsın vazife ve salâhiyetlerinde yeni birşey eklenmiş değildir. Elektrik Etüd İdaresinin vazife ve salâhiyetleri 2805 sayılı kanunun 2 nci maddesinde yazılıdır. Burada memlekette mevcut su kaynakları vesair enerji membalarını tetkik ederek lâzım gelen muameleleri yapar diye bildirir. Binaenaieyh vazife ve salâhiyetlerine birşey eklenmiyor. Bayındırlık Bakanlığına bağlı iken ne iş görüyorsa Ekonomi Bakanlığına bağlı oldukça da aynı işle mücehhezdir. Bu işi tahakkuk ettirmek imkân ve salâhiyeti yine müessesenin elindedir. Sonra arkadaşlar, yine memlekette bugün mevcut elektrik enerjisinin % 80 istihlâk menbaidoğrudan doğruya sınai müesseselerdir. Kaldı ki, belediyeçilik bakımından elektriklerin murakabe ve tetkik salâhiyeti, yine Bayındırlık Bakanlığının kanununda ve altıncı maddede, İzzet Arukan arkadaşımızın izah ettiği veçhile Bayındırlık Bakanlığında kalmaktadır. Meclis bu işi zaten iktisadi politika bakımından tetkik ettiğine göre, bunu yaparken Arkadaş sen aldın, ben verdim diye tetkik etmiş değildir. Bayındırlık ve Ekonomi Bakanlıklarımın teknik komisyonları bir araya gelmişler ve tetkik etmişler. Neticede sanayi tetkik heyeti gelmiş, onlar da incelemişler ve Bakanlara demişler ki, bu işin teknik olarak yürütmesi için Ekonomi Bakanlığına verilmesi lâzımdır. Teknik tarafından böyle olduğuna göre politik tarafında da bunun böyle olması lâzımdır. Binaenaleyh bendeniz kanun tasarısının kabulünü teklif ediyorum. (7. Dönem 21. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 158-159).

Matbuat Kanununun 50. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri:

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Adnan Menderes arkadaşımız kürsüye çıktığı zaman ümit ediyorduk ki, hiç olmazsa kendilerinin bizimle beraber, birçok arkadaşlarımız kendileriyle beraber iştirak ettikleri şu 50 nci maddenin bu tarzda tadilile biz de mutabıkız desin ve insin. Fakat Adnan Menderes arkadaşım buna bir türlü yanaşmadı. Bunun sebebi gayet aşikârdır. Seçim arifesinde Meclis dağılırken, bir iki cümle ile Matbuat Kanununa, Cemiyetler Kanununa vesaireye temas ederek bir propaganda söylevi vermekten

kendisim maalesef alamadı. Bunun hakikî sebebine gelince arkadaşlar; memleketi-mizde demokrasi yürümiş deyince şöyle bir hava hâkimdir: Demokrasi demek mutlaka iki parti demektir. İki parti demekse mutlaka Halk Par-tisi ile Demokrat Parti demektir. Bu, hâdisenin hakikî ruhuna girmemekten ileri gelmektedir. Bugün Demokrat Parti, C. H. Partisi ile mücadele için ayn bir programla bizim karşımıza çıkmış değildir. Binaenaleyh böyle müstakil ayrı bir program taşımayan Demokrat Parti karşısın-da Halk Partisi ne yaparsa yapsm o porti beğenmiyeeektir. Binaemteyh onun en iyi işkrini kötü görecek, onu idare eden adamları da kötülüyecektir. Bu memlekette demokrasinin tekâmülü yolunda memleket adamlarının sarf ettiği gayret sayesinde demokrasinin gelişmekte olduğunub telâkki ediyoruz. Fakat doğan ikinci parti olarak karşılamıyoruz. Çünkü hakikî ikinci parti muayyen bir zümrenin, muayyen içtimai bir zümrenin muayyen bir nizam etrafında toplanması ve o nizamın fikrini müdafa etmesiyle kurulan parti olacaktır. Binaenaleyh, böyle bir parti yoktur. Asıl sadede gelince; sanki Menderes arkadaşım geçen otuz, otuz beş hâdiselerini hiç hatırlamıyormuş gibi konuştular. Meşrutiyet devri bahsettikleri kanunlar zamanında değildir, Mevlana Rifatlar, Ali Kemallar? Yine ozaman da değil midir ki, matbuat yüzünden istanbul'da doğan anarşi havası? Meşrutiyetten Cumhu-riyete geçerken bu Devlet ağır sarsıntılar geçirdi. Bu sarsıntılarda maalesef matbuatın hiz-meti kadar suçu da oldu. Millî Mücadele yıllarında İstanbul'da matbuatta karşılıklı tartışma-lar gördük. İstanbul'da çıkan öyle gazeteler gördük ki, o gazetelerdeki neşriyat hakikaten bazı husus-larda başka dillerle çıkan azlık gazetelerinden daha ileri idi. Uzun zaman gitmeye hacet yok, bugün İstanbul'dan gelen bir gazeteye baktım, isim söylemiyeyim, bizim memleket işlerinden bahsederken yine sözü Londra'da çıkan bir gazeteye refere ediyor. Kendisini küçük görmek hevesinden kurtaramıyan gazeteciler tirajlarını artırabilmek için istedikleri gibi yazı yazmalarına göz yumarak başı boş bırakmağı Adnan Menderes arkadaşımız doğru buluyorlar mı? Kendisiyle bir noktada beraberim, evet 50nci madde değil Basın Kanununun tamamı değişmelidir. Bir noktada da kendisinden ayrılıyorum: Matbuat Kanunu görüşüldüğü zaman bunun 35 - 40 senelik Türkiye'deki mazisinin inikaslarını da gözönünde bulundurmak lâzımdı. Hangi noktalarda faydalı olmuştur, hangi işlerde zararlı olmuştur? Binaenaleyh 50 ncimadde niçin böyle acele ile bir çırpıda kaldırılmak yolcuna gidiliyor? Bugün gazeteler istediklerini yazamıyorlar mı?

Bence bugün böyle bir zarurete lüzum yoktu arkadaşlar. Arkadaşlar ben Hükümetten şunu istiyorum, madem ki 50 nci madde gelmiştir, yeni hazırlanan Matbuat Kanunda üç dört esasın hazırlanacak olan yeni kanunda yer almasını istiyorum. Matbuat bugün 4 ncü kuvvettir. Nasıl icra kuvveti, teşrii kuvvet, kaza kuvveti varsa bir dematbuat kuvveti peyda olmaktadır. Bunun yapacağı kötülükleri de önliyecek bazı hâdiseleri almak lâzımdır. Büyük sermaye sahipleri mahza sermayeleri vardır diye gazete çıkaracaklar mıdır? Bunun acı misallerini geçenlerde İstanbul'da gördük. Efkârı umumiye galeyana geldi, gazete kapatıldı, nihayet mürettepler aç kaldı. Sermaye sahipleri geri çekildi. Ali Rıza Türel arkadaşımızın dediği gibi diğer bir arkadaşın da söylediği gibi trajm artması için sövmek, saymak vasıtasından kurtaracak ayrıca cezai değil fakat mâni tedbirler düşünülmelidir. Bundan başka arkadaşlar, imzasız çeşit çeşit makaleler görüyoruz. Gazete sahipleri müdürü mesullerin arkasında oluyorlar. Meselâ Bolu mahkemesinde traği artırmak için Adliye Vekilinin otomobili Boluya gitti mi, gitmedi mi gibi günlerce yazıldı. Binaenaleyh bugün 50 nci madde çıktığına göre, bu tarzda tadil edildiğine göre bizim matbuat tarihine bakarak, İngilizlerin, Fransızların ve sairenin değil, kendi yakın tarihimizi göz önüne getirerek matbuatın iyi çalışması, hür çalışması, fakat lekelenmemesi ve başkalarını da lüzumsuz yere lekelememesi lâzım gelir. Bütün bunları göz önüne alarak iyi bir Matbuat Kanunu Hükümetten rica ediyorum.” (7. Dönem 24. Cilt 64. Birleşim - Sayfa 271).

5.6.2.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Ordu ikramiyesi Kanununun 2698 numaralı kanunla değişen birinci maddesinin tadiline dair kanun münasebetiyle sözleri.

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Paşa Hazretleri, bu bizde yok diyorlar. Bu askerlerde olmadığına göre, muvazi ve mütenazır bir şekilde, sivil. asker için kanuna birbirine uygun hükümler koymak lâzımdır. Çünkü gerek tekaüt, gerek terfileri aynı ahkâma tabidir. Binaenaleyh lâyihanın encümene alınarak bunun tavisini teklif ediyorum.” (7. Dönem 7. Cilt 20. Birleşim - Sayfa 68)

5 Subaylar Heyetine mahsus Terfi Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair (2/72):

Cemil SAİT BARLAS (Gaziantep) “Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas ve iki arkadaşının, Subaylar Heyetine mahsus Terfi Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Millî Savunma ve Bütçe Komisyonları raporları (2/72). (Gündeme)’’. (7. Dönem 17. Cilt 55. Birleşim - Sayfa 134)

5.6.3. Muzafer CANBOLAT-CHP

7.dönemde Pazarcık ilçesinin Gaziantep'ten alınarak Maraş'a bağlanması kanun teklifinde yaptığı konuşma sayfa 356-357 de verilmiştir.

5.6.4. Bekir Sıtkı KALELİ-CHP

7.dönemde Pazarcık ilçesinin Gaziantep'ten alınarak Maraş'a bağlanması kanun teklifinde yaptığı konuşma sayfa 360-361-362 de verilmiştir.

5.6.5. Abdurrahman MELEK-CHP

5.6.5.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Fevkalâde vaziyet dolayısıyla bazı vergi ve resimlere zam icrasına dair olan 3828, 4040, 4226 ve 4437 sayılı kanunlara ek kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, memleketimizin mintaka m intaka, yer yer hu-susiyetleri vardır. Buna rağmen bütün malî kanunların memleket şümul sistemlere istinat efmesi ve bu şekilde çıkması icabeder. Fakat biz aşağıdaki maddelerde 100 bin nüfus meselesini kabul, ederek böyle malî tekâlîfe dahi hu-susiyetler vermiş oluyoruz. O maddeler geçtiği için. bu husustaki noktai nazarımda ısrar edecek değilim. Yalnız hatırlatmak kabilinden şunu arzetmek isterim ki, bu usul mahzurdan salim olamaz. Bundan başka, sayfiyenin bir ihtiyaç olduğuna işaret maksadiyle söz aldım. Dünyanın her tarafında sayfiyeeiliği teşvik etmek yolu tutulmuştur. Biz bu şekildeki tekâlifle maksadı güçleştiriyoruz. Sayfiye o kadar büyük bir ihtiyaçtır ki, bilhassa cenup vilâyetlerimizde, küçük çocukların inkişafi, büyüklerin istirahatı' ve nihayet biraz da âsabm dinlenmesi için zaruridir. Hattâ iktisadi fikirle sayfiyeye gidenler dahi vardır. Kendi bağına, bahçesine veya kirayla tedarik ettiği küçük bir

yere giderek şehirdeki masrafından tasarruf maksadını güdenler de çoktur. Bu bakımdan hususiyetlerini arzettiğim mmtakalarda bu keyfiyetin herhalde nazarı dikkate alınmasını ve prensip olarak sayfiyeciliği teşvik lâzım gelirken vegi üzerinde Maliye Vekâletinin fazla ısrar etmemesini bilhassa rica ederim. Arkadaşla-rın mutavassıt olarak teklif ettikleri şekle de itiraz ediyorum. Bunun mahzuru, memleket-şümül olmamasıdır ve iyi bir usul değildir. Maliye Vekâleti kanunlarını âm ve şâmil ola-rak getirmelidir. Bu bakımdan Sabuncu arkadaşımızın teklifini de bendeniz kabul etmiyerek fıkranın doğrudan doğruya tayyını teklif ederim.” (7. Dönem 10. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 114)

“1945 yılı yedi aylık Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi hakkında sözleri.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Arkadaşlar, Millî Eğitim alanında hepimizi sevinçler-ve ümitler içinde bırakan kıymetli çalışmalar arasında Ankara’da bir Tıp Fakültesi açılacağına dair bütçeye konulan 1 600 000 lirayı memnuniyetle karşıladım. Dedim bir arkadaşımızın söylediği gibi bu yeni fakültenin bir hususiyet arz edecektir bir şey işitmedim, bilmiyorum. Yalnız benim Millî Eğitim Bakanından ve meslekî münasebeti dolâyısıyla Sağlık Bakanından da bir ricam vardır; Gerek yeni fakültede ve gerekse mevcut faktültemizde tıp tahsili müddetini altı seneden azaşağıya indirmeye çalışmak. Mevzuun tamamen akademik bir münakaşayı celbettiğini bilmekle beraber şimdiden huzurunuzda cesaretle arz edebilirim ki bu müddeti azaltmak mümkündür ve bunun doktora ihtiyaç bakımından ehemmiyeti ve bize temin edeceği fayda pek çoktur. Geçen senelerde hatırladığıma göre, bu mevzu üzerinde konuşmalar olmuştur. Fakat her nedense millî Eğitim Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığı bu işde mütehassısları bir araya getirerek katî bir neticeye varmak hamlesini gösteremediler; onun için şimdi tekrar rica ediyorum. Tıp tahsili müddetini azaltma için lâzımgelen tetkiklerden sonra ve biran evvel bir kanun tasarisiyle gelirlerse kendilerine şimdiden müteşekkîr kalacağımı arz ederim. Arkadaşlar bilirsiniz ki, ilim ve fen âlemlerinin sonsuz hudutları içinde mekteplerde, fakültelerde tahsil ve tedris hayatı nihayet bir toplu malumat almak ve tahsilden sonra amelî hayatta metotla çalışma yollarını öğrenmek ve öğretmekten ibadettir. Bunun için tahsil müddetini azaltmak demek bize yalnız amelî sahaya erken eleman yetiştirmekle kalmaz aynı zamanda bir de bugün için

hepimizin şahidi olduğumuz, gençlerimizin bu mesleke, tahsil müddeti-nin uzunluğu dolayısıyla atılmak istememeleri gibi bir cesaretsizliğin de önüne geçmiş olur. Başka memleketlerde 4 senede tıp tahsili yapılan müesseseler vardır. Bizde de vaktiyle bu-nun beş senede yapıldığını hatırlatırım. Bundan sonra ihtisas meseleleri ayırdır. Demin Profesör arkadaşımın dediği gibi Ankara Tıp Fakültesinin tesisinden maksat koruyucu doktor yetiştirmek değildir zannederim. Bildiğimiz gibi doktor yetiştirmektir. Bir doktorun tekemmül etmesi amelî hayatta ve tatbikat sahasında mümkün olur. Bununla hiçbir zaman mevcut müessesenin tahsilinin zayıf olduğunu kastetmek istemiyorum. Mâruzâtım bütün mesleklere şâmil olmak üzere tahsil hayatının yalnız toplu malûmat almak ve tahsilden sonraki amelî hayatta çalışma metodlarını öğrenmekten ibaret olduğuna işaret etmektir. Hulâsa, gerek Millî Eğitim ve gerekse Sağlık Bakanı bu meseleyi ehemmiyetle ele alarak tıp tahsil müddetini azaltırlarsa memlekete çok büyük hizmet etmiş olurlar.”(7. Dönem 17. Cilt 60. Birleşim - Sayfa 309)

1946 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Arkadaşlar, benden evvel söz alan arkadaşlarıma, bayındırlık bütçesi üzerinde etraflıca konuştukları için bendeniz bir iki noktayı tekrarlamama müsaadenizi rica edeceğim. Bütçe tasarrufatında Bayındırlık Bakanlığı için Hükümetin koymuş olduğu 72 milyon liralık ödeneği Bütçe Komisyonu 79 milyona çıkarmıştır. Aradaki 7 milyon liralık fark, Millî Eğitim, Adalet, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları yapı isterine tahsis edilmiştir. Yalnız 250 bin lirası şosater ve köprüler kısmına zammederek bu sene şosalar ve köprüler bölümü 10 250 000 lirayı bulmuştur. Memleketin ekonomi kalkınmasını düşündüğümüz ve bu maksatla büyük endüstri planları hazırlandığını, bunların banka kredileriyle tahakkuku yoluna gidildiğini memnuniyetle işittiğimiz bir sırada benim de gönlüm ister ki, bayındırlık nelerisin bilhassa münafete esas olan yollar ve limanlar komi da aynı derecede ehemmiyetle ele alınmış olsun. Hükümet bütçe tasarısında (bayındırlık işleri ve sermaye tahsisleri gibi kalkınma ve ekonomik cihazlanma) sözleriyle Bütçe Komisyonu da raporunda bayındırlık (işleri gibi memleketin kalkınmasına yarayacak) demekle bu konunun önemine işaret etmiş bulamıyorlar. Benden evvel söz alan arkadaşlarım da

bundan bahsettiler. Aynı zamanda Bütçe Komisyon raporundaki temenniler ârâsında ilk madde olarak bayındırlık işlerinde Hükümetçe esaslı bir kalkınma programının icabettiği malî tedbirlerin alınmasını istemiştir. Komisyonun temennisine iştirak etmekle beraber ben biraz dalla ileri giderek kalkınma hamlesinde yollar ve limanlar işinin ön plânda yer almasını istiyorum. Bence ekonomik kalkınmanın bir cephesi de münakalât yani kara ve deniz yollarıdır. (Belki bir zaman sonra havayollarını da buna ilave etmek edecektir. Fikrimce endüstri saltasında sermaye tesisleriyle vücuda getirilecek tesisler kısa zamanda gözle görülür bir randıman temin eder; bazan de sermaye olarak konulan meblâğın bir kısmının itfasına kadar da gidebilir, Halbuki bayındırlık tesislerinden çoğu, bu beyanda yollar ve limanlar semeresizamanla görülen eserlerden sayılır. Bu itibarla parası çok olmayan memleketlerde endüstrinin bayındırlıktan dana önce tahakkuk ettirilmesi daha muvafık görülür. Bu tezi kabul etmekle beraber ben her ikisinin de aym zamanda birbirine muvazi olarak veya bir kül kalinde mütalâa edilmesi ve tatbikına böylece çalışılması taraftarıyım. Endüstrinin kuruluşunda, iyi işleminde, muvaffak olmasında tamamlayıcı başlıca unsurlardan birinin de münakalede kolaylık ve sürat olduğu; süratintemini de memlekette ana yolların, limanların müteaddit ve muntazam olmasına mütevakkıf bulunduğu şüphesizdir. Normal zamanlarda endüstride maliyet fiyatları, iç ve dış piyasalarda rekabet birinci derecede düşünülmesi zaruri olan esaslardandır. Bunun için nakit masraflarının az olması, istihsalin vaktinde ihtiyaca cevap verebilmesi ancak ulaştırma tafziarındaki süratte kabil olabilir. Birkaç sene evvel Karabük fabrikamızın maliyet fiyatlarının yüksek oluşunun sebeplerini ararken nakil vasıta ve imkânlarının azlığının bunda âmil olduğunu görmüştük. Bu ve buna benzer misallerle ispatı kolay dâva şudur ki; endüstri üe yol birbirinden ayırlamaz. Kalete ki, memleketin umumî manzarasında muhtelif iklim, çeşitli toprak mahsulleri bulunduğu için, geçim ve hayat seviyemiz üzerinde munakale işleri başka bir hususiyet arzeder ve daha geniş bir mikyasta faydalı olur. Bu da sanayiin inkişafında büyük bir rol oynar. Bu bakımdan bu sene endüstri işlerine tahsisi düşünülen 270 milyon liranın yanında Bayındırlık bütçesinde 10-11 milyon yollar, 2-3 milyon limanlar kısmı hiç mesabesinde kalır. Merkezin bu kadarcık yardımı ile, diğer taraftan özel .idarelerden, alman az miktarda para ile, ve hâlâ mer'i olan bedenî mükellefiyetle yol işini sağlamağa imkân yoktur. Geçen yıllarda

hazırlanmakta olduğundan bahsedilen büyük yol projesi acaba şimdi ne haldedir. O projenin gerçekleştirilmesi için vaktiyle derpiş edilen para miktarı bugünkü fiyatlara nazaran elbette birkaç misli artmıştır. Bu yüzden tahakkuk ettirilmesi belki müşkül, belki de gayrikabil , görülmekte olabilir. Fakat Bütçe Komisyonunun da raporunda işaret ettiği gibi uzun vadeli istikrazlarla olsun bence bunun intacına çalışılması zamanı gelmiştir. Yurdumuzun geniş mesahasına nazaran mevcut şimendiferlerimiz kâfi gelmediğinden sıkıntı çekmekte olduğumuz malumdur. Bir taraftan şimendifer şebekemizi tevsi etmek; diğer taraftan da sanat ve ticaret âlemlerinin şimendiferlere dahi tercih ettiği iyi ve asfalt şoseler yapmak; bunlar için icabeden parayı, gelecek nesillere de intikalini tabii gördüğüm, uzun vadeli istikrazlarla karşılamak ve endüstri işlerimizde olduğu gibi hususi malî tedbirlerle temini cihetine gitmek zaruridir kanatındayım, Arkadaşlar, yol dâvamızı ekonomik kalkınma hamlesine muvazi olarak tahakkuk ettirebilirsek bunun yurdumuza bugün ve yarın temin edeceği faydalar çok şümüllü olacaktır: Tarım sahasındaki tesiri dolayısıyla toprak verimi çoğalacak, hem de müterakki ziraat şeklindeki verimlerin kıymetleşmesi gibi hepimizin dilediğimiz güzel bir vaziyet doğacaktır. Sağlık ve sosyal durumumuz. üzerindeki geniş ve müspet akisleri muhakaktır. Bütün Devlet teşkilâtına, bütün millete şâmil pek çok istifadeler birbirini takip edecektir. Bunun için. Hükümetimizden, arzettiğim esaslar dâhilinde büyük bir yol faaliyeti yaratmalarını ve bunu Bayındırlık Bakanının tesri etmelerini temenni ediyorum. Arkadaşlar, yapılacak istikrazlar, bence, Hükümete de, Büyük Meclise de bir üzüntü ve istikbal bakımından bir endişe tevliht etmemelidir.; Çünkü, bu para mahalline sarfedilmek şartıyla vatanımızı daha mamur bir halde kendilerine emanet edeceğimiz müstakbel nesillerin Türk çocukları bununla yapacağımız ümran ve medeniyet eserlerinden bizden daha çok kendilerinin müstefit olacaklarını elbette takdir edeceklerdir.”(7. Dönem 20. Cilt 18. Birleşim - Sayfa 379)

5.6.5.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

7.dönemde Pazarcık ilçesinin Gaziantep'ten alınarak Maraş'a bağlanması kanun teklifinde yaptığı konuşma sayfa 360'da verilmiştir.

5.6.5.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Af Kanunu münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Arkadaşlar, gazete, kitap veya mecmua vasıtasıyla veya 1881 sayılı Matbuat Kanununa aykırı hareket suretiyle yapılan suçların affını isteyen tasarımı getirmekle Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti matbuat hakkındaki geniş düşüncesini bir kere daha ispat etmiş olduğu meydandadır. Adalet Komisyonunun da belirttiği gibi bu ileri bir Devlet görüşünün tam bir ifadesidir. Buna mukabil bu aften istifade edeceklerin affın kıymet ve azametini takdir ederek bundan sonra ona göre hareket etmeleri icab eder ve yine bilmeleri lâzımdır ki, af maddeten cezadan kurtulmakla beraber manen daha büyük bir ahlaki mesuliyet altına girmek demektir. Bu itibarla milletin affına mazhar olacak suçluların bilhassa samimi tenkit ve eskârı tenvir klişesi altında bir daha çirkin ve kötü neşriyatla tekrar görünmeleri ve yakalanmaları ahlâki mefhumlar bakımından bir bedbahtlık olur. Biz Hükümeti bu tasarımı getirdiğinden ötürü ve geniş düşüncesini bir kere daha eskârı umumiyyeye gösterdiğinden dolayı takdir ve tebrik ederiz. Tasarın lehine rey verirken bu kabil suçları işliyenlerin bir daha bu yolda görünmemelerini ve emsallerine de iyi bir misal teşkil etmelerini milletvekili olarak kendilerinden istemek hakkımızdır.”(7. Dönem 24. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 332)

5.6.6. Ali Şefik ÖZDEMİR -CHP

7. Yasama döneminde herhangi bir faaliyetine ulaşamamıştır.

5.6.7. Memet ŞAHİN (Hafız Memet ŞAHİN) ---CHP*

5.6.7.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

7.dönemde Pazarcık ilçesinin Gaziantep'ten alınarak Maraş'a bağlanması kanun teklifinde yaptığı konuşma sayfa 358 de verilmiştir.

5.7. VIII. TBMM (1946-1950)

5.7.1. Ömer Asım AKSOY

5.7.2. Cemil ALEVLİ

5.7.3. Aşir ATLI

5.7.4. Cemil Saît BARLAS

5.7.5.Muzafer CANBOLAT

5.7.6.Bekir Sıtkı KALELİ

5.7.7.Abdurrahman MELEK

5.7.1. Ömer Asım AKSOY -CHP

5.7.1.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

“Gaziantep Milletvekili Ömer Asım Aksoy ve Cemil Said Barlas'ın Hasankeyf tütününün 1944 yılı mahsulünden İhraç Vergisi alınmaması hakkında kanun teklifi ve Bütçe ve Gümrük ve Tekel Komisyonları raporları (2/67) : (8. Dönem 10. Cilt 43. Birleşim - Sayfa 160)

Hasankeyf tütününün 1944 sayılı mahsulünden ihraç Vergisi alınmamasına dair Kanun Münasebetiyle sözleri:

ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) “Efendiler; bu teklifin sahiplerinden biri olarak bendenizde Heyeti Aliyenize birkaç cümle ile maruzatta bulunmama müsaadenizi rica edeceğim.Biraz evvel Muammer Aalakan arkadaşımız tütün dâvasının müşterek dertlerinden bahsettiler ve Bakanlığın bu hususta alması lâzımgelen tedbirlerinden bahsettiler. Konumuz bu olsaydı bizimde gene Hasankeyf tütünlerine dair kendileri gibi dileklerimiz elbette bulunacaktı. Fakat biz Muammer arkadaşımızın buyurdıkları şekilde tütün fiyatlarının düşmesinden dolayı düşük fiyatlara bir çare bulunması teklifinde bulunmuyoruz. Biz ne 1945, ne 1946, ne 1947 seneleri tütün fiyatlarından bu kanun teklifimizde şikâyet etmemekteyiz, bu, ayrı bir mevzudur. Hattâondan evvel 1943, 1942, 1941 senelerinde bahsetmiyoruz, bizim bahsettiğimiz şey, yalnız 1944 senesi ihracat vergisinin alınmasıdır. Meseleyi daha iyi izah edebilmek için teklifimizin ana hattını arz edeyim. Efendim, bu Hasankeyf tütünleri memleketimizde yalnız Gaziantep’de yetişir ve nev’i şahsınamahsus bir tütündür, memleket dâhilinde bîr dirhem dahi sarfiyatı yoktur. Gaziantep’de buna Deli Tütün derler, nikotini gayet fazladır, içmeye müsait değildir. Bunun hepsi dışarıya ihraç edilir. Dışarda da bunun biricik pazarı Mısır’dır. Mısır’da, bunları alıyorlar, balla bir takım muamelelere tâbi tutuyorlar, çiğnemek suretiyle veya şu ve bu şekilde kullanıyorlar. Bu bizim Hasankeyf tütünleri minelkadim Mısır’da: fevkalâde rağbet bulmuş bir tütündür. Son harb

yıllarında bizim tütünlerimizin vesaiti nakliye güçlüğü yüzünden ihraç edilememesi dolayısıyla Mısır pazarları büyük bir sıkıntıda kaldılar. Hasankeyf tütünlerinin yerine ikame edilmek üzere ne gibi mahsullerin bulunabileceğini araştırdılar, neticede Afrika'da Rodezya tütünlerinin bizim tütünler evsafına yakın olduğunu gördüler, teşvik ettiler, Rodezya tütünleri, Mısır'da Hasaykeyf tütünlerinin yerine kaim olmaya başladı. 1944 senesinden sonra ihraç vergileri esasen kaldırılmış olduğu için tütünlerimiz üzerine fazla bir şey yüklenmiyordu. 1945, 1946, 1947 seneleri mahsullerin normal şekilde ve yurdun diğer yerlerinde istihsal edilmekte olan tütünlerin mâruz kaldığı müşkülât veya kolaylık derecesinde biz de sevketmeye başladık. Bu hususta bizim bir şikâyetimiz yoktur. Fakat 1944 senesi mahsulü üzerinde ihracat vergisi mükellefiyeti hâlâ bakidir. Bizim bu tütünler Ziraat Bankasına ipotek edilmiştir, küçük tütüncüler bankadan para alınışlardır. Biraz evvel sayın arkadaşlarımin da izah ettiği gibi bu tütüncüler birleşmiş ve bir Tütün Satış Kooperatifi tesis etmişlerdir, bu kooperatif adına tütünlerini ipotek ederek Ziraat Bankasından para istikraz etmişlerdir. Şimdi müstahsillar bu tütünlerin dört senedir Ziraat Bankasına olan faizi, depo kirası, bilmem sigorta bedeli, bekçi parası ve oradakimemurların ücretini mütemediyen ödemekle mükelleftirler. Senedenberi bu tütünler üzerine bu kadar ağır yük binmiş bulunuyor. Birde İhracat Vergisinin henüz kaldırılmadığı o zamana ait olmak üzere, bu tütünler üzerinde bir mükellefiyet bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında Hasankeyf tütünleri 1944 yılı mahsulü hâlâ ihraç edilememiş bulunmaktadır. Bizim istirhamımız, yalnız 1944 yılına mahsurdur. 1945, 1946 ve 1947 seneleri için birdâvamız yoktur. Tütüncüler bilirler, bunlarıyarısı dört yıldanberi mahvolmuş, külolmuşve birçok zarara uğramıştır. Bu tütünler hakkında derhal âdilâne bir karar alınmasını, hiç olmazsa geri kalanının kıymetlendirilmesini istiyoruz. Denilebilir ki; bunun İhraç. Vergisi muhakkak surette verilmelidir. Bu takdirde bu tütünler ihraç, edilemeyecek ve bu suretle de Hükümet bu parayı alanuyaeaktır, nitekim şimdiye kadar alamamıştır. Bu vergi 50 - 60 bin lira tutuyor. Fakat bu vergi affedilir de bu tütünler ihraç edilirse memlekete 700 - 800 bin liralık döviz girecek ve müstahsil ferahlık hissedecektir. Arzettiğün gibi; iki şıktan birisini intihap etmek mecburiyetindeyiz. Hükümet, bu tütünler ihraç, edilmedikçe bir para alınmayacaktır. Üstelik tütünler de olmaktan kurtaracak olan teklifimizin kabulünü rica ederim. Bizim teklifimizle Muammer

arkadaşımızın istediklerinin alâkası yoktur.''(8. Dönem 10. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 231)

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim; Gaziantep’den ihraç edilmekte olan Hasankeyf tütünlerinin 1944 senesine ait İhraç Vergisinden muafiyetine dair bir kanun teklifinde bulunmuştum. Bu kanunun müzakeresi sırasında, geçen celsede Sayın arkadaşım Muammer Alakant çıktılar, kendilerinin bu kanuna ek bir teklifi olduğunu söylediler. Usul bakımından o hâdise ile bu hâdisenin bir alâkası yoktur. Çünkü Hasankeyf tütünü mahsulü Türkiye dâhilinde istihlâk edilen bir mal değildir, yalnız; ihraç metaıdır. Türkiye’nin tütün politikası ile, tütün fiyatları ile alâkası yoktu. Cins ve mahiyet itibariyle tamamen birbirinden ayrı olan iki mahsul hakkında bir kanun tasarısında aynı suretle, aynı hükümleri koymaya imkân olmadığından, mahiyeti tamamen ayrı olan, içilecek değil, çiğnenceek olan bu tütünün ihraç Vergisi muafiyetinin bir an evvel te-minini rica ederim. Çünkü bu, bin kadar fakir müstahsile taal-ûk etmektedir. Sayın Tekel Bakanının; bunun diğer tütün. mevzuu ile alâkası olmadığı hususunda bizi tenvir buyurmasını da rica ederim.* (8. Dönem 10. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 226)

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar; Yüksek Huzurunuzda getirdiğim teklifin mevzuu dışı bir konuşmaya yol açmasından ve sebep olduğum bu yorulmanızdan dolayı muhterem Heyetinizden özür diliyorum. Arkadaşlar; bizim getirdiğimiz kanun teklifi Hasankeyf tütününe taallûk etmektedir. Hasankeyf tütününden 1944 senesinde elde mevcut stoku, Antep’de bostancı dediğimiz fakir müstahsılların kurduğu bir kooperatife aittir ve bunlar tüccar olmayı, bankadan kredi alıp, tütün üzerinde spekülasyon yapmak gibi bir harekette bulunmadıkları için, müstahsilin alın terinin zararınadır. Bu tütünlerin; miktarı tesbit olunmuş, tartısı, okkası belli ve ihraç vergisi de 50 - 60 bin lira tutar. Bunda emek erbabının beklemeye tahammülü yoktur, teklifimiz onu bir yükten kurtaracak bir mevzudur. Mısır piyasasında tütünlerimiz rekabete mâruz kalmaktadır, bizim dâvamız, 1945, 1946, hattâ 1947 sereleri için değildir ve bunları mevzubahis etmiyoruz. Hükümetten, tütün sipekülasyonu, tütün piyasasındaki değişiklikler dolay isiyile birşey istemiyoruz; istediğimiz; kanun tasarısındaki mevzubahis olan kısma maksurdur. Ticaretle, tüccarla alâkadar olmıyan, yalnız kooperatifle ve binnetice bostancı dediğimiz fakir çiftçiyle ilgili bir mevzudur. Heyeti Celilenizden rica ediyorum;*

ben, şu veya bu şahsın veya herhangi bir suretle muayyen bir zümrenin kazancına taallük eden bir hususun, tetkik edilmeden, benim teklif ettiğim bir kanun mevzuuna eklenmesini kabul edemem. Binaenaleyh Heyeti Celileden rica ediyorum, umumi tütün mevzuu ayrı bir meseledir. Bizimki; Hasankeyf ismindeki bir nevi, içilen değil, çiğnenen tütün, mevzuuna maksut olan bir tekliftir. Bu mevzuun Heyeti Celilece ayrıca ele alınması zaruridir. Hükümetin tütün politikası icabı diğer tütünler işini ayrıca ele alması lâzımdır, isterlerse 1944 senesine ait olarak ihracat vergisi risturu yaparlar, istemezlerse yapmazlar. Bunun bizim mevzulunuzdan ayrı olarak, gerekirse mütehasısları dinliyerek ayrı bir kanunla gelmesini rica ediyorum. Tekrar ediyorum, bizimki; bostancı denilen ve eliyle, eapasiyle tarlada çalışan müstahsillaîn, 50 - 60 bin lira tutan bu ihracat vergisi hakkında Yüksek Heyetinizin bir karar vermesidir. Maruzatımız budur.” (8. Dönem 10. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 230)

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim. bendeniz söz almışken, bilâhara arkadaşlarım benim de fikirlerimi ifade edecek şekilde konuştukları için sözden vazgeçmiştim. Fakat Muammer Alakant arkadaşım tekrar kürsüye gelerek Hasankeyf tütünleri müstahsillanyile diğer tütünler müstahsillarmm vaziyetlerinin birbirine benzediğini söyledikleri için bir noktanın aydınlatılmasında fayda gördüm, Hasankeyf tütünü müstahsilleri 1944 mahsulü bu tütünleri niçin satamadılar, bunu aydınlatacağım. Bu müstahsillar, Birinci Cihan Harbinden evvel, eskidenberi muntazaman bu Hasankeyf tütünlerini istihsal ederlerdi. Hattâ, daha eskiye giderek muntazaman bu tütünü istihsal ederler ve Mısır'a ihraç ederlerdi. 200-300 aile bunu meslek ittihaz ederek geçimlerini buna bağladıklarını ve ellerinden başka bir şey yapmak gelmediğini tebarüz ettiririm. Şimdi, bu harb içinde bir kooperatif halinde bu müstahsillar toplandılar. Bir de Tütün İhracat Birliği namında bir birlik kurdular. Tekel Bakanlığının alâkadar olduğu Tütün Limited Şirketi namiyle bir şirket vardır. Birlik, ihracatı bu limited şirketi vasıtasıyla yapıyordu. Bu limited şirket elindeki meşrup tütünleri Mısır'a da sattığından ve harb içinde satış için müşkülât çektiği için Hasankeyf tütünü almak için müracaat eden alıcılara mesela, 5 balya Hasankeyf tütünle beraber 50 balya da meşrup tütün almasını şart koştı. Müşteri 5 balya Hasankeyf tütün verdiğinde, bunun karşısında 50 balya da diğerinden alırsan veririm aksi halde vermem denmiştir. Halbuki o müşteri Hasankeyf tütününün

müşterisidir, işini ona göre tanzim etmiştir, bu tütünü balla ve saire ile karıştırıyor macun yaparak satıyor, sigara fabrikası yoktur. Bu yüzden bizim Hasankeyf tütünleri satılamaz hale gelmiştir. Bu tütünleri diğer tütünlerle bir görmek, aynı zaviyeden mütalâa etmek yerinde olmaz. Bahusus bu tütünlerin Türkiye dâhilinde katıyen alıcısı yoktur ve Türkiye dâhilinde hiç sarfedilmez. Bunu öteki tütünlere benzeterek bu kanun tasarısını reddederseniz, 7-8 yüz bin lira kıymetinde olan bu tütünler mahvolup gidecektir, zaten bir taraftan da bozulmaya başlamıştır. Binaenaleyh bu kanun tasarısının kabulünü rica ederim.”(8.Dönem 10.Cilt 42. Birleşim - Sayfa 234)

Gelir Vergisi Kanunu Münasebetiyle sözleri:

ÖMER ASIM AKSOY(Gaziantep) *“Efendim, burada en az geçim indirme tabirinin bir takım yanlış manalara çekildiği görülüyor, bütün mükellefler bunu en az geçim tayin eden bir had olarak telâkki edecekler. Acaba Komisyon, gerek bu başlığı ve gerek madde içerisindeki bu tabiri geçime yardım indirimi olarak tashih etmezler mi ? Bu takdirde bu gibi yanlış mânalara çekilmeyeceğini zannediyorum.”(8. Dönem 18. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 331)*

5.7.1.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Gaziantep Milletvekili Ömer Asım Aksoy'un, Özel İdarelerin programlı olarak okul yaptırma işini sağlamak için ne düşünüldüğüne dair olan soru önergesi ve Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun yazılı cevabı (6/353):

ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) *“Gaziantep Milletvekili Ömer Asım Aksoy'un, Özel İdarelerin programlı olarak okul yaptırma işini sağlamak için ne düşünüldüğüne dair olan sorusuna Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun cevabı Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Aşağıdaki soruların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim: Şehir ve kasabalardaki ilkokul binalarının ihtiyacı karşılayamadığı, hattâ bu yüzden bâzı yerlerde çocuklarımızın okula kabul edilememek tehlikesine mâruz buldukları görülmektedir. Bu durum karşısında: 1. özel idarelerin okul yaptırma işiyle programlı olarak meşgul olmalarını sağlamak için Bakanlık ne düşünmektedir 2. özel idarelerin takatleri, ihtiyaç nis-petinde okul yaptırmaya kâfi geliniyorsa Bakanlığın bu hususta aldığı başka bir tedbir var mıdır?(8. Dönem*

19. Cilt 92. Birleşim - Sayfa 755/8. Dönem 20. Cilt 103. Birleşim - Sayfa 522)

5.7.1.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

33 Vatandaşın İran hududunda kanun hilafı öldürdükleri iddiası Münasebetiyle meclis soruşturması açılmasına dair olan önerge hakkında sözleri:

GEÇİCİ DİLEKÇE KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) “Sözüme başlamadan önce, arkadaşım Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın’ın, Geçici Dilekçe Komisyonunun, evvelâ kararı, ondan sonra da bu iş üzerinde tanzim ettiği rapor aleyhine itirazını tazammun eden, bir şey söylememiş olduğunu kaydetmek isterim. Anayasa ile tahtı zamana alınmış olan, vatandaşın can, mal, ırz masuniyetine karşı arkadaşımın gösterdiği hassasiyet, bütün Meclisin temayülü gibi ve Anayasanın emrettiği şekilde Geçici Dilekçe Komisyonu ile, Dilekçe Komisyonu tarafından da gösterilmiştir. Müsaadenizle şimdi arzedeceğim. Arkadaşımın talep ettiği şeylerin bizim kararımızda ve raporumuzda kemali ile yer bulmuş olduğunu şimdi izah edeceğim. Evvelâ hâdiseyi kısaca ailedeyim: Van ilinin Özalp ilçesinin hudut mıntakasinda 32 vatandaşımızın öldürülmesiyle nihayetlenen bir hâdise olmuştur. Bu hâdise Meclise intikal etmeden evvel ilk defa Hudut Tabur Kumandanlığım, Van mıntaka Komutanlığına, Alay Komutanlığının ve Özalp Kaymakamlığına yazdığı bir rapordan anlaşılıyor. O raporu arkadaşımız biraz evvel okudu. Hâdise 26 Temmuzla 31 Temmuz arasında vukua gelmiştir. 1943 Raporda deniliyor ki, huduttan içeriye sızan İran şakilerine yataklık etmekten suçlu olarak nezaret altında bulundurulmuş 32 vatandaşı bu eşkiyanın hangi geçitlerden geldiklerini bize göstermeleri için Kaymakamlıktan aldık hududa götürdük, hudutta geçit yerlerini bize göstermelerini istedik. Onlar bize, bizce malûm, olan bâzı geçitleri gösterdiler. Nihayet Çaldıran mıntakasının Çilli mevkiine geldiğimiz zaman hudut dışından ateş açıldı bu 32 vatandaş da tanen bizim faallerimizin hayvanlarına binerek, kısmen yaya olarak öbür tarafa geçmek istediler. Bu sırada gerek öbür taraftan açılan ateş gerekse bizim kıtalarımız tarafından açılan ateş arasında kaldılar ve kamilen imha edildiler, deniliyor. Bu, 266 ncı Alayın 2 nci Tabur Komutanının verdiği, rapordur. Bu rapora. müsteniden Üçüncü Ordu Müfettişliği 13 Ağustos 1943 tarihinde Genelkurmay’a keyfiyeti

bir raporla bildirmiştir. Bundan sonradır ki, Meclise bir şikâyet vâki olmuştur. ismail özay isminde bir vatandaş diyor ki: içerisinde benim iki kardeşim de dâhil bulunan 32 vatandaş, tasvir edilen şekilde hududa götürülmüş, orada imha edilmişlerdir. Bu mesele hakkında şikâyetim vardır, tahkik edin müsebbiplerini tecziye edin. Benim kardeşlerimden birisi yaralı olduğu halde karşı tarafa geçmiştir, hâlen sağdır. Onu affedin ve bu tarafa geçirilmesini sağlayın. Aynı meseleden dolayı beş vatandaş mahkemeye verilmiş neticede beraat etmişlerdir. Eğer benim kardeşim de mahkemeye verilmiş olsaydı beraat edeceklerdi. Şundan da anlaşılıyor ki, bu 32 vatandaş suçsuzdur. Dilekçe Komisyonu meseleyi hassasiyetle takip ederek evvelâ Adalet ve İçişleri Bakanlıklarına, sonra Millî Savunma Bakanlığına yazmıştır. Adalet Bakanlığından gelen cevapta deniliyor ki, « Adalet makamlarına bu 32 vatandaş hakkında bir müracaat olmamıştır. Yani bu 32 vatandaşın öldürülmesi hâdisesi bizim adli makamlara intikal etmemiş, ancak beş vatandaş eşkiyaya yataklık etmesinden dolayı suçlu olarak mahkemeye verilmiş, bunlar da yargılama neticesinde beraat etmişlerdir. Dilekçe Komisyonundan tekrar Adalet Bakanlığına yazılıyor: Mesele nedir, niçin öldürülmüşlerdir, kimler tarafından öldürülmüşlerdir, tahkik edilsin, deniyor. Adalet Bakanlığının ikinci yazısında deniliyor ki, bu 32 vatandaş eşkiyaya yataklık ettikleri için idari makamlar tarafından Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18 nci maddesine göre nezaret altına alınmışlardır. Bunun üzerine tabur komutanlığı eşkiyaların geçit noktalarını göstermeleri için bunları hududa götürmüştür. Ondan sonra bildiğimiz hâdisе vukuagelmiştir. Askerî şahıslar tarafından askerî vazifelerinin ifası sırasında vukuagelmiş olan bu hadiseye sivil adalet makamlarınca el konulmasına kanuni mesâğ görülememiştir, diyor. İçişleri Bakanlığı cevap veriyor: Hâdiseyi hikâye ettikten sonra diyor ki, hâdisе askerî şahıslar tarafından askerî vazifelerinin ifası sırasında vukuagelmiş olduğu için daha ziyade Millî Savunmanın ve Genelkurmay Başkanlığının cevap vermesi lâzımdır. Millî Savunma: Bakanlığından cevap geliyor. Onda da hâdisе bildiğimiz şekilde hikâye edildikten sonra deniyor ki; « Bu hâdisе 13 Ağustos 1943 tarihinde Üçüncü Ordu Müfettişliğinin bir raporu ile Genelkurmay'a bildirilmiştir. Genelkurmaydan bu defa sorduk; bize verilen cevapta. Üçüncü Ordu Müfettişliğinin raporunda tasvir edilen şekle göre bu hâdisе haklımda takibat yapılmasına lüzum görülmemiştir, deniyor. Genelkurmayın bu işarını, Millî Savunma

Bakanlığı Dilekçe Komisyonuna bildiriyor, Dilekçe Komisyonu işi burada bırakmıyor. Genelkurmayın, bu şekilde takibata lüzum görmemesini kâfi bulmuyor, tekrar Millî Savunmaya soruyor, diyor ki, hâdisenin şekli cereyanına göre burada bir suç olduğu anlaşılmalıdır, işi tahkik edin ve suçlu hakkında kanuni işleme tevessül edin. Bu arzettiğim meseleleri arkadaşım, şu şekilde gösteriyor: Güya Dilekçe Komisyonunca iş, lâyük olduğu ehemmiyetle nazarı itibara alınmamıştır. Halbuki Komisyon verilen bir kararın tatmin edici olmadığını görmüş ve bunun üzerine tahkikatın tamik edilmesini ve suçlunun meydana; çıkarılmasını ısrarla istemiştir, işte Dilekçe Komisyonunun bu ısrarından sonradır ki, Millî Savunma Bakanlığı bâzı muhaberattan sonra; bundan evvel bir soru münasebetiyle Millî Savunma Bakanının da izah ettiği veçhile, tahkikat açılmasını emretmiştir ve adlî tahkikat şimdi devam etmektedir. Bundan evvel Geçici Dilekçe Komisyonunun vermiş olduğu karar malûmu âlinizdir, bir ay kadar evvel sayın üyelerle tevzi edilmişti. Orada geçici Dilekçe Komisyonunun verdiği rapor iki fıkrayı ihtiva ediyor. Kararın birinci fıkrasında hâdise hikâye edildikten sonra işin askerî adlî kaza mercilerine intikal etmesi dolayısıyla Komisyonca yapılacak bir iş kalmadığına karar verilmiştir. İkinci fıkrada Komisyon diyor ki, aradan hu kadar zaman geçtiği halde üzerinde hassasiyet gösterilmeyerek işi şimdiye kadar tehir etmek ihmal suçu teşkil eder, ihmali görülenler kimler ise bunlar hakkında tetkikat yapılsın ve haklarında takibatı kanuniyede bulunulsun. Geçici Dilekçe Komisyonunun verdiği bu kararın her iki fıkrası da zannediyorum ki, arkadaşlarımızın arzu ettiği şeyleri tamamiyle ihtiva etmektedir. Bir defa vatandaşın can emniyetine karşı vukuagelmış olan tecavüzün adlî merciler tarafından takibe tâbi tutulmasına karar verilmiş bulunmaktadır. İkincisi; Geçici Dilekçe Komisyonu daha ileri gitmiştir, demiştir ki, şimdiye kadar bu iş çok gecikmiştir, bunu kimler geciktirmişse onlar hakkında da takibat yapılsın. Arkadaşlar; bundan daha ileri ne istenebilir. Arkadaşım buyurdular ki, Komisyon Meclis soruşturması istememiştir. Meclis hassasiyet göstererek bunu istesin. Komisyonun Meclis soruşturması istemesi için bu defaki raporumuzda sarahaten belirttiğimiz gibi suçluların kimler olduğunun ayrı ayrı belirmiş olması icabeder. Şu şu şahısların veya Bakanların suçlu olduğunu görüyoruz, bunlar hakkında Meclis soruşturması açılsın dememiz iktiza ederdi. Halbuki hâdisenin şimdiye kadar yapılmış olan tahkikatından edindiğimiz

kanaate göre suçluların kimler olduğu meydana çıkmamıştır. Bizim kararımızda Meclis soruşturması açılmasın diye nefyedici bir hüküm yoktur; Fakat Meclis soruşturması açılсын diye iltizamkâr bir şey de yoktur. Biz diyoruz ki, tahkikat yapılsın kimler suçlu ise tebeyyün etsin, ondan sonra Meclis soruşturması icabederse tabii yapılacaktır. İşte bizim kararımızın mahiyeti budur ve halen tahkikatın bu şekli ile Meclis Soruşturması açılmasına, imkânı kanuni yoktur. Çünkü suçluların kimler olduğu henüz tavazzuh etmemiştir. Netice itibariyle arkadaşımın arzusu bendenize hâsılı tahsil gibi görünmektedir. Yani arkadaşımın ifadelerinde beyan ettikleri vatandaşın can emniyetine vâki olan taarruza karşı adlî mekanizma harekete geçmiştir. Adlî mekanizma harekete, geç tikten sonra zaten bu iş üzerinde Meclisi Âlinin ve Komisyonun tevakkuf etmesine kanuni imkân yoktur. Bu husustaki mesnedi de arzedeyim: Sayın arkadaşların malûmudur ki Anayasanın 8 nci maddesinde «Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.» denilmektedir. Meclisi Âli ve onun namına hareket eden komisyon bu meseleyi bir mahkeme gibi yargılamak hakkını haiz değildir. Meclisi Âlide, yaşama erki ve yürütme erki memzuç olarak bir çok ahvalde vardır. Fakat Anayasa yargılama hakkım müstakillen mahkemelere bırakmıştır. Hattâ bu hususta bir de Meclis kararı vardır. müsaadenizle onu da arzedeyim: 311 sayılı Meclis Kararında doğrudan doğruya mahkeme ile ilgili ve mahkemeden çıkmış hükme bağlı bir iç hakkında, Dilekçe Komisyonu karar vereme denmektedir. Binaenaleyh iş adli kazaya intikal ettikten sonra bunun Meclis ve Komisyonunda görüşülmesine İmkân yoktur. Kararı beklemek zarureti vardır. Bundan başka Dilekçe Komisyonu işin uzamasından tevellüt eden ihmal hususuna büyük hassasiyet göstererek ihmali görülenler hakkında da takibatta bulunmayı karar altına almıştır. Bu itibarla arzuları tamamiyle yerine gelmiş durumdadır. Raporumuzda izahı istenen başka cihet varsa onu da izah edeyim, raporumuzun kabul edilmesini rica ediyorum.”

GEÇİCİ DİLEKÇE KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÖMER ASİM AKSOY (Gaziantep)“Efendim; arkadaşımız idari makamların da bu işten mesul olduğunu, buna niçin cevap vermediğimi soruyorlar. Sonra belki ihmal değildir de daha ağır bir şeydir diyorlar. Bir de içtüzüğün 177 nci maddesine göre Meclis doğrudan doğruya soruşturma yapsın diyorlar. Her üçü hakkında da komisyonun

düşüncelerini arzedeğim. Halen tahkikata başlanmış bulunmaktadır. Tahkikat açıldıktan sonra idari mercilerde bulunan kimselerin de biç suçu varsa meydana çıkar. Suç ihmal mi, vazifeyi suiistimal mi, bundan daha ağır bir suç mu, bunu şimdiden tâyin etmeye imkân yoktur; Kendileri de bir hukukcu olmak sıfatıyla bilirler ki; cürmün vasfı tahkikat ilerledikten sonra belli olur. Binaenaleyh biz «ihmali görülenler hakkında tahkikatta bulunulsun» diye karar verilirse bunun manası şu demek değildir; eğer suç ihmal değil de suiistimal ise bunlar hakkında birşey yapılmasın. Cürmün vasfı ancak tahkikat ile tebellür edecektir. İhmal değilde ve vazifeyi suiistimal şeklinde tecelli ederse ona göre hüküm verilecektir. içtüzüğün 177 nci maddesi mucibince Meclisin doğrudan doğruya tahkikat yapmasını istediler. Bizim Komisyon bu tahkikat için Meclisçe hususi bir komisyon teşkiline karar vermedi. Komisyonun kanaati şudur ki; İm iş hakkında önce Başbakanlıkça geniş mikyasta tahkikat yapılacak, suçlular meydana çıkarılacak, ondan sonra kanuni icap yerine getirilecektir. Eğer Meclisi âli arzu ederse, tahkikatı kendisi yapar. Fakat Komisyon bu kanaatte bulunmadı. Bunu, doğrudan doğruya Başbakanlığa yazacağı bir tezkere ile, tahkikatın yapılmasını ve o yolda suçluların meydana çıkarılmasını uygun buldu. Bu noktada Yüksek Meclisiniz hakemdir. Arzu buyurursa, tahkikatı bizzat kendisi yapar, yine arzu buyurursa Komisyon kararını uygun görür ve teklif ettiğimiz şekilde tahkikat yapılır. Buyurdukları üç nokta hakkında cevaplarım bundan ibarettir.”

GEÇİCİ DİLEKÇE KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÖMER ASIM AKSOY (Gaziantep) “Efendim; arkadaşımız Komisyon Sözcüsünün bir ciheti aydınlatmadığın söylediler. Dosyada yani, bizim elimizde bulunan evrak içerisinde Kaymakam hakkında takibatta bulunulmuştur, şu karar verilmiştir, bu karar verilmiştir diye bir malûmat yoktur. Komisyon bu hususta bir şey bilmemektedir Ve bunun için Meclisi Âliye bir şey söylememiştir. Nasıl ki, halen de bilmiyoruz ve biz hâdisede ihmali görülen kimlerse haklarında kanuni takibat yapılsın diyoruz.”(8. Dönem 15. Cilt 34. Birleşim - Sayfa 149:152)

Milletvekilleri seçimi Kanunu Münasebetiyle sözleri:

ÖMER ASIM AKSOY(Gaziantep)“Birinci fıkrada 51 nci maddede yazılı yasaklan ihtiva edemezler ibaresi gayet tuhaf bir ibaredir. Türkçeye uymuyor, âdeta yasak hüküm burada tatbik edilmez

gibi bir mâna çıkıyor. Halbuki yasak hükümlere tâbidir, şeklinde olacaktır. İlân mahiyetindeki matbualar 51 nci maddede yazılı yasak hükümlere tâbidir. Çünkü 51 nci maddede yazılı yasakları ihtiva edemez dediğine göre ve 51 nci maddede Türk bayrağı, dinî ibareler, Arap harfleri ve her türlü resim bulundurulması yasaktır dediğine göre, burada dinî ibareler ve saire bulunur mânası çıkar.”(8. Dönem 24. Cilt 42. Birleşim - Sayfa 303)

5.7.2.Cemil ALEVLİ-CHP

5.7.2.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Kazanç, muvazene ve iktisadi buhran vergileri hakkında kanunların bazı kelimelerinin değiştirilmesine dair Kanun Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; 1890 sayılı İktisadi Buhran ve 1980 sayılı Muvazene Vergisi ve 2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanunlarının bazı hükümlerini değiştiren tasarı görüşülürken işçi ücretlerine temas eden nokta üzerinde kısaca duracağım. Bu tasarıda 200 kuruşa kadar yevmiye alan işçilerin bu vergilerden muaf tutulması derpiş edilmiştir. Bendeniz bunu kâfi bulmamaktayım. Bugün içinde bulunduğumuz şartlara göre zaten bugün emri bulunan Kazanç Vergisi Kanunu 80 kuruşa kadar yevmiye alan işçilerin Kazanç vergisinden muaf tutulmalarını tahti temine almış bulunuyor. Bu 80 kuruş o vakit için yani bu kanun kabul edildiği vakit, asgarî yevmiye olarak kabul edilmişti. Halbuki bugün asgarî işçi yevmiyesi, hepimizin bildiği veçhile 2,5-3 lira arasında bulunmaktadır, işçilerimiz her bakımdan himayeye muhtaçtır. Ve işçilerin bugün içinde çalıştıkları ağır şartları göz önüne alarak Yüksek Meclisten bu 200 kuruşun 250 kuruş olarak kabul buyrulmasını rica ve istirham ediyorum. Bunun için bir de önerge takdim ediyorum, bu önergemin de kabulünü rica ediyorum. Bu münasebetle Sayın Maliye Bakanı bundan altı ay evvel yine bu mevzu üzerinde mâruzâtta bulunduğum zaman verdikleri bir cevabı vardı, bunu hatırlatmayı faydalı buldum. O vakitki maruzatıma cevaben demişti ki, arkadaşımız noktai nazarında haklıdır, bunu ilk fırsatta nazarı itibare alacağız. Bunu da ilâveten arz ediyorum.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim; Sayın Hulusi Oral arkadaşımız dediler ki, işçi yevmiyelerinin muafiyet haddini iki

liradan 2,5 liraya çıkarırsak altı milyon lira fark eder.Bunu 2,5 lira için değil de, 3 veya 3,5 lira olduğu zaman için mevzuu bahsetmişlerdir.Bu kadar fark etmese gerektir.Esasen bunun Gelir Vergisiyle bir alâkası da yoktur.Sonra Gelir Vergisinde Komisyonca evli işçilerin 2,5 lira, çocuklu işçilerin de üç lira olarak muafiyeti kabul edilmiş bulunmaktadır.Onun için bu 2,5 liranın fazla olmadığı kanaatindeyim.”(8.Dönem 6.Cilt 71.Birleşim-Sayfa138-139-140)

Ekonomi Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; Ekonomi bütçesi görüşülürken yurdun muhtelif yerlerinde teşekkül etmiş olan dokumacılar kooperatifine temas edeceğim. Yalnız vakit geçtiği için kısa keseceğim. Yüksek Meclisin malûmu olduğu veçhile Hükümetimiz aldığı isabetli bir kararla memleketin muhtelif yerlerinde müteferrik vaziyette çalışan ve el tezgâhları üzerinde dokuma imal eden vatandaşları bir araya toplamak suretiyle Dokumacılar Kooperatifi teşekkül etmiş bulunuyor. Bu kooperatiflerin adedi 107 dir. Yanılmıyorsam tezgâh adedi de tahminen 50 bindir. Bu 50 bin tezgâhın faaliyetini temin için bunlara yardımcı olarak lüzumu olan boyacı, tarakçı, çözücü ve saire gibi elemanları da ilâve edersek yüz bini bulur. Yani yüzbin Türk ailesi bu suretle geçi-mini temin etmiş bulunuyor demektir. Bu çalış-kan ve sankatkâr vatandaşlar harb devresi için-de memleketin muhtaç olduğu, şiddetle muhtaç olduğu pamuklu ihtiyacını gidermek için çalışmışlardır ve yevmiye takriben 500 bin metre pamuklu dokuma vermişlerdir. Bunlar daha fazla da verebilirdi. Yalnız ihtiyaçları olan iplik temin edilemediği için bu kadar vermişlerdir. Yoksa bir milyon metre dokuma verebilirlerdi. Bu güzel hizmeti yapan ve bu kadar mühim bir vatandaş kitlesini içine alan kooperatiflerin harb devresi sonundaki vaziyetleri ne olacak? Asıl temas edeceğim nokta burasıdır. Malûm olduğu üzere bugün değilse bile önümüzdeki zaman içinde imal ettikleri dokumalardan daha ucuz ve daha iyi mümasili pamuklu dokumalar memleketeye gelebilecektir. Vatandaşların bu vaziyet karşısında durumları ne olacaktır. Benim kanaatıma göre bunlar bugünkü şerait içinde yaptıkları bu malları satamıyaeak duruma girecekler ve belki de dağılma tehlikesiyle karşı karşıya geleceklerdir. Sayın Ekonomi Bakanımızdan ricam bu müşkül vaziyet tahaddüs etmeden ev-vel bu vatandaşların, bu kooperatiflerin durumunu gözönünde tutarak alınması icabeden tedbirlerin bugünden alınmasını rica edeceğim.

Çünkü müşkül vaziyet tahaddüs ettikten sonra alınacak tedbirlerin bir faydası olmaz. Bu mevzuda hatırıma gelen bir iki noktayı arzedeceğim. Bu kooperatiflerin her sene kendi kârlarından ayır-mış oldukları miktarlardan müterakim sermayeleri vardır, bu sermayelerle Ekonomi Bakanlığı-ğımız bunlara delâlet ederek yurdun mütekâsif dokuma tezgâhları bulunan mintakalarda çözgü, boya, apre kısımlarını ihtiva eden birer san-tral tesis ettirirlerse ve bunlara ucuz ve basit cinsinden otomatik tezgâhlar temin etmek su-retiyle cihazlandırılırlarsa hem bunları bir dere-ceye kadar rasyonel çalışmak yoluna sevkemiş olurlar, hem de çıkardıkları dokumalar nefa-set ve kalite bakımından memlekete ithal edile-cek mümasilleri ile kıyaslanabilecek bir duruma gelmiş olur. Bu münasebetle, bu kooperatiflere verilen ipliklerin de âdilâne tevzi edilmediği hakkında bazı şikâyetler oluyor, onu da arzetmek isterim. Misal olarak, birçok vilâyetlere ayda tezgâh başına beş paket iplik verilirken bazı vilâyet-lere üç paket verilmiş olduğu ve bu meyanda Gaziantep 'in de bulunduğu iddia edilmekte ve bu maksatla Gaziantep Kooperatiflerinin ait oldu-ğu makama müracaat ettikleri bildirilmektedir. Bu cihetin de nazarı itibare alınarak tashih bu-yurulmasını rica ediyorum. Son bir nokta olarak; Karabük'te milyonlar sarfiyle bir Demir ve Çelik Fabrikası kurmuş bulunuyoruz. Memleketin istikbali bakımından çok önemli olan bu müessesenin sanayi sahamızdaki kalkınmamız bakımından da bu kadar önemli olan sanayi ve ziraaatta kullanılan 3, 5, 8, 10 ilâahir beygirlik basit motörler imâl eden bir fabrika ile teşhiz edilmesi çok yerinde olur kanaatındayım bu vatandaşların Bu kurulacak küçük fabrika, ilerideki millî kalkınmamız bakımından tasavvur ettiğimiz ve kurmak niyetinde bulunduğumuz ağır sana-yiin bir çekirdeğini teşkil edebilir. Çünkü ma-lûm olduğu veçhile ağır sanayi birdenbire ku-rulamaz. Bunun kurulabilmesi için müsait bir zemin, kalifiye amele usta gibi birçok şeylere ihtiyaç vardır. Bu bakımdan da büyük sanayie bir merdiven teşkil eder. Bu noktayı da Sayın Ekonomi Bakanımızın dikkatine arzederim. Maruzatım bundan ibarettir.”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 521-522)

Maliye Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; Maliye Bakanlığı bütçesi görüşülürken Türk işçisini ilgilendiren bir nokta üzerinde sayın Maliye Bakanımızdan bir ricada bulunmak için söz

almış bulunuyorum. Bu fırsattan istifade ederek Millî Sanayiimizin temel taşı olan Türk İşçisini her bakımdan geliştirmek ve onları lâıyk oldukları refah seviyesine bir an evvel ulaştırmak maksadiyle hükümetimizin almış olduğu muhtelif himaye tedbirlerini bu kürsüden şükranla anmağı bir vazife bilirim. Az yevmiye ile geçinen işçilerimizi himaye maksadiyle harbten önce Yüksek Meclisin kabul buyurduğu bir kanun gereğince 120 kuruşa kadar yevmiye alan işçilerin 80 kuruşu kazanç vergisinden muaf tutulduğu malûm olan bir keyfiyettir. Bu kanun yapıldığı sırada asgari amele yevmiyesi altmış kuruş olduğuna göre işçilerimiz bu muafiyetten istifade etmek suretiyle Yüksek Meclisin istihdaf ettiği himayeye mazhar oluyorlardı. Fakat harb senelerinde ve bugün dahi içinde bulunduğumuz şartların icabı olarak evvelce 60 kuruş alan amele 250 kuruş yevmiye almakta olduğuna göre hiçbir amele mevzuubahis muafiyetten istifade edememektedir. Başka kelime ile ifade edilirse Kazanç Vergisi Kanununun arzettiğim bu muafiyet maddesi işlemez bir hale geldiğinden işçilerimiz ıstırap duymaktadırlar, Maliye Bakanlığının son zamanlarda Yüksek Meclise tevdi etmiş bulunduğu yeni Kazanç Vergisi Kanun tasarısını ben de tetkik ettim. İçişlerimizi çok yakından alâkadar eden bu mevzua dair bir şeye rastlamadım. Sabahtan akşama kadar iki buçuk, lira yevmiye ile çalışıp bununla ekseriya bir aileyi kulâyemut denecek tarzda geçindirmek; zorunda olan işçilerimiz hakkında Yüksek Meclisin: göstereceği hassasiyete güvenerek bunları arzetmiş bulunuyorum. Binaenaleyh bu yeni Kazanç Vergisi tasarısında içinde bulunduğumuz bugünkü hayathayat şartlarını göz önünde tutarak çok mühim olan bu mevzuda eski kanunun istifdah ettiği manaya tekabül etmek ve bu suretle işçilerimizi her mutat himaye etmiş olmak maksadıyla beş liraya kadar yevmiye alan işçilerin 250 kuruşunun Kazanç Vergisinden muaf tutulması hususunun sayın Maliye Bakanımız tarafından nazarı itabre alınmasını temenni ve rica ederim.”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 361-262)

Ekonomi Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Ekonomi Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle geçen sene bu kürsüden temas ettiğini bir noktaya tekrar kısaca dokunacağım. Geçen hafta içinde Ankara’da. Türkiye Kooperatifler Birliği Kongresi yapıldı. Bazı Milletvekili arkadaşlarım gibi ben de bu kongreye iştirak ettim. Orada şahit olduğum acı bir

noktayı kısaca anlatmama müsaadenizi rica ederim. Bu memlekette 136 aded küçük sanat kooperatifi vardır. Bu kooperatiflerin 50 bine yakın dokuma tezgâhları ve bu tezgâhlara hizmet eden 80 bine yakın işçisi vardır. Bunlar Türk köylüsüne senevi takriben 4 milyon metre pamuklu dokuma suretiyle memlekette en iyi hizmeti yapmış bulunmaktadırlar. Bunlar bugün ne haldedirler? Bilir misiniz arkadaşlar? Teessürle ifade etmek mecburiyetindeyim ki, büyük bir müşkülât içindedirler, ve bir kısmı da dağılmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Bu müşkül durum bazı sebeplerden ileri gelmekle beraber bunların en mühimini ve başta geleni: yaptıkları malları satamamak durumuna girmiş olmalarıdır. Bendeniz bu cihete geçen senede burada temas ederek bu kooperatiflerin mamullerini hariçten gelen yüksek kaliteli daha iyi evsaflı mümasilleri ile rekabet edebilecek duruma koymak için Ekonomi Bakanlığının icabeden tedbirleri almasını rica etmiştim. Aradan bir sene geçtiği halde bu mevzuda hiçbir şey yapılmamış olduğunu görüyoruz . Halbuki bu maksadı temin gayesiyle Ekonomi Bakanlığı bu kooperatiflerden şimdiye kadar üç milyon civarında bir para toplayarak Halk Ban-kasında depo etmiş bulunuyor. Bu paralarla her kooperatife bir fennî tesis yaptırılmak suretiyle imal ettikleri dokumaların evsaf ve kalitesi yük-seltilecekti. Şimdiye kadar bu hususta yapılan başlıca iş: bu paradan bir milyona yakın kısmının Denizli'de yaptırılmak istenilen fennî tesise sarfından ibarettir. 1943 senesinde başlanan bu iş ise; yanlış hesapların hayalî projelerin tatbiki yüzünden hiçbir işe yaramıyarak yüzüstü bırakılmış ve işletilememiştir. Yanlış hesapların ve hayalî projenin teferruatı hakkında izahat vermek benim için mümkündür. Fakat fazla vaktinizi israf etmemek için bundan sarfı nazar ederek Ekonomi Bakanından bu kooperatiflerin binbir müşkülât içinde biriktirdikleri bir milyon lirayı taşa ve toprağa gömenler hakkında bir soruşturma yapılmıştır. Ve mesulleri cezalandırılmış mıdır? Öğrenmek isterim. Ve halen mevcut olan iki milyon liranın ölü vaziyetten çıkarılarak kooperatifler için iadeli duruma getirilmesi hususunda icabeden tedbirleri almakta gecikmemesini rica ederim. Filvaki bu meyanda Kastamonu ve Rize'de iki ufak tesis yapılmaktadır. Fakat bunlar da maksadı temine kâfi değildir. Bu bahsi burada kapattıktan sonra yine bu kooperatiflerle ilgili olup Bütçe Komisyonu raportörü ve kıymetli meslekdaşım Şevket Turgut'un raporunda çok enteresan gördüğüm bir noktaya da kısaca işaret ederek sözlerime son vereceğim; Sayın Şevket

Turgut arkadaşımın derin bir vukufla inceledikler meydanda olan raporundan harbin bidayetinden beri Ekonomi Bakanlığı'nın sanat modelleri satın alması namı altında Yüksek Meclisten aldığı tahsisattan bir milyon 600 bin lirasını dokumacılığın memlekette taainmümü için sarf ettiğini bu meyanda 17182 yeni dokumacı yetiştirildiğini öğreniyoruz. Bir taraftan esasen mevcut ve meslekten olan dokumacıların iplik ihtiyacının dörtte birini bile karşılayamazken ve bu yüzden ilçelerden ve illerden tutunuz da merkeze kadar binbir şikâyetle karşı karşıya dururken bir milyon altı yüz bin lira sarfederek yeniden şikâyetçi adedinin sayısını artırmanın da mânasını anlayamadım. Eğer Sayın Bakan bu hususta da bizi tenvir buyurlurlarsa yine bu maksatla 1948 senesi bütçesine konmuş olan 40 bin liranın kaldırılması hakkındaki önergeyi vermekten belki sarfi nazar etmiş olurum.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Partiniz namına mı konuşuyorsunuz diye sordular? Parti Tüzüğünde sarih hüküm vardır; Parti Genel Sekreteri veya Gurup Reisvekilleri konuştukları zaman, Parti adına, konuşuyorum derler. Ben kendi adıma yanı bir milletvekili sıfatiyle konuştum. Arkadaşlar; solculuk tâbiri üzerinde durulurken Ahmet Oğuz arkadaşımız, Devlet müdahalesi solculuk ifade etmez buyurmuşlardır. Zabıtta aynen vardır. Halbuki ben dedim ki, Türkiye Cumhuriyeti Devletçi olmak ve Halk Partisi Hükümeti de ameleyi, fabrikatöre, köylüyü şehirliye istismar ettirmemek gayasını gütmektedir; programımız bu gibi hükümleri ihtiva etmektedir. Solculuk, sağcılık fikirleri, milliyet veya beynelmileliyet fikrinin ifadesi değildir. Beynelmileliyet fikrinin zıddı milliyettir. Biz beynelmileliyetçi değiliz, tamamiyle milliyetçiyiz diye vasıflandırdım. Hattâ, gayet avam bir ifade olan, şu tâbiri kullandım: sapına kadar milliyetçiyiz, dedim. Sonra ifade ettim ki, solculuk liberalizm demek değildir. Liberalizmin ifade ettiği mâna tamamiyle sağcılıktır. Yani fabrikatör çalışan ameleyi istismar eder, İş Kanunu mevcut değildir, mesai saatleri ayarlanmıştır, çocuklar küçük yaşta çalıştırılırlar, Hükümet murakabesi yoktur, işte buna liberalizm sistemi derler. Avrupa'da ve Avrupa parlâmentolarında bu telâkkiyi müdafaa edenlerin yeri Mecliste sağdadır. Buna karşı daha Marksizm doğmadan, amelenin hakkını koruyan, köylünün Toprak Kanunu ile hakkını koruyan zümreler çıktıktan sonra Meclislerde solda yer almışlardır. Bu, Parlâmentolar tarihinin de, ananenin de seyrinin

icabıdır. Binaenaleyh benim partim, muhakkak olan bir şey varsa, solda oturmaktadır.

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Ahmet Oğuz arkadaşımız burada konuşurken iktisadi Devlet Teşekküllerine temas ettikleri vakit buyurdular ki, bu iktisadi Devlet Teşekküllerine mensup olan fabrikaların bir çoğu kurulduklarında senelerce % 20-30 kapasite ile çalışmışlar ve bu fabrikalar son zamanda istihallerini artırmışlar, ama bir taraftan da maliyetlerin yükselmesine bir taraftan da makinelerin harap olması pahasına istihalleri yükselmiştir dediler. Bendeniz kısaca bu noktaya temas edeceğim. Efendim, son günlerde Sümerbank fabrikalarının hesaplarını tetkik etmek üzere bir kaç Milletvekili arkadaşımızla bu fabrikaların bazılarını ziyaret ettik ve şahsan müşahede ettiğim bu noktaya temas eden ciheti arzedeceğim. Gezdiğimiz bu fabrikalar tam kapasite ile çalışmaktadırlar ve çıkarmakta oldukları malların kalitesi bozuk değildir. Esasen % 20 veya % 30 nispetinde bir kapasite ile çalışması ilk kurulan bir fabrika için tabiidir ve normaldir. Fabrikalar yeni kurulduğu zaman ilk önce tecrübe devresi geçirmesi lâzımdır. Amele noksanı vardır, bu noksanı ikmal etmek lâzımdır. Eleman yetiştirmek için zamana ihtiyaç vardır. Derhal birdenbire yüzde yüz bir kapasite ile çalışmak imkânı olmaz ve hattâ bunu düşünmek anormaldir. Binaenaleyh bir fabrikanın bir kaç ay % 20 hattâ % 10 kapasite ile çalışabilir, ancak bir müddet sonra bu nispet yüzde 50 ilâ 60 a çıkabilir ve derhal kapasite yüzde yüz beklenemez. Bu noktanın tavzihini yerinde bulurum. Bir de dediler ki, Devlet İktisadi Teşekkülleri gayri iktisadi çalışıyor. Bu arada 86 milyon lira kazanç elde ettiğini de söylediler. Burada da bir tenakuz vardır. Hem gayriiktisadi çalış-mak hem de 86 milyon kazanç elde etmek olamaz. Bunu da huzurunuzda tebarüz et irmek istiyorum.” (8. Dönem 8. Cilt 26. Birleşim - Sayfa 660-686-687)

Gümrük ve Tekel Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, Gaziantep’de Hasankeyf tütününü namı ile mâruf bir nevi tütün yetişir ve bütün memleketimize oldukça geniş miktarda döviz getirir. Bu tütün şimdiye kadar Mısır’a ihraç edilirdi. Senelerden beri tüccar vasıtası ile ve serbestçe ihraç yapılırdı. Bir kooperatif teşekkül etti, birkaç sene evvel

bir de ihracatçılar Birliği diye bir birlik teşkül etti. Tekel Bakanlığı bu işe el koyarak bunun ihracına Tütün Limited Şirketi vasıtası ile yapılmasına karar vermişti. Tütün Limited Şirketine devredildikten sonra bu tütünün ihracatı tamamen durdu. Yani senelerden beri kolaylıkla ihraç dilen bu tütün ihraç edilemedi. Nihayet tetkik edildi, tahkik edildi, Mısır'a heyet gitti Anlaşıldı ki, Tütün Limited şu yola sapmıştır. Ellerinde başka tütünleri de varmış. Hasankeyf tütününün rakibi azdır, yalnız Şam'da yetiştirilen fakat kalite itibariyle Antep tütününden daha ehven olan bir tütündür ki, Mısırlılar bu tütünü almıyor. Limited Şirketi meselâ on balya benim tütünümden alırsan, şundan da bir balya veririm diyor. Bu yüzden Mısırlılar'da almıyor ve bu suretle Hasankeyf tütünleri elde kalıyor. Bunun yerine Şam tütünleri satılıyor. Senelerden beri bu zürraın yetiştirdiği ve binlerce ailenin geçim vasıtası olan bu tütünler satılmaz olmuştur. Sayın Başbakanımızdan beni bu hususta tenvir buyurmalarını rica edeceğini. Bu Hasankeyf meselesi ne durumdadır? Aynı zamanda bu fırsattan istifade ederek şunu da arz edeceğim; Gaziantep bir başmüdürlüktür. Birkaç vilâyetle birleştirilerek bir mıntaka haline getirilmiştir. Antep bölgesi mıntakasında raki fiyatı düşürülmeden evvel sarfedilen raki, bu cidden şayanı dikkattir. Piyatın tezyidinden evvel 62 736 kilo, altı ay zarfında, yani, Şubattan, Haziran 1946 ya kadar raki sarfedilmiş ve 1947 de ayın derecede bu miktar 119 878 kiloya çıkmıştır. Buna mukabil şarap sarfiyatı fiyat tenzilinden evvel 106 117 ye çıkmış iken fiyat tenzilinden sonra 50 132 ye düşmüştür. Tabii rakalarda olan tenzilâttan sonra sarfiyat çoğalmış buna mukabil şarap fiyatı yarıya düşmüştür. Memleketin sıhhatiyle yakından ilgili olan bu mevzuu Sayın Gümrük ve Tekel Bakanının tekrar ele almalarını bilhassa rica ediyorum.”(8. Dönem 8. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 752)

Ulaştırma Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bu ayın sonundan itibaren yani önümüzdeki ayın iptidasından itibaren Cenup Demiryolları şebekesi bize geçiyor, bu şebekenin merkezi Halep'te bulunduğuna göre, bütün işletme kısımları Halep'ten idare edildiğine göre. Devlet Demiryolları bu şebekenin idaresinde ve işletmesinde müşkülâta mâruz kalacaktır. Çünkü Halep yabancı bir memleketdir ve bütün depolar Halep'tedir. Bu bakımdan Ulaştırma Bakanından bu

cihetin açıklanmasını rica ediyorum.”(8. Dönem 8. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 794:795)

Hasankeyf tütününün 1944 sayılı mahsulünden ihraç Vergisi alınmamasına dair Kanun Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) *“Efendim. bendeniz söz almışken, bilâhara arkadaşlarını benim de fikirlerimi ifade edecek şekilde konuştukları için sözden vazgeçmiştim. Fakat Muammer Alakant arkadaşım tekrar kürsüye gelerek Hasankeyf tütünleri müstahsılarıyla diğer tütünler müstahsıllarının vaziyetlerinin birbirine benzediğini söyledikleri için bir noktanın aydınlatılmasında fayda gördüm, Hasankeyf tütünü müstahsılları 1944 mahsulü bu tütünleri niçin satamadılar, bunu aydınlatacağım. müstahsıllar, Birinci Cihan Harbinden evvel, eskidenberi muntazaman bu Hasankeyf tütünlerini istihlal ederlerdi. Hattâ, daha eskiye giderek muntazaman bu tütünü istihlal ederler ve Mısır’a ihraç ederlerdi. 200-300 yüz aile bunu meslek ittihaz ederek geçimlerini buna bağladıklarını ve ellerinden başka bir şey yapmak gelmediğini tebarüz ettirim. Şimdi, bu harb içinde bir kooperatif halinde bu müstahsıllar toplandılar. Bir de Tütün İhracat Birliği namında bir birlik kurdular. Tekel Bakanlığının alâkadar olduğu Tütün Limited Şirketi namıyla bir şirket vardır. Birlik. ihracatı bu limit ed şirketi vasıtasıyla yapıyordu. Bu limit ed şirket elindeki meşrup tütünleri Mısır’a da sattığından ve hart) içinde satış için müşkülât çektiği için Hasankeyf tütünü almak için müracaat eden alıcılara mesela, 5 balya Hasankeyf tütünle beraber 50 balya da meşrup tütün almasını şart koştı. Müşterif balya Hasankeyf tütün ver dediğinde, bunun karşısında 50 balya da diğerinden alırsan veririm aksi halde vermem denmiştir. Halbuki o müşteri Hasankeyf tütününün müşterisidir, işini ona göre tanzim etmiştir, bu tütünü balla ve saire ile karıştırıyor macun yaparak satıyor, sigara fabrikası yoktur. Bu yüzden bizim Hasankeyf tütünleri satılamaz hale gelmiştir. Bu tütünleri diğer tütünlerle bir görmek, aynı zaviyeden mütalâa etmek yerinde olmaz. Bahusus bu tütünlerin Türkiye dâhilinde katiyen alıcısı yoktur ve Tür-kiye dâhilinde hiç sarfedilmez. Bunu öteki tütütünlere benzeterek bu kanun tasarısını reddederseniz, 7 - 8 yüz bin lira kıymetinde olan bu tütünler mahvolup gidecektir, zaten bir taraftan da bozulmaya başlamıştır. Binaenaleyh bu kanun tasarısının kabulünü cira ederim.”(8. Dönem 10. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 234)*

Kazanç Vergisi Kanununa ek kanun tasarısı Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim. bu tasarının heyeti umumiyesi üzerinde konuşmak için söz almadım. Yalnız, Sadi Bekter arkadaşımız konuştukları sırada bir noktaya temas buyurdular; o noktanın tavrini için mâruzâtta bulunacağım. Tasarıda, beyannameli mükelleflerin ödedikleri yüzde 79 nispetinde vergi miktarından yüzde 13 nispetinde bir tenzilât yapılmış ve yüzde 66 ya indirilmiş; bu da mevcut adaletsizliği gidermek değil ama azaltma maksadına matuftur. Bu noktayı sayın arkadaşım şu şekilde izah buyurdular. Beyannameli mükellefler yüzde 79 nispetinde vergi ödüyorlar, ama hakikatte bunlar vergi ödemiyorlar, dediler. Hattâ bir arkadaşının kendisine vermiş olduğu izahatı bahis mevzuu ederek dediler ki, Devlet tahvilâtından geliri var, başka iradı var, bunları da bundan indirirsek bu suretle ödediği vergi % 79 dan %27 nispetine kadar inmektedir. Sayın arkadaşşıma şunu arz etmek isterim. Bütün beyannameli mükelleflerin hepsi irat sahibi veya Devlet tahvilâtına mâlik kimseler değildir; bunların büyük. bir kısmı yalnız yaptığı işle geçinen insanlardır. Bunun bir misalini kısaca arz edeyim. Bir senede 50 bin lira kazanç elde eden bir mükellef % 79 vergiye tâbi olduğuna ve bundan bir kısım masrafları da Maliye kabul etmediğine göre ödiyeceği miktar hakikatte % 85 i bulmak tadır. Buna nazaran mükellefe kalan miktar % 15 ten ibaret kalmaktadır. Şimdi 50 bin lira kazanan bir mükelleften bunun % 85 i vergi olarak alınacak ve bunun 42 500 lirasını götürüp Maliyeye vergi olarak yatıracaktır. Şimdi bu kadar ağır bir nispetle vergi öd»en vatandaşın ödediği vergi nispetinde bir miktar tenzilât yapılırsa bu mevcut adaletsizliği artırmak mı, yoksa azaltmak gayesine mi matuftur? Bunu Yüksek Heyetinize arz etmek için huzurunuzda çıktım.”(8. Dönem 15. Cilt 31. Birleşim - Sayfa 96)

1949 yılı Bütçe Kanununun tümü hakkında sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bendeniz bir tek noktanın tavrini için söz alını? bulunuyorum. O da şudur; Millet Partisi adına konuşan sayın Suphi Batur arkadaşımız. iktisadi, işlerin iyi yürütülmediğini tebarüz ettirirken misal olarak dediler ki, Hükümet köylüden bir kilo pamuğu 1,5-2 liraya satın alıyor ve bunu iplik yaptıktan sonra 22 liraya satıyor. Buna benzer, bir şeyi de bugün Ankara’da çıkan bi gazetenin baş makalesinde okudum. O makale de

aynı şeye temas ediyor ve diyor ki; Hükümet köylüden pamuğun kilosunu 1,5-2 liraya alıyor, iplik imal ettikten sonra onu 22 liraya satıyor, diyor. Başka memleketlerde diyor, pamuktan yapılan ipliğin satış fiyatı nihayet pamuğun iki mislini geçmez, halbuki bizde 10-11 mislini buluyor, diyor. Ben bunun fahiş bir hata olduğunu tebarüz ettirmek istiyorum. Bizde köylüden alman pamuğun kilosu bir buçuk, iki liradan. Bu, iplik haline geldikten sonra numarasına göre 4-5 lira kilosu satılmaktadır. Yani başka memleketlerde de aynıdır. İki misli ve buna yakındır. Bir defa iplik kilo ile satılmaz, malûmuâliniz paketle satılır. Bir paket 4 kilo 530 gramdır. Hakikaten 22 liraya satılıyor, ama kilosu değildir. Bu cihetin tavgizi için söz aldım. Millet Partisi sözcüsü arkadaşımın bunun tavgizini rica ederim.”(8. Dönem 16. Cilt 48. Birleşim - Sayfa 354)

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, paramızın kıymeti üzerinde bir kaç söz söylememe müsaadenizi rica edeceğim. Bu öyle bir mevzudur ki memleketin malî ve iktisadi hayatıyla doğrudan doğruya ilgili olduğu gibi 20 milyon Türk vatandaşını da şahsan pek yakından alâkadar eden bir meseledir. Mevzu şudur: Acaba paramızın kıymeti düşüyor mu, düşmüyor mu? Nazari mütalâaları bir yana bırakarak sizleri yormamak için misallerimi herkesin bildiği ameli hayattan alacağım. Para kıymetinin düşüp düşmediğinin en basit ölçüsü geçimdir. Eğer geçimde bir zorluk varsa para, kıymeti düşüyor, yoksa düşmüyor demektir. Şimdi muhterem arkadaşlarımla hafızalarına müracaat ederim. Geçen seneye nispeten bu günkü geçim şartlarımız ne merkezdedir. Yani bir geçim zorluğu hissediyor muyuz, etmiyor muyuz öyle tahmin ediyorum ki geçen seneye nazaran geçimde bir zorluk hissetmiyen arkadaş yoktur. Bu, bizim için böyle olduğu gibi bütün memleket için de böyledir. Ve herkes hayat zorluğundan muztarip ve şikâyetçidir. Benden, son defa bâzı vatandaşlar para kıymetinin düşüp düşmediğini sordular. Ben nasıl cevap vereceğimi düşünürken onlar ilâve ettiler: Geçen sene bir kilo sade yağ beş lira iken bu sene yedi lira, geçen sene bir kilo pamuk 170 kuruş iken bu sene 240 kuruş geçen sene bir altın 35 lira iken bu sene 44 liraya çıktı dediler. Bu bariz hakikatler karşısında para kıymetinin günbegün tedrici ve bati bir surette düşmekte olduğunu kabul etmek zarureti vardır. Bu ise memleketimizin malî ve iktisadi durumunu tehlikeye sürükleyici bir keyfiyet olduğundan üzerinde ne kadar önemle durulsa yeridir. Para kıymetinin düşmesine sebep ve

âmil olan şey nedir? İşte çözülmesi icabeden düğüm noktası budur. Bu mevzuda nazari esaslara dayanarak uzun boylu münakaşalar yapmak mümkündür. Fakat bu suretle yapılacak münakaşaların esas derdimizi teşhis etmek bakımından hiçbir ameli faidesi olamaz ve nitekim şimdiye kadar da olmamıştır. Binaenaleyh hayattan alınıp âzami derecede basite ircağ edilmiş bir iki misalle mevzuu arzutmeye çalışacağım. Bizim bünyemizde olan memleketlerde para kıymetinin düşmesinin iki sebebi vardır. Bilindiği gibi her kâğıt paranın bir karşılığı olur ve karşılıksız kâğıt paralar hiçbir kıymet ifade etmez. Meselâ yüz adet altınımız vardır. Bunu karşılık göstererek bin adet banknot ihraç eylediğimizi farz edelim. Bu duruma göre her on adet banknot bir altın değerindedir. Altın adedi yüz kaldıkça banknot adedi de bin kaldıkça bu paranın kıymeti değişmez ve müstakar bir halde kalır. Ancak günün birinde daha fazla paraya ihtiyacımız olur da piyasaya iki bin veya beş bin banknot daha sürdüğümüz vakit karşılık olarak bekleyen altın adedi yine yüz olarak sabit durduğu için bu defa on beş lira bir altına tekabül ettiğinden o paranın kıymeti % 50 nispetinde düşürülmüş olur. Bu ameliye muhtelif şekillerde yapılarak muhtelif namlar alır. Fakat hepsi netice itibariyle emisyonudur. İşte biz de bu emisyonun vâdeli şekli tatbik edilmekte ve zaman zaman piyasadaki para miktarı artmakta ve bu suretle para kıymetinin düşmesine âmil olmaktadır. Para kıymetinin düşmesine sebep olan ikinci misal de şudur: Bu defa yüz altın mukabili piyasaya çıkardığımız on bin aded banknota dokunamıyoruz. Ancak karşılık olarak koyduğumuz yüz altından yirmisini veya ellisini çekerek başka ihtiyaçlarımıza sarfediyoruz. Ve bu suretle karşılık miktarını % 20 veya % 50 nispetinde azaltınca piyasadaki o karşılığa dayanarak tedavül eden paranın da kıymetini tabiatıyla o nispette düşürmüş oluyoruz. Bu ameliye de dış tediye muvazenesinde açık olduğu vakit yapılır. Yani bir memleketin faraza seksen milyonluk ihracatı varsa, tediye muvazenesi normal halde tutabilmek için buna mukabil seksen milyondan fazla ithalât yapmaması icabeder. Fakat böyle yapmayıp da seksen milyonluk ihracata mukabil 100 milyonluk ithalât yaparsa yirmi milyonunu elinde mevcut altınlardan veya serbest dövizlerden ödemesi lâzımgelir. İşte bu takdirde karşılık azalmış olacağından yine paranın kıymeti düşer. Bizde maalesef bu ikinci hastalık da mevcuttur. Dış tediye muvazenesimiz açık vermektedir. Bunun en tipik misaline İtalya ile 1947 de akdolanıp sona eren ticaret mukavelesi, Ticaret Encümeninde görüşülürken şahit oldum. Bu mukaveleye göre,

İtalya'ya yaptığımız ihracata mukabil İtalya'dan 53 milyon liralık fazla ithalât yapmak suretiyle mevcut döviz veya altınlarımızdan hu miktarını eksiltmiş olduğumuzu gördüm. Buna mukabil başka memleketlere karşı aktif durumdayız cevabı verildi. Ben de şu mütalâayı ileri sürdüm, şu halde dış tediye muvazenemiz netice itibariyle " normal ise bütün harb süresi içinde bu Millet'in dışından turnağından artırdığı ve birçok mahrumiyetlere mal olmak suretiyle-Saraçoğlu Hükümetinin biriktirdiği altınlarla dövizler ne oldu sualime karşı maalesef sukuttan başka bir cevap almak mümkün olmadı. Şu hakikatler karşısında paramızın düşmesinin iki sebebi olduğu meydana çıkmış oluyor.

1. Halen yapılmakta olan vadeli emisyonlar,

2. Dış tediye muvazenemizin bozukluğu. Zararın neresinden dönülürse kâr olduğuna göre hiç olmazsa şimdiden sonra paramızın kıymetini müstakar bir halde tutmak için icabeden tedbirleri almakta gecikmememiz icabeder. Aksi takdirde biz tasarruf yapalmı yeni varidat membaları arayalım ve bu suretle muvazeneyi bir bütçe meydana getirelim diye günlük ve geçici tedbirler aramakla bocalayıp dururken, arz ettiğim iki mühim hastalık dol ay isiyile paranın kıymeti günbegün düşmekte devam edeceğine göre, dünyanın bütün maliyecilerini bir araya toplasak bizi bu fasid dairenin içinden kurtaracak çare bulamayacaklarına iman etmemiz lâzımdır. Çünkü sağlam bir paraya dayanmayan bütçenin mütaakıp senede açık vermesi değişmez malî bir hakikattir. Faraza bu sene bütçesine Millî Savunmanın iaşe ihtiyacı için elli milyon lira konu ise gelecek sene bunu artırmak zorundayız. Zira bu sene yağı beş liraya alırken gelecek sene yedi liraya alınırsa, bu sene pamuklu yüz kuruşa alınırken gelecek sene yüz elli kuruşa almak zorunda kalınırsa bu sene konulan elli milyon tahsisatın da gelecek sene yetmiş beş milyona çıkarılması kadar tabii birşey tasavvur edilemez. Çünkü paranın kıymeti o nispette düşmüş demektir, işte bizim bütçe dâvamızın, hayat pahalılığının ve nihayet içinde bulunduğumuz malî ve iktisadi güçlüklerin halli ve bertaraf edilmesi bu düğüm noktasının çözülmesine bağlıdır. Bu iki mahzuru önliyemedik. Paramıza istikrarlı bir kıymet sağlayacak tek çare olarak da teklif edeceğim şey; gerek tedavüldeki para miktarının gerekse para karşılığı olan altınların miktarı üzerinde dilediği şekilde tasarruf etmek yetkisinin hükümetlerden alınarak Yüksek Meclişçe bizzat kullanılmasıdır.

Parasını müstekar halde tutan memleketlerin bir çoğunda da böyledir. Bu maksadı temin için başka yerlerde plâfon kanunu tesmiye edilen böyle bir kanunu yeni hükümetimizin bir an evvel Yüksek Meclise getirmesini rica ediyorum. Şayet Hükümet bu fikirde değilse noktai nazarını açıkça öğrenmekte fayda mülâhaza etmekteyim. Çünkü 1950 senesi için sağlam esaslı ve muvazeneli bir bütçe hazırlanabilmesi için ve muhtemel bir enfilâsyondan kurtulabilmemiz için para kıymetinin korunması hakkında çok acele etmek lâzımgeldiğini say m genç Maliye Bakanı arkadaşşıma hazırlanmasını bir vazife telâkki ediyorum. Zira sağlam binaları ancak sağlam temeller üzerine yapmak mümkün olduğu gibi sağlam bir bütçeyi de ancak sağlam bir paraya istinat ettirmek lâzımdır. Aksi takdirde senelerden beri yapılmakta olan acı tecrübelerle istinaden bütçenin her sene bir az daha artan açıkla yüksek huzurunuzda gelmesini önlemeye imkân olmadığı gibi hayat pahalılığı denilen ve memleketi için için kemirmekte bulunan müzmin hastalığı da önlemeye imkân mutasavver olmadığını hepimizin açıkça bilmemiz lâzımdır.”(8. Dönem 16. Cilt 51. Birleşim - Sayfa 581:583)

Ulaştırma Bakanlığı ve Devlet Demiryolları ve Limanları ve Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlükleri ile Devlet Havayolları ve Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlükleri 1949 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar; havayollarımızın gün geçtikçe göstermekte olduğu inkişafı temin için biraz yavaş olmakla beraber emniyetli ve sağlam adımlarla ilerlemekte olduğunu ve bu meyanda Türk pilotlarının vazifelerinde gösterdikleri dikkat, ihtimam ve ciddiyeti görerek kendilerini bu kürsüden takdir ve tebrik etmeyi bir vicdan borcu telâkki etmekteyim. Bu ciheti bu suretle tebarüz ettirdikten sonra bundan tam altı yıl önce Havayolları idaresi ile bir vilâyet halkı arasında vukubulan anlaşmaya göre vilâyet halkı vadettiği şeyi gününde ve tamam olarak yaptığı halde Havayolları idaresi muhtelif teşebbüs ve müracaatlara rağmen bir türlü vaadini yerine getirmediğinden son ümit olarak meseleyi bir defa da yüksek huzurunuzda açıklamak mecburiyetinde kaldığını ve bu suretle beş dakikanızı işgal edeceğim için affınızı rica ederim, Mesele şudur: Gaziantep, yüksek malûmları olduğu veçhüzre şimendiferden mahrum bir vilâyetimizdir. Bu husustaki ihtiyacını bir dereceye kadar tebvîn etmek maksadiyle hava seferlerine kavuşturulması için 1943 yılında Havayolları İdaresine müracaat

ediliyor Bu müracaata idare şu cevabı veriyor. Eğer Gaziantep'liler hava meydanının yerini satınalır, tesviyei turabiyesini yaptırır ve bu meydanı bize teberru ederlerse biz de lüzum olan bilûmum fennî tesisatı yaptırır ve Gaziantep'i muntazam hava seferlerine kavuştururuz diyor. Alınan bu cevap üzerine Gaziantep'liler, bir araya toplanıyorlar düşünüyorlar ve müzakere ediyorlar. Bu hüküme tin yaptığı bu vaade itimat ederek vatandaşların hamiyetlerine müracaat etmek suretiyle kısa bir zaman zarfında kendi aralarında 114 bin lira para topluyorlar. Genelkurmayın ve Havayollarının tensip ettiği mahalden takriben 1,5 milyon metre murabba bir arazi satın alıyorlar. Arazinin hakiki değeri yarım milyon liradan fazla olduğu halde arazi sahipleri de diğer vatandaşları gibi fedakârlık gösteriyor ve yok pahasına, arazilerini vermekte tereddüt göstermiyorlar. Bu suretle bu kıymetli arazinin tapusu alınarak Havayolları Umum Müdürlüğüne teberru ediliyor. Ve istedikleri şekilde tesviyei turabiyesi de yine halk tarafından yaptırılıyor. Üstelik de toplanan paradan elde fazla kalan 5 bin küsur lira Havayolları emrine Maliye veznesine yatırılıyor. Buna mukabil Havayolları da yalnız yazın bir kaç aya mahsus olmak üzere beş kişilik küçük tayyarelerle hava seferlerini yaptırmıya başlıyor. Fakat hava seferleri, o kadar çok rağbet görüyor ki; idare bu ihtiyaç karşısında her seferde bir yerine iki küçük tayyare göndermek mecburiyetinde kalıyor. Halk bir bilet almak için günlerce, haftalarca evvelden sıraya girdiğinden, bu da kâfi gelmiyor. Vatandaşlar başka yerlere gönderilmekte olan yirmi kişilik büyük tayyarelerden gönderilmesini rica ediyorlar. Havayolları İdaresi ise, meydanınız toprak olduğu için büyük tayyare gönderilmesine imkân yoktur, cevabını veriyor. Gaziantep halkı haklı olarak meydan halk tarafından teberru edildiği takdirde muntazam hava seferlerinin yapılması için icabeden tesisatın Havayolları İdaresi tarafından yapılacağı hakkındaki vadini hatırlatarak diyorlar ki, biz vadimizi yerine getirdik, siz de yapmış olduğumuz vade uyararak meydana bir beton pist yapmak ve icabeden tesisatı da kurmak suretiyle muntazam seferleri temin ediniz, zira bu yapılmadığı takdirde küçük çocukların ellerine oyuncak verme kabilinden bu küçük tayyarelerle senede birkaç ay yapılan seferler bizi tatmin etmiyor ve bizim ihtiyacımızı karşılamıyor, diyorlar. Havayolları İdaresi de her sene bir bahane bularak, yaptım, yapacağım, yapmak üzereyim, birinci plândasınız, ve saire gibi şeylerle vakit geçiriyor. 1943 senesinden bu yana tam altı senei kâmile geçmiştir. Gaziantep hava meydanı halk tarafından, nasıl

teslim edildi ise hâlâ öyledir. İdarenin yaptığı tek şey, bir baraka kurmak vebir de geçen sene meydanın biraz daha genişletilmesi içinde 12 bin lira göndermekten ibarettir. Sayın. arkadaşlar; cenupta gerek askeri bakımdan, gerekse ticaritle iktisadi bakımdan çok büyük önem taşıyan fedakarlıklarıyla vücuda gelen şu meydanın betonlaştırılması hususunda Hükümetin verdiği sözü tutarak altı sene sonrada olsa artık vaadini yerine getirmesi icabetmez mi? Kaldı ki, yapılacak havayolları içinde bir külfet değil, bilâkis bir kazanç menbaıdır. İşte bu sebepten sayın Bayındırlık Bakanından öğrenmek istiyom. Üçyüz bin kişiye kârşu altı yıl önce yapılışolan resmî vaadi bu sene yerine getireceklermi? Getirmeyeceklermi? Koca ve fedakâr bir vilâyet halkı bu gün yeis içinde kendilerinden bunun cevabını bekliyor.” (8. Dönem 16. Cilt 54. Birleşim - Sayfa 924:925)

Gelir Vergisi Kanunu Münasebetiyle sözleri:

GEÇİCİ KOMİSYON ADINA CEMİL ALEVLİ (Gaziantep)
“Efendim, bu 41 nci maddenin üçüncü fıkrası; işle ilgili olmak şartıyla mukavelename veya ilâma veya kanuni bir emre istinaden ödenen zarar ve ziyan ve tazminatların masrafa girmesini tazammum ediyor. Şimdi burada bâzı arkadaşlarımız bunu, bu fıkranın, bir mükellefin mâruz kalacağı alelittlak zarar ve ziyan mahiyetinde telâkki ettiler. Bir mükellefin, bir tüccarın mâruz kalacağı zarar ve ziyanı, bendenizin görüşüme göre, ikiye ayırmak lâzımdır. Birisi, tüccarın işiyle ilgili, iştigal ettiği işten bizatihi kendisinin mâruz kalacağı zarar ziyandır ki bu tabiatıyla bilançosuna zarar olarak geçecektir. Esasen bir tüccar yalnız kazanmaz, ziyan da eder. Tüccar kelimesinin mânasının içinde esasen bu mündemiçtir. Bu cihette her hangi bir şüpheye düşmeye mahal yoktur. Ancak fıkrada tüccarın başkasına ödiyeceği zarar mevzuubahistir. Yani kendisinin bizatihi işinden dolayı girdiği zarar değil de başkasına ödiyeceği zarardır. Bir misal ile izah edeyim Faraza bir pamuk tüccarı kabul edelim. Bu tüccar pamuk işi ile iştigal etmektedir. Aldığı pamuğun piyasası düşecek olursa tabiatıyla zarar eder ve bunu da bilançosuna geçirir. Bir de köylerden pamuk toplatmak için para dağıtır, farzedelim 1 000 lira dağıttı ve pamuk aldı, veya bir adama bu parayı vererek pamuk aldırmaq istedi, ama bu adam parayı alarak, pamuk almak üzere parayı cebine koyuyor ve gidiyor. Bu adam tüccar değildir, bir simsardır veyahut da sıfatı ticariyesi olmıyan bir adamdır. Burada bin liralık bir zarar tevellüt etti. Bu zarar nihayet bir ödeme mahiyetinde bir zarardır. Çünkü

pamuk almadığı için pamuk alma keyfiyeti tahassül etmemiştir. Şimdi; bu maddenin bu fıkrası, bu gibi zarar ödemelerinin ancak bir mukaveleye bağlı olmasını istihdaf ediyor. Mukavelesiz olduğu takdirde bunu zarar kabul etmiyor. Filvaki ticari bir zarardır ama suiistimale de müsaittir. Bu şekilde açık kapı bırakacak olursak birçok suiistimaller meydana gelebilir. Bu bakımdan komisyon, bu suiistimalleri önlemek için bu kayıtla çerçevelmeyi muvafık bulmuştur. Mâruzâtım bundan ibarettir. Hariç kalıyor. Çünkü mukavelename deyince yazılı mukavele kastedilmiştir, sözle yapılan mukavele zikredilmemiştir.”(8. Dönem 18. Cilt 70. Birleşim - Sayfa 350-351)

Kurumlar Vergisi Kanunu hakkında sözler:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar, Şimdi görüşülmekte olan Kurumlar Vergisi memleketimizde ilk defa ihdas edilmek istenen ve iktisadi bünyemize hiçbir suretle uygun olmıyan ancak bâzı Garp memleketlerinde tatbik edildiği için bizde de tatbik edilmek istenilen yepyeni, yabancı ve mükerrer bir vergi sistemidir. Bütün dünya iktisatçılarınca kabul edildiği veçh üzere gerek şahıs Gelir Vergisi gerekse Kurumlar Gelir Vergisi doğrudan doğruya aynı şahsın geliri ile ilgili vergiler oldukları cihetle bunların yanyana tatbik edilmeleri hakikatte aynı membadan iki kere vergi almaktan başka bir şey değildir. Bunun böyle olduğu tasarının Hükümet gerekçesinde de zikredilmekle beraber daha ileri gidilerek gerekçenin 28 nci sayfasının son fıkrasında bu vergi; mükerrerliğin bilinen ve istenilen bir mükerrerlik olduğu açıkça ifade edilmiş olduğuna göre bu mevzuda fazla durmıyarak bu tekerrürlük keyfiyetinin memleketimiz bünyesine uygun olup olmadığını bir, iki misalle arzetye çalışacağım. ilk önce: Kurumlar Vergisinin tatbik edildiği memleketlerin iktisadi durumları ile kendi memleketimizin iktisadi durumunu mukayese etmemiz lâzımdır. Filvaki bâzı Avrupa memleketleri ile Birleşik Amerika’da bu mükerrer vergi sistemi tatbik edilmektedir. Fakat şu ciheti hiçbir şüpheye mahal kalmadan ve sarahatle bilmemiz lâzımdır ki bizim memleketimiz iktisadi bakımdan ne Avrupa ne de Amerika ile kıyas edilecek durumda değildir. O memleketlerin sanayi bakımdan kemal denecek bir dereceye yaklaşmalarına mukabil bizim bu sahadaki durumumuz başlangıç kelimesi ile ifade olunabilir. Kurumlar Vergisinin tatbik edildiği o memleketlerde bulunan ticari ve sinai müesseseler şirket halinde*

çalışmak devrini çoktan geçirmiş olup trostlar, karteller halinde çalışarak dünyanın dört tarafı ile ticari iktisadi münasebet tesis etmiş ve bu suretle memleketlerine milyonlarca lira kazanç akıtmanın yolunu buldukları için o memleketlerde mükerrer vergi tatbikini zaruri kılan sermaye terakümü vücut bulmuştur. Bize gelince; daha 1942 senesine kadar Teşviki Sanayi Kanunu ile muhtaç olduğumuz sanayii memlkette kurabilmek için vatandaşları teşvik etmemize rağmen en basit ihtiyacımız olan pamuklunun bile takriben yarısı hariçten getirmek zorunda olduğumuz malûmdur. Son harb yıllarının bize verdiği acı derslerden öğrenmiş bulunuyoruz ki şiddetle muhtaç olduğumuz sanayi şubelerinin bir çoğu üzerinde henüz hiçbir şey yapabilmiş durumda değiliz. Bu mevzudaki noksanlarımızı sayıp dökmek suretiyle sizleri yormıyacağım. Bir fikir edinmek için arzedeceğim bir iki misale dikkat etmek kâfidir. En basit ihtiyaçlarımızdan olan, içine hububatımızı koyduğumuz âdi çuvalları, üzerimize giydiğimiz elbiseleri dikmek için lüzumu olan dikiş ipliklerini bile henüz hariçten satın almak durumunda olduğumuzu göz önüne getirecek olursak, şiddetle muhtaç olduğumuz kim-ya ve makine sanayiine ait memlekette bir şey mevcut olmadığını düşünürsek ve nihayet bunlar için her sene harice milyonlar ödediğimizi hesaba katacak olursak bu yurda sanayiın ve bu sanayii meydana getirecek kurumların yani şirketlerin gelişmesi için daha bir zaman teşvik edici tedbirler almamız lâzımgeldiği kendiliğinden meydana çıkmaz mı? Hal ve vaziyet bu iken yeni tasarı kurumlardan vergi almak hedefini güttüğüne göre teşvik etmek şöyle dursun teşvik etmek şöyle dursun, mevcut kurumların faaliyetini dahi sekteye uğratacağı gibi iktisadi kalkınmamız için çok muhtaç olduğumuz yabancı sermayenin memlekete gelmesini de güçleştirmiş olacaktır. Bu mukayeseden meydana çıkan neticenin hulâsası şudur: Bu verginin tatbikini zaruri kılan sebep yani sermaye terakümü Avrupa ve Amerika'da diskiriminasyon prensipini, yani emekle sermaye gelirini ayırma prensipini doğurmuştur. Kurumlar Vergisi de bu prensipe dayanır. Bizim memleketimizde ise tamamen bunun aksine olarak sermaye terakümü yerine sermaye azlığı, sermaye ihtiyacı vardır. Ve bu sebepten yabancı sermaye getirmek için kolaylıklar göstermek durumundayız. Böyle mükerrer bir verginin tatbiki ise yabancı sermayeyi ürkütür ve gelmesini önler. Fikrimi daha açık tebarüz ettirebilmek için müsaadenizle müşahhas olarak misallendireyim. Bu vergiyi tatbik eden Avrupa ve Amerika memleketlerinde sermaye

terakümü mevcut olduğundan o memleketleri iktisadi bakımdan şişman bünyeli bir insan vücuduna benzetebiliriz. Buna mukabil kendi memleketimizi de sermaye ihtiyaçlarımızı göz önünde tutarak iktisadi bakımdan zayıf bünyeli bir vücuda teşbih edelim. Şişman bünyeli vücudu fazla yağ ta-bakası kapladığı için onu normal hale getirmek maksadı ile o memleketlerde Kurumlar Vergisi vasıtasıyla bir nevi zayıflatma rejimi tatbik ediliyor. Biz ise şişmanlığa ihtiyacımız olduğu halde tamamen aksine olarak, onların tatbik ettiği zayıflatma rejimini kendi zayıf bünyemize tatbik etmeye kalkıyoruz. Bu yanlış rejim bizi daha fazla zayıflatacağından hasta olmamızın tabii ve mukadder olduğunu kabul etmek lâzımdır. Bu açık hakikat karşısında Kurumlar Vergisinin memleketimiz bünyesine uygun bir sistem olduğunu müdafaa etmek mümkün değildir. Kaldı ki bu vergi tatbik edildiği takdirde bu arzettiğim mahzurlardan maada şu mahzurlarla da karşı karşıya geleceğiz. Bir vatandaş bir milyon lira sermaye ile herhangi sinai ve ticari bir iş yaparsa, Kurumlar Vergisi ödemeyecek, fakat 3 - 5 arkadaş bir araya gelerek 100 000 liralık bir limitet şirket kurup aynı işi yapacak olurlarsa % 10 Kurumlar Vergisi ödemekle mükelleftir. Bunların kabahatleri şirket kurmalarıdır. Bu durum karşısında hiç kimse şirket kurarını? Hattâ yeni şirket kurmak şöyle dursun eskileri dağıtılmaz mı? Bundan başka İktisadi Devlet Teşekkülleri % 35 vergiye tâbi tutulurken aynı mevzuda çalışan kurumlar ortakları % 41,5 vergiye tâbi tutulmaktadır. Bir taraftan memlekete yabancı sermayesinin gelmesini isterken diğer taraftan hususi teşebbüsle Devlet teşebbüsü arasında hiçbir fark gözetmiyerek müsavi şartlar altında iş göreceğimizi her fırsattan istifade ederek durmadan ilân ederken ve bu da Cumhuriyet Halk Partisinin son Kurultayında aldığı bir karar gereğince programın onuncu maddesinde yapılan bir değişikliğin zaruri icabı olduğu sarih olarak meydanda dururken Yüksek Huzurunuzda getirilmiş olan Kurumlar Vergisi tasarısı bu cihetleri tamamen bir tarafa bırakarak Devlet teşebbüslerine ayrı bir vergi nispeti, aynı mevzuda çalışan hususi teşebbüslere ise % 10 fazlasıyla ayrı bir vergi nispeti tatbikim tecviz etmektedir. Böyle bir hüküm kabul edilecek olursa hususi teşebbüslerle Devlet teşebbüslerini eşit şartlar altında çalıştıracığımız hakkındaki yapmış olduğumuz va'di yerine getirmiş olur muyuz? Ve bu gayrimüsait şartlar altında hususi teşebbüsün gelişmesine imkân bırakmış olur muyuz ve bu şerait altında Devlet teşebbüslerine bir nevi vergi imtiyazı bahşedilmiş olacağına göre

ecnebi sermaye gelebilir mi? Programın onuncu maddesini aynen okuyorum: (Madde 10. Partimiz, özel teşebbüslerle Devlet teşebbüslerinin eşit şartlar içinde çalışmaları esasının kanunlarda, tüzüklerde ve kararlarda yer almasını esas sayar.) Demekte olduğuna göre artık bu sarahat karşısında ben birşey ilâve etmiyeceğim. Karar Yüksek Heyetinizindir. Netice: Bütün bu mahzurları bertaraf etmek maksadiyle Kurumlar Vergisinin tamamen kalkmasını istemiyordum. Çünkü ilerde inşallah memleketimizin malî, iktisadi durumu bu vergiyi uuiikerer olarak ödivecek seviyeye geldiğinde normal tatbiki cihetine gidilmek üzere şimdilik alınacak Kurumlar Vergisinin Gelir Vergisinden mahsubunu teklif ediyorum. Ve bu maksat için de bir önerge takdim ediyorum. Tasvip buyurulmasını rica ederim.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendini; Sayın Münir Birsnel arkadaşınız Yüksek Kamutayın bu Kurumlar Vergisi prensipini kabul ettiğini söylediler. Bendeniz böyle birşeyin kabuledildiğini bilmiyorum. Eğer kabul edilmiş ise beyhude konuşmıyalım. Çünkü Kurumlar Vergisi müzakeresine bugün başlanmıştır. Bu bakımdan böyle birşey bahis mevzunu olmasa gerektir. Esasen diskriminasyon prensipi yani emekle sermaye kazancının ayrı ayrı vergiye tâbi tutulması prensipidir. Bendeniz bunun aleyhinde birşey konuşmadım. Bu, dünyada birçok yerlerde tatbik edilmektedir. Ancak bendenizin mâruzâtım, bu prensipin bugünkü iktisadi durumumuzla, bizim memleketimizde tatbik olunur mu? Olunmaz mı?. Bu cihet üzerinde durdum. Burada şunu arzetmek isterim ki; Bunu tatbik eden memleketlerde sermaye terakümü vücut bulmuş ve bu memleketlerde zaruri hale gelmiştir. Acaba bizim memleketimizde böyle bir durum var mıdır?. Yok mudur?. Varsa derhal tatbik etmemiz lâzımdır. Fakat bu suya gelmeden paça sıvamıya benzer. Bendeniz sermaye azlığı vardır, sermayeye ihtiyaç vardır diyorum. Sermaye azlığı ile sermaye terakümü olan bir memlekette alınacak tedbirin ötekinin aksi olması icabeder. Bu itibarla bizim bünyemiz öteki memleketlerle ölçülecek derecede değildir, diyorum. Sayın arkadaşlar, bizim memleketimizin iktisadi durumu Garp ve Amerika memleketlerinin iktisadi durumu ile tamamen kabili telif değildir diyorum. Eğer bizim memleketimiz öteki mem-leketlerin durumu ile kabili teliftir derlerse bir diyeceğim yoktur. Tamamen fikirlerine iştirak ederim. Yine sayın arkadaşım dediler ki, memlekette şirketlerin teşekkül ve teessüsünün vergi mevzuu ile hiç alâkası yoktur. Ve ilâve ettiler, bizim memleketimizde şirket

kurulmamışsa bu, vergi nispetlerinin şirketler için düşük tatbik edilmesinden değil sermayenin iyi organize edilememesinden veya şirketlere lüzumlu olan itimadın mevcut olmamasındandır. Bendeniz de bu fikirlerine iştirak ediyorum. Hakikaten bizde itimat yoktur ve sermaye iyi organize edilememiştir. Şirketçilik hayatı bizim memleketimizde maalesef kolaylıkla yürümüyor bunu, acı tecrübelerle hepimiz biliyoruz. Bu fikirlerine iştirak ettiğime göre ve bir memleketin iktisadi kalkınması da şirketlerin o memlekette çoğalmasına vabeste bulunduğuna göre şirketlerin yaşamasını temin edecek, kolaylaştıracak hükümler mi koymamız icabeder, yoksa bunun aksine hükümler koymamız mı icabeder?. Mâruzâtımı kendi sözlerime göre tertipliyorum. Demek ki, memleketimizde şirketçilik kolaylıkla yürümüyor. Halbuki iktisadi kalkınmamız için bunun yürümesi lâzımdır. Bunun için de kolaylık göstermemiz lâzım. Biz getirdiğimiz şu Kurumlar Vergisi hükmiyle şirketlere şahıslardan almadığımız bir vergiyi yüklüyor, bunu onun kârından almış oluyoruz. Bu bittabi şirketçiliği güçleştirecektir. Şirketler rekabet edemeyeceklerdir. Mesele açıkça kendini gösteriyor. Deminki mâruzâtımda da arzetmiştim, bu verginin büsbütün kaldırılmasını istemiyorum. Bunu bugün için tatbik etmiyelim, bunun için şirketlerden alman vergiyi mahsup edelim, zamanı geldiğinde, memleketin iktisadi bünyesi ne zaman müsait olursa üç beş, on sene sonra o vakit tatbik edelim. İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuuna gelince Sayın arkadaşımızdan şunu istirham ederim, dediler ki, % 35 vergi tatbik edilecektir. Verdikleri misallere göre de faraza yüz bin lira kazanan bir vatandaş % 6,50 fazla vergi verecektir. Fakat bu takdirde hususi teşebbüslerle İktisadi Devlet Teşekküllerini eşit şartlar altında çalıştırmış olur muyuz? Esasen programımızda bunu vadetmiş bulunuyoruz, İktisadi Devlet teşebbüsleri hususi teşebbüsleri eşit şartlar altında çalıştıracamız diyoruz. Bu va'dimizi yerine getirmemiş hem de % 6.50 fazla almış olacağız. Sonra, bendenizin şu mâruzâtımı 11 vilâyetten gelen ticaret odaları heyetleri de tamamen teyit etmiş bulunmaktadır. Ayrıca bu mükerrerlik mevzuu üzerinde Sayın Maliye Bakanımız geçen gün Gelir Vergisinin 7 nci maddesi görüşülürken şöyle demişlerdi: Ecnebilerin memleketimizde yaptıkları ihraç muamelelerinden, ifadelerinden aynen okuyorum, elde ettikleri kazançlardan Gelir Vergisi alınmaması hakkındaki fıkrayı müdafaa ederken söyledikleri şudur : «Ortada bir vergi muafiyetinin bahis konusu olmadığı, zaten yeni bir hüküm sevkedilmiş olmayıp memleket zaruretleri itibariyle mükerrer

vergilik bakımından ecnebi firmalara lüzumsuz külfetler tahmil ederek ihracatınızı sekteye uğratmamak için bu hükmün konulduğunu » beyan etmiştir. Bu suretle Hükümet de mükerrerliğinin zararlı olduğunu beyan etmiştir. Bendenizin maruzatım bu bakımdan da mükerrerliğin ayan beyan meydanda olduğudur. Bendenizin ricam bu mükerrer verginin tehir edilmesidir. Reddedilmesi değil, tatbikinin tehirini rica ediyorum.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, demin Sayın Maliye Bakanı arkadaşımız konuşurlarken dediler ki; % 40 vergi nispeti tatbik edildiği için Halen mer’i bulunan kanun mucibince, suni birtakım anonim şirketler teşekkül etmiştir dediler. Bendeniz bu suni teşekkül etmiştir dedikleri anonim şirketleri memleketin müstakbelde kazanacağı sermaye şirketlerinin nüvesi olarak telâkki ediyorum. Hiçbir tarafta muazzam sermaye şirketleri kolay kolay teşekkül imkânını bulamamıştır. Böyle büyük şirketlerin teşekkül edebilmesi için birçok faktörlerin bir arada bulunması icabeder. Emniyet faktörü bunların başında gelir. Şirketin idaresi şu ve bu elemanın bulunmasına vabestedir. Bunlar memleketimizde pek mebzul bulunmadığına göre başka memleketler de de olduğu gibi büyük sermaye şirketlerinin teşekkülünü ancak bugünkü küçük aile anonim şirketlerinden ummamız ve beklememiz icabeder. Nitekim bu, her yerde böyle olmuştur. Bundan 60 veya 70 sene evvel, tam tarihi hatırımda değil, Frederik Bayer isminde bir adam bir aile anonim şirketi kuruyor ve küçük bir atelye vücuda getiriyor ve bu atelyede çalışıyor. Frederik ölüyor, onun evlâtlarına kalıyor, onlardan da kendi evlâtlarına kalıyor ve bugüne kadar geliyor ve bugün Bayer fabrikası dediğimiz muazzam fabrikanın nüvesi o küçük aile anonim şirkettir. Bizde bugün 30 senelik bir ticaret evi gösterin deseniz bulmak kolay değildir. Bunlar büyük ticaret merkezlerimizde bile, istanbul ve izmir dâhil olduğu halde rastlamak zordur. Sebebi nedir? Sebebi bizde her teşebbüs şahısla kaimdir, bir şahıs çıkar bir iş kurar ve nihayet onun sağlığı zamanında o iş yürür. Müteşebbis öldüğü vakit iş de inhilâl eder. Yere se onu yürütmez. Fakat bu teşebbüs bir anonim şirket, velev ki, aile anonim şirketi halinde olsaydı müteşebbis öldükten sonra da o müessese devam ederdi. Ye nitekim her tarafta bu böyledir. Binaenaleyh biz şirketlerin memleketimizde kurulmasını ve çoğalmasını müstakbel iktisadi gelişmemiz bakımından kolaylaştırmak durumundayız. Güçleştirmek durumunda değiliz. Bundan evvel bugün

mer'i bulunan kanuna göre şirketlerden % 40 alıyorduk. Fakat şahıslardan % 79 a kadar vergi alıyorduk, ki, birdenbire bunun tamamen aksi olarak memlekette ne gibi iktisadi bir tahavvül oldu ki, müsavi nispet tatbik etmek şöyle dursun şirketlerden daha fazla bir vergi nispeti tatbik etmek istiyoruz. Bunun sebebi nedir? Bendeniz bunu bir türlü anlayamadım. Sayın Münir Birsal arkadaşımız ve Sayın Maliye Vekili arkadaşımız, dediler ki; memlekette bu % 40 nispetinde şirketlere tatbik edilen vergi kolaylığı şirketleri çoğaltmam ıştır. Bugünkü şirket adedi memnun edici değildir dediler. Mademki; durum budur, önce vâzu kanun bu nispeti koyarken mutlaka bunların çoğalması gayesini hedef tutmuştur, gaye tezahür etmediğine göre bunu tamamen berakis mi, yapmak icabeder, hiç olmazsa müsavi bir nispet tatbik etmek icabetmez mi? Hulusi Oral arkadaşımız, sermaye terakümünü önlemek için bu Kurumlar Vergisinin ihdas edildiği hakkında bir beyanatta bulunduğumu söylediler Bendeniz böyle bir beyanatta bulunmadım ve şu ciheti hemen tavzih etmek isterim dedim ki; sermaye terakümü Kurumlar Vergisinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Yoksa sermaye terakümünü önlemek için ihdas böyle % 6,5 hususi ödemiş edilmiş bir vergi olduğunu söylemedim birşey mevzuubahis değildir. Sonra yine Hulusi Oral arkadaşım; Devlet iktisadi Teşekküllerine nazaran, teşebbüs ortaklarının fazla bir vergi olacakları meselesi, bu o kadar mühim birşey değildir. Vakaa kendileri bu nispeti % 5,5 ola-rak söylediler ki, bu hatalıdır, % 6,5 olacaktır. Nihayet ticari sahada % 6,5 rakamının ifade ettiği mânayı küçümsemek bilmem ne dereceye kadar doğrudur'." Bu çok mühim bir mâna ifade eder. % 6,5 değil % 1 dahi olsa yine bir mâna taşır. Bu da hem rekabet bakımından hem de müessesenin hayatiyeti idamesi ve inkişafı bakımındandır. Sonra vergi içtimai adaleti temin etmeli, iktisadi düzeni bozmamalı deye birtakım şeyler söylediler. Bunlarda daha fazla nazari ciheti teşkil eden kısım vardır ki, bendeniz de buna iki kelime ile cevap vermek istiyorum; fiyvaki içtimai adalet prensiplerinin, ben zaten aleyhinde bulunmadım. Ancak içtimai adaleti temin eden Kurumlar Vergisi memleketimizin bünyesine uygun mudur, değil midir, bunun cevabı kaldı. Sonra bu verginin tatbik işi, kanaatime göre memlekette mevcut iktisadi düzeni bozacaktır. Çünkü mevcut şirketlerin birçoğu inhilâl edecek ve şahsi teşebbüsler haline gelecektir. Ve bu da mevcut iktisadi düzenin bozulması ve bu mükerrerliğin mükellefte vergi mukavemeti uyandırması demektir. Bu da ikinci bir mahzurdur. Yalnız içtimai adalet mevzuunu ele alıyorlar.

Halbuki yeni bir vergi ihdas edilirken bunun birçok cephelerden mütalâaa edilmesi lâzımdır.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Ama ben bu kasıtle hiçbir şey söylemedim, sözlerimi bilerek sarfettim ve söyledim. Ve nihayet dedim ki şirketlere, kurumlara şahsi teşebbüslerden daha yüksek bir vergi nispeti tatbik edilecek olursa bunlar kısmen tasfiye yoluna gidebilir dedim. Bu, hakikatin ta kendisidir ve bunu söylemekle kendi vazifemi yapmış olduğuma kaniim. Herkesin bunu bu şekilde bilmesi lâzımdır. Hakikat budur. Sonra zatı âliniz sigorta şirketi, birtakım şirketlerle sanayi teşekküllerini mevzuubahis buyurdunuz. Şimdi sigorta şirketlerine, ticari mahiyette şirketlere tatbik edecekseniz şu vergi nispeti sanayi müesseselerine de tatbik edilecek mi?*

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Efendim, Vehbi Sandal arkadaşımızın teklifini bendeniz şu şekilde anladım: Kurumlar Gelir Vergisi nispeti dâhilinde vergiye tâbi tutulunsunlar ve fakat bu kurumlardan elde edilen kazançlar ortakları tarafından ayrıca şahsi Gelir Vergisine tâbi tutulmasın. Bu şekilde mi efendim?”*

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Tekrar izah ediyorum bendeniz şu şekilde anladım; Sayın Vehbi Sandal arkadaşımız takrirlerinde diyorlar ki: Kurumlar, Gelir Vergisi nispetleri dâhilinde bir vergiye tâbi tutulunsunlar ve kurumlardan elde edilen kârlar ayrıca şahsi Gelir Vergisine tâbi tutulmasın. Yani, mükerrerlik olmasın diyorlar. Böyle mi efendim?”*

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Ayrıca, yine sayın arkadaşımın deminki ifadelerinden ben şöyle bir mâna da çıkardım; Kurumlar Vergisine tâbi olan kazanç üç defa vergiye tâbi tutuluyor, dediler. Halbuki bendeniz 2 defa tutuluyor diye biliyorum. Bunu Sayın Komisyon tarafından tavzihini rica ederini. Ve böyle bir mükerrerlik var mıdır?”*

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Yani yüzde 10 olarak bir kere Kurumlar Vergisine tâbi... Kurumdan elde edilen kazançlar şahsa intikal edince ayrıca şahsın gelirine ilâve edilerek tekrar Gelir Vergisine tâbi tutulacaktır.”*

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*İşte zaten şahsa intikal edince şahıs beyannamesine kaydetmek mecburiyetinde olduğuna göre ikinci defa Gelir Vergisi ödemiş olacak, fakat ayrıca stopaj suretiyle % 15*

falan diye bir şey kulağıma geldi. Yani bir üçüncü vergi daha mı? Bu iş önemlidir. Şunu da ilâve edeyim ki, Vehbi Sandal arkadaşımın teklifi çok yerinde bir tekliftir. Memlekette şirketçilik hayatının inkişafı bakımından lâzım bir şeydir.”(8. Dönem 18. Cilt 73. Birleşim - Sayfa 500-502-507-508-513-514-516-535-536)

Vergi Usul Kanunu Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) *“Efendim, bu maddede mükellefin hesaplarını tetkik eden memurların mükellefe ait esrarı fâşetmemesine dair bir hüküm var. «Aşağıda yazılı kimseler görevlerini yaparken» dedikten sonra bu kimseler vergi muameleleri ve tetkikleri ile uğraşan memurlardır diyor. Hâlbuki kanaatime göre vergi muameleleri ve tetkikleri ile uğraşmadığı halde bu esrara vâkıf olacak memurlar vardır. Meselâ daktilolar. Maliye dairelerindeki daktilolar. Bunlar demek bu esrası fâşederse mesul olmuyorlar. Yalnız bu muameleleri tetkik eden memurlar mesul oluyorlar. Bu bakımdan bendeniz bu maddeyi noksan görüyorum. Yani yalnız vergi muamelelerini tetkikle mükellef olanlar değil, alelûnum Maliye memurlarının bu esrarı fâşetmemeleri icabeder. Vazifeleri dolayısıyla tabiatıyla muttali olurlar. Aynı oda dâhilindedir. İşi bilir. O sırrı fâşeder. Fakat tetkik etmediğinden dolayı mesul olmaz.”(8. Dönem 19. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 125:126)*

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) *“Muhterem arkadaşlar; 139 ncu madde hakikaten banka mahremiyetini ilgilendiren çok mühim bir maddedir. Burada devamlı bilgi isteniyor. Bilgi niçin istenir? Bir mükellefin vergi ödemesinde vergi ziyasına meydan bırakmamak için, maliye bilgi istiyebilir, bu hakkıdır. Bir de bir mükellefin hesabı tetkik ve tahkika tâbi tutulacak olursa o vakit de bir bilgi istemesi lâzımdır: O da doğrudur, buna da diyecek yok. Fakat bu maddede bambaşka bir şey isteniyor. Benim anladığım şu, maddeyi okuyorum: Aşağıda yazılı daire ve müesseseler kendilerinden yazı ile istenecek bilgileri muayyen fasılalarla devamlı olarak yazı ile vermeye mecburdurlar. Maliye, muayyen fasılalarla devamlı olarakneyi bilmek istiyor? Ben bunu anlıyamıyorum. Bu, ancak şu olsa gerek: Mükellef, banka, hesabı cari suretlerini mun-tazaman maliyeye göndermeye mecburdur. Bendeniz bunu doğru bulmadım. Binaenaleyh burada eğer maliye vergi ziyama meydan bırakmamak için bir bilgiye sahip olmak istiyorsa ve aynı zamanda bu tetkikat ve tahkikatla lüzum*

göreceği bilgileri elde etmek maksadiyle bu kaydı koymak istiyorsa, buna bir iki ilâve yapmak lâzımdır. Meselâ denilebilir ki; tetkikat ve tahkikata lüzum gösterdiği takdirde aşağıdaki müesseselerden istenilen malûmat yazı ile bildirilir. Böyle denilebilir. Zaten vergileri banka stopaj suretiyle kesip ödiyeceğine göre, vergi ziyayı tahmin, etmem ki. mevzuubahis olsun: Olsa olsa bu, tetkikat ve tahkikat mevzuunda kullanılacak bir maddedir. Bu ciheti Sayın Komisyonun aydınlatması çok yerinde olur.”

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; şimdi Maliye Bakanı arkadaşımızın verdikleri izahata göre; bankalarda mevduatı bulunan vatandaşların esamisiyle birlikte sene sonunda stopaj suretiyle kesilen vergiler bir liste halinde Maliyeye tevdi edilecektir. Bundan anlaşılıyor ki, banka mahremiyeti denilen şey kalmıyor. Yani şu vaziyetten anlaşılıyor ki, banka mahremiyeti denilen şey kalmıyor. Ben-denizin âciz kanaatime göre, bu tatbik edildiği günden itibaren tasarruf mevduatı, büyük öl-çüde bankalardan çekilecektir. Yalnız tasarruf mevduatı değil, belki ticari hesaplara da müessir olacaktır. Sonra bendenizin deminki izahlarım sırasın-da arz etmiştim. Lüzum görüldüğü takdirde ve mükellefin vergi matrahında şüpheye varıldığı takdirde o mükellef hakkında Maliye icabeden tetkikat ve tahkikatı yapsın. Fakat böyle bir lüzum ve zaruret olmadığı halde, muayyen zamanlarda, muayyen fasılalarla muntazaman bu mükellefler hakkında bankalardan malûmat talebi, arzettiğim gibi, doğrudan doğruya banka mahremiyetini ihlâl edecektir. Bunu tekrar arz ediyorum.”

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “Efendini, bu maddede, iş ve teşebbüs aynı vergi dairesi muntakası içinde bir yerden bir yere nakledil-mesi hali; işini terketmiş ve yeniden işe başla-mış mahiyette telâkki ediliyor. Hakikaten bu oldukça külfeti icabettirir, mükellef bakımın-dan. Mükellef aynı vergi dairesinden dışarı çık-mıyacağına göre bunu maliyeye bir tahrirî bildirimle iktifa edilmesi zannediyorum kolaylık bakımından yerinde olur. Aynı maddede vergi dairesi muntakası dışına çıkması fıkrası da var. O takdirde hakikaten işi bırakmış ve yeniden işe başlamış şekilde kabul edilebilir. Fakat ilk arzettiğim şekilde bu yer değiştirme keyfiyeti vukubulmıyacak olursa mükellefe bu kolaylı-ğı göstermenin yerinde olacağı kanaatindeyim.”

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “Müsaade buyurun. Şimdi bu teşebbüsün aynı vergi dairesi muntakaında bir yerden diğer yere nakil etmesi adres değişikliğidir. Vergi dairesinin dışına çıkarılması; işin heyeti umumiyesini bırakmak ve yeniden işe baş-lamak şeklinde telâkki edilebilir.

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “186 ncı madde küçük taciriere evnanter defteri tutulma-sı külfetini tahmil ediyor. Envanter defteri tutulması bundan evvelki okuduğumuz maddeler-de birinci sınıf tacirlere ve işletmelere tahmil edi-len külfet derecesinde ise, bu küçük tacirler bu-nun altından kalkamazlar. Bu bakımdan bir ko-laylık olmak üzere, Ben Sayın Komisyondan rica ediyorum, eğer muvafakat ederlerse küçük tacirler bu envanteri yapsınlar, fajjşat büyük tüccarlara, muhasebesi olan tüccarlara yüklediğimiz külfet misillû müfredatlı şekilde envanter külfetini tahmil etmiyelim, toplu bir halde ge-çirsinler. Çünkü bu gibi ufak tüccarların mu-hasebesi yoktur. Benim kastim bu: Envanterden çıktıktan sonra ister deftere yazar, ister işletme defterine yazar. Mesele, bütün müfredatı çıkarıp kayıt etmektir. Bir dükkânda binlerce kalem eşya vardır. Bunu muntazam bir liste halinde çıkarmak külfetini yüklersek mükellef altından kalkamaz.”

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “Doğrudan doğruya imal ile alâkalı yakıtlar nedir? Lütfen izah ederler mi? Bir müessesenin kuvvei murarrikesimi kastediliyor? Öyleyse bulada doğrudan doğruya imalâtla alâkalı kaydı nâçin konmuştur? Kuvvei muharrike buna dâhildir. Burada kastedilen teshin mi? Müsaade ederseniz, tatmin edilmedim. Bundan, bir işletmenin kuvvei muharrikesinin istihlâk ettiği yakıt kastediliyorsa bu, bütün imalâtla alâkalıdır. Bu takdirde burada Doğrudan doğruya kelimesinin fazla olduğunu görüyorum.” (8. Dönem 19. Cilt 82. Birleşim-Sayfa 215-216-219-220-227-238-241)

CEMİL ALEVLÎ (Gaziantep) “Efendim, bu maddede doğrudan doğruya imalâtla ilgili yakıtların imalât defterine yazılması isteniyor. Bendenizin anlayamadığım nokta doğrudan doğruya imalâtla ilgili olan yakıtların neden ibaret oldu-ğudur.” Şimdi sayın komisyon sözcüsü dediler ki, benim bir sualime cevaben: Bir işletmede kuvvei muahhrike kullanıldığı muharrik maddeler bunlara dâhildir. Bu muharrik maddeler işletmenin heyeti umumiyesini tahrik ettiğine göre

burada doğrudan doğruya tâbiri tatbikatta müşkülât doğurur. Bendeniz bu tâbirin kaldırılmasını rica ediyorum.. Bu «doğrudan doğruya kelimesi anlaşılıyor. Buna ait kaç defa izahat verdiler. Ben şahsan anlamadım. Meselâ, bir buhar kazanından teshin için verilen buhar da aynı ka-zandan çıkıyor. Şimdi bu doğrudan doğruya mı, yoksa ayrımı? Ayırt etmek zaten mümkün değildi.”(8. Dönem 19. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 242)

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar; bu değerlendirme faslının emsal bedelinin ne suretle hesap edileceğine dair şimdi okunan bu madde üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısım: Vasati fiyat esası üzerinden; İkinci kısım: Maliyet esası üzerinden; Üçüncüsü: Takdir esası üzerinden, değerlendirme yapılacağını göstermektedir. Bu birinci kısım, yani vasati fiyat esası üzere-rinden yapılacak olan değerlendirme tatbikatta şu müşkülâtı arzeder: Burada deniliyor ki; Vasati fiyat esası aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan vasati satış fiyat ile hesaplanır diyor. Peki; bir ay evvel ve ondan daha evvel satış yapmamışsa, bunu nereden çıkaracaktır? Tabii, birşey yapamıyacaktır. Binaenaleyh, bunun tatbik kabiliyeti her vakit için mevcut değildir. Böyle bir hal karşısında mükellef ikinci bende başvuracaktır. O da olmazsa üçüncü bende müracaat edecektir. Bunda da müşkülât vardır. Takdir esasi; bunda da şöyle deniyor: Yukarda yazılı esaslara göre tâyin olunmayan emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine İdarece takdir yolu ile tâyin edilir. Senenin son günü, bilanço çıkarılacak gün, demek oluyor ki birçok mükellefler mensup oldukları Maliye dairesine müracaat edecekler ve değerlendirme talebinde bulunacaklardır. Zaten senenin son gününde ve o gün yapılması lâzımgelen bu muameleyi bu kadar kısa bir zamanda Maliye dairesi yüzlerce mükellefin talebi karşısında bu kıymetleri nasıl değerliye-cektir. Bendeniz bunun tatbikatta büyük müşkülât doğuracağını tahmin ediyorum. Son fıkrada bir de şöyle bir hüküm var. Borsalardan ve Ticaret odalarından alınan fiyatlar kazai mercilerin re'sen biçtikleri değerler emsal bedeli yerine geçer diyorlar. Bu son fıkra bir dereceye kadar ferahlatıcıdır. Yani mükellef icabederse bağlı bulunduğu borsa veya ticaret odasından elinde bulunan m alın kıymetini tahmin ve tesbit ettirecek ve o değeri de*

bilançosuna geçirecektir. Şimdi bu, böyle olduğuna göre bendeniz bu son fıkrayı biraz vuzuhsuz buluyorum. Buna daha iyi bir vuzuh vermek için şöyle bir fıkranın eklenmesini rica ediyorum. Mükellef yukardaki sıraya bakmaksızın Çünkü sıraya bakacak olursa bu maddenin yazılış tarzına göre, önce birinci sonra ikinci, üçüncü, bu da olmadığı takdirde dördüncü bir sıraya başvurma için çok sıkıcı bir şey olduğunu tahmin ediyorum. Bu bakımdan sıraya başvurmada mükellefi serbest bırakalım. Bu dört şekilden hangisi kolay ve mümkün ise o esas üzerinde değerlendirilsin. Dilerse son fıkra hükümlerine göre değerlemeyi yapabilir. Bunu rica ediyorum ki, maddeye bir vuzuh verilmiş olsun. Bu maksatla bir önerge veriyorum, nazara ahûtasını rica ediyorum. Bu montaj dan sonra ve bilûmum tesis kelimesinin ilâvesini rica ederim. Çünkü nihayet”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim. Bu maddenin birinci fıkrasında makine ve tesisatta Gümrük Vergileri, nakliye ve montaj masrafları diyor. Bir makine gelince bir makinenin nakliyesi gümrüğü ve montajı ile iş bitmiş olmaz. Ayrıca tesis masrafı da lazımdır. Bu bakımdan (tesis) kelimesinin eklenmesini rica ederim.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Hayır montaja dahil değildir. Montaja montör ücreti dahildir. İlerde bir münakaşayı mucip olabilir. Bu bakımdan bunun içerisine (tesis) kelimesinin ilavesinde fayda vardır.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Bir makina gelir, bir montör bunun montajını yapar, fakat bunun işleyebilmesi için birtakım elektrik tesisatına, şuna, buna ihtiyaç vardır ki bunların. Bu tesis masrafları içine girmesi lazımdır.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bu maddenin son fıkrasına da bir kelimenin ek-lenmesini. rica edeceğim. Bu şu gayrimenkuller için yapılan masraflar hem tamir, hem de kıymet artırma masraflarından tereküp ettiği takdirde, mükellef bu masraflardan maliyet bedeline eklenecek kısmı ayrı göstermek mecburiyetindedir. Bendeniz şu tamirden sonra ve tecdit kelimesinin ilâvesini rica ediyorum. Çünkü tamir başkadır, tecdit başkadır. Bir makinede bir parça aşınabilir, o tamir edilebilir, fakat ikinci defada tamirine imkân olmayacak derecede bozulursa o parça tecdit edilir. Onun için bu kelimenin ilâvesini teklif ediyorum.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, işliyen bir makinenin yedek ve tecdit parçaları vardır, işliyen makinenin bir parçası zamanla aşınırsa tamir edilebilir, o parça çıkarılır, neresi aşınmışsa orası tamir edilir, yeniden aşınırsa, ye-niden tamir olunur. Eğer o parça kırılırsa o zaman yerine yenisi takılır, buna tecdit denir, bunda esasının tecdidi bahis konusu değildir.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Hayır efendim, bir parçanın tecdididir, tecdit parçası da denir. Sanayide bu, bu şekilde kullanılır.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlarım af buyursunlar, 3 ncü defadır bu mevzu için kürsüye çıkıyorum. Arkadaşlar; sanayide işliyen öyle makineler var ki, meselâ bir iplik makinasını ele alalım; üzerinde bin aded kirmeni var, bin aded de silindiri var. Bunların üzerinde ise kayışlar ve çuhalar vardır. Bunlar daima aşınır ve nihayet tamir edilir, cilalanır, bir müddet de öyle çalıştırılır Fakat cila ile çalıştırılmasına imkân kalmayınca bunları keserler ve yeni baştan yenisini takarlar. Bu, bir tecdittir, tamir değildir. Sonra o kirmenler dönüyor, aşmıyor. Zamanla artık tamirle çalışmasına imkân kalmayınca, onu çıkarıp yerine yenisini takmak lâzımdır, makinenin günlük vazifesini yapmak için. Bu bir tecdittir, tamir değildir. Sanayide bunun yeri vardır. Müsaade buyursunlar da maddeyi bu şekilde kabul edelim. Şunu da ilâve edeyim, heyeti umumiyesiini tecdit değil, kısmen tecdittir.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bu 258 nci maddede yine deminki görüşüp kabul ettiğimiz değerlendirme meselesi tavzih edil-mektedir. Ancak burada değerlendirme bahsinde bir emtianın kıymetinde düşüklük olduğu takdirde bu düşüklüğün tesbit edilebilmesi için lâakai % 10 nispetine baliğ olması hükmü konuyor. Bendeniz bunun doğru olmadığı kanaatindeyim. Çünkü % 10 olmaz da % 9,5 nispe-tinde bir düşüklük arzederse malın o günkü bedeli nazarı, itibarc almmyyacaktı, vaktaki % 10 olsun. Değerlemeden maksat nedir? Bir müessesenin, bir tacirin bir sene zarfında yapmış olduğu işten elde ettiği kazancını tesbit edip bilançosuna geçirip maliyeye vergisini verebilmek için bu değerlendirme keyfiyetini yapması lâzımdır. Şimdi, bu değerlemede hakiki kıymeti bulmalıdır ki hakiki kazanç veya zarar meydana çıksın. Burada % 10 düşüklük olmadıkça nazara alınmadığına göre, % 9,5 nispetinde bir de-ğer düşüklüğü vâki olsa, bu tacirin o değer düşüklüğünden mütevellit kârınım çoğalması ve

zararının azalması demek olacaktır. Maksadımız ha-kikate erişmektir. Hakikat o dur ki, o gün o malın hakiki değeri ne ise o değer esası üzerinden onu değerlendirip bilançoya kayıt etsin. Bu bakımdan buradaki % .10 u kaldırmayı teklif ediyorum. Tacir malında bir düşüklük hissediyorsa demin kabul buyurduğunuz veçhile dört değerlendirme usulünden hangisini intihap ederse o usul dairesinde malını değerler ve bilançosuna ilâve eder. Ama biz % 10 u bıraktığımız takdirde, % 9,5 a kadar kaimi edilmeye-cek, bu da mükellefın zararına olacaktır, doğru değildir.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, Sayın Münir Birsnel arkadaşımız bu tasarıdaki hükmün mükellefın lehinde olduğunu ifade ettiler. Bendeniz tamamen aksi kanattayım. Mükellefın tamamen aleyhindedir. Meselâ; bir müessese bilanço yaptı ve bu % 10 nu da bu şekilde kabul ettiğimize göre, arada yüz bin liralık fazla fark meydana geldi. Bu fiyat farkından mütevellit vergi verecek ve arkasından da bu müesseseyi tasfiye edecek ve elindeki malı o günün değerine göre satacaktır. Binaenaleyh bu, mükellefın aleyhinedir. Değerlemede hakiki değeri ne ise onu bilançoya alması lâzımdır. Kâzip bir değeri bilançoya almak mükellefın aleyhinedir. Kaldı ki bundan evvel kabul buyurduğunuz 243 ncü maddede şöyle deniliyor: değerlendirme, iktisadi kıymetlerden vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymet esas tutulur bu suretle değerlemenin tarifini yapıyoruz, bu tarife de aykırıdır. Bu bakımdan Önergemin kabulünü rica ederim.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Bir sual. Ben % 5, % 3 diye bir teklif yapmadım, böyle birşey teklif ettiğimi hatırlamıyorum. Yalnız bir sual sordum, cevapsız kaldı. Bir mükellef sene sonunda % 10 farkla bilançosunu yaptı ve bunun in'ikası olan vergisini de fazla olarak ödedi. Şimdi mevcut olmıyan, malın vergisini maliye mükellefe iade edecek mi? Şu halde elinde olmıyan bir kıymetin vergisini nasıl kabul ediyorsunuz? Mükelleften haksız olarak vergi alınmış oluyor.

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim; bendeniz bir kere, nispetin yüzde 3 - 5 olmasını teklif etmedim, önergem meydandadır. Ben, Sayın Komisyondan şöyle bir sual sordum; cevapsız kaldı. Ben diyorum ki; bir müessese, bir mükellef, sene sonunda bilanço-sunu yaparken elindeki mal mevcudunun değeri % 9,5 düşük olduğu halde, % 9,5 fazlasıyla he-sap eder de bilançosuna koyarsa, meydanda

olmıyan bir kıymetin, meblâğın vergisini ödemiş olur. Arkasından bu müessese işini tasfiye ederse, maliye fazladan aldığı vergiyi geri ödeyecek mi, diye soruyorum, cevap vermiyorlar. Demek ki/maliye, meydanda olmıyan bir kıymetin vergisini almış oluyor, bu haksızlıktır, doğru değildir. Biz burada yep yeni bir ka-nun tedvin ediyoruz ve memlekette tatbik ede-ceğiz, onun için bu gibi müşkülli bertaraf et-memiz lâzımdır. Bu itibarla meydanda olmı-yan bir meblâğın vergisini istememiz lâzımdır, takririmin kabulünü rica ederim.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bu maddede değersiz alacakların ne suretle za-rara geçirileceği ifade edilmekte ve denmekte ki, kazai bir hükme veya alacaktan vazgeçildiğini gösteren kanaat verici bir vesikaya göre tahsili-ne artık imkân kalmıyan alacaklar. Bu tâbirden bir şey anlamadım. öyle tacirler var ki;, hesabı cari üzerinden veresiye verdiği müşterisi vardır. Müşteriyi sağlam telâkki etmezse veresiye satış yapmaz. Fakat o gün için sağlam olan müşteri, almış olduğu malın bedelini veremiyeeek duruma girer. Hiçbir vesika da yoktur. Kendi hesabı carisinde de yazılıdır ve borçlu da bunu ödiyecek durumda olmadığına göre, ne suretle tevsik edecektir? Bunu lütfen izah etsinler, ilerde bir müşkülât olmasın.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bendeniz bunun ipotek muamelesi ile değil, daha ziyade ticari muamele ile alâkadar olması lâzım geleceği kanaatindeyim. Buna mukabil buyurdular ki; noter huzurunda birbirlerini ibra ederler. Fakat borçlu borcunu ödemiş ve bu yüzden alacaklı ile arası da bozulmuş, bunu ne suretle tevsik edecek?”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim bu madde yalnız erbabi ticareti ilgilendiren bir madde değildir. Gelir Vergisinin dairei şümulüne giren ve bütün vatandaşları ilgilendiren bir maddedir. Meselâ, bir memur vatandaş maaş alıyor, bir do gayrisâfi iratlı evi veya dükkânı vardır, irat alıyor. Bundan dolayı beyanname verecektir. Binaenaleyh şimdi bu gibi beyanname verecek mükellefin hepsi de şu maddenin içinde zikredilen yedinci fıkranın şümulüne girecektir ki, bendenizde bunun üzerinde duracağım. Bu fikra mucibince kira bedelinin birini sehven unutmuş ve yazmamış olan mükellefe kaçakçı mı diyeceğiz?. Bu doğru değildir. Bu sebeple yedinci fıkranın tayyı çok yerinde olur. Sonra sahte vesika tanzim etmiş, ve bu ka-nuna göre tutmaya mecbur olduğu defterler üzerinde tahrifat yapmış olan bir

kimse kaçakçıdır. Bunlara bir şey demiyorum. Ama yedinci fıkra muhtevası sehven de kasten de yazılmıyabilir. Kâmil Ooşkunoğlu arkadaşım diyorlar ki; vergi ziyama sebebiyet vermemek şartıyla kaçakçılık sayılmaz. Zaten böyle bir şeyin vukuu vergi zi-yama sebebiyet verecektir, ama bu, kasten mi yapıldı, sehven mi yapıldı? Burada durmak lâzım-dır. Ve nihayet takdire gidecek bu mükellef bunu unuttu da mı, yoksa bililtizam mı kaydetme-di? Bunu takdirle tâyin etmek kolay bir şey değildir. Bir nokta daha var, bunun aydınlatılmasında fayda mülâhaza ediyorum. Deniliyor ki: Her türlü hesap ve muamele hileleri. Bunlar neler-dir? Bunların tavzih edilmesi yerinde olur. Umu-mi mânada hesap hilesi diye bir mefhumun kanuna girmesi tatbikatta geniş mikyasta müşkü-lâtı badi olabilir. Bunlar ne gibi şeylerdir, bunu izah etmek icabeder ve şunlardır demek yerinde olur. Arif Çubukçu arkadaşımızın teklif ettikleri birbirlerine benzemiyen defterler meselesi; şimdi bâzı bankalar birbirlerine benzeyen defterler tutarlar, bir bankanın muhtelif yerlerde şubeleri vardır, bunlar ayrı ayrı defterler tutarlar. Ama bunların kayıtları birbirlerine uygun oldukları için kaçakçılık konusuna girmez. Çift defter, aynı hesabı iki deftere kaydedip bu defterlerde başka başka miktarlar ve şekiller de kaydedilmiş olmasıdır. Binaenaleyh böyle aynı hesapları ay-nı «şekilde ihtiva eden defterleri çift defter telâk-ki etmek doğru olmaz.(8. Dönem 19. Cilt 84. Birleşim – Sayfa320-322-323-324-325-326- 337-338-349-350-)

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Müsaade buyurursanız 241 nci maddeyi bir parça aydın-latmak isterim. (241 nci maddenin son fıkrasında şöyle deniyor: Bina ve arazi tahrirlerinde iradı tahmin edilecek binayı ve kıymeti tahmin edilecek araziyi Tadil ve Tahrir komisyonlarına gösterip gezdirmek, bu gibi gayrimenkullerin genel ahvaline, kullanış tarzına ve kirada ise kira miktarına mütaallik her türlü malûmatı ko-misyonlara vermek. (Bu fıkroda yazılı mecburiyetler kiracılara da şâmildir) Şimdi burada 338 nci maddenin 2 nci fıkrasında bu mecburiyetler çekinme sebebi olmak-sızın bunlara riayet etmiyenlere 200.- liraya kadar hafif par acezası hükmi olunur deniyor. Bendeniz bunun tatbikatta birtakım müşkülâta sebebiyet vereceğini düşünerek şöyle bir tek-lifte bulunmak istiyorum, eğer Yüksek Heyetiniz kabul buyurursa. Bu fıkranın arkasına; bu ci-het bir tutanakla tevsik olunur, diye bir ibare ilâvesini rica ediyorum. Çünkü böyle bir tu-tanakla tevsik olunmadığı takdirde bu binayı gezmiye

gelen heyet veya memurla, kiracı ve mal sahibi arasında anlaşmazlık vukua gelebilir. Siz bana binayı göstermediniz denebilir. Bu takdirde keyfiyetin tevsik edilmesi lâzım ve fay-dalıdır. Bu itibarla bu gibi haller bir tuta-nakla tevsik edilir diye bir fikra ilâve edersek ilerde bu gibi anlaşmazlıkları önlemiş oluruz. Bendeniz bunun için de bir önerge veriyorum. Nazara alınmasını rica ederim.”(8. Dönem 19. Cilt 85. Birleşim - Sayfa 369)

Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri’:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar, Cenup hattımızın ana şimendifer hattına bağlanması için geçen sene Yüksek Meclis bir kanun kabul etmişti. Bu kanunu kabul ederken Büyük Meclisin nazarı itibara aldığı dört mühim nokta vardır. Bunlardan birisi ve başta geleni malî, ikincisi siyasi, üçüncüsü teknik zorluklar ve nihayet dördüncüsü de iktisadi bakımdan bu hattın yapılması zarureti idi. Malî bakımdan durum şudur: Ana hattan şimendifer katarlarımızın Cenup Demiryoluna Suriye’den 166 kilometrelik bir mesafe katetmek suretiyle ve birçok hudut formalitelerine katlanmak suretiyle geçtiği yüksek malûmunuzdur. Bu geçiş için takriben, meselâ bu sene Devlet Demir. Yollarından aldığım malûmata göre bir milyon civarında Suriye Hükümetine geçiş parası ödenmiştir. Bu miktar geçen sene 700 bin lira civarında idi ve seyrüsefer arttıkça bu sene bir milyon oldu; gelecek senede o nispette artacaktır. Siyasi mahzuru şudur: Komşu Suriye Hükümetiyle aramızda her hangi bir ihtilâf vukua gelecek olsa bizi bu müsellesten istifade ettirmiyebilir. Bu takdirde Cenupta kalan 408 kilometre uzunluğundaki ve bugünkü para ile 120 milyon lira değerinde olan bu hattan istifade edemeyeceğiz. Ve bu hat başı kesilmiş bir gövdeye benziyecektir. Ana hatlarla irtibatı kamilen kesilecektir. Bütün bunlardan sarfınazar, bugünkü şartlar içinde Devlet Demiryollarının mâruz kaldığı müşkülâtın başında şunlar gelmektedir. Meselâ Mardin’de bir lokomotifimiz bozulursa Adana’ya kadar çekip getirilip orada tamir ettikten sonra tekrar Mardin’e götürülmek mecburiyetindedir. Mardin’le Adana’nın arası takriben 700 kilometrelik bir mesafedir. Bozuk bir lokomotifin bu müsellesten geçmesi için Suriye’ye bir de para veriliyor. Adana’dan Cenuba inmesi için de ayrıca ücret veriliyor. Eğer Cenup hattında bir şimendifer kazası vukua gelecek olursa, oraya yetiştirilecek yardım ekiplerinin, takviye ekiplerinin geçebilmesi için, bu Suriye müsellesti

dolayısıyla birtakım formalitelere riayet edilmesi lâzım geliyor ki, tasavvur buyurunuz, ne kadar müşkülâtla karşı karşıya kalıyoruz demektir. Bu müşkülli de bir tarafa bırakalım Karkamış Hattı yapıldıktan sonra, iktisadi bakımdan yurdun en kıymetli parçalarından birisi olan tarihî Nizip Vadisi zeytinliklerle, fıstık ormanları ile bezenmiş olan o vadiden geçeceğine göre, bütçeye iki milyon liraya yakın bir para sağlanacağını yine Devlet Demiryolları ile yapmış olduğum temaslardan anlamaktayım. Şimdi bir milyon lira da her sene ödemekteyiz, iki milyon lira da gelir sağlayacağız, yapıyor üç milyon lira. Görüyoruz ki, aynı zamanda iktisadi bir zaruret karşındayız da. İşte bütün bunları nazarı itibara alan Büyük Meclis geçen sene Karkamış Kanununu kabul etmiştir ki, bu kanun 25 milyon liralık olacaktır. Bu işle ilgili olanların söylediklerine göre bu hat üç senede yapılabilmemiş ve senede sekiz milyon lira gibi bir tahsisata ihtiyaç vardır. Maalesef bütçede buna dair hiçbir şey konmamıştır, eğer bu hat alelittlak bir şimendifer hattı mahiyetinde olsaydı evet bugün paramız yoktur, darlık vardır, bunu bırakalım, tehir edelim denebilirdi. Fakat bu hat hususiyetler arz ediyor. Bir tek hususiyet değil, muhtelif bakımlardan hususiyetler arz ediyor. Bunun dışında her sene ödediğimiz bir milyon lira para geliyor. Bendeniz Sayın Bakana şunu teklif ediyorum: Bir sene zarfında tahsis edilecek sekiz milyon liranın faizi % 7 den olsa senede 560 bin lira edeceğine ve her sene Suriye'ye ödediğimiz bir milyon liradan bunu tenzil edersek 440 bin lira ayrıca Varidat sağlanacaktır demektir. Diğer haralara bu itibarla benzemem ektedir. Bir mahzur budur. İkinci siyasi mahzur arzettiğim gibi. Üçüncüsü; biz şu Cenup Hattını satın aldık fakat malın sahibi değiliz. Buna tam tasarruf edemiyoruz, tam tasarruf etmemiz lâzımdır. Bu bakımdan sayın Bakandan şunu rica ediyorum, bu teklifimi nazarı itibara alarak bono çıkarmak suretiyle derhal işe başlasınlar, nitekim Ziraat Bankasının çıkarmış olduğu % 7 faizli tahviller derhal satıldı, bunun da rağbet göreceğine şüphe yoktur. Bu suretle bir taraftan bütçeye fayda sağlaması, diğer taraftan yapılamayan bir hattın yapılması temin edilmiş olacaktır. Bunu tetkik etmelerini ve noktai nazarlarını bildirmelerini sayın Bakandan, rica ediyorum. İkinci mâruzâtını; 1943 senesinde Gaziantep halkı ile Hükümet arasında bir anlaşma yapıldı. Geçen sene de yine bu iş için buradan maruzatta bulunmuştum. Efendim, malûmuhsanız Gaziantep 70 binden fazla nüfusu olan büyükçe bir şehrimizdir. Şimendöfer hattından da mahrum olduğu için orada bir hava meydanı tesisi üzerinde halk

Hükümetle bir anlaşma yapıyor. Hükümet de diyor kir siz hava meydanının yerini istimlâk ederek bunun tesviyesini yaptırırsanız biz de orada beton bir bist yaparak meydanı icabeden fennî tesislerle teçhiz ederiz. Antepliler Hükümetin bu vadi üzerine bir araya gelerek, en küçük esnafından en büyük tüccarına kadar 114 bin liralık bir para topluyor. Bunun üzerine Genelkurmay ve Havayolları Umum Müdürlüğünün tesbit ettikleri yerde bir buçuk milyon metre karelik bir araziye istimlâk için teşebbüse geçiyorlar. Burada arazileri bulunan bütün vatandaşlar sevinçle arazilerini yok pahasına bu iş için veriyorlar. Ve bu suretle bugünkü rayice göre 500 bin lira değerinde bir yeri Hükümete teberru ediyorlar. Üstelik tesviyei türabiyesini de yaptırıyorlar, tapusunu alıyorlar. 1943 senesinden bugüne kadar aradan 7 sene geçtiği halde, arzettiğim gibi Hükümetin vadi-ne rağmen hiçbir şey yapılmamıştır. Gaziantep halkı haklı olarak Hükümetten soruyorlar, ve diyorlar ki; biz şu fedakârlığı yaparak aramızdaki anlaşmaya göre vaadimizi yerine getirdik. Siz niçin getirmiyorsunuz? Bu yedi sene zarfında istimlâki dahi yapıldığı halde bazı yerlere bir milyon liraya, yakın tahsisat verilmiştir. Biz ise meydanı kendimiz emre amade kıldık. Aradan yedi sene geçti bunun beton tesisatı daha ne zaman yapılacak? İşte üç yüz bin nüfuslu bir vilâyet halkı bu sualin cevabını bekliyorlar. Sayın Bakan buna dair fikirlerini açıklasınlar.”(8. Dönem 24. Cilt 51. Birleşim - Sayfa 887:888)

5.7.2.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Cenup Demiryollarındaki 166 kilometrelik hudut dışı hat ile inşaatı durdurulmuş olan Narlı-Gaziantep ve Karkamış hattının durumu hakkında sorusu münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar, sayın Ulaştırma Bakanı arkadaşımızın izahlarından anladığımıza göre ana hatlariyâ Cenup Demiryolları arasında vukubulan seyrüseferde muhtelif müşküllerle karşılaştığımızı anlamış bulunuyoruz. Verdikleri izahattan dolayı kendilerine teşekkür ederim. Bu müşkülleri pek muhtasar olarak izah ettiler. Bendenizde kısaca bir iki noktayı müsaade buyurursanız tavzih edeyim. Cenup demiryollarında seyahat eden muhterem arkadaşlarımız çok iyi bilirler ki dört tane gümrük kapısı vardır, Yani yurdun bir tarafından Cenuba meselâ Urfa, Mardin’e, gitmek için dört gümrük kapısından geçmek mecburiyeti*

vardır: Bunlar İslâhiye, Meydaniekbez, Müslimiye ve Çobanbey gümrük kapılarıdır. Burada ekseriyetle, bir buçuk, iki saat eklendiği vâkıdır. Şöyle ki Suriye'den geçen 166 kilometrelik bir müselleşi normal olarak 3-3,5 saatte geçmek mümkün iken 12-14 saat devam ettiği vâkıdır. Bu müşkülâtın dışında şöyle bir durum da var: Bu 406 kilometre uzunluğunda bulunan Cenup demiryolları ana hatlardan ayrı bulunduğu için bu hat üzerinde seyrüsefer etmekte bulunan trenlerimiz herhangi bir arızaya mâruz kaldığı zaman, meselâ bir lokomotif Mardin de bozulduğu zaman bunun Adana'ya kadar çekilip götürülmesi ve orada tamir edildikten sonra geri getirilmesi icabetmektedir. Yani, 700-800 kilometrelik bir mesafeden ve Suriye'ye de bunun gelip gitmesi için para vermek suretiyle. Bu teknik bakımdan da kabulü caiz olmayacak bir durumdur. Allah muhafaza etsin bir kaza vukubulaeak olursa Ana hattan oraya gönderilecek yardım bütün bu formalitelerden geçerek gidecek ve ayrıca da Suriye Hükümetine ücret ödiyecek. Havsalam almıyor. Bunun teknik bakımdan nasıl idame ettirildiğini benim bu müşkülli bertaraf etmek için her iki sayın bakan tek çare olarak Gaziantep'in Karkamış'a bağlanmasını ileri sürdüler ve bunun için de karar verilmiştir dediler. Ancak Sayın Bayındırlık Bakanımız malî imkânsızlıktan bahsettiler. Bendeniz hemen şunu ilâve etmek isterim ki Sayın arkadaşımızın izah buyurdıkları gibi mesele 65 milyonluk bir mesele değildir. Benim sual mevzuumu teşkil eden Gaziantep - Karkamış arası 30 milyonluk bir dâvadır. 4648 sayılı Kanunla inşasına müsaade edilen Gaziantep - Narlı arasının zaten yapımına başlanmıştır, 20 milyon lira da tahsisat verilmiştir. Bu husus sualimin mevzuunu teşkil etmiyor fakat kendileri temas ettikleri için kısaca ben de temas etmek mecburiyetinde kaldım. Mütâahhitlerle Bayındırlık Bakanlığı arasında ihtilâf çıktığı için inşaatın durdurulduğunu beyan ettiler. Şunu ilâve edeyim ki inşaatın durdurulması yalnız mütâahhitlerin kabahati değildir, Bayındırlık Bakanlığının da anlayış göstermemesi yüzünden olmuştur. Ve bunda Bütçeye 15 milyon liralık bir zarara mal olmuş, yani 20 milyon olarak verilen tahsisatın 35 milyon liraya çıkartmak icap ettiğini söylüyorlar. Halbuki o zaman yarım milyon, veya bir milyon lira fazlasiyle yapılabilecek olan bir iş bugün 35 milyon lira fazlasiyle yapılabilecek demektir. Bu ciheti bu suretle tebarüz ettirdikten sonra şimdi 30 milyon lira ile yapılacak olan Gaziantep - Karkamış hattına geçiyorum. Birincisi bu hat çok iktisadi bir hat olacaktır. İkincisi de birçok mahzurları önlemiş bulunacaktır. İktisadi olacağını şu şekilde

arz edeyim. Sayın Ulaştırma Bakanının beyanlarından anladığımıza göre, halen Suriye'ye 700 000 lira ödüyoruz. Ceylanpınar çiftliği ekim sahası birkaç, misli genişletildiğine göre Suriye'ye ödiyeğimiz para önümüzdeki seneler iki misli olarak bir buçuk milyon liraya çıkacaktır. Bu yapılacak hatla Nizip - Birecik - Gaziantep, Karkamış gibi feyizli nehirler birbirine bağlanmış olacaktır. Bu suretle bütün fıstık bahçeleri ve zeytinlikler bu hattın güzergâhını teşkil edecektir. Senevi bu vilâyetin, resmî makamlardan aldığım rakamlara göre, 100 milyon lira civarında ithalât ve ihracat varmış. Bu miktarın yüzde birini şimendifer nakliye ücreti olarak alınacağını kabul edersek, yine resmî makamların verdiği rakam olarak arz ediyorum, bir milyon lira ile yolculardan alınacak yarım milyon lira ki, bir buçuk milyon lira yapar. Buna Suriye'den alınacak bir buçuk milyon lirayı da ilâve edersek. Devlete senevi üç milyon lira kadar varidat getirecektir. 30 milyon lira, 3 milyon lira varidat getirirse, demek oluyor ki, 10 senede amorti edilecektir. Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar müsait amortisman yoktur. Aşağı yukarı, Bayındırlık Bakanlığı için bu iş apartman yaptırmaktan daha kârlı olacaktır. Bunun için on senelik bir bono da çıkarılsa olabilir. Malî imkânsızlık varsa hususi teşebbüslere de verilmesi mümkündür. Bugün memleketin bu yüzden mâruz bulunduğu ve deminden beri arzettiğim ve Ulaştırma Bakanı arkadaşımızın da izah buyurdıkları bu müşkülleri bir an evvel bertaraf etmek 'ye aynı zamanda Gaziantep gibi talihsiz bir memleketi şimendifere kavuşturmak için bu işi bir an evvel ele almak çarelerini bulmalarını rica ediyorum. Talihsiz dedim, sebebi sudur: İmparatorluk zamanında yani bundan 35 yıl evvel bir Bağdat hattı yapılıyor. Bu hat Kilis'in 7 - 8 kilometre cenubundan geçiriliyor. O vakit Kilislin 40 bin nüfusu vardı. Böyle olduğu halde bu şehir ihmal ediliyor. Antep'in 85 bin nüfusu vardı, onun da 30 kilometre cenubundan geçiriliyor ve bu şehirde ihmal ediliyor. İkinci talihsizliği; Cumhuriyet devrinde başlar: Fevzi Paşa - Malatya hattı yapılırken o zaman şu veya bu sebeple kî, o sebeplerin kıymeti olmadığı anlaşılacak suretiyle 4&43 sayılı Kanun gereğince bu hattın inşasına karar verilmiştir, hat şehrin 45 kilometre şimalinden geçiriliyor ve Gaziantep şehri bu iki hattın ortasında kalıyor. Şimdi yurdun böyle kıymetli bir bölgesi, diyeceğim ki, yurdun başka taraflarında yetişmiyen ve hattâ arz küresinin de başka yerlerinde yetişmiyen sırf bu bölgeye mahsus olan fıstık ve Hasankeyf tütününü gibi mahsuller yetiştiriyor, bunları harice ihraç ediyor ve memlekete döviz

sağlıyor. Böyle bir yurt parçasının bu kadar sene ihmal edilmesi hakikaten günahdır. Bunu temin etmekle hiç olmazsa bu yurt parçasının iktisaden kalkınmasına imkân bahşetmiş olacağız. Sayın arkadaşlarım, affımızı rica edeceğim, sözlerimi bitirirken bir noktaya daha temas etmeme izin veriniz. Bundan başka bir de Halep'i memleketimizden geçen Toros ekisperesleri, beynelmilel şimendifercilik noktai nazarından bir düğüm noktası haline getirmiştir. Şöyle ki, Garpten gelen yolcular Halep'te ayrılıyorlar; bunların bir kısmı Irak ve Hindistan yolcuları ve bir kısmı ise Afrika'ya giden yolculardır. Bu suretle kıtalar arası bir duruma giren Halep'in yerine Gaziantep girecektir. Yani bu durum memleketimize intikal etmiş olacaktır. Ayrıca bizim bugünkü Devlet Demiryollarımızın Cenup hattı ile telgraf muhaberatı Halep'ten geçmektedir. Tasavvur buyurun, bunun mânası ne demektir? iki hattımızın arasındaki telgraf muvasalası yabancı bir ülkeden geçiyor. Ondan sonra şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, ilerde Suriye ile aramızda şu veya bu şekilde vukua gelecek ihtilâf Cenup hatlarımızdan hiç istifade etmememizi intaç edebilir. Bu cihetin de göz önünde tutulması lâzımdır. Cenuptaki 406 kilometrelik hat yeniden inşa edilse bugünkü para ile takriben 120 milyon lira değerindedir. Bu bakımdan yeni Hükümetimizden yurt için çok önemli olan bu dâvayı ele almasını ve biran evvel fiil sahasına koymalarını sureti mahsusada rica ve istirham ederim.” (8. Dönem 15. Cilt 37. Birleşim - Sayfa 224:226)

5.7.2.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri birlikleri hakkında kanun tasarısına dair sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim; ben, hem Komisyon, hem de şahsım namına konuşacağım. Söz istiyorum. Şimdi görüşülecek veya görüşülmekte olan Esnaf Dernekleri Kanun tâsarısına ait Ticaret Komisyonu raporunun altına sözcü olarak yanlışlıkla bendenizin imzam konmuştur. Filvaki ben Ticaret Komisyonunun Sözcüsü olmakla beraber bu tasarı Komisyonumuzda görüşülürken tasarının temelini ilgilendiren bir prensip üzerinde arkadaşlarımla görüş beraberliğine varamadığımızdan dolayı Komisyonda bu tasarının Sözcülüğünden affımı rica ettim ve o suretle kabul olunmuştu. Halbuki tevzi edilen elimizdeki matbu tasarıda

Sözcü olarak benim imzam görülmektedir. Ben ise tasarının bu yönden aleyhinde konuşacağımdan ilk önce bu ciheti tavzih etmek zaruretini duydum. Komisyonda arkadaşlarımdan ayrıldığı cihet şu idi: Bu tasarı gereğince kurulacak derneklere girmekte esnaf tamamen serbest bırakıldığından bu tasarı böylece kabul edildiği takdirde şimdiye kadar yapılan tecrübelerle dayanarak esnafın büyük ekseriyetinin bu derneklere girmiyerek serbest kalmayı tercih edecekleri ve bu suretle bu kanunun işlemeyeceği ve binaenaleyh bu tasarıdan beklenen faydanın temin edilebilmesi için esnafın bu teşekküllere duhulüne mecbur kılacak bir hükmün konması lâzım olduğu fikrini ileri sürdüm. İstanbul'dan Ankara'dan Seyhan'dan gelen esnaf heyetleri de Komisyonda bu fikrimi teyit ettiler. Filvaki Komisyon ekseriyeti de; raporda izah edilmiş olduğu gibi bu fikri muvafık buldular. Ancak tasarının Yüksek Huzurunuzda gelen şimdiki hüviyeti ile böyle bir hükmü taşımasının mümkün olmadığı kanaatine varıldı. Zira bu tasan Cemiyetler Kanunu esaslarına göre hazırlanmış bulunmaktadır. Kayıt mecburiyeti hükmünün konabilmesi için bugün yürürlükte bulunan ve âmme müessesesi hüviyetini taşıyan Esnaf Odaları Kanunu karakterine göre hazırlanmış olması icabediyordu. Ve netekim Ticaret Bakanlığı daha evvel bu şekilde bir tasarı da hazırlanmış bulunduğundan bendeniz o tasarının görüşülmesini teklif ettim. Çünkü bizde esnaf zümresi meşrutiyetten bu yana 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre kendi aralarında kurdukları esnaf cemiyetleri ile idare edilirdi. Bu kanun hükümlerine göre kurulabilen cemiyetlere esnaf girip girmemekte serbest olduklarından en kalabalık esnaf muhiti olan İstanbul'da bile bu gör cemiyetler ancak mensup oldukları esnafın takriben % unu bünyelerine alabilmişler ve % 90 ı cemiyetlere girmiyerek serbest kalmayı tercih etmişler ve bu suretle cemiyetlerden beklenen fayda elde edilemediği için 1943 senesinde daha mazbut ve mütekâmil bir teşkilât kurulması lüzumu hissedilmiş ve bu sebeple de esnafın mesleki yükselmesi ve tesanüdünü ve meslekî ahlâkını koruyucu hükümleri ihtiva eden 4355 sayılı Esnaf Odaları Kanunu kabul edilmiştir ki, doha beş sene evvel kabul edilen bu kanunun esbabı mucibe raporunda arzettiğim noktalar etraflıca izah edilmiş bulunmaktadır. Esnaf Odaları Kanununun tatbik edildiği beş senelik kısa müddet zarfında yapılan tecrübelerden istifade edilerek aksak taraflarını düzeltici, esnafın ve halkın hakiki ihtiyacına cevap verici mahiyette olmak üzere 4355 sayılı Kanunu tadil eden ve esnaf mümessillerinin ve esnaf odalarının da noktai

nazarlarını almak suretiyle Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Kanun tasarısının yerine şimdi Yüksek Huzurunuzda getirilmiş bulunan yeni terimle esnaf dernekleri, eski terime göre Esnaf Cemiyetleri Kanun tasarısının müzakeresi istenmektedir. Âciz kanaatimce bu tasarıdaki bâzı müzaheret ve yardım hükümlerini bir tarafa alacak olursak esas bünyesi itibariyle 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa göre hazırlanmış olan işbu tasarı kabul edildiği takdirde meydana gelecek mahzurları arzedeceğim.

1. — Tasarıda esnaf için derneklere duhûl ve kayıt mecburiyetini âmir bir hüküm olmadığından esnafın ekseriyeti azîmesi kaydiye ve aidat vermemek aynı zamanda derneklerin nizam ve kontrolü altına girmemek için serbest kalmayı tercih edecekler ve bu durum karşısında bu kanun işlemeyeceği gibi halen işlemekte bulunan 4355 sayılı Kanunu da kaldırmış olacağımızdan esnafın kontrolsüz, disiplinsiz, nizamsız, başı boş bir hale gelmesini sağlamış olacağız.

2. — Bu tasarı kabul edildiği takdirde yalnız seksen, doksan bin muhtelif esnafî olan İstanbul'da bu esnaf zümreleri 400 e yakın kola ayrılmış bulunmaktadır. Bu kolların bir kısmının birleştirilmesi suretiyle 100 aded dernek kurulduğunu kabul edecek olursak adedi bu kadar çoğalan derneklerin hangi teşkilâtımızla teftiş ve kontrol edileceğinin anlaşılması çok güçtür.

3. — Komşu memleketler mevzuatını tetkik edecek olursak, onların da hep halen yürürlükte bulunan bizim Esnaf Odaları Kanunu mahiyetinde mevzuat kabul etmiş olduklarını görürüz.

4. — Belki bâzı Garp memleketlerinde tatbik edilmesine rağmen realist bir zihniyetle bakıldığı vakit esnafımızın ve memleketimizin bünyesine uygun olmıyan bu derneklerin, Cemiyetler Kanunu ile işliyen ve 40 seneden beri kontrolsüz ve teftişsiz yaşamış bulunan esnaf cemiyetlerine benziyeceklerinde şüphe olmayacağına göre, bu tasarı kabul edildiği takdirde, esnaf işlerini kırk sene eveline götürerek, tekrar oradan başlamak suretiyle ikinci bir tecrübeye girişmiş olacağımız ve işi bir aman sonra tekrar deliştirmek zorunda kalacağımız kanaatindeyim. Yalnız çok büyük bir kitle olan esnafî değil, halkımızı da yakından ilgilendiren bu gibi kanunların sık sık değiştirilmesinin zararları Yüksek Meclisçe malûm olduğundan, bütün bu mahzurları göz önünde tutarak bu tasarının yerine daha evelce vekâletçe hazırlattırılmış olan memleketimizin bünyesine en uygun

olduğunda hiç şüphe olmıyan 4355 sayılı Esnaf Odaları Kanununu tadil eden tasarının görüşülmesinin muvafık olacağını belirtmekle vicdani vazifemi yapmış olduğuma kaniim.”(8. Dönem 17. Cilt 56. Birleşim - Sayfa 38:39)

İl İdaresi Kanunu Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ(Gaziantep)“Görülmekte olan İller İdaresi tasarısı muhtelif cephelerden valilerin yetkilerini genişletmektedir. Ancak bu yetkilerin yerinde kullanılmasıyla ki, bu tasarıdan beklenen iyi neticelerin elde edilmesi mümkün olabilsin. Bunu temin etmek için de teftiş ve murakabe mekanizmasının ihtiyaca göre işlemesi lâzımdır. İşte bendeniz bu cihete kısaca temas etmek istiyorum. Bizde bugün mevcut olan vilâyetleri teftiş sistemi noksandır ve ihtiyaca kâfi değildir. Yetkilerini yerinde kullanan birçok valilerimiz vardır ki bunlarla iftihar edebiliriz. Fakat her branşta olduğu gibi yetkilerini yerinde kullanamıyan valilere de tesadüf edilmektedir ki, teftiş ve murakabe mekanizmasının ihtiyaca kâfi olmaması yüzünden bu gibilerin hatalı hareketleri merkeze vakti zamanında ve lâyıkı veçhile aksedememekte ve bu yüzden birçok ıstıraplar duyulmaktadır. Bendeniz öyle hallere rastladım ki, vatandaş her hangi bir mevzuda derdini anlatmak için huzura kabul edilmemiştir, dinlenmemiştir, hattâ koğulmustur. Yine öyle hallere rastladım ki, iki sene vatandaşın işi nahak yere sürüncemede bırakılmıştır. Şahidi olduğum öyle haller vardır ki, vatandaşlarda âmme hizmetlerine yardım hususundaki hayırlı müracaatları sırf valinin şahsi kaprisi yüzünden türlü müşküllerle karşılaştırılmış ve hattâ akamete uğratılmak istenilmiştir. Bir evvelki valinin baslıyarak yarıda bıraktığı iş beğenilmediği için ikmal edilmiyerek terkedilmiş ve başka işlere başlanmıştır. Bunlara benzer misalleri çoğaltmak mümkündür. Fakat ender de olsa bu gibi ahval Yüksek Heyetin meçhulü olmadığından bu mevzuda fazla teferruata girerek kıymetli vakitlerinizi israf etmek istemiyorum. Ancak hakikat olan birşey varsa o da ekser ahvalde bu gibi hatalı hareketleri yapmış olanların hiçbir mesuliyet ve ceza ile karşılaşmamış olmalarını. Bunun sebebine gelince; mülkiye müfettişlerimizin hepsi de kıymetli İnsanlar olmakla beraber ekseriyetle genç ve valilik derecesine yetişmemiş arkadaşlardan seçildiği için vilâyetleri teftiş için gelen bâzı mülkiye müfettişlerinin tesadüfen daha evvel valinin maiyetinde çalışmış olması hasebiyle valinin karşısında bir talebenin öğretmenin

karşısında aldığı vaziyeti alanlarına tesadüf edilmesi ve nihayet bu arkadaşların klâsik olarak yaptıkları teftiş ekseri ahvalde vilâyetin muamelâtına ait defter ve vesaik üzerinde yapılan tetkikata inhisar etmesidir. Halbuki bu mahiyette teftiş maksadı teminden çok uzak kalmaktadır. Verdiğimiz bu geniş yetkilere göre vilâyetlerin yalnız muamelât bakımından değil aynı zamanda idari, siyasi, iktisadi ve nihayet varsa halk n şikâyetleri bakımından da esaslı surette teftiş edilmesi lâzım ve zaruridir. Böyle bir teftişte ancak birinci sınıf valilik derecesine yetişmiş olan baş müfettişlerin yapması mümkündür. Bu itibarla getirileceği söylenen ve teftiş sistemimizi de ıslah edecek olan bu kanunla birlikte getirilmesi icabederken bunun neden yapılmamış olduğunun sebebini anlıyamadım. Hükümetin bu ciheti açıklamasını rica etmekle beraber bu kanundan beklenen iyi neticeyi elde etmek için müstacelen getirilmesi zaruri olan ve teftiş sistemimizi arzettiğim şekilde ıslah edecek olan mezkûr yeni teşkilât kanununun ne vakit getireceğini hakeza Hükümetin bu kürsüden açıklamasında fayda ve zaruret mülâhaza ediyorum.”88. Dönem 19. Cilt 94. Birleşim - Sayfa 955:956)

İş Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, bu maddenin son fıkrasında sarahat yoktur Aynen okuyorum: Ancak işçi iznini toplu olarak kullanmak isterse işi bırakacağı günün sonundan evveline doğru hesaplanmak üzere daha evvelden haber vermeye mecburdur Bu sonundan evveline doğru hesap, edilmekten ne kastediliyor, bendeniz bir şey anlıyamadım, izah ederlermi? Bendeniz vuzuhsuz görüyorum. Daha fazla açıklanabilir. işi bırakacağı günden evvelki günlere filân diye bir hüküm konulabilir.” (8. Dönem 23. Cilt 31. Birleşim - Sayfa 237:238).

Ticaret Komisyonu adına Gaziantep Milletvekili Cemil Aevli TİCARET K. SÖZCÜSÜ CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar; bu 18 nci maddedeki hüküm işçilerin iş aramak için günde iki saatten aşağı olmamak üzere izin elde edebilmelerini âmirdir. Ancak işçinin bu izinleri kendi kademine göre gün olabilir. Bunu toplu bir halde kullanmak istediği takdirde maddenin son cümlesi, geçen oturumda da ar-zettiğini gibi, vazıh değildir. Buna vuzuh verebilmek için şimdi okunan önergenideki şekilde bir tadil

yapılmasını Ticaret K. adına rica ediyorum. Bu suretle hem işçi iznini toplu bir halde kullanmış olacaktır, hem de iş verene daha ev-velden ihbar etmiş olacaktır. Bu hususta gerek Çalışma Komisyonu ile ve gerekse Hükümetle mutabık bulunmaktayız.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar, bu madde oldukça uzunca bir mad-dedir. Bu maddenin A v(i B bentleri, bilhassa kurma ve işletme müsaadesi alınması iein tetkik mühletlerini ihtiva etmektedir. Şimdi bu mad-denin A bendinde kurma müsaadesini incelemek iein 120 gün ve memurların yeni kurulan iş yerini kontrol için de 10 gün mühlet verilmesi lesbit edildiği halde B bendinde işletme müsaadesi tek-rar 120 güne çıkarılmıştır. Herhalde bunda sehiv olsa gerektir. Bunun tashihini rica ediyorum.. ikincisi; bu kurma müsaadesi idin.”

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “İhtimal. İkincisi; bu işletme müsaadesi iein teshil edilen 120 günü bendeniz fazla buluyorum. Çünk'i işletme müsaadesi alabilmek için müteşebbis bir vatandaş ilk önce Çalışma Bakanlığına baş vura-cak kuracağı işin ne olduğunu vo bunun bir plâ-nını ve iş yerine vaz'edeceği makinelerin cinsini bildiren bir beyanname verecek. O mahallin Çalışma Bakanlığı Teşkilâtı verilen bu plân ve be-yannameyi tetkik edecek, işçi sağlığını koruma ve iş emniyeti nizamnamesine uygun olması ba-kımından muvafık bulursa kurulmasında bir mhazur yoktur diyecek ve izin verecek. Muvafık bulmadığı tekdirde kurulamıyaeak. Şimdi, bunun tctkikatının yapılabilmesi için 20 günlük bir mühlet bırakılıyor. Bu tetkikatın merkezde değil, mahallinde yapılması lâzımdır, bendenizin kanaatime göre, tesis edilecek iş yerinin işçi sağlığı bakımından, iş emniyeti bakımından, nizamında sarahaten yazılı evsafa ve projesine. uygun mudur?. Değil midir?, Kontrol edip mahallen de görecektir. Bu iş için neden 20 gün israf edilsin. Belki iş Kanununun çıktığı I .'t sene evvel zaman mefhumu o kadar kıymetli olmyabilirdi o vakit. saatte 1200 kilometre giden tayyareler bugün sa-atte 1 000 kilometre katetineklcdir ve zaman mefhumu ^gittikçe kıymet kazanmaktadır. Bi'' müteşebbis vatandaş 100 binlerce lira sermaye koyacak ve ondan da işçilerle aileleri ve bilmelice. memleket istifade edecektir. Bunu 10 günde yap-mak mümkün iken neden bu kadar uzatıyoruz. Denilecektir ki, bu âzami müddeti ir, her vakit kullanılmaz. Ama ihtiyaç ve zaruret var diye da-ima kullanılabilir de. Vatandaş bunu daima 120 gün olarak kullanılabileceğini göz önünde tutmak mecburiyetindedir.

Bunun on güne indirilmedi hakkında bir önerge veriyorum. İşletme müsaadesi 120 günden 10 güne indirilmiştir. Bunun da kabulünü istirham ederim. “

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Efendim, 56 ncı maddenin (O) fıkrası üzerinde Sayın Komisyon sözcüsü bizimle mutabık olduklarını ifa-de ettiler. Kendilerine teşekkür ederim. Evvel-ki ifademe gelince, bendeniz şu müzakere edilen kanun muvacehesinde iki müsaade almak gerektiğini arzettim, bunlardan birincisi; işletme müsaadesi, diğeri iso kurma müsaadesidir. Arkadaşım dedi ki, işletme müsaadesini on gü-ne indirdik, kurmas müsaadesini yirmi günde bırakmayı muvafik bulduk. Bendeniz de tama-men bunun aksine olarak ikinci tetkikin daha fazla vakit alacağını, birinci tetkik daha az vakit alacağını arz ediyorum. Sebebi şu; birinci tellakta, tevdi edilen plânın işçi sağlığını koruması ve iş nizamnamesine uygun olup olmadığını tetkik edeceklerdir. Burada uçaktan, Van'dan, Muş'tan bahsettiler. Oralarda bölge müdürlükleri vardır. Onların daima bu muhallerle irtibatı mevcuttur. Bunların hepsi merkeze gelecek değildir. Tevdi edilen plân, arzettiğim gibi, nizamnameye uygun mudur, değil midir? tetkik edeceklerdir. Eğer plân uygun iso müsaade edeceklerdir. Uygun değil ise edilmeyecek. Niçin bunun için 20 gün vakit isteniyor anlıyamıyorum. bielelim. ikinciye: işletme müsaadesi için hakikaten daha fazla vakit vermek icabeder. Çünkü makinalar kurulacak, tesisat yapılacak, hakikaten kurulan makinalar, tesisat bu nizamname hükümlerine uygun mudur, değil midir? Tetkiki için zaman ister, ötekinde böyle bir tetkikat mevzu yoktur. Yalnız bir plânın tetkiki mevzu vardır. Fazla vakit icabettiren kısmın on gün olmasında daha az vakit icabettiren kısım için 20 gün olmasında ısrar ediyorlar. Binaenaleyh, 20 gün olan kısmın da 10 gün olarak kabul olunmasını rica ederim.” (8. Dönem 23. Cilt 32. Birleşim - Sayfa 250-262-263

Özel teşebbüs Müstahdeleri hakkında kanun tasarısı Münasebetiyle sözleri:

CEMİL ALEVLİ (Gaziantep) “Sayın arkadaşlarım; bu kanun özel teşebbüsler nezdinde çalışan müstahdemlerle iş sahipleri arasındaki durumu tesbit etmektedir. Binaenaleyh bu mevzu daha fazla ticari ve iktisadi durum ile ilgili olduğu için bu tasarının bir de Ticaret Komisyonunda görüşülmek üzere tasarının komisyonumuza verilmesini rica ediyoruz. Bu hususta Komisyonumuz adına bir de

önerge veriyoruz, kabulünü rica ederim.”(8. Dönem 24. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 445)

5.7.3. Aşır ATLI -CHP

5.7.3.1. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Genelkurmay Başkanlarının Meraşallığe yükseltilmesi hakkında kanun teklifinin reddine dair Milli Savunma Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri:

“Gaziantep Milletvekili Aşır Atlı'nın, Genel Kurmay Başkanlarının Mareşallığe yükseltilmesine dair kanun teklifi ve Millî Savunma Komisyonu raporu (2/61) (1)

AŞİR ATLI(Gaziantep)“Aziz arkadaşlarım, yüksek huzurunuzda vâki olacak mâruzâtım iki bölümde toplanmıştır. Birincisi, kanun teklifine bağlı gerekçenin izahı hakkında olacak, ikinci bölüm ise, Millî Savunma Komisyonunun mazbatasındaki mütalâalarını aksettirecektir. 1.-Ordu mekanizmasının hazar ve seferde en iyi bir surette işlemesi, ordu mensuplarının mafevklerine kalbî bir inanışla pürüzsüz bir itaat göstermesine bağlıdır. Çünkü ordunun birçok vazifeleri hayat fedakârlığını göze almakla ancak başarılabilir. Bundan ötürü orduda itaati kuvvetle birleştirmek ve kimin kime itaat etmesi gerektiğini hiç şüphe bırakmıyacak bir hararetle belirtmek için (Erden mareşallığe kadar) makam ve rütbe kademeleri kabul edilmiştir. Her makamı işgal eden zatın, o makama mütenazır rütbeyi taşımasına bilhassa itina olunur. Herhangi bir makamda o makamın mütenazır rütbeden daha küçük rütbeli bir zatın bulunuşu o zatın ehliyetinin henüz tecrübe edildiğine delâlet eder, ve zaruri bazı hallerde muvakkat bir zaman için, yüksek makamlarda, inadım rütbeliler de bulunabilir. Meselâ bir âmirin şehit düşmesi veya ansızın kumanda edemiycek bir duruma gelmesi halinde; ondan sonraki en büyük rütbeli veya kidemli zat derhal emrikomutayı ele alır, ve ilk fırsatta bu makama, yine bu makamın mütenazır rütbeyi taşıyan bir Komutan getirilir. Demekle aslanan her makamda, onun mütenazır rütbeyi taşıyanın bulunmasıdır. Teşekküre şayandır ki, kolordu makamlarını ve ordu müfettişliklerine kadar olan makamlara o makamlara mütenazır rütbeleri taşıyan komutanların getirilmesine taassupla itina gösterilmektedir. Askerî terfi kanunlarına nazaran; kidem, ehliyet ve münhal bulunma gibi üç unsurun içtimai, terfii

müstelzem kılar. Bu terfileri sekteye uğratmam ak ladır ki, âmirlerin otoritesi tamam tutulmakta ve madunların pürüzsüz ve gölgesiz itaati temin olunmaktadır. Yalnız, ordunun en yüksek komuta makamı olan Genel Kurmay Başkanlığında, dört seneden beri istisnai muamele yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Hem de her sene hazar kadrosuna bir Mareşallik rütbesi konulmakta olmasına rağmen Genel Kurmay Başkanı Orgeneraldir ve maiyetinde çeşitli vazife sahibi 10 kadar orgeneral vardır. Bu durumu tabii görmeye imkân yoktur. Zira bir amirin kendi rütbesinde bulunan madunlara verdiği emrin kuvvetiyle daha küçük rütbede bulunan madunlarına verdiği emrin kuvveti ve tesiri bir olmaz. Bu keyfiyeti takdir için subay olmaya da lüzum yoktur. Alay komutanı binbaşı vaziyetindeki tabur komutanları da binbaşı olduğu vakit bunlar arasında vâki olacak emir verme ve emir almanın kuvvet ve tesirini, ve keza bir vilâyete vekâlet eden sivil bir kaymakamla kaza kaymakamları arasında verilecek ve alınacak emirlerin kuvvet ve tesirini zihinlerimizde canlandırmak güç değildir. Bildiğimize göre askerî ehliyet ve liyakat, Genel Kurmay başkanında en yüksek ifadesini bulur, acaba bir zatı Genel Kurmay Başkanlığına yükselten askerî ehliyet ve liyakat, mareşallik rütbesini kazanmaya kâfi görülüyor mu? Buna ihtimal verilemez. Çünkü muazzam bir ordunun kaderi ve istikbali kendisine emanet edilen bir zata mareşallik rütbesini emanet edilmeyeceğini haklı gösterecek mâkul bir cihet yoktur. Barışta Mareşalliğe terfi edilmez diye de mevzuatımızda hiç bir hüküm yoktur. Hattâ bunun aksine olarak 863 numaralı Askerî Terfi Kanununda orgeneralin terfi için asgari müddetin üç sene olduğu gösterilmekte ve Büyük Millet Meclisine her sene arzedilmekte olan hazari kadrolarda bir mareşallik rütbesi mevcut bulunmaktadır. Bir de mareşallik rütbesi erişilmez, ulaşılmaz bir rütbe halinde tutulmasında acaba herhangi bir fayda var mıdır, diye düşündüm. Kanaatımca hiçbir fayda yoktur ve hattâ ordunun alyehinde bir fikrin hâsıl olmasına da sebep olabilir. Zira bir münhal olduğu halde mareşal rütbesinde kimsenin bulunmaması; orduda mareşalliğe lâyık yüksek kabiliyet ve ehliyete bir komutanın henüz yetişmiş olmadığını itiraf etmek olur ki bu fikir ve kanaatin ordu prestiji için yapacağı tesiri Yüksek Meclisin takdirine arz ederim. Şunu da fahri gurur ile belirtmek yerinde olur ki; Türk Orduları bütün tarih boyunca yüksek kıymetli komutanlardan hiç bir zaman mahrum kalmamıştır. İşte bu düşünce ve mülâhazaların neticesindedir ki: Orduda otoritenin kemalinde tutulması ve pürüzsüz bir itaati tesis ve muhafazası gibi

ordunun yüksek menfaati göz önüne alınarak bu kanun teklifini sunmuş bulunuyorum. Millî Savunma Komisyonu mazbatası hakkındaki mütalâalarım gelince; bunları da beş noktada toplayacağım.

1. — Mazbatada, Millî Savunma Bakanlığı mümessilinin, hazari fiilî kadroda mareşallik rütbesinin mevcut olduğunu ve mareşallik rütbesinin yalnız harb meydanında kazanılabileceği hakkında mevzuatımızda hiçbir hükmün mevcut bulunmadığını ifade eylediği yazılıdır. Komisyon bunun aksine bir fikir beyan etmediğine ve hattâ mazbatanın diğer bir cümlesinde hizada, mareşalliğe terfi mâni kanuni bir hüküm olmamakla beraber dediğine nazaran; hazar kadrosunda münhal bulunan mareşallik rütbesine terfi şeraitini haiz zatın terfi edebileceği hükmüne varmış oluyor demektir. Bu mazbatada komisyonla ayrılığımız yoktur.

2. — Mazbatada Millî Mücadeledenberi bir teamül tatbikatı olarak mareşalliğe terfi yapılmadığı kaydedilmektedir. Buna karşı denilebilir ki, dört sene evvelisine kadar kimsenin mareşalliğe terfi ettirilmemesi, Sayın Mareşal Çakmak'ın 20 sene kadar Genel Kurmay Başkanlığını işgal buyurmasından ve hazari kadroda ise başka mareşallik makamı bulunmamasındandır. Sayın Mareşal Çakmak'ın ordu başından ayrıldığı tarihten bugüne kadar geçmiş olan dört senelik kısa bir müddet ise, bir teamül veya anane tesisine kâfi değildir.

3. — Mazbatada, yabancı hükümetlerin de mareşalliğe terfii harb meydanlarına hasrettiği beyan olunmaktadır. Buna karşı derim ki, yabancı hükümetlere uymaya mecburiyetimiz yoktur. Bununla beraber, Cihan harberinden evvel Rusya, Almanya ve Avusturya, Macaristan imparatorluğu gibi Avrupa'nın askerî devletlerinde hizada mareşallik rütbesine yükseltme usulü vardı. Öteden beri Türk ordularında bu tevcihin bulunduğunu da ilâve etmeye bilmem hacet var mı? Eğer yabancı hükümetlerden kasıt İngiliz ve Amerikan Devletleri ise mareşallik rütbesinin yalnız harb meydanlarında kazanılacağına dair bu devletlerin kanunlarında hükümler var mıdır, bilmiyorum. Bugün sulh devirlerinde de mareşalliğe yükseltme yapıp yapmıyacağı hakkında da bir tahmin yürüteni em.

4. — Mareşalliğe terfiin harb meydanlarına hasrının uygun olacağı hakkında mazbatada bir cümle vardır. Bu nihayet bir arzu

mahiye-tini geçemez, çünkü tatbik edilebilmesi için hukuki ve kanuni bir mesnedi yoktur.

5. — *Mazbatada, mareşalliğe terfiden tevelliüt, edecek mahzurların kanun teklifi gerekçesinde beyan edilen mahzurlardan daha fazla olacağı yazılmaktadır. Fakat bu mahzurların neler olduğu hattâ bir ikisi bile zikredilmemektedir. Bunların tadadı lâzımdır. Sayın arkadaşlarım, mazbata hakkında 5 noktada arzettiğim izahlara göre Millî Savunma Komisyonu mazbatasını tatminkâr bulmadım ve bu sebeple kanun teklifini tekrar incelemek üzere Millî Savunma Komisyonuna gönderilmesi hakkında bir takrir takdim ediyorum. En isabetli karar Yüksek Meclisindir.”*

AŞİR ATLI (Gaziantep) “*Efendim, Millî Savunma Komisyonunun sayın sözcüsünün söylediklerinin ekserisiyle zaten beraberim. Aynı tezdeyiz. Fakat ayrıldığı bir nokta var, diyorlar ki, Genel Kurmay Başkanının makamı en büyük makamdır. Ben de öyle söyledim. Onun maiyetinde on tane Orgeneral var, ona hakkiyle itaat ederler diyorlar. Ben de başka bir şey söylemedim. Gerekçemde bunlar yazılıdır. Gerekçemde dedim ki; kolordulara kadar bu rütbeye çok itina ediliyor. Fakat bizim komutanlarımız o kadar olgundur ki aynı rütbede de olsalar hattâ daha küçük de olsalar makam itibariyle birbirlerine itaat ederler. Bunu gerekçede ifade ettim. Burasını tasrih etmek lâzımdır. Sonra şimdiye kadar Hükümetçe bir işlem yapılmamıştır diyorlar. Terfi mâni bir hüküm olmamasına rağmen şimdiye kadar böyle bir işlem yapılmamıştır, diyorlar. Hükümetçe bir işlem yapılmadı diye bir kanun teklifinde bulunmak kabil değil midir? Buna mâni var mıdır? yoktur. Sonra eski zamanların müşirlerinden bahsettiler, şimdi de taaddüt eder, eski zamanda olduğu gibi müşirler çoğalır dediler. Yalnız şuna işaret etmek isterim ki, şimdi bir tane mareşallik münhalimiz vardır. Yalnız Genel Kurmay Başkanı makamı mareşalliktir, iki tane mareşal olamaz. İkinci bir mareşallik yoktur, Ancak vazifesinden ayrılırsa; bu da iki sebeple olabilir, ya ahvali sıhhiyesinden dolayı olur veyahut ta ehliyetsizlikten dolayı olur. Aksi takdirde bir tek mareşallik vardır. Çünkü hizada bir tek maraşallik vardır, seferde bir kaç tane vardır. Onun için mevcut olan mareşal, arzettiğim gibi ya sıhhi sebeplerden dolayı ayrılırsa, yahut ehliyetsizlikten dolayı tekaüt edilirse yerine başkası geçebilir, onun için iki tane olamaz. Yani bu, eski zaman müşirleri gibi çagalır değil. İki tane bile olamaz. Sonra yine dediler ki, Mareşal Çakmak'ın*

bulunmasından dolayı değil, yirmi küsur seneden beri, Cumhuriyetten beri burada zaten bir Genel Kurmay Başkanlığı vardı, onu da sayın Mareşal Çakmak işgal ediyordu. O halde ondan dolayı yapmadık, yoksa Cumhuriyetin ananesi değildir. Halbuki mareşallik makamı bir tanedir, iki tane değildir. Hazarda orduda birdir, iki değildir. Sonra Millî Mücadeleyi mütaakıp kökleşmiş bir anane dediler. Dört seneden beri olmayışını bir anane sayarsanız, diyeceğim yoktur. Anayasa, Harb Kuvvetleri Komutanlığının ne suretle inha edileceğini söylüyor. Onun maiyetinde bir kaç tane mareşal olacağım söylüyorlar. Birkaç tane mareşal bulunamayacağını anlattım. Bununla beraber seferber ordularda mareşal vardır, bir değildir. Maruzatım bu kadardır. Takdir Yüksek Heyetinize aittir.”(8. Dönem 7. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 253-254-255-258-259)

Subaylar Heyetine mahsus Terfi Kanununun 9. maddesinin yorumlanmasına dair rapor hakkında sözleri:

AŞİR ATLI (Gaziantep) “Arkadaşlar, askeri terfi kanununa göre terfi selahiyeti tamamen Milli Savunmadadır. Terfi için üç tane unvan lazımdır; ehliyet, kıdem ve münhal. Bu üç unvan tahakkuk ettiği vakit Milli Savunma Bakanlığı doğrudan doğruya bunu yapar. Arz ettiğim gibi esas itibarıyla terfiler Milli Savunma Bakanlığındadır. Yalnız generallerde yüksek sevkü idare kabiliyeti olup olmadığı hakkında ve yüksek sevkü idarenin yardımcısı olan Kurmaylar hakkında istisnai bir madde konulmuş. Oda terfi kanununun; 9 nolu maddesidir. Normal şerait altında üç unsurun tahakkuku halinde ehliyet, kıdem ve münhalden başka yüksek komutaya getirilecek subayın karakterinin hususiyeti de nazarı dikkâte alınarak Genelkurmayın tasvibine arz için istisnai bir maddede konulmuştur. Memurini Askeriye Kanunu çıktığı vakit bu kanunun 8nci maddesinde maaş muâdili subaylar gibi muamele görür diye umumi bir hüküm vardır. Bu atıf, Terfi Kanununun aslına mâtuftur. Onun için, bir hukukçu arkadaşımızın Söylediği gibi' istisnalar 'mevridine makturdur. Yani bu istisna Askerî Memurlar Kanununa teşmil edilemez. Bu yalnız asla aftolunmuştur. Bunun da misali şudur: Askerî memurlar yüksek rütbelere çıktıkları vakit, bir defa general değildirler, ne general ismini taşırlar, ne de generallikle alâkaları vardır. Yalnız maaşları general derecesindedir. Onun için bendenizce bu istisnai maddeyi buraya, kadar şümüllendirmeye lüzum yoktur. Bir askerî hâkimin, mühendisin, öğretmenin yüksek maaşını alabilmesi için Genelkurmaydan tasvip

görmesine lüzum yoktur. (Doğru sesleri) Çünkü, bu, tasvip keyfiyeti, yalnız yüksek sevkü idareye mensup olanlar için konmuştur. *Mâruzâtım budur.*(8. Dönem 11. Cilt 53. Birleşim - Sayfa 225)

Milli Savunma Bakanlığı Kuruluş ve görevlerine dair kanun münasebetiyle sözleri.

AŞİR ATLI (Gaziantep) “Millî Savunma Komisyonunun çoğunluk karârına iştirak edenlerden biriyim. Bu komisyondan gelen tadarının ve onun icabettirdağı teşkilâtın lehinde mâruzâtta bulunacağım. Şimdi, Genelkurmay Başkanlığı 4580 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlanmıştı. Bunun sebebi şu idi; Mesuliyetsiz bir mevkkide bulunan Genelkurmayı mesul bir makama bağlamak. O vakit Genelkurmayı Millî Savunma Bakanlığınınmı, yoksa Başbakanlığamı, bağlansın? Diye uzun tartışmalar yapılmıştı. İster Millî Savunma Bakanlığına, ister Baş-bakanlığa bağlansın bunun hedefi; Genelkurmayın Büyük Millet Meclisinin kontrolüne tâbitutulması için mesul bir hakanlığa bağlanması keyfiyeti idi. O vakit Başbakanlığın tercih edilmesinin sebebi de şu idi: Topyekûn seferberlikte Genelkurmayın, diğer bakanlarla beraber çalışması ve onların gücünden istifade edebilmesi için, bütün bakanların başı olan, Başbakanlığa bağlı bulunmak idi. Geçmiş olan zamanlarda, bu bağlılığın umulan faydası görülmedi. Onun için, Genelkurmayın Millî Savunma Bakanlığına bağlanması için bu tasarı, şimdi gelmiş bulunuyor. Bu tabî bir şekil olacaktır. Çünkü: Devletin umumi işleri, çeşitlerine göre tefrik edilerek, bu işlerin yürüyüşünden B. M. Meclisine karşı mesul birer adam bu işlerin başına getirilmiştir. Onun için hu çeşitli hizmetler 16 bakanlığa taksim edilmiş bulunmaktadır. Şu halde âmme hizmeti olan askerlik işleri de bir Bakanlığa bağlı olmalı, Başbakanlık da bunun fevkinde kalmalıdır. Şu halde Genelkurmayın hakiki bağlantı şekli Başbakanlığa değil bu tasarının istihdaf ettiği gibi, Millî Savunma Bakanlığına bağlılıktır. Demince bir şey arzetmiştim, topyekûn seferberlik işlerinde diğer Bakanlıkların gücünden istifade etmek keyfiyeti bu hususta, şimdi gelecek tasarılarından biri, Millî Savunma Yüksek Kurulu tasarısı, temin edecektir. Millî Savunma Yüksek Kurulunun başı, Başbakandır. Topyekûn seferberlikle alâkadar Bakanlar ve Genelkurmay Başkanı bu kurula girecektir. Şu halde: Bütün bakanların gücünden istifade düşüncesiyle Başbakanlığa bağlılıkta teemmül edilen faydalar, ikinci bir kanunla yani Millî Savunma Yüksek Kurulu kanuniyle temin

edilmiş oluyor ve normal olarak Devletin çeşitli işleri ile birlikte askerlik işleri de Millî Savunma Bakanlığı vasıtasıyla Büyük Millet Meclisine bağlanıyor. Ve normal vaziyet ancak bu tasarı ile imkân dâhiline girmiş oluyor. Genelkurmay Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığına bağlanınca Millî Savunma Bakanlığının birtakım işleri filhakika Genelkurmay Başkanlığına veriliyor. Bâzı arkadaşlarımız diyorlar ki şimdi Genelkurmayın işi o kadar çoğalacaktır ki başını kaşıyacak zaman bulamayacak, asıl kendi vazifesini yapacak vakit bulamayacak. Bendeniz bunun aksini söyleyeceğim şimdi; Genelkurmay Başkanlığı öyle birtakım teşekküller ve cüzülden ibaret oluyor ki millî savunmadan aldığı hizmeti ve mesuliyetleri tefrik ederek, işleri kendi bünyesine alıyor, ve bitiriyor. Bunda hem sürat vardır hem de memur tasarrufu vardır, hem de en mühimmi mesuliyet hissi vardır. Arkadaşlar komuta işi bir küldür, askerî harekât, ikmal, sağlık hepisini de onun başın-da bulunan komutanın yapması, onları bera-ber yürütmesi lâzımdır. Onun için kumanda işi bir küldür. Evvelce Millî Savunma Bakanlığının yaptığı işler başka bir tarafta olmakla tabii değildi. Şimdi iş mesul olan kumandanların emrine veriliyor. Yani mesul olan kumandan hem ikmal işini yapıyor, hem personeli tamamlıyor, bir de kendisi kumandan olmak hasebiyle komutayı yapıyor. Onun için bendenizce bu mesuliyet hissini tesis etmek, sonra mezuniyeti tevsi etmek su-retiyle bir işi merkezlerden sormuyarak o birlik içinde bitirmektir. Bunda sürat temin etmek gibi en mühim fayda temin edilecektir. Ben nazari olarak bunları zati âlinize arzetmiş bulunuyorum ki, bu şekil daha iyi oluyor. Acaba, eski bir asker sıfatıyla söylediğim bu sözlerin kıymeti nedir? Bu hususata elyevm iş başında bulunan askerleri işhat edeceğim. Askerî Şûra azasının hepsi bugün iş başında ve en büyük komuta mevkiindedir; bunlar bu teşkilâtın faydasını, salâhiyet ve mesuliyet hissini arzettiğim şekillerini kabul ediyorlar. Şu halde iş başındaki Askerî Şûra âzası da böyle söylüyor. Sonra Genelkurmay İkinci Başkanı bizim komisyondaydı. Bâzı arkadaşlar kendi-sine sual tevcih ettiler, Genelkurmayın işi ço-ğalmam mı, dediler. İkinci Başkan; hayır dedi, işlerimiz çoğalmıyacaktır. Biz bu işleri birlikler içindeki teşekküllere vereceğiz ve orada olup bitecek. Bu itibarla bilâkis bizim işimiz azalacaktır. Genelkurmay İkinci Başkanı ve arzettiğim Askerî Şûra âzası bunu söylediler. Şuhalde bu teşkilâta, arzettiğim nazari şey-lere inanmamak için, arzettiğim nazari bir sebep yoktur. İş başında olanlar da bunu böyle söylüyorlar. Çünkü Genelkurmay, şimdiye

ka-dar meşgul olduğu ruzmerre işlerden tecerrüt edip yapacağı talimatnameler gereğince emirli veçheler halinde verecektir. Onun için, bu, işi çoğaltmıyor, bilâkis azaltıyor ve daha iyi yapıyor. Sonra kara, deniz, hava kuvvetleri için ay-rıca komutanlar meselesi vardır. Arkadaşlar bu, mutlaka lâzımdır. Sebebi, Bir defa hava kuvvetleri komutanı var, bir deniz kuvvetleri komutanı ihdas edilecek, çünkü donanma komutanı harb birliklerinin başın-dadır. Bir de işi koordine etmek ve merkezde Genelkurmayın yakınında bulunmak üzere bir komutanlık tabii lâzımdır. Onun için bir de Deniz komutanı kondu. Kara komutanı ihdası da lâzımdır. Sebebi; üç tane ordu müfettişi (Kumandanı) vardır, bunların başına da bir kumandan lâzım değil mi? Onun için bir kara komutanı mutlaka lâzımdır. Harbde yapılan tec-rübelerle ideal bir teşekkül olmak üzere Amerikalıların yapmak istedikleri ve henüz yapamadıkları Deniz, Kara Hava kuvvetlerinin bir başa bağlanması işi, bizde bu suretle yapılmış oluyor. Bu üç kuvvetin de komutanı Genelkurmay Başkanıdır. Demekki başka memleketler için ideal olan bir teşekül bizde kurulmuş oluyor. Sonra, bâzı arkadaşlar Hükümet teklifi ile Komisyon teklifi arasında derin fark var dediler. Hiç de derin bir fark yoktur. Komisyon teklifinde ana vazifelerin birkaç tanesinin tadat edilmesinde fayda görülmüş ve Millî Savunma vazifesine dair olan cümleler de daha kuvvetli bir şekilde yazılmıştır. Komisyonla Hükümet metinleri arasında buyurdukları gibi, derin, farklar olsaydı, huzurunuzda mutabakat halinde gelinmezdi. Sonra, bâzı arkadaşların ayrı ayrı fikirlerde oldukları zikrediliyor. Bu gayet tabiidir. Çünkü bizim Komisyonumuzun âza adedi 25 tir. Buna, merak edip gelen başka arkadaşları da ithal ederseniz tasarı müzakere edilirken tabii muhtelif fikirler söylenir. Fakat asıl kıymet, bunların çoğunluğunun fikridir. Tekrar ederim, Hükümetle mutabık olarak gelmemek meselesi mevzuubahis değildir. Müsteşarların asker olması kaydına gelince. Maruzatım bu kadardır.”(88. Dönem 19. Cilt - Sayfa 1019-1020-1021)

5.7.4. Cemil Sait BARLAS-CHP

5.4.7.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Maden ocaklarında yer altında çalışan işçi ücretlerinin Kazanç, muvazene, Buhran ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi ile damga Resminden bağışık tutulması hakkında Kanun münasebetiyle sözler:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; yüksek huzuruza Ekonomi Bakanlığı tarafından getirilmiş olan ve yer altı madenlerinde çalışan işçilerin Buhran, Kazanç, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım vergilerinden istisnasını temin edecek olan bu kanun lâyihasına muhalif olduğumu muhalefet şerhimle göstermiş bulunuyorum. Bunun sebebini izah edeceğim: Ben, bu kanuna, yeraltında çalışan işçilerin eline fazla para geçmesi sebebiyle muhalefet etmiş değilim. Geçici Komisyonda görüşülmekte olan Gelir Vergisi tasarısı ile bu tasarı arasında mutabakat görmediğim için buna muhalif olmuştum. Bugün toplanmış olan Geçici Komisyon bu mutabakatı temin ettiğinden, muhalefetimin hakiki sebebi ortadan kalkmıştır. Ben daha ziyade Kömür Havzasına taalluk eden ve Hazineye aşağı yukarı iki milyon liraya malolan bu verginin affi dolayısıyla Sayın Ekonomi Bakanına bir iki söz söylemek istiyorum. O da bu kanunun gelişinin belli başlı âmili maden amelesinin eline fazla para geçmesi olduğu 192 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır kadar, iki milyonu bulan bir kömür maliyetinin aşağı yukarı bilançoda gösterilmemeğidir. Bu bakımdan rica ediyorum. Havzanın Kömür maliyeti meselesini, bu vergi muafiyeti noktasından değil, bu işin makineleştirilmesi ve amele randımanının artırılması noktasından mütalâa etsinler. Bu vergi muafiyetinden sonra maden altı amelesinin eline fazla para geçmesi dolayısıyla randımanı artacak mıdır? Artmıyorsa sebepleri nedir? Mecburi mükellefiyet yerine istekle çalışmak esası daha uygun olduğuna göre, bunun hakkında Ekonomi Bakanı ve Maden İşletme İdaresi ne gibi tedbirler alacaktır? Gelecek bütçe zamanına kadar istatistiklerle bizi tatmin edici neticelerle, Ekonomi Bakanı, gelirse bu tasarı muvaffak olmuştur. Aksi halde palyatif, yani geçici bir tedbir olarak verilmiş bir karar olacaktır. Mâruzâtım budur (8. Dönem 6. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 204).

Arazi Vergisi Kanununun 9. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun tasarısı münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Müsaade ederseniz bir soru soracağım. 1929 senesinden beri memurlardan alınan vergi zamları nispeti ile o seneden beri arazi vergisindeki zamları nispet edersek, aradaki nispet ne tarzdadır, bizi tenvir eder misiniz?” (8. Dönem 6. Cilt 74. Birleşim - Sayfa 330)

Devlet memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanunla buna ek 4644 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:“İktisadi Devlet Teşekküllerini biz, hususi teşekküllerden, hususi eşhastan farklı bir muameleye tâbi tutmuyoruz, bunların alacakları parayı da teşebbüslerden farklı tutmak lâzımdır.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Behçet Kemal Çağlar 'in mucip sebebini izah ettiği ve bu dördüncü maddenin tadili hakkındaki teklifine iştirak eden arkadaşlarımızdan biriyim, önergede imzam olmamakla beraber. Ben yılbaşı gelmesi dolayısıyla banka memurlarının bu kanundan istifade edememesi dolayısıyla Çağlar arkadaşımızın da gayet güzel izah ettiği şekilde tadil edilmesini teklif ediyorum. Hakikaten Devlet İktisadi Teşekkülleri hakkında Cumhuriyet Halk Patrisi toplantılarında ve bu teşekküllerin yukarıda toplanan genel heyetlerinde bugüne kadar devam edegelmiş olan görüşmelerinde bir kanun teklifinin, getirilmesi derpiş olunmuştu. Fakat bu kanun hakkında şimdije kadar bir teklif yapılmamıştır. Yalnız Hükümetin beyannamesinde İktisadi Devlet teşekküllerinin hususi teşekküllerden farklı olmayacağını söylemişlerdi. Hususi teşekküllerden farklı olmayacağına göre ücret programları da tıpkı hususi teşkilâta uyması lâzımgelir. Tahsin Bekir Balta arkadaşım, kendisine sorulan bir sual üzerine, sarih bir ifade ile yeni ücret plânı üzerinde olduğunu ifade etti. Madem ki, İktisadi Devlet Teşekküllerini biz, hususi teşekküllerden, hususi eşhastan farklı bir muameleye tâbi tutmuyoruz, bunların alacakları parayı da teşebbüslerden farklı tutmak lâzımdır. İkinci teknik hata: 3659 sayılı kanuna taallük eden İktisadi Devlet Teşekkülleri, İktisat Encümenine de taallük etmektedir. Acele dolayısıyla bu kanun buraya uğramamıştır, bizim mütalâamız alınmamıştır. Şayet bu İkti-sat Encümenine gelseydi Behçet Kemal arkada-şımızın söylediği bu sözleri İktisat Encümeni arkadaşlarımızın da destekliyeceklerine hiç şüphemiz yoktu. Bu itibarla bu takririn aynen kabulünü rica ediyorum.*”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 747)

“Bugün milyonlarımızı emanet ettiğimiz, Merkez Bankası Müdürüne ancak ikinci derece bir Umum Müdür maaşı veriyoruz.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Efendim; Sayın Münir Birsnel arkadaşımız, konuşmalarının sonuna doğru, bilhassa üzerinde durdular ve dediler ki, mütahassıs arkadaşlar bir komisyonda*

toplاندılar alâkadar Bakanlarla görüştüler ve bu karara vardılar dediler. Arkadaşlar; eğer Büyük Millet Meclisinin Kamutayının vazîfesi yalnız mütehassis encümenlelerden gelen kanunlara lâ ve neam yani evet veya hayır demekten ibaretse buyurdıkları gayet doğrudur. Binaenaleyh bu kanuna konmalıdır. Ben Münir arkadaşımızü bu tavriri okumadıkları için böyle konuştuklarını zannediyorum. Bugün milyonlarımızı emanet ettiğimiz, Merkez Bankası Müdürüne ancak ikinci derece bir Umum Müdür maaşı veriyoruz. Bir Sümerbank Umum Müdürüne bir vekâlet Umum Müdürü kadar maaş veriyoruz, bir müsteşar kadar değil. Bizim istediğimiz, bu kanunu destekleyin; Tekiller Heyeti bir araya golsin, bunların gördükleri hizmetlere baksın ve icabediyorsa, hizmetleri değişiyorsa bunlara da gereken para verilsin. Teklifimiz budur. Rica ediyorum fiakanlar bunlara verilmesi lâzımgelen maaşları ayarlasınlar. Heyeti çelileden bunu rica ediyoruz.” (8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 751)

Ekonomi Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:“Toprakaltı madenlerle doludur. Fakat hangisinin servet olduğunu bilmek, ancak bunların işletme maliyetinin tetkiki ile anlaşılır.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlarım; harp sona erdi, Devlet yeni iktisadi hamlelere başlıyor. Bu hamlelere başlanırken ben Hükümetten bir iki noktayı rica edeceğim; o da şudur: Harb esnasında yapılan sanayi hareketlerinde ve sanayi plânlarının tatbikmda mecburen bir kısım otarşi yoluna gir-miştir ki, yani Devletçiliği bu yüzden, memlekette otarşi ile tevem, muvazi tutan bir zihniyet hâsıl olmuştur. Harb sonunda yani sanayi hamleleri yaparken iktisat Bakanının bilhassa bu nokta üzerinde ehemmiyetle durmasını, Devletçiliğin otarşi olmadığı yönünden sanayi hamlelerine başlanmasını rica ediyorum. İkinci arzedeceğim nokta; biliyorsunuz ki, her teşebbüs sermayeye, saye ve bizatihi iktisadi icaplara uymağa tevakkuf eder. Bu üç nokta üzerinde yürürken, Devletin de ve Devlet işletmelerinin de aynı icaplara itina göstermesi lüzumunu tebarüz ettirmek isterim. Demin arkadaşlarımdan birisi söylediler ki, toprağımızın altı servetlerle doludur. Evet toprakaltı madenlerle doludur. Fakat hangisinin servet olduğunu bilmek, ancak bunların işletme maliyetinin tetkiki ile anlaşılır. Binaenaleyh, maliyete göre istihsali ayarlamak lâzımdır. Bu hususta Hükümetin bu noktai nazarı

kaybetmemesini rica ediyorum. Memleketimizde bir mesele de amele işidir. Amele randımanınız çok düşüktür. Kalifiye amelemiz yoktur. Makinalaştırmak lâzımdır, amma, kalifiye amele yetiştirmek te lâzımdır. Geçende gazetelerde okudum, işveç hariçten İtalya'dan 20 bin kalifiye amele getirmek imkânlarını arıyormuş, Bizde de bu yönden usta amele getirmek imkânı var mı? Bu yolda tetkikat yapmak lâzımdır. Bir de ecnebi mütehasıslar meselesi vardır. Sayın üstadımız Fatin Beyefendi petrol istih-sali dolayısıyla gayet güzel bir jeofizik sistemi hakkında bizi tenvir buyurdular. Petrolü ara-mak sisteminden bahsettiler. Fakat ben petrol işinde dahi, bu işin ecnebi mütehasıslar tarafın-dan aratılmasmın lüzumuna ve bu işde geç kaldığımıza kailim. Çünkü memleketin herhangi bir köşesinde petrol varsa, bu Genel Kurmayla müsavi değildir. Ecnebi mütehasıs getirtmek lâzımdır. Bu bakımdan ecnebi mütehasıs getirtmek meselesine de lâzımgelen ehemmiyeti vermek lâzımdır, plânlarımızı tesbit ederken ecnebi mütehasıslardan istifade etmeliyiz. Deniz mahsullerimiz için Ekonomi Bakanımız ne yapacaktır? Kendisi esasen Karadenizlidir, binaenaleyh, bu bakımdan memleket balıkçılığı sahasında kendisinin millete karşı bir angajmanı var demektir. Memlekette su mahsulleri sanayii; süngerciliğin, balıkçılığın, hav-yarcılığm gelişmesi için ne düşünüyorlar 1947 de bu hususta ne gibi hamleler yapacaklardır, bizi tenvir etsinler.”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 534-535)

Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri:“Önümüzde bir Tekel Umumi Müdürlüğü Bütçesi var.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, önümüzde bir Tekel Umumi Müdürlüğü Bütçesi var. Aşağı yukarı öz sermaye olarak 110 milyon lira. Bu sene Hazineye ödediği miktar 139 milyon liradır. Yani aşağı, yukarı bütçenin 1/10 nu işgal eden rakamlarla konuşuyoruz. Fakat bu müessesenin Hükümetimize kâr olarak ne verdiğini, sermayesfein ne kadarını iade ettiğini, demirbaşının ne olduğunu ticari hesaplarla, bu müessesenin mülhak bütçeli olduğu gündən itibaren, katiyen bilmiyoruz. Bu bakımdan benim Tekel Bakanından ve Hükümetten temennim şudur: Bu Tekel Umum Müdürlüğü muhtelif mevzularda, meşguldür ; ispirotolu içkiler, tütün, barut vesaire.. Bunları ayrı, ayrı ele alması lâzımdır. Şark Kromları müessesesinden ne kadar kâr ediyor. sermayesi, demirbaşı nedir Biz, biliyoruz. Tütünde inhisar idaresinin koyduğu sermaye

nedir, temin ettiği kâr nedir? Hükümete vergi olarak verdiği nedir? ispirotolu içkilerde de, ötekilerde de böyledir bilmiyoruz. Bu bakımdan muhakkak olan birşey varsa bu kadar çok varidat temin eden, varidatı, kârı, sermayesi hakkınca hiçbir fikrimiz olmıyan bu müessesenin biran önce ticari şekle bağlanması lâanridir. Sümerbank, Etibank, Toprak Mahsûlleri Ofisinde olduğu gibi. Ondan sonraki Tekel Umum Müdürlüğü bütçesi geldiği saman bir Milletvekili olarak, işin hakiki mahi-yetini bilerek, bundan At, bundan çek kâr ediyorsunuz; deriz. Bu, ticari mahiyet aldığı zaman ayrıca tetkik edilecek bir meyan oluyor. Bu, tütün ve sığara içenlerden, şikayet etmiyen yok gibidir. Bunu tetkik edeceğiz, bunun daha nefisi nasıl çıkar? Ne lâzımdır? Bantrol sistemine mi girmek lâzımdır, yoksa inhisar yolunda mı kalmak lâzımdır? Benim mâruzâtım bu İnhisar Umum Müdürlüğü konusundaki iştigal mevzularını bir ticari müessese haline koymaktır. Nitekim Bütçe Komisyonunun Raportörü raporunda yazdığını okuyorum: İdare gelirlerinin hesaplanmasında yıl içinde yapılan bütün satış hasılatı mütalâa edildiği halde satış kârının hesaplanmasında maliyet ve satış masrafları olarak gösterilen masraf yekûnu içinde; amortisman, sigorta, faiz ve İdarenin umumi masraf hisselerinin nazarı itibara alınmaması ve bütün bu unsurların satış kârı ile Millî Savunma Vergisi ve diğer müteferrik gelirlerin yekûnundan bir kalemde tenzil edilmesi bu vaziyeti teyit eder mahiyette görülür. Bu hesap tarzının, İdarenin muhtelif ma-mullerinin hakiki maliyetini tesbit etmeğe ve hususiyle faaliyetleri sahasına giren ve her biri ayrı bir varlık teşkil eden Tekel mevzularının her birinin iktisadi ve malî neticelerinin ayrı ayrı görülmesine imkân vermediği esasen Tekel İdaresinin tetkik olunan bilânçolariyle kâr ve zarar hesabı adını taşıyan ve haddizatında birer istatistik cetvelinden ibaret bulunan vesikaların tetkikından anlaşılmaktadır. Arkadaşlar; ben birşey söylemiyorum. Bütçe Komisyununun raporu böyle diyor. Binaenaleyh gelen bu bütçeyi tetkik ederken bu ticari mevzuu bir gelir kaynağı telâkki etmediğini ve sadece rakamları tetkik ettiğimi arzederim. Temenni ediyorum ki, Bütçe Komisyonu raportörünün de iştirak ettiği bu husus Bakanlıkça nazarı itibara alınsın.” (8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 581-582)

Milli Eğitim Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri: “Liseyi bitiren gençlerin Üniversiteye girmek için tekrar imtihana tâbi olma meselesi.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, üç senedir şahit olduğum iki noktayı arzedeceğim. Birisi liseyi bitiren gençlerin Üniversiteye girmek için tekrar imtihana tâbi olma meselesi. Geçen sene yeni Hükümetin beyannamesiyle bu imtihan mecburiyeti kalktı. Yeni bir mesele ortaya çıktı, her talebenin istediği yüksek mektebe gitmesi. Bu dâvayı hal için, muhtelif çareler düşünüldü. Halbuki ben hastalığı burada görmüyorum. Bizim liselerimiz Ehramın zirvesine yaklaşan bir yer olduğuna ve ilk mektepler de ehram kaidesini teşkil ettiğine göre, istifa kaidesi kendisini gösteremiyor. Yani, Cumhuriyet devrinde üniversiteye giren talebe miktarıyla, ilk mektebe giren talebe miktarı, nispet edilirse çok fazladır. Bu bakımdan benim Millî Eğitim Bakanından ricam şudur, ilk mektepten itibaren istifa kaidesini, sanat mekteplerini açmak yolu ile ele alalım, çünkü yüksek tahsil, ehramın en ucudur. Fevkalâde isti-datlar ancak oraya girmek hakkını haizdir. Bu bakımdan ümit ederim ki, Millî Eğitim Bakanı, yeni vaziyet karşısında yine bu konuyu ele almak yolunu tutar. Diğer bir mesele de, liselerdeki lisan meselesidir. Millî Eğitim Bakanı dinlerlerse, ben de konuşmama devam edeceğim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Liselerden çıkıp Üniversiteye giren talebeler, biliyorsunuz ki, zengin bir kütüphaneye malik olmayışımız yüzünden yabancı dillere ihtiyaç göstermektedirler. Fakat lise mezunu gençler kendi kusurları olmadığı halde kâfi derecede lisan bilmiyorlar. Bu hususta alınacak tedbirler vardır. Benim aklıma gelen vaktiyle okumuştum; Japonya’da, lise tahsili on seneye indirilmiş, son iki sene de ingilizce tedrisatı yapılmış. Bunun başka bir şeklini bizde Galatasarayda görmüştüzdür. Tanzimattan sonra Galatasaray Garp kültürüne açılmış bir pencere idi. Her memlekette orta tahsile olan heves ve ayrıca bugün Fransızca, eski ehemmiyetini kaymetmemekle beraber, teknik dil olan Almanca ve İngilizcenin çıkması dolayısıyla, Teknik ilimlere merak edenleri bu bakımdan tatmin etmiyor. Bu bakımdan da Maarif Bakanlığı buna muvazi olarak istanbul Erkek lisesini veya Kabataş lisesini ele alıp bu hedefe doğru yeni bir yol mu kurar, bunun ayrıca düşünülmesi gerekli olan bir mesele olduğuna kaniim. Bir de çocuğu olan bir baba sıfatıyla büyük bir düşünce içindeyim. O da şudur; Bizim ilk mekteplerimizde tarih, yurt bilgisi, orta mekteplerde içtimaiyat ve tarih kâfi derecede millî renge bürünmüş olarak okutulmuyor. Yani ben ilk mektep tarihini aldım. Meselâ 919 dan

sonra Anadolu istilâ edilmiştir der, fakat hangi milletin istilâ ettiğinden bahsetmez, düşman tarafından istilâ edilmiştir der. Ben bunu o kadar garip görürüm ki; Jandark, ingilizler tarafından yakıldı. Fransız tarihleri daima yazmıştır, ondan sonra Fransa ile ingiltere iki ittifakla birbirlerine bağlanmıştır. Binaenaleyh Yunanlıların Anadolu'yu istilâ ettiklerini yazmakta ne mahzur vardır? Ben bu güne kadar düşündüm düşündüm sebebini bulamadım. Bundan başka arkadaşlar, biz ecdadımızın, benden evvelki arkadaşım da temas ettiği ve daha veciz olarak söylediği gibi, ecdadımızın üç kıt'a istilâ ettiğini çocuklarımıza bildirirsek onlara emperyalist bir yol göstermiş olmayız. Ancak çocuklarımız şunu bilir ve der ki; 300, 400 yıl evvel ecdadımızın istilâ ettiği şu yerleri 80 sene evvel elimizden çıkardık, orada başka milletler kalmış ve yaşamıştır. Fakat biz ordan çekildikten sonra eserimiz dahi kalmamıştır. Bu bakımdan istilânın dehşet ve azametini bugünden çok daha iyi bilirler. Bu itibarla Türk tarihinin, bilhassa son Osmanlı tarihinin bütün açıklığı ile ilk ve orta okullarda bir din kitabı gibi okutulması lâzımdır. Bu hususta Millî Eğitim Bakanlığının karar almasını bekliyorum. Yurt bilgisi derslerinde, içtimaiyatta, iktisadi meselelerde, realiteyi inkâr edemeyiz. Bugün sınıflanmakta olan bir milletiz. Liseden çıkanlarımız bunu kavriyamıyorlar. Halbuki Türk Milletinin yaradılışı esasen solcudur. Vakıfları ile, iratları ile, imarethaneleri ile sol olan bir milletiz. Fakat bizim korktuğumuz sol; kökünün komintern denilen bir yerden bir ocaktan beslenmesidir. Bu fikrin bu şekilde beslendiğini liselerde çocuklarımıza anlatmamız lâzımdır. Bu da iktisadi meslekleri öğretmek suretiyle elde edilir. Geçen sene garip bir hâdiseye şahid olduk; Turancılık dâvasını hatırlarsınız. Irkçılık yoluna düşen çocuklarımızın içinde Türk ırkı ile alâkası olmıyan, meselâ babasının babası Rum olan, anası Ermeni olan çocukları gördük. Bunlar Türk ırkçılık dâvasını ele almışlardır. Binaenaleyh bu, şunu gösteriyor ki, bu okulları kuramadık. Bunun esasını mekteplerde vereceğimiz, bilhassa liselerde Çünkü üniversiteler röşerş yeridir vereceğimiz esaslı tahsille bu çocukları yarın sahip olacağı ideale götürecek metodları öğretmemiz lâzımdır. Benim, Sayın Millî Eğitim Bakanından isteğim bunlardan ibarettir.” (8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 399-400-401)

Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, eğer Millî Ekonomi namı altında bütün istihsal işlerimiz tek Bakanlıkta birleştirilmiş ol-saydı sık sık huzurunuzda çıkıp istihsal işlerimi-ze ait maruzatta bulunmazdık. Ne yapalım ki Ticaret ayrı, İktisat ayrı, Tarım ayrı, Gümrük ayrıdır, biz de sık sık çıkıp sizi rahatsız etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Dâvam şudur: Mahallî bir dâvadır maalesef. Arzediyorum. Sayın Hatipoğlu Tarım Bakanı iken rica etmiştik, bizim Gaziantep'te senevi 8 000 tondan fazla fıstık yetişir. Bunuun üç bin tonu bir ta-kım haşereler, mahiyeti belli olmıyan şeyler ta-rafindan mahvedilir. Bunlar fos, fis derler. Sayın Hatipoğluna Söyledik bunu tedkik ettirin, bu yüzden memleketin bir serveti mahvoluyor de-dik. Bazı mütahassısalar gönderdiler. Onlar ma-hallinde tedkikat yaptılar. Fakat tecrübeleri azdı, bir takım konferanslar, verdiler, broşürler yazdılar amma hastalığın ne olduğunu tesbit edemediler. İtalya'da, işitiyoruz ki, bu fıstık vardır, italyan mütahassısları mevcuttur. . Bun-ları getirin diye eski Ziraat Vekiline ricada bu-lunduk, italyan mütahassısı getirtmeğe söz verdi-ler. Kendisi çekildi. Aynı ricayı yeni Bakan Kurdoğluna da yaptık. O da vadetti. Fakat bila-hare mütahassıs tahsisatı olmadığı için bu ricamızın isafına imkân olmadığını bildirdi. Ben Tarım Bakanından rica ediyorum. Az broşür bastırınsınlar, fomaliteleri az düşünsünler, fakat evvelâ mütahassıs dâvasını halletsinler ve benim dairei intihabiyem olan Gaziantebe bir italyan mütalissısı getirip senevi üç bin ton ziyan olan ve döviz getiren bu fıstık işine bir çare bulsunlar.”8 8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 597)

Gaziantep Milletvekilleri Ömer Asım Aksoy ve Cemil Said Barlas'm, Hasankeyf tütününün 1944 yılı mahsulünden İhraç Vergisi alınmaması hakkında kanun teklifi (2/67): (Gümrük ve Tekel ve Bütçe Komisyonlarına).(8. Dönem 7. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 72)

Hasankeyf tütününün 1944 sayılı mahsulünden İhraç Vergisi alınmamasına dair kanun münasebetiyle sözler:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim; Gaziantep'ten ihraç edilmekte olan Hasankeyf tütünlerinin 1944 senesine ait İhraç Vergisinden muafiyetine dair bir kanun teklifinde bulunmuştum. Bu kanunun müzakeresi sırasında, geçen celsede Sayın arkadaşım Muammer Alakant çıktılar, kendilerinin bu kanuna ek bir teklifi

olduğunu söylediler. Usul bakımından o hâdise ile bu hâdisenin bir alâkası yoktur. Çünkü Hasankeyf tütününü mahsulü Türkiye dâhilinde istihlâk edilen bir mal değildir, yalnız; ihraç metaıdır. Türkiye'nin tütün politikası ile, tütün fiyatları ile alâkası yoktu Cins ve mahiyet itibariyle tamamen birbirinden ayrı olan iki mahsul hakkında bir kanun tasarısında aynı suretle, aynı hükümleri koymaya imkân olmadığından, mahiyeti tamamen ayrı olan, içilecek değil, çiğnenceek olan bu tütünün ihraç Vergisi muafiyetinin bir an evvel teminini rica ederim. Çünkü bu, bin kadar fakir müstahsile taallûk etmektedir. Sayın Tekel Bakanının; bunun diğer tütün. mevzuu ile alâkası olmadığı hususunda bizi tenvir buyurmasını da rica ederim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar; Yüksek Huzurunuzda getirdiğim teklifin mevzuu dışı bir konuşmaya yol açmasından ve sebep olduğum bu yorulmanızdan dolayı muhterem Heyetinizden özür diliyorum. Arkadaşlar; bizim getirdiğimiz kanun teklifi Hasankeyf tütününe taallûk etmektedir. Hasankeyf tütününden 1944 senesinde elde mevcut stoku, Anteb'de bostancı dediğimiz fakir müstahsılların kurduğu bir kooperatife aittir ve bunlar tüccar olmayıp, bankadan kredi alıp, tütün üzerinde spekülasyon yapmak gibi bir harekette bulunmadıkları için, müstahsilin alın terinin zararınadır. Bu tütünlerin; miktarı tesbit olunmuş, tartısı, okkası belli ve ihraç vergisi de 50-60 bin lira tutar. Bunda emek erbabının beklemeye tahammülü yoktur, teklifimiz onu bir yükten kurtaracak bir mevzudur. Mısır piyasasında tütün-lerimiz rekabete mâruz kalmaktadır, bizim dâvamız, 1945,1946,hattâ 1947 sereleri için değildir ve bunları niyezütibnhis etmiyoruz. Hükümetten, tütün sipekülasyonu, tütün piyasasındaki değişiklikler dolay isiyle birşey istemiyoruz; istediğimiz; kanun tasarısındaki mevzubahis olan kısma maksurdur. Ticaretle, tüccarla alâkadar olmıyan, yalnız kooperatifle ve binnetice bostancı dediğimiz fakir çiftçiyle ilgili bir mevzudur. Heyeti Oelilenizden rica ediyorum; ben, şu veya bu şahsın veya herhangi bir suretle muayyen bir zümrenin kazancına taallûk eden bir hususun, tetkik edilmeden, benim teklif ettiğim bir kanun mevzuuna eklenmesini kabul edemem. Binaenaleyh Heyeti Celileden rica ediyorum, umumi tütün mevzuu ayrı bir meseledir. Bizimki; Hasankeyf ismindeki bir nevi, içilen değil, çiğnenen tütün, mevzuuna maksut' olan bir tekliftir. Bu mevzuun Heyeti Celilece ayrıca ele alınması zaruridir. Hükümetin tütün politikası icabı diğer tütünler işini ayrıca ele alması lâzımdır,

isterlerse 1944 senesine ait olarak ihracat vergisi risturu yaparlar, istemezlerse yapmazlar. Bunun bizim mevzulunuzdan ayrı olarak, gerekirse mütehassısları dinliyerek ayrı bir kanunla gelmesini rica ediyorum. Tekrar ediyorum, bizimki; bostancı denilen ve eliyle, eapasiyle tarlada çalışan müstahsilla-i'in, 50 - 60 bin lira tutan bu ihracat vergisi hak-kında Yüksek Heyetinizin bir karar vermesidir. Maruzatımız budur.” 8. Dönem 10. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 226-230-231)

Bankalar ve Devlet Müesseseleri memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü hakkında 3659 sayılı Kanunun Birinci maddesinin (B) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Arkadaşlar; Muammer Eriş arkadaşımıza, böyle bir kanun tasarısı getirdiği için teşekkür etmek yerinde olur. Hakikaten mevcut kanunun aslı kabul edilirken, 1938 senesinde, bu madde arasına sıkıştırılmış ve tatbikatta birçok mahzurları görülmüştür. Yalnız zamanın ihtiyacı dolayısıyla değil, hukuk nosyonu bakımından eşhası hususiye sermayesi, intizamı âmmeye mugayir olamadığından dolayı Hükümet tarafından bu tarzda tahsisi hükümler konması asla doğru değildir. Kaldı ki tatbikatta bu kanunun verdiği netice, anonim şirket şeklindeki teşebbüslerin inkişafına mâni olmuştur. Çünkü biliyorsunuz ki arkadaşlar, anonim şirketler, yani anonim ve limited şirket halindeki bankalar, memlekette sermayelerin toplanmasına ve memlekette büyük iktisadi işlerin ilerlemesine hizmet ederler. Bu iki milyon tahdit dolayısıyla, 1,999,000 lira sermaye değil, iki milyon lira sermaye konulduğu takdirde, iş sahibi, şirket amiri olan memuruna vereceği maaş için Hükümet kararıyla bağlıdır. Bunun mucip sebebi anlaşılmaz. Diyorlar ki, şirketler bankaların elemanlarını kaçırıyor. Bankaların elemanlarını kaçırmak mevzuubahis değildir. Hükümetin kendi banka memurları, İktisadi Devlet Teşekkülleri memurları için hükmü cari olan, 3659 sayılı kanundur. Onda, şu, şu maaşı vereceğim diyor. Bu suretle Hükümet bunu menedemez. Bu kanunun bir noktası da şudur: Hususi bir şirket halinde kurulmuş olan bir banka, kendi teşebbüsüyle bir memuru hariçten işe almaktadır. 3659 sayılı kanunla tahdit edildiği gibi, prim almakta da tahdit edilmektedir. Ben, çalışan bir memuruma, hususi bir banka olarak, dilediğim bir primi nasıl vermem? Bu hakkı Hükümet nasıl meneder? Esasen 3659 sayılı kanunla bu hakkı menetmişizdir ve bu, çok sakat bir şeydir. Hukuki*

mefhumlara kolay kolay uyar bir şey değildir. Benim asıl kürsüye gelişimin sebebi, Devlet İktisadi Teşekkülleri için bu kanun bir piştar olsun, bir öncü kanun olsun ve bunun arkasından da, Hükümet zamanın ihtiyacına uyan ve fakat Prim Kanunu şeklinde değil, İktisadi Teşekküllerin gittiği yoldan gidilerek, bir Barem Kanunu getirsin, hattâ, adına barem demeyelim, çünkü «barem» kelimesi bu memlekette hakikaten çok ters anlaşılmış, kötü hatıralar bırakmıştır, bürokrasiden ibaret kalmış birşeydir, bir kanun getirsin, iktisadi esasata uygun bir tarzda, iktisadi müesseselerde bu kanun öncülük etsin. Allah rızası için Devlet de, Hükümet de acele etsin, biran evvel bu kanunu getirsin. Ben bunun için kürsüye çıktım.”(8. Dönem 11. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 509)

Dış memleketlere yapılan hububat satışı hakkında rapor münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar, yeterli lehinde konuşmak üzere kürsüye çıktım. Sayın arkadaşlar; hâdisede adı geçen çok sevdiğim iki arkadaşımız kendilerine taallük eden hâdisе dolayısıyla noktai nazarlarını belirttiler. Muhalif parti arkadaşlarımız da kemali sükûnetle bu işi dinlediler, muvafık arkadaşlarımız da dinlediler ve çok ağır bir azabın yükü altında aylardan beri ıstırap duyan insanların elemiyle dinlediğimiz bu hâdisе muvacehesinde, esasen içtüzük mucibince de bir kanun teklifi mevzuubahis olmadığına göre, bu bakımdan beş kişi lehte, beş kişi aleyhte söylesin gibi bir yola gitmeden, Heyeti Celileden, müzakerenin yeter görülmesini rica ediyorum.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Konuşmayı yeter görürken de biz B. M. Meclisi asla, benden evvel konuşan arkadaşımın dediği gibi, bu kararı verirken gayri kanuni hareket eder bir vaziyete de düşmüyoruz. Çünkü arkadaşımın işaret ettiği gibi, İçtüzüğün 171 nci maddesi değil de, söyledikleri beş kişilik komisyon olsa bile biz içtüzük hükümleri mucibince karar vermek mecburiyetindeyiz. Kaldı ki, kürsüde konuşan hukuki mesnetleri ve aklı selimleri bir olan muvafık ve muhalif ve bağımsız arkadaşlardan da eminim, asla ve asla, Büyük Meclisin Kur’anı olan İçtüzüğün çerçevesi dışına çıkamazlar. Bu böyle olduğuna göre, Atıf İnan da kendi talebi veçhile ve azaptan biran evvel kurtulması bakımından, müzakerenin yeterliğini, İçtüzüğün hususi maddesi mucibince

meselenin Adalet ve Anayasa Komisyonlarından mürekkep Karma Komisyona havalesini teklif ediyorum. Yapılacak iş, ilk tahkikat mahiyetindedir. Muvafık, muhalif ve bağımsız Milletvekilleri de o komisyonda hazır bulunacaklardır, bu suretle eskârı umumiye ve arkadaşlarımız tatmin edilmiş olacaktır. Müzakerenin yeterliğinin oya konulmasını rica ediyorum.”(8. Dönem 12. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 96-97)

Belediye Gelirleri Kanunu münasebetiyle sözleri:

TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim, Bakanlığımıza taallük eden bu sigorta mevzuu üzerinde Heyeti Celileyi aydınlatmayı faydalı buluyorum. Bir teklifte bulunacak değilim. Komisyonun teklifi vardır. Heyeti Celile kendi noktai nazarını izah eder. Gelen kanun teklifinde, hakikaten sigorta şirketleri anlaşmaya yanaşmadıkları takdirde % 10 kadar bir prim alınacağı ve bunun da müşteriye in’ikas ettirilmeyeceği yazılıdır. Bu hususta bana sigorta şirketleri müracaat ettiler, sermayesi Devlete ait olan reasürans da dâhil olduğu halde, sigorta şirketlerinin muamelâtı doğru mudur, değil midir, bunun üzerinde duracak değilim, o ayrı bir şeydir. Sonra aldığımız malûmat ve mutabık olduğumuz vekil arkadaşımız Bütçe Komisyonundadır. Binaenaleyh; benim maruzatım bu sigorta şirketlerinin vaziyetlerini ve bu kanunda teklif edilen noktai nazari arz etmekten ibarettir.”(8. Dönem 12. Cilt 78. Birleşim - Sayfa 497:498)

İstanbul Milletvekili Ali Rıza Arı'nın, Ticaret ve Esnaf odaları ile Ticaret Borsası hakkında 4355 sayılı Kanununun tatbikine dair olan sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Sayın arkadaşlar; 18/1/1943 tarihinde çıkan 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları hakkındaki kanununun tadilinin nasıl olması lâzım geldiği tarzında bir sorudur. O Kanunun, memleketin ihtiyacına uyan ve esnafın hakiki vaziyetini karşılayan bir kanun mahiyetinde olmadığı tatbikatla görülmüştür. Eski kanununun hususiyeti şu idi: Meslekî ahlâk ve tesanüdü ahenkleştirmek maksadı ile bu kanun çıkarılmıştı, organik bir kanun değildir. Ben geldim, onun tadili hazırlığını gördüm, Meclisi âliye sevk etmek üzere idiler. Ben esnaf teşekküllerine de ayrıca ehemmiyet verdiğim için kendi görüşüm de bu kanuna aksedip etmediğini teklif

etmek istedim, tetkik ediyorum. Hakikaten, ihtiva etmesi lâzım gelen hususati içine alması bakımından, tabii maddeler geldiği zaman heyeti celilenizde de konuşulacaktır, esnafın ihtiyaçlarına tercüman olması, onların bağlanması lâzım gelen teşkilât, bu ihtiyacın tahakkuk etmesi için lâzım olan imkânlar, meslekî ihtiyaçlarla içtimai ihtiyaçlar, bunların hepsini nazarı itibare alacaktır. Çünkü vaktiyle daha bu kanun bizde yokken böyle aile teşkilâtı tarzında çırağın esnafa bağlı olduğu ve esnaf ahlâkı denen bir ananeyi yaşatan bir teşekküldü. Biz bu ananenin yeniden canlanmasını, devam etmesini istiyoruz. Esnaf odaları Kanunda olduğu gibi yalnız formel bir kanun değil, memleketin ihtiyacını uygun, bir kanun getirmeği Heyeti Celileye vadediyorum.”(8.Dönem12.Cilt80.Birleşim-Sayfa 589)

Şeker ve Glikoz İstihlak Vergisi hakkında 3101 sayılı Kanuna ek 4385 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair olan Kanun münasebiyle sözleri:

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Arkadaşlar-, şeker vergisi hakkında, sayın arkadaşlar da cevap vereceklerdir. Bendeniz yalnız Hakkı Gedik arkadaşımızın bir noktasını açıklamayı faydalı buldum. Ticaret Bakanlığı cıncık ve boncuk gibi şeylere asla döviz vermiş değildir. Ticaret Bakanlığı tütün gibi, fındık gibi çürümüş ve kokmuş malları, yakılması iktiza eden şeyleri bittabi Devlet almadığı için, bunların yanması gibi, kokması gibi hallerin, bir netice mükellefe inikasından kurtarmak suretiyle ve ancak takas, yolu ile cıncık, boncuk girmesine müsaade etmiştir.”

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Yanmamasını ve kokmamasını temin için bunu yapmaktayız. Siz istediğiniz kadar söylersiniz. Ticaret Bakanlığının ve Hükümetin bugünkü döviz politikasında güttüğü sağlam, esaslı politikanın, siz iktidara geldiğiniz zaman dahi daha iyisini yapamayacağınız, bir politika olduğunu söylemek isterim. Mevzu ile alâkalı değildir. Fakat mevzu o kadar hâkimiz ki, arkadaşım emin olsunlar; binek otomobillerine ayrıca döviz verilmemektedir. Askerî ihtiyaç için ve Amerika Heyetinin de... Müsaade buyurun. Menderes arkadaşım politik oyunda benden daha ustadır, bunu teslim etmekle beraber biz bu işte eskimekteyiz. Müsaade edinde döviz sıkıntısı işini izah edeyim. Binek otomobili için yapılan Ticaret anlaşmalarının icbar ettiği memleketlere döviz vermekteyiz. Bunun miktarını Ticaret Bakanlığı

Bütçesi müzakere edilirken sormak imkânını arkadaşlar elde etmiş olacaklardır. O vakit kendilerine rakamları birer birer arz ederim, hattâ bastırır buraya getirir ve dağıtırını, herkes hakikati rakamlarla öğrenmiş olur. Zira arkadaşlar, bizim milletten gizleyecek hiçbir şeyimiz yoktur.”(Dönem 14. Cilt 22. Birleşim - Sayfa 222)

Van Milletvekili İbrahim Arvas'ın, hayvan ihracı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim İbrahim Arvas arkadaşımın sorduğu sorunun birincisi, hayvan ihracı kararından bugüne kadar ne miktar hayvan ihraç edilmiştir? EVELÂ, birinci soruyu aydın latayım: Hayvan ihracına 1 . VII . 1948 tarihinde karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren ihraç ettiğimiz hayvanları iki devreye ayırabiliriz: Birisi Erzurum'a yitmem tarihi olan 4. IX. 1948 tarihli karar, O vakte kadar verdiğimiz ihraç kararında hayvanların yalnız dolarla ve serbest dövizle ihraç kararı vermiştik, bu kararlar Erzurum'a gittiğim tarihe kadarki müddet zarfında bir tek koyun ihraç edilmemiştir. Çünkü kimse dolar vermemiştir. Buna mukabil bin sığır ihraç edilmiştir, 348 200 Türk lirası tutuyor, 124 367 Dolar mukabili. 2 165 manda, ihraç edilmiştir, 682 408 Türk lirası tutuyor, 243 717 dolar mukabili. Erzurum'a gittiğim bu sene mahsulün yeter olmadığını gördüğüm gibi Erzurum Tular da dediler ki; biz koyunlarımızı yalnız sterlinde Suriye'ye ihraç ederiz. Tetkikat yaptırıp, bu rakamları oraya telle getirttim. Orada bütün Şark muntikasının hayvanlarının ellerinde kaldığını ve müstahsilin elindeki hayvanları otsuzluk yüzünden bedavasına satacaklarını anladım, gördüm. Bunun üzerine mahallinde hayvanların Sterlinle ihracına ve Suriye'de istihlâk edilmek üzere ihracına karar verdim. Bu karardan itibaren verilen ihraç lisansı üzerine bugüne kadar, yani ayın 11 nci günü akşamına kadar, önergeyi dün aldım, ihraç edilen koyun miktarı 89 147 olup bunun tutarı (3 755 71G) küsur Türk lirası ve 51 093 İngiliz lirası getirmiştir. Sığır miktarı 9195 olup ben bunu bozmadım, bu hayvanlar dolarla çıkıyor. Bu da 906 889 İngiliz lirası eder. (2851) manda ihraç edilmiştir. 975 520 Türk lirası (348 400) döviz getirmiştir. Yalnız arkadaşlarımı tenvir etmek için bir noktayı arzedeceğim: Biliyorsunuz ki, arkadaşlar, bu ihraç müsaadesi verilirken göz önünde tuttuğumuz şey müstehlikin korunması meselesidir. Müstehlik olarak da gözümüzün önüne en büyük şehir olarak İstanbul geliyor. Bugün ben

de en çok harbden evvel koyun ihraç ettiğimiz senelerle o seneki koyun miktarını aldım. İhraç kararını verirken elimde mesnet oldu. 1935 senesinde memlekette 12 milyon koyun varken 498 bin koyunun ihraç kararını verdik. 1948 senesinde on dokuz milyon, yani koyun miktarının yedi, sekiz milyon artmış olmasına rağmen ihtiyaten yüz bin eksiği ile 300 000 koyunun ihracına karar verdik. 1935 senesinde memlekette 5 370 000 sığır varken 67 000 sığır ihraç edilmiştir. 1948 senesinde sığır üç milyon artarak dokuz milyona ulaştığı halde on yedi bin sığır eksiğiyle ihracına karar verdik. Mandanın memlekette eti yenmediği için ayrıca ihracına karar verdik. Aldığımız raporlara göre 300 000 koyun ihracına karar verdiğimiz halde, yalnız 89 000 koyun ihraç, edilmiştir. Binaenaleyh, daha elimizde 211 000 koyun daha vardır. 35 000 sığır ihracına karar vermiştik. 9 195 sığır ihraç edilmiştir. Manda ihracı, aşağı, yukarı ihracına karar verdiğimiz miktarı bulacaktır. Yalnız şunu arz etmek isterim ki, pahalılık yaratır endişesi hâkim olarak muhtelif iddialar olduğu zaman benim karşıma üç sınıf zümre çıktı: 1. İstanbul'da oturan spekülâtörler. Bun lar ihraç kararının bir spekülâsyon mevzuu olmasını düşünerek etin fiyatını yükseltmeyi teşebbüs ettiler. Erzurum'dan ben; İstanbul'un, et fiyatı bu ihraç kararıyla alâkadar olmadığı için: et fiyatı kaçça çıkarsa çıksın hayvan ihracı devanı edecektir, demiştim. Bunun üzerine Erzurum borsasında satılan hayvan fiyatları İstanbul hayvan borsası ve Erzurum fiyatlarına ait 15 günlük cetvel elimdedir. İhraç kararından evvel İstanbul da ve Erzurum da, ihraç 'kararının İsterline çevrilmesinden sonra, konan fiyatlar normal olarak Erzurum da fiyat 70-75 kuruştur bu da bir kuruş dahi artmış değildir. Bu mevzuda olan dedikodular, benim şahsımı istihdaf eden bazı bulanık su altıların bir vesile yapmak istemelerindedir. Buraya gelirken öğle üzeri Telefonla sordum; Bugün de et fiyatı 150 kuruştur arkadaşlar; Ticaret Bakam olarak arkadaşınızın et ihracı meselesinde sorduğu soruya cevap verirken etin bu anormal fiyatını da 150 kuruş olmasını düşünerek başım boş bırakmış değilim. Bir taraftan Ticaret Ofisini memur ederek, miktarını söyleyemeyeceğim miktarda koyunu, İstanbul'da etin kat olduğu devrelerde mezbaha emrine verilecek vaziyette emre âmâde bulundurmaktayız. Kasapları da çağırarak, kasaplar ve koyun tüccarları normal kârlara kanaat edip belediyenin koyduğu fiyatlarla et kesmeğe devam ettikleri takdirde kendilerinin et kesimine asla müdahale etmeyeceğini beyan ettim. Çünkü Devletin et ticareti yapmasının asla lehinde bulunmuş değilim. Fakat bunlar alabildiğine

et fiyatını yükseltmeye kalktıkları takdirde mezbahada koyunlar kesilmeğe amade tutulacaktır. İcap ederse bu uğurda mali fedakârlıkları da göze alacağız.”

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Koyun yetiştiren müstahsıldan alınan koyunlar normal satış fiyatları olan 75 Kuruştan alınmaktadır. İstanbul borsasında rekabet dolayısıyla 150 kuruştan muamele görmektedir. Binaenaleyh müstahsıldan fazla ucuz fiyata koyun alınmış değildir. Kaldı ki benim Ticaret Ofisim ayrıca müstahsili korumak için ayrıca kontenjan dışında koyun mubayaasına devam etmektedir. Bu iş hususunda başka bir formülünüz varsa, gösteriniz, onu da ayrıca tetkik edeyim. Tenkit kadar göstereceğiniz yollar üzerinde de yürümeğe amadeyim. İkinci suale geçiyorum. Müddet temdidi meselesine gelince; Arkadaşlar, 210 000 koyun eksik ihraç etmiş vaziyetteyiz. Binaenaleyh, bugünkü şartlar altında bazı arkadaşlar 100 000 ihraç edilirse dediler. 219 000 konunun ihracını bittabi imkân olmayacağından, yeni şartlar altında bu hayvanların mu-ayyen bir miktarının ihracını temin etmek için bir müddet aramaktayım. Ayın 15 inde evvel müspet bir netice alırsam, neticeyi efkârı unumiyeye radyo ile, gazete ile aynı günde bildireceğim. Yine tekrar ediyorum, ihraç edeceğimiz etin herhangi bir fırlamaya sebep olmadığını ve bu sebebin doğrudan doğruya geçmiş yıllardan beri milletin lokmasını çalan muayyen muhtekir zümresinin spekülasyonundan ibaret olduğunu söyleyebilirim. Arkadaşınım dediklerini tetkik ettireceğim, bir tek noktayı tebarüz ettirmek isterim. Kazara ihraç müddetini uzatmak zaruretini duyarsam, tespit ettiğimiz miktarı geçmemek kararında olduğumu belirtirim.”(8. Dönem 13. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 106-107-108)

Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, Trabzon halkının mısır ihtiyacına dair olan sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Sayın arkadaşlar; Karadeniz havalisi halkının, zaman zaman mısır eksikliği dolayısıyla sıkıntı çektiğini Hükümet olarak bildiğimiz için işi ele almış bulunuyoruz. Bu vazifenin halli bana düşmekte idi. Binaenaleyh. Karadeniz halkının az daha buğday yiyecektir sözünü tekrar ettirmemek için gerekli tedbirleri almak vazifesi bana düştü. Karadeniz'in buğday ihtiyacı 025 000 ton kadar tahmin edilmektedir. Bu seneki mısır ihtiyacı ise 375 000 ton kadardır. Biz Samsun merkez

olmak üzere mısır stokları yapıyoruz. Merkezlerden birisi Samsun olacak ve diğer Karadeniz şehirlerinde de istasyonlar olacaktır. Halkın yüksek fiyattan mısır yememesini temin için buralardan nâzım satışlar yapacağız. Şunu da arz etmek isterim ki, Eşref arkadaşım da bir telgraf verdi, bu sahada kooperatiflerden de istifade edilsin deniyor. Kooperatiflerden debu satışta istifade edeceğiz. Yalnız şunu derhal belirtmek isterim ki; bu mısır tevziatı işinde asıl olan Ofis olduğuna göre, herhangi bir yolsuzluk olduğu takdirde, burada yapılacak takibat kolay olur. Arzettiğini gibi, kooperatiflerden istifade etmekle beraber, bizim resmî vasıtamız ve kanunla toprak mahsullerinin satışının tanzimi vazifesi kendisine verilmiş olan, Ofistir, asıl olarak, mısır satışında tanzim işini de o görecektir. Maruzatım bundan ibarettir. Ordu, Giresun, Rize. Samsun, Trabzon, bu beş vilâyette.”(8. Dönem 13. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 239)

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Toprak Ofiste yapılan soruşturmalara dair olan sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun sözlü sorusunu okudum. Bilhassa bahis mevzuu ettiği zabıt sayfalarını çevirince bir bilmece karşısında kaldım. Çünkü o kadar çok hâdiselerden bahsedilmiş ve o kadar çok cevaplar verilmiştir. Bunun bir kısım yerlerinde muhterem selefim bu iş bitmiştir diyor, bir kısım yerlerinde de tahkikat vardır diyor. Binaenaleyh makamı riyasetten rica ediyorum, sarih olarak şu kürsüden sorsunlar, hangi meselelerden ne netice alınmıştır veya alınmamıştır? Cevaplarımı ona göre arz edeyim.”

TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim; evvel emirde şunu Meclisiâli huzurunda gerekse efkârı um ilmiye huzurunda belirtmek isterim ki; bir memlekette namussuz insanların ceza görmesi ne kadar zaruri ise, bir memlekette namuslu insanlara namussuz damgasını vuran insanların da aynı suretle ceza görmesi lâzımdır. Benim vekâletim, benim vekâletime bağlı yerlerde çalışan insanların namusunu korumak bana düşmektedir. Bunların içinde namussuz ve hırsız olanları hiç tereddüt etmeden atmaktayım. Bu atmış olduklarımız için her türlü kazai müracaat yolları açık olmakla beraber, bunun her türlü mesuliyetini de üzerimde taşımaktayım. Bahsettikleri. Erzurum hâdisesini tenvir etmek isterim Yeni vekil olduğum sıralarda Abdullah Sümer isminde bir adam bana

geldi, ofis memuruyum dedi, bir memur sıfatıyla söylüyorum, Ceyhan müdürü hırsızdır dedi. Dedim ki, hırsızlar hakkında en şiddetli takibati yapacağım, fakat müfteri isen derhal senin de cezanı vereceğim, madem ki müessesemde çalışıyorsun, bunu da düşün.. Mevzuubahsolan zat hakkında müfettişler tahkikat yaptılar. Erzurum'da yapılan tahkikat bu adamın namuslu olduğunu ve fakat bir bürokrasi zihniyeti yüzünden, onun kurbanı olarak teslim etmesi icabeden kâğıtları teslim edemediğinden zimmetine geçirmiş görüldüğü anlaşıldı. Tekrar seyahatimde bu adamı valilerden sordum ve anladım ki İm adanı ceyhanda namusiyle çalışmaktadır, şayanı tebriktir.. Bunun üzerine müfteri hakkında takibata giriştim. Vaktiyle emniyette çalışan bir zattır ve altı ay rapor almak suretiyle ayak diremiş ve şantajından korktukları için bu adamı Ofisteki yerinde tutmuşlar. Efendiler; namussuz bir adama ceza vermemek ne kadar haksız ise, namuslu bir adamı korumak da o kadar vazifemdir. İkinci meseleye gelince; söyledikleri zabıtlardaki şikâyetler arasında bir hâdise buldum. Hepinizin bildiği veçhile mahkûm olup, mahkûmiyetini bitirmiş bir vatandaş vardır. Onun zamanında mısır mübadelesi muamelesinde Ofisin zarara uğradığı mütalâasında bulunmuş. Bu, mütalâa İktisadi Devlet Teşekküllerinde söylenmiştir. Bu mütalâaya karşı borsa olmaması dolayısıyla bu işteki farkın tesbiti mümkün değildir demişler. Böyle bir hâdisede takibat yapılmasına lüzum görmemişler, çünkü maddi zararı tespit etmedikleri takdirde bu işten doğacak mahkeme masrafının tutarı ile bu işten hâsil olacak karşılığın birbirini karşılayamaması ihtimali vardı; kaldı ki, ortada bir zarardan ziyade Koordinasyon Heyetinden geçmesi lâzım gelen bir kararı Koordinasyon Heyetinden geçirmemek meselesi vardı. Üçüncü suale geçiyorum; Maliye Teftiş Heyetinin Toprak Ofiste yaptığı teftiş ikmal edilmiştir, kendilerini çağırdım, teftiş neticelerinin bildirilmesini söyledim. Lâzım gelen işlerde, kendi Vekâletimin müfettişleri varken - dikkat buyurun - Vekâletimin müfettişlerine tetkik ettirdikten sonra neticesini mevkii muameleye korum. Arkadaşlar, bu memlekette her bakanlığın bünyesinde teftiş heyetleri vardır ve bu teftiş heyetleri mevcut olduğu müddetçe, bana bağlı bir Teftiş Heyeti varken, başka Bakanlığın Teftiş Heyetine teftiş yaptırmak, benim vazife telâkkimin dışındadır. Benim müfettişlerimden şüphe eden kimseler, bu şüphelerini ispat etmedikleri müddetçe, en az bu kürsüye çıkıp bana bu suali soran arkadaşım Sinan Tekelioğlu kadar vekarlı, şerefli ve namuslu vatandaşlardır.”

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Kürsüden mevzu bahsedilen 5 kişi hakkında maruzatta bulunacağını. Ekrem Ozsüt: halen Seyhan Ofis Müdürüdür. Gerek idare âmirleri ve gerek yapılan tahkikat bu adamın namuslu olduğunu meydana çıkarmıştır. Eğer böyle olmakla beraber sayın Sinan Tekelioğlu Ceza Kanununun umumi hükümleri dairesinde kendisine iki yol gösteriyorum, benim sözüme kanaat etmiyorlarsa Savcılığa müracaat ederler, Savcılık suçu varit görürse takibat yapar. Bu, bir. İkincisi; benim sözlerim kendilerini tatmin etmezse hakkımda istizaha giderler. Feridun, daha evvel, selefim zamanında, İstanbul Toprak Ofis teşkilâtında, kendileri çok iyi bilirlen mahdumları da orada çalışmışlardır, orada ıslahat yapmak maksadıyla muvakkaten gönderilmiştir. İstanbul’daki ıslahat bittiği için vazifesinden geri alınmıştır. Yani ben Vekil olduktan sonra müşavir olarak merkeze alınmıştır. Üçüncüsü; İskenderun’da çalışan ambar memuru hâdisesine yeni ağâh oldum, böyle kanunsuz bir hareket varsa müsebbiplerini tecziye ederim. Kepek isi, maalesef demiyeyim, mahkeme içtihadı ile âmme takibi yapılırken İstanbul Savcısı ki, gayet hassastır, o dahi bu işte bir suç olmadığını, anasını cürmiye bulunmadığını tesbit etmiştir. Susam meselesi ki, bunu bilhassa kürsüden inerken arz ediyorum bu işte Türk tüccarları yanılmışlardır. Bütün tüccarların yanılması dolayısıyla Hükümet ve tüccar bir hayli zarar etmiştir.”(8. Dönem 14. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 17-18-19-21)

Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu'nun, hayvan yemlerine dair olan sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Arkadaşlar Abidi Potuoğlu arkadaşımızın sözlü sorusunda da belirttiği veçhile, bu sene bilhassa Orta Anadolu’da kış fazla olmuştur. Ancak bu böyle olmakla beraber, bugün saat 12 de tekrar Eskişehir’le telefonla yaptığım temas, gerek Ofis kanalıyla ve gerekse vilâyet kanalıyla yaptığım tahkikat gösteriyor ki bugün için ve bir müddet için daha orada bir arpa sıkıntısı mevzu bahis değildir. Vaziyeti daha iyi belirtmek için kendilerine şunu arz edeyim ki, ayın 20 sinden bugüne kadar borsada 50 ton arpa satışı olduğu gibi, bugün depolar hariç, pazarlarda 138 ton kadar arpa mevcut olduğu tahmin edilmektedir. Muhterem arkadaşlarımın da pek güzel bildikleri veçhile hayvanlar, ayrıca arpa ve yulaftan gayri ot ve kepekle beslenmektedirler. Bugün Eskişehir değirmenlerinde kepek kâfi

miktarda olduğu gibi, Trakya da otun kâfi miktarda olduğu ve hattâ Trakya Milletvekillerinden bazılarının bana ot ihracatına müsaade etmem hususunda vâki müracaatları ile de sabittir. Sürü sahipleri hayvanlarını beslemek için lâzım olan gıdayı da bu suretle temin edebilirler. Kaldı ki geçmiş yıllardaki tecrübeden istifade etmek her Bakanın vazifesidir. Ben şöyle bir şey hatırlarım: Tohumluk diye buradan Eskişehir'e götürülen hububatın, tohumluk olmadığını söyleyen kimseler, onları Eskişehir'de borsada kendi buğdaylarından fazla fiyatla sattıkları vâkidir. Arpada da aynı hatayı tekrar etmek ihtimali vardır, bu da arpayı piyasaya sürmek suretiyle vâkidir. Kaldı ki, hiçbir zaman, hiçbir devrede sürü sahiplerinin hayvanlarını Devlet yardımı ile beslemeleri de faydalı bir himayeden ziyade, zararlı bir himaye yoludur. Ve arpaları müstahsilden ziyade tacirlerin daha fazla fiyatla sürmesine yol açabilir. Arkadaşımızın buyurdıkları millî servetin ziyama sebep olmak yolunda hububat ihracım men keyfiyetine gelince: 1948 senesinde bir defa yalnız 15 bin ton arpa ihraç edilmiştir. Bunun sebebi de muhterem heyetin malûmu veçhile, geçen senenin Martında Türkiyede hububat kıtlığı dolayısıyla buğday ithal ederken mukabilinde arpa ihraç etmek suretiyle döviz ziyamı telâfi yolunda olmuştur. Hükümet elinde tuttuğu arpayı Millî Savunma ihtiyacını temin yolunda saklamaktadır. Bu suretle piyasadaki Millî Savunma ihtiyacı için ayrıca müdahaleler suretiyle arpa satın almayı önlemiş olacaktır. Bu da bir nevi piyasada hayvan sahiplerini koruma demek olacaktır, 31 bin ton arpa mevcuttur, bin, bin küsur da yulaf.”

TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)

“Efendim, sözlü soruya cevap vermek için tekrar kürsüye çıkmamak isterdim. Yalnız iki noktanın açıklanmasında fayda görüyorum. Kendileri bu işte Hükümeti alâkasızlıkla itham ediyorlar, Halbuki Hükümet bu işle çok alâkadar olduğu için, elindeki istokunu da vererek, Millî Müdafaa'nın piyasadaki mubayaa ihtiyacını durdurmuş ve bu suretle piyasaya genişlik vermiş ve bir nevi tanzim vaziyeti ihdas etmiştir. Eskişehir'de arpanın kilosunun 23-25 kuruş olduğundan, kendi şehirleri olan Sivrihisar'da ise 24 kuruş olduğundan bahis buyurdu. Piyasayı takip ediyorum. Bu sabah tahkik ettim, kendilerini şu kürsüden davet ve rica ediyorum, sürü sahiplerine söylesinler, Trakya'da ihtiyaçtan çok fazla hayvan besleyecek ot vardır. Memleketin bu hayvanların korumak için sürü sahipleri, servetlerini riske ederek değil, servetlerinin artması için oradan ot getirsinler; ben

kendilerine yardım edeceğim.” 8. Dönem 15. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 64-65-66

Trabzon Milletvekili Hamdi Orhon'un, balık avcılığı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, balıkçılığın teşkilâtlandırılmasına kail olduğumuz için, İstanbul’da bir Balıkçılık Kooperatifi vardır. Onun vaziyetini tetkik ettik, gördük ki, deniz mahsulleri, kara mahsullerinin nail olduğu müsaadeye mazhar değillerdir. Binaenaleyh 2804 sayılı, diğer Tarım kooperatifleri hakkındaki Kanununun, deniz mahsulleri için de cari olması hakkında bir kanun tasarısı hazırladık ve Meclise sunacağız. Onunla bu deniz mahsullerinin teşkilâtlandırılmasının kolaylaştırılmasını derpiş etmekteyiz. İkinci suallerine gelince; Yunus Balığı hakkında Ekonomi Bakanlığından bana verilen malûmata göre, bunun hakkında bir iki sene tecrübe yapmak lâzımdır. Yani bu tecrübeden sonra belli olacaktır. Diğer taraftan benim şahsi görüş ve intibamı şudur ki, bizim memlekette balıkçılığı hakiki manasiyle anlayan mütehassıs yoktur. Binaenaleyh Marshall Plânu dolayısıyla hariçten bir mütehassıs getirmek zarureti vardır. Bakanlığa geldiğimin üçüncü günü bir kâğıt imza ettim, bir Amerikan mütehassısı getirteceğiz.76 raporun nüshasını okudum. Tıpkı suyu bardakta görür tarzda yazılmış. Mütehassıs bir heyet memlekete gelip, bütün deniz mıntıklarını gezip inceleyecek, bu iş hakkında verecekleri rapora göre tatbikatta bulunacağız, bu suretle de bir netice arzedeceğiz. Maruzatım budur.”(8. Dönem 15. Cilt 37. Birleşim – Sayfa 215-216)*

Kars Milletvekili Hüsametdin Tugaç'ın, Kars İlinin bazı çevrelerinde Tohumluk ve yiyecek sıkıntısı hakkında sorusuna cevabı:

EKONOMİ VE TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim; bu sene Şark mın takasında mahsul, bizim Orta Anadolu’daki gibi bereketli olmadı. Hükümet bu hususta lâzım gelen tedbiri almıştı. Fakat buna rağmen son zamanda Kars’ın bilhassa Çıldır İlçesinde açlık olduğuna dair -haberler aldık. Yaptığımız tetkikatta, burada Hükümet lâzım gelen şu tedbirleri almıştır: Bir köre yapılan tetkikat neticesinde Çıldır ilçesinde muhtacı muavenet 4ÖÖ kadar ailenin mevcut olduğu tesbit edilmiştir. Bunlara ilk yardım olarak Kızılay 7 500 lira göndermiştir. Hükümet diğer*

muntıklar için yüz bin lira tahsisat alarak bunların tohumluk ihtiyacı bedelini Kızılaya ödetmek suretiyle temin etmiştir. Tohumluk meselesine gelince: Bunların tohumluk ihtiyacı vaktiyle temin edilmiştir. Tarihlerini Yüksek Heyete arz edeyim: 5254 sayılı Kanun esasları dairesinde, Tarım Bakanlığınca gösterilen lüzum üzerine, Toprak Mahsulleri Ofisi, Kars İli tohumluğu için, 29 Eylül ve 4 Ekim tarihlerinde 850 ton buğday ve 150 ton arpayı Ziraat Bankası emrine amade tutmuştur. Bu tahsisten mahallî ihtiyaç komisyonlarınca her ilçenin hususiyet ve ihtiyacına göre tertip ve fiilen talep edilen tohumluk yalnız 350 ton buğdaydan ibaret olup bu da Ziraat Bankasınca zamanında ve tamamen tevzi edilmiştir. Şu maruzattan da anlaşılıyor ki, mahallin hakiki ihtiyacından kat kat fazla tohumluk tane Kars ilinin emrine amade tutulmuş olduğuna göre, miktar bakımından ihtiyaçlar tamamen karşılanmış ve bu muameleler Eylül sonunda cereyan etmiş olduğuna göre, İlgili idareler zamanında gereğini yapmışlardır. Kars ilinin ilkbahar ekimi için tohumluk ihtiyacı da, yine Tarım Bakanlığının yapacağı tertipler dairesinde karşılanacaktır. Halen bu hususta hazırlık yapılmaktadır. Şunu da tavzih için arz edeceğim: Biliyorsunuz ki, Toprak Mahsulleri Ofisi, hububat fiyatı yüksek olan yerlerde tanzim satışı yapmaktadır. Bu hususta Kars ilinde de kâfi miktarda buğday vardır. İllerde, belediyeler emrine mutemet gösterildiği takdirde bedeli mukabilinde hububat ihtiyacı tem in edilmektedir. Maruzat im bunda ibarettir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, kısaca cevap vereyim, 7 500 lira buyurdukları gibi kâfi gelmediği için Hükümet 10 bin lira daha gönderdi. Bu miktar da Valinin takdiri üzerine gönderildi; bu kadar yetişir dedi, eğer şimdi bu miktarın da kâfi gelmediğini Vali bize bildirirse Hükümet yeniden bir miktar göndermeye çalışır. Dahiliye Bakanının Valiye verdiği emirle Çıldır Bölgesine gidip nezaret etmesi söylendi ve yazın Sonbaharda Şarkta seyahat ederken bu seyahati yarı bırakarak geldim. Oradaki kuraklık haberini duyduğumuz ve öğrendiğimiz için emir verdik ve gerekli buğday ve arpa ihtiyacını karşılamak üzere zahire gönderdik. Yalnız kürsüden şunu belirtmek faydalı olur ki, Şarktaki resmî makamlar dahi rakam mefhu manda biraz mübalâğalı düşünüyorlar. Bizden beş bin ton buğday istediler, Sonradan buranın ancak 150 ton buğdaya ihtiyacı olduğu anlaşıldı. Kızılaydan yine Kars Valisinin nezareti ve mesuliyeti altında verilmek üzere Çıldır Kazasını

da içine alan bir yardım imkânı mevcuttur. Arkadaşım müsterih olsunlar. Biz orada dolaştığımız zaman bize Kars Vilâyeti iki kısımdır, bir kısmında fazla buğday vardır, bir kısmında her ne kadar az ise de bunlar birbirini korur denilmiştir. Biz buna rağmen ihtiyat olarak Kars Vilâyeti ve ilçelerinde emre hazır hububat bulundurmaktayız.” 8. Dönem 16. Cilt 40. Birleşim - Sayfa 5-6

Antalya Milletvekili Niyazi Aksu'nun, Antalya İlinde yetiştirilen pamuk mahsulü hakkında sorusu ve Ekonomi Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı (6/257):

TİCARET VE EKONOMİ BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Birinci soru: Antalya Vilâyeti 1938 den itibaren her sene kaç kilo pamuk yetiştiriyor? Cinsi nedir? Seneden seneye artma nispeti nedir? Traktör getirilirse rekolte nispeti neye yükselebilir?*

Cevap; Antalya'nın pamuk istihsaline ait rakamlar büyük istihsal bölgelerine ait olanlar kadar iyi işlenmiş delildir. Müracaat ettiğim muhtelif kaynakları tetkik ve mukayese ettikten sonra esasen bu kabil malûmat konusunda yetkili Devlet dairemiz olan İstatistik Umum Müdürlüğüniün rakamlarını aynen vermeyi uygun buldum.”

EKONOMİ VE TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, bir noktayı açıklamak zaruretini duyuyorum. Bir kere Antalya'da, geçmiş yıllara nazaran pamuk ziraatinin artışında, Devlet doğrudan doğruya âmil olmuştur. Nazilli Fabrikasının Antalya'dan mubayaa yapmak suretiyle bu hususta âmil olduğu gibi, halen de pamuk arlımı desteklenmektedir. İkincisi de. sayın arkadaşım, bu vesile ile bu meseleyi efkârı umumiyeye arz etmem hususunu sağladığı için teşekkür ederim. Bir istihsalin artması keyfiyeti mutlaka orada fabrika kurulmasına bağlı değildir. Türkiye'nin pamuk ekimi % 35 arttığı halde, ihraç, imkânları dolayısıyla müstahsil bu artışa seve seve âmil olmakta bulunduğu sırada, Hükümet pamuk ihracını serbest bıraktı. Binaenaleyh bizim istediğimiz, yalnız Devlet fabrikasına, Hükümet fabrikasına yetecek pamuğu karşılamak değildir. İstihsal maddesinin cihan piyasasında da geçer olmasını nazarı itibara almak mecburiyetindeyiz. Üçüncü bir noktaya işaret etmek isterim: Biz hakikaten imkânsızlıklar içinde kalkınma çarelerini ele almak üzere olduğumuz ve hususi teşebbüslere yer ayırdığımız zaman, Devlet baba gibi kâr getiren yerlerde fabrika*

kurmak yolunda gideceğimiz gayet tabiidir.”(8. Dönem 16. Cilt 41. Birleşim - Sayfa 21-24)

Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının yürürlük sürelerinin uzatılması hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

EKONOMİ VE TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Muammer Alakant arkadaşımın sorduğu suallerin bir kısmını not edemedim, fakat Faik Kurdoğlu'na vereceğim cevabın kendilerini tatmin edeceğini zannederim. İthal ve ihraç, politikamız hakkında daha ziyade bütçe konuşması münasebetiyle bir açıklama yapacağımı tahmin ediyordum. Fakat ana prensipleri taayyün etmiş bazı hususlar vardır, bu hususların açıklanması Bakanlığını bakımından da faydalı olur. Bizim serbest dövizle anlaşma yaptığımız tek memleket Amerika'dır. Aramızda anlaşma bulunmayan memleketlerle de serbest döviz esasına müstenit muameleler vardır. Bunlardan gayri isterlin sahasına dâhil memleketlerle anlaşmamız ve bir de bu son yaptığımız anlaşmalar mevcuttur. Bu yeni anlaşmalar 16 lar konferansının koyduğu prensiplere bağlıdır. Bu, kliring mi diyelim, takas mı diyelim, İkinci Dünya Harbinin doğurduğu nev'i şahsına münhasır bir ticaret anlaşması sistemidir. Bugün bahis mevzuu olan Belçika Anlaşması, bu eskiden yapılmıştır, halen mer'i olan bir anlaşma değildir. Yapılan temdidin teamül mucibince tasdikim istiyoruz. Yeni Belçika Anlaşmasının müzakeresi Tîoma'da yapılmıştır, Paris Anlaşması ruhu dâhilinde yapılmıştır ve aramızda bir görüş ayrılığı olmamıştır. Biz ticari anlaşmalarda,, mümkün merteye istihsale yarayan veyahut memlekette, bulunmayan zaruri ihtiyaç maddelerinin memlekete ithali gibi bir gaye gütmekteyiz ve son yaptığımız anlaşmalar da bu mahiyettedir. Herkesin zaman zaman söylediği, Muammer Alakant arkadaşımızın da ifade ettiği, serbest anlaşma sisteminden bir dönüş olması hali bütün dünyada vardır. Biliyorsunuz ki, Polsdan Anlaşmasından sonra dünyanın büyük bir refaha kavuşacağı sanılıyordu ve bu suretle bütün dünya nazari bir ütöpinin içindeyiz. Ne alırsak alalım. ne satarsak satalım bir muvazene teessüs edecek deniyordu. Yalnız biz değil. hatırlarsınız, ingilizler o sırada 200 milyon İngiliz liralık bir parayı Amerika'dan istikraz edip yediler, Ondan sonradır ki, tedbir almak zaruretini duydular. Crips. ondan sonra Maliye Bakanlığını üzerine aldı. Binaenaleyh dünyada, harb*

bittikten sonra, iktisadi anlaşma sistemleri, hâdiseleri takip etti. Bu değişiklik yalnız Türkiye’de yapılmış bir anlaşma değişikliği değildir. Bu anlaşmalardan bahsederken Kurdoğlu arkadaşımızın da işaret ettiği noktaya cevap vereyim: Diğer memleketlerin anlaşmalarından biz de istifade ediyoruz. İtalya ile İngiltere arasında teessüs eden ticari münasebetin Türkiye’ye kıyas edilmesine imkân yoktur. Bilfarz harbden evvel; tamamen rakamları hatırımda değil, Almanya’nın Türkiye ile ticari münasebatı aşağı yukarı Türkiye ticaretinin % 50 sine yakın bir rakam tutuyordu. Fakat Alman tediye muvazenesinde Türkiye’ye ya % 3 veya % 5 tutuyordu. Binaenaleyh karşılıklı anlaşmalar yaparken, "bizim bu anlaşmayı yapan arkadaşların gittikleri memleketlerde, satış bahis mevziin olduğu zaman kuvvetti olmadığını bilmek lâzımdır. Arkadaşlar, sattığımız, ihraç ettiğimiz malları dünya piyasasıyla, kalem olarak iki el ile değil, bir el ile gösterecek vaziyetteyiz. Nihayet ihraç maddelerimiz fındık, pamuk, üzüm, incir gibi sayılı, adedleri mahdut mahsullere inhisar etmektedir. Karşı taraf ise bize çok çeşitli mal veren memleketlerdir. Tediye muvazenesinde Türkiye’nin rolü, bizim onlarla olan vaziyetimizin tamamen aksine bir vaziyettir. Bu vaziyet dâhilinde bizimle müzakere yapanlar, bizim vaziyetimizi ne kadar bilirlerse, bizim de onların vaziyetini bilmemiz lâzımdır. Zaman zaman güçlük görüyorsak bu vaziyeti. bildikleri için görüyoruz ve onlardan anlayış gördüğümüzü şükranla karşılıyorsak, vaziyeti anladıkları için karşılıyoruz ve bu müzakereler de kolay olmamaktadır. Yapılan bu son anlaşmalar Onaltılar Anlaşması çerçevesi içinde cereyan etmektedir. Bunun esası karşılıklı listelere dayanan malların mübadelesinden sonra, neticesinin, muayyen tahvil esası üzerinden, dolarla ifade edilmesi ve karşılıklı tiraj hesapları da yapıldıktan sonra dalın genişölçüde bir hesaplaşmaya varmaktan ibarettir. Yapmakta olduğumuz ticaret, anlaşmalarının mümkün okluğu kadar memleket realitelerine uygun, bir şekilde tertiplemek istiyoruz, bütün hedefimiz budur, biliyorsunuz ki, memlekette takas usulü. Diye birşey vardır. Memlekette bu takas usulünü kabul edelim, bu sistem hakikaten ihracatçının işine gelir, çünkü malının fiyatını yükseltecektir. Fakat hakikatte memleketteki büyük müstahsil kütlesinin zararına bir sistemdir, takası tek başına düşünürsek, bir kısım mallarımız hakikaten para etmekle beraber bir çoğunun satılmadığını, bir kısım malların maliyetlerinin yükselmekte olduğunu ve binnetice busistemin döviz kaçakçılığına sebep olduğunu görürüz, kliring sisteminin

faydaları olmakla beraber, biz hepsinin fayda ve zararlarını nazarı itibara alarak, geçmişteki tecrübelerimizi göz önünde tutarak anlaşmalar yapmak niyetindeyiz. Bir de şu noktayı işaret etmek isterim. Arkadaşlarımız müzakere yaparlarken güçlüklerle karşılaşmışlardır. Şunu kabul etmek lâzımdır ki; benim arkadaşlarımız nazariyatın teknisyenleridir. Bunun tatbikatı tüccardadır; tüccar gider, alır, satar. Bu, fiilen yanımda çalışan teknisyenler için mümkün değildir. Onlar, âzami hüsnüniyetle tüccarlarla temas ederek, noktayı nazarı aldıktan sonra, gidiyorlar, gittikleri yerlerde memleketin ihtiyacına en uygun şekilde karşı memleketlerle anlaşmalar yaparak dönüyorlar. Bu anlaşmaların işlememesi sebepleri arasında bizim mahsullerimizin az, sayılı miktarda olmasında yeri vardır. Bir sebep de, mallarımızın iç ve dış ihtiyaçlara kâfi olmamasında aramak lâzımdır. Bütün mahsullerimizi ihraç edelim dersek, bir haftada normal şekilde piyasada mal kalmaz. Bütün müstehlik zümre kıyameti koparır. Tediye muvazenesini lehimize çevirelim derken, bu durumu da göz önünden uzak tutmamamız lâzımdır. Bugün pamuk ihracatını serbest bıraktın, pamuk 125 kuruşa çıktı diye yerli fabrikatörler, kıyameti koparıyorlar. Pamuk müstahsili olan iller de ihracatı artırın diyorlar. Bunun diğer canlı misali, zeytinyağıdır. Yağlı tohumlar çerçevesi içinde, 5000 tondan bir dirhem fazlasının ihracına müsaade vermemişken, maalesef memlekette harbin doğurduğu spekülasyon ruhu geçmiş değildir bunu istismara kalkışmışlardır. Yaptığımız ticaret anlaşmalarının tamamıyla yürümeyişinde benim Bakanlığımın belki bâzı insanî hataları olabilir. Bu gibi hataların yanında, bundan daha büyük ve mühim âmil olarakda mallarımızın azlığı, fiyatların yüksekliği ve cinsinin bozukluğu ile beraber, bilhassa şu noktaya işaret etmek mecburiyetindeyim ki, harb esnasında bir kısım insanların tüccar oluşu ve bunların lüzumsuz hareketlerinin de tesiri vardır. Arkadaşlar; Belçika ile İtalya'nın anlaşmasını mütaakıp, aşağı yukarı bir ay içinde 80 milyon dolarlık Türkiye'ye ithal talebi olmuştur. Bendenizin bu işlerden edindiğim intibaa göre, bunların ancak 10-15 milyon dolarlık bir kısmı memleketin hakiki ihtiyacını teşkil eder. Tasavvur buyurunuz, bugün bunun beş altı misli talep ediliyor. Elbette ki bu şekilde bir ticaret anlaşmasını yürütmek güç olur. Onun için birazda bu işte zihniyetle mücadele etmek lâzımdır. Bu ticaret anlaşmalarının yürümesi bütün ilgililerin el ele vererek beraberce çalışmasıyla mümkündür. Müstahsil da, ihracatı da

ithalâtçı da anlaşmaların yürüyüşünde beraber çalışırlarsa müspet netice alırız. Aksi halde en pratik ticearet anlaşmaları bile yürümez. Kurdoğlu arkadaşımhudut memleketleriyle ticaret anlaşmaları yapmamıza bilhassa ehemmiyet vermemiz lâzım geldiğini söylediler. Bu memleketlerle ticaret anlaşmaları yapmak meseleleri üzerinde duruluyor. Gerek onlar ve gerekse biz aynı mahiyette müstahsil memleketler olduğumuz ve mallarımız birbirinin aynı olduğu için, evvelâ ihraç bakımından birbirimizi tamamlayıcı olduğumuz memleketlerle yani evelâ sanayi memleketleriyle yapacağımız ticaret anlaşmalarımızdan doğacak neticelerdir ki bizim hudut memleketleriyle anlaşma yapmamızı kolaylaştıracaktır. Binaenaleyh evvelâ sanayi memleketleriyle başlamayı, sonra komşumuz memleketlerle anlaşma yapılmasını Bakanlık ve ben daha faydalı buluyoruz. Binaenaleyh evvelâ sanayi memleketleriyle, ondansonra da bize benzeyen memleketlerle, ister yakın, ister uzak olsun, anlaşma yapma yoluna gideceğiz. Bir noktayı arzedeyim, bunun bilinmesinde fayda ve zaruret vardır; son satış görüşmeleri dolayısıyla müttetiklerimizden bir memleket üzere az para verdi ve alman fiyattan müstahsilin eline az para geçti denildi. Fakat bundan, üzümün müstahsil elinden ucuz fiyata alındığı mânası çıkmasın. Kayzerin hakkını Kayzere vermek lâzımdır. Üzümün bu seneki satış fiyatı müstahsili memnun etmiştir. Onlara, fazla fiyatistemek yolunda değil, istihsali arıtrmak suretiyle daha çok kâr etme yolunda tavsiyede bulunmaktadaha hayırlı iş yapmış oluruz. Esasen mecburi satış zorundan kurtulduğumuz gün İngilizlerle yapacağımız ticaret muhakkakki daha kârlı olacaktır. Arkadaşıma bilmünasebe şunu arzedeyim. Binek otomobillerini misal olarak arzediyorlar. Bu memlekete halen takas yolundan gayri suretle binek otomobili girmemektedir. Takasla. binek otomobili ithal etmemiz elimizdeki birikmiş bâzı mallarımızı satmak mecburiyetinden doğmuştur. Bu da findığa, 1046 tütününe ve parmaklasayacağım maddelere münhasırdır. Yoksa döviz olarak satılması mümkün olan malları ne binek otomobiline ve ne de diğer her hangi lüzumsuz bir maddeye karşılık veriyor değiliz. Takas olarak sattığımız malları sürme mecburiyeti dolayısıile bâzı malları memlekete ithal zorunda kalıyoruz ve Dünya ile münasebetlerde bu mecburiyetten kurtulamayız. Memlekette otarşi olmayınca bir kısım malları takas yolu ile memlekete sokmak mecburiyetindeyiz. Bu memlekete rujda girecektir, binek otomobili de..Çünkü bizim de başka memleketlerde lüks

mahiyetinde addedilen fındık, tütün gibi malları satma mecburiyetimiz vardır. Bu yolda ne söylenirse söylensin, ne yazılırsa yazılsın Ticaret Bakanlığı bu yoldan dönmiyecektir. Ben giderim, başkası gelir, fakat bu usul yine devam eder. Bu. Yolda kapılacağımız demagoji memleketin iktisadiyatını felce uğratar. Yaptığımız ticaret anlaşmalarının hitam tarihimeselesi üzerinde bilhassa durmuşuzdur ve yaptığımız son ticaret anlaşmaları tarihi de istihsalmevsiminden daima iki üç ay evvelinde tesbit edilmiştir. Bu yolda yürürken, arkadaşımızın işaret ettiği mühim noktayı göz önünealdık. İthal ve ihraç formalitelerinin kolaylaştırılmasına gelince; bunları imkân nispetinde kolaylaştırdık. Ticaret odalarıyla anlaştıktan sonra, bu muameleleri haddi asgariye indireceğiz. Ayrıca; Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile de anlaştığımız takdirde, bir kısım muameleleri Gümrük memurlarına devredeceğiz. Bu suretle ithalât ve ihracat, plân dairesinde aşırari bir formalite ile yapılacaktır. Ticaret Bakanlığının vazîfesi; memlekette istihsali artıracak maddeleri memlekete ithal etmek ve ihraç edeceği maddeleri de kıymetlendirerek ihraç etmektir. Bakanlık bu yolda dikkatli olarak çalışmaktadır. Memleketteki ve dünyadaki cereyanları gözden kaçımıyarak, Ticaret ve Sanayi odalarının düşüncelerini, kendileriyle temasla, alıp ona göre çizdiğimiz yolda yürümek kararındayız.

EKONOMİ VE TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Alakant arkadaşına bilhassa teşekkür ederim. Bir iki noktayı iyi anlatamadığım için açıklamama sebebiyet vermişlerdir. Evvelâ, söze başlarken, şunu söylemek isterim: Bir ticaret politikası neticeleriyle ölçülür. Üzüm meselesinde aldığım kararda tamamıyla memleket realitesine uyarak hareket etmişimdir, o kadar uyarak hareket etmişimdir ki, fiyat tesbiti hususunda İzmir Demokrat Parti Başkanı Haydar Dünder’i çağırılmışındır, hususi olarak konuşmuşumdur ve geçen yılların fiyat münakaşasını yapmışımdır. Keza Halk Partisi mümessillerini ayrı ayrı çağırıp onlarla konuşmuşumdur, ayrı ayrı münakaşalar yapmışımdır, ondan sonra hepsini bir araya getirmişimin. Bu suretle tesbit ettiğim fiyat müstahsili memnun etmiştir. Bu işten memnun olmıyan tüccar, komisyon az olduğu için memnun olmamıştır. Bunu size Bakanlık sıfatıyla söylemiyorum. Tesbit edilmiş üzüm fiyatı hususunda Eğinin her köyünde, her şehrinde, oralarla beraber giderek, vaziyeti yerinde münakaşa etmeye hazırım. Arkadaşım iki mühim noktaya işaret ettiler,

Sayın Manisa Milletvekili Muammer Alakat'a soruyorum; hususi takas sistemini ben tatbik etmemiş olsaydım, Ege'deki incir fiyatı bugünkü seviyesini bulur mu idi? "

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *"Söylediniz, bütün Meclis şahittir. İki şeye temas ettiniz. Birisi müstehlikin eline geçecek maddelerin fiyatını artırır dediniz. Takasa tabi tuttuğum maddeleri lüks maddeler telâkki ettiğimiz için ve mukabilinde ithal ettiğimiz mallar da lüks olduğu için fiyata fazlasının kısmen müstehlike intikali, zararlı bir intikal değildir; bu bir; ikinci noktaya gelince; bu çeşit muayyen maddelere inhisar ettiği için ve memleketin hakiki ihtiyacına taallûk eden hususlardan olmadığı için, sizin zannettiğiniz korkunç neticeleri doğurmaz. Biz ticaret anlaşmaları yaparken, bir Ticaret Bakanı olarak şunu arz edeyim ki, bizimle bu gibi ticaret anlaşmaları yapmak üzere gelen devletlerin mümessilleri en az bizim kadar, bizim memleketi bilen adamlardır. Binaenaleyh bu gibi müzakerelerde bulunurken, onlar da vaziyeti yakından biliyorlar. Ticaret anlaşmaları pazarlıkla değil, inceden inceye tetkikle yapılır. Zaten o çeşit ticaret anlaşmaları memleket aleyhinedir. Bir de mallarımızın bit kısmi lüktür, dedim. Devlet lüks mal satılmayan mal demek değildir. Bu, iktisadi kaidelere dayanır. Tütün, incir, üzüm de lüktür; fakat cinsleri güzeldir, dünyanın en güzel malıdır. Lüks mal da satılır. Ruj da lüks değil midir? Kadınlar ihtiyaç telâkki ediyor, satılıyor. Lüks mal satılmaz demek değildir. Fakat lüks mallar satmak isteyince, ben müstahsile hakikati söyleyeyim ki, fiyatı ucuz cirosu çok olmak lâzımdır. Müstahsıla senin malın satılır diye yalan söylemeye imkân yoktur. Bunu kürsüden söylemek mecburiyeti vicdaniyesindeyim. İzmir tüccarları geldiler, müsaade edin de buğday, pirinç ihraç edelim dediler. Halbuki başka vakit bana geliyor ve incirimi üzümümü sat diyorlar. Şayet bu maddeler lüks değilse niçin geliyorlar. Lüks olmayan maddelerin kaliteleri de düşüktür. Memleketimizin en iyi addedilen Polatlı buğdayı yeryüzünün ikinci sınıf buğdayıdır. Ondan gayri yetiştirdiğimiz buğdayları sınıflamaya imkân yoktur. Cenup vilayetleri milletvekilleri arkadaşlarımız çok iyi bilirler. İçinde karışık maddeler, olduğu için buğdaylarımızı nisanlara yediremiyoruz. Ben bunları millete bu kürsüden söylemek suretiyle memlekete karşı mesul olduğum siyasi vazifenin icabını yapmaktayım. Ben, malımız güzeldir, iyidir diyerek sizi, milleti aldatamam arkadaşlar. Milletin hakiki vaziyeti görerek*

mallarını ona göre ayarlaması lâzımdır. Bugün tütün yerine pamuk ekin diyorum. Sebebi aşikâr, pamuğun satılmak imkânı vardır. Gerçi bugün tütünüümüz satılıyor ama iki faktörü unutuyoruz; Bulgaristan bugün dünya piyasasından çekilmiştir, Yunanistan da 70 bin yerine yalnız 20 bin ton tütün istihsal etmiştir. Bu 20 bin ton da Almanlar kısmen alabileceklerinden şüphe etmektedirler. "Bütün bu faktörleri bildikten sonra avukatlık yapar gibi değil, realiteleri bilerek, Türk mallarını, memleket ihtiyaçlarını göz önüne getiriyorum ve hayatın doğurduğu kararlar veriyorum. Aldığımız kararlar müstahsilin lehine olmuştur. Memleketin istihsal bölgelerinden aldığımız teşekkür telgraflarını gazetelere vermek mutadımız değildir." (8. Dönem 16. Cilt 41. Birleşim - Sayfa 28-29-30-33-34)

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Ankara ve Sivas Çimento fabrikaları ile buralarda yapılan çimento, tuğla ve reit hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *"Efendim, sayın Sinan Tekelioğlu arkadaşşıma madde madde cevap vereceğim. Yalnız cevap verdikten sonra evrakı da emrine amade tutacağım. Çünkü içilirde birtakım teknik tetkikat var. Soru müessesesi bu işi bir soruda halletmeye yetmediği için icap ederse bir soru daha sorarlar, icap eden cevabı daha geniş şekilde veririm. Arkadaşımin sorduğu sualin birincisi şudur: 1.-Türkiye dâhilinde yapılan çimentolar Ekonomi Bakanlığınca çıkarılan çimento normları tüzüğüne tâbi bulunduğuna göre, halkımızın sık sık şikâyetine vesile olduğu, hattâ Bayındırlık Bakanlığı gibi inşaat işlerinin kompetanı olan bir makamın, inşaatlarında bu çimentonun sokulmaması hususunda alâkadarlara tamim gönderildiği halde Ankara Çimento Fabrikası mamulâtının hiçbir kontrole tâbi tutulmadan ve yapılan birçok inşaat işlerinde kullanılmasında iyi neticeler alınmadığı sabit olmasına rağmen piyasaya sürülmesine müsamahakâr davranması sebepleri. Arkadaşlar; İkinci dünya harbinden daha evvel Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanmış bir çimento normu vardı. Bu çimento normu, mütahassısların bana söylediklerine göre, Avrupa'da dahi en sayılan çimento normu esasına göre hazırlanmış bir çimento normu imiş. Harbde inşaatın artması dolayısıyla hariçten bu normdan düşük çimentolar ithal edildiği gibi, arkadaşşımin dediği gibi, Ankara Çimento Fabrikasının imalâtı da bu normun dununda imiş. Fakat bu norm düşüklüğü demek,*

inşaatın tehlikeye düşmesi mânasına değilmiş. Yalnız, gene teknisiyenlerin söylediğine göre, bu norm düşüklüğü dolayısıyla fazla su kullanılıyormuş ve kalıpta fazla duruyormuş. Böyle olduğu halde bu çimentoların kullanılmasına, gerek istihsal edilen, gerek ithalât çimentolarının kullanılması Ekonomi Bakanlığınca daha evvelden önlenmemiştir. Bugün Ankara Çimento Fabrikası, norm ahkâmına uygun tarzda bu işi normlaştırmaktadır. Bundan başka da kendilerine sordum, dedim ki, madem ki böyleydi, niçin ikinci norm tertip etmediniz Şuhalde bu normun altına düştüğüne göre bu satılan çimentolara uygun norm hazırlıyor musunuz? Onların verdiği cevap, ikinci bir normun hazırlanmakta olduğudur. Birinci sorunun cevabını şahsan ben de takip etmekteyim. Arkadaşımın ikinci sorusu; Sümerbank Sivas Çimento Fabrikasının imalât, battı havai tesisatı ve bunların yedek aksamı ile enerji santrallerinin heyeti umumiyesi (1 250 000) liraya Almanya'da Humboldt ve A. E. G. Fabrikalarına ısmarlanmış olduğu halde, bu gibi fabrikaların tesisat ve inşaat masrafları arasında bulunması lâzımgelen normal bir nispetin çok fevkinde olarak bu fabrikanın takriben (7 000 000) liraya maledilmiş olmasının hangi sebep ve âmillerden ileri geldiği... İkinci suallerinin cevabını da arz edeyim. Sivas Çimento Fabrikasının makina tesisatı ve kendilerinin dedikleri iltisak hatlarıyla beraber 3 700 000 liraya mal olmuştur. 1 800 000 lirası lojmanlara ait olmak üzere bina bedeli olarak 4 600 000 lira sarf edilmiştir. Bu tesisat yapılırken Sivas Fabrikası, dün yapıldığı kapasiteye göre değil, bugün kabul edilip halen tevsi edilmek üzere olan projeye göre yapılmıştır. Bu sebeple geçen zamana ait nispetsizlik, şimdi tevsi edilmesi dolayısıyla, fazla amele, fazla istihsal dolayısıyla derpiş edilen bir nispetsizlik değildir. İkincisi; bir de daha evvel başladığı halde harbin zuhuru dolayısıyla inşaat bedeli de yüksek olmuştur. Yani mevcut nispetsizlik, bilmem Heyti Aliyeye arz edebildi isem, o vakit yapılmakta olan tesisat ile bugün yapılmakta olan tesisat heyeti umumiyesine göre binalar yapılmıştır, bu nispetsizlik bundan ileri gelmiştir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Eşref Dizdar arkadaşımın. Ben bundan birşey anlamadım dediğine göre hâdiseyi izah etmek için tekrar edeceğim. Sivas Çimento Fabrikası kurulurken, o vakitki istihsal kapasitesi için değil; bu günkü istihsal kapasitesine göre bina yapılmıştır. O vakit bilfarz 100 ton çimento istihsal ediyorsa, misal olarak, aslında 200*

ton istihsal edecekmiş gibi binalar yapılmıştır. Çünkü geçenlerde, yarın harbden sonra bugünkü haliyle inşa edilmekte olan fabrika tesisatı tekemmül ettiği takdirde, bu lojmanlara sarf edilen para nispeti bu tesisat ile nispet edildiği zaman uygun gelecektir. Arkadaşlar; Tekeli arkadaşımızın üçüncü sualine geçiyorum: Günde 300 ton imal etmek üzere kurulmuş ve tesellümü esnasında bunun fevkinde imalât yapabileceği anlaşılmış olan Sivas Çimento Fabrikasının faaliyete geçtiğinden bugüne kadar yıllık bilançosunun daima zararlar kapatarak Sümer Banka bir yük olmaktan kurtulamamasının ve faaliyeti sırasında üç sene zarfında emsali yerli fabrikaların hiçbirinde görülmeyen (10 000) tona yakın klinker' ve çimento açığı gibi muazzam bir zarar yekûnunun hâsıl olmasının neden ileri geldiğinin ve bu fabrikanın çıkardığı çimento evsafi hakkında zaman zaman vâki olan şikâyetlerin ne derece doğru olduğu? Şimdi, arkadaşımın söylediği zarar mevzuu doğrudur, rakamları okuyacağım. 1943 de çimento fabrikası 62 000 lira zarar etmiştir, 1944 de 508 000 lira kâr etmiştir, 1945 de 143 000 lira kâr etmiş, 1946 da 148 000 lira zarar, 1947 de 215 152 lira zarar etmiştir. Bunların sebebini sordum, bir kere umumi olarak yalnız çimento fabrikasında değil, bilumum iktisadi tesislerimizde malî imkânlar veya imkânsızlıklar dolayısıyla büyük bir hastalık vardır. O da faiz hastalığı.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Hayır fabrika, memur değil. Sivas Çimento Fabrikasının mütedavil sermaye karşılığında ödediği faiz yekûnu geçen sene 158 bin lirayı bulmuştur. Bu, bir. İkinci nokta. Devletçiliğin icab ettirdiği bir takım masraflar vardır ki, belki buradan düşülmesi lâzımdır. Size canlı bir misalini vereyim: Bu Sivas Çimento Fabrikası üzerinde durmadım; fabrika yapılan yerlerde amele çocuklarının okutulması için mektep yapılır, muallim bulunur. Bu iş Maarif meselesi olduğuna, göre, mektep işini fabrika yapsın, fakat muallimin parasını Millî Eğitim ‘Bakanlığının’ vermesi lâzımdır. Bunların üzerinde maliyet unsurunun olması bakanımdan tek, tek duracağım. Bunları yeniden elden geçirip, Sivas Çimento Fabrikasının çalışma usulünün normal iktisadi teşekküllerin çalışma usulüne uydurması lâzımdır. Sosyal masraflar içinde düşülmesi icabeden bu masraflar ihmal edilmemek şartıyla ayrı surette tetkik edip içtimai esbabını araştırmak zaruretindeyiz. Sivas Çimento Fabrikasında 158 bin lira, faiz gibi,

sosyal yardımlar dolayısıyla çıkan kalemler vardır. Daha sonra 143 bin lira olarak gösterilen kâr hakiki kâr değildir. Kâr nispeti de azdır. Bu neden böyle gösterilmiştir Bunu da takip ettireceğim, mesulleri varsa, kâr neden yanlış gösterilmiştir, bunun üzerinde de kemali dikkatle duracağım. Çünkü Sivas Çimento Fabrikasının sermayesi, milletin sermayesidir. Hiç kimsenin bunun bilançosu üzerinde, yalan yanlış, hattâ hüsnüniyetle de olsa, her hangi bir surette oynamaya hakkı yoktur. Bu sordukları 3 ncü sualin cevabı da kendileri müsaade ederse tetkikatımın neticesi ikinci bir sözlü soru tetkikatımın neticesini de arzedeceğim, dördüncü sualleri: Sivas Çimento Fabrikasında (1 000 000) liraya yakın masraf ile vücuda getirilerek 1945 senesinde işletmeye açılan tuğla ve kiremit fabrikasının kuruluş tarihinden bu ana kadar, uygun ham maddenin mevcut bulunmasına rağmen matlup evsafa tuğla ve kiremit çıkaramamasının ve boyuna zarar etmesinin sebepleri... Tuğla ve kiremit fabrikası Sivas'ta hakikaten bir hususi şirketin işlettiği tarzda evvelâ muntazam tuğla ve kiremit çıkaran bir fabrika vaziyetinde değildir. Bu hususta bana verilen not, bu işi tekâmül yolunda olduğu bildirilmektedir. Fakat ben, verilen cevap üzerinde yeniden esaslı bir etüd yapıp, edineceğim kanaati evvelâ Hükümete, sonra da huzurunuzda getirmek niyetindeyim. Binaenaleyh 4 ncü soru hususunda da arkadaşım beni mazur görsünler. Yeniden soracakları bir soru varsa arzı cevap ederim. Şimdilik maruzatım bundan ibarettir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “ Ben sayın arkadaşımızdan rica etmiştim ve demiştim ki, tetkikat yaptıktan sonra neticesini yine Heyeti Celilenize arzedeceğim. Şimdi iki noktayı açıklamak zaruretindeyim; birisi, memurlarımız bizi aldatamazlar ve aldatamazlar, bile bile aldanmak hamakat alâmetidir ki arkadaşımız bize bunu isnat edemezler. Binaenaleyh emin olsunlar ki, memurlarımız bize söyledikleri sözleri düşünerek söylerler ve inanmadığımız zaman haklarında tahkikat yapmaya her vakit imkânımız vardır. Buna emin olmalarını rica ederim. ikinci noktaya işaret etmek isterim. Devlet Denizyolları Umum Müdürlüğüne tâyin edilen zat, benim kalemi mahsus müdürüm değildir. Kalemi mahsus müdürlüğüne vekâlet ettirdim, fakat kendisi bir nevi müsteşar gibi, vekâlet ettirilecek, bir arkadaşır. Devlet Denizyolları hakkında ifadede bulunmak bana düşmez. Arkadaşıma dışarda da izah ederim; burada mevcut olmayan iki memur hak-kında konuşurken benim

yanımda çalıştıkları için Umumi Murakabe Heyetinin raporundan da anlaşılacağı veçhile, şükranla ifade etmek isterim, bugün Toprak Mahsulleri Ofisi bütün Türkiye’de ehemmiyetle anılan bir müessesedir. Soru ile alakası yoktur, fakat geçmiştir, Toprak Ofisi bu hale sokmakta benden ayrıldığını esefle bildirdiğim bu iki arkadaş âmil olmuştur. İktisadi Devlet Teşekkülleri, ister kanunen olsun, ister fiilen olsun Devlet Demiryolları, Denizyolları gibi her şeyden evvel, zabitten evvel, bahrîyeciden evvel bir şeye muhtaçtırlar. Devletçiliğin muvaffakiyeti için muhasebeye ihtiyaçları vardır. Devlet Denizyollarının bir umum müdürü, iki de umum müdür muavini vardır. Umum müdür denizci olsa umum müdür muavinin muhasebeden anlaması lâzımdır. Muavinlerden biri denizci olsa umum müdürün veya diğer muavinin muhasebeden anlaması lâzımdır. Bu zatın ayrılmasına muvafakat etmedim, ayrılan bakan benden rica etti. Ben esefle bu muvafakati vermişimdir. Binaenaleyh biraz bekliydim. Devlet Denizyollarında normal muhasebe yerine iktisadi muhasebe teessüs ederse arkadaşım emin olsunlar ki, o işte de huzuru kalple tenkitlerini yapacaklardır. Bu bakımdan vaziyet bundan ibarettir. Sözlü soru hususunda dosya emirlerine ama-dedir. Aldanan ve aldatılan yoktur. Her an aranıp neticesi belirtilecektir.”(8. Dönem 16. Cilt 43. Birleşim - Sayfa 61-62-64-65)

Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu'nun, Erzincan'da yapılması düşünülen iplik fabrikası hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“İkinci Hasan Saka Kabinesi zamanında memleketin âcil iplik ihtiyacının temini için Hükümet bâzı tedbirler düşünmüş ve Ekonomi Bakanlığı ile Sümerbank müştereken tetkikatta bulunmuşlardır. Yaptıkları tetkikat neticesinde hem Şarkın ve bilhassa hudut halkının kalkınması ve kendilerine maişet temini, hem de Şarkın iplik ihtiyacının temini noktasından Erzincan’da 15 bin iğlik bir fabrika kurulmasına karar verilmiştir. Bu karara âmil olan sebeplerden birisi de Iğdır’da yıkan pamuğu istihlâk edici bir yer olarak bu iplik fabrikasını görmüşlerdir. Bu hususta Şarkın birçok yerleri araştırılmış ve mütahassıslar en münasip olarak Erzincan’ı görmüşlerdir. Hükümet burada iplik fabrikasının kurulmasına karar verdikten sonra belediye ile de temasa geçmiş, arazi temini için de teşebbüslerde bulunmuştur. Biz Şemsettin Günaltay Kabinesi olarak da işe başladığımız zaman Erzincan iplik Fabrikasının kurulma

kararını verilmiş bulduk. Biz daha evvel verilmiş bir kararda değişikliği mucip bir hal görmedik. Bir taraftan fabrikanın yerini tesbit için mevsimin gelmesi beklenmekte olduğu gibi, diğer taraftan Gürleyik'ten elektrik enerjisi temini suretiyle ve fabrikanın bir an evvel kuvveden fiile çıkarılması hususunun temini Ekonomi Bakanlığının vazîresidir. Maruzatım bundan ibarettir.”(8. Dönem 16. Cilt 47. Birleşim - Sayfa 266:267)

1949 yılı Bütçe Kanununun tümü hakkında sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, hakikaten 3-4 gündür bir bulanık suda balık avcılığı karşısındayız. O tarzda ki, memleket eskârı umumiyesinde hakikaten miktarı tesbit edilemeyecek kadar çok ve memleketin geliriyle gayri kabili mukayese nispette bir para kaçakçılığı mevcuttur ve bu Amerikan bankalarında yatmaktadır. Söyleyeceğim sözlere işaret ederek bu müzakere sırasında Amerikan Maliye Nezaretinde müzakereler yapmış olan Hazine Umum Müdürü Sait Naci arkadaşımızı bu müzakereye işhat ediyorum. Okuduklarının birinci fıkrasındaki 77 milyon ki ceman 150 milyon dolar meselesine gelince: O tarihte 77 milyon dolar altın Amerika bankalarında Türkiye namına mevcuttur. 58 milyon dolar ayrıca nakit olarak mevcuttur. Bunların mecmuu 135 milyon ediyor. Merhum Halit Nazmi Keşmir'in de söylediği rakam bu idi. Ayrıca 15 milyon dolar kadar da eşhası hususiyeye ait para kaçakçılığı olduğunu Hükümet tahmin etmektedir. Bu vaziyet muvacehesinde Amerika bankalarındaki paranın miktarı hakikaten 150 milyon dolar tutmaktadır. Tekrar kısaca anlatayım ki Marşal plânı dolayısıyla Amerika'daki kendi sermayelerinden istifade mevzubahis olurken Amerika, Fransız Hükümetinin bloke ettiği paraların listesini ilân etti. Ve bu suretle bankaların, mevduatını paklamak mükellefiyeti ile bir kaçamak yolu bulmuş oldu. Fakat bizim Hükümet Amerika Hükümetine bu 15 milyon dolar için müracaat ettiği zaman dediler ki, sizin bu hususta bloke edilmiş paranız yoktur ki size bir listesini verelim. Malumya bloke paralar düşmanla teşriki mesai edenlerin parası olduğu için deblokaj yapılırken kendi müttefikleri olan hükümete listesini veriyor. Amerika bize dedi ki, böyle bloke edilen paranız yoktur ki, deblokaj yaparken listesini verelim. Şimdi okudukları raporun 3 ncü bendinde ki 154 milyon dolara ait rapor resmî midir, değil midir, lütfederler, tarih ve numarasıyla tetkik ederim. Bu hususta Hazine Umum Müdürü Sait*

Naci beye bundan malûmatınız var mı diye sordum, Mr. Doherty de böyle bir şeyden bana bahsetmiş değildir; bilhassa sarahaten ki çak paradan sordum dediler. Mamefih raporu tarih ve numarasını alacağım, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi sırasında tetkikatım neticesini heyeti âliyeye arzederim.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Şüphesiz ki vardır. Tetkik edeceğim, 154 rakamı yanlış yazılmış olabilir. Bunun 15,4 olması ihtimali de vardır ve bu takdirde rakam tutmaktadır. Bu rakam 15,4 olduğu zaman, bu dünyanın her yerinde önüne geçilemeyen bir para kaçakçılığı olabilir. Bunun hakkındaki izahatı Ticaret ve Ekonomi bütçesi müzakeresinde daha ziyade tafsilâtı ile arzedeceğim. Vaziyet budur”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın arkadaşlar; Millet Partisinden Reşat Aydınlı vesika diye bir kağıt ibraz etmişti. Ben de nereden aldığını istihbar etmiştim. Fakat aralıkla vesikanın aslını, getirdim. Kendisinin ifadesi zapta geçmiştir. O da İtenim ifademi zabıttan okur, Yanlışı varsa düzeltir. Hassasiyet göstermemin sebebi şudur: 3 senedir bu memlekette mütemadiyen iktidara geçen her hükümete, harice para kaçmasına göz yumdu isnadı yapılmakta,fakat her hükümet de buna, cevap vermekte idi. Bu para kaçması mevzuunda biz,İkinci Hasan Saka Hükümeti esnasında aynı ithamla karşılaştığımız gibi, mensup olduğumuz Şemsettin Günaltay Hükümetinde de aynı ithama mâruz kalmaktayız. Namuslu insanlar, kendisine bunları sıçratmak isteyenler karşısında daima titiz hareket ederler ve karşıdakilerdende aynı titizliği beklemek elbette hakkıdır, hakkımızdır. Reşad Aydınlı'nın verdiği vesikanın tarihi 30 Eylül 1947 dir, Bu konuşma esnasında Dohertiy ile yapılan konuşma esnasında o vakit Vaşingtondaki malî müşavirimiz de hazır bulunmuştur. Kendilerinin okudukları cümleyi aynen okuyayım: State Departmen'ten Mr. Doherty 1 Temmuz tarihine nazaran memleketimizin altn mevcudunun 185, Amerikan bankalarındakiresmî dolar hesaplarımızın 37 ve yineAmerikan bankalarındaki hususi eşhas hesaplarının ise 154 milyon dolara baliğ olduğunu, bilhassa son rakam üzerinde Hükümetimizin düşüncesinin öğrenilmesinin istenildiğini bildirmiştir. Sayın Denizli Milletvekili, bundan sonrasiselâm ve ktiâm dediler. Bundan sonrası selâm ve kelâm değildir. Bundan sonrasında bir cümle vardır. Amerikan Hazine Nezaretinden elde ettiğini bildirdiğini 154 milyon dolarlık*

hesabın doğruluğunun kabul edilemeyeceği Federal Reserve bülteninin son Eylül nüshasının 1183 sayfasındaki Amerikan bankalarındaki hususi ve resmi dolar mevcudumuzun 65,4 milyon dolar olarak görüldüğü halde kendileri tarafından verilen 154 milyon dolarlık hususi hesap bakiyelerinin tetkike muhtaç olduğu bildirildi. Bu vesikaya istinaden o vakit orada bulunan ve heyetle konuşan ticaret ve Maliye ateşesi tarafından vaziyet bildiriliyor. Bununüzerine o zamanki Hükümet murakabe heyeti ile temasa geçiyor, ondan sonra Meclis kürsüsünde Halid Nazmi merhum cevap veriyor. Bir müddet geçtikten sonra gazetelerde yine aynıhavadis çıkınca Hasan Saka Hükümeti murakabe heyeti ile temasa geçiyor, şu kaçak doları takip edelim diye. Yine cevabını Meclis huzurunda veriyor. Şimdi yine Bütçe dölayısıyla, Bütçeden üç gün evvel gazetede başlayıp nihayet Denizli Miletvekilinin burada ifade buyurdıkları tarzda tekrar kürsüye geliyor. Şimdi bendeniz Hükümet namına MarshallPlânı dolayısıyla ilk teması yapan ve bu işlerde dürüst mesaisi geçen ve dosdoğru vazifesini yapan Devletin bir memurunu, Hazine Genel Müdürü Sait Naci beyi Yüksek Riyasetin müsaadesiyle huzurunuzda izahat vermeye davet ediyorum.(8. Dönem 16. Cilt 49. Birleşim - Sayfa 385-399-400)

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Muhterem arkadaşlar, asıl mevzua girmeden evvel şunu arz edeyim ki, arkadaşlarımın, ben konuştuğuktan sonra maddelere geçilince, birleşmiş olan her iki Bakanlığın tedvirine ait tenvir edici hususlarda bana vâki irşatlarını dinlememe mâni dahili nizamnamede bir hüküm yoktur. Şunu da arz edeyim ki, bu bütçe konusu dışında da arkadaşlarımın, her vakit irşatlarından istifade etmeyi kendime vazife bilirim. Bu bakımdan yeterlik tavrının kabulü ile beraber bütün irşatlara bakanlığım daima açıktır. Muhterem arkadaşlar, bir memleketin hakikaten umumi, müdafaa siyasının bel kemiğini siai iktisadiyesi teşkil, etmektedir. Bu bakımdan mutadım hilâfına 1.5-20 dakikalık bir beyanatta bulunursam, beni affetmenizi dilerim. Memleketimizin ekonomik bünyesinin nüvesini köylü zümresi teşkil etmektedir. Bu bakımdan ben geçimin, uzun zamanların hesabından ziyade, kapanmış olan bütçe yılında evvelâ memlekette istihsalin bu ana kaynağı olan köylü zümresinin iktisadi vaziyeti, hakkında, sizlere*

kısaca rakamlarla malûmat vermek isterim. 1947 - 1948 ve 1948 - 1949 mahsul yıllarını memleketimizde en çok istihsal edilen, hübubar ta göre mukayese edince köylünün eline 1947 1948 senesinde Ofis marifetiyle 82 milyon lira geçtiği halde, 1948 - 1949 un henüz bitmeyen devresinde dahi Ofis marifetiyle müstahsilin eline geçen hububat bedeli 168 milyonu bulmaktadır. Buğdaydan mütevellit bedel 168 milyon lirayı bulmaktadır. Yani köylünün eline yüz milyona yakın fazla bedel geçmiştir. Bu para yalnız hububat köylüsünün, eline geçmiştir, bu farkın bir kısmı Hükümet tarafından verilmiş dört kuruluşluk primden ibarettir. Kapatmış olduğumuz bu hububat senesinde 22 milyon lira Ofis vasıtasıyla köylünün eline geçmiştir. Eğer buna hususi, piyasadan elde edilen paraları ekleyecek olursak hububat müstahsilinin eline, geçen, yıldan bir hayli fazla para geçmiş olduğunu görürüz. Bu toprak mahsulleri üzerinde bilhassa duruşumun sebebi, zaman zaman istihsal ve bilmelice memleket iktisadının gayet karanlık gösterilmekte olmasıdır. Binaenaleyh, memleketin iktisadi sahasının nüvesini, teşkil eden diğer Toprak Mahsulleri hakkında da kısaca malûmat arzedersem bu hususta sizleri kısmen tenvir etmiş olurum. Başlıca ihraç mallarımızdan pamuk bu sene piyasada kalmamış gibidir. Pamuk, kıymetli bir meta olmuştur, ayrıca ihraç edildiğinde döviz getirmektedir. Tütün mahsulü hakkında fazla bir şey söylemek ihtiyacını duymamaktayım, İzmir ve Samsun'da stok kalmamıştır. Marmara piyasasından da hayırlı neticeler alacağımızı ümit etmekteyiz. Fındık, üzüm, incir hususunda da alınan neticeler memleket için geçen yıllara nispetle daha verimli olmuştur. Görüyorsunuz ki; memleketin başlıca istihsal maddeleri hususundaki neticeler pasif değil aktiftir. Bilhassa yeni ihraç mallarımızdan olan yağlı tohumlardan bahsetmek ve nazarı dikkatinizi celbetmek isterim. Bu tohumlar 1946 yılında 23 bin tonluk bir ihraca mukabil 1947 yılında 8 milyon liralık ve 18 bin tonluk ihracat miktarına mukabil bu yıl aynı ihraç metaı 41 milyon lira ve 83 bin tonluk yeni bir ihraçla ortaya çıkmış bulunuyor. Canlı hayvanlar ihracatı bu sene bize büyük ümitler vermiştir. Bu ihraç maddelerinden başka, dün Muammer Alakant arkadaşımızın Maliye Bakanından sorduğu tütün takası hususunda Heyeti Celileyi tenvir etmeyi faydalı görürüm. Bakan olduğum Haziran devresinde 80 milyon lira tutarında 23 milyon kilo kadar tütün stokumuz mevcut idi. Bu tütünleri satmakta müşkülâtlarla karşılaşılıyorduk. Bu hususta da zecri tedbirler almak zarureti vardı. Bu aldığımız tedbirlerle tütünün takas yoluyla satışına izin verilmiş

bulunmakta idi. Bu suretle yerli ürünler elinde, Hükümetin parasiyle tasarruf edilmiş olan tütünlerden son parti olarak 1.0 bin tonluk bir miktarını biz satmıştık. Söyledikleri İtiti firmasına da bu tütünlerden, sattık. İtiti firması, arkadaşımızın iddiasına göre 420 kuruşa aldığı bu tütünleri 380 kuruşa satıyormuş. Bizim için mevzuubahsolan İtiti'nin tütün mukabili hariçten mal getirmesi ve tütünün satılmış olması idi. Tütünü bu suretle satmasaydık Devletin uğrayacağı zarar dokuz milyon daha fazla olacaktı. Binaenaleyh biz bu operasyona müsaade etmekle Devlet zararını dokuz milyon azaltmış olduk. Arkadaşlar, hububattan bahsederken şiddetli bir kışta olduğumuz için, önümüzdeki hububat mevsimi hakkında da bir iki kelime söylemek isterim. İyi biliyorsunuz ki Toprak Mahsulleri Ofisi tanzim satışları yapmakta ve memleketin hububat ihtiyacını göz önünde tutmaktadır. Eksperlere yaptırdığımız hesaba göre yeni mahsul sonesine 200 000 tonluk buğday stoku ile gireceğimizi ümit ediyoruz. En bedbin bir ihtimal ile yeni hasat devresine girerken elimizde 150 000 ton mevcut olacaktır.. Arkadaşların bir kısmı tediye muvazenemizdeki pasiflikten bahsettiler. Bu, bizatihi kendi bünyemizde olmaktadır. Yalnız heyeti celileye arzetmek isterim ki bizim Ağustostan Ocak ayına kadar 1948 - 1949 ihraç mevsiminde yapmış olduğumuz ihracat ton itibariyle 327 995 000 Türk lirasını bulmaktadır, geçen sene aynı mevsim ihracatımız 210 milyon Türk lirası idi. Bu seneki ihracat fazlamız, bu mevsimde, geçen soneye nispetle 117 milyon Türk lirası kadardır. Tediye muvazenesindeki pasiflik, aynı ihracat devresinde geçen sene 100 milyon lira daha azdı. Binaenaleyh ihracatımız ithalâtımızdan az olmakla beraber, birçoklarının iddia ettiği gibi, ihracatımız düşme vaziyetinde değildir. Alman yeni tedbirler, yağlı tohumlar ihracatı, canlı hayvan ihracatı, pamuk ihracatı ve alınan diğer tedbirlerle ve hâdiselerin şevkiyle 100 milyon liralık bir ihracat fazlası temin etmiş vaziyetteyiz. Arzetmiş olduğum bu rakamlar geçen senenin bu mevsimindeki aylara aittir. Sene sonuna kadar, mütehasısların söylediğine göre, ihracatımız geçen seneden fazla olacaktır. Bizim ihracat mevsimimiz takvim senesiyle ölçüldüğü için bu hususta verilen rakam ancak Heyeti Celileyi tenvir içindir, .bir senelik ihracat bilançosunu ifade etmez. İzahatıma yemekten sonra da devam edeceğim. Bazı hususlar var ki, efkârı umumiyyeye rakam olarak vermekte fayda görüyorum. Arkadaşlar, harbden sonra çok fazla maluhâl ettiğimiz iddiası vardır. Zaman zaman bu iddia ileri sürülür. Maalesef rakamlara dayannnyan konuşmanın neticesi bazen rakamlar

karşısında tekzip edilmektedir. Ben bu hususta 1936, 1937, 1938, 1942, 1943, 1944 ve 1946, 1947, 1948 seneleri, yani üçer senelik üç devre olmak üzere; harbden evvel, harb içi, harb sonrası yapmış olduğumuz ithalât ve ihracat mukayesesini rakamlarla heyetinize arzedeceğim. Arkadaşlar, nüfusumuzun artması ve hayat seviyesinin biraz daha ilerlemiş olmasına rağmen harbden sonra, harbden evvelki üç sene sarfında ithal ettiğimiz miktarda mal ithal etmiş değiliz. Binaenaleyh harice giden para miktar itibariyle fazla da olsa memleketin harbden sonraki üç senelik ihtiyacı karşısında kâfi miktarda ithalât yapmış değiliz. Rakam itibariyle şudur; 1936 - 1938 senelerinde ithal edilmiş malın mecmuu; 1 996 020 250 kilodur. Bedel itibariyle bunun tutarı 356 747 189 liradır. 1942-1944 seklerinde bundan daha az mal ithal ediyoruz. 1 066 966 251 kilo, bunun mecmuu bedeli; 515 677 836 liradır. Miktar itibariyle azalmıştır. Harb sebebiyle fiyat yükselmesinden dolayı bedel fazlalığı vardır. Buna mukabil 1946-1948 senelerinde 1 900 588 907 kiloya karşılık 1 679 083 081 liralık mal ithal etmiştir. Yani harbden evvel üç seneye nazaran daha 90 milyon kiloluk mal ithaline ihtiyaç vardır. Nüfus artmıştır, ihtiyaçlar değişmiştir, dünyada değişiklik olmuştur. Bu bakımdan son üç senede çok fazla mal ithal edildiği hikâyesinin üzerinde dikkatle durulması lâzımdır.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “ Arkadaşlar; celse kapanmadan evvel bir noktayı açıklamıştım. Harbden evvel, harb içinde ve harb sonrası yıllarındaki ithalâtın mukayesesinde, harbden evvelki üç yıl ile harbden sonraki üç yıl içinde biz fazla ithalât yapamamışız. Buna rağmen fazla döviz harice gitti denmesine ve gitmesine dış piyasalardaki fiyat yükselişleri sebep olmuştur. Bundan başka bir noktayı da huzurunuzda arzetmek istiyorum. Zaman, zaman Ticaret Bakanlığının takip ettiği ithalât politikasında istihsal maddelerine, istihlâk maddelerinden daha fazla kıymet verilmesi icap ederken bu zaruretin yerine getirilmediği ileri sürülmektedir. Ben bu hususta yüksek huzurunuzda Amerika ve İsviçre gibi kıymetli döviz tedarik ettiğimiz memleketlerden ve en son anlaşma yaptığımız İtalya’dan ithaline müsaade ettiğimiz malların tasnifli liste-sini arz ediyorum: İtalyan anlaşması mevkiî meriyete girdikten sonra İtalya’dan ithal ettiğimiz ceman üç milyon dolarlık mallar, clektirik malzemesi, makineler, pamuk ipliği, elektrik motorları, kablo, kimyevî maddeler, film maşın, ölçü aletleri, su ve gaz sayaçları,

termometre, al âtı tıbbiye, kimyevî ecza, dokuma makinaları, otomobil aksamı, istihsale hadim vasıtalar, muhtelif makine ve yedek parçaları ve malzemesi, traktör ve yedekleri, otomobil yedekleri, otomobil lâstikleri, kimyevî maddelerden sülfür do karbon, balık av malzemesi, inşaat malzemesi, demir tel. İsviçre'den ithal etmiş olduğumuz 15 milyon İsviçre Franklık bir, 3 milyon İsviçre Franklık da bir olmak üzere ceman 18 milyon Franklık malın kalemlerini de okumak istiyorum. İsviçre'den vâki ithalâtın, İsviçre Frangı mevcudumuzun darlığı dolayısıyla, tahdide tâbi tutulduğu 1948 Ocak ayı sonunda 22 Şubat 1948 Ocak ayı sonundan 22 Şubat 1949 tarihine kadar yapılan İsviçre Frangı tahsisleri.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar; celse kapanmadan evvel bir noktayı açıklamıştım. Harbden evvel, harb içinde ve harb sonrası yıllarındaki ithalâtın mukayesesinde, harbden evvelki üç yıl ile harbden sonraki üç yıl içinde biz fazla ithalât yapamamışız. Buna rağmen fazla döviz harice gitti denmesine ve gitmesine dış piyasalardaki fiyat yükselişleri sebep olmuştur. Bundan başka bir noktayı da huzurunuzda arzetmek istiyorum. Zaman, zaman Ticaret Ba-kanlığının takip ettiği ithalât politikasında istihsal maddelerine, istihlâk maddelerinden daha fazla kıymet verilmesi icabederken bu zaruretin yerine getirilmediği ileri sürülmektedir. Ben bu hususta yüksek huzurunuzda Amerika ve İsviçre gibi kıymetli döviz tedarik ettiğimiz memleketlerden ve en son anlaşma yaptığımız italya'dan ithaline müsaade ettiğimiz malların tasnifli listesini arz ediyorum: italyan anlaşması mevkie meriyete girdikten sonra İtalya'dan ithal ettiğimiz ceman üç milyon dolarlık mallar, elektirik malzemesi, makiualar, pamuk ipliği, elektrik motörleri, kablo, kimyevî maddeler, film maşin, ölçü aletleri, su ve gaz sa-yaçları, termometre, al âtı tıbbiye, kimyevî ecza, dokuma makinalan, otomobil aksamı, istihsale hadim vasıtalar, muhtelif makine ve yedek parça-ları ve malzemesi, traktör ve yedekleri, otomobil yedekleri, otomobil lâstikleri, kimyevî maddelerden sülfür do karbon, balık av malzemesi, inşaat malzemesi, demir tel. isviçre'den ithal etmiş olduğumuz. 15 milyon İsviçre Franklık bir, 3 milyon İsviçre Franklık da bir olmak üzere ceman 18 milyon Franklık malın kalemlerini de okumak istiyorum. isviçre'den vâki ithalâtın, İsviçre Frangı mevcudumuzun darlığı dolayısıyla, tahdide tâbi tutulduğu*

1948 Ocak ayı sonunda 22 Şubat 1948 Ocak ayı «onundan 22 Şubat 1949 tarihine ka-dar yapılan İsviçre Frangı tahsisleri

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Zeytinyağı hususundaki nokai nazarımız şudur: Bizim ihracata dair çıkarmış olduğumuz 230 sayılı sirkülerde, memlekette hayat pahalılığına teşneden maddelerin ihramın icabettiği zammı durdurma salâhiyeti meknuzdur. Bir, zeytinyağı fiyatlarının yükseldiğim gördüğümüz zaman zeytinyağı fabrikatörlerine, fiyatlarımız kazaç; haddini aştı, spekülâsyona varmaktadır, mustalsıdan şu fiyata alıyorsunuz, buna nazaran fiyatlarınız fazladır, bu yönde adım atmakta devam ederseniz zeytinyağı ihracını menedeceğiz dedik. Milletvekilleri de bu ihtarı yaptığımız zaman bu husus için geldiler. Fakat sözleririmiz nakış berab) kabilinden dinlendi. Zeytinyağı üç yüz kuruştan yukarıya doğru adım attı 200 - 230 kuruşa satıldığı takdirde dahi kâr bırakan bir metadır. Sabun da bittabi yükseldi. Zeytinyağı ihracını gıda maddesi olduğu için durdurduk ve daha evvel neşrettiğimiz sirküler ne de bilâhara verdiğimiz karar yapılmış akitlardaki müktesep hakları ihlâl etmemektedir. Bunlar memleketin iptidai gıdasını, fakirin ekmeğine taallûk eden istismar hareketleridir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Biz bir memleket çocuğu olarak bâzı fedakârlıklara katlanmak zorundayız. Yalnız edebiyat değil, başka milletlerin yaptığı takyidatın binde birini olsun yaıpmaq zaruretindeyiz. Memleketin biraz fazla geniş, belki kârlı görünen, fakat hakikatte onların da aleyhine olan baku istihlakini de memleket dâhilinde tahdit ettim. Buna mukabil, hariçten temin edeceği dövizi sağlayacak yolları buldum. Arkadaşlar, ekonomi hususunda da bir iki kelime söylemek istiyorum. Çok konuştuğumu biliyorum, bu kendi prensipime de aykırıdır, fakat ne yapayım ki, mezvu memleketin hayati ehemmiyeti haiz hususlarına taallûk etmek-tedir. Evvel emirde, Devlet İktisadi Teşekküllerine temas edeyim, birçok arkadaşlarım bu husustaki noktai nazarlarını bu kürsüden söylemiş bulunuyorlar. Bugün Ekonomi Bakanı olarak bu kürsüden konuşan arkadaşınızın bundan tam üç sene evvel, yani 19. XII . 1946 tarihinde Eti Bankın. Komisyon Mazbata muharriri sıfatiyle yazmış olduğu rapordaki görüşünden hiçbir şey değişmiş değil Ekonomi Bakanlığı mesuliyetini de, bütün İktisadi Devlet Teşekkülleri için bu prensipleri yürütmeyi gözüne

almış mesuliyeti bu şekilde deruhte etlim. Şimdi raporda ki sözlerimi okuyacağım ve bâzı noktaları aydınlatmaya çalışacağımı: O raporda Eti Bank için söylediğim, bugün Sümerbank için de aynıdır. Raporun o kısmını kısaca okuyacağım. Banka bugün için meşgul olduğu ve meşgul olmam icabeden mevzular için malî müzayaka içindedir: O vakit raporda, işaret ettiğim gibi, bugünkü finansman usullerinin bir işe yarar tarzda olmadığı ve binaenaleyh gerek bu Hükümet ve gerekse bundan evvelki Hükümetler bu Devlet İktisadi Teşekküllerin finansman çarelerini arayacak ve aramak mecburiyetinde okluğumuzu da bilhassa arz etmek isterim. Onun için ben gerek Eti Banka, gerek Sümerbanka şunu söyledim: Siz Devlet Bankası olmayıp hususi banka olsaydınız Hükümete kendi sermayeniz için bir plân verirdiniz. Şu halde sizin için finansmanınız için ne düşünüyorsunuz, neye ihtiyacımız vardır, bunun etüdünü yapın. Merkez Bankasıyla, Mazine ile temas edin, ondan sonra bana gelin. Bana geldikten sonra bir taraftan hükümete gideceğim. Bizim memleketin icabederse tanınmış mütehassısların da fikrini alarak bana bağlı İktisadi Teşekküllerin finansmanı hususunda müspet bir teklifle Hükümete ve hükümet kabul ederse Yüksek Huzurunuzla geleceğim. Ahmet Oğuz arkadaşımızın söylediği teklif bunun içindedir. Fakat bâzı arkadaşların dediğigibi bono usulü de ceffelkalem reddedilir bir şey değildir. Şahtkn bir hatırası vardır, Hafızalarınızdan canlandırmak için arz edeyim: Oda Almanya'da İktisadi Devlet Teşekküllerinin fena durumunu görünce istihisalle bedeli ödemek için bono çıkarıyor ve muayyen müddeti geldiği zaman karşılaştırmak suretiyle bu borçları ödiyor. Ben bu hususda politik bir adam sıfatiyle kendimde bunlara bir tavsiyede bulunmak salâhiyetini görmiyorum, mütahassısların yapacağı tekliflerin en mâkulünü Hükümete arzedeceğim.

O vakit yazdığım raporun ikinci maddesi şudur; İşletmelerin ve girişilen teşebbüslerin, plân ve etütlerinin mütahassıslara ihtiyacı vardır. Bu plân ve mütahassıslar meselesi bizim için mühimdir. Bu memleketin bütün teknik elemanların hepsi hakikaten birbirinden kıymetlidir ve cansiparane çalışıyorlar. Arkadaşlar, yalnız birşeyi hatırlatmak isterim. Adnan Menderes arkadaşım burada yoklar, dediler ki; dünya memleketleri ve bunlardan bilhassa harbte mağlûp olanlar dahi bizden evvel teşkilâtlarını ikmal ettiler, biz geri kaldık. Doğrudur. Harb içinde kurupen bir mümessili gemişti Ben o zaman Eti Bankın Hukuk Müşaviri idim. O zamanlar böyle fabrikaların

sökülüp götürüleceği hatırıma gelmiyordu. Bu zata dedim ki. Almanya yıkılıyor, yarın fabrikalarınız yıkılır sökülürse haliniz ne olacak? Adam dediki fabrikalarımızın sökülmesi birşey ifade etmez. Bizim için önemli olan elemanlarımızdır, kalifiye amelemiz, teknisyenlerimiz olduktan sonra bu bizim için yıllar değil sene me-selesidir. Bizini mühendislerimin kültür ve çalışkanlık bakımından üstündür, fakat amele ve kalifiye iş-çimizin kifayeti aynı seviyede değildir. İşte bu-nu temin ve bu esaslar dâhilinde bu konuyu tetkik etmek lâzımdır. Binaenaleyh, ecnebi mütehasıslara, ama ön-ce, ocakta çalışmış sonra kültür jeneralle genel direktörlüğe kadar çıkmış ecnebi mütehasısla-ra onların tecrübelerinden istifade etmek için müracaattan vareste kalamayız. Binaenaleyh bu gibi etütlerde memleketimizin kıymetli mü-tehasıslariyle birlikte bu ayarda ecnebi müte-hassısların verecekleri karara tatbik edeceğiz. Ahmet Oğuz arkadaşım İktisadi Devlet Teşekküllerinin irisiyatifi kaybettiğinden bahsetmişti. Harb dolayısıyla bunlar olmuştur. Kendileri de gazetelerde görmüşlerdir, ben bakan olduktan sonra yaptığım ilk tamimde şöyle dedim: 3460 sayılı Kanunun ruhuna göre hareket edeceksiniz, ben sizi neticelerden mesul ederim. Ocaktan yetişmiş, Von Der Porten isminde bir adam sağsa Allah selâmet versin, öldüyse ralimet eylesin sağlam esaslar dâhilinde bu bankaları kurmuştur. Bunu kurduğu zaman bankalara hükümetin ayırdığı para ile meclisi idareleri ve umum müdürlükleriyle mesul ve neticeden de ancak bakanlığın mesul olduğu arkadaşımızın söylediği teklif bunun içindedir. Fakat bâzı arkadaşların dediği gibi bono usulü de ceffelkalem reddedilir birşey değildir. Şahsın bir hatırası vardır, Hafızalarınızda canlandırmak için arzedeğim: O da Almanya'da İktisadi Devlet Teşekküllerinin fena durumunu görünce istihsalle bedeli ödemek için bono çıkarıyor ve muayyen müddeti geldiği zaman karşılaştırmak suretiyle bu borçları ödüyor. Ben bu hususda politik bir adam sıfatıyla kendimde bunlara bir tavsiyede bulunmak salâhiyetini görmüyorum, mütahassıslarm yapacağı tekliflerin en mâkulünü Hükümete arzedeceğim. O vakit yazdığım raporun ikinci maddesi şudur İşletmelerin ve girişilen teşebbüslerin, plân İktisadi Devlet Teşekkülleri idi. Harb dolayısıyla bunlar bozulmuştur. Bu İktisadi Devlet Teşekküllerinin teessüs etmiş düzeni içinde mesul bakan olmak dolayısıyla benim müdahalem bunların çalışmasına engel olmaktadır. Binaenaleyh teknik hususlarda bize netice ile mesuldurlar. Netice bozuk gittiği zaman sebebini aramam, o sebebi idare

meclisi aramalıdır. Sebep aramıyan idare meclisi, umum müdürü ile beraber gider. Ama niçin bu işi böyle yapıyorsunuz diye sormayı ben vazifem dışı addediyorum.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar, gene o tarihte yazdığım ve bugün de tatbik ettiğim şudur: Bütün işletmelerin randımanları, mümasil ecnebi istihsal mevzularına göre, çok düşüktür. Bizim istihsalimizin düşük oluşuna âmil olan faktörler daha ziyade tekniktir. Bunun yükseltilmesi için son zamanlarda yapılan mümasil yardımlardan istifade edeceğiz. Bu İktisadi Devlet Teşekküllerinde umumi masraflarımız hakikaten biraz kabarıktır. Bu İktisadi Devlet Tegekküllerinin konfor içinde çalışmasını istiyoruz. Ama bunların konfor namı altında lüks içindi yaşamalarına müsaade etmek niyetinde degilim. Lüksle konforun hududunu çizeceğiz, konforlu çalışmayı sağlayacağız. Fakat lüksle yaşamaya bu milletin tahammülü ve siyasi müsait değıldir. Arkadaşlar; size yazdığım rapordan yeni sermaye ve girişilen teşebbüs ve içtimai tesisler arasında: bir nispet tesis edilmemiştir, diyorum. Size canlı bir misalini ezberden söylüyeyim, icabederse rakam olarak da verebilirim. Ereğli kömürleri işletmesinin zararı, bir arkadaşımın dediğı gibi 18 kûsur milyon liradır. Fakat bu 18 kûsur milyon lira derken, içtimai masraflar için, tesisler için sarf edilen para 17 milyon liradır. Binaenaleyh, içtimai masrafların bir dökümünü yapmak, bunların hangi maliyete girdiğini, diğerlerinin âmme işlerinden sayılacağını ve bu fucüetle hakiki maliyetin tesbit edilmesi lâzım geldiğini göstermek lâzımdır. Bundan sonra bir noktaya daha işaret etmek isterim. Birçok arkadaşlar dediler ki şurada mı tesis yapılmalı, burada mı tesis yapılmalı. Biz bundan sonra yapacağımız iktisadi teşebbüslerde yalnız mütehasısların iktisadi yönden ve memleketin içtimai bakımından verdikleri kararları aynen tatbik edeceğiz. Biz politik adam olarak ne bir fabrikanın çalıştığını ne de her hangi bir fabrikanın yeri ile meşgul olacak değiliz. Bunlar teknisiyenlerin, heyeti idarelerin, meclisi idarelerin meşgul olacağı işlerdir. Bir bakan fabrikanın iş adedini, çalışan mühendisleri sayısı ile doğrudan doğruya meşgul olduğu dakikada Bakanlıktan ziyade o fabrika umum müdürlüğüne lâyıktır. Binaenaleyh bugün arkadaşlarımin tavsiye ettiğı fabrikaları açmak hususunda benim yapacağım şey; bunları sahibi salâhiyet mütehasıslara havale etmek, bunları onlara not ettirmek, onların*

verdikleri raporlara göre eğer açma imkânı varsa bir Bakan olarak Maliye Bakanı ile temas ederek finansmanlarını temin etmektir. Arkadaşlar; Devlet sanayimden bahsederken bir noktayı belirtmek isterim. Biz devletçiliği bir gaye olarak ele almış insanlar değiliz. Bendeniz, İktidar Partisi olarak ve iktidar Hü-ümeti olarak, ağır sanayi, harb sanayiine yarıyan hususlar için bir vasıtaadır, bir gaye değildir. Biz hususi sanayi ile elele ahenkli olarak çalışmak niyetindeyiz. Pek yakında bizim yapacağımız işlerin hududunu da Yüksek Huzurunuzda getireceğiz. Biz yalnız hususi sanayiın değil ecnebi sermayesinin de bu memlekette çalışmasına, yerleşmesine, verimli olmasına çalışmak için elimizden geleni yapmak niyetindeyiz. Ecnebi sermayenin bu memlekette çalışmasına, memleketin kalkınmasında memleketi istismar etmemek şartıyla hizmet görmesine ve buna mukabil ücret de almasına asla muhalif değiliz. Bunu her hususta sağlayacağız. Arkadaşlar, kâfi dediniz bir noktayı aydın-latmak isterim. Millet Partisinden Reşad Aydın, petrol hususunda bâzı sualler sormuştur. Onları da açıklamak istiyorum. Sorduğu sualde diyordu ki; petrol ve maden Arama Enstitüsü için umumi bütçede seksen milyon lira lahsis edilmektedir. Ayrıca yirmi iki milyon lira da tahsis edildiğini haber aldım bunun gayesi nedir?”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Bulacağım ama arkadaşlar acele etti. Reşad Aydın arkadaşım şu sualleri sormaktadır; Sual: Mevcut faal petrol kuyularından kaç ton istihsal ediyoruz? Cevap: 8-9 numaralı petrol kuyularından günde 58 ton petrol istihsal edilmektedir. Sual: Petrol servetimizi işletmek için Hükümet ne düşünüyor, bu hususta alınmış bir prensip karan mevcut mudur\ mevcutsa bu prensipler nelerdir? Petrol tam mânasiyle çıkmış değildir ki bu hususta Hükümet çıkan petrolü işletmek için bir prensip karan vermiş olsun. Mamefih Hükümete petrol çıkarılması ve petrol çıktıktan sonra işletilmesi için bir teklif yoktur. Böyle bir teklif itana vâki olduğu takdirde, bunu Hükümete getirmek vazifemdir. Petrol memleket müdafaasının en önemli unsurlarından biri olduğu için, bir müracaat vâki olduğu takdirde ben bunu Hükümete getirmekle kendimi vazifeli telâkki ediyorum. Hüümet de bugüne kadar petrol hususunda vâki bir teklifi ret veya kabul etmiş değildir. Ekonomi Bakanlığının bütçesinde, sayfa 249, bölüm 647 de kanunu mahsusuna tevfikan 8 milyon liralık bir tahsisat verilmiştir. Halbuki M. T. A. 1949 faaliyet programını

tahakkuk et-tirebilmek için 29 milyon lira istemiştir. Bu ka-dar parayı niçin istemiştir? Bütçeye konulan 18 milyon liradan yalnız 4 milyonu petrol aramaya tahsis edilecektir. Maden Tetkik ve Aramanın petrol işletmek için 22 milyona ihtiyacı vardır. Bu bakımdan ayrıca bir para daha istemiştir

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Bulacağım ama arkadaşlar acele etti. Reşad Aydınli arkadaşım şu sualleri sormaktadır; Sual: Mevcut faal petrol kuyularından kaç ton istihsal ediyoruz? Cevap: 8 - 9 numaralı petrol kuyularından günde 58 ton petrol istihsal edilmektedir. Sual: Petrol servetimizi işletmek için Hükümet ne düşünüyor, bu hususta alınmış bir prensip kararı mevcut mudur, mevcutsa bu prensipler nelerdir? Petrol tam mânasiyle çıkmış değildir ki bu hususta Hükümet çıkan petrolü işletmek için bir pıvmsip karar vermiş olsun. Mamafih Hükümete petrol çıkarılması ve petrol çıktıktan sonra işletilmesi için bir teklif yoktur. Böyle bir teklif İtana vâki olduğu takdirde, bunu Hükümete getirmek vazifemdir. Petrol memleket müdafaasının en önemli unsurlarından biri olduğu için, bir müracaat vâki olduğu takdirde ben bunu Hükümete getirmekle kendimi vazifeli telâkki ediyorum. Hüümet de bugüne kadar petrol hususunda vâki bir teklifi ret veya kabul etmiş değildir. Ekonomi Bakanlığının bütçesinde, sayfa 249, bölüm 647 de kanunu mahsusuna tevfiikan 8 milyon liralık bir tahsisat verilmiştir. Halbuki M. T. A. 1949 faaliyet programını tahakkuk ettirebilmek için 29 milyon lira istemiştir. Bu kadar parayı niçin istemiştir? Bütçeye konulan 18 milyon liradan yalnız 4 milyonu petrol aramaya tahsis edilecektir. Maden Tetkik ve Aramanın petrol işletmek için 22 milyona ihtiyacı vardır. Bu bakımdan ayrıca bir para daha istemiştir.’’*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Zeytinyağı ihracına müsaade verirken biz döviz zeytinyağının da hem döviz getirmek hem zeytinyağı tüccarlarının kazanması fakat iç piyasa için de bundan fazla müteessir olmaması şartıyla müsaade ettiğimiz 5000 ton nebatî yağlar kategorisine dâhil ve onların içinde olarak; ihracınana müsaade vermiştik. Maalesef, bâzı arkadaşlar değil ama işi bilmiyen dışardaki hâdiseyi bilmiyen bâzı insanların zannettiği gibi; iktisat kaideleri, iki kere iki 4 eder gibi katî riyalî kaidelere bağlı şeyler değillerdir. Bu 5000 ton çerçevesi içinde olmasına rağmen zeytinyağı üzerinde spekülasyon yapılmak*

istendi ve bu fiyat yükselişi bu spekülasyon neticesidir. Bizden sonra Yunanistan da zeytinyağı ihracını durdurmuştur. Çünkü orada da spekülasyonlara yol açmıştı.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Hayır tamamlanıyordu, durdurduk. Nebati yağların diğerlerini veriyoruz. Yumurta bize dolar temin etmektedir. Biraz da tâlimi çok olduğu için fiyatının yükselmesini önlemek için dolara döndük. Ticaret Bakanı olarak, yumurta tüccarı olmadığım için bu kararı, teknisyenlerin verdikleri rapora istinat ettirdim. Mamefih buyurduğunuz noktanın yeniden tetkik edilmesi yerinde olur, tetkik ettireceğim.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Zehra Budunç arkadaşımın sualine cevap vermeden arkadaşlardan rica ediyorum, sorulacak sualleri örtmesinler. Çünkü Ahmet Kemal Varınca arkadaşımızın dediği gibi, iki milyarlık müesseseler bize bağlıdır. İkincisi; Zehra Budunç arkadaşıma şunu arzedeyim ki, ben Ekonomi Bakanı oldum olalı 1,5 ay oldu, 1,5 ay içinde İktisadi Devlet Teşekküllerinin bilançosunu Önüme dökmüş değilim. Dökmüş olsaydım kabine arkadaşlarımla mutabık olarak muhaliflerle de mutabakat hâsıl edecek bir durumda bulunurdum. İkincisi; buradaki arkadaşlar mutabakat halinde olduklarını ifade ettiler. Herkesin serbestisine karışamam. Fakat onların mutabakati bir şey ifade etmez. Hükümetin icra organı ben olduğuma göre, benimle mutabakat bir mâna ifade eder. Onun için endişe buyurmayın,”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, bakan olmak, biraz da insanın tahammülü fevkinde de olsa sinirine hâkim olmak demek değildir. Biraz da bizim de insan olduğumuzu düşünmek lâzımgelir. Kükürt hakkında vereceğim cevap şudur: Ben de parti müfettişi olarak, Eti Bank hukuk müşaviri olarak orada bulundum, kükürt dâvasını Eti Bankta inceliyen komisyonda bulundum. Bir kükürt dâvası vardır. Sizin söylediğiniz gibi Yaşar arkadaşım da, söylediler. Kükürt meselesi şudur; harb esnasında hariçten kükürt gelmez oldu, Keçiborlu kükürd'ü sarfediliyordu. Harb bitti, italya'dan da kükürt ithal imkânı hâsıl oldu. Bundan sonra da fiyat meselesi ortaya çıktı. Tarım Bakanlığının Bornova Haşere Mücadele Fidanlığı diyor ki, Keçiborlunun yapmış*

olduğu kükürtler bağıcılığı tatmin eder. Buradaki Ziraat Fakültesinde ismi yazılı zevat diyor ki, Keçiborlu kükürtleri bağıcılığı tatmin eder. Bunlara mukabil, Tarım Bakanlığının mütehassıs elemanları da - ilmî otoritedir -hayır, yaramaz, diyor. Hakikatte benim intibasını şudur; Keçiborlu kükürtlerinin maliyetinin yüksek olması itibariyle, italya'dan gelen kükürtlerin teminini istiyorlar. Benim gördüğüm kükürt dâvası budur. Ben hâdiseyi ele aldım, Tarım Bakanı arkadaşım burada mı bilmem, kendisi ile konuştum, bu işi tetkik edip kesin bir neticeye varacağız.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Ziraat Bankasının kredi meselesi; bundan evvelki Hükümet zamanında itibari sermayesinin 200 milyon liraya çıkarılmasına karar verilmişti. Fakat dâva itibari sermaye dâvası değildir. Ziraat Bankasının hakiki finansman kaynağı olması davasıdır. Ziraat Bankasının hakiki finansmanı işinin Devlet İktisadi Teşekkülleri gibi, esaslı olarak ele alınacağı, yeni bir formül bulunacağı tabiidir. Fakat şimdiden, şunu düşünüyorum, diye bir şey söylemekte mazurum. Bundan evvel Yüksek Ziraat kredi meclisini topladım. Ziraat Bankası Tarım Bakanlığına mı bağlansın, bana mı bağlansın dâvası bence bir mesele değildir. Dâva o dâva değildir. Dâva, kredi davasıdır. Çünkü bugün Ziraat Bankası tüccara kredi vermektedir. Ve tüccarın mevduat olarak yatırdığı para istikraz ettiği paradan çok fazladır. Halbuki çiftçinin vasiyeti böyle değildir. Bu işin tanzimini Ekonomi Bakanlığına bırakmak; yalnız tüccara kredi verme bakımından değil, kooperatiflerle olan alâkası ve buna benzer hususlar bakımından bana bağlı kalması mahiyeti eşyaya daha uygun görünmektedir. Eğer yüksek heyetiniz hayır, Tarıma bağlansın derse ben her hangi bir imparatorluğun bana bağlı olmasında; ısrar etmem, veririm. Bir şey daha arz etmek isterim; Canlı hayvan ve su mahsulleri işinde Toprak Mahsulleri Ofisini memur ettik. 77 nci raporla Marchalle plâni yardımından istifâde ederek bu işi yoluna koymak istiyoruz.”*

EKONOMİ VE TIGARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Efendim Sayın Abidin Potuoğlu'ya şunu belirtmek isterim: Bizim el koyduğumuz değil, ihracına müsaade etmediğimiz tek madde hububattır,”*

EKONOMİ VE TIGARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Aynı şey değil Potuoğlu, müsaade buyurun. Dışardaki hububat fiyatı 15. XII . 1949 tarihinde Şikago’da 22 kuruştur, bizim para ile. Kanada’da 23 kuruştur?”

EKONOMİ VE TIGARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Müsaade buyurun Ziya Bey, ben cevap veriyorum. O zaman Potuoğlu der ki, memleketi aç bıraktınız. Onu demekte de haklıdır. Fakat ne şiş yansın ne kebab diye iktisadi iş yürümez. Biz bu işin mesuliyetini bilerek yapıyoruz. Geçenlerde Eskişehir’e yulaf getirin diyordu, öbür taraftan da şimdi buğdayı serbest bırakın, diyor, serbest bıraksak bu sefer de Eskişehir aç kaldı der. Çünkü bugün Eskişehir’e buğdayı Ofis, Devlet vermektedir. İkinci sordukları meseleye gelince: Şeker pancarı için 1949 senesi için alınmış bir kararımız yoktur. Buyurdukları hususları da tetkik eder, menfi çıkarsa ya kürsüye milletten veya kendilerine arzederim.”

EKONOMİ VE TIGARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın Abidin Potuoğluna şunu arzedeğim ki, Bugünkü ticari vaziyet hiç de öyle değildir. Muammer Alakant arkadaşımıza tütün vaziyetinde arzettiğim gibi dışarıya bunu takas yolu ile çıkarıyoruz Yani yurda mal takas yolu ile girmektedir. Aradaki fiyat farkı ihtihsal yapanlardan değil, üçüncü şahıslardan ve hattâ ecnebi mümessillerinden ileri gelmektedir. Yoksa buğday hususunda fon diye birşey yoktur. Bir arkadaşım konuşuyordu; Toprak Mahsulleri Ofisi evvelki sene ihraç etmiş olduğu buğdaydan 16 milyon lira kâr etmiştir. Ucuz fiyatla buğday satıldığından dolayı bunun 10 milyonu iç istihlâke gitmiştir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Zatı Devletiniz iki şeyi birbiriyle karıştırdınız. Bir kere Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne verilen raporların hepsini tercüme ettirmeden de anlayacak mütahassıslar vardır. Ve zaten raporlar tercüme edilmiştir, bunların bir kısmı şimdi yeniden tetkik edilmektedir. Demin Tümtürk arkadaşımın bahsettiği Küreinühas hakkında verilen raporlar verimli değildir, dediler. Buyurduğunuz 76 rapor balık ve et hakkındadır, Ekonomi Bakanlığına gelmiştir, biz de bunları tetkik ettikten sonra bu balık ve et mevzuuna sahip olarak toprak mahsulleri Ofisini memur ettik. Bunlar 76 raporu tasnif edecek, 77 nci raporu vereceklerdir. Bu 76 ncı rapordan sonra

verilecek 77 nci raporu Marşal Plânu ve Toprak Mahsulleri Ofisi vasıtasıyla tatbik mevkiine koyacağız.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Petrol işletmesini büyük maden, işletmesi sayar mısınız? Saymaz mısınız? Muammer Beyin sözlerinden anladığım nokta şudur. Sualinizde, eski tâbirle, veçhi şebek, göremiyorum. Çünkü o madenler, istismar edilmekte olan madenlerdir. Bugün biz petrolü istismar etmediğimiz için bu hususta karar verecek durumda değiliz. Bunu fennî tesirlerle istismar ettiğimiz gün ve dünya resmî piyasa ölçüsünde verim aldığımız gün büyük maden sınıfından sayacağım. Mâruzâtım budur. “

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Ben evvelce kısa kestim enerji hususunda da, sizi tenvir edeyim: Bu husustaki düşüncemiz şudur: Enerji santrali hakkında Elektrik Etüd İdaresi birtakım etüdlere hazırlamıştır. Bunların en başında Sarıyer gelmektedir. Siz konuşmanızda İstanbul’dan bahsettiniz. Enerjiyi İstanbul bakımından düşünüyorsunuz. İstanbul hakkında düşündüğümüz şudur: Ağaçlı linyitlerini işleteceğiz. Günde bin tondan başlayarak ağaçlı linyitlerini artan bir şekilde işletmek suretiyle istihsali yükselteceğiz ve İstanbul’un enerjisini de buradan temin edeceğiz. Aralıkta birtakım raporlar da verilmiştir. Çatalgazi, Tunçbilek ve Sarıyer santrallerine ait olan bu raporlarda Sarıyer santralinin İstanbul’a bağlanması hakkında çeşitli mütalâalar olmuştur. Biz parası az, imkânı mahdud bir Devlet olduğumuz için bunların heyeti mecmuasını mukayese ettikten sonra bu hususta katî bir neticeye varmak istiyoruz. Binaenaleyh, bugfîn size buradan İstanbul’a şu kadar, bu kadar vereceğiz diye bir şey söyleyecek durumda değilim. “

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, tütün piyasasını düzenlemek için bir müessese kurulmak üzere tütüncülerden % 5 kesilmişti. Bu suretle müstahsıldanaşfkğı yukarı 23 890 000 lira tahsil edilmiş bulunuyor. Bu para bir fon olarak dururken % 5 ifade tâbi idi. Geçen sene Hükümet müstahsıla {yardım için bu paradan yine müstahsıla risturn yaptı. Tütün satışında bir tanzim mubayaasının lâzım olduğu anlaşılmaktadır. Fakat tanzim mubayaası için bu fonla bir banka mı kurulacak, yoksa müessese mi kurulacak? Henüz bir karar vermiş

değiliz. Fakat karar olsa da olmamışsa da para müstahsilindir. Bu para ile müdahale mubayaası yapmaya devam edeceğiz. “

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim; Marşal plâni vaziyeti şudur; biz Amerika’dan, biliyorsunuz ki muayyen kredi alıyoruz. Bunun bir miktarı Etibank’a tahsis edilmiştir. Tahsis edilen bu krediler ile tesisler yapacağız. Zonguldak limanı inşası hususunda, buyurdıkları gibi, hakikajbin bir fiyat farkı vardır. Fakat bu bir kere Hükümetiniz tarafından gözü kapalı olarak yapılacak bir sipariş değildir. Nitekim bundan 13 gün evvel Zonguldak limanı inşaatı dolayısıyla ve diğer hususlarda; Amerikan fiyatlarının bir kısmı Avrupa fiyatlarından farklı olduğu için, ne gibi kalemlerde avrupa tesisleri, Amerikan mallarından daha ucuzsa bunu Bakanlığım bir liste halinde tesbit ederek Vekiller Heyetine şevketti. Vekiller Heyetinde konuştuk. Marshall plâni dolayısıyla, fiyatlarda müsavat aranacaktır. Bunun haricinde, Amerika’dan, tiraj hakları vardır. Bunları kullanmak suretiyle de Avrupa’dan sipariş yapacağız. Bunun dışında tiraj haklarını kullanırken Hükümetimiz teşebbüslerde bulunarak Marshall plâni dolayısıyla temin edilmiş Amerikan dolarlarını. Avrupada kullanma imkânlarını arayacaktır. Bu bakımdan, yani fiyat bakımından her hangi bir suretle Hükümet borç para buluyorum diye gözü kapalı bir maceraya atılmak niyetinde değildir. Atılmamıştır.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Effendim bundan evelki Hükümet zamanında Bakanlar Kurulu bir komisyon kurdu. Fakat bu hayatı ucuzlatmak için değil, hayatta istikrar temin etmek içindir. Komisyon bâzı tavsiyelerde de bulundu. Bilhassa kendi Bakanlığıma taallük eden hususata Münakalât Bakanlığı ile anlaşarak gıda maddelerinin daha ucuz nakli imkânlarını araştırmak mevzuu vardı. Hayat pahalılığı rapor işinden ziyade kooperatif davasıdır. Çünkü hayat pahalılığı kendisini bihassa 3 - 4 müstehlik şehirde duyurmaktadır. Maksat ucuz çıkan malı müstehlike, mutavassıtın tavassutu olamadan, temin etmektir.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, her ağaç çıkan yerde bir fidanlık tesis etmek her koyun olan yerde bir et fabrikaları konbinası kurmak bilmem yerinde midir? Mamañih Arvas arkadaşımın bir bakıma hakkı vardır. Bu hususta teknisiyenler gelecek. Nitekim Amerika’dan geliyor; o*

neresi iktisadi ve verimlidir derse, müstahsili en fazla istifade ettirecek bir formül arıyacağız. Ve bu yolda yürüyeceğiz. Müsterih olsunlar.

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Bu sekiz milyon liradan dört milyon lirası petrol arama işine tahsis edilecektir. Dört milyonu da hem memur maaşlarına ve diğer yerlerdeki bilhassa Türkiye’deki madenleri aramak için meselâ memlekette linyit, kömür, demir, antümuvan kurşun ve saire madenleri hakkında aramalar yapılmaktadır ve memleketin umumi bir jeolojik haritası yapılmaktadır, oraya sarfedeceğiz.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Raman’da ayrı bir petrol işletme müessesesi kurulacaktır, müessese kurulduğu zaman onun başındaki zat derse ki bunun için içtimai bir tesis lâzımdır ve mütehasıslar da buna taraftar olurlarsa, fakat onlar derlerse ki 4 milyon ayırın, 3 milyonu içtimai tesis için lâzımdır. Mütehasısların raporuna dayanarak bunu da vereceğiz.”*(8. Dönem 16. Cilt 53. Birleşim - Sayfa 774-776-779-780-781-782-783-785-786-787-788-790)

Etibank tarafından Zonguldak'ta yaptırılmasına karar verilen liman inşaatı hakkında soruya cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, yek nazarda çok vazih gibi görülen suali iki defa okuyunca ben doğrusu tereddüde düştüm. Ortada, bu ayın 25 inde yapılacak bir ihale varken, yani henüz ihale edilmemişken Ahmet Çınar arkadaşım Zonguldak’ta yapılmasına karar verilen liman inşaatı niçin ecnebi bir firmaya veriliyor, diye sual soruyorlar. Hâlbuki daha evvel bana gelip hususi şekilde böyle bir ihale yapılmış mıdır? Diye sorsalardı, yapılmamıştır derdim. Arkadaşım acaba bu şekilde Ereğli ve Trabzon inşaatını yapan firmaya, Zonguldak inşaatını da mı verelim? Demek istiyorlar. Böyle bir inhisarcılık olur mu? Esasen Zonguldak limanı henüz ihale edilmiş değildir, ayın 25 inde ihale edilecektir. Sonra ben bu şekil suallerin, ihale yapılmadan evvel, Millet Kürsüsünde mevzuubahis edilmesi-nin, bu ihaleye giren adamlar üzerinde müspet yerine menfi bir tesir yapacağına kaani bulunuyorum. Kaldı ki bu memleket inşaatı ve imara muhtaçtır, vaziyet böyle iken, ecnebi Türk, Türk ecnebi gelecek her firmaya kapımız açıktır. Hangisi daha ucuz, daha iyi yapacaksa onlardan Türk limanlarının, inşaatında ve madenlerinin işletilmesinde bize yardım*

ellerini uzatmalarını isteyeceğim. (Bravo sesleri) Binaenaleyh bu gibi hususlarda, niçin Türk firmasına vermiyor, niçin ecnebi firmaya veriyorsun? Diye değil de, niçin gecikiyorsun? Diye bir soru beklerdim. Bugüne kadar Zonguldak limanı ihaleye verilmiş değildir. Üzerinde hassasiyetle durduğum ve emir verdiğim, bu limanın teknik şartlarla ihalesinin yapılması olacaktır. Bunun en iyi ve fennî şeraitle yapılmasını Eti banktan bekliyorum. Sordukları İkinci soru; Bayındırlık Bakanlığı ile temas ediyorlar mı? Diyor. Orada Rıza isminde bir zat varmış, bidayette plânların hazırlanmasında onun mütalâasından istifade ettiğimiz gibi, bütün plânlar hazırlanıp bu işe ait ecnebi firmalardan teklif edildikten sonra, onun mütalâasını da almak istedik. Zonguldak'ın hususi ehemmiyeti olduğu, amortisman hesapları da normal hesaplar olmadığı ve bu iş maden yüklemekle alâkadar olduğu için bu işin külfetini Etibank ve Zonguldak işletmesi üzerine almıştır. Bunun hesabı da 2-1-2=4 gibi alelade bir tahmil, tahliye işi değildir. Ancak istihsal edilen maden kömürü bakımından Zonguldak limanı lâzımdır; hinterlandı olan bir yer değildir. Binaenaleyh mahiyeti bakımından ne Trabzon, ne de Ereğli limanı ile kabili kıyas değildir. Bu vesile ile arkadaşlar, kürsüden tekrar ediyorum, bugünkü Hükümette iktisadi işlerden sorumlu bir Bakan sıfatıyla söylüyorum: Ecnebi firmalarla, Türk firmaları arasında asla bir tefrik yapmak niyetinde değiliz. Memleket hayrı için ve memleketin iktisadi, tekniği ve kalkınması bakımından gelecek Türk ve ecnebi firmalara müsavi şartlar altında kapımız açıktır.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, yine söylüyorum; sayın Ahmet Çınar gelip benden izahat alsaydı hem burada yorulmazlar, hem de bir kısım sözleri beydude yere söylemiş olmazlardı. Bayındırlık Bakanlığında Rıza beyi zikredişimizin sebebi otorit olmasındandır. Bayındırlık Bakanlığını temsilen 1945-1946 senelerinde bu plânları plânlaştırma meselesinde resmen bu zat bulunmuştur. Bu plânlaştırma ameliyesi Millî Müdafaa, Bayındırlık, Ulaştırma ve Eti Bank ve diğer dairelerin iştirakiyle meydana gelmiştir. Buyurdukları gibi bugün bir ihale yapılmış değildir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Müsaade buyurun, ben sizi dinledim, siz konuşurken ben karıştım mı? 15 milyon liralık zarardan bahsediyorsunuz ve sonra da iç huzuriyle kürsüden indiğinizden bahsediyorsunuz. Hangi komisyon?”

Bilmem 1927 senesinde ecnebi şirketleri temsil eden firmalar... Bunu burada söylemek kolay ama Ahmet Bey, bunun arkasından zihinlerde hâsıl olacak şeyleri çıkarmak güç olur. Biz limanı Marşal puanından yaptırıyoruz, içerden para çıkarmadan yaptırıyoruz. Hollanda firmasının gelmesine ben uğraştım, arkasından Danimarka Firmasının teklifinin alınmasına ben emir verdim. Eğer talip Türk firmalar varsa onlar için de emir verdim. Marşal Plâni dolayısıyla Zonguldak Limanı yapılırken, bu yardımların Avrupa'da kullanılması şart koşulmuştu. Biz bu yardımların kira işlerini konuşmak suretiyle kabul ettim. İnebolu, Amasra, Trabzon limanlarının bütün fiyat mukayeselerini Eti Bank bugün teklif etmektedir. Tetkik edilmekte olan bir şey hakkında, tetkik edilmeden gibi, konuştuğuktan sonra, iç huzuru ile bu kürsüden iniyorum dersiniz, oradaki memurların çalışma şevki kırılmaz mı, Ahmet Bey? Birçokları burada oturuyorlar, memurları temsil ediyorlar, yumruğu basma vurur gibi konuşuyorsunuz. Ben mesul Bakan sıfatıyla nasıl müteessir olmam? Siz, istediğiniz kadar söyleyiniz ve ondan sonra iç huzuru ile kürsüden iniyorum dersiniz, insaf buyurun. Ben iç finansmanı nasıl ve nereden buluruz diye, daha nasıl ucuza temin ederiz diye düşünürken, Marşal Plâni ile ayrılan yardımlar Avrupa'ya gelmezden evvel, onları memlekete döviz olarak sokmak imkânını ararken bana gelip söyleseydiniz ben size tekrar tekrar cevap verirdim, sizi tatmin etmeye çalışırdım. Bundan sonra kürsüye çıkar, Bakanın izahları beni tatmin etmedi, ifadeleri muğlâktır derdiniz. Nitekim Zonguldak direk işinde de muhalif bir arkadaş geldi, benimle konuştu. Kendilerinin bu konuşmasından istifade ettim ve işi o yola şevkettim. Ortada kaçırılmış mal varmış gibi konuşmak doğru değildir. Bu şekil ifadeler memlekette yapıcı ruhları sarsar, iş başında olan insanları rencide eder, cesaretlerini kırar. Bu yola gitmekten sakınmamız lâzımdır.”(8. Dönem 17. Cilt 59. Birleşim - Sayfa 99-101-102)

Muş İlinin Bilir Köyü bölgesinde bulunan Barit madeni hakkında soruya cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Denizli Milletvekili Reşad Aydın tarafından verilen sözlü soruya madde madde cevap vereceğim. Evvelâ suali okuyayım: 1, Muş ilinin hudutları içinde, bilhassa Bilir Köyü bölgesinde, 1947 zarfında, zengin baritin madeni, Maden Tetkik, ve Arama Enstitüsü tarafından bulunmuş mudur. Cevabım: Muş İli*

sınırları içinde 1947 yılı sarfında ideolojik tetkikler yapan bir jeolog Ankara'ya döndüğü zaman; Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünde bağlı bulunduğu Grup Müdürlüğüne hitaben yazdığı 16 . X . 1947 tarihli bir yazı ile, Muş'un Bilir Köyü muhitinde Baritin Madeni bulunduğunu ve bu madenin detay etüdünü hazırlamakta olduğunu, kalite ve rezerv bakımından Devlet işletmesi mevzuuna girebileceğini tahmin ettiğini bildirerek getirdiği numunelerin tahlili bitinceye ve raporunu tamamlayınca kadar barit yatağının eşhas eline geçmemesi için gereğinin yapılmasını talep etmiştir, Buradan anlaşıldığına göre bir Barit Madeni izi bulunmuş ama bir madenin zenginliğini anlamak, rezervinin ne kadar, hududunun ne olduğunu tesbit edebilmek daima bunların tetkik ve etüt edilmesiyle mümkündür.

2. Bulundu ise, aradan bir buçuk yıl geçtiği halde bu maden bloke edilerek Bakanlığa bildirmiş midir ? Bu civardaki Barit Madeni M. T. A. Umum ! Müdürlüğüne haber verilir verilmez Genel Müdür bu işi derhal Bakanlığa haber verilmek üzere ait olduğu müdürlüğe bildirmiş, o da bu işi bir memuruna havale etmiş fakat iş Bakanlığa gitmemiştir. Aradan geçen müddet esnasında da mahallî vilâyete diğer bir zat müracaat ederek Barit madeniyle Krom Madeni hakkında, bir de Kurşun madeni hakkında ayrı bir arma müsadesi istiyor. Ben Bakan olduğumun ertesi sabah Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün memuru olan ve Bakanlığa bu yazıyı yazan mühendis bana geldi, Bakanlığınıza Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tarafından böyle bir yazı yazılmamıştır iş şöyledir, böyledir dedi. Ben orada iken Teftiş Heyeti Reisini çağırdım, kendisi o kadar alârman konuştu ki, işin içinde bir suiistimal var mı diye Teftiş Heyeti Reisini tahkikata başlattım. Tahkikatın neticesi bugün bitmek üzeredir, buraya gelirken ayrıca sordum. Hâdisenin mahiyeti barit madeniyle ilgili olmayıp daha ziyade kromu istihdaf etmektedir. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne krom hakkında bir müracaat yoktur. Bununla beraber bu ihbar üzerine derekap bu maden de kapatılmış vaziyettedir ki, bu kapatılma hâdisesi de doğrudan doğruya idari bir tedbir mahiyetindedir, umumi surette bu hâdiseye ittıla kesbettiğim ertesi günü kapattım. Birinci sualin cevabı budur. ikinci suale geçiyorum, bunun üzerinde bilhassa hassasiyetle durmak istiyorum. Maden Tetkik Aramanın memuru bir yüksek mühendis tarafından bulunup resmen ve ilk olarak ihbar edildiği halde, bu baritin madenin ruhsatının aynı müessesedeki nüfuzlu memur bir hanım tarafından başkasına satıldığı haberini teyit eder misiniz? Bu konu etrafında ne yapıldı?"

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS

(Gaziantep) “Bâzı arkadaşlarla konuştuğum zaman sen çok heyecanlanıyorsun diyorlar. Biz tek partili sistemden çok partili sisteme girdiğimiz için tarihin kötü hâdiselerden ibret almamız lâzımdır. Fransa’da üçüncü cumhuriyetin yıkılmasında âmil olan asılsız isnatlar hiç olmazsa milletvekilleri ne yapıyordu, milletvekilleri de kendilerini kürsüden müdafaa imkânını bulurlardı. Ahmet Ulus arkadaşımın dediği varittir. Ben de gazetede gördüm, tahkikat yaptım, normal bir ihmalden mütevellit ve inzibati cezayı gerektiren bir muameleden başka bir şey yok. Sağdan soldan telefonlar edildi, Maden Tetkik Aramada raporlar satılıyormuş, mühim suiistimaller varmış, canım o hanım da kim, kimin nesi diye soruyorlar. Tasavvur buyurun arkadaşlar; içinizden biri mebus olmasa ve ben de çıksam ve desem ki, falan adamın ailevi durumu iyi değil, kendisinden şüphe edilir, veyahut falan adam muallimdir işinden çıkarıldı,, şöyledir böyledir diye telmihler yapsam o adamcağız da hariçte iş yapan birisi olsa vaziyeti ne olur? Hangisini söyleyeyim. Bir kere nüfuzlu memur hani? Nüfuz ne demektir? Kanunun üstünde bir salâhiyet kullanan bir kimse demektir. Kime karşı? Evvelâ ben ne oluyorum? Bize karşı nüfuzlu bir hanım mı? Onu bilmek istiyorum. Nüfuz kime karşı? Umum Müdüre karşı mı? Nüfuzlu hani, kimdir? Bunun açıklanması lâzımdır. Nüfuzdan kasıt nedir? Bahusus bir kadın, kaldı ki, bu kadın orada bir şef olduğuna göre, memurlar arasında afişe ediliyor, İşte bizim dahilî nizamnamenin sözlü sorusu yanında yazılı sorunun bulunmasının bir sebebi de budur. Fakat arkadaşlar, tesadüfen ertesi gün bir yazı okuyorum; kötü bir kanun, Devletçilik, şurada su istimal var, burada bilmem ne var, memleket rüşvet havası içinde esiyor. Sanki nerede birisini görse onun hırsız olduğunu ispat edecek. Arkadaşlar, Allaha şükür vaziyet böyle değil. Geçmiş, gitmiş mütareke yıllarından, karanlık devirlerden daha çok temiz hesap vermeye amade olduğumuz gibi, bizim emrimiz altında çalışan memurların da namuslu olmasına âzami dikkat ediyoruz. Kendilerinin hafızalarına müracaat ediyorum. 8, 9 numaralı kuyular harekete geldiği zaman Maden Tetkik Arama Enstitüsüne matbuatta bir hücum başladı. Birçok yazılar yazıldı. Bu yazıların nereden geldiğini matbuat bilmiyordu. (Kendileri bilir sesleri). Fakat bir yazı veriliyordu ve basılıyordu belki onlar da bilmiyorlardı. 14 numaralı kuyu faaliyete geçti. Bu 14 numaralı kuyu, memleket için ümit verici ve belki istikbalimi» bakımından çok faydalı bir vaziyettir. Arkadaşlar; ben

âzami hüsnüniyetle bu iş üzerinde duruyorum, bu soruda, bu işte inşallah petrol kokusu yoktur diyorum. Petrol evvela, iktisadi değildir, politiktir. Bu işle uğraşan, petrol çıkarma işiyle meşgul olan M. T. A. dır. M. T. A. nun başında bulunan zat otorite tesis ettiği bu müessesede enerjisi sayesinde bâzı buluşlarda bulunmuştur. Bu vaziyette olan, memleketin hayrı için büyük mesai gösteren bu müesseseyi tenkit edebilmek için insaf gözü ile bakmak lâzımdır. Sen bu hanımın ayıbını örtüyorsun, o iş hanıma ait olduğu için, onun ihmal ettiğini inkâr ediyorsun gibi isnatlar doğru değildir. Bir bayanın M. T. A. nin raporunu sattığı meselesi yoktur, ancak halen oradan ayrılmış mühendisler arasında maden satın almadan ibaret bir yatış var. Ekonomi Bakanı olarak ben bunu önlemeye çalışıyorum. Bu işler bana sorulsa idi aydınlanırdı. Ben bu işi gazeteye düşmeden evvel tahkik ettim, işte bir suiistimal, rapor satılması ve rüşvet yoktur, yalnız bir ihmal vardır, ihmal eden de cezasını bulmuştur. Bizim Bakanı bulunduğumuz İktidar Hükümetinin bütün dairelerinde nüfuzlu memur katagorisi yoktur, memurlar kanun nazarında, âmirleri nazarında mesailerile ölçülür. Kadın memur çalışkansa bizim için kıymetlidir, erkek memur çalışkansa bizim için kıymetlidir. Biz nüfuz diye birşey tanımıyoruz ve nüfuz iddiasını şiddetle reddediyoruz ve havayı bulandırmak isteyenlere de artık yeter diyoruz.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Denizli Milletvekili buyurdular ki, Tasvir gazetesinde havadis çıktı, onun üzerine açıklamaya davet ettim, bu suretle işin meydana çıkmasını istedim. Cumartesi günü Tasvir gazetesinde çıktı. Pazartesi günü tekzip ettirecektim fakat Pazartesi günü bütün İstanbul gazetelerinde Ankara telgraftı olarak M. T. A. da büyük bir suiistimal, Denizli Milletvekili işin açıklanmasını istiyor diye yazılar çıktı. Yani bizim tekzip etmemize vakit kalmadan işin Büyük Millet Meclisi kürsüsüne gelişidir ki, beni bu şüpheye şevketti. Sonra ben izahatımda; idareten bloke ettim dedim: Fakat diğer müracaat eden kimseler Muş vilâyetinde barit var diyen kimselerin müracaatları kanunu anasını haiz olmadığı için reddi yoluna gidilmiştir. Bu muamele idari değildir, kapatılış idaridir, istidaların ret sebebi tamamen kanunidir. Bunun açıklanması lâzımdır. Arkadaşım buyuruyorlar ki, tarihi tetkik edersek tarih suiistimal yapan milletlerin yıkıldığını gösterir diyor. Arkadaşlar, Almanya suiistimal yapmadan yıkıldı.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Tarihi tetkik etmiyoruz Sayın Başkan, ama çok partili bir hayata girdiğimiz ve bunların münakaşa yeri de burası olduğu için ve sözlü soru müessesesi de bizimle ve bizden sonra Meclise yerleşeceği için, herkesin haysiyet ve şerefi üzerinde konuşurken ne yolda konuşmak lazımsa o yolda konuşmak hususunda Meclisin bu ananeyi yapması lâzım geliyor. Onun için bu yönden hassas oluyoruz. Bir bayan istifa etmiş diyorlar. Ben teftiş heyeti reisinden sıkı sıkı sordum. Bahusus gazetelerde bu haber çıktıktan sonra... - serviste çalışan - çünkü böyle iddia edildi - birçok kadın ve erkek dinledik, işin içinde iki kadın olduğu için bunları ayrı ayrı dinlettim. Böyle bir şey var mı diye. Zavallı kadınlar ağlamışlardır. Ve demişler ki, biz kadın olduğumuzdan ismimizden bizim kadınlık zaafımızdan istifade ediyorlar bu suretle hem bizi teşhir etmek hem de entirikalarımı yürütmek istiyorlar, bu yönden dışarıya aksettiriyorlar. . Bu kızlardan ihmalî tespit edilen istifa ediyor bilâhara kadıncağızın anası: müdahale ediyor, diyor ki benim kızımı tehditle istifa ettirdiler. Ben kızı tekrar çağırdım ne yaptılar diye soruldu. Kız: Ne yapayım, annem açıkta kalmamı istemiyordu, sen sus aklın ermez diye müdahale ediyordu dedi, bu işlerin burada konuşulması bile hoş değil. Bana gelip dosyayı tetkik etselerdi buraya gelmesine bile lüzum yoktu. Hâdise bir ihmalden ibarettir, irtikâp ve su istimal yoktur. Böyle olduğu halde işin başından sonuna kadar irtikâp ve irtişa varmış gibi takip ettim ve teftiş heyeti reisini bu işe memur ettim. Teftiş heyeti reisinden şahsan aldığı neticeyi Heyeti Celileniz huzurunda arzettim. (Kâfi, kâfi sesleri). Efendim, kâfi olduğu söyleniyor. Ben de kâfi buluyorum. Fakat petrole ait altı suallerini kemalî zevkle karşılayacağım. M. T. A. petrol arama işindedir, buna devam etmektedir. Her türlü tazyika rağmen petrolü arayıp bulacaktır. Bunu bu, Meclis Kürsüsünde sorarak değil, orada çalışan elemanların ciddî mesaileri ile olacaktır. Soru soran daha Mebus olmadan başlayan faaliyetin neticesi olarak petrol aranmış ve bulunmuştur.”(8. Dönem 17. Cilt 60. Birleşim - Sayfa 116-117-119-120)

Afyon Karahisar Milletvekili Hasan Dinçer'in, afyon alım ve satım hakkında sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı (6/293):

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Afyon Milletvekili Hasan Dinçer arkadaşımın sözlü

sorusunu cevaplayacağım. Arkadaşım birinci sorusunda buyuruyorlar ki: Bu afyon mubayaası dolayısıyla Toprak Ofisin yaptığı kârlar niçin müstahsıla iade edilmiyor diyorlar? Bunun sebebi, şudur : Toprak Ofisin 1945 yılı bilanço ve komisyon raporları tetkik edilirken umumi heyet tarafından şöyle bir karar veriliyor: Afyon müstahsıllarına doğrudan doğruya risturn yapılması gayet müşküldür, afyon fiyatları düştüğü zaman bu fiyat düşüşünden müstahsilin zarar görmemesini teinin için bir fon verilmesine karar veriliyor ve tatbik ediliyor. O zamandan bu zamana kadar afyon fiyatlarında bir düşüş mevzuu bahis değildir. Fakat önümüzdeki yıl içinde afyon fiyatlarının düşmesi beklenmektedir. Çünkü halen Toprak Mahsulleri Ofisinde satılmamış bir miktar afyon mevcut bulunmaktadır. O zaman eldeki fon, müstahsıla bir zarar inikas ettirmemek üzere kullanılacaktır. İkinci sual: Afyon alım ve satımının Toprak Mahsulleri Ofisine intikali tarihinden bugüne kadar ofis her sene ne miktar kâr etmiştir? üçüncü sualleri; mubayaanın morfin derecesi üzerinden yapılması lâzımgeldiği halde son üç sene içinde buna riayet edilmemesi sebebi nedir? Arkadaşımın söylediği morfin, derecesinden asıl müstahsıllar şikâyet ettiler Bu usul şu idi: Afyon müstahsilinin getireceği mala mukabil bir miktar avans veriliyordu. Mal numunesi tahlil edilmek üzere İstanbul'a gönderiliyordu. Bu, tahlil edildikten sonra veriliyordu. Müstahsil bundan şikâyet etti. Muamelenin tamamlanması bu bakımdan uzun sürmekte idi. Bu sebeple tahlil usulü kaldırıldı. Bunun yerine derhal ekispertiz yapılarak mal bedelinin tamamen verilmesi esası kabul edildi. Köylü bundan memnundur. Ofis mevcut olmadığı zamanlarda afyon mubayaasında tüccar da bu tarzda hareket ediyordu. Dördüncü sualleri; afyonun alım ve satışının inhisara verileceği doğru mudur? Afyonun memleket dâhilinde adım ve satışının Toprak Mahsulleri Ofisince yapılmasına dair Hükümetçe bir tasarı hazırlanmıştır. Yüksek Meclise sevkedilmek üzeredir. Mâruzat mı bundan ibarettir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Sayın Hasan Dinçer, en hafif tâbiri ile istismar buyurdular. En hafif tâbiri bu olduğuna göre en ağır tâbirleri ne olur? Bunu takdirinize bırakıyorum. Ben oraya temas edecek değilim. Yalnız verdikleri rakamlarda yanlış malûmat vardır. Muhterem arkadaşım bilsinler ki, 376 ton afyondan 200 ton afyon daha satılmamış vaziyettedir. Ben kendim hatırlarım, bir büyük buhran oldu,

Türkiye’de ne kadar afyon tüccarı varsa iflâs ettiler, 1334 senesiydi. 1930 da aynı buhran oldu. Afyon, Hasan Dinçer arkadaşımın da pek güzel bildikleri veçhile buğday gibi, fasulye gibi her yerde geçen bir meta değildir. Her yerde geçer fakat kaçak olarak. Beynelmilel anlaşmalar, beynelmilel anlaşmalar bizi muayyen takyitlere sevk etmektedir. Bu takyitlerin neticesi ki. Hükümet bu işi inhisar yoluna sevk etmiştir ve bu ayırmakta olduğu fonlar, fiyat düşüşü karşısında tanzim vazifesini ifa edecektir. Bizim afyon istihsalimiz artmaktadır, iran’ın afyon istihsalı artmaktadır. Demirperde arkasında bulunan diğer bir memleketin de ne kadar afyon istihsal ettiği malûm değildir. Halbuki Birleşmiş Milletler, afyon istihsal eden memleketleri afyon istihsallerini tahdide ve hudutlarında afyon kaçakçılığını önlemeye davet etmektedir ve biz de bu davete icabet etmek mecburiyetinde olan Devletler arasında bulunmaktayız. Yarın on vilâyetin afyonunu tahdit edeceğiz ve beş vilâyete inhisar ettireceğiz. Belki de on vilâyette devam ettireceğiz. Fakat dünya fiyatları düştüğü zaman Hasan Dinçer arkadaşım diyecek ki bu devletler afyon ekimini durdurdu, afyon fiyatları düştü, bunu nasıl karşılayacaksınız? Çünkü bugün Ofis istismar etmediği için, kâra değil fona yatırdığı için istismar yoktur. Arkadaşım da bilirler ki Amerika’da bu işle meşgul yalnız dört firma vardır, isviçre’de bir firma vardır. Alıcısı mahdut ve muayyen gruplar tarzında çalışan bir sistem içinde bu tarzda ayrılan fon asla çok değildir. Çünkü yeni vergi almayacak, zarar vukuunda müstahsili koruyacaktır. Kilo başına 10 lira kazandığı gibi, yine 10 lira kayıp da edebilir. Kârı ne kadar çok olursa, zararın da o nispette fazla olacağı daima malûm bir keyfiyettir. Binaenaleyh bizim ayırdığımız fon nispeti yüksek değildir. Muhterem arkadaşımın intihap dairesinin bu çok önemli olan mevzuu üzerinde biz de hassasiyetle durmaktayız ve ayırmakta olduğumu?; ihtiyat fonun ayrılmasına devam edilmesinin doğru olacağına inanıyoruz.”(8. Dönem 18. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 81-82-84)

Bolu Milletvekili İhsan Yalçın'ın, Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi yayınlarından Kavak kültürüne dair İtalya'da yapılan etüd) adlı kitapta düşünce ve fiiller hakkında sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı (6/299):

TİCARET VE EKONOMİ BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Efendim; sayın arkadaşımız İhsan Yalçın'ın birinci sualinin cevabı şudur: Mevzuubahis ettikleri kitapta orman idaresini

itham edici bir şey yoktur. Kitap diyor ki; bugün ormanda mevcut ağaçlar, kâğıt fabrikasının ihtiyacını temine kâfi değildir. Ferahlandırarak surette deşelerden kâğıt sanayiine yeter miktarda kavak tomruğu verilmesine maddeten imkân olmadığını orman idaresinin teknisiyenleri söylemektedir. İkinci sualleri: Kitabın 47 - 48 sahifelerinde, orman idaresi ağaç yetiştirmeyi mühimsemediğini ifade eden bu yazıdan bendeniz pek bu mânâyı çıkarmadım, fakat kitapta yazılı olan şey şudur: Ağaç ihtiyacımızı bugünkü orman mahsulleri temin edemediği için kavak dikmek yoluna gittik diyorlar. Bu kavak ekiminde bilhassa bunlar İtalya'da yeni bir tarzda kavak yetiştirme tipi gördükleri için memlekette Orman İdaresi de istifade etmesini istemektedirler. Mütahassısların bir kısmı 1,5 bir kısmı 2,5 metre ara ile dikilmesini söylemiş oldukları halde İtalyanlar daha geniş ara ile dikilmesini söylemişlerdir. Halbuki bu vaziyete göre İtalyanların söyledikleri calibi dikkattir. Çünkü bu senede iki metre yükselen bir ağaçtır. Orman idaresi mütahassıslarının teklifleri hilafına biz İtalya'da bu tarzda gördük diyorlar. Arkadaşımın orman hamuru fabrikası kurulmasına dair sualine gelince; bir İsveçli mütahassıs, esaslı bir otorite, memlekette bu cihetten tetkikatta bulunmaktadır. Bu ayın on beşine doğru gelip mütalâasını bana söyleyecektir. Eğer rantabl ise bittabi bu yola gideceğiz. Bendenizin maruzatım bundan ibarettir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS
(Gaziantep) *“Efendim; İhsan Yalçın arkadaşımın bir noktaya nazarı dikkatini celbederim. Kendileri buyurdular ki; vaktiyle Kâğıt Fabrikası İzmit'te yapılırken niçin mütahassıslar dinlenmemiş ve değirmenin suyunun nereden geleceği düşünülmemiştir. Ben o zaman Bakan bulunmuyordum. Bizim vazifemiz yanlışlıkları düzeltmektir. Biz mütahassıs olmadığımızı göre mütahassısları dinlemek mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh bugün mütahassıslarımız kifayetsiz ise daha iyi mütahassıs bulur dinleriz. Ben bugün yüzde yüz bilsem ki kâğıt hamuru fabrikası lâzımdır, bu hususta derhal karar alamam. Ben politika Bakanım. Mütahassıs değilim. Bana mütahassısım tevsik etmesi lâzımdır. Binaenaleyh nazarı dikkatlerine şunu arz ederim ki, mütahassıslar ne derse o olacaktır iktisadi işlerde ne jeopolitik ne de başka âmillere yer verilmeyecektir. İkinci nokta, Orman idaresinin bu işte bir suçu yoktur, fazla heyecana düştüler bilmiyorum neden. Biz diyoruz ki; orman idaresinin elinde mevcut ağaçlara göre verdikleri*

kütükler kalındır, keresteliktir. Bunlar da arada telef oluyor. Onlar diyorlar ki; bizim ormanlarımızda bugünkü vaziyette kâğıt fabrikasının ,, ihtiyacını temine yeter derecede ince tomruk yoktur. Burada ittiham değil, bir hali fülî gösterme mevcuttur. Üçüncü nokta, Sellüloz Fabrikası kâğıt hakkında bir büroşür neşretmiş, bu büroşürde sövme sayma değil, Orman idaresinin kavak yetiştirme hakkındaki noktai nazarını, kendi görüşüne göre izah etmiş, inceliğini, kalınlığını, 2-4 metre olması babından uygun görmemiş, artık bu hususta, ağaç hakkında yapılacak bir münakaşada Orman idaresi kendi noktai nazarını yazıyla bildirmemişse veya Sümerbank Sellüloz müessesesi bunu yazmışsa bunda suç mu işlemiş olur. Esasen Orman idaresi vermiyor demiyor, ormanlar veremiyor diyor. Demek ki ormanın kapasitesi mevzuubahistir. Vaziyet budur.”(8. Dönem 18. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 234-326-237)

Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakantın, deri ve kösele Gümrük resim leri hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“İstanbul seyahatimde İstanbul’daki ayakkabıcılar, Balıkesir seyahatimde da yine Balıkesir’deki bu işle ilgili olanlar bana müracaat etmişlerdir. Hâdiseyi müşavirlerime tetkik ettirdim, istihlâk Vergisi kalkmadıktan sonra ham kauçukla deri ve kösele arasında, deri ve köselenin aleyhine bir muvazenesizlik olduğunu gördüm. Bu hususta Gümrük Bakanı arkadaşşımla da mutabık kaldık. Gümrük ve Tekel Bakanı arkadaşşım, Tarife Kanununun değışmesi sırasında bunu nazarı itibara alarak Meclise bir teklifi kanuni sevkedecek ve bu suretle bu muvazenesizliği izale edecektir. Yalnız kısaca şunu da işaret edeyim, bizde deri ve köseleyi himaye yoluna gitmektense, muvazene tesis etme yoluna gitmek, bir taraftan bunu yaparken, harbden evvelkine asla uymayan ve cinslerine göre kaliteye uygun olmayan köselelerden köylüye çürük çarık ayakkabı giydirmemek hususuna dikkat edeceğiz. Bunu da arzederim.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Zirai sigorta ihdası, uzun zamandan beri birçok bölgeleri ilgilendirmektedir. Daha evvel bu hususta bir Kanun tasarısı hazırlıyarak Hükümete takdim etmiştik. Fakat bu, memlekette ilk defa tatbik edilecek bir mevzu olduğu için mintakavi yapmak lâzımdır. Mintakavi olunca da primlerin yüksek olması icabediyor. Primler*

yüksek olunca da, köylüler bu işe girmeye mecbur kılınmadığı takdirde, zirai sigortanın yürümemesi mevcuttur. Bütün bu halleri derpiş eden Bakanlığımız bu iş üzerinde hazırladığı Kanun tasarısı üzerinde, bir kere daha, bu işin tatbik edilmekte olduğu memleketlerden bir mütehassıs getirerek, onun da fikrini alıp, tatbik kabiliyetinin olup olmadığı hususunda nihai bir karara varmak istiyor, çünkü, hepinizin bildiği veçhile, zirai sigorta mevzuu en güç bir sigorta sistemidir, bunun da envai vardır. Bu yönden hazırlanmış Kanun tasarısı elimizdedir. Son defa bir mütehassısın fikrim almak üzere teşebbüsteyiz.” 8. Dönem 18. Cilt 69. Birleşim - Sayfa 298:299

Kurumlar Vergisi Kanunu hakkında sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, Gelir Vergisi mevzuunda, Gelir Vergisine taallük eden bir mevzu hakkında söz almak aklımdan geçmiyordu. Yalnız Adato arkadaşımızın, anonim şirketlerin Ticaret Vekâleti tarafından murakabesinden bahsetmesi dolayısıyla bir, iki noktayı açıklamayı faydalı gördüm. Anonim şirket, benden daha iyi takdir ettikleri ve isminden de anlaşılacağı üzere büyük sermayedarlar tarafından kurulan, haddi zatında küçük sermayedarların iştirakini de temin eden bir müessesedir ve bildiğimiz şekilde Ticaret Kanunu mucibince sermayesinin ancak dörtte birini yatırmak suretiyle bu şirketler faaliyete geçerler. Ve bu şirketler birçok, dörtte bir nispette sermaye yatırmak suretiyle birtakım şirketler kurabilirler. Ve bu suretle anonim şirketlerin kurulduğu memleketlerde bilhassa kendilerinin işaret ettiği gibi, Almanya'nın iktisadi gelişmesine tesadüf eden 1890 - 1900 seneleri arasında anonim şirketlerin kuruluşuna müsaade edilmesi ile birçok küçük sermaye sahiplerinin heba olmasına, büyük sermayedarların elinde hattâ sermayesiz birtakım kimselerin elinde heba olmasına sebep olmuştur. Bizim memleketimiz bir gelişme devresinde olduğuna göre; kendilerinin de sık sık kullandıkları gibi hattâ bugün dahi anonim şirketlerin murakabesinin, bilhassa bankalar dolayısıyla kâfi derecede olmadığına dair efkârı umumiyede tezahürlere rastlanmaktadır. Binaenaleyh doğrudan doğruya kendi sermayesi ile değil, başkasının sermayesi ile iş hayatına iştirak ettirmek suretiyle başka birisinin yıllarca sarf ettiği emek mukabili elde ettiği sermayeyi, iktisadi hayatta kâfi derecede tecrübesi olmayan bir mü-dürün, lâzım gelen kontrollerden vareste tutulmaması şirketin başlıca vazifelerinden

birisidir. Müdürler keyfi hareket edemezler. Eğer idari bakımdan iktisadi bakımdan şirketlerin mesuliyetini üzerine almış kimseler keyfi hareket ederlerse, şirketin müracaat edeceği yerler mevcuttur. Politik olarak herhangi bir surette bu gibi harekette bulunanlar varsa, teklif ederler ben el koymaya daima amadeyim. Bununla demek istemiyorum ki, memlekette, anonim şirketlerin gelişmesi için Gelir Vergisi olarak şu nispette vergi alınsın, bu husustaki söz sahibi Maliye Bakanı arkadaşımızdır, buna o cevap verir. Fakat biz âmmenin murakabe vazifesini elimizde tuttuğumuz ve bu politikadan mesul olduğumuz müddetçe, anonim şirket, şu veya bu avantürîyelerin elinde küçük sermaye ashabının emeklerinin heba olmaması için icabeden murakabeyi kaldırmayacağız, bilâkis eksik gördüğümüz taraflarını tamamlamak yoluna gideceğiz.” (8. Dönem 18. Cilt 73. Birleşim - Sayfa 510)

Maraş Milletvekili Mehmet Kamil Boran'ın, Ekonomi ve Ticaret hakanlıklarının birleştirilmesi sebebiyle buu hakanlığa ait Teşkilat Kanununun Meclise ne zaman getirileceği hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Ticaret ve Ekonomi Bakanlıklarının birleştirilmesi sebebi, geçmiş yıllarda yapılan tecrübelerin neticesi ve bu iki Bakanlığa alâkadar eden mevzuların birbirine tamamen girift olmasıdır. İki Bakanlığın çalışma tarzı itibariyle ve işe göre memur tâyin etmek gayemiz olduğuna göre, aynı zamanda nazari değil, tatbiki kanun getirmek niyetinde olduğumuz için bu kanun biraz aceleyle gelmektedir.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Bir iki söz söyleyeceğim. Bir kere bugünkü durumun, Anayasaya aykırı olduğunu söylediler. 4951 sayılı Kanundan bahsettiler. 4951 sayılı Kanun, Bakanlıkların ayrılması Başbakanlık, tarafından yapılır, diye bir hüküm koymuştur. Bizim Anayasamız asaleten bir, hattâ vekâleten bir Bakanlığın deruhde edilebileceğini âmirdir bu, bir Bakanın iki rey sahibi olmaması için konmuş bir hükmüdür. Yüksek malûmunuz olduğu veçhile. Bakanlık, siyasi posttur. Bir tek bakan olarak iş görüyorum, idari ve politik. Bu idari ve politik kısımları birbirinden ayırmak lâzımdır. İkinci noktaya geliyorum; Bakanlıkta tasarruf imkânı geç kalıyor, diyorlar. Hayır tasarruf geç kalmıyor, Bakanlığımızdaki Teşkilâtlandırma Umum*

Müdür ve Umum Müdür muavinlikleri aylardan beri münhaldir. Küçük Sanatlar Umum Müdürü iki işi müştereken görmektedir. Yine Ekonomi Bakanlığının Hukuk Müşavirliği inhilâl etmiştir ve yerine şimdiye kadar hiç kimse tâyin edilmemiştir. Ticaret Bakanlığı Hukuk Müşaviri bu Bakanlık Hukuk Müşavirliğini de yapmaktadır. Yani fiili işten nazari işe gittiğimiz zaman daha çok muvaffak oluyoruz. Mâruzâtım budur. Yine tekrar ediyorum; Anayasaya aykırılık yoktur. Bu gibi temayüller tatbikatla tekemmül eder. Bu hususta yeni geliyoruz.”(8. Dönem 18. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 607-608)

Denizli Milletvekili Reşad Aydın'ın, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün petrol üzerinde çalışmaları ve İstihsal edilen petrol miktarı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar, petrol çalışmalarına 1935 yılında başlanmıştır. Bilâhara istikşaf dolayısıyla iş talik edilmişti. Jeofizik kanunlardan dolayı. Hocalı ve Ağzikara mintakalarından petrol çıkması çok ümitli görülmüştür, Amerika'ya arayıcı sondaj malzemesi sipariş edilmiştir, gelir gelmez sondaja başlanacaktır.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Mütehassısların yaptıkları mukavelelere göre, bizde kuyu açmak için sarfedilen paradan alınan netice, diğer memleketlere kıyasen daha müspet olmuştur. Cevap iki; günde 65 şer tondan, 8 ve 9 numaralı kuyulardan petrol alınmaktadır. 12 numaralı kuyu tahminen 100 metre sahasında bir tabakaya girmiştir. Bu kuyunun derinleştirilmesi için emir verdim. 2500 metreye inecektir.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar; ben kısa kısa, sorulara cevap vermek istedim. Fakat, söylediğinin ehemmiyetini aradan zaman geçtikten sonra farkına varıp tevîl yollu, Riyasete de, alâkası vardı, dedikten bir dakika sonra, bundan doğacak neticenin ağırlığını düşünen Sayın Milletvekilinin, vakar ve ciddiyetiyle ne kadar kabili telif olduğunun ve bir Bakana ne tarzda hitap ettiğini yüksek takdirinize bırakıyorum. Ben, yalnız, Bakanlık dolayısıyla değil, anası babası belli, soyu soppu malûm, bir ailenin evlâdı olarak, dışarda ve Meclis kürsüsünde söylediğim her lâfin, her lâkırdının hesabını mahkeme huzurunda, kanun karşısında vermeye hazır olarak konuşan bir adamım, masuniyeti teşriiye ve sair perdelerin arkasına sığınarak konuşan bir*

adam değilim. Bu kürsüde konuşurken Milletvekili ile Bakan arasında zerre kadar bir fark yoktur. Bakan bir şamar oğlanı değildir. “

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Petrol hikâyesi ana çizgileri ile şudur. Petrol Arama Enstitüsünden, kurulduğu günden bugüne kadar vâki olan şikâyetlerin heyeti mecmuası Meclisin bir komisyonunda incelenmektedir. Bu komisyonda sizi temsil eden arkadaşlarımız çalışmaktadır. Bunlar neticeye göre karar vereceklerdir. Petrol Arama Enstitüsünde şu varmış, bu yokmuş diye söylenen sözlerin iftira veya hakikat olduğunu, seçtiğiniz Milletvekili arkadaşlarınız tarafından, sizlere bildirilecektir. Bence M. T. A. Enstitüsü yerinde ve muntazam çalışmaktadır Dediler ki, bir Amerikan mecmuasında, M. T. A. Umum Müdürünün sermaye ariyan bir yazısı vardır. Esrarı Devlet gibi gösterdikleri bu mecmuanın bir nüshası bende de vardır. Hâdise şudur: M. T. A. Umum Müdürü, 2804 ve, 2805 sayılı kanunları sıralamıştır. 2805 sayılı Kanuna göre aranılan madenler bulunduğu zaman icabederse hususi eşhas tarafından; icabederse müessese veya iştirak suretiyle şirket tarafından idare edilir diye hükümler vardır. Hepinizin, de bakıp göreceğiniz veçhile muharrir, bu yazıyı yazan muharrir değil, mecmua sahibi siyah mekanik harflerle, şahsan, Türkiye’de petrol çıktığı takdirde tıpkı madenler gibi eşhasa devredilmesinde bir mahzur yoktur, demiştir. Yani muharririn kendi yazısı değildir. 2804 ve 2805 sayılı kanunları yazılarında izah etmektedir. İcabederse Heyeti Celileye takdim ederim. Denizli Milletvekilinin bahsettiği Ejder, Dağistan’dan gelmiş hususi petrol sahibi teknisiyen mühendis değil, nereden ne suretle alâ-kadar olduğu belli olmayan ve mütemadiyen o vaktin bu işle meşgul zevatına, sabote isnat ettiğiinden işinden çıkarılan bir zattır. Binaenaleyh bugün bakanlıkta imzası, yazısı bulunan zat dedikleri budur ve işten çıkarıldıktan sonra ölmüştür. Şimdi, kısaca petrol mevzuunu heyeti celilenize arz edeyim; arkadaşımın söylediği bütün bu yerlerde petrol çıkmak ihtimali vardır. Hattâ bundan fazla kendilerinin bilmediği şu ciheti de arz edeyim ki; Konya’da Tuz Gölü civarında da petrol olduğu söylenmektedir. Fakat jeofizik aletlerin gösterdiği petrol olmak ihtimalidir. Kendileri % yüz petrol vardır diye söylüyorlar. Adana’daki petrol amelîyesini yarım kalışının sebebi de, Raman’da 9 numaralı kuyunun en derine kadar gitmesi için bir müddet bırakılmıştı. Sonra yine Raman’daki 8 - 9 ıramamalı kuyular açıldığı*

zaman günde 5-6 ton kadar petrol alınabiliyordu. Bu da gösteriyor ki bizde bu işte acemi idik. Bu işin altından ancak Amerikalı firmalar kalkabilirdi. Onun için bu Amerikalı firmaya verdik. Onlar burada pompalama ve asitleme tertibatı sayesinde bugünkü rakama geldik. Yoksa 5-10 ton günde ancak petrol istihsal edilebiliyordu. Tabii bu işin de kendisine göre birçok ince usulleri vardır. Sonra şunu da söyleyeyim ki, petrol işine başladığımızdan, Raman'da devam eden çalışmalara göre 14 numaralı kuyudan günde 125 tona yakın petrol almak imkânı vardır. Buna rağmen geçenlerde seyahatim esnasında Raman'a gittiğim zaman arama kuyusu olduğundan, petrolün taşmaması için lâzımgelen tedbirleri aldık, teknisiyenleri ikiye mi bölelim yoksa 2 500 metreye inelim mi? Dediler. Ben de inin dedim. Hakikaten söyledikleri gibi Raman mmtakasmda 30 milyon tonluk bir petrol rezervi mevcuttur. Benim beyanatımı okudular. Beyanatımda imtiyaz, Ecnebi şirketlere devredilemez dedim. Kanunda bizi bundan menetmektedir. Türkiye'de petrol imtiyazı ecnebi bir şirkete devredilemez. Fakat petrolün envanstismanını yapmak için kanuna uyarak her şeyden istifade edeceğiz. Kendileri emin olsunlar ki, bu memleketin yalnız petrolü değil, sokaktaki çakıl taşı da bizim için petrol kadar kıymetlidir. Bu memleketi işletmek için çalışırken istismar ettirmeyeceğiz, bu hususta kendilerinden çok hassasız.”(8. Dönem 19. Cilt 79. Birleşim - Sayfa 14-16-18-20-22)

Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar'ın Çağlasayılı Barajı ile Çatalağzı Santrali ve Zonguldak Limanı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Çağlayık barajının inşasından vaz geçilmiş değildir. Yalnız Sarıyer tercihen öne alınmıştır. Çağlayık talik edilmiştir. Çağlayık'ın etüdleri sırasında iki sene evvel (500) bin lira sarfiyle Çağlayık'ı Sazılara bağlayan bir yo] yapılması takarrür etmiştir. Çatalağzı santralı hangi kömürü yakmaktadır. Çatalağzı santralinin yakacağı kömür cinsleri; zerodi dedikleri 0,10 ilâ 0,50 ve mikst cinsleri olmak üzere kömürler yakabilecek kabiliyette yapılmıştır. Şimdilik santralde yakılan kömür düşük kaliteli % 35 küllü parça kömürleri alınmış toz tüvönan kömürleridir. Tesis takati 60 bin kilovattır, halen 14 bin kilovata kadar yükselmiş bulunmaktadır, kullanma takati. Zonguldak limanı inşaatının ihalesi tamamlanmış değildir. Yalnız Meclisi idarenin kabulüne talikan parafe edilmiştir.

Muamelesi bu safhadadır. Bundan sonraki muamelesi Meclisi idare kabul ederse imza edilecektir.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, sayın Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar’ın üç sualine cevap vereyim. Bilhassa üçüncüsünden başlayarak cevap vereceğim. Kendilerinin buyurdıkları gibi hakikaten bir memleketin 11 milyon lira gibi bir parasının heder olduğu yolunda bir iddia muvacehesinde vaziyetin açık olarak bilinmesi lâzımdır. Kendilerinin, 24 Mart veya 25 Mart sözlü sorusundan sonra bilhassa hâdisе üzerinde durdum. Arkadaşım Şevket Adalan’la Bayındırlık Bakanlığında uzun boylu konuştuk, mütehassısları da dinledik. Hâdisenin (A) sından (Z) sine kadar bilinmesinde memleket efkârı umumiyesi bakımından fayda vardır. Çünkü, Ekonomi ve Ticaret Bakanı olan arkadaşınız, her şeyden evvel memleketin santimi üzerinde titreyen bir arkadaşınızda. Bir kere arkadaşımızın iddia ettikleri gibi iş pazarlıkla yapılmamıştır, mahdut münakaşa usuliyle yapılmıştır. En son beş firma arasında mahdut münakaşa usuliyle olmuştur. Firmaların isimlerini de arzedeyim: Sırasıyla arzededeceğim, yalnız en son münakaşaya girenler; Holânda, Fransız, İtalyan, Danimarka ve Amerikan firmaları. Bir kere bu iddia gayrivârit. Arkadaşlar, ben mühendis değilim fakat teknisiyen arkadaşlarımı dinledim bir liman inşası için mühim olan üç nokta var, dediler. Birisi; proje emniyeti. İkincisi; inşaat emniyeti. Üçüncüsü de, sakın deniz emniyeti ve yine kendilerinin işhat ettikleri Bayındırlık Bakanlığı Liman Dairesi Reisi dedi ki? Bilhassa burada mühendis arkadaşlarım bulunduğu için onların yanında söylüyorum, Yüksek Mühendis Ahmet Çınar arkadaşımın iddiasına rağmen Zonguldak Limanı ne Amasya’ya, ne de Ereğli’ Limanına benzemektedir. Küçük limanlar, açık limandır, derindir. Hususiyetlerinde bütün mühendisler ittifak etmişlerdir. Nihayet Rıza Bey iki Bakan huzurunda, Hükümetin Huzurunda, Bayındırlık Bakanının huzurunda bu liman tamamen ayrı bir hususiyet taşımakta olduğunu açıklamıştır. Ben hâdiseyi bir kere daha teşrih edeceğim arkadaşlarım tenevvür etsinler; Bakanlıklar arasında bir komisyon toplanmış. Bu Bakanlıklar, Ulaştırma, Bayındırlık, Ekonomi ve Millî Savunmadır. Bunlar bu limanın kömür limanı olduğunda ittifak etmişler ve bunun yalnız kömür ihracına tahsis edileceğini zira Zonguldak’ın ayrı hinterlandı olmadığına göre bunun doğrudan doğruya hususiyeti dolayısıyla Ebank tarafından*

ihalesini o vakit doğru bulmuşlar. Bunun üzerine bunu halletmek üzere Bayındırlık Bakanlığı temsilcisinin başkanlığında Bakanlar arası teşkil edilmiş bir komisyon tarafından 32 firmaya proje yapma teklif edilmiş ve 16 sınıfın katî teklifi alınmıştır. Bunlar beyanında sözü geçen komisyon kararıyla altı ecnebi firma seçilmiş ve bunlara tam tafsilâtı ihtiva eden projeler yaptırılmıştır. Bu arada proje müsabakasına iştirak arzusu beyan eden iki yerli firmaya da iştirak imkânı verilmiş ve bu suretle bu iş, işin tetkikine sekiz firma tarafından başlanmıştır. Elde edilecek neticeyi, mukayeseyi bihakkın sağlamak üzere Amerika Hükümeti nezdinde müşavirlik yapmış olan bir ecnebi mütehassıs bu rivvezuda da müşavirlik yapmak üzere banka tarafından angaje edilmiştir. Müşavir firma Bakanlıklar arası komisyonla beraber 8 projeyi teker teker tetkik ettikten sonra bu projeleri Amerika'ya götürmek üzere istemiş ve 5 aylık bir müddetle projeler üzerinde çalıştıktan sonra vardığı neticeleri müfredatlı bir raporla Bakanlıklararası Komisyona tevdi etmiştir. Bu sekiz proje üzerinde müfredatlı esbabı mucibeyi havi bir tasnif yapıldıktan sonra bu sekiz projenin de tam olarak istenilen evsafıta olmadığı belirtilerek müşavir firma tarafından tavsiye edilmiş olan proje taslağı üzerinde yeniden müşavirliğin gösterdiği yol üzerinden nihai esaslara istinadetmek üzere tekrar eksiltmenin 6 firma arasında yapılması, pazarlık değil arkadaşlar, yukarda maruz komisyonca faydalı ve lüzumlu görülmüştür. Müşavir firmanın mütalâaları alınmak suretiyle buna ait taslaklar hazırlanmış ve bir ihale tarihi tesbit edilerek yukarıdaki tasnife tâbi 6 firmaya bildirilmiştir. Bunlardan biri, ihale tarihinden evvel, bu kabil işlere giremeyeceğini bildirmiştir ki, bu İngiliz firmasıdır. Buvaziyette geri kalan beş firmaya ait teklif eksiltme tarihinde Komisyona verilmiş ve bunların ilk tetkiki yapılmak üzere sıralanmasına geçilmiştir. Bu müşavir firma nihayet iki firma üzerinde bu işin bu müşavir eksiltmeye iştirak eden firmalar meyanında göstermiş oldukları tecrübe, açık deniz limanı olması dolayısıyla, iki firma tavsiye etmiştir. Müşavir firmanın noktâi nazarı yine Bakanlararası Komisyonca daha uygun görülerek ön plânda tavsiye edilen firma ile müzakereye girmek salâhiyetini Eti Bank îdare Meclisi tarafından Ereğli İşletmesine verilmiştir. Bu müzakere Mart 1949 ayında başlamış ve bu müzakerenin devam ettiği bir buçuk ay zarfında daimî surette Amerikan müşavir firmanın iştiraki ile cereyan etmiştir. Buna mukabil mukavele projesi yine son olarak toplanan Bakanlar arası Komisyonca ana hatlarıyla tasvip edilmiştir. İhale tutarının %

52 si kadar olan bir meblâğın ecnebi dövizi olarak ödenmesi icabetmektedir. Bu ödemenin % 70 i doğrudan doğruya Marshall Plânından, % 30 u da tiraj hakkından sağlanacaktır. Bütün bunlar olduktan ve konuşulduktan sonra benini yine içim rahat etmedi, geçen hafta Bayındırlık Bakanı huzuru ile Bayındırlık ve Eti Bank erkânı bir araya geldi, hâdiseyi bir kere daha elden geçirdik. Bayındırlık Bakanı arkadaşım da buradadırlar. Mütehassıslar bize dediler ki; ihale hakkında bu kadar titiz davranılır. Arkadaşımızın bir merakını izale için de bufiyat farkını arzedeyim. Ereğli limanındaki, taş fiyatı, tarama fiyatı şuradan farketmektedir. Ereğli Limanında kullanılan malzeme gemilerle doğrudan doğruya Bayındırlık Bakanlığına aittir. Bakanlık buradaki nütaahhitleri taşaron gibi kullanmaktadır. Zonguldak Limanını yapacak firma kim olursa olsun, malzemeyi kendi getirecek. Bu, maliyet unsuruna dâhil, birşeydir. Bu hususta kendisi mesuldür.. Sonra, diyorlar ki, bu limanın inşası için lâzım gelecek, gerek denizden kum ve saire çıkarmanın ve gerek dalgakıranlar için lüzumlu alet ve edevatın iki seneden evvel teminine imkân olmadığını da söylüyorlar. Halbuki liman ihale edilecek olan firmada bu malzeme halen hazır bulunmaktadır. Bu, 30 - 40 senelik eski liman inşaatıyla meşgul bir firma olduğu için Amerika'lı müşavire ve Bakanlar arası Komisyona ayrı bir teminat vermektedir. Arkadaşımın dediği doğrudur, eğer müddetle mukayyet olmasa idi. Ye 11 milyon kendilerinin söylediği iki dalgakıran taşının heyeti umumiyesinin bedeli 6 750 000 lira tutmaktadır. Eğer dedikleri gibi az bir fark olsa dedikleri firmanın, taşları bedava yapması lâzımgelir. Biliyorsunuz ki, mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda kömür ihracına başlanacaktır. Biz Türk firmalarına ve diğer firmalara bu işi ihale ederken müddetle de mukayyet bulunuyoruz. Kendi memleketim olan Gazianteb hattının ihalesinde fiyat fazla kırıldı diye ihaleyi yaptık. Cenabıhakkın izni ile münakaşa günü, münakaşanın birinici gününde imişiz gibi bugünden başlamak zorundayız. Yüksek Meclisin Eskişehir Barajı dolayısıjde şahit olduğu münakaşalar hatırımızdadır. Fiat hususunda emin olsunlar. En aşağı kendileri kadar titizim. Bu işin 1952 de bitmesi için daha başka yol yoktur. Sonra, bu işin bir hususiyeti de şudur; Zonguldak - Ereğli hattına gelince: Bu hat Adapazar'ına bağlanacaktır. Bütün bir hinterlandın hattıdır. Kömür nakil etmiye mahsus değildir. Fakat Zonguldak'ın ayrı bir hinterlandı yoktur. 2,5 milyon ton kömürün tahmil ve tahliyesi için yapılan bir limandır. Diğer sordukları, Çatalağzı santrali işidir. Yarın Karabük'e

10 bin kilovatlık bir cereyan verilecektir, kömürle edecek 24 bin; 20 bin kilovat da kömür havzası amenajman için, 44 bin kilovat eder, Kaldı ki, ve kendileri de bilirler ki elektrik tesisinin 1/3 i yedek işletme için hazır ve ayrı durur. Kömür yakma meselesinde, kriblesi alınmış kömür yakılmaktadır. İngilizler Karabük tesislerinde gecikmemiş olsalardı, havza bugünkü vaziyette olmaz ve sizdir ve 'benim istediğimiz gibi bu santral da olurdu. Çağlayık santrali 56 milyon Türk Lirasına mal olmaktadır. Sarıyer 110 milyona mal olmaktadır. Çağlayık'ın ihalesi sırasında Marshall Plânından daha çok ve daha çabuk istifademiz mevzuubahisti. Halbuki, İstanbul ve Ankara kısmı dolayısıyla, ihtisas sahibi olanlar, elektrik ihtiyacı dolayısıyla Sarıyer'in tercihine lüzum gösterdiler. Çünkü 1952 senesinde Çağlayık ihtiyaca kâfi gelmez diyorlar. Bunu tavsiye eden firmalar da dünyanın birinci sınıf elektrik işlerinde çalışmış ve mütaaddit mühendisleri olan, mütaaddit işlerde ihtisası olan bir mühendisler grubunun heyeti mecmuasıdır. Bir tek mühendisin politikası, kafası ile iş gören bir firma değildir. Yol hususunda söyledikleri şey; Çağlayık'ın etütleri devam edeceği için bu yoldan istifade edilecektir, sokağa atılmış bir para değildir. Sordum 800 bin lira değilmiş, benim söylediğim rakam doğruymuş, 590 bin lira imiş.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar; ben tâbiri hukukisiyle ve en hafif kelime ile Ahmet Çınar arkadaşımın zühul ettiğini ifade ediyorum. Memleketi 11 milyon lira zarara sokturacak ne bir Bakan mevcuttur, ne de benimle birlikte bu işle alâkalı bulunan Bayındırlık Bakanlığı mevcuttur, ne de müsteşarından son elemanına kadar Bakanlık mensubu mevcuttur; ne de şurada vazifesini bilen ve geceli gündüzlü çalışan bu arkadaşları milleti 10 milyon lira zarara sokuyor diye söyledikleri ifade doğrudur Arkadaşlar tenkit her zaman kıymetlidir. Fakat mükerreren söylüyorum; yalnız bir noktayı söylemedim, belki tecrübelerim Ahmet Çınar arkadaşını kadar değildir, fakat bu firma Amerikan Hükümeti tarafından da her türlü itimadı haiz ve 30 - 40 senedir liman işlerinde mutahassıs olarak tanınmaktadır. Çınar arkadaşımızın liman işlerinde tecrübeleri yoktur, limanı bu firmalara verdiğiniz takdirde bu iş şöyle olur, böyle olur diyorlar. Eğer böyle olsaydı orta mektep mezunu kimseler için iki, üç dersten mürekkep bir mühendis mektebi açılırdı. Garbin mühendislikte bize takaddüm eden ciheti şudur; her işte ihtisas sahibi olmak. Bu çaptaki, işler ancak ihtisas sahiplerine verilebilir

Arkadaşımız, bu memleketin on milyon lirası zarara uğrarsa hesabını sorarız diyorlar. Memleketin on milyon lira zarar ettiği, zaman evvelâ kendi kendime vicdanımdan sorarım. Ben kürsüye çıkıp, alını açık olarak bu işte zarar yoktur dediğim zaman kendilerinin yaptığı hesap budur, mütehassısların, teknisiyenlerin yaptığı hesap budur diyorum. Şimdi arkadaşlar hâdise şudur; Ahmet Çınar'ın bütün hesapları doğru, Bayındırlık Bakanlığının hesapları yanlıştır, Etibank Teknik Heyetinin hesapları yanlıştır, Amerikan mütehassis firmasının, Suare firmasının hesapları yanlıştır, bütün bu adamların heyeti umumiyeti Türk milletinin 11 milyon lirasını denize atıyorlar, yalnız Ahmet Çınar arkadaşım Türk milletinin 11 milyon lirasının nigehtarı. İcabederse Bayındırlık Bakanı arkadaşımız da buradadır, hesap vermeye hazırdırlar. Ahmet, Çınar arkadaşını, muhataplarının da en az kendileri kadar vatanperverlik hissine malik olduğuna emin olsunlar.” (8. Dönem 19. Cilt 83. Birleşim - Sayfa 276-279-281-282)

Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant'ın, canlı hayvan ihracı ve hayvan kaçakçılığı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Yunanistan’la yapılan ve 2.IV.1944 tarihinde imzalanan anlaşma mucibince bunlara bir milyon dolar kıymetinde sığır, manda, bir milyon dolar kıymetinde koyun ve 1,5 milyon dolar kıymetinde keçi ve oğlak 500 bin dolar kıymetinde kuzu ihraç etmek imkânı sağlanmıştır. Yalnız bu, imkân nispetinde ve bizim umumi ihraç müsaadesi verdiğimiz müddetçe tatbik edilebilecektir. Nitekim Yunanistan’a 500 bin dolarlık kuzu ihraç lisansı dolmuş olduğundan bugün Ticaret Bakanlığınca kuzu için bundan böyle lisans verilmeyecektir. Diğer memleketlere canlı hayvan ihraç rejimi nedir? Arkadaşımız da bilirler ki, bizim ihraç rejimimiz esasen üç sınıfa ayrılır. Anlaşmamız bulunmayan memleketlere ihracat dolar, İsviçre frangı veya Türk hesabına geçirilecek İngiliz lirası ile olur. ikincisi; sterlin sahasına yapılan, ihracattır. Bunda da 4.5.1945 tarihli Türkiye - Birleşik Krallık Ticaret ve Tediye Anlaşması hâkimdir. Üçüncüsü de anlaşmamız bulunan diğer memleketlere yapılan ihracattır ki bunlar damer’i anlaşmalar çerçevesi içinde yapılır. Biz 15 Temmuz talik ettiğimiz karar da eldeki mevcut rakamlara göre 300 000 baş koyun, 35 000 baş sığır, 5 000 baş da manda ihracına karar verdik. Bu ihracatın, hangi aylarda yapılması meselesine ihracata 15 Temmuz 1949 tarihinde başlanacak ve bütün ihracat 15

Aralık 1949 da sona erecektir. Geçmiş yıla ait olarak şunu arz edeyim ki; eğer biz geçmiş yılda 100 000 koyun ihraç etmese idik bu yüz bin koyun kışın şiddetinden ve yemsizlikten ölmeye mahkûm olacaktı, ihracatın fiyatla alâkası olmadığını arkadaşım da bilirler. Memleketimizde canlı hayvan ve et fiyatlarının yükselmesine mâni olmak için tedbirler alınmış mıdır, alınmışsa nedir? Demin de arz ettiğim gibi, ihracatın doğrudan doğruya fiyatlarla alâkası yoktur. Bununla beraber psikolojik tesirlerin izalesi için de tanzim satışları yaptık; bunu da yapmakta devam edeceğiz. Ege mıntıklarında hayvan kaçakçılığını önlemek için alınmış.. Kaçakçılık ile mücadele hususunda ilgili Bakanlıklar mümkün olanı yapmaktadırlar. Şurasını hatırlatmak isterim ki ihracat yasak olduğu müddetçe kaçakçılık şiddetlenmektedir. Kaçakçılık bugün azalmıştır.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın arkadaşımın sön ‘bir iki kelimesine cevap vermek isterim. Et, koyun fiyatlarının yükselmesi müstahsıla inikas etmiyor diyorlar. Kendilerine şunu tavsiye ederim: Kendi mıntıkları olan Ege mıntakasının koyun müstahsili ve Erzurum mıntakasındaki koyun müstahsili ile temas etsinler. Mesuliyeti siyasiyeye gelince; yapılan işlerin mesuliyeti siyasiye ve mesuliyeti vicdaniyesini daima taşıyorum. Bakan olarak şunu arz edeyim ki, takip ettiğim ihracat ve ithalât politikası neticesinde, geçen sene nihyetinde tediye muvazenemiz 100 milyon küsur fark göstermişken bu sene bu farkın 7 - 8 milyona düşürüldüğünü rakamlar ispat etmiştir. Bunlardan fahir duymuyorum. Vazifesini mümkün olduğu kadar yapan bir adamın vicdan huzuru içindedim.”*(8. Dönem 19. Cilt 83. Birleşim - Sayfa 260-261-263)

Manisa Milletvekili Yunus Muammer Al akant'ın, yağ ve peynir gibi mamullerin ihraç rejimi ve bu maddelerin dış piyasalarla olan fiyat farkları hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Birinci suallerine cevap: Sayın Milletvekilinin kendilerinin de bildikleri gibi sade yağ ve tereyağı, iç istihlâke ancak yettiği için, ihraç edilmemektedir. Peynir ihracı meselesine gelince: Bugün 10 bin tenekelik bir beyaz peynir ihraç kontenjanı ayrılmıştır. Senelik istihsalimiz 200 000 tenekedir. Bu 200 bin teneke beyaz peyniri istihlâk eden de Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerdir.*

Çünkü Anadolu'nun diğer yerlerinde herkes kendi peynirlerini yapar ve yer. Bununla beraber peynir fiyatlarımızın dünya fiyatlarına göre, yüksek oluşu ayırdığımız kontenjanı da temine medar olmamıştır. Kaşar peyniri; Bir miktar ihraç müsaadesi verilmişti. Fakat ihraç edilememektedir. Küçük ambalajlı peynirlerimizin ihracını teşvik dahi ediyoruz. Fakat bunlara kolaylıkla müşteri zuhur etmemektedir. Maalesef, ihracatçılara bizzat ifade ettiğim gibi bu mallarımız eski nefasetini kaybettiği için ihraç imkânlarını kaybetmişlerdir. İhraç imkânlarını sağlayacak şekilde bunların imalini ve nefasetini temin şayanı temennidir.

2.-Peynir âmillerinin mandıralardan mubayaa ettikleri koyun sütlerinin son üç senelik vasati fiyatları var mı, varsa nelerdir? Cevap: Tarım istatistiklerinden öğrendiğimize göre süt alım fiyatları 1945 yılında va-sati olarak kilosu 27, 1946 da 28,70/1948 de 55,20 dir. Yine İstatistik Umum Müdürlüğü'nün verdiği rakamlara göre 1948 yılında Trakya'da müs-tahsilin satış fiyatı 30,40, Manisa'da 49 ve Kars'da 32 kuruştur.

Soru: Bu maddelerin dış fiyatlarının memleketimiz fiyatına anormal tâbirlerini önlemek için alınan tedbirler var mıdır?

Cevap: Bidayette arzettiğim gibi iç piyasaya doğrudan doğruya müessir olacak miktardan çok daha az peynir ihracına müsaade ettik ve ihraç kontenjanı da tamamen kullanılmamıştır. Bu bakımdan bugün peynir fiyatlarında bir yükseklik mevcut ise bunun, dış piyasa ile alâkası yoktur.” (8. Dönem 19. Cilt 83. Birleşim - Sayfa 264)

Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar'ın, Zonguldak Limanı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Arkadaşlar, Emin Sazak arkadaşınım hakkı var. 30 sene geriye gidiyoruz doğru. Birinci Büyük Millet Meclisinde tevhide kuva vardı. İcra salâhiyeti teşriî kuvvet ile beraberdi. Fakat' onu da tamamen tatbik etmezlerdi. Bugün cereyan eden müzakerede bir ihale şartnamesi teknik safahatına kadar Büyük Millet Meclisine soruluyor. Neredeyse el kaldırmak suretiyle ihale yapılıyor, bu bakımdan 20 sene geriye gidiyoruz. Yani vaktiyle artırma ve Eksiltme Kanunu dolayısıyla işler yürümüyordu ve biliyorsunuz bu bankalar kuruldu. Bu bankalar kurulduğu zaman Artırma ve. Eksiltme Kanununun*

memleketin ihtiyacına kâfi gelmediği görüldü. Gerek 2805, gerek 3460 sayılı kanunlar mucibince bu büyük müesseselerin verecekleri işler, Artırma ve Eksiltme Kanunundan muaf tutuldu. Bunun sebebi birtakım taahhüt işlerine en ucuz fiyatla giren firmaların bu işlerde teminat yapturmalarına rağmen, memlekete yapmış olduğu zararların bu teminattan çok yüksek olmasıdır. Nitekim bu teminata irat kaydedilmesine rağmen Anteb Demiryolu hattının bugüne kadar yürümemiş olmasıdır. Teminat irat kaydedilmesine rağmen yapılmamış ve harekete gelmemiştir. Bunun ikinci acıklı misali de Eskişehir barajının manzarayıdır. üçüncü misal olarak Ağaçlı linyitlerinin işletilmesi mevzuunu arz ediyoruz. Bu işi en ucuz fiyatı teklif eden firmaya verelim, dedik. Yani Eti Bank işi bu firmaya yaptırmayı kararlaştırdı. Ertesi gün bu firmanın âtide temin edeceği istihkakına 150 bin liralık bir haciz kondu. Banka ne yapacağını, diyor, teminat mektubunu irat kaydedeceğim, ama bana Hazirana kadar işe başlanmasını söylemişsiniz, Eylül veya Teşrine kadar gecikecek ve kaydettiğimiz teminat da, linyit istihsali bakımından hiçbir fayda temin etmiyecektir. Bunu neden böyle yaptınız, deyince; ey Bakan diyorlar, defî mefasit, celbi menafiden efdaldır, kaidesine ayak uydurmaya mecburuz, diyor. Şimdi arkadaşlar, hâdisе hakikaten prensip bakımından mühimdir. Evvelâ kendi fikrimi arz edeyim, ondan sonrada hâdisе hakkında hâtıralarınızı canlandıracağım. Burdur Milletvekili Ahmet Çınar, bu liman inşaatı hakkında soruşturma yapılmasını iste inektedir. Ben şahsan bu soruşturmanın yapılmasını kendi görüşüm noktasından faydalı görmek fakat şahsan bunu faydalı bulmakla beraber, bu soruşturma, bizim iktisadi kalkınmamız ve bu gibi işler üzerinde yapacağı menfi tesirle Marshall Plânı mucibince memlekette sermaye emniyetinin, ecnebi sermayesinin münselip olacağını söylemek ve ondan sonra da hâdiseye Yüksek Heyetin dikkat nazarlarını çekmek isterim. Tabii takdir Yüksek Heyetindir. Evvelâ, hâdisenin kısaca bir hulâsasını yapayın: Geçen sefer de arzetmiş olduğum gibi Zonguldak limanı işleri doğrudan doğruya Ulaştırma, Bayındırlık Bakanlıkları ile Eti Bank ve Millî Savunma Bakanlıkları teşkilâtından mürekep bir komisyon tarafından, işin hususiyeti dolayısıyla doğrudan doğruya Eti Bank tarafından yapılması tensip edilmiştir. Yani bu Komisyon mesaileri neticesinde 32 firmadan teklif istemişlerdir. 32 firmadan sekiz firma bu teklife müspet cevap vermişler ve bu sekiz firmadan cevap geldiği zaman Amerika'nın en büyük firması olan Sonra müşavir olarak bunun tetkikma memur

etmişlerdir. Bu sekiz firmanın verdikleri cevaplar üç yönden nazarı itibara alınıyordu: Proje emniyeti, liman inşaatı emniyeti ve sakin deniz emniyeti, bu, limancılıkta hususi bir şeymiş. Proje emniyeti bakımından yapılan projelerin tecrübe lâboratuvarlarındaki geçirilmesi lazımmış. Vaziyet tetkik ediliyor ve bunlardan iki Türk firmasının bu işte kifayetsizliği tesbit ediliyor ve bu işin üç firmaya inhisarım teklif ediyor. Teknik heyet; buna rağmen, bu söylediklerim protokolle tesbit edilmiştir. Ulaştırma, Bayındırlık, Millî Savunma Bakanlıkları ve Eti Banktan mürekkep olan Komisyon işin daha geniş tutulması için mahdut münakaşaya 6 firmanın iştirak etmesi teklifinde bulunuyor. Altı firma münakaşaya iştirak ediyor bunların tekliflerini müşahit firma yeniden tetkik ediyor ve bunlardan tecrübesi dolayısıyla evvelâ "Holânda firması arkasından bir Fransız firmasına bu işin yaptırılması tavsiye ediliyor. Bizim mAmerikan firmasına, yaptırdığımız tetkikten anlıyorum ki, arkadaşımızın temas ettiği doğrudan doğruya bu işin bütçeden temin edilecek bir para ile yapılacağı noktasıdır. Halbuki bu doğrudan doğruya Marshall yardımı plânından temin edilen dış kredi dolayısıyla Marshall Plânından verilecek, kredinin emniyeti cihetindedir. Bunun üzerine Eti Bankın idare Meclisi tarafından tetkik ettiriyor ve firma ile anlaşım işe ait mukaveleyi parafe ediyor. Ondan sonra da sözlü soru mevzuu oluyor, idare Meclisi Reisi ile Eti Bank Banka Müdürü işi bana getiriyorlar. Ve biz işi buraya kadar getirdik, Meclis kürsüsündeki müzakereden ve saireden dolayı biz artık bu kabîl mukaveleleri imza edecek durumda değiliz diyorlar. O vaziyetteyiz ki, bizim yapacağımız şey, yarın bizi doğru veya yanlış herhangi bir müşkül durumlara sokabilir. Binaenaleyh ben de bu mukaveleyi imza edin diye herhangi bir şeyi empoze edecek durumda değilim. Benim için matlup olan, ister Eti Bank tarafından, isterse Bayındırlık Bakanlığı tarafından olsun, liman işinin derhal başlaması ve 1952 senesi zarfında bitmiş olmasıdır. Fiyat hususundaki mukayeseleri yapmışlardır. Müddet ve tecrübeleri bakımından herhangi bir Türk firması bu hususta ehliyet sahibi değildir diyorlar. Ereğli Limanının ecnebi firmasına verilmiş olması bir esas teşkil etmemiştir. Zonguldak Limanı gayet mühim olduğu için ecnebi firma lüzumlu bütün garantileri temin etmektedir. Ereğlideki yapılan ihale doğrudan doğruya bir kesene ihalesidir. Halbuki Zonguldak'taki ihale doğrudan doğruya ihtisas ve emniyet, teminat mukabili yapılan ihaledir. Eğer mevzuat, müsait olsaydı ben bugün vakit geçirmeyi nazarı itibara almayarak bu işin Bayındırlık

Bakanlığı tarafından yapılmasında hiçbir mahzur görmezdim. Fakat vaziyet öyle değildir. Bu işte benim Bakanlığıma bağlı olan Eti Bankın gerek burada oturan arkadaşlar, gerekse diğer teşkilâta çalışan bütün arkadaşlar en büyük hassasiyetle çalışmışlardır. Amerikan firması, bu işin bundan daha titiz bundan daha temiz bir şekilde ihzari mümkün olmadığı kanaatindedir. Binaenaleyh benim için bugün mevzuubahis olan Marshall Plânının ya tatbik edilmesi ya tatbik edilmemesidir. Ben şahsan dediğim gibi Marshall Plânının tatbik edilmemesi ve bu işin Soruşturma Komisyonuna gitmesine, tarihi mesuliyeti bu işe sebebiyet verenlere ait olmak şartıyla, taraftarım. Binaenaleyh arkadaşlardan ricamı; ellerini vicdanlarına koyup verecekleri kararda Marshall kredisinden istifade etmeyi düşünürken, bir taraftan da benim arzumu nazarı itibara almalarıdır. Verecekleri karar, ibu memlekette ya imar hareketi devam edecektir veyahut dükkânın kepenklerini indireceğiz ve rahat rahat içinde oturacağız.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Ahmet Bey, evvelâ prensip olarak şunu arzedeyim; ben teknisiyen değilim.. Teknisyenlerin yaptığı tetkikte onların bana verdikleri rakam, geçenlerde Sayın Bayındırlık Bakanı da söylediği gibi, Ereğli fiyatları..”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Ben size bugün tesbit edilen fiyatı söylüyorum, 8,45 kuruş. Bu 8 lira 45 kuruş da amortisman, sigorta ve nakliye dâhildir. öteki işe gelince; yani taramaya gelince: Zonguldak'ta 210 kuruş, Ereğli 76 kuruştur. Buna mukabil Ereğli işinde 76 kuruş dâhilinde 7 milyon 100 bin Türk lirasına malolacak teçhizat mevcuttur. 76 kuruşa verildiği takdirde Hükümetin buna 7 milyon Türk lirası mukabili teçhizat. mubayaa bedeli eklemesi icabedecektir.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Bu gibi müzakerelerde, yani iki firma arasındaki müzakere, sizin sözlü soru vermenizden evvel başlayan müzakerelerde, iki firma arasında bir pazarlık ve fiyat kırma mevzuubahis idi. Vaktiyle, yani sizin sözlü sorunuzdan evvel başlayan müzakerelerde iki milyon lira bir fiyat tenzilatı olmuştu. Bu, sözlü soru ile ilgili bir dâva değildir. Dâva, beş, on kuruş dâvası değildir. Yüksek Mecliste, Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak arzedeyim ki; büyük bir itminan ile arzedeyim ki, bu müessesenin mukavelesi en ince ve en*

hurda teferruatına kadar tetkik edilmiş, hesap edilmiştir. İmzasız mektuplara inanmamamız lâzımdır. Bu iş bütün teferruatına kadar iyiden iyiye hesap edilmiştir. Bunu bu şekilde bilmenizi arzu ederim. Bana dediler ki, bu mukavele feshedildiği takdirde bu işin arkasında olan bir firma şurada burada bu işi üzerine alacağını söylüyor, dediler. Ben bütün bunlara rağmen, sarih olarak, tam bir itminan için bu arkadaşların vazifesini yaptığına inanıyorum, bu bakımdan bu mukavelenin imzasında fayda olduğuna kanaat getiriyorum. Fakat kendi şahsi isteğimle bu soruşturmanın açılmasını, istiyorum. İngiliz Dizbağı nişanında şöyle bir ibare yazılıdır; «Suizan edenler utansın. Ben diyorum ki, suizan edenler utanacaklardır, soruşturmayı açalım.»

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Marshall plânında iki safha vardır, biri dış finansman otelci de iç finansmandır. Bu firmalara dış finansmanı bakımından para veriliyor, ve firmalar malzeme getiriyorlar.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Bu iş o bakımdan baltalanmış değil, şu bakımdan baltalanmıştır. Halen mevcut ve Marşal plânının tahakkuk ettirilmesi yolunda teşekkül etmiş firmalar yoktur, dışarıdan malzeme getirecek firmalar yoktur. Binaenaleyh biz bunu, arkadaşlarımızın istediği ve dilediği tarzda, firmalara vermeye kalktık mı 2-2,5 sene bu malzemenin teslimi için vakit geçecektir. Kaldığı bizim firmalarımız, ekarte ettiğimiz iki üç firma, liman hususunda yaptığımız laboratuvar tecrübeleri göstermiştir ki bu işlerde şayanı tevdi firma değildir. Bu ihtisas işidir. Ben arkadaşlarıma itimat ediyorum, bu hususta bunların verdiği teminat beni tatmin etmiştir. “*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Evvelâ şu ciheti kendilerine aizedeyim ki bir çıkmaza sürüklenmiş vaziyet yoktur, iş bugüne kadar talik edilmemiştir, tetkik edilmiştir. Ancak 15 gündür talik ediliyor. Banka bu sözlü sorular münasebetiyle bunu 15 gündür talik etmektedir. Bundan evvel tetkik safhasını geçirmiştir. Biliyorsunuz, bu iş benim zamanımda başlamamıştır, Cavit Ekin arkadaşım zamanında başladı. Ben geldim gördüm ki; iş yolundadır, titizlikle üzerinde durulmaktadır. Arzettiğim gibi bu işin gecikmesi yoktur, yalnız sözlü sorular münasebetiyle parafe edildiği halde 15 gün kadar tehir edilmiştir. Sözlü sorudan*

sonra da bu iş imzalanmış değildir. Yani ortada gecikmiş bir vaziyet yoktur.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“ *Efendim; evvelâ Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar’a hatırlatayım ki, bir tane firma, bunun ismini söylemekte mahzur yoktur, telgraf çekti, ve mevzuu tetkik etmeden bir milyon kıranın dedi, bu firma yol yapı firmasıdır. Ondan sonra çıkan bir firma daha var, ismini kendilerine koridorda arzedeabilirim. Binaenaleyh bu mevzuda da ben muğlak lâf söylemiş değilim. ikincisi, benim Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı vazifesini ifa etmem, bağlı bulunduğum Parti Grubunun itimadına bağlıdır ve onların benim çalışmama göre verecekleri reylere bağlıdır. Arkadaşlar; bu Zonguldak Limanı meselesinde bugün mümkün olsa hakikaten Bayındırlık Bakanlığına geçmesinde ben zerre kadar mahzur görmem. Fakat demin de arzettiğim gibi vaziyet bu şekildedir, bugünkü mevzuat buna müsait değildir. Ahmet Ali Çınar arkadaşım, bana diyor ki Eti Banka niçin emir vermiyorsunuz? Bu bir de mânevi tazyiktir. Memurlara tazyiki yapacak kıratta adam değilim. Onlar vazifelerini yapmıştır. Mukaveleyi parafe ettikleri halde tutmaktadırlar. Mânevi tazyik yapmak mutadım değildir. Yalnız haklı gördüğüm meselede kendi davam gibi müdafaa ederim. Bugün onlar karşımızda 6 durumdadırlar. Arkadaşlar; Meclisin soruşturma açmasını ben istiyorum.”(8. Dönem 19. Cilt 87. Birleşim - Sayfa 450-452-453-457)*

Bolu Milletvekili İhsan Yalçın'ın, tiftik mahsulümüzün durumu hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Memleketimizdeki tiftik istihsal miktarı senede 5 000 tondur. Bu 5 000 tondan 1500 tonunu Sümerbank, 500 tonunu da diğer hususi fabrikalar istihlâk etmektedir. Avrupa’da ince elyafın fabrikasyonu suretiyle tiftiğe rekabet edilmektedir. Biz, yaptığımız tetkikata göre Sümerbankın mevcut tezgâhlarına ilâve edilmek üzere hususi tezgâh getirtmek ve memlekette tiftiğin istihsal kapasitesini artırmak istiyoruz. Bir tiftik fabrikası kurma işi : Memleketteki tiftik istihsali 5 000 ton olduğuna ve fire vermek suretiyle 3500 ton kadar tahmin edildiğine ve bir tiftik fabrikası da aşağı yukarı 27 milyon liraya malolacağı hesap edildiğine göre müstakil bir fabrika kurmak düşünülmüyor. Buna mukabil elimizdeki mevcut fabrikaların tiftik*

işleme kapasitesini artıracamız. Almanya ile son zamanlarda gelişen münasebetlerimizde harbden evvelki seviyeye erişerek eski tiftik satış derecesine gelmesi için elimizden gelen gayreti sarfediyoruz. Suallerin üçüncüsüne de cevabım şudur: Diğer yerlerde istihsal edilen, tiftik, istihlâkinin azalması bilhassa ince elyafın buna rekabeti dolayısıyla kendiliğinden düşmektedir. Biz müstahsili korumak için elimizdeki mevcut tezgâhları artırma yoluna gidiyoruz.’’

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, pahalılık mevzuu dolayısıyla Sayın Senihi Yürüten’in sorduğu soruların iki safhası vardır: Hakikaten hayat pahalılığı kendisini bilhassa dar ve mahdut gelirli kişiler üzerinde fazlasıyla hissettirmektedir. Bunun belediyeye mütaatlik kısımları hususunda belediyelere Millî Korunma Kanununa istinaden salâhiyetleri derhal verdik ve tatbik ediyoruz. Diğer kısmı uzun vadeli olan kısım. O da istihsali artırmaya taallük ediyor. İstihsali artırmak ve bu suretle fazla istihsalden mütevellit kazançlardır. Kendilerini dinledikten sonra lâzımgelen cevabı vereceğim.”*(8. Dönem 19. Cilt 96. Birleşim - Sayfa 1050)

İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten’in, hayat pahalılığı ve geçici zorluğu hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Sayın Senihi Yürüten arkadaşımız pahalılığa ait sözlerine başlarken bir kere benim beyanatımdan bahsettiler, fakat tam söylemediler. Mizah gazetelerinden okumuş olsa gerektir. Çünkü ben o vakit demiştim ki, hayat pahalılığı, üzerinde tedricen muvaffak olacak bir mevzudur, mucize gibi 24 saatte inmez. Bunu bir Devlet adamı olarak efkârı umumiyeye anlatmayı bir vicdan borcu telâkki ediyorum. Hayat pahalılığı ile mücadele edilir, bir taraftan da hayat ucuzlar diğer taraftan da bu milletin hayat standardı yükselerek bu suretle yaşama nivosu teessüs eder. Kendilerine birşey söyleyeyim, Adana seyahatine çıkmadan daha evvel başka intibada imişler, bana Ankara sebze toptancıları şunu söyledi: Senihi Yürüten dolaştı ve bize dedi ki, istihsal bölgesiyle istihlâk bölgeleri arasında esaslı bir fiyat farkı yoktur, iki kalem zerzevattan gayri. Şimdiki beyanatlarının son kısmından anladım ki, talep ettikleri dokuz şeyden 5 tanesi Ulaştırma Bakanlığını, iki tanesi Tarım Bakanlığını iki tanesi de Ticaret Bakanlığını ilgilendirmektedir. Ulaştırma Bakanı arkadaşım kendisine*

sözlü soru sorulduğu takdirde elbette bu hususta cevaplarını bildirirler. Fakat dedikleri şeyler hususunda daha Senihi Yürüten sözlü sorusunu sormadan Ulaştırma Bakanı arkadaşım tasarımı hazırlamış, Hükümete getiriyordu. Hükümet, diyorlar hayat ucuzluğu ile meşgul olmuyor. Hükümet hem hayat ucuzluğu, hem de müstahsili hem de müstehliki düşündüğü için bu sene Toprak Mahsulleri Ofisi bir taraftan köylüye fazla para geçsin diye primi 26 kuruşa çıkarmış diğer taraftan İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde halk istifade etsin, ucuz ekmek yesin diye 23 milyon açık vermişin. Bir taraftan istihsali artırmak diğer taraftan müstehliki korumak için kömür fiyatlarında yükseltme yapmamış ve 20 milyon lira açık vermiştir. Dünyanın hiçbir yerinde kömür bizdeki kadar ucuz değildir. Hayat pahalılığından bahsederken arkadaşımız işi esaslı tetkik ederse görür ki, iş yine benim dediğim dâvaya dayanıyor, istihsalimiz az olduğu için yan müstahsil az miktarda istihsal yaptığı için iddiamıza rağmen nakil vasıtalarımızın tarifesi de dünyanın her yerindeki münakale vasıtaları tarifelerinden ucuz olduğu halde malımız her yerden daha pahalı satılmaktadır. Bunun sebebi istihsalimiz azdır. Müstahsilin eline geçen az olduğu için pahalı oluyor. Buna çare olmak üzere Ticaret Bakanlığını ilk ele aldığım zaman söyledim, ilk ele aldığım ve yapacağım şey şudur: İstihsal kooperatifleri kurmak, istihsal kooperatiflerini verimli bir hal o koymak suretiyle istihsali artırmak.. Ondan sonra istihlâk kooperatifleri tesisi suretiyle müstehlikleri bu müessese etrafında alakadar kılmak ve nihayet bu her iki kooperatif sistemlerini birbiriyle temasa geçirerek istihsal ve istihlâk düzenini tesis etmektir. Bakan olduğum gün bu yolda yürüdüm, etüdünü yapıyorum. Hattâ buğday istihsal kooperatifi bizim için hayati ehemmiyeti haizdir. Bu kooperatifi kurduğumuz gün. bugünkü toprak ofisin yükü azalacak ve yalnız tanzim satışlarıyla iktifa edecektir. Bu, ele aldığım en mühim bir mevzudur. Arkadaşımın dondurulmuş et hususunda verdikleri malûmattan daha fazlasını biliyorum. Fakat acaba kendileri bu memlekette ne kadar buzhane ve frigo firik tesisatı lâzım olduğunu biliyorlar mı? Biz bütün bunlar üzerinde etüdlerimizi yaptık. Bu günlerde Erzurum dan bağliyerek buz tesisatı ile hayvanların dondurularak memlekete sevki için Marşal planındaki tahsisat kabul; edilmeden, bu işe şimdiden başlıyoruz.”

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS
(Gaziantep) “Siz de soru sorduğunuz zaman ayrıca size de cevap

veririm. Arkadaşımın dediği belediyelerin birbirleriyle temas meselesine gelince; bunu belediyelerin temas noktasında değil belediyelerin bizatihi karşılıklarına çıkan kabzımallar noktasından tetkik etmek lâzımdır. Bu da birden kaldırılacak bir dâva değildir. Bu sefer Kartal'da sebzeçiler, Tarım Bakanını karşılayarak, kabzımalları kaldırmayınız diye rica etmişlerdir. Binaen aleyh bir müesseseyi kaldırırken bunun kalkmasından doğacak zararları da önleyici tedbirler almak, zaruridir ve bunu alacağız. Bir taraftan palyatif tedbirler alırken bir taraftan da bundan doğacak ziyarı önleyici tedbirler almak lüzumuna kaniiz.” (8. Dönem 19. Cilt 96. Birleşim - Sayfa 1053-1054)

Ordu Milletvekili Arif Hikmet Onat'ın, 1949-1950 mahsul sayılı ihraç rejimi hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim; 1949-1950 ihracat rejimini tesbit için, muhterem arkadaşlarımın da haberdar olduğu veçhile, Türkiye'nin muhtelif bölgelerindeki ihracat ve ithalât birliklerinin mütehasıslarını topladık ve mütalâalarını aldık. Geçmiş yıllardaki ithalât ve ihracat işlerimizde aksak taraflar varsa, üzerinde müspet ve menfi tesirlerini tetkik ettik, ondan sonra da alâkadar Bakanlıklar mümessillerinden mürekkep bir heyet topladık, bu heyet raporlarını hazırladı ve bana getirdi. İhracat mevsiminden evvel varılması lâzımgelen neticeyi Hükümete arzedeceğim. Takasın kalkıp kalkmaması hususunda muhtelif görüşler hâsıl oldu. Bu yönden de iş, esaslı surette tetkik edilip, memleketin menfaatine en uygun tarzda bir karar olarak çıkması için uğraşıyoruz. Bugün için verilmiş bir karar yoktur.” (8. Dönem 20. Cilt 102. Birleşim - Sayfa 316)

Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özçoban'ın, işsizliğe karşı ne gibi tedbirler alındığı hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, bu sözlü soru benim Ekonomi ve Ticaret Bakanı olduğum zaman verildiği için ben cevap veriyorum. Afyon Karahisar mıntıkasında da, diğer mıntıklarımızda olduğu gibi, memleketin verimine, istihsal kabiliyetine göre tesislerin yapılp yapılamayacağı hususunda memlekette umumi bir etüd yapılmaya başlanmıştı. Devletçe iktisadi bir plân hazırlanıyor, bu meyanda Afyon Karahisar da nazarı itibara alınmıştı, ona göre birşey yapmak

imkânı Ticaret ve Ekonomi Bakanlığı tarafından araştırılmaktadır.”
(8. Dönem 20. Cilt 105. Birleşim - Sayfa 610)

Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özçoban'ın, Ziraat Bankası tarafından çiftçiye yapılmakta olan kredinin dağıtılma usulü hakkında sorusuna cevabı:

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim, bu sözlü soru Bakanlığım zamanında hazırlanmış olduğu için arz ediyorum.

Birinci soruya cevap: Ziraat Bankası bölgelerinde bulunan çiftçilere zirai kredilere tevzi sırasında küçük çiftçi ihtiyacını birinci planda göz önünde tutarak evvel emirde bankadan aldıkları kredileri ödeyen müstahsılları kredilemekte ve yeniden borç isteyen müstahsılların ihtiyacını ancak kaynak ve imkanların müsadesi nispetinde karşılamaktadır.

İkinci soruya cevabım: kredi isteyen çiftçiler bankaya yıllık istihsal durumlarını kredi ihtiyaçlarını açıklayan bir beyanname ile müracaat etmektedirler. Bu beyannameler matbudur. Boş yerlerini ihtiyaçlarına göre doldururlar. Beyannamenin sıhattini ihtiyar heyetine tasdik ettirerek bankaya iade ederler. Tatbikatta bu beyannamede durumun köy veya mahalleleri çiftçileri ihtiyaçları tanzim edilmekte olduğu gibi bir köy veya mahallelinin borçlarındaki ihtiyaçları birkaç çiftçi tarafından da tanzim ve tasdik ettirilmektedir, bankaya verilmektedir. Bankanın sarahiyetli memurları bu beyannameler üzerinde ziraat sahalarının gerektirdiği kredi miktarını ödeme güçlerini banka kaynaklarını göz önünde tutarak tetkiklerde bulunur ve beyanname veren bu çiftçilerden her birine bu bakımlardan açabileceği kredi miktarını; geçen yıl aldıkları kredi ile mukayese ve tebaruz ettirerek beyannamenin hususi sütununa kaydeder. Yani verilecek kredi miktarı doğrudan doğruya banka yetkilileri tarafından tesbit ve beyannameye devredilir ve altında bu yetkililerce imza olunur.

Üçüncü soruya cevabım: Kredi isteği beyannamelrinin tanziminde muhtarların şahsen bir rolleri yoktur. Yalnız ziraat bankasına müstahsıllar tarafından tevdi edilecek kredi istek beyannameleri mündericatu doğru ise ihtiyar heyeti halinde tasdik ile mükelleftirler..ler bakımından sdik etmekteirtanbii olarak bu

beyannamelerde sıhhatine kani oldukları malumatı tasdik etmektedirler.İhtiyar heyetinin bu tastiki beyannayeyi veren çiftçilerin o köy veya mahallede ikamet ettiğine verdikleri malumatın doğru olduğuna ve istedikleri krediyi zirai ihtiyaçlarına sarf edeceklerine matuf bulunmaktadır. İhtiyar heyetleri kanuni selahiyetler ve kendilerine teveccüh etmesi muhtemel mesuliyet.”

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim; bir noktanın açıklanmasında fayda gördüm. Müessesenin ismi soru arzetmek müessesesi değildir. Kendilerini tatmin için Bakanlık lâzımgelen ehemmiyeti vermiş ve el koymuştur. Kendileri hukukçu oldukları için benden iyi bilirler ki; karı koca mal ayrılığı vardır, bunu nazara almayan Ziraat Bankası Müdürü mesul olur. Binaenaleyh, Ziraat Bankası memurunun, karısının malını tasarruf hususunda, mahkemedan müsaade almadan ipotek yapmış olması bir usulsüzlüktür. Ben, işleri ne Demokrat Parti, cephesinden, ne de Halk Partisi cephesinden tetkik ediyorum. Doğrudan doğruya köylü cephesinden tetkik ediyorum. Halk Partisine mensup yüzlerce vatandaş köylünün bu (hususla şikâyeti vardır. Bunu, bu şikâyetleri, Halk Partisi bakımından değil, plasman imkânlarının ve kanuna uyar vaziyetin icabı olarak tetkik etmişizdir. Binaenaleyh müracaat üzerine bir kayda tâbi olmadan hâdiseyi sonuna kadar götürdüm. İkinci tezkereyi de ek olarak yazıyorum. Yazım bir teyit tezkeresi de değildir; arkası ne oldu diye soruyorum, köylü parasız kalmasın diye.”(8. Dönem 20. Cilt 105. Birleşim - Sayfa 619-620-621)

Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant'ın, tütünlere konulan fiyatlarla % 5 ler'den biriken 30 milyon liranın durumu ve hangi bölge tütünlerinin kalite itibariyle düşük olduğu ve bu yıl rekoltenin tahmini miktarı hakkında sorusuna cevabı:

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“Efendim, İçtüzüğün muayyen maddesine istinaden söz istedim. Çünkü sayın Alakant Tekel Bakanına direktif verirken beni de telmih buyurdular. Ben gerek bu kürsüden gerek dışarda, işgal ettiğim mevkiin icabı vazifenin neticesi ne olursa olsun söylediğim sözlerin memleket piyasasında doğuracağı tesirleri bilerek konuşmuş, konuşan ve konuşacak olan bir arkadaşımızın ve o vakit bâzı maddeler için lüks tâbirini şöyle kullandım: Bizim üzüm, fındık, tütün gibi bâzı maddelerimizi lüks diye satın almıyorlar ve bize diyorlar ki, bize bu

*maddeleri satabilmeniz için bizim de size, sizin lüks telâkki ettiğiniz bâzı fabrikasyonları satmamız icabeder. O zamanki bâzı neşriyata karşı; piyasada niçin buzdolabı vardır, niçin kadın ruju vardır, niçin viski geliyor? Dendiği zaman söylediğim sözlerdir, sebebi budur. Hükümet tütün meselesinde öyle uğraşmaktadır ki, bir buçuk sene evvel Birleşmiş Milletler Avrupa Teşkilâtında; İngiltere'ye yalnız 2 milyon kilo tütün sattığımız halde bu sene yalnız İngilizlere 7 milyon kilo tütün satılacaktır. Biz 15 gün sonra ne olacağı kehanetinde bulunan değil, geçmişteki aldığımız tedbirlerle halihazırda ne yapmak zaruretinde olduğumuzu düşünerek, ona göre tedbirler alan insanlarız. Bundan sonraki piyasa da bakalım, ne gösterecektir, mâruzâtım bundan ibarettir.”*88. Dönem 22. Cilt 22. Birleşim - Sayfa 461-4629

Turizme Mütâallik tasarıların geçici bir Komisyonda görüşülmesi hakkında sözler:

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Arkadaşlar, Hükümet olarak, Turizm mevzuuna büyük ehemmiyet vermekteyiz. Arazi Vergisi Kanununun üçüncü maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısı, Bina Vergisi Kanunun dördüncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı, İktisadi Buhran Vergisi Kanununun birinci maddesine bir fıkra eklenmesine dair Kanun tasarısı, Turizm Müesseselerini Teşvik Kanun tasarısı ki, bunların heyeti umumiyesi, turizmi alâkadar eden mevzulardır. Bu kanun tasarılarını bu devrede çıkarmak zarureti vardır, memleketimizin menfaati bunu icap ettirmektedir. İçişleri, Ticaret, Maliye ve Bütçe Komisyonlarından üçer üye alınmak suretiyle kurulacak Geçici Komisyonda bu kanunun tasarılarının görüşülmesini heyeti celilenizin kabul etmesini istirham ederim.* (8. Dönem 25. Cilt 61. Birleşim - Sayfa 222)

5.4.7.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Ankara Üniversitesi 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

“Üniverstenin muhtariyeti hakkında ben de bu kürsüden selâmladım. Muhtar olması hakkındaki kanun lâyihasına ben de rey atanlardanım.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Sayın arkadaşlar; ben çok konuşacak değilim. Üniverstenin muhtariyeti hakkında ben de bu*

kürsüden selâmladım. Muhtar olması hakkındaki kanun lâyihasına ben de rey atanlardanım. Fakat bu kürsüden bir şeyi tekrar hatırlatmağı, kanunun sarahatine rağmen, faydalı görüyorum. Üniversitelerimiz muhtardır. Yani hiç bir Vekâlete bağlı değildir. Fakat bu muhtariyetin hududunun bir şartla mukayyet olduğunu bu kürsüden bir kere daha belirtmeğı faydalı bulurum. O da bugünkü Türk milletinin nizamını, korumanın her idari makamda olduğu ka-dar ilmî makamın da vazifesi olduğunu burada hatırlatmak isterim. Binaenaleyh, bu muhtariyet ancak Türk milliyetçiliğinin hudutlariyle çerçevelenmiştir. Bu hudutların dışında herhangi bir (muhtar) namı altında sağdan ve soldan gelecek herhangi bir harekete karşı muhtar üniversitelerin cemiyetin nizamının birer nige-h-bânu olduğunu söyleyerek kürsüden iniyorum. Efendim, Isariyer akademik kanunu çıktıktan sonra profesörlerin tâyini dolayısıyla, işittiğime göre, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri Profesörlüğünden ayrılıp ta tekrar buralara avdet vaziyetinde olanlara tatbikatta ihtilâf vâki olduğu söyleniyor. Böyle bir tatbikat ayrılığında Bakanlığın haberi var mıdır ve böyle bir tatbikat ayrılığı var mıdır? Türk Cemiyetinin üç dayanağı vardır: Türk ailesi, Türk Devleti, Türk vicdan hürriyeti. Bunun heyeti mecmuası bugünkü Türk Cemiyetinin nizamını teşkil etmektedir. Binaenaleyh tarihten ibret alalım. Başka memleketlerden, başka sistemler dâhilinde, yapılacak propogandalara bu memlekette yol verirse, biz de bu yolda yürürsek yarın Türk Cemiyeti yoktur. Binaenaleyh bu yolda atılacak adımları önlemek, herkesin olduğu kadar, muhtar Türk üniversitesinin de vazifesidir.”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 105-110-117)

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğünün 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Benden evvelki hatip arkadaşımız Anadolu Ajansına verilen 600 bin lira tahsisatın; Anadolu Ajansının vazifesini lâyikiyle yapmaması dolayısıyla, tayyını teklif ediyorlar. Anadolu Ajansının vazifesini, Avrupa ajansları kadar, hattâ onların yarısı kadar yapmadığı muhakkaktır. Fakat bir müessesenin omuzlarına yükletilmiş olan vazifeyi yapamamasından dolayı o müessesenin hemen kaldırılmasına teşebbüsten ziyade onun ıslahına gitmek, vazifesini yapabilmesi için icabeden yola ‘şevketmek ve o yola ulaştırmak lâzımdır. Bilhassa bizim Anadolumuz gibi yerli gazetelerin havadis alamama vaziyetinde olduğu yerlerde, Anadolu

ajansının, Avrupa'dan gelen ajansları yayma vazifesini deruhde ederek, yerli gazetelere havadis verme bakımından, bilhassa bu memleketin havadis bekleyen köşeleri bakımından lüzumlu olduğuna kaniim. Bugün Anadolunun uzak köşelerine İstanbul Matbuatı 3 - 4 günde, Ulus Gazetesi 1,5 - 2 günde gittiğine ve bir arkadaşımın dediği gibi, bu tevzi işinin muntazam ifa edilmediğine göre, bilhassa Avrupai mânada bizde gazete bayiliği bulunmadığına göre, Ana-dolu Ajansının Meclis Bütçe müzakerelerini nazarı itibara alarak kendi kendini ıslah etmesi ve onun murakıba vaziyetinde olan Hükümetin de Ajansa daha iyi bir çalışma veçhesi vermesi lüzumuna kaniim. Matbuat Kanunu meselesine gelince; hakikaten bu demokratik gelişmede matbuat son zamanlarda memlekete karşı olan vazifesini bilhakkın yapmıştır. İstanbul'da Sıkıyönetimin kalk-ması dolayısıyla gazetecilerin bir araya gelip verdikleri kararın Matbuat âlemi için bir fahir mevzuu olduğu kadar, memleket efkârı umumiyesi bakımından da bir şükran mevzuudur. Bununla beraber Matbuat Kanununda bir sistemin yeniden tesisi zarureti vardır. Matbuat Kanunu efkârı umumiycyi temsil ettiğine göre, bunun doğrudan doğruya memlekette efkârı umumiyei temsil ettiğine göre, bunun doğrudan doğruya memlekete, efkârı umumiyeeye aksettirmesi bakımından onun bu inikasını bertaraf etmek zarureti vardır. Bu hususta o kanunda hükümler varsa bertaraf edilmelidir. Fakat diğer taraftan tıpkı şahısların hususi münasebatında olduğu gibi, şahıs ile gazete münasebeti bakımından da şahısların gazetelere karşı olan hukukunu ayarlama zarureti vardır. Ben şahsan bunu ayarlama zarureti vardır. Ben şahsan bu günkü matbuatın muhakeme tarzına göre bu vazifeyi lâyıki ile gördüğüne kani değilim. Kanun tasarısı yapıldığı zaman bilhassa matbuat jürisi yapılmasını ve cezai yollardan ziyade hukuki tazminatın bilhassa Anglosakson memleketlerinde olduğu gibi, bizde de göz önünde tutulması zaruretinde ısrar ediyorum. Çünkü son zamanlarda çıkan bir dergi bu hususta buna ayrıca delil olmuştur. Bu derginin bu kürsüden ismini söylemeyeceğim. Bu dergide bilfarz C. H.Partisi İdare Heyetinde bulunan bir arkadaşın komünist olduğunu efkârı umumiyeeye arz ederim gibi bir fikra vardır. Kendi kendime, eski bir hâkim sıfatiyle düşündüm. Bu, mahkemeye gelse unsuru cürmi yoktur, fakat her hangi bir Avrupa jürisinde, memleketin siyasi bünyesine kastederek bir siyasi teşekküle böyle bir isnatta bulunması onun hukuki tazminat bakımından mahkûm olması zarureti tabiidir. Bahusus komünistlik gibi ağır bir suçtu isnat ettiği bir arkadaş ki,

Atatürk'ün nutkunda takdirini kazandığı anlaşılan bir arkadaş hakkında, bu gibi şantaj mecmualarında çıkacak yazılara karşı bir matbuat jürisi kurulması ve jüride hukuki ve şahsi tazminata yüksek hadlerin çizilmesi lâzımdır. Bu bakımdan bendenizin mâruzâtım, parça parça, madde madde değil Matbuat Kanununun yeni baştan ele alın-ması ve tam olarak matbuat hukuku korunurken şahsi hukukun da korunması ve diğer taraftan Anadolu Ajansının memleketin bünyesine ve ihtiyacına göre ıslah edilmesidir. Mâruzâtım bundan ibarettir.” 8. Dönem 8. Cilt 24. Birleşim - Sayfa 397:398

Üniversiteler Kimya şubesinden mezun olanlar hakkında Milli Eğitim ve Ekonomi Bakanlıklarından olan sorusu münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, kimyagerler hakkında Ekonomi Bakanı lâzım gelen izahatı verdi, kendilerine arzi teşekkür ederim. Fakat daha ziyade, memlekette kimya sanayii kuruluncaya kadar, ortalıkta bir realite mevcuttur, bugün kimyagerler cemiyetinin iddiasına göre 1000 kimyagerden 300 ü açıktadır. Millî Eğitim Bakanlığı Üniversite tahsili hususunda ne düşünüyor? Gelecek hafta bu hususta bizi tenvir ederse. Memlekette doktorlar, eczacılar bugün bir kurs geçirdikten sonra kimyager olabiliyorlar, halbuki buna mukabil kimyagerler bir eczane açamıyorlar. Arada bir nispetsizlik, bir müsavatsızlık vardır. Bu hususlar hakkında Millî Eğitim Bakanlığı ne düşünüyor? Gelecek Çarşamba bizi tenvir ederlerse ben de sözümlü söylerim.”

Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas'ın, Üniversiteler Kimya Şubesinden mezun olanlar hakkındaki sorusuna Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'in sözlü cevabı.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi kimya mühendisliği şubesinden her yıl üç devrede Mart-Haziran - Eylül olmak üzere ortalama 40 - 50 genç mezun olmaktadır. Ayrıca bu yıldan itibaren Ankara Üniversitesi Kimya Enstitüsü de mezun verecektir. Bu gün için memleketimizde kimya mühendisleri iş bulmak hususunda sıkıntı çekmekte-dirler. Bu elemanlar için çalışma, safhası olan fabrikalarımızın kadroları dolmuştur. Bu yüz-den birçok şikâyetler olmaktadır. Bu duruma göre kimya Enstitüsünden me-zun olanlar ihtiyaçtan fazla demektir. Millî Eğitim ve Ekonomi Bakanlarından şu noktaları sözlü olarak cevaplandırmasını rica ederim.

1.-Kimya şubesinden şimdiye kadar me-zun olanlar hakkında ne gibi tedbirler alınmıştır?

2.-Bundan sonra mezun olacaklar için ne düşünülmektedir'. (Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas'' (8. Dönem 10. Cilt 38. Birleşim - Sayfa 21-98)

Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Atadan'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair Kanun münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, ben, bu tasarı geldiği zaman, hattâ müzakeresiz geçeceğini zannediyordum. Fakat bir takrir bu tasarının reddini, bir takrir de verilecek bu miktarın tenzilini istemektedir. Arkadaşlar, söylemeye hacet yok ki, bu memleketin mükellefi hakikaten ağır vergi yükü altındadır. Yine söylemeye hacet yoktur ki, bu memleketin hayat standardı bin lirayı kolay, kolay kaldırır bir miktar değildir. Fakat yine hatırlarda olmak lâzımdır ki, Atatürk bu memlekete, istiklâlini vermiştir, yine hatırlarda olmak lâzımdır ki, Atatürk, bu memlekete varını yoğunu, her şeyini vermiştir ve yine hatırlarda olmak lâzımdır ki, Atatürk mirasını memlekete bırakmasaydı bu mirasın hepsi Makbule Hanıma giderdi ve yine hatırlarda olmak lâzımdır ki, Makbule Hanımın şahsına değil, bu talisis edilen para, Millî Kahraman, kimsesiz kalmış, erkeksiz kalmış, muhtacı tedavi ve altındaki otomobili işletip hastaneye gitmekten uzak olan kız kardeşinin bakım ve tedavi masrafıdır. Arkadaşlar, bu kürsüden çok şeyler söylenebilir ve herkes zanner ki söylediği doğrudur. Fakat hakikati eşyaya nüfuz etmek lâzımdır. Düşünelim ki, Atatürk'ten evvel gelmiş ve Atatürk'ten yok daha küçük iş görmüş diktatörler, kahramanlar, kıta fethetmiş adamların, vârislerine, yakınlarına istismar ettikleri kıymetler namütenahidir. Atatürk, bu memlekete hürriyet getirdi, Atatürk, bu memlekete istiklâl getirmeye önderlik etti. Atatürk bu memlekete malını, evini verdi ve Atatürk kendi yakınlarına hiçbir istismarda bulunmadı. O Atatürk hayatta olsaydı, bu tahsisat tasarısının Meclisten geçmesinde azap duyardı. Atatürk hayatta olsaydı, kız kardeşine bir tahsisat meselesi hakkında müzakere açıldığını duysa azap duyardı. Arkadaşlar; benim istediğim şudur: Atatürk'ün hâtrasına bin lira vermek, bu memleket için çok bir para değildir. İki memlekette herhangi bir köye gitseniz Atatürk'ün hâtrası dendiği zaman canını, malını verir. Biz onun kız kardeşine tedavi parası olarak veriyoruz. Bu, bin liranın azlığı, çokluğu

mevzuubahis değildir, tedavi parasına bile yetmeyecektir. Onun için bu parayı verelim arkadaşlar.”(8. Dönem 10. Cilt 43. Birleşim - Sayfa 157:158)

Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun, Eskişehir'in kömür ve yakacak sıkıntısı hakkında sorusuna cevabı:

EKONOMİ VE TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Efendim, Eskişehir’de Kömür Satış ve Tevzi müessesesinin hususi bir şubesi yoktur. Vaktiyle varken kapanmıştı, vâki müracaatlar üzerine herkes dilediği gibi kömürünü alsın ve tevzi etsin diye. Bilâhara Eskişehir belediyesi halkın mahrukat ihtiyacını temin etmek için mutemet olarak Eskişehir Bankasını gösterdi. Eskişehir Bankası siparişlerini biraz geciktirdiği için Eskişehir’de bir kömür sıkıntısı olmuştur. Buda sırf belediyenin gösterdiği mutemet yüzündendir. Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi bu sıkıntıyı haber alır almaz sevkiyata başlamış, en son ay içinde de 6200 ton kömür göndermiş bulunmaktadır. Burada uzun boylu tafsilât ve rakamlar zikretmek suretiyle muhterem Milletvekillerini işgal etmeye lüzum görmüyorum. Yalnız şu kadarım arzetmiş olayım ki Eskişehir’de her ay gönderdiğimiz linyitlerin yekûnu 82, 000 ton etmektedir. Binaenaleyh Eskişehirde soğukların ani basması yüzünden bir sıkıntı olmuşsa da bu biraz belediyenin sıkıntıyı evvelden görmeyip vaktiyle tedbir almamasından gecikmesinden ileri gelmiştir. Maruzatım bundan ibarettir, heyeti celilenizi fazla işgal etmeyeyim, halen bir kömür sıkıntısı mevzuubahis değildir.”*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Efendim, sözlü soru müessesesinden mafesat,f sorulan mu-ayyen bir hâdise hakkında tenevvür etmek ve tenevvür etmediği takdirde tenevvür etmedim, demektir. Bütün dünya parlâmentolanda bu, böyledir. Arkadaşım Eskişehir Milletvekili kömür meselesi diye kömür istihsalinden istihlâkine kadar hepsini ele aldılar. Kendileri mühendis olmak itibariyle gayet iyi bilirler, maliyete göre kömüre zam yapılmasını istediler. Ben, bu sözlerini senet ittihaz ediyorum; eğer İstanbul’da, Ankara’da hakikaten ucuz kömür satılıyorsa, tetkikat yaptıracağım ticari kaidelere istinaden, eğer kömürün maliyeti yüksekse, kömür fiyatına zam teklifinde kendisiyle beraberim. Ne İstanbul’a ne de Ankara’ya bir imtiyaz tanımıyorum. İki, sual müessesesiyle alâkası abnamakla beraber arzedeyim, Saraçoğlu*

Mahallesinin kömür sarfıyatı 3500 değil 5000 tondur. İcab ederse bunların da kaloriferini kesip kendilerine koklarını vereceğim, sobalarını kurup yakınlara, bunun için de bir teklif getiririm, birida da hiç I tereddüt etmesinler. Yerdikleri rakama gelince; kömür müessesesine gidip rakamları aldıkları halde burada verdikleri rakamlar yanlıştır, Eskişehir'e tahsis edilen 1 100 ton kömürden bugüne kadar 740 ton verilmiştir, 340 ton değil. Mevsimin yarısı bile göçmemiş olmasına rağmen. Geçen yıl linyit olarak 1400 ton almış iken bu sene aynı müddet zarfında 8 000 ton almıştır. Yani 20 gün zarfında 6000 ton linyit almıştır. Eskişehir'de kömür müessesesi varken bu şikâyetlerin hiçbiri vâki olmamıştır. Hükümet müesseseleri kazanç yapıyorlar, binaenaleyh, şubelerinizi kapatın diye halkın vâki şikâyetinden sonra şubeler kapanmış ve fakat mahalli idare edememiştir. Eskişehir Bankası yalnız kok kömürünün değil Linyitin de mutemedi idi. Eskişehir Bankasının Linyit Müessesesine sipariş yaptıktan sonra yazdığı teşekkür telgrafını da okuduktan sonra kürsüden ineceğim: Linyit - Tavşanlı. Halkın kömür ihtiyacı için siparişlerimizin zamanında gönderilmemesinden müessese müdürünüz Sayın Bay Zühtü'ye teşekkürlerimizi arz ederiz. Eskişehir Bankası Binaenaleyh, kendilerinin buyurdıkları gibi Linyit müessesesinin dahi Eskişehir'deki acente-si, Eskişehir Bankasıdır, o da mutemetlerden bi-risidir. Muhterem arkadaşım bunların hepsini biliyorlar. Kömür Tevzi Satış Müessesesine gidip istedikleri malûmatı almışlardır. Bana, eğer buradaki izahatları sırasında, Kömür Tevzi ve Satış Müessesesinden aldığım izahatın bir kısmı doğru değildir, onların bana verdiği şu rakamlar doğru değildir, deselerdi mesele yoktu. Fakat kendileri tamamen bihabermiş gibi konuşuyorlar. Şimdi kendilerinden bir noktayı bu kürsüden açıklamalarını rica ediyorum: Kömür Tevzi Müessesesinde para meselesi dönmektedir, buyurdular. Çok rica ederim, bana isim versinler, şiddetle takibat yapacağım. İsim vermedikleri takdirde ona da efkârı umumiye hükmünü versin.” (8. Dönem 15. Cilt 37. Birleşim - Sayfa 210-213-214).

5.4.7.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Hükümetin programı münasebetiyle sözlere:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; bundan biraz evvel konuşan Saim Ali arkadaşımız Hükümet heyannamesiyle bütçe müzakeresi arasındaki farkı kısaca izah etti ve hakikaten gayet

veciz olarak söyledikleri gibi, memlekette 6-7 harp yılının mütemadi surette omuzlarımıza yüklediği külfetin, mesuliyet partisinin Hükümetinin kalkması için birer birer her vatandaşın derdine deva bulan bu program hakkında aşağı yukarı duyduğu zaman aklına uygun gelip gelmediğini tahmin edecek mevkiide idi. Hatta bunun nazari olarak böyle olduğunu kabul etmesek bunun mühim bir noktası vardır. Demokrat Partili arkadaşlara soruyorum, dış siyasette bizimle mutabıkmısınız? Bunu sizin ağızınızdan ve Meclis kürsüsünden duymak istiyorum, gazete sütunlarından değil. Hiç olmazsa dış siyasette Hükümetle beraber olduğunu söyleyecek bir Demokrat Partili arkadaş bu kürsüde görmek istiyorum. Arkadaşlar, Adnan Menderes arkadaşım bukürsüden buyurdular ki, bu müzakereye devam etme veya etmemek takririnin efkârı umumiyedeki tesiri bizim haklı veya haksız olduğumuzu gösterir. Arkadaşlar, demokrasi demek milletin iradesinin parlâmentoda tecellisi demektir, sözün sokağa düşmesi değildir. Sözü Hükümet sokağa düşürmeyecektir. Sözü sokağa düşürecek Hükümeti Halk Partisi hiçbir zaman taşımayacaktır ve bu millet Meclisinin güvenoyuna mazhar olmayacaktır. Gine Adnan Menderes bilirki, murakabesiz Hükümet dediği Hükümet partisinde yıllarca bulunmuş ve bunun gizli içtimalarına iştirak ederek vekillerin nasıl geldiği ve nasıl gittiğini öğrenmiştir. Biz hakikaten hu Millet Meclisinin sakfında yalnız demokrat partiden hürriyeti öğrenmiyoruz. Millî, mücadeleden birinci Büyük Millet Meclisi bütün programsızlığına rağmen muhtelif şahısların, muhtelif düşüncelerine rağmen bugün bile imrenerek baktığımız fikirlerin çarpıştığı Meclisdi. Sabahleyin biraz ümüde düşer gibi olmuştum fakat gazeteye başmakale yazar gibi burada propogandâ yapmaları beni ümitsizliğe düşürdü onun için şimdi soruyorum, Demokrat Parti iç siyasette noktai nazaran söylemiyorsa dış siyaset hakkında ne düşünüyor? Bunun hakkında bu kürsüden cevap versinler.” (8. Dönem 1. Cilt 3. Birleşim - Sayfa 67)

Başbakanlık Kuruluşu hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

ANAYASA KOMİSYONU ADINA CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Muhterem arkadaşımız, Fuat Hulusi Demirelli; Devlet dairelerinin bakanlıklara ayrılması ve Devlet bakanları hakkındaki kanun tasarısı ve Anayasa ve Bütçe Komisyonları raporlarını sülâsa ettikten sonra buyurdular ki, Anayasa Komisyonu raporunda, gerekçesinde, Bakanların, görevi ve sorumluluğu hakkında bir

kanuna lüzum olmadığına dair bir fıkra var. Bendeniz, esas hakkında kendilerine cevap vermeden enevvel yazdığımız gerekçenin o satırlarını okuyorum. Bakanların görev ve sorumlulukları hakkındaki özel kanun büsbütün başka bir konu teşkil edip diyoruz. Yani lüzum var veya yok cihetinin münakaşasına girişmiyoruz. Kaldığı, Fuad Demirelli arkadaşımız diyorlarki, Bakanların sorumlulukları hakkındaki bu kanun tasarısı çıkmadan beriki kanunun çıkmasını gerek tahriri mütalâalarında gerekse burada söyledikleri sözlerde ileri sürüyorlar bir defa Bakanlar sorumluluğunu bertaraf ediyorlar bu bakımdan evvel emirde; Bakanların sorumluluğu hakkında bir kanunun çıkması lâzımdır, diyorlar. Bir kere gelen bu yeni tasarıyeni bir hüküm getirmiş olmuyor. Mevcut olan kanunun (3117), (3171) sayılı kanunun vuzuhsuz luğunu aydınlatan bir kanundur. Mevcut fiilî bir hali vuzuhlandırıyor bundan ibarettir, bunun dışında olarak böyle bir şey yazılmış olmamakla beraber (47) nci maddede Bakanların sorumlulukları ve görevleri hakkında bir kanun sayılmasını ifade eden bu 47 nci maddenin, şahsi kanaatıma göre, hakikaten bir lüzumu yoktur.

Bunu, kürsüden söylüyorum. Çünkü Bakanların, bu benim şahsi mütalâada bunu Anayasa Komisyonu namına söylemiyorum, bir çok tetkikten sonra Fransız'ların Kanunu esasilerinden alınan bu 47 nci madde hakikaten bugün yeri olmıyan bir maddedir. Çünkü Bakanların sorumlulukları hakkında Divanı Muhasebat ve Muvazenei Umumiye Kanunlarında hususi hükümler vardır. Bakanların müşterek mesuliyetlerini de Anayasamız 46 nci maddesiyle tamamiyle tesbit etmektedir. 46'nci madde diyor ki; Bakanlar Kurulu, Hükümetin genel politikasından birlikte sorumludur. Bakanların her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ve politikasının genel gidişinden tek başına sorumludur. İkinci fıkrada diyor ki Bakanlardan her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındaki eylem ve işlemlerden ve politikasının genel gidişinden tek başına sorumludurlar. Yani gerek müşterek ve gerek münferit bakanların sorumluluğunu 46 nci madde tâyin etmiştir. Nitekimyürüyen bir kanun olduğu için 47'nci maddenin yeni bir kanunla tedvini hergünyeni bir tasarının huzurunuzda gelmesi demektir. Politika o kadar değişen bir şeydir ki, Bakanların yetkileri nelerdir, bunun hududunu çizmek Anayasanın şümülü dâhilinde

mümkündür. Bakanların tâyin etmeleri hususuna gelince; Bakanların hangi memurları tâyin edeceklerini, hangi memurlar üzerinde tasarrufla bulunacaklarını maddeler söylemektedir. Valilerin, inhisar memurlarının, genel müdürlerin tâyin tarzı, Maliye memurlarının tâyin tarzı dolayısıyla bu Bakanların ayrıca salâhiyet ve vazifelerini ifa etmektedir. Bundan sonra Fuad Hulusi Demircili arkadaşımız diyorlar ki, Başbakan; bu kanun tasarısıyla. Şansölyeye mevkiine geçmektedir. Doğrudan doğruya istediği direktifi verip istediği gibi hareket edecektir. Hiç böyle bir şey yoktur. Gerek Hükümetten gelen kanun tasarısı gerek Bütçe Encümeninin kabul ettiği kanun tasarısı; 46 ncı madde Bakanlar Heyetinin Bakanlar Kurulu olarak Büyük Millet Meclisine karşı mesuliyetini ve münferiden Büyük Millet Meclisinden itimat reyini alması hususunun bertaraf etmiş değildir. Ayrıca teşkilât kanunları vazife ve salâhiyetlerini değiştirmemiştir. Bubakımdan söylediklerini varit görüyoruz. Sonra buyuruyor ki, Bakanlardan birinin çekilmesi halinde, kendileri bir tasarı teklif ettiler, bu tasarıda Bakanlardan birinin çekilmesi halinde tek mil kabine istifa etsin, yeniden kabine kurulsun, yeniden gelsin. B. Millet Meclisinden itimat alsın, bunlar uzun böylü formaliteden bahsediyorlar. Her şeyden sarfınazar bir Heyeti Vekilenin çekilmesi bir kabine buhranı demektir. Kabinede buhranı istilzam etmeyen bir değişiklik olabilir. Meselâ bir Vekil ile Başbakan arasındaki bir prensip anlaşmazlığı yüzünden ana politikaya taallük etmemekle beraber, böyle bir değişiklik meydana gelebilir. Bunun için ayrıca bir kabine buhranına lüzum hâsıl olmaz kanaatindeyiz. Devlet Bakanları neye lâzımdır, diyorlar. Devlet Bakanları yalnız dünya görüşüne göre, istifade edebilecek bir bakanlık değildir. Bugün memleketimizde iki parti sistemine gittik. Yarın üç parti olacaktır. O vakit bir millî birlik kurmak lâzım geldiği vakit elbette müstacelvaziyetler doğabilir. O vakit bu suretle kabineye iştirak etmek fırsatları verilir ve bunlar politikaimkânları için lâzımdır. Bu imkânlar muvacehesinden bu zaruret vardır. Başbakanlık kısmının yükleri gayet hafif olduğu hakkında Sayın Generalin söylediğine gelince; ben Matbuat Umum Müdürlüğünün veya Evkaf Umum Müdürlüğünün bu kadar basit olduğunu burada ilk defa işitiyorum. Bunlar her memlekette birer bakanlık mevzuunu işgal edecek kadar mühimdir. Bunlardan birisinin Başbakan yardımcısına tevdiine lüzum olduğu mütalâasındayız. Efendim, bendeniz iki ktsa kelime ilâve edeceğim. O da maddelere geçildiği zaman tadil teklifi vardır. Fuâd Hulusi Demircili

arkadaşımızın teklifindeki bir noktayı işaret etmek istiyorum. Kendileri yalnız: Anayasanın 103 ncü maddesi üzerinde duruyorlar. Anayasanın hiçbir maddesi ihmal edilemez, Savsanamaz diye: Kendi teklifleride Anayasamıza muhaliftir. Anayasada tadilât yapılmadan siyasi müsteşarlıklar bizde ihdas edilemez. Münir Birsnel arbadbşumızını dediği gibi, bu tadilâti yaparken Anayasanın ruhuna haleb getirmekten; içtinap edilmiştir. Şimdi Fuad Hulusiarkadaşımızın tekliflerin6 geçiyorum. Bu takriri veriyorlar. Takririm de Anayasaya muhalif olduğuna göre mevcut ihtiyaca uygun olan bu kaunnu ümit ederim ki, kendileri de bizimle beraber tasvip ederler (8. Dönem 1. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 243-253-254).

Tekel İdaresinde yapılan soruşturma hakkında Başbakanlık tezkeresi ve beş kişilik Komisyon raporu münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, bugün Meclisi Âlide konuşulmakta olan mesele Türkiye nin siyasi hayatında nadir görülen hâdiselerden birisidir. Bir Bakan hakkında 5 kişilik komisyonun kararıyla Meclis tahkikatına lüzum görülmektedir. Biz bu eski Bakan arkadaşın Meclis tahkikatı işinden yüzü ak olarak çıkacağına emin olmakla beraber efkârı umumiye karşısında ve bütün millet muvacehesinde alını açık çıkabilmesi için en iyi yol, işin Meclis Tahkikat Komisyonuna sevk edilmesi olduğunu söylemeği vazife addediyorum. İsalet etmek istediğim bir kaç nokta var bunları bu kürsüden söylemeği ve bazı hususlarda da komisyon üyeleri tarafından tenvir edilmekliğimi rica edeceğim. Meseleye girişmeden evvel tahkikat usulü hakkında bir kaç söz söylemek istiyorum: Biliyorsunuz; kahve dedikodusu gazetelerde intişar ettikten sonra İstanbul Maliye ve Tekel müfettişlerinden mürekkep bir heyet gitti, bir tahkikat raporu hazırlandı. Bu heyetin Hükümete sunduğu rapor iki nokta üzerinde toplanıyordu. Birisi, bir kısım Tekel Genel Müdürlüğü memurlarına işten el çektiriyor, diğerk nokta da; işin ucunun Bakana taallûku dolayısıyla lâzım gelen muamelenin yapılmasını bildiriyor. Arkadaşlar, bu verilen rapor, iki Vekâletin teftiş heyetinden mürekkep olmasına rağmen, maalesef bir kıymeti hukukiye ifade etmediğini Devlet Şûrası tesbit etmiştir. Devlet Şûrası yazdığı kararda böyle bir kararı iade ederken, «fezleke bile denilmeyecek olan bu raporda» diyor. Demek ki dört ay İstanbul’a giden, çalışan bir teftiş heyetinin verdiği raporun kanuni mahiyeti hakkında tamamiyle kanun noktai nazarından yanlış yola sapıyorlar. Türkiye nin Tekel gibi en çok

varidat temin eden ve ticaret yapan bir müessesenin birinci sınıf 25 memuruna işten el çektiriliyor ve bu rapor üzerine, ki bu raporun hukuki hiçbir kıymeti yoktur, işten el çektirildiği bir şey değil, üstelik bunlar eskârı umumiyede birer maznun olarak kalıyorlar. ikinci noktaya gelince; bunu içtüzüğün 169 ncu maddesine bırakıyorum. Maddeyi açıp okuyacağım. Yani Bakan hakkında tahkikat yapılması noktasına gelince vaziyet şudur: içtüzüğümüz mucibince Bakan hakkında herhangi isnadı mucip bir hal olduğu takdirde teftiş ve tahkikten derhal el çekmek ve keyfiyetten derhal Bakanlar Kurulunu ve B. M. M. ni haberdar etmek lâzımdır. Aksi halde Bakanlık işleri durur, herhangi bir müfettişin el koyması üzerine Bakan hakkında yapılacak tahkikat o Bakanın politik işlerini felce uğratar. Halbuki buna riayet edilmemiştir. Birinci sınıf memurlar hakkında tahkikat icabedince müfettişler işe el koymaktan çekinmişler ve şayet suçlu ise o vakit el konulsun diyerek işi gereken makama sunmuşlardır. Halbuki Bakan hakkında bu meselede derhal tahkikat yapılıyor fakat Bakandan bir şey sorulmuyor. Bu da yolsuzdur ve vazifeye tecavüzdür. Çünkü Bakan hakkında tahkikatı mucip ilk hal sezildiği zaman Büyük Millet Meclisi Siyasetine keyfiyet bildirilir. Ve şimdi okuyacağım 169 nci madde mucibince hareket edilirdi. Binaenaleyh bu Millet kürsüsünde beş kişilik komisyon nâmına konuşacak arkadaşlardan da teyidini istiyorum ki, bu gün heyeti celileye gelmiş olan ve bu raporun dayandığı raporlar bir ihbarameden ibarettir. Hatta bir hazırlık tahkikatı bile değildir, Binaenaleyh bu birinci sınıf Devlet Memurlarının Meclis Tahkikat Komisyonu karar verinceye kadar, hepsi her vatandaş gibi alınları açıktır. Ancak Meclis tahkikat Komisyonu suç damgası vurabilir. 169 ve 170 nci maddeleri okuduktan sonra ikinci noktaya geçeceğim: Yüz altmış dokuzuncu madde-Hükümete açılan bir gensorunun, yahut bütçenin görüşülmesi sırasında veya sonunda, yahut doğrudan doğruya Anayasa'nın 46 nci maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında gösterildiği üzere Hükümetin genel siyasetinden ve bakanlıkların yerine getirmek ve yürütmekle ödevli oldukları görevlerden dolayı Bakanlardan birinin veya Bakanlar Kurulunun cezalı, yahut akçalı sorumu gerektiren eylemlerde bulduklarından bahsedilerek soruşturma yapılması istenirse, Başkana bir önerge verilmek gerektir. (35) Bu önerge Başkan tarafından Kamutaya sunulur. ilgili Bakana, yahut Bakanlara da haber verilir. Yüz yetmişinci madde -Adalet makamlarınca bir işin kovuşturulması sırasında, Bakanlardan birinin; görevinden doğan bir

işten dolayı görev bakımında verilen bir kararla Meclise başvurulursa Kamutay bu işte Meclis soruşturması gerekip gerekmediğini anlamak için önce beş kişilik bir komisyon kurar. Kamutaya bu komisyonun raporunu sunar. Arkadaşlar; teftiş heyeti biliyorsunuz, bir adli kurul değildir. Binaenaleyh Adliye Bakanı tarafından yapılmış bir şey de değildir. Böyle olduğu halde her işin sonunda Bakan bu işle ilgili mi diye soruluyor, böyle yapılıyor. Arzetmek istediğim şey şudur ki, iş bundan ibarettir, Bir hazırlık dosyası vaziyetinde değildir, bilmem, aydınlatıldım mı? İkinci nokta, yedi .maddeden ibaret o!an suç maddelerini bendeniz tetkik ettim, dosyalarına da baktım, karşılaştırdım. Bu dosyalara göre en başta tesadüfen dinamit işi geliyor. O zaman arkadaşlardan biri bana dedi ki, hâlen dahi dinamit Tekel Bakanlığı tarafından aynı şartlar altında alınmaktadır ve hiçbir suiistimal olduğu kanatı da yoktur. Tekel idaresinin o zaman mubayaa ettiği dinamit Zonguldak işletmesinin durması tehlikesi karşısında-Şimikal Kompani'den bilmem ne miktarda, miktar beni alâkadar etmez, mubayaada bulunulmuştur. Bugün dahi Tekel İdaresi bu şartlar altında bu mubayaayı, yapmaktadır. Binaenaleyh, dinamit işi gibi başka işler acaba var mıdır ki, hâlâ o yolda cereyan etmektedir. Tahkikat Komisyonuna gidiyor, malûmu âliniz Heyeti Âliyenin vazîfesi bu işi aldıktan sonra mucibi tahkikat görülenlerin Pleyeti Aliyeye sevkedilişi bilfarz hastana işi, burada zarar 60, liradan ibarettir, Memurların kasdi cürmisi olmadığı müfettiş raporlarıyla sabittir deniyor. Müfettiş raporlarına fezleke demeğe imkânı hukuki yoktur. Sonra kereste işi; bedeli ödendikten sonra, yani 300 bin lira ödendikten sonra 120 bin lira alındı deniyor. Eski İnhisarlar Bakanının verdiği müdafaasında yazıldığı veçhile hâlen Tekel İdaresi dosyasında mevcut bazı evrakın kasden bu dosyaya konmamış olduğu zikredilmektedir. Binaenaleyh, böyle tahkik evrakı dosyasına konmamış olanlar var mıdır? Bu cihet beş kişilik komisyon tarafından tetkik edilmiştir. Bu hususta aydınlatılmamızı rica ediyorum. Benim endişem, doğruluk yoluna giderken teftiş terörüyle memleket işlerini durdurmak yoluna götürmeyelim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim; sayın Barutçu arkadaşşıma bilhassa. Candan teşekkür ederim. Hâdiseyi bizim gözümüzün önüne adam akıllı koydu. Yalnız kendisiyle ayrıldığımız nokta fezlekenin hukuki bir kıymet ifade edip etmediği keyfiyetine taallük etmiyordu. Bu konuşma ile biraz birbirimize yaklaşmış olduk.

Bana nazaran Tekel Bakanlığı birinci sınıf memurlarına ait olarak hazırlanan bu rapor bir fezleke mahiyetinde midir değil midir? Noktasıdır. Sebebi de bu memurlara işten el çektirilmiştir. Danıştay karar için bir rapor mahiyetinde olan demiyor yani böyle değil de bir fezleke mahiyetinde bile olmayan bu rapor, dolayısıyla Bakana dayandığı için, Ben kelime üzerinde ısrar etmeyeceğim yalnız mesele üzerinde ısrar edişimin sebebi memurların açıkta kalması da değildir. Eğer bu fezleke mahiyetinde telâkki olunursa bu memurlar yeniden dinlemezler, veyahut dinlenmek istenilmez. Onun için üzerinde duruyorum. Yoksa ben de müfettişlik yaptım. Müfettişliğin ne olduğunu bilirim. Teftişin gayet sıkı surette yapılması fikrindeyim. Fakat bu işde gerek bakanın savunmasında ve gerekse hariçteki şeylerde memurların ifadesi aynen alınmadı deniyor, Binaenaleyh bu bakımdan bu soruşturmanın bir hazırlık tahkikatı olduğunu söylüyorlar. Hazırlık tahkikatı ile tahkikat olmadığına göre bu işle ilgili bütün memurların, ister suçlu olsun, ister şahit olsun, yeniden dinlenmesinde zaruret vardır... Çünkü milyonlara taallük eden bir iştir. Efkârı umumiyeyi yakından alâkadâr eden bir iştir, bunun yapılması lâzımdır. Bu iş Heyeti Celile tarafından bir tahkik komisyonuna gönderilmelidir. Benim noktâi nazarım budur. Bu işde, raporda suçlu, şahit gösterilen kimselerin ve Bakanın ifadelerinin yeniden alınması lüzumuna kaniim. Bunu huzuru âliniz de belirtmek isterim.” (8. Dönem 2. Cilt 4. Birleşim - Sayfa 55-5765-66)

Gümrük ve Tekel Eski Bakanı Suad Hayri Ürgüblü hakkında soruşturma yapmak üzere kumlan Karma Komisyon Başkanlığı tezkeresi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar; bundan takriben 2,5, 3 ay kadar evvel eski Gümrük ve İhisarlar Bakanı ve arkadaşları hakkında vâki isnatları tetkik için bir Karma Komisyon kurulmuştu. Hepimizin bildiği veçhile, bu Komisyonun vazifesi icabı olacağı karar neticesinde Bakan da dahi 25 26 memur mahkemeye gidecekler veya rahat edeceklerdir. Bu Komisyonun çalışması devam ettiği müddetçe, bu arkadaşlar zandâi kurtulamıyacaklardır. İçtüzük’ün 43 ncü maddesi sarihtir. Bu gibi Komisyonlar tatilde de devam edebilir. Nitekim bundan evvel teşekkül etmiş bulunan Toprak Kanunu Komisyonu da tatilde çalışmıştı. Bu Komisyonun çalışmasıyla. 26 Devlet memurunun suizan altında kalıp kalmaması bahis mevzuudur. Bu tezkereyi yazan heyetin de bu işte

tatilde çalışmaları hususunda benimle mutabık olduklarını zannediyorum. Bu bakımdan bir takrir hazırladım, tatilde de çalışmak üzere bu müddetin uzatılmasını teklif ediyorum.” (8. Dönem 4. Cilt 44. Birleşim - Sayfa 145)

Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline dair olan 4541 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, sayın Demokrat arkadaşlarımız, Muhtarlık Kanununu diğer Seçim Kanunları ile mukayese ederek mütalâa yürüttüler. Bu mevzubahis olan kanundan değil de asıl Muhtarlık Kanunundan, muhtarların vazifelerine taalluk eden bazı maddeleri okursam zannederim muhterem arkadaşlarımız bize iltihak ederler. Muhtarlar ayrıca bir vazife almadığı için ve doğrudan doğruya mahallenin mutemetleri, eminleri olduğu için bu noktadan belki bize iltihak ederler. Sonra arkadaşların bu lâyihada değiştirilmesini lüzumlu gördükleri noktalar varsa, muhatruk vazifesini politik bir konksiyon olarak değil, mahallin emin zevatını seçmek bakımından, tamamlayıcı bir takım teklifleri varsa versinler, burada pek güzel müzakere ederiz. Ben arkadaşlara kolaylık olsun diye söylüyorum, çünkü kendileri devam ettirmek istedikleri seçim heyecanı dolayısıyla asıl maddeyi görmemişlerdir, bir defa kendilerine muhtarların asıl vazifelerini hatırlatmak isterim. (Sağdan biliyoruz sesleri) Bendeniz bilmeyenler vardır diye söyledim, şimdi bilmediklerini tekrar hatırlatacağım. Bu mahalle muhtarlarının vazifesi; bir, nüfusa mülaallik işleri iki, askerlik mükellefiyetine ait işler üç, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa ait bazı işler, dört, Veraset Vergisine ait işler vesaire, vesaire. Böyle olduğuna göre bir muhtarın seçilişinde parti mümessilinin bulunması veya imza edip etmemesi memleketin siyasi cereyanı bakımından ne gibi bir kıymeti haizdir ki, bunun üzerinde bu kadar duruyorlar. Burada muhtar seçilirken düşünülecek tek nokta, benim şahsi noktai nazarıma göre, mahallenin en mutemet, en namuslu adamını seçmek kâfi değil mi? Yoksa seçimde rey verirken gizlilik olmuştur, şu kadar rey almıştır, hattâ karanlık odada, aydınlık odada, şuraya olmuş buraya olmuş gibi bir tarzda değil hattâ bence mümkün olsa da bütün mahalleli bir araya gelerek şu adam mahallemizin en doğru, en namuslu adamıdır, buna ırz, namus, para, her şey emniyet edilebilir diyerek intihab*

etseler bu daha doğru olur. Fakat buna imkân olmadığına göre Muhtarlık Kanununu bu yönden tetkik etmek lâzımdır. Adlî cihazın seçime karıştırılması meselesine gelince; hakikaten hâdiseleri objektif ve dünyaca tatbikatını bitaraf bir gözle mütalâa edersek memleketimizi, Anayasamızı tetkik edersek adlî cihazın siyasi işlere karıştırılmaması bizim Anayasamızın esası ve ruhu olduğu görülür. Anayasanın tatbiki bakımından konuşuyorum. Bilirsiniz Anayasamızın bir maddesi vardır; hiçbir kanun Anayasaya mugayir olamaz, der. Fakat bu kanuna muhalif bir kanun çıkarsa bu hususta adlî kazaya hiçbir salâhiyet vermemiştir. Ve bu salâhiyeti vermemesi memleketimizin Tevhidi kuva sistemine uygun bir sistemdir. Binaenaleyh Amerika gibi ayrıca yüksek mahkemesi olan fonksiyonu tamamen siyasi olan mahkemeleri vasıtasıyla seçimi kontrol etmeyi kabul eden memleketler müstesna olmak üzere Avrupa'nın herhangi bir köşesinde, yakın komşularımızda, bu şekilden alman neticeler tamamen bozuk olmuştur. Misalleri vardır, isimlerini ayrıca zikretmeyeceğim. Burada kaza kuvveti de, politik kötü tesirlere kapılmıştır. Binaenaleyh bunu daima göz önünde bulundurmak lâzımdır. Bu fikirlerden kaçınmak memleketin umumi menfaatine uygun olacağı kanaatindeyim. Siyasi parti mümessillerinin sandık başlarında bulunmasına gelince; bendenizin dediğim, gibi belediye seçiminde, maalesef bendeniz hiçbir yerde görmedim. Hiçbir memlekette filân muhalif parti biz belediye seçimlerine aday gösterdiğimiz sırada, biz belediye seçimini şu programı tatbik için kazanmak istiyoruz, diye ortaya çıkmadı. Binaenaleyh muhalif, muvafik muhtar seçiminde nazmet gösterilen muhtar, kendisini seçeceklere ne vadedecektir ki; bir siyasi partiye yöneltilsin, diyorlar. Benim aklımın ermediği nokta da budur arkadaşlar. Herhangi bir muhtar, filân mahallenin muhtarı, cenaze kaydını çıkarmak, doğum, kâğıdı vermekten başka ne iş görür ki, ona siyasi bir fonksiyon verelim. Bu muhtar seçiminin gizli olmasını istiyorlar. Maksat, tam mahallesine lâyük muhtarı bulmaktır. Eski kanunumuzun, kendisini lanse etmesini bilmeyen adamları muhtar yapacak kadar ileri bir kanun olduğuna kaani değilim. Mâruzâtım bundan ibarettir.”(8. Dönem 5. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 105)

Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlasın Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi

ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu (3/58) :

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Sayın arkadaşlar; yüksek huzurunuzda Ekonomi Bakanlığı tarafından getirilmiş olan ve yeraltı madenlerinde çalışan işçilerin Buhran, Kazanç, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım vergilerinden istisnasını temin edecek olan bu kanun lâyihasına muhalif olduğumu muhalefet şerhimle göstermiş bulunuyorum. Bunun sebebini izah edeceğim: Ben, bu kanuna, yeraltında çalışan işçilerin eline fazla para geçmesi sebebiyle muhalefet etmiş değilim. Geçici Komisyon görüşülmeğe olan Gelir Vergisi tasarısı ile bu tasarı arasında mutabakat görmediğim için buna muhalif olmuşum. Bugün toplanmış olan Geçici Komisyon bu mutabakatı temin ettiğinden, muhalefetimin hakiki sebebi ortadan kalkmıştır. Ben daha ziyade Kömür Havzasına taalluk eden ve Hazineye aşağı yukarı iki milyon liraya mal olan bu verginin affı dolayısıyla Sayın Ekonomi Bakanına bir iki söz söylemek istiyorum. O da bu kanunun gelişinin belli başlı âmili maden amelesinin eline fazla para geçmesi olduğu kadar, iki milyonu bulan bir kömür maliyetinin aşağı yukarı bilançoda gösterilmemeğidir. Bu bakımdan rica ediyorum. Havzanın Kömür maliyeti meselesini, bu vergi muafiyeti noktasından değil, bu işin makineleştirilmesi ve amele randımanının artırılması noktasından mütalâa etsinler. Bu vergi muafiyetinden sonra maden altı amelesinin eline fazla para geçmesi dolayısıyla randımanı artacak mıdır? Artmıyorsa sebepleri nedir? Mecburi mükellefiyet yerine istekle çalışmak esası daha uygun olduğuna göre, bunun hakkında Ekonomi Bakanı ve Maden İşletme İdaresi ne gibi tedbirler alacaktır? Gelecek bütçe zamanına kadar istatistiklerle bizi tatmin edici neticelerle, Ekonomi Bakanı, gelirse bu tasarı muvaffak olmuştur. Aksi halde palyatif, yani geçici bir tedbir olarak verilmiş bir karar olacaktır. Mâruzâtım budur.” (8. Dönem 6. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 204)

Milli Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla değiştirilen 32. maddesinin Birinci fıkrasının A ve B bentlerinin yorumlanmasına dair (4/34) :

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“İçtüzükün 124 ncü maddesi özel komisyonlarda görüşülen işlerin yine özel komisyonlar marifetiyle yorumlanmasını natiktir. Benim yorum önergeme taallük

eden işinhususiyetine göre iki vaziyet vardır. Bu iş Ticaret Komisyonundan Adliye Komisyonuna havale edilmiştir, bu bir. Asıl mühim noktaya gelince: Benim, yoruma taallûk eden önergem, yalnız Ceza Kanununun tatbik edilip edilmeyeceği meselesinde sırf adli teknik bakımından, ceza tekniği bakımından bir

yorumlamadan ibarettir. Şayet Heyeti Celile bu teklifimi kabul etmezse, yahut Divanı Riyaset içtüzükte buna dair sarahat vardır diye reye koymamak içtihadında bulunursa, o vakit, hukuku ibada, vatandaşların haki arma taallûk eden bir iş olduğu için, bu geçici komisyonun biranevvel teşekkül edip bu yorumlamayı bir anevvel halletmesini Heyeti Celilenizden rica ediyorum.’’(8. Dönem 7. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 73)

Milli Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Arkadaşlar, Adato arkadaşımızın Hıfzı Oğuz Bekata tarafından teklif edilen ilk tasarı tarzına istinat edişi, önce tasvip sesleri ile karşılandı. Fakat bendeniz Encümenin noktai nazarını, bilhassa ikametgâh bakımından ananemize daha uygun görüyorum. Tasavvur buyurun ki; bir baba çocuğunu evlendiriyor, bunlar evin muayyen bir kısmında oturuyorlar. Fakat biz ailemiz üzerine, tek ikametgâha başka bir kira ei alamayız. Yani pansiyon tarzı yoktur bizde. Kısmı olsun kiraya vermek kaydım ben doğru bulmuyorum. Encümenin tedvin ettiği şekil bence daha uygundur. İkinci noktaya gelince; Hıfzı Oğuz arkadaşımızın teklif ettiği mülkiyet hakkının muayyen zamanlar için zaruri olarak tahdididir ve bir hakkın suiistimalini kanunun himaye etmemesi noktasında gayet yerinde getirilmiş bir tekliftir. Fakat arkadaşlar, tasavvur buyurunuz misalleri kendisinden alıyorum bir doktora kiraya vermiş, kendi oğlu olan bir doktoru oturtuyor o dairede. Doktor bir sene sonra çıkıyor, gidiyor. Bundan bir hakkın suiistimali mevzu bahis olmadığına göre yeni bir nevi irtifak hakkı tesisi gibi ilk müstecir lehine bunu ihbar suretiyle tekrar oraya iade hukuku mülkiyetle asla kaabili telif değildir. Biz Millî Korunma Kanununu müstecir lehine tadil ederken hiç bir zaman bir hakkın suiistimalini müstecir lehine kabul edelim demiyoruz. Bir hakkın suiistimali, gerek müstecir ve gerek mucir aleyhine olsun, önlenmesi lâzımdır. Bu bakımdan Komisyonun teklifinin aynen kabulünü rica

ediyorum. Efendim, Komisyon Sözcüsü, komisyonun hâdiseleri baştan aşağı tetkik ettiğini söyledi. Hıfzı Oğuz Beketa'nın teklifi başkadır, Adnan Adıvar arkadaşımızın teklifi mahiyeti itibarıyla bütünü başkadır. 5020 sayılı Kanunun son aldığı şeklin mahiyetini değiştiren kanuni bir teklif mahiyetindedir. Bu değiştirme ile alâkası yoktur. Makamı Riyasetten önerenin bu şekilde tetkikini teklif ediyorum.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sedad Çumralı'nın izahatından ronra maksatlarının üçüncü bendi tamamıyla bizim anladığımızın makûsu mânada yani meskende inhisar ettiği mânasına aldıklarını anladık. Binaenaleyh vazı kanun demek istiyor ki bu son tadille, eğer bir adama bir ikametgâhta oturuyorsa, onu mal sahibi bir ticarethane yapmak için tahliye ettirmek isterse bu tahliyeyi menetmek istiyorlar. Fakat ondan sonra ticarethane vesaire hallerde eski Millî Korunma Kanununun son tadil hükümlerini muhafaza etmek istiyorlar. Hayır diyorlar. Şu halde Komisyonun sözcüsü ile Sedad Çumralı arkadaşımızın ifadeleri yazılmış, olan bu maddenin vuzuhsuzluğunu kendiliğinden göstermektedir. Birisi evet diyor, birisi hayır diyor. Binaenaleyh arkadaşlar, bendeniz üçüncü bendin şu tarzda, tadili hakkında takrir veriyorum: (Halen konut olarak kullanılmakta olan gayrimenkullerden gayrisinde, kendisinin veya ayrı meslek veya sanatta çalışmakta olduğu çocuklarının meslek veya sanatını bizzat icra için kullanma zarûretinde ise, sözleşmenin hitamın da. Yani bu işi vtızuhlandırmak lâzımdır. Bunu bir iki defa arzettim, basınızı ağrıtmıyayım. Arkadaşların söylediği gibi Millî Korunma Kanununun tadilini biz yalnız konutlara inhisar et-tirdik. Bu şekilde yapmak memleketin iktisadi bünyesine de uygun değildir. Hattâ bidayette Hükümetin geçen tadilde % 50 den fazla zammı derpiş eden bazı şeyler düşündüğünü Komisyon mukarreratmdan da biliyorum. Son tadilde gaye yalnız meskenlere inhisar etmesi ieabettiğine göre takririmin aynen kabulünü muhterem arkadaşlardan rica ederim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Kanunun yukarıki maddesi reddedildi. Fakat bu maddenin ihtiva ettiği en mühim fıkraya dokunacağım. Şimdiye kadar mesken buhranı dolayı-sıyla eşhası hususiyenin barınması için oturdu-ğu yerden çıkmamasının bir zaruret olduğunu bir milletvekili düşünmüş bir teklif yapmış, bu yetmiyormuş gibi, kamu hizmetinde bulunan binaların tahliye edilmemesini söylüyorlar. Dev-let ki; her türlü inşaat vasıtalarını haizdir. Bu-ralarını yerleştirmek için istediği binaya sahip olabilir.

Şimdi Hükümetin böyle bir teklifi yoktur. Komisyon kendi kendine tutuyor; ben Hükümet namına bu işi idare ederim, Hükümet dairesi olan yerlerde tahliye dâvası açılmasın, diyor. Bendeniz bu ikinci maddenin ikinci fıkrası-sının da tayyını teklif ediyorum.”8. Dönem 6. Cilt 72. Birleşim - Sayfa 200-201-202-203-223-224-229)

“Partiler Meclis gruplarının Büyük Millet Meclisinde birer faaliyet unsurları olduğunun belirtilmesi hakkında önerge ve içtüzükte bazı değişiklikler yapılmasına dair rapor münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Bendeniz Sayın Yusuf Kemal Tengirşenk arkadaşımızla, onlardan daha evvel konuşan iki arkadaşın sözleri üzerinde durmıyacağım. Bu arkadaşlar nazari olarak evrakın mahkemeye verilir verilmemesi üzerinde durdular. Emin Sazak arkadaşımız usul hakkında konuşacakları halde muayyen bir mesele hakkında, yani Hasan Âli Kenan Öner dâvası vesilesiyle bu teklifin geldiğini söylemişlerdir. Halbuki bununla hiçbir alâkası yoktur. Çünkü arkadaşımız gazete okusalardı göreceklerdi ki, daha geçenlerde C.H.P. Meclis Grubu, Hasan Âli Yücel dâvası dolayısıyla mahkemeye lâzımgelen cevabı, grupuna kabul ettirdikten sonra, bildirmiştir. Binaenaleyh kendilerinin zannettikleri gibi bunun dâva ile hiçbir alâkası yoktur. Ortada fülî bir vaziyet vardır. O da şudur: İki Parti sistemi yerleştikten sonra hakikaten Meclis çalışmalarının ve partilerin hukuki vaziyetlerinin tahkim edilmesi lâzımdır. Onun için içtüzük bakımından bu tadile lüzum vardır. Biliyorsunuz ki, kış Devresi toplantısına başladığımız zaman iki Parti gelmişti, Bağımsız arkadaşlar bunu da tesbit etmektedir. Sayın Tengirşenk arkadaşımız formül üzerinde durdular, teamül yolu ile olmazsa taknin yoluna gidilir. Nasıl ki, Demokrat Parti, Divanı Kiyaset seçimine iştirak etmemek suretiyle vâki teklifi reddettiler. Seçim nasıl yapıldı? Binaenaleyh bu bakımdan teamül yolundan olmadığına göre taknin yolundan gidilmesi en doğru yoldur. Bunda da vaziyet bundan ibarettir. Necati Erdem, Osman Nuri Koni, C. H. Partisi ve D. Parti Meclis Gruplarının Cemiyetler Kanununa bağlı olduğunu söylediler, buna hiç şüphe yoktur, bunda hepimiz müttetikiz Fakat gerek Demokrat Parti, gerek Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Gruplarını vücuda getiren topluluklar, Cemiyetler Kanununun tarif ettiği toplulukların hiçbirisine benzemez, âmme hukukunun tesbit ettiği birer birlik vücuda getirirler. Arkadaşlar Demokrat Parti Grubu ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu yalnız Cemiyetler Kanununa tâbi*

olsaydı, Meclis Gruplarının içtimalarmda birer Hükümet komiseri bulunması iâzımgelirdi. Komisyon mesaisine iştirak edecek arkadaşların adedi mahdut idi. Fakat C. H. P. arkadaşları ne nispette, D. P. arkadaşları ne nispette Komisyonlara girecekleri belli değildi. Binaenaleyh Teşrinisani içerisinde, Meclis toplandığı zaman hangi teamüle istinaden encümenleri kurmakta devam edeceğiz? Arkadaşlar taknin yolu ile de olsa bu gelen şey bunu da tesbit etmektedir. Sayın Tengirşenk arkadaşımız formül üzerinde durdular, teamül yolu ile olmazsa taknin yoluna gidilir. Nasıl ki, Demokrat Parti, Divanı Kiyaset seçimine iştirak etmemek suretiyle vâki teklifi reddettiler. Seçim nasıl yapıldı? Binaenaleyh bu bakımdan teamül yolundan olmadığına göre taknin yolundan gidilmesi en doğru yoldur. Bunda da vaziyet bundan ibarettir. Necati Erdem, Osman Nuri Koni, C. H. Partisi ve D. Parti Meclis Gruplarının Cemiyetler Kanununa bağlı olduğunu söylediler, buna hiç şüphe yoktur, bunda hepimiz müttefikiz Fakat gerek Demokrat Parti, gerek Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Gruplarını vücuda getiren topluluklar, Cemiyetler Kanununun tarif ettiği toplulukların hiçbirisine benzemez, âmme hukukunun tesbit ettiği birer birlik vücuda getirirler. Arkadaşlar Demokrat Parti Grubu ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu yalnız Cemiyetler Kanununa tâbi olsaydı, Meclis Gruplarının içtimalarmda birer Hükümet komiseri bulunması iâzımgelirdi.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Müsaade buyurun. Demokrat Partinin Meclis Grubunun veya Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunun, Meclis dâhilinde veya dışındaki toplantılarında da Hükümet komiserinin bulunmaması, bunların bünyelerinin zaruri icabıdır. İşte biz bu gibi toplantıları da, bunun önemlisidir, diyoruz. Meclis çatışı altında değilde, Meclis dışında toplandınız, memleketin dış politikası hakkında ister iktidar partisi, ister muhalefet partisi olsun, uzun boylu konuşacaktır. Herkes istediğini söylemekte serbesttir. Kendisini Hükümetin yolladığı üçüncü dereceden bir memur mu kontrol edecek? Binaenaleyh hâdiseyi bütün çıplaklığı ile gözönüne alarak ölçmek lâzımdır. Bendeniz diyorum ki; bu İçtüzükteki tadillerle grupların Meclisteki durumunu tesbit etmek zamanı gelmiştir, önümüzdeki devrede yeniden komisyonlar seçilecektir, Sayın Türel arkadaşımız ekseriyetin düşüncelerini izah edecektir. Fakat bunun taktiğinin zamanı gelmiştir. Mâruzâtım budur.”(8. Dönem 6. Cilt - Sayfa 396)

Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas'm, Millî Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla değiştirilen 32 nci maddesinin birinci fıkrasının (A) ve (B) bentlerinin yorumlanmasına dair önergesi ve Geçici Komisyon raporu (4/34) (3) :

(8. Dönem 7. Cilt 12. Birleşim - Sayfa 229)

Tekel İdaresinde yapılan soruşturma hakkında Karma Komisyon raporu münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Efendim; komisyon raporunu hakikaten müşikâfanc bir tarzda hazırlamıştır. Bunu hazırlayanlara bilhassa teşekkür etmeyi bir vazife bilirim. Yalnız işin ikinci bir noktası daha vardır; bendeniz raporu okurken, ek 23, melfuf 24-25 diye birtakım kayıtlara tesadüf ettim. Raporu çeviriyorum, bakıyorum, bunları bulamıyorum. Malûmu ihsanınız Tahkikat Komisyonu ilk tahkikatı yapan bir ceza organı vaziyetinde olduğuna göre raporda delâili maddiyenin de ekli olması lâzımdır. Ben bu hususta tenevvür etmek istiyorum. Çünkü ben düne kadar okuduğum dan bir şey anlıyamadım. Sabit bir fikrim yoktu. İstanbul tekel memurlarının beyanlarını rapor ile karşılaştırdım, bir şeyler anlamaya çalıştım. Belki Komisyonun bunun hilâfına noktainazarı vardır. Niçin hükümleri göstermemişler ve delilleri de koymamışlardır. Bu hususta aydınlanmak istiyorum. Aydınlanmak istediğim ikinci nokta da şudur: Bunu da kürsüden tenvir buyururlarsa memnun kalınun. İlk tahkikat olduğuna göre bu, Tahkikat Komisyonu acaba neden ilk önce bildiğimiz gibi maznunu dinleyip Ceza Kanunu dairesinde her meseleyi ayrı ayrı konuşarak her mesele hakkında ayrı, ayrı karar vermeyerek, sanığı, tanığı, varsa ehli vukufu, hepsi birden konuşulmuş, mesele dağılmıştır. Şahsan ben bunun içinden çıkamadım, eğer verilen iki cevap olmazsa idi. Komisyonun bu hususta bizi tenvir buyurmasını rica edeceğim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Efendim; usul hakkında söz istedim. Emin Sazak arkadaşım mahkemeye gidip, gitmemesi nokta-sından hareket ederek mahkemeye gitsin diyor-lar. Ben de Divanı Âlinin bu işi halletme-sine taraftarım, fakat Meclisi Âliniz- 45 kişilik komisyonun raporunu sadece okumakla mükellef olsaydı o vakit İçtüzük'ümüzde bunu tutardı, doğrudan doğruya karma komisyonun hazırla-dığı raporu Divanı Âliye havale edilir diye bir kayıt koyardı, böyle bir şey yoktur. Bu itibarla ben bu işin yalnız hukuki noktasından

değil politik olarak o noktadan Divanı Âliye gitme-sini istiyeyeğim, kendilerinin de söyledikleri sebeplerden dolayı. Bazılarında dört, beş esbabı mucibei muhalefet bulunan hâdisede doğrusu ben suçlu mu, suçsuz mu diye hiç bir şeye kail olmuş değilim. Komisyona iadesini istemiyorum. Çünkü iki ay daha, üç ay daha gidecek. Hiç ol-mazsa Divanı Âlide delillerin tesbiti noktasın-dan işin gözden geçirilmesi lâzımdır. Fakat el kaldırdığımın sebebi, efkârı umumiyeye, Mec-lisi, Devletin siyasetini idare etmiş olan bir Bakanı Yüksek Divana sevkederken esbabını bildirmekle vazifeli biliyorum ve kendisinin de böyle vazifeli bildiğini farzediyorum.”

(8. Dönem 7. Cilt 3. Birleşim - Sayfa 32-55)

Milli Korunma Kanununun 32. maddesinin yorumlanmasına dair Önergesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “İçtüzükün 124 ncü maddesi özel komisyonlarda görüşülen işlerin yine özel komisyonlar marifetiyle yorumlanmasını natiktir. Benim yorum önergeme taallük eden işin hususiyetine göre iki vaziyet vardır. Bu iş Ticaret Komisyonundan Adliye Komisyonuna havale edilmiştir, bu bir. Asıl mühim noktaya gelince: Benim, yoruma taallük eden önergem, yalnız Ceza Kanununun tatbik edilip edilmeyeceği meselesinde sırf adli teknik bakımından, ceza tekniği bakımından bir yorumlamadan ibarettir. Şayet Heyeti Celile bu teklifimi kabul etmezse, yahut Divanı Riyaset içtüzükte buna dair sarahat vardır diye reye koymamak içtihadında bulunursa, o vakit, hukuku ibada, vatandaşların haki arma taallük eden bir iş olduğu için, bu geçici komisyonun biranevvel teşekkül edip bu yorumlamayı bir an evvel halletmesini Heyeti Celilenizden rica ediyorum.”(8. Dönem 7. Cilt 5. Birleşim - Sayfa 73)

Eski Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında Meclis soruşturması yapılmasına dair Afyon Karahisar Milletvekili Ahmed Veziroğlu'nun Önergesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Müsaade buyurun; zati âliniz Birinci Meclisten beri buradasınız. Biz de bir parça okuryazarız, okuduğumuzu anlarız. Arkadaşlar; İçtüzükün, eski tâbirle Divanı Âlinin kurulması, yeni tâbirle Yüce Divana gitmesi ve Meclis tahkikatı açılması hakkında-ki bütün ahkâmını tetkik ettim. Tetkikatımın sebepleri, birisi, vatan endişesi olduğu kadar, birisi de

çok sevdiğim arkadaşım Atıf İnan'ın günlerden beri bir isnat karşısında şahsi durumunun ne olacağı düşüncesi idi. Bu endişe, memleket endişesi olduğu kadar herhangi bir vekilin, iktidar mevkiinden çekildiği zaman doğrudan doğruya huzurunuzda hallaç pamuğu gibi atılmaması meselesidir.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın arkadaşımı da tatmin edecek şekilde konuşacağım. işte iftira varsa müfteriler de cezalarını görmelidir. Eğer hakikat varsa, benim arkadaşımı adalet huzurunda hesabını verecektir. Fakat her şeyden evvel vatandaşın haysiyetini koruyacak hükümlerin tatbikatını da göz önünden kaçırma-mak, Meclisin mutata olan nezahatinin idamesi için zaruri olduğu fikrindeyim. Arkadaşlar, İchtüzükümüz iki kısmı ihtiva etmektedir. Birinci kısım doğrudan doğruya Milletvekillerinin işledikleri suç dolayısıyla adli makamlar tarafından tahkikata sevk edilmesi ikincisi de, Bakanların işledikleri suçlar dolayısıyla tahkikata sevk edilmesi. Bakanlar, bakan oldukları müddet içinde bir suç işledikleri takdirde, ya bütçe müzakeresi dolayısıyla veyahut da gensoru dolayısıyla evvel emirde bu gensoru sonunda hakkında tahkikat açılması istenirse beş kişilik bir komisyona sevk edilir, madde 169. Fakat karşısında bakan yok, kendisi evvelce bakanlık yapmış bir zat hakkında beş kişiden mürekkep komisyon bir rapor verir, bu rapor ne demektir? Meclis evvelce hâdiseler üzerinde konuşmaz, yani hâdiseler, isnatlar neden ibaretse bu beş kişilik komisyonun raporu ile Heyeti Celilenize gelir, üzerinde konuşulur. Bakanlıktan düşen bir arkadaşımız bugün Heyeti Celilenizin huzurunda müzakere mevzuu olmaktadır, açık, tüzük buna imkân veriyor mu? Hayır arkadaşlar; vermiyor. Bakana taallûk eden bir mesele olduğu zaman ichtüzükün 177 nci maddesini, okuyorum huzurunuzda: Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse bir soruşturma komisyonu kurar yahut Meclis komisyonlarından birini bu işle ödevler. Bu gibi soruşturmalara girişilmesini ya Milletvekilleri yahut komisyon teklif edebilir. Arkadaşlar; Anket parlamenter dediğimiz şeyin ilk safhası budur. Binaenaleyh şimdi ben burada oturuyorum, bir tarafı dinliyorum ve dinlediğime göre onları haklı buluyorum; diğer tarafı da dinliyorum, o da haklı...”*

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)*“Atıf Beyin veya bir vatandaşın şerefini kurtarmak mevzuubahis olduğu zaman maddi delillerle bu işin evvelâ bir tahkik mevzuu ve sonra müzakere mevzuu*

yapılması lâzımdır. Binaenaleyh Atıf İnan arkadaşımızın meselesi bu noktadan ele alınmalıdır. Şöyle bir hâdise vardır, filâna falana taallük etmesi noktasından değil, efkârı umumiyeyi aylardan beri işgal etmekte olan bir meselenin tahkikatı hakkında işin bir komisyona verilmesini teklif ediyorum. Bu iş komisyona giderdi, şikâyetçi olan taraflar delillerini komisyona verirdi. Bu debilere göre icabederse Atıf İlan'ı da dinledikten sonra tahkikat açılıp açılmaması hakkında kararını verirdi. Ve iş, Anayasa ve Adalet Komisyonlarına giderdi. Biz bugün bu tahrir veçhile bir Meclis soruşturması yapmaya karar verirsek, iktidarda bulunan bir bakan hakkında, yahut bakanlığı esnasında tahkikata başlanmış bir zat hakkında yaptığımız bir muameleyi, bakanlıktan sukut etmiş olan bir arkadaşımızdan esirgemiş oluruz. Binaenaleyh hem müsavi muamele bakımından, hem de işin esasına girmek, Meclis tahkikatı açılıp açılmaması hakkında bir karar vermek üzere meselenin İçtüzükün 177 nci maddesi mucibince bir komisyona havalesi hakkında bir tahrir veriyorum ve bunu teklif ediyorum.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “1. izin verirsiniz izah edeyim. Efendim bendenizin bu iş üzerinde ısrar edişimin sebebi yalnız basit bir formalite değildir. Meclisin şimdiye kadar tatbik edilmemiş bir maddesinin ilk defa tatbiki dolayısıyla hâsıl olan tereddüt hakkında vuzuh peda etmektir. 169 ncu maddeyi bendeniz de okudum. 177 nci maddenin 2 nci fıkrasını da okudum. Beyan buyurdıkları gibi, 169 ncu maddenin birinci fıkrası hükmüne göre hadise mevcut olsaydı mesele doğru idi. Müsaadenizle 169 ncu madde-yi okuyayım ve beraberce tahlil edelim. Madde 169 — Hükümete açılan bir gensoru, yahut bütçenin görüşülmesi sırasında veya sonunda yahut doğrudan doğruya Anayasanın 46 nci maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında gösterildiği üzere Hükümetin genel siyasetinden ve bakanlıkların yerine getirmek ve yürütmekle ödevli oldukları görevlerden dolayı, bakanlardan birinin ya gen soru olacak yahut bütçe müzakeresi olacak veyahut müsaade buyurun arz edeyim. Yanıt akçeli sorum, diyor, hükümetin genel siyasetinden diyor. Atıf İnan arkadaşımız, hükümetin siyasetinden değil, çünkü bu gen soru verildiği zaman hükümette değildi. Bu bir, İkincisi; bir arkadaşımız hakkında karar vermek hususunda esirgemediğimiz tahkikat emniyeti, tahkikat selâmetinin bu suretle vâki olması lâzımdır, refere edilen 169 ncu madde yalnız iktidardaki Bakanlara taallük eder. 177 nci madde

öyle değildir. Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse bir soruşturma komisyonu kurar, diyor. İşte biz bunu yapacağız. Yalnız 169 ncu madde içinde meseleyi mütalâa edersek görüşlerimizde hiçbir emniyet ve selâmet olamaz. Hâdiseler delilsiz birtakım isnatlar karşısında doğrudan doğruya bu kürsüden müzakere edilmeli midir? Tuttuğumuz yol budur. Geçen celseden beri cereyan eden hâdiseler gözünüzün önündedir. Binaenaleyh, İçtüzük hükmüne, Bakanlıkların emniyeti bakımından bir, diğer taraftan bir suçun gizlenmemesi bakımından ehemmiyet vermek lâzımdır. Biz, hayır bu böyledir. Yalnız 169 ncu madde, diye el kaldırırsak bizi tatmin eder mi? 177 nci madde tatbik edilmeden el kaldırırsak bizi tatmin eder mi? Usul kabımından neden fark olsun, bir çeyrek saat celse arası yapalım, Divanı Riyaset bir araya gelsin, bir karar versin, bu Atıf İnan meselesi değildir, bu iki partili rejimde parti davalarının üstünde bir ana prensiptir. Divanı Riyaset bir araya gelsin ve bir karar versin.” 8. Dönem 7. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 157-158-159)

İçişleri Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, uzun konuşacak değilim. Yalnız Sayın İçişleri Bakanından şu cihetin aydınlatılmasını rica ediyorum: Sun zamanlarda. Millî Eğitim Bakanlığı yangını dolay isiyile İstanbul gazetelerinde hepimizin gördüğü bir neşriyat vardır. Bu neşriyat memleketimizde muhtelit’ yerlerde çıkan yangınların, bir teşkilât tarafından, kasten yapıldığına dairdir. Ben şahsan, Türkiye Cumhuriyeti hudutları dâhilinde hiçbir teşkilâtın bu tarzda, yaşayamayacağına; milletin şuurunun, izanının, Hükümet kuvvetinin buna yer vermiyoeğine kaniim. Bu böyle olmakla beraber hunim bu kürsüde hükümet ağız ile aydınlatılmasında zaruret görmekteyim.” (8. Dönem 8. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 496)

Maliye Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLA (Gaziantep) “Muhterem Arkadaşlarım; Maliye Bakanlığının bütçesi görüşülürken zahiren pek basit görüldüğü halde, hakikatta memleket şümul bir mahiyet arzeden bir noktaya müsaadenizle temas edeceğim; Bu memleketin bir derdi vardır; Aşağı yukarı herkes bununla ilgilidir. Bunun adına ne diyeyim bilmem ki, Maliye ile mükellefin anlaşmazlığı, derdi. Mükellefle Maliye arasında bulunması lâzım ve zaruri olan karşılıklı samimî iş birliği zihniyetinin bugün mevcut olduğunu da iddiaya imkân olmadığı

kanaatindeyim. Ekser ahvâlde malmemuru mükellefe, sanki suiniyet erbabındanmış gibi sert ve haşin muamele yapar. Mükellef te malnıemuriyle temastan hoşlanmaz. Bu sebeple bunların birbiriyle seviştikleri ender görülür vaziyetlerdir. Bu durum mükellefte, maliyecilerin vergi mukavemeti dedikleri bir nevi hınç meydana gelir ki, bu doğrudan doğruya vergi randımanı üzerinde menfi tesirini gösterir ve netice bittabii memleketin aleyhine tecelli eder. Hâdiseyi tahlil edince bunun sebebim iki nok-tada toplayıp ifade etmek mümkündür: Birincisi; malî kanunlarımızın son derece taaddüt ve tekessür etmiş olmasından dolayı mükellefin kâfi derecede kanunlara nüfuz edememesinden ekser ahvalde bu vukufsuzluk dolayısıyla işlediği hatalardır. İkincisi; malmemurunun nefi hazine zihniyetiyle hareket ederek işlenen kusurun sebepleri üzerinde durmaya lüzum görmeden kabil olduğu kadar ağır ceza ile cezalandırmak yoluna gitmesi.

Bunun için birçok misaller vermek mümkündür. Fakat bunlar hep bilinen şeyler olduğu için misal vermekten sarfinazar ediyorum. En küçük bir Maliye memurunun namuslu bir vatandaşı dürüst hareket eden bir müesseseyi nahak yere ufak bir hata şu veya bu yüzden binlerce lira cezaya çarptırması senelerce sürüm sürüm süründüğünü ve nihayet Temyiz komisyonlarınca hakikatin görülerek cezaların kaldırıldığı da sık sık rastlanan hallerdendir. Hâlbuki 20'nci asırda hâkim olan modern maliyecilik zihniyetine göre mükellef ve mal-memuru birbirini tanıamlıyan ve yekdiğerine karşı hüsnüniyet ve nezaket kaidelerine uygun muamele yapması, icabeden iki unsurdur. Bittabii suiniyet erbabı mükellefler bu mâruzâtımın dışındadır, hiçbir zaman falan veya filân mü-kellef suiniyetle hareket etti diye bütün mükellefleri o suretle telâkki etmeye kimsenin hakkı yoktur. Nitekim adedleri pek az olmakla beraber çok kıymetli ve vazifesini tam mânasıyla idrak etmiş, âdeta bir bankacı zihniyeti ile çalışarak mükellefi Maliyeye ısırdıran maliyecilerimiz de vardır. Onları bu kürsüden takdirle ya d et meyi bir vicdan borcu bilirim. İşte durum bu olduğuna göre memurlarımızın artık modası geçmiş olan bu eski zihniyetten ayrılarak vatandaşa karşı dünyaca kabul ve tatbik etmekte olan yeni maliyecilik zihniyeti ile muamele yapmaları, yani yıkıcı değil yapıcı; ceza ile korkutucu değil hataları tashih edici ve öğretici bir zihniyetle hareket etmeleri zamanı gelmiş olduğuna kaniim ve Sayın Maliye Baka-nımızdan bu zihniyetin bütün teşkilâta aşılın-masını rica

ediyorum. Belki Sayın Bakan diye-ceklerdir ki, yeni bir vergi reformu yapıyoruz, Gelir Yergisi Kanunu, yeni Usul Kanunu tabik mevkiine girerse bu mahzurlar bertaraf edilmiş olacaktır. Hayır, arkadaşlar, yeni vergi kanunlarının”(8. Dönem 8. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 539)

Bayındırlık Bakanlığının 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, bu bölümde Gaziantep - Maraş hattı için 2,5 milyon liralık bir tahsisat gösterilmektedir. Bu tahsisat miktarı 7 Eylül Kararından evvelki rayice göre oradaki mütaahhitlere karşı ödenecek bir miktardı. Halbuki 7 Eylül kararından sonra Hükümet bir karar vererek Avrupadan Türkiye’ye ithal edilecek malzemenin fiyat farkını ödüyor ve tahsisatını ona göre koyuyor. Buna mukabil Devlet fabrikaları, Tekel İdaresinde, Zonguldak’ta Karabük’te amele ücretlerine bundan sonra hayat pahalılığı dolayısıyla bir zam yapıldığı halde Devlete ait taahhüt işlerindeki mütaahhitlere karşı bir taahhüt farkı tanımamıştır. Bu taahhüt farkı dolayısıyla bunlar haklı olarak Devlet Şurasına müracaat etmişler. Hükümet haklı olarak Devlet Şurasına gitti. Devlet Şurası tuttu bir karar verdi. Bu karar mucibince dedi ki, biz bu farkı tanımakta bugünkü mevzuat muvacehesinde kendimizde salâhiyet görmüyoruz. Halbuki muvazenei umumiye kanununun, zannederim 121 nci maddesi, hükümete karşı Devlet Şurasının bir kararını yalnız istişari mâhiyette tetkik eder, Teravekilleri Heyeti hadiseleri tetkik edip bir karar vermek salâhiyetini haizdir. Şimdi Benim Memleketime 1950 senesinde hattın gitmesini beklerken mütaahhitler mücbir sebepler karşısırlda, işte görülen taallül muvacehesinde, haklı veya haksız olarak, ağırdan alıyorlar ve diyorlar ki siz devlet fabrikalarındaki hakkı tanırken bizim hakkımızı neden teslim etmiyorsunuz? Bu durum muvacehesinde mütaahhitle devletin işi arasındaki ihtilâf bir yana, bizim merkez vilâyete hat gelmemiştir. 960-970’demi oraya tiren gelebilecektir? Bu bakımdan Bayındırlık Bakanının bizi katî bir karar alarak hükümetin 1950 senesinde her ne suretle olursa olsun Gaziantep’e bu hattın ulaştırılması vadinin yerine getirilmesi sebeplerini rica ediyorum.”(8. Dönem 8. Cilt 26. Birleşim - Sayfa 655:656)

Milli Eğitim Bakanlığının 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; İhsan Hâmid Tiğrel arkadaşım, ondan sonra konuşan diğer hatip arkadaşım, Millî Eğitim Bakanlığının başlıca mevzuların-dan birisinin milliyet prensibinin memlekette kökleşmesi ve yerleştirmesi vazifesinden bahsettiler. Milliyet mefhumunun hakikaten memlekette muayyen bir zümre tarafından kavranması zarureti vardır. Bu da irfan zümresidir Dünyanın neresinde olursa olsun bu mefhumu bir yer verilmişin. Alman olsun, Fransız olsun hiç kimse milliyeti akademisyenin anladığı mânada anlamaz. Bu bakımdan milliyet mevzuunda milliyet, mefhumunu anlatmak vazifesi Millî Eğit Bakanlığına düşmektedir. Yüksek mektepler bakımından bakanlığa üniversitelere düşmektedir. Üniversite bakımından da bu memleketin umumi politika bakımından bu işin düzenlenmesi teşkilâtlanması, siyasi bakımından Millî Eğilim Bakanlığının başlıca vazifelerinden biridir. Bu bakımdan bir kaç söz söylemeyi faydalı buluyorum. Son günlerin hâdisesi bizi çok hassas olmaya sevk ediyor. Üniversitede ta lisenin orta sınıflarından itibaren milliyet dâvası uğrunda zaman zaman heyecana kapılmış bir arkadaşınızm. Fakat milliyet dâvası kalbin ateşi olduğu kadar, zamansız kullanıldığı zaman yangın yapan bir ateş olduğunu da unutmamak lâzımdır. Bu bakımdan memlekette son zamanda milliyet davasını spekülasyon mevzuu yapan kimselere karşı şuurlu, milliyetin spekülasyon kabul etmez bir mukaddes ateş olduğunu anlatmak zamanının geldiği fikrindeyim. Arkadaşlar, evvelâ son zamanda beylik bir tâbir olan «solculuk» kelimesinden başlayacağım, Biliyorsunuz ki, Mecliste ikinci parti kurulduğu zaman sola hangimiz oturacağız, diye doğuştuk. Binaenaleyh evvelâ bunun mânasını anlamak ve anlatmak lâzımdır. Sorulduğu zaman ben solcu bir partinin mensubuyum. Bunun mânasını anlamak lâzımdır, memlekete öğretmek lâzımdır. Türk bünyesi bakımından solcudur, yani içtimai tesisleriyle, vakıflarıyla, zenginlerin fakire yardımı hı temin eden bir dinî müessese olan zekâtiyle hepsiyle, Türk baştan sonuna kadar solcudur.”

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Onu da anlatacağım. Hâdiseyi soğukkanlı olarak tetkik etmek lâzımdır. Sağcı meselesini de sırası gelince izah edeceğim. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden beri tam devletçidir, kurulduğu günden beri solcudur. Sadece bir zümrenin istismarına tahammülü olmayan, şehirlinin köylüyü istismarına müsaade etmeyen bir devletçilik rejimi, solcu bir parti

rejimimiz vardır. Fakat arkadaşlar; solcu demekle beraber; bu enternasyonal bir ıstılah olarak kullanmıyorum; tam mânasıyle ve sapma kadar milliyetçi bir parti ve milliyetçi bir devletiz. Arkadaşlar, bizini milliyetçiliğimiz şuradan buradan kuvvet alacak bir milliyetçilik değildir. Tarihinin muhtelif safhalarında, edebiyatından tarihinin en ücra köşesine kadar baştan aşağı kendi menkıbeleriyle yuğrulmuş bir milliyetçiliktir. Arkadaşlar, bu memlekette meselâ bir şairin: Çıktı, otrantoya pür velvele Ahmet Paşa Tuğlar varsa gerektir Kızıl Elmaya kadar. Dediği zaman tüyleri ürperen, her genç bir milliyetçidir. Ben istikbale hakan ve yarını düşünen bir milliyetçilik arıyorum. Fakat milletimizi komünistliğe karşı müdâfaa ederken oraya yeşil bayrağın da girmesine müsaade etmeyeceğiz. Arkadaşlar, Türk, milliyetini yalnız Türk milletin menşelerinden almaktadır. Yalnız ondan doğacaktır ve yalnız ona muhtaçtır. Bana Türk milliyetçiliği dendiği zaman kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki, feda derim. Başka bir şey düşünmem. Benim hudutlarım Meriçten Kafkasa dayanan huduttur. Cenupta çizilmiş hudutlar ve bu hudutların dâhilinde oturmayıp dışarıda hudutlarımızın ilerisinde kendi dilimden olan insanların ıstırahım düşünen bir milliyetçiliktir. Başka bir şey bilmiyorum. Bu bakımdan memleketimizde son zamanda milliyetçiliği istismara müsaade etmiyecek bir terbiye verecek ve milliyetçiliği sipekülâsyon mevzuu yapmayacak bir tahsil sağlamak Millî Eğitim Bakanının başlıca vazifesidir.”(8.Dönem 8.Cilt26.Birleşim-Sayfa 602-603)

Ekonomi Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Partiniz namına mı konuşuyorsunuz diye sordu? Parti Tüzüğünde sarıh hüküm vardır; Parti Genel Sekreteri veya Gurup Reis vekilleri konuştukları zaman, Parti adına, konuşuyorum derler. Ben kendi adıma yanı bir milletvekili sıfatıyla konuştum. Arkadaşlar; solculuk tâbiri üzerinde durulurken Ahmet Oğuz arkadaşımız, Devlet müdahalesi solculuk ifade etmez buyurmuşlardır. Zabıtta aynen vardır. Halbuki ben dedim ki, Türkiye Cumhuriyeti Devletçi olmak ve Halk Partisi Hükümeti de amele, fabrikatöre, köylüyü şehirlie istismar ettirmemek gayasını gütmektedir; programımız bu gibi hükümleri ihtiva etmektedir. Solculuk, sağcılık fikirleri, milliyet veya beynelmileliyet fikrinin ifadesi değildir. Beynelmileliyet fikrinin zıddı milliyettir. Biz beynelmileliyetçi değiliz, tamamıyla milliyetçiyiz diye vasıflandırdım.

Hatta, gayet avamflribane olan, Şu tábiri kullandım: sapma kadar milliyetçiyiz, dedim. Sonra ifade ettim ki, solculuk liberalizm demek değildir. Liberalizmin ifade ettiği mana tamamıyla sağcılıktır. Yani fabrikatör çalışan ameleyi istismar eder, İŞ Kanunu mevcut değildir, mesai saatleri ayarlanmıştır, çocuklar küçük yaşta çalıştırılırlar, Hükümet murakabesi yoktur, işte buna liberalizm sistemi derler. Avrupa'da ve Avrupa parlâmentolarında bu telâkkiye müdafaa edenlerin yeri Mecliste sağdadır. Buna karşı daha Marksizm doğmadan, amelenin hakkını koruyan, köylünün Toprak Kanunu ile hakkını koruyan zümreler çıktıktan sonra Meclislerde solda yer almışlardır. Bu, Parlâmentolar tarihinin de, ananenin de seyrinin icabıdır. Binaenaleyh benim partim, muhakkak olan bir Şey varsa, solda oturmaktadır.”(8. Dönem 8. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 686)

Afyon Karahisar Milletvekili General Sadık Aldoğan'ın, Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Karma Komisyon raporu münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim; muayyen bir arkadaşın teŐriü masuniyeti hadisesine inhisar etseydi üzerinde hemen Encümene iade etmek noktasından el kaldırır geçerdim. Fakat masuniyeti teŐriüye dair vereceğimiz karâr Parlâmentoda prensip esası olacak kararlardır. Muammer Alakant arkadaşımızın ortaya attığı nokta, ben o noktainazara iştirak etmemekle ve tamamen Encümenin noktainazariyle mutabık kalmakla beraber, tetkik bakımından, burada Encümen Sözcüsünün aydınlatmasını mucip bir haldir. Çünkü bir arkadaşın masuniyeti teŐriüyesi gibi, bir Milletvekilinin tek garantisinin kalması veya kalkması mevzuübahistir. Bu noktadan Encümen bir karar vermiştir ve suç mahiyetini tetkik etmiştir. Muammer Alakant arkadaşım, Komisyon suçun mahiyetini tetkik edemez, yalnız suçun devre sonuna bırakılması Şeklinde bir karar verir diyor. Fakat benim kanaatim, suçun mahiyetini tetkik etmeden suçun Ceza Kanunununun hangi maddesine temas ettiği bilinemez Őeklinededir. Herhalde Encümen bu noktadan tetkikat yapmalıdır. Meselâ ben bir adam öldürdüm, kaza neticesinde bu öldürme fiili vâki olursa bir sene ağır hapis, tehevüren olursa 18 sene ağır hapis, kasten olursa, taammüden olursa, idama kadar gider. Bu bakımdan suçun mahiyetini tetkik salâhiyeti vardır. Fakat Muammer Alakant arkadaşımın dediği gibi, Meclisin kendi salâhiyetini kullanması için, suçun mahiyetinde kastı cürümü olup

olmadığı noktasından bu işi tetkik edip edemeyeceği yolundaki takririni Anayasa Komisyonu Sözcüsünü dinledikten sonra vermesi yerinde olur.”(8. Dönem 9. Cilt 34. Birleşim - Sayfa 68)

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar, eğer mevzu yalnız bir Milletvekilinin teşriî masuniyetinin kalkması mevzu olsaydı kürsüye çıkmayacaktım. Benden evvelki arkadaşlar hâdiseyi kafi derecede aydınlattılar. Fakat hâdisiye masuniyeti teşriyenin esas bünyesine taallûk etmektedir. Masuniyeti teşriye Milletvekillerine ferdan tanınan bir hak değildir. Masuniyeti teşriye. Anayasanın 17.maddesi mucibince ve hukuku esasiye nazariyelerinden alınarak parlamento üyesi sıfatıyla vazifelerini ifa edecek olanlara tanınmış olan bir haktır. Hâdisiye böyle olduğu içindir ki bizim içtüzüğün 180 nci maddesi, hiçbir Milletvekilinin teşriî masuniyetinden feragat suretiyle bu haktan vazgeçmeğe kadir olmadığını da göstermektedir. Bu itibarladır ki. Sadık Aldoğan hakkında karar verirken çok esaslı düşünmemiz lâzım gelir. Çünkü esas itibarla bu iş parlamento hakkına da taallûk etmektedir. Eğer Sadık Aldoğan’ın şahsı mevzuubahis olsaydı esefle söyleyeyim ki, bu kürsüden onu müdafaa etmezdim. Geçen hafta gazetelerde gördünüz, bu memleketin bir milyara yakın bütçesinden 500 milyonunu Millî Müdafaaaya tahsis eden bir memleket için tutup da 10 milyonluk ve yerine masruf bir tahsisat için demagojiye kapılıp bu memlekete bir dolar bile vermemekle Amerika hak kazanmıştır diyen bir adamın müdafaaasını yapacak değilim. (Alkışlar). Arkadaşlar, sunu işaret etmek isterim ki, Aldoğan’ın komisyonda konuşurken ben bunu söylemedim sözünü bu kürsüde tekrarlayacağını ümit ederim, eğer samimî olsaydı bunu yaparlardı. Sadık Aldoğan Türk milletinin; Türk matbuatının, Türk balkının şuurunu bilmiyorkır. Türk Milleti uyanıktır, Türk Milleti geçici, muhteris zihniyetlere alkış tutan bir millet değildir. Türk matbuatı millî dâvalarda şuurunu göstermiştir. Türk Milletinin şuru yerindedir. Binaenaleyh Aldoğan komisyonda yaptığı müdafaaayı burada yapsaydı birçok arkadaşların çıkıp burada konuşmasına lüzum kalmazdı. Sadık Aldoğan hakkındaki noktai nazarımı ifade ettim. Şimdi ben asıl hâdiseye geçiyorum. Hâdisiye şudur: Arkadaşlar bir Milletvekili bir semt ocağında tutuyor bir ifadede bulundu deniliyor ve bu ifadesi Anayasamız mucibince ve Ceza Kanununa tevakuf eden maddei mahsusası mucibince teşriî masuniyetinin refine müstelzim bir suçtur. Bu suç olduğuna göre Milletvekili

dokunulmazlığında içtüzük'ün 180 nci maddesi ne yolda tatbik edilmelidir? Arkadaşlar, evvelâ Anayasa Komisyonunun çokluğunun esas noktai nazarına iştirak etmiyorum. Çünkü bu suretle Anayasanın 180 nci maddesi hükmünün tam mânasiyle tatbik edilmiş olduğu kanaatinde değilim. Fuad Sirmen arkadaşımızın ve arkadaşlarının noktai nazarlarına da iştirak etmiyorum. Çünkü onların dediği yolu tatbika kalkarsak yine bir Milletvekili hakkında bir nevi masuniyeti teşriiyeyi refetme vaziyetine düşeriz. Binaenaleyh arkadaşlar, benim görüşüm şudur: Necati Erdem arkadaşımın dediği veçhile İchtüzük'ün 180 nci maddesi diyor ki: Bir Milletvekiline, Anayasanın 12 nci ve 27 nci maddelerinde söylenen yasak eylemlerden biri isnatlanır, Hazırlama Komisyonu da incelemeler sonunda buna kanarsa, Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması gereğine kanıklı bir rapor hazırlayarak Karma Komisyonuna sunar. Arkadaşlar gelen raporda gösterilen sebepler hukuki mahiyeti bakımından beni tatmin etmiş değildir. Karma Komisyonun vaziyeti bir nevi eski tâbirle müstantik, yeni tâbirle de sorgu hâkimi vaziyetindedir. Böyle olmasa dahi B. M. M. tarafından bir Milletvekili hakkında bir dosyaya el konulduğu zaman eğer Komisyon bu işe kani olmadıysa tahkikatı bizzat kendisi yapması lâzımdır. Binaenaleyh bir Milletvekili hakkındaki bir suç isnadı muvacehesinde herhangi bir su retle Komisyon ya dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verecektir yahut da tahkikatı kendisi yapıp takibatın devre sonuna bırakılmasına karar verecektir. Şimdi Komisyon arkadaşlarımızın, ekseriyet raporlarında diyorlar ki, mahkeme bu işi tahkik etsin, halbuki arkadaşlar demin arzettiğim gibi, Komisyon aşağı yukarı vazifesinde bir tahkikat hâkimi ve bir müstantik vaziyetindedir. Müstantiklerin gösterdikleri delillere göre tahkikatın müddeiumumiliğe verilmesi gibi bir vaziyet vardır. Bu noktadan, bu husustaki tahkikatın dönem sonuna bırakılması lâzımdır. Fuad Sirmen arkadaşımızın demin arzettikleri noktai nazarlarına iştirak etmiyorum. Bu teşriî masuniyetin kaldırılmasından daha büyük, tehlikeli neticelere yol açar. Masuniyeti teşriiyenin kaldırılmamasıyla bilfiil teşriî masuniyeti kaldırmış oluyoruz. Arkadaşlar maruzatımı bitiriyorum. Beni mâruzâtını, kaçamaklı yollarla kendisini kahraman yapan bir adamın müdafaası değil, Parlâmentonun bir ana hakkı olan teşriî masuniyet dâvasının bir, bir hukukçu gözü ile müdâiaasıdır. Bu hâdisede ben Sadık Aldoğan'ın teşriî masuniyetinin dönem sonuna bırakılmasını rica ediyorum. Bunun için de Heyeti Celileye bir önerge takdim ediyorum".(8. Dönem 10. Cilt 42. Birleşim - Sayfa 128:129)

Avukatlık Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Efendim, avukatlık meslekine doğrudan doğruya intisap için lâzım gelen birtakım memuriyetler bu maddede sıralanmıştır. Bunlar arasında, şahsi kanaatime göre, iki mühim şey unutulmuştur: Bunlardan birisi, Danıştay yardımcıları, diğeri de; İktisadi Devlet Teşekkülleri hukuk müşavirleridir. Danıştay yardımcıları hakkında uzun boylu söz söyleyecek değilim. Çünkü bu idari kazanın en yüksek mercii olan bir yerde yardımcı olarak 4 sene gibi bir müddet bulunduktan sonra kendilerine avukatlık yapmak hakkının tabii olarak verilmesi, icabeder. İktisadi Devlet Teşekkülleri hukuk müşavirlerine gelince; demin dışarıda konuşan arkadaşlarım dediler ki: Oraya tâyin edilenler zaten avukatlardır. Çünkü Avukatlık Kanununun tadilinde kabul ettiğimiz bir maddeye göre; İktisadi Devlet Teşekkülleri hukuk müşavirlerinin baroya mukayyet olması lâzımdır, kayıt mecburiyeti vardır. Ben bu maddeyi arkadaşlarım gibi anlamıyorum. Çünkü avukat olmak hakkını haiz olursa baroya kaydolunur. Diğer İktisadi Devlet Teşekküllerine hukuk müşaviri olarak alınacak birisinin avukat olup olmadığı, yani baroya mukayyet olup olmadığı, aslan avukat olan birisi muhakkak hukuk müşavirliği yapmak mükellefiyetini empoze etmez ve etmemelidir. Kanun sistemine aykırıdır ifa ettiği vazifeye gelince; vazife bakımından, bilfarz 100 milyonluk bir sermayesi olan bir banka hukuk müşavirliğinde görülen hizmet, muhakkak ki, herhangi bir Ekonomi ve Bayındırlık Bakanlıkları Hukuk Müşavirlikleri kadar en çok bir tatbikat mevkiidir. Bu bakımdan arkadaşım-la müşterek bir takrir verdik, kabulünü rica ederim. Türk tâbiyetine geçen vatandaşların avukatlığına gelince; fikirde mutabıkım. Fakat kanun sistemi bakımından bu maddenin temadisi olmamalıydı. Bu, doğrudan doğruya Avukatlık Kanununda geçici maddenin temadisi veya müstakil bir madde halinde olması lâzım gelirdi. Mamefih fikirde mutabıkım. Dediğim gibi; İktisadi Devlet Teşekküllerinin hukuk müşavirlerinin mutlaka avukat olması şart değildir, o madde avukatlık hakkını haiz olanların baroya kaydolunmak mükellefiyetlerine dairdir. Esasen Avukatlık Kanunu böyle bir hak bahşetmez. İfa ettikleri vazife de, İktisadi Devlet Teşekküllerinde çok mühimdir. Bu itibarla takririmizin kabulünü rica

ediyoruz. Danıştay yardımcılarının ve İktisadi Devlet Teşekkülleri hukuk müşavirlerinin de ithalini rica ediyoruz.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Efendim Sahir Kurutluoğlu arkadaşım buyurdular ki, Etibank iktisadi Devlet Teşekkülleri hukuku hususiye ahkâmına tâbidir. Etibank gibi iktisadi Devlet Teşekkülleri hukuku hususiye ahkâmına tâbidir ama, memurları âmme hukukunun en ağır tehdidi altındadır ve âmme hukukunun aleyhine olan hiçbir şey bunlara tatbik edilemez. Yani zimmet, irtişa gibi suçlardan dolayı mahkemeye gidebilir. Fakat bunlar için kaza mercileri Devlet Şûrası değil, adli mahkemelerdir, başka birşey değildir. Bu bir. İkincisi; Devlet iktisadi Teşekküllerinin biz, Avrupai tarzda çalışmasını istiyoruz, Avrupai tarzı bilirsiniz. Onlarda bir hukuk müşaviri, bir de avukatlar vardır. Hukuk müşavirlerinin ekseriyetle avukat olmadıkları vâkidir. Biz, eğer hakikaten Hulki Karagülle arkadaşımızın dediği gibi, iyi bir fineks yapmak istiyorsak, hukuk müşavirlerinin iyi yetişmesini istiyorsak, bunları şahsen ipka etmek için avukat yapabilme yollarını açmalıyız. Ben şahsen avukatlık, hâkimlik ve hukuk müşavirliği yapmış bir arkadaşınızm. Hukuk müşavirliğinin vazifesi avukatlık kadar çoktur. Hukuk müşavirliğinde şahsen gördüğüm tecrübeden sonra, uzun uzun tetkikler neticesinde öğrendim. Hukuk müşavirliği yapmadan evvel avukat cüzdanım olduğu için bundan maddi bir istifadem yoktur. Fakat memleketin hayrı bakımından, İktisadi Devlet Teşekküllerinde hukuk müşavirliği yapanlara avukatlık hakkının tanınmasının lâzım olduğunu haiz olduğum tecrübeye istinaden ifade etmek isterim.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Efendim Bekata arkadaşınım bu teklifinin Adalet Bakanı arkadaşımızın işini kolaylaştıracağı fikrinde idim. Çünkü sıra bekleyen bir çok hâkim namzetleri var. Bu hâkim namzetlerini tayin et mette, Adalet Bakanlığı müşkilâta uğramaktadır. Eskiden hâkim buhranı vardı. Büyük Meclisin kabul ettiği son kanunla son maaş zammından sonra hâkimliğin muhtelif kademelerine, talip bir çok namzetler var. Hattâ ben öyle hâkimler biliyorum ki, kadro müsaadesizliği yüzünden, doksan lirayı alamayıp 60 - 70 lirada sıra bekliyorlar. Bunu kabul edersek geçmiş zamana ait işler dolayısıyla dahi, Sayın Adalet Bakanın vazifesini kolaylaştırmış oluruz. Bu avukatlık müessesesi; hâkimlik müessesesi diye konuştuğumuz mevzua gelince, hatırladığıma göre, Avukatlık Kanunu kabul edilirken Almanların

hâkimlik ve avukatlık kanunundan da maddeler alınmıştır. Mektebi bitirenler, ister hâkim, ister avukat olsun, hukuk doktorasını yaptıktan, devlet imtihanını verdikten sonra iki sene staj görürler. Bu iki sene staj gerek hâkimlik ve gerek avukatlık için bedava idi. Avukat olmak isteyen altı ay, idari kazada, altı ay hâkim nezdinde. altı ay cezai kazada, altı ay da idare teşkilâtında staj görürdü. Bundan sonra isteyen tekrar imtihan vererek referande adı al-tında ya hâkim, ya Avukat olurdu. Fakat iki tarafın, da imtihanını veren istediği tarafı tercih etmek hakkına malikti. Hâkimlik stajında bulunanlardan bu güne kadar tâyin edilmemiş bulunanlar olduğunu gördük. Onun için avukatlık stajının altı ayma mahsup edilmesinde ne mahzur vardır.? Adalet Bakanı tâyin edemiyorsa bu kadrosuzluktan ileri gelmektedir. Şimdiye kadar da bu şekilde tatbik edilmiştir. Hıfzı Oğuz Bekata'nım teklifi esasen geçici bir madde olduğuna göre mesele yoktur. Mârûzâtım bundan ibarettir.”(8.Dönem 10. Cilt 43. Birleşim - Sayfa 174-176-185-186)

Kocaeli Milletvekili Sedad Pek'in, sel ve dolu gibi afetler yüzünden zarar gören yer ler halkının Devlete, Ziraat Bankasına ve Tarım Kooperatiflerine olan borçları hakkında sorusuna cevabı:

TİCARET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “*Ben kendi Bakanlığım adına cevap vereceğim. Mamafi arkadaşımı diğer yönden de tatmin eder kanaatindeyim. Filvaki Sedad Pek arkadaşımın dedikleri gibi Kocaeli'nin bazı muntıkaları ve köyleri yağmur ve dolu yüzünden zarara uğramıştır. Zarara uğrayan köylerin bir kısmına Ziraat Bankasının borç tecili meselesi tahassül etmiştir. Evveleminde Kocaeli'nin yağmur ve dolu âfeti dolayısıyla zarara uğrayan havalisinin nereleri olduğunu arzedeğim: Kocaeli'nin Adapazarı kısmı yağmur ve dolu yüzünden zarara uğramıştır. Ziraat Bankası ilk önce 10 bin liralık bir plasman daha yollamak suretiyle yardım yapmıştır. Adapazarı'nım Sapanca muntkasının, Memnuniye Köyü hariç, bütün köyler saçma büyüklüğündeki dolular yüzünden zarar görmüşlerdir. Bunlar kooperatifleşmiş oldukları için kooperatiflerin 2836 sayılı Kanunu mucibince tecil yoluna gitmek için usulü dairesinde tetkikat yapılmaktadır. Tetkikat neticesi borç tecili de icabediyorsa bu tecil yoluna gidilecektir. Kocaeli Kandıra muntkasına gelince; esasen yedi köy bankaya borçlu imiş, bu vaziyetten zarar görmüşlere bir miktar ayçiçeği ve mısır tohumu yardımı yapılmıştır ve bu maksatla 20 000 liralık bir plasman tahsis etmiştir. Bundan başka Geyve muntkasında*

450 de-karlık arazi su altında kalmıştır. Fakat burada meyveler ve saire zarar görmemiştir, bu bakımdan hususi bir vaziyet de tahassül etmiş değildir, yapılan tetkikata göre: Nefsi Kocaeli muntikasına gelince; Merkez İli muntikasında ayrıca yardımı mucip bir vaziyet yoktur. Binaenaleyh banka, Kandıra muntikası için Ziraat Bankası Kanununun 47 nci maddesi mucibince borç tecilini mucip bir hal olup olmadığını tetkik etmektedir. Burası için 20 000 liralık, Adapazarı için de Zirai Krediler Kanununun maddei mahsusasına tevfikan 10 000 liralık plasman açılmıştır. Mâruzâtım bundan ibarettir.”(8. Dönem 12. Cilt 76. Birleşim - Sayfa 365)

Birlik Gazetesinin serbest sütununda Toprak Ofisi hakkında çıkan yazıya dair soru münasebetiyle sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Sual; 5.IX. 1945 tarihli Birlik gazetesinin serbest sütununda Toprak Ofis İskenderun tahmil ve tahliye sabık şefi Hasan tarafından Toprak Mahsulleri Ofisi Umum Müdürü Hâmit Kora’ya yazılan açık mektup hakkında bugüne kadar ne yapılmıştır? Bu Birlik gazetesinde çıkan mektup üzerine, o tarihte derakap Ofis müfettişleri işe el koymuşlar. Reyhanlı’dan İskenderun’a hububat nakliyatı Şevki Sabuncu’ya ihale edilmiş, fakat bu arada merkezdeki Umum Müdürlük teknil Antakya muntikasındaki nakliyatla beraber, Şevki Sabuncu’ya verdiğini de, diğer bir mütaahhide ihale etmiştir. O tarihte müfettişlerin yaptığı tahkikat neticesinde bu nakliyatın ayrı bir zata teffizi yerinde görülmemiş ve yolsuz görülmüştür. Fakat buraya geldiği zaman, o sıralarda lâstik karaborsası varmış, merkezden verilen lâstik daha az olduğu için, beriki yere vermeyi o vaktin Toprak Ofis Meclisi İdaresi yerinde bulmuş. Fakat hâdise, o tarihte yapılan bu tahkikat neticesinde alman kararlar kapanmış. Sonra ben geldim, bu ihbarı buldum, bir yığın dosya içinde, eğer işte bir yolsuzluk varsa, diye bunu yeniden tetkik ettireceğiz. Yani hâdise benim bakan olduğum tarihe tekaddüm eden bir zamandan bir buçuk sene evvel incelenmiş ve karara bağlanıp bu iş kapanmış, bitmiş, böylece duruyormuş. Binaenaleyh vaziyet budur, bu hususta fazla bir diyeceğim yoktur.”(8. Dönem 17. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 66:67)

Erzurum Toprak Ofisi hakkında yapılan ihbara dair soru münasebetiyle sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS
(Gaziantep) “-Toprak Mahsulleri Ofisi Erzurum Şef Muavini Nuri Çolak Erzurum Toprak Mahsullerinde suiistimal vardır, diye, 3 .V.1947 tarihinde ihbarda bulunmuştur. ihbarın mevzuu şudur: iki bin lira, yol mütaahhidine avans suretiyle vermişler. Bu para 15 gün sonra, avans olarak alan mütaahhit tarafından takas suretiyle Ofise iade edilmiştir. Müfettişler tahkikat yapmışlar. Yapılan tahkikat neticesinde müfettişler demişlerdir ki, bir yolsuzluk yoktur, ama iki bin liranın 15 günlük faizi 58 lira eder, bunu mütaahhit ödemiş denmiştir, iş Meclisi idareye inikas etmiş, 2.9.1948 tarihinde, Mecisi idare yaptığı tetkikatla müfettiş tahkikatını şöyle tamamlıyor. Mütaahhidin yatırılmış bir teminat mektubu var, yedi bin küsur liralık, bundan gayri % 10 kesilmek suretiyle ofiste birikmiş bir alacağı da var, katî hesap olarak alacağı günü gününe verilemediğine göre ve alelhesap bir para verildiği için, idare Meclisi bu işte bir yolsuzluk ve suiistimal görmüyor, tüccarlar arasındaki alelade alış veriş mahiyetinde görüyor. Bu birinci mesele. ikinci hâdise, Ofisin müfettişi 10. 5. 1947 tarihinde yapılan bir ihbar üzerine, bu kürsüden yine isim söylemeyeyim, orada o zamanki Ofis Bölge Müdürünün 3800 lira rüşvet aldığı iddia ediliyor, müfettiş tahkikata gidiyor, o zaman diyorlar ki, bu müfettiş bunun sınıf arkadaşıdır, böyle sınıf arkadaşı şaibesi altmda kalmamak için, derhal müfettiş değiştiriliyor, fakat rüşvet almak, vermek hâdisesi, görmek, tesbit etmek gibi bir neticeye gidemediği için, bunu tesbit edemiyorlar. Yani rüşvet almak ve vermekte katî bir delille neticeye varılamadığı görülüyor. Tekrar muhbire müracaat edilerek, delilleriniz nedir diye soruluyor. Eğer muhbir bu hususta yeni isimler ve yeni deliller verecek olursa bir neticeye varılabilecektir. 3.-Aynı muhbir Nuri Çolak hakkında da ihbarda bulunuyor. Bunun üzerine müfettiş 14.11.1947 tarihinde bir mektupla kendisinin Şevrole otomobilleri bulunup bulunmadığını ve bu yolda kullanılıp kullanılmadığını Erzurum işletmesinden soruluyor. Aynı zamanda bu müfettiş, tahkikatiyle beraber muhbir isimlerini ve delillerini de bildiriyor. Bunun üzerine de bir üçüncü mesele olarak yeni birtakım isimler veriyor. Bu mesele hakkında tahkikata devam olmaktadır. Nuri Çolak, Erzurum'da Ambar Şef muavini dir. Vazifesini suiistimalden dolayı görevine nihayet verilmiştir. Mâruzâtım bundan ibarettir

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS

(Gaziantep) “ Sayın arkadaşlar, bendeniz arkadaşımın soru önergesinde bahsettiği hususlara cevap vermiştim. Arkadaşımın şimdi burada konuştuğu çuval hâdisesi var ki, bu hâdiseden ayrıdır. İhbar olmuştur, tahkikat yapılmaktadır. Binaenaleyh bu hâdise hakkında yapılmakta olan tahkikat bitmeden bu hususta bir şey söyleyemem. Sonra, Toprak Mahsulleri Ofisi Teftiş Heyeti Başkanlığına şahsan tâyin etmiş olduğum zat, ben Bakan kaldığım müddetçe ve vazifesinde herhangi bir kusur görmediğim müddetçe, tam itimadımı haizdir. Şayet bir gün itimadımı kaybettiği takdirde başka yere gider. Ben, yalnız kendi memleketimin icabı ve memleketimin kahramanlığı icabı değil, hattâ bütün arkadaşların kendi memleketlerinin icabı değil, ancak insanlığın icabı olan ve asıl olan beraeti zimmet arar, hilafını gördüğüm zaman değiştiririm. Nitekim, hilafını gördüğüm insanları değiştirmekte tereddüt etmedim. Muhbir, ihbarından sonra işinden çıkarılmış değildir, ihbarından evvel çıkarılmıştır. Memaafih iki hâdisedeki, ihbarı menfi netice vermiştir. Maahaza arkadaşım söylediği için, bitmiş olan bu tahkikatı adlî makama vermeye karar verdim. Adlî makamın tahkikatı neticesinde muhbirin ihbarı teyyüt ederse, alâkalılar bile tereddüt ceza görür. Aksi halde ise muhbir müfteri cezasını görür. Toprak Ofisinin hakiki vaziyetini de belirtmek isterim. Evvelâ Ofis müfettişleri, bilâhara Maliye müfettişleri, sonra da Ticaret Bakanlığı müfettişleri tarafından ayrı ayrı teftiş edilmiştir. Bu, bir. ikincisi; Toprak Mahsulleri Ofisi bu sene zarar etmiştir. Bu zarar edişin sebebi, israf değildir; köylüden, fazla prim vererek, buğday aldı ve ucuz ekmek yesin diye halka ucuz buğday sattı. Zararın sebebi işte budur, ilerde her hangi bir söylentilere, memurlarına ikramiye dağıttı gibi söylentilere hacet kalmaması için, sayın arkadaşımı tenvir bakımından bunu da söylüyorum. Bütün Milletvekilleri, bu yaz dolaştıkları yerde Ofisin faaliyetini gördüler. Bu yüzden memnuniyetlerini bildirdiler. Bilhassa hububat mıntıkası olan Konya'nın, Eskişehir'in, Antalya'nın Milletvekilleri tekrar tekrar gelip bana teşekkür ettiler. Yüksek murakabe heyeti Ofis muhasebe sisteminin fevkalâde bir halde olduğunu ayrıca söylediler. Geçmişte, ilk kuruluşta bâzı hatalar olmuştur, arkadaşımın burada tekrar söylüyorum, yapılmış bir suiistimal varsa onları bile merhamet takip ediyorum ve edeceğim. Fakat karanlığa kurşun sıkmak prensibim değildir. Devletin ve vatandaşın emniyetini korumak ve bu emniyeti ihlâl edenlere karşı harekete geçmek bir Devlet adamının vazifesidir.

Aksi takdirde ne Devlet ve ne de vatandaş emniyeti kalır. Arkadaşımızın verdiği liste üzerinde yeniden tahkikat yapacağım, evrakı savcılığa vereceğim, fakat hılaflı tahakkuk ettiği takdirde mesuliyeti ona aittir.”(8. Dönem 17. Cilt 57. Birleşim - Sayfa 64-65)

Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri birlikleri hakkında kanun tasarısına dair sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“İçtüzük sarihtir. Komisyon talep ettikten sonra tabii verilecektir. Yalnız ben, gerek Komisyonun ve gerek Heyeti Âliyenizin nazarı dikkatini celbetmek isterim. Eğer Nisan sonuna kadar bu tasarı kanuniyet kesbetmezse esnaftan aidat alınmasına devam edileceği keyfiyettir. Nitekim evvelisi gün esnafın aidatını talik etseniz diye bir tamim yapmıştım, Bursa’dan bir kâğıt aldım, «tamime rağmen esnaftan aidat almakta devam edeceğiz » deniliyordu. Kanunen bu aidatı tahsil etmek onların hakkıdır. Fakat bu esnafın hayrına değildir. Memurların geçinmesine yarayacak fakat esnaf in istismar edilmesine sebep olacaktır. Binaenaleyh bu tasarının bir an evvel huzurunuzda getirilmesini rica ederim.”(8. Dönem 17. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 81)*

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, Çalışma Komisyonunun kabul ettiği şekil hakkında fazla bir şey söyleyecek değilim. O hususta Mazbata Muharririnin sözünü dinledikten sonra Heyeti Celileniz kararını verecektir. Yalnız Ali Rıza arkadaşım soruyordu, Esnaf isterse ticaret siciline kaydedilebilir mi ? Buna mâni bir hükmi kanuni yoktur, o hususta müsterih olsunlar. Sonra Vehbi Sandal arkadaşımız, bir nokta hakkında, Maliye Bakanlığı sözünde durmadı dediler. Encümen bu şekli muvafık görmüş ve Gelir Vergisindeki hükmü kabul etmiştir. Ben bunun detayına girmiyorum. Ciro bir esnafın vasfı fariklerinden biri olmak lâzımdır. Bilhassa Vehbi Sandal arkadaşımın söylediğine temas edeceğim, ben bunu filiyatta tatbikatta görmekteyim. Esnafıktan fabrikatörlüğe geçen kunduracılar vardır. Geçenlerde bir tanesi bana geldi, müsaade ederseniz dışardan getirerek bir kundura fabrikası kuracağım dedi. Bir adam esnaftır diye tüccarlığa geçmesin mi ? Sonra tüccarlıkta zarar eden namuslu bir adam esnaf olmak isterse niçin mâni olalım ? Ben Komisyonların mütalâası hususunda birşey*

söylemiyorum. Fakat cironun bizim için bir kıymeti vardır.”(8. Dönem 18. Cilt 75. Birleşim - Sayfa 619)

Ticaret Eski Bakanı Atıf İnan hakkında soruşturma yapan Karma Komisyon raporu münasebetiyle sözleri:

TİCARET VE EKONOMİ BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, hatırlatmak için yeniden arz edeyim. Bu tahkikat mevzuunu mucip maddeler hakkında daha evvel Ticaret Bakanlığı Teftiş Heyeti Reisi bizzat tahkikat yapmış ve bir neticeye varmıştır. Bu tahkikat neticesi hilâfına Maliye Bakanlığı Teftiş Heyeti tahkikat yapmış ve bu tahkikattan sonra Meclis tahkikatı açılmıştır. Binaenaleyh bendeniz, Meclis tahkikatını mucip rapor Heyeti Celilece kabul edildikten sonra, birinci rapor ve tahkik heyeti raporunu karşılaştıracığım, arada açık kalmış maddeler varsa bunu tetkik ettireceğim. Eğer arada bir açıklık yoksa, kanuni vecaibi icra edeceğim, bir haksızlık vâki olmuşsa bunu tamir etmek borcumdur.”88. Dönem 19. Cilt 95. Birleşim - Sayfa 999)*

Afyon Karahisar Milletvekili Hasan Dinçer'in, Kabe Örtüsü hakkında sorusuna cevabı:

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Efendim, kanundan bahsettiler. Demin de arzettiğim gibi kanunun nakil vasıtaları hakkındaki kanunun bir numaralı cetvelindeki zata mahsus otomobiller tıpkı şahsi malları gibi emirlerinde kullanılmak üzere verilmiştir. Ve bu yalnız burada değil, dünyanın her tarafında böyledir. Bir kanun kendi keyfimize göre tefsir edilemez. Bakanın arabası bugün hanımını istikbale götürebileceği gibi, icabettiği zaman da limon almaya da gider.*

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın Afyon Milletvekilinin sorusu cevabı şudur: Başbakanlık hâdiseyi bir vatandaş ile bir gazete arasında kalacak mahiyette görmemiştir. Zira Hürriyet Gazetesi, her hangi bir vatandaş adından hiç bir tavsife gitmeksizin bahsetmekle kalmamıştır. Doğrudan doğruya İsmet Paşanın annesi ve Cumhurreisî İsmet Paşanın validesi şeklinde yazmıştır. Hürriyet Gazetesinin bu tarzdaki yazısının gözle görülür neticesi şu olmuştur: Devlet Reisimizin muhterem annesine Kabe Örtüsü gelmiş diye gazetede okuyan ve okuyanlardan duyarı vatandaşlar, masraflara, zahmetlere katlanarak bu örtüden bir parça*

istemek için teşebbüse geçmişlerdir. Bu suretle hem Cumhurbaşkanımızın valideleri, hem de diğer vatandaşlar rahatsız olmuşlardır. Eğer Hürriyet Gazetesinde ilân edilen bu hâdise herhangi bir suretle hakikat olsa idi, diyecek bir söz kalmazdı. Fakat, yazılanlar hiçbir asıl ve esasa dayanmamaktadır. Şöyle ki; ne Cumhurbaşkanımızın muhterem annesi böyle bir mektup yazmış ne de Kabe örtüsünden bir parça kendisine gönderilmiştir. Yapılan tahkikat, havadisın tamamen uydurma olduğu neticesini vermiştir. Başkanlığın yalanlamasına rağmen Hürriyet Gazetesi ilk yazdığı doğru olduğunu ve örtü istendiği ve gönderildiği sözünün dört kişi huzurunda söylendiğini tekrar ısrarla kaydetmiş ve Şeyh Şeybi kastedilerek Müslüman dünyasının en mühüm simalarından olan Kabe'nin anahtarlarını muhafazaya memur bulunan pek sayın bir zatın sözlerinde hakikate aykırı birşey olamayacağı belirtilmek istenmiştir. Hürriyet Gazetesinin bu ikazı üzerine Şeyh Şeybi'ye Hürriyet Gazetesinde çıkan yazı muhteviyatı hakkında malûmat verilerek, düşüncesi soruldu. Şeyh Şeybi'den alınan cevap şudur: Şeyh Şeybi, Reiscumhur Hazretlerinin validelerinden ne mektup almış ve ne de kendisine Kabe örtüsü göndermiştir. Ancak, üç Türk gazetecisi, haç sırasında, kendiliklerinden Şeyh Şeybi'ye giderek Türkiye Reiscumhurunun validesine Kabe örtüsü gönderirseniz çok memnun olur demişlerdir. Şeyh, cevaben, ben kendi Hükümetimden emir almadan birşey gönderemem demiştir. Görülüyor ki hâdise baştan aşağı uydurmadır. Hürriyet Gazetesi Kâbenin anahtarlarını muhafazaya memur bulunan pek sayın bir zatın sözlerinden hakikate aykırı birşey olmayacağını belirttiğine göre, Şeyh Şeybi'nin resmî kanallardan gelen açıklaması, bir uydurma karşısında bulunduğunu göstermektedir. Başbakanlık bu uydurma haber üzerinde durmuş ve durmaktadır. Çünkü, Cumhurbaşkanımızın kendisi ve ailesi efradı hakkında türlü şekillerde yalan ve uydurma havadisler yayarak bir maksat, muayyen bir propaganda için çalışanlar bulunduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın her memleketinde Devlet reislerinin adı hususi bir dikkat altındadır. Hattâ bâzı Garp demokrasilerinde Devlet reisinin ve ailesinin hususi hayatından her defasında müsaade almadan bahsedilmemesi teamül halindedir. Bizde maalesef bu dikkatten çok uzak olanlar var. Bu kadar incelik şöyle dursun, Cumhurbaşkanının kendisi ile uğraşmak yetmiyormuş gibi, muhterem validelerinin, memlekete İnönü gibi muhterem bir evlât yetiştirmiş 85 yaşındaki bir muhterem Hanımefendinin, dinî hissiyatı da günlük

ticarete mevzu yapılmaktadır. Şu halde, Devlet Reisinin kendi adı ile birlikte ailesi efradından birinin adının günlük ticaret için istismar edildiğini gören Başbakanlığın, keyfiyeti halk efkârına bildirmesi vazifesidir. Bugüne kadar böyle idi, bundan sonra da böyle olacaktır. Muhterem validelerini, İnönü gibi bir evlâdı yetiştiren bir annenin dinî hissiyatı günlük politika mevzuu yapılmaktadır. Şu halde Devlet Reisi muhterem annesinin günlük politika mevzuu yapılmaması için keyfiyeti Başbakanlığın bir tebliğ ile bildirmesi vazifesidir. Bugüne kadar böyle idi, bundan sonra da böyle olacaktır.”(8. Dönem 23. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 201-202)

İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, yeni bir Taşıt Kanununun getirilmesi sebebiyle 3827 sayılı Kanuna aykırı taşıt alınıp alınmadığına ve resmî taşıtları şahsi maksatlar için kullananlar hakkında kovuşturma yapılıp yapılmadığına dair olan sorusuna cevabı:

DEVLET BAKANİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)
“İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in sözlü sorusuna sırasıyla cevap arz ediyorum. İlk önce su noktayı tebarüz ettirmek isterim. Arkadaşımız önergesinde resmî nakil vasıtalarının hususi işlerde de kullanılmak suretiyle suiistimal edildiğini üç yıldan beri Meclis kürsüsünden beyan ettiği halde, bugüne kadar suiistimali önleyici tedbir alınmamış olduğunu bildirmekle söze başlıyor. Ben de, cevaplara geçmeden bir üç kelime ile bu noktaya temas edeceğim. Resmî nakil vartalarının hususi işlerde kullanılmasını. 3827 sayılı Nakil vasıtaları Kanunu menetmektedir. Hükümet bu vasıtaların münhasıran resmî hizmetlerde kullanılmasına âzami dikkat ve itinayı göstermektedir. Yüksek malûmunuz olduğu üzere Meclis Başkanına, Başbakan'a Bakanlara ve daha bazı makamlara verilmiş olan binek arabaları, tamamıyla makam sahiplerinin emrindedir. Bunun dışında kanunun 2 sayılı cetvelinde yazılı makamlara verilen tarabalar da yalnız makam hizmetlerine mahsus bulunmaktadır. Makam sahibinin eşi resmî merasim ve davetlerde ve tensip edeceği memurlar makam hizmetlerinde bu arabalardan faydalanırlar. Ayrıca resmî hizmetlerin başarılması için kamyon, kamyonet, otobüs, motosiklet ve diğer taşıt vasıtaları da kullanılabilir. Kanunun geçici maddesine göre, neşri tarihinde hizmet arabası olarak kullanılmakta bulunan binek arabalarının da yenilenmesi lâzım gelen zamana kadar. kullanılması caizdir; resmî arabaların kanunda tâyin edilen bu şekil dışında

kullanılmaması için gerekli bütün idari tedbirler alınmış, Başbakanlıkça Bakanlıkları katî emirler verilmiştir. Ve bu emirler tatbik edilmekte, aykırı hareket edenler hakkında gerekli muamele yapılmaktadır.”

DEVLET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “153 ncü maddeyi okuyorum Ahmet Oğuz Bey sizde bir sözlü soru sorduğunuz zaman cevabını alırsınız. Bir sözlü soru veya muayyen bir bilgi almak veya bir meseleyi efkârı umumiye önünde aydınlatmak için sorulur. Bu ya sözlüdür bu kürsüden ifade edilir ya yazılıdır ait olduğu makam soru sahibine keyfiyeti yazıyla bildirir. Siz de bir soru sorarsınız biz de ona göre müdafaamızı hazırlarız. Son zamanlar soru müessesesinin en çok işleyeni yalnız sözlü soru tarafıdır. Bunun hakkında İctüzüğüün 154 ncü maddesi Soru sahibi cevap gününde hazır bulunmazsa mesele bir defalık olmak üzere gelecek birleşime bırakılır. Yine bulunmazsa soru düşer. Fakat sahibi isterse bir başka önerge ile yalnız bir defa daha aynı soruyu yenileyebilir. 155 nci maddesi «İlgili Bakanın cevabından sonra düşüncesini bildirmek yalnız soru sahibi milletvekilinin hakkıdır. Ancak bu bildirme 15 dakikadan fazla süremez. İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten şu sualleri sordu: «1. Yeni bir taşıt kanunu getirileceği Hükümetler tarafından mütemediyen tekrarlandığı halde bugüne kadar böyle bir kanunun getirilmemesinin sebebi nedir?» Ben Hükümet adına, bu kanun sevk edilmiştir, Meclise gelmiştir dedim. Fakat daha evvel yazılmış yazıların ve burada okunması ve çekilmiş fotoğrafların icap ederse gösterilmesi kararlaştırılmış olduğu için kanun Meclise gelmemiş gibi konuşuldu. Bunu teşriî ahlâka uymayan bir misal olmak üzere arzederim. Evet, bir aile ahlâkı olduğu gibi bir de tşril ahlâk vardır. 2 nci sualleri: 3827 sayılı Nakil Vasıtaları Kanununa aykırı taşıt satın alan ve kullanan da-ire ve müesseseler var mıdır? Yoktur dedim. 3 ncü sualleri: Daire ve müesseselere ait taşıtları kendi şahsi maksatları için kullananlardan her hangi bir kimse hakkında bu tarihe kadar takibatta bulunulmuş mudur? Bulunulmuşsa alâkalılar ne gibi ceza ile cezalandırılmışlardır? Kendisine bir liste okudum. Bütün bunlardan sonra, tatmin edilmemişlerse, Bakan şunu söylediye de şu kısmı beni tatmin etmedi, hu kısmı beni tatmin etti demesi lâzımdı. Daha evvel yazmış olduğu birtakım ismini bilmediğim ve ancak bir otomobil komisyoncusunun bilebileceği firmaların isimlerini okuyarak bir şeyler söylemeye uğraştı. Bilmiyorum, anlayan oldu mu? Otomobil

Kanunu hükümleri şöyledir, Başbakanlığın verdiği cevabda da dediği gibi, Bakanlara ve bâzı zevata tahsis edilen otomobiller makam otomobili değil hususi binek otomobilidir. Bunlara istedikleri gibi tasarruf edebilirler. Bu, kendilerine kanunen verilmiş bir haktır. Yeni Otomobil Kanunu çıkıncıya kadar onun üzerinde her hangi bir münakaşa yapılamaz. İkincisi makam otomobilleri var. Bunu kullanan zevat vazifelerini suiistimal etmişlerse, bunu Meclis kürsüsünde konuştukları gibi Cumhuriyet Savcılığına bir müşteki ve muhbir sıfatıyla ihbar edip haklarında tahkikat açılmasını isteyebilirler. Böyle Ahmed'in Mehmed'in suiistimali var zanniyle kürsüye çıkmak Meclise doğrudan doğruya bir ceza mahkemesi, bir savcılık vazifesi yüklemek demektir. Marshall Yardımına sığınıp lüks yapıyoruz dediler. Abidin Potuoğlu'na söylüyorum, Marshall Yardımının her santiminin hesabını verdik, vereceğiz, yermekteyiz.”(8. Dönem 23. Cilt 30. Birleşim - Sayfa 195-196-198-199)

Kütahya Milletvekili Hakkı Gedik'in, Devlet Kalkınma Planına, Hususi teşebbüse verilecek iş sahasına, Devletçilik rejimine ve Devlet iktisadi Teşekküllerine dair olan sorusuna cevabı:

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI VEKİLİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“*Efendim, sayın Kütahya Milletvekili Hakkı Gedik'in suallerine bir bir cevap vereceğim. Birinci sualleri, Devlet plânları, hakkında Hükümetin ne yaptığıdır. Hükümetin beyannamesinde Devlet plânı hakkında hükümler vardır. Hükümet bu plânın yapılması işinin basit ve kolay olmadığını bilmektedir. Bunun için Devlet plânı hazırlanması hususunda, ana çizgileri çizecek mütehassis aranmakta idi. Bu mütehassis için aplikasyon yapılmış ve bu iş için. biri bulunmuştur. Bunun dışında ayrıca imar Kalkınma Bankası ile temas ettik. Bu bankadan üç gün evvel aldığımız bir mektupta memleketin iktisadi yönden, iktisadi bünyesini nazarı itibara alan bir plân hazırlayacaklarını bildirilmektedir. Memleketin gelişmesini plânlamak hususunda gelecek mütehassıslarla mütehassıslarımız teşriki, mesai ederek bir plân hazırlayacaklardır. İkinci sualleri hususa teşebbüsün gelişmesini sağlamak için Devlet teşebbüsü ile hususi teşebbüsün faaliyet, sahasının çerçevelenmesini istemişlerdi. Bu hususta da, Halk Partisi iktidarda bulunduğuna göre Halk Partisinin programı gayet sarihtir. Devletçi olarak tatbik ettiğimiz prensip şudur: Ağır sanayi, harb sanayii, büyük elektrik santralleri ve âmme hizmetine taallûk edem*

vasıtalar ve bunun dışında da hususi, teşebbüsün yapamadığı fakat memleketin iktisadi ve içtimai yönden muhtaç olduğu tesislerin Devlet eliyle işletilmesidir. Yine sayın Kütahya Milletvekili üçüncü soru olarak hususi teşebbüsü, geliştirmek için Hükümetin bir tedbiri var mıdır diyorlar. Ümit ederim ki gazetelerde okumuşlardır, Hususi teşebbüslere kredi, imkânını sağlayacak ecnebi sermayenin de iştiraki ile bir banka kurulmuştur. Bu bankanın sermayesinin üçte biri Merkez Bankası tarafından, üçte biri, bidayette obligasyon verilmek, suretiyle millî bankalar tarafından, üçte biri de İmar Bankası tarafından, hariçten gelecek tesisler için temini edilmektedir. Dördüncü sualleri; İktisadi Devlet işletmelerinin bugünkü, usullere doğrudan, doğruya. idare edilmesi meselesidir. Hakkı -Gedik arkadaşım bilirler ki; bunların. 3460 sayılı Kanun mucibince kurulmuş bir umumi heyetleri Acardır. Bu umumi heyet, lüzum gördüğü takdirde, bunlardan herhangi birisinin anonim, şirket haline ifrağını teklif edebilir, Hükümet de bu ciheti düşünür. Hükümet olarak bugün, biz böyle bir ihtiyacı duymamaktayız.”

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI VEKİLİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim Sayın Hakkı Gedik arkadaşımızın sözleri eğer bir proleterya edebiyatına hakikatleri mesul teşkil edecek deliller olsaydı, ben, bundan bir zevk duyardım. Fakat maalefse büyük bir iktisadi davayı teşrih eder gibi konuşurken; ne bileyim, proleterya değil. Ben proleterya tenzih ederim, onlar hakikaden esaslı kitaplarla yetişmişlerdir. Hakkı Gedik arkadaşın ise bir sistemin müdafidirler; hiçbir ilmi sisteme dayanmadan konuştular.

Ben bir iki diye cevap verdim tatmin edilmediklerini söylediler. Evvela, kürsüden söylemek mecburiyetindeyimki, devletçi bir partinin hükümetine mensup bir arkadaşınızın devletçi olmaktan gurur duymaktayım. Ve devletçiliğin bu geçen 25 senede yaptığı eserler kadar, belki onlardan daha çok eserler yaparak memleketin gelişmesini sağlayacağız.

İkinci söyleyeceğim şey bu devletçiliğe rağmen vereceğim rakamlar memlekette hususi sermayenin temkümünün bariz bir ifadesidir.

1924'te banlalardaki mevduat 13 milyon Türk lirasıdır.

1929'da bankalardaki mevduat 117 milyon Türk lirasıdır.

1931'de bankalardaki mevduat 116 milyon Türk lirasıdır.

1935'te bankalardaki mevduat 139 milyon Türk lirasıdır.

1938'de bankalardaki mevduat 227 milyon Türk lirasıdır.

1944'te bankalardaki mevduat 444 milyon Türk lirasıdır.

1948'de bankalardaki mevduat 813 milyon Türk lirasıdır.

1924 senesinde Türkiye'de milli bankaların sayısı 19 iken 1948'de milli bankaların sayısı 32 dir.

Bu rakamlar memlekette yanına da hususi mevduat erbabının da biriken sermaye miktarını göstermektedir. Bunun yanında envestismana yatmış hususi sermaye miktarını kendilerinin de tetkik etmesini rica edeceğim. Bundan başka, muhterem arkadaşım diyorlar ki; Hükümet yapacağı planı bilmiyor, medeni memleketlere bakılarak ona benzetilsin. Arkadaşım Fransızca biliyorlar lütfen tetkik etsinler, göreceklerdir ki, bugün Fransa'da da (Monet) pıl ânı tatbik edilememektedir. Bu planı hazırlamak için otuz muhtelif komisyon toplanmış ve muhtelif mütehasısalar çalışmışlardır. Ve maalesef orada tatbik edilemeyen bir şey yapmışlardır. Bizde de bu iş tamamiyle mütehasısalar işidir. Yoksa senin aklın eriyor, benim aklım eriyor diye çizilecek yollardan halledilecek bir iş değildir.

Sonra bir noktayı daha belirtmek isterim; arkadaşım; yazdıkları sözlü soruda diyorlar ki; Halk Partisi Devlet kapitalizminden ne vakit vazgeçecek? Ben bunu zühul eseri olarak yazmış zannettim, gördüm ki, iktisadi meslekleri ya aceleye getirdi veyahut da yanlış konuştu veya ters anladı.

İktisadi sistem, ismine göre; kapitalizm, sosyalizm ve etatizim gibi birtakım isimler alır. Bunların vasfı fâriki sermayedir. Bir yerde sermaye hâkim olursa ve bunda da hâkim olan yalnız rekabet faktörü olursa, bu maddeciliğe ve mutavassıtın gelişi güzel istismar etmesine müncer olur ki, bu, kapitalizmdir. 19 uncu asrın vasfı fâriki budur. Buna karşı 19 uncu asır ortaların da sosyalizm prensipleri ilmî esaslara göre meydana çıkılılar. Evvelki asırlarda da birtakım, sosyalizm prensipleri vardı. Fakat Marksizm bu prensipi ilim şekline soktu. Bunlar, istihsalde ve istihlâkte iştiraki kabul ediyorlardı. Biliyorsunuz ki; istihsal ve istihlâkte iştiraki kabul eden bu sisteme

karşı sosyalistler ayrıldık; Bugün için istihsalde iştiraki tam olarak kabul etmiyorlar. Yalnız istihsalde bâzı hususlarda iştiraki kabul ediyorlar.

Birinci Dünya Harbinden sonra bâzı memleketlerde ferde kıymet vermiyen, yani geçmiş asırlarda Firauıların esirleri çalıştırdığı gibi ameleleri çalıştıran bir sistem, meydana çıktı. Devlet kapitalizmi, bizim sistemimiz bu değildir. Bizim sistem Devlet kapitalizmi sistemi değildir. Bizim sistemimiz, doğrudan doğru ya Devletçilik sistemidir. İstismar ettirmemek bakımından sosyalislere benzeriz Müstehliki, sermayeye asla istismar ettirmedik, ettirmiyoruz ve hiçbir zaman da ettirmeyeceğiz. Yani bâzularının istediği gibi, Kayseri fabrikalarını maliyet fiyatı namı altında harbden evvelki fi-yata satılığa çıkarıp % 500 kârla tekrar bir baş-kasına sattırmak niyetinde değiliz. Bizim devletçiliğimiz sizin anladığınız Devlet kapitalizmi, değildir. Biz, kooperatiflere ehemmiyet veriyoruz, sosyalislerden farkımız, istihsalde iştiraki kabul etmiyoruz fert mülkiyet ve mesaisine kıymet veriyoruz. İstihsal ve kredi kooperatiflerimiz bunun birer misalidir. Şunu da söylemek isterim ki, son zamanlarda moda oldu, Türk köylüsü aç değildir, demek âdeta bir cürüm telâkki ediliyor, efkârı umumiyyede böyle bir hava yaratılmak isteniyor Ben Karadeniz sahilerine en karlı bir zamanda gittim, Türk köylüsü aç değildi, Orta Anadolu'yu evim gibi bilirim, orada da Türk köylüsünün vaziyeti harbden evvelkinden daha üstündür. Kendi bölgem de öyledir. İstihlak miktarları rakamlarını karşılaştırsak 1914 e nispetle öz Türk köylüsünün, yabancı olanlar, yabancı kanlardan olanlar değil, hayat seviyesinin yükselmiş olduğunu görürüz. Bu Devletçilik sayesinde olmuştur.

Yine arkadaşımız birtakım musiki aletlerinden bahsederek misaller getirdiler. Bendeniz musikiden anlamıyorum, ama edebiyat da yapıyorum sanılmasın. Bizim köylü bahsettiği aletlerden ziyade davul zurnadan anlıyor, eğer köye davul zurna götürmek icap ediyorsa, bunu da devletçiliğin icabı sayarak götüreceğim. Münakale vasıtalarının hususi teşebbüslere bırakılmadığından bahsettiler. Modern Amerika'da bile santraller devletin elindedir, bir zaman dünyanın en liberal memleketi olan İngiltere bile demiryollarını, madenlerini ve ağır sanayiini devletleştirirken ben 18 nci asra dönmek niyetinde değilim. Eğer bunun aksini düşünenler varsa, Halk Partisi üyesi olarak, her yerde kendileriyle mücadele edeceğim ve Halk Partisinde bulunuşum da, bu partinin kendi köylümü, kendi

şehirlimi, kendi amelemini başkalarına istismar ettirmemek için programında Devletçiliği esas almış olduğu içindir,

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI VEKİLİ CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, bir rakam tashih edeceğim- Çünkü bilhassa hususi teşebbüs erbabına Marshall Yardımından iki milyon dolar yardım yapılıyor diyorlar. Hakikaten tenkit buyurdıkları ve sanayiciliğe ayrıldığını söyledikleri iki milyon dolar yalnız çimento için ayrılmış bulunmaktadır. Geçen sene 22 milyon dolar ve bu sene de 14 milyon dolar ziraate verdik. Bu dolarlarla memlekete hususi teşebbüs vasıtasıyla ziraat makine ve filetlere getirilecek ve köylüye bunlar tarafından kredi ile verilecektir. Köylüyü halktan kastetmiyorlar mı ki bu dolarlardan bunların istifade ettiklerini söylemiyorlar. Köylü, hususi teşebbüs bundan istifade etmektedir.”.(8. Dönem 25. Cilt 63. Birleşim - Sayfa 309-312-313-314-315)

5.4.7.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

3. Ordu Müfettişliği 103. Oto. Taburu Birinci bölüm erlerinden Tortumlu İsmailoğlu Kemal Bedir'in, ölüm cezasına çarptırılmasına dair Adalet Komisyonu rapora münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Efendim, geçen celsede hâdise konuşulurken, bu işin-Mazbata muharriri arkadaşımız burada yoktu. Binaenaleyh, bu ölüm cezasının esası hakkında, Mazbata muharririnin bizi tenvir etmesine karar verilmişti. Bilfarz İkinci Ceza dairesi heyeti umumiyesi bu kararı ittifakla mı; ekseriyetle mi vermiştir? Bunun hakkında tenevvür etmek isteriz. Tabii bu hâdise hakkında söz söylerken içtimai menfaat bakımından bu kararın ittifakla verilip verilmediğini, ekseiriyetle verilmişse aded nispetleri ittifakla verilmedi ise aded ve nispetleri ve heyeti umumiyeden veya dairei hususiyeden çıkıp çıkmamasının bizim için büyük hemmiyeti vardır. Onun için makamı Riyasetten istirham ediyorum, eğer imkân varsa söz hakkımız mahfuz kalmak üzere bizi tenvir buyursunlar. Sonra biz de mütalâalarımızı bildiririz.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) “Arkadaşlar, kâfi kâfi diye bağıriyorsunuz, Burada ölen bir vatandaş var, ölmesini bakliyen bir vatandaş var, onların çocukları var, anası var, babası var. Kendinizi bunlardan birisi veya kaatil yerine korsanız ne düşünürsünüz

Binaenaleyh bir hatayı adli olup olmadığını anlamak için biraz tahammülingzü rica ediyorum. Ben Ceza Kanununun, nazariyatından, tatbikatından bahsedecek değilim. Anayasa'nın 26 ncı maddesinin idam cezasının vasfını değiştirmesi icabeden maddesini bu hadisede tatbiki lâzımgeldiği mütalâasmdayım. Kısaca üç beş kelime ile sizleri tenvir edeceğimi zannediyorum. Askerî Ağır Ceza Mahkemesi ve Askerî Yargıtay'da verilen kararda hiç bir vakit çokluk bulamamışlardır. Binaenaleyh ortada mevcut olan bir takdir vardır. Bu takdir hatası değil, tatbik hatasıdır. Dediler ki adam şahsan mütehevvir bir adamdır., Şahsan mütehevvir bir adam bir tokmakla geliyor, tokmağı kafasına vuruyor. Bunda taammüt yoktur. Bundan başka, biz geriye mi gideceğiz, ileriye mi? Eski ceza kanununda ağır cezayı mucip suçlarda 3/2 ekseriyetle idam kararı verilirdi. Binaenaleyh bu fiil işlenmiş olsaydı hattâ taammüt olsaydı bile idam cezası tatbik olunamazdı. Çünkü ne cinayet mahkemesinde ne temyiz mahkemesinde ekseriyet teessüs etmiş değildir. Arkadaşlar; yine ayrıca içinizde Temyiz Mahkemesinden gelmiş arkadaşlar vardır, Askerî Temyizde bulunmuş arkadaşlar vardır. Bendeniz Büyük Meclisin hükümranlıklarını kullanması için bii' hususa nazari dikkatinizi celbediyorum. Cezai merciler, nihai içtihat ihtilâfları, Askerî mahkeme ile sivil mahkeme arasındaki âdi suçlardan doğan içtihat ihtilâflarını tetkik edecek bir merci yoktur. Askerî mahkeme bu kararını ekseriyetle vermiştir, bu kararlar sivil Temyiz Mahkemesi içtihatları telif edilememektedir. Bu bakımdan bir vatandaşın idamı mevzuubahis olurken tatbikatta Ceza Kanununun takdirde hata bakımından, Sahir Kurutluoğlu arkadaşımızın dediği gibi idam cezasının asil bence de tatbiki lâzımgelen, 448 nci maddenin tatbikini heyeti Celileden rica ederim.”(8. Dönem 5. Cilt 58. Birleşim - Sayfa 150-160)

Altı ilde ilan edilmiş olan Sıkıyönetimin altı ay daha uzatılması hakkında Başbakanlık tezkeresi Münasebetiyle sözleri:“Yalnız Moskova'da, Ankara'da karşılıklı neşredilen notaları hergün ajanslarda, gazetelerde gördük. Bu notaların ihtiva ettiği hedef, üs istemek talepleri doğrudan doğruya Sıkıyönetimin devam ettiği istanbul ve Çanakkale Boğazına temas etmektedir.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep)“Efendim; Sayın arkadaşım Köprülü, harb bittiği için şenlikler yapıldığından bahsiyle, sözünü bitirdi. Sulh halinin avdetiyle evvelâ hukukî bakımdan

Sıkıyönetime lüzum olmadığına işaret buyurdular. Benim hatırladığıma göre, iki şenlik yapıldı. Bunlar harb bittiğinde ve sulh olduğu için değildi. İki şenlik yapıldı; birincisi, Almanya teslim olduğu için, ikincisi Japonya teslim olduğu için. Bugün hukuki bakundan hali harb vardır. Mamafih ben işi hukuk medresesine dökmek niyetinde değilim. Yalnız Moskova'da, Ankara'da karşılıklı neşredilen notaları hergün ajanslarda, gazetelerde gördük. Bu notaların ihtiva ettiği hedef, üs istemek talepleri doğrudan doğruya Sıkıyönetimin devam ettiği istanbul ve Çanakkale Boğazına temas etmektedir. Bu bakımdan sanmam ki memleektin müdafaaı, emniyeti bakımından teeavüzi değil, müdafaa bakımından mevzuu-bahis olan Sıkıyönetimin ilân edilip edilmemesi meselesi böyle uzun boylu münakaşayı mucip olsun. Buna Sayın Profesörün kendisi de benim kadar emindir. Fakat daha evvel, arkadaşı Refik Koraltan'ın söylediği şeyleri tefsir etmek mecburiyetini duydu. Onun için burada konuştu. Sıkıyönetimin bilhassa geçen zamanlardaki tatbikatı gerek memleketimiz için ve gerek Sıkıyönetim Kanununu tatbik edenler için mucibi iftihardır. Çünkü arkadaşlarımızın bütün dedikleri gibi vatandaş hürriyetinin tahdidi vesaire hiçbir zaman Sıkıyönetim kumandanlığı tarafından suiistimal edilmiş değildir.”

CEMİL SAİD BARLAS(Gaziantep)“Gazeteler çeşit çeşit müdahalelerde bulundular, istanbul 'da değil şu ve bu partiye mensup gazeteler hattâ kökü dışarda olan Markopaşa bile çıkıyor. Ve bu gazete çıktığı zaman Sıkıyönetim kumandanı haklı olarak dış tehlike için ilân edilmiş olan Sıkıyönetimi hüsnü idare ederek bunun için tatbik edilecek muameleyi Cumhuriyet Savcılığına bırakıyor. Bu da ayrıca şayanı şükrandır. Şu halde dış tehlike için ilân edilmiş olan ve ancak bazı yerlerde seysefer hürriyetini, bazı şartlar altında ve sırf memleketin müdafaaı bakımından tatbik etmekte-dir. Sayın Köprülü arkadaşımın, arzettiğim gibi kökü dışarıda olan ideolojiler için, nasıl bizimle beraber iseler, Sıkıyönetimin ilânında da Partisinin bizimle beraber olduğunu bu kür-süden söylesinler. Bunu yapmadı. Bu bakım-dan arkadaşlar, sırf dış tehlike için ve hudutlarımızı yalazlıyan tehlike ve ihtilâl hareket-leri için ve mevzuubahsolan isyanlar için ve mevzuubahis notanın mevzuu olan mmtakalar için ilân edilmiş Sıkıyönetimin şimdiye kadar olduğu tarzda ve iç işlerde Cumhuriyet normal kanuni arına bırakarak temdidini rica ediyorum.” (8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 17-18)

Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 3360 sayılı Kanunla değiştirilen 3. maddesine bazı Hükümler eklenmesine dair tasarı münasebetiyle sözleri:“Hükümet tarafından getirilmiş olan butasarı ile 25 senede ihtiyari olarak tekaüt olma hakkı mecburi bir şekilde sokulmaktadır.”

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın arkadaşlar; 10 - 15 tane kanunun sırtı sıra çıkması dolayısıyla belki yorulmuşsunuzdur, saat de geçiyor, biliyorum, fakat elimizde bulunan bu kanun, mühim bir hukuk prensipine mütaallik hükmü ihtiva eden bir kanundur. Bence bugün konuşulan kanunların en mühimlerindenidir. Malûmu âliniz şimdiye kadar 30 sene müddetle çalışmış olan veya yaş haddini doldurmuş olanlar tekaüde sevkediliyordu, tekaüt olma hakkı 25 senede ihtiyarî idi. Şimdi Hükümet tarafından getirilmiş olan butasarı ile 25 senede ihtiyari olarak tekaüt olma hakkı mecburi bir şekilde sokulmaktadır. Benim itirazım bu nokta üzerine değildir. Burada en mühim nokta, tekaüde sevkeder-ken tekaüt kararlarını inzibat komisyonları tas-dik ettiğine göre ve aşağı yukarı bir nevi inzi-bati mahiyet taşıyacağına göre, burada Devlet Şûrasına ait idare ve Yargı mereilerinden hiç-birisine başvurulamaz gibi, bugüne kadar memleketimizin hukuk telâkkisine uymayan bir kayıt konduğunu görüyoruz. Bu hususta Sayın Bütçe Komisyonu Sözcüsünden şimdiye kadar bunun mümâsili var mıdır, bunu öğrenmek istiyorum. İkincisi, mülki ve askerî tekaüt kanunları tatbik edildiğine göre bunun askerler ve hâkim-lere de şümülü var mıdır? Yoksa yalnız valilere ve idari makamlara ait ise acaba bu tasarı, içişleri Komisyonundan soruyorum, onlardan da geçmiş inidir? Düşüncelerini söylemişler midir? Bu hususta aydınlanmak istiyorum. Ondan sonra observationda bulunacağım.”* (8. Dönem 6. Cilt - Sayfa 427)

Milli Savunma Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) *“Sayın Aldoğan arkadaşım, Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinin tamamen Millî Savunma Komisyonu tarafından tetkik edilmesi hakkında, bir önerge vermişlerdir. (Daha okunmadı sesleri, vermediler sesleri). Önerge okunmadığı halde önerge aleyhinde konuşacağını, noktai nazarlarına cevap vereceğim. Evvelemirdo Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi Hükümet tarafından Meclise sevkedildiği zaman Başbakan Hasan*

Saka'nun imzasıyla gönderilmişti]-. Bütçenin, gerek Anayasa mucibince, gerek şimdiye kadar olan bütçe tatbikatı dolayısıyla Meclise karşı sorumlu olan Başbakan Hasan Saka'dır. Bütün vatandaşlar Millî Savunmanın memleket için bir zaruret olduğunda, köylüsünden şehirlisine, talebesinden sokakta gezen ferdine kadar herkes mutabıktır. Fakat arkadaşlar Millî Savunma Bütçesinin hususiyeti vardır diye onun ayrı bir komisyona gitmesine lüzum yoktur. Tarım Bakanlığı Bütçesi de memleketin savunması bakımından, modern harpte, Millî Savunma Bütçesi kadar mühimdir. Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi de memleketin savunmasında Millî Savunma Bütçesi kadar yer almış mühim bir bütçedir. Bu bakımdan bütün bütçelerin kendi hususi komisyonlarından geçmesi, bir bütçenin diğer bütçelerden ayırt edilmesi, memleketin no hususî bünyesi bakımından nede demokratik gelişme bakımından ve nede memleketin millî emniyeti çakımından kabili tecviz değildir. Arkadaşlar; Başbakanlığa bağlı olan Genel Kurmay, doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı olmakla beraber, Bütçe Encümeninden geçmiş olması ile vazifesini yapmaya mâni hiç bir şey mevcut değildir. Bu bakımdan ben arkadaşımın endişelerine iştirak etmiyorum, yerinde görmüyorum. Şifahi yaptıkları teklifte bir tek misal gösteremezler bendenize. Dünyanın hiçbir yerinde Genel harbde askerin sevkü idaresi ile siyasi idare birbirinden ayıramaz. Çorçil ve Ruzvelt milletlerine karşı harbin tek mesulü idiler. Binaenaleyh Millî Savunmayı, sevkü idare bakımından, Devletin ana bünyesinden ayırmaya imkân yoktur. Usul bakımından, esas bakımından, memleketin müdafaası, bilhassa modern harbte bir kül teşkil etmektedir ve dünyanın her yerinde Hükümet reisleri harbin sevkü idaresi bakımından tek sorumlu kimselerdir. Bu bakımdan sayın General Sadık Aldoğan'ın, diğer bütçelerden ayrı olarak ve Millî Savunma Bütçesine hususi bir mahiyet vererek, bunun Millî Savunma Komisyonundan geçmesi teklifleri gayet yersizdir. Ben kendilerinden şunu beklerdim. Hakikaten memleketin müdafaasını endişeye düşürecek bir şey görüyorlarsa, bir tahrir hazırlasınlar ve hafl bir celse teklif etsinler.”(8. Dönem 8. Cilt 25. Birleşim - Sayfa 484-485)

5.7.5. Muzaffer CANBOLAT-CHP

5.7.5.1. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

MUZAFFER CANBOLAT (Gaziantep) “Sayın arkadaşlarım, Sağlık bütçesi konusu-lurken sağlık teşkilâtımızın noksan ve gayrikâfi cihazlarını açıkça tebarüz ettirerek bunların yurttaşla daha faydalı olabilmesi için dü-şüncelerimi arz etmek ve aynı zamanda Sağlık Bakanlığının sarih, açık düşüncesini de öğren-mek için söz almış bulunuyorum. Sayın arkadaşlarım, birçok arkadaşlarımın tebarüz ettirdiği noksanlardan gayri olarak üç mevzu üzerinde bugünkü zaruretleri arzedece-ğim. Birincisi eczaneler, eczacılık. İkincisi trahom mücadelesi, üçüncüsü de hastanelerimizin acıklı ve feci vaziyetidir. Arkadaşlarım; 1926 senesinde Büyük Refik Saydam yurdun eczacısız ve eczanesiz olduğunu düşünerek o vakit Türkiye’de mevcut bulunan 600 eczanedan 300 nün İstanbul’da ve 300 nün de Türkiye’nin muhtelif yerlerinde olduğunu nazarı itibare alarak buna tek bir çare bulmuştu, demişti ki, eğer eczaneleri tahdit eder bir kanun getirirsek yurdun her tarafında eczane olur, hakikaten 926 da böyle bir kanun geldi ve bu kanun üzerinden 20 sene geçmiş olma-sına rağmen vaziyet mucip sebepte zikrolunduğu gibi olmamış, o gün yurdda 600 eczane vardı. Bunun 300 ü İstanbul’da diğer 300 ü de memleketin diğer köşelerinde, bugün vaziyet şöyledir: Türkiye’de 508 eczane bulunmakta bunun 147 si İstanbul ’da 300 küsuru da yurdun muhtelif köşelerindedir. Acıklı olan cihet şudur ki, arkadaşlar 20 senedenberi bu kanun, eczanesi olmıyan bir kasaba veya şehre eczane açtırmamış denilebilir. Onun için bu kanun, tahdit kanunu ancak ve ancak İstanbul İzmir ve Ankara gibi yerlerde eczana adedini tahdit eder bir neticeye ancak varmıştır. Bu gün üç vilâyetimizin merkez ve kasabalarında hiç eczane yoktur. Diğer ikisinin merkez vilâyetinde yine eczane yoktur. Ben tahdidin leh ve aleyhinde birşey söylemeyeceğim. Bunu olduğu gibi vekâletin dikkat nazarına arz etmekle geçeceğim. Fakat arkadaşlar hiçbir zaman bir vilâyet bütün ilçe ve köyleriyle 280 e yakın kaza merkezi eczanesiz kalmamalıdır. Saİbk Bakanlığı bunu en nihayet 1947 senesi içinde bir sonuca vardırıarak bin prensip kararı ve bir kanun tasarısı ile Büyük Meclisin huzuruna gelmelidir. Düşününüz ki, milyonlar-ca insanın

yaşadığı yerde eczane olmazsa bunun sıhhi itiyacın karşılanmamış olduğu mânasına öleceğini zannederim, Sağlık Bakanı arkadaşım da kabul edemez. Onun için bu eczanelerin behemehal açılması lâzımdır. Bunlar şöyle açılabilir arkadaşlar. Sosyal yardım faslından, vilâyet idarei hususiyesinden ve belediyelerden, fakirse sosyal yardımdan çok almak şartıyla, bütün bunların heyeti umumiyesinden toplanacak bir para ile orada bir eczane açmalıyız ve bu eczanenin sermayesini oraya gidecek eczacıya bırakarak, bu eczane senindir istediğin gibi çalımı demeliyiz. Çünkü demin de arzettiğim gibi bireok yerler bir eczaneyi kurtaracak vaziyette değildir. Fakat oralarda eczanenin açılması da lâzımdır. Aksi takdirde vatandaşın sağlığıyla vakımdan alâkadar olduğumuzu iddia edemeyiz. Bu gibi yerlerin de eczanesiz bırakılmaması için biraz maddi fedakârlığa lüzum vardır. Arkadaşlar, ikinci mevzuum trahomdur. Su kadarım arzetmek isterim ki, yurdun içerisinde vnrıttaşa ıstırap verecek bu mevzu kadar elîm ve hakikaten feci olan ikinci bir mevzu yoktur. Türkiye'de 12 ilimizde ki bunlarda oturan vatandaş nüfusu 3 milyonu bulmaktadır, bu illerimiz-de, Sağlık Bakanlığından aldığımız endekslere nazaran %60 trahomlu vardır. Hastalar miktarı 1,5 milyonu geçmemektedir. Arkadaşlar, bilhassa yaz mevsiminde oralarda bulunmak insanın tüylerini ürpertir. Yalnız bir kazamızda arkadaşlar, Sağlık Bakanlığının rakamlarına istinadederek arz ediyorum, biray içerisinde Trahom polikliniğine müracat edenlerin sayısı 46 bin küsurdur. Arkadaşlar, bu kaza merkezimizde mütahassıs bir hekim yoktur. Mütahassıs olmıyan bir tabibi bulmakta şansa bağlıdır. Arkadaşlar; açık söylüyorum, eğer sağlık Bakanı bu söylediklerimi tekzip eder mahiyette söz söylerse ben kendilerine vesikalar getireceğim. Binaenaleyh, trahom mücadelesi için, bir buçuk milyon vatandaş tehdit eden trahom mücadelesi için 400 bin lira gibi bir para ile Meclis huzuruna gelmek hakikaten cesaretli bir iştir. Eğer ben olsaydım buna cesaret edemez ve derdim ki bu hastalıkla mücadele etmek ve bir buçuk milyon Türk vatandaşının gözlerini kör olmaktan kurtarmak için 10 milyon lira lâzımdır, bu kadar parayı vermeğe takatimiz yoktur, biz 400 bin koyduk, siz ne yaparsanız yapınız, der vebali hepimizin üzerine bırakmağı tercih ederdim. Arkadaşlar, bir trahomluya Devletin bir senede verdiği 25 kuruştur. Bu ne kadar acıdır. Sağlık Bakanlığının sebebi teessüsü, vazifei asliyesi evvelâ koruyucu tababettir. Bugün Sağlık Bakanlığı bir tek şehrimize kendisine ait olmadan verdiği para miktarı 600 lirayı bulmaktadır. Fakat 12 vilâyetin 3 milyon nüfusunun

1 milyon 800 bini, ben 1,5 milyon diyorum, tedavi için 400 000 lirayı nasıl olur da kor ve bunu millete nasıl ifade eder? Bunu behemehal Sağlık Bakanı tasrih etmesini ve ne zaman trahom mücadelesi için daha elverişli bir kanunla ve tahsisatla geleceğini söylemesini rica ederim. Çünkü bu bir vazifedir. Eczacılık bahsini söylerken şunu unuttum, ilâve etmek isterim; Türk eczacılığı, bilhassa harb yıllarında, bilgisiyle, feragatiyle, fenniyle hariç piyasalara ihtiyaç göstermiyerek ileri, fennî bir çok müstahzarlar yapmışlardır. Bunları bu kürsüden tebrik etmeyi de bir vatan borcu bilirim. Yalnız Sağlık Bakanlığınan bir ricam vardır. Eczacılığa bir üvey evlât muamelesi yapmasın. Eczacılığı himaye etmeleri, teşvik etmeleri çok yerinde olur. Arkadaşlar üçüncü mevzu, hastahanelerdir. Ben öyle tahmin ediyorum ki, yurdumuzun nüfus nispetine göre hiç bir yerde kâfi derecede hastahane vardır değil, en zaruri ihtiyaçlarımızı karşılayacak derecede hastahanemiz olmadığını katiyetle ifde etmek isterim. Arkadaşların bazısı 16 000 yatak olduğunu, bunun 7500 nün İstanbul'da, diğerlerinin de Türkiyenin başka yerlerinde olduğunu ve bu suretle 10 000 kişiye 8 yatak düştüğünü söylediler. Hayır arkadaşlar bu duruma göre 10 000 kişiye ancak 3 yatak bile düşmez. Bu yatakların en mükemmelleri İstanbul'dadır. Bunu İstanbul için çok gören, fazla gören değilim, fakat diğer vilâyetlere kalan kısmı, sekiz bini bütün yurt için çok az görelim arkadaşlar. Niçin yurdun bir tarafında hastahaneler olsun, Devlet onu finanse etsin de, diğer taraftaki hastalara bir tek lira dahi harcanmasın? Asıl Sağlık Bakanlığının üzerinde durması lâzım gelen nokta budur. Nihayet arkadaşlar, sebebini sonra arzedeceğim, hastahane Sağlık Bakanlığının vazifesi dâhilinde değildir, ona Sağlık bütçesinden para avırmak icabetmez. Fakat Sağlık Bakanlığı aldığı paranın içinden ayırdığı parayı bazı vilâyetlerdeki hastahanelere 300 bin, 400 bin olarak veriyor ve her sene bazı vilâyetlerin hasta-hanelerini Muvazenei Umumiyyeye alıyor. Arkadaşlar bu 36 hastahaneden başka memleketin diğer yerlerinlekiler hastahane değil midir? Hastasına çok kere ekmek dahi bulamıyan basmahanelerimiz vardır. Niçin Sağlık Bakanlığı bunları da bütçesine alsın? Paralarını alsın fakat bütün hastahanelere de icabettiği şekilde para vermek lâzımdır. Zaten hepsini alsa. dahi bir kıymet ifade etmemektedir. Çünkü bugün bütün dünya hastahane mevzuunda bir prensip koymuştur. Bu, bizim keşfimiz değildir. Biz de onun yaptıklarına bakarak aynımı yapalım. Bir de bütün hastahaneleri tekelden idare etmek lâzımdır. Sağlık Bakanlığı evvle

işletilen diğer Devlet müesseseleri tarafından işletilen hastahaneler vardır. Meselâ Eskişehir'de Şeker Şirketinin. Ordunun DemirYollarının birer hastahanesi vardır. Fakat Münakalât Bakanından soruyorum: Maraş'taki Gaziantep'teki bir hastasını Eskişehir'e veya Ankarayamı getiriyor, yoksa oradaki Devlet hastahanelerine mi yatırıyor? Tabii ki Devlet hastahanelerine yatırıyor. Binaenaleyh bu sağlık işlerini tekelden idare etmek lâzımdır. Doğumevleri meselesinde; noktai nazarımdır: bizim yurdumuzu tetkik etmek, ve ona göre bu işlere veçhe vermek hakikaten çok yerindedir ve ideal bir iştir. Ben hiçbir vakit doğum evlerinin ayrı yapılmasını doğru bulmuyorum, kendi meslekimin bu olmasına rağmen. Doğumevi ve hastanenin, ikisinin ayrı ayrı masrafı vardır, ayrı ayrı başhekim ister ayrı ayrı hastabakıcı ister, hemşire ister. Hâlen memleketimizde doğumevlerinin yatak adedi yirmiye geçmemektedir. Eğer biz bunu hastanemizin içerisinde ayrı olarak yaparsak bütün bu teşkilâtтан istifade eder yalnız bir doğum mütehassısı ilâve etmekle meseleyi halletmiş olur ve her halde bu suretle daha isabetli hareket etmiş oluruz kanaatındayım. Arkadaşlar, bir doğumevi yalnız bir doğum mutahassısı ile yürümez. O müessesede bir bakteriyolog bulunmalı, bir dahiliye mutahassısı bulunmalı ve röntgeni de mevcut olmalıdır. Binaenaleyh fikrimce doğumevlerini hastanelerin yanında yaparsak hem masraftan tasarruf etmiş hem de yurdun bir yerinde olacağına bin yerinde doğumevi açmak imkânını bulmuş oluruz. Bu suretle Doğum kısmının medeni alâtı tıbbiyeden ve mütehassıs hekimden istifade ettirmiş oluruz. Vekil Beyin bu husustaki noktai nazarını öğrenirsem, çok memnun olacağım. Sözelrimi bitirirken arkadaşlar, şunu da ilâve edeyim ki, bütün bunların tek çaresi şudur; belki dördüncü defa söylediğim için bu kürsüden, tekrar sayacaksınız, fakat benim için Türkiye'nin sağlık işinin medeni şekilde teessüs edebilmesi, inkişafı tutunabilmesi için milletin bizzat kendi sağlık işine para ödeyerek iştirak ettirilmesi lâzımdır. Bir milleti sıhhi teşkilâtsiz, bir milleti hekimsiz, bir milleti eczanesiz bırakmak, ondan para istemekten daha fena değil midir? Yanımızdaki milletlere de bakalım. Henüz on bin nüfusa 8 yatak bulunmayan memleketimize mukabil, demin bir arkadaşım söylediği gibi Filistin'de on bine 58, Bulgaristan'da 20, Yunanistan'da 28 yatak vardır. Arkadaşlar; Sağlık Bakanlığının üzerinde durduğu gibi bütün yurdaşı her ne bahasına olursa olsun sağlık işi için behemehal para vermeye mecbur tutmalıyız. Bu topladığımız para ile Devletin de takati dâhilinde

koyduğu ve koyabileceği parayı da ilâve ederek sağlık davamızı çok müstacel şekilde tahakkuk ettirmeliyiz. Arkadaşlar; vilâyet merkezlerimizde ve kaza merkezlerimizde behemehal birer hastane olmalıdır, doğumevi ile, çocuk hastalıkları ile oranın o yurt parçasının ihtiyaç gösterdiği bütün hastalıkları cami, zararı yok küçük olsun, mütevazı olsun iki milyon liraya çıkacak bir hastaneyi 150 bine yapalım. Yalnız yeter ki, hastane olsun, hasta geldiği zaman yatıracak bir yatak bulunsun. Arkadaşlar; dilerim, sağlık bütçesinin içine milletin de para vermesini gerçekleştirecek kanunu bu hayırlı şerefli işi yapmak Sekizinci Devre Büyük Millet Meclisinin Milletvekillerine nasip olsun. Yine arkadaşlarım, dilerim, insanlar nasıl ki müşterek düşmanlara karşı birleşerek mücadele eder, düşmanı yener istiklâl ve hürriyetini kurtarırsa yine aynı milletler, yani anlaşabilir milletler, hastalıklara karşı müşterek çalışarak, onu yenmeyi insanlığa temin etsin; ve bunu görmek bu nesle nasip olsun.”(8. Dönem 3. Cilt - Sayfa 563-564-565)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri:

MUZAFFER CANBOLAT (Gaziantep) “Sayın arkadaşlar; Türkiye Cumhuriyeti dahilinde Sağlık teşkilâtının bu vatandaş kütlesine cevap vermediğini yalnız Milletvekili olan Doktorlar değil Milletvekili arkadaşlarımız, ve Türk vatandaşının hepsi bilirler. Bu, okadar noksandır ki yakınlarımızdaki memleketlerle kıyas edecek olursak hakikatan onlardan çok geri olduğumuzu görürüz. Arkadaşlarımızın belirttiği ve benim her sene bu kürsüden söylediğim gibi memleket içindeki sağlık teşkilâtını yurttaş cevap verecek bir duruma getirebilmek için yapılacak şey tamamen başkadır. Arkadaşlar, bugüne kadar muvaffak olunamamışsa, yapılamamışsa bunun kusuru ne Hükümettedir ve ne Meclistedir ve ne de Millettedir. Çünkü İmparatorluk devrinden teslim aldığımız sağlık teşkilâtı kemiyet ve keyfiyet itibariyle sifira yakın bir rakamla ifade edilmektedir. Cumhuriyet devrinde başladığımız sağlık işi hakikaten ileri bir hızla gitmiş yalnız bizim ihtiyaçlarımıza cevap verememiştir ve bu gidişle de vecap veremez, sebebi; arkadaşlar biz bütün sağlık işlerimizin, bütün sağlık teşkilâtımızın masraflarını bütçeden alma yoluna gittik. Emin olunuz bu böyle giderse yine böylece devam edecektir. Arkadaşlar bütün imkânları 25 senedir Büyük Millet Meclisi vermiş ve nihayet bu sene bütçesine 47 milyon lira koymuştur. Bundan

hastanelere ayrılacak miktar nedir? Bugün memleketin' herhangi bir vilâyetinde 10.000 nüfusa düşen hasta yatağı bir buçuktur. Yakınlarımızdakilerde ise 22-25'tir. Bunu bu bütçe ile yapmak imkânsızdır ve Türk doktorlarının fedakâr ve feragatli çalışması olmasaydı hakikaten, Büyük Meclisin maddî yardımı da bulunmasaydı, arkadaşlar, bugünkü duruma bile gelemezdik. Hükümet Refik Saydam'ın, Hulusi Alataş'ın zamanlarında birçok plânlarla gelmiş ve bunlar üzerinde çalışılmıştır. Fakat başarılamadığının sebebi doğrudan doğruya bunların karşılıklarının Bütçeden alınması yoluna gidilmek istenmesi olmuştur. Şahsi kanaatim şudur; eğer memlekette vatandaş sağlığına cevap verecek çapta müesseseler kurmak ve hekimler bulundurmamak istiyorsak bugünkü şekilden tamamen ayrılmalıyız. Memleketteki bilimum vatandaşlar için kendi sağlıkları hakkında para vermeyi sağlayacak ve onlara bunu öğretecek şekilde her vilâyette hususi birer hasta sandığı yapmak ve her yıl hastalananların tedavi parasını bu sandıktan verme yoluna gitmek lâzımdır. Memlekette istenilen ölçüde sağlık teşkilâtını ve sağlık merkezlerini kurmak ve tahakkuk ettirmek için iki milyar para dahi kâfi değildir. Onun için Sağlık Bakanlığında ricam şudur: Pratik olarak her vilâyetin ihtiyacına cevap verir müessesesi yaşatır bir kasa yapsın. Ve bu kasada toplanan para ile yine o vilâyetin ihtiyacına cevap versin. Bundan başka bir yola gidilecek olursa muvaffak olmasına imkân yoktur. Arkadaşlar: İkinci nokta şudur Bugün memlekette Devlet müesseselerinin ve Devletin idare ettiği hastanelerle hususi muhasbenin idare ettiği hastaneler vardır. Birisinin vaziyetiyle diğersinin vaziyeti ayrıdır. Sağlık Bakanlığında rica ediyorum hasta sandıkları yardımları teşekkül edince bunların heyeti mecmuasına müsait şekilde yardım imkânını hazırlasın. Arkadaşlar; sözümü bitireceğim, yalnız Bütçe Komisyonuna trahom mücadelesi için yapmış olduğu 80 bin liralık yardımdan dolayı çok teşekkür ederim.”(8. Dönem 8. Cilt 27. Birleşim - Sayfa 731)

Kimsezsiz, terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında kanun tasarısı münasebetiyle sözleri:

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM KOMİSYONU SÖZCÜSÜ
MUZAFFER CANBOLAT (Gaziantep) “Sayın arkadaşlarım, kimsezsiz, terkedilmiş çocukların korunması hakkında Hükümetçe hazırlanan kanun tasarısı birçok encümenlerden geçtikten sonra

Sağlık Komisyonunda prensip itibariyle büyük bir değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğin, sebebini, faydasını ve kimsesiz çocuklar üzerinde verimli olacağını komisyon adına arzedeceğim. Hükümet tasarısının komisyonlardan geçen kısmında sıfır yaşından 18 yaşma kadar olan çocukların bakımı, korunma ve yetiştirilmesi tamamen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına aitti, fakat Hükümet tasarısının bir maddesinde ayrıca ilköğretimi bitirmiş olanların Millî Eğitim yatılı mekteplerine, sanat okullarına kabul edilirler, kaydı da mevcut idi. Bütçe Komisyonu bunu da kaldırarak hepsini Sağlık Bakanlığına vazife olarak vermiştir. Komisyonumuz, şu sebeplerden dolayı bunu değiştirmiştir; öğretim ve eğitim bakımından Millî Eğitim Bakanlığını daha yetkili görmüştür; ve aynı zamanda normal ve anormal çocukların birbirinden kesin olarak ayrılmasını da sağlamayı nazarı itibare alarak sıfır yaşından yedi yaşma kadar olan normal ve anormal çocuklarla, yedi yaşından yukarı anormal çocukların Sağlık Bakanlığı, yedi yaşından yukarı normal çocukların da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bakılması ve yetiştirilmesini muvafık bulmuştur. Komisyonumuzu bu şekilde bir karar vermeye sevkeden en büyük âmil de ayrıca şunlar olmuştur: Millî Eğitim Bakanının da söylediği gibi darüleytam müesseselerinden iyi neticeler alınmamış olmasını nazarı itibare alan Komisyonumuz hem darüleytam havası yaratmamak ve hem de tasarruf etmek bakımından bunu ikiye ayırmıştır, yedi yaşından yukarı bulunan normal çocuklar, Sağlık Bakanlığına verilecek olursa, bunlar için Sağlık Bakanlığı mektepler açacak, yurtlar açacak, pansiyonlar açacak ve çocukları bir arada hem öğretmek hem de bakım olarak beraberce bulundurmamak mecburiyetinde kalacaktır. Bu ise, doğrudan doğruya çekindiğimiz darüleytam durumundan bizi kurtarmış olmayacaktır. Bunun için esasen Millî Eğitim Bakanlığı elinde bulunan ilk tahsildeki çocuklar ve yatılı mekteplerin yanında muhtelif yerlerde açacağı küçük pansiyonlarla bu telâfi edilecek ve bu suretle Sağlık Bakanlığı ayrıca mektep açmak veya pansiyon açmak zahmetinden kurtulacak ve para da tasarruf edilecektir. Aynı zamanda Millî Eğitim Bakanlığının elinde sanat ve yatılı okullar mevcut olduğundan dolayı Sağlık Bakanlığı yeniden mektep açmayacak ve Millî Eğitim Bakanlığı elinde bulunan mekteplere bu çocukları yerleştirerek memleketin muhtelif yerlerinde bunların okumaları temin edilecektir. Bu şekilde hem tasarruf edilmiş olacak hem de darüleytamların havası teessüs

etmeyecektir. Bu tasarının Sağlık Komisyonu namına kabulünü rica ederim.”(8. Dönem 11. Cilt 65. Birleşim - Sayfa 569)

Kimsesiz, terkedilmiş çocukların korunması ve yetiştirilmesi ve 4862 sayılı Kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında kanun münasebetiyle sözleri:

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUZAFFER CANBOLAT(Gaziantep)“*Sayın arkadaşlar, kimsesiz, terkedilmiş çocukların korunması Hakkında hazırlanmış bulunan kanun tasarısının tümü ve birinci maddesi üzerinde görüşmüş arkadaşların fikir ve noktai nazariyle birinci maddenin değiştirilmesi için arkadaşlar tarafından verilmiş olan öneriler göz önünde tutulmak suretiyle Komisyonumuz birinci maddede bazı değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler Hükümet tasarısıyla Adalet Komisyonunun birinci maddede, çocukları tâyin eden kısmı aynen alınmış, aynı zamanda geçen toplantımızda Millî Eğitim Bakanının, kör, dilsiz ve sağırların, Sağlık Bakanlığı tarafından yetiştirilmesi için yaptığı teklif de Komisyonumuzca kabul edilmiş, bu suretle birinci madde değiştirilerek Yüksek Kamutaya arzedilmiştir.”(8. Dönem 12. Cilt 66. Birleşim - Sayfa 16)*

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

MUZAFFER CANBOLAT(Gaziantep)“*Sayın arkadaşlarım, sosyal bir kanun konuşulurken bir endişemi ve bir de temennimi Yüksek Meclise arz etmek için söz aldım. Endişem şudur: Memlekette, bakılmaya muhtaç olan çocukları bu kanunla Hükümet eline almıştır. Binaenaleyh vatandaşların ve bunun için teşekkül etmiş olan kurumların çalışmasına lüzum yoktur, diye bir kanaat husule gelmesin.”*

MUZAFFER CANBOLAT (Gaziantep)“*Gelebilir. Arkadaşlarını; bu tanımla bu işe bu sene 700 bin lira konmuştur. Maliye Bakanlarından muhtelif defalar sorduk gelecek seneler ancak iki milyonun para konabileceğini söylemişlerdi. Binaenaleyh Türk efkârı umumiyesinin ve bununla meşgul bulunan hamiyetli vatandaşların katî ve sarîh olarak bilmeleri lâzımdır ki, Hükümet istek ve arzusuna rağmen bu sene ancak 700 bin lira ayırmış ve gelecek senelerde de 2-3 milyon lira para ayırabilecektir. Hakikat şudur ki,*

Türkiye’de bakılmaya muhtaç çocukların adedi Hükümetçe ayrılan 700 bin liranın ve hattâ iki milyonun tatmin edemeyeceği kadar çoktur. Binaenaleyh bunun açıklanması ve bunun için bir yandan da hayır kurumlarının çalışmalarına devam etmesi ve vatandaşların da bununla ilgilenmesi çok yerinde olur. Hükümetten temennim şudur: Son zamanlarda bu gibi kurumlara yapılan yardımlar idare âmirlerimiz ve müesseselerimiz tarafından desteklenmemektedir. İdare âmirlerinin, İktisdi Devlet Teşekküllerinin ve eğitimle görevli bulunan müesseselerimizin bu hayır cemiyetlerini bilhassa çocuk mevzuunda çalışanlarını desteklemelerini rica ederim. Sayın Başbakan Yardımcısı da buradadır, bilhassa kendilerinden rica ederim, çünkü bu kanunla tahsis edilen 700 bin lira ile ancak 700 çocuğa bakabiliyor; Halbuki 700 çocuk bir vilâyetin hattâ bir kazada çıkabilecek derecede az bir miktardır. Bundan dolayı gerek Büyük Meclis ve gerek Hükümetin ve gerekse matbuattın bu mevzuda yakın bir ilgi göstermelerini ve ‘halkın bu kurumlara daha fazla yardım edebilmesi için teşvik etmelerini bilhassa rica ederim.’”(8. Dönem 19. Cilt 90. Birleşim - Sayfa 599-600)

5.7.5.2. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

MUZAFFER CANBOLAT (Gaziantep)“Muzaffer Canbolat ve iki arkadaşının Büyük Millet Meclisinin orduya takdir, güven ve sevgilerinin bildirilmesine dair önergesi. (4/191) : (8. Dönem 24. Cilt 47. Birleşim - Sayfa 648)

5.7.6.Bekir Sıtkı KALELİ-CHP

5.7.6.1. Mali-Ekonomik Konuşmaları

Gelir Vergisi Kanunu münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “*Sayın arkadaşlar Gelir Vergisinin istisnalarını teşkil eden bu maddenin arzdan müstağni olacak derecede aynı bir çehresi var: Geniş bir görüşün, geniş olduğu kadar çok yerinde bir kararın mahsulü olması itibariyle Hükümete ve buna emek vermiş Komisyon arkadaşlarıma bu yönden teşekkür etmeyi borç bilirim. Ancak bu maddenin birinci bendi üzerinde tevakkuf edilmeye değer gördüğüm bir nokta vardır. Bunu arzetmek üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. O da şudur: Birinci bent aynen şöyle yazılmıştır; «İki gözü kör...»”(8. Dönem 18. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 260)*

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “*Muhterem arkadaşlar; biraz evvel de arzylediğim üzere, Gelir Vergisi istisnalarını teşkil eden bu madde geniş bir görüşün mahsülü olması itibariyle ciddi memnunlukla karşılamaya değer. Bununla beraber bu maddenin birinci bendi üzerinde durmaya lâyık gördüğüm bir hususu yüksek huzurunuzda tebarüz ettirmek istiyorum. Müsaadenizle evvelâ o bendi aynen okuyayım. «iki gözü kör veya dilsiz veya mefluç veya el ve ayaklarından ikisinden veya birisinden mah-rum olan hizmet erbabı». Görüldüğü üzere el ve ayaklarından birinden veya ikisinden mahrum olanlar şeklinde, bendin mefadı itlak ifade etmektedir. Halbuki bahsi geçen uzuvların sakatlığı dolayısıyla o uzuvlardan faydalanamayacak ve onu kullanamayacak durumda olanlar da vardır. Bu kabîl kimseler bu fikranın mutlak ifadesi karşısında bu muafiyetten mahrum bir mevkie düşmüş oluyorlar. Zaten bu hükümden maksat bu uzuvlardan faydalanamamak kaygusu olduğuna göre maluliyet veya sakatlıktan doğma âkibet ve netice bir ve eşit oluyor demektir. Bu mülâhazayla eğer yüksek prensibinize mazhar olursa maksadı aydınlatıcı ve tamamlayıcı olması itibariyle bu uzuvlarından mahrum olmayanlardan bu uzuvlarını kullanamayacak durumda bulunanların bu muafiyet şümulüne alınması şeklinde bir fıkra ilâvesini Yüksek Heyetinizden rica ediyorum. Bu hususta Kurutluoğlu arkadaşımınla beraber hazırladığımız bir takririmiz vardır. Karar Yüksek Heyetinizindir.”(8. Dönem 18. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 274)*

5.7.6.2. Sosyo-Kültürel Konuşmaları

Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli'nin, Diplomatik Kurye Fuat Güzaltan'ın cenazesine merasim yapılmasına dair demeci:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “*Muhterem ve değerli arkadaşlarım, biliyorsunuz, diplomatik kuryemiz Fuat Güzaltan'ın naşı İstanbul'a götürülmek üzere bugün Ankara'dan geçecektir. Bu aziz vatan şehidimizin İstanbul'da merasimle karşılanmasını, millî cenaze merasimi yapılarak şehitliğe tevdiini aynı zamanda kahramanlık ve fedailik timsâli olarak yarınki nesillere kalmak üzere kabrinin yaptırılmasını Hükümetten rica ve temenni ediyorum. Hükümet de dâhil olmak üzere, Yüksek Heyetinizin bu dileğime ortak olacağına şüphem yoktur. Teessürle dolu iç duygularımızın kısmen olsun ferahlamasını sağlamak üzere bu dileklerimin yerine*

getirileceğinin Hükümet tarafından buradan beyan edilmesini hassaten rica ederim.”

(8. Dönem 20. Cilt 106. Birleşim - Sayfa 705)

5.7.6.3. Hukuki ve Siyasi Konuşmaları

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep)“*Muhterem arkadaşlar, yüksek huzurunuzda harb malûlü konusu üzerinde duracağım. Ve bu konu ile ilgili esaslı bir nokta üzerindeki görüşlerimi belirtmeye çalışacağım. Hemen arz edeyim ki hislerinize ve vefa duygularınıza hitap edecek değilim. Ben de iyi bilirim ki, kadirbilirlik ve vefa duyguları Türk cemiyetinin belli vasıflarından biridir. Hattâ mümeyyiz vasfıdır. Bu insanlardır ki; memleketin bütününe sâri ve hepinizin gönüllerinde meknuz bu duygudan kendimi de dışa alarak durumu realitenin katı ve tok çehresiyle huzurunuzda tebarüz ettirmeye çalışacağım. Yüksek izniniz olursa evvelâ tasarının Komisyona ait mucip sebep lâyihasmdaki bir cümleyi okumakla söze başlayayım: Komisyon emekliliği şöyle tarif ediyor: Emeklilik müesseseleri enerjisini kaybeden memur ve hizmetlilere ihtiyarlıkta rahat bir hayata kavuşmasını garanti eden bir müessesedir. Demek oluyor ki; müessesenin kuruluş mekanizması ve bir bakıma, gayesi vasati olarak, 30 yıl hizmet etmiş, bir memurun enerjisini kaybettiği çağda, ihtiyarlık devrinde onun refahını sağlıyan, sigorta eden bir müessesedir. Bu, böyle olunca ve hakikat böyle ise, harb malûlünü hangi taraftıyla bu müessese içerisinde mütalâa etmek mümkündür ve doğrudur? Evvelâ bunu tebarüz ettirmek lâzım. Yüksek malûmunuzdur ki; harb malûlü komisyonun veciz olarak tarif ettiğinin aksine olarak. tam enerjik çağda ve genç yaşta iken bedenî kabiliyetini, aldığı yaranın derecelerine göre felce uğramış bulunan, diğer taraftan da, ancak yüksek tahsil ile sağlanması mümkün olmasına rağmen geçer bir sanat olmıyan askerlik gibi, bir meslekten ki istikbalini ona bağlamıştır cüda kalmış bir unsurdur. Demek oluyor ki, iki mütezat topluluk bu suretle bir araya getirilmiş oluyor ve harb malûlü, emeklilik hüviyetinin: içerisinde, mütalâa. ediliyor, veseyir bu esas üzerine yürüyor. Denilecek ki, buzıt çehre, bu; taamin meylüdü değildir, devamedegelen bir mualemenin itiyat haline gelmiş bir şeklidir. Bu, hiç şüphesiz, böyledir Kadı ki, tasarının dördüncü*

maddesi bu mevcuda, çok ileri ve hakikaten sosyal ve, ekonomik bir hüviyet taşımakta ve güdülen, maksadı şafi bulmaktadır. Filhakika eğer; harb malulünü emekliolarak mütalâa etmemek gerekir ve harb malulüne verilen tahsisat maaş, terfih zammı, şuve bu hepsi içinde olmak üzere, bir tazminat demektir. Şeklinde ele alınırsa mesele hakikaten yepyeni bir rejimin ışığı altında meydana çıkmış bulunacaktır. Bugüne kadar bu konu üzerindeki tatbikat yüksek malûmunuz olduğu üzere tamamen ayrı bir hüviyet taşımakta idi. Bu hususu izaha çalışmadan evvel müsaade buyurursanız ufak bir istitrat yapacağım. Taşarı üzerinde Encümenin hakikaten büyük bir dikkat ve hassasiyetle çalışmış olduğunu vemevzu üzerinde âzami gayretini sarfetmiş olduğunu, yakinen takip etmiş olduğum için, bilenlerdenim ve bunu ifad eden ancak haz duyuyorum. Hakikaten, tasarıda iki gözü, iki ayağı, iki kolu olmıyanları ve buna mümasil ağır malûlleri ile ki bunları hayatiyetini kaybetmiş birer unsur olarak telâkki etmemiz gerekmektedir. Şehit, dul ve yetimler. Bilhassa Şehit, dul ve yetimlerine ve malûl erata tatmin vetesir edici hükümleri Komisyon tesbit etmiş bulunmaktadır. Ben Encümende de ifade eylemi şolduğum gibi bundan memnun ve müteşekkirkalmamak, mümkün değildir. Ancak bu arada, rütbe ve dereceleri ufak malûl subaylar, Hükümet tasarısında eskiden aldıkları tahsisattandûn hale düşürülmüş, Encümen tasarısında ise eski durumlarına ifrağ yolu sağlanmış, ve busuretle Emekli Sandığı tasarısının terfih edicivasfindan faydalanamamışlardır. Bu arada, bâzımüktesep; hakların kısmen tahdidi ve kısmen kaldırılması gibi bir durum da mevcuttur. Bendeniz bunlar üzerinde durracak değilim. Eminim ki, Yüksek Heyetiniz, bu noktalar üzerinde de her işte olduğu, gibi lâzım gelen dikkat ve itinayı gösterecek ve gerekeni yerine getirecektir. Üzerinde bilhassa durmak istediğim nokta, deminden beri arze ve izaha çalıştığım üzere harb malulünün yalnız kendi hüviyeti içinde mütalâa edilmesi gerektiğidir. Apayrı bir durumu olan emekli hüviyetin içinde mütalâa edilmiyerek harb malulünün bu ana esasa bağlamalıdır ileri bir görüşle tedvin edilen 44 ncü maddenindeaha. geniş ve bütün malûlleri içine almış olarak mütalâa edilmesi ve ona göre Komisyonun bunu tesbit etmesi yerinde olacaktır. Harb malulü emekli değildir. Binaenaleyh kendisine verilen tahsisat, niaaş, terfih zammı ve saire, bir tazminattan ibarettir. Tıpkı bir işçinin sakatlanmasından dolayı verilmiş bir tazminat gibi. Verilen tazminat ise şunları karşılar: 1. Yaralanmadan doğan sakatlığın hayatiyetive iş

görme kabiliyeti üzerindeki iz ve tesirleri. 2. Bu yaranın tabiî ömrü kısaltıcı netice vetesiri. 3. Orduda iken geçirdiği hizmet müddetiniyenı baştan bir memuriyete intisabı halinde kıymet olarak mütalâa edilmemiş olmasındandoğan zararın karşılığı. Keyfiyet bu şekilde mütalâa edilince bununtabiî neticesi şu olur: Orduda kalmasına mâni bedenî kabiliyetsizlikdiğer müesseselerde bir mahzur tevlit etmiyorsa herkes gibi malûl de müktesebat bakımından haddeden geçirilmek ve hiçbir mümtaziyet taralı güdülmemek şartıyla seyyanen bu hükümlerden faydalanılabilir. Tatbikat ise; malûmunuz olduğu üzere tamamen bunun zıddı ve başka türlüdür. Çünkü, harb malûl, maluliyet muamelesinin tekemmülünden evvel emekli olur, ondan sonra maluliyet derecesi tesbit edilir. Bu takdirde eğer resmî müesseselerde vazife almak imkânına sahip olursa, bu vaziyette o, tıbbı bir emekli gibi mütalâaedilir. Halbuki istatistikler maluliyetin % 77 sinin 20-25 yaş arasında olduğunu tesbit etmişbulunmaktadır. Binaenaleyh 25-30 senelik bir memuriyet hayatını normal olarak geçirmeye ömrü müsait ve bunların içerisinde belki memuriyetinen yukarı derecesine çıkma kabiliyetine sahip, olacak unsurlar, mevcut olsa bile, değil evvelki hizmetlerinin mücerret malûl olarak; ayrıldıklarına zamandan sonra geçen vazife müddeti 30 sene olsa bile, ne evvelki kanuna vene de şimdiki tasarıya nazaran bunlar emeklilik hakkından faydalanmak imkânlarına malik değildirler. Neticei mâruzâtım şudur arkadaşlar: Yüksek encümenenden ricada bulunacağım, eğer tasvibinize iktiran ederse, meseleyi bu esaslar dâhilindebir defa daha mütalâa etsinler. 44 ncü maddede zaten kabul etmiş oldukları bu rejimi daha geniş ve eski yeni bütün harb malûllerini içine alacak şekilde bir esas içinde ele alsınlar. Ve rütbesinde emekliye sevk yaşını doldurmadıkları halde malûl olanlar emekli muamelesine tâbi olmıyarak dereceleri nispetinde ve tazminat adı altında ödenek alırlar. Bunlar arasında hizmet edecek durumda olanlar memur statüsü hükümleri içinde muamelegörür. Encümen bu formül içinde işe dahatabiî bir çehre vererek huzurunuzda getirsinler. Bendeniz bu hususta bir takrir vereceğimkarar yüksek heyetinizindir.(8. Dönem 19. Cilt 88. Birleşim - Sayfa 505:507)

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) ‘‘Muhterem arkadaşlar, yüksek huzurunuzda harb malûlü konusu üzerinde duracağım. Ve bu konu ile

ilgili esaslı bir nokta üzerindeki görüşlerimi belirtmeye çalışacağım. Hemen arz edeyim ki hislerinize ve vefa duygularınıza hitap edecek değilim. Ben de iyi bilirim ki, kadirbilirlik ve vefa duyguları

Türk cemiyetinin belli vasıflarından biridir. Hattâ mümeyyiz vasfıdır. Bu insanlardır ki; memleketin bütününe sâri ve hepinizin gönüllerinde meknuz bu duygudan kendimi de dışa alarak durumu realitenin katı ve tok çehresiyle huzurunuzda tebarüz ettirmeye çalışacağım. Yüksek izniniz olursa evvelâ tasarının Komisyona ait mucip sebep lâyihasmadaki bir cümleyi okumakla söze başlayayım: Komisyon emekliliği şöyle tarif ediyor: Emeklilik müesseseleri enerjisini kaybeden memur ve hizmetlilere ihtiyarlıkta rahat birnhayata kavuşmasını garanti eden bir müessesedir. Demek oluyor ki; müessesenin kuruluş mekanizması ve bir bakıma, gayesi vasati olarak, 30 yıl hizmet etmiş, bir memurun enerjisini kaybettiği çağda, ihtiyarlık devrinde onun refahını sağlıyan, sigorta eden bir müessesedir. Bu, böyle olunca ve hakikat böyle ise, harb malûlünü hangi tarafıyla bu müessese içerisinde mütalâa etmek mümkündür ve doğrudur. Evvelâ bunu tebarüz ettirmek lâzım. Yüksek malûmunuzdur ki; harb malûlü komisyonunveciz olarak tarif ettiğinin aksine olarak tam enerjik çağda ve genç yaşta iken bedenî kabiliyetini, aldığı yaranın derecelerine göre felce uğramış bulunan, diğer taraftan da, ancak yüksek tahsil ile sağlanması mümkün olmasına rağmen geçer bir sanat olmıyan askerlik gibi, bir meslekten ki istikbalini onabağlamıştır cüda kalmış bir unsurdur. Demek oluyor ki, iki mütezat topluluk bu suretle bir araya getirilmiş oluyor ve harb malûlü, emeklilik hüviyetinin: içerisinde, mütalâa ediliyor, ve seyir bu esas üzerine yürüyor. Denilecek ki, bu zıt çehre, bu; taamin mevlûdü değildir, devam edegele, bir muamelenin itiyat haline gelmiş bir şeklidir. Bu, hiç şüphesiz, böyledir. Kaldı ki, tasarının dördüncü maddesi hu. mevcuda, çok ileri ve hakikaten sosyal ve, efconomâlî; bir hüviyet taşımakta ve güdülen, maksadı şafî bulmaktadır. Filhakika eğer harb malûlünü emekli olarak mütalâa etmemek gerekir ve harb malûlüne verilen tahsisat maaş, terfih zammı, şu ve bu hepsi içinde olmak üzere, bir tazminat demektir şeklinde ele alınırsa mesele hakikaten yepyeni bir rejimin ıışığı altında meydana çıkmış bulunacaktır. Bugüne kadar bu konu üzerindeki tatbikat yüksek malûmunuz olduğu üzere tamamen ayrı bir hüviyet taşımakta idi. Bu hususu izaha çalışmadan evvel müsaade buyurursanız ufak bir istitrat

yapacağım : Tasarı üzerinde Encümenin hakikaten büyükbir dikkat ve hassasiyetle çalışmış olduğunu ve mevzu üzerinde âzami gayretini sarfetmiş olduğunu, yakinen takip etmiş olduğum için, bilenlerdenim ve bunu ifadeden ancak haz duyarım. Hakikaten, tasarıda iki gözü, iki ayağı, iki kolu olmıyanları ve buna mumasıl ağır malûlleri ile ki bunları hayatiyetini kaybetmiş birer unsur olarak telâkki etmemiz gerekmektedir. Bilhassa şehit, dul ve yetimlerine ve malûl erata tatmin vetesir edici hükümleri Komisyon tesbit etmiş bulunmaktadır. Ben Encümende de ifade eylemiş olduğum gibi bundan memnun ve müteşekkir kalmamak, mümkün değildir. Ancak bu arada, rütbe ve dereceleri ufak malûl subaylar, Hükümet tasarısında eskiden aldıkları tahsisattan dün hale düşürülmüş, Encümen tasarısında ise eski durumlarına ifrağ yolu sağlanmış, ve busuretle Emekli Sandığı tasarısının terfih edici vasfından faydalanamamışlardır. Bu arada, bâzımüktesep; hakların kısmen tahdidi ve kısmen kaldırılması gibi bir durum da mevcuttur, bendeniz bunlar üzerinde durracak değilim. Eminim ki, Yüksek Heyetiniz, bu noktalarüzerinde de her işte olduğu, gibi lâzım gelen dikkat ve itinayı gösterecek ve gerekeni yerine getirecektir. Üzerinde bilhassa durmak istediğim nokta, deminden beri arze ve izaha çalıştığım üzereharb malûlünün yalnız kendi hüviyeti içinde mütalaa edilmesi gerektiğidir. Apayrı bir durumu olan enmkü hüviyetin, içinde mütalâa edilmiyerekharb malûlünün bu ana esasa bağlamalıdır ileri bir görüşle tedvin edilen 44 ncü maddenin daha geniş ve bütün malûlleri içine almış olarak mütalâa edilmesi ve ona göre Komisyonun bunu tesbit etmesi yerinde olacaktır. Harb malûlü emekli değildir. Binaenaleyh kendisine verilen tahsisat, maaş, terfih zammı ve saire, bir tazminattan ibarettir. Tıpkıbir işçinin sakatlanmasından dolayı verilmişbir tazminat gibi. Verilen tazminat ise şunları karşılar

1. Yaralanmadan doğan sakatlığın hayatiyeti ve iş görme kabiliyeti üzerindeki iz ve tesirleri
2. Bu yaranın tabiî ömrü kısaltıcı netice ve tesiri;
3. Orduda iken geçirdiği hizmet müddetini yeni baştan bir memuriyete intisabı halinde

kıymet olarak mütalâa edilmemiş olmasından doğan zararın karşılığı. Keyfiyet bu şekilde mütalâa edilince bunun tabiî neticesi şu olur: Orduda kalmasına mâni bedenî kabilyetsizlikdiğer

müesseselerde bir mahzur tevlit etmiyorsa herkes gibi malûl de müktesebat bakımından haddeden geçirilmek ve hiçbir mümtaziyet taralı güdülmemek şartıyla seyyanen bu hükümlerden faydalanılabilir. Tatbikat ise; malûmunuz olduğu üzere tamamen bunun zıddı ve başka türlüdür. Çünkü, harb malûl, maluliyet muamelesinin tekemmülünden evvel emekli olur, ondan sonra maluliyet derecesitesbit edilir. Bu takdirde eğer resmî müesseselerde vazife almak imkânına sahip olursa, bu vaziyette o, tıbbı bir emekli gibi mütalâa edilir. Halbuki istatistikler maluliyetin % 77sinin 20-25 yaş arasında olduğunu tesbit etmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh 25-30 senelik bir memuriyet hayatını normal olarak geçirmeye ömrü müsait ve bunların içerisinde belki memuriyetin en yukarı derecesine çıkma kabiliyetine sahip, olacak unsurlar. mevcut olsa bile, değil evvelki hizmetlerinin mücrret malûl olarak;. ayrıldıklarına zamandan sonra geçen vazife müddeti 30 sene olsa bile, ne evvelki kanuna ve ne de şimdiki tasarıya nazaran bunlar emeklilik hakkından faydalanmak imkânlarına malik değildirler. Neticei mârûzâtım şudur arkadaşlar: Yüksek encümeninden ricada bulunacağım, eğer tasvibinize iktiran. ederse, meseleyi bu esaslar dâhilinde bir defa daha mütalâa etsinler 44'ncü maddede zaten kabul etmiş oldukları bu rejimi daha geniş ve eski yeni bütün harb malûllerini içine alacak şekilde bir esas içinde ele alsınlar. Ve rütbesinde emekliye sevk yaşını doldurmadıkları halde malûl olanlar emekli muamelesine tâbi olmayarak dereceleri nispetinde ve tazminat adı altında ödenek alırlar. Bunlar arasında hizmet edecek durumda olanlar memur statüsü hükümleri içinde muamele görür. Encümen bu formül içinde işe daha tabî bir çehre vererek huzuruza getirsinler. Bendeniz bu hususta bir bir takrir vereceğim karar yüksek heyetinizindir.

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Önergemi izah edeyim. Efendim; teklifimi şu esasa bağlamak istiyorum. Daha evvel arkadaşlarım da izah ettiler. 551 numaralı Kanun harb malûllerine birtakım haklar bahsetmiştir. Şimdiki 651 nci madde ise bu hakların bir kısmını takyidi şartlar altına almak, bir kısmını da refetmek suretiyle huzuruza sunulmuş oluyor. Arkadaşlarımın da tebarüz ettirdiği gibi, 551 numaralı Kanunla verilmiş hakları itlak ile tesbit etmek üzere bu maddeyi yeniden teçvin etmek lâzımdır. 551 numaralı Kanunda bahşedilmiş hakkı burada da tanıyoruz, mânası içerisinde mütalâa etmek daha kesin olur gibi geliyor. Arkadaşların

mutalâalarında belki eksik fazla taraf olabilir veya I hükümde bir tereddüt tevhit edebilir. Eğer uygun görülürse 551 numaralı kanunla bahşedilmiş haklar mahfuzdur şeklinde bir hüküm koyarsak, daha cezri bir yola girmiş oluruz, ka-naatindeyim. Teklifim bu esası ihtiva etmektedir.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep)“Efendim; özür dilerim; tekrar huzurunuzu işgal etmek zorunda kalıyorum. Takririmle kastım şudur; tadadi yolla tekrar işi genişletmek istemedim; onun için kısa konuştum, 551 sayılı Kanun birtakım haklar tanımıştır. Malûm. Kanun şu anda yanımda değildir, kendilerinde vardır, müsaade etsin-ler okuyayım. Fakat, madem ki Komisyon bu takyidi şartlan kaldırmaya ve müktesep hakları muhafazaya muvafakatkârdır. O halde lütfetsinler bunu Komisyona alsınlar, 551 sayılı Kanun bunlar için ne gibi haklar bahşetmişse onları zikretsınler. Şu anda tadadi yola gittiğimiz za-man, bu vardı, bu yoktu diye belki bâzı yanlışlıkları müeddi olabiliriz. Çünkü bunda büyük bir topluluğun hakkı mevzuubahistir, burada benim ifademdeki ufak bir noksanlık bir çok ilgililerin, birçok harb malûllerinin haklarını ziyaa uğratabilir onun için bundan tahazzür ediyorum, madde komisyona gitsin bu maddeyi dürudiraz tetkik ederek tesbit etsin. Yani 551 sayılı Kanunda bunlara ne hak tanıyorsa bu maddenin içerisinde koysunlar, bunu yarım saat içerisinde bile yapabilirler, büyük bir külfeti icabettirir bir vaziyet yoktur.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar; yüksek malûmunuz bulunduğa üzere, bu madde şu esasa dayanarak Encümene iade edilmişti: Yüksek kararınızla 551 sayılı Kanunda harb malûllerine bahşedilmiş olan birtakım haklar var. Encümen tasarısında bu haklar kısmen takyit, kısmen de ref edilmiştir. Yüksek Heyetiniz bunların itlak ile na zara alınması mulâhazasıyle maddeyi encüme-ne iade buyurdunuz. Şimdi görmüyorum ki bu-rada iki noksan vardır. Birisi, demin sual mevzuum olan şehit çocuklarının okutulması noktasıdır. 551 numaralı kanun gayet sarıhtir. Rahatsız etmemek için maddeyi aynen okumuyorum. İkinci nokta da şudur: Hükümet harb ma-lûlleri ve şehit çocukları için yüzde 25 esas ve kıstasını kabul etmiştir. Komisyon bunu yüz sası içinde tahdit ve taksir ediyor. Sonra, madde şehit çocukların yatılı okullarda okutulması esasını tesbit etmektedir. Malûmu âliniz olduğu üzere, şimdi bunlar talebe yurtlarında okutulması suretiyle yatılı okul esası ortadan kalkmış olduğuna göre bu maddeyi de bu esasa göre tesbit etmek gerekir.

Komasyon sanıyorum ki, bu noktada ayrı düşünüyor. Kaldı ki şehit çocuklarına ait sarıh bir fıkrada mevcuttur. Buna rağmen bunu bu-rada tebarüz ettirmemek zannederim ki yerinde olmaz. Aynen ele alınması kadar tabii bir şey düşünülemez. Bunu da Yüksek Heyetiniz kabul buyurmuştur.”(8. Dönem 19. Cilt 88. Birleşim - Sayfa 505-506-507-803-804-1090)

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Evvêlâ, değiştirgemiz hakkında bir sual soracağım, Komasyonun görüşünü öğrenmek istiyorum. Bu önergemizle, şu iki noktayı hâsil telâkki ediyoruz. Kendileri de bunu kabul buyuruyorlar mı? Birincisi; 5107 dışında kalan harp malûlleri ki 191 numaralı tefsirle bu hakkı kazanmış kimselerdir ve bugün için bunlar harb malûlüdürler, bunların harb malûllükleri sıfatları yine müktesep bir haktır, baki ve daim kalacaktır. Bir Tahsisatın bütün toplamı ile maksadımız, çocuk zamları da bunun içinde olduğunu kabul ediyoruz. önergemizi bu görüşle veriyoruz. Komasyon bu iki noktayı tasrih ederek görüşünü lütfetsin. Ondan sonra, icabederse konuşurum.”

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Efendim; takdim ettiğimiz önergenin bir vuzuhsuzluk hissi veren tarafı var. izin verirseniz o noktayı tavzihe medar olsun diye komasyondan bir sual soracağım. Takdim ettiğimiz önerge alelîtlak 5107 den istifade etmiş, etmemiş, onun şümulüne girmiş veya girmemiş olan bütün harb malûllerinin şimdiye kadar aldıkları tahsisat % 20 zamdan aşağı olamaz esasıdır. Eğer önergemizden yalnız 5107 sayılı Kanun dışında kalanlara % 20 zam verilsin mânası çıkıyorsa o vakit büyük bir kalabalık birinci, ikinci derece harb ma-lûllerinin dışında kalmış meselâ iki gözü yok, iki kolu yok olanlar) dışında kalanlar yani 3, 4, 5, 6 ncı derecede harb malûlleri 5107 den istifade etmiş olmalarına rağmen eski aldıkları tahsisattan dun mevkide kalıyorlar. O takdirde ancak % 10 gibi ikinci bir tasnife tâbi oluyorlar. Komasyon bunu arzettiğim esasa göre değiştirsin ve alelîtlak bugün mevcut harb malûllerini yüzde yirmi esasına ifrağ edilir şeklinde fıkrayı tavzih ve tashihi buyursunlar. Çünkü ikinci bir tasnife yol açabilir. Onun için lütfen bu tashihi yapınlar. Çünkü eski aldığı tahsisattan dun tahsisat alacak arkadaşlarımız vardır. Bunu yüksek heyetiniz de, komasyon da tasvip eder zannındayım.

BEKİR KALELİ (Gaziantep)“ Muhterem arkadaşlar, şimdi Mazbata Muharriri arkadaşımızın beyanı ile anladım ki, büyük bir hata işlemiş olacaktık, takrir sahibi olarak ben ve İncedayı ikimiz de böyle düşünmüyorduk. Yazış şeklini taknin esasına göre ayar edememişiz, özür dileriz. Mesele şudur arkadaşlar: Harb malûlü diye bugüne kadar kanunların tarifi dâhilinde ve bu hakkı kazanmış bir topluluk vardır. Bu topluluk artık senbolik bir hudut içinde kalmıştır, 842 kişiden ibaret bir yekûna düştüğünü huzurunuzda tebarüz ettirmek isterim. Her yıl % 20 den fazlasında tabiatın istifasına uğramakta olduğunu ilâve ederim. Bunu bu suretle arzettikten sonra, ana kanun olan bu tasarı karşısında bugünkü mevcut harb malûllerinin bilançosunu huzurunuzda tebarüz ettirmek yerinde olur: Birinci, ikinci derece harb malûlü, iki gö-zü yok, iki kolu yok olanlar mevcudun onda birini, yüzde onunu geçmez, yetmiş kişidir çünkü bunların halini tasvire ftroun yok, bunlar aharın yardımına muhtaç durumda unsurlardır, bu kanun bu gibilere ancak yüzde elli zammetmiştir. Bunun gerisinde kalan ki yüzde doksandır harb mâlülü ise, meselâ kalbinde ciğerinde kurşun olanlar bir kolu veya bir gözü olmayanlar hepimizin bildiğimiz diğer harb malûlleri bu kanun meriyete girdiğinden tibaren 5107 den istifade etsin etmesin bugüne kadar aldığı tahsisattan dûn bir mevkie düşür müştür. Şimdi, bizim maksadımız ve arzımız şudur; bu geriye kalan yüzde 90 harb malûlü, 5107 den istifade etti,, etmedi alelittlak ekemliler gibi % 10 almaktadır, bunların hepsi bugün mevcut olan kanunların harb malûlü diye tanı-dığı kimselerdir, işte bunların aldıkları, kanunların kendilerine hak olarak tanıdığı tahsisattan % 20 eksik olmamak üzere zamma mazhar olmalarını istiyoruz. Maksadımız budur Encümen bunu kabul ediyorsa tasrih etsin, yoksa ayrıca bir önerge vermek mecburiyetinde kalacağız.” (8. Dönem 20. Cilt 103. Birleşim - Sayfa 542-543)

5.7.6.4. Askeri Alan İle İlgili Konuşmaları

Dilekçe komisyonunun emekli Piyade Binbaşı Nazmi Sözer hakkındaki raporu münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Muhterem arkadaşlar; arzettiğim gibi bendeniz usul hakkında konuşacağım. Daha doğrusu, kendimi Riyaset Divanına bir sual tevcihi mevkiinde görüyorum. Biliyorsunuz ki, Dilekçe Komisyonunun bu kararı 26.X.1949 tarihli

haftalık cetvelleriyle tevzi edilmiştir. Samsun Milletvekili Çakır arkadaşımız da 4.IV.1949 tarihinde itiraz ediyor. Yani aradan 36 gün geçiyor. Ve ondan sonra itirazı, lâhik oluyor. Şu hale göre Riyaset Divanı bu geçen müddetin münkazi olduğuna kani olmadığı için mi itirazı gündeme almış bulunuyor?. Çünkü arada Meclis bir 15 günlük bir talik yapmıştır. öğrenmek istediğim evvelâ budur. Bunda Riyaset Divanının bu işle alâkadar olup olmadığını, olduğu takdirde bu kararı vermesinde hukuki mesnetlerinin neden ibaret olduğunu tasrih etmesi lâzımdır. Ancak bu takdirde Meclisi Âli de tenevvür etmiş olur zannederim.”(8. Dönem 21. Cilt 10. Birleşim - Sayfa 208)

Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli ve Sivas Milletvekili Fikri Tirkeş'in, emir er ve seyis erleri hakkındaki 203 sayılı Kanunun 1600 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan 1 nci maddesinin değiştirilmesine dair Kanun teklifi (2/197) : (8. Dönem 22. Cilt 15. Birleşim - Sayfa 119)

Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair olan Kanun münasebetiyle sözleri:

BEKİR KALELİ (Gaziantep)“*Muhterem arkadaşlarım; Ordu Teşkilât Kanunu Meclisten geçtikten sonra bu kanun tabii olarak beklenirdi ve nitekim huzuruza gelmiş bulunuyor Ben kanunun encümenlerdeki müzakerelerine katılmak imkânını bulamadım. Ve bu kanuna, elimizdeki tasarıyı ve mucip sebeplerini okumak suretiyle nüfuz imkânım bulabildim. Her şeyden evvel şu noktayı tebarüz ettirmek isterim. Kanunun umumi çerçevesi, ordunun ruhu demek olan subaylar için hayırlı ve faydalı esasları camidir. Bununla beraber, eğer görüşümde yanılmıyorsam, üzerinde durulması gereken noksanları vardır. Yani, bir taraftan terfiler bir nevi kanuni çerçeve içerisine alan ve genişletici ve kısaltıcı hareketleri önleyen hükümler ve bu esas itibariyle ve şahsi görüşüme göre de yerinde olmasına rağmen, bunun teşvik ve terkip edici tarafı ve çalışmayı mesleğe bağlanmayı, hattâ istikbale daha emniyetli bakmayı sağlayan tarafları noksandır. Pek iyi bildiğiniz üzere, her meslekin içerisinde çeşitli kabiliyetler vardır ve bu kabiliyetler yalnız mektep sıralarında, tahsil sahası ilerisinde değil, tatbikata geçtikten sonra, köşede bucakta daima belirir. Bu böyle olduğuna göre terfi ki dem ve ehliyet esaslarına bırakılır ve bağlı ve bundan gayri bir mekanizması olmasa*

bu çeşit terfi usulü noksan ve aksak olur. izin verirsiniz kısaca vaziyeti izah edeyim: Malûmunuz olduğu üzere, her subay sicile bağlıdır. Subayın terfî mutlaka sicilinin düzgün olmasıyla mümkündür. Bu, şartı evveldir. kıdem de onun yanında yer alır. Farz buyurunuz, her hangi bir rütbede şu kadar subay müspet sicil almıştır ve şu kadar zabıt kıdem almıştır. Bu sicillere sahip arkadaşlar içerisinde mektepte iken sınıfta farzedelim 10 kişi geride ise yani mektepte aldığı sıra numarası on ise mektepten sonra, ömrü boyunca, bu sırayı değiştirmesine imkân yoktur. İyi tahsil etmiş olan bir kimse elbetteki büyük bir kıymet ifade eder. Fakat, bu o demek değildir ki; harbiyede sınıfının birincisi veya, beşincisi mutlaka kıtaya girdikten itibaren de birinci veya beşinci derecede kalacaktır ve 20 nci, 30 ncu sırada olanlar üstün kabiliyet gösteremezler elbetteki bu iddialar doğru değildir Kaldı ki, kıta hayatı içerisinde vazîfeye intibak, askerî malûmat, umumi kültür, yabancı memleketlerde kurs görmek, ve saire ve saire gibi olanlar ikinci bir mekanizma ile ayrılamazlar mı? Ben falandan yirmi sıra geriyim. O Harb Okulunda falan falan derslerden hattâ resim ve jimnastikten benden şu kadar sayı ile ileri idi. Ben yirmi sekizinciydim; binaenaleyh benim hayatta ondan ileri geçmem mümkün değildir, gibi bir mülâhaza nasıl yerinde olur. öğrenmek istediğim bir nokta da; muasır ordularda, diğer devlet ordularında bu hususa ait ikinci fair mekanizmanın bulunup bulunmadığıdır. Hakikaten böyle bir mekanizma var mıdır, yok mudur? Varsa, tetkik etmiş olduklarını elbette kahul etmek lâzımdır, onlar hakkındaki görüşleri nedir? Bu tengip ve teşvik edici yolu açmakta ne türlü bir mahzur mütalâa etmişlerdir de bu kanunda buna yer vermemişlerdir? Arkadaşlarım, başlangıçtaki mâruzâtımı şöylece çevrelemek mümkündür. Kıdem yanında ehliyet doğrudan doğruya sicil esasına dayanır ve müspet sicil almış unsurlar için bir ayrı seçim ile ordu bünyesi içerisinde mevcut üstün kabiliyetleri öne almak ve onları yarının kumanda mevkiine, daha kolaylıkla ve salim bir yolla öne getirmek imkânı yoktur. Ve terfî müddetlerinin yarıya indirilmesi, kahramanlıkları görülenlerin fevkalâdeden terfî ettirilmesi bu arada takdirname verilmesi Şu yalnız harb zamanına maksur kalmıştır. Yalnız harb zamanına maksur hu çeşit kabiliyetleri ayırmak imkânını, hazer vaktinde de başka bir yoldan sağlamak hem ordu mensuplarını çalışmaya sevkedecek, hem de tengip ve teşvik edici bir imkânı sağlayacaktır, bu suretle yarının kumanda heyetini yalnız seferdeki fevkalâde kahramanlıklar ölçüsü ile değil vazîfeye bağlılığın, intibakın

ve muayyen vasıfların daha evvelden tecelli etmesine imkân hâsıl olmuş bulunur. Millî Savunma Bakanı arkadaşımın bu husustaki görüşlerini açıklamalarını rica ederim.

BEKİR KALELİ (Gaziantep) “Efendim esas kabul buyurursunuz. Benim üzerinde durduğum nokta, teşvik edici esasları ki halen yalnız generallere mahsusdur esasını ufak rütbelere de sirayet ettirmekte fayda olacağıdır. General olmak mevkiinde bulunan bir subay, Genel Kurmayın da müspet veya menfi bir hükmü ile terfi edecek veya edemiyecektir. Bunun Askerî Şûrada tezekkür edildiği malûmdur. Yalnız bu üst derecelerde olur. İkincisi; kanunun müstacel esaslara maksür kaldığı beyan buyuruluyör halbuki kurmayların tahsil şartlarına, bilgi esâslarına dayanan kurslardan kıdem vaziyetlerine kadar sâri ye genişletilmiş hükümler vardır. Bunlardan dolayı ben bu teklifi yaptım ve bakanlık kabul ettiği takdirde kanun maddesi metnini de hazırlamış bulunuyorum. Bir nokta da; diğer memleketlerde bu çeşit seçim mekanizması mevcut mudur, değil midir sualimdir. Tetkikatıma göre muasır ordularda böyle bir sistem vardır ve zabıt her istediği zaman böyle bir imtihana girmeye, böyle bir haddeden geçmek hakkını haizmiş. Bizde mümkün değil mi? “

BEKİR KALELİ (Gaziantep)“Efendim, Yüksek Heyeti rahatsız etmemek için kısa arz edeyim. Kurmay olmak yoluna bütün zabıtların sev kedilmesi lehinde bir mâruzatta bulunmadım. Arzım şudur: Kurmaylık, yüzbaşılık rütbesinden sonra alınabilecek bir mesnet ve bir meslek değildir. bilirler. İkincisi, generalliğe terfi edecek bir ordu rüknünü sicil kıstasının üstünde bir haddeden geçirmek yolu tutuluyor da bunun altındaki rütbelere için bu kıstasa neden lüzum görülüyor? Buyurdukları gibi bu yoldan muvaffak olur, şu yoldan muvaffak olur, fakat yine bütün bunlar, sicilinin müspet olması noktasına maksur kalır. Bu usul, üstün bir kabiliyetin ele alınıp bir parmak yukarı getirilmesine imkân yoktur. Bu, yarının kumanda heyetinin yetiştirilmesi bakımından vücup ifade eder kanaatindeyim.” (8. Dönem 25. Cilt 67. Birleşim - Sayfa 533:534-335-536)

5.7.7. Abdurrahman MELEK - CHP

5.4.7.1. Mali - Ekonomik Konuşmaları

Temsil Heyeti azaları ile Birinci Büyük Millet Meclisi Azalarına vatani hizmet karşılığı Ödenek verilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Arkadaşlar, yeni bir tesis yapıyoruz, erbabına yeni bir hak teveccüh ediyor. Bunun tam adalet fikriyle ve vazih şekilde tesbit edilmesi, bilâhara bir takım tefsirlere yol açmaması tercih edilir. Bu madde; eğer eytam ve eramil hakkındaki kanun ahkâmına tâbi değilse, yani ahkâmı umumiyeye tâbi değilse, ki, öyle olması icabeder, buna nazaran ölmüş müstahak kimselerin ailelerine ve çocuklarına şu şekilde teveccüh eder deniliyor. Evlenmemiş karısı, çocukları, çocuklardan evlenmemiş kızları. Bugün madem ki, yeni bir hüküm tekevvün ediyor benim hatırıma şöyle bir şey geliyor; kızı evlenmemiş ama, bugün duldur, evli değildir. Buradaki evlenmiş tâbirinin komisyon tarafından izahı lâzımdır. Bence dul kalmış kızları da mahrum etmemek iktiza eder. Komisyonun nazarı dikkatini celbederim.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Bütçe Komisyonu sözcüsünün ifadesini tahlil edersek, benim takririmin tercihan reyizine arzı iktiza eder. Çünkü esasta mühim bir değişikliği icabettiriyor. Mademki yeni bir hak tevcih ediyor ve yeni bir tesis yapıyoruz, bu ciheti evleviyetle dikkate alınması lâzımdır. Vaktiyle evlenmiş fakat dul kalmış bu zavallıyı Milletın nimetinden mahrum etmiyelim. Bütçe Komisyonunun evvelce teklif ettiği gibi evlenmemiş kızlar şeklinde geçerse, evvelce evlenmiş fakat takdir buya, sonra dul kalmış kadın bundan istifade etmeyecektir. Ben şöyle bir değişiklik yapılmasını teklif ettim ve Makamı Riyasetten de rica ediyorum, tercihan reye konulmalıdır. Çünkü esası değiştirecek bir hükmü ihtiva etmektedir. (Evli bulamayan) tâbirinin konulmasını teklif ediyorum.” (8. Dönem 10. Cilt 45. Birleşim - Sayfa 291-294)

Yabancı memleketlerle geçici mahiyette Ticaret Anlaşmaları ve Modüs Vivendiler akdine ve bunların şumulüne giren maddelerin Gümrük resimlerinde değişiklik yapılmasına ve Anlaşmaya yanaşmayan devletler muvaredatına karşı tedbirler alınmasına yetki verilmesi ne dair olan 4582 sayılı Kanunun

yürürlük süresinin uzatılması hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim; bu tasarının gerekçesinde de arzedildiği veçhile Dışışleri Komisyonunuz mümkünse bunun ivedilikle müzakeresini teklif ve rica ediyor.”

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU ADINA ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Efendim, Hükümet tasarısında bu kamın 13 Haziran 1948 tarihinde yürürlüğe girer» denmiştir. Dışışleri Komisyonu ise bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer» şekline getirdi. Evvelce 4582 numaralı Kanunla Hükümete verilmiş olan salahiyet 13 Haziran tarihinde bitmiştir. Binaenaleyh Komisyonumuz Hükümetin teklifi veçhile 13 Haziran 1948 tarihinden itibaren yürürlüğe girer şeklinde değiştirilmesini rica ediyor.”(8. Dönem 12. Cilt 71. Birleşim - Sayfa 196-197)

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve eki ile aynı tarihte teati edilen mektupların onanması hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI ABDÜRBAHMAN MELEK (Gaziantep) “ Arkadaşlar, İkinci Dünya Harbinin getirdiği felâketler arasında bilhassa pek çok harabeye uğrıyan Avrupa milletlerinin harb yıllarında ve harbin hitamından sonra mâruz kaldıkları açlık, sefalet, içtimai ve siyasi tehlikeler bütün medeni insanların vicdanlarında derin akisler, acı ıstıraplar yarattı. Birleşik Amerika Devletlerinin Avrupa milletlerini bu müşkül vaziyetten kurtarmak, yüz milyonlarca insanın dertlerini azaltmak ve bununla dünya sulhunu sağlamak yolundaki arzu ve mesaisi, bu hususta misli görülmemiş yardımları göze almak istemesi medeni âleme ferahlık ve ümit verdi. Işığt altında on altı milletin Hükümet mümessilleri geçen sene Paris'te toplanarak Avrupa iktisadi kalkınmasının ancak Amerika yardımıyla kabil olabileceğine aynı zamanda kendi aralarında müşterek gayretler sarfîyle Avrupa Ekonomik İşbirliği tesisine karar verdi. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de tereddütsüz. bu karara iştirak etti. Milletlerarasında İktisadi İşbirliği tesisi, iyiniyetli bütün devletlerle, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Anayasası ruhuna sadık kalarak, anlaşmalar yapma prensibine dayanan siyasetimize uygun geldiğinden Paris Sözleşmesini takdirle karşıladı. Hükümetimizin

buna koyduğu imza ile memleketimizin takatine, imkânlarımızın vüsatine göre Avrupa milletlerinin iktisadi kalkınmalarına faydalı olmak istedik. Sözleşme ile ta-sarı biraz evvel yüksek tasvibinize mazhar olmakla bizim için tam bir kanun mahiyetini kazanmış oldu; tarih ve insanlık için de elbette parlak bir vesika olacaktır. Arkadaşlar; Harb yıllarında çekmiş olduğumuz pek çok sıkıntıları harb sonrası siyasi ahval daha çok artırmıştır. Bu yüzden bugüne kadar katlandığımız, belki daha çok katlanacağımız malî ve iktisadi külfetler yurdumuzun istiklâlini, sınırlarımızın emniyet ve selâmetini korumak bakımından olduğu kadar cihan sulhunun idamesi, medeniyetin bakası için de o derecede lüzumlu ve ehemmiyetlidir. Bu itibarla iktisadi durumumuzun şu anda göstermekte olduğu güçlükler karşısında Amerika yardımlarından bizim de geniş mikyasta faydalanmamızı tabî görmek icap eder. Toprağımızın fennî istihsal vasıtalarıyla verimini çoğaltmak suretiyle Avrupanın ekonomik kalkınmasına daha faydalı olmamızın mânevi hazzı bizi elbette daha çok memnun edecektir. Kabul buyurulan Avrupa iktisadi işbirliği sözleşmesinin hükümlerine tevfikân Birleşik Amerika Devletleriyle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında akit ve imza edilen ekonomik işbirliği anlaşması şimdi yüksek tasvibinize arzedilmiş bulunuyor. Milletlerarası dayanışma bir işbirliği zihniyetimize tevafuk eden bu anlaşma tasvibinize mazhar olursa hemen tatbika konmakla büyük ve samimî dostumuz Büyük Amerika Milletinin asîl bir eserini daha görmüş olacağız. Bu mesut hâdiseyi şimdiden şükranla karşılıyorum. Biz Türk Milleti Büyük Amerika Milletiyle gititkçe artmasını temenni ettiğimiz mevcut samimî dostluğumuzun, bütün münasebetlerimizin genişlemesi cihan sulhunun teessüs ve isfikrar peyda etmesinde müessir olacağı kanatini taşımaktayız. Bundan başka Amerika yardımının Avrupa 'da en müessir şekilde yapılabilmesi için de Türkiye'nin geniş ölçüde istihsal yapmak imkânlarına malik bulunmasının lüzumuna inanmış bulunuyoruz. Alâkadar Hükümetlerin karşılıklı iyi anlayışla maksadı ve gayeyi tahakkuk ettirmekte muvaffak olmak istiyebileceklerine itimat etmekle sevinç duymaktayım. Hükümetimizin bu husutadaki basiretli gayretlerini övmeği bir vazife bilirim. Arkadaşlar, izahına çalıştığım sebeplerden ötürü Büyük Dostumuz Birleşik Amerika Devletlerinin Avrupa milletleri için tahsis ettiği muazzam rakamlardan bize ayırdıkları ve daha ayıracaklarını umduğumuz miktarların tamamen mahalline masruf yardımlar olacağına asla tereddüt edilmemelidir. Tasarının Yüksek Kamutayca

onanmasını Dışişleri Komisyonumuz adına rica ederim. Bu münasebetle Büyük Amerika Milletine derin şükranlarımızı sunarken kendilerine karşı duyduğumuz derin sevgi ve hayranlıkları da bu kürsü-den ifade etmekle bahtiyarım.”(8. Dönem 12. Cilt - Sayfa 1003-1004)

5.4.7.2. Sosyal - Kültürel Konuşmaları

Verem Savaşı hakkında Kanun münasebetiyle sözleri:

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep)“Efendim, büyük bir maksadı mütevazı bir tasarı içerisinde sıkıştırmak ve tatbikat sahasında tevazula hareket etmek yolunu tercih etmiş olduklarından dolayı Sağlık Bakanlığını takdir ederim. Ancak, tasarının heyeti umumiyesi görüşülürken bilhassa tasarının Verem Savaşı hakkında Kanun tasarısı şeklinde getirilmiş olmasına nazarı dikkatinizi celbederim. Bu ibare ve ifadeden, anlaşıldığına göre veremle savaş meselesi mevzuubahistir. Halbuki maddelere geçilip de, tasarı son maddesine kadar tetkik edilirse görülür ki, birinci maddede sarahatle zikredildiği gibi yalnız hastanelerin, sanatoryumların pravantöryumların ve dispanserlerin faaliyete getirilmesi matluptur Ve bu kabil hastane, sanatoryum, pravantoryum inşası cihetine gidilmesidir. Serlevhada izah edilen savaş, maddelerdeki bu tesisat ve bu tesisatın idamesine masruf mesaiden ibaret olacaktır. Yalnız böyle bir salâhiyetle teçhiz edilmek istenilmektedir. Sağlık Bakanı arkadaşımızdan şunu öğrenmek istiyorum. Birinci maddede işaret edildiği gibi savaş teşkilâtı kurulur, demekle maksat, bizim, hepimizin de zannedersen, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle izhar etmiş olduğumuz arzu; geniş bir savaş teşkilâtı yapılmasıdır. Yoksa savaş teşkilâtı arzettiğim gibi, birtakım tesislere maksur bir şekilde olursa, savaş mahiyetini kaybeder. Meselâ, savaş denildiği zaman hemen şunu öğrenmek isterim, acaba bu teşkilât kurulduğu zaman sâri hastalıklarla mücadele hükümlerine tâbi olarak mı, tedbir alınacak, yoksa trahom, sıtma mücadelesi gibi hususi teşekküller halinde hususi hüviyeti haiz şekli mi tercih edilecektir. Eğer emrazı sâriye hakkındaki Kanunun emrettiği hükümleri tatbik edecek olursa o zaman bu tasarımı gayri kâfi görürüm. Çünkü onda vatandaşlara birtakım külfetler tahmil ediliyor. Tasarıda vatandaşa tahmil edilecek külfetleri hemen unutulmuş ve tatbikat sahasında emrazı sâriye mücadelesi için olan umumi hükümlerden ne de trahom ve sıtma mücadelesi teşkilâtında

olduğu gibi hususi salâhiyetlerden istifade edileceği yoluna gidileceğine dair bir işaret konmamıştır. Bu itibarla Sayın Bakan arkadaşımı dinlemek isterim. Bizim gönlümüzün istediği şekilde, savaş kelimesinden anladığımız mânada olacağına dair teminat verilirse bu teminatlarını bu tasarının müstakbel ve mütemmim tedbiri olarak karşılıyacağım. Yoksa, bu tasarımı bendeniz nakıs görüyorum. Vatandaşa tahmil edilen külfet o derecede mühimdir ki, benden evvel söz söyleyen arkadaşlarım ehemmiyetle üzerinde durdular, veremde savaş, Devletten ziyade millet ve vatandaşa teveccüh eden bir külfettir. Komşu memleketlerden birinde veremle mücadele savaşının yerleşmiş bir zihniyet halinde şu şekilde tecelli ettiğini yakinen gördüm; bir otelde bir misafir bir gece öksürürse ikinci gün sabahleyin otel drektörü karşısına dikilir ve muayene olma sini rica eder. Bunu da memleketin belediyesi o misafirin muayeneye gitmesini temin eden şekilde mevzuatla hazırlanmıştır. İşte bu misafir vatandaşa tahmil edilecek külfetin savaş maksadının en kuvvetli bir unsuru bulunduğunu göstermektedir. Bir de serlevhada savaş denmesine rağmen buna benzer savaş kelimelerinin maddelerde de geçtiğini görmüyoruz. Binaenaleyh tasarı bu maksat için bir kısım tesisleri temin etmeyi ve ihzari bir tatbikat yapmayı istihdaf ediyor demektir. Halbuki veremle mücadele işinde hastaneler ve sanatoryumlar fevkalâde ehemmiyeti haiz olmakla beraber kâfi değildir. Verem bir tedavi safhası kadar bir sirayet safhası da arzeder. Sirayet safhasında tam ve büyük mikyasta ayrı bir tehlike teşkil eder ozaman tıbbi sahadan içtimai sahaya intikal eder. Gönlüm isterdi ki, böyle savaş tabiriyle getirilen bir tasarıda, yalnız tıbbi sahadaki bir mücadeleyi değil, içtimai sahadaki bir mücadeleyi de derpiş eden. hükümlerle buraya gelmiş olsun. Eğer Sayın Bakan arkadaşım çıkarlar ve bizi tenvir sadedinde konuşurlarken bu arzettiğim noktayı da temin ettiğini ifade ederlerse, eğer bu savaşın emrazı sâriye ile mücadele veya Sıtma ile Savaş Kanununda olduğu gibi sıkı bir şekilde ele alınacağını söylerlerse bunu müstakbele ait ve maksadın mütemmimi olarak, bir vait mahiyetinde telâkki eder, mutmain olurum. Eğer bunu arkadaşımından öğrenemezsem bu tasarımı noksan bulurum. Bütün maksadın büyüklüğüne rağmen bunu tamamlayıcı yeni bir tasarının getirilmesi hususunu bir takrirle huzurunuzda arz etmeyi düşünürüm.”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Bir noktanın aydınlatılmasını rica edeceğim. Maddede, bu hastane, dispanser ve

sanatoryumlara gerekli görüldüğü hususlarda her çeşit para ve aynı yardım yapmaya ve kurumlarda kanunlarla kazanılmış memurluk ve özlük hakları deniyor. Sormak istediğim nokta şu; yalnız gerekli görülen yardım hususları mı bu kanunda derpiş ediliyor! Yoksa o müesseselerle elbirliği ederek, işe hâkim olmak keyfiyeti düşünülüyor mu? Bakanlıkça? Yani, yalnız o müesseselere yardım etmekle mi, iktifa edeceklerdir?”

ABDURRAHMAN MELEK (Gaziantep) “Sağlık Bakanı arkadaşımızın verdikleri izahat, demin işaret ettiğim noktalar hakkında ben denizi kısmen tatmin etmiştir. Dediler ki, bu kanunun mütemmim tedbirlerini alacağız, o tedbirleri gerek istişare heyetinden aldığımız fikirlerle gerek elimizdeki mevcut mevzuatın vermiş olduğu yetkilerle tatbik edeceğiz. İcab ederse yeni tasarılarla, tekliflerle huzurunuz geleceğiz ve icabeden tedbirleri getireceğimiz tasarılarla tamamlayacağız. Şimdi burada «hastane ve dispanserlere faaliyetlerinin devamı için gerekli görüldüğü hususlarda her çeşit para ve aynı yardım yapmak» demekle Sağlık Bakanlığı mevcut teşekküllerin mesuliyetini tekabül etmiyor demektir. Şuhalde gerek dernekler, gerek belediye ve özel idarelerin verem mücadelesinde mevcut veyahut kendilerine vazife olarak verilmiş olan işleri yine onlara bırakıyor, ancak Sağlık Bakanlığı bir yardımcı vaziyetine giriyor. Gönül ister ki, deminki mâruzâtıma ilâve olarak arz ediyorum bu gibi teşekkülleri de Sağlık Bakanlığı kendi domenleri içinde görmekle iktifa etmesin, onları faal bir şekilde ve mesul olarak eline alsın. Bu mekanizmayı kurabilirse süratle ve daha geniş randıman temin edebilir. Yoksa yalnız bu aldığı tahsisattan bu teşekküllere yardım etmekle iktifa ederse maksat çok gecikir. Dr. Dıblan arkadaşımın da işaret ettiği gibi, İstanbul’daki mücadele derneği faal olabilir, o muntazam çalışır ve randımanı geniş olur. Fakat her yerde aynı intizam ve aynı randımanı beklemek güç olur. Bu para mukabilinde ve yapacağı yardımlar mukabilinde, Sağlık Bakanlığı bu teşekküllerin mesuliyetlerini de tekabül etsin ve bize karşı şu randımanı temin edebildim diyecek vaziyete gelsin. Bu suretle mevzuu izah edebildiysem ve Sağlık Bakanı beni tatmin edecek izahat verirlerse ne âlâ. Olmadığı takdirde mütalâamı bir takrirle reyî âlinize arz edeceğim.” (8. Dönem 18. Cilt 68. Birleşim - Sayfa 248:249-254-255)

ALTINCI BÖLÜM

6. GAZİANTEP MİLLETVEKİLERİNİN YASAMA FAALİYETLERİNİN GENEL ANALİZİ (1923-1950)

6.1. T.B.M.M. Milletvekilleri ve Gaziantep Şehrinin Temsil Oranı

1923-1950 tarihleri arasında T.B.M.M. de dönemler itibarıyla her dönem için görev yapmış milletvekili sayıları ve bu dönemlerde Gaziantep şehrini dönemler halinde temsil eden milletvekillerinin sayısı yüzdelik oranları açısından değerlendirdiğimizde;

VIII. dönem T.B.M.M.'de Gaziantep şehri yüzde 1.50 temsil oranı ile en düşük seviyededir. V.dönem T.B.M.M. de ise Gaziantep şehri yüzde 2.50 temsil oranı ile en yüksek seviyededir. Söz konusu milletvekillerinin sayısı her dönem için belirtilen ilk milletvekili sayılarıdır. Çeşitli nedenlerle meclisten ayrılan ve yeni seçilen milletvekilleri bu sayılara dahil edilmemişlerdir.

<i>TBMM DÖNEMLERİ</i>	<i>TÜRKİYE MİLLETVEKİLİ SAYISI</i>	<i>GAZİANTEP MİLLETVEKİLİ SAYISI</i>	<i>YÜZDELİK ORANI</i>
II. TBMM	287	5	% 1,74
III. TBMM	316	6	% 1,89
IV. TBMM	317	5	% 1,57
V. TBMM	399	10	% 2,50
VI. TBMM	458	7	% 1,52
VII. TBMM	455	7	% 1,53
VIII.TBMM	465	7	% 1,50
Toplam	2697	47	% 1,74

6.2. Gaziantep milletvekillerinin yasama faaliyetleri (1923-1950)

1923-1950 döneminde Gaziantep şehri milletvekillerinin yapmış olduğu yasama faaliyetlerinin genel tablosu aşağıdaki gibi olmuştur. Söz konusu milletvekillerinden Ali CENANİ en aktif milletvekili olmuştur. Ardından Cemil Sait BARLAS gelmiştir (T.B.M.M. açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<i>MİLLETVEKİLLERİ</i>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖYLEVİLER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ahmet Remzi GÜRES	3	3	90	0	0	1	97
Ali CENANİ	4	11	98	0	0	2	115
Ferit ARSAN	0	0	1	0	0	0	1
Ali KILIÇ	2	2	2	0	0	0	6
Memet ŞAHİN	1	1	12	0	0	0	14
Reşit AĞAR	0	2	162	0	0	0	164
Nuri CONKER	0	0	2	0	0	0	2
Mehmet Ali AGAKAY	0	0	0	1	0	0	1
Ömer Asım AKSOY	2	1	6	0	0	0	9
Ali Hikmet AYERDEM	0	0	3	1	0	0	4
Bekir Sıtkı KALELİ	1	0	16	0	1	0	18
Numan MENEMENCİOĞLU	0	0	0	1	0	0	1

Ahmet AKSU	<u>0</u>	0	0	0	0	0	0
Abdurrahman MELEK	<u>0</u>	0	15	0	0	0	15
Nuri PAZARBAŞI	<u>0</u>	0	3	0	0	0	3
Cemil Sait BARLAS	<u>1</u>	4	119	1	0	0	125
Muzafer CANBOLAT	<u>0</u>	1	6	0	0	0	7
Ali Şefik ÖZDEMİR	<u>0</u>	0	0	0	0	0	0
Cemil ALEVLİ	<u>0</u>	0	25	0	0	0	25
Aşir ATLI	<u>0</u>	0	3	1	0	0	4
20 milletvekili	<u>14</u>	25	563	5	1	3	611

II.TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1923-1927)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER (ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER SÖYLEVLER</u>	<u>SUALLER VE BUNLARA VERİLEN CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ahmet Remzi GÜRES	3	3	47	0	0	1	54
Ali CENANİ	4	10	91	0	0	2	107
Ferit ARSAN	0	0	1	0	0	0	1
Ali KILIÇ	2	2	2	0	0	0	6
Memet ŞAHİN	1	1	8	0	0	0	10

III. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1927-1931)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖYLEVLER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ahmet Remzi GÜRES	0	0	43	0	0	0	43
Ali CENANİ	0	1	7	0	0	0	8
Ferit ARSAN	0	0	1	0	0	0	1
Ali KILIÇ	0	0	0	0	0	0	0
Memet ŞAHİN	0	0	1	0	0	0	1
Reşit AĞAR	0	1	59	0	0	0	60

IV. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi 1931-1935)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖYLEVLER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ahmet Remzi GÜRES	0	0	0	0	0	0	0
Ali KILIÇ	0	0	0	0	0	0	0

Memet ŞAHİN	0	0	3	0	0	0	3
Reşit AĞAR	0	0	103	0	0	0	103
Nuri CONKER	0	0	2	0	0	0	2

V.TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1935-1939)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER (ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER SÖYLEYER</u>	<u>SUALLER VE BUNLARA VERİLEN CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ahmet Remzi GÜRES	0	0	0	0	0	0	0
Ali KILIÇ	0	0	0	0	0	0	0
Bekir Sıtkı KALELİ	0	0	4	0	0	0	4
Memet ŞAHİN	0	0	0	0	0	0	0
Numan MENEMENCİOĞLU	0	0	1	0	0	0	1
Reşit AĞAR	0	0	0	0	0	0	0
Nuri CONKER	0	0	0	0	0	0	0
Mehmet Ali AGAKAY	0	0	1	0	0	0	1
Ömer Asım AKSOY	0	0	1	0	0	0	1
Ali Hikmet AYERDEM	0	0	3	1	0	0	4

VI.TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi 1939-1943)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖZLEMLER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
AHMET AKSU	0	0	0	0	0	0	0
Abdurahman MELEK	0	0	5	0	0	0	5
Bekir Sıtkı KALELİ	0	0	6	0	0	0	6
Mehmet Nuri PAZARBAŞI	0	0	3	0	0	0	3
Memet ŞAHİN	0	0	0	0	0	0	0
Mehmet Ali AGAKAY	0	0	0	0	0	0	0
Ömer Asım AKSOY	0	0	0	0	0	0	0

VII. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1943-1946)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖYLEYER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Ali Şefik ÖZDEMİR	0	0	0	0	0	0	0
Cemil Sait BARLAS	1	0	29	0	0	0	30
Muzaffer CANBOLAT	0	0	0	0	0	0	0
Bekir Sıtkı KALELİ	0	0	0	0	0	0	0
Abdurahman MELEK	0	0	5	0	0	0	5
Memet ŞAHİN	0	0	0	0	0	0	0
Ömer Asım AKSOY	0	0	0	0	0	0	0

VIII. TBMM Yasama Faaliyetleri Analizi (1946-1950)

(T.B.M.M. Açık ve gizli celse zabıtları esas alınarak hazırlanmıştır.)

<u>MİLLETVEKİLLERİ</u>	<u>TEKLİFLER</u>	<u>TAKRİRLER</u> <u>(ÖNERGELER)</u>	<u>SÖZ ALDIĞI</u> <u>KONUŞMALAR</u>	<u>ÜYELERLE İLGİLİ</u> <u>İŞLER</u>	<u>DEMEÇLER</u> <u>SÖYLEYER</u>	<u>SUALLER VE</u> <u>BUNLARA</u> <u>VERİLEN</u> <u>CEVAPLAR</u>	<u>TOPLAM</u>
Aşır ATLI	0	0	3	1	0	0	4
Cemil ALEVLİ	0	0	25	0	0	0	25

Cemil Sait BARLAS	0	4	90	1	0	0	95
Muzaffer CANBOLAT	0	1	6	0	0	0	7
Bekir Sıtkı KALELİ	1	0	6	1	0	0	8
Abdurahman MELEK	0	0	5	0	0	0	5
Ömer Asım AKSOY	2	1	5	0	0	0	8

7. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada 1923–1950 tarihleri arasında II. dönem T.B.M.M.’den VIII. dönem T.B.M.M.’nin sonuna kadar (1923-1950) Gaziantep şehrini temsil eden milletvekillerinin sosyal ve kültürel özellikleri başta olmak üzere siyasi faaliyetleri ele alınarak milletvekillerinin bölgesel ve ulusal meselelerin çözümüne sundukları katkıları, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişim sürecine olan etkilerinin nasıl olduğuna dair bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Buna göre; Gaziantep milletvekillerinin yerellik oranı yüzde 45’dir, eğitim düzeyi oldukça yüksek asker ve sivil bürokratlardan oluşmuştur. Nitekim 1923–1950 tarihleri arası yasama faaliyetlerinde bulunan 20 Gaziantep milletvekilinden yalnızca 9 tanesi Gaziantep’te doğmuş ve buradan milletvekili seçilmiştir. Buna karşın 11. milletvekili Gaziantep şehri dışında doğmuştur. Öte yandan 20 milletvekilinden 18’i askeri yâda sivil bir yüksek eğitim kurumundan mezun olmuştur. Ayrıca 20 milletvekilinden 13’ü kamu görevlisidir. Bu tablo sadece Gaziantep’e has bir vaziyet değildir. Tek parti döneminde Türkiye genelinde yaşanan bir durumdur. T.B.M.M. yükseköğrenim görmüş siyasilerin, asker ve sivil bürokratların temsil edildiği bir meclis haline gelmiştir.

1923-1950 yılları arasında Gaziantep şehri T.B.M.M’ de; II. dönemde 5, III. dönemde 6, IV. dönemde 5, V. dönemde 10, VI. dönemde 7, VII. dönemde 7, VIII. dönemde 7 milletvekili ile temsil edilmiştir. Buna göre Gaziantep en az 5 milletvekili ile II. ve IV. dönemde, en çok ise 10 milletvekiliyle V. dönemde temsil edilmiştir.

Gaziantep milletvekillerinin Meclis çalışmalarında en aktif oldukları yasama dönemi II. TBMM dönemidir. Buna karşın en pasif oldukları dönem V. T.B.M.M dönemidir. Araştırma konusu olan 1923–1950 tarihleri arasında Gaziantep milletvekilleri T.B.M.M Başkanlığı’na 14 kanun teklifi, 25 Önerge, 563 adet de T.B.M.M. Genel Kurulu’nda konuşma yapmışlardır.

Sivas Kongresine Gaziantep’i temsilen Kara Vasıf katılmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası kurucuları arasında Gaziantep milletvekili yoktur. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkanın kurucuları arasında Gaziantep milletvekili bulunmadığı gibi, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında da Gaziantep milletvekili yoktur.

Gaziantep yerelinden olmayan milletvekilleri tüm ülkenin tanıdığı önemli şahsiyetlerdir. Tüm bunlar ülkeyi idare eden elit kadronun Gaziantep'e verdikleri önemi de ortaya koyar. Bu durum Gaziantep milletvekillerinin iktidarla beraber ettiklerinin bir yansıması olup, iktidarın imkanlarının şehre aktarılması açısından önemlidir. Milli Mücadeleden sonra Halep Şehrinin Suriye'de kalması, Gaziantep şehrinin ticaret yolları kavşağında olması ve bir sınır şehri olarak önemini her geçen gün artırmıştır.

Gaziantep milletvekilleri T.B.M.M. çalışmaları açısından sıralandığında birinci sırada Reşit AĞAR gelir, ikinci sırada Cemil Sait BARLAS, üçüncü sırada Ali CENANİ gelir. Diğer taraftan T.B.M.M çalışmaları hiç olmayan Ali Şefik ÖZDEMİR ile Ahmet AKSU, yada çok az faaliyette bulunan Ferit ARSAN, Mehmet Ali AĞAKAY'dır. Gaziantep milletvekillerinin yasama faaliyetlerinin ana konusunu bütçe, eğitim, sanayi, tarım ve hayvancılık politikaları oluşturmuştur. Eğitim konusunda Ömer Asım AKSOY, tarım, hayvancılık ve bütçe konusunda Reşit AĞAR, sanayi konusunda Cemil ALEVLİ, Kamu yönetimi ve ekonomi konusunda Ali CENANİ, Bayındırlık ve maliye konusunda Ahmet Remzi GÜRES, Sağlık konusunda Abdurahman MELEK ve Muzaffer CANBOLAT, Toplumsal Sorunlar konusunda Ömer Asım AKSOY, Ali CENANİ, Hukuksal konularda Bekir Sıtkı KALELİ, Askerlik konusunda Ali KILIÇ, Aşir ATLI, Ali Hikmet AYREDEM Meclis Başkanlığı'na kanun teklifi, gensoru önergesi, tefsir önergesi, soru önergesi ve önerge vermişler ve Meclis Genel Kurulu'nda konuşmalar gerçekleştirmişlerdir.

Milletvekilleri daha çok kendi meslekleri ve uğraşı alanlarıyla ilgili yasama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Nitekim milletvekili seçilmeden önce çiftçilik yapan REŞİT AĞAR, tarım ve hayvancılık konusunda, hâkimlik ve savcılık yapan Ömer Asım AKSOY, Bekir Sıtkı KALELİ anayasa ve yargı alanına dönük konularda ve asker olan Ali KILIÇ, Aşir ATLI askerlik ve askeri hizmete ilişkin konularda yasama etkinliklerinde bulunmuşlardır. Bunun dışında Gaziantep şehri ile ilgili yasama faaliyetlerinde bulunan en etkin milletvekili Ali CENANİ, Ahmet Remzi GÜRES'dir. Gaziantep milletvekilleri de kendisine destek vermişlerdir. Gaziantep'i ilgilendiren bütün çalışmalarda Gaziantep milletvekilleri birlikte hareket etmişlerdir. Gaziantep şehri yollarının yapımının bir an önce bitirilmesi, Gaziantep

şehrinin zenginleşmesi ve refah düzeyinin artırılması için önemlidir. Bu amaçla çaba harcayan milletvekilleri demiryolu ağının şehre uğratılması, havaalanı açılması hammaddenin şehre kolay ve düşük maliyetle getirilmesi, üretilen malların ihraç edilebilmesi ve şehrin zenginleştirilmesi hususunda etkin bir rol oynamışlardır. Gaziantep şehrine fabrikalarının kurulması ve sanayinin gelişmesi en önemli faaliyet sahaları olmuştur. Bu konuda özellikle Cemil ALEVLİ'nin çalışmaları dikkate değerdir. İlköğretim vergisinin normal bir seviyeye indirilmesiyle uğraşmışlardır. Bu konular Gaziantep milletvekillerinin Gaziantep şehri ile ilgili çözüme kavuşturulmasını istedikleri en önemli konulardır. Bu bağlamda; II. T.B.M.M. döneminde Ahmet Remzi GÜRES, Ali CENANİ III. T.B.M.M. döneminde Ahmet Remzi GÜRES, ALİ CENANİ, Reşit AĞAR, IV. T.B.M.M. döneminde, Reşit AĞAR, V. T.B.M.M. döneminde Bekir Sıtkı KALELİ, VI.T.B.M.M. döneminde Abdurrahman MELEK, Bekir Sıtkı KALELİ, VII.T.B.M.M döneminde, Cemil Sait BARLAS, VIII.T.B.M.M döneminde Cemil ALEVLİ, Cemil Sait BARLAS en fazla yasama faaliyetlerinde bulunan Gaziantep milletvekilleri olarak öne çıkan isimler olmuşlardır. Buna karşın II. T.B.M.M. döneminde Ferit ARSAN, Ali KILIÇ. III. T.B.M.M. döneminde Ferit ARSAN, Ali KILIÇ, IV. T.B.M.M. döneminde Ahmet Remzi GÜRES, Ali KILIÇ, V.T.B.M.M. döneminde Mehmet ŞAHİN, Nuri CONKER, VI. T.B.M.M. döneminde Ahmet AKSU, Nuri PAZARBAŞI, VII. T.B.M.M. döneminde Mehmet ŞAHİN, Ali Şefik ÖZDEMİR, VIII. T.B.M.M döneminde Aşır ATLI en pasif Gaziantep milletvekilleri olarak öne çıkan isimler olmuşlardır. Eşraftan bir grup milletvekili de parlamentoya girebilmiştir. Söz konusu milletvekilleri parlamento çatısı altında almış oldukları görevler faaliyet alanlarını ve aktif bir rol almalarında etkilemiştir.

Milletvekillerinin sosyal ve kültürel özelliklerinin analiz edilmesi, toplumunun iktidar profiline anlaşılabilmesi, ülkede meydana gelen siyasi gelişmelerin anlaşılabilmesinde büyük önem taşır. Siyasi kadrolar, pozisyonları, kontrol ettikleri toplumsal kaynaklar ve sahip oldukları güç açısından toplumun yönetim yapısının en üst katmanlarını oluştururlar. Bu noktada toplumda uyulması gereken kurallarla birlikte, toplumu oluşturan bireylerin oynayacağı roller üzerinde de etkilidirler. Dolayısıyla siyasi kadrolar ülkenin yaşantısını yönlendirip, toplumun gideceği istikametini

belirlenmesinde de etkilidirler. Toplum ve bireyler açısından, fevkalade etkin bir yönlendiricisi konumunda bulunan Türk siyasi kadrolarının özgeçmişleri ve yapmış oldukları tüm faaliyetleri son derece önem arz etmektedir. Bu itibarla 1923-1950 dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Gaziantep Milletvekillerinin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri ve kökenleri tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu milletvekillerinin cinsiyet, yaş ve yaş ortalamaları, medeni hal ve çocuk sayısı, eğitim düzeyi, üniversite eğitiminin alanı, meslek, seçilme sayısı, isimlerinin şehirde yaşatılması, kitap yazarı olanlar vb. durumlarıyla alakalı elde edilen veriler tablolar halinde ortaya konulmuştur.

1923-1950 yılları arasında toplumu temsil eden siyasiler toplumun farklı kesimlerinden ve farklı meslek gruplarından gelmişlerdir. Sahip oldukları bilgi ve birikim noktasında yüksek bir profil karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde görev yapan Gaziantep milletvekilleri içerisinde de bu yüksek donanımına sahip milletvekilleri yer almıştır. Elbette bu süreç içerisinde ülkenin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik problemleriyle alakalı mesleki bilgi ve tecrübeleri nispetinde düşüncelerini ifade etmeye çalışmışlardır. Milletvekilleri bu bilgi ve becerilerini meclis çatısı altında kullanmakla yetinmemiş şehrin kültürel ve sosyal hayatına yön veren eserler de ortaya koymuşlardır.

1929 Dünya Ekonomik buhranının Türkiye'de sebep olduğu siyasal, sosyal ve ekonomik problemlerle Gaziantep milletvekilleri yakından ilgilenmişlerdir. İkinci Dünya savaşı döneminde Türkiye'nin gerek dış işleri gerekse iç işlerine yönelik hususlarda görüşlerini ifade etmeye çalışmışlardır.

1946 da Demokrat Partinin de katıldığı milletvekili seçimlerinde Gaziantep şehri tercihini CHP'den yana kullanmıştır. Ancak 1950 milletvekili seçimlerinde ise 7 milletvekilliğinin tamamını Demokrat Parti kazanmıştır. Gaziantep şehri siyasi yaşantısı sürecinde iktidar partisiyle paralel bir davranış şekli ortaya koymuşlardır. 1946 yılında yapılan çok partili seçimlerde tercihini iktidar partisi olan CHP'den yana kullanmıştır. Ancak 1950 seçimlerinde Türkiye genelinde DP iktidarıyla birlikte Gaziantep şehri tercihini yine iktidar paralelinde Demokrat Parti'den yana yapmıştır. Sonraki seçimlerde de Gaziantep şehri tercihlerini iktidardan yana kullanmaya devam etmiştir.

Öte yandan kadınlara milletvekili seçme ve seçilebilme hakkının verildiği 5 Aralık 1934 tarihinden 2002 yılına kadar Gaziantep şehriden hiç kadın milletvekili seçilmemiştir. Ancak 2002 seçimlerinde XXII. dönem T.B.M.M' ne Fatma Şahin Gaziantep'i temsilen seçilen ilk kadın milletvekili olmuştur. Ayrıca Fatma Şahin Gaziantep'in ilk kadın bakanı olarak 61.hükümette Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı olarak görev yapmıştır (2011-2013). 2007 seçimleri ile XXIII. dönemde Fatma Şahin ve Özlem Müftü oğlu,2011 seçimleri ile XXIV. dönemde ise Fatma Şahin ve Derya Bakbak Gaziantep'i temsilen parlamentoya giren kadın milletvekili olmuşlardır.

Gaziantep şehri kendisini temsil etmiş olan milletvekillerini unutmamıştır. Şehri yöneten elit kadro, söz konusu milletvekillerinin isimlerini yaşatmak ve yeni kuşaklara anlatabilmek maksadıyla çeşitli alanlarda bu kişilerin isimleri vermiştir. Okul, cadde, sokak, kültür merkezi, konferans salonu, nikah salonu, sağlık ocağı, park, anıt gibi mekanlarda bu kişilerin isimlerini yaşatmaya çalışmıştır. Gaziantep şehri milli mücadele sırasında yaşanan Antep savunmasında kahramanlaşan kişilerin isimlerini Şehitkâmil ilçesi ve Şahinbey ilçesi olarak şehrin merkez ilçelerine vermişlerdir. Diğer taraftan Gaziantep Ticaret Odası Antep savunmasında kahramanlaşan kişilerin yakınlarını tespit ederek 2007 yılından itibaren bu kişilere “Onur Plaketi” vermeye başlamıştır. Bu bağlamda 2007’de 15, 2008’de 19, 2009’da 21, 2010’da 22, 2011’de 24, 2012’de 23, 2013’de 27 kişiye onur plaketi verilmiştir. Böylece Gaziantep şehri toplumsal hafızasında söz konusu siyasileri yaşatmaya devam etmektedir.

Tüm bu çabaları takdirle karşılamak gerekir. Bu noktada şehri yönetenler ve sivil toplum kuruluşları şehre hizmet etmiş kişilerin tanıtımında yeni açılımlarda bulunmak durumundadırlar. Bu amaçla çeşitli tanıtım faaliyetleri yapılmalıdır. Söz konusu milletvekillerinin resimleri ve biyografilerinin yer aldığı sergiler açılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1923-1950 yılları arasındaki Gaziantep Milletvekillerini ve siyasi faaliyetlerini konu edinen bu tez çalışmasının sonucunda; Dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik şartları dikkate alındığında söz konusu siyasi kadrolar büyük fedakarlıklar yaparak çalışmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti ilan edilerek yeni bir devletin kurulması çok zor şartlar altında gerçekleşmiştir. Ülkede yaşanan uzun savaşlar

toplumun sahip olduğu nitelikli kişilerin önemli ölçüde kaybedilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti devleti nitelikli insan temininde önemli sıkıntılarla karşılaşmıştır. Bu yeni devlet düzeni içerisinde Osmanlı Devleti'nin mirası olan siyasi şahsiyetler yeni devletin bürokratik yapısı içerisinde yer alarak önemli görevlerde bulunmuşlardır..

Milletvekillerinin hem ülkenin hem de temsil ettiği şehrin toplumsal hafızasında bıraktıkları izlerin tespiti ve anlatılması siyaset kurumunun gelişmesi noktasında dikkate alınmalıdır. Toplumsal demokrasinin gelişimi için sorunların tespiti ve bu sorunların çözümüne yönelik siyasi çözüm çabalarının da iyi anlaşılması gerekir.

Bununla birlikte, 1923-1950 dönemi ulusal ve yerel siyaset sahnesinde faaliyet gösteren Gaziantep milletvekillerinin T.B.M.M. çalışmaları sırasındaki performanslarını ortaya koyarken hiçbir milletvekilini yermek gibi bir niyetimiz olmadığını belirtmek isteriz. Ancak yaşadıkları olumsuz olaylarda biyografiler kısmında ifade edilmiştir. Amacımız bu şahısların gerek ülke çapında gerekse temsil ettikleri şehirde nedeni kalıcı eserler bıraktıklarını ortaya koyabilmektir. Tarihi tecrübeden hareketle toplum olarak geçmişten günümüze ve günümüzden yarına bakış açısını daha bilinçli daha sağlıklı yapabileceğimizi düşünüyoruz. Milletvekillerinin ailelerinden günümüzde ulaşabildiğimiz bazı temsilcileri ile irtibata geçilmiş olup ancak bu şahıslardan tatmin edici bilgi ve belgeler elde edilememiştir.

Yapmış olduğumuz bu tez çalışmasında 1923-1950 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Gaziantep Milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri konu edinilmiştir. Siyasi, soysal, ekonomik şartları içerisinde Gaziantep milletvekillerinin T.B.M.M. faaliyetleri çerçevesinde gerek milli gerekse yerel bazdaki değişimlere olan katkılarını tespit etmeye çalıştık. Bu çalışma ile T.B.M.M.'de görev yapan Gaziantep milletvekilleri ve faaliyetleri konusunda ilgili literatüre bir katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

A-ARŞİV BELGELERİ

I-Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi (BCA)

BCA Fon Kodu-Yer No ve Tarih:

BCA,MGM, 16.7.1942, 030, 10/76, 503, 11.Bk.Ek.X.

BCA, Fon:490.1.0.0, Yer No:496.1997.5:5

BCA, B.K.K., 3.1.1932/12109, Ek no:176/81.

BCA, B.K.K., 15.7.1933/14697, Ek no:179/67.

BCA, 490 01 653 173 1, 30/ 11/ 1939

BCA, 490 01 653 173 1, 3/10/1939

BCA, 490 01 653 173 1, 8/1/1940

BCA, 490 01 653 175 1, 10/ 06/ 1941

BCA, 490 01 654 177 1, 6/11/1942

BCA, 490 01 654 177 1, 28/12/1942

BCA, 490 01 472 1930 1,11/ 8/ 1943

BCA, 490 01 654 179 1, 16/11/1944

BCA, 490 01 654 181 1, 10/12/1945

II-Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

a- Milletvekilleri ve Şahsi Dosya Numaraları-Sicil Dosya Numaraları

Ahmet Remzi GÜRES, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: No: 148, ŞDN:510

Mehmet Ali CENANİ, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 175, ŞDN: 175

Mustafa Ferit Efendi, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 511, ŞDN: 511

Ali KILIÇ, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 177, ŞDN: 177

Memet ŞAHİN, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 152, ŞDN: 176

Reşit AGAR, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 316, ŞDN: 149

Nuri CONKER, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 581, ŞDN: 146

Memet Ali AGAKAY, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 427, ŞDN: 997

Ömer Asım AKSOY, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 147, ŞDN: 909

Ali Hikmet AYERDEM, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 400, ŞDN: 470

Bekir Sıtkı KALELİ, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 149, ŞDN: 908

Numan MENEMENCİOĞLU, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 420, ŞDN: 998

Ahmet AKSU, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 148, ŞDN: 1057

Abdurrahman MELEK, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 150, ŞDN: 1058

Nuri PAZARBAŞI, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 1059, ŞDN: Yok

Cemil Sait BARLAS, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 283, ŞDN: 1216

Muzaffer CANBOLAT, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 284, ŞDN: 1217

Şefik ÖZDEMİR, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 287, ŞDN: 1113

Cemil ALEVLİ, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 1390, ŞDN: 370

Aşır ATLI, Tercüme-i Hal Evrakı, TBMM Arşivi, SDN: 1156, ŞDN: 371

b-Zabıt Cerideleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (II. Dönem),C.1/33, TBMM Matbaası, Ankara, 1961-1977.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (II. Dönem),C.8/1, TBMM Matbaası, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (II. Dönem),C.12, TBMM Matbaası, Ankara,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (III. Dönem), C.1/26, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (IV. Dönem), C.1/25, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (V. Dönem), C.1/29, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VI. Dönem), C.1/30, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VII.Dönem), C.1/24, TBMM atbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VIII. Dönem), C.1/25, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, C: 3, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1985.

III. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi (Milletvekilleri Şahsi Sicil Dosyaları)

Ahmet Remzi GÜRES 93.643.010

Ali CENANİ 91389-38733-4MT

Ferit ARSAN

Ali KILIÇ VH000190-41323

Memet ŞAHİN MT106674(MT50054)111591

Reşit AĞAR VH532290(2404)

Nuri CONKER A0059753

Mehmet Ali AGAKAY A0.153141
Ömer Asım AKSOY 99.641.00
Ali Hikmet AYERDEM A0045413
Bekir Sıtkı KALELİ AT139710 (10079)
Numan MENEMENCİOĞLU 93.165.930
Ahmet AKSU
Abdurrahman MELEK96.411.900
Nuri PAZARBAŞI
Cemil Sait BARLAS MT.112840- (MT.80218)
Muzaffer CANBOLAT
Ali Şefik ÖZDEMİR
Cemil ALEVLİ AT128778-9

B-GAZETELER

I-Resmi Gazeteler

Ceride-i Resmîye, 21 Şubat 1337, (21 Şubat 1921) No: 3
Resmî Ceride, Sayı: 587, Tarih 20 Nisan 1927
TC. Resmî Gazete, Sayı:9, VI.1958: 9927
TC. Resmi Gazete, (1931-1949)

II-Ulusal Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ocak 1939: S.5283:1
Hürriyet, 9 Eylül 2011.

III-Yerel Gazeteler

Gazi Sancak Gazetesi, 8 Şubat 1922/1925
Armağan Gazetesi, 1922.
Halk Dili Gazetesi, 1924/1950
Havadis Gazetesi, 1925/1929
Kilis Gazetesi, 1928/1942

Gaziantep Gazetesi: 1930/1948
Balo Gazetesi, 1937/1937.
Yeni Gaziantep Gazetesi,1940/1946
Güney Postası,1946/1949
Halk Dostu,1947/1948
Hış Hışı Hançer,1948
Gaziyurt Gazetesi,1948/1953
Akyol Gazetesi,1949/1950
Demokrat Gaziantep,1950
Güven Gazetesi,1950
İzzet Baba Gazetesi, 1948/1950
Karayılan Gazetesi,1950/1962
Ülkü,1950
Demokrata Güven,1950/1960
Sabah,1950/1951
Demokrat Ülkü,1950-1956
Genç Kilis,1950/1955
Gürses,1951-1954
IV-Dergi ve Mecmualar
Çocuk Dili, 1923-1924
Bilgi, 1929
Karadağ, 1929
Lise, 1933/1934.
Işkın, 1933
Aşkın, 1935.
Başpınar, 1939/1949.
Yankı, 1945/1946.

Çocuk Sesi, 1947/1948

Dernek: 1949/1950

C-KİTAP ve MAKALELER

I- Kitaplar

ABADIE, M., 1922. Les Quatre siéges d'Aintab, Charles-Lavauzelle & Cie, Paris, 149s.

_____, 1923 (1339). Türk Verdünü Gazi Ayntab, Matbaa-i Askeriyye, İstanbul, 106s.

_____, 1959. Türk Verdünü Gaziantep (Antep'in Dört Muhasarası), Haz.:Şakir Sabri Yener, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, 120s.

AHMAD, F, 2002. Modern Türkiye'nin Oluşumu, Çev.:Y. Alogan, Kaynak Yayınları, İstanbul, 296s.

AKANDERE, O., 1998. Milli Sef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçiste Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler, İz Yayıncılık İstanbul, 494s.

AKGÖL, E. S., 1978, Esaret Hatıraları, Haz.: Nejad Sefercioğlu, Tercüman Yayınları, İstanbul, 184s.

AKIN, R.(a), 2009. Gaziden Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007),Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 296s.

AKIN, F. (b), 2009. Afyonkarahisar Milletvekilleri, Yaşam Öyküleri ve Meclisteki Faaliyetleri, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 462s.

- AKSOY, Ö.A., 1934, Gaziantep'te Eti Eserleri, Halk Fırkası Matbaası, Gaziantep, 14s.
- AKŞİN, S., 2000. Siyasal Tarih: 1789-1908, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908, Cem Yayınevi, İstanbul, 479s.
- ALEVLİ, C., 1963. Gençlere Başarının Yolu-Cemil Alevli'nin Hayatı ve Hayat Görüşü, Haz.: Hulusi Yetkin, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep, 163s.
- ALTUĞ, Y., 1997. Türk İnkılâp Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 397s.
- ARAR, İ., 1968. Hükümet Programları (1920-1965), Burçak Yayınevi, İstanbul, 560s.
- ARMAOĞLU, F., 2004. 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, İstanbul, 1006s.
- ARAR, İ., 1968. Hükümet Programları (1920-1965), Burçak Yayınevi, İstanbul, 560s.
- ATABAY, N., 1982. Mehmet Ali Agakay, TDK, Ankara, 124.
- ATATÜRK, M. K., 1960, Nutuk, C.I-II-III, MEB, İstanbul, 1280s.
- ATATÜRK, M.K., 2004, Nutuk 1919-1927,Haz: Zeynep Korkmaz, ATAM, Ankara. 166s.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV., 1991, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 721s.

- Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları, 1987, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, TBMM Basımevi, Ankara, 266s.
- AVCI, C., 2000. III. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri, ATAM Yayınları, Ankara, 222s.
- AYAZ A., 2003. Gaziantep'te Kültür, Sanat ve Edebiyatta İz Bırakanlar, Gaziantep Şahinbey Belediyesi Kültür Yayınları, Gaziantep, 264s.
- AYDEMİR, Ş. S., 2006. Tek Adam: Mustafa Kemal 1919-1922, C.II, Remzi Kitabevi, İstanbul. 214-215s.
- BARLAS, U., 1972. Gaziantep Basın Tarihi 100. Yıl, Gaziantep Kültür Derneği Yayını, 98s.
- BERKES, N., 1978. Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 656s.
- BİLA, F., 1979. CHP Tarihi (1919-1939), Ankara, 784s.
- BİNARK İ., 2004. Türk Parlamento Tarihi TBMM-VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943), C.I, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 350s.
- _____, 2004. Türk Parlamento Tarihi TBMM - VI. Dönem (1939 - 1943),C. 4, TBMM Vakfı Yay., Ankara, 1045s.
- BOZGEYİK, B., 1994. İstiklâl Harbinde Gaziantep, Şehitkâmil Belediyesi Yay., Gaziantep, 160s.

- BUDAK, M., 2003, İdealden Gerçeğe Misak-ı Milliden Lozan'a Dış Politika, Küre Yayınları, İstanbul, 588s.
- BURÇAK, R. S., 1979. Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950, Olgaç Yay., Ankara, 1979, 259s.
- Büyük Ticaret Salnamesi, 1925, Ankara.
- CANPOLAT, M., vd., 1978. Ömer Asım Aksoy Armağanı, TDK, Ankara, 317s. s.1-2-3.
- CEYHAN, E., 1999. Gaziantep Tarihi, Kültür Yayınları, Gaziantep, 210s.
- ÇADIRCI, M.- SÜSLÜ, A., 1982. Ankara Üniversitesi'nin Gelişimi Tarihi, Ankara, 469s.
- HACİİBRAHİMOĞLU, I. Ç., 1999. Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis, Çağdaş Yay., İstanbul, 449s.
- ÇAVDAR, T., 1995. Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 524s.
- ÇUFALI, M., 2012. Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950), C. III, TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1140s.
- ÇOKER, F., 1994. Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923, I. Cilt, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 4, Ankara, 874s.

- _____, 1995. Millî Mücadele ve TBMM. I. Dönem 1919-1923, III Cilt, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 6, TBMM Kütüphanesi. Ankara, 1050s.
- _____, 1996. Türk Parlamento Tarihi-T.B.M.M. IV. Dönem, I. Cilt, (1931-1935), T.B.M.M. Vakfı Yayınları, no.11Ankara, 1996, 850s.
- _____, 1996. Türk Parlamento Tarihi, TBMM-IV. DÖNEM,1931-1935, II. Cilt, IV. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.12,Ankara, ss.655
- DAĞLI, N. ve AKTÜRK, B., 1988. TBMM Hükümetleri ve Programları (1920-1960) TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 223s.
- DEMİREL, A., 1995.Birinci Mecliste Muhalefet, İkinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul, 637s.
- İstatistik Umum Müdürlüğü (DİE), 1929. 28 Teşrin-i evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara, 165s.
- DURŞUN, T., 2002. Tek Parti Dönemindeki CHF Büyük Kurultayları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 190s.
- EROĞUL, C., 1998. Demokrat Parti-Tarihi ve İdeolojisi, İmge Kitabevi, Ankara, 292s.

- ERDİLEK, N., 1983. Hükümetler ve Programları, C. 4, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.968-973.
- Evliya Çelebi, 1935. Seyahatname, C. 9, Milli Eğitim Vakfı Yay., İstanbul, 893s.
- EZHERLİ, İ., 1998. Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclis-i Mebusanı,. T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:54, Ankara, 226s.
- FAROQHI, S., 2010. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, (Çev: Ercan Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 176s.
- FREY, F. W., 1965. The Turkish Political Elite, Cambridge M.I.T. Press, Cambridge, Mass., 483s.
- Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası, 1956, Gaziantep Ticaret Odası Yıllığı, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- GENCER, A. İ.– ÖZEL, S., 2006. Türk İnkılâp Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 336s.
- GİRİTLİOĞLU, F., 1965. Türk Siyasî Hayatında Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii, C.I, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 460s.
- GOLOĞLU, M., 2006. Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 368s.
- GÖĞÜŞ, M. O., 1997. İlk İnsanlardan Bugüne Çeşitli Yönleriyle Gaziantep, Cihan Ofset, Ankara, 410s.

- GÖLDAŞ, İ. 1997. Takrir-i Sükûn Görüşmeleri, 1923 Seçimleri, Atama Meclisi ve Sonrası, Belge Yayınları, İstanbul, 512s.
- GÖLE, N., 1998.Mühendisler ve Toplum, Metis Yayınları, İstanbul, 192s.
- GÖMEÇ, S., Milli Mücadelede Gaziantep, Kültür Bakanlığı, Ankara, 117s.
- GÖZÜBÜYÜK A. Ş., 1993. Açıklamalı Türk Anayasaları, Turhan Kitabevi, Ankara, 294s.
- GÜÇLÜ, Y., 2001, The Question of the Sanjak of Alexandretta (A Study in Turkish-French-Syrian Relations), TTK, Ankara, 368s.
- GÜLCAN, Y., 2001. Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946), Alfa Yayınları, İstanbul, 447s.
- GÜLLÜ, R. E., 2010. Antep Ermenileri (Sosyal-Siyasi ve Kültürel Hayat), IQ Yayınevi, İstanbul. 508s.
- GÜLTEKİN, M., 2011. Ta Ezelden Taşkındır Antep, İletişim Yayınları, İstanbul.656s.
- GÜNEŞ, İ., 2000.Türk Parlamento Tarihi, TBMM - V. Dönem (1935-939) II. Cilt(Özgeçmişler), Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 26, Ankara, 847s.
- GÜNAY, Ş.Ş., 2007. Türk Parlamento Tarihi, TBMM. VI. Dönem (1939-1943) V. Cilt, VI. Dönem milletvekilleri özgeçmişleri,

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 39, Ankara. 844s.

GÜRSOY, Y., 2011. Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker, Alfa Yayınları, İstanbul, 227s.

GÜZELBEY, C. C., 1992. Gaziantep'ten Kesitler, Arsan Turizm ve Seyahat, Gaziantep, 189s.

_____, 1966. Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicilleri- Fasikül I, Sanat Matbaası, Gaziantep, 148s.

_____, 1966. Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicilleri- Fasikül II, Sanat Matbaası, Gaziantep, 124s.

_____, 1970, Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicilleri- Fasikül III, Yeni Matbaa, Gaziantep, 124s.

_____, 1959, Gaziantep Folklorundan Notlar, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 88s.

_____, 1964, Gaziantep Evliyalari, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 188s.

_____, 1984, Gaziantep Camileri, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 196s.

_____, 1984, Cenaniler, Ufuk Matbaası, Gaziantep, 126s.

GÜZELBEY C.C.-YETKİN, H., 1970. Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler, Yeni Matbaa, Gaziantep, 124s.

HALAÇOĞLU Y., 2007. XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, TTK, Ankara, 258s.

- HALE, W., 1996. Türkiye’de Ordu ve Siyaset, Çev.: Ahmet Fethi, Hil Yayın, İstanbul, 300s.
- HEPER, M., 1974. Bürokratik Yönetim Geleneği, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, Yayın No: 23, Ankara, 202s.
- İNALCIK, H., 2008, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çev. Ruşen Sezer, YKY, İstanbul, 285s.
- _____, 2009, Devlet-i Aliyye, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 337s.
- İNÖNÜ, İ., 1987. Hatıralar, C.2, Bilgi Yayınevi, Ankara, 335s.
- KABACALI, A., 1994. Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1638, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 436s.
- KARABEKİR, K., 1969. İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1104s.
- KARAİBRAHİMOĞLU, S., 1972. Demokrasimizin Kronolojisi, Altan Matbaası, Ankara, 195s.
- KARAL, E. Z., 1999. Osmanlı Tarihi, C.I-V, 4. baskı, Ankara, T. T. K. Yayını. I.358-II.344-III.406-IV.631-V.592
- KARATEPE, Ş., 1993. Darbeler, Anayasalar Ve Modernleşme, İz Yayıncılık, İstanbul 328s.
- KARPAT, K., 1967. Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul Matbaası, İstanbul, 409s.
- _____, 2007. Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi, 1876-1980, Çev.: Esin Soğancılar, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 359s.

- KELEŞ, R. ve TOPRAK, Z., 2000. 21. Yüzyıla Giderken Türkiye’de Belediye Meclislerinde Siyaset, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını, İzmir, 385s.
- KILIÇ, A., 1955. Atatürk’ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul, 122s.
- KİLİ, S., 2001. Türk Devrim Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 395s.
- KOCATÜRK, U., 1988. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938, TTK Yayınları, Ankara, 674s.
- KOÇAK, C., 1996. Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C.1-2, İletişim Yayınları, İstanbul, 726s.
- _____, 1997. Siyasal Tarih 1923-1950, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Türkiye Tarihi 4, Ed.: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 624s.
- KUTAY, C., 1973, Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 352s.
- LEWIS, Bernard, 1998. Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev. Metin Kırathı, Ankara, TTK, 541s.
- Lohanizade Mustafa Nureddin, 1989, Gaziantep Savunması, Kastaş Yayıncılık, İstanbul, 240s.
- MANGO, A., 2004. Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 750s.
- MELEK, A., 1991. Hatay Nasıl Kurtuldu, TTK, Ankara, 87s.

- MUMCU, A., 2007. Divan-ı Hümayun, Phoenix Yayınları, Ankara, 208s.
- OLCAY, O., 1981, Sevr Antlaşmasına Doğru, AÜSBF Yayınları, Ankara, 599s.
- ÖZ, E., 1992. Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım, Gündoğın Yayınları, Ankara, 244s.
- ÖZBUDUN E., 2008. 1921 Anayasası, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara. 84s.
- ÖZDEĞER, H., 1988. XVI. Asırda Ayıntâb Livâsı, C.1, İstanbul.
- _____, 1982. XVI. yy Tahrir Defterlerine Göre Antep’in Sosyal ve Ekonomik Durumu, 1. Baskı, TÜDAV, İstanbul, 116s.
- ÖZTÜRK, A., 1994. Milli Mücadelede Gaziantep, Geçit Yayınevi, Kayseri, 217s.
- ÖZTÜRK, K., 1993. Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem, C.I, TBMM Vakfı Yayınları No: 1, Ankara, 727s.
- _____, 1995. Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923 -1927, C.III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 3 Ankara, 821s.
- _____, 1995. Türk Parlamento Tarihi TBMM III. DÖNEM,1927-1931, C.III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.10, Ankara, 676s.

- _____, 1995. Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. DÖNEM 1927-1931, C.I, TBMM Yayınları No:8, Ankara, s. 32-37, 618s.
- _____, 1968. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, İstanbul: Ak Yayınları, 670s.
- _____, 1973. TBMM Albümü (1920–1973), Ankara, 728s.
- PAMUK, B., 2009. Bir şehrin Direnişi: Antep Savunması, IQ Yayınları, İstanbul, 356s.
- PEIRCE, L., 2005. Ahlak Oyunları ((1540 - 1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 576s.
- PEKDOĞAN, C., 1999. Gaziantep Ticaret Odasının 100 Yılı (1898-1998), GTO Kültür Yayınları, Gaziantep, 168s.
- Sabahattin Ali, 2004, Mahkemelerde (Belgeler), Haz: Nükhet Esen-Nezihe Seyhan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 153s.
- SARAL, A. H., 1966. Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi, C.IV, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 295s.
- SARIHAN, Z., 1993. Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV (Açıklamalı Kronoloji) Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye (23 Temmuz 1919-22 Nisan 1920), C.II, TTK, Ankara, 546s.
- SELEK, Sabahattin, 1987. Anadolu İhtilalı, C.I, Kastaş Yayınları, Ankara, 335s.
- SENCER, M., 1974. Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, May Yayınları, İstanbul, 443s.

- SEZEN, S., 2000. Seçim ve Demokrasi, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 320s.
- SHAW, B., 1993. Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C. I-II, Çev.: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 451-580s.
- SÖNMEZ, M.E., 2012. Yerleşme Yeri Seçimi ve Alansal Gelişimi Açısından Gaziantep, Özserhat Yayıncılık, Malatya, 187s.
- ŞAHİN, H., 2001. Türkiye Ekonomisi, Ezgi Yayınları, Bursa, 553s.
- ŞIVGIN, H., 1997. 19 Yüzyılda Gaziantep, GBB Yayınları, Ankara, 210s.
- ŞİMŞİR, N., 2010. Rus Devleti Tarihi XVI-XX. Yüzyıllar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 173s.
- TANÖR, B., 1998. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeler(1789-1980), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 457s.
- TANSEL, S. 1985, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 246s.
- T.B.M.M. Albümü 1920-1921, 1994. TBMM Genel Sekreterliği Yayınları No 1, Ankara
- T.B.M.M. Albümü, 1938. TBMM Matbaası, Ankara
- T.B.M.M. Albümü, 1942. TBMM Matbaası, Ankara
- T.B.M.M. Albümü 1920- 2010, C. I, II, III, IV TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- TEKİN, M., 1999. Hatay Tarihi, İkinci Baskı, AKM, İstanbul, 256s.

- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, Matbuat Müdüriyet-i Umumisi, Ankara.
- TÜİK, 2013. İstatistiklerle Türkiye 2012, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 106s.
- TİMUR, T., 1994. Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Kitabevi, Ankara, 304s.
- TOKER, M., 1990. Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950), Bilgi Yayınevi, Ankara, 350s.
- TUNAYA, 1988. Türkiye'de Siyasi Partiler, C.I (İkinci Meşrutiyet Dönemi), 2.Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 688s.
- TUNCER, E., 2002. Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-1999), Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı(TESAV) Yayınları, Ankara, 497s.
- _____, 2003. Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002), Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) Yayınları, Ankara, 552s.
- TURAN, O., 1965. Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, TKAE, İstanbul, 448s.
- TURAN, R. vd., 2011, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Okutman Yayıncılık, Ankara. 110s.
- TURAN, Ş., 1991. Türk Devrim Tarihi, 3.Kitap, 2.Bölüm, Bilgi Kitabevi, İstanbul, 320s

- TURGUT, H., 2011. Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, XIII. Baskı, İstanbul, s, 796.
- TURHAN, M., 2000. Siyaset ve Anayasa, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 105s.
- _____, 1991. Siyasal Elitler (The Political Elites), Gündoğan Yayınları, Ankara, 264s.
- TÜRKMEN, Z., 2003, Musul Meselesi, Askerî Yönden Çözüm Arayışları(1922-1925), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 182s.
- UÇAROL, R., 2000. Siyasi Tarih (1789-1999), Filiz Kitabevi, İstanbul, 994s.
- UNAT, F. R., 1991. II. Meşrutiyetin İlanı ve 31 Mart Hadisesi (2. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezlekesi), TTK, Ankara, 236s.
- Urfalı Mateos, 1962. Urfalı Mateos'un Vakayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Çev: Hrant D. Anderasyan), TTK, Ankara, 436s.
- UYAR, H., 1998. Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi, Boyut Kitabevi, İstanbul, 400s.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., 1988, Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, TTK, Ankara, 587s.
- _____, 2011. Osmanlı Tarihi, C. I-IV, TTK, Ankara, I. 639s., II. 806s., III.1331, IV.1368

- ÜNLER, A. N., 1969. Gaziantep Savunması, Kardeşler Matbaası, İstanbul, 304s.
- WİNTER, E.-BLÖMER, M., 2006, DOLICHE- Kùltürlerin Kavşak Noktasında Bir Antik Şehir, Gaziantep Şehitkamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep, 72s.
- VARLIK, Ü.-ÖREN, B., 2001. Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler, Der Yayınları, İstanbul, 194s.
- YALÇIN, D. vd., 2005. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, ATAM, Ankara, 161-182s.
- YAVAŞGEL, E., 2004. Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 257s.
- YAZMAN, A. T., 1984. Atatürk’le Beraber, Devrimler, Olaylar, Anılar (1919-1939) Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 432s.
- YEŞİL, A., 2001. Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 229s.
- YETKİN, M.H.-SOLMAZ, M., 1969, Gaziantep Çevre İncelemesi (Coğrafya-Ekonomi-Eski Kültür-Ünlü Kişiler- Mahalli İdareler), Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 144s.
- _____, 1963. Gaziantep Savunmasında Şehit Şahin’in Yeri, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 32s.

- YETKİN, M.H., 1970. Gaziantep Türkçülüğünün Bayrak Şehidi: Şahin Bey, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 104s.
- _____, 1962. Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler, Gaziantep Kültür Derneği, Gaziantep, 140s.
- YINANÇ, R., 1989. Dulkadir Beyliği, TTK, Ankara, 186s.
- YÜCEKÖK, N. A., 1983. Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlatentonun Evrimi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 266s.
- ZÜRCHER, E., 2003. Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, çev.: Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınevi, İstanbul, ss.78-87.

II-Makaleler

- ALTINÖZ, İ., 1999. “Dulkadir Eyaletinin Kuruluşunda Antep Şehri (XVI. Yüzyıl)”, Cumhuriyet’in 75. Yılına Armağan Gaziantep, GAÜN Vakfı Kültür Yayınları, Gaziantep. ss.89-146.
- ARDA, B., 1996. “Atatürk Türkiye’inde İlk Tıp Fakültesinin Kuruluşu”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 49 (1), Ankara Tıp Fakültesi, 1-33, ss..1-6
- ARI, K., 2006. “Atatürk’ün Yazarlığı ve Gazeteciliği”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.13, Yıl:2006/Güz, An ss.3-23.
- ARMAĞAN, S., 1968. “Türkiye’de Parlamento Seçimleri”, İstanbul Hukuk Fakültesi Dergisi, 33(3-4), ss.3-56

ARSLAN A., 2001. “Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili (Sociological Profiles of Turkish Political Elites in Republican Era)”, Sosyal Bilimler Dergisi (Osmangazi Üniversitesi), S.2, ss. 5-16.

_____, 2004. “Modern Türkiye’nin Sosyo-politik Yapısı ve Türk İktidar Seçkinleri (Turkish Power Elite)”, Değişen Dünyada Türkiye’nin Önemi, I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu, C. 1, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Bursa, ss. 25-38.

_____, 2005. “Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), ss. 53-66.

AVCI, S., 1993. “Türkiye’de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı”, Türk Coğrafya Dergisi, S.28, ss.249-270.

_____, 2003. “Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye’de Şehirleşme”, Sırrı Erinç Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül 2003, İstanbul, ss.218-224.

BAYKAL, B. S., 1960. “I. Meşrutiyet’e Dair Belgeler”, Belge No: 10, Belleten, No: 96, T.T.K., Ankara, 609-612 s.

ÇİNER, R. 1958. “Gaziantep Çevresinde Paleolitik Buluntular”, AÜDTFC Dergisi, C.XVI, S. 3-4, Ankara Üniversitesi, Ankara, ss.127-130.

DARKOT, B.-DAĞLIOĞLU, H. T., 1961. “Ayıntâb”, İA, C.II, MEB Yay., İstanbul, s.64-67.

- DUMAN, S., 2006. “Mustafa Kemal’de Cumhuriyet Düşüncesinin Doğuşu ve Cumhuriyetin Nitelikleri”, Kastamonu Eğitim Dergisi, C.14, No:1, ss.245-264.
- ERGUVANLI, K., 1946, “Gaziantep-Narlı Arasında Bulunan Paleolitik Aletler Hakkında Bir Not”, Belleten, C.X, S.39, TTK, Ankara, ss.375-380.
- GALİOĞLU, R., 2003. “Hatay Devleti Başkan Vekili Dr. Abdurrahman Melek”,Güneyde Kültür, C. XIV, S, 140, ss, 8-24.
- GÖLE, N.,1991. “Türk Toplumunu ve Pozitivist Elitin Etkinliği”, Sosyoloji Konuşmaları Der: Saadettin Elibol, Ecem Yayıncılık, Ankara, ss. 11-25.
- _____, 2000. “80 Sonrası Politik Kültür”, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme”, Der.: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul, ss.425-434.
- GÖYÜNÇ, N., 1985. “Gaziantep Tarihi ile İlgili Bazı Notlar”. Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Vakfı Yayınları:1, İstanbul, ss. 45-48.
- GÜNEŞ, İ., 1991. “1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı?”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Muammer Aksoy’a Armağan, (XLVI,1-2), ss. 256-260.
- GÜNER, Z., 2007, “Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey’in Faaliyetleri” ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. III, S. 6, Zonguldak, ss.49-65.

- GÜNAY, N., 2009. “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri ve Bu Değişimde Ermeni-Fransız Rolü”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.51, Ankara. ss.235-258.
- GÜRKAN, N., 1998. Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950), İletişim Yayınları, İstanbul, 481s.
- GÜZELHAN, M., 1959. “Gaziantep’in Fedakar Bir Evladı: Nuri Pazarbaşı, Gaziantep Kültür Dergisi, C.II, S.19, Gaziantep, ss.12-19.
- KOCA, S.-YALÇIN, E.S., 1994. “Mustafa Kemal Paşa’nın Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine Tayininde Osmanlı Genelkurmayının Rolü”, ATAM Dergisi, C. X, S. 29, Ankara, ss. 401-416.
- KOPAR, M., 2011. “CHP Teftiş Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.10, S.3, Gaziantep, ss.1037-1055.
- MAZICIOĞLU, M., ÜSTÜNBAŞ, H., 2010. “Gaziantep’te Amerikan Board Tarafından Yürütülen Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Aile Hekimliği Açısından Değerlendirilmesi”, Turkish Jurnal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC), Vol. 4, No.2, pp. 8-11.
- ÖZLÜ, Zeynel. (2006). “XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep Mutfağı”, Milli Folklor, Kış, S.72, Ankara, ss.118-128.

- ÖZDEĞER, H., 1996. “Gaziantep”. DİA, C.XIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.466-469.
- PEKDOĞAN, C., 1998. “Gaziayıntap İktisat Mıntukası Kongresi”, Meslek Hayatının 25. Yılında Prof. Dr. Abdulhaluk M. Çay Armağanı, C.II, Ankara, ss.771-783.
- ŞAVKILI, C., 2008, “Birinci Dönem TBMM’de Antep Milletvekili Mehmet Ali Cenani Bey ve Faaliyetleri”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.2, Gaziantep, ss.405-425.
- ŞAYLAN, G., 1983. “Cumhuriyet Meclislerinin Anatomisi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.10, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.2671-2682.
- TACHAU,F., 1966. “Türkiye’de Mahalli Politikacılar”, İskân ve Şehircilik Derneği Yayını, Ankara, ss.134.
- _____, 1980. “Parliamentary Elites: Turkey”, Electoral Politics In The Middle East: Issues, Voters and Elites, London, Croom Helm, ss.205-242.
- TAŞKIN, F., 2011. “Antep’te Bir Misyoner Hekim: Dr. Fred D. Shepard (1855-1915)”, Lokman Hekim Journal, 1, (3), ss. 22-27.
- TEKİN, M., 1998. “İşgal Yıllarında Hatay Cemiyetleri: I (Selamet-i Belde, Elektrik Şirketi, Hilal-i Ahmer)”, Güneyde Kültür Dergisi, C.1, S.5, Antakya, ss.2-5.

- TEMİZ, Ö., 2006. “Gaziantep Halkevi Dergisi Başpınarda Yayımlanan Ömer Asım Aksoy Yazıları”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Y.5, S.10, İstanbul, ss.197-212.
- TUNCEL, M., 1996. “Bugünkü Gaziantep”, DİA, C.XIII, TDV, Ankara, ss.466-475.
- TURAN, R., 1994. “İlk Türkiye Büyük Millet Meclisine Girenlerin Özellikleri”, I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri, Ankara. ss.1063-1066s.
- ÜNAL, A., 2006. “Hitit İmparatorluğunun Yıkılışından Bizans Döneminin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi”, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Arkeoloji Özel Sayısı), c.15, S. 3, Adana, ss.67-102.
- ÜNÜVAR, S., 2002. “Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.V, S.1, ss.259-285.
- YÜKSEL,N., 2010, “Cumhuriyet’in İlk Bütçesi: Coşku, Gurur ve Kaygı”, Maliye Dergisi, Temmuz-Aralık 2010, Sayı 159, Maliye Bakanlığı, Ankara,ss. 299-322.

D-DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

I-Doktora Tezleri

- ALPARSLAN, E., 2013. 1923-1950 Arası Kahramanmaraş Milletvekillerinin Siyasi Faaliyetleri, Doktora Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

GÖK, D., 1991. “İkinci Büyük Millet Meclisi ve Faaliyetleri”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KAŞ, H., 2011. “TBMM’de Kastamonu Milletvekilleri ve Çalışmaları”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul

ÖZTÜRK, G., 2012. “1. ve 2. dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

ŞAHİN, C., 2010. “Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri (1935-2007)”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

II-Yüksek Lisans Tezleri

AKGÜL ŞAHİN, A., 2008. Türkiye'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

AKSU, A., 2008. “Türkiye’de Milletvekillerinin Parti Değiş-tirmelerinin Siyasi Sonuçları”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

AKTAŞ, T., 2010. “Üçüncü ve Dördüncü Dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- APA, A., 2004. “IV TBMM’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- CENGİZ, H., 2007. “1923-1938 Yılları Arasında TBMM’nde Görev Yapan Milletvekillerinin Devletin İç ve Dış Siyasetine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- CENİK, S., 2003. “TBMM’ye (İlk meclis) katılan Tokat milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- ÇAMUR, S., 2009. “Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- DEMİRAY, S., “Üçüncü Dönem Niğde Milletvekilleri” Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- DURMAZ, A., 2011. “Atatürk Dönemi Burdur Milletvekilleri ve Faaliyetleri” Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- DUROĞLU, S., 2007. “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ERTEN, E.,1996. “Türkiye’de Temsil Anlayışı ve Milletvekillerinin Parti Değiştirmesi”, Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ERTÜRK, İ. H., 2010. “VI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1939-1943)”, Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- GÜNDÜZ, A. O., 2010. “Milli Mücadele’de Manisa ve Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- GÜNGÖRMÜŞ, H. A., 2004. “Milletvekillerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- GÜRKAN, A., 2004. “Cumhuriyet Halk Partisinin Gaziantep’teki Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- GÜVEN. E., 2011. “1946-1960 arası (VIII-IX-X-XI. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İŐIK, S., 2011. “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Bitlis Milletvekilleri: Biyografileri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- İÇKE, A., 2002. “Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- İNCE, N., 1993. “Dördüncü Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı (1931-1934)”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- KALAFAT, O., 2009. “Afyon Milletvekilleri (1-3. dönemler)”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- KARAER, M., 2007 “II. Meşrutiyet Döneminde Ermeni Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KARAKUZU, H.,2011. “Atatürk Dönemi Manisa Milletvekilleri (1923-1938)” Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- KARATAŞ, B., 2007. “I. Dönem TBMM'de Ardahan Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- KAYAALP S., 2011. “Osmanlı Parlamentosu'nda Musevi Milletvekilleri (1908-1918)”, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KÖSE, G., 2012. “Birinci Meclis'te Adana Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

- NAR, A., 2006. “Milli mücadele Dönemi’nde Kars Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- ÖCAL, Z. Ö., 2006. “Siyasi Açıdan I.ve II. Refik Saydam Hükümetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ü., 2004. “V. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZER, E., 2011. “Dördüncü Dönem Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- ÖZKÖKELİ H., 2010. “I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Polis Kökenli Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- SAMUR, M., 2010. “İkinci Dönem Bolu Milletvekilleri ve Meclis’teki Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- SARIGÜZEL, N., 2009. “I. ve II. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Antalya Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SEZENGÖZ, S., 2006. “Milli Mücadele döneminde Kütahya ve Birinci Meclis’te Kütahya Milletvekilleri, Siyasal Görüşleri ve

- Hizmetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- SINGIL, S., 2010. “İkinci Dönem Tokat Milletvekilleri ve Meclis’teki Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- SONAY, N., 2006. “Tek Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Seçimi (1923-1946)”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞEN, S., 2002. “Türk Siyasi Yaşamında Muhalefet Hareketlerindeki Ege Milletvekillerinin Yeri (1920-1960)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞENTÜRK, M., 2010. “Milli Mücadele Döneminde Elviye-i Selase ve Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- TEKE, A. V., 2009. “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- TEKGÜNDÜZ, C., 2013. “Birinci Millet Meclisi’nde İçel (Silifke) Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- TOKAT, Ö., 2009. “IX. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- TOP, Münevver Ayla, 2003. “1983-2002 Yılları Arası TBMM Milletvekillerinin Sosyal Yapıdaki Konumları (Sosyo-Demografik özellikleri)”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- UĞURLU, G., 2004 “Türkiye Büyük Millet Meclisi 22. Dönem Milletvekillerinin Sağlık Davranışları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- USLU, M., 2006. “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trabzon Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- YILDIRIM, H., 2008. “I. ve II. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- YILDIRIM, Y., 2011. “23. Dönem Milletvekillerinin Laiklik Algısı” Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

E-İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.dhmi.gov.tr/havaalanlari.aspx?hv=12#.Uxe8lPnUvuI>, (06.03.2014).

<http://www.bolsohays.com/yazarmakale-64/anonim-gaziantep-te-ilk-basimevi.html>, (08.03.2014).

<http://www.telgraf.net/matbaacilar-artik-sanayilesti-haberi-18925.html>, (08.03.2014).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Meyan>, (09.03.2014).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Gaziantep_Arkeoloji_M%C3%BCzesi,
(11.03.2014).

<http://blog.milliyet.com.tr/gaziantep-yahudileri/Blog/?BlogNo=397603>, (11.03.2014).

http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/gaziantep/kulturatlasi/ataturkunkun_gazantepe-gels#content. (05.03.14)

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/01/722177/icerikler/ali-hikmet-ayerdem_142628.html. (15.03.2014).

978-625-7914-02-4

